

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Lt 1. 182.

CORNELIUS TACITUS

**AB ILIPSIO IFGRONOVIO NHEINSIO
IAERNESTIO FAWOLFIO**

EMENDATUS ET ILLUSTRATUS,

AB IMMANUELE BEKKERO

AD CODICES ANTIQUISSIMOS RECOGNITUS.

TOMUS PRIOR.

L I P S I A E

A P U D W E I D M A N N O S.

a. 1831..

Lt 1. 182

1821

1822

L I P S I I

PRAEFATIONES ET DEDICATIONES.

1.

IUSTUS LIPSIUS AD LECTOREM.

Habes commentarium meum, lector, opinione tua et promissione fortasse tardius. nec mirum, quia serio opus adgressus eiusmodi comperi, ut properandum in eo mihi fuerit, non festinandum. multa in Annalium libris rara, recondita et paucitate scriptorum eius aevi obscura; multa etiam ex non vulgatis ritibus et vetustissimo iure haurienda. nec dux mihi alius ad hoc iter. primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto Alciato Vertranio visam potius quam tritam. denique scripsi hos commentarios, non exscripsi; et meo remigio, ut ille ait, rem gessi. correctiones aliquot veteres firmavi, novas addidi. neutrum ambitiose, quia certe peccamus iam nos critici in hanc partem, et ut olim vitis, sic nunc remediis laboratur. quaedam etiam in aliis scriptoribus passim animadversa, non quia adfectarim, sed quia dabant se sub manum. ut in segete flores quidam internascuntur sua sponte, sic in his scriptis alieni generis notae. historiae et moribus, cum opus fuit, praetuli faciem, sed non nisi cum opus. nam vulgata quaedam et e Dione Suetonioque in loco prompta adspargere cui rei? fanaticorum est et eorum qui exierunt e potestate, mero meridie accendere lucernam. et tamen, scio, facilia quaedam mihi visa quae obscura aliis. sed quid? iam ante testor me nec pueris ista elaborasse (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibusdam varisque iudiciis, quibus nusquam liquet aut lucet. inveni tam fatuum qui rectissimos Taciti locos inverteret et optimum quemque eius sensum. brevisitas etiam mea fortasse quibusdam non ad gustum. quid faciam? ita natura mea et iudicium est; et tractari malo quam semel adspici et tangi. aquam maris dulciorem in imo esse aiunt quam in summo: sic fortasse suavior tibi ista cum penetraveris. at si magis protrita tibi

sapiunt et vulgata, abi, mi homo: non ego cymbalum ad tuas aures. a te, serie et erudite lector, peto ut, sicubi lapsus sum, aut si quid mihi elapsum, corrigas, non culpes, quia re vera in tanto opere nec unus omnia pervidi, et in quibusdam alludo potius ad sententiam fortasse quam tango. politica non attigi. sive enim peritis sive imperitis, frustra. illi sponte eligere possunt, hi nec electis recte uti. et audio iam esse quibus proprie ea cura. ego quod potui, id feci; nec impedio, si quis in eodem Circo curret ad palmam. vale, et si merui, fave, lector. Lugduni Batavorum kal. Aug. 1580.

2

A D L E C T O R E M.

(a. 1585.)

En tibi, lector, tertiam editionem Taciti nostri, et, nisi fallor, postremam. in qua ut fidei et industriae nostrae ratio tibi constet, pauca praemonebo. scriptorem hunc correximus ab ingenio interdum, plerumque a libris. libri quibus usi sumus, isti. Vaticana exemplaria duo, e quibus alterum sane vetus et bonum, ex bibliotheca magis arcana mihi depromptum. Farnesianus codex, quem suppeditavit nobis humanissimus Fulvius Ursinus. ea olim Romae ipsi vidimus et cum iudicio, ut captus quidem noster fuit, legimus, contulimus; certe cum fide. codex item Venetus editionis antiquae. atque haec mihi adiumenta in prima editione. accessere nunc alia ab amicis. manuscriptum exemplar meo nomine et gratia in Hispaniis Toleti legit et cum vulgatis composuit Andreas Schottus, optimus doctissimusque vir, qui excerpta ad me misit et notas. id exemplar est in bibliotheca viri illustris Antonii Covarruviae Leiva, cuius insigni doctrinae et disertae in scribendo elegantiae verum et sine fraude testimonium reddo. id exemplar in citando alias Hispanum alias Covarruviae nomino, minus tamen saepe auxilio eius usus, quia et tarde ad me venit plerisque istis iam perfectis, et, ut rem dicam, non optimae notae. aliud item mihi auxilium a politissimo et doctissimo Francisco Modio, qui dum in Germania agit apud insignem litteratorum patronum, Erasmum Neustetterum, cognomento Sturmerum, virum genere et doctrina inter primos, nactus exemplar quoddam est manu Rodolphi Agricolae adnotatum, quod usui nobis fuit, ut videbis. multa enim eruditus ille vir observarat et ad margines libri sui rettulerat, sed ita ut iure ambigas, prompta ea e vetustioribus libris sint an ab ipso. multa enim agnosco audacius et licentius inventa et longius a verbis aberrantia, quae

videantur mihi a subtilis ingenii fonte; quaedam etiam eiusmodi, quae, etsi non a libris, commendent se tamen lectori audacia quadam verecunda. sed idem ille noster Modius etiam Romanam editionem veterem comparavit cum vulgata, eaque multis locis vera aut dux nobis ad veritatem. denique idem etiam codicem manuscriptum Bambergae allatum, quem amplissimus Neustotterus eruit, sed qui nihil praeter Germaniam Taciti haberet, e quo ipso non optimo tamen locos aliquot correxisse videmur non laeve. haec de fide. quam in his quae ipse inspexi sive contuli, culpabis nunquam: etiam in his amicis spero tam, imo paene praesto. quod ad industriam autem, commentarii nostri indicium facient, e quibus priorem ad Annales (laboriose olim scriptum, non negamus) iterum correximus, utiliterque auximus in multis locis; alterum ad Historias et reliquos libellos nunc damus novum. etsi proprie non commentarium, sed notas, quia de lectione aut scriptura plurimum agimus quam de scriptoris mente. sed nec libri illi obscuri aequae atque Annales, et nos fortasse lucem ampliore[m] dabimus in temperam alicui inveni. salve.

3.

IUSTUS LIPSIUS
CHRISTOPHORO PLANTINO

S. DICO.

Tacitum, quem tertio vulgare paras, clarissime typographorum, mitto ecce tibi, relegi, recensui: et siue dolo dicam, multa in eo, quae a scriptura quae ab interpunctione, feci meliora. addidi etiam ad oram notas variantis lectionis aut coniecturae meae, sed paucas brevesque. nam cetera haurire e commentariis meis lectorem ius est. qui Tacitum ipsum sequentur, imo assequeuntur. ego, mi Plantine, etsi in variis molestiisque occupationibus nunc meis, valetudine etiam non firma, tamen curae habui hanc curam, uti publica privataque res fructum caperet e saluberrimo et optimo scriptore ad hoc aevum. aevum calamitosum, sed ad quod tolerandum multum, me iudice, historia ista faciet, solatio, consilio, exemplo. vale.

4.

ORDINIBUS BATAVIAE

I. LIPSIUS

DEDICAT CONSECRATUR.

Historiae, Amplissimi Ordines, magna dignitas est, magnus fructus. memorias legere prisci aevi, bella inter summos reges, populorum casus et occasus, dignitatem cum voluptate habet; nec pascitur solum ea lectione animus, sed adsurgit. notare autem in historia varietates exemplorum, causas eventuum, et ex iis fontibus praecepta derivare ad vitam privatam communemque, utilitas est, qua haud scio an maior esse possit ex ullo genere litterarum. et privata nunc omitto: rei publicae quidem et populorum sana gubernatio non ab alia magistra. ut in navi dirigenda respectus habendus est ad Cynosuram, sic in publica administratione ad facta prioris aevi. prudentia enim certe est quae res publicas constituit servat augeat: ea autem ab eventu rerum, et eventus nonnisi ab historia aut ab usu. sed ab usu leviter, quoniam in hoc angusto vitae circocitius fere ad metam pervenimus quam observare oculis licitum varios et reciprocos humanae rei fluxus. historia autem non unius aetatis regionisque finibus circumscripta, sed omnium saeculorum gentiumque res gestas cum fide tibi ostendet velut in tabella. quapropter in omni gente, in omni aevo iure culta historia; et antiquissimas litteras nonnisi in memoria rerum propaganda consumptas reperietis. hanc Hebraei, hanc Graeci, hanc Barbari sibi vindicant; nec ulla gens tam aliena ab humanitate fuit, cui non simulacrum aliquod historiae et cura rerum tradendarum. sed ea tamen non uniusmodi; et pro gentium populorumque ritu varia, ut sic dicam, historiae facies et quasi forma. est enim quae bella plurimum et militiam narret, est quae togam induat et pacis actiones. quaedam in optimatum aut populi statu occupata est, alia sub regibus dynastiisque res gestas contextit. nec utiles omnes nobis pari gradu. ea, ut censeo, maxime; in qua similitudo et imago plurima temporum nostrorum. ut in pictura faciem praevisam facilius agnoscimus, sic in historia noti moris exempla. cuius generis si ulla est fuitque inter Graecos aut Latinos, eam esse Cornelii Taciti historiam adfirmate apud vos dico, Ordines Illustres. non adfert ille vobis speciosa bella aut triumphos, quorum finis sola voluptas legentis sit; non seditiones aut conciones tribunicias, agrarias frumentariasve leges, quae nihil ad saeculi huius usum: reges ecce vobis et monarchas et velut theatrum hodiernae vitae. video alibi principem in leges et iura, subditos-

que in principem insurgentes. invenio artes machinasque opprimendae, et infelicem impetum recipiendae libertatis. lego iterum eversum prostratosque tyrannos, et infidam semper potentiam cum nimia est. nec absunt etiam recuperatae libertatis mala, confusio aemulatioque inter pares, avaritia, rapinae, et ex publico non in publicum quaesitae opes. utilem magnamque scriptorem, deus bone! et quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum et rei publicae clavus. quem ego ut protraherem magis magisque in lucem, visum mihi, sicubi is obcurior breviorque, commentario illustrare, et hunc laborem meum, Ampliassini Ordines, dare dicare vobis: merito vobis, sive mea: sive Taciti causa. mea, quia privatim benefici in me fuistis, et publice in omne nomen litterarum, insinuada neper schola, et revocatis iis artibus quas superiorum temporum vel calamitas vel calliditas potius reiecerat. scilicet nolebant locum esse huic soli, qui tenebras illustraret caliginosi illius et varia opinionum nube involuti aevi. Taciti causa, quia re vera is peculiaris quodammodo et proprius gentis vestrae scriptor. scriptor autem? imo cultor et amator. ite ad eius libros. nullam gentem reperietis inter externas, cuius res uberiori stilo, fideiorem cura, benigniori testimonio prosecutus sit. veram vetustamque Bataviae descriptionem debetis illi: illi Cattes et originem vestri, illi uni Civilem et cum principe terrarum populo gesta bella, quae etiamnunc cum invidia leguntur et fidem vix inveniunt, etsi scripta ex fide. macti hac laude, o Batavi, quod angulus unus Europae provocare olim Romanum imperium et quindecim legiones ausi sitis, non sine occulta lege fati, iam tunc vindices et adsertores publicae libertatis, et tamen perierat vobis seges illa aeternae gloriae, si periisset hic scriptor. quem iure amate, colite, et una hunc commentarium meum, qui etiam Taciti causa scriptus nonnihil fortasse vestrae meaeque (verum omen sit) aeternitati serviet.

5.

AMPLISSIMO ET NOBILISSIMO VIRO

ANDREAE DUDITHIO

DEDICAT

IUSTUS LIPSIUS.

Fama egregiae virtutis et doctrinae tuae late fusa, benevolentia in me illustri testimonio ostensa, ea me impulerunt, vir Germaniae tuae clarissime, uti commentarios hos meos,

sive notas verius, haec illustrarem nominis tui. nec magnum hoc quod adfero, fateor: sed in scriptorem tamen magnum, cuius veras intusque virtutes pauci aestimant aut capiunt, nec nisi initiati melioribus doctrinae et sapientiae sacris. ac volebam sane atque etiam debebam ista paullo uberius: sed ut verbo dicam, valetudo et otium mihi parum velificata ad hunc effectum, illa adversa, hoc in cottidianis occupationibus et tur-
bis exiguum, imo nullum. ita ignoscendum mihi, si haec non ad superioris mei commentarii exemplum. quod a te, spero, facile impetrabo, vir non tantum optime et doctissime, sed (quod ex his fontibus manare certo scio) etiam humanissime. capiesque benigne munus sive libationem hominum fructum; quoniam si non ubertim, tamen noviter protulit ingenii noster ager. et protulit per aestatem hanc bene turbidam, ut mirari nihil sit, si laeti parum aut percocci. non enim metus iam discrimina; sed ipsum capiti nostro imminet; quod forti tamen (audeo apud te dicere) et erecta cervice possim excipere, paratus ad omne sive exilium sive exitium. et si cedere mihi opus, non trepide nec indecore cum hoc vulgo id faciam, sed sensim recedam, quod dicitur, et salvis constantiae meae signis. quodsi capdi etiam, fiat sane, si deo ita visum. *ἡμὲν δὲ Ἄντιος καὶ Μέλιτος ἀποκτείναντες μὲν δύναται, βλάψαντες δὲ οὐ.* vale.

6.

IMPERATORI CAESARI MAXIMILIANO II

AUG. GERMANICO P. P. VIO FELICI B. R. N.

IUSTUS LIPSIUS

D. N. M. Q. SIVE.

Historiam apte scribere, Imperator, maiorum temporibus non solum magna sed etiam rara laus fuit. utriusque causa a difficultate est: difficultas ex eo quod quae aliis scientiis fere singula proponuntur, ea historiae legitimae universa. poeta si adposite ad delectationem, orator ad fidem, philosophus ad vitam dicat, implere munus suum videntur. historiae scriptor nisi haec tria simul misceat ac temperet, frustra se lactet in singulis, neque adlegi aliter inter meliores illos et quasi patricios historicos a prudenti censore potest. sed primum de tribus omnis historia habet, quia animos nostros nuda narratio, cuiusmodi illa, natura delectat. alterum desideramus non raro in Graecis, tertium etiam in nostris. ut abstinence iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio An-

date, Gellio, Licinio Macro, aliisque quorum scripta vixerant, ex his qui superant C. Caesar laudatur in primis. si ut disertus narrator, libens assentior: est enim eius viri pura oratio, sine fingo ac calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis *Masis* dignissima. sin ut perfectus historicus, dubitare me dicam, cum et nonnulli fidem eius in historia civili requirant, et tertium illud *ἡθικὸν καὶ πολιτικὸν* totum ei desit. itaque ipse Caesar, ceteroqui minime sui contemtor, commentarios inscripsit; non historias, et hoc ipso laudem veram meruit, quod falsam adfectare contempsit. iam vero princeps historicorum audit Livius. si magnitudinem operis et varietatem rerum spectamus, recte: sed tamen (quod more maiorum liceat) a Livii lectione semper commotior surrexi, non semper melior aut ad vitae casus instructor. Sallustius unus ex *iii* viris illis est, qui feliciter consecutus videtur haec omnia, et quem, si mei arbitrii res sit, in hoc lustro principem senatus historici legere non dubitem. nam ceteri deinceps minorum quasi gentium historici quantum a superiorum aetate, tantum et a laude afuerunt. nisi quod admirabile est quantum inter istos unus excellat, imitator Sallustii, Cornelius Tacitus, omni virtute antiquis proximius, longo quidem intervallo, sed tamen proximus; et si linguae Latinae esset eadem puritas, cetera sic perfectus ut vocare illos ipsos antiquos in certamen possit dignitatis. acer scriptor, dis boni, et prudens; et quem si nunquam in manibus hominum versari utile fuit, his certe temporibus et hac scena rerum expediat. non ille Annibalis fuestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiae necem, non vatum prodigia aut Etrusca portenta recenset, et quae alia sunt oblectandi magis quam instruendi lectoris: hic mihi quisque principum aulas, principum interiorem vitam, consilia, iussa, facta consideret, et obvia in plerisque nostrorum temporum similitudine ab iisdem causis pares exitus animo praecipiat. invenies sub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic saeculo mala; nihil sincerum, nihil simplex, et nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes maiestatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulas illustrium virorum neces, et pacem quovis bello saeviorum. tristia ex iis pleraque, fateor, et legentibus maesta: sed singulis nostris a Thræsea iam moriente dictum putemus "specta, invenis; et omen quidem di prohibeant, ceterum in ea tempora natus es ut firmare animum expediat constantibus exemplis." accedit genus ipsum sermonis minime sordidum aut vulgare, distinctum crebris et nescio unde ex abdito erutis sententiis, quas vel veritate vel brevitate vicem oraculi possis accipere. hunc igitur talem tantumque scriptorem, Imperator, meis laboribus qua meliorem qua illustriorem redditum Augusto nomini tuo inscripsi, et quae antiqua formula votorum est, li-

bens merito donavi dedicavi. libens, inquam, propter memoriam delati mihi nuper a maiestate tua beneficii: meritisime autem propter divinas in omni genere virtutes tuas. omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iustitiam in cognitionibus, constantiam in dubiis, prudentiam in consiliis: tantam et tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis unquam in principe vidit, legit, audivit? novem iam circiter anni sunt cum te imperio orbis terrae publica felicitas admovit: toto hoc tempore gladium, nisi in hostem, strictum non vidimus. nec defuerunt irritamenta severitatis tuae aut semina civilis motus: sed videlicet prudenti moderatione quae vulnerata erant sanasti potius quam recidisti, et quaedam dissimulans nec in omnia anxie acquirens maluisti videri invenisse bonos quam fecisse. turpis illa tyrannorum vox, et quam utinam hodie nemo aemularetur, "oderint dum metuant": at tua, quam factis cottidie promissis, quam praeclara! "ne metuant dum diligant." et "malo vereri quam timeri me a meis." praeclare. non est enim, Caesar, maiestas timeri, sed immanitas; neque ullum contra vim munimentum tutius est quam munimento non egere. iam vero quanta illa tua est in subditos comitas dicam an humanitas? an novae atque inauditae virtuti quaerendum novum nomen sit? nihil gratiae causa loquar: sed, deus bone, quae vidi ipse Viennaee! admittebantur ad sacros sermones tuos privati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, senes paene dicam cum pueris intermixtis, querelas aut desideria sua promebant, non solum patienter audiente te, sed interdum manu et vultu ipso, si quos forte insolitus ille splendor percusserat, ut auderent invitante. et iam audebant; finemque sermoni suus cuiusque pudor, non fastidium tuum faciebat. o virtutem magnam et iam demum caelo delapsam! hoc est vere principem esse, hoc patriae patrem, et principem curis publicis praeferre, patrem privatis. itaque, Caesar, his novis virtutibus hoc novum consecutus es, ut cum alios Caesares a morte demum caelum receperit, te iam nunc omnes habeant tanquam praesens et salutare numen, et inaudita quadam felicitate virtuti tuae non comitetur immortalitas gloriae, sed praecurrat. atque hae quidem virtutes quanquam a caelesti natura tua sunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur a studiis doctrinae. quae quanti aestimes hinc discimus, quod una Viennensis aula tua plures ernditos habeat quam aliorum tota regna, quibus et bibliothecam iam instruxisti sic adfluentem omni genere monumentorum, ut certamine cum Philadelpho et Pergamenis regibus instituto vel superare eos posse vidcaris vel certe aequare. in qua tanta magnificentia nescio magis mirari animum maiestatis tuae an fortunam debeam, animum excelsum, quod colligere tam multa voluerit, fortunam, quod potuerit. in quorum tam

*felicitas monumentorum humero si erit ut hic Tacitus mens-
consecratur, nec ille multo beator, meo iudicio, fuerit, quam
etiam cum cum Imperator M. Claudius Tacitus describi et collo-
cari in omnibus bibliothecis insuit, siquidem ille vitam ad exi-
guum tempus dare potuit, quae nunc paene eum defecerat, tuas
maiestatis iudicio probatus Tacitus, ut poeta vetus loquitur,
"consecraret saeculis innumerabilibus."*

7.

ALLOCUTIO ITERATA ET NOVISSIMA.

Scriptor hic est, lector, quem ego me produxisse tuo
bono et lector et paene iacto, certe notum satis antea, neque
haec aut medicina digna (egebat autem) donatum, magnus scrip-
tor est, et qui proprie facit magnis i. e. iis qui tractant rei
publicae clavum aut a consiliis monitisque tractanti adsunt. quae
pars prudentiae est militaris sive civilis, quis affectus hominum
etiam occultus, qui casus aut eventus rerum, quos iate non pa-
lam aperit aut sub velo ostendit? audeo et debet asserere
hunc hominem videri in alta quadam specula rerum humanarum
fuisse, et illinc gnarum scientemque proclamare, Hoc cave,
hoc facito; invabit aut laedet; ille et ille effectus erit. sicut
aestas in apicem mali submittere exploratorem solent contra
adventores subitos, contra scopulos vada terram, sic istam ha-
bere licet adversus pericula, eundem ad felicia incepta et in-
offensum rerum cursum. non est in Graecis aut Latinis, et
fidei dicam non erit, qui prudentiae omnigenae laude huic
se comparet: adeo non veremur ne quis anteponat singulae
paginae — quid paginae? singulae lineae dogmata, consilia,
monita sunt: sed breviter saepe aut occulta, et opus sagace qua-
dam mente ad odorandum et assequendum. sicut non omnes
canes feram, non item lectores virtutes huius dotesque aut in-
dagant aut capient. viris opus est, et cum ingenii quadam
subtilitate iudicii rectitudine, et ut verbo dicam, naturae beni-
tate. qui non habet, me audiat et res alias agat. sed de
auctore omitto, et satis ille se laudat: de opera mea dicam.
iam anni triginta sex sunt, cum adolescens Romae animum huc
intendi et *libros veteres comparavi*, ut melior illustriorque per
me prodiret. grande opus in illa aetate, sed animus vel deus
impulit, et fidem dedit, etsi gradatim, perfecisse. nam primum
notis illustravi, Colouienasi secessu a nostris turbis; largius de-
inde et pleno commentario, Lugduni in Batavis, iterum secessu.
nam dicere, si non queri, liceat: aetas mea in hoc aevi patriae-

que turdissimam indidit, ut pacem et quietem nominis magis quam re noverim, et inter assiduas fluctus aut pericula ab adolescente pervenire ad senectutem. in Batavis igitur commentarium dedi, et non displicuisse passim in Europa vidi, *ἡνα μὴδὲν ἐπαχθὲς λόγῳ*. non, inquam, displicuisse, et multas deinde quasi muscas ad odorem bonae famae convolasse, et in eodem mustaceo, quod dicitur, lauream quascivisse. quosdam ex his modestos, bonae frugis, et qui pro parte symbolam contulerunt; quosdam alios, et qui illudere aut inequitare studium haberent, et alienae famae μῶμον, ut ille ait, ἀνάψαι. illos amavi, hos tuli; et multorum ἀνοιαν καὶ ἄνοιαν silentia et patientia dissimulavi. stringere gladium si libuisset, quam multos proclive mihi fuit abscidere aut repellere, qui etiamnum modestiam meam victoriam suam ducunt? sed illi viderint, aut potius meliores mentes viderint, quorum iudicii et censurae libenter facimus haec et alia nostra scripta. ego sine tactantia scire et effero pauca esse quae excusum, pleraque in quibus possim gloriari. neque tamen omnia. licuit aut libuit ἀκριβολογεῖνθαι καὶ διεξέχευσθαι; et loca quaedam sine aliorum ope codicum ἔχουσιν ἀντίτοις, sed et quaedam in re aut historia tenebras habent huius aevi face vix illustrandas. quid tamen refert? plurima aut praecipua cum sana sive illustria sunt, στέργειν oportet, et ad fructus in hac et simili lectione, non ad folia ire. utinam faciant! utinam non perseveret ista ἐν τοῖς κριτικοῖς ἄκρως τις ἔρις καὶ ταρᾶ! in qua ego rideam magis nescio an indignar. de monito, de prudentia pauci quaerunt aut satagunt: ubi verbi aut scripturae culae res est, hic lubet λόγους πλάττειν καὶ πομπεύειν. dii boni, quam inquietum et vanum est homo, cui scientiae opinio lenescitur et applaudis! itaque hi tales velut e tripode proficiunt: κέλτε μαντιόλον τόδε θέσφατον Ἀπόλλωνος. iidem in alios incurrunt, morbo, non causa; et citius in navilignum desideres quam convicium in eorum scriptis. gaudent pugna; et sicut Symplegades olim assidue collisae, sic inter se isti. non enim mecum Hercules, non. cavi sedulo, et magis hoc studui, industria in scribendo, modestia in tractando, extra ambitum nec extra gloriam esse. quodsi quis, non dicam meliore, sed paria aut probabilia saltem attulit, ego ille fui qui libens sustuli, qui ostentavi; et scripta mea haec ipsa dicent. neque enim negamus alios utiliter allaborasse, et quanquam nos primi aut praecipui viam munivimus, illos etiam adivisae ad complanandum aut emuniendum. hoc in paucis sed bonis notis e Gallia Iosias Mercerus fecit, hoc Curtius Pichena ab Italia, sed et e Britannia contulit Savillus. Pichena tamen super omnes, adiutus a Florentino bonae notae codice, qui in Medicea bibliotheca asservatur et qui centenis circiter locis coniecturas nostras, quod gaudeam, confirmavit. his talibus et

pluribus a me adiumentis nunc postremam hanc Taciti editionem damus; nec aliam a me exspecta, sive quia animus alio vocat, sive quia valetudo ab omni tali opera removet et ad extremas quasdam μελέτας ducit. ego pareo: tu scito me hic et textum longe meliorem scitiusque distinctum dedisse, et ipsis commentariis multa addidisse, coniecturas aut scholia, atque etiam in Historias notis; quasdam tamen et subduxisse; aut certe seposuisse in finem commentarii, quo interdum remitteris sub *excursum* voce. quid ii sunt? uberiores notae aut dissertationum calae, olim insertae, super ritu aliquo veteri aut facto; quae etiam ad Tacitum, tamen turbatura nunc instituti nostri ordinem videbantur, neque textuali apte sed innecti vult subtrahi; igitur abungere et ad ea remittere lectorem satis nobis visum; praesertim cum invenire ac legere promptum vellent esset. In istis aut aliis *additis* interdum additur, quae significare curis secundis hoc esse, quas olim dedimus seorsim. sed et bona fide; quasdam eiocimus i. e. correximus aut sententiam mutavimus; neque id pudendum est; quia; ut ille ait, qui saepe navigat, aliquando patitur tempestates; et in multiplici aut longa scriptatione opus intervenire aberrationes sive ἀνωρογίας humanum est, ignosce; turpe perseverare aut defendere: quod non fecimus, et aliena iudicia non libenter audire tantum solemus, sed et saepe auscultare: tantum est. te uti fieri cupio, lector, sed in primis Tacito ipso; et altius aliquid firmitusque quam criticorum sive grammaticorum has curas spirare. non enim ista, sed per ista inus. Lovanii, xv Kal. Sept. anno Christiano 1605, aetatis meae quinquagesimo octavo, mensis vobis duobus.

4.

ORDINIBUS BATAVIAE

I. LIPSIUS

DEDICAT CONSECRATQUE.

Historiae, Amplissimi Ordines, magna dignitas est, magnus fructus. memorias legere prisci aevi, bella inter summos reges, populorum casus et occasus, dignitatem cum voluptate habet; nec pascitur solum ea lectione animus, sed adsurgit. notare autem in historia varietates exemplorum, causas eventuum, et ex iis fontibus praecepta derivare ad vitam privatam communemque, utilitas est, qua haud scio an maior esse possit ex ullo genere litterarum, et privata nunc omitto: rei publicae quidem et populorum sana gubernatio non ab alia magistra, ut in navi dirigenda respectus habendus est ad Cynosuram, sic in publica administratione ad facta prioris aevi. prudentia enim certe est quae res publicas constituit servat auget: ea autem ab eventu rerum, et eventus nonnisi ab historia aut ab usu. sed ab usu leviter, quoniam in hoc angusto vitae circocitius fere ad metam pervenimus quam observare oculis licitum varios et reciprocos humanae rei fluxus. historia autem non unius aetatis regionisque finibus circumscripta, sed omnium saeculorum gentiumque res gestas cum fide tibi ostendet velut in tabella. quapropter in omni gente, in omni aevo iure culta historia; et antiquissimas litteras nonnisi in memoria rerum propaganda consumptas reperietis. hanc Hebraei, hanc Graeci, hanc Barbari sibi vindicant; nec ulla gens tam aliena ab humanitate fuit, cui non simulacrum aliquod historiae et cura rerum tradendarum. sed ea tamen non uniusmodi; et pro gentium populorumque ritu varia, ut sic dicam, historiae facies et quasi forma. est enim quae bella plurimum et militiam narret, est quae togam induat et pacis actiones. quaedam in optimatum aut populi statu occupata est, alia sub regibus dynastiisque res gestas contextit. nec utiles omnes nobis pari gradu. ea, ut censeo, maxime; in qua similitudo et imago plurima temporum nostrorum. ut in pictura faciem praeviam facilius agnoscimus, sic in historia noti moris exempla. cuius generis si ulla est fuitque inter Graecos aut Latinos, eam esse Cornelii Taciti historiam affirmate apud vos dico, Ordines Illustres. non adfert ille vobis speciosa bella aut triumphos, quorum finis sola voluptas legentis sit; non seditiones aut conciones tribunicias, agrarias frumentariasve leges, quae nihil ad saeculi huius usum: reges ecce vobis et monarchas et velut theatrum hodiernae vitae. video alibi principem in leges et iura, subditos-

que in principem insurgentes. Invenio artes machinasque opprimendae, et infelicem impetum recipiendae libertatis. lego iterum eversos prostratosque tyrannos, et infidam semper potentiam cum nimia est. nec absunt etiam recuperatae libertatis mala, confusio aemulatioque inter pares, avaritia, rapinae, et ex publico non in publicum quaesitae opes. utilem magnamque scriptorem, deus bone! et quem in manibus eorum esse expediat, in quorum manu gubernaculum et rei publicae clavus. quem ego ut protraherem magis magisque in lucem, visum mihi, sicuti in obacurior breviorque, commentario illustrare, et hunc laborem meum, Amplissini Ordines, dare dicare vobis. merito vobis, sive mea sive Taciti causa. mea, quia privatim benefici in me fuistis, et publice in omne nomen litterarum, instituta nuper schola, et revocatis iis artibus quas superiorum temporum vel calamitas vel calliditas potius, reiecerat. scilicet solebant locum esse huic soli, qui tenebras illustraret caliginosi illius et varia opinionum nube involuti aevi. Taciti causa, quia re vera is peculiaris quodammodo et proprius gentis vestrae scriptor. scriptor autem? imo cultor et amator. ite ad eius libros. nullam gentem reperietis inter externas, cuius res uberiori stilo, fidenti cura, benigniori testimonio prosecutus sit. veram vetustamque Bataviae descriptionem debetis illi: illi Cates et originem vestri, illi uni Civilem et cum principe terrarum populo gesta bella, quae etiam nunc cum invidia leguntur et fidem vix inveniunt etsi scripta ex fide. macti hac laude, o Batavi, quod angulus unus Europae provocare olim Romanum imperium et quindecim legiones ausi sitis, non sine occulta lege fati, iam tunc vindices et assertores publicae libertatis, et tamen perierat vobis seges illa aeternae gloriae, si periisset hic scriptor. quem iure amate, colite, et una hunc commentarium meum, qui etsi Taciti causa scriptus nonnihil fortasse vestrae meaeque (verum omen sit) aeternitati serviet.

5.

AMPLISSIMO ET NOBILISSIMO VIRO

ANDREAE DUDITHIO

DEDICAT

IUSTUS LIPSIUS.

Fama egregiae virtutis et doctrinae tuae late fusa, benivolentia in me illustri testimonio ostensa, ea me impulerunt, vir Germaniae tuae clarissime, uti commentarios hos meos,

sive notas verius, haec illustrarem nominalis tui. nec magnum hoc quod adfero, fateor: sed in scriptorem tamen magnum, cuius veras intimasque virtutes pauci aestimant aut capiunt, nec nisi initiati melioribus doctrinae et sapientiae sacris. ac volebam sane atque etiam debebam ista paullo uberius: sed ut verbo dicam, valetudo et otium mihi parum velificata ad hunc effectum, illa adversa, hoc in cottidianis occupationibus et turbis exiguum, imo nullum. ita ignoscendum mihi, si haec non ad superioris mei commentarii exemplum. quod a te, spero, facile impetrafo, vir non tantum optime et doctissime, sed (quod ex his fontibus manare certo scio) etiam humanissime. capiesque benigne munus sive libationem hominum fructuum, quoniam si non ubertim, tamen noviter protulit ingenii noster ager. et protulit per aestatem hanc bene turbidam, ut mirari nihil sit, si laeti parum aut percocci. non enim metus iam discriminis; sed ipsum capiti nostro imminet; quod forti tamen (audeo apte te dicere) et erecta cervice possim excipere, paratus ad omne sive exilium sive exitium. et si cedere mihi opus, non trepide nec indecore cum hoc vulgo id faciam, sed sensim recedam, quod dicitur, et salvis constantiae meae signis. quodam caedi etiam, fiat sane, si deo ita visum. *ἔμὲ δὲ Ἄντιος καὶ Μέλιος ἀποκτείναι μὲν δύναται, βλάψαι δὲ οὐ.* vale.

6.

IMPERATORI CAESARI MAXIMILIANO II

AUG. GERMANICO P. P. PIO FELICI B. R. N.

IUSTUS LIPSIUS

D. N. M. Q. RIUS.

Historiam apte scribere, Imperator, maiorum temporibus non solum magna sed etiam rara laus fuit. utriusque causa a difficultate est: difficultas ex eo quod quae aliis scientiis fere singula proponuntur, ea historiae legitimae universa. poeta si adposite ad delectationem, orator ad fidem, philosophus ad vitam dicat, implese munus suum videntur. historiae scriptor nisi haec tria simul misceat ac temperet, frustra se factet in singulis, neque adlegi aliter inter meliores illos et quasi patricios historicos a prudenti censore potest. sed primum de tribus omnis historia habet, quia animos nostros nuda narratio, cuiusmodi illa, natura delectat. alterum desideramus non raro in Graecis, tertium etiam in nostris. ut abstineam iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio An-

dato, Gellio, Licinio Macro, aliisque quorum scripta viderunt; ex his qui superant C. Caesar laudatur in primis. si ut disertus narrator, libens assentior: est enim eius viri pura oratio, sine faco ac calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis Masis dignissima. sin ut perfectus historicus, dubitare me dicam; cum et nonnulli fidem eius in historia civili requirant, et tertium illud ἡθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei desit. itaque ipse Caesar, ceteroque minime sui contemtor, commentarios inscripsit; non historias, et hoc ipso laudem veram meruit, quod falsam adfectare contempsit. iam vero princeps historicorum audit Livius. si magnitudinem operis et varietatem rerum spectamus, recte: sed tamen (quod more maiorum liceat) a Livii lectione semper commotior surrexi, non semper melior aut ad vitae causas instructor. Sallustius unus ex iii viris illis est, qui feliciter consecutus videtur haec omnia, et quem, si mei arbitrii res sit, in hoc lustro principem senatus historici legere non dubitem. nam ceteri deinceps minorum quasi gentium historici quantum a superiorum aetate, tantum et a laude afuerunt. nisi quod admirabile est quantum inter istos unus excellat, imitator Sallustii, Cornelius Tacitus, omni virtute antiquis proximius, longo quidem intervallo, sed tamen proximus; et si linguae Latinae esset eadem puritas, cetera sic perfectus ut vocare illos ipsos antiquos in certamen possit dignitatis. acer scriptor, dis boni, et prudens; et quem si nunquam in manibus hominum versari utile fuit, his certe temporibus et hac scena rerum expediat. non ille Annibalis fuestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiae necem, non vatum prodigia aut Etrusca portenta recenset, et quae alia sunt oblectandi magis quam instruendi lectoris: hic mihi quisque principum aulas, principum interiorem vitam, consilia, iussa, facta consideret, et obvia in plerisque nostrorum temporum similitudine ab iisdem causis pares exitus animo praecipiat. invenies sub tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic saeculo mala; nihil sincerum, nihil simplex, et nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes maiestatis, unicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulas illustrium virorum neces, et pacem quovis bello aeviore. tristitia ex iis pleraque, fateor, et legentibus maesta: sed singulis nostris a Thrasea iam moriente dictum putemus "specta, invenis; et omen quidem di prohibeant, ceterum in ea tempora natus es ut firmare animum expediat constantibus exemplis." accedit genus ipsum sermonis minime sordidum aut vulgare, distinctum crebris et nescio unde ex abdito erutis sententiis, quas vel veritate vel brevitate vicem oraculi possis accipere. hunc igitur talem tantumque scriptorem, Imperator, meis laboribus qua meliorem qua illustriorem redditum Augusto nomini tuo inscripsi, et quae antiqua formula votorum est, li-

bens merito donavi dedicavi. libens, inquam, propter memoriam delati mihi nuper a maiestate tua beneficii: meritissimo autem propter divinas in omni genere virtutes tuas. omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iustitiam in cognitionibus, constantiam in dubiis, prudentiam in consiliis: tantam et tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis unquam in principe vidit, legit, audivit? novem iam circiter anni sunt cum te imperio orbis terrarum publica felicitas admovit: toto hoc tempore gladium, nisi in hostem, strictum non vidimus. nec defuerunt irritamenta severitatis tuae aut semina civilis motus: sed videlicet prudenti moderatione quae vulnerata erant sanasti potius quam recidisti, et quaedam dissimulans nec in omnia anxie anquirens maluisti videri invenisse bonos quam fecisse. turpis illa tyrannorum vox, et quam utinam hodie nemo aemularetur, "oderint dum metuant": at tua, quam factis cottidie promissis, quam praeclara! "ne metuant dum diligant." et "malo vereri quam timeri me a meis." praeclare. non est enim, Caesar, maiestas timeri, sed immanitas; neque ullum contra vim munimentum tutius est quam munimento non egere. iam vero quanta illa tua est in subditos comitas dicam an humanitas? an novae atque inauditae virtuti quaerendum novum nomen sit? nihil gratiae causa loquar: sed, deus bone, quae vidi ipse Viennae! admittebantur ad sacros sermones tuos privati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, senes paene dicam cum pueris internixtis, querelas aut desideria sua promebant, non solum patienter audiente te, sed interdum manu et vultu ipso, si quos forte insolitus ille splendor percusserat, ut auderent invitante. et iam audebant; finemque sermoni snus cuiusque pudor, non fastidium tuum faciebat. o virtutem magnam et iam demum caelo delapsam! hoc est vere principem esse, hoc patriae patrem, et principem curis publicis praeferre, patrem privatis, itaque, Caesar, his novis virtutibus hoc novum consecutus es, ut cum alios Caesares a morte demum caelum receperit, te iam nunc omnes habeant tanquam praesens et salutare numen, et inaudita quadam felicitate virtuti tuae non comitetur immortalitas gloriae, sed praecurrat. atque hae quidem virtutes quanquam a caelesti natura tuae sunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur a studiis doctrinae. quae quanti acutius hinc discimus, quod una Viennensis aula tua plures eruditos habeat quam aliorum tota regna. quibus et bibliothecam iam instruxisti sic adfluentem omni genere monumentorum, ut certamine cum Philadelpho et Pergamenis regibus instituto vel superare eos posse videaris vel certe aequare. in qua tanta magnificentia nescio magis mirari animum maiestatis tuae an fortunam debeam, animum excelsum, quod colligere tam multa voluerit, fortunam, quod potuerit. in quorum tam

feliciam monumentorum aeterno: si erit ut hic Tacitus meoq.
consecratur, nec ille multo beator, meo iudicio, fuerit, quam
olim cum eum Imperator M. Claudius Tacitus describi et collo-
cari in omnibus bibliothecis iussit, siquidem ille vitam ad exi-
guum tempus dare potuit, quae nunc paene eum defecerat, tuae
maiestatis iudicio probatus Tacitus, ut poeta vetus loquitur,
"concrecet saeculis innumerabilibus."

7.

ALLOCUTIO ITERATA ET NOVISSIMA.

Scriptor hic est, lector, quam ego me produxisse tuo
bene et lector et poene iacto, certe notum satis antea, neque
haec aut medicina digna (egebant autem) donatum, magnus scrip-
tor est, et qui proprie facit magnis i. e. iis qui tractant rei
publicae clavum aut a consiliis monitisque tractantibus adsunt. quae
pars prudentiae est militaris aive civilis, quis affectus hominum
etiam occultus, qui casus aut eventus rerum, quos iste non pa-
lam aperit aut sub velo ostendit? audeo et debet asserere.
hunc hominem videri in alta quadam specula rerum humanarum
fuisse, et illinc generum scientiamque proclamare, Hoc cave,
hoc facito; invabit aut laedet; ille et ille effectus erit. sicut
aetate in apicem mali submittere exploratorem solent contra
adventores subitos, contra scopulos vada terram, sic istam ha-
bere licet adversa pericula, eundem ad felicia incepta, et in-
offensum rerum cursum. non est in Graecis aut Latinis, et
fideater dicam non erit, qui prudentiae omnigenae laude huic
se comparet: adeo non veremur ne quis anteponat. singulae
paginae — quid paginae? singulae lineae dogmata, consilia,
monita sunt: sed breviter saepe aut occulta, et opus sagace qua-
dam mente ad odorandum et assequendum. sicut non omnes
canes feram, non item lectores virtutes huius dotesque aut in-
dagent aut capient. viris opus est, et cum ingenii quadam
subtilitate iudicii rectitudine, et ut verbo dicam, naturae beni-
tate. qui non habet, me audiat et res alias agat. sed de
auctore omitto, et satis ille se laudat: de opera mea dicam.
iam anni triginta sex sunt, cum adolescens Romae animum huc
intendi et *libros veteres comparavi*, ut melior illustriorque per
me prodiret. grande opus in illa aetate, sed animus vel deus
impulit, et idem dedit, etsi gradatim, perfecisse. nam primum
notis illustravi, Coloniensi secessu a nostris turbis; largius de-
inde et pleno commentario, Lugduni in Batavis, iterum secessu.
nam dicere, si non queri, liceat: aetas mea in hoc aeri patriae-

que turbidam incidit, ut pacem et quietem nomine magis quam re aspernim, et inter assiduos fluctus aut pericula ab adolescente pervenire ad senectutem. in Batavis igitur commentarium dedi, et non displicuisse passim in Europa vidi, *ἡνα μὴδὲν ἐπαχθὲς λέγω*. non, inquam, displicuisse, et multas deinde quasi muscas ad odorem bonae famae convolasse, et in eodem mustaceo, quod dicitur, lauream quassavisse. quosdam ex his modestos, bonae frugis, et qui pro parte symbolam contulerunt; quosdam alios, et qui illudere aut inequitare studium haberent, et alienae famae *μῦθον*, ut ille ait, *ἀνάγναι*. illos amavi, hos tuli; et multorum *ἀνοιαν καὶ ἄγνοιαν* silentio et patientia dissimulavi. stringere gladium si libuisset, quam multos proclive mihi fuit abicere aut repellere, qui etiam nunc modestiam meam victoriam suam ducunt? sed illi viderint, aut potius meliores mentes viderint; quorum iudicii et censurae libenter facimus haec et alia nostra scripta. ego sine lactantia scio et offero pauca esse quae excusent, pleraque in quibus possim gloriari. neque tamen omnia. *ἔστιν αὐτὸν ἀκριβολογῆσαι καὶ διεξέρχασθαι*; et loca quaedam sine aliorum ope codicum *ἔχουσιν ἀντίτοις*, sed et quaedam in re aut historia tenebras habent huius aevi face vix illustrandas. quid tamen refert? plurima aut praecipua cum sana sive illustria sunt, *στέργειν* oportet, et ad fructus in hac et simili lectione, non ad folia ire. utinam faciant! utinam non perseveret ista *ἐν τοῖς κριτικοῖς ἀκριτος τις ἔρις καὶ ταπαιή!* in qua ego rideam magis nescio an indiguer. de monito, de prudentia pauci quaerunt aut satagunt: ubi verbi aut scripturae culae res est, hic habet *λόγους πλάττειν καὶ πομπεύειν*. dii boni, quam inquietum et vanum est homō, cui scientiae opinio lenocinatur et applaudit! itaque hi tales velut e tripode profantur: *κέκλυτε μαντιπόλου τόδε θέσφατον Ἀπόλλωνος*. iidem in alios incurrunt, morbo, non causa; et citius in navī lignum desideres quam conviciū in eorum scriptis. gaudent pugna; et sicut Symplegades olim assidue collisae, sic inter se isti. non enim mecum Hercules, non. cavi sedulo; et magis hoc studui, industria in scribendo, modestia in tractando, extra ambitum nec extra gloriam esse. quodsi quis, non dicam meliora, sed paria aut probabilia saltem attulit; ego ille fui qui libens sustuli, qui ostentavi; et scripta mea haec ipsa dicent. neque enim negamus alios utiliter allaborasse, et quanquam nos primi aut praecipui viam munivimus, illos etiam adivisse ad complanandum aut emuniendum. hoc in paucis sed bonis notis e Gallis Iosias Mercerus fecit, hoc Curtius Pichena ab Italia, sed et e Britannia contulit Savillus. Pichena tamen super omnes, adiutus a Florentino bonae notae codice, qui in Medicea bibliotheca asservatur et qui centenis circiter locis coniecturas nostras, quod gaudeam, confirmavit. his talibus et

pluribus a me adiumentis nunc postremam hanc Taciti editionem damus; nec aliam a me exspecta, sive quia animus alio vocat, sive quia valetudo ab omni tali opera removet et ad extremas quasdam μελέτας ducit. ego pareo: tu scito me hic et textum longe meliorem scitiusque distinctum dedisse, et ipsis commentariis multa addidisse, coniecturas aut scholia, atque etiam in Historiis notis; quasdam tamen et abduxisse; aut certe seposuisse in finem commentarii, quo interdum remitteris sub *excursuum* voce. quid ii sunt? uberiores notae aut dissertationulac, olim insertae, super ritu aliquo veteri aut facto; quae etiam ad Tacitum, tamen turbatura nunc instituti nostri ordinem videbantur, neque textui apte sive inserti aut subiuncti. igitur abingere et ad ea remittere lectorem satis nobis visum; praesertim cum invenire ac legere promptum volenti esset. in satis aut aliis *additis* interdum adicitur, quae significat e curis secundis hoc esse, quas olim dedimus seorsim. sed et bona fide; quaedam eiicimus i. e. correximus aut sententiam mutavimus; neque id pudendum est; quia, ut ille ait, qui saepe navigat, aliquando patitur tempestates; et in multiplici aut longa scriptione opus intervenire aberrationes sive *διωροχίας*. humanum est, ignosce; turpe perseverare aut defendere; quod non fecimus, et aliena iudicia non libenter audire tantum solemus, sed et saepe auscultare tantum est. te uti frui cupis, lector, sed in primis Tacito ipso; et altius aliquid firmitusque quam criticorum sive grammaticorum hac curas spirare. non enim ad ista, sed per ista inus. Lovanii, xv Kal. Sept. anno Christiano 1605, aetatis meae quinquagesimo octavo, infans uteris sibus duobus.

I. A. ERNESTII PRAEFATIO.

Cum Suetonii Caesares ante hos quatuor et viginti annos qualicunque cura meâ emendatos illustratosque edidissem, iam tunc erant qui hortarentur ut eandem operam Taciti libris impenderem. sed cum non ignorarem quanta plus laboris ea in re proponeretur quam in Suetonio exhaustissem, ab eo me consilio alienissimum ostendi: nam ut mitterem quanto difficilior scriptor esset Tacitus, quanto maior operis moles, aliud maxime incommodum ea in re esse, quod nondum quisquam editorum superiorum hoc in se laboris suscepisset, ut editiones veteres accurate inter se conferret et unde lectio quaeque nata esset ostenderet, cum satis tractandis interpretandisque aliquoties Taciti libris, cognovissem non pauca esse in earum contextu, ut duobus quidam abhinc saeculis editus esset, quae temere irreperirent nec e bonis libris venerint; tot autem libros vel conquirere vel comparare, quam difficile, quam molestiae plenum esset, facile intelligi posse. anno autem post, cum ratio institutorum meorum ita tulisset ut aliquot Annalium libros publicis in Academia lectionibus enarrarem, animadversa exemplarium in tabernis librariis paucitate, serio rogatus sum ut id oneris mihi paterer imponi et novam Taciti editionem curarem. recepto tandem negotio, ante omnia mecum constitui quid maxime agendum, quid consilii sequendum putarem. etsi autem videbam nova editione iis maxime consultum iri, qui in Tacito legendo aliena ope indigerent, tamen ita me comparavi ut non huic modo rei satisfacerem pro viribus, sed etiam operae aliquid, si possem, navarem Tacito ipsi, sive potius iis qui interpretis auxilio non admodum indigerent, ceterum quid Tacitus scripserit quoque loco, quae vera manus auctoris esset, vel doceri vel iudicare ipsi vellent. et quoniam prior illa consilii pars procedere saepenumero non potest nisi de vera lectione constet, primum omnium hoc egi, ut veluti materia ac silva critica congesta vel ipse veras lectiones eruerem vel acutiores ad earum indagandarum facultatem adiuverem. in quo etsi temporis angustiae, in quas me rationes librariae concluderant, fecere ut minus quam spes esset aut voluntas ferret efficere potuerim, tamen vel sic

me satis felicem haec fuisse: nam profecto et in hoc genere quaedam intelligi felicitas potest, in tempore offerens librorum copiam, quae aliis idem agentibus defuerit. etenim ab illo statim tempore tot vetera Taciti exemplaria brevi tempore nactus sum, quot nemini, qui post Lipsium ad edendos Taciti libros accesserit, ad manus fuisse sciam. ac ne frustra eae copiae mihi contigisse viderentur, hunc mihi laborem sumsi, ut ea diligenter cum exemplo eo, quod praelis accommodare cogitabam, conferendo varietates lectionum notarem, et cuiusque origines indagarem, efficereque saltem hoc, ut si quis post me moliri splendidiorum editionem vellet, labore eorum librorum conferendorum supersedere posset, satisque haberet consulere eos quorum facultas nulla mihi fuisset. quae res mihi attulit hoc commodi, ut lectionis Cornelianae prope iustam historiam atque, ut ita dicam, genealogiam nectere possem, et proferre multa quorum vel negligentia vel ignorantia Tacito et editoribus eius saepissime obfuisset. superioribus saeculis qui ad recensendos scriptores veteres accedebant, satis habebant codices scriptos et editos consulere in locis iis tibi haerent ipsi et difficultatis aliquid obiectum esset. itaque tantum lectiones librorum ad ea loca fortasse profuturas petebant, non universam lectionis varietatem. ea re commiserunt non modo ut iisdem libri consulendi essent his qui post eos ad recensendos eosdem scriptores accederent, si quid altubi vitii subodorarentur, sed multa etiam intacta ipsi relinquerent, quae ex iisdem libris poterant emendari. etenim nemo est ita lyncens ut omnia lectionis vulgatae vitia sua sponte videat, nec interdum pro rectis probet quae vitiosa sint, aut velut plana ac perspicua transeat in quibus alii aut parum aut nihil intelligant. Casaubonus quidem (ad Suetonium) fatebatur sibi saepe accidisse, ut quae clarissima putasset, in iis haereret, cum plana et perspicua eorum interpretatio peteretur. inde etiam fit ut subinde viri docti aut vitio lectionis animadverso coniecturis se exerceant, aut explicare laborent quod vitiosum est, nihil laboraturi, si librorum veterum lectiones omnes notatas haberent ab iis quibus eorum facultas fuisset. itaque utiliter hoc institutum est a recentioribus criticis, ut e codicibus scriptis editisque omnis lectionum varietas, etiam manifesta scripturae vitia notarentur; unde quantum utilitatis redundaverit ad scriptores veteres, non ignorant qui in his literis diligenter sunt versati. Tacito quidem quid profuerit, et ante dictum est, et post dicetur planius, ubi accuratius de instituto nostro dicendi locus venerit. id antequam facerem, visum est diligentius de scriptis Taciti codicibus in primisque editionibus superioribus dicere, cum ea quae ab aliis, velut Maillartio Fabricio, tradita sunt, partim imperfecta partim vitiosa admodum, certe parum utilia cognoverim. etenim historia

editionum ea demum utilis est, quae docet unde cuiusque textus ductus sit, utrum ex alia superiori repetitus an a scriptis editisque libris ab idoneo auctore emendatus; quibus ignoratis nihil editionum notitia, neque ad delectum in emendo neque ad usum in emendando interpretandoque, prodesse possent. quid? quod saepe accidit iis qui hoc ignorant aut non curant, ut carbonem pro thesauro eundemque textum aliquoties emant, et pretium statuunt libris non ab usu quem inde capere possint, sed a vulgari de editoribus opinione; quam saepe fallere sciunt periti, et in Tacito quoque saepe fefellisse infra docebimus. sed illud ipsum quod maxime in editionum historia videndum est, nemo docere nisi is potest qui comparandis inter se libris indagandaque lectionis cuiusque origine (quod ei necesse est, si delectum bonarum lectionum recte facere velit) qualis quaque editio esset cognovit.

Antiquissimi Taciti codices scripti sunt *Florentini duo* *); quorum alter libros sex priores (ut auctore Lipsio numeramus hodie; olim quinque numerabantur) *Annalium* continet, alter reliquos et *Annalium* et *Historiarum*, ut hodie vocantur. ille unus est, nec alium scriptum illorum librorum codicem habemus. nam liber Iohannis Iocandi Veronensis, qui a nonnullis commemoratur, apographum illius est, atque ille ipse quem saepe Ursinus laudat. vide IGronovium ad A. 4 36. itaque non recte faciunt qui omnium exemplorum scriptorum consensum in istis libris commemorant, quod aliquoties memini me reperire. codex ille quondam fuit monasterii Corbeiensis in Vestfalia, repertus ab Angelo Arcimboldo quaestore Leonis x pontificis Romani, et ad Leonem delatus; a quo quingentis aureis numis emptus in bibliothecam post mortem eius Florentinam venit. ex eo edidit hos libros primus Philippus Beroaldus, ut mox dicetur: sed eum post accuratius excussere et cum editis contulere Curtius Pichena et Iacobus Gronovius, vir in libris scriptis tritus admodum; quorum diligentia non parva Tacito profuit. hunc codicem vetustissimum esse constat: ceterum viri docti qui eum tractarunt, Beroaldus, Pichena, tantum universe eius antiquitatem commemoravere, cum de alterius aetate et scriptura multi dixerint; unde factum videtur ut de utroque codice nonnulli, tanquam de uno, loquerentur, velut ipse Abrahamus Gronovius in praefatione editionis Traiecti Bat. a. 1721 promulgatae, cui parentis notas addidit; cum diversum hunc codicem esse ab altero, de quo mox, certum sit. v. Montefalc. *Bibl. mss.* p. 374. quodsi Iacobo contigisset ut ipse huic editioni praefaretur, haud dubie accuratiorem eius codicis de-

*) Bibliotheca Laurentianae plures 68 codices 1. et 2.

scriptionem haberemus. vide de hoc codice etiam *Monumenta Paderb.* p. 69 et 79. *)

Alter Florentinus liber Pichenae iudicio a. C. 395 scriptus est. quem erroris coarguit scriptura libri, quae Langobardica est; unde patet eum tempore Langobardici in Italia inperii, aut proxime secutis saeculis, quibus scriptura Langobardica adhuc usurpabatur, decimo undecimove saeculo (nam certior temporis in hoc genere definitio esse non potest) e vetere codice

*) De scriptura et orthographia codicis Corbeiensis, existimari poterit e specimine infra posito. commutantur enim inter se et confunduntur

A et E. *Planesiam* p. 10 1. *dilabaretur* 156 2. *facere* 258 12. *foedebat* 287 2. *Apronem* 307 8.

AB et AD. *adducta* 26 2. *ad* 44 8. *adsumpto* 120 3. *abaequentur* 154 16. *adolevit* 319 21.

B et P. *elabri* 91 1. *adbellitque* 173 2. *scribit* 185 17. *opes* 72 3. *epur* 181 5.

B et V. *Suebi* et *Danuvius* passim. *veneficis* 303 12.

C et O. *efficie* 27 2. *acmen* 85 9. *Caliculum* 98 18. *Lyci* 294 8. *accingunt* 306 11. *Castulicus* 329 3. *Cethacio* 360 6. *Pagonianum* 374 10.

C et T. *sedicio* 37 1. *insticium* 37 5. *lociens* 74 18. *quociens* 84 13. *promcius* 154 20. *posiebatur* 159 4. — *spetis* 8 1, 12 1, 25 3, 102 1. *spetiem* 89 5. *pervisatis* 43 7. *contumatis* 80 12, 94 15. *pernittem* 86 21, 112 8. *audatiac* 104 7.

D et T. *praedurae* 34 5. *ostendavere* 61 2. *istem* 63 2. *dum* 110 4. *aliquit* 30 6. *alint* 41 5. *aput* 10 3, 13 6, 14 7, 24 4, 39 13, 42 3. *haut* 31 1, 35 6, 48 9. *set* 11 7, 58 1.

E et F. *elexit* 59 11, 69 3, 327 16. *eusti* 225 2. *profilio* 225 4.

E et I. *destinare* 8 1. *proieceret* 10 1. *feebant* 34 10. *delapuis* 39 4. *vincerent* 48 6. *relegione* 66 8. *Segestes* 86 12. *parentes* 85 12. *hostes* 92 2. *intendentes* 94 14. *deductus* 112 11. *Lepedus* 214 7. *Asineo* 280 6. — *caedis* 14 6 et 78 16. *disineret* 33 6. *accipere* 44 14. *considerant* 55 1. *praesidit* 109 2. *ligato* 55 8. *dimissione* 50 10. *patifecit* 57 8. *diripuit* 61 6. *sintret* 70 17. *molis* 74 3. *Bructiros* 78 16. *sequi* 93 8. *benivolentia*, *dilectus*, *Treviri*, *validudo* plerumque.

I et L. *ablegeris* 40 17. *stret* 111 3. *delectus* 147 19. *conglarium* 235 1. *deiegit* 359 3.

O et U. *consolatum* 23 1. *consolatus* 381 14. *incolomis* 43 4. *incolomitatem* 87 1. *adhoec* 72 16. *adversos* 74 22. *propneus* 69 12.

X et XS. *exsutoque* 5 6. *exsuta* 10 14. *exsueret* 61 5. *exsuerint* 88 6. *exilium* 14 12.

H omittitur. *umeros* 129 5. *unida* 136 10. *additur*. *hollitorium* 167 8.

geminatur C. *peccunias* 130 9, *peccunia* 166 12.

Bl. *flammines* 27 3.

N. *rennuit* 108 12.

P. *repperiri* 48 7, *repperiuntur* 114 3. *rursus operiendos* 54 2. *oportunum* 121 6, *oportuna* 123 4.

descriptum esse. nam quod subscriptionem in calce hanc habet, *ego Sallustius legi et emendavi Romae foelix, Olibrio et Probino coss. in foro Martis controversias declamans oratori Endelechio. rursus Constantinopoli recognovi Caesario et Astico coss.*, id bene monet Theodorus Ryckius ad H. 1 init. deberi inscitiae librarii, qui eam subscriptionem temere e codice eo repetiit unde Taciti libros descripserat; cuius generis et alia exempla observata sunt a viris doctis, nominatim Salmasio; nec bene vir doctus in *Novo opere Diplom.* t. 3 p. 279 aliud huius generis exemplum negat reperiri. Iohannes quidem Gerson, in libello *de laude scriptorum*, in principio, quaerens an liceat diebus festis scribere devotionis libros gratis, commemorat genus quoddam scribentium, quod appellat infimum, qui nullum penitus habeant intellectum eorum quae transcribant, qui quasi pictores appellentur (t. 2 opp. p. 694). eius generis scriptores cum semper fuerint vel mercenarii vel monachi, non est mirandum si codices tales qualis ille Florentinus est nuki facti sunt, ex iisque superstites sunt plures; nec dubitem codices eiusmodi, pictos magis quam scriptos, extare, qui longe antiquiores habeantur quam sint, ceterum sine fraude. sed ut redeamus ad librum Florentinum, ad eum prius, quod constet, Pichena accurate recensuit hos Taciti libros. nam Iuntinam editionem anni 1527 ex illo libro aliquid novi boni accepisse non credo, cum Antonius Franciscus Varchiensis, qui ei editioni praefuit, in praefatione nihil aliud commemoret quam se cum ceteris Taciti libris etiam quinque priores, a Beroaldo prius castigatos, mox vero a se iterum cognitos, dare, nec ipse comparando repererim quod ex eo libro ductum videretur. Beroaldus an eo usus fuerit, post videbimus. de auctoritate codicis non satis consentiunt viri docti. IGronovius quidem tantum ei tribuit ut modum excedere videatur. vide eius notata ad A. 11 24. *) moderatius Graevius iudicat, in ep. ad Heinsium t. 4 coll. B. p. 498, qui *exemplar unde ille fluxit mendosum et ab semidocto interpolatum* putat. in primis observavi utrumque codicem subinde peccare omissione syllabae alicuius mediae: vide dicta ad A. 2 63, confusione syllabarum *de* et *di*, omissione litterae *m* in accusativis. habere et glossemata constat. vide dicta ad 16 2. ceterum ex hoc codice omnia alia scripta Taciti exemplaria fluxisse, ut IGronovius videtur credidisse, non audeam pro certo affirmare, etsi consensus omnium in transpositionibus, ut H. 3 5 et 65, credibile facit. specimen scripturae ex A. 12 inseruit Mabillonius Operi Diplomatico l. 5 tab. 5 n. 5 p. 353. melius dedere auctores Novi Operis Diplomatici, tab. 49, qui et accurate de eo codice tradiderunt p.

*) "Florentinus ille omnes alios praeter se superat."

278 et 279, in primis inserenda epistola bibliothecarii Medici super hoc codice a. 1752 ad Botaium scripta.

Post hos principatum tenent *codices Vaticani*, (nam Lipsium pluribus usum, non uno, ut colligas ex eo quod fere *Vaticanium codicem* laudat, patet ex nota ad dialogi de Oratoribus initium, nam *Vaticanis aberat*; sed uno ex his, antiquiori illo, ut appellat, in primis) et *Farnesianus*; quorum excerpta Lipsium habuisse, iisque adiutum esse in emendando Tacito, satis ex eius commentario constat. optem cum Grutero (ad H. 4 86) ut Lipsio aut alii cuidam varietates omnes horum codicum, etiam vitia librariorum, excerpere et editioni suae adiungere placuisset. sed id temporum istorum rationes non ferebant, ut ante dixi. ne formam quidem codicum, scripturam, aetatem, in tot editionibus prodidit, quod merito miratur IGronovius ad A. 1 1. Norisius (in *Epochis Syro-Mac.* diss. 3 p. 184 ed. Lips.) tres codices Vaticanos commemorat, primum inter Urbinates n. 585, secundum et tertium n. 1968 et 3405. hi duo an diversi sint a duobus recentioribus, quas Montefalconius n. 1863 et 1864 adsignat, nescio. sed Broterius quatuor reperit, quorum antiquissimus Saeculi xiv extremi videretur.

Lipsius etiam laudat interdum *codicem Hispanicum*, qui fuit *Conservacivae* Icti clarissimi. idem etiam mentionem facit *codicis Sambuci*, quem a se consultum dicit super aliquo loco, cum Vindobonae esset, ad H. 2 23. ceterum nondum quisquam eo ad Tacitum emendandum usus est, nisi vero est ipse *Budensis*; ut videtur, quod Sambuci codices fere e Budensi bibliotheca venere. *)

Ante Lipsium nobilis fuit ille *Budensis codex*, e bibliotheca Corvini regis, quo usus est Rhenanus; qui ei libro plurimum tribuit. Lipsius contra (ad A. 13 25) non optinae netae fuisse censet, IGronovius etiam recentem et interpolatum, ad A. 11 18. **) quicquid sit, Tacito profuisse hunc librum negari non potest.

Post Lipsium nemo e Taciti editoribus codice scripto usus est, quod sciamus, ante Theoderum Ryckium. is codicem habuit cum qui quondam Rodolphi Agricolae fuerat, unde *Agricolae codex* vocatur. ex eo quaedam excerpta cum Lipsio communicavit olim Franciscus Modius; quae Lipsius pro coniecturis potius Agricolae quam lectionibus codicis antiqui habuit, ut e notis eius apparet. vide v. c. ad A. 14 60 extr. cum codicem cum haberit Ryckius, eoque usus sit ad corrigendum

*) Budensem a. 1518 ab Iacobo Spiegelio Beato Rhenano donatum semper extitit in Alsatia mansisse testatur Oberlinus.

**) scriptum est in *supra* Matthiae Corvini, excussum de integro ab Oberlino.

Tacitum, mistandam est cum nihil de actibus, scriptura collas aliisque tradidisse, quae scire cupiant periti, atque etiam debeant, si de codicis auctoritate indicare velint. IGronovius eum recentissimum et mire interpolatum indicat ad A. 11 18, 15 53. de interpolatione non dubitem. habet enim nimis multa quae interpolationem et correctoris ingenium capiant, ut varis locis et ipsi notavimus. unde profecto non est negandum Ryckium ei nimis tribuisse. ceterum observandas cum in Historiarum libris, praesertim posterioribus, mire consentire cum editione prima, ut notae nostrae ad illos libros docebunt. eo usus est etiam Nicolaus Helasius, qui eius lectiones saepissime addert, nec parum ei tribuit.

Idem Ryckius ipse usus est *codicis Parisiensis excerptis*, a Melchisedeco Thevenotio acceptis; quem ille *Regium* vocat: sed in notis raro lectiones eius commemorat. atque ipse de eo sic statuit ut ne cum suo quidem; nedum cum Florentino compareret. huius codicis lectiones iam diligenter notatas habemus ab editore librorum Taciti nupero Broterio, qui eum chartaceum esse tradit, et sub finem saeculi quindicesimi scriptum; quo tempore cum iam editi Taciti libri essent Venetis et Mediolani, e tali exemplo sumtus esse potest. illud operae pretium est monere, hunc codicem confundi cum Budensi a IGronovio ad A. 5 28; cui confusioni locum dedit Rhenanus, qui Badesem librum interdum *Regium* vocat.

Gronovius, Iacobo et Abrahamo, porro debemus excerpta duorum *codicum Oxoniensium*, quorum alter Collegii *est* est, deficiens nonnullis locis, ut didici e Montefalc. p. 668, alter bibliothecae Bodleianae; unde ille *Oxoniensis*, hic *Bodleianus* vocatur. illius excerpta ad calcem utriusque editionis Gronovianae reperiuntur, huius ad calcem maioris et recentioris, quae a. 1721 prodiit. eorum atque etiam tertii, *Harleiani*, lectiones dedit idem Broterius; qui omnes saeculo quinto decimo medio scriptos tradit.

Personatus quidam Pompeius Lampugnani etiam *codicis Mirandulani* excerpta protulit, et ad Lipsium castigandum contulit in libro cui titulus *Collatio notarum ILipsii in UFactum cum ms Mirandulano. Bergomi 1602. 8.* sub eo nomine latere *Marquardum Freherum* opinio est; quam sequi et Ryckium, ex nota ad H. 3 13 didici. ceterum Lipsius in *Dispunctione notarum Mirandulani codicis* a. 1602 edita, subiecta deinde editionibus exempli Lipsiani, velut Antverpiensi a. 1648, eum codicem aut nullum esse aut nullius pretii iudicat.

Videram etiam ab Iacobo Schegkio *ad Volleium* (p. 504 ed Burm.) laudari *codicem Heripolensem*, qui esset in bibliotheca Episcopali. itaque cum primam editionem perabam,

scripsi ad aliquem virum doctum in ea urbe, quocumque aliquid notitiae mihi olim hic fuerat, eumque rogavi ut quid codicis huius esset perscriberet, eiusque mihi copia ut fieret perficeret. sed nihil responsi tuli. cum iterum ad tractandum textum accedebam, alteram editionem curaturus, ad alium virum doctum in ea urbe scripsi, quem putabam idonea de causa rem susceperum; isque fecit omnia, ut eius libri usum mihi impetraret; sed nihil efficere potuit, cum eum reperiri a se potuisse negaret, qui curam bibliothecae habet, fama etiam quondam fuit de codice antiquo Taciti qui Bambergae servaretur. sed Franciscus Modius a Lipsia de eo consultus rescripsit (t. 1 *Coll. ep. Barn.* p. 107) falsam illam famam esse, nec quicquam ibi reperiri nisi paucas e libello de moribus Germanorum plagulas, easque recenti manu scriptas.

Magni praeterea alii codices adhuc latent in bibliothecis nondum excerpti; e quibus non dubito quin aliquid bonae fragis colligi possit. in ms. bibliothecae Mediceae tres membranae commemorari video, ab antiquiori illo quem Langobardicum vocant diversos, in pluteo 68, apud eundem Montefalconium p. 374; a quibus puto non diversos esse quos Pichena aliquoties laudat in notis ad Tacitum.

Reperi etiam a Petro Victorio antiquum codicem Taciti Venetam bibliothecae S. Marci laudari, ad Cic. ep. 2 12; quem tamen frustra in catalogo ms. eius bibliothecae a Theopolo edite quaesivi. nam codex qui n. 381 exhibetur fuitque Bessarionis, a. 1453 demum Bononiae scriptus est, nec Victorio antiquus dictus fuisset. ceterum hoc fortasse exemplo firmetur fama, quae de codicibus bibliothecae Venetae, in primis ex iis, traditur, qui a Bessarione nomen habuere, subductis; de qua videat, cui lubet, librum Boernerii de Graecis literarum in Italia instauratoribus p. 67 et 68.

Inter codices porro Ottobonianos, Neapolitanos, S. Ioannis in Carbonaria, Caesenatenses, Taciti libri inde ab 11 A. reperiuntur, sed fere recentioris scripturae.

Exiat etiam codex ms. membranaceus in bibliotheca ducali Guelferbytana, cuius mihi usus benigne concessus fuit. is fuit olim Pantaleonis Candidi, qui sua manu in libro scripsit ab se tantum esse Ferrariæ, a. 1461, die lunæ 28 Septembris. a Francisco autem Media Barba Birago dono est datus Marquardo Gudio, ex cuius bibliotheca in Guelferbytanam venit. sed de hoc codice infra pluribus dicam.

Minor scriptorum numerus est in minoribus libellis, qui cum Taciti Annalibus et Historiis eduntur, *Germania*, *Agriкола* et de *Oratoribus dialogo*. quid ex iis reperiatur in Vaticanis, Lipsiens non tradit, nisi quod dialogum ab iis afluasse scribit. libellus de moribus Germaniae separatim notatur in

mas Mediceae bibliothecae plin. 73 n. 6. apud Montefale. p. 381, et in mas bibliothecae Norfolc. in Collegia Grasshamensi, quod Londini est. Arundellianus liber, cuius excerpta dedit Abrahamus Gronovius, est ille ipse, qui sub Pirckheimeri nomine laudari solet, ut monet IGronovius ad Germ. 11. de libro Bambergensis supra e Modii epistola dictum est; et de Turicensi infra dicetur.

Iulii Agricolae scriptum exemplar, nusquam notatum repertum, nec dialogi de Oratoribus praeter Farnesianum, e quo Lipsius eum correxit; qui ita pauca scripta eius libri exemplaria esse dicit in praefatione libri, ut vix duo aut tria in omni Europa esse putet. nunc universe aliquid de codicibus scriptis Taciti dicendum videtur.

Ad primum libri Taciti non eodem modo in codicibus inscribuntur. *Actorum vel Actionum diurnarum Historiae Augustae libros* plerumque vocari, intelligitur partim e titulis codicum apud Montefalconium (adde Lipsium ad A. 1 1) et ms Guelferbytani, partim e veteribus editionibus Francisci Puteolani, Frobenii a. 1519 curata. sed non omnes libros ita habuisse, diversitas edentium arguit. in editione principe Iohannis Spirensis nulla est inscriptio aut subscriptio librorum, nisi in Germania. Beroaldus inscripsit *libros Historiarum ab excessu Augusti*: an e libro illo Corbeio-Mediceo, non possum dicere, cum nihil discrete notatum repererim. *): illud video a IGronovio proditum, in capite libri quarti in illo codice scriptum esse: *incipit l. iv ab excessu Augusti*. **) Rhenanus *Annales* inscripsit; quod constanter omnes secuti sunt usque ad Lipsium, qui receptam hodie rationem invexit; de qua ipse satis dixit. nec in praenomine Taciti consentiunt. IGronovius e Mediceo profert *P*; ***) et id ei tribuitur in editionibus veteribus inde a Beroaldo, qui e Mediceo sumsit, usque ad Lipsium, a quo *C* praepomen substitutum est, auctore Farnesiano libro et Sidonio Apollinari. idem etiam reperi in antiquissima editione libri de Germania, de qua infra dicemus; unde sane firmamenti aliquid accedit Lipsianae rationi. in editione Spirensis, in capite Germaniae, et Puteolani, ms Guelferbytano nullum praenomen expressum est. etiam librorum non eundem numerum codices faciunt. viginti alii, alii unum

*) vide ad I 1.

**) in secundi capite *Lib. II Ab excessu divi augusti. tertii Finit Liber II P. Cornelii. incipit Liber III feliciter. Ab excessu divi augusti. quarti P. Cornelii liber III finit. incipit Liber IV. Ab excessu divi Augusti. quinti Finit liber IV. incipit liber V. Ab excessu divi augusti.* ut Tacito similis ac Livio placuerit inscriptio.

***) Mediceum intellige Corbeiansem. alter enim, praenomine nullo, *Cornelii Taciti liber XI explicit. incipit XII. — Cornelii Taciti liber XX explicit. incipit XXI.*

et viginti. videtur adhuc codicem memorari Montefalconis, qui undeviginti tantum numeraret. causa diversitatis est, quod nonnulli librorum, qui nunc Historiarum vocantur, primas et secundas coniungunt, ut Guelpherbytanus; quod servant et editiones Puteolani, Beroldi, Frobenii: at 1519, ita tamen ut lacuna sit parva initio libri secundi, et in fine subscriptum *septemdecimus et octodecimus confusi simul expiunt*, vel *librorum XVII ac XVIII simul confusorum fiant*, et sequens liber *XXI*mus dicatur: ac fortasse in istis libris qui *XXI* tantum exhibent, fragmentum libri H. quinti adhuc sit quarto, aut alius. illud autem hinc plura intelligitur, in antiquioribus libris, nullam inscriptionem, nullos numeros librorum fuisse, et in editione Iohannis Spitzae. forte etiam probabile videatur nonnullis discrimina librorum non esse. Tacito, quae nec necessaria erant, cum per annos historia digesta esset, eaque adeo grammaticis vel librariis deberi, ut in aliis antiquis libris, de quo digna est quae legatur Perizonii praefatio ad Aelianum Varias Historias. denique plerique codices tantum Annadum et Historiarum libros exhibent (et in extremo alibi citius desinit alibi); voluit Florentinus, Budensis, Vaticanus, ceteri apud Montefalconium et Guelpherbytans. Farnesianis libellum de Oratoribus habuit, unde is liber correctus est a Lipsio: sed illud in primis dignum observata est, animadvertum et in aliis libris, quod omnes scripti libri, e quibus editi ducti aut qui ab eruditis inspecti sunt, ex uno codice omnes fluxere. monuit de eo dudum IF Grönovius (Obs. 1. 4. p. 39) ex loco H. 2. 98, ubi omnes mss pariter, atque tali modo depravati sunt, ut plerissime appareat eam depravationem qui libro deberi. sed eandem res intelligitur etiam ex aliis locis, in primis, in quibus transpositiones paginarum factae, vel librarii vel biblioepistasis, in codice illo antiquiori. nam haec in omnibus mss conservatae reperiuntur. vide ad H. 3. 5. et 86. unde non una observatio nascitur studiosis artis criticae commendanda. nam primas hinc intelligitur omnes varietates lectionum, quae e libris scriptis notatae habemus, proprie esse varietates unius exempli, non plurimum, qui ex ipso ἀπογράφου fluxerint. unde sit secundo ut omnibus codicibus comparantibus nihil aliud effici possit quam ut, quid in uno illo apographo, unde h. veneto, fuerit invenimus, hanc tertio causam esse paucitatis lectionum variantium, atque tandem corruptelarum et mendorum in Tacito reliquorum, in quibus frustra se extorqueant ingenia viro-rum doctissimorum. hinc porro discent invenies studiosi litterarum et artis criticae (cuius ego identidem moneo invenies neminem plane imperitum esse debere, qui se non subinde turpiter dare et risum criticae rei peritis aut bilem movere velit), discent igitur hinc primo, cum de libris scriptis agatur, non

tam videndum esse quoniam multos numero habeamus; sed quoniam multos qui velut in absentia dicendae habeant; cum de lectionibus alicuius veritate quaeratur. nam si tu centum codices singulorum libri habes; eos autem constet ex uno apographo ductos esse; nonnulli minus libri tui et vim obtineant universi. iam porro nonne apparet hoc exemplo, id quod fidem excedere videtur; ut unus quavis multis non modo saepissime et totis, quod sunt, coelo dissorire in scriptura, etiam quae ex eodem fonte ducta sit, sed etiam posse ac soleras in eodem errore saepe summa concordia, quasi ex compacto consentire? In hoc quoque licet exemplo intelligitur quoniam sit non modo simile ad paritatem integritatemque scriptorum veterum; sed etiam notissimam, plurimas lectiones variantes esse et explorari. In libro sex prioribus Taciti, si varias lectiones tantum codicum scriptorum dissensu aestimamus, nulla varietas lectionis est, quoniam unus tantum scriptus liber extat. et ea ipsa res facit, sicut in aliis libris quorum unum tantum exemplum ex vetere aervo restat, velut in Quinctiliano Propertio, ut saepius ingenio vel coniecturis agenda res sit quam vellemus criticis. In multis in locis nulla certae aut probabili correctionis spe relicta. atque etiam in veteris Taciti multis locis minus laboraremus, si non ex eodem apographo omnes codices fluxissent; quod si esset, haud paullo plures lectionis varietates haberemus, haud paullo melius consultum Tacito foret. sed hunc locum iam satis tractatum et explanatum a pluribus, in primis a magno Bénédicto in libro Collini columnii adversus religionem Christianam opposito (*France Frépionnerie Unique* p. 168), hic per talem occasionem breviter repetisse et inculcasse studiosis satis putavimus esse. et haec quidem de scriptis libris dicta sunt ad editos veniamus.

Primus omnium Taciti libros edidit *Iohannes Spirensis*, in a L. 11 Annalium cum Germania et libro de Oratoribus, sine titulo operis et sine anni locique nota. hanc editionem *Romanam* saepe vocant Lipsius (interdum *codicem* citat et *librum Romanum*) et Gruterus, etiam *Vaticanam* ad H. 3 6; quos imitantur Ryckius ad H. 3 5 et Acidalius ad H. 2 51. nam hanc ipsam intelligi, cum *Romanam* vocant, patet vel ex eo quod iidem subinde etiam *primam*, Gruterus etiam *Spirensis* editionem appellat ad H. 4 20; nam quod uno et altero fortasse leco lectio huius editionis discrepat ab ea quae de Romana commemoratur, ut H. 4 65, ubi Lipsius ex Romana profert *adyta*, cum in editione Spirensis sit *edua*, in eo forte error aliquis intercessit, qui in hac genere facile obrepit diligentissimis criticis. at hodie opinio tenet Venerabilis a. 1468 vel 1469 hunc librum praedixisse: vide *Maittairei Annal.* t. I p. 66, *Fabricii Bibl. Lat.* I p. 471. causa opinionis est, quod ex aliis libris constat Iohannem Spirensensem

officiam habuisse Venetis. Ibi quoque artem suam exercuisse. sed
 prima illa opinio videtur locum dedisse editioni Romanæ com-
 munitatæ, ab editione Spirensis diversæ, quæ, nescio unde,
 commemoratur a Fabricio assignaturque a. 1495. nam talem
 editionem a nemine alio, præsertim idoneo auctore, commemo-
 ratum reperi. ceterum de anno huius editionis nihil certi est.
 hoc enim constat a verbis subiectis citata artificis editioni
 quinquaginta Ciceronis ad diversos, hoc Ciceronis opus primum
 esse librum qui Venetis ab eo editus sit. et qui in liber præ-
 fatus annis 1490. unde clarum videtur: aut illo ipso demum
 anno, aut paullo post. Taciti libros ab eo editos esse. nam
 quod in Catalogo bibliothecæ Evangellicæ de Boze, editionibus
 veteribus plenissime, annis 67 huius editioni assignatur, quia
 in notis ad eam subiectis primum Iohannis Spirensis opus
 dicitur, id saltem totæ artis gloriæ primum quæ ad artificem
 pertinet, non ad opus artificis. hanc editionem Gruterus ad
 H. 2. 74 ductam putat ex codice Vaticano illo antiquiori, quo
 Lipsius maxime usus est, unde *Vaticani filium*, *Vaticanam*
 vocat, ut ante dixi. sed eam rem, comparando lectiones eius
 cum lectionibus ms. Vaticani, parum certam cognovi. sane ne-
 gari non potest in hac editione multas lectiones reperiri quæ
 sint Vaticano propriæ, velut A. 11. 18, 12. 11. et 12, H. 1
 61, 3. 5 initio et 6, 4. 12, et plane singulares, ut H. 4. 64
 et 66 et 69; quæ res videtur Gruterum in hanc sententiam
 impulsisse. sed tamen non minus notabiliter permultis locis
 consentit cum Florentino; velut A. 11. 4, 6 medio et extremo,
 9, 11, 17, 18, 22, 23; porro H. 3. 8. ita in verbo *pretium*,
 ut a Vaticano dissentiat, in quo est *Retium*; porro c. 13, in
 glossato c. 20, omninoque pluribus, in locis, ubi plane discre-
 pat a Vaticano, et quidem in lectionibus notabilibus, velut H.
 3. 7, ubi in Vaticano est *adductus*, cum in editione Spirensis
 sit *adducius*. secodit. quæ Lipsius centies lectiones editionis
 Romanæ laudat, ubi silet de Vaticano; et contra iis locis, ubi
 singulares lectiones e. Vaticano præfert, nullam editionis Ro-
 mance mentionem facit; et eandem lectionem habet; quod non
 credibile est futurum fuisse, nisi cum excerpta tantum ex utro-
 que libro habuisset; distinxit, et iis locis nihil e. Vaticano nota-
 tum fuisse. ac de editione Romana facile credam ita esse, in-
 ductas iis quæ post dicam, ubi de editionibus Lipsianis sermo
 instituitur: non de codice Vaticano, quæ ab ipso inspectum
 et cum editis collatum esse patet ex Mureti Var. Lect. 11. 1.
 paucis, quod sentio, dicam. cum in quibusdam cum Vaticano,
 in quibusdam cum Florentino consentiat, in aliis ab utroque
 dissentiat, habeatque quædam bona propria, ut e notis, ma-
 xime nostris, apparebit, nec tamen credibile sit e pluribus co-
 dicibus inter se collatis editum librum istum, quod in istis

primordialis artis typographicae vix factum est, sed ex uno eo-
que antiquo textus illius sumtus videatur, cuius apographum
acceperat Spirensis, videtur ignorari unde illa editio fluxerit,
nisi forte ex illo ipso antiquo Veneto ducta est, quem supra
diximus a Victorio laudari e bibliotheca Divi Marci, hodie
autem in ea non reperiri. adde dicta ad A. 14 12. ceterum
ut libri huius rarissimi ratio et indeles planius intelligatur,
charta est palcherrima, literae luculentae, margines huius
splendorem pulcherrimarum nostrae aetatis editionum vel aequo
vel superet; totus contextus eimmedi ut appareat cum omnibus
librariorum peccatis ductum esse e libro scripto, eaque de
causa codicis scripti haecritatem obtinere posse. hominum
Persicorum, Armenicorum, ita ut Florentinis, in accusativo
semper terminationem facit *on*; plerumque, ubi alii nunc *quidem*
ipsa exhibet *ne quidem*, ut Gronovius contineat; cum primum
prope semper, ubi alii libri nunc vel *tunc* primum; *aut* vel
et pro *ac*, sequente vocali. saepe accardior, est alia in distin-
guendis verbis *degre*di et *digre*di similibusque, *consilium* *con-*
cilium; *dissidium* *dis*cidium; ex quibus aliisque similibus patet
e bono codice ductum esse textum. atque ut non negem quae-
dam esse peccata operarum, ut queritur Puteolanus, tamen per-
multa credo ex ipso codice scripto esse. nam v. g. 11 17
emissis sed pro *omissis*, neglecta duplicatio literae in *pelex*,
et multa his gemina similliora librarii peccato videntur quam
editoris; quod librarios centies sic peccavisse observatum est.
mox *alacte* pro *alacre*, *silius* pro *filius*, facile typorum pec-
cata agnosco. quas praeterea de hoc libro dicenda habeo, mox
suis locis proferentur. huius libri copia mihi olim facta est a
Iohanne Erhardo Kappio: nunc ego ex ipsius bibliotheca eandem
habeo. eiusdem exemplum est in bibliotheca ducali Gudfer-
bytana.

Post hanc principem editionem Martarius (t. 8 p. 2.
p. 293) commemorat editiones Venetam 1484 et Romanam 1496,
sed sine auctore ac teste; unde eius traditioni parum tribuo.
ego quidem nusquam vidi earum editionum mentionem eam fieri
cui fides haberi posset. Lipsius porro in praefatione editionis
primae a. 1574 ait se usum editionis Venetae a. 1494 factae
exemplo. in quo si nihil vitii habet numerus anni, nec 1494
est pro 1497, eam editionem nemini praeter illum visam oportet,
qui Taciti editiones commemorare. Itaque licet mihi
de his editionibus dubitare, dum idoneis mihi documentis per-
suadeatur istis locis iisque annis Taciti libros editos esse.

Mihi post Iohannis Spirensis editionem prima visa erat,
cum primum editionum varietatem recensebam, *Francisci Pu-*
teolani, *Venetis* 1497, forma maiori, curata per *Philippum*
Pinci, sumtibus *Benedicti Fontanae*. huic editioni praefatio

propositus est Francisci ad Iacobum Antiquarium, secretarium
 ducum; in qua se dictis multis vigiliis intensissimeque studio
 recognovisse Taciti libros, adiuvante *Bernardino Linterio*,
 omnium Mediolanensium eruditissime; de qua vide Saxium locū
 mox laudando p. 240. addit Venetos impressores (vitiū ope-
 raturus est videri in exemplo Veneto et editione Beroaldi; pro
 quo *Venetis* legitur in editione Taciti, quibz lectus anni et typogra-
 phi nota caret; de qua mox) adeo inculcavisse et foedavisse
 hoc divinum opus, ut non modo Cornelianae sacundiae infestus
 impudens, sed vix semper ullus coniectari posset. Huius
 quoque editionis charta et typi satis elegantes sunt; sed supe-
 riorum illam Iohannis Spirensis non adsequitur. sed post na-
 ctus una matrem habes quādam illam; exemplum *Mediolani* fa-
 ctum; sine lecti et summi notis; et matrem illam multo pulchriorem
 et castigatorem; quibus libris abus sit Franciscus cum Linterio
 in corrigendo textu; non proficit; unde in suspitionem ve-
 nit IGonovio, forte et alius; quod ex legendo multa mutaverit;
 etiam licetius quam debet. qua suspitione cum magna potest
 absolvi, postquam librum *Guelferbytani* contuli, etenim in
 eo maximam partem lectionum inveni; in quibus ingente inditū-
 sine creditur. itaque haud dubie libris scriptis usus est; ut
 ipse proficetur; etiam non unguemque bonis. *Spirensis* exem-
 plum est pro-banū fuisse videtur, ceteram egregiam Taciti libris
 operam navavit, quod eos etiam a vitis manifestis vel librario-
 rum vel typographorum liberavit. sed de Francisco Puteolano
 qui velit cognoscere, adeat Iohannis Saxii Hist. lit. typogr.
Mediolani; praenissam Argelati Bibl. Script. Mediol. t. 1; qui
 et ipse editionem Mediolanensem facit; cuiusque sine anni et
 loci nota extat. ceterum haec est quam Pichena, qui eam o-
 mne bene ductam indicat, item Ryckius, Venetam appellant;
 nempe vel quod primam illam Romae curatam putabant, vel
 Venetae repetitionis modo exemplum habebant, etiam quae Lipsius
 v. c. ad A. 11 18 o Veneta laudat; in hac non reperiuntur.
 sed in talibus facile erratur; similiterque a Lipsio etiam in
 Romae, quam vocant, erratum est. ego Puteolani editionem
 vocavi, ut ab aliis Venetis distingueretur; easque nomen eius
 et Mediolanensibus et Venetis exemplis aptam. sunt autem
 huius editionis exempla perpulcra, etiam supra Venetam Iohan-
 nis Spirensis.

Rursum etiam sciebam alias Venetae editionis exempla a
 1512 curatae a Iohanne Rivio; quarum tamen nullum mihi
 ante primam nostram editionem contigerat videre. nec magno-
 pere desideraram. etenim Ryckius, qui eas exemplum habuit,
 vix his, si fallor, aut ter in notis mentionem eius fecit, nec
 quicquam ex eo protulit quod Tacito prodesset; unde eam col-
 legeram e superiori illa totam ductam esse, eaque facile curare

Langobardiae illa, editio: quod saluberrime esse, me res docuit. ipsa punctimoda. et admanente de mendis typographis. Hinc quinta habet, donec gesserat. Bercoaldum, quinque illas libris tentum e me Corbelensi editione. nam alter ille codex incertum est an situm sit. Florentiae fuerit. si sit, quid id ad Bercoaldum, qui Romae erat? agebatur hoc tentum ut libri nondum editi vulgarentur. itaque et exemplum Bercoaldum reperitur in quibus tentum libri illi primi. endice Corbelensi insunt. ceteri signis additi sunt ex editione Putcolani. cuius reliquias vel hoc est, quod libro. Et praeposita est, Putcolani praefatio. in planissime attenti: haec me docuit agere. Romae ipsius cum Veneta comparata. et statim vidi locis appida, quoniam illam ab hoc discrepare. sicut discrepet, id est, vitiis operarii rem aut correctoris adaliditque lectum, ut scilicet, accidit in omnibus talibus libris (videlicet, me de Aldina editione dicendum) sed Mediolanense exemplum non habuisse nec operarii exemplum dedisse Bercoaldum: per se, sed indicio autem non in praefatione Putcolani, quae repetita esse dixi in editione Bercoaldum, idem error operarium est. Videri pro Veneti exemplum, qui in Veneta, nam in Mediolanensi. Veneti namque fuerit IGronovius plerique locis (vide, v. c. ad 15. 64. 16. 1, 15. 11. not. 10, ubi mire adempti) itaque Bercoaldus aliter quam in Florentina: codice, aut adempti, quaeritque ubi oculos habuerit: nempe longissime ab illo codice Florentinae, sequens unum exemplum sum Venetum. sed age, exempla aliquot, praeter ea quae ante iudicavius, positis rem planam faciamus. A. 13. 14 initio et H. 14. 21. usq. Flan. *arbitrium*. Bercoaldus priori loco *arbitrium*, altero *arbitrium*. ut Putcolanus. 13. 21. extremo verbum *amor* abest. a Florentino, est apud Bercoaldum: ubi IGronovius *riterim* nam mater non est in vetustissimo Mediceo, unde tuncque cum arripit. Bercoaldum, nempe e Putcolano, ut c. 25. *gladiatorum* pro *gladiatores*, quod est in Florentino, et c. 30. *extrinsecus* pro *extrinsecus* etc. etiam puncta typographica. Veneti libri sortata, nam in Bercoaldum patet, v. c. A. 13. 40. in verbo *incedebat* pro *incedebat*, 15. 68. in *latum* pro *latum*, distans a Putcolano, exempla sunt 14. 9. in *production*, c. 16. extremo in *atuebantur*, c. 17. in *contentum*, 15. 30. in *pitello* etc. huius libri exemplum habui primum editum ab his libris a bibliotheca ducali Vindobonensi in quae e. Marguardi. Gellii bibliotheca, pen. Sturtezzianis illam est, non multo post anti. mihi pulcherrima: e Britannia.

Proxima haec editioni. scilicet Maisterius (t. 6. p. 2. p. 273) Romanus a. 1547 publicatus. *officina Minutiana*, in cuius praefatione agatur de prima editione a. 1515. sed hoc error in praefatione est ut vitam operarium esse videatur. Nam Minutiana officina non Romae sed Mediolani fuit; nec ille

modo ignorare potuit. Quis scilicet proctus itaque hanc editionem *Mediolanensem* vocat Fabricius in *Bibliotheca Latina*. mirum autem videri possit deobus annis post Beroaldinam Romanam illam institutionem esse, quae illam repeteret, eam edictum Leonis extaret, aditatem editioni Beroaldinae, quo de concordiam utroque poemam proponeret in qua hoc citra decem annis ante casum subiecti ecclesiastice iurisdictioni, ceteris, ubi que gentibus, excommunicatis latae sententiae, quibus vocat *Cari Romani*, sed *Minutianum*, sive ignorantia istius edicti sive fallendi spe, cum audisset Tacitum pleniorum *Reinvede*, per amicos Romanos condescendens, ut ut *Minutianum* exempli *Romanum* pinguius, aditus pacis mandantes a populo, ministeratus, quia ille statim recedebat, sperans in hac editione exempla cum *Romani* proditura, sed et spei irrita fuit, nam re cognita *Leo* huiusmodi *Romanum* evocat, rationem reddendam incepit atque etiam poenas daturum, sed deprecantibus iram *Leo*is de poenae edicti viris gratiosis, cum epistola *Reinve* peccati, quod ab ignorantia edicti et cupiditate discipulis suis exponendi historiam Augustam natum esset, suppliciter rogasset, obtinet in 1516. cum venia potestatem absolventi sperari, hac lege ut cum Beroaldo ante dedisset, epistolae *Minutiani* ad *Leonem* et *Reinve* ad *Minutianum* subiectae sunt istius editionis exemplis. vii. *Sapientia in Prolegomenis* *Hist. Literario* typogr. *Mediolani* p. 100. quem virum doctissimum miror tradere Beroaldam priores quinque libros tantum edidisse, *Minutianum* statim etiam reliquum corpus, a *Puteolano* ante *Mediolani* editum, addidisse, cum aliud res ipsa doceat. nempe deceptus est vir doctus exemplo Beroaldino, in quo soli primi libri essent, de quo genere ante manu huius editionis exemplum etsi diligenter quaesitum, invenire mihi nondum licuit, nec profuturum quicquam erat, quando tota editio 6 Beroaldina fuit.

Duobus annis post, hoc est 1519, *Taciti* opera edidit *Basilens* *Ioannes Frobenius*, ita eleganter ut superiores non modo aequaret sed etiam prope superaret. sed nihil aliud hic actum est nisi ut Beroaldina repeteretur, cuius etiam praefatio notataque adiectae sunt, ut tamen aliquid praecipui haberet haec editio, additus est libellus observationum in *Tacitum* ab *Andrea Alciato* scriptarum. libellus deinde de moribus *Germaniae* a *Rhemano* correctus est, de quo post dicemus. nonnulli in locis dissentit haec editio a Beroaldina, sed id quod clarum est, vitio operatum, at passim in notis monuimus, v. c. 8 73, ubi edidit *populi contumelia Romani* pro *contumelia populi Romani* (v. not.), c. 29, ubi edidit *uliro* pro *ultra* etc. et ista huius exempli errata saepe notas et correctiones popore *Rhemano*, cui huius editionis exemplum pro basi fuit,

sepe ad eundem editores sequentes propagata sunt, modo conjecturis tentata, modo etiam defensor, ut nunc nostris doceant. hanc editionem *Alciati* vocavi potius quam Frobenii, ut distingueretur a ceteris quas Frobenius dedit, textumque confusum diversorum exemplorum Frobenii. I. Gronovius subinde editionem Frobenii laudat, sed intelligit eam quam nos *Rhenani* secundam vocamus; de qua mox dicendum.

Sed antequam ad ceteras Frobenianas editiones accedamus, interponamus aliquid de editione *Iustinus, Florentinus* a. 1527 octavo facta; cuius exemplum post editionem nostram primam in bibliotheca Schwarziensi in nostram venit, est autem textus huius sumtus e Beroaldina, cuius et praefatio repetita est cum notulis in libros quinque primum a Beroaldo editos; sed interdum correctus ab *Antonio Francisco Varchiano*. nam se dicit edere libros quinque nuper inventos eorum reliquis eius operibus, a Philippo Beroaldo iuniore, viro qui saeculi exuditissimo ante castigatos, mox vero a se iterum cognitos, in quodam est nihil praeter correctiones vitiorum typographicarum intelligi posse, aut quae ingenio factae essent conjecturisque, ubi ipse aliquot vitia esse putaret, itaque editionis huius criticus nunc nullus est. nec forte plus est in editione Florentina altera, quae anno 1552 designatur. sed eius nihil nisi indicium dedere qui eam commemorarunt; nec eius exemplum mihi unquam sub oculos aut in manus venit. redeamus ergo in Germaniam et ad Basileenses editiones.

Recognitionis igitur a Rhenano factae exempla primum prodire in eadem urbe a. 1533 ex eademque officina Frobeniana, hoc titulo: *P. Cornelii Taciti equitis Romani Annalium ab excussu Augusti, sicut ipse vocat, sive Historiarum Augustae, qui vulgo receptus titulus est, libri sedecim, qui supersunt, partim haud occulenter perlecti, partim, nempe posteriores, ad exemplar manuscriptum recogniti, magna fide nec minore iudicio per Beatum Rhenanum. nihil hic fingi docuunt investigationes suis quaeque libris additae. libellus de Germanorum populis, dialogus de Oratoribus, denique de vita Iulii Agricolae non solum emaculatus prodeunt, sed et explicatus, adiunctis in hanc rem scholiis.* haec quoque editio pulchra est, nec multum cedit superiori, manu scriptum exemplar, quo se utrum dicit, intelligit Budense, de quo ante dictum. editum nullum habuit, quod quidem fateatur, praeter prius Basileense; quod sane mirandum in tempore eo quo facile reperiri primae editiones poterant, at Basileensis exempli textum ille *vulgatum* vocat, etiam ubi operarum vitio aberrat a Beroaldino, aut Beroaldini peccata et aberrationes ab editione Puteolani servat; quod non uno loco factum animadvertimus atque notavimus. me v. c. ad A. 13 46 dicit. scripsimus potentiam et iudice-

res" nam eis plane addiderat Puteolanus et Beroaldus: sed in Basilicensi etiam operam vitio *potentium*. 13 24 extremo dicit se castigare *absumere*; quod tamen est in omnibus praeter Basilicensem superioribus, in qua operae dedere vitioso *absumere*: addo notas ad H. 4 14 et 73: contra illa eius peccata ne animadvertit quidem, velut ea quae ante notavimus et plura alia: illud in primis nos advertit, quod permixtis locis, ubi cum superioribus, hoc est Veneto Puteolani et Beroaldino consentit, corrigit textum plane ut habet editio princeps, locis tamen nullam usquam mentionem facit; velut A. 12 26 et 49 bis; in quo loco nobis fides eius prope suspecta fuit; 12 52 extremo, ubi pro *Sylvarum* correxit *Silurum*, plane ut est in editione princeps: sed facile eum absolvit tum nota viri integritas, tum multitudo locorum quae pariter corrigendi editio princeps facultatem dabat: itaque ista eum vel e libro Budensi vel ingenio petiisse putabimus. omnino ille saepe ita corrigit ut inde correctio sumpta sit non dicat. atque ex his quasdam a Victorio excogitatas reperi, ut A. 3 18 et 58, 4 73, quas utrum sumserit a Victorio et sub nomine suo ediderit, an cum Victorio, id quod potuit accidere, in eadem conjecturae vestigia incurrit, non audeam dicere. In Germania usus est editione alia Italica vetere, de qua infra dicemus. in Agricola et dialogo de Oratoribus solo ingenio usus est. veterem addidit initio operis *thesaurum constructionum et locutionum et vocum Tacito solennium*, citatis etiam ex Livio plerumque testimoniis; quem libellum rectius suis editionibus, exemplo Sebastiani Gryphi, addidissent Gronovii quam Sallustii notas; quas ipsi plerumque nugatorias esse indicant. denique Alciati et Beroaldi notae et praefationes additae sunt ex editione superiori. hanc editionem vocavi *Rhenanum primum*. etenim ea repetita est in eadem urbe et officina a. 1544, sed ita ut priori illi multum pulchritudine concederet posterior; quam *Rhenani secundam* dixi. nonnulli viri docti, nominatim Gronovius uterque, primam illam ignoraverunt, eaque de causa Aldinam editione Rhenani priorem putaverunt (v. IGronovium ad 11 6), et mutationes textus tribuerunt Aldo, quae Rhenano debentur. vide IGronovium ad 6 21, 23, 43; 13 10. an haec repetitio facta sit sciente Rhenano nec ne (nam tum adhuc erat in vivis), non audeo dicere. novae quidem praefationis additum nihil est: nec novas notas reperi nisi forte unam, si recte memini. ceterum a primae lectione differt in nonnullis; quae ego vel operis vel correctoribus tribuerim. sic A. 2 86 e *transmeret* factum *transsumere*, quod correctori debetur; H. 2 81 in verbis *introrsus in Pontum* praepositio in omissa, quod est vitium operam, servatum usque ad Ryckium, ut alia de quibus in notis monuimus.

Anno post editionem primam Rhenani, hoc est 1534, prodit *Aldina* Venetis, octonis; quae est mera illius repetitio, sine ullo auctario aut mutatione; nisi quae ab operis, ut sit, nota est, velut A. 2 38, 3 34. semel observari coniecturam Rhenani in textum receptam A. 4 47. Interdum tamen ab ea discedit, sed vitio operarii, ut 12 12, 13 17, quae in notis indicavimus. igitur facile *Aldina* carcat, quae Rhenani editionem habet.

Eadem ratio est *Gryphinae*, quae Lugduni 1543 octonis prodit, nisi quod plura operarii peccata admittit. additas tamen sunt notae Ferreti, servatusque thesaurus Rhenani, quem dixi. huius editionis exemplum habeo, quod totum manu elegantem ita correctum est uti praelo paratum fuisse videatur. cuius ea manus est, exquirere non potui. Lipsiana quidem editione posterior correctio est. nam emendationes fere sunt e notis Lipsii Mureti aliorumque. in primisque id licet videre in dialogo de Oratoribus, qui totus ad exemplum Lipsianum correctus est. ante Pichena tamen recognitionem correctionem totum factum esse, patet ex eo quod nihil emendationum Pichena reperitur. novi, hoc est quod alibi non iam esset, perperam reperi, quod in notis meis proderet non neglexi. ceteras *Gryphinae*, quae commemorantur, quosquos ante Lipsium prodire, hand dubie tantum priorem illam repetunt; unde eas non magno opere requisivi: quae post Lipsianam *Edoan* vulgatae sunt, velut Antonii Gryphii a. 1576 et 1584, duodenis, e Lipsiano exemplo ductae sunt. ceterum quoties in notis nostris editio Gryphii commemoratur, prima illa a. 1543 intelligi debet.

Fuit ergo illis temporibus, hoc est inde ab a. 1533, vulgata Taciti lectio exempli a Rhenano proditi, nisi forte *Florentina* a. 1552, octonis, quam commemorat Fabricius, prioris exempli, hoc est Beroldini, aut Iuntini prioris, hoc est a. 1527, retinens fuit; de quo nihil pronuntiare in alterutram partem licet, cum mihi nunquam contigerit eius editionis exemplum videre.

A medio autem XVI saeculo duo eruditissimi viri ad Tacitum corrigendum ingenium doctrinamque contulere, *Mantuanus Muretus* et *Iustus Lipsius*. sed Muretum praevenit Lipsius, ut ipse Muretus testatur Var. Lect. II 1, almodum favens ingenio et doctrinae Lipsii. *deprehendimus*, inquit, *ita saepe incurrisse utrumque nostrum in eadem vestigia, ut qui rem non nosset, plerumque sumsisse alterum ab altero suspiceretur. quam suspicionem a me, si nihil aliud, temporum ratio facile amolitur, neque cadere in Lipsium sinit fides ipsius et probitas, qua ille non minus quam ingenio excellit. sequantur deinde quatuor capitibus quaedam Mureti coniecturae,*

a Lipsiana. Alivanae. sed edidit etiam Romae 1580 librum primum Aequalium, cum notis suis, aliquoties in Germania recensis. Lipsius autem Tacitum ad mss. et editiones veteres recognitum cum erudito commentario edidit primum *Antverpiae* 1574, octonis, et post a. 1581, eadem forma, *Lugduni*.*), 1581 forma maiori, 1588 et 95 octonis, et sextam *Antverpiae* a. 1600 quaternis, et forma maiori, cuius exemplum in bibliotheca Dresdae principali vidi. ex hac ductae sunt ceterae Antverpionae, post mortem eius vulgatae, quarum habeo eam quae 1648 curata est, eae habent hoc commodi, quod commentarius subiectus est textui, qui ante ad calcem reiectus fuerat. omnino meliores Lipsianae sunt editiones quae post Pichenae *Exdopiz* prodire. nam ex ea in multis profecit, in quibusdam mentem mutavit, ut ipse dicit in praefatione editionis ultimae. itaque etiam in notis quaedam diversitas est, et v. c. nota ad A. 14. 13, ad verbum *reperiret*, non est in editione 1585. nec bene fecere Gronovianae editionis curatores, cum notas non ex ultimae recensiois exemplo sumere; quod nos in nostra editione correximus. nam aliquot potulas, quae in sexta essent, desideravimus in ed. pr. IF. Gronovii, unde nostram exprimi curavimus. H. 1. 2. in edd. Gronoviorum ad verba *odio et terroris* est duplex nota Lipsii: nos e sexta reposuimus. 3. extremo temere omissa est notula etiam in sexta Lipsii, quam nos e tertia restituvimus. usum esse Lipsium codicibus Vaticanis et Farnesiano, ante dictum, item excerptis e codice Agricolae, consuluit et editiones veteres, sed non omnes ab initio. nam in editionis primae praefatione unam Venetam e saeculo quintodecimo commemorat, quam sibi ait pro libro scripto fuisse. in sequentibus paullatim et alias consuluit, ut Romanam quam vocat, id est Spirensis, Venetam alteram Rivii, Beroaldinam, Basileensem, Rhenani et Florentinam Pichenae. Spirensis exempli excerpta tantum, neq. ea accurata habuisse iis exemplis inductus credo, quibus lectiones profert quae in ea non reperiuntur. aliquot specimina posuisse non alienum fuerit, eaque ex uno libro, H. 4. 33, 35, 65 extr, 78 extr; quibus locis videndae notae nostrae. etiam Gruterus ad H. 2. 63 ex editione Romana laudat falso *tenet* pro *terrui*: sed in hoc facilis aberratio oculorum fuit, non ita in iis quae ante posuimus locis aliisque pluribus. vicissim pluribus locis ei lectiq. editionis primae ignota fuit, nam pro coniectura sua interdum adfert quod est in illa editione. vide e. c. notas nostras ad A. 15. 23, 30, 33. per vanitatem quidem eum aliena pro suis venditasse non est vero simile. cuius editionis textum ante oculos habuerit Lipsius, cum scri-

*) imo Antverpiae.

hæret notas, præliæque accommodarit, nondum potui reperire. vulgatus tam textus erat Rhenani. itaque cum dudum deprehendissem lectionem, quam ipse *vulgatam* vocat, non semper consentire cum lectione editionis primæ Rhenani, cuius exemplum in manibus erat, putabam secundæ Rhenani lectiones intelligi. sed ea comparanda didici in nonnullis quidem locis ita esse ut suspicatus eram, sed plures, quas ille vulgatas lectiones vocet, nec ibi nec in ulla alia superiorum, quas haberem, reperiri. unde planum est eum in manibus atque prae oculis habuisse editionem aliquam ignobiliorem, in qua peccata secundæ Rhenani aucta novis essent, quæ ille pro vulgatis lectionibus haberet, de more scilicet vulgari, quo eam quisque vulgatam putat quam in suo exemplo invenit. ea quæ sit, nondum potui reperire. loca quidem ipsa notavi, quorum indicio alii poterunt rem deprehendere, si qui forte illius ipsius editionis exemplum habeant et attendere velint. gratum mihi quidem fecerit, qui rem deprehensam mihi indicarit. illud etiam de notis Lipsii criticis monere attinet, Pichenam et alios interdum commemorare Lipsii coniecturas, quæ in notis non reperiuntur. eae autem quaerendae sunt in margine exemplorum Lipsianorum. vide e. g. ad A. 15 33. ceterum ita præclare de Tacito meritis est Lipsius, ut merito sospitator Taciti dicatur, eiusque commentarius in Tacitum recte a Burmanno cum ceteris eius libris quamvis bonis præferatur, in præfatione ad librum de Vectigalibus Populi Romani. Fabricius (in Biblioth. lat. vol. 2 p. 754) tradit in bibliotheca senatus Lipsiensis esse codicem Taciti (ed Lipsii a. 1585) cum commentariis ipsa Lipsii manu, deinde a Francisco Hotomanno, Scipione Gentili, Michaelæ Piccarto emendatis auctisque. decepit virum præclarum, qui ei hoc persuasit. in titulo libri est manus Lipsii, denantis id exemplum Hugoni Donello, nusquam alibi. Gentilis versiculos quosdam in capite scripsit ad Scherbinum, cum dono eum Scherbio librum daret. a Piccarto in capite aliquot foliis scripta est chronologia sive supputatio annorum in Taciti libros, et stemma familiae Augustae Lipsianum, quod tum nondum adiectum a Lipsio erat; ab eodem capitum et sectionum minorum numeri in margine adscripti. interdum et, sed non eadem manu, loca parallela et libri laudati, in quibus de quibusdam sententiis moralibus collectanea essent. scholia etiam in Agricolam adscripta. ab hoc tempore lectio vulgata esse coepit sola Lipsiana.

Cum Lipsius iam aliquoties edidisset Taciti libros a se correctos, *Curtius Pichena* Florentinus edere eosdem emendatus instituit. in ea re codicibus Florentinis usum esse supra dictum. habuit præterea editionem Puteolani, cuius lectiones non uno loco restituit. hic cum vulgatam lectionem memorat,

semper Lipsianam editionem a. 1585 intelligit, unde saepe fit ut vulgatum corrigere se dicat, velut e Florentino, quae inane depravationes operarum erant in exemplis Lipsianis, reponatque quae dudum in aliis editionibus fuerant. vide v. c. ad 4. 44 et 48. atque etiam 6 33 coniecturam Lipsii, quae nunquam in textum venerat, pro vulgata laudat. multa illa recepit in textum, quae Lipsius aliique tantum pro coniecturis posterant in notis; unde in omnes sequentes editiones propagata iam vulgatae lectionis auctoritatem obtineat, quam nemo ex ingenio corrigere audeat. ceterum praeclare et hunc de Tacito meritum convenit, eiusque adeo exempli textus pro accuratissimo et emendatissimo recte habitus est. Gruterus quidem ad Cicer. Verr. 5 7 Pichenam vocat *sospitorem Taciti post Lipsium, unico magis unicum*. Florentinae editionis exemplum non vidi, nec Batavae, quam parum accurate factam esse nonet alicubi IGronovius. usus sum exemplo editionis Francofurti a. 1607 quaternis curatae, quam Gronovius Batavae longe praefert.

Secuta est a. 1638 *Berneggeriana recensio*, edita Argentorati ibique recusa a. 1664, octonis, quae Pichenae textum prope totum servavit, pauca de coniectura doctorum virorum, etiam Freinsheimii, mutavit, quae suis locis notavimus. accedere etiam notae Freinsheimii in loca intacta interpretibus superioribus aut secus accepta, dignae claritate nominis Freinsheimiani.

Huius editionis textus, sed non paucis operarum vitis admissis, repetitus est in editione quae Lugduni Batavorum a. 1673 octonis facta et a. 1685 repetita est, sub nomine *IFGronovii*, viri summi; a quo ex editio instituta sed non absoluta fuerat. non usus est Gronovius libris scriptis, nec editionibus antiquioribus. igitur subinde pro coniectura posuit, quae in editione prima saepe et aliis reperiantur, ut non uno loco a nobis adnotatum est.

Non ita multo post *Theodorus Ryckius* ad recognoscendum Tacitum accessit; adiutus codice Agricolae maxime, excerptis ms Regii editionibusque Puteolani Beroaldi Rivii; ediditque Taciti libros cum notis suis Lugduni Bat. a. 1687, duodenis. exprimi iussit textum Gronovianae editionis, hoc est Berneggerianum, nisi quod nonnulla e codice Agricolae, ms Florentino cuius excerpta a IGronovio acceperat, et editione Puteolani correxit, quaedam etiam, sed oppido pauca, de coniectura.

Accessit post hunc ad recensendum Tacitum *Iacobus Gronovius*, instructus excerptis Florentinorum librorum et accuratissima utriusque codicis collatione cum editionis paternae textu; unde non uno in loco textus bene correctus est. sed

ipso absolvere opus atque edere non potuit, morte praeventus. edidit filius Abrahamus, et avitae editioni patris notas addidit Traiecti Bat. a. 1721, quaternis. quantum ille pretii his libris statuerit, supra dictum est. vellemus, levius tractasset Ryckium; quem subinde in levi re ita increpat velut patriae salutem prodidisset. credimus tamen mitius virum excellenter doctum sensitse quam scripsisse.

Hae fere sunt editiones quibus usi sumus in textu Taciti recensendo, cum primum eum laborem suscepimus: ceterae minus clarae sunt, nec locum obtinent in iis quibus ius suffragii concedatur, cum de lectione aliqua quaeritur. nam eae ex harum aliqua ductae et repetitae sunt; et si qua forte in parte discendant, id aut operis debetur, aut non est tanti ut propterea earum ratio in hoc censu debeat haberi. tempus facile docebit unde quaeque derivata sit. nam ut ante Lipsium omnes Rhe-nani editionem expressere, sic postea Lipsium secuti sunt omnes, deinde Pichenam et Berneggerum aut huius sequaces.

Sed exorti sunt duo alii operum Taciti editores Francici, qui ad criticam rationem pertinent. primus *Iohannes Nicolaus Alemannus (Lallemand)*, qui a. 1760 duodenis Taciti opera edidit, unus libro uno scripto Regio, cuius lectiones, in primis cum editione Spirensis consentientes, plerumque in textum e nostra sumtum recepit. maiori conatu et pluribus praesidiis librorum instructus novam editionem molitus est *Gabriel Broterius*, quam a. 1761 programme promiserat. ea anno 1771 absoluta est Parisiis, quatuor magnis formae mediae voluminibus. basin fecit textum revisionis nostrae, ut in programme professus erat. usus autem est libris scriptis, qui quidem ab aliis ante se vel omnino non adhibiti fuissent vel non satis diligenter, Regio (nam Alemannus lectiones eius in prioribus libris raro, et quibus locis iam notarat Ryckius, commemorat, ac saepius l. 14, ubi tacet Ryckius, et interdum utiliter, tum l. 16), Vaticanis, his recentioribus omnibus e quarto aut quintodecimo saeculo, et excerptis incerti libri in margine Beroaldino scriptis; quorum lectiones in notis criticis exhibet, additis coniecturis interdum suis et iudiciis super aliorum lectiones et coniecturas, item aliorum virorum doctorum correctionibus in marginibus exemplorum Taciti repertis, quibus illi usi erant. huius viri doctissimi labor quid huic secundae nostrae editioni in genere critico profuerit, notae nostrae indicabunt.

Antequam hunc locum de editionibus relinquimus, libet monere studiosos, ut discant quae res sit ea quam *vulgatam sive receptam lectionem* dicant, quam tam saepe in ore habeant imperiti rei criticae, cuius tantam reverentiam plerique ita profiteantur, ut reverentiam erga auctoris cuiusque libros nulla in re magis possint quam in conservandis eorum vitiis omnibus.

vere dixit, qui homines plerumque nescire dixit quid sibi velint, cum de recepta lectione vulgatoque textu loquantur. plerumque vulgatam et receptam lectionem homines intelligunt quam in suo libro habent, hoc est saepe coniecturam in textum illatam, quod sexcenties in Tacito factum, vitium operarum, correctionem pravam male curiosi correctoris speciminum typographicorum. itaque, quod mirare, alius aliam vulgatam lectionem et receptam habet. intelligitur res planissima Taciti exemplo. Rhenanus vulgatam lectionem, ut vidimus, intelligebat quicquid esset in editione Basileensi 1519 sive recte sive prave expressum. post eum intelligebant hoc nomine quicquid in editione Basileensi Rhevani esset, aut in iis quae ex hac fluxissent; Lipsius lectionem ignobilioris et obscurae editionis, quam praelis typographicis accommodabat, vel maxime eius mendas; Pichena scripturam omnem qualemcumque Lipsianae editionis 1585; Ryckius editionis Gronovianae sive Berneggerianae. quae ergo est vere vulgata et recepta Taciti lectio? profecto saepe animadverti vulgatae lectionis nomen nihil esse nisi, quod de Fortuna dixit vetus aliquis, ἀγρολας ἐδωλον, perflugium certe inscitiae. non videndum est in scriptoribus antiquis quae vulgata lectio sit (sunt enim saepe in uno loco plures vulgatae; atque etiam mendae vulgantur, ut centies in notis ad Tacitum docui) sed quae bona sit, e bonis libris et correctis ducta, et linguae legibus rebusque consentiens maxime. sed tempus est dicendi de nostra editione, quidque in ea curanda actum sit.

IGraevius existimabat Taciti libros adhuc valde esse mendosos, mirabaturque Lipsium de locis mendosis tam raro admonuisse in commentario suo, in ep. ad Heins. t. 4 collect. Burm. p. 498. recte. neque id librorum modo scriptorum vitio accidit, quorum etiam optimus quisque vitiosus multis locis et interpolatus est, ut supra vidimus notaeque virorum doctorum non uno loco docent, sed etiam editorum, qui exemplis veteribus non diligenter conquirendis comparandisque vitia operarum non animadversa propagaverunt. itaque dedi operam ut, quoad diligentia conferendarum veterum editionum fieri posset, perficerem ne ab hac parte aliquid omitteretur, quo emendatior Tacitus reddi posset. et libris editis quidem usus sum omnibus, qui prodesse poterant, hoc est iis de quibus ante dictum est, quorum varietatibus, quanta potui diligentia, notandis consecutus sum ut non modo multis locis Tacitum vitiis operarum, temere per multas editiones propagatis, liberarem, sed etiam origine cuiusque lectionis reperta, quae melior esset, iudicare possem. vellem equidem ut mihi licuisset codices scriptos conquirere, iisque excutiendis aliquid ad Tacitum emendandum adiumenti comparare: sed quoniam boni, qui quidem nondum in consilium ab editore aliquo vocati essent, non sup-

pedisabant, editis contentus esse coactus sum. usus tamen sum, cum primum edebam, ut supra indicavi, codice Guelferbyitano. is etsi recens est, tamen et ad lectiones nonnullas confirmandas et ad meliores indagandas subinde profuit. complectitur solos libros Annalium inde ab undecimo, et Historiarum. scriptus est in membrana, manu elegante, sed passim correctus a manu secunda, ita tamen ut plerumque priorem lectionem adsequi liceat. correctiones saepissime cum lectionibus editionis primae consentiunt, sive ex eodem codice sive ex ipsa illa editione preintae sunt.

In Germania recensenda usus sum etiam varietate *codicis* chartacei *Twricensis*, a Petro de Numagen, Trevirensi, capellano S. Leonhardi prope Thuregum, ita se vocat ipse, sub finem saeculi xv scripti; quem mea causa, pro singulari sua in me benevolentia, excerpsit Iohannes Iacobus Breitingerus. praeterea mihi Kappius noster obtulerat editionem libelli veterinam, qua comparanda cum vulgatis cognovi esse illum ipsum codicem, quem ab Artolpho medico acceperat Rhenanus. eius ope mihi licuit reperire originem lectionum a Rhenano in illum libellum inductarum, et ipsum libellum non uno in loco correctionem reddere. ita autem in multis consentit cum excerptis veteris editionis ab Abrahamo Gronovio adiectis Var. Lect. codicis Arundeliani, ut ab initio eandem putarem. sed deinde ita reperi differre, ut illum librum ab hoc diversum iudicarem. habui etiam editionem Poggii Florentini subiectam versioni Iulinae Diodori, a. 1476 Venetiis per Andream Iacobi Katharensem curatam, quam bibliotheca nostra Paullina suppeditavit. eius lectiones ab initio libri indicavi, hoc consilio ut appareret cum plane cum editione Iohannis Spirensis, cuius etiam vitia omnia servat, consentire: omnes per totum deinceps libellum quotare supersedi. editionem Bononiensem a. 1472, laudatam Ficherae ad c. 2, nunquam vidi, estque fortasse in eo nomine error memoriae Bononiam pro Mediolano suggerentis. nam a Mantiano eo de quo supra dixi, hunc libellum etiam separatim editum constat, ut ab Rhenano, eodem quo cetera edidit primum, a. 1519, octonis. venit etiam in manus exemplum tale, a Iohanne Rhagio Aesticampiano, viro clarissimo, proditum in hac urbe a. 1509, quaternis, ex priori aliqua editione.

In libro de Oratoribus non eam diligentiam adhibui in notandis lectionibus veterum editionum. nam nec tanti putabam in isto libello, cui ego nunquam tantum pretii statuisssem quantum vulgo solet; et tanta est multitudo varietatis, nullum magnopere usum habiturae, ut nemini me gratum facturum putarem.

Sed praeter libros scriptos editosque adhibui etiam in consiliis viros doctos, qui vel ex instituto in Tacito corrigendo

laborarunt, vel obiter in libris suis loca corrupta emendare tentarunt; cuius generis multa notata e lectionibus meis habebam. in illis etiam facere Grosloii coniecturas ad Donsam a. 1581 missae, quas Syllogae suae epistolarum inseruit Burmannus t. 1 p. 348, et Heinsii observationes ad libros tres priores Annalium, quas Dorvillius a Burmanno Secundo acceptas Observationum Miscell. vol. 9 inseruit. sed nunc Heinsianas notas universas huic secundae editioni nostrae addidimus, acceptas ab eodem Burmanno per Franciscum Oudendorpium iam tum, cum editio prima fiebat, sed serius quam ut tum addi possent. in iis usus est uno libro scripto Agricolae, cuius lectiones longe plures quam Ryckius attulit. saepissime coniecturis, interdum audacius quam in poetis solebat; in quibus metri vincula coniectandi lubricum facilius colubent quam in prosaïcis scriptoribus. facile intelligitur ultimam curam desuisse, quae lunaret scripta et fluctuationem in coniectando tolleret; quae est interdum tanta ut nobis quidem etiam molesta fuerit. ceterum multum inest ingenii atque doctrinae. e bibliotheca ducali Vinariensi acceperam etiam, beneficio Bartholomaei, viri venerandi, qui in aula Vinariensi pari cum doctrinae et sanctitatis laude sacra faciebat, exemplum editionis Parisinae, a Morello a. 1612 duodenis ad Lipsiani textus exemplar factae, quod olim Heinsii fuit passimque notatum erat eius manu. sed chartae ita diffuderant transmiserantque atramentum, ut raro scripturam assequi liceret. quae quidem assecutus eram, vidi esse aut scholia aut coniecturas de lectione, vel ante apud alios iam repertas, vel incognitas ante mihi. eas notare coeperam, cum spes adferebatur de notis Heinsianis e Batavis. itaque tum nolui diutius oculis meis vim facere. ex eadem bibliotheca mihi submissum erat exemplum Berneggerianae editionis, quod Schurzfleischii manu in margine notatum diceretur. sed ibi quoque quam paucas repererim digna relatu, e notis nostris apparebit. denique acceperam e bibliotheca Cizensi a Iohanne Friderico Leisnero, viro doctissimo et vetere amicitia mihi coniuncto, qui tum ei bibliothecae praeerat, notulas Reinesii, in margine exempli scriptas quo ille usus fuerat; e quibus nonnullas in notis meis commemoravi. quae autem sub Schefferi nomine ad Agricolam attuli, ea sumta sunt ex eius observationibus, quae in Observ. Misc. Dorvillianis vol. 9 t. 3 reperiuntur. ceterum et ipse operam dedi ut examinandis diligenter verbis Taciti omnibus reperirem, ubi vel interpolatus esset vel corruptus. in quo tamen hac, ut debui, moderatione usus sum, ut nihil mutarem de coniectura in textu, ubi non evidentia osset ea, ut quemvis viderem probare correctionem debere, qui Latinitatis universae et Cornelianae indolem accurate cognoverit et usum rei criticae habeat.

Sed hic mihi audaciae invidia deprecanda est in eo, quod non uno loco me existimare aut suspicari professus sum Tacitum interpolatum esse, ut A. 16 2; in voce *uisoribus*, in Germ. 39, et aliis nonnullis locis. possim me tueri sociis istius culpe commemorandis. Gruterus quidem passim *εμβληματα* agnoscit, reprehensus eo nomine a Gronovio ad A. A. et Graevius, ut supra dixi, etiam illos antiquissimos codices Florentinos interpolatos indicabat. sed non utar ista defensione. etiam exemplis iis doceri potest codices Taciti etiam optimos interpolatos esse, de quo nemo hodie dubitet, postquam a Lipsio Pichenaque ea ipse *εμβληματα* sunt exempta. v. Lipsium ad A. 14 8 extr, et Pichenam ad H. 3 20, me ad 16 2, H. 3 7 et 8. in primis in Tacito interpolationes factae sunt duabus de causis. primo, concisus scriptor cum esset, glossae saepius quam in aliis libris in margine aut inter versus scriptae sunt, quae inscitia librarium facile in textum venire potuerunt; sicut non uno loco docuimus varietatem lectionis, in margine scriptam, in textum migrasse; quod et in aliis scriptoribus antiquis non raro factum. deinde mss., in his Guelpherbytanus, docent in margine Taciti scriptas fuisse a dominis sententias similes, versiculos poetarum, capita rerum, et similia sic A. 11 7, ad verba *sublatis studiorum pretiis etiam studia peritura*, eadem manu adscriptum est e Ciceronis Tusculanis: *honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria, incensque ea semper quae apud quosque improbantur*. ibidem 31, ubi in textu codicis est *feminae nebridibus cinctae*, in margine est glossa: *nebridibus, pellibus cervinis*, a prima manu. 12 7, ad verba *cuncta feminae obediebant*, in margine est a manu prima *dux femina facti*; quod e Virgilio esse sciunt omnes. ibidem ad c. 66 extremum versus Iuvenalis: *instituitque rudes melior Locusta propinquas per famam et populum nigros efferre maritos*. 13 17, iuxta verba *antiquas fratrum discordias et insociabile*, scriptum est *fratrum quoque gratia rara est*, et non capit regnum duos. 15 33 initio in margine glossa haec est: *scena locus umbratilis*, ubi sunt demonstrationes. mox c. 39 extremo, ad verba *cecinnisse Troianum excidium*, in margine hemistichium Iuvenalis: *Troica carmina scripsit*. H. 1 10, ad verba *bellum Iudaicum Flavio*, ex eodem Iuvenali: *cum iam semianimem laceraret Flavio orbem*. ad c. 21 verba *hoc cunctatione opus*, adscriptum Virgilianum *rumpe moras*. ad c. 30 verba *muliebri ornatu*, in margine iterum e Iuvenali *et pressum in faciem digitis extendere panem*. H. 3 7 ad *Galbae imagines subversas additum*: *et Galbam auriculis nasoque carentem ex eodem*. hinc quam proclive fuerit aliquid in textum inseri, quis non videt?

cum id etiam in aliis libris antiquis, ut Ciceronis, Livii, factum esse constet.

Interpretes nactus est Tacitus numero permultos, sed non admodum multos valde probandos. sunt autem duo genera, alterum eorum qui de emendatione corruptorum et explicatione obscurorum laborarunt; alterum horum qui prudentiae civilis e Tacito discendae magistros se professi sunt. huius generis magna multitudo superiori saeculo extitit. etenim tempus fuit quo in magno pretio ista ratio haberetur, atque adolescentes cupide et frequenter ad scholas confluerent, in quibus non tam agebatur hoc ut Tacitus recte intelligeretur, quam ut civilis prudentia, ut iactabant, e Tacito disceretur, allicientibus stultitiam adolescentum filius rationis praeconibus, qui politicas artes inducere isti aetati stulte tentarent. abiit tempus illud. coeptum est intelligi quam parum utilis in eo labor suscipere. itaque et libri ex eo genere nec requiruntur hodie nec leguntur. merito. etenim haec ratio Taciti interpretandi, quae congerendis similibus sententiis exemplisque et eliciendis quibusdam consecrariis ad mores vitamque humanam pertinentibus continetur, nec ingenii aliquid requirit, nec quicquam docet quod non sua sponte cuivis in mentem veniat, ubi verba Taciti recte intellexerit. verissime Gordonus Britannus in Dispp. historicis et politicis super Taciti libris t. 1 p. 72: "de tous les commentateurs politiques de Tacite, je n'en trouve que bien peu d'estimables: je parle de ceux que j'ai vus, dont la plupart sont au dessous du médiocre. ce ne sont que des compilations ennuyeuses de lieux communs, des paraphrases languissantes, où le sens de l'original est noyé dans des explications superflues. les réflexions pleines de feu de Tacite, y sont converties en maximes usées, souvent malheureusement transformées, la plupart frivoles et affectées; ce ne sont encore souvent que des idées communes, à la portée du moindre paysan, ou d'un enfant; des déclamations bouffies et ennuyeuses, fort travaillées; et où l'on n'apprend rien. voilà ce que l'on peut dire en gros des commentaires de Boccacini, d'Annibal Scoti, de Forstnerus, de Schildius, et de plusieurs autres." Memque mox de Amelotii conatibus recte indicat; et erit, ut opinor, tempus cum non multo secus de Gordonio iudicabitur. namque hoc genus interpretum cum altero illo critico et grammatico ita et pretio et usu et fato comparatur, ut ascetici theologorum libri, compendia et systemata doctrinae concionesque populares, cum commentariis in libros divinos eruditis Masii, Merceri, Bezae, Vitringae, Grotii aliorumque similium. utiles libri illi esse possunt imperitis, tironibus: a doctioribus non magnopere leguntur et cum auctoribus fere moriuntur. ex altero autem genere longe princeps est Iustus Lipsius, quo maxime

doce uti debent qui ad Tacitum legendum accedunt. huic proximus est IFGronovius; qui iustum quidem commentarium non scripsit, ceterum notis quamquam paucis plurimum lucis Tacito adfudit. itaque horum notas huic editioni addidimus. magnam etiam laudem merito suo consecuti sunt Pichena Freinsheimius atque Ryckius. sed eorum notas non capiebat modus libri, qui inventuti destinabatur. et dedimus operam ut, quae illi bona habent, in primis necessaria ad rectè intelligendum, e notis nostris, sub eorum tamen nominibus cognosci possent; quod etiam in aliorum observatis fecimus, curavimusque ut ne quis ceteras, quae in editionibus Gronoviorum reperiuntur, notas magnopere desiderare posset; in quibus multa sunt hodie vulgata, saepe etiam inepta, in primis in notis Salinerii, quae vix adsequor quare dignae habitae sint quae istis editionibus insererentur, cum tam saepe ipsi Gronovii pro gerris Siculis, fabulis, nugis repudiant. vide e. c. IFGronovium ad 12 18. Iacobus quidem Gronovius ad 14 33 plane, *Salineriana semper claudicans et inepta sunt.* similiterque interdum de notis Vertrani et Donati iudicant (v. ad 12 49 et 51, 15 74, H. 1 24 extr) de notisque Lupani iudicandum erat, quae subinde falsissimae sunt, adeoque noxiae esse non satis peritis possunt, nisi refellantur. eademque de causa ceteros Taciti interpretes recentiores negleximus, in primis Ludovicum Aurelium (d'Orléans), cuius commentarium in Annales Parisiis 1622 editum habemus, et Iulianum Pichonum, qui in usum Delphini Tacitum edidit, cum hic nullam operae suae laudem tulerit, ille etiam ineptiarum et peccatorum saepe puerilium merito arguatur. vide Fabretum ad Column. Trai. p. 192, 253 etc. unde falli patet Fabricium, qui in Bibl. lat. t. 1 p. 475, proloquo loco e Colomesio, ubi *novus sed aliquando ineptus cogitator* vocatur, existimat Colomesium scripsisse *non ineptus*. accessere nuper duo Francici, Alemannus et Broterius, de quorum editionibus supra memoravimus. uterque usus est superiorum notis ad interpretationem pertinentibus: ceterum saepe nimis pueriles notas scripsere, et explicavere quae apud nos quidem nemo de tironibus sibi explicari velit, praesertim ex iis qui ad Tacitum legendum accedant. Broterius etiam dissertationes, ut vocat, addidit, in quibus plerumque loci communes antiquarii tractantur; super quos commodius erat lectores ad lexica aut antiquitatum scriptores ablegari. a nobis quidem cura habita est ne quid inexplicatum relinqueremus, in quo haerere possent ii qui ad Tacitum legendum admitterentur, hoc est iam aliquantum literis Latinis eruditi; qui sane non opus habent talibus notis, quales fere sunt hae de quibus diximus, item quae ad modum Minellii scriptae in hac urbe a. 1714 prodire. neque illustrare negleximus ubi res postulare, quae

ab aliis aut omnino non aut non satis illustrata videbantur; in quo tamen brevitate usi sumus, apta consilio nostro, de *vexillariis*, quorum saepe mentio fit apud Tacitum, diatriben ad calcem posuimus, item de *SC. quo Vespasiano imperium datum est, et lege regia*, admonitu MGesneri, ob raritatem orationis Gronovianae de lege Regia. eam in hac secunda recensione etiam, per occasionem eorum quae interea super hoc monumente scripta sunt, locupletavimus. adiunximus etiam duo monumenta antiqua Graeca e Chishulli *Antiquitatibus Asiaticis*, ad illustrandum Taciti locum de Aaylis pertinentia.*)

Novos praeterea et ad usum studiosorum accommodatiores indices fieri curavimus. nam magnum illum Berneggerianum nec modus, quem huic editioni statueramus, capiebat, nec res et ratio magnopere desiderabat. etenim ut mittam pluribus locis eum esse vitiosum (v. praef. ed Gronov. minoris), multa non habere quae nos in eo quaesierimus, innumerabilia exhibet quae nemo quaerat, h. e. vulgaria, et ubivis obvia, quorum exempla nemo a Tacito petat. itaque sic institimus, ut primo res a verbis seimgeremus, conficereturque *index historicus* multo auctor iis qui in editionibus Pichenae et Ryckii reperiuntur, hac quidem ex parte qua titulus eius desideraret: nam sententias morales negleximus; deinde ut in verborum indicein referretur, quicquid aut non nimis tritum aut Tacito proprium esset, efficereturque adeo *index latinitatis Cornelianae*, unde et cognosci ipsa, in unum locum congesta, a studiosis et suppleri lexica et peti formularum dicendi rariorum exempla possent. huius congerendi ac digerendi laborem sibi imponi passus est olim Carolus Ludovicus Bauerus A. M., disciplinae nostrae ante alumnus, nunc rector gymnasii Hirschbergensis in Silesia, praeclari vir ingenii, idemque Ebraice Graece Latineque doctissimus. sed cum nos ipsi in hac repetita recensione innumerabilibus prope locis locupletiolem fecimus, cum quicquid non vulgare, insolentius etc. videretur, inspiceremus, an inesset nec ne.

Illud quoque non alienum fuerit indicare, textum editionis Gronovianae minoris a nobis accommodatum praelis fuisse. etenim id subinde scire refert eorum qui in recensendis scriptoribus antiquis versantur, ut patet ex iis quae de editionibus Taciti, in primisque Lipsiana diximus. nemo est ita vel lynceus vel semper satis attentus, in rebus praesertim tam minutis, qui non interdum aliquid vitii in textu libri, quem tractat,

*) ea commodius apud Boeckhium legantur.

posuerat. id si nobis quoque accidit, et aliquid inde vitii in hac nostram editionem, quod operis non debeatur, irrepsit, sentem indicavimus. ceterum illud confirmare possumus, actum hoc in primis esse ut textus Taciti quam emendatissime exhiberetur. itaque nec piguit me ipsum inspicere specimina typographica, et textum quidem totum quam diligentissime perlegere. qua cura effecimus iam in prima editione, ut oppido pasca ab operis peccata remanserint, quae in calce operis tum notata, tunc et ipsa sublata sunt. in notis Lipsianis, quas ipsi non correxeramus, plura erant, praesertim in Graecis, parte quidem priori operis: nam animadversa re, Graeca ipsi inspicere coeperamus. sed et hae nunc emendatiores reperientur.

Malta adhuc restant de quibus dici, de more praefationes talibus libris scribentium, possit, de Tacito ipso eiusque libris, qua materiam qua formam. sed his pleni iam sunt eruditorum libri. atque etiam temerarium sit fortasse iudicium suum de Tacito interponere, cuius etiam dicendi genus is quem supra commemoravi, Gordonus, magnus Taciti admirator (admirantur autem maxime, et Livio aliisque, ut Plinium Ciceroni, longe praefertur omnes qui sibi valde acuti videntur) is igitur ita descendit ut omnes a reprehendendo deterruisse videatur. nemo inquit, *Tacitum intelligit, nisi qui rem publicam gerat.* a parvulis ergo, bone Tacite, intelligeris. *Tacitum esse*, Franciscus quidam scriptor ait, *oportet, qui Tacitum intelligere, qui de Tacito iudicare velint.* quam modeste! etenim ipse intelligebat haud dubie. non dicam quam sit in promptu cuique pari modestia respondere: Livium, Ciceronem esse oportet etc. illud aequum est quod dicam. ego omnibus concedam ut Tacitum Livio, Plinium Ciceroni praefertant, et utriusque genus dicendi in primis admirentur et pulcherrimum dicant. ipsi contra mihi concedant Plinio et Tacito potius quam ipsis credere, Plinio, cum se Ciceroni simillimum esse voluisse, id consequi per ingenium non potuisse fatetur (1 5 12, 4 8 5), Tacito, cum Livium eloquentiae praeclarum in primis (A. 4 34) et eloquentissimum (Agr. 10) vocat. dixerint magni rhetores (sic Gordonus p. 1 diss. 1 c. 5, probante auctore bibl. Britann. t. 1 p. 37) res a Tacito scriptas non pati Livii copiam? feram facile. sed ipsi pari facilitate ferant me de Tacito credere, quod ipse de Seneca dixit: *fuit illi viro ingenium amoenum et temporis illius auribus accommodatum.* nam illud magni Baconis Veralamii (de Augm. Scient. l. 6 extr. p. m. 182) ad injuriam faciendam dictum existiment, de stilo Plinii et Taciti, *mediocribus ingenii gratus esse solet.* — Imitatorem Sallustii vulgo Tacitum vocant. si de verbis intelligunt, non minus saepe Virgilium et Livium imitatur, ut in notis passim

indicavi, ubi quidem locus ipse culusque statim occurrebat; haud paullo saepius indicaturus, si non laborem quaerendi, cum numeros librorum capitumque non tenebam, fugissem.

Sed satis diu lectores tenui. itaque finem faciam, sed lectoribus peritis harum rerum rogandis ut, si qua in re a nobis erratum repererint, quod non uno loco ne factum sit veremur, aut ignoscere nobis aut in viam nos reducere velint, sed ita ut nos in aliis fecimus, hoc est secundum Ennianum illud: *erranti comiter monstrat viam*. Scripsi Lipsiae, mense Maio a. C. 1772.

IMMANUELIS BEKKERI

P R A E F A T I O.

Quod Curtio Pichenaë olim et Iacobo Gronovio contigit, ut codicibus Florentinis de integro inspectis bene de Tacito mererent, id mihi quoque aliquatenus licuit adepto eorum librorum lectionem a Francisco Furia V. D. accurate excerptam. accessit Niobuhrj beneficio Farnesianna dialogi codex, quem Neapoli viderat vir ille immortalis. hos igitur libros diligenter, ut per erat, expressi, etiam in minutioribus plerisque, et ubi minus sibi ipsi constarent.

Notae Lipsii et Gronovii ut emendatius quam apud Ernestium legerentur operam dedi. Ernestii recidi nonnullas, quae quidem in exagitandis operarum erroribus occuparentur. debebam plures. sed Heinsianas quoque quanquam invitus reliqui. Oberlinianae ne desiderentur vix est ut verear. mihi ne imputentur quae asteriscis secluduntur, addidit ea, me absente et inscio, adolescens quidam optimus, sed qui meam rationem parum aut teneret aut curaret.

Indices multis locis refluxi, minus necessarios illos post eundem a GBoettichero lexicon Taciteum.

Codices litteris suis initialibus signavi. est igitur

A codex Agricolae.

B — Budensis.

C — Corbinellianus s. lectiones ab Iacobo Corbinellio Beroaldinae appositae.

F — Farnesianus.

- G — Guelpherbytanus.
 H — Harleianus.
 K — Kappianus.
 M — Medicus s. Corbeiensis, Laurent. plut. 68 1.
 Ma — Medicus alter, Laurent. plut. 68 2.
 O — Oxoniensis collegii Testa.
 Oa — Oxoniensis alter s. Bodleianus.
 R — Regius Parisiensis.
 T — Turicensis.
 V — Vaticanus vel Vaticani.

Scrib. Bepolini, calendis Martiis a. 1831.

Corrigenda. p. 194 & *lege* laetantur. 196 18. instructi. 198 20. agrestia. 210 10. maritus 206 & Rentes. 208 6. patriae. 212 18. ducebatur; 213 10. esse; 222 23. pollicitus. 230 11. mulierum 242 6. Cestius 247 12. Treveris 249 4. quattuor 370 10. Aegreii 401 9. asseverent mille 433 7. putate me idem dicere quod 435 3. Messalae 446 & Messalam 442 8. genitus et 463 19. Lirs. transpone in p. 484 4. 494 14. postquam 559 3 ceteris. 574 4. superabatur. 567 1. aspiciabatur; 733 11. completa; 781 summa. xvi. 784 19. digreditur.

* Denique qui librario optante asteriscis seclusa addidit, moneat H esse codicem Hummelianum, a Selingio collatum (obs. critt. in CCora. T. Germ. 1830), Si codicem Stuttgartiensem, ab Hessio collatum (varr. lectt. et obs. in T. Germ. commentatio II. 1828), P editionem Parisiensem, ab eodem collatam (varr. lectt. etc. comment. I. 1827), Vs editionem Viennensem, a Passovio collatam quem v. praef. p. xv. lectio T indicatur ex fide Orellii (ymb. cr. et philol. in CCora. T. Germ. 1819). Vt est lectio codicis M^a ex PVictorii collatione, v. Wutheri Tab. t. I. p. xxxviii sq.*

C. CORNELII TACITI

VITA HONORES ET SCRIPTA.

Caius Cornelius Tacitus, cui vulgo P. praenomen factum, non ille patricii Corneliae gentis, sed alia minus illustri natus est, extremis, ut opinio mea fert, T. Claudii imperatoris temporibus. pater autem honoris generis et ad rempublicam accesserint necne, ut se vetusta et incerta nihil afferam: propius a vero abest ipsam primum ius imaginum et honore in familiam non nimis illustrem intulisse. initium dignitatis illi ab Vespasiano fuit; a quo, Plinio auctore, procuratoratus Galliae Belgicae rationem principis administravit, quae dignitas equestri ordinis peculiaris fuit. reversus a Tito, ut opinor, quaesturum accepit; curae dignitatem suam, quam Vespasianus inchoaverat, amantem et adiantem a Tito ipse in Historiis proficitur; nec aliud suspicari est quam quaesturam aut si forte aedilitatem, quia praetura XIX. decessu consulatus Domitiani auctus est. in quo erroris manifestus est. eruditus vir, qui Domitiano IX. et Verginio Rufo II. co. praetorem Tacitum constituit, nam Tacitus quidem ipse in Annali. XI. diserte ait. se, xxv. annis 8. P. et cum praetorem ludis saecularibus Domitiani cum cura adfuisse. atque ludos saeculares a Domitiano editos. q. u. c. 841, i. e. quinquennalis ipse posterius quam Vertranio plenis ex monumentis antiquis liquida veritas est. existent nummi non pauci cum his notis, IMP. CAES. FLAV. DOMITIANUS AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIV. LUD. SACS. PRA. ad consulatum deinde satis longo intervallo imperante Nerve pervenit a. n. c. 850, successit in locum demortui T. Verginii Rufi, illi qui delatum a Germanicis legionibus imperium constanter spreverat quem et defunctum pro rostris Tacitus laudavit. exemplares eum sub Domitiano quidam tradiderunt, magis tamen, ut opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus affligere ament, quam quod eius rei certus auctor sit. ego legendo non aliud comperio quam afaiss eum adfuisse annis ab urbe, idque eo ipso tempore quo Iulius Agricola socer

eius mortem obierit, coss Pompeio Coalega et Cornelio Prisco, non tam exilii necessitate, ut arbitror, quam taedio temporum et cupidine otii. nam, quod iidem, ut omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exilio egisse scribunt ac demum exorato Domitiano restitutum, Latine ut loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines, cum hoc scriberent, imperium bello Troiano et inde decennia sua summisse. constat enim apud vigilantes et sobrios Domitianum a ludis suis saecularibus, quibus certe Tacitus praetor Romae adfuit, vii dumtaxat annos vixisse, octavo conspiratione suorum occisum. haec fere in re publica. in privata eius vita ista sunt. uxorem duxit a. u. c. 830, Vespasiano iix et C. Iulio Agricola coss, Agricolae filiam, idque illi ad extremam aetatem concersit et tranquillam matrimonium fuit. liberos haud dubie reliquit, et ex his, nisi coniectura fallor, longo intervallo nepotem M. Claudium Tacitum, qui postea imperator appellatus est (sic enim cum imperatorem nomen appellat, non ut vulgus, P. Annium Tacitum), qui, ut Flavius Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solebat. historiae scribendae senex demum vacavit, cum reliquam aetatis in foro et causis orandis egisset. ex Plinii epistolis et Tacitum in principibus oratoribus fuisse et orationes aliquot edidisse intelligimus. aequales habuit Fabium Quinctilianum, utrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprum Marcellum, Vipsanum Messalliam. scripsit primum omnium, uti post docebo, Historiarum liberos ab excessu Neronis ad imperium Nerae, deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Neronis; quorum omnium quanta iactura et quibus locis facta sit, in tempore memorabo. notuantur et eius Facietiarum libri a Fulgentio, cum hoc fragmento, *caesi itaque morum eclogio in filius recte*. mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inveni. oderatus sum ex Plinii Nepotis epistola, quae libro vii. nam ait discrete propemodum aetate aequalem se Tacito. at Plinius incendio Vesuvii montis, quae avunculus perit, agebat, ut ipse ait, duodecesimum annum. natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubie a. u. c. 816, Mammo Regulo et Verginio Rufo coss. et Tacitus paullo maior natus, quod eadem illa epistola testatur reliquit Plinius. ergo natus extremo imperio Claudii vel potius initio Neronis; vixeritque, opinor, vel ad imperium Hadriani. historiam quidem exersas est scribere post mortem Nerae. clarum, quoniam principio i Historiarum vocat Divum Nervam. qui honos non habetur nisi principis mortuo. Lira.

VETERUM SCRIPTORUM DE TACITO TESTIMONIA VEL EIUSDEM FRAGMENTA.

Plinius lib. VII Nat. hist. c. XVI (XVII).

*Ipsi non pridem vidimus eadem omnia in filio Cornelii Taciti equitis
Romani Galliae Belgicae rationes procurantis.*

Plinius Nepos lib. II ep. I.

*Laudatus est Verginius a consule Cornelio Tacito. nam hic felici-
tati eius supremus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.*

Eodem libro, ep. XI.

*Respondit Cornelius Tacitus eloquentissime, et quod eximium orationi
eius inest, σεμνῶς.*

Libro IV ep. XV.

*Idem Cornelium Tacitum, scis quem virum, arcta familiaritate com-
plexus est.*

Libro VI ep. XVI.

*Petis ut avunculi mei exitum tibi scribam, quo verius tradere poste-
ris possis. gratius ago. nam video morti eius, si celebretur a te, im-
mortalem gloriam esse propositam.*

Libro VII ep. XX, ad Tacitum.

*Erit rarum et insigne, duos homines, aetate propemodum aequales,
nullius in litteris nominis, alterum alterius studia fovisse. equidem
adulescentulus, cum iam tua fama gloriaque floreret, te sequi, tibi
longo, sed proximus, intervallo et esse et haberi concupiscebam.*

Libro IX ep. XIV.

*Nec ipse tibi plaudis; et ego nihil magis ex fide quam de te scribo.
poteris an aliqua cura nostri nescio: nos certe meremur ut sit aliqua,
non dico ingenio (id enim superbum) sed studio, sed labore et reveren-
tia posterum.*

Orosius de Domitiano loquens.

*Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fusco duce proe-
lia, quantaque Romanorum clades, longo contextu evolverem, nisi Cor-
nelius Tacitus, qui hanc historiam diligentissime contexnit, de reticendo*

interfectorum numero et Sallustium Crispum et alios auctores quamplurimos sanxisse, et se ipsum idem potissimum elegisse, dixisset.

Idem.

Dein, ut verbis Cornelii Taciti utar, sene Augusto Ianne palefactus, dum apud extremos terrarum terminos novae gentes saepe ex usu et aliquando cum damno quaeruntur, usque ad Vespasiani duravit imperium.

Flavius Vopiscus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustius, Livius, Tacitus, Trogos atque omnes disertissimos imitarer viros, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum etc.

Idem in Tacito.

Cornelium Tacitum scriptorem historiae Augustae, quod parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit.

Sidonius ep. lib. IV, ad Polemium.

Caius Tacitus e maioribus unus tuus, Ulpianorum temporum consularis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historia sua rettulit etc.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

*Qua Crispus brevitate placet, quo pondere Varro,
quo genio Plautus, quo flumine Quinctilianus,
quo pompa Tacitus numquam sine laude loquendus.*

Idem in Epigrammate.

*Et te qui brevitate Crispe polles,
et qui pro ingenio fluente nulli,
Corneli Tacite, es tacendus ori.*

Illa Quinctiliani lib. 10 1 103 ^{a)} fortasse ad Tacitum referantur.

Superest adhuc et exornat aetatis suae gloriam vir saeculorum memoria dignus, qui olim nominabitur, nunc intelligitur. habet amatores, nec immerito, ut libertas, quamquam circumcisis quas dixisset, ei nocuit. sed elatum abunde spiritum et audaces sententias deprehendas etiam in iis quae manent.

a) ambigo ideo, quia haec vivo Domitiano Fabius scripsisse videtur. atqui noster tunc, ut opinor, nil valgaverat. Lips.

CORNELII TACITI
A N N A L E S.

THE HISTORY OF

THE CITY OF LONDON

CORNELII TACITI

AB EXCESSU DIVI AUGUSTI

A N N A L I U M

LIBER PRIMUS.

BREVIARIUM LIBRI.

Augustus Nolae mortem obit. Tiberius succedit tarde et cupidinem dominatus. Pannonicas legiones tres gravis seditio incessit. ea misso Druso Tiberii filio aegre componitur. idem in Germania inferiore motus; qui comedit non sine sanguine et caede. Germanicus Caesar in hostem ducit, eoque expeditione Marsi Tubantes Bructeri Usipetes vastati aut

CAN CORNELII] id verum huic scriptori praenomen adserui. Sidorius Epist. 4 14 ad Polemium: *Caius Tacitus e maioribus unus tris, Flavianorum temporum consularis. et ad Leonem 4 22: namque et antiquitus cum Caius Cornelius Tacitus Cais Plinio Secundo paria mansisset.* sed et epigraphae Farnesiani libri C. Cornelii Taciti Romanus historiam scribens ex his, qui reperiuntur, liber primus. Publium praenomen, quod in libris tritis, a casu aut a vulgo est. mihi autem in ipso edita testari placet, *odi profanum vulgus et arceo.* LIPS. M a recensere manu habet P. CORNELII TACITI. ipse ita incipit: AB EXCESSU DIVI AUG. URBEM ROMAN. etc.

ANNALIUM] bene Rhenannus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. in quibus plerisque est *Actorum diurnaliu*, vel, ut in Veneto, *Actionum diurnaliu*. qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito: unde enim ibi in mentem fuissent Acta vel

Diurna? sed culpam antiquioris aevi, qui Taciti Annales non ineptissime comparavit cum Actis urbis. quem tamen refellit ipse Tacitus 13 31, 4 32 et 71. etiam Iornandes (in rebus Goth. 1 2) Cornelium hunc citat *Annalium scriptorem.* LIPS. Augustinus Mascardus in Arte sua historica differentiam Annalium et Historiarum e Tacito discendam scribit: Annales admittere quicquid patitur historia, sed id tradere concisius ac brevius; dein habere aliquid proprium, nempe res minus graves quam frons historiae postulat. sed postea fatetur utroque scripto Taciti diligenter inspecto se causam edere non posse, quambrem alterum potius Annalium, alterum Historiarum nomen praeferat. nec certe dissimilis hac parte sibi Tacitus. nam quod singuli Annales absolvunt complures annos, tot Historiae vix unum exhaustiunt, ubertas materiae facit, non index librorum. quodsi plures Historiarum libri extarent, appareret non minus in his

caesi. Italia Augusti filia Rhegii vitam finiit. sodales in honorem Augusti et Iudi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Catos ducit, agros domos homines vastat urit caedit. Segestes obsidione Arminii liberatur. ob haec imperator consalutatus. bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquiae Vari et militum lectae, iisque suprema soluta. Romani in reditu, sub Caecina duce, periclitati tamen hostes prospera eruptione fusi fugati. maiestatis lex reducta et aspersa exercita. Tiberis inundat. theatralis tumultus est, et per eam causam decreta patrum expressa ad coercendos histriones. postremo actum de subducendis Tiberi aquis, eoque nomine querelae civitatum Italiae et legationes.

Haec biennio fere gesta, Sexto Pompeio et Sexto Appuleio, Nerone Claudio Druso Caesare et CNorbano consulibus. Lirs.

quam in Annalibus stilum annis, ut loquuntur, et consulibus accommodasse Tacitum. at quod discrimen reiecit ac pro nullo putat Mascar- dus, id solum secutus est auctor noster. sic enim tradunt Servius (ad Aen. 1 373) et e Verrio Flacco Gellius 5 18, visum quibusdam antiquis annales temporum esse illorum quos scriptoris hand vidit aetas, historiam eorum quibus interfaerit. et ut huius rei obscura esset ratio, quam multa sunt quorum significationes ab origine non diversas usus secreverit, ut certa essent cuique rei vocabula? sed et praebet rationem evidentem, si non annalium, at historiae vox dicta ἀπὸ τοῦ ἱστορεῖν, quod est noscere visendo vel inspicere. Plutarchus βουλόμενος ἱστορεῖν τὴν πόλιν. sic καὶ ἱστορίαν ἰέναι, καὶ ἱστορίαν πλανηθῆναι, lustrandi vel visendi gratia. Palaephatus: καὶ γέγραφα ταῦτα οὐχ οἷα ἦν λεγόμενα, ἀλλ' αὐτὸς ἐπελθὼν καὶ ἱστορήσας i. e.

quae ipse adiit et comperi vel contemplatus sum. iam cum scribit Tacitus dignitatem suam a Vespasiano inchoatam, a Tito auctam, a Domitiano longius provectam, satis demonstrat, quae tradit in Annalibus, ea praecessisse suam aetatem, dumtaxat illam quae rebus intenta esse et maturum de illis iudicium facere posset. Gron.

Nerone Claudio] Ryckius rescripsit C. Iulio, lateque in hanc sententiam disputat. legitimum id nomen Drusi fuisse inducto patre in familiam Caesarum, non ambigitur. sed legitimam illam rationem tum secuti in appellando non videntur. nam ex ea nec pater Tiberius vocari debebat; similiterque mutanda foret inscriptio vitae Tiberianae apud Suetonium. Ann. 1 4 quidam habemus Tiberium Neronem, et hinc fortasse indicari potest de iis quae Perizonius de Silio Nerva consule a. u. 781 scripsit. v. ad 4 68. Ean.

Urbem Romam a principio reges habuere. libertatem et consulatum Lucius Brutus instituit. dictaturae ad tempus sumebantur. neque decemviralis potestas ultra biennium, neque tribunorum militum consulare ius diu valuit. non Cinnae, neque Sullae longa dominatio; et Pompei Crassique potentia cito in Caesarem, Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessare, qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine principis

1. *Urbem — habuere*] Ryckius consensum factum putat ab hexametro, quod tali initio etiam unus esset Salustius (in Ing. c. 5), hemistichio Livius. quae ratio mihi levis videtur. versus alios Taciti collectos, tum aliorum scriptorum prosaicorum indicatos vide apud Fabricium (in Bibl. lat. 2. p. 389. s.) ERM. idem etiam Fosterus (in libro Anglico de accento et quant. p. 155), nec subditi sacter libelli de rhythmo Graecorum (Oxon. 1789. 8.) p. 55. sane periti ista aemulatio esset. contra quis tam surdus est scriptor, cui verus incienti obrepit in ipso operis ingressu? neque ita obrepunt bene versiculi. in istis qui ex promissis operibus proferuntur magno numero, perpauci sunt suo nomine digni, v. c. ille hoc libro c. 71: *quorum — armis*. adeo plerique laeti sunt et elumbes; adeo in his multa concurrant, quorum quidque per se vitiosum versum facit. atque ex hoc genere humo quoque celebrem versum esse, ac multo magis Salustianum, periti sentiant verbo moniti; ceteris explicare longum est. ex his igitur imperfectis numeris minime habito quia hic tantus masculorum numerorum artifex illud operis suum de industria quae sitior. WOLF. cf. Hermann. Op. 1 p. 124.

2. *dictaturae*] quas diuturnas prius Sulla fecit, Caesar perpetuas. et hic gradus ad principatum; quo praefatio ista ducit. LIPS.

3. *ultra biennium*] ita accipio quasi dicat haud multo ultra biennium. nam exacte si putas, re vera ultra biennium decemviri imperium tenuerunt. Livium 3 38 et Fastos vide. nec tamen Vertranio adsentior, *ultra* biennium sufficiens. nam id inclu-

dat triennium eos imperasse; quod contra est, et nonnisi supra biennium aliquot menses. LIPS. ita vero se tutari iste queat exemplo 37 annorum c. 9. verum septem menses quos ex tertio anno deliberant decemviri, non ius fuit sed vis, et vis in dies incertior. ceterum mirabatur Pſcriverius cur haec uni rei adderetur notatio temporis; hinc progressus est ad utramque controversam vocem relegendam. WOLF.

7. *nomine principis*] non ergo tam celebre tunc imperatoris nomen, ea quidem notatione. et Augusto visum istud principis minuendae invidiae, quia etiam olim princeps senatus; quod exemplum non dubie secutus. noster infra (c. 9): *non regno tamen neque dictatura, sed principis nomine constitutam rem publicam*. Ovidius de Augusto ad Romulum (Fast. 2 142): *tu domini nomen, principis ille tenet*. Dio 67 8 de Tiberio: *πρόκριτός τε τῆς γερουσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὀνομάζετο, καὶ πολλάκις γε ἔλεγεν ὅτι δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός εἰμι*. nec temere aliter Tacitus appellat. inde principatus et principium etiam pro imperio. Suetonius Calig. 31: *Augusti principium clade Variana, Tiberii ruina spectaculorum memorabile factum*. ita optimus liber, et puto sincere. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit (adversus Hermog. p. 275 D. Rigalt.). in Graeco, inquit, *principii vocabulum, quod est ἀρχή, non tantum ordinatum sed et potestativum capit principatum. unde et ἀρχοντες dicuntur principes. ergo secundum hanc quoque significationem, prin-*

sub imperium accepit. sed veteris populi Romani prospera vel adversa claris scriptoribus memorata sunt; temporibusque Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberii Gaique et Claudii ac Neronis res florentibus ipsis ob metum falsae, post-

cipium pro potestate et principatu sumetur. sed et Glossae graecae distincte, ἀρχὴ τὸ προομιον, exordium, et deinde ἀρχὴ imperium, magistratum, praesidatus, principium. LIPS. adde dicta Burmanno ad illum Suetonii locum. sed tamen principatum ibi verum est. v. Oudendorp. ad Suet. l. c. de nomine principis tirores inspiciant etiam locum Suetonii Calig. 22. ERM.

1. *reipublicae*] ita Vertranio placitum, traiectionis notis, quae vulgo p. v. LIPS. At M verbo integro, ut nulla suspicio sit traiectionis litterarum, *populi Romani*, ut notavit Pichena, qui etiam modum loquendi vetus *populus* bene adserit. ERM. adscripto 11 24. plura et alieniora afferunt alii. tu antequam correctionem spernas, quaere similis exemplum *veteris populi R.* et conf. ad 4 32. WOLF. cf. Walch. Agric. p. 119.

4. *deterrentur*] ita recte, non *deterrentur*. vide H. 2 70. Horatius pari metaphora *culpa deteret ingeni*. LIPS. Si rem bene putes, versatur hic *μοῦνον* non levis. sed non *deterret* tantum qui gravem metum incutit, verum etiam qui studium alicuius qualicumque vel religione vel ratione tardat, et alia cogitatis suadet. sic Cicero et optimi quique veterum, hinc *adhortari* vel *cohortari*, inde *detertere* et *avocare* ponentes. itaque *deterrentur* nihil est aliud quam scribendi animum dimitterent, historiae condendae studium abicerent atque deponerent, alii ob metum, partim ob stomachi fastidium. Cicero (ad Att. 13 28): *de epistola ad Caesarem, turato mihi crede, non possum; nec me turpitudine deterret.* vide reliqua. GRON. *detertere* sic dici vel in levissimo terribulo, inter doctos constabat. conf. Broukh. sq. Tibull. 1 3 p.

57. ad alterum autem, ut h. l. aptius, inclinant praeter Muretum (V. L. 11 1) plures et elegantissimi translatore, Hispanus, Belgae, Galli aliquot. uter igitur sensus Tacitum, uter *decora* ingenia magis deceat, hoc unum dubitandum. nempe generosi spiritus scriptores si adulatione saeculi *deterrentur* a tractando opere periculosae aleae plenissimo, si id aliorum studiis relinquant, nihil illi decore suo indignum faciunt. at si *deterantur* communi labe, infectique ad scribendum accedunt, vix eos decore nomine dignos habeamus, iam quum H. 1 1 post Actiacam victoriam dicantur magna ingenia *cessisse*, ibi prius illud, non hoc significari apparet. nam de ipsis Augusti principatu, et extremis quidem annis, intelligenda sunt verba *donec g. a. deterret*. adeo Velleium neutra lectio tangit. Muretus vero audiendus non est, cui v. *deteri* venustatem trahere e contraria notione *gliscendi* videbatur. denique cogita nobis ineptam iuncturam enuntiationum: exatiterunt ingenia decora, donec fierent deteriora! WOLF.

4. *Tiberii Caique*] fines designant intra quos hi libri, qui attingunt quatuor dumtaxat principes. ut vel hinc liquet Historias seorsum scriptas, finemque Annalium fuisse in fine Neronis. LIPS.

5. *florētibus ipsis*] itaque verissima scriptio de principibus, cum iam esse dederant. quod Arrianus prooemio in rebus Alexandri pro argumento habet fideliter eae a Ptolemaeo et Aristobalo traditas. LIPS.

falsae — compositae sunt] an *falso*, seu potius *falsae*? forma proba et antiqua. res *falsae compositae* non magis placent quam *fallere res gestas* s. *historiam*, id quod prorsus nihili est. *falso* contra tradere, *falso* memoriae prodere, usitatum.

quam occiderunt, recentibus odiis compositae sunt. inde censuram mihi parca de Augusto et extrema tradere, mox Tiberii principatum et cetera, sine ira et studio, quorum causas precal habeo.

2 Postquam Bruto et Cassio caesis nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoque Lepido, interfecto Antonio ne Iulianis quidem partibus nisi Caesar dux reliquus, posito triumviri nomine consulem se ferens et ad tacendam plebem tribunicio iure contentum, ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paulatim, munia senatus magistratuum legum in se trahere, nullo adversante, cum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis ser-

as fuit etiam quod commode reddat recentibus odiis. iam perpendas si forte ex notatis ad c. 7 vulgum defendi queat. WOLF.

5. *publica arma*] senatus populi, pro re publica et a re publica. tantum privata nunc arma, et in propriam potentiam. LIPS.

6. *apud Siciliam oppressus*] non caesari apud Siciliam. in Asia oppressum cum inegultumque consentiant scriptores: de urbe tamen ambigitur. Dio 49 18 caesari vult *ἐν Μιδαλίᾳ τῆς Φρυγίας*, in Phrygiae oppido Midali; Florus 4 8 et Appianus (B. C. 5 144) Mileti, quae Cariae adscripta. sed noster victum cum saltem intelligit, et copiam eius apud Siciliam oppressam. in et Florus de eodem: *in Siculo fatis invenis oppressus est*. LIPS. Oppressus s. deletus est Sex. Pompeius apud Naulochum. Suet. Aug. 16. cetera Tacito sunt nihil ad rem. octumque quicquam ambigitur. caput et Midasi, oculis Mileti. vide Waddingham ad Simsoni Chron. p. 1540. Reimarum ad Dionis l. c. hio quoque male suspicax Scriverius omni putabat Pompeianis oppressis. WOLF.

erantque] eleganter, i. e. exarmato et exercitu spoliato. nam viginti legiones ei adernit. LIPS. de infra 4 21: *bonis exutus*. Livius tunc: *castris, agris; fortunis univere*. de re v. Velleii 2 80. RAN.

7. *Iulianus M.*, et mox reliqua.

8: *triumviri nomine*] trionum in gratiam dicam hunc solum *triumviratum* proprie dici ac vere. nam fuit magistratus cum summo imperio, quem in quinquennium accepere Octavianus Antonius et Lepidus; eiusque nomine usi sunt, ut patet, ex numis et inscriptionibus, sicut aliorum honorum. v. Casaub. ad Suet. 27, Pighius Annal. t. 3 p. 474. ceteri triumviratus, qui in vulgaribus libellis historicis traduntur, commentitii sunt. nam v. c. Caesar Pompeius et Crassus tantum privatim potentiae societatem inter se inierant, neque aut publico aliquo scito accipere, aut nomine triumvirorum usi sunt. RAN.

9. *tribunicio iure*] v. de tribunicia potestate Ann. 3 56, ubi v. Lips. adde Spanhem. de usu et pr. num. t. 2 p. 424. RAN. conf. Bletieri diss. in Memor. Acad. Inscript. et h. litt. t. 25. WOLF.

militem donis] respexit huc Victor, cum de eodem Augusto scripserat: *illectis per dona militibus, atque annonae curandae specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit*. LIPS.

10. *annona*] Muretus capit de copia et vilitate annonae. immo multo magis frumento gratuito: haec enim illa lenta et perpetua plebis Romanae vincula caecaria. Sueton. Aug. 40 sq. ORON.

vitiū promptior, opibus et honoribus extollerentur, ac novis ex rebus aucti tuta et praesentia quam vetera et periculosa mallent. neque provinciae illum rerum statum abnucebant, suspecto senatus populiue imperio ob certamina potentium et avaritiam magistratuum, invalido legum auxilio, quae vi, 3 ambitu, postremo pecunia turbabantur. ceterum Augustus subsidia dominationi, Claudium Marcellum sororis filium admodum adolescentem pontificatu et curuli aedilitate, Marcom Agrippam ignobilem loco, bonam militia et victoriae socium ex geminatis consulatibus extulit, mox defuncto Marcello, ge-

1. *opibus et honoribus*] ablativi sunt, uti posthac (8) *pontificatu et curuli aedilitate*. structura haec legitima; ne credas intpp Horatii Carm. 1 l. sed ante illud subaudi *tanto magis*, qua de ellipsi ad c. 57 et aliis locis dicitur. WOLF.

ac] at M.

4. *certamina potentium*] factiones in urbe, et tum bella, quae miseras provincias affligebant. LIPS.

5. *avaritiam mag.*] rapinas et extorsiones praesidum, in populi imperio dissimulatas aut invicem donatas. LIPS.

vi, *ambitu, postremo pecunia*] Cicero etiam *pecuniam* solet vim vocare, omninoque quae in iudiciis adhibentur praeter leges et causam, ut in Verr. 2 31: *si aliqua se vi eripuerit ex hoc iudicio*, h. e. metu gratia vel largitione; in singulisque locis videndum quod genus aut quae intelligantur. in Quintiana autem c. 1 coniungit *vim* et *gratiam*, opponitque inopiae et solitudinis. hoc loco per *vim* intelligo metum, per *ambitum* autem gratiam sive studium gratiae ineundae. vide c. 75 sq. EAV. iudicia repetundarum in re publica corruptissima corrumpabantur saepe potentia, minis, quin et sicis intentandis, saepe precibus, modo largitione, occulta primum, tandem aperta: *nunc prece, nunc pretio, nunc vi*, ut poeta ait. WOLF.

7. *subsidia dominationi*] sic vocat, item *subsidia aulae*, eos qui succedere in imperio possunt aut de-

stinari succedores, propterea quod facilius et confidentius insurgit populus adversus principem, cuius morte fore se liberum putat, et quem si occiderit, nullum paratum videt ultorem, quam si videat esse sublato successorem quempiam ex eadem stirpe fore, ubi, futuri metus, praesentibus acquiescit, ut recte Muræus ad h. l. adde mox Lipsiam ad verba quo pluribus munimentis insisteret; et Tacitum ipsum c. 8 extr., item Suetonium Galb. 17. EAV. modo absolutam constructionem notabis et Graecam, eximiam brevitate. non enim proprio ipse quos nominat, subsidia dicit, sed ut *dominatio haberet subsidia in eis elatis* conf. c. 27 et 30 initio. et 49 *periculum furoris*. WOLF.

Claudium Marcellum] magnam illam Romae et libertatis spem. de cuius laudibus plena manu Seneca ad Marc. 2. LIPS.

9. *ignobilem loco*] adeo ut ipsum generis sui nominisque poeniteret. vide Senecam patrem Controv. 2 12 extr. LIPS.

bonum militiam] Heinians malebat *militiae*. si codex addiceret, non repugnarem. delectatur enim graecismis Tacitus. sed ablativo fore iungunt etiam alii graecismi amatores, Sallustius Iug. 13 49, atque poetae, ut docet Drakenborchius ad Silium 10 76, ubi similiter genitivum pro ablativo malebat Heinians, ut in aliis locis permultis. EAV.

10. *geminatis consulatibus*] ideoque geminatis, quia his censui? cave censeas. tertium enim fuisse Dio 48

strenua sumptis; Tiberium Neronem et Claudium Drusum privignos imperatoris nominibus auxit, integra etiam tum domo sua. nam genitos Agrippa Gaium ac Lucium in familiam Caesarum induxerat, necdum posita puerili praetexta

49 docet et Fasti; itemque Vel-
leius 2 90, *Agrippa*, inquit,
quem neque in tertium consulatum
et max collegium tribuniciae pote-
statis amissionis principis evexerat.
ad ideo id dixit, quia postremi
duo consulatus Agrippae coniuncti
continuatae. qui sane honos erat,
et raro cuiquam ea aetate tributus
praefer principis re aut destinatione.
Lips. immo nunquam. v. Pagina
Appar. ad Crit. Baron. p. 26 h.
Ez. *geminatis*, nativo significatu,
de continuatis consulatibus annorum
726 et 727, quos gessit cum Angu-
sto, cui delinquerat. priorem a. 717
debuit liberis suffragiis tributum,
medium vero statu. is ergo huc
non pertinebat. Wolf.

defuncto Marcello] qui Baiis
obit, et clare testatum reliquit,
clasia huius rei propria, poeta Um-
ber. nec scio cur vir doctus tanto
opere pertendat mortuum eum po-
tius in Stabiano. quid? Propertius,
qui vixit id aevi, locum nescivit
functum Iuvoni tam illustri? scivit,
sed dedit hoc, inquit, Liviae, quae
suspiciere laborabat Marcelli in-
terempti. nec hercle immerito. nam
ergo venenum dari Baiis minus po-
tuit ac in Stabiano? scilicet soluta
omni crimine illa aulica Medea, si
Marcellus obiit Baiis. ego vero,
vir maxime, causam nullam video
huius tunc tam seriae adsertionis;
phorocae cum Propertio et vulga-
tis Servii (ad Aen. 6 862) libris
notam eam in Baiano. suspicio-
nem quidem de Livia Dio 53 43
hincmodi inseruit: αἰτίαν μὲν οὖν
ἡ Ἀστυά τοῦ θανάτου Μαρκελλοῦ
εἶναι, οὗ τῶν υἱῶν αὐτῆς προ-
επιπύρο. at Tacitus Pliniusque
ea culpa non liberant etiam Augu-
stum, Ann. 2 41. Plinius 7 44,
inter Augusti infortunia, *suspecta*
Marcelli ceta, *puerenda Agrippae*
obligatio. quasi conceperit aliquid
superstitionis contra Augustum amore

pristini status et libertatis. Lips.
vir ille maximus est Iosephus Sca-
liger ad Propert. 3 18 7. Wolf.

2. *imperatoris nominibus auxit*]
non eo more quo rei Romanae do-
mini imperatores dicti, sed quo olim
qui rem publicam militiae feliciter
gessissent. vulgatus olim honos,
non item sub imperatoribus, qui rei
prosperae gestae lauream et laudem
sibi adscribi volebant auspiciisque
suis. turbat in sententia huius loci
vir doctus, et miror. tu vide Dio-
nem Cassium 54 33 et 55 6, et
Velleium 2 125, itemque ea quae
scribo ad 3 74 extremum. Lips.

etiam tum] antiquum mendum,
nimis diu repetitum, sustuli. dum,
quod negationibus iungitur, non erat
huius loci. Wolf.

3. *in familiam Caesarum indu-*
xerat] emptos domi a patre per
aes et libram. ita loquebantur, non
per assem, ut perperam inolevis
Suetonii Ang. 64. : quanquam re
vera in ea formula aes non aliud
notat quam assem. Varro (de L.
L. 8 p. 148 Bip.): *pro assibus non-*
nunquam aes dicebant antiqui, a
quo distimus assem tenentes: hoc ab
aere aeneaque libra. ritum hunc,
ut omittam notata aliis, notat ex-
plicitaque eleganter Clemens Alexan-
drinus Strom. 5 p. 574: καὶ τὰ
παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν
γινόμενα τάξιν εἴληξε διὰ δικαιο-
σύνην, ἔχεινα ἱγὰ καὶ ἀσφάλεια
καρπισμοὶ τε καὶ αἱ τῶν αὐτῶν
ἐπιψεύσεις. τὰ μὲν γὰρ ἵνα δι-
καιῶς γένηται, τὰ δὲ εἰς τὸν τῆς
τιμῆς μερισμὸν, τὰ δὲ ὅπως ὁ
παρατυχὼν ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ
ἐπιτιθεμένου ἑστῶς ἀκούσῃ καὶ
τάξιν μεστίτου λάβῃ. triplex an-
tiquitatis ritus, interpreti non in-
tellectus. aes et libra in testamen-
tis, vindiciae, et antestatio. nam
καρπισμοὺς ad vindicias adsertio-
nemque refero, τὰς τῶν αὐτῶν
ἐπιψεύσεις, aurium tactiones, ad

principes inventutis appellari, destinari consules specie reconditis flagrantissime cupiverat. ut Agrippa vita concessit, Lucium Caesarem euntem ad Hispanienses exercitus, Gaium remeantem Armenia et vulnere invalidum mors fato propria

antestationem. omnia enim haec ad familiae mutationem pertinent, quae per testamentum, de qua Quintilianus Declam. 308: *non dixerim testamentum, cui libripens deest et familiae emptor et cetera iuri necessaria*. Agellius 4 27 et Iuriconsulti. Lira.

1. *principes inventutis appellari*] quod sane ridiculum, ut principes inventutis sint qui etiamnum in pueris natus autem Caius a. n. 734, Sexto Appuleio PSilio consulibus. at Lucius biennio toto minor, ex Dione 54 18, in actis eius anni. princeps inventutis (πρόχρονος τῆς νεότητος Zonaras hic reddidit) ab Augusto invaluit, ad futurum imperium titulus et omea. sunt numi cum inscriptione C. L. Caesares Augusti f. cos. des. prins. iuvent. adpositae effigies Caii Lucique, cum clypeis et hastis, quae tirocinii die equites dederant honoris Augusti causa. Dio 55 12: καὶ αὖ πέλας τὰ τε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέων εἰς τοὺς ἐφηβους ἐσιόντες χρυσᾷ ἐλήφεσαν, εἰς τὸ βουλευτήριον ἀνέτεθον. observa Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magnae apud me fidei, ut quem vivus contemperit Augustus ipse) argenteas, verba sunt, uti ad me missa beneficio viri illustris Angerii Busbequii, equites autem Romani universi principem hastis argenteis donatum appellaverunt. quam lacunam rite expleveris: principem inventutis Caium. Lira. hodie, accuratius inspecto monumento a pluribus, lacuna sic expleta est, principem inventutis utrumque eorum parvis et hastis, ut iam monuit ad h. l. Gronovius. adde quos laudat ad h. l. lapidis Ancyran Fabricius in Augusti fragm. p. 228. Ern.

designari legendam putat, ut et ante appellari, Marcius. de forma verbi subscribo, nempe destinari

scripsisse auctorem, hoc est designari. Suet. Caes. 1: *flamen Dialis destinatus*. vide Obs. 2 8. Gron. olim depravato sensu legabatur destinare. verum cum Ryckio Ernestius posuit. WOLF.

2. *cupiverat*] et vero perfecerat. Romae marmor de Caio: quem populus eos. creavit annos natum xiv. ait annos natum quatuordecim; et addicit Dionis ratio 55 9, qui consulem facit designatum a. n. 748, tamen Augustus in iam dicto lapide xv illi annum circumdat, sed nempe quem ingressus erat et iam agebat. verba sunt: *honoris mei causa senatus populusque Romanus annuum quintum et decimum agentis consulis designavit, ut cum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum*. Lira.

4. *remeantem Armenia*] in Lycia mortuum eum voluit Suetonius cum Velleio, ille Aug. 63, hic 2 102. etiam Florus 4 12 42: *Massiliae Lucius morbo solvitur, in Lycia Caius ex vulnere*. ingerit ergo ratio memoriosum illam senem necesse est, qui in Syria tradidit defunctum. dico Senecam in Controv. 4 pr. sed. erit fortasse qui culpam eam in exscriptorem conferet, rescribetque Lycia. addi velim Suetonii locum Tib. 15: *Caio et Lucio intra triennium defunctis adoptatur ab Augusto*. nec. addi solum, sed et corrigi. nam hoc de triennio nonne nimis laxum? apparet e Velleii l. l. Caius, inquit, in urbe Lyciae morbo obiit, cum ante annum ferme l. Caesar Massiliae morbo decessisset. en, dumtaxat intervallum fecit paullo plus anni. et ipse Suetonius l. l. duodeviginti modo menses interponit. non ergo ambiges quin scribendam intra biennium, si hunc putamus sensum. nam in alium me duxit P. lo. Deckerius e societate Iesu, qui refert ad triennium Tiberiani reditus, et vult

vel severae Livinae dolus abstulit, Drusoque pridem extincto Nuro solus e privignis erat, illuc cuncta vergere: filius, collega imperii, consors tribuniciae potestatis assumitur, omnisque per exercitus ostentatur, non obscuris, ut antea, matris artibus, sed palam hortatu. nam senem Augustum devinxerat adeo uti nepotem unicum, Agrippam Postumum,

utrumque perisse intra tres primos annos, ex quo ille Rhodo reversus. historia approbat. Lirs. vere. conf. itaq. ad hunc Suetonii locum et ad illam Flori, ubi nunc legitur Syria. WOLF.

1. *Livinae*] nata exitio rei publicae haec mulier, et suae domus. sed haec quod Tacitus nusquam distinet fraudem eius et scelus. Plinius l. l. cautior, qui suspicionem hanc tangens cavet sibi obscuritatem nominis: *incusatae filiorum matris, luctusque non tantum orbitate tristes*. nec enim alio traxeris ea verba, non, me quidem interprete. Lirs.

pridem] nempe ante annos circiter 12, priusquam Caius moreretur. quippe Drusus obijt ex lapsu equi, in Germania, a. u. 745 (ex Dione 56 initio), et Caius a. 756. imponeret mihi Dione olim, in cuius libro hiatus est et anni aliquot omisi; atque ita narratur mors Cui quasi biennio post illum Drusi. sed ut dixi, defectio et hiatus est, atque anni plures medii desunt; quod in notis ad Velleium observamus. Lirs.

3. *collega imperii*] de hoc collegio imperii eiusque initio etc. late et erudite disputat Pagius in Critic. Baro. ad a. C. 11. sed collegium imperii ille desinit tribunicia potestate et proconsulari imperio. id per se non improbem. sed h. l. ubi a *collega imperii* distinguitur *diverse consors tribuniciae potestatis*, collegam imperii factum Tibertium patem dato *imperatoris* praenome. clare in pari causa Pittius de Traiano in Paneg. 8. *simul filius, simul Caesar, mox imperator et consors tribuniciae potestatis*. nam quod ibi idem Pagius proconsulare imperium intelligi disputat

(ad a. C. 97, 98, 117. n. 15) nullo modo probare possum. nam imperium extra urbem cur praeferebatur urbano? proconsulare imperium sumtum ac datum tantum cum in provincias irent: hic perpetuum intelligitur. nec illa ratio gravis, quod, nisi *imperatoris* nomine proconsulare imperium intelligeretur, eius in toto Panegyrico nulla mentio esset. vide in primis nostrum c. 7. hoc quidem in loco videtur indicari verbis sequentibus, *omnisque per exercitus ostentatur*. ceterum verbis *consors tribuniciae potestatis* Tacitus addere poterat iterum. nam ante iam tribunicia potestate usus fuerat, vivis Caio et Lucio Caesaribus. Ern. satis erat laudare Velleii 2 121 et Suetonii Tib. 21. quippe ibi narrata, quae, si Velleium audimus, ad a. u. 765 pertinent, hanc collegae appellationem vel certe vim eius designant. nam nomen hoc fortasse illo tempore non fuit in usu publico. conf. Dio 56 28 ad a. 766. perpetuum imperium proconsulare an unquam Tiberio datum sit, dubito, ea quidem vi qua id primum Augustus, mox Germanicus accepit. vid. Dio 53 32. si datum esset ista lege per consules lata, appellationem hanc etiam adieciisset aliquis eorum scriptorum quos supra nominavi. itaque virum summum ad Suetonii l. c. errare opinor. quid autem hic dicat, non satis assequor. imperatoris enim nomen, quod paullo ante memorabatur Tiberio ac Druso simul tributum, nunc iterum inculcari non potuit; neque ei rei nomen collegae conveniebat. WOLF.

4. *ostentatur*] modo hinc modo illi exercitus impositus imperator, Germanicus maxime, tanquam non ambiguus successor. WOLF.

in insulam Planasiam proiceret, rudem sane bonarum artium et robore corporis stolide ferocem, nullius tamen flagitii compertum. at Heroule Germanicum Druso ortum octo apud Rhenum legionibus imposuit, adscirique per adoptionem a Tiberio iussit, quanquam esset in domo Tiberii filius iuuenis; sed quo pluribus munimentis insisteret. bellum ea tempestate nullum nisi adversus Germanos supererat, abolendae magis infamiae ob amissum cum Quintilio Varo exercitum, quam cupidine proferendi imperii aut dignum ob praemium. domi res tranquillae, eadem magistratuum vocabula; iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella civium nati: quotusquisque reliquus qui rem publicam vidisset? igitur verso civitatis statu nihil usquam prisci et integri moris: omnes exuta aequalitate iussa principis aspectare; nulla in praesens formidine, dum Augustus aetate validus seque et domum et pacem sustentavit. postquam

1. *Planasiam*] atqui Siciliam vocat Scholiastes Iuvenalis vetus ad 6 158. *Agrippa*, inquit, in *Sicilia* propter morum feritatem ab Augusto relegatus est. errat. nam de Planasia affirmat cum nostris etiam Dio, et ait vicinam Corsicae esse, libro extr. 55. in qua narratione quod legitur καὶ τὴν Ἰουλίαν ὡς μητροῦν διαβαλλέν, meo iudicio τὴν Αἰουλίαν faciendum est. non enim matrem suam Agrippa insectabatur (et illa vero iam relegata aberat) sed Liviam, ut probabile est, Augustae stirpi nunquam aequam. Lips. *planasiam* proieceret M.

2. *nullius tamen flagitii*] imitatione Livii, si forte, qui de T. Manlio 7 4: *filium iuvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe egi*. Lips.

6. *munimentis*] vere emendavi. filii enim heredesque passim dicuntur subsidia et firmamenta regni. Tacitus H. 4 52: *non legiones, non classes perinde firma imperii munimenta quam numerum liberorum*. Eurip. Med. 600: *πῶσαι τυράννους παῖδας ἐρῶμα δώματα*. sic subsidia *nulæ* Sestonio Calig.

12. *adminicula Augusti Senectus* (Cons. ad Marc. 4) heredes imperii dicuntur; et vere. Siculus ille momar (exprimit, quod verum est, a me indignatio) cum sua coniectura sed qui pluribus morum vitiis insisteret, abest Menboniam. Lips. in primis editionibus [ut in M] fuerat *monumentis*, correctam isto modo a pluribus. conf. Lacret. 4 1250. Wolf.

10. *vocabula*] sed non vis aut potestas. Caesar in se traxerat. Lips. intimum arcanum novi status, imago prioris. ipse paulatim exolevit prius mos i. e. vetera instituta et ratio rei publicae administrandae, magistratuum creandorum etc. ne forte disciplinam morum cogites. mox fedi omnes. iam Muretus vulgare vitium [omnis] mutavit. Wolf.

15. *nulla — formidine*] eruditus quidam corrigebat *nullas formidines*. cuiusmodi correctionum facilitas saepe fraudem facit. dixi supra de hoc genere ablativorum, e quo statim hi sunt in proximis, *vetere superbia* p. 11 7, *urbem magnifico ornata* c. 9; ubi non difficiliter erat Ciceronem in Tacitum intrudere scribendo *magnifice ornata*. Wolf.

profecta iam senectus aegro et corpore fatigabatur, aderatque
 finis et spes novae, pauci bona libertatis incassum disserere,
 plures bellum paveocere, alii cupere. pars multo maxima
 imminentis dominos variis rumoribus differebant, trucem
 5 Agrippam et ignominia accensum non aetate neque rerum
 experientia tantae moli parem, Tiberium Neronem maturum
 annis, spectatum bello, sed vetere atque insita Claudiae
 familiae superbia; multaque indicia saevitiae, quanquam pre-
 mantur, erumpere. hunc et prima ab infantia eductum in
 10 domo regnatrice; congestos iuxta consulatus, triumphos;

1. *aegro et corpore*] velim trahere
et aegro corpore. LIRS. sed a Ta-
 cito scilicet transponi et, recte monet
 Pichena. sic quoque tamen viris
 doctis omnia suspensa, et animo
 vultus interponi. non dubium est
 quia *tò fatigabatur*, quod iidem
 observant, referatur ad vocem *se-*
nectus: sed eo sensu quo apud Lu-
 vianum 10 75, *ei oppresso foret*
senectus principis, nimirum
 postquam ipse princeps aetatis pro-
 vectae, iam et morbis coepit atten-
 tari. rationem reddit Tacitus quare
 hominibus de re publica Augusto
 permixta pridem securis sollicitudi-
 nem attulerit exspectatio successo-
 ris; namque quod videbant illum ac-
 censione ad finem mortalitatis, ut-
 por valde senem, nec iam credo
 viridique sed caussario et labanti
 corpore, ut ille apud Phaedrum
 sic describitur, *defectus annis et*
decurtus viribus. hic nihil prorsus
 necesse fuit avivimentionem facere.
 nec enim auctori cura pingere Au-
 gustum omnibus partibus, qualis
 fuerit tali tempore, sed admonere
 de duobus illis publice notis et in
 oculos incurrentibus, quae adver-
 terant homines tanquam praesagia
 instantis mortis. at animam neque
 vegetam in senie vitae longum dura-
 turae neque infirmam citae mortis
 praerogativa est. GREN. eximi scrup-
 ulam virgula, quae *aegro* praepo-
 nitur, deleta. Tacito Suetonio aliis-
 que nihil tritius est postposito *et*,
 nec ad morem illum postarum, sed
 ut sit *etiam*, adeo, qua vi illius

voculae nondum utitur aevum Cice-
 ronis. provector aetas principis
 etiam morbis conflabatur. sic duo
 membra apte constringuntur in unum.
 verbum erat in medio subaudire vix
 latinitas sinit. rectum et Acidalius
 vidit. Freinsheimii conjecturae, *animo*
 allinentis, et exemplo Liv. 38 29
 exemplum ipsius obverti poterat
 Supplem. Liv. 89 37. male conii-
 ciebat Wopkewius, *provector iam*
senectute aeger, et corpore. WOLF.

2. *disserere* M.

4. *imminentis — differebant*]
 notabis ingenium plebis, cui mos
 humili laesivae veneno summa, nec
 impositos unquam cervice volenti ferre
 duces. Statius Theb. 1 171. LIRS.

8. *indicia* proprie non *premuntur*,
 sed *vicia*, h. l. saevitia. itaque
 inclinarem in eam partem ut Tacitu-
 rum scripsisse putarem *prematur*,
 nisi scirem hunc scriptorem et in
 aliis duriores esse, et ab vulgari
 consuetudine loquendi saepe con-
 sulto recedere. et favet vulgatae
 alius locus H. 1 26. ERN. immo
 rei ratio ac sermonis proprietates.
 vicia animi premere virtus est; id
 vero est coercere ea et compescere.
 at significationes eorum nobis incau-
 tis erumpentes premere, h. e. oc-
 cupare et oculis hominum subdu-
 cere, simulatio est virtutis. haud
 immerim figurate etiam alterum
 dici posse sensu eodem, sed in
 alia verborum collocatione. de su-
 perbia Claudiorum vel Suetonium
 vide Tib. 2, et Livium passim.
 WOLF.

ne iis quidem annis quibus Rhodi specie secessus exulem egerit, aliquid quam iram et simulationem et secretas lubidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentia: serviendum feminas duobusque insuper adolescentibus, qui srem publicam interim premant, quandoque distrahant. 5 haec atque talia agitantibus gravescere valitudo Augusti. et quidam scelus uxoris suspectabant. quippe rumor incesserat, paucos ante menses Augustum, electis consociis et comite uno Fabio Maximo, Planasiam vectum ad visendum 10 Agrippam; multas illic utrinque lacrimas et signa caritatis, spemque ex eo fore ut iuvenis penatibus avi redderetur. quod Maximum uxori Marciae aperuisse, illam Liviae. gna-

1. *exulem egerit*] ita principem agere et agere se paullo minus quam privatum, in Suetonio aliisque lego, et in nostro H. 3 2. Marco Antonio tamen Mureto, cuius scripta Venus inhabitat pariter cum Musis, legendum videtur *exul egerit*. LIPS. gravius videri potest ulcus subesse, quamvis perquam similis oratio sit 4 44. sed diversa res. quid enim aliud est *exulem agere* nisi speciem seu personam exulis induere et gerere? at secedentis specie, non exulis, Rhodi vixit Tiberius. quid vero *exul agere* nisi verum exilium indicat? cui rei equis auctor? nullus praeter frigidum rumorem, quem ut minime probabilem Dio 55 9 certioribus illius secessus rationibus subiicit. verum aliam ac veriorē causam norat Tacitus c. 53. ne multa: *exulem* irrepsisse putabam aliquando ex glossa librarii, cui verbum *egerit*, absolute sic toties positum, h. l. novum fuisset. iam comparato Suet. Tib. 13 id me maxime in viam retrahit, quod fama vulgi hio affertur, non sententia scriptoris. ac forsitan ita tunc vulgatum, ut eodem modo dictum sit, quomodo quis Augustum dicat Romae egisse dominum specie antiquae libertatis. sic fere etiam Hooftius ^{with} vertit. WOLF.

2. *aliquid*] pro *aliud quid*, ne quis haereat et *aliud* legendum suspicetur. sic etiam hoc verbo uti Ciceronem et alios demonstratum

est a Pearcio ad Cic. de Or. 2 42, Drakenborchio ad Liv. 6 3, et Oudendorpio ad Suet. Tib. 47. ERN. hic vero *aliquid* est aliud quicquam, propter negationem; quod longe rarissimum. WOLF.

lupidines M.

5. *interim*] dicti corruptum olim locum mutilumque. redeo in viam admonita amici, qui explicat: Drusus et Germanicus nunc quidem commoti prement rem publicam; at olim orto, fors fuit, dissidio eandem distrahent per bellum civile dissipabantque. consule Muret. V. L. 11 1. LIPS. *interim* est *réus*, per aliquod tempus, viro Tiberio. parum frequens significatio. non est h. l. *interdum*, ut explicant ad Florum 1 26 6. WOLF.

7. *scelus uxoris*] haec est tertia venenariae hulus palma, et iure lemniscata. tangit vero suspicionem illam de scibus, quae nota ex Diome 56 30. LIPS. inter recentiores sunt qui fidem demant atque suspitioni, et ipsum Planasium iter, iuxta Liviam factum, ad vanos rumores relinquant. scilicet veneno grassari si voluisset mulier, id non in 76 annum mariti distulisset. mihi nec haec ratiuncula satisfacit ad refellendum, neque vagus rumor ad firmandum. WOLF.

12. *Maximum uxori*] habes eleganter historiam totam in Plutarchi περί ἀδολεσχίας p. 508 A, quae locum pretium pato ut convertam pache verbatim. Fabius vero Cae-

rum id Caesari; neque multo post extincto Maximo, dubium
an quacumque morte, auditos in funere eius Marciae gemitus
semot incusantis quod causa exitii marito fuisset. utcumque
se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius prope-
ris matris litteris accitur; neque satis compertum est, spiran-
tem adhuc Augustum apud urbem Nolam an exanimem rep-

aris Augusti amicus cum iam se-
nem cum saepius querentem audiret
de solitudine suae domus, quodque
dubius nepotibus fato functis, Po-
stumo, qui solus reliquus, ex calum-
nia nuncio quae exulante, cogeretur
viris tunc filium ad successionem
imperii vocare, quanquam miserans
et consilium captans revocandi ab
ausilio nepotis; cum, inquam, haec
audiret Fulvius, enuntiavit suae
uxori, illa Livinae. Livia autem
aure cum Caesare egit, cur, quo-
niam iam pridem id decrevisset, non
arceat nepotem, sed se odio invi-
dineque successoris obiceret. veni-
entem igitur de more mane Fulvium,
et salum illud dicentem ave, Cae-
sar salutavit. vale, inquit, Fulvi.
(quod solet morituris dici abituris-
que. *ὕλας* Graeco est, quod im-
pulsus vertit sanus esto, non recte.)
atque ille id intelligens domum se
illo subdixit, et vocata uxore,
venit, inquit, Caesar non siluisse
me arma: ideo mori mihi decre-
tum est. uxor autem, iure, ait, quo-
niam tam diu tecum habitans vi-
sumque nec noveris nec caveris in-
temperantiam meae linguae. sed
praecedam tamen ego, et accepto
gladio se ipse viro ceram interemit.
haec Plutarchus; nec alibi tam li-
quide narrata res. hoc tantum male,
quod *Φούλβιος* ubique vocat qui
Fabius est, Fabius ille Maximus,
qui consul fuit a. u. 742. item
quod Marciam interfectam vult ante
maritum, cum noster clare vixisse
eam dicat, et auditos gemitus eius
in funere mariti. atque haec homini
vera causa mortis; ne innocuum
proptam oneremus, aut potius ipse
se, de Ponto 4 6 11: occidis ante
prope, cumque ego, Maxime,
antem, nec fueram tanti, quae reor
causa. est enim hic Maximus quem

Naso coluit, et ad quem elegia
non una. sed et uxor Nasonis pro-
pinqua Maximi seu coniugis eius
Marciae, ex his versibus (ibidem
1 2 138): ille ego, de vestra cui
data nupta domo est. hanc probat,
et primis dilectam semper ab
annis est inter comites Marcia censa
suas. est censa pro censuit, satis
noxe, immo antiquae. sic adfecta-
tus est suum in Varrone lego re-
tineoque; communicati sunt pro com-
municaverunt in Livio; peragratus
est regionem in Velleio, et plura.
tangit hanc de Fabio tragoediam
etiam Plinius l. 1.: iuxta haec ab-
dicatio Postumi Agrippae post ado-
ptionem, desiderium post relegationem,
inde suspicio in Fabium arcanorum-
que proditioes. Lirs. in illo censa
est explicando falli summum virum
monimus Obs. 4 3 extr. Gron.
etiam verbum peragrari subtraxit
Ruhnkenius ad Velleium 2 97. Wolf.

1. *G. Navum* id M. pridem
emendavi firmavique gnarum id.
Caii Navi nulla persona est in hoc
actu. sic 6 46: gnarum id Cae-
sari, eoque dubitavit de tradenda
re publica. 1 51: quod gnarum
duci, incessitque itineri et proelio.
sed ecce, hanc mihi quasi despon-
sam coniecturam est qui sine ullo
divortio velit abducere. ego vero
non dimitto. nec enim soli Atridae
uxores suas amant, ait ille. Lirs.
Muretum tangit ob V. L. 11 1.
confer utriusque epistolas in Mureti
Opp. t. 1 p. 537; et require, si
potes, urbanitatem illorum tempe-
rum. Wolf.

2. *quaesita morte*] illata et vio-
lenta, machinatione Augusti. Lirs.
voluntaria, sponte sumpta, ut bene
Freshehemius. Wolf.

an exanimem] prius tradet

pererit. acribus namque custodiis domum et vias saepserat Livia; laetique interdum nuntii vulgabantur, donec provisae quae tempus monebat, simul excessisse Augustum et rerum potiri Neronem fama eadem tulit.

- 6 Primum facinus novi principatus fuit Postumi Agrippae caedes; quem ignarum inermumque quamvis firmatus animo centurio aegre confecit. nihil de ea re Tiberius apud senatum disseruit: patris iussa simulabat, quibus praescripsisset tribuno custodiae appposito ne cunctaretur Agrippam morte
 10 afficere, quandoque ipse supremum diem explevisset. multa sine dubio saevaue Augustus de moribus adolescentis questus, ut exsilium eius senatus consulto sanciretur perfecerat: ceterum in nullius unquam suorum necem duravit; neque mortem nepoti pro securitate privigni illatam credibile erat. pro-
 15 pius vero Tiberium ac Liviam, illum metu, hanc novercalibus odiis, suspecti et invisi iuvenis caedem festinavisse. nuntianti

Velleius 2 123, Suetonius Aug. 96 et Tib. 21, Dio 56 31, quanquam hic prudentias dabit. WOLF.

1. *acribus custodiis*] Heinsius (in Misc. Obs. v. 9 p. 282) emendabat *artioribus*; quod est frequens huius verbi epitheton, ut ibi docet, permutatque cum *acrior* apud Iustinum 38 9 atque nostrum 3 28, ut videtur viris doctis. sed quia tamen *acre* proprie dicitur de diligentia et rebus iis in quibus diligentia spectatur, sine libris nihil muto. sic 6 17 opponuntur *acris initia* et *incuriosus finis*. Ean. de vulgato nemo ambigat. apud Livium 39 19 est *custodia intentior*, voce plane *συμμετρεω*. WOLF.

6. *caedis* M.

7. *centurio*] a tribuno interfectum Suetonius voluit c. 22. sed Dio 57 3 pariter et noster, a centurione. credo verum esse, ut a centurione occisus sit, at iussu tribuni. LRS. *aegre*, obitante praevalido homine, et quantum nudis manibus poterat, ictus reddente. Ann. 16 9. falso Broterius misericordiam centurionis cogitabat. ceterum *firmatus* a Sallustio cum genitivo *animi* constructum erat, teste Arusiano Messio libello Elocuti. quam

raras nostro scriptori sit ablativus in hoc genere, Index docebit. WOLF.

9. *agrippa* M.

10. *quandoque*] sic cum I Gronovio reponere non dabitavi, cum M sic habeat, quod Beroaldus ut vitiosum mutavit, sequacibus editoribus posterioribus. bonae autem latinitatis esset. *quandoque* pro *quandocumque* docuit Gronovius ad Livii 1 24, et alii. Ean. prior sic correxit Muretus. a quo sumptum fortasse in textu habet Aurelius. WOLF.

13. *duravit*] absolutum verbi usum animadvertite, uti est 14 1, aliaque exempla apud Quinctilianum. similiter c. 7 *dabat famae*, ubi alias semper additur *aliquid*. mox praeteritum ponitur *erat* respecta priorum temporum. *tum hominibus* parum credibile videbatur. sic infra c. 53 *credebantur*; et 4 74, apudque Ciceronem (Tusc. 3 27) *constabat*, pro quo Boherius male corregebat *constat*. WOLF.

16. *nuntianti*] legitimum verbum in hac re est *renunciare*, idque Tacito reddendum putat Drakenborchius ad Liv. ep. 47, ubi v. exempla. praecedentis verbi ultima syllaba potuit re absorbere. Ean. legitima et propria non raro optimi

centurioni, ut mos militiae, factum esse quod imperasset, neque imperasse sese et rationem facti reddendam apud senatum respondit. quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) comperit, metuens ne reus subderetur, iuxta periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liviam ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur, neve Tiberius vim principatus resolveret cuncta ad senatum vocando: eam conditionem esse imperandi ut non aliter ratio constet quam si

scriptores sperant consulto: id promptius erat h. l. ob memoratum *mos militiae*. ita deinde *Vestae virginis* vocantur, quae *Vestales* sunt publico vocabulo, adeo ut Dionysio Halicarnasensi opus videretur facere *τὰς Ἑστιάδας*. accedit quod simplicia verba poetarum more praeferrantur compositis. ut c. 7 *posuit edictum est proposuit*, quod ipsam ibi legere volebat Muretus. Suetonium c. 22 et alios cum centurionibus loqui facile patimur. WOLF.

1. *et mos militiae*] solennia militum verba, *factum quod imperasti*. Sueton. l. c: *renuncianti tribuno factum esse quod imperasset*. et in Gland. 29: *de nece consularis viri renunciante centurione factum esse quod imperasset*. LIPS.

3. *Sallustius Crispus*] est ille cuius vitam mortemque infra memorat 3 30, Sallustii, historiarum regis, ex sorore nepos. nominat eum Seneca inter intimos Augusti, de Clem. 1 10. *ignovit abavus tuus victis. nam si non ignovisset, quidus imperasset? Sallustium et Cocceius et Duillius et totam cohortem interioris admissionis ex adversario-vum castris conscripsit. sed cedo, quis in Seneca Duillius? falsus, scribendumque Deillius sive Dellius. Dellius a Seneca patre dicitur, in Saas. 1 med. *bellissimam tamen rem Dellius dixit*. Graecis tamen est Dellius, Plutarcho Dionique. item Horatio, inscriptione Odes 2 3, ubi temere interpretes Gellium sufficiant. Plutarchus (Anton. 59 p. 643 D) eam historias quoque scripsisse ostendit. πολλούς, inquit, καὶ τὰς ἄλλων ψήλων οἱ Κλεοπίτρας*

κόλακες ἐξέβαλον τὰς παροινίας καὶ βωμολοχίας οὐχ ὑπομένοντας, ὧν καὶ Μάρκος ἦν Σιλανὸς καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός. eadem Dio 50 13 et 23. ad Sallustium autem istum facit, quod Plinius 34 2 *metallum quoddam Sallustianum appellatum* scribit *ab amico divi Augusti*. LIPS. conf. Ruhnkén. ad Velleium p. 353. WOLF.

4. *miserat codicillos*] ita enim receptum, quo magis tantum militibus esset, caedem mandari per libellum. scilicet ne imperator auctoritatem posset defugere. pulchre Herodianus 3 11 8 de Saturnino et Plantiano: *ὁ δὲ Σατουρνίνος γραμματεῖον ἤτησε τοῦ φόβου φέρον τὰς ἐντολάς*. ad quem usum duplices adhibitos, alibi (7 6 5) lectum. LIPS.

5. *ficta seu vera*] ficta, si a Tiberio crimen amoliretur; ne ipse eius damnaretur a senatu. vera, si Tiberium auctorem ederet, ab eo puniendus aut tollendus. LIPS. *periculoso* ablativus, et omissio prioris particulae *sen*, graecum et poeticum colorem habent. notatur illa saepe ad Horatium. male ergo quidam lenium correctionum amator coniciebat *periculo seu ficta seu v. p.* metuebat ne reus subderetur ipse, quum aequè periculosum futurum esset etc. WOLF.

9. scitum dictum, nec quidquam mutemus. a mensulariis ductum est, quibus constant rationes cum pares sunt. Plin. Epist. 1 9 initio, Paneg. 38 4. usi et anotores prisci inris lib. 1. de obsequiis parent. 1. penult. de re militari. adde Valentis dictum apud Trebel-

7 uni reddatur. at Romae ruere in servitium consules, patres, eques. quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne laeti excessu principis neu tristiores primordio, lacrimas gaudium, questus adulationes miscebant. 5 Sextus Pompeius et Sextus Appuleius consules primi in verba

lium Polihonem Trig. tyr. 21: non sibi apud deos inferos constare rationem, quod quamvis hostem suum, Pisonem tamen iussisset occidi, virum cuius similem Romana res publica non haberet. LIPS.

1. reddantur M.

2. falsi] Heinsius coniciebat *fassi* (in Obs. Misc. v. 9 p. 283), male. simulationem assumptam dicit, de qua exquisiti *falsus* dicitur, imitatione Sallustii Cat. 10, ubi v. Cortius. ENN.

4. lacrimas, gaudium] acute Muretus (V. L. 11. 3) lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant. placet rei hominisque causa. LIPS. praemissa ratio clare indicat hic peccatum esse ablativo in accusativum mutando. nam quod Salmerius et Pichena sic accipiunt quasi Tacitus in omnibus adulationem adhibitam dicat, id frigidum est nec causae praemissae convenit. ceterum putem etiam legi posse lacrimis gaudium, questus adulatione miscebant. nam ita minus abitur a scriptura librorum, et Tacito solenne est variare modos loquendi, non omnia eodem modo atque ordine exprimere, ut attentii lectores facile observabunt. Heinsius etiam coniciebat *adulationem*, ut ultima absorpta sit a prima sequentis verbi. nec hoc male. ENN. certi aliquid statueri difficile est. interim mihi quoque prae ceteris placet ratio Heinsii, vel Lipsii *adulationes* ob H. 3 74. certe iners est ablativus pro gennadio. non demum nunc subiecisset *questus*, si nihil esset quod responderet hinc voci. paulo ante notabilis est ellipsis substantivi vel similis verbi, in H. 1 85 expleta, *ne viderentur*. pro *tristiores* in M est *tristior*. id I Gronovius in textum retrahit, propter incredibiles, ut ait, varietates Taciti in constructione. nec laudator

defuit Cortius ad Sallust. Cat. 20. WOLF.

5. apuleius M.

in verba Tib. Caesaris iurare] rem, quae per se satis habet indignitatis, magis turpificat Muretus, dum censet hoc loquendi genus proprium gladiatorum, qui se adiciebant lanistis; quasi ad faciendam perpetiendamque omnia, quae is cuius in verba iuratur iusserit, obstringi ait. immo militum est proprium, qui se devovebant imperatori. Liv. 3 20. Eumenes apud Iustin. 14 4: quater intra hunc annum in mea verba iureiurando obstricti estis. quod hic narratur, initium sumit in Divo, de quo Suetonius Caes. 84: item iureiurandum, quo se cuncti pro salute unius adstrinxerant. et mox confisum novissimo illo SC et iureiurando. Appianus B. C. 2 124: ὅν Κάλσαρον πάντες ὠμόσασμεν, φύλακες τοῦ σώματος ἢ τιμωροὶ παθόντι τι ἔσσεσθαι. iterum c. 145: καὶ τοὺς δοκούς, ἢ μὴν φυλάξεν Κάλσαρον καὶ τὸ τοῦ Κάλσαρος σῶμα παντὶ σθένει πάντας, ἢ εἴ τις ἐπιβουλευσέεν, ἐξώλεις εἶναι τοὺς οὐκ ἀμύνοντας αὐτῷ. neo Augusto defuit foeda Sexti Pacuvii adulatio, de qua Dio 53 20. his exemplis cessit pudor, et Tiberio iam quasi legitimum ac solenne faciunt. vis fuit, salutem propugnaturus et acta rata habituros. a militia etiam translatum ad gladiatores; sed horum sacramentum *uri, vinciri, virgis ferroque necari*. Gron. iureiurandum Caesari praestitum ab hoc differre puto: fuit enim extraordinarium. nec iureiurandum in acta huc pertinet, quod post oblatam Tiberio SCto, sed repudiatum, auctore Tacito infra 72, Suetonio Tib. 67. in verba Tiberii iurarunt ut imperatoris. vis fuit, se dicto audientes fore, imperata facturos: ita olim milites iurasse

Tiberii Caesaris iuravere, apudque eos Seius Strabo et Gaius Turranius, ille praetoriarum cohortium praefectus, hic anno-
nae; mox senatus milesque et populus. nam Tiberius cuncta
per consules incipiebat, tanquam vetere re publica et ambi-
guus imperandi. ne edictum quidem quo patres in curiam
vocabat, nisi tribuniciae potestatis praescriptione posuit sub
Augusto acceptae. verba edicti fuere pauca et sensu permo-
deste: de honoribus parentis consulturum, neque abscedere
a corpore, idque unum ex publicis muneribus usurpare. sed

auctor Petybius. v. Lips. Mil. R. 1 6. EAV. confandit etiam Broterius, quam rem discere potuisset ex Mem. Acad. Inscript. t. 19 edit. in 4. WOLF.

1. *apudque eos]* apud eos emendabat Muretus. eleganter. copula languet praeter more Taciti. minus bene idem max pro vetere coniciebat sequente ex veterum librorum nescio quorum scriptura *vintere*. WOLF.

2. *hic anno-nae]* et quidem primus in eo munere ab Augusto. nam Augustus acceptam a populo praefecturam, nisi fallor, tenuit dum vixit; aut certe paullo ante mortem substituit sibi Turranium intum. adhero id ex Cornelii nostri verbis Ann. 11 31 initio; nisi tamen aliter accipis, ut in loco videbo: Turrani etiam mentio Senecae de Brev. vit. 20, nescio an huius, quia procuratorem illi tribuit, non praefecturam. nominat et Ovidius in poetarum albo (ex P. 4 16 29), et in doctorem Plinii index. sed quaeris, cum praefecti praetorio et anno-nae in verba Tiberii iurarent, cur omissus praefectus urbis? cuius auctoritas non minor, maior immo illo anno-nario, et cui proprius in urbe miles. credo equidem omissum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piso successus post aliquot annos a Tiberio, uti doceo clare 6 10. Lips. de praefecto anno-nae v. Burmannum de Vectigal. P. R. 8 p. 118. EAV.

3. *a corpore]* non rei publicae corpore, ne inducat te Maurus, sed Augusti. datum enim honori defuncti Augusti a Tiberio, quod ab eo olim Druso 3 5. sed cur id e publicis

muneribus? visum ita Tiberio loqui ad honorem Augusti, quasi magistratuum praecipue esset, et eorum qui rei publicae primi, curare funus seimonis illius et viri supra viros. Lips. ego vero sic intelligo: neque se discessurum ab hac una re, de funere Augusti; hoc unum, nempe *consultare senatum de ea re*, se de publicis muneribus usurpaturum. quam interpretationem confirmat illud quod c. 8 dicit, *nihil primo senatus die agi passus nisi de supremis Augusti*. vulgaris illa interpretatio Lipsii aliorumque locum habere non posse videtur, quia privata ista pietas esset, non publicum munus; deinde quia inde non apparet *edicti senatus permodestus*, h. e. quo indicare videretur se principatum non affectare; denique quia falsum est non discessisse a corpore Augusti Tiberium, sensu proprio. fuit enim Romae, senatum habuit, et de honoribus Augusto habendis egit, ut e sequentibus patet. *suprema* dicuntur de morte, in primis de funere, de quo h. l. accipienda, ut docuit Salmasius ad Solin. p. 16, 31. EAV. ne *corpus* ad celebrationem funeris aut sermonem de ea re habendum trahamus, tum usus Latinus vetat, tum locus a Lipsio laudatus aliasque Curtii (10 7 extr), denique tempus instans verbi *abscedere*, quod, ut tempora licenter mutet Tacitus, tamen in isto sensu adhibiturus non fuerat. illa vero palmaria est observatio Boecleri, sententiam postremi membri rursus revolvit ad primum, quasi illud de custodia cadaveris interiectum sit. igitur hoc dicit; relaturum se de sepul-

defuncto Augusto signum praetoris cohortibus ut imperator dederat; excubiae, arma, cetera aulae; miles in forum, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus tanquam adepto principatu misit, nusquam cunctabundus nisi cum in senatu loqueretur. causa praecipua ex formidine, ne Germanicus, in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium quam exspectare mallet... dabat et famae, ut vocatus electusque potius a re publica videretur quam per uxerium ambitum et senili adoptione irrepsisse. postea cognitum est ad introspecientes etiam procerum voluntates inductam dubitationem: nam verba, vultus in crimen detorquens recondebat.

tura patris, cuius corpori ut assideret pietatem pascere; hanc convocationem senatus unum esse ex senatoris s. tribuniciis numeribus, quo fungi animam induxerit; idque omitti sibi non licere, quoniam ad honorem Augusti pertineat. quid haec oratione modestius esse potuerat in eo, quem successorem imperii sperabat senatus omnis metuebat? gravis autem significatio est in ista *παρεσθήκη*, eo spectata nimirum ne quis illum iam nunc aliquid moliri suspicetur ad occupandam rem publicam, videantque omnes nihil nunc ei potius cura venerandi corporis esse, sive custodiendi sive comitandi. nam edictum hoc fortasse Nola aut ex via Romam misisse putandus est. Nola missi sunt qui Agrippam necarent; Nola sunt mandata ad exercitus distributa; iam Nola quodammodo aula fuit. quippe haud paucos intra dies omnia illa peracta esse arguit Kalendaria vetera. postero statim die quam corpus in urbem illatum erat, hic senatus agebatur. V. Dio 56 31, 57 2 et 3. WOLF.

2. *excubiae, arma*] praecipua haec signa tunc principis. conf. H. 4 11. LIRS.

cetera aulae] quae haec cetera? puto lictores, fasces laureati, et siquid praeterea tunc receptum principi distinguendo. neque enim adhuc illa principatus insignia, ignis,

diadema, purpura; quae reperta sequenti aeo, et ad exemplum regum. vide Excursus in littera A. LIRS.

5. *ex formidine*] cunctandi nempe causa formido ex Germanico, ne si ille tantis viribus et gratia imperium vellet, ipse turpiter abiceretur. melius ergo censebat non agnoscere, donec nosset eius mentem. LIRS.

6. *tot legiones*] octo ad Rhenum in ripa Gallica, praecipuum, uno loco, imperii rebar. atque eae cum suis auxiliis et equitatu facile ad eam militum accedebant. LIRS.

9. *uxerium ambitum*] matris Liviae, quae a marito id exambierat. LIRS.

10. *senili adoptione*] quae facta esset a senio iam delirante, adeoque non satis gloriosa adoptato. ERN.

11. *inductam dubitationem*] scribo *inductam*. est enim *inducere* nonnunquam praeferre, obtendere, ostentare. Livius 1 56 de Bruto: *longe alius ingenio quam cuius simulationem induerat*. Seneca de Benef. 2 2: *laetus facit et induit sibi animi sui vultum*. noster 6 42, 15 69. Gron. immo *inductam* verum est. sic Cicero pro Coelio 11: *oratio inducta* pro adhibita. nempe *inducere* proprie refertur non ad rem, sed ad spociem aut ad personam, habitum, praetextum, ut in omnibus exemplis a Gronovio prolatis; cuiusmodi verbum hic non est. *species dubitantis* indui potest, non *dubitatio*,

8. Nihil primo senatus die agi passus nisi de supremis Augusti; cuius testamentum, illatum per virgines Vestae, Tiberium et Liviam heredes habuit. Livia in familiam Iuliam nomenque Augustae assumebatur, in spem secundam nepotes pronepotesque; tertio gradu primores civitatis scripserat, plerosque invisos sibi, sed iactantia gloriaque ad

ut opinor. vulgatum defendit etiam Ryckius, sed alio modo, qui probari non potest. Eam mihi is modus unice probatur, priusquam eius auctorem legeram. *fallaci* proprium est in opere sectorio, in coloribus et pigmentis; legiturque ita apud Plinium saepissime. hoc vult Ryckius, et alia aliena affundit. Itaque *seducta*, et fucus, opponuntur sinceris verisque; et quis nescit Persii *sectoria Augustae*? ad rem confer Aurelii Vict. de Caes. 2. Wolf.

2. *virgines Vestae* more scilicet Romanorum, qui pactiones foedera testamenta, pecunias etiam, depohebant in templis, et saepissime in isto Vestae, quod religione primum. Dio 48 37 de pace inter triumvires et Sextum iactat ταῦτά τε οὐκ ἐνδύμενοι καὶ συγγραψάμενοι τὰ τε γράμματα ταῖς λεγούσαις ταῖς ἀεικαρδέσιν παρακτετέδωτο. eadem in re Appianus B. C. 5 73: καὶ ταῦτα συγγραψάμενοι καὶ ἐσπαρμένον καὶ ταῖς λεγούσαις παρθένοις ἐκλάσαντες ἐπέγραψαν ἐς Πώμην. sed et Iulianum testamentum virgini marinae traditum Suetonius Caes. 88 ait, M. Antonii depositum apud Vestales Plutarchus p. 942 E. et generatim de templis Ulpianus (l. 3 de tabb. exhib.): si custodiam testamenti ordinem suscepit, dixi et pecunias in templis deponi solere. quod verum adeo ut quidam omnes fortunas in iis haberent, quasi custodia certa. vide Herodianum de templo Pacis, quod exustum sub Commodō, 1 14 3. nec mirum, quia nullae haec templa custodiebantur. Tertullianus de Corona p. 127 C, ubi non vult Christianum militum scribi, et in Apologetico p. 29 D. ideo Iuvenalis 14 260 Castora vigilem dixit: et ad vigilem ponendi Castora nummi, Lips.

3. *Livia in familiam Iuliam* ideo in nummis et lapidibus exhinc fere Iulia scripta aut sculpta, non Livia; quod item in notis ad Valerium observamus. sed nomen Augustae an recepit? negat ecce Suetonius Claudio 11. dicit ab avia id recusatum; quae non alia quam Livia est. mirum. Liviam enim Augustam faciunt scribuntque illi omnes; et hercle, si ambitionem foeminae novi, non recusavit. Tacitus 3 64, 4 16, 5 1. Plinius 15 extr: *Livia Drusilla, quae postea Augustae matrimonii nomen accepit*. idem lapides sexcenti testantur et nummi. quid ergo Suetonio l. c. visum dissentire? non ipsi quidem, sed librario, qui pervertit. liquet enim nobis corruptum locum, scribendumque ab avia recusatum, vel ad ea viva. ad matrem Antoniam haec referuntur, non ad aviam, uti docet vel *ἀπολογία* sermonis; quae viva donata Augustae nomine a Caligula (ταύτην τε γὰρ Ἀγούστου εὐχὴς καὶ λέγειαν τοῦ Ἀγούστου ἐκτεδείξεν ait Dio 59 3) id sprexit, et mortua nunc per Claudium recepit. itaque in lapidibus Claudiani aevi *Antoninae Aug. Drusi* sculptum hodieque. hoc verum. at interpretes in Suetoniano loco quam natant! qui ficer ad portum se recipiant, me duce. Lips. emendationem optimam etiam nummi firmant. in nostro autem loco nomen *Augustae* sine idonea auctoritate exculpit Gronovius ex codicis scriptura *Augustu*. ita quidem est apud Lampridiam Severo 1 et ceteros istius classis, non apud priores. alia de cummlem, Plinius Paneg. 84 cognomen *Augustarum*, Suet. l. 1. de nomine *Iuliae* v. Ruhnkenium ad Velleium p. 311. Wolf.

6. quare iactantia? quasi sine

posteror. legata non ultra civilem modum, nisi quod populo et plebi quadringentis trixiciis quinquies, praetoriarum cohortium milibus singula nummum milia, legionariis trecenis, cohortibus civium Romanorum quingenos nummos viritum dedit.

affectu, scilicet optimos utilissimosque patriae legisset. LIPS.

1. non ultra civilem modum i. e. nihil praecipuum novumque in legatis, nihil regium aut praeter civilem modum moremque. nam de Falci-diae modo accipere (ignoscant viri magni) pravam acumen est. LIPS.

populo et plebi ccxxxv] videam placere viro docto emendari e Suetonii 101 populo et plebi cccc, tribubus xxxv, ut intelligamus, ait, praeter quadringentis legatum populo, etiam in singulas tribus centena milia relicta esse. haereo; et e vulgatis Taciti verbis eruo bonum sane sensum. conimectim scilicet extulit noster, quae magis distincte Tranquillus. ea tamen eius mens, ut populo legatum sit quadringentis, tribubus sive plebi xxxv. ni caset, non iunxisset duas eas voces, populo et plebi. sed populus ergo alius a tribubus? alius, hac quidem in parte. populo legavit quadringentis viritum distribuendum et καὶ ἑνα: tribubus trixiciis quinquies, id est corpori tribuum universo, veluti si collegio legem et collegis singulis seorsum. discrimen hoc summamque exactam, neglexit Dio 56 32, qui satia habet dicere legatum populo cccc. neglexi, vereor, et ego, dum in Electis motus haesitatione aliorum tentavi corrigere in Suetonii verbis tribubus xxxv. LIPS. adde Casaub. ad Sueton. l. c. et Muret. V. L. 11 3. distributionem alii rectius sic faciant, ut quod populo legaverat, in aerarium ad publicos usus delatum sit; quod tribubus, vicatim vel viritum pernumeratum. WOLF.

3. legionariis cohortibus civium] bene additum, ne accipiamus etiam cohortes sociales. ideo et Dio verit, τῶ τε λοιπῷ τῷ πολιτικῷ πληθεινέντι καὶ ἑβδομηκοντα δραχμας. itaque ille idem legiones πολιτικά στρατό-πεδα non semel appellat, quia scripta

ex civibus tantum. fuit tamen cum in Dione placeret τῷ ὀπλιτικῷ πληθεινέντι. male. Suetonius l. c. legionariis trecenos nummos; quam summam repraesentari iussit: nam et confiscatam semper repositamque habuerat, ubi confiscatam, in fidei adservatam; uti Tertullianus eleganti metaphora (de fuga p. 698 B): *felices itaque pauperes, qui animam totam in confiscato habent*. LIPS. si rem, ut eras, edidit Tacitus, ait, pait legionariis trecenos, cohortibus civium Romanorum quingenos nummos viritum dedit. sic enim Suetonius, sic Dio, hoc si obtinere nequeam, admisero Freinshemianum *legionariis autem et cohortibus*, ea tamen conditque ut cohortes civium Romanorum solae sint urbanae cohortes, non quae alias sub certis legionibus non contingebantur; quas ille adiungit. et fuerit aut error aut negligentia Taciti, quo ordine habentis urbanae et legionarios, quum tamen urbani non in Augusti modo sed etiam in Tiberii testamento laudis fuerint tractati. sed si verum licet fateri, magis placet prius. GROS. Freinshemianam rationem Ryckius dedit. Gronovius autem e codice M *legionariis aut cohortibus*. legiones quidem et cohortes saepe distinguunt certum est. ego interea post autem interpuxi. copula et potuit a Tacito ipso omitti, ut mox, ut legum latinarum tituli, *victarias ab eo gentium vocabula anteferebantur*. aut, quod in M esse testatus est Gronovius, vereor ne Beroaldus recte acceperit pro autem. EAM. valde vereor ut recte acceperit. Tacitus asyadeton decebat in tali enumeratione, non adverbative autem, qua paucino rarius utitur, ne semel quidem in hoc toto libro; minime error in re notissima et gratiae in vulgus memoriae. adde quod et omisum, post autem, nescio quo modo, vehementer displicet, nec illo exemplo bene

tum consultatum de honoribus; ex quibus maxime insignes visi: ut porta triumphali duceretur funus, Gallus Asinius, ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, Lucius Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius renovandum per annos sacramentum in nomen Tiberii; interrogatusque a Tiberio num se mandante eam sententiam prompsisset, sponte dixisse respondit, neque in his quae ad rem publicam pertinerent consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. conclamant patres corpus ad rogam humeris senatorum ferendam. remisit Caesar adroganti moderatione; populum

defunditur; neque locum habet aut, cui particulae Crollius simplicis copulae vim tribuit, quibusdam locis male intellectis deceptus. neque vero Broterii correctio, *legionarii atque cohortibus*, vestigia corruptae scripturae cum fide sequitur. his de causis Gronovio maiori sine ulla dubitatione assentior, aut ex numerali nota ccc, et proximo versu ccc ex ccccc depravata esse, atque adhuc modum, quo feci, mutanda. tantum in re aperta et testata licet circa notas istas toties multo foedius habitas, praesertim in tanta similitudine elementorum. WOLF.

2. *visi*] visi sunt hi qui statim perierunt. Wepkensius vel expungendum hoc *visi*, vel duplex ut nominibus consentium praefigendum putabat. WOLF.

porta triumphali] Suetonius 100: *inter alia complura censuerunt quidam funus porta triumphali ducendum, praecedente Victoria*. neque dixit id factum; quod tamen viri docti ex Dione asserunt, me mirante, qui video Dionem nihil tale, imo contra scribere (56 31) *funus eius ab equitibus noctu urbi illatum*. si noctu, quid refert per quam portam? hoc tamen Dio c. 34: *imaginem eius e Palatio ceream, habitu triumphali, ductam; itemque alteram in curia triumphali*. LIPS. spectabant viri docti Dionis c. 42, ubi funus non ducendum porta triumphali, sed ductum narrat. perperam Lipsius cogitabat de corpore

o Campana in urbem deferendus. WOLF.

de hac porta videndus Alexander Donatus in Roma vetere, 1 22, ita tamen ut homini quantulumvis docto ne credas nescio quam religionem inferendi cadaver Augusti per hanc portam Romanis obiectam, eaque religione vetitos mortuum Augustum isthac recipere. GRON.

4. *anteferentur* M.

5. *renovandum per annos*] de eo ritu dico ad 15 67. valuit autem haec sententia si voluit Tiberium iam principem esse: neque enim alii iuratur, eoque velut offensus, rogat quo auctore dixisset, LIPS. sacramentum in nomen non est aliud quam supra dictum in verba. etiam militibus sacramentum singulis annis renovari moris erat. quare qui id transferendum censebat in novum principem, is primus militaris principatus fundamentis iactis libertati funus parabat. at qui potuit Messalla hanc adulationem sententiae suae intexere? per egressionem puta, de qua vide 2 88. eoque spectare videtur verbum *addebat*. iam ante talia plura immistari erant senatores: sed nihil ille agi passus nisi de supremis Augusti. cogi volebat. WOLF.

10. *corpus humeris*] qui honor, nisi fallor, Sullae habitus primo Romanorum. Appianum lege 1 106 CIVIL. LIPS.

11. *remisit Caesar*] quid? non ergo elatum corpus humeris sena-

que edicto monuit ne, ut quondam nimis studiis funus divi Iulii turbassent, ita Augustum in foro potius quam in campo Martis, sede destinata, cremari vellent. die funeris milites velut praesidio steterē, multum irradientibus qui ipsi viderant quique a parentibus acceperant diem illum crudi adhuc servitii et libertatis improspere repetitae, cum occisus dictator Caesar aliis pessimum, aliis pulcherrimum facinus videretur: nunc senem principem, longa potentia, provisum etiam heredum in rem publicam opibus, auxilio scilicet militari obtuendum, ut sepultura eius quieta foret. multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana mirantibus, quod idem dies accepti quondam imperii princeps et vitae supremus; quod Nolae in domo et cubiculo in quo pater eius Octavius

torum? est vero. Suetonius 100. at remittendi verbum eo valet ut non sit factum. 3 55: *remissa aedibus talis cura*. 11 3: *hortantibus dehinc inediam et levem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait*. scribo ergo *permisit Caesar*. sed eam ipsam permissionem arrogantem esse vult Tacitus, quia per speciem modestiae, et quasi pugnare cum senatu nollet, habuit amplissimum ordinem inter vespillones: simile illud 6 23 de Asinio Gallo: *consultusque Caesar an sepeliri siceret, non erubuit permittere*.

ADD. de correctione nunc ambigo, quia docuit me vir ille qui omnes, (Cuiacium dico, quem nemo satis unquam miratus est qui cepit) eandem vim inesse verbo *remittendi*. exempla apud ipsam in Obs. 21 29. et sane in Irenaeo etiam legi: *remittite mortuos sepelire mortuos suos*. Lips. sic accipio, *remisit* in ad-versando, et cessit instantibus patribus, superbus specie pudoris et modestiae, facto eodem verecundus simul et arrogans. de Cuiacii observatione, quam laudat ο πᾶν, vide quae diximus Obs. 4 2. Gronov. locis ibi excusis adde Caen. B. G. 7 20 med. *er überliess es ihnen selbst, stelle es ihnen anheim*. quod non simpliciter dissuadebat, aut significabat indecoram rem esse, mera arrogantia erat: modestia videri po-

terat, quod nec imperabat nec prohibebat, quum utrumque facere posset. temperamentum fuit eiusmodi, quo abuti solemus in collegiis quorum pars sumus, ut quum nostra ipsorum res agitur, eam rem ad humanitatem collegarum reiiciamus. WOLF.

2. *in campo Martis*] primum Sullam in campo Martio per honorem sepultum tradit Appianus l. c. nam alii, etiam illustres viri, extra urbem: at postea Iuliae ibi tumultus, et mox ipsius Iulii, nunc Augusti, *sede destinata*, id est in Mausoleo, quod sibi struxit. Lips.

4. *praesidio steterē*] tanquam metuendum fuisset ne plebi, quae nondum vetus servitii exsequias divi Iulii tantis studiis concelebraverat, nunc demum, postquam ad libertatem tot per annos omnium animi occalluissent, mitis domini supremum honorem turbare, seque eadem opera militibus discernendam obficere liberet. ita propemodum Muretus. supervacui apparatus risorem in ipso senatu vide apud Dionem 57 2. WOLF.

6. *improspere repetita M.*

8. *provisis — opibus*] quum provisum esset ne successuris exercitus et reliquae opes deessent ad opprimendam rem publicam. WOLF.

11. *idem dies*] erit fortasse qui hic adhaerens, qui adiutorium ego.

vitam fauissset. numerus etiam consulatum celebrabatur, quo Valerium Corvum et Gaium Marium simul acquaverat; continuata per septem et triginta annos tribunicia potestas, nomen imperatoris semel atque vices partum, aliaque honorum multiplicata aut nova. at apud prudentes vita eius varie extollebatur arguebaturve. hi pietate erga parentem et necessitudine rei publicae, in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari possent neque haberi per bonas artes. multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic accordia sennerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse quam ut ab uno regeretur. non regna tamen neque dictatura, sed principis

triplex enim ratio numerandi imperii Augustei. alii plurimique ab Actiaca pugna numerant, cum victo Antonio potens fuit imperii solus. ea pugna pugnata 4 novas Septembres. quidam a sexto eius consulatu, cum imperium illi a senatu firmatum datumque cognomen Augusti, quasi in legitimum principatus primus dies. id fuit 7 idus Ianuarias. atque ea ratio numerandi provinciarum fere familiaris. ita in lapido qui Narbone: VII quoque idus Ianuarias, qua die primum imperium orbis terrarum auspicatus est, thure vino supplicent. Orosius 6 20, paulum a lapide dissidentem, 8 nominat idus. longius recedit Censorinus de D. N. 21, qui reliquit in 16 calendis Februarias. Ovidius idus danttaxat nominat Fast. 1 587 seqq. sed lapidem ego credo verum dicere. tertii denique numerabant a primo eius consulatu, scilicet quia in gradus et aditus ad reliquos honores. is fuit 14 calendis Septembres. eam rationem secutus est quicumque ille scriptor de causis corruptae eloquentiae c. 17, qui imperitiae Augustam ait annis 56, fallente numero, nisi ad hanc rationem. quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperii et finem Augusti vitae in eundem diem miraculi causa conferebant. satis dixi: tu tibi liber et expeditus. Lips. conf. Maxim. Ancyrr. in Chishullii

Antiqq. Asiat. p. 172, Noris. Cenot. Pis. p. 102, et ex veteribus maxime Dio 56. 30. WOLF.

2. simul acquaverat] nam Valerius sextum, Marius septimum consul. at ter Latio deciesque tulit labentibus annis Augustus fasces, at ait Statius Silv. 4 l. 31. Lips. Valerii illius verum cognomen Corvum fuisse, non Corvium, quod h. l. vulgatur, docuerunt Sigonius, Pighius, alii. quidam ergo Medicei fidem sequamur cum I Gronovio et Allemando? WOLF.

3. XXXVII annos tr. p.] accepit eam Augustus 5 calendis Iulias, ut per 36 annos et duos ferme menses gesserit. Dio 53 32 cum Norisio Cenot. Pis. p. 260 sqq. mox nomen imperatoris illud dicitur, quod prisco more postponi solebat. conf. Dio 52. 41. WOLF.

4. aliaque honorum multiplicata] v. Sueton. Aug. 26 s. et 37. WOLF.

5. vitae M.

6. necessitudine r. p.] i. e. necessitate, quia, ut mox loquitur, tempora rei publicae id poscebant, et asperum hoc remedii. Lips.

9. dum] M dabat tunc. inde Beroaldus coniciebat quo, Rhemanus ut, Muretus et Pichena dum. I Gronovius tunc, interf. p. ut ulcisceretur, acutius, ut solet. WOLF.

10. ulcisceretur M.

12. ut deest M.

nomine constitutam rem publicam; mari Oceano aut omnibus longinquis saeptum imperium; legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa; ius apud cives, modestiam apud socios; urbem ipsam magnifico ornatu; paucam
 10 admodum vi tractata, quo ceteris quies esset. dicebatur contra pietatem erga parentem et tempora rei publicae obtentui sumpta: ceterum cupidine dominandi concitos per largitionem veteranos, paratum ab adulescente privato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum
 10 gratiam partium; mox ubi decreto patrum fasces et ius praeteris invaserit, caesis Hirtio et Pansa, sive hostis illos, seu Pansam venenum vulnere affusum, sui milites Hirtium et machinator doli Caesar abstulerat, utriusque copias occupavisse; extortum invito senatu consulatum, armaque quae in
 15 Antonium acceperit, contra rem publicam versa; proscriptionem civium, divisiones agrorum, ne ipsis quidem qui cepere laudatas. sane Cassii et Brutorum exitus paternis ini-

1. Oceano] hoc verum, et docui in Admirandis 1 3 et 4. tamen addendum hic ex Herodiano (2 11 5) de Augusto: ποταμῶν τε μέγεθαι, καὶ ταύρων ἢ ὄρνων προβλήμασιν, ἐξήμων τε γῆ καὶ διαβάτων ἐγγραφε τὴν ἀρχήν. *fluminum magnitudine et fossarum vel montium superciliis, terra item deserta et aegre pervia munivit imperium.* illic distincte pleraque: noster universae et praecipua dixit. sed fuere alibi fossae, castra, stipites; quae talia *limites* appellat Spartianus in Hadr. 11. in plurimis, inquit, locis, in quibus barbari non fluminibus sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis, in modum muralis sepi, funditus iactis atque connexis barbaros separavit. fuit instar valli castrensis, aut potius sudeti. hinc passim limitanei milites, quos Zosimus 2 34 narrat a Constantino sublatis magno rei Romanae malo. LIRS.

5. dicebatur contra] uberius hanc partem exsequitur: an quia ipse in ea? non ambigo. LIRS. propterea illum iusto acrius carpit Famianus Strada Prolus. 1 11. WOLF.

8. largitionem] sic M et editiones primae. vulgo *largitiones*. id cur

tam sedulo repetant editores, praesertim a Gronovio moniti, non video. etiam magis miror paulo post (13) ab omnibus servatum *abstulerant*, cum iidem testes et grammaticus usus singularem commendet. WOLF.

9. consulis legiones] Divitii Bruti, quas in Mutinensi obsidio ad se traxit. LIRS. immo Antonii Quartam et Martiam, quae donis promissisque corruptae M Antoniam consulem deseruerunt, seque cum Octavio coniunxerunt, ut recte Muretus. Gron. Cic. Philipp. 4 2, Appian. B. O. 3 93. WOLF.

10. ius praetoris] suadente Cicero Philipp. 5. Ern.

14. senatu] Muretus in Commentario habet *senatum*. apud Ciceronem id praefendum esset. historiam narrat Suetonius Aug. 26, Dio 46 32 sqq., Appianus B. C. 3 48 sqq. WOLF.

15. acceperit] Muretus malebat *acceperat*, sc. quia mox *fecere*. Tacitus utroque modo utitur: paulo ante *invaserit*. sed saepius tamen plusquamperfecto, ut attentus lector facile observabit. Ern.

17. fecere] Muretus legi volebat *ceperet*; idque probat Ryckius. bene,

amicitiis datos, quanquam fas sit privata odia publicis utilitatibus remittere: sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiae deceptos; post Antonium, Tarentino Brundisinoque fodere et nuptiis sororis illectum, subdolae affinitatis poenas morte exsoluisse. pacem sine dubio post haec, verum creatam: Lollianas Varianasque clades, interfectos

ea episcr. Heinichs (in Mss. Obs. v. 9 p. 263) *corpore esse in scriptis ait, et emendat fecere vel repere. sed non modo scriptus existat, et is habet fieri, teste Pichena. agnoscit tamen Sallam proprio esse proscriptorum auctorem et repertorem. ego non ignoro etiam Augustum simulasse se invitum prescribere: sed si hoc voluisset Tacitus dicere, dixisset, ut episcr, brevius nec ipsi laudatas, longe gravissima sententia est, si nec illi prebuerunt divisiones agrorum, ad quos fructus ex iis pervenit. Enn. verissime sunt haec datae rationes, emendatio autem felleissima; cui sententia quaedam asper opposita sunt. speciosius late abuti poterimus loco H. I 6, ut dictum videretur de memorabilibus ex partibus triumphivirum. sed cui placere hic potest harum operum munda? immo quod in hac genere largitionum Cicero (de Off. 2 22 79) accidere ait, ut eas ne sperata quidem gratia sequatur, in illa agrorum divisione evanescere clare testatur Suetonius Aug. 12. haec maxime auctoritas fecit ut *corpore* dederim in textu. WOLF.*

1. *privata — remittere*] vid. Cic. post red. in senatu 8, idem de prov. cons. 18, Livius 9 38. GRON.

2. *sed Pompeium — sed Lepidum*] sic Livio restitutus 24 14: *libertatis auctorem eis non se fore solam, sed consulem M. Marcellum, sed universos patres*. GRON. alia exempla ad h. l. attulit Vertunius. sic c. 22: *cum oculis, cum lacrimis dolorem meum implevero*. c. 59 extr his vs. c. 62 pr ut. addo GRON. et Drak. ad Liv. 3 11. ENN. Seneca de Benef. 1 1 med. *sed diffidit, sed subdolis supercilium, sed malignis et vix exultibus*

verbis. memini me ista etiam quater repetita legisse. WOLF.

3. *Tarentino — fodere*] *νῆτερον* est. nam Brundisium foedus aliquot annis prius Tarentino. utrumque autem a loco, ubi ictum. Brundisium, quod Caesar cum Antonio colit Perusia capta, cum morte opportuna Fulviae sublatum esset non dubium bellum, a. u. 714. Octavia tunc Antonio data, et provinciae Orientis, et Tarentinum tributum posterius est, cum iterum simultate exorta ē *αὐτὴν Ἀντωνίου* (verba Appiani sunt Civilium 5 93) *ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα διέντες ναυοὶ τριποδῶντες* sed prudentia Octaviae, aditente item Agrippa et Maecenate, iterum compositae res. Antonius Caesari centum naves ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. adi. si libido est, Plutarchum Antonio p. 931 F, Dionem 48 54. LIPS.

4. *sororis*] Octaviae ex Ancharia. de quo instabili coniugio mire foedatus Senecae patris locus Suasoria prima. v. Excursus in B. LIPS.

6. *Lollianas*] non impleo paginas istis quae alibi exposita et prompta. in hac Lolliana clade Iulium Obsequentem emendo (de prodigiis 131): *insidiis Romanorum Germani circumventi, sub M. Lollio legato, graviter vexati*. nam contra scribo *insidiis Germanorum Romani circumventi*. vide praeterea Suetonium Aug. 23, Dionem 54 20, Eusebium Chronicis Olymp. cxc. LIPS. confer Velleium 2 97, et ibi Rahakonium. WOLF.

Varianasque clades] clades ea nota. sed Senecae de illa locus non sine labe, etiam in emendatis asper libris, Epist. 47: *Mariana clade quem multos splendidissime*

Romae Varrones, Egnatios, Iulos, nec domesticis abstinebatur: abducta Neroni uxor, et consulti per ludibrium pontifices an concepto necdum edito partu rite nuberet; Quinti Tedii et Vedii Pollionis luxuriae; postremo Livia gravis in

males, sanatorum per militiam auspiciantes gradum, fortuna depressit; alium ex illis pastorem, alium custodem caudae fecit. claudens Mariana? ubi ista, aut quando? nam Caius ille Marus victor ubique, si memini; et fecit servos, non dedit, quod de ea accipias quam Germanis intulit, nugas. an Germani sanatorium per militiam auspiciantur gradum? certissime rescribendam Variam. haec enim nostram intelligit; et opportuno recentique exemplo admonet posse e suam fortuna labi ad ignem. Lirs.

L. Varrones] fuit Licinius Varro Murena; de cuius insidiis, praeter alios, Strabo 14 p. 670. Lirs.

Egnatios] MEGnatus Rufus aedilis, de quo Dio 53 24. Suet. 19: max MEGnatii, exis Plautii Ruffi. ita ibi scribendum, non Genuitii. vide Senecam de Clem. 1 9. Lirs.

Iulos] dicere videtur iussu Augusti occisum Iulum; idque et Dio prodidit 55 10. at Velleius sua manu cecidisse eum dat intelligi 2 100. quid tum? nihil haec pagant. praecessit scilicet iussus Augusti; quem ille exsecutus sua manu. Iulum autem Antonium intelligit, triumviri filium, ad quem Horatii oda 4 2. cognomen ei Africanus; quod male adhaesit Fabio, cum quo consul fuit, apud Suetonium in Claudio 2. Paulle enim Fabio cognomen Maximi fuit; et sunt duae ex ordine Horatianae odae, libri quarti prima et secunda, ad hos non dubie consules perque eam occasionem coniunctim scriptae. de eo Iulo Seneca (in De brev. vitae 5): filia et tot nobiles iuvenes, adulleris velut sacramento adacti, in fructum aetatem territabant, postquam (melius postque) iterum timendum cum Antonio mulier. apparet enim hunc Iulum arcanum aliquod scelus, cui proximus ab adulterio gradus est, cum Iulis in Augustum conspicio, uti olim cum

Cleopatra eius pater. Lirs. contra particulam huius notae, quae pertinet ad consulatum Iuli et Pauli Fabii et cognomen Africani, dispuant Reinesius et Rupertus in Epistolis. Eam. et inapp. ad Horatiam. Wols.

2. adducta M.

3. qui Tedii — luxur] non extrice quis hic Tedius. atramento Atidius scribendum? ut sit ille qui Ciceroni (ad Att. 12 4 sqq) dictus inter Caesaris amicos. an Sextum Tedium Aesum capinus, qui consul designatus se praecipitavit (apud Sueton. Aug. 27)? leviter placet. magis est ut geminata ab haesitantq librario vox sit, scribamusque qui Vedii Pollionis luxur. in Seneca sane simile mendum suocererat, de Ira 3 40: diuus Augustus cum cecidisset apud Vedium Pollionem. ita restituit Pincianus, cum antea Atidium legeretur. Pincianus, selectus mihi censor et verbis. modicus, re ludicioque ingens. mentio huius Vedii luxuriaeque eius apud multos, Dionem 54 23, Plinium 9 23, Tertullianum de Pallio p. 128 B. hic est ille Pollio qui testamento Caesari Pansilypum legavit, et e cuius diruta domo facta Romae porticus, quae Liviae dicta. Lirs. Atidius praefectus Verris nominatur Ciceroni 3 32, et in quarto Atidius Geminus pictor. ad Atticum 12 epist. 4 et 24 ex Caesarianis appellatur Alidius, qui forsitan hic Atidius, ut suspicatur et Lipsius. alioqui posset cogitare Q. Asellii ex Acrono (ad illud Hor. Sat. 2 7 tutoque ciconia nido, donec vos auctor docuit praetorius): Asellius quidam praetor fuit, qui unum ciconiarum condendarum primus reperit. Gron. in codice erat nuberetque Tedii. hinc Beroaldus coniecit quod; cui prenomini, hucusque per editiones vulgato, nullus hic locus est, quo id cunq. torseris. illud. cer-

rem publicam mater, gravia domui Caesarum notuerunt: nihil decorum honoribus relictum; cum se templis et effigie nummum per flamines et sacerdotes coliveret. ne Tiberium quidem caritate aut rei publicae cura successorem adiecit: sed quoniam adrogantiam saevitiamque eius intropexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quaevisisse. etenim Augustus paucis ante annis, cum Tiberio tribuniciam potestatem a patribus rursum postularet, quanquam honora oratione, quaedam

tum puto, in eo latere nomen *Quinti*, primum propositum a Rhemano; idque nunc reductum nemo doctus reprehendat. de nomine altero, et quam occultis, persona nihil compertum habeo. non habet nobiles popinones amicos simili nomine exagitare ex lustris suis, hoc ipso Tedio (scilicet Aedio) nihilo notiores. si tamen nominis similitudo sufficeret, ex proximo caperem Augusti cohaerentem *Q. Pedium*, cui nemo adhuc nomen iniecit. sed nuperus quidam editor, admirans in notis domesticas serpentinis omnia adulteria, post longissimae disputationis tedium nos maculat conjectura, quam adeo in ordinem recepit, *suptaeque tedia*. haud vidi magis: id videt, opinor, quisque malae linguae vulgi unum exemplum luxuriae satisfacere non potuimus. *WOLF.* *quae tedia M.*

1. *gravior domus*] sic rescripsit Pichena, quem editores deinceps secuti sunt; sicutque coniecerat Grosolium ad Doumam et concinnius et Tacito dignius, sed tamen nihil mutari volebat. in *M* est *gravius*, unde Beroaldus ediderat *gravis*. *FORONIVS* *gravis* servandam censet. sic 6 26: *grave conscientiae, grave famae mac.* batsum offert, quod illud, rei publicae obtrudere fratribus suis filium saevissimum, peius sit; certum praeterea, cum hoc dubium sit. sed in criminando rumores pro certis rebus sumuntur; et in perdendis privignis maior saevitia. *ENR.* loquuntur prudentes, quibus publica res antiquior. recte igitur notant Allemandus et Crollius gradationem ab h. l. alienam esse. illa eiusdem vocabuli repetitio vel sine ulla maiore emphasi fieri solet, ut

c. 7: *miles in forum, miles in curiam*. Velleius 2 125: *datusque senatus, datusque principi leges*. *WOLF.*

2. *templis et effigie numinum*] magna et insana ambitio; quam exemplo Herculis et Liberi patris excusare tamen videtur 4 36 noster. sed Augustus adhuc vivus et hominem fungens in provinciis esse colique voluit pro deo. in provinciis, non in Italia aut Romae. Suetonius 52 de urbe ait, Dio etiam de Italia 51 20. quod Tacitus scribit *effigie numinum*, valet in eam mentem ut signa apposita Augusti statuis essent, quae solent deorum; puta radiis, hasta, fulmen. Lucanus 7 458: *fulminibus manes radiisque ornabit et astris*. itaque nummi etiam hodie, in quibus Augusti caput radiatum, at de flaminibus et sacerdotibus Augusti, plena omnia monumenta, et putidum sit referre. vide pluscula in Excurs. in *C.* *LIPS.*

3. *deterrima*] sive placet *deterrima*. de re Suetonius. Tib. 21: *Augustum ambitione tractum, ut tali successore desiderabilior ipse quondam fieret*. *LIPS.* verum arbitror *deterrima*. non placet *deterrimi* sine sapere substantivi; multoque minus *deterrima*. illud dicitur ut *honorificis comparatio*, quae in honorem alterius atrius partis cedit; et sic in aliis, etiam *πονηροτέρας*, permittantur attributa. sic Germ. 5 terza nostra est *improcera* ob improcera corpora pecudum. de re, ne Augustus monstrum habeatur, vide Ann. 4 57, Dionem 57 3. et 12, Suetonium Tib. 23, Calig. 4; ipsamque rem perpende et fortunam domus principalis. *WOLF.*

de habitu cultuque et institutis eius locerat, quae velut excusillando exprobraret. ceterum sepultura more perfecta, templum et caelestes religionis decernuntur.

Versae inde ad Tiberium preces. et ille varie disserebat, de magnitudine imperii, sua modestia: solam divi Augusti mentem tantae molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatum experiendo didicisse quam arduam, quam subiectum fortunae regendi omnia onus. proinde in civitate tot illustribus viris subnixa non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia rei publicae sociatis laboribus exsecutu-

1. *habitu cultuque* — eius] ad habitum spectant haec Suetonii Tib. 88: *incedebat: cervice rigida et obstipa, adducto fere vultu, plerumque tacitus*. addit pro Tacito etiam: *quae omnia ingrata et arrogantiae plena animadvertit. Augustus, et excusare temptavit saepe apud senatum et populum*. atque haec ad habitum: in cultu eius quid notabile aut arrogans, haud nunc memini legere. LIPS. recte. itaque verissime Heinsius (in Obs. Misc. v. 9 p. 284) emendat *vultuque*, quod unicuique in mentem venire debuerat e loco Suetonii. cervice rigida et obstipa est habitus superior. atque etiam Tacitus haec duo alibi iungit, Ann. 16 22, H. 1 17, 2 52, ut ibi iam notavit Heinsius, quem vide. itaque in tanta evidentiā non dubitavi rescribere *vultuque*. adde infra c. 33. ERN. assenserunt Allemandus et Broserius. rectius scripturam codicis nunc reductam defendit Crollius; fecitque iam Lipsius docto, ut saepe alias, silentio. *habitus* in primis oris et vultus est, iungiturque modo *vestitus* modo *cultus*, cuius pars est *vestitus*. vide Suet. Aug. 44, et hunc ipsam Ann. 2 59. in tali homine cultum habitui similem fuisse, vel tacente Suetonio facile intelligitur. WOLF.

2. *templum* in Palatio ipso, ex decreto senatus. Dio 56 46: καὶ αὐτῇ (Αὐγούστῳ) ἐν τῇ Πρώτῃ ἡρώων ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆς γεροντίας, ἀποδομῆσθαι δὲ ὑπὸ τῆς Αἰουίας καὶ ὑπὸ τοῦ Τιβερτίου ἐποιήθη, καὶ ἄλλοι πολλοὶ ὁδοί.

Liviae tamen soli id opus attribuit, praeter Dionis et Suetonii 47 mentem; Plinias 12 19. huc respicientem credo Senecam scribere, Cons. ad Polyb. 33. extremo: *Fortuna ibi violentior per omnia, sicut est solita, eas quoque domos ausa iniuriarum causare intrare, in quas nonnulli per templa adit, et atram laureatis foribus inducere vestem*. puto enim id templum in Palatii vestibulo fuisse, eciā referre fortean possis ad templum Apollinis Palatii. ceterum ἀποδομῆσθαι hanc Augusti, quam Tacitus commemorat, carmine singularis libri complexus videtur Ovidius, ut ipse quidem indicat de Ponto 4 6 17 et alibi. LIPS. quae hic *coelestes religiones*, in Calendario Amiterino vocantur *coelestes honores*, qui Augusto decreti dicantur a. d. 13 cal. Oct. nam dissentio a Foggino, qui illarum rerum discrimen ex Dione trahit Fast. Praenest. p. 130. WOLF.

4. *pressae*] ut onus cuncta regendi sibi imponi patiat. post hoc scribendum forsā at ille. WOLF.

5. *modestia* i. e. moderatione, animo minime ambitioso; atque sic alibi usurpat, Mureto notatum. LIPS. quod tamen h. l. non satis convenit, ubi opponitur magnitudini. sensus requirit *mediocritate*; quo sensu fortasse *modestia* h. l. dictam. sic *modestia hiemis* 12 43. ERN. ipse Muretus accurate explicat tenuitatem virum V. L. 11 4. conf. Dio 57 2, ubi Tiberius aetatem et vi- sus imbecillitatem excusat. WOLF.

res. plus in oratione tali dignitatis quam fidei erat; Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, seu natura sive assuetudine, suspensa semper et obscura verba, tunc veronitenti ut sensus suos penitus abderet, in incertam et ambiguum magis implicabantur. et patres, quibus, uana metus si intellegere viderentur, in questus lacrimas vota effundi; ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manna tendere, cum proferri libellum recitarique iussit, opes publicae continebantur, quantum civium sociorumque in armis, quot classes, regna, provinciae, tributa aut vectigalia, et necessitates ac largitiones. quae cuncta sua manu perscripserat Augustus, addideratque consilium coercendi intra terminos imperii, incertum metu an per invidiam. inter quae senatu ad infimas obtestationes praecumbente, dixit forte Tiberius se.

7. ad eos M.

effigiem Augusti] quae in ipsa curia. apparet enim ex illis quae de Hortensio 2: 37. Lirs.

8. libellum] libellum enim quem Suetonius Aug. 28 *rationarium imperii* non incommode appellat, scilicet quia rationes eo publicae continebantur. videbatur autem prolatione libelli flexus paulum Tiberius, et imperium accepturus, cum curas susciperet. vocat idem auctor etiam *breuiarium imperii* capite ultimo. ubi nota mihi etiam indicem hunc serm Augusti certo illum esse, cuius exemplar Ancyrae positum et curante nobilissimo Busbequio exscriptum, nam titulus in ea ipsa tabula inter *rerum gestarum divi Augusti*, quibus *ordem terrarum imperio populi Romani subiecit, et impensarum quas in rem publicam populumque Romanum fecit, incisurum in duabus aeneis pilis, quae sunt Romae posita*, exemplar subiectum. ex quo haud temere collegerim dixerimque in Suetonio scribendum in *aeneis pilis*, non *tabulis*. de eadem re loqui utrumque, id quidem clarum est. Lirs.

9. continebantur] Heliasius l. c. omissionem coniecit eo. credo Tacitum ipsum omissione studio brevitatis, ut alibi facit in pronominaibus. Eam,

exempla collegit Wopkenius ad h. k. Wolf.

10. necessitates vocat onera publica; quasque necessario in milites, in populum aliasque imperii res erogantia. Livius eadem sententia 23 48, Lampridius Alexandro 38. Capitolianus paulo aliter in Uerd. 32. Tacitus 2: 27. extra pro onere vel angore ex aere alieno, sive et pauperie. Lirs. de largitionibus consilap. Gr. p. . . vel Chishalli Monia. Aoyr. p. 174. Wolf.

12. consilium] quod consilium suum plene extollit Augustus ipse apud Iulianum in Menippea de Caesaribus (p. 326 C Spanh.). sed qui termini sive limites Romani imperii sub Augusto? duos nominat Iulianus, Istrum et Euphratem; quibus addo Rhenum et Oceanum, et quae supra dixi. Lirs.

13. metu] quem pro ipsis habebat, ne studio plura quaerendi ante partem amitterent, atque hanc rationem ab ipso Augusto in libello datam, Dio est auctor 56 33. Lirs, per invidiam, ne quis successorum proferendo fines augeret gloriam et latius imperasse diceretur. Eam.

14. dixit forte] excidit hoc ei in calore sermonum, quam reliqua omnia probe meditata demo attulisset. ne fortuiti speciem autem mihi pu-

ut non tota rei publicae parem; ita quaecunque pars sibi mandaretur; eius tutelam suscepturum. tum Asinius Gallus "interrogo" inquit; "Caesar; quam partem rei publicae mandari tibi vells." percussus improvisa interrogatione paulum reticuit. dein collecto animo respondit nequaquam decorum pudori suo legere aliquid aut evitare ex eo cui in universum extusari mallet. rursum Gallus (etenim vultu offensionem coniectaverat) non ictu interrogatum aut ut divideret quas separari nequirent; sed ut sua confessione argueretur unum esse rei publicae corpus atque unius animo regendum. addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum; quaeque in toga per tot annos egregie fecisset, admonuit. nec ideo iram eius lenivit; pridem invisus; tanquam ducta in matrimonium Vipsania Marci Agrippae filia; quae quondam Tiberii uxor fuerat; plus quam civilia agitare

13 Pollionisque Asinii patris ferociam retineret. post quae Lucius

tas. Suet. 24. illud non fert laetitia. WOLF.

3. *quam partem rei p.*] explicat Dio 57. 2. Tiberius, inquit, tres fecerat rei publicae partes. prima: Romanam et Italiam complectebatur; altera exercitus, tertia provincias. uni ex his parem se aiebat, non omnibus. et bono histroni distracta propemodum persona est improvisa interrogatione Galli. LIPS.

4. *percussus*] legendum puto *percussus* i. e. perturbatus et velut captus; de quo *percuti* dicitur, non *percelli*; imprimisque in rebus repentinis. sic Cicero (Ep. ad div. 9. 25): *repente percussus est atrocissimis litteris*; ubi male quidam *percussus*. saepe haec verba confundi notissimum est. ERM. vix id probavisset Bentleius, ad cuius doctrinam Ernestius in eadem correctione ad Suet. Tib. II provocat. nam recollectus animus vocabulum gravius poscit. atque proprium est *percelli* in terrore et formidine ex inspinis. adde quod, altero illo Tacitus ne semel quidem utitur, hoc multis in locis; quae res magnum in hoc genere momentum habet. necum sentit Wopkenius laudans H. 4. 16 et alia; addoque in Cic. Epist. 9. 25 nonnullorum

lectionem bene restituit *percussus*. WOLF.

7. *rursum*] vulgo *rursus*. scripturam codicis, auribus gratiorem, habent praeae editiones, ut c. 10, 25. 29. alibi *adversum*. WOLF.

vultu] intellige e vultu Tiberii, in quo signa offensionis non satis dissimulae eminebant. praepositionis huius omissae plura exempla sunt apud nostrum. ERM.

9. *ut*] et M.

11. *laudem de Augusto*] liberio-rem usum particulae *de* saepe notavi in optimis auctoribus latinis. fortasse ergo nihil opus Mureti correctione *addidit de laudibus Augusti*; et magis in promptu erat *laudem Augusti*, ut natum esset mendum ex male repetita finali syllaba *de*. WOLF.

14. *vipsania* M.

15. *plus quam civilia*] Calpurnius Flaccus Declam. 6: *sceleratis ingenis et plus quam civilia cupientibus non dominari instar servitutis est*. LIPS.

16. *pollionis* M.

ferociam] sic vocabatur in aula, quod submittentibus sese inservientibusque aliis paulo plus libertatis et iuris sui retineret, qui puer etiam tum privatoque Octavio magnis legionibus imperitaret; dein ad-

Arruntius haud multum discrepans a Galli oratione perinde offendit, quanquam Tiberio nulla vetus in Arruntium ira: sed divitem, promptum, artibus egregiis et pari fama publice, suspectabat. quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret quinam adipisci principem locum suffecturi ab-

inter partium se iudicaret commensurasse ut regni, cuius condendi non leve momentum fuerat, participes magis quam *famulus ultimus* esset, ut tunc Ennius. nec dubio quin ferociam interpretati sint aulae interioris ministri, quod Tinnaginem, cum Augustus desinisset, amare coepit, et consubernalium habuit, postquam ei domo sua ille interdixerat, ut tradit Seneca de Ira 3 23; quod Aegeriaei nepotis sui casum, qui in ludo Troiae crux fregerat, in curia graviter invidiosaque questus est, teste Suetonio 43 (omnis enim ea invidia in principem, qui ludum ediderat, reduebat); quod bello Actiaco, cum tota Italia conjuraret pro Caesare, natus quievit et se discrimini subiecit, se praedam victoris fore praefatus, ut est apud Velleium 2 86. hunc ego Velleium Asinii Galli clientem fuisse suspicor, atque eius gratias non modo laudes patris, quas etiam c. 36 et 62 et 73 et 76 decantat, sed etiam L. Munatium Plancum quae c. 63 et 67 et 74 et 76 et 83 et 95 exstant vituperia dedisse. nam inter Plancum et Asinium similitudines intercessisse discimus ex praefatione Plinii, ubi narrat non illepide Plancum, cum diceretur Asinius Pollio orationes in eum parare, quae ab ipso aut liberis post mortem Planci ederentur, ne respondere posset, dixisse cum mortuis non nisi larvas lactari, atque eo dicto sic repercutisse illas orationes, ut apud eruditos nihil impudentius indicetur. unde colligere est quantum fidelis habendum coarctae apud dominum de inimico illius haereditario male opinanti. blandum fuisse aptumque scribis regiae (nam ut supparasitaretur, fortunae illius alienum erat) et inventum Augusti cognomen et Seneca (in praef. Quaest. Nat. 4) ostendunt, virum tamen ου ευχόμενα

et res aliae gestae et conditum Lugdunum, oratorem summum epistolae in decimo Ciceronis familiarium evincunt. denique, quo de incepimus, inter Asinium et Munatium hoc interfuisse puto quod inter Labeonem Antistium et Ateium Capitonem; quaeque Asinii ferocia dicta est, eandem Labeonis *insaniam* vocatam fuisse. Dio 57 2: *Ασίνιος δὲ δὴ Γάλλος παρησιεῖ ἀπὸ ποτὲ πατρὸς καὶ ὑπὲρ τὸ συμφέρον αὐτῷ χρώμενος*. GRON. ad partem huius animadversionis pro Velleio suo accurate disputat optimus Ruhkenius 2 63. WOLF.

1. *Arruntius*] est is qui consul a. u. 732. artes in eo doctrinamque suscepit. non videri, quoniam ex Plinii iudicio libri 3 et 5 inter scriptores consulas illustres dunt. et scripsit, nisi fallor, geographica, divitias etiam commemorat; quas Seneca non fuisse ostendit a bona arte, si de eo quidem sensit De Benef. 6 38. sed alium ab isto, opinor, intelligit Seneca; qui sub Caio magnus, et qui ante praeco. Iosephum vide Antiq. 19 1 sub finem. LIRA, Ryckius intelligi potius vult eum qui a. u. 769 consul fuit et (auctore Diene 58 27) a. u. 790 se intullocit ipse; filiumque putat illius fuisse. verum videtur. ERN. est etiam. diligenter id docuit Brummerus de lege Cinc. p. 84. WOLF.

2. *quanquam*] quam M.

3. *promptum*] Cicero ad Famil.

18: *tres fratres, summo loco natos, promptos, non indicantes*. in Verrem 2 14: *Heraculum hominem esse maiorem natu, non promptissimum*. 4 17: *Occurrit promptissimi hominis et experientis*. Iustinus 22 2 extr: *ex plebe quoque locupletissimos et promptissimos interfecit*. Agric. 3: *promptissimus quibus saevitia principis intercederunt*. GRON. conf. Ruhken. ad Velleii 2 75.

noherent aut impares vellent vel idem possent capereantque, Marcum Lepidum dixerat capacem acul aspermantem, Gallum Asinium avidum et minorem, Lucium Arruntium non indignum et, si casus daretur, austru. de prioribus consentitur, pro Arruntio quidam Gnaeum Pisonem tradidit; omnesque, praeter Lepidum, variis mox criminibus struente Tiberio circumventi sunt. etiam Quintus Haterius et Mamercus Scaurus suspicacem animum perstrinxere; Haterius cum dixisset "quousque patieris, Caesar, non adesse caput rei 10 publicae?" Scaurus quia dixerat spem esse ex eo non irritas

1. *idem M.*

2. *Marcum*] sic restituere ex Ruperthi admonitione et demonstratione IF Gronovius et Ryckius, cum ita esset etiam in antiquioribus editionibus ante Lipsium. Pichena et Frehembius dediderunt *Marcum Lepidum* e Lipsii coniectura ad Ann. 8 33, ubi vide. Ew. conf. Burm. ad Velleii 2 114. WOLF.

3. *et imparem*] Marote legenti sed minorem Pichena insentit. vide ad 5 3. ego et rescripserim. Ew. dedit hoc Broterius, animadvertit hic nobis studiosae eloquentiae, quanta arte sine ulla affectatione variatae sint locutiones, *suffecturi abnuerent et impares vellent*. WOLF.

4. *casus daretur*] nempe a fortuna quemadmodum H. 1 65: *quoties fortuna contra daret*, puta casum. a Ballastio in Jug. 56: *fortunasti illis praeclari facinoris casum ducere*. vide ad Livium 30 30. noster 11 9: *casus Mithridati datus est occupandi Armeniam*. 13 36: *bene gerendae rei casum offerri*. quorum ergo si casus daret, vi ausurum? Gron. sic Aurelius, qui passim vapulat a Gronovio ne neminatus quidem. WOLF.

7. *circumventi*] exquisite pro oppressi, ad perniciem redacti. Ew. omnes dicit de tribus illis quorum mortes enarrat 3 15, 6 23 et 48; quibus tamen locis accurate lectis mirabere cur tam affirmative loquatur de omnibus. WOLF.

9. *non adesse caput rei p.*] sententiam potius in hoc loco expedimus quam verba. lectio quam posui, a Ferretto est, qui adseverat in M

codice sic scriptam. et cur ambigimus? sententia hercle percommoda est: offensum Tiberium, pro reliqua sua modestia, quod *caput rei publicae* nominaretur, qui tanquam veteri libertate unus vellet esse e multis. nec absurde legoris e vulgatis non esse *caput te rei p.* Liv. dicit hoc quidem Ferretus, sed aliud Pichena (et Furia) testatur, ibi legi corrupte non *adesse caput te rei publicae*; quemadmodum vulgabatur olim, antequam Rhenanus conficeret quod nunc habetur. cui omnino acquiescendum censeo, et illud non esse *caput te* iuxta mibrum ac supervacaneum iudicio ac Vertraaii non esse *apud te caput*. atque *Ἀετλέργος* Muretus cum suo *desse caput rei publicae*, quae sit vetus scriptura pro *desse*. quid quaeso opus? aut quid minus est non *adesse* quam *desse*? immo nescio quid gravius et aevius in isto. Cicero Bruto 54: *intelligens dicendi existimatur uno aspectu et praetorians de oratore saepe indicat. videt occitanem iudicem loquentem cum altero... intelligit oratorem in ea causa non adesse*. — Tiberius dici sibi putavit: quousque sines rem publicam quasi truncam et absque capite, quod scis esse atque esse debere Caesarem, neque eis illis qui nomen hoc ferunt alium quam temet ipsum esse posse, nisi bellum civile volumus existere? nolebat autem sciri Caesarem rei publicae caput esse, quippe ignota etiam tum Caesarum potestate, quam ipse onerosam servitutem vocabat, et principem servire

sive senectus praecederet, quod relationi consulum iure tribu-
 aetiae potestatis non intercessisset. in Haterium statim in-
 vectus est: Scamndum, cui implacabilis irascebatur, silentio
 transiit. fonsusque clamore omnium, expostulatione singulo-
 rum flexit palatium, non ut fateretur suscipi a se imperium,
 sed ut negare et rogari desineret. constat Haterium, cum
 deprecandi causa palatium introisset ambulantisque Tiberii
 gens advolueretur, prope a militibus interfectum, quia Ti-
 berius casu an manibus eius impeditus prociderat. neque
 totamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Au-
 gustam oraret. xiusque caratissimis precibus protegeretur.
 14 multa patrum et in Augustam adulatio. alii parentem, alii
 matrem patriae appellandam, plerique ut nomini Caesaris ad-
 scriberetur Iuliae filius censebant. Hic moderandos femina-
 rum honores dictitans, eademque se temperantia usurum in
 is quae sibi tribuerentur, ceterum anxius invidia et muliebre
 fastidium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem
 ei decerni passus est, aramque adoptionis et alia huiuscemodi

senatui oportere dicebat, nolebat
 suspicari homines, si Caesar caput
 seruum foret, spe successionis in im-
 perio id se nomen admisisse. invi-
 dum adiebat per ipsam stare quo
 minus rem publicam quaeque
 pari, sedam caput, deficeret. no-
 lebat notescere alium principem ac
 rei publicae caput esse non posse,
 qui modestiam loquebatur et malle
 privatam pati se simulabat, quum
 iam eo processisset et milite et pro-
 vincis occupatis ut privatus vivere
 non quiret. praeterea illud quous-
 que impatientiam quandam et fami-
 liaritatem praefert multum rogari et
 ropando fatigari volentis, nec nisi
 arduissime exorandum sese praebi-
 turi nimiam agenti contrariam. GRON.
 Rhenanus in contextu servavit le-
 ctionem codicis M supra indicatam:
 sed Aldus, qui alias sequitur Rhe-
 nanum, dedit non edesse apud te
 rem publicam, sive causa. Eam. quum
 dicit quousque patieris, rem in unius
 sium Tiberii potestate significat.
 et caput rei publicae, imperii, se-
 natus dictas vulgo, ut HL 1 84; et

tractatur. Ita saepe, nomine sal-
 tem, a posterioribus principibus.
 WOLF.

9. *prociderat*] ceciderat supinus,
 Suetonius 27, ubi rem attigit sine
 consularis nomine, quum istam ex-
 postulationem singulorum accuratius
 narrasset c. 24. WOLF.

11. *cineque*] ita correxit vulgo
 (e M) et usque. LIPS.

12. *parentem — patriae*] coninn-
 genda sunt haec, non, ut plures fa-
 ciunt, *parens xat' ἑξοχήν* sic in-
 telligendum, quasi sola dici merue-
 rit parens, quae Tiberium peperis-
 set. in proprio et magis genuino
 nomine *matris* maior est affectus
 caritatis. cf. Dio 57 12, Suet. 50.
 WOLF.

17. *ne lictorem quidem*] quo ta-
 men vulgo feminae principes usae,
 Vestalium exemplo. Claudii quidem
 Agrippina etiam duobus. Tacit.
 13 3. LIPS.

18. *aramque adoptionis*] lados hic
 facit vir doctus, equite non pla-
 dente. damnat lectionem veterem,
 et multis verbis suadet hanc novam
aerique adoptionis, quasi Tiberius,

prohibuit. at Germanico Caesari proconsulare imperium peti-
vit; missique legati qui deferrent, simul maestitiam eius ob
excessum Augusti solantur. quo minus idem pro Druso po-
stularetur, ea causa quod designatus consul Drusus praesens
5que erat. candidatos praeturae duodecim nominavit, nume-
rum ab Augusto traditum; et hortante senatu ut augetet;
15 iure iurando obstrinxit se non excessurum. tum primum e
campo comitia ad patres translata sunt: nam ad eam diem;
etsi potissima arbitrio principis, quaedam tamen studia tri-
10 huum fiebant. neque populus ademptum suis questus est nisi
inani rumore, ad conatus largitionibus ac precibus sordidis

inquit, in aes incidi adoptionem pu-
bliceque proponi vetuerit. mi homo;
hodie nihil credo tibi. noli nota
mibi mos Romanus, quo receptum
ut propagandae memoriae causa ara
aut templum statueretur. vitruvii rei-
que, quam cuperent laudatam. no-
ster 3 37: *quintus ut adulator filii; nec
tamen reperitur nisi ut effiger principum, aras deum, templa et arcus alia-
que solita censerent.* ita apud eun-
dem, tum: Tiberius publico iusticio
ulnas esset Germanici mortem. *Ca-
cina Severus censuit aram Elionis,*
3 18: *et ob amicitiam cum Seiano,*
4 74: *patres aram clementiae, aram
amicitiae, effigiesque circum Ca-
esaris ob Seiani censerent.* et 15 28,
post natam ex Poppaea prolem,
*supplicationes a senatu decretas et
templum fecunditati.* eodem traho
Suetonii illud in Calig. 8, praeter
interpretum mentem: *addit etiam
pro argumento aras ibi ostendi in-
scriptas ob Agrippinae puberitatem.*
errat idem ille, dum censet de Ti-
berii adoptione hic agi, cum Tacitus
intellegat de Liviae. nam Livia
testamento adoptata in familiam Iu-
liam nomenque Augustae; et novo
exemplo coniux facta filia mariti.
ideo dum Liviae adulantur, decreta
ara adoptioni. passim in lapidibus
et marmis divi filiae lego. ut in mar-
more Hispanicensi: *Iuliae Augustae,
divi filiae, matri Ti. Caesaris Au-
gusti principis et conservatoris et
Drusi Germanici, M. Cornelius Pre-
culus pontifex Caesarum, nummo aereo
s. p. q. R. divae Iuliae Augustae*

filiae, carpenti forma tracti a duobus
multis. Lips. conf. Ruhakenum ad
Velleium 2 75 p. 322. Wolf.

1. proconsulare imperium] quod
ante habebat? nam Dio 56 25 di-
serte proconsulare imperium tibi tri-
buit anno 764, id est triennio ante
sed intellegit, credo, proconsulare
imperium quod petebat; quod inter ti-
tulos principatus. in oratione Ale-
xandri apud Lampridium 8: *gratias
vobis P. C. de Caesareo homini, de
pontificatu maximo, de tribunicia po-
testate et proconsulari imperio, quae
omnia novo exemplo uno die in me
contulisti.* ab eadem mente Nero
12 41, curante Agrippina, *proconsu-
lare imperium extra urbem habet
et princeps iuventutis appellatur.* ex-
emplum ab Augusto, cui decretum
perpetuum proconsulare imperium
Dio tradit 53 32. Lips.

5. candidatos praeturae] praeto-
rum origo, progressus, augmentum
satis ambigue tradita, etiam ab iis
quibus haec una cura fuit. ego bre-
viter rem expedi vi et ad historiae
fidem; quae vide, si vis, in Excurs.
in D. Lips.

numerum ab Augusto] diffuse ma-
gis Velleius 2 124. Lips. apox
malum obstrinxit, et, non ex: Ran.

8. conitorum res amissa liber-
tate varie habita; ac vide omnino
in Excursibus quae huc faciunt li-
tera R. Lips. immota e foro se-
ditio, ambulo campo, ait Tiberii
adulator Velleius 2 126. Wolf.
13. fiebant M.

excellentibus libens tenuit, moderante Tiberio ne plures quam quattuor candidatos commendaret, sine repulsa et ambitu designandos. inter quos tribuni plebei petiverunt ut proprio sumptu ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur, sed decreta pecunia ex aerario, utque per circum triumphali veste uterentur: curru vehi haud

2. sine ambitu i. e. ut ne opus quidem haberent in senatu ambire, sufficeretque sola principis commendatio. Lips.

4. *Aulus, qui de nomine Augusti*] verum est. nam et in Calendario veteri hodieque legimus 4. *id. Octob. August.* i. e. Augustalia. eorum ludum originem reperio a. 735, cum ex Graecolensi et Sticula peregrinatione redux Augustus passus est inter alios honores *τὴν τε ἐλευθερίαν βασιλὸν ἰδρυθῆναι, καὶ τὴν καίαν ἢ ἀγλίστοιτο ἐν τῇ τοῖς ἑσπερίαις ἀρπύγεσσι καὶ Ἀργυροτάλει ἐνομασθῆναι.* Dio. 54. 10. hodieque eo die ex decreto senatus institui octavo postieris, Aelio Tuberoe Paulo Fabio consulibus. idem scriptor c. 54: *τὰ δὲ δὴ Ἀργυροτάλει, ἃ καὶ νῦν αἰεταί, τότε παρὲν ἐκ δόγματος ἐτελέσθη.* at Suidae (v. *Ἀργυροστός*) Augustales etiam locus est, in quo praefecti regionum et cultores Augusti salubant istum Octobris. video hominem aliter velle ad hos ludos, sed ita ut cum plane non capiam. *Ἀργυροτάλει*, inquit, *ἐλήθη, δόξαι τῇ ἐ τῷ Ὀκτωβρίου μηνὸς οἱ θεογονίαι καὶ εὐφροσύνης ἐχόμενον ἐν τῷ Ἀργυροτάλει, ὅλον ἐν τῷ δὲ παλαιῷ, εἰς τὴν Τίβεριν.* scies tamen et alios ludos fuisse die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in circo, notates Fastis, 9 Kal. Octob. *L. d. Augusti natalis. lud. circ.* quarum mentio est Dionis l. c. in actis anni 743, et Suetonio, nisi fallor, c. 57: *equites Romani natalem eius sponte atque consensu biduo semper celebrant.* quos intellegit et Ovidius de Ponto 4. 9. 116. sed eos cave cum Augustalibus confundas. Lips. Suidae locus, quamquam obscurior, ludicra memorat in Tiberii, non Octavianae honorem instituta, ut

contra Lipetum recte demonstravit Contarens V. L. c. 3. Eran.

5. *utque per circum*] tribuni mortuo Augusto praefecti his ludis, ait Dio 56. 46, quasi sacri; ut id quoque cederet honori Augusti. Indi autem ipsi circenses i. e. curules, et si forte, venatio. quod vestem triumphalem petunt tribuni, faciant ad exemplum consulum et praetorum, quibus in circo sedes praebentibus ius togae pictae. Iuvenalis 11. 193: *similisque triumpho praedo caballorum praetor sedet.* quo versu haesi aliquando, nam legendum *praedo*; quia magna scilicet pecuniae vis effundenda praetori in aurigas et equos, iisque ipse quasi praedo. conf. idem 10. 37. nec alius sententiae illud Cornelii nostri 12. 41, *ludivo Circensium Britannicus in praetatu. Nero triumphalium veste transvecti sunt*, ut dicam in loco. Lips. Iustinus 16. 5 de Clearcho: *veste purpurea et cothurnis regum tragicorum et aurea corona utebatur.* cf. Dio 56. extremo: *τὰ τε Ἀργυροτάλει etc.* at vir nobilis apud Tacitum corrigit *triumphali veste veheretur*. nimirum eam his verbis sententiam tribuit, quae requirit ex superioribus intelligi *τὸ petivere*, tanquam sit integrum *videm tribuni petivere ut per circum triumphali veste veherentur*. sic putat duplex eorum desiderium exponi, alterum de veste, alterum de curru, quod quia mox negatum dicatur, concessum illud apparere. me vero a veteri scriptura tenenda nondum deterret haec ratio. neque enim petitionem tribunorum, sed decretum senatus aut responsum ad petitionem ea verba continere censeo, sive illi aperte utrumque postularint, sive ius edendorum ludorum complectebatur hos honores, ut etiam nominatim

permissum. mox celebratio annua ad praetorem translata, cui inter cives et peregrinos iurisdictio evenisset.

16 Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonica legi-

mentio de illis facta non esset, eos fuerint usurpatari, nisi senatus de altero vetuisset. suppleo autem, quod compendificavit Tacitus, vel ex praecedentibus vel ex subsequentibus. satis enim commode intelliges, quasi dictum esset *decretis pecunia ex aulario, simulque decretum, ut per circum triumphali veste uterentur*. nec minus commode, *utque per circum triumphali veste uterentur permissum, curru vehi haud permissum*. quale illud 13 56: *desse nobis terra in qua vivamus; in qua moriamur, non potest*. ubi perinde dissimulatam rō potest ut illic rō permissum. Gron. darum mihi videtur ut per circum triumphali veste uterentur, nam si capias in circo, dum Iudis praesiderent, vix credo per sic dici de loco: de re transitura, ut coena die Iudis, recte dici constat. intelligere, dum per circum irent, id ipsum quoque displicet. venit in mentem suspicari locum mutasse verba, et sic transponenda esse, *per circum curru vehi haud permissum*, sc. ad locum quo escenderet ad quadrigas mittendas, et inde ad foros publicos. Livius 45 1: *quadrigis missis consul cursum conscendit, et cum per circum reveheretur ad foros publicos*. adde Plinium H. N. 34 5. Enn. mira crisis. dubium esse nequit per circum esse in circo, quatenus certus locus circi non significatur. *bella per Emathios* etc. Plinii verba nihil efficiunt. Die 1. c.: *καὶ γὰρ τῇ ἐοῦσῃ τῇ ἐπιμυρίῳ ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ ἐχρήσαντο, οὐ μέντοι καὶ τοῦ ἀγῶνος ἐπέβησαν*. ceterum prior Gronovii ratio unice vera est: *decretum ut — uterentur*. apte comparavit Wopkensius Ann. 14 12, Liv. 40 44 med. Wolf.

1. *curru vehi haud permissum*] ne prorsus aequarentur potestati maiori. de curru praetorum in circo Iuv. 10. 36, de consulum Plinius alter in laudatione Traiani c. 92 extr. scripsique de his uberius pecuniarii de specta-

culis libro, cui Saturnalia indet. Lips.

celebratio annuum] M. Beroaldus, Rhenanus habent *annuum*, quod Aldus correxit *annuum*, secutus conjecturam Beroaldi, volebatque servatam. Gronovius, qui tamen retinuit in contextu *annua*, quod editiones recentiores obtinuit, id venit in textum, ut opinor, sedulitate correctoris vel operarum, cum in *annuum* vitium esse putarent, si tam primum instituti fuissent Iudii Augustales, *annua* preberem: nunc friget hoc epitheton. itaque veterem lectionem restitui. praetori peregrino anni cuiusque cura ludorum mandata. Enn. Ernestium secuti sunt Allemannus et Broterhus. ferri posset, si legeretur *annuum magistratum* cui etc. nunc magistratus nomine addito frigidum et absurdum sit adiectivum; idque sibi ipsius sententiae vi asciscit *celebratio*. Gronovius et qui huc paruerunt, errabant in eo quod ludos illos iam ante hoc decretum, senatus statos et quotannis celebratos putabant: id autem non liquet ex Diono, tam locis duobus illis; tam 55 6, 56 29 et 46 sq. sed ut illud pro certo sumam, quotannis celebratos esse (credibile facit adulatio saeculi), ex uno tamen horum locorum plane apparet a. u. 743 a senatu rem novam constitutam vel ordinatam fuisse in singulos annos. neque si id factum esset, fieri poterat ut nunc, quasi nihil actum esset, tribuni plebis operam suam ac sumptus offerrent, aut de modo celebrandi ulla consultatio apud senatum oriretur. alia quaedam quae nostrae lectioni firmandae fuerint, ad c. 54 disputabo adversus Lipsium, qui hic mecum sentit in notata primae editioni adscripta. iam una restat dubitatio, a Freinshemio mota. putat infectum verbum *occarentur* ex obliqua oratione pendere, ne Angustalia tum demum in Fastos relata nemineque adepta vi-

omni sedicio incessit, nullis novis causis, nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum et ex civili bello spem praemiorum ostendebat. castris aestivis tres simul legiones habebantur, praesidente Iunio Blaeso; qui fine Augusti et initis Tiberii auditis ob institutum [aut gaudium] intermiserat solita munia. eo principio lascivire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus praebere aures, denique luxum et otium cupere, disciplinam et laborem aspernari. erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein

decebat; petitionem eius generis modum tribunorum egressuram; itaque eos dicere ludos qui — *Augustales* vocantur. at grammatica haec ratio, apud Ciceronem certissima, multum cautionis habet in Tacito, quod clavis exemplis alibi doceo. h. l. certe, si illud voluisset, non tanta ambage, sed simpliciter *Augustales* scripturus fuisset. neque video quae lex aut mos magistratum, qui ius relationis haberet, ab illa re addenda detertere poterit. ut Dio repugnat, alunt. nondum video. at licet repugnet is qui Augustalium nomine tam parum accurate utitur, ut quemvis prope diem in Augusti honorem celebrationem ita appellet. illum aliquid turbare in hac re iam Fogginius sensit l. c. p. 133, et antea Reimarus p. 827. WOLF.

3. ostendebat] arguta brevis: *mutatio principatus spem lucri ostendebat ex bello civili*. mutatio enim illa erat prima causa turbarum, quae occasionem lucri ostentabant. postremo hoc verbum Freinsheimius in indice Flori malebat potius quam ostendebat. sane alterum Tacito frequentius est; sed ea una ratio non satis valet. WOLF.

4. institutum aut gaudium] institutum ob mortem Augusti indictum, et publicus dolor et cessatio: gaudium ob initia Tiberii. et tunc quoque feriae in natali imperii. Lips. scotismat monnit Muretus, sed nulli interpretum auditus, verba aut gaudium ex priore vocabulo perperam luto nata, vel adiecta esse ab aliquo qui institutum quid esset parum recte tenebat. fuerunt enim feriae pedestribus iuxta et maerentibus in-

dictae ex more, sicut hodie publici luctus in morte principum. secutam mox aut coniunctam cum iustitio fuisse publicam gratulationem seu laetitiam, nasquam lego; et ineptum videtur *gaudium* de praesidis affectu privato. Ursinus malebat *ob maestitiam aut gaudium*. etiam ineptius. dicamne quod sentio? mihi hoc totum glossam olet. WOLF.

9. theatralium operarum] in theatro, sicut in circo, suae partes et factiones, distracto videlicet favore plebis in hunc histrionem, in illum. eae non raro in tumultum exibant, imo pugnam, imo caedem. dux his factionibus et signalifer levissimus quisque e plebe, cui lingua manusque ad iniurias et contumelias promptae. ab uno exemplo disce rem totam, apud Suetonium Ner. 26. operae autem theatrales Tacito, ut Ciceroni operae Clodianae; et in lapide prisco *operae veteres a scena*. Plinio etiam operae in circo, sed a me correcto, 8 6: *L. Piso inductos dumtaxat* (elephantos, intellegit) *in circum, atque ut contemptus eorum incresceret, ab operariis hastas praecipitatas habentibus per circum totum actos*, ubi ab operis scribendum esse confirmo. Lips. eorum qui operam suam locabant ad fabulas agendas, interpretatur Muretus. video quid virum magnum deceperit. sic enim Suetonius Ang. 43: *ad scenicas quoque et gladiatorias operas etiam equitibus Romanis aliquando usus est*. conf. c. 45 et Ner. 12. itaque Salinerius quoque Lipsio cornua obvertens *ducem theatralium operarum* facit, qui regit gregem histrionum; qualis qui in Terentii

Hecyrae et Hecantionorum pro-
 logo loquitur: eum sumere sibi suo-
 que gregi comoedias rectandas, quas
 alii composuerant; et addiscendo
 multa, multa recitando non ineptum
 ad turbas concilandas evadere. at
 non de his Tacitus, cui operae thea-
 trales sunt in spectatoribus, qui
 plandeant ipsi primi, et fautores
 plausoresque histrionibus compara-
 bant. hi sunt quos Plautus egregie
 describit in prologo Amphitruonis
 v. 65 sqq.; ubi habes omnem ope-
 ram, quam praestabant hae operae.
 eodem pertinet infra v. 82 sqq. ni-
 mirum operae teatrales sunt *fanto-
 res delegati*. nam quod ex Coelio
 Rhodigino 5 8 nescio quod nubilum
 Plauti monent illustrari, et Coelius
 et ipsi tenebris circumfusi sunt. Pli-
 nius Epist. 7 24: *at Hercule ali-
 missimi homines in honorem Quadra-
 tillae (pudet me dixisse honorem)
 per adulationis officium in theatrum
 cursitabant, exultabant, plande-
 bant, mirabantur, ac deinde singu-
 los gestus dominae cum canticis red-
 debant; qui nunc exiguissima legata
 theatrialis operae corollarium acci-
 pient ab herede, qui non spectabat.*
 ubi longe devius a vero doctissimus
 Augustus Buchnerus. corrigit se, in-
 quit, quod id quod Quadratillae
 mimi praesente domina faciebant,
 non honor esset sed adulatio turpis.
 immo corrigit, quod eos qui Qua-
 dratillae pantomimis studuerant, id
 in honorem dominae fecisse dixerat.
 scribendum (*pudet me dixisse hono-
 rem, per adulationis officium*), ut
 intelligas ad posterius membrum
 immo, vel volui dicere. nisi simpli-
 cius est (*pudet me dixisse honorem;
 quod est adulationis officium*) in
 theatrum. Gruterus hic aliquid esse
 scabri vidit. *cursitabant*, pergit,
 quasi cupidi eam videndi. non eam,
 sed pantomimos eius. *exultabant*,
 addit, quasi exhillarati eius aspectu.
 nequaquam, sed simulantibus ita se
 permoveri ac pertentari artificio sal-
 tantium, ut decoris oblitii quiescere
 ac locum tenere segnes non possent.
plandeabant, mirabantur, subnectit,
 ut gratulabundi et qui magnificerent
 ipsius dotes. non ipsius, sed pan-
 tomimorum; neque ex animo, sed

et plaudendi principium esset, utque
 haberent quod imputarent dominae.
 volebant enim suos in hoc genere
 laudari. Lucianus περί τῶν ἐν
 μισθῷ 28. denique, sed eo non
 contenti, ait, singulos etiam gestus
 dominae, et eos cum canticis redde-
 bant, i. e. imitabantur et exprime-
 bant, accinentes saltando aliquid
 quo dominae laudes attollerent. nulla
 hic sublatio laudum aut imitatio ge-
 stuum dominae: sed cum Numidia
 praesens in theatro non fuisset, hi
 clientes ad patronam domum venien-
 tes narrabant εὐμηρηγμένα panto-
 mimorum eius, ut scenam tenuissent,
 quos plausus meruissent; quin etiam
 addebant quae cantica ab tragoedo
 pronuntiata quibus gestibus effluxis-
 sent, ipsique eos repraesentabant
 saltando in quibus placuerant ma-
 xime, nulla alia de causa quam at
 Numidia talibus mancipiis aut liber-
 tis gauderet, ipsi cum viva coeae-
 rent, in mortuae tabulis angusto loco
 haerere. eodem pertinet quod Sue-
 tonius refert de Nerone 20. deni-
 que *duces theatralium operarum*
 sunt, quos idem Suetonius appellat
 in Tib. 37 *capita factionum*. ad has
 etiam operas pertinere videntur tes-
 serae in reliquiis antiquariorum, in-
 scriptae sive vel spect vel specta-
 vit. in quibus laborat Laurentius
 Pignorius. vult autem conductos
 quosdam gladiatores olim rude do-
 natos, qui spectarent; et nomina
 servilia iisdem *Anthus, Faustus, In-
 genius, Olympus, Repentinus, Her-
 mes, Felix, Philodorus, Philargu-
 rus* esse illorum a quibus, cui tes-
 sera obtigisset, pecuniam posceret;
 aut etiam ipsorum rudiariorum, qui
 spectassent; denique si nihil aliud,
 statuendum huiusmodi tesseras in usu
 fuisse ut spectatores inde aliquid
 lucrarentur. suspicabar tesseras illas
 fuisse inter fastidia divitum, qui a
 clientibus suis frequentari spectacu-
 lum sive ab ipsis datum, sive ad
 illud editori histriones equos et au-
 rigas, homines ad ferrum praebeis-
 sent, quibus plaudendi auctores uti-
 que deesse nollent, sua referre pu-
 tarent; nomina autem esse custodum
 appositorum ad observandum qui
 praesto fuissent, qui non; atque eos

gregarius miles, procax lingua et miscere coetus histrionali studio doctus. is imperitos animos, et quanam post Augustum militiae condicio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in vesperam die, et dilapsis melioribus deterrimum quemque congregare. postremo promptissimam et aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum servorum obedirent. quando ausuros exposcere remedia, nisi novum et autantem adhuc principem precibus vel armis maderent? satis per tot annos ignavia peccatum, quod tricenis aut quadragenis stipendia senes, et plerique truncato ex vulnibus corpore, tolerent. ne dimissis quidem finem esse militiae, sed apud vexillum retentos alio vocabulo eosdem

qui officium socissent, pro testimonio tueris acceptis a custodibus totum et ad regem suum dispensationem eius aliis coevulum vel sportulum vel aliud quid praemio meritis. Gron.

1. *histrionali studio* i. e. studio quod solitus erat praestare histrionibus in comparandis factionibus puerorum. Gron.

6. *condicionabundus M.*

10. *tricenis aut quadragenis* atque vicem ex lege debebant tantum; et tunc veterani dicebantur. Suidas: *πεντηκὼς καὶ τετρακὼς ὁ ἀπολυτὸς τῆς στρατείας. ἐντὶ εἰκοστῶν δὲ οὗτος ἰσοῦλεον*. quod verum est: sed sub principibus, ut hic dicitur, parum servatum. Lips.

13. *apud vexillum retentos* attende, qui historiam principum legis. apud antiquos simplex et una honesta militia, ab Augusti aevi facta duplex, evanescens et misalo. Tacitus auctor sic distinguendi, infra c. 36. evanescens ea vis ut, exempli causa, legio aliqua sacramento solveretur, signis aquilaeque ademptis, non tamen dimitteretur protinus, sed coactum in exercitu ageret sub quo aliquo vexillo, donec praemia solverentur et agri; interea immunitas a labore excubitis vigiliis et munere omni castrensi esset, excepta pugna in hostem. at plenae missionis effectus ut statim ab exercitu

castrisque domum aut in colonias irent praemiis acceptis. cui bono hoc inventum? inquires. bono fisci. vide Sueton. Tib. 48. praemia enim, de quibus mox dicam, mortuis non debebantur, sicut nec cum causa missis ante stipendia completa. ideo Caligula (Suetonio narrante c. 44) in exercitu recensendo plerisque centurionum maturis iam, et nonnullis ante paucissimos quam consummaturi essent dies, primos pilos ademunt, omnesque senium cuiusque et imbecillitatem. capis ergo nunc cur hic de tricenis quadragenisque stipendiis querela, et infra totiens mentie retentionis apud vexillum, fons Panonicae et Germanicae seditionis. Lips. IGronovius e vestigiis M (est ibi tentes) coniecit legendum *tendentes*. sed Beroaldum verum vidisse puto, cum *retentos* dedit. est enim verbum proprium in hac re. cf. c. 36. mox etiam hoc capite *sub vexillo teneri*. Ern.

13. *alio vocabulo* quomodo? veterani enim proprie dicebantur, non legionarii. ita 3 21: *vexillum veteranorum, non plus quingenti*. conf. H. 2 11. nam et praetoriani post 16 annos habebantur sub vexillo. dicti etiam emeriti. glossae priscae *emeritus ἀπολειτουργήσας ἢ ἀποστρατευσάμενος*; itorumque *emeritus ἐντιμος κατὰ στρατιωτικούς καμύτους*. significant immunes eos fuisse

labores perferre. ac si quis tot casus vita superaverit, trahi adhuc diversas in terras, ubi per nomen agrorum uligines paludum vel inculta montium accipiant. enimvero militiam ipsam gravem, infructuosam; denis in diem assibus

et operam vacuos. dicti saepe item vexillarii, ut mox *vexillarii discordium legionum*; in H. libris *vexillarii XIII, XV legionum* etc. de iisdem laboribus quod addunt, mentiuntur. LIPS. postremum vocabulum huc unice pertinere, contextus arguit. WOLF.

1. nonne melius si qui tot casus vitae superaverint? LIPS. Caesar B. G. 6 19: *uter eorum vita superavit, ad eam pars utriusque cum fructibus superiorum temporum pervenit*. Virgilius Aen. 11 244: *atque ille emensi casus superavit omnes*. GRON. *videt superare* exacte respondet nostro *überleben*. nec propter sequens plurale accipiant opus est Lipsii conjectura, quum si quis hanc commutationem libenter ferat. WOLF.

3. *uligines paludum vel inculta*] id quidem contra leges militares. nam in Flacco Siculo lego p. 17: *silvas et loca aspera in assignationem non venisse. si quid amari vel incerti soli esset, id assignatione non datum, sed militi veteranoque culturam assignatam*. querela autem consimilis apud Sallustianum Lepidum (Fragm. Hist. lib. 1): *egregia scilicet mercede, cum relegati in paludes ac silvas contumeliam atque invidiam suam, praemia penes alios intellegent*. illud itaque atque imminuit Sullanas agrorum divisiones, quod pleraque palustria assignata militibus aut inculta. LIPS.

4. *denis in diem assibus*] Gordius, ut multis visum, hic nodus; nec ego tamen Alexander; solvi enim, non abrui; et excursus nostros adi in F. LIPS. Alciatus hunc ostendere locum putavit, denarium decem aeris esse. quod relicit a primo Ferretus, tanquam nihil dici poterit alienius: planissimum enim et hinc fieri plaris esse *denarium* quam *denos aeris*, Pliniumque et Volutium id confirmare; eoque ipso mirari caridem Plinius 33 8 in *militari sti-*

pendio semper denarium pro decem assibus datum scribat. mox et Suetonium ait non congruere cum Tacito: apud eum c. 25 contendere *seditiosos ut stipendio praetorianis aequarentur*; petisse igitur binos. inde ut in concordiam redigat Tacitum et Suetonium, repetit quod spreverat, denarium esse decem asses, binos petisse militem, et quod dicitur *ut singulos denarios mererent*, explicat, singulos, vel alios decem asses, praeter illos quibus *queruntur animam et corpus aestimari*; tam, *ut denarius diurnum stipendium foret*, supra denos videlicet ordinariorum asses. Vertranus notat pro ea quae fuerit veteris disciplinae observatio, denarii aestimationis auctae nullum milites commodum sensisse, quamvis in paganorum commercio denarius (in quo vetustiores denos aereos asses constituerant) sedecim asses valeret, Vitruvius Pthio et Maeciano testibus. Lipsius contra Ferretum disputat; ubi quod de denario duodecim assium, explesum satis. reprehendit etiam quod posuerat Ferretus ex Suetonio, seditiosos aequari voluisse praetorianis: de Germanico enim id dicti, non de Pannonico exercitu. sed ipse deceptus est prava lectione verborum Suetonii, quae Torrentius correxit. nec vero necesse est Suetonium et Tacitum idem per omnia dicere: tradidit enim uterque quod a suis auctoribus accepit. et forte fuerunt aliqui primo fervore tumultus, qui clamarent aequari omnes oportere. plures ad spem profici putarant, si dimidio contenti essent; et sic omnium nomine in postulatis ad principem editum. hoc secutus est Tacitus curatius rem narrans, illud Suetonium verbo periculum ex insolentia militum perstringens. recte vero Ponzani comes: cum decem asses aereos haberent, exposcebant dena-

animam et corpus aestimari; hinc vestem arma tentoria; hinc saevitiam centurionum et vacationes munerum redimā; at Hercule verbera et vulnera, duram hiemem, exercitae aestates, bellum atrox aut sterilem pacem sempiterna. nec aliud levamentum quam si certis sub legibus militia iroretur, ut singulos denarios mererent, sextus decumas stipendii annus finem afferret; ne ultra sub vexillis tenerentur, sed isdem in castris praemium pecunia solveretur. in praetorias cohortes, quae binos denarios acceperint, quae

rim argentum, qui tunc sedecim assibus permutabatur. decem Mli asse nostrae pecuniae sunt quatuor oboli aut stateri minus duobus chalcis aut dentis; sive malis, tres stateri et albus vel bianus. haec Iulii Caesaris largitio. ante, et quidem a bello Punico secundo, quinquae assis mercedem diurnos, id est nostros quindecim chalcos sive aereolos; ubi ipsos sedecim, hoc est decem stateres aut obolos, quos tribuit eis Polybius, et deni asses rotunde dicuntur pro denis assibus duobus trientibus. sed de his vide quae diximus Pecuniae vet. 3 2. ORON.

1. *hinc vestem, arma*] vides ergo, ante ab Iulio vel ab Augusto stipendio, abrogatam illam Gracchi legem, qua militi e publico vestem dari iussit sine ulla stipendii detractio. quod fugerat me admonere in Electis, cap. de stipendio. amicum tamen an secuti principes iterum non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certe (in Alex. 39) denavit, inquit, et ocreas et braccas et calciamenta inter vestimenta militaria. et 52: *qui acceptam a provincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit.* LIRS.

2. *vacationes munerum*] scripsi ea de re ad H. 1 46. LIRS.

6. *decimus* vulgo.

8. *praemium pecuniae*] quae istud pecuniarum praemium? pote ab exercitibus nostris in G. LIRS.

9. *binos denarios*] bini denarii decem a senatu praetorianis in honorem Augusti, ut scilicet fidelem gererent eius curam, in salute cuius animae publica iuxta. id accidit in VII eius consulatu. si tamen Dionis 53

11 verba vera, non binos denarios meriti praetoriani, sed tantum 20 asses. nam ait, τοῖς παραφορησούσιν αὐτὸν διπλάσιον τὸν μισθὸν τοῦ τοῖς ἄλλοις στρατιώταις διδόμενου ψηφισθῆναι διαπραξάντο. si, inquam, duplum quod ceteris militibus, datum praetorianis, constat invidiosam orationem esse nebulonis Percennii de duobus denariis, et augendae rei. quantum enim intersit, docui ante. at exemplum hoc stipendii praetorianis augendi sumptum a militia veteri; apud quos praetoria cohors sesquiplum accipiebat honoris causa. vide Festum in praetoria cohors.

ADD. vir doctus in re nummaria (Hotomannus) nuper emendari censuit, *quae bis denos acciperent.* nam constat ex Dione, inquit, accepisse eos saltum duplum quam alii milites; nec id plus fecerit quam vicenos nummos. denarium autem duorum aestimatio amplior. intellego. vellem et ipse ea quae in hanc rem satis scripsi. quis nostrum exigit ista rigide ad veri lancem? binos denarios? sic nempe, quomodo legionarii unum denarium. is enim eis definitus, sed solutus nunquam nisi aestimatione infima et prisca. eadem igitur fide et pretio duos denarios cepere praetoriani. quos quod diserte tamen exprimit Percennius, quis miretur? in seditione id facit, et ad animos scilicet vero an falso inflammandos. LIRS. simplicius forsam acciperent, quod marginibus allinunt. sed potest defendi ut sit, quae σύνταξιν binorum denariorum consecutae fuerint; quibus Augusti constitutio binos denarios dedit; quibus senatus in honorem

post sedecim annos penatibus suis reddantur, plus periculis suscipere? non obtrectari a se urbanas excubias: sibi tamen 18 apud horridas gentes e contuberniis hostem aspici. adstrepebat vulgus, diversis incitamentis, hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina et nudum corpus exprobrantes. postremo eo furoris venerunt ut tres legiones miscere in unam agerent. depulsi aemulatione, quia suae quisque legioni eum honorem quaerebant, alio vertunt, atque una tres aquilas et signa cohortium locant. simul congerunt caespites, extru-

Augusti binos denarios stipendium statuerit. fuisse autem hoc praetorianorum stipendium, nec per invidiam ultra quam erat augeri, probabili conjectura ex testamentis Augusti et Tiberii eruiamus primi dicto loco Pecuniae veteris. Gron. adde Schellium ad Polyb. Castr. p. 217, qui Tacitum potius quam Dionem audiendum docet. Ean. M accepit, in margine acceperint.

1. post sedecim annos] lapsus ergo Dio, qui 54 25 diserte tradit Augustum definisse annos praetoriis cohortibus duodecim, aliis sedecim. nisi tamen id decretum mutatum posita, a. 758. quod apparet ex eodem Dione 55 23, ubi de praemiis militariis; quem adi. Lirs. ceterum redderentur legendum, non reddantur, nisi servetur acceperint, quod veteres editiones habent. Ean. propter temporum quidem rationes id non necessarium esse, recte vidit Crollius. at acciperent sero inventum est ex conjectura Faerai; et alterum ab IF Gronovio bene defensum. Wolf.

5. exprobrantes] vide infra ad c. 35 init. Ean.

6. eo furoris] si ex omnibus una legio fit, una tantum aquila, unius legionis signa, unum nomen legionis umitur; ceterae aquilae et signa abiciantur, duarum legionum nomina tolluntur; id quod e sequentibus intelligitur. nam aemulatio, qua depulsi sunt a consilio, haec fuit, quod suam quaque aquilam, sua signa, suum nomen servari vellet. hoc consilium furorem vocat Tacitus, ut epinor, propterea quod religionem violabat, et quidem pluribus modis,

primam in aquilla et signis, quae sanctitatem habent, ut satis notum est, et religionem, quae dissolvitur iam sublati et abiectis; deinde in eo quod deserunt signa sua, quae se non deserturos, ad quae conventuros nec iniussu imperatoris diacessuros iuraverunt; tertio quod legiones dissolvuntur, quae et ipsae sanctitatem habent. Ean.

9. signa cohortium] an cohortes propria signa habuerint, diversa a signis manipulorum, disputat Lipsius de Militia 4 5, putatque signa cohortium esse eadem quae manipulorum, aut signa triariorum, alio dicta propter dignitatem. Schellius autem p. 299 distinguit signa cohortium et manipulorum, si recte mentem eius cepi. e verbis solis signa cohortium aut cohortis nihil intelligi tale potest. nam etiam legionis signa occurrunt, et centurionum cohortium, et tamen intelliguntur signa manipulorum, qui sunt in legione, et duces centuriarum, quae sunt in cohorte. deinde intelligi possunt cohortes sociorum, ut in loco Livii 27 13, in quo signa cohortium distinguuntur a signis manipulorum, ut vidit Dukerus ad illum locum, post Schellium p. 315. quod tamen ab hoc loco est alienum; in quo intelligenda signa manipulorum, qui in quaque cohorte essent. Ean.

congerunt caespites] nota morem antiquum. tribunal imperatorium ecce in castris, etiam illa aetate caespitium. Plinius Paneg. 56. Xiphilius 62 2 de Boodicia regina Britanniae, συνήγαγε δὲ τὸ στρατεύμα ἀμφὶ δάδεκα μυριάδας ὄν, καὶ ἀνέβη ἐπὶ βήμα ἐκ γῆς αἰώδους

aut tribunal, quo magis conspicua sedes foret. propteranti-
bus Blaesus advenit, increpabatque ac retinebat singulos,
clamitans "mea potius caede imbuite manus: levius flagitio
legatum interficietis quam ab imperatore desocietis. aut in-
colatis fidem legionum retinebo, aut ingulatus poenitentiam
19 accelerabo." aggeriebatur nihilo minus caespes, iamque pe-
ctori usque accreverat, cum tandem pervicacia victi inceptum
emittere. Blaesus multa docendi arte, non per seditionem
et turbas desideria militum ad Caesarem ferenda ait; neque

ἐπὶ τὸν Ῥωμαίων τὸν πόντον πεπονη-
μένον. eleganter. et ascendit, in-
quit, tribunal e terra palustri more
Romano confectum. Statius in Sil-
via (2 144): hic suetus dare iura
parvus, hoc caespita turmas adfari.
Amianus 23 5. Lucanus 5 316.
Pintarchus in Pompeio p. 641 A:
ἀμάρτος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ
στρατιωτικοῦ γενέσθαι ὑπάσαντος,
ὃ ποιεῖται αὐτοὶ τῆς γῆς ἐκτομὰς
παύτως λαμβάνοντες καὶ κατ' ἄλ-
λῃαν συντιθέντες etc. Claudius
de bello Gild. 424 sqq. Lips.
Schelim (ad Hyginum p. 142) putat
non intelligi tribunal duci destina-
tum (nullum enim dum ducem sedi-
tionum fuisse) sed aggerem, in
quo signa et aquilae ponerentur:
nam etiam apud Hyginum est tribu-
nal, in quo tormenta ponuntur. di-
cam de hoc verbi huius sensu, quod
ipse de manipulo. v. ad c. 66: Li-
psum verum vidisse puto. satis dis-
tinguitur collocatio signorum et ex-
structio tribunalis. ERM.

1. quo magis caesp. s. f.] sen-
sus est: ut videre quisque posset
ubi essent, qui ferre iniurias non
posset, meliores condiciones posce-
rent; ubi conveniendam, quo con-
dum enot ei qui se iis aggregare
vellet. ERM.

properantibus] si fuisset in unico
lato operantibus, non huic istud
preferrem. Sueton. Claud. 20. no-
ter infra c. 64: miscetur operan-
tium bellantiumque clamor. cf. Ve-
get. de re mil. 2 22. Gron. prop-
erantibus efficacius est. non modo
proferantur, sed etiam acciter la-
bantur, ut colorius perficeretur

opas, item studio incensi. sic pro-
perare dicitur; ut properare cibum
apud Virgilium, opinor. noster 2 6
naves properatae; ibidem 31 mor-
tem properare, et 7. 80 tela ad
subitum usum properata. et sic opti-
mi quique. vide Brunkhus. ad Ti-
ball. 4 1 205. ERM.

3. clamitans, mea potius caede]
mirum videri possit; et quid causae
cur ob tribunal caespiticiam adeo in-
clamet Blaesus? nam subiungit: le-
vius flagitio legatum interficietis
quam ab imperatore desocietis. ca-
pitale ergo adeo facinus illud? ca-
pitale prorsus. nam tribunalis ex-
structio ascensioque signum proprium
imperatoris; quod allocuturus mili-
tes conscenderet. simile apud Vo-
piscum in Probo c. 10. sed et allo-
cutio ipsa soli imperatori servata po-
stea. Ammianus de Iuliano pondus
principis 16 12: et cum alloqui pa-
viter omnes nec longitudo spatiorum
extenta nec in unum coactas multi-
tudinis permitteret crebritas (et alio-
qui vitabat gravioris invidiae pon-
dus, ne videretur id adfectasse quod
sibi soli debere Augustus existima-
bat) etc. Lips.

5. poenitentiam] poenam concilie-
bat Cuiacius. vulgatum ἡθικώτε-
ρον et ad misericordiam permovean-
dam accommodatis. WOLF.

6. pectori eiusque M.

7. pervicacia] ipsius Blaesi, et si
qui alii fortiter obisterent. Lips.

9. desideria] proprium hac aetate
in tati re verbum; pro quo Cincro
postulata dixit. sic etiam Suetonius
Aug. 17 53 etc.; quae loca iam
mutat Richman. postulata vocat, et

veteres ab imperatoribus praeis neque ipsos a dño Augusto tam nova petivisse; et parum in tempore incipientes principis curas onerari. si tamen tenderent in pace tentare quae ne civilium quidem bellorum victores expostulaverint, cur contra morem obsequii, contra fas disciplinas vim meditentur? decernerent legatos, seque coram mandata darent. acclamare ut filius Blaesi tribunus legatione ea fungeretur, peteretque militibus missionem ab sedecim annis: cetera mandatos, ubi prima provenissent. profecto iuvene modicum
 30 otium: sed superbire miles, quod filius legati orator publicae causae satis ostenderet necessitate expressa quae per mode-
 20 stiam non obtinuissent. interea manipuli ante coeptam seditionem Nauportum missi ob itinera et pontes et alios usus, postquam turbatum in castris acceperat, vexilla convellunt,

ipse c. 25 extr. Ean. desiderium et mox ferendum M.

2. incipientes] Acidalius incipientis. satis placent incipientes curae. sic Ovidio de A. 2 648: incipiens omnia sentit amor, et Met. 12 395: barba erat incipiens. noster H. 1 31: incipiens adhuc et nondum adulta seditio. Gron. mox rescipsi meditarentur pro meditentur, quod repudiat praecedens tenderent et sequentia. Ean. reduxi antiquum meditentur: rationem attuli in praeposita commentatione. difficilis est dicere, incipientissime praestet an incipientes; in quo nulla est auctoritas librorum. exemplis Gronovii contraria, si probe memini, plura sunt apud Quintilianum et alios huius aetatis, ut Plin. Paneg. 57: principes incipientes et decedentes. Welz.

8. ab] ad M.

9. provenissent] eleganter pro successissent. sic etiam H. 2 16: in auxilio, etiam si provenissent. cf. Ovid. Trist. 1 1 39, Plin. H. N. 18 3. Ean. interpp ad Sueton. Vesp. 5. Ean.

13. ob itinera] expeditionem ergo meditabantur, eoque haec praecurabant, neque alio fine simul in activis erant. Lips.

14. accipere M.

convellunt] Frischemio placet ve-

xilla ab hastis, quibus affixa erant, derepta esse. videtur abruptus ab eo qui exponit, fixa solo evellunt et detrahunt, abdundum non viscenda militibus, quasi vexillorum reverentia militi turbanti esset pro conscientiae flagello. sed quod non absurdum concedit esse, e solo evellere, hoc solum verum est. nam detrahere vexilla et solo affligere solebant, qui prorsus aut ab imperio aut ab imperatore desciscerant, nec sibi receptum ad poenitentiam reliquum facerent. hi vero nec deficiebant nec sacramenti religione solvi volebant, sed conditionem suam morem facere conabantur. cogitandum eos Nauporti, quo missi erant, aliquandiu tranquillos et in officio operique intentos fuisse, stantibus et fixis vexillis, quum tumultu castrorum comperte abiecerant opus, iminusque et ingratis ducum sustulerunt vexilla, et festinarunt ne communi causae deessent. quod vero ait se nescire quorsum ad diripiendos vicos signa praetulerint, equidem non praetulerunt signa vicorum diripiendi ergo, sed proficiendi. sed tamen, quemadmodum paulo ante operabantur subrectis vexillis, ut appareret militari eos munere fungi et milites esse, non viles manus undique contractarum aut oblocantium semet operarum, sic inter movendum ad so-

dispectaque proximis vicis ipseque Nauporto, quod municipii inter erat, retinentis centuriones irrisu et contumeliis, postremo verberibus insectantur, praecipua in Aufidienum Rufum praefectum castrorum ira, quem deceptum vehiculo sarcinis gravant aguntque primo in agmina, per ludibrium rogitantes an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret. quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris praefectus, antiquam duramque militiam revocabat, veteris operis ac laboris, et eo immititur quia toleraverat. 21 harum adventa redintegratur seditio, et vagi circumiecta palpabantur. Blaesus paucos, maxime praeda onustos, ad terrorem ceterorum affici verberibus, claudii careere iubet: nam etiam tum legato a centurionibus et optimo quoque

eandem rabiem versis stetiisse vexilla, etiam non narretur, credibile satis est, et meritis mercedisque causa (non enim sine custodibus facile relinquebatur), et ut ostenderent se milites esse, frangatos in suis et indigno habitos, atque ab iis iratos et pignora capientes, non latueret et periculosos mores. vide quae ad Livii 3. 54 diximus. Gronov.

1. Nauporto] meminit et Velleius 2. 110. Strabo (7. p. 314) collocat in Taurisicis, sive ab Aquileia stadiis 360. sed vocat *Ναυπόρτον*, corrupte, ut opinor. Lips.

4. praefectum castrorum] munus fuit, necesse an antiquum. mentionem quidem eius ante principes notandum invenit, postea saepius. vide Excursus in H. Lips.

deceptum] sic e M pro *dispectum* Pichena, recte. sic emendabatur etiam Heinkeus, quem v. ad Ovid. Met. 3. 62. mox in *ferret* est dialogia, et intelligitur proprie relictum ad *castra*; tropice ad *stetum*. Eav.

articulo] honestiores ergo militum etiam tunc in vehiculo aut equo. Lips.

9. Medicea scriptura *in suis operis*, [in margine *innotus*.] verum censeo *vetus operis*. in Tacito (H. 4. 20) *vetus militiae*, et in Silio ipsa haec verba, 4. 532, *gnaros belli veteresque labores*. Lips. recte recepit Pichena, Gronovius, Ryckius. pro-

bat etiam Schaefferus in Anecd. Obs. Misc. 8. p. 408. ceterae quidem *confecturae*, *ad operis*, pro *exatore*, *operis*, quod placebat Heinkeo L. c., *fructus* Gronovii, aliaque aliorum minus placent. 2. 66 est *vetus stipendii s. saependi*, ut Pichena vult: *contus* *vetus praefectus*, sive ut Heinkeus vult, *praefectus*. Aldus dedit *ambitus*, quod Mureto placebat. Eav. etiam Wopkensio merito placet *Lipii* correctio, quae unice vera. Wolf.

12. *corrovi*] in castris stativis ergo carcer. et cum exercitus moveret, eodem castrum trahebant, more militari, ut alibi dicam. Invenatis 6. 560. Lips.

13. a centurionibus] hoc parum congruere videtur cum reliqua narratione. centurionum saevitiam primum querebatur seditiosa turba c. 17, ut prope semper saeviebat; mox eadem contumeliis et verberibus afficiuntur; tum unus eorum occiditur; et ne in hunc aut paucos saevitiam patemus, ceteros omnes (non alios) latebrae texere c. 23. etiam c. 28 centurionum pauci dicuntur vulgo grati fuisse; nec usquam indicium est quando officium facere desierint. quid igitur? nam legendum ac centurionibus ab o. q. manipularium? satis facilem emendationem videris: an aequae necessaria sit, tute videris. ne ipse quidem ego id puto: verum, necesse quo pacto, magis mihi satis-

manipulariūm: parebatur. illi obstitit tradentibus, quensare
circumstantium genas, cedere modo nomina singulorum, modo
centuriam quisque cuius manipularis erat, cohortem, legio-
nem, eadem omnibus imminere clamitantes simul protra-
re legatum cunctant, caedum acedens abtestantur, nihil reliqui
faciunt. quo minus invidiam misericordiam metum et iras
permoverent. accutitur ab universis, et carcere effecto sol-
vunt vincula, desertoresque ac necem capitalium damnetes
22 sibi iam miscent. flagrantior inde vis, plures seditioni daces.

10 et Vibulenna quidam gregarius miles, ante tribunal Blaesi
allevatus circumstantium humeris, apud turbatos et quid pa-
raret intentos. "Vid. quidem" inquit "his innocentibus et mi-
sericordis lacrimas et spiritum reddidistis: sed quis fratri meo
vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos a
15 Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima
ingulavit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet
atque armat. responde, Blaese, ubi cadaver abieceris, ne

facio in accusanda quem in defen-
denda vulgata doctrina. WOLF. 16
8. melius faret sicut: modo centu-
riam quisque, modo cohortem, cuius
manipularis erat: nam manipuli sunt
cohortium, non centuriarum. sed
nihil muto. etiam etiam qui in
centuriis sunt, manipulares, quia
quosque centurie manipuli certi est,
et a centuriis milites non dicuntur,
ut nec a cohortibus. EAM.

6. invidiam etc.] Hic ubi l. c.
ablativos malebat, intellecto commi-
tantes; quibus sane aptius verbum
permanere. invidiam movetur, non
permovetur. v. H. A. 27, ubi perma-
vere est pro movere. ceterum latini-
tas postulat scribi permoverent. EAM.
haec vana sunt. permoveri affectus
non minus quam homo dicitur, nisi
quod illud efficacius est. verbe sim-
plici. quem locum Ernestus in animo
habuerit, non reperio; sed plures
attulit Crallius. Is autem corrigi
vult quo omnes invidiam — ut per-
moverent, ex mala comparatione
feci 16 27. alius vir doctus, quo
milibus invidiam etc. WOLF.

9. suspicium est viris doctis to-
iam; unde Faerens at Pichena ma-
lebat ubi ignoscant. ne quidem

particula illa non offendit, quae
habet h. l. vim augendi, et alibi.
sensus est: non modo sui faciem
socios e castro eximunt, sed eos
ad ipsos liberatos ubi miscent,
qui eximunt causa in carcere fue-
rant. EAM.

16. circumstantibus] Bannetico, et
Germanico exercitu. WOLF.

16. gladiatores suos] referat so-
litum saeculi eius morem, quo praef-
ecti, praefecti provinciarum, fami-
lias gladiatorum agebant ad specta-
cula exhibenda. non enim inter mi-
lites lecti, ne erret. Iam. adde
Dionysium Vossium ad Caes. B. C. 1
76, ubi etiam patet ante legendam
censet reddat, non necessaria con-
sentire. EAM. nec bona elegan-
tias, est: tempus intrans in tali com-
matione. WOLF.

17. ubi cadaver abieceris] Ingra-
tus labor est Alberici Gentilis (lib. 2
de nuptiis) ex Ictorum reliquiis, quod
Velleio 2. 54 imperator Titius, ubi
que ire defendentis, quis ignorat il-
lam actam multa sibi permisisse,
quae neque Velleius neque aequa-
lism eius quisquam dicendi studiosus
ausi? addit e. Livio corruptum ac-
citaeque ibi. non melioribus nititur

hostes quidem sepultura videntur. cum oculis, cum lacrimis
dolorem meum implevero, me quoque trucidari iube, dum
interfectos nullum ob socias, sed quia utilitati legionum con-

sectoribus in assertione Titius: quas
a melioribus petit; aut corrupta aut
aliis aut, ut cum e Sicilia ubi
transiret pro ut transiliret; ex Pa-
hegyrico ut ubique possint ire, festi-
ant, ubi exstat, aut ubique prorsus,
ire festinant. sic e Virgilio (Aen. 5
344) gressor et pulcro veniens in
corpore vultus, quasi volens. Ille
virtus veniens in corpore et non vir-
tus in pulcro corpore obdita, vel si
pi, gressor vultus, pectus, ag-
perans. tum Propertii (3 7 37)
verum scilicet vel huius in cineris,
si tamen sic scripsit, qui non videt
esse combatam et collapsam fuisse
in cineris? at Barthius ubi pro
quod demisso legum grammaticum,
ita loqui tamen hic Tacitum, cui se
quam tot gregi Caprorum credere
nulla hostes ait Advers. 29 5. quies
quid caecatur, cum Latine loquimur,
sicubi ro quo requiritur, illic ro
ubi locus non est; et recte quidem
dicimus quo abieceris, sed quia
non dixit Tacitus ubi abieceris, ve-
rum more illo suo praegnantem, sen-
tus breviter offereudi pro eo quod
est, ubi non huiusmodi aut condide-
ri, sed iacens sub dio reliquus,
vel ubi non tanti terrae injecti con-
fectum, sed sic abiectum reliqui
iactis sepius laetandum. ubi abie-
ceris, ubi sine iustis posteris, ubi
feceris ut foede iaceat. Hyginus
lib. 165: cunctas se in aqua ad-
perit, et vidit se merito irrisum;
unde tibias ibi abiecti. Gron. recte
ita habent. simplicius erit ap fac-
tus: ubi significatio in loco et in
loco concurrunt, ut h. l. ubi et
quo poni possunt; non, cum sola est
significatio in loco; sed ibi neces-
sario quo dicitur. v. Clark. ad Ho-
meri Il. α 663. ceterum in M est
abieceris, quod non displicet Hor-
atio. Eius. f. immo est abieceris
plura et epigramma exempla particu-
larum affert Wepkenius, ut Subst.
Ner. 46, Orib. 20. WOLF.

1. sepultura videntur in M est.
id revocandum esse censeat Grati-

rus: ei enim casui iungi posse, plu-
ribus se alio loco ostendisse. nihil
vellem, de pleribus his aliquid pro-
libasset: neque enim, quis hoc verbo
sic usus sit, mequiss. at sepulturae
an sepulturae. huiusmodi aliquid non
interdum: nam utrumque auctores
habet optimos, quia et cum invideret
aliqui dicitur, utque intelligi an-
cusativum, censeo rei quae invide-
tur, et cum invideret aliqui, ut
cum in Attio notat (Tusc. 3 9) quis
floruit librum videret, non
invideret, sed videret, utque
videns aliquem pro aliqui. neque
id veteribus placuisse video; et vel
non in Attio, nec in Plautio, nec
brum orationis, in quo esset ro
mili, in his repetendum. scio Sci-
opium, alium, seditum, et cetera,
sed nihil me movet. Horatii ego
cur acquirere pauca si possum, in-
videor, non ultra producendum est.
Gvidet in epistola Laetantia (Her.
18 167) Troas invideo, corru-
ptum est pro Troas invideo, ut
immediatim Salmasius, non in
solentur est Heinsius. notat. apud
Quintilianum (9 3 initio) Eius opti-
mum ut huius vel invideret, non, ut
omnes veteres et Cicerone praefert,
hanc rem. quae tamen errat: nam
invideo aliquid Plautus, Varro, Lu-
cretius, Cicero ipse dixerunt. quod
statim corripit Scioptius, cum le-
gitur invideo commotio eorum, sup-
plendum esse invidia vel invidere
nominalis vis habens, nihil agn. po-
tius proventum huius continenti-
nem. sic ne hostes quidem sepulturae in-
vident, parva mortalis sepulturae, co-
gitu ro invideo vel fieri. invideo
operi, nempe incrementum vel successum.
non invideo exemplo, ro ex-
tremum non prohibebo ne fiat. Gron.
revocari sepulturae, lectionem scri-
pti de editorum ante Pichenam, qui
primus sine libris induxit sepulturae,
sine necessitate; quod etiam impro-
bat Heinsius l. c. qui praefert cum
Oratore sepulturae, sique exempla

23 *incendebat haec*, *dictus*, et p-
 atque os manibus verberans. mox, disiectis quorum per
 meros vastabatur, praecipit et singulorum pedibus adv-
 tus tantum consternationis invidiaeque concivit, ut pars
 6 tum gladiatores qui e servitio Blaesi erant, pars ceteri
 eiusdem familiam vincirent, alii ad quaerendum corpus ef-
 derentur. ac ni prope neque corpus ullum reperiri, et
 vos adhibitis cruciatibus abnuere caedem, neque illi fuisse
 quam fratrem pernotasset, haud multum ab exitu le-
 10 aberant. tribunos tamen eo praefectam castrorum extrus-
 sarcinae fugientium direptae; et centurio Lucilius interfici
 cui militaribus facietis vocabulum "cedo alteram" indideri
 quia fracta vite in tergo militis alteram clara voce ac ru-
 15 aliam poscebat. ceteros latebrae texere, uno retento C-
 mente Iulio, qui perferendis militum mandatis habeba-
 idoneus ob promptum ingenium. quia ipsae inter se leg-
 nes octava et quinta decima ferrum parabant, dum centur-
 ionem cognomento Sirpicum illa morti deposcit, quintadecum-

firmare tendit. ablativum verborum
 videre iungi ab huius aetatis scriptori-
 bus certum est; nec dubitare de-
 beat Gronovius. vide Burmannum
 ad Quintil. l. c. et Gesnerum ibi-
 dem, qui in huius loci lectione Gru-
 teri sententiam probat. Etenim pri-
 mus Herodotus intulit *sepulcrum*.
 In codice plures testantur ablativum
 fuisse, quem repetit de Gesneri et
 Allemandi sententia. vide Cartium
 ad Phil. Epp. l. 10 exte, et si ob-
 loquimur Schwarzium ad Paesg. 86.
 WOLF.

1. [M] Maretus et Lipsius sic ad
 marginem: nam est in M et vulgatis
 si. recte si. receperunt Fichena et
 qui post eum edidere. nimis accepe
 in scriptis haec duo pronomina per-
 mutantur, ut etiam ad Suetonium
 notavimus. Etenim, loquens digito osten-
 dit commilitones, perperam alii con-
 fecerunt *mei*. WOLF.

incendebat haec his vim addebat.
 Crollius coniicit *intendebat*. sane
incendi proprie dicuntur homines,
 non res. sed huius generis trans-
 lationem alibi per multa exempla vi-

debant, similiter infra c. 69 *aro-*
debat haec. WOLF. *incendebat*

8. *neque illi fuisse fratrem*] N-
 Vibulenus voluit iactari artem vi-
 scii apud Dionysium Halic. 10
 scilicet longe minor similitudo
 scriptis, praesertim poetarum, sae-
 doctis videtur sufficere ut alteri
 alteri ante oculos versatam putes
 WOLF.

12. *militaribus facietis*] mor-
 tui huius militaris exemplum item
 Aureliani vita 6. *huic signum e-*
ercitus apposuerat, *Mann* ad ferrum
 de vite autem centurionum, protri-
 tam res et conculecata. Lips.

13. *facta vitae* M.

18. causa huius cognomenti in-
 stigat. an forte Sirpicus a sirpando
 quod est ligare nocturne constrin-
 gere, prius quidem voce; und
 sirpi aenigmata sive nedi quia
 verberavit obsoleto illo verbo mili-
 tum aures? an quia asperior in
 constringendis militibus duriorque
 Lips. probabiliter alii putant scrip-
 tis illam assumptam pro vita. WOLF.

inter, ni milles: nonnullas: praenos. ad. adversum aspernantis:
minas interieciunt.

24. Haec audita quanquam abstulum, et tristissima quaeque,
maxime occultantem Tiberium perpulere: ut Drusum filium:
cum primoribus civitatis duabusque praetoriis cohortibus mit-
teret, nullis satis certis mandatis, ex rei consuetudine, et
coactis defecto milite supra solitum firmatae: additur magna
pars praetoriani equitis et robora Germanorum, qui tum cu-
stodes imperatori aderant: simul praetorii praefectus Aelius
Silium, collega Straboni patri suo datus, magna apud Ti-
berium auctoritate, rectarum veni, et ceteris periculorum prae-
moneoque estimatas. Drusum propinquantem, quasi per offi-
cium; obviae fuere legiones, non laetae, ut aesolet, neque
in signibus fulgentes; sed illuvie deformi et vultu, quanquam
25. mestitiam imitarentur, contumacias propiores. postquam
vallum intrauit, portas stationibus firmant, globos armatorum
coris castrorum laeis opperiri iubent: ceteri tribunal ingenti
agmine circumveniunt: stabat Drusus; silentium manu pos-
cebat. illi quotiens oculos ad multitudinem rettulerant, voci-
bus transiens strepere, rursus viso Caesare trepidare; mur-
mur incertum, atrox clamor et repente quies; diversis ani-

2. *minas interieciunt*] hoc loco
posuit aliquis abuti ad defendendam
vulgarem lectionem apud Suetonium
Don. 17, *dotum interieci* pro *ad-
hibuit*, quo sensu id dici posse ad
hunc locum in Exposita negavimus.
sed et hic sunt primo quae partes,
inter quas interponantur minae, quod
est interlicere deinde adhibentur
ad impediendum, non ad perficien-
dam. ERM.

3. *tristissima — occultantem*] et
moris, conf. Liv. 5. 1. et 23. 5,
Caes. 7. 28. GERM.

8. *qui tum custodes imperatori*]
recepit ergo iterum Germanos cu-
stodes Tiberium, destitutos post cla-
dem Varianam ab Augusto. Sueton-
ius Ang. 49. de custodibus istis
alibi abunde. LIPS.

12. *estimatas periculorum* (poe-
sarum) perversicibus, praeniorum ad
maliorem sensum rediisuris. non quasi

ipse utriusque fortunae exemplar,
ut volunt nonnulli. WOLF.

14. *in signibus fulgentes*] de caetis
et in eunt insignium notanda quaedam
observo, et promito in Exkurs.
in I. LIPS.

16. *introit M.*

19. *quotiens oculos*] is quidem mos
et affectus vulgi, in turba sua au-
dacis. Lucanus pariter in seditione
5. 250; *quippe ipsa metus exsolvet
audax turba suos. quidquid
multis peccatur, inultum est.* et Vol-
leius 2. 81: *subita deinde exercitus
seditio, qui plerumque contemplatus
frequentiam suam a disciplina de-
sociavit.* LIPS.

sedtulerant M.

21. *repente quies*] video expul-
sam priscam vocem, *repens quies*.
porro huic sententiae Siliam illud
plane geminum est, 10. 396: *clamor
saepe repens et saepe silentia fixis
in tellurem oculis.* clamor autem,

morum motibus pavebant terrebantque tandem interru-
 tumultu litteras patris recitat, in quis perscriptam erat pr-
 cipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum p-
 nima bella toleravisset; ubi primum a luctu iniquisset: a
 mens, acturum apud patres de postulatis eorum; misisse
 terim filium, ut sine cunctatione concederet quae statim
 hui possent; cetera senatus servanda, quem neque erat
 26 neque severitatis expertem haberi par erat. responsum
 a concione mandata Clementi centurioni quae perferret.
 10 oritur de missione a sedecim annis, de praemiis finitae n-
 litiae; ut denarius diurnum stipendium foret; ne veterani s-
 vexillo haberentur. ad ea Drusus tam arbitrium senatus
 patris obtenderet, clamore turbatur. cur venisset, neque a-
 gendis militum stipendiis, neque adlevandis laboribus, dei
 15 que nulla benefaciendi licentia. at Hercule verbera et nece
 cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria l-
 gionum frustrari solitum: easdem artes Drusum rettulisse
 nunquamne nisi ad se filios familiarum venturos? novu
 id plane quod imperator sola militis commoda ad senatu
 20 reiciat, eundem ergo senatum consulendum, quotiens sup-

cum terrent, ut sequitur; quies,
 cum timerent. Lirs. mihi adverbium
 magis placet, ob ipsam variationem.
 WOLF.

9. *contentione M.*, ut p. 58 13. *perferret* reposuit. e M. Pichena.
 at Aurelius, *barba mea, meas*, ait,
 si excusae lectioni patrocinarer;
 vultque *proferret* et *proferendis*.
 neque hic tantum, verum et apud
 Plinium 18 3: *viator, vela corpus*,
inquit, ut proferam senatus populi-
que Romani mandata. et in Plinio
 quidem iam sic ediderunt: sed ta-
 men notant in optimè Chiffletii esse
perferam. nec dubito quin rectius.
 neque enim perlata sunt prius quam
 audita et pronuntiata; et pronunti-
 ando traduntur, quod quid aliud
 quam *perferuntur*? similiter apud
 Juvenalem 6 391: *dictataque verba*
pertulit, genere loquendi satyram
 admodum decenti, in precibus prae-
 sertim parum probatis a sacerdote
 praecante ad deos scilicet secun-

dum consuetudinem, ut habet ve-
 tus Scholiastes. non ergo *pro-*
lit. Gron. c. 23: *perferendis man-*
datis idoneus. c. 57: *perfert man-*
data. et tamen Broterius *inceptu-*
stium proferre defendit. WOLF.

11. *denarius diurnum stipendium*
 vide dicta ad c. 17. ERM.

15. *at Hercule*] formā asseverandi
 quae sermonem in sensum diversum
 ita tradit ut *alias sane*, sed maiori
 cum vi. an quisquam eorum qu-
 nunc superant principes scriptores
 ita loquantur, non facile dixerim.
 conf. tamen auctorem Epist. 2 ad
 Caes. de ord. re publ. c. 4. WOLF.
 v. Hand. Tursellini 1. p. 437.

18. *numquamne nisi ad se*] verior
 lectio e verborum tractu: *num-*
quamne ad se nisi. Lirs. ea post-
 hac recepta est vulgo. fortasse sine
 causa, si *numquam nisi* ad totam
 enuntiationem pertinet, ut interdum
numquam non. WOLF.

plia aut praedia indicantur. an protentia sub dominis, pœ-
 27 nas sine arbitro easa? postremo deascunt tribunal, ut quis
 praetorianorum militum amicorumve Caesaris occurreret, manus
 intentantes, causam discordiae et initium armorum, maxime
 infensi Gnaco Lentulo, quod is ante alios aetate et gloria
 belli firmare Drusum credebatur et illa militiae flagitia pri-
 mus aspernari. nec multe post digredientem cum Caesare,
 ac praevisu periculi hibernas castra repetentem, circumstant,
 rogantes quo pergeret, ad imperatorem an ad patres, ut
 28 illic quoque commodis legionum adversaretur. simul ingru-
 unt, saxa iaciunt. itaque lapidis intu cruentus et exitii cer-
 tus, accursu multitudinis quae cum Druso advenerat prote-
 ctus est. noctem minacem et in scelus erupturam fors leni-
 vit: nam luna claro repente caelo visa languescere. id mi-
 niles rationis ignarus omen praesentium accepit, [ac] suis la-

3. occurreret] Muretus et Acidalius corrigunt occurreret. sed in hoc verbo non semper observatur illa temporis ἀντιθέσις. WOLF.

manus — discordiae] equando manus dedere causam discordiae et armorum, ait ille? certe si, cui sunt intentatae, is strenue repulit eas, an ultro, quod ira dicat, occupavit. eam enim, qui rixam quaerunt, ut suam occasionem rapiant, et quasi essent provocati, nihil non sibi licere in auctores iniuriae interpretantur. dein tumultu coëpto advehiunt et aggregantur utrimque secū, et a manibus ad ferrum ac enses transitur. apage annos. Gronovius datus est locus. quid si Tacitus dedit manus intentantes, maxime Lentulo? videtur in margine obliquum, causa discordiae et initium armorum, scriptum fuisse, ut alibi, dein venisse in textum explendi causa. infra c. 32 est quidem simile quid, ea vetustissima materia etc. sed ibi alia structura est. EHN. exemplum huius structurae erat c. 2 ambidia dominationi; et eo modo intellexit, opinor, Gronovius. iam quærit cuiusnam discordiae mentio sit, quum discordiam dudum saevissime viderimus. nimirum totius huius seditionis tres quasi actus seu

gradus distinguuntur, inde a. c. 17, tum a. 20, tum a. verbis istis. narraturus nunc est discordiam praetorianos inter ac Pannonicos milites, iras horum novam et arma expedita in cohortem Drusi. huius extremi et atrocissimi actus praecipua causa, i. e. occasio ea materia (incentivum), fuit intentatio illa manus. WOLF.

5. ante alios: h. e. aliis praestans aetate et gloria bellica. v. Ind. v. anteq. hominis laudes sunt 4 44. WOLF.

14. quid hoc, clariore puerne caelo? cassa palearum, si examinas. a Beroaldo ea lectio est, quam sperne; et substituit luna claro repente caelo. facit sententia, et prisca scriptura clamore, pena caelo. claro autem caelo is lunae languor; et ideo sequitur postquam ortae nubes offecere visui. LIRA. Salinerius volebat clariore plena caelo, et clariore positive accipiebat, et sic quoque Chiffletius in epist. ad Lips. t. 1 collect. Burm. p. 727. Nerius in Ann. 1 4 clare plena caelo; et clarem accipit de lumine solis, quod luna recipit. sordes hae sunt. verum vidit Lipsius. clare tamen etiam Gronovio placet. EHN. clamore pena caelo M.

15. molestum hic esse rō ac sen-

horibus defectionem sideris assimulans, prosperaque cessae quae pergerent, si fulgor et claritudo deos redderetur. iur aeris sono, tubarum obrutumque sonitu strepere; prae splendidior obscuriorve, laetari aut maerere; et postquam sortae nubes offecere visis creditumque conditum tenebris, sunt mobiles ad superstitionem perculsa ventel mentes, a aeternum laborem portendi, sua facinora aversari deos iam tantum. utendum inclinatione ea Caesar et, quae vultus potulerat, in sapientiam vertenda ratus, circumi tentoria tunc 10 accitit centurio Clemens, et si alii bonis artibus periti vulgus: ii vigiliis, stationibus, custodiae portarum et ins

sit Freinshemius, qui abesse mallet. succurrere alio modo. voluit Hein- sius, emendans hanc; quod durum est. melius Freinshemius iudicavit. ERN. [M a, in margine ac.] commo- dissime coniecit Wopkensius accipie- bat, suis lab. eclipsis haec, apud chrono- logos celeberrima, incidit in 5 Kal. Oct., initio hor. 3 18 32', sine h. 7 6 32'. certa testis incipientis principatus Tiberiani. WOLF.

2. *pergerent*] frequens hoc ver- bum Tacito: sed nusquam opi- nor, vel ipsi vel alii *pergere ali-* quid est insistere instituto, agere quod in manibus habeas. ut com- modissime accipiamus, integram foret *prosperae cessura itinera quae pergerent*, sed quis hac in re sic lo- quitur? prorsus censeo Tacitum scri- psisse *quae urgerent*, i. e. quae labora- rent, quibus instarent. Horat. Sat. 2 7: *vitibus gaudet constanter et ur- get propositum*. et Carm. 2 16: *marisque Baiis obstrepentis urges summoovere litora*. noster 12 12: *itaque urgeret coepta*. non *dicit pergeret coepta*. Gron. Rhénanus *quae gererent*, quod multo est lan- guidius. Heinsius l. c. *quo perge- rent*. Davisius (ad Cic. Leg. 2. extr.) *quae agerent*; quod cuius in men- tem veniat. vulgatum verum videtur. *pergere* nostro est persequi, urgere. A. 3 66: *si rectum iter pergeret*. conf. 4 20, 15 27. adde Burm. ad Val. Flacc. 4 690. ERN. iam Lipsi in prima editione coniecturae erant *urgerent, peragerent*. postea eas

tacite revocavit. *pergere rem* aut quo usum est studioso tractata, in- molienda et persequenda quum ma- xime occupari. cf. Wopkens. Lect. Tull. 3 2. sic et alia verba neutri- similis potestatis olim cum quart- cam post 1800, v. c. *petere* (liter- contendere, *prosperare*; ac manifeste maxime in hoc posteriore. WOLF. *gererent et peragerent* margo M.

3. *aeris sono*] clarum exemplum vanae religionis, ad levandos luna- labores. ita enim opinio erat. Inve- nalis nimis facete de sexu tinnient (G 441) *una laboranti poterit suc- currere lunae*. Livius 26 5. quon- morem nec Christianos desisse dis- cas e divo Maximo Taurinensi epi- scopo; qui nimis id indignatur et culpatur homilia propria *de defecta lunae*. ait inter alia hic apta: *cum requirerem quid sibi clamor hic vel- let, dixerunt mihi quod laboranti lunae vestra vociferatio subveniret ei defectum eius suis clamoribus ad- iuvaret*. LIPS.

6. *perculsa*] hic quoque suspicari- liceret legendum *percussae*, ut. su- pra c. 12. sed vulgatum intelligi- possent *de statu deiectae*, quod est *percussae*. ERN. vide ad c. 12. WOLF.

7. *potandi M, portendi* margo. mox M. *adversari*.

II. if] sic a Lipsio correctus lo- cus. M et alii corrupte in. in vi- giliiis se inserere dici nullo modo potest. vide dicta de ubi ad c. 22.

ant, spem offertant, metum intendunt. "quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione et Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius et Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? denique pro Neronibus et Drusis imperium populi Romani capessent? quin potius, ut novissimi in culpam, ita primi ad paenitentiam sumus? tarda sunt quae in commune expostulantur: privatam gratiam statim mereare, statim recipias." commotis per haec mentibus et inter se suspectis, tironem a veterana, legionem a legione dissociant, tum redire parlatim amor obsequii: emittunt portas, signa unum in locum primo capio seditionis congregata suas in sedes referunt. Drusus orto die et vocata concione, quanquam rudis dicendi, nobilitate ingenta innotat priora, probat praesentia; negat se terrore et minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, ascripturum patri ut placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idem Blaesus et Lucius Apronius eques Romanus e cohorte Drusi, Iustusque Catonius

Lipsius posuit in margine: recepit Pichena, quem secuti sumus. ERM.

11. stationibus] quae ante portas quidem, sed paulo longius: atqui et in ipsis custodiae fuerunt, et has adhaerit. nos in Militia, 5 8. LIPS.

2. percennioni M.

4. denique h. l. pro, ut paucis absolvam, dici recte monet Freinsheimius. sic saepe esse apud omnes scriptores hodie notissimum est. ERM.

6. novissimi in culpam] hoc accipiendum quasi ad meliores militum dictum. etsi enim omnes rebellaverant, non aequae prompte, et quidam secuti magis quam ducentes. hos tunc excitat. LIPS. tirones a veteranis concitatos. ii maxime in vigiliis accurate monuit Freinsheimius. WOLF.

9. tironem] intellegit qui stipendia vendam complexissent, abiunctos ab iis qui sub vexillo veterani. LIPS.

13. contentione M.

nobilitate ingenta] culpavi; nec meo animo capio, nisi quod videtur simile illi dicto apud Lucanum 8 323: quos Lentulus omnes

virtutis stimulis et nobilitate dolendi praecessit. hinc apud Claudianum (de bello Get. 376) *mista sed nobilis ira*, in quibus plus scilicet aliquid intellegitur quam dicitur. LIPS. intellige ferociam quandam et pervicaciam, ut supra appellat Tacitus, quae non cedat periculo, non timeat libere dicere quae sentiat; qualis esse solet in hominibus magnae nobilitatis. ERM.

17. exciperet] legitima ratio postulat excipiat; et sic Tacitum dedisse credo. vulgatum est a librario Langobardico vel germanizante. ERM. hoc probat Crollius. haud dubie nimis insolens h. l. videtur imperfectum; non tamen ad Taciti mentem. WOLF.

18. cohorte Drusi] intellige cohortem amicorum, quos secum duxerat de more Drusus. comites alias vocantur. sic Germanici comites et amici Ann. 3 13, in quibus Vellilius fuit et alii. sed de his abunde dixi in Excursu xv ad Suetonium. ERM.

Iustusque] credo eum esse qui postea praetorii praefectus, imperante

primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. certa inde sententiis, cum alii opperiendos legatos atque intemperate permulcendum militem censerent, alii fortiori remediis agendum: nihil in vulgo modicum; terrere, ni-
 15 veant; ubi pertimuerint, impune contemni; dum supersti-
 urgeat, adiciendos ex duce metus sublatis seditionis au-
 ribus. promptum ad asperiora ingenium Druso erat: voca-
 Vibulenum et Perceonium interfici iubet. tradunt plerique
 intra tabernaculum ducis obrutos, alii corpora extra valli
 30 abiecta ostentui. tum, ut quisque praecipuus turbator, co-
 quibiti; et pars, extra castra palantes, a centurionibus
 praetoriarum cohortium militibus caesi; quosdam ipsi ma-
 puli, documentum fidei, tradidere. auxerat militum cui
 praematura hiems, imbribus continuis adeoque saevis ut n-
 15 egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa posset
 quae turbine atque unda raptabantur. durabat et formi-
 caelestis irae, nec frustra adversus impios hebescere sidera
 ruere tempestates: non aliud malorum levamentum quam
 linquerent castra infausta temerataque, et soluti piaculo su-
 20 quisque hibernis redderentur. primum octava, dein quin-
 decuma legio rediere. nonanus opperiendas Tiberii epistu-
 las clamitaverat, mox desolatus aliorum discessione imminen-
 tem necessitatem sponte praevenit. et Drusus non exspe-

Clandio, et Messalinae fraude in-
 spectus. suadeo legas Dionem 60
 18. de primo ordine ego in Militia
 libro 2. Lirs.

3. *primulcendum* M.

6. *ex duce metus*] no mutemus.
 dictio est quam amat Tacitus. ita
 2 38, 11 20, Agr. 16. a Sallustio
 sumpsit (de re publ. ad Caes. c. 1
 extr.): *neque quemquam a multis*
metuendum esse, quin ad eum for-
mido ex multis recidat. Lirs.

9. *obrutos*] sepultos, aut prope-
 ratae sorobi injectos. vide ad c.
 61. necatos esse per se apparebat
 et ex antecedentibus. Wolf.

extra vallum] ut in oppidis ani-
 madversiones extra muros, sic et
 in castris extra vallum. ideo cor-
 pora hic abiecta in eum locum qui
 fuit extra portam Decumanam, a
 castrorum tergo, ut ex Vegetio

discas 1. 23. Seneca de Ira 1 16
damnatus extra vallum deductus
est, et iam cervicem porrigebat, cum
subito apparuit commilito ille. Hir-
 dius de bello Africano c. 46: *si*
extra vallum deducti sunt et cruci-
abilliter interfecti. Calpurnius De-
 clam. 7 in ipso argumento: *impera-*
tor corpora eorum extra vallum pro-
fici iussit. eiusdem sententiae quod
 idem Tacitus statim (c. 32): *convul-*
tos laniatosque et partim exanimos
ante vallum aut in amnem Rhenum
proiciunt. Lirs.

15. *tutari signa* 1. e. recta habere
 et servare in principiis, ubi defixa.
 Lirs. habitum hoc in diris. Florus
 3 11 3, ibique Dukerns. quippe
 signa numina legionum erant. Wolf.

22. *desolatus*] solus relictus, *μω-*
ρωδής, ut Glossae veteres. Lirs.

das legatorum regressu, quia praesentia status considerant, in urbem rediit.

31. Idem ferme diebus isdem causis Germanicae legiones turbatae, quanto plures, tanto violentius, et magna spe fore ut Germanicus Caesar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus vi sua cuncta tracturis. duo apud ripam Rheni exercitus erant: cui nomen superiori, sub Gaio Silio legato; inferiorem Aulus Caecina curabat. regimen summae rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum summentum. sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua fortunam seditionis alienae speculabantur: inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab unetvicesimanis quintanique initio, et tractis prima quoque ac vicesima legionibus: nam isdem aestivis in finibus Ubiorum habebantur per totum aut levia munia. igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, lasciviae sueta, labo-

1. considerant M.

8. *tracturus*] elegans est Freinsheimii coniectura, et consensio vocibus seditionum capite extremo, *tracturis*. sed et vulgata commodum sensum habet, ut bene iam monuit Ryckius. Eam. sicut extremo hoc capite sua ad milites spectat, ita hic quoque. si ad Germanicum spectaret, tamen sua vis suet et quam ab exercitu mutaretur; igitur non sua, sed aliena. tam ambigue non loquantur veteres; nec possunt haec ex nostrarum linguarum vitiis iudicari, quare ut omnium quantum legiones praevalescentes suarum opum fiducia deceat (ita enim magna spes est militum), ad Lipsii et Freinsheimii coniecturam ipsa constructio nos trahit vi sua. et hanc coniecturam, quae iam dudum sedem in textu meruerat, malam dicit Broterius, mire laudans sui Pellicerii augur, in sua c. *tracturus*. conf. c. 35 med. WOLF.

8. *filio M, silio* margo.

9. *Galliarum censui*] censum accipit non qualis Romae, ut potae saltem essent Gallorum facultates, sed ut ex modo census tributum praeferat et vectigal. quod cum in aliis provinciis servabatur (apud

Iuriscensuales titulo toto de censibus), tum in Gallia potissimum, distissima provinciarum. adde sis nota in EXCURS. K. LIPS.

12. *ab unetvicesimanis*] in Germania inferiori hac aetate ubique XXI legionem reperio, non XIX. Itaque hic et saepius reponere *unetvicesimanis*, quae vox remotior ab usu hodie, imposuit scriptorum vulgo. adi, si placet, ad H. 1. 61 notas. LIPS. Pichena e M recte, quod coniecerat Lipsius, reposuit, firmaruntque ceteri, nisi quod dederant vulgo *unetvicesimanis*, extrinseca littera ea quae una mendo fortasse causa fuerat. Lipsianam scripturam merito praefert Broterius. etiam c. 45 *unetvicesimae*. vide ad H. 4. 78. WOLF.

13. de legione prima, cuius saepe in hoc libro mentio, quaeque in antiquo marmore *Germanica* vocatur, vide, si lubet, erudite disserentem Bimardum in Originibus Cularonensibus c. 5 t. 1 Thes. Inscr. Marator. p. 95 seqq. EAM.

a^o *vicesima M.*

16. *nuper*] ante quinque circiter annos, nuntiata in urbe glade Variana; cum quidem Romae subitem militem Augustus conscripsit ad tu-

rum intulerans, impellere ceterorum rudes animos: ne
tempus quo veterani maturam missionem, iuvenes laque
stipendia, cuncti modum miseriarum exasperent, saevitia
que centurionum ulciscerentur. non unus haec, ut Pann
cas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum
res, alios validiores exercitus respicientium, sed multa a
tionis ora vocesque: sua in manu sitam rem Romanam;
victoriis augeri rem publicam; in suum cognomentum adse
32 imperatores. nec legatus obviam ibat: quippe pluri
10 vecordia constantiam exemerat. repente lymphati destri
gladiis in centuriones invadunt: ea vetustissima militari
odii materies et saevienti principium. prostratos verberil

telam ripas Rhoni, et plerisque a
libertinis. Suetonius 25 et Dio 56
23. Lips.

1. *impellere*] vulgatum *implere*.
Ernestii index explicabat *contagione*
imbueri, nescio quo auctore; Wop
keusius *exagitare*, *contingere*, *indu*
ditis quidem auctoribus, sed parum
validis. aures sediciosorum *implere*,
animos *impellere*. Latium est. ita
que verisimilem emendationem, quae
envis ex c. 16 in mentem venerit,
libenter reduxi in sedem suam.
WOLF.

4. mutavi interpunctionem, ne
sit *unus Percennius*, nomen pro
prium pro appellativo. oritur hinc
nomen quoddam, quod dubito an
sit veterum Inguarum. WOLF.

8. *in suum cognomentum*] si ad
sua tempora Tacitus respexit, clara
res: omnes enim post Tiberium fere
imperatores cognomen sumpserunt a
pugnacissima gente. at quid est quod
hic milites in eo gloriantur, nisi si
divini et praescii futurorum? nam
ad hoc aevi solus Drusus et Ger
manicus cognomine illo usi, ex de
creto quod apud Dionem habes 55
2. et si quisquam ex imperatori
bus, solus certe Tiberius. sed cor
rectione explico me, et omnino
scribendum censeo *adscisci impera*
turos. idque verum, cognomento
illo insignitos eos qui in spe princi
patus. praeter dictos, ecce Vitel
lius imperator *filium suum retinens*

Germanicum appellavit, H. 2
extr. Lips. dissentiant Saliner
Ffeinshelmus Ryckius, et *impera*
ret, intelligunt duces exercitus
qualis Drusus olim, post Tiberii
tum Germanicus; quibus nomen i
peratoris datum, quod etiam Ge
manico passim tribuit Tacitus. qu
mibi adhuc commodissima ratio vi
est. sensus erit: qui imperator
sunt, exercitus Germanico maxime
praefici, ut Germanicorum cognome
accipiant veluti omnium gloriosiss
mum, sive hoc maxime cognome
petere ac sumere. ceterum vid
infra 2 26. latinitas durior est,
nare dictum in *alicuius cognome*
adscisci sed tamen et supra c.
Livia in nomen Augustae adsume
batur. ERM. ibi forma lenitur zeng
mate. sed conf. 2 60. ad gloria
tionem satis erat adhuc duos tre
duces ita appellatos fuisse. milit
militaris usus nominis conveniebat.
quid de vocabulis mutetur Romae
isti non curant; et quando illic
imperator usurpari coepit pro *prin*
cipe? conf. Lamprid. Severo c. 4
initio. Germanico exercitus super
bia creverat ex eo quod duces
tum a nulla gente praeterquam a
Germanis cognomentum sumpserant.
WOLF.

12. *prostratos*] ex more fastuarii.
vide Casaub. ad Suet. Tib. c. 60.
ante hoc parenthesin feci ea — *prin*
cipium. WOLF.

mulant, sexagani singulos; ut numerum centurionum adaequarent: tum convulsos laniatosque et partim exanimos ante vallum aut in amnem Rhenum proiciunt. Septimius cum perfagisset ad tribunal pedibusque Caecinae advolueretur, eo usque flagitatus est donec ad exitum dederetur. Cassius Charea mox caede Gai. Caesaris memoriam apud posteros adeptus, tum adulescens et animi ferox, inter obstantes et armatos ferro viam patefecit: non tribunus ultra, non castrorum praefectus ius obtinuit: vigilias, stationes, et si quae malia praesens usus indixerat, ipsi partiebantur. id militares animos alius coniectantibus praecipuum indicium magni atque implacabilis motus, quod neque disiecti nec paucorum instinctu,

1. *mulant*] *malim mulant* in hac significatione. Cicero pro Mil. 14. Liv. 29 9, 8 24, 26 12. quibus locis omnibus *mulare* non aequae placet. Lirs. idem in M repertum recte recepit Pichena et Gronovius. de verborum *mutare* et *mulare* permutatione frequenter actum a criticis. Ern.

sexagani singulos] in legione plena sexaginti centuriones. Dionysius Hist. 9 10, et Vegetius; ego plene in Mithrida 2 5—8. Lirs.

7. *adulescens*] admodum 30 annorum et amplius. quam Caligulam occideret, senior dicitur Suet. Caes. c. 56. Wolf.

12. *nil p.*] Rhenano placet vel nec sperno. Lirs. hoc quidem palam est, non respondere inter se *tū neque et nil*, nihiloque magis *tū neque et vel*. sed qua in voca mendam sedeat, videndam. nihil illos offendit *tū disiecti*, quod me maxime, qui enim *disiecti*? sparsi, inquit Aretim. et haec quidem vis vocis: sed an Pannonii magis sparsi? imo mox e sparsis adunati. tale enim quid dixisse Tacitus videtur, quod in Pannoniis fuisset et tumultum eorum minus metnendum reddidisset, quemadmodum *paucorum instinctu*: eo enim Percennius et Vibulenus significantar. quid moror? Taciti manus fuit: *quod nusquam distracti, nil paucorum instinctu*, hoc est, nullo loco, nulla in re

discordes. Balbus ad Ciceronem (Epp. ad Att. 8 15): *ut Caesarem et Pompeium perfidia hominum distractos, rursus in pristinum concordiam reducas*. noster 4 40: *si matrimonium Liviae velut in partes domum Caesarum distinxisset*. Varro apud Non. 4 138, *distractione civium elanguescit bonum proprium civitatis, atque aegrotare incipit et consenescere*, atque hinc Germanici formidabiliores, nam Pannonii subinde distracti, ut cum *depulsi aemulatione* c. 18, cum *ferrum inter se parabant ob centurionem cognomento Sirpicum* c. 23. Gron. sed *disiecti* idem est quod *distractus*, eoque verbo saepe utitur noster, vide 1 70, 2 45, 3 2, 4 46, ut iam monuit Heinsius. ego probem Rhenani conjecturam, quod neque *disiecti vel paucorum instinctu*, cum Pichena et aliis; quam recepit Ryckius. non semper post *neque sequitur neque vel nec*, ut saepe monuerunt viri docti, sed etiam *vel, aut* (v. Bentleium ad Horat. Epod. 16 6), item *et, ac*, ut contra Bentleium docet Burmannus ad Ovid. Met. 3 492. atque Tacitus per multis locis usitatiorem particularem consecutionem, veluti data opera, negligit. sic 3 54: *neque mihi aut vobis usui futurae*. Ern. aut minus negandi sustinere (nam vim per se non habet) ab omnibus, et recte, concessum est. verum an simplices copulae et ac eundem usum habe-

sed pariter ardescerent, pariter silerent, tanta aequalitas
 33 constantia ut regi crederes. interea Germanico per Gal
 ut diximus, census accipienti excessisse Augustum affe
 neptem eius Agrippinam in matrimonio pluresque ex ea l
 iros habebat, ipse Druso fratre Tiberii genitus, Augu
 nepos, sed anxius occultis in se patrui aviaeque odiis, c
 rum causae acriores, quia iniquae. quippe Drusi ma
 apud populum Romanum memoria, credebaturque, si rei
 potitus foret, libertatem redditurus; unde in Germanic
 10 favor et spes eadem. nam iuveni civile ingenium, mira
 mitas et diversa a Tiberii sermone vultu adrogantibus
 obscuris. accedebant muliebres offensiones, novercalibus
 viae in Agrippinam stimulis; atque ipsa Agrippina pa
 commotior, nisi quod castitate et mariti amore quamvis
 34 domitum animum in bonum vertebat. sed Germanicus quai
 summae spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti. S

ant dubitatur, Burmannoque et aliis
 hac in re se opponit Ruhkenius
 ad Velleium 2 45, Bentleium se
 quens. neque vero Bentleius id
 quod volebat plane demonstrasse
 videtur, et erant qui victum putent
 uno adversarii Iohnsoni exemplo
 (ex Ovid. Met. 10 92 sqq), cui si
 milla quamlibet multa addi possint.
 sed proprietatem si sequimur, his
 copulis ista negandi vis nonnisi tam
 tribuitur, quum unus aut paucorum
 nominum adiectio et velut appositio
 sit, non quum integrae enuntiatio
 nes inferantur cum verbo novo. ne
 que in his simillimae significationis
 particulis non apparet usus quidam
 legitimus, qui aliam magis frequen
 tet alia. ita distinctivam vel negare
 paucissimis exemplis doceri poterit.
 praetuli ergo nec, Grotii coniectu
 ram; ac video iam eandem placere
 Wopkensio. nil omnino falsum duco,
 quia non coit cum proximis verbis,
 nec apte pendet aliunde. est enim:
 quod non sparsi, non impulsu pau
 corum agerent. pro sparsis, di
 stractis iam Pompeius Magnus dis
 sectam manum dixerat, opp. con
 iunctis sive contractis copulis, in
 epist. apud Cic. ad Att. 8 post 12.
 Wolf.

3. census accipient] ea for
 sermonis Iurisconsulto dicta lega
 ad census accipiendos. c. 1. d.
 numeribus et honoribus. Lips.

7. iniquae] a virtutibus eius orta
 invidabant, et erectum ingeniu
 timebant. Lips. acriores causae su
 validiores. pertinaciores nos fac
 iniquitas irae, Seneca de ira 3 2
 alte repetita sententia, in qua
 scite commentatur Muretas. Wolf.

8. credebaturque] immo prodit
 a Tiberio eius epistola est, qua d
 cogendo ad restituendam libertatem
 Augusto agebat. quae una caus
 necis pio in patriam inveni, sed in
 felici. Suetonius in Tib. 50. Lips
 conf. 2 82, et Suet. Claud. I. Wolf
 credebatur. qui M, et periur p. 56
 TI: triumphos qui.

14. castitate] qua unum maritan
 amabat suum. per se castitas fero
 ciam domare non potest, nisi ea
 virtute et moderationem et ceteras
 omnes muliebres virtutes contineri
 dixeris. sed prius videtur verius,
 et amore mariti quasi explanationis
 causa additum. Wolf.

16. propior M, et sequē: margo
 sequitur.

quos proximos et Belgarum civitates in verba eius adigit. dehinc subito legionum tumultu raptim profectus obvias extra castra habuit, deiectis in terram oculis velut paenitentia. postquam vallum inivit, dissoni questus audiri coepere. et quidam prensa manu eius per speciem exosculandi inseruerunt digitos, ut vacua dentibus ora contingeret; alii curvata semine membra ostendebant. assistantem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic melius audire responsum; vexilla praeferri, ut id saltem discerneret cohortes. tarde obtemperavere. tunc a veneratione Augusti orsus flexit ad victorias triumphosque Tiberii, praecipuis laudibus celebrans quae apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiae inde consensum, Gallicarum fidem extollit; nil usquam turbidum aut discors. si 35 lentio haec vel murmure modico audita sunt. ut seditionem atigit, ubi modestia militaris, ubi veteris disciplinae decus, quosam tribunos, quo centuriones exegissent, rogans, nudant universi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum

8. *exosculandi*] haec est codicis et antiquarum editionum scriptura, non *occulandi*, quod, nescio quare, Lipsius iniecit. illud recte tuetur Gronovius et dedit Broterius. conf. H. 145. WOLF.

10. *a veneratione Augusti orsus*] in capite haec verba Aurelius, ut Germanicus initio orationis oculos converterit in imaginem Augusti signis affixam, quam sit veneratus. gestu flexo et manu ori admota, mox quos ut proloqui. sed sic possunt accipere, qui nesciant quid Tacito et alii sit *veneratio*; et certe id non omnes sciunt. usurpant autem eam vocem pro ea quam moluerunt dicere *venerabilitatem*; ut *veneratio Augusti* non sit actio aliorum circa eum, sed ipsi in eam dignitas vel maiestas. sic 12 41: *qui nos sacrorum et sacris antiquitus concessus augebat venerationem feminae*. de Agrippina loquitur. Seneca ad Polyb. 21: *qui munere fortunae tantam venerationem receperat, ut felicitas eius effugeret invidiam*.

Iustinus de cohorte Alexandri 13 1: *eius virtutis ac venerationis erant ut singulos reges putares*. ergo a *veneratione Augusti orsus*, est, orsus dicere de magnitudine ac maiestate illius principis. GRON.

13. credo Tacitum dedisse *pulcherrime*, quae in hac phrasi est legitima ratio. scio ab ea discessisse paulatim scriptores Latinos, sed etiam librarie eam mutasse, quod a suae linguae indole discreparet. ERN. errat, ut puto. tenue discrimen est. si *recta, strenua* vel simile quid esset, concederem. sed ut rem *strenue* facere dicimus, ita non dicimus *pulchre*; et *pulchrum factum* magis in usu est quam *pulchre facere*, in illa certe significatione. ad hoc etiam exquisitior est vulgata. WOLF.

18. *universi*] in codice et ante Lipsium erat *universa*. etiam hoc repetit Gronovius filius. patri, opinor, Lipsius egregie coniecit vi. debatur. WOLF.

notas exprobrant; mox indiscretis verbis praetia vacationum angustias stipendii, duriciam operum, ac propriis nominibus iaculant vallum, fossas, pabuli materiae lignorum adgestus et si qua alia ex necessitate aut adyersas, optima castrorum quaeruntur. atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, quae Africae aut supra stipendia numerantes, moderetur fessis, neu mortem in eisdem laboribus, sed finem tam exercitae militiae aequae inopem requiem orabant, fuere etiam qui le-

1. *exprobrant*] non, opinor, verbis, aut quo Germanico obijcerent, sed ostendunt invidiae faciendae causa et ostendendo exprobrant. sic est etiam supra c. 18 initio. vide locum Lucani mox allatum a Lipsio. ERN.

praetia vacationum, M.

3. Daniel Heinsius vix dubitabat esse glossam e margine textui insertam vocem *lignorum*, vocis *materiae* interpretationem. Ryckius autem per *materiam* trabeas ingentes, per *ligna* virgulta, vimina etc. contra Oudendorpius ad Sueton. Ner. 33 *materiam* de lignis dici docet, e qua sepes vel vallum fiat, possis etiam *materiam* latius capere, ut lapides contineat sternendis viis: sed illa materia non in castra congeritur, de quibus tamen sermo. optimum fuerit *materiam* capere de lignis ad struendum vallum et aedificandam, *ligna* intelligere, quae ad coquendum, ignea nocturnas necessaria sint. ERN. nota est Ulpiani distinctio in Digg. 32 1 55. conf. Buchneri not. ad Plin. Epp. 10 50 2. WOLF.

4. *adversus etiam castrorum*] Seneca ep. 18. med. *miles in media pace decurrit sine ullo hoste, vallum iacit, et supervacuo labore laetatur, ut sufficere necessariis possit*. Liv. 39 2. Vopiso. Probò 9. haec opere, imperio, labore, manu militari facta dicebant. conf. Suet. Aug. 18, Plin. 11 29, Quintil. L. O. 2 13 16. Servius (ad Aen. 8 652) de Gallis urbem tenentibus: *adeo ut quae incendere non poterant, militari manu deruerent*, usus in hostium opere verbo Romano. GAON.

6. *moderetur fessis*] similia. Iuliani milites, in seditione apud Lucan. 5 274: *tam respice canos* etc. LIRS.

7. *neu mortem in eisdem laboribus*] haec mutilata esse putabat Heinsius. vitiosa esse fortasse concedam; et putavi aliquando sic emendari posse, *neu morerentur*: orabant ut moderetur fessis, neque quodet se mori in hac tam misera vitae conditione. oro te ne moriar breviter dictum pro oro te ne quis me mori. particula quidem *neu* necessario verbum requirit, eaque si est a Tacito, aut *morerentur* legendum, aut excidit obirent aut simile. etiam vulgatum defendi et explicari potest, si pro *neu* legamus *nec*. qui dixit *neque inopem requiem orabant*, pro orabant ne sineret requiem sibi a militia esse cum inopia coniunctam, idem etiam non dubitavit, ut opinor, dicere *nec mortem in eisdem laboribus orabant*, h. e. ne se ad mortem usque eisdem laboribus vexari sineret, ne mors se in istis laboribus opprimeret. sed prius, ut opinor, melius. ceterum *neque inopem requiem* intelligendum, et non *inopem requiem*. de hoc usu totum neque aliquot locis IF Gronovius in Obserratt. ERN. *neu* legitimam est in prohibitione (quippe alias generis est *neque*, ut hene docet Ernestius), nec ellipsis verbi dardior hic quam c. 7 *ne laeti* etc. mollit eam post tria substantiva, *mortem finem requiem*, illatum *orabant*, neque erat verbum quod cum illis tribus commodè iungi posset, v. c. *daret*. quod ille coniecit aliquando, nullo est durius hac omissione. WOLF.

gatum a divo Augusto pecuniam reposerent, faustis in Germanicum omnibus; et si vellet imperium, promptos ostentare. tam vero, quasi scelere contaminaretur, praeceptum tri-
bunati desinit. opposuerunt abenti arma, munitantes, ad
segregaretur. at ille meritum potius quam fidem exueret
clavibus, ferram a latere deripuit, elatumque deferbat in
pectus, si proximi prensam dextram vi attinuissent: extrema
et conglobata inter se pars concionis, ac vox credibile dictus
quidam singuli propius incidentes, ferunt hortabantur; et

2. omnibus] an vero nominibus? sit quidem Suetonius 13 de Culi-
gda: denunciat et laetissimo obpio-
rum agmine incessit, super fausta
tenuis, nidus et pullum et pu-
rum appellandum. fausta nomina
sunt, di te servent Augusto, impe-
rator, princeps, felix, victor, alia-
que ab adulationis vulgi nata. Dio
quidem ab hac lectione est 575. τὸν
τε Τιβέριον, inquit, ἑκατηγόρη-
σας, καὶ τὸν Γερμανικὸν παύ-
σασθαι ἐπεκάλεισεν. Lips. Ovi-
dus Met. 12 218: felix dixeris
ille coniuge Peirithoeum, quod poene
felicissimus omnia. et alibi et reddi-
di omnia vota, de salutantibus in-
ter se. nec aliter Suetonius l. c.)
super fausta omnia, non nomina
Graec. fausta et nomina erom-
tum epichoron est. at ἀτυχὸν est
nomen in aliquem; et in ipsis no-
minibus sunt omnia. WOLF. omnia
du M.

si vellet imperium] id Velleius
2 125 ita exprimit: defuitque qui
contra rem publicam duceret, non
qui ducerentur. nec alio fine legata
petunt, tanquam illum scilicet ha-
berent pro herede. Lips.

vario tentatus locus in voce
promptus. alii promptus l. 6. Ho-
merus velint e M; Heinkeus prom-
ptus l. e. res promptas, at 12 12.
epo vulgatum promptus probo; in-
collecto τὸν se. sic mox et ille
munitum potius; et sic saepe.
neque enim legiones, sed se prom-
ptos ostendebant: verum aliud est
in hoc loco, quod modelam deside-
rari videtur. primum, quid san-
ctis in Germanicum omnibus cum

flagitatione pecuniae sibi legatae?
desinit ostentare non potest pen-
dere a fuere. igitur aut sic legam,
fuere etiam qui -- reposerent, et
faustis in G. omnibus; si vellet
imperium, promptos ostendebant, aut
mutata interpunctione sic: fuere
qui -- reposerent: et faustis in
G. o. -- ostentantes. Enn. apud
Ciceronem haec constructio offensio-
nem haberet, non apud Tacitum.
occurrit, qui qui promptus mancipis
videtur, lenem modelam habet, et
se, si v. imperium. nec eam tamen
ipse probat. WOLF.

6. recte a latere. nam mos prin-
cus gladium ex humero suspendere
et demittere ad latus. Homerus Il.
8 45: ἀμφὶ δ' ἄρ' ἐμπαῖν βέ-
λετο ἔλπος ἀργυροῦλον. Od. 8 3:
πρὶ δὲ ἔλπος ὄξυς δέξ' ἀμφ. conf.
Virg. 8 459, 11 1. nec id heroum
modo suecile, sed obtinuit postea,
atque adeo apud Romanos. Claudianus
de lud. Baile. 2 91: gestatosque
patri scapulis iuvantibus enses. et
Germanos. Windichindas: subnixi
stant (Saxones) parvis scutis, ha-
bentes ad rebus collatos magnos.
ad renes enim, ut eiusmodi scrip-
torum atticismus est, valet ad latera.
Lips.

9. incidentes] sic quoque auctor
infra c. 61: incidentes moestos locos
cuiusque ac memoria deformes. immo
et Cicero (de Invent. 2 14): faci-
lius autem ad inventionem animus
incidet, si gesti negotii et tuam et
adversarii narrationum saepe et di-
ligenter pertractabit. Gron. cep-
ticerat Muretus accedere: sed gra-
vius est incedere. Tacito etiam un-
tatis. vide indicem. WOLF.

miles nomine Calpurnius strictum obtulit gladium, addito
torem esse: saevum id malique moris etiam furem
visum; ac spatium fuit quo Caesar ab amicis in tabern
36 km raperetur consultatum ibi de remedio. etenim nun
s batur parari legatos qui superiores exercitum ad cau
eandem traherent; destinatum ex bidio Ubiarum oppidum,
butasque praeda manus in direptionem Galliarum eruptu
augebat metum gnarus Romanae seditionis et; si otaitter
ripa; invasurus hostis. at si auxilia et socii adversum abi
10 dentis legiones armarentur, civile bellum suscipi. pericul
severitas, flagitiosa largitio; seu nihil militi sine omnia c
cederentur, in ancipiti res publica. igitur voluntatis inter
rationibus placitum ut epistolae nomine principis scriberent
missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari qui se
15 dena fecissent, ac retineri sub vexillo ceterorum immu
nisi propulsandi hostis; legata quae petiverant, consoli
37 plicarique. sensit miles in tempus conficta, statimque flagi
vit. missio per tribunos maturatur; largitio differebatur

3. *spatium fuit*] adstabant milites
attoniti. id fecit ut ne furens qui
dem illuc sentirent Caesarem abdu
ctum. Woltz.

6. *Ubiarum oppidum*] intelligunt
colonium Agrippinae, caput Ubior
um. v. Cellar. G. A. t. I p. 262.
Ean.

9. primum observent thrones ab
ruptum loquendi genus: ac civile
bellum suscipi; pro et quod intelli
gebant civ. d. s. deinde subita com
mutatio orationis obliquae in rectam,
periculosa severitas etc. cuius etiam
apud Livium exempla deprehendi.
itaque non necesse cum Heinsio in
accusatives mutare nominatives. v. ad
12 64. ac ne quis putet pro conce
derentur legendum esse concedantur,
dicitur pro concessa fuerint, quo
modo et alibi imperfectum ponitur.
Ean. *[sibi omnia conceduntur M.]*
male adhuc servatum est Pichena
[et M] vitium ac, a Freinsheimio
iam mutatum. ita Beroaldus et reli
quae veteres et Lipsii omnes. Woltz.

12. *res publica*] quia sic in unico
libro est, concedo. alioqui facile
re publica, quod habebant editi, ta

care; nam quemadmodum in an
pae res publice, dicitur intelles
verbo erat, aic. in ancipiti re p
blica iuxta bello, dicitur intelles
ciendum verbi participii. futur
Caes. hoc dubito an bello. in
a verbis periculosae severitas intelli
videbatur, quod in superioribus l
tebat. nunc in postrema nova cor
mutatio orationis inepta esset, utian
si nulla esset ambiguitas. Woltz.

16. *legata quae petiverant*] reci
ergo in Suetonii Tib. 48 scriptum
militi, post duplicata ex Augus
testamento legata, nihil unquam
largitus est. ubi male Beroaldus
publicata. Lips.

18. malebam in hiberna equum
sal Iosiae Mercuri, amici enim po
stri, verissima lectio et distinctio
largitio differebatur in hiberna cu
saeque, nam in castris aestivis iux
ctim legiones habebantur, in hiber
nis singulae seorsim. volebant ergo
differri et interim divelli; sed mille
fraudem suspicatus abak. Lips.
quod ingenio assecutus est Mercur
us, in M reperit Pichena. itaque
receptum in textum. Ean.

hiberna crimsque. non abeasere quintani, ne vicesimanique, donec eodem in aestivis contracta ex viatico amicorum ipsiusque Caesaris pecunia persolveretur. primam ac vicesimam legiones Caecina legatus in civitatem Ubiorum reduxit, turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas velerentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam et tertiam decumam et sextam decumam legiones nihil exactas sacramento adigit, quartadecumani paulum dubitaverant: pecunia et missio quamvis non flagrantibus oblata est. at in Chaucis coeptavere seditionem praesidium agitantes vexillarii discordium legionum, et prae-

1. non absc.] sic interpretor innotam priscam lectionem. cum aequiescent primam et vicesimam, tandem fuit quintanis et vicesimanis. que expectare donec in hiberna videretur; ideoque exclamaverunt militandi non se vestigium moturda, non in officio futuros, nisi et numeri repraesentarentur; nec destiterunt tumultuari, donec concederet Germanicus. hoc cum extorquissent deinde legiones improbas, si non necessarias, at prudenter placuit ut modestioribus et moram passis ultro, par honor haberetur, ne illi videntes comminaciam furoris vocis profusa, rursus exasperarentur; et male obortum incendium resurgeret. Quorum extorserunt eam pecuniam in ipsis aestivis quintani et vicesimani, turbam concitatores pervicacissimi c. 31 et 43. hi abeasere recusabant, quia iam per ceteros mora non erat, si quid offendit, hoc est, quod commisso fisci rapti memorantur tantum in i et xx legionibus. sed id eo fit, quia harum discedentium prior mentio occurrebat. illae autem quam pescarent largitionem, non tam pro se quam pro communibus commodis loqui putandae sunt. WOLF.

ut vicesimanique donec istem M.

2. viaticum h. l. non accipiendum de pecunia ea quae de publico attribuitur in bellum, provincias ituris, ut apud Ciceronem: saltem non sola: sed ea quam secum quisque sumit, non modo ad certas necessitates sed etiam ad fortuitas. ERM.

3. inter signa] tangit non dubia

morem priscum, quo pecunias solitant deponere ad signa. si enim militares dii, id templum. Veget. 2 20, Suet. Domit. 7. LRS.

8. civitatis] immo civitatis, uti ad legiones ipsas refertur. LRS. a. sio. e. M. restituit Pichena; probatque Heinsius. ERM.

10. at in Chaucis] et praesentis] non bene haec cohaerere videntur, nec apta consecutio particularum, aut Tacito usitata, qui saepe transactionem alias per at facit. videtur dicendum fuisse: at in C. cum exoptavissent - legionum, praesentis etc. aut simili modo. forte scripsit Tacitus: et in Chaucis - at vel sed praesentis etc. vide tamen et alibi durius per et consequentia antecedentibus subiici, ut infra c. 60: unde maior Caesari metus; et Caecinum mittit. ERM. at in Chaucis quoque turbata est vexillariis, nam etiam post Varianam cladem in interiore Germania praesidia erant relicta, Chaucique socii in primis constantis fidei, interiectum et egregie exprimit facilitatem et celeritatem rei. WOLF.

11. de Vexillariis, ne iusto longior nota fiat, dicemus separatim, ad calceem operis. ERM. ad quatuor vel quinque coniecturas de hoc genere militum accessit nuperrime nova, a reliquis paulo longius recedens, nec tamen per se improbabilis, Gallici interpretis, Lamalli. hic suspicatur milites fuisse primae centuriae, apud quam vexillum cohortis servabatur; ex ea centuria ad graviores casus

senti duorum militum supplicio patrum repressi sunt: fuisse rat id Mennius castrorum praefectus, bono magis exemplo quam concessio iure. deinde intumescens motu profugus re-
 pertusque, postquam intus latebrae, praesidium ab audacia mutatur: non praefectum ab illis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violant. simul deterritis qui ob-
 stiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, et ab eis qui agmine decessisset, pro desertore fore clamitans, rediit in hiberna
 39 turbidos et nihil casos. interea legati ab senatu regressum

interdum delectos factos et ad expeditiones missos esse, qui Vexillarii dicerentur. WOLF. cf. Walch. Agric. p. 240.

2. Mennius] Habinus auspiciatur M. Ennius, vel Mantinus. sic 3. 70 L. Ennius. ERN.

bono magis — iure] soli enim illi ius plectendi militis, qui exercitus rector. et Augusti quidem instituto, quod apud Dionem 53 13, splis praepositoribus sive legatis Augusti, quos gladio succinxerat, id ius fuit; postea etiam proconsulibus universisque provinciarum rectoribus, ex lege 6. de off. praesid. saltem ut punirent milites gregarios. leg. 9 de custod. reorum: qui exercitum accipit, ius animadvertendi in milites castigatos habet. LIPS. ego accipio: magis opportune atque utiliter quam legitime et ex disciplina nam imitationem si cogites, exemplum malum erat, praesertim militiae, gladio quemquam uti cui ius utendi non est, vel in usum publicum. unde illud Galbae: commilito, quis iussit? H. 1. 35. et inde ansus L. Otho imperatoris pater milites quosdam, quod motu Camilli ac poenitentia praepositos suos quasi defectionis adversus Claudium auctores occiderant, impite punire, et quidem ante principia se coram, quamvis et id ipsum. promotos in ampliorem gradum a Claudio sciret, quo facto gloriam eum auxisse testis Suetonius Oth. 1. eodem pertinenti Velleii 2 47, cum Clodium a Milone ingulatum ait exemplo inutili, sed facto saluari rei publicae. hic respexit ad imitationem. at Tacitus bono exemplo non dixit pro

re imitanda, sed simpliciter pro bene; quemadmodum Tivénalis 13 1: exemplo quodcumque malo committitur; h. e. male aut perperam. bene autem factum interpretatus ob utilitatem praesentem. GROS. rectissime. exemplum est factum, facinus, non simpliciter tamen, sed, quod vel alii imitari possunt, etsi non debent, vel exemplum fit, quod imitantes alii, quid fugiendum, quid timeendum sit, intelligunt. est h. l. etiam respectus ad supplicium, quod exemplum vocari Latini, posteriori de causa, notissimum est. ERN.

6. deterritis qui obsisterant M. vulgo exterritis.

9. egressi] sive placet, digressi. vulgo est regressi. sed falso, nequaquam ulli missi. intellegit legatos, vel qui a senatu decreti ad ferendum proconsulare imperium, de quibus supra; vel qui a Tiberio missi ad turbas sedandas, de quibus iam audierat. hoc Dio 57. 5 sentit videtur. res sic videtur, sed ut aperte fabulet, ab senatu digressi vel egressi hand satis placet: magis lectio Florentinae codicis, legati ab senatu regressum iunt, ut a superiore exercitu regressum iterum ad Aram Ubiorum velit, ibique conventum. ac plurimum fortasse ibi, aut Coloniae Agrippinae, agebat: quidam, vel in uxoris patrisque eius gratiam? LIPS. sic etiam Mercurus et Faernus coniecerant. recte recepit Pichena. Rutgersius (V. L. p. 73) coniecit Roma egressi. ERN. infeliciter. regressum recte legi, prodit particula iam. infra c. 57: legati a Segeste. WOLF.

iam apud aram Ubiorum Germanicum adeunt. duae ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo, hiemabant. pavidos et conscientia vecordes intrat metus, venisse patrum iussu qui irrita faderent quae per seditionem expresserant. utque mos vulgo quamvis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatus consulti incusant; et nocte concubia vexil-

1. *aram Ubiorum*] v. ad c. 37. *Kax.*

6. *consulatu functum*] et quidem nuper: consul enim fuit anno ante, cum C. Silio. Munatium illum esse qui censor fuit anno 732, fuge credere. non facile aetas fert, non Taciti verba. dixisset enim potius a praecipuo honore *consulatu functum*. *Sims*, credo, eius. *Lips.*

7. *vexillum*] quod vexillum? illud ne sub quo veterani habebantur? non videtur. non enim illi solam, sed duae legiones in eadem culpa, quarum signa aquilaeque in castris, non in tabernaculo ducis. refer ergo ad aliud vexillum, et observa ritum antiquum. signum futurae pugnae vexillum purpureum fuit; quod adhibebatur merito in tabernaculo ducis, quia illi soli ius et arbitrium proponendi. hoc insignite et *καὶ τὸ ἐξ ὅλης τοῦ κράτους* dictum. doctus Glossae veteres: *ῥοῦσιον κράτος* vexillum, et de more Caesar B. G. 2. 20, B. H. 27. Plutarchus formam eius satis describit in Fabio p. 182 C: *τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθη- κεν. ἴσται δὲ χιτῶν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκητῆς διατείνόμενος*. quod Plutarchus *χιτῶνα* dicit, tunicam etiam Isidorus Orig. 19. 22: *ruinata, quam poeniceam vocant, non coccineam. hac sub consulibus Romani uti sunt milites, unde etiam ruinata vocabantur. solebat enim prius quam dimicandum esset, ante principia poni (vellem dixisset ante praetorium poni, vel supra praetorium: id enim verius) quasi admonitum et indicium futurae pugnae*. Plutarchus iterum in Bruto p. 1002 B: *ἡ δὲ ἡμέρα προύκειτο μὲν τῷ Βρούτῳ χάραξ, καὶ τῷ Κατίων συμβόλον ἄγανος, φοινικοῦς χιτῶν*. non ergo simpliciter velum

fuit, sed tunicae forma. mansit in mos ad tempora imperii labentis. vide Ammianum 27. 10. hoc illud vexillum est, quod lymphati milites postulant, et cum eo ius scilicet caedis et armorum. *Lips.* non possum subscribere viris doctissimis, quibus libenter assurgō. quorsum enim signum pugnae, ubi nemo hostis? postquam in hiberna iam concesserant? sed ius caedis, inquit, postulant, et armorum. itaque? armorum adversus quos? legatos. at hi inermes. caedis tamen quorum? eorundem. at etiam sacrosancti. an Germanicus, cum tandem, invitatus licet, vexillum tradidit, simul ius dedit caedendi legatos? dii meliora. ego vero *vexillum* intelligo, de quo legis hoc ipso capite, *veteranisque nuper missi sub vexillo hiemabant*; quod nacti erant, cum exactorerentur. hoc suspicabantur venisse qui sibi ereptum atque suppressum irent, ab senatu legatos: ideo illud in sua potestate esse optimum rebantur. etsi autem tot erant calligae, tot millia clavorum, ut, quamvis hoc suppressum esset quod acceperant, aliud renovato tumultu extorquere possent, tamen ipsum omnes verebantur, si, modo quod accepissent, fieret irritum. et facile subserviebant veteranis, qui sub signis manebant, quippe metuentes ne, si veteranis auferretur vexillum, ab sese repeterentur nummi eadem vi expressi. *Oron.* unum hoc quaerere libet, quare vexillum veteranorum in domo Germanici servatum sit, cum legiones signa sua in castris certo loco posita haberent. idem etiam scrupulus Ferrarum urebat Elect. 1. 3. altera dubitatio eius, cur, unum tantum vexillum, cum darum, legionum veterani essent, at-

lum in domo Germanici situm flagitare occipiant, concursuque ad ianuam facto moliantur fores, extractum cubili Caesarem tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias obvias habuere legatos, audita consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, caedem parant, Planco maxime, quem dignitas fuga impediverat. neque aliud periclitanti subsidium quam castra primae legionis. illic signa et aquilam amplexus religione sese tutabatur; ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani Romanis in castris sanguine suo altaria deum commaculavisset. luce demum, postquam dux et miles et facta noscebantur, ingressus castra Germanicus perducere ad se Plancum imperat, recepitque in tribunal. tum fatalem increpans rabiem, neque militum sed

itur opinione eius de vexillariis veteranis; de qua dicitur loco ante indicato. ERN. prior dubitatio facile tollitur. nam si fides veteranorum suspecta erat imperatori, eorum vexillum ei loco pignoris esse poterat, repositum in domo sua. ac potest huc referri adiectio ipsa, *in domo Germanici situm*, quae cur facta sit, in hoc sensu statim apparet. sed tertium quendam scrupulum video in eo quod audax facinus ne uno quidem verbo veteranis tamquam praecipuis auctoribus assignatur, quae res alias omitti non solet. quamobrem ad Lipsii rationem revertor, qua milites, insigne imperatorum sibi exposcentes, significant se imperium detrectare, tum illud rapiant quo adversus ipsos uti primo quoque tempore posset. ita vero haec vexilli efflagitatio similis est auro c. 18, quum tribunal extruere et occupare conabantur. WOLF.

2. *extractum cubili*] cave vim Caesari factam cogites. *extrahi* dicuntur etiam qui strepitu aut alia re commoti surgunt e lecto, progrediuntur. dicuntur etiam exciri. Liv. 1 7: *Evander concursu pastorum trepidantium excirus*. ERN. at fores molientium necemque minantium audacia Lannallo incredibile facit vim factam non esse. equidem nescio quid fecerint, nisi quod cum non traxe-

runt pedibus. *excire* paulo tenuis vocabulum est quam nostrum. WOLF.

7. *quam castra — amplexus*] haereo an distinguendum sit, *quam castra. primae legionis illis signa*. videntur enim duae hae legiones unius in hibernis fuisse, sic tamen ut ritu Romano quaeque legio cum signis seorsum locaretur. ideo ait Plancum confugisse ad aquilam et signa primae legionis. supra, tres legiones Pannonicae castris aestivis simul habebantur: separatae tamen aquilae, donec per furorem *una tres aquilas et signa cohortium locarent*, ait Tacitus. receptam tamen interunctionem tueri videtur quod sequitur, *quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur*; ut videantur haec in unius legionis castris gesta. LIPS. *castra primae legionis* intellige partem castrorum ubi prima legio, cum Schelio ad Hygin. p. 24. ERN.

11. *altaria deum*] sunt arae, ut opinor, quae in principiis honori aquilarum et castrensiarum deorum erant; itemque principum, quorum effigies in signis. vide Militiam nostram, 5 4. LIPS.

13. *recepitque*] M [I Gronovio teste, non Furia] et Beroaldus *recepitque*. recte correctum postea. ERN. vide ad 2 7. WOLF.

14. *increpans* non videtur regere

deum ira resurgere, cur venerint legati aperit; ius legationis atque ipsius Planci gravem et immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facunde miseratur, attonitaque magis quam quieta concione legatos praesidio auxilium
 40 equitum dimittit. eo in metu arguere Germanicum omnes quod non ad superiorem exercitum pergeret, ubi obsequia et contra rebellis auxilium. satis superque missione et pecunia et mollibus consultis peccatum. vel si vilis ipsi salus, cur filium parvulum, cur gravidam coniugem inter furentes
 100 et omnis humani iuris violatores haberet? illos saltem avo et rei publicae redderet. diu canotatus aspernantem uxorem, cum se divo Augusto ortam neque degenerem ad pericula testaretur, postremo uterum eius et communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. incedebat muliebre
 15 et miserabile agmen, profuga ducis uxor, parvulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quae
 41 simul trahebantur; nec minus tristes qui manebant. non florentis Caesaris neque suis in castris, sed velut in urbe victa, facies, gemitusque ac planctus etiam militum aures oraque

videtur ut suum accusativum (sequentia non patiantur), sed absolute ponitur. Germanicus ne irritaretur, in fatum et deos avortit culpam; dixit fatalem illam rabiem esse, non militum vitio sed deorum ira resurgere. absolute dici incipere notum est. si quis tamen malit accipere pro accusans (v. Gron. ad Liv. 27 1) et deinde intelligere dicens, non repugnem. ERM. increpare h. l. potestatem quam dicunt praegnantem habet, ex neutrali propria et activa mistam, sicut Germanicum *schellen*. cf. Liv. 8 32 extr. fatalem rabiem et *θεοπλάθειαν* vocat cum increpatione. WOLF.

1. *resurgere*] nempe eam rabiem. fatalem eam rabiem esse incusans, neque sponte militum sed deorum ira recrudescere, ut recte Freinsheimius. quod moneo, ne quem pellens *res* vergere, quod nemo coniicit, et vidi quibus placet. conf. Tacitus H. 2 38, Cicero pro Lig. 6. Gron.

5. *motu*] motu, Faerni et Lipali amissionem, multum acriet Al-

mando. non mihi. quam milites exprobratione imperatoris magis percussa quam mitigati erant, et *metuebat* ne cito rabies rediret, arguere Germanicum amici omnes etc. motus nunc non erat, immo quies aliqua. WOLF.

8. *salus*] Heinsius addendum censebat *sua*. non arbitror necessarium in Tacito. ERM.

11. puto verius *aspernante uxore*. LIP. quod recte negat Heinsius. sed quod accusativos pendere vult a *cunctatus*, et huic verbo significationem morandi tribuit, de qua ad Claudianum (in Stilic. 2 284) egerat, id ab h. l. alienissimum est. ERM.

12. *cum*] con M.

17. *qui*] lego *quae*. de feminis enim sermo coniugibusque amicorum. LIP. immo *qui* verum, ut recte monet Freinsheimius. intelliguntur Caesar et amici distracti a suis coniugibus. ERM.

18. distinctio Acidalii [*sed velut in urbe victa facies*, scilicet erat, *gemitusque ac planctus*] non placet,

advertere. progrediuntur contubernis. quis ille flebilis sol-
nus? quod tam triste? feminas illustres; non centuriones
ad tutelam, non militem, nihil imperatoriae uxoris aut co-
mitatus soliti. pergere ad Treveros et externae fidei. pudor
inde et miseratio et patris Agrippae, Augusti avi memoria;
socer Drusus; ipsa insigni fecunditate; praeclara pudicitia;
iam infans in castris genitus, in contubernio legionum edu-

quamvis et Freinshemius eam secu-
tus sit. ea, inquit, facies rerum,
non florenti Caesari et castris suis
subaixo, sed urbi captae conveniens,
h. e. discemus hic muliebris agminis
trepidus atque inhonorus, gemitusque
ac plactus, etiam militum animos
visu auditque percussit. Gron.
saepe doctos in fraudem illexit omis-
sum participium verbi substantivi,
quamvis ea ellipsis frequens sit et
quasi propria Latini sermonis. non
est facies *urbi captae conveniens*,
sed Caesaris *velut in urbe capta*
ὄντος. alioquin esset *urbis victae*.
WOLF.

2. *quod tam triste* [putant viri
docti substantivum desiderari,] quasi
non passim veteres hoc compendio
sermonis utantur. Virgilius *triste*
lupus stabulis. Ovidius (ex P. 2 2
119): *qui cum triste aliquid statuit*,
fit tristis et ipse. Petronius c. 19:
ne quid tristius expectarem, comi-
tatus faciebat. et c. 20: *si quid*
tristius parat. intelligo autem in
Tacito *genus hominum et rerum*.
Gron. sed Heinsio videtur scriben-
dum *quid*. recte; et huius corra-
ptionis plura exempla reper. Ern.
receptum nondum moveo, etsi locutio
insolentior est, et Gronovii exempla
minus idonea praeter notum Virgilii.
si *triste* substantive dictum est pro
tristi facie rerum, quo in loco *quod*
recte habet, videri potest Tacitus
frustra quaesivisse vocabulum, quod
eam rem quam brevissime exprime-
ret. *spectaculum* appeditabat Ur-
sius cum aliis. WOLF.

4. *treviros M.*

externae fidei non ergo colo-
nia tunc Treviri fuisse videntur, et-
si in H. 4 62 et 72 sic appellat;
pntemque sub Claudio hoc iure de-
num donatos. LFF: ceterum in hoc

loco habent quo se delectant stili
Corneliani admiratores ac defenso-
res: mollietur tamen locus nkima
sui parte, si cum Heinsio legas et
externa fidei, quod stilo Taciti val-
de conveniens est; item si interpun-
xeris post *stili*, ut sensus sit: et
eas pergere ad Treviros, qui non
sint Romani, sed externi, quorum
fides incerta sit. Ern. vix Latina
est Heinsii coniectura. ex analogia,
quae illi obversabatur, tolerari pos-
sit *incerta fides*, non *externa*. fides
externa opponitur Romanae vel so-
ciorum; et additum est *ἐπετηγῆτι-
χως*: ad Treviros quippe peregrinae
fidei homines. mirifici sunt qui *ex-
ternae fidei* pro dativis habent, et
committi subaudiunt. priora quomo-
do molliora sunt, interpositae (post
illustres et soliti) libeolae monstra-
bunt. vulgaris grammatica poscebat
sine centurione aut milite, sine vo-
lito comitatu et insignibus imperato-
riae uxoris. adeo vulgaris odit hic
scriptor. WOLF.

6. quia *socer Drusus* non bene
colit cum praecedentibus (deberet
enim esse *soceri Drusi*, quia mor-
turus tam erat), interpunxerim sic:
Aug. a. memoria: socer Drusus,
ipsa ins. fec. Ern. vix insignis est
in hac commutatione. non tam Drusi
memoria quam ipse amatissimus im-
perator animis obversabatur cum mi-
serabili nura. similis conversio c.
42 ad legionem xx, quae sub Tibe-
rio militaverat. puncta parum iuva-
bant. WOLF.

7. *in castris* Caligulam in ca-
stris natum versuculi prisci affirma-
bant apud Suetonium c. 8; etiam
Plinius in Germanica historia, apud
Treveros vico Ambitarino i. e. apud
hiberna legionum. et clare hic no-
ster. Alii aliter: vide Exonens in

etiam, quam militari vocabulo Caligulam appellabant, quia
 pieramque ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum
 induebatur. sed nihil aeque flexit quam invidia in Treve-
 ros. orant, obviunt, rediret, maneret, pars Agrippinae
 secursantes, plurimi ad Germanicum regressi. isque ut erat
 42 reclus dolore et ira, apud circumfusus ita coepit. "non mihi
 avus aut filius patre et re publica cariores sunt: sed illum
 quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus
 defendunt. coniugem et liberos meos, quos pro gloria vestra
 militum ad exitum offerremini, nunc procul a furentibus sum-
 moveas, ut quicquid istius sceleris imminet, meo tantum san-
 guine pectus, neve occisus Augusti pronepos, interfecta Ti-
 berii auras nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies
 insensum intemperatumve vobis? quod nomen huic coctui
 dabo? militesne appellem, qui filium imperatoris vestri vallo
 et armis circummaedistis, an cives, quibus tam proiecta sena-
 tus auctoritas? hostium quoque ius et sacra legationis et
 sua gentium rapistis. divus Iulius seditionem exercitus verbo

L. Lips. et nos in Excursu ad Suet.
 Collig. ERN.

2. ait *stadia vulgi*, militaris. ac-
 licet nam tribuni et centuriones
 dignioresque militum veste et habitu
 essent a gregariis distincti, ut alibi
 dicam accurate. at *caliga* tegmen
 vulgi. infra c. 69. non ita plene
 Die expressit 67 5, qui venit *ὅτι*
ἐν τῇ στρατιᾷ τὸ πλεονον
σκαπὲς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδή-
ματα ἀπὸ τῶν ἱστῶν ἔχοντο.
 notius Suetonius 9: *Caligulae cognom-*
en castrensi loco traxit, quia ma-
nipulario habitu inter milites educa-
batur. caligatus igitur, manipularis,
 gregarius eadem sunt, pro militum
 plebe, i. e. qui honorem aut gradum
 in castris nondum ceperant. Suet.
 in Aug. 25. iuriconsultus L. 9. de
 custod. reorum: qui exercitum acci-
 piunt, ius animadvertendi in milites
caligatos habet. cum exceptione di-
 xit, quia in digniores non habet.
 legi in lapide vetusto C. Oppio C.
 f. vel. omnibus officiis in *caliga*
 functo. et ab eadem sententia Se-
 nona (de Benef. 5 16) scripsit Ma-
 rium a *caliga* ad consulatum perve-
 nisse, i. e. ab infimis ordinibus. item

Plinius (7 43) *Ventidium inopem*
inventum in militari caliga tolerasse.
 quamquam non abquam quia caligae
 digniorum etiam militum, sed cum
 discrimine, puta aureis argenteisve
 clavis distinctas. unde cum addi-
 tione *speculatoria caliga* apud Suet.
 c. 52 et Tertull. de cor. mil. init. Lira.
 4. abstant. M.

6. Heinsius vult corrigi *doloris*
 et *irae*; eodemque modo corrigit
 vulgarem lectionem in aliis locis.
 mihi non placet, cum in omnibus lo-
 cis recens cum ablativo constanter
 exhibeant libri scripti et editi, ali-
 quid novari. ERN.

11. *istuc* quidem alienum est, et
 sine dubitatione rescribo *istinc*, ne-
 pe a vobis, ab exercitu sedicioso.
 idque memetipsam olim non animad-
 vertisse indignor. ERN. alienum ad-
 verbum, non pronomen.

14. *quod nomen* imitatum videtur
 ex oratione Scipionis apud Livium,
 pariter in seditione militari, 28 27.
 Lips. mox *vallo* et *a. circum.* spe-
 ctat ad c. 39, concursu ad Germa-
 nici domum facto; non quod vallum
 circumiecissent ei retinendo. WOLF.

18. verbo *mo*] Plutarchus Caesare

uno compercutit, Quirites vocando qui sacramentum eius detractabant. divus Augustus vultu et aspectu Actiacas legiones exterruit. nos ut nondum eodem, ita ex illis ortos si Hispaniae Suriaeve miles aspernaretur, tamen mirum et indignum erat. primane et vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot praeliorum socia, tot praemiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, laeta omnia aliis e provinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos non missidne, non pecunia astutis; hic tantum interfici centuriones, eici tribunos, includi legatos; infecta sanguine castra, flumina; neque precariam animam inter insensos trahere. cur enim prima concisionis die ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxistis, o improvidi amici! melius et amantius ille qui gladium offerebat. cecidisset certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius; legissetis duce, qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen et trium legionum ulcisceretur. neque enim di sinant ut Belgarum, quanquam offerentium, decus istud et claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos. tua, dive Auguste, caelo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, isdem

p. 782 A, Dio 42 58, Suetonius Caes. 70, et Lucanus 5 357: *discedite castris, tradite nostra viris ignavi signa Quirites*. LIRS.

1. *Quirites vocando*] conf. Lampadius Alexandro Sev. 52 sq. GRON.

2. *Augustus — exterruit*] v. Suet. 17, Dio 51 3. WOLF.

5. *signis a Tib.*] apparet religionem aliquam fuisse in militia ordinanda. credo autem hanc primam legionem conscriptam post cladem Vari. LIRS.

7. *egregiam*] aut intelligendum aut addendum *ita vel tam egregiam*. potuit absorberi particula per ultima verbi praecedentis. sententia est e Virgil. Aen. 4 93. ENN. vim ironiae frangeret talis adiectio; nec veteres ea uti solent. neque opus est Wopkensii complemento *egregiam hanc*. WOLF.

duci vestro] de Tiberio cum Freinshemio et aliis capio; idque patet

clare e sequentibus, *ipsius tirones, ipsius veteranos*. ENN.

10. *quo*] Pellicerius coniecit *qui ut. temere*, quanquam verba sic fere intelligenda. WOLF.

18. *gloriamur Belgae*. nos iam olim Caesaris testimonio omnium Gallorum fortissimi; nos nunc Germanici, idonei et validi subvenire Romano nomini, comprimere Germaniae populos; nos Civilis voce (H. 4 76) Gallorum robur. praecleara ista, at non illud, *πάται ποτ' ἤσται ἀλκίμος Μιλήσιος*. LIRS.

21. *imago*] cur imaginis mentio? suspicer huius Drusi inter signa imaginem cultam, quia eo duce res palcherrimae gestae. nec enim solae imperatorum imagines habebantur innexae signis, sed et aliorum, quos imperator sibi velut aequabat. Sueton. Tib. 48. hanc igitur praesentem intueas, ista pronunciat filius. LIRS. magis probo Freinshemium, qui tropice caput. mortuorum, in

istis cum militibus, quos iam pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant. vos quoque, quorum alia nunc ora alia pectora contorqueor, si legatos senatus, obsequium imperatori, si mihi coniugem et filiam redditis, discedite a contactu ac dividite turbidos. id stabile ad paenitentiam, id fidei vinculum erit." supplices

deos non relatorum, imagines in signis cultas non credo; neque id satis probat Stewech. ad Veget. 2. 6, p. m. 105. ERN.

1. *cum militibus*] Grotius vult *commilitibus*. sed semper eadem in prisca lectione patere censeo; quam tamen mutari *militibus* ferrem, si res *commiles* Latine esse vocatum constaret. sed constat non esse: cur enim passim toties *commilitibus* appellatur? pollexit illustrem virum locum Plinii, apud quem corrupte legitur (37. 2) *rei publicae datum mille talentum, legatis et quaestoribus, qui oras maris defendissent, his bina millia, commilitibus singulis quinquaginta*; cum sit in *res rei publicae et quaestoribus, qui oras maris defendissent, datum mille talentum, militibus singulis bina millia sestertium*. sic plane membranaceus Bibliothecae Academicae; sic complures a Budaeo inspecti, qui Putarcho et Appiano adhibitis reverbis *praefectis et quaestoribus, qui oras maris defendissent, datum mille talentum, militibus singulis bina millia sestertium, commilitibus quinquaginta*. Lib. 8 de Awe. GRON. et tamen Ryckius recepit in textum *commilitibus* ut necessarium, defendens latinitatem non modo loco Plinii, quem negat corrigendum statim ob auctoritatem codicum a Budaeo et Gronovio inspectorum, sed etiam alio Caesaris (B. C. 2. 29), denique Glossis veteribus, in quibus est *οὐργατῶν commiles*. de Plinii loco fallitur: etiam alii codices Harduino consulti habent *militibus*, et sic restituit Harduinus. in Caesaris loco omnes sane libri scripti habent *commiles* vel *commilites*, quae varietas fuit coniecturae in hoc loco: sed locus ille atque verbum illud hand dubio in mendo cubat, virique docti ipsum verbum *commiles* varie tentant, ut nec huius loco confidere li-

ceat. restat sola Glossarum auctoritas, quae vix tanta est ut propter eam liceat Tacito inferre vocem illam contra codicem; quae aliqui valde commoda esset. est autem duplex ratio huius loco consulendi vel emendando, ut deleas *cum*, diccasque irrepsisse ut in locum Plinianum, utque infra, c. 57. *cum commilitis* pro *matris*: ita satis fiet iis qui hic dativos desiderant, quos ad *eluant* referant. vel explicando sic, ut velit divum Augustum et Drusum istorum ipsorum militum, qui rebellassent, opera eluere maculam susceptam. mihi posterius placet. eadem mecum sensit IGronovius ad h. l. *quingenta* in hac sententia usitatus foret *per*. ERN. *maculam* intellige *publicam*, ex clade Variana aspersam Romano nomini. hanc maculam ne *Belgae*, ne *exteri*, sed *idem isti* idem *mutati milites Romani* eluant, duobus et auspiciis Augusti et Drusi coelestibus animis. longe usitatus est et vero etiam gratius *cum*, quo societas operae significatur. conf. c. 25 et 34; quamquam talia ubique plurima sunt. ut *commiles* non videretur sevi posterioris esse, h. l. tamen nihili esset, nisi forte ad ablativos absolute positos confingeris. dativos qui primus desideravit, dormitabat, et maculam forsitan referebat ad dedecus seditione admissam. WOLF.

3. *vos quoque*] eximia peroratio. *mutata ora et pectora* quum dicit, nemo est qui id, si velit, non ad se privatim trahere queat. postrema autem sententia eiusmodi est ut, si qui adhuc iram retineant, in eos ceteram turbam armet, seu poenitentia seu metu poenae et coeporum diffidentia correctam. notavit Freinshemius. WOLF.

5. *dividite* pro *secernite*, seiungite a vobis, quod est sane insolens. ERN.

ad haec, et vera exprobrari fatentes, orabant puniret noxios, ignosceret lapsis, et duceret in hostem; revocaretur coniux, rediret legionum alumnus, neve obses Gallis traderetur. redditum Agrippinae excusavit ob imminensem partum et hiememque venturum filium: cetera ipsi exsequerentur. discurrunt mutati, et seditiosissimum quemque victos trahunt ad legatum legionis primae Gaium Caetronium, qui iudicium et poenas de singulis in hunc modum exercuit. stabant pro concione legiones destitotis gladiis; reus in suggestu per tribunum ostendebatur: si nocentem acclamaverant, praeceps datus trucidabatur. et gaudebat caedibus miles, tanquam semet absolveret; nec Caesar arcebat, quando nullo ipsius iussu penes eodem saevitia facti et invidia erat. secuti exemplum veterani haud multo post in Raetiam mittuntur, in specie defendendae provinciae ob imminensis Suevos, ceterum ut avellerentur castris, trucibus adhuc non minus asperitate remedii quam coelestis memoria. centurionatum inde egit.

8. *stabant pro conc.*] exemplum, nisi fallor, primum animadversionis a milite ipso usurpatum, quod hodie in nostra militia vulgo obtinet. Ammianus tamen id recensuit, quasi ex more prisco, 29 5: *cum ipseisset eos exercitu circumseptus, quid de istis nefariis, inquit, proditoribus fieri oportere, constituturales devoti, censetis? secutusque adclamationem rogantium sanguine vindicari eos qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos.* Lips.

11. *tanq. semet absolveret*] Virgilius de Sinone (2 130): *assensere omnes; et quae sibi quisque timebat, unius in misceri exitium conversa tulere.* Gron.

15. *imminentes Suevos*] quomodo Suevi Rhaetiae imminere potuerint, intelligi potest e Germ. 43. Ean. Raetiam cum Broterio posui ubique, non Rhaetiam, de multorum doctorum sententia. ita lapides plurimi et optimi. Rhenus obvertitur, scio. verum in talibus non Germanica origo sed Romanorum consuetudo spectanda. Wolf.

16. *adhoc M.*

17. *egit*] nescio an *legit*, qua

forma senatum legere dicimus. satis autem ambigua haec lectio, militibus adhibitis quasi arbitris, cum velius id imperatoris alias et ex more esset. tale notat noster in Caecina H. 3 49. *atque Germanicus, tamen plenam totamque electionem militi non largitus. Lips.* non potest placere, utonque pingatur. *centurionatum agere* Latine dicitur ut *agere potestatem, agere proconsulatum, agere regnum*; ubi *agere* est gerere, administrare. item *legere centurionatum* non respuant aures Romanae, ut *legere sortem vitae*, si cui et huius et quascumque alterius loci libera est optio. sed neuter sermo rei, quae de Tacitus, aptus est. *legere* autem *centurionatum*, ut *legere senatum*, ferri non quit: senatus enim corpus est senatorum: an est *centurionatus* corpus centurionum? immo gradus militiae honoratae. hoc modo corpora malitorum et personae singulae *legi* dicuntur, ut *legere senatum, legere magistratum, legere militem, legere exercitum*: minus aut officium non dicitur *legi*. quid igitur iste ait *agere centurionatum* poni pro *legere*? cum nec *legere* Latinum sit hoc sensu, neque *agere*

citatus ab imperatore nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quae strenue in praeliis fecisset, et cui erant dona militaria, edebat. si tribuni, si legio industriam inno-

pro legere. quid est autem *legere censum*? nec felicius alter, qui comparat *delectum agere*, car non et *agere censuram*, *agere experimenta*, *agere inquisitionem*? sed qua in re conveniant, dicam: nempe *delectum* agit delector, *censuram* censor, *experimenta* qui experitur; *inquisitionem* inquisitor. sic ergo *centurionatus* agi non nisi qui centurio est; et quemadmodum *agere delectum* non est delectores recensere aut examinare, *agere censuram* censores ad obsequium exigere, *agere inquisitionem* inquisitores legere, *agere experimenta* probare *doctrinam*, ita neque *agere centurionatum* est probare et recensere centuriones: quod vero tertius inculcat, non eam fuisse electionem novorum sed examen veterum, quis nam agnoscit? sed quid hoc iuvat? an *agere* est recensere aut examinare? an *recensere* aut *examinare* *centurionatus* est examen centurionum instituisse? fractus igitur locus, cuius sententia satis conspicua, verba nihil Romanum sonant. nihil haererem, si viderem scriptum *centurionum inde delectum egit*; neque aliud quam, quod vocant, examen aut recensionem intelligerem. etiam cum *delectus agi* proprie dicitur in illis qui ex praefatis milites aut centuriones sunt, tamen hoc ipsum quod hic agitur, qui commodius Latine pronuntiem non reperio; et ex illis quas iam habeo: olim delectus, nova crutha libratis, alios aciemere quo sunt loco, alios reliccare, atque *delectus* est. posset et scribi *centurionatus inde exegit*, ut alibi exigere videretur, de quo in Obs. 1 8. Gronov. Heiniius coniecit *censum centurionum* vel *centurionalem*; quod nemini, ut opinor, probabitur. an *centurionatus* vel *centurionatus* i. e. *per centurias*? nam verbum *centurionatus* alibi non existat. Ean. neque usquam existat *centurionatus*, nec totum loquendi genus, masculinum et augustinum, *agere centurionatus* non *centurionatus*. hoc

ergo ludenti Gronovio reddimus a patre priorem conjecturam libentius accipimus; aut quod nuper viro docto in Schedis atque aliis ante in mentem venerat, *centurionum censuram*. quanquam nihil horum opudum animum explet, valdeque placet modestia Mureti, inauditam vocem simpliciter explicantis *recensionem et cognitionem de centurionibus*. quid enim, si res, cuius nulla alibi mentio, vocabulo nobis ignoto, at olim vulgari et proprio, expressa est. in hoc equidem acquiesco, quum sensum videam, verborum autem meliorem quamvis fallacem et incertam putem. Hilleris in Racemationibus comicit *centuriones tum in ordinem redegit s. coegit*, vel antiquo servato confert *forum, conventum agere, centurionatus* sit centurionum congregatio reddendi iuris causa. Wolf, 1. *ordinem* i. e. quotae centuriae doctor esset. nam in eo discrimen et dignitas, primae, secundae, tertiae, bene attem *ordinem*, quia appellabantur *primi aut secundae ordinis* centuriones. nos explicare in Militia 2 8. Lips.

3. *donaria militaria*] scilicet torques, phalerae, hastae, coronae, ex quibus promoveri ad ordines altiores milites solere indicat: etiam Lucanus 1 356: *summi tum munera periti Laetius emeritque gerens insignia doni, servati civis referentem praemia quoniam*. Inter omnia autem quae noster enumerat, cur siliuit *censum*? omnia rationem habitam in declamatione quapiam (ap. Senec. Controv. 2 1) ostendit Porcius Latro: *census senatorum gradum ascendit, census in castris ordinem promouet, census iudices in foro legit*. Lips. ceterum vereor ne terminatio in *donaria* nata sit e terminatione vocis sequentis, legendumque *donata*. notandum reperi *donaria* dici de donis quae militibus dantur. adde 6 43, ubi similiter e *ludibria* adhaeserat terminatio vocis sequenti *pericularia* in M. Ean. elegantem et Ernestio dignam correct-

centiamque approbaverant, retinebat ordines: ubi avaritiam aut crudelitatem consensu obiectavissent, solvebatur militia. 45 sic compositis praesentibus, haud minor moles supererat ob ferociam quintae et unetvicesimae legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem coeptaverant; atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum; nec poena commilitonum exterriti nec paenitentia conversi iras retinebant. igitur Caesar arma classem socios demittere Rheno parat, si imperium detrecte- 46 tur, bello certaturus. at Romae nondum cognito qui fuisset exitus in Illyrico, et legionum Germanicarum motu audito, trepida civitas incusare Tiberium quod, dum patres et plebem, invalida et inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adulescentium nondum 15 adulta auctoritate comprimi queat. ire ipsum et opponere maiestatem imperatoriam debuisse cecursum, ubi principem longa experientia eundemque severitatis et munificentiae summum vidissent. an Augustum fessa aetate totiens in Germanias commeari potuisse: Tiberium vigentem annis sedere 20 in senatu, verba patrum cavillantem? satis prospectum urbanae servituti: militaribus animis adhibenda fomenta, ut 47 ferre pacem velint. immotum adversus eos sermones fixumque Tiberio fuit non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. multa quippe et diversa angebant, 25 validior per Germaniam exercitus, propior apud Pannoniam; ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiae imminens: quos igitur anteferreret? ac ne postpositi contumelia incenderentur.

enem receperunt Allemannus Bretonius Crollius, quos sequor. vulgatum iam offenderat Latium Latinum (in Bibl. sacra et prof. p. 36), qui corrigi deus iam M. WOLF.

3. *molis* M.

5. *apud sexag. lapidem*] sic forme minorar. Antoini p. 370. *vetera* (castra) eo loco erat quo nunc *Sexta*. sed de his rebus, nisi quid maiorem industriam flagitat, v. Ind. rerum. WOLF.

18. *Augustum*] vido Suet. Ang. 20, Dionem 54 20. WOLF.

22. *immutum* — *fixumque*] Virgilius Aen. 4 15: *si mihi non animo*

fixum immotumque sederet. quid ergo tot per editiones in marginibus vendit *o pater immotus*? Gron. Lipsius, etiam in postrema. WOLF. adversus M.

24. *in casum*] *incassum* M. idem 26. *subnixus*, 27. *intenderentur*.

26. *quos*] male Rhodanus *coquos*. sic enim dubitaret an essent aliqui anteferendi, ut in illo *equis eris mecum*? at de hoc nulla dubitatio: non enim poterat esse simul duobus locis, eoque necessario alteruter exercitus erat adendus prior. illud ambiguum erat, utros anteferreret; et hoc ipse quos recte exprimitur.

et per filios pariter adiri, maiestate salva, cui maior e longinque reverentia. simul adolescentibus excusatum quaedam ad patrem reuocare, resistentisque Germanico aut Druso posse a se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium, si imperatorem sprevissem? ceterum ut iam iamque iturus, legit comites, conquisivit impedimenta, adornavit naves: mox hiemem aut negotia varie causatus primo prudentes, dein vulgum, 48 distinctissime provincias fefellit. at Germanicus, quanquam contracto exercitu et parato in defectores ultione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consularent, praecutit: litteras ad Caecinam, venire se valida manu ac, si supplicium in malos praestant, usurum promiscua caede. cum Caecina aquiliferis signiferisque, et quod maxime castrorum sinceram erat, occulte recitat, utque cunctos infamiae, 49 ipse morti eximant hortatur: nam in pace causas et merita spectari; ubi bellum ingruat, innocentes ac maxime iuxta cadere. illi tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partem in officio vident, de sententia legati statuunt tempus quo foedissimum quemque et seditioni promptum ferro invadant. tunc signo inter se dato irrumpunt contubernia, trucidant ignaros, nullo nisi consciis noscente

male item alii dolent rō ac. sensus enim: et si alios utres praestulisset, agebat cum motus ne postpositi cum contumelia interpretarentur et acervirent magis. Gnom. verba timendi ante ne omitti interdum, imitatione Graecorum, hodie notissimum est nec demonstrationes indiget. igitur non opus est cum Helasio legi haec, ut pendeat ab antecedenti. haec. atque etiam nimis dura ista verberum collocatio foret, haec ne postpositi contumelia. penae etiam intelligere et quidem ita ac. anteferre, ne etc. Ean. ac insertum est, ut melius distinguatur duo momenta, primum optio ipsa, tum metus. male ne explicares ita ut non. ex verbo agebant duo sunt ἀναλόγως adicienda, dubitabat utri adeundi forent, metuebat ne posthabiti dolerent. ex his minutis ellipsis germanum Tacitum agnosco. Wolf.

L. maiestate salva] vera et callida

gnome. a Thucydide videri potest, 6 11 med. τὰ γὰρ, inquit, δὲ πλείστον πάντες ἴσμεν θανατόμενα, καὶ τὰ πλείον ἥκιστα τῆς δόξης δόντα. Lira.

6. impedimenta] iumenta, vehicula. v. Graev. et Oudendorp. ad Sueton. Calig. 81, ubi male quidam corrigunt iumenta. vide etiam dicta ad Sueton. Tib. 38, et Oudendorpium ad Frontin. 2 1-11. Ean.

naves] quorundam naves, si in Galliam aut Germaniam iturus? an haec simulatio ad Pannoniam spectat? quo etiam terra, tamen et supere mari licebat transire. Lira. immo et ad Germaniam, quemadmodum Glandius Britannica expeditione suscepta navigavit Ostia Massiliam, inde terrestri itinere Gessoriacum petiit. Suet. 17. Gnom.

13. caenia M. caecina margo.

22. quis finis] si aures recte capiant Latinam rationem, legendum

quam accidere, civilium armorum facies. non proelio, non adversis e castris, sed iisdem e cubilibus, quos simul vacantis dies, simul quietes non habuerat, discedant in partes, ingerunt tela. clamor vulnera sanguis palam, causa in occulto; cetera fors regit. et quidam bonorum caesi, postquam intellecto in quos saeviretur, pessimi quoque arma repuerant. neque legatus aut tribunus moderator affuit: permissa vulgo licentia atque ultio et satietas: mox ingressus castra Germanicus, non medicinam illud plurimisque lacrimis sed cladem appellans, cremari corpora iubet.

Truces etiam tam animos cupido invadat: cuncti in hostem, pinculum furoris; nec aliter posse placari committentium manes quam si pectoribus impris honesta vulnera accepissent. sequitur ardorem militum Caesar, iunotoque ponte transmittit 15 duodecim milia e legionibus, sex et viginti scilicet coherctis, octo equitum alas; quarum ea seditione intemperata modestia 50 fuit: laeti; neque procul, Germani agitabant, dum iustitia ob amissum Augustum; post discordiis attanepur. at Romanas agmina prope silvam Caetan limitemque a Tiberio 200 septum scindit, castra in limite locat; frontem ac tergum

qui. scio dubitari de discrimine, et permixti adesse. Birmanus adeo (ad Phaedr. p. 32) putat nos nescire ubi veteres: qui vel quibus ponentum censuerint; cui ad stipulatur aliquo loco ad Livium Drakenborchius. arbitror tamen in interrogatione diserta quis rectius esto, quamquam et qui sic reperiri viri docti docent: ubi non proprie interrogatur, ut hic, qui rectius puto. Ern. ne hoc quidem verum est, ita universe praesentiatum: aliqui falsum esset Virgili illud, quis cultus habendo est pueri. hic et aliis locis satis erit temerarias dubitationes leviter summovere. Wolf.

6. Gracilius coniciebat pessimi quique, frustra. h. l. quoque melius. antea boni armis usi; nunc etiam improbi rapiunt. Ern. paulo ante cetera, exitum rei. Wolf.

13. accepissent] excepissent corrigi Mursus ex librorum quorundam scriptura cecepissent. haud male, quod ablativus additus est, et ipsi se efforant vulneribus. quippe haec

praecipua excipiendi via. diversum est Cl. de Her. Resp. 104. adoptis a forti adversario vulneribus advers.

35. legionibus sex, et viginti] distinctio praeter historiam. interponitur legionibus, sex et viginti. quatuor enim demtaxat legionum miles in id bellum ductus; nec plures in Germania inferiori erant. clarum ex d. 51, ubi legiones enumerat. Lips.

20. scindit] forte scandit. utrum autem limes hic a Tiberio strictus ad occidendos discriminandosque Germanos? an potius agger et via? Caeta etiam silva dubites an Havia scilicet; quo nemine etiam nunc eo fractum manet, in Clivensi inquam ducatu, Heterwald. quae vox non abest quin a deo Hess nomen habeat, quem Galli Germanique Martem colebant. Lips. censo cum Mareto similem hunc ex eo genere esse, quibus, ubi flumina mare montes non erant, adversus incursiones barbarorum imperium Romanum muniebatur. Tacitus 2 7: cuncta inter

valle, latera concaedibus munit. inde saltus obscuros permeant, consulatque ex duobus itineribus breve et solitum sequatur, an impeditius et intemptatum eoque hostibus incautum.

castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunit. Spartianus Hadr. 12: in plurimis locis, in quibus barbari non fluminibus sed limitibus dividuntur, stipitibus magnis in morem muratis sepiis funditus iactis atque connexis barbaros separavit. sic Ammiano 20 9 Valentinianus laudatur oppidorum et limitum conditor, tempestivus, hos limites scandere quid sit, aut cui usui, non intelligo: sed si quando trans eos bellum inferebatur barbaria, aut barbari invadebant fines Romanos, tum scindi, aperiri, rumpi et perrumpi dicebantur. Velleius 2. 120: penetrat interius, aperit limites, vastat agros. Vopiscus in Tacito 3: nam limitum Transphenanum Germani rupisse dicuntur, occupasse urbes validas. Ammianus 23 3: equitres hostium turmas vicinis limite quodam perrupto averisse subito praedas. 26 5: Alemanni perrupere Germaniae limites. hunc dixit coeptum a Tiberio, i. e. factum, institutum, ut alibi hortos coeptos a Lucullo. scindere solum non est cadere, non excindere: nam caedere silvam est aut concutere aut hic illic arbores delicere, excindere autem est omnem omnino abolere et nullas ibi arbores relinquere. at scinditur quod dividitur, aperitur, rimam aut fenestram aut intercapedinem et aliquid interlucens accipit. sic scindunt robora cuneis; sic scindit se nubes. sic Orion vadit per maxima Nerei stagna viam scindens. sic solum scindere; sic vallum scindere. ita ergo et silvis scinditur, cum in ea pervium fit; cum per eam aperitur via militaris; ut reliquantur quidem utrinque arbores, tantum tamen fiat vacui ut exercitus tuto ea commcare possit. commodissime igitur hoc verbum et ad limitem et ad silvam refertur. castra denique in ipso limite posita intellige, ut fossae aggerisque et quicquid ibi structum erat muniendi causa, eas complanata pars intra

castra recepta sit; non quasi praecise castra intra limitis quamvis latissimi angustias stringerentur. sic Iustino Agathocles (24 6) castra in quinto lapide a Carthagine statuit, sic enim mss; ut monuimus Pec. vet. 1 3. quia, proxime limitem erat silva Caesia, saltus autem omnes sunt loca insidiosa nata nec ubi caute et explorato intranda provido, duos, eam non excidit totam (neque enim necesse habuit); sed longe lateque, qua e castris prospectum patere voluit et qua exercitus ducendus erat, cecidit, h. e. scidit; eo consilio quo Caesar B. G. 3 29, qui videndus. Gron. praeclare haec contra Freinsheimium, qui Lipsii commentum copiose defenderat. eadem corruptela apud Caes. B. G. 5 51. de limite illo v. Claverii Germ. ant. 3 9: Wolf.

1. munitur] alii munit: ego munitus malo. muniendi hic mos a Germanis Gallisque. Ammianus 16 11: difficiles vias et tuapte naturae clivosas concaedibus clausere dolenter, arboribus immensi roboris caesis. usus ea vbi et Caesar. at comitia vocare videtur Paulus Diaconus. factis etiam concisis, inquit, per devia silvarum irruit super eos. Lfs. non quasi non licuisset ea quoquo vallum ducere: quid enim vetaret? sed quia tanta caesarum arborum copia erat ut aggregata sufficeret lateribus tutandis, contentus ea fuit et consuluit militum labori. prorsus ut in Morinis Caesar 3 29. Gron. parem auctoritatem a mss habent munitus, munitur, munit. nam per compendia scribebantur extremae hae syllabae. hic plane non dubito quin auctor scripserit munit, idque reposui. scindit, locat, munit. mox saltus obscurus proprium loci nomen putat Muretus, nescio quo teste. immo Caesiae silvae sunt. de itinere quod ingreditur Germanicus, v. Bucherii Belg. Rom. 3 4. Wolf.

3. hostibus tractatum] non praestitit insecram et munitis aditus

delecta longiore via cetera accelerantur: etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem ac sellenibus epulis ludicram. Caecina cum expeditis cohortibus praecire et obstantia silvarum amoliri iubetur: legiones modico intervallo sequuntur. iuvat nox sideribus illustris, ventumque ad vias Marsorum, et circumdatae stationes stratis etiam tum per cubilia propterque mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis. adeo cuncta incuria disiecta erant, neque belli timor; ac ne pax quidem nisi languida et soluta, inter temulentos.

51 Caesar avidas legiones, quo latior populatio foret, quattuor in cuneos dispergit; quinquaginta milium spatium ferro flammisque pervastat. non sexus, non aetas miserationem attulit; profana simul et sacra, et celeberrimum illis gentibus templum quod Tanfanae vocabant, solo aequantur. sine vulnere milites, qui semisomnos inermes aut palantis ceciderant. excivit ea caedes Bructeros, Tubantes, Usipetes; saktusque per quos exercitui regressus, insedere. quod gnarum duci, incessitque itineri et praelio. pars equitum et auxiliariae

hostes. sic, ut opinor, Livio *agmen decantum* dicitur non quadratum, non adversus assultus hostium munitionum, cui ab impetu hostili non cavet satis imperator. ERM. conf. Martini V. L. II 2. est *incustoditum*, quod penumquam apponitur. WOLF.

8. *disiecta*] Cicero *dissoluta* dixisset, opinor; quo illum verbo pro valde neglectis, item negligentibus, uti lexica docent. sic fere noster mox *solutam pacem* dixit. ERM.

9. *pax nisi languida et soluta*] agitabant, inquit, tanquam nullo bello atque in media pace securi: nec tamen, ut pace homines sobrii et vigilantes (quippe qui haecenus plerumque intenti et sui compotes, ut si quid subitum ingruat, aut arma aut fugam quaerere norint), sed ut sancti, ac prae poculis, ubi essent, nescientes, marcebant torpabantque. GRON. alius dixisset: *si modo quies et languor, torpor temulentorum, pax dicenda est*. saltem dixisset *ut inter temulentos*. WOLF.

10. *avidas*] non tam praedae quam caedis. iram effundere, animum explere volebant. WOLF.

11. *Tanfanae*] quis deus, quae

dea? quidam *ἐτυμολογίζουσι* quasi esset *Tanfanae*, quod lingua nostra principium rerum. at Britanni praesci sua lingua Tan ignem vocant. LRS. Loccenius interpretatur *lusi patronus*, ut sit e *Tan*, *abias*, et *fan*, *dominus*. DVossius autem ad Caesarem (B. G. 6 17) legendum putabat *Teutanae*, recte improbatum Oudendorpio ad Lucan. I 445. ERM. praeter alios conf. Antonum in IHMErnestii Miscellan. Antiqq. German. p. 210 cum notis editoris. WOLF.

Freinshemius putabat legendum *sine vulnere militis, qui semisomnos esse ceciderat*. non est necessarium. ERM. ἀρπάζας s. ἀρπάζει discerere s. fuere milites nostri. nihil durum nisi ellipsis verbi substantivi, quae nihil vulgatus. WOLF.

17. *gnarum* M.

18. *incessitque itineri et praelio*] mollius idem dixit 13 40: *non ignaro duce nostro, qui vias pariter et pugnae composuerat exercitum*. ERM. intellige *paratus*, ut bene Martini, qui et illum locum adscripsit et Xenophontis Cyrop. 2 extr. WOLF.

pars equitum] est hic descriptio agminis quadrati huius aevi, pleni

cohortes dacebant, mox prima legio, et mediis impedi-
 mentis sinistram latus uncticesimanis, dextrum quintani clausere;
 vicinima legio targa firmavit; post ceteri sociorum. sed ho-
 stes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti, dein
 52 latera et frontem modice assultantes, tota vi novissimos in-
 currere. turbabanturque densis Germanorum catervis leves
 cohortes, cum Caesar advectus ad vicesimanos vece magna
 hoc illud tempus obliterandae seditionis clamitabat: perge-
 rent, prepararent culpam in decus vertere. exarsere animis,
 30 summoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta caedunt-
 que. simul primi agminis copiae evasere silvas castraque
 communivere. quietum inde iter; fidensque recentibus ac
 52 priorum oblitus miles in hibernis locatur. nuntiata ea Tibe-
 rina laetitia cura quoque afficere. gaudebat oppressam seditio-
 nem: sed quod largiendis pecuniis et missione festinata favo-
 rem militum quasivisset, bellica quoque Germanici gloria,
 angebatur. rettulit tamen ad senatum de rebus gestis, mul-
 taque de virtute eius memoravit, magis in speciem verbis
 adornata quam ut penitus sentire crederetur. paucioribus
 30 Drusum et finem Illyrici motus laudavit, sed intentior et
 fida oratione. cunctaque quae Germanicus indulserat, serva-
 vit etiam apud Pannonicos exercitus.

53 Eodem anno Iulia supremum diem obiit, ob impudici-

et iuni, et ab omni parte firmati.
 v. Schol. ad Polyb. p. 280. ERN.

4. *porrigeretur*] mihi elegantissime
 dictum visum est semper pro *pro-*
grediretur, ut longitudo agminis in-
 ter angustias exprimeretur; et sic
 alii quoque in simili re utuntur hoc
 verbo, ut etiam lexica docent. quae
 minus probe Heinasti conjecturam
progrediretur. ERN. quiescit hostis,
 donec agmen universum silvam in-
 gressum esset. infra rem fuisset
progrediretur. WOLF.

6. *levis M.* intelliguntur ceteri so-
 ciorum, de quibus paulo supra, le-
 viter neque legionariis armis armati,
 ut recte monet Freinshemius. ERN.

11. *primis agminum M.*

12. *fidens recentibus*] recentis
 victoriae gaudie et fiducia fretus
 oblivisceretur dira seditionis. WOLF.

13. *in speciem*] inspectam M.

20. *intentior*] accurata magis ora-
 tione; unde *accuratae laudes, accu-*
rata commendatio passim. ERN. *mit*
mehr Wärme. id fieri potest brevi
 oratione, rem minus accurate expli-
 cante. paucis loquitur verus affectus.
 WOLF.

21. *Germanicus*] *Germanicus* con-
 siliis IGronovius, ne subiectum mu-
 tetur, quasi non res illud postulet.
 sequenti capite notabile est M dare
Regium sine aspiratione, quo modo
 nomen scribendum docuit Mazochius
 et alii plures. WOLF.

23. *ob impudicitiam*] qui feminam
 hanc impudicitiae arguant, multi te-
 stes. Seneca de Benef. 6 32: *Aug-*
ustus flagitia principalis domus in
publicum emisit, admissos gregatim
adulteros, perorratam nocturnis co-
mensationibus urbem, forum ipsam ac
rostra, ex quibus patet legem de

tiam olim a patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Reginorum, qui Siculum fretum accedunt, clausa fuerat in matrimonio. Tiberii florentibus Gaio et Lucio Caesaribus, spreveratque ut imparem; nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum abscederet. imperium adeptus extorrem infamem et post, interfectum Postumum Agrippam omnis spei egenam inopia ac tabe longa peremit, obscuram fore necem longinquitate exsilii ratus, per causa saevitiae in Sempronium Gracchum, qui familia nobili, sollers ingenio et prave
10 facundus, eandem Iuliam in matrimonio Marci Agrippae teneraverat. nec is libidini finis: traditam Tiberio pervicax adulter contumacia et odiis in maritum accendebat; litterae-

adulteris tulerat, filiae in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cum ex adultera in quæstuarium versa fuis omnis licentiae sub ignoto adultero peteret. Plinius 21 3: apud nos huius licentiae exemplum non est aliud quam filia Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litterae illius dei gemunt, vel ut clarissimus Torrensius emendat, illius describunt, etsi ego malim degemunt. de hoc Marsya, praeter ea quae dixi Antiquis 3 p. 110, Sidonius Carm. 13: Marsyaeque timet manum ac rudentem, i. e. tribunal metuit et forum. emendo tridentem. Arnobius 2: quia formicem Lucianum et Maragum Pomponii obviatum memoria continetis. vide Dionem 55 10. Lips.

1. Pandateria] plerisque vocatur Pandataria, quod ideo recepit Broterius. apud Melam tamen et Dionem 55 10 nostra scriptura exstat. Wolf.

4. ut imparem] tantum non ad illud iugum. Lips. rectius alii ad genus referunt. Ern. ut Livius (6 84 extr) de Fabia minore Ambusti filia, nupta viro plebeio, quod innotu impari esset. Tacitus H. 2 50: matrem genus impar. Lipsianam argutiam nulli Romanorum in mente venisse crediderim. Wolf. imparem M.

de tam cum superlativo vide dicta in Clav. Cic. in h. v. intima causa est verissima, gravissima, quae maxime animum movet. Ern.

6. Postumum] post unum M, post-humum margo.

8. longinquitate exsilii] id est diuturnitate. nam relegata Iulia anno 748, ex quo ad hunc diem anni fere viginti. Lips. cum dicit obscuram necem, intelligo causam necis. at non adeo remotum est Rhegium ab domina urbe, ut si nota illic publice foret, fama eius Romam tardius perveniret. nec vero, utrum diu quis exsilium toleraverit an modo exierit, interest ad iudicandum fato an fraude humana perierit, res igitur ipsa videtur velle ut scribamus longinquitate exsilii. quod enim non subito eam peremit, sed aegrum spiritum inter inopiam trahere aliquandiu passus est donec contabesceret, eo speravit se posse consequi ut frans lateret, quemadmodum illi qui lentis et tabificis venenis grassantur. Gron. vulgatum verum puto. diuturnitas exsilii faciebat ut homines iam paene obliti eius, minus eam, et quae ei acciderent, curarent. Ern. rectissime. relegata est haec Iulia a. n. 752, ut e Velleio et Macrobio docuit Norisius. Cenot. Pis. p. 182. dubito, an exitum Latine dici possit longinquum s. longum. Wolf.

Sempronium Gracchum] Velleius 2 100. vidimus et nuntios huius Gracchi, Ti. Sempronius Gracchus III vir q. desig. i. e. quatuorvir, quaestor designatus. in parte altera diu Iulii f. Lips.

12. accendebat] an accendebat?

que quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberii scripta, a Graccho compositae credebantur. igitur amotus Cerdaniam, Africi maris insulam, quattuordecim annis exsilium toleravit. tunc milites ad caedem missi invenere in promissis littoris, nihil laetum opperientem. quorum adventu breve tempus petivit, ut suprema mandata uxori Alliariae per litteras daret, cervicemque percussoribus obtulit, constantis mortis haud indignus Sempronio nomine: vita degeneraverat. quidam non Roma eos milites sed ab Lucio Asprenate proconsule Africae missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam caedis posse in Asprenatem verti frustra speraverat.

- 54 Idem annus novas caerimonias accepit addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam Titus Tattius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat. sorte ducti e

propter praecedens temeraverat. sed neque credebantur tueretur vulgatum. Eas.

1. scriptis] legitima ratio desiderat scriperat. neque tamen aliquid mutandum. etiam apud Livium aliquae historicos observata sunt talia, quae accipienda sunt ut e persona scribebat dicta; quod aliquot locis ad Livium recte monere memini Drakenborchium. sic c. 79: *an verterentur flumina et lacus per quos augescit*. 2 43: *praefeceratque Pisonem* -- *invis ferocia a patre Pione*, *qui civis bello resurgens in Africa partes acerrimo ministerio adversus Caesarem invit*. durius est ibidem 62: *lirae et negotiatores reperti*, *quos ius commercii* -- *hostilem in agrum transulit*. ERM. *scripsit* est socius, rem vulgo notissimam simpliciter indicans; forsitan etiam exemplar litterarum ad Taciti aetatem servatum. alio pertinet parakimeus credebantur, de quo ad c. 6. WOLF.

9. *Asprenate*] credo cognomen esse gentis Noniae. de Asprenatum civitatis et familia consulari Plin. 30 7, Suetonius in Aug. 43, Lips. conf. Schottii de claris Rhetoribus apud Senecam, in quo multa nomen Asprenatum. WOLF.

11. *asperaverat*] sorte rectius speraverat. Tacitus.

raverit, Freinshemius ait. bene, ut opinor: neque enim similis satis hic locus ceteris de quibus supra ad c. 10. ERM. plura exempla vulgati v. in commentatione nostra. WOLF.

13. *sodalium* — *sacerdotio*] idque exemplum placuit deinceps in omnibus imperatoribus qui facti divi. ita sodales Flavii, Hadrianales, Aeliani, Antonini, passim in historia memorati. lapis priscus: *Neroni Caesari Germanici f, Ti. Augusti n, divi Augusti pron, flam augustali, sodali augustali. q. Q. Novianus. q. L. Suevius*. Lips.

14. *ut quondam Tattius*] pugnat aperto Marte secum Tacitus H. 2 95, ubi vult sodales Titios (ita enim scribendum, non *Tattios*, ex lapidibus et libris; dictique a praenomine Tatti) institutos non retinendis sacris, sed memoriae Tattii sacrandae. quae causa hoc quidem loco aptior erat; fortasse et verior. Dionysius 2 52 hanc rem non attigit, contentus dixisse honeste sepulchrum Tattium, et quotannis ei publicas inferias factas. Lips.

15. *Tattios*] sic M., Beroaldus, Rhe-nanus, Aldus; nec causa est cur in *Tattios* mutetur. ERM. valeat in hoc consuetudo Latina, quam praeter monumenta confirmat Varro celebri loco. de his autem sacerdotibus a

primoribus civitatis unus et viginti: Tiberius Drususque et Claudius et Germanicus adiciuntur. ludos Augustales tunc primum coeptos turbavit discordia ex certamine histrionum. indulserat ei ludicro Augustus, dum Maecenati obtemperat effuso in amorem Bathylli; neque ipse abhorrebat talibus

Tiberio institutis diligentissime explicat Norisius p. 74 usque et Gorfus inscriptt. ant. 2 p. 54. WOLF.

2. *tunc primum coeptos*] quomodo id verum? siquidem ludii Augustales iam pridem instituti celebratique; Q. Aelio Tuberone, Paulo Fabio consulibus ut dixi, supra. rescribere igitur *tunc primum coeptis*; idque Tacito ipso auctore, c. 77 initio. LRS. in laetitia hac commendatione conspirant omnes, et ex Lipsii margine omnes eam assumpserunt in textum. Tacito ipse infra auctore, aiunt. quid ille affert infra? nempe *hoc anno coeptam theatri licentiam*. num omnem? tamen sero? licentiam histrionum et fantorum iam dudum sub Augusto, pantomimorum amatore studiosissimo, invaluisse et ipsa res et historiae loquuntur. iam Horatius plebem in theatro viderat depugnare paratum, si discordaret eques. non ergo hoc totum genus licentiae *tunc invectionem* dici potuit, quum ludi Augustales darentur: sed hos ludos *tunc primum datos* s. institutos turbavit discordia quaedam. hoc affert lectio codicis, quam non solum ferendam sed coniecturae etiam praeferendam censeo. nam *primum coeptos* licebat dicere *ludos*, qui tunc primum solemniter facti et sive celebrati novum in modum sive instaurati a senatu essent. non enim est dubium quin hi iidem ludi sint, quorum pars, circense ludicrum, supra c. 15 in hunc annum tribunis plebis concessum dicebatur. quod rei peractae mentio ad exitum anni differtur, illud sit ex more Taciti, quem servare solet in omnibus rebus minoris momenti et non perpetui tenoris. denique nihil sentio in hoc genere, aut ipsa latinitas pristinae scripturae plus faveat quam novae. nam ut infra placet *coepa discordia*, ita h. l. series verborum

nos ad *coeptos ludos* revocat. itaque hoc redacti, nihil reverens nisi virorum secus sententiam auctoritatem. WOLF.

4. *indulserat ei ludicro Augustus*] immo vero, quod censeo me primus advertisse, Augustus id ludicrum invenit. Suidas: ὄρχησις πάντιμος. ταύτην ὁ Αὐγουστός Καίσαρ ἐφείκε Πυλάδου καὶ Βαθυλλίδου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων. emenda ὄρχησις παντομίμος. et vete Suidas. ante Augustum sane liberae re publica pantomimorum nullum vestigium. Zosimus 1 6 inter causas labefacti imperii non vane refert, quod Octavianus temporibus pantomimorum saltatio prius incognita in usum esse coeperit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus. quod Suidas notat in Ἀθηναίοις, cave ad Tiberii tempora referas, sed Augusti: κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ἡ παντομίμος ὄρχησις εἰσέχθη, οὐκ ᾧ πρότερον οὐκ. emenda etiam supra in Suida Βαθύλλου. duo pantomimi sive histriones (vulgo enim in historia, ut hic Tacito, miscentur eae voces) eximii, Pylades et Bathyllus, posterior ignis et delictum Maecenatis. Dionem non capiat vulgo, qui hunc amorem honeste tetigit, 34 17 extr. ubi tamen intellegi etiam potest hunc Bathyllum servum Maecenatis fuisse. Seneca pater (Controv. Praef. 3 med.): recitabat rescriptum Labieni pro Bathyllo Maecenate (corrigere Maecenatis), in quo suspicietis adolescentis animum, illos dentes ad mordendum provocantis. corruptum id nomen apud eundem Senecam, Praefat. 3 extr. si Thexar essem, Eysius essem; si pantomimus essem, Bathyllus essem; si equus, Melisae. lege Bathyllus essem. LRS. add. Scaliger ad Euseb. p. 169. ERN.

studia, et civile rebatur misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum aetiam audebat ad duriora vertere.

Druso Caesare Gaio Norbano consulibus decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in aetatem summa ope parabat, initio veris et repentino in Chattos excursu praecepit. nam spes inceserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrumque perfidia in nos aut fide. Arminius turbator Germaniae, Segestes parari rebellionem saepe alias et supremo convivio, post quod in armam, aperuit, suavitque Varo ut se et Arminium et ceteros proceres vinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis, atque ipsi tempus fore quo crimina et innoxios discerneret. sed Varus fato et vi Arminii cecidit: Segestes, quanquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis privatum odiis, quod Arminius filiam eius alii pactam rapuerat. gener inivisus, inimici soceri; quaeque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant. igitur Germanicas quattuor legiones, quinque auxiliarium milia, et tumularias catervas Germanorum cis Rhenum colentium Caecinae tradit; totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit; positoque castello super vestigia paterni praesidii

1. civile rebatur] lege Sueton. Ang. 45. ERN.

6. et repentino] Muretus et delet cum Acidalio. mox idem id inseri volunt ante saepe alias. ERN. utrumque Ciceroianum est. quanquam et non raro etiam apud Ciceronem est et quidem; ac sic h. l. intelligi. coal. Index. simile erat c. 29: orto die et vocata concione. WOLF.

Chattos M, et periodo infra.

7. dissidere h. in Arm. et Seg.] sensus non obscurus: dissidere hostes in ut alii in Arminii, alii in Segestes partes abeant, hi filium, alii hunc sequantur. an dictum imitatione Graecorum, qui dicunt λέγειν τι εἰς τοὺς ἀλλήλους, dicere aliquid ut ad notitiam profanorum perveniat, et similia; de quibus eleganter egit Hemsterhusius ad Aristophanis Plutum p. 456. ERN.

17. Pichea suspicatur Tacitum

scripsisse gener inivisus, inimicus socer. Alii distinctione, quae est in textu, succurrunt Tacito, ut enallage numeri sit. Tacitum autem variare modos loquendi iam diximus. sequentia docent duo membra desiderari. ERN. utique sunt membra duo: gener socero inivisus, ipsi soceri (Segestes et Sigimerus: v. Velleii 2 118) inimici. Gruteri enallage, soceros pro uno socero interpretantis, absurdissimum acumen test. alii virgula expuncta genitivos inducant, scilicet ne quis socerum in viso genero amicum putet. WOLF.

20. cis Rhenum colentium] ut erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treveri, Nervii. sed et pars aliqua Batavorum. LIPS. immo hi tum Galli. ego intelligo Ubios Sicambros aliosque e Germanja populos, ab Augusto traductos Rhenum, ut ibi colerent. ERN. vide Mannerti Geogr. ant. 2 l p. 206 sqq. WOLF.

in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, Lucio Apronio ad munitiones viarum et fluminum relicto, nam (rarum illi caelo) siccitate et amnibus medicis inoffensum iter properaverat, imbresque et fluminum auctus regredienti metuebantur. sed Chattis adeo improvisus advenit ut, quod imbecillum aetate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit. iuventus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem coeptantis arcebant. dein tormentis sagittisque pulsati, tentatis frustra condicionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis vicisque in silvas disperguntur. Caesar incenso Mattio (id genti caput) aperta populus, vertit ad Rhenum, non auso hoste terga abeuntium lacessere; quod illi moris, quotiens astu magis quam per formidinem cessit. fuerat animus Cheruacis, invadere Chattos; sed
 15 exterruit Caecina huc illuc ferens arma; et Marsos congregi
 57 ausos prospero praelio cohibuit. neque multo post legati a Segeste venerunt auxilium orantes adversus vim popularium, a quibus circumsedebatur, validiore apud eos Arminio, quando

1. monte Tauno] alii Tauro scribunt. ubi is, necum alii ignorant. Lips. nempe haec duo nomina in libris permittantur, reperique in editionibus veteribus Taciti etiam pro Tauro esse Tannum. Cellarius (G. A. t. 1 p. 369) probat Cluverii opinionem, qui censet esse montem contra Magontiacum, vulgo *der Hayrich* vel *die Höhe* dictum. aliter Vossius ad Caes. B. G. 6 17, quem, si lubet, vide. Ayrmannus Gissensis peculiari libello docere instituit intelligi debere montem haud procul Gissa urbe, quem ibi vocant *den Dyesberg*; quod aliis excutendum relinquo. Ean. Ayrmanni opinio etsi a Mogeno Sicilimentis quibusdam 1763 editis exornata, sita tamen locorum et reliquiis veterum munitionum refellitur, confirmaturque his iisdem rebus Cluverii sententia. Wolf.

4. metuebatur] sic M, Beroaldus, Rheuanus, Aldus; nec necessaria causa mutandi. auctus in singulari accipiendus. numerus et genus accommodantur saepe tantum proximo. Ean. flumina Latine auctus habent,

flumen auctum, ab hac consuetudine non temere disceditur. correxigitur. Wolf.

7. flumen Adranam] quod Iunius noster *Ederam* accipit in Hassis; qui Fuldam amnem illabitur. Lips. probabilius Maunetus (3 p. 564) in Adrana errorem Taciti notat, qui voluerit aut debuerit ponere Logannam, *die Lahne*. Wolf.

nando tramiserat] tacite in textum recepta est a Gronovio et Ryckio emendatio Acidalii et Pichense *tramiserat*, non improbo: sensus enim plane desiderat sic legi: sed debebat etiam interpunctio ex eorum mente mutari, ut punctum esset ante *iuventus*, ubi colonia retinuerunt. alii [cum M] *tramiserit*. Ean.

11. Mattio] *Mattiachon* Germaniae urbs est Ptolemaeo. Marspurgum Hassiae esse non abhorret a vero. adfirmare enim haec talia, in tanta mutatione temporum, stultum; et tamen suavis hodie ingeniorum lusus. an hoc autem Mattio Mattiacos nostros quidni deducam? ut non solum contermini iam et socii, sed etiam consanguinei sint Batavorum. Lips.

bellum suadebat: nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus rebusque motis potior habetur. addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum: sed iuvenis conscientia cunctabatur. quippe anno quo Germaniae descendere, sacerdos apud aram Ubiorum creatus ruperat vitas, profugus ad rebelles. adductus tamen in spem clementiae Romanae pertulit patris mandata; benigneque exceptus cum praesidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit convertere agmen; pugnatumque in obsidentis, et correptas Segestes magna cum propinquorum et clientium manu. inerant feminae nobiles; inter quas uxor Arminii eademque filia Segestis, mariti magis quam parentis animo, neque vi-

1. *quanto — habetur*] ne quis, praeteritum tiro, putet hic aut aliquid vixi esse, ut legendum sit *promptior*, aut omissem aliquid, ut addatur *magis*, cunctum est a nobis, cum monuimus Tacitum libenter variare orationem; tum cavetur aliis exemplis similibus. supra c. 52: *sed intentior et fida oratione*, intellecta τοῦ *magis*, quod libenter omittit noster, more Graecorum. mox c. 58: *quia pacem quam bellum probabam*. c. 68: *quanto inopius, tanto maiora*. EBN. in primo exemplo nulla est comparatio: nam minime *fida* fuit oratio de Germanico. paulo ante *quando* non multum differt a consali *quod* s. *quia*, latente quadam significatione *temporis*. sed quam tempus mox exprimitur *rebus motis*, veretur IGronovius ne *quod* vel *quam* scribendum sit. in M omni esse *quo*, compendium ambiguum, ex quo etiam nunc turpia nonnulla menda haerent in Ciceronis Epistolis. WOLF.

2. *rebus commotis* M. immo scribo *rebusque motis*, ex sententia, et Taciti exemplo 14 61: *ducem tantum defuisse, qui rebus motis facile reperiatur*. LIPS.

3. *nomine Segimundum*] horum et plurium ducum mentio apud Strab. 7 p. 291. εἰσὶν δὲ ὄψεις ἅπαντες, καὶ παρόσθον τῷ νεωτέρῳ Γερμανῶν λαμπρότατον θρίαμβον, ἐν ᾧ ἐπαυμένον τῶν ἐπιφαντατάων ἀνδρῶν σάματα καὶ γυναῖκων, Σε-

μιοῦντος τε καὶ Σεγέστου υἱὸς (corrigere Σεγμοδόντος τε Σεγέστου υἱὸς, copula item deleta) Χηρούσων ἡγεμῶν, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμενίου τοῦ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσχοις ἐν τῇ πρὸς Οὐάρων παρασπονδῇσι. LIPS.

5. *aram Ubiorum*] frequens huius arae mentio. vidi qui vellet Boannam nunc esse. ego vereor ut propina absuerit ab oppido Ubiorum. quidquid hodie sit, puto originem ei loco a veneratione Augusti, cui novo caelanti ara illic, recepta adulatione, exstructa, uti ara Lugduni, et ad eam sacerdotes ex primoribus gentis, inter quos hic Segimundus. LIPS. sicut etiam Cluverius et alii. nonnulli intelligi putant *oppidum Ubiorum* c. 36, hodie Coloniam Agrippinensem. v. Cellar. G. A. t. 1 p. 245, qui rem in medio relinquit. EBN. optime illi qui ex *ara Ubiorum* crevisse putant *oppidum Ubiorum*, situm in eodem fere loco quo posthac fuit Colonia Agrippinensis. *annus quo descendere Germaniae* hand dubie designatur a. u. 762, quem secuta est clades Variana, non 754, ut Ryckius scribit. WOLF.

8. *pretium*] explicant *operae pretium*. ita esset non *fuit*, sed *visum est*. exquisitior mihi videtur locutio, eiusdem prope potestatis qua est nostrum nunc tantopere frequentatum *interessant*. nove positum in primis arguit usus H. 3 8: ἐν *Veronensibus pretium fuit*. WOLF.

cta in lacrimas neque voce supplex, compressis intra sinum
manibus gravidum uterum intuens. ferebantur et spolia Va-
rianæ cladis, plerisque eorum qui tum in deditionem venie-
58 bant prædæ data. simul Segestes ipse, ingens visu et me-
moriam bonæ societatis impavidus. verba eius in hunc mo-
dum fuere. "non hic mihi primus erga populum Romanum
fidei et constantiæ dies. ex quo a divo Augusto civitate
10 donatus sum, amicos inimicosque ex vestris utilitatibus de-
legi, neque odio patriæ (quippe proditores etiam iis quos
anteponunt invisi sunt), verum quia Romanis Germanisque
idem conducere, et pacem quam bellum probabam. ergo
raptorem filiae meae, violatorem foederis vestri, Arminium
apud Varum, qui tum exercitui praesidebat, reum feci. dila-
tus segnitia ducis, quia parum praesidii in legibus erat, ut
15 me et Arminium et conscios vinciret flagitavi. testis illa nox,
mihi utinam potius novissima. quæ secuta sunt, defleri ma-
gis quam defendi possunt. ceterum et iniecti catepas Arminio,
et a factione eius iniectas perpersus sum. atque ubi primum
tui copia, vetera novis et quietis turbidis antehabeo, neque
20 ob præmium, sed ut me perfidia exsolvam, simul genti Ger-
manorum idoneus conciliator, si paenitentiam quam perniciem
maluerit. pro iuventa et errore filii veniam precor: filiam
necessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare utrum
prævaleat, quod ex Arminio concepit an quod ex me genita-
25 est." Caesar clementi responso liberis propinquisque eius.

2. *compressis intra*] qui habitus
etiam nunc Germanicis matronis (vi-
dere videor) per modestiam et deco-
ram assumptus. LIRS. mox pro *bonae*
forte *nostrae* aut *Romanæ* legendum.
EAN. hominem non tam *Romanæ*
societas impavidum facit quam co-
gnita fides societatis, nullum *ἐναι-
γέστερον* vocabulum invenias, nullum
in pari simplicitate dignitas. WOLF.

9. *proditores etiam iis*] Thucydi-
des 8 9: τὸ μὲν καθεστὸς τοῖς
Ἕλλησι νόμιμον ἴσμεν. τοῖς γὰρ
ἀποστατέουσιν etc. GRON.

10. *invisum M, invisi sunt* merge.

11. *conducere*] infinitivus pendet a
iudicandum, quod latet in mox se-
quente verbo *probabam*. hæc figura
sæpe utitur noster, ut in sequenti-

bus subinde monemus. EAN. non-
nulli corrigunt *conduccret*, *pacem*,
vix Latine. alius vir doctus *condu-
cere* rebar. WOLF.

15. *illa nox*] in qua convivium de-
quo c. 55. EAN.

22. *maluerit*] vir doctus apud Ry-
ckium et Heinsius malebant *malue-
runt*. sæpe sane noster plurali post
collectiva utitur. sed sine libris non
nato. EAN.

23. *utrum prævaleat*] uter pla-
uris in eam habeat, et utri parere
magis debeat, patri an marito mox
patri. LIRS. immo, ut puto cum
Freinshemio, utrum veniam dare ma-
lit, quia Segestis fidelis socii filia,
an parere, quia hostis Arminii uxor.
EAN.

incolumitatem, ipsi sedem vetere in provincia pollicetur. exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminii uxor virilis sexus stirpem edidit: educatus Ravennae puer quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.

59 Fama dediti benigneque excepti Segestis vulgata, ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium super insitam violentiam rapta uxor, subiectus servitio uxoris uterus vecordem agebant; volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Caesarem passens. neque probris temperabat. egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus unam Mithridatam avexerint. sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. non enim se prodicione neque adversus feminas gravidas, sed palam adversus armatos bellum tractare. cerni

1. *veterem in provincia*] nescio an verius *veterem in provincia*. id enim ad securitatem Segestis, ne sedem acciperet in provincia nova, obnoxia hosti. per veterem autem provinciam ceperim Galliam. infra *coleret Segestis victam ripam, redderet filio sacerdotium*. tamen fieri potest ut sedem iam ante defectionem in Gallia haberet; atque ita *veterem*. an uberior placet? an aliud e veteri scripto dicit, qui habet *vaera*? LIPS. recepti coniecturam Lipsii Pichena cum sequentibus editoribus. Iacobus autem Gronovius rescripsit *Vetera in provincia* (*Vetera* commemorantur supra c. 45), e scriptura codicis M; quem secutus sum. *vetus provincia* dicitur pars provinciae, quae prima fuit sub imperio populi Romani, aliis deinde adiectis, ut e Livii 24 44, 25 3 docet Freinsheimius. quae autem hic esset vetus provincia? in Germania quidem anteriori nulla tum omnino provincia. Varus apud Velleium (2 118) dicitur in mediis Germanorum hostium finibus fuisse. ripa citerior Rheni vicia erat, c. 59, nomen anterior. EAM. et illam citeriorem seu *Galliam ripam*, quae dicebatur c. 57, significari posse *veterem provinciam* nemo dubitet. sic 3 74 *vetus provincia* Africae ea pars est, quae iam pridem Carthaginiensibus adempta erat. at-

que etiam *rebellis* regio opponitur *veteri provinciae*, non modo *nova* s. *nuper adiecta*. conf. ad c. 59 extr. nisi igitur *veterem* defendas, nihil acutius, nihil verius video coniectura Lipsiana, quam revocavi. *Vetera*, oppidum, alienum esse arbitror. eum locum si nominavisset Tacitus, non adiecisset *in provincia*. at Crollius comitit, quique eius malus mos, in textum recepit *et aera*. cur non *et caetera*? quod non minus lenae remedium erat. extra iocum: *aera* pro stipendiis notus Livii et aliorum usus est; Immo vir ingeniosus uti potuit loco Spartiani in Hadr. 6, si eundem morem barbaris stipendia pendendi iam tum fuisse constaret. sed quid illud est, *stipendia in provincia*? inepte frigeret haec adiectio, nisi ordine verborum mutato, *aera et sedem*. ita tandem aliquis sensus prodiret, non manus scriptoris. WOLF.

4. *quo mox ludibrio*] apud alios nihil repperi. Tacitus haec narraverit in rebus Caii aut Claudii, libris qui perierunt. LIPS. puero nomen Thumelico, matri Thumeldae, si modo scripturae apud Strabonem l. c. confidere licet. WOLF.

10. *cheruscos* M.

12. *quorum tot manus*] videtur in mente habuisse locum Virgilii Aen. 4 98. EAM.

adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quae dis patris suspenderit. coleret Segestes victam ripam, redderet filio sacerdotium Romanum: Germanos nunquam satis excusatuos quod inter Albim et Rhenum virgas et securas et togam viderint. aliis gentibus ignorantia imperii Romani in experta esse supplicia, nescia tributa; quae quando exuerint, irritus-

3. *excusatuos*] forte *accusatuos*, et statim *ignorantiam*. LIPS. [vulgo *sacerdotium: hominem Germanos.*] meo indicio recte Grotius *homines Germanos*. Liv. 42 19: *regem educandum filium Romam misisse, ut iam inde a puero assuesceret moribus Romanis hominibusque*. est genus excusandi, quod non inanibus verbis sed rebus quaeritur. sic Statius Theb. 1 691: *tu modo dissimilis rebus merere secundis excusare tuos*, i. e. praestare ut illis ignoscatur, ut pro purgatis habeantur. hoc intelligit Tacitus, significatque, qui vere Germani sint et hoc nomen tueantur, eos meminisse oportere, quoad vivant, elaborandum sibi ut hanc maculam diversis et fortibus factis deleant, nec in eo unquam sibi satisfacere. adde quae diximus Obs. 2 13. nam quod iste obnititur, quid est, *nunquam satis excusatuos hominem*, qui, si culpa eius id acciderit, nemini excusandus sed omnibus accusandus debet videri? ita dicendum erat, *amicos Segestis nunquam hominem satis excusatuos* apud alios Germanos. Freinshemius *παραισφάτες*, Germanos huius proditionis nota hominem nunquam liberatuos, quod eius opera factum est. hoc est *nunquam excusatuos*, non *nunquam satis excusatuos*. GRON. aliter Freinshemius, qui corrigit *hominem Germanis*. sed ne hoc quidem placet, multoque peius Heinsii et aliorum commenta. neque nobis satisfecit illa Gronovii, quamvis docte et eleganter explicata, ratio, neque ipsum languide additum *homines*, quod haud scio an nusquam ita in his libris legatur. vulgatum vero *hominem* vitiosum esse nemo dubitabit, nam oratio statim ad rem, quae inexcusabilis dicitur, conversa, *hominis*, cuius illud commissum sit, commemorationi repugnat, quatenus

obiectivus casus inest his ipsis quod viderint. quamquam id ferendum esset, si pro hoc verbo legeretur *adduxerit* aut simile quodpiam, quod a Segeste penderet: an praeterea hoc arguam, quam ridicule loquatur Arminius, qui optare videatur ut invisus socer excusationem et veniam impetret? sed alia quoque parte laboramus in hoc loco, siquidem *sacerdotium* ita nude positum loquentis animum non explet, et excidisse videtur aliquid quod peregrinae religionis contemptum indicabat. his incommodis omnibus medebitur coniectura mea: *redderet filio sacerdotium Romanum: Germanos* etc. iam verbum *excusare* nativa potestate sfingitur. *aliis gentibus excusatum esse Romana imperia pati: Germanos nunquam excusatuos*. simul sic vigor et vis additur sententiae. WOLF. M *hominum*.

5. *ignorantia imperii Romani*] quasi dicat: longinquiores gentes tutae sunt a superbia et imperio Romano ipso situ, et Romanos nec norunt: nos in limite virtute nos liberavimus et porro liberemus. LIPS. mihi videtur sensus hic esse. aliis gentibus excusatus esse, si imperio Romano non valde resisterent. etenim ignorare rationem imperii Romani, non expertas esse supplicia et saevitiam, nescire quae et quanta tributa imponere soleant. Germanis veniam dari non posse, si subeant imperium Romanum, cum plane sciunt Romanorum quanta sit saevitia et avaritia, et quando se ab eo liberarint fortiter resistendo, neque subigi vel ab Augusto vel a Tiberio potuerint. ERW. *ignorantia* apud Tacitum est *ignorantes* seu quod *ignorabant*. similiter c. 69 extr *peritid*, et saepe alibi. WOLF.

que discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pavescerent. si patriam parentes antiqua mallent quam dominos et colonias novas, Arminium potius gloriae sac libertatis quam Segestem flagitiosae servitutis ducem sequerentur. conciti per haec non modo Cherusci sed conterminae gentes, tractusque in partis Inguiomerus Arminii patrum, veteri apud Romanos auctoritate; unde maior Caesari metus. et ne bellum mole una ingrueret, Caecinam cum quadraginta cohortibus Romanis distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit, equitem Pedit praefectus finibus Frisiorum ducit. ipse impositas navibus quattuor legiones per lacus vexit; simulque pedes eques classis apud praedictum amnem convenere. Chauci cum auxilia pollicentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua urentis expedita cum manu Lucius Stertinius missu Germanici fudit; interque caedem et praedam repperit undevicesimae legionis aquilam cum Varo amissam. ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum, quantumque Amisiam et Lupiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo

1. *delectus*] (Freinshemius intelligit, ad imperium in Germania, missus in Germaniam.) admitterem, si emet *delegatus*. sed longe amplius est *delectus*, et Tiberium extollendo auget laudem eorum a quibus vir talis irritus discessit. ille *delectus* igitur est ille, quem unum ex omnibus dignum Augustus putavit ut heredem successoremque ordinaret. GRÆC. quid hoc ad heroem barbarum? forti bellandique perito sese fortiorum fert. intellige ergo cum Freinshemio ex optimis electum gerendo bello. conf. c. 65, H. I 71, Germ. 10 et Tiberii orationem 228. WOLF.

3. clarum est h. l. *parentes* non eos qui parent, *ὑπηκόους*, sed quibus vitam debemus. vide de hac forma loquendi Curt. ad Sallust. Ca. 6. EAV.

4. *colonias novas*] respicit morem Romanorum victis populis imponendi, tamquam praesidia, colonias. quod *novas* vocat, non indicat alias

veteres iam tum fuisse inter Rhenum et Albim; quod non est: sed dicitur cum respectu ad *antiqua*, antiquum, pristinum statum, in quo nullae ibi coloniae. EAV. verba id parum credibile facerent, etsi nihil mussaret historia. at v. Dio 56 18 initio. *novas colonias* Arminius opponit iis quas victoria sua deleverat. conf. Mannerti 3 p. 78. WOLF.

8. *veteri ap. Rom. auctoritate*] non quod amicus Romanis esset, sed quod vir fortis et prudens, cuius magna apud Romanos opinio, ut recte Freinshemius explicat. EAV.

11. *Pedit*] credo Albinovanus Pedit, cuius fragmentum exstat de navigatione Oceani. est tamen et alius Pedit Pompeius vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudii sub finem. LIPS.

13. *per lacus*] omnes postea haustas a sinu anstrino. WOLF. *equis classes* M.

20. *Teutoburgiensi saltu*] nomen etiamnum retinet inclytus Romana

61 reliquiae Vari legionumque insepultae dicebantur. Igitur cupido Caesarem invadit solvendi suprema militibus ducique, permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu ob propinques, amicos, denique ob casus bellorum et sortem hominum. praemiaso Caecina, ut occulta saltuum scrutaretur pontesque et aggeres humido paludum et fallacibus campis imponderet, incedunt maestos locos visuque ac memoria deformis. prima Vari castra lato ambitu et dimensis principiiis trium legionum manus ostentabant; dein semiruto vallo, humi fossa accisae iam reliquiae consedissee intelligebantur: medio campi albertia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum equorumque artus, simul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbarae arae, apud quas tribunos ac primorum ordinum centuriones mactaverant. et cladis eius superstites, per-

elade saltus, *Teuteberg*, et victoriae cognomine insignis campus, *Winfeldt*, ad opidulum Hornam, in Westphalia. Lips. v. monumenta Paderb. p. 56. ERN. quam Germanis pretium fuerit scire ubi Arminius suis vicerit, multorum diversae opiniones docent. cf. Gattereri Hist. univers. synchron. 2 p. 721 sqq. et Mannert 3 p. 88 et 98, qui locum ponit in australi parte Lippiae in comitatu Marchiae vel ducatu Westphaliae. alii longius aberrarunt a situ qui h. l. designatur; nec de saltus ipsius magnitudine quæri poterat. WOLF.

1. dicebantur] Heinsius viscebatur. etenim, inquit, non dicebantur modo, sed erant, ut e sequentibus patet. sed Romani tamen tantum e fama rem sciebant. itaque vulgatum verum puto. ERN.

7. deformes] in M est *deformides*; unde Heinsius et Gronovius scribendum putant *deformi*. id Taciti consuetudini orationis constructionem variandi valde consentaneum. sed quod Heinsius addit insuper, *eisdem prima castra*, non placet. ERN. multo minus Gronovianum *deformi*. dein *prima*. iniectae particulae locus est alibi, non hic. nec *deformem memoriam* probo ut e. 24 *illuuiem deformem*, cuius ille recordabatur. WOLF.

9. quo argumento ex principis colligebatur *manus trium legionum*? quia quotiens plures legiones una castris, principia suae cuique legioni descripta; in quibus aquila et signa. item principia maiora. vide Milit. Rom. 5 7. Lips. adde in Analect. ad Mil. R. ad h. l. male rationem reddit Lipaius. nam in castris singulis etiam singula tantum principia, si vel decem legiones in eisdem castris tenderent. neque rō *dimensis* ad Germanicum referendum, ut ipse dimensus sit principia, ut in Analectis putat. sensus est: e magnitudine ambitus et principis e disciplina Romana dimensis intelligebant periti consuetudinis castrensis tres legiones ibi tetendisse. v. Schellius p. 16 et 17. ERN.

semiruto vallo] videtur hinc castra designare, una ante cladem, iusta, magna; altera in clade, quae secundo die in monte quodam fecisse eos. Die 56 21 tradit; at tertio occisione occisos. haec secunda igitur describere mihi nunc videtur, semipfecta, et ubi reliquiae se collegerint. Lips.

15. *et cladis* — *pugnum*] mavali vir doctus in schedis, transposita copula, *cladis* — *et pugnam*. non assentior. WOLF.

gnam aut vincula elapsi, referebant hio cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum ubi vulnus Varo adactum, ubi infelici dextra et suo ictu mortem invenerit; quo tribunali condonatus Arminius, quot patibula captivis, quae scrobes; ut-
 62 que signa et aquilis per superbiam illuserit. igitur Romanos qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes ut coniunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, maestis simul et infensi condebant. primum exstruendo tumulo caespitem Caesar posuit, gratissimo munere in defunctos, et praesentibus doloris socius. quod Tiberio haud probatum, seu cumcta Germanici in deterius trahenti, sive exercitum imagine caesorum insepultorumque tardatum ad praelia et formidolosiores hostium credebat, neque imperatorem anguratu et vetustissimis caerimoniis praeditam attrectare feralia debuisse. sed Germanicus cedentem

3. dextera M.

mortem invenerit] Sallustius Cat. 56: *ita — dignum moribus factique suis exitum vitas invenit. Quos.*

4. quae scrobes] observo scrobium mentionem aliquoties in suppliciis, sive quia soliti panicendam in scrobe collocare, quo securus ferirent, sive quia deposituri in ea cadaver. tale aliquid e Suetonii Nerone, c. 49. vix enim est ut eiusmodi damni combusti fuerint aut iusta eis facta. Tacitus 15 67: *poena Flavianii — disciplina. Philo Iudaeus, eis φλάκτων, apparatus supplicii eius describens, οἱ δὲ ἀνευσιτὶ δαίχοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν εὖδὺς ἀγνition βοόδρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἰλον ἀφηνεύοντα καὶ κενεργήτα.*

Ado. de scrobe verissime notasse me censeo, iacta in eam corpora damnatum. id, qui tunc mores, propinquissimis. nec enim terra corpora condebant, sed igne absumebant. tunc in arcano ritu Polybius, de Carthaginiensibus supplicio affectis, 1 80 censeo: *κολοβώσαντες δὲ καὶ συντρίφαντες τὰ σκέλη, ἐτι ζῶντας ἔριψαν εἰς τινὰ τάφρον.* Lipsius Quomodo (Egreg. c. 7) intelligit scrobem in qua hostias, quibus obiecti-

homines. non credo illum morem Germanis fuisse. ERM.

6. qui aderat] an inculcatum a libraritis, et male repetitum ex initio superioris capitis? ERM. quid libraribus movere potuerit ut repeterent? nam casu repetitum ipse non putat. itaque videtur potius ex grata quadam negligentia additum. WOLF.

15. vetustissimis caerimoniis] quae adhaerent anguratu, nec violandae erant. exstat inscriptio Romae, sed mutila, in qua *Germanicus Caesar* scribitur, *Ti. Augusti f, divi Augusti n, divi Iulii pron, augur, flamen aug.* infra etiam 2 88: *ne quis augur aut flamen in locum Germanici, nisi gentis Iuliae, crearetur.* LIPS.

16. adtrectare feralia] non angures solum, sed pontifices et, opinor, omnes sacerdotes arcebantur a funestis. apparet ex facta Augusti et Tiberii, qui velo interposito mortuos laudaverunt. item ex Plutarcho in Sulla p. 474 A, qui scribit Metellam uxorem eius obisse, additque *καὶ τῶν ἱερῶν τὸν Σύλλαν οὐκ εἰόντων αὐτῇ προσελθεῖν οὐδὲ τὴν οὐκίαν τῷ χιτῶνι μινυθῆναι, γράψάμενος διελυσιν τοῦ γάμου ὁ Σύλλας ἐτι ζῶσαν ἐκέλευσεν εἰς ἐτέραν οὐκίαν μετακομίσθηναι.* notabilis ritus aut caerimonia; et credo

in avia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, evellit
 63 equites campumque, quem hostis insederat, eripi iubet. Ar-
 minius colligi suos et propinquare silvis monitos vertit re-
 pente: mox signum prorumpendi dedit iis quos per saltus
 5 occultaverat. tunc nova acie turbatus eques; missaeque sub-
 sidiariae cohortes, et fugientium agmine impulsae, auxerant
 consternationem; trudebanturque in paludem gnaram vincen-
 tibus, iniquam nesciis, ni Caesar productas legiones instru-
 xisset. inde hostibus terror, fiducia militi; et manibus aequis
 10 abscessum. mox reducto ad Amisiam exercitu legiones clas-
 se, ut advexerat, reportat; pars equitum littore Oceani petere
 Rhenum iussa; Caecina, qui suum militem ducebat, monitus,
 quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quam
 maturtime superare. angustus is trames vastas inter palu-

pluries aut. solenniter usurpatam. Sulla autem inter sacerdotes, neque
 scio an et augures: certe lituus com-
 pareret in quibusdam eius nummis.
 sed de offensa Tiberii, credo et oc-
 cultam causam Tiberio fuisse, quod
 hoc factum nimis populare et conci-
 liando militi videbatur. qua consi-
 mili Philippus Macedonum rex, cui
 bellum cum Romanis fuit, alienus
 ab Antiocho rege Syriae factus, qui
 Macedonas caesos ad Cynoscephalas
 sepelierat, humaniter, sed quasi cum
 tacita Philippi redargutione. vide
 Appianum in Syr. 16. lirs.

2. *campum — eripi*] genus loquen-
 di e circo petitam, ubi cum qua-
 tuor currus ad carceres starent, si
 primo ostio missus palmam merna-
 set, dicebant *occupavit et vicit* (oc-
 cupatio enim est eorum qui in va-
 cua veniunt primi); si secundo, *suc-
 cessit et vicit*; si tertio, *eripuit et
 vicit*. habes in lapide antiquo apud
 Gruterum p. 337. *eripuit* puta *cam-
 pum* praecedentibus. Silius 16 423:
*tene, Astur, certante feret quisquam
 aequore palmam erepto?* vide Sal-
 maxium ad Solin. p. 905. idem Silius
praerepto limite dicit de primo. hoc
 Manilio est *praecludere circum* 5
 80: *vel prima tenentem agmina in
 obliquum currus agitare malignos
 obstantemque mora totum praeclu-
 dere circum.* illud in *obliquum* re-

praesentat Silius v. 440 sqq. est enim
malignus in adversarium, qui hanc
 ei moram obicit; et praecludit ei
 circum, in quo nullum ei locum dat
 antevertendi aut laudem in eo quaer-
 endi. quod non consideravit Scati-
 ger, cum correxit in Manilio *perlu-
 dere*. Gron.

9. *manibus aequis*] aequo Marte.
 Sallustius Cat. 39 medio *aequa manu*,
 at Romanos, si non fusos, certe
 cum damno aliquo discedere coactos
 e consequentibus recte notant viri
 docti. Wolf.

14. *angustus is trames*] ubi is ho-
 die? et an est? ex Taciti tota de-
 scriptione (considera serio) inducor
 illum esse qui hodieque exstat et
 usui est, inter paludes aut ulgines
 haud procul Amisia flumine, inter
Lingam Weddam et *Coeurdum*.
 aliquot miliarium spatium occupant;
 itque per medias solus hic lines,
 manu factus, arenis magno opere
 congestis, et palis trabibusque ad
 marginandum defixis. extrema pa-
 lorum aevo detrita sunt, sed sub
 terra vel aquis reperiuntur; et Ba-
 tavi nunc tam opportuno loco usi,
 qua aditus in Frisiam datur, valide
 propugnaculo, in ipso limite illo,
 munierunt. vocant *Bretaniae uligi-
 nes* (*Bretansche heyde*) nostra lingua;
 et discis iam ubi et unde *Britannicae
 herbae* reperta aut dicta, Plinio fru-

des, et quandam a Lucio Domitio aggeratas; cetera limosa, tenacia gravi caeno aut nixia incerta erant; circum silvae parlatim acclives, quas tum Arminius implevit, compendiis viaram et cito agmine entustum sarcinis armisque militem cum antevenisset. Caecinae dubitanti quoniam modo raptos vetustate pontes reponeret simulque propulsaret hostem, castra metari in loco placuit, ut opus et alii praedium inciperent. 64 barbari perfringere stationes seque inferre munitionibus nisi laceissent, circumgrediuntur, occurrant. miscetur operantium ubellantiumque clamor. et cuncta pariter Romanis adverse, locus aligiae profunda, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus, corpora gravia lorice; neque librare pila inter undas poterant. contra Gherasieis sueta apud paludes praedia, procera membra, hastae argenteae ad vulnera faciendae quamvis procul. nox domum inclinantis iam legiones adversae pugnae exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumpta quiete, quantum aquarum circum surgentibus ingis oritur, vertere in subiecta; mersaque humo, et obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. quadragesimum id stipendium Caecina parendi aut imperitandi habebat, secundarum ambiguarumque rerum sciens eoque interritus.

ita inquitum. est ab ista Britannia sive magis Britannia; et tu, sedes; Plinium vide, in Fridis herbam haec mire celebrantem, 25 3. Porro isti limdtes sive aggeres *Krit* etiam Latinis olim dicti; quae vox et Batavis manet. Lips. praeter Geographos, Cellarium et alios v. Menso- nis Akingii Notitiam Germ. Inf. ant. p. 1 tab. 2; in qua Pontium horum tractus designatur. ERM. cod. Maenerti 8 p. 100. WOLF.

1. L. Domitio] Neronis principis avo. Tac. 4 44, Suet. Ner. 4. in alium saepe Domitium ista non cadunt. Lips.

7. in loco] sic 4 47: *castris in loco communitis*. et tamen Heinsius consuebat *ilico*. ERM. cf. 13 41. Wolf. et Walch. Emend. Liv. p. 23. *ut opus et alii pr. inciperent*] frustra laborant in loco sano et nihil laboranti. vide nostra ad Liv. 3 37. Gronv. non rara sc. exempla, in hac praesertim aetate, pronomini distributivi omisi vel in priori vel

in posteriori membro; quod paulo ante etiam de particula *magis* vidimus. mox c. 67 extr: *ut hi, max pedes*, pro *ut primum hi, max*; et similiter in aliis. v. exempla plurima ap. Davis. et Oudendorp. ad Caes. B. G. 1 8, et quos hic laudat. ERM.

8. *sequi M*, et 12. *liberare*.

13. Heinsius *tum* vitiosum putat, cum ipse agnoscat Tacitum saepe in talibus uti hac particula. Freins- hemio placebat *iam*. si coniecturis indulgendum, plane delendum *tum*, ut e sequentibus mox retractum, dicerem. ERM. *iam* mihi certum. paulo supra c. 61: *accisae iam reliquiae*. Germ. c. 8: *inclinatas iam et labantes acies*. et sic saepius. Wolf. *M tam*, margo *iam*.

19. *quo defectum M*.

quadragesimum id stipendium] est ergo idem ille de quo 3 33. Lips.

igitur fufata, volvens non aliud repperit quam ut hostem silvis coerere, densae sancti, quantumque gravioris agminis, anteirent. nam rhodio montium et paludum porrigebatur planities, quae tantum arcem pateretur. deliguntur legiones 5 quinta dextro lateri, metvicesima in laevum, primam du-
 65 cendum ad agmen, vicesimanus adversum secuturos: nox per diversa iniquis, cum barbari festis epulis, lacto tanta aut truci sermone subiecta vallium ac resultantis saltus complerent, apud Romanos invalidi ignes, interraptae voces, at-
 10 que ipsi passim adiacerent vallo; oberrarent tentoriis, insomnes magis quam pervigiles. ducemque terruit dira quies: nam Quintilius Varus sanguine oblitum et paladibus emer-
 sum cernere et audire visus est velut vocantem, non tamen obscurus et manum intendentis reppulsiase. coepta luce mis-
 15 sae in latera legiones, metu an contumacia, locum deserture,

9. *invalidi ignes*] similis prorsus descriptio Xenophontea. (Anab. 3 1 8) in desperatione pari: ταῦτα ἐν-
 ποούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὅλ-
 γοι μὲν αὐτὰρ εἰς τὴν ἐσπέραν
 αἰτοῦ ἐγεύσαντο, ὅλγοι δὲ πυρὰν
 ἔκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ
 οὐκ ἦλθον ταύτῃ τῇ νυκτί, ἀνε-
 παύετο δὲ ὅπου ἐννύχωνεν ἕκα-
 στος, οὐ δύναμενοι καθεύδειν
 ὑπὸ λύπης καὶ πόθου πατρίδων,
 γυναικῶν, παιδῶν, οὓς
 οὐποτε ἐνόμιζον ἐπιῶψεσθαι. porro
 de castrorum his ignibus in *Militia*
 nobis scriptum § 9. LIPS. Grute-
 rus mavult ignes coenae corporum-
 que curandorum causa accensos. in
 tali periculo ignes vigillum solere
 esse crebriores, et *invalidos ignes*
 opponi Germanorum *festis epulis*.
 ad maiorem speciem laudat nobis
 Plat. Pelop. p. 296 C. Lipsii tamen
 ratio melior. Romanos cibi imme-
 mores agere noctem omittitur. quis
 id non expectet in tanta consterna-
 tione? at grandior imago maestitiae
 ac desperationis est *vigillum ignis*
male pervigil (Stat. Theb. 8 266),
 quales ipsi (milites) fuisse paulo post
 dicuntur, *insomnes magis quam per-*
vigiles. idem Gruterus mox *inter-*
ruptas voces intelligit militum, non
 vigillum. quidam utrorumque? dicit

aliquis. sed vigillum profecto maxi-
 ma. illi qui per officium debebant
 voces emittere, pavor ora clauserat;
 nedum ut milites quicquam locuti
 sint, quibus metum attentio tegere
 licebat. antitheta hic in rebus sunt,
 non in singulis verbis. WOLF.

voces] quae, aut quorum? vi-
 gillum. ita capiendi auctor ipse Ta-
 citus H. 5 22. duo igitur solennia
 Romanis vigilibus, signum et voces.
 signum capio buccinam, voces istas
 quas interposuisse videntur munere
 suo functi ad vigilas alios excitan-
 dos. colligo ex Ambrosio Hexaem.
 5 15, ubi militari more de vigiliis
 graum: *ceteris quiescentibus alias*
circumfuit; post ubi vigiliarum tem-
pus fuerit impletum, perfuncta mu-
nere in somnum se praemisso clen-
gore componit, ut excuset dormien-
tem, cui vicem muneris traditura
est. LIPS. post voces subintellige
 essent, ne colorem habeat nonnullor-
 um emendatio *adiacere vallo ober-*
rare. conf. ad c. 7 et 35. WOLF.

11. *dira quies*] Lucanus 7 26: *dira*
quies et imagine maesta diurna. GROW.

14. *manum intendenti*] scil. eius
 manum sibi. *intendere manum* est
 h. l. manum inlicere alicui conari,
 ut abstrahas. ERN.

capto prope campo, humectata ultra. neque tamen Armis, quasquam libero incurran, statim prorupit. sed ut haerere caeno fossisque impedimenta, turbati circum milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore ahi quisque preperus et lentae adversum imperii aures, incurrere Germanos iubet, clamitans "en Varus et eodem iterum fato victae legiones!" simul haec, et cum delectis scindit agmen, equisque maxime vulnera ingerit. illi sanguine suo et laticibus paludum lapsantes excussis rectoribus disistere obvios, proterere iacentes, plurimisque circa aquilas labor, quae neque ferri advensum ingruentia tela neque figi limosa humo poterant. Caecina dum sustentat aciem, suffosso equo, delapsa circumveniebatur, ni prima legio sese opposuisset. iuvat hostium aviditas, omissa caede praedam sectantium; enisaeque legiones vesperscente die in aperta et solida. neque in miseriam finis. struendum vallum, petendus agger; amissa magna ex parte per quae egeritur humus aut exciditur caespes; non tentoria manipulis, non fomenta sacculis: infectos caeno aut cruore cibos dividentes, funestas tenebras et tot hominum milibus unum iam reliquum diem lamentabantur. 66 forte equus abruptis vinculis vagus et clamore territus quosdam occurrentium obturbavit. tanta inde consternatio irrupisse

6. et eodem] M et Bezae dñs et eodemque. hinc Pichena suspicatur ea Varus, en, eodemque; IGronovius Varus est. male hic, illo scite. WOLF.

victae M. vulgo victae.

7. Faerans legebat simul haec, cum delectis scindit agmen, deleta et confectione. infelicit. GRON. Statius Theb. 2 659: simul haec, et erasum etc. WOLF.

9. rectoribus] Heinisius vectoribus; quod utriusque est de equis; rectores de elephantis dicuntur. sed tamen et alia loca reperiuntur ubi rectores equorum dicuntur, quae emenda corrigere, ut Heinisius voluisse videtur, temerariam foret. v. Suet. Tit. 4, imprimis Drakenb. ad Sil. 17 138. ERM. nec cogitabat vir optimum verbum saporesse corrigendam, regere. plus in his dignitatis inest quam in vulgaribus. WOLF. mox dñicere M, et proterere.

11. "adversum" ferri M, i. e. ferri adversum.

13. circumveniebatur, ni] circumveniebatur et circumventus esset, res effectum habuisset, ni prima legio se opposuisset. doctior illa neque legibus temporum contraria structura semel notanda erat. confer c. 35 et 63. WOLF.

17. per quae egeritur humus] corbulae et sportae. LIRS. geritur M.

18. manipulis] Salmasius de Mil. R. putat manipulos h. l. esse contubernia, inductas voce tentorii; quae ratio idonea non est. poterat etiam dicere cohortibus, nec propterea cohortes contubernia. manipulos pro contuberniis senior aetas dixit. v. Schel. ad Hygin. p. 4. ERM.

19. funestas tenebras] quasi vitae finem portendentes, feriales 2 81. WOLF.

Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas; quarum decumana maxime petebatur, aversa hosti et fugientibus tutior. Cæcina comperto vanam esse formidinem, cum tamen neque auctoritate neque precibus, ne magna quidem obsistero aut retinere militem quiret, proiectus in limine portae miseratione dentem, quia per corpus legati eundem erat, clausit
 67 viam. simul tribuni et centuriones falsum pavorem esse decuerunt. tunc contractos in principia, iussusque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. unam in
 10 armis salutem, sed ea consilio temperanda, manendumque intra vallum donec expugnandi hostes spe propius succederent; mox undique erumpendum; illa eruptione ad Rhenum perveniri. quodsi fugerent, pluri silvas, profundas magis paludes, saevitiam hostium superare: at victoribus decus,
 15 gloriam. quae domi cara, quae in castris honesta, memorat: retinuit de adversis, equos dehinc, orsus a suis, legatorum tribunorumque nulla ambitione fortissimo cuique bellat
 68 tori tradit, ut hi, mox pedes, in hostem invaderent. haud minus iniquis Germanus, spe cupidine et diversis ductum sententia agebat, Arminio, sinerent egredi egressosque rursum per humida et impedita circumvenirent, suadente, atrociora

2. *decumana*] ea opposita praetoriae ex adverso, et plurimum remota ab hoste erat, et ab eo ibat. v. Militiam nostram libro 5. Lips.

5. *proiectus*] habes idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub initium. vide, Lips.

7. *esse*] hoc verbum deerat vulgo. ex M atque editionibus Beroaldi et IGronovii addidi. WOLF.

11. *hostes spe*] ingrata traectio. consiciebam aliquando *donec hostes expugnandi spe*. nunc pronuntiationem virgula [post *spe* posita] adluvari. WOLF.

14. *saevitiam*] v. ad 2 11. ceterum aut addendum est *altiam*, aut, quod fortasse melius, id verbum aut simile intelligendum. Ean. talia sine dubio delevisset Ernestius, si hanc editionem curasset. mihi ne licebit eius vice tacite fungi? WOLF.

15. *gloriam*] miror editores non obsecutos Pichena, qui e M post

gloriam punctum posuit. at satis indicat *decus et gloriam* opponi *invis, paludibus, saevitiae hostium; victores fugientibus*. Ean.

in castris honesta] olim aut nuper in militia feliciter ab iis gesta. Lips. dona honorifica, non tam in castris reposita quam adhuc merenda, ut bene Pichena. ita *cara domi* ad quae dulcis reditus; *adversa*, futura, infelicem eventum. sic et Hooftius. WOLF.

16. *orsus a suis*] ferripotest intellegique, quod plures suos equos distribuerit: praeoptem tamen *a suo*. ut Caes. B. G. 1 25: *Caesar primum suo, deinde omnium et conspectu remotis equis*. Lips. enimvero recte monent Mercerus et Freinsheemius apud Caesarem esse serapnem de acie. ibi unus equus cuilibet, etiam duci. ceterum plures in castris duces habere possunt. hos omnes equos suos Cæcina distribuit fortissimis militum. Ean.

ingrediendo et laeta barbaris, ut vallum armis ambirent: promptam expugnationem, plures captivæ, incorruptam prædam fore. igitur orta die proruunt fossas, iniiciunt crates, omnia valli premovent, raro super milite et quasi ob metum desere. postquam haesere munimentis, datur cohortibus signum, cornaque ne tubae concinueret. exim clamore et impetu tergite Germanorum circumfunduntur, exprobrantes non hic salvas nec paludes, sed æquis locis æquos deos. hosti facile exitum et paucos ac semeritos cogitanti sonus tubarum, fulgor armorum, quante inopina, tanto maiora offunduntur; cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis

3. duplex hic ratio transgredi fossas, ut aut proruta a labris terra implerent, aut cratibus iniectis vel ponte transirent. utramque tingit, neque enim Turnebo assentiar legenti *orta die proruunt, fossis iniiciunt crates*. de cratibus, etiam Galli apud Caesarem usurpant, 7 79: *proximum subam cratibus integunt utque aggere explent*. ubi etiam de *aggere*; quem et Romani huic rei usurpabant, e fascibus scilicet et levi materia. Lips.

[Turnebus probante Freinshemio *vallum orta die proruunt, fossis iniiciunt crates*.] vide tamen at veteres hoc verbo utantur. Caesar B. G. 3 26: *celeriter ad munitiones pervenerunt, atque his proruunt*. Liv. 9 14 et 37. addo 23 5, 26 18. Frontinus 2 5: *repente adortus et desertum proruit vallum et castra cepit*. Tacit. 2 17: *prorutae arboris*. H. 3 22: *hostem postera die profigere ac proruere*. et ibidem 33: *ballista lignatilis sacris hostilibus artem proruat*. et sic semper; neque usquam memini me legisse *proruere* pro impetu facere, iacutere. Livii locus est 23 39, ubi vulgo *ab cohorte et equibus ex occulto proruentibus*. sed Fulcanicus et meliores *proruunt*. alter Curtii 4 16: *subditis calceis proruere in hostem*. sic plane libri etiam optimi: sed legendum *prorumpere*, ut apud Virg. Aen. 10 379: *et melius deities prorumpit in hostes*. Gron. tamen Turnebi coniecturam non modo defendit sed etiam in textum recepit Ryckius; quod probari

nullo modo potest. vulgatum recte se habere puto cum Lipsio Pichena et Gronovio. Enn. at vero Ryckius ducem habet Freinshemium, sequunturque et alii; ut si de auctoritate quaeris, par sit ea in partem utramque. iam Ryckio etiam Wopkensius accedit. ac sane alibi, opinor, nusquam legitur *fossam proruere*; tum hoc verbo neutraliter accepto facillor prodit contextus; denique ipsa obstat difficultas rei, in conspectu hostium. ad postremam nihil admodum habeo quod respondeam, nisi quod Germano hodie nefas est exquirere quid Germanis olim arduum fuerit aut insututum. altera ratio minus valet in scriptore qui duriores transitiones vel maxime amat. locutio ipsa etiam insolens et nova nobis (nam *vallum* s. *egesta*, *effossa terra*, *proruit in fossam* dicitur, *fossa expleri*), tamen si significationem verbi praegnantem cogites, neque ab analogia nec a more Taciti abhorret. sed quod mihi quidem gravissimum videri solet, hoc est. saepissime illa neutrali potestate in his libris legitur *prorumpere*, nusquam *proruere*; hoc autem non aliter quam active et proprie. v. Indicem in utroque. WOLF. M. fossos.

8. sententia desiderat *hostis*, non *hosti*, quod inolevit. Lips. hanc correctionem recte repudiant Mercerus Freinshemius et alii; nec scio quid in hanc sententiam impulerit Lipsium. Enn.

10. *offenduntur* M, et p. 66 I *Involomercus*.

incanti. Arminius integer, Inguislaetus post grave vulnus pugnam deseruere: vulgus truncidatum est, donec ira et dies permansit. nocte demum reversae legiones, quamvis plus vulnorum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim sanitatem
 69 copias cuncta in victoria habuere. pervaserat interim circumventi exercitus fama, et infesto Germanorum agmine Gallias peti; ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant qui id flagitium formidine anderent, sed femina ingens animi munia duois per eos dies induit, militibusque;
 10 ut quis inope aut saucius, vestem et fomentum dilargita esset, tradit Gaius Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetit apud principium pontis, laudes et grates reversis legionibus habentem. id Tiberii animum altius penetravit. non enim simplices eas curas, nec adversus externos militem
 15 quaeri. nihil relictum imperatoribus, ubi femina manipulos intervisat, signa adeat, largitionem tentet, tanquam parum ambitiose filium ducis gregali habita circumferat Caesaremque Caligulam appellari velit. potiore iam apud exercitus Agrippinam quam legatos, quam duces; compressam a mu-
 20 liere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiverit. accendebat haec onerabatque Seianus, peritia morum Tiberii, odia in longum iaciens, quae reconderet auctaque promeret.

2. Heinsius *donec tratis dies permansit*. vulgatum elegantius puto. ERM. recte id tuetur Wopkensius exemplis 13 15, H. 3. 68, 4 1A, Agr. 37. WOLF.

7. *Rheno*] qua parte Rheni iste pons? ne trahant ad se Agrippinenses; falluntur. apud Treveros fuit. nam Agrippina discedens a marito, tumultu militari, in Treveros iit, ut supra lectum nobis, ibique mansit. pons ergo eoque in loco. Strabo 4 p. 194: *μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόχους παροικοῦσι τὸν Πῆγον Τριουάγροι* (puto *Τριουερός*), καὶ οὗς πεποίηται τὸ ζεύγμα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νυλ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον. LIPS. Agrippinam mariti amantissimam tam diu post puerperium in Treviris haesisse nullo modo probabile est; narrationisque series repugnat. quocirca intellige pontem apud Novesium in Ubiam sive apud

Vetera, ubi v et xxi legiones habebant. v. Ryck. ad h. l. et. Man- nert. p. 101. WOLF.

10. *saucia*] nempe vulneribus. solent enim hoc imperatores conciliandis militibus; fecitque Traianus, vide Suidam in *λαμπαδιον*, et me in Plinii Paegyri. 13. LIPS.

12. *ponti* M.

13. *non simplices*] non unum consilium esse huius curae muliebris, nec id solum quod prae se ferat, sed aliud insuper occultum, ad cupiditatem avari imperii pertinens, nec benevolentiam militum tantum conciliari. ut fortius contra hostes pugnent, sed ut adiutores sint in comparando imperio et adversus se. ERM.

14. *militum* M.

19. *compressam* — *seditionem*] patet haec, ut ante *largitionem*, invidiosius dici, ex c. 41. ERM.

22. *odia in longum iaciens* i. e.

70 at Germanicus legionum, quas navibus vexerat, secundam et quartam decimam itinere terrestri Publio Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut modice adhaerente aestu quietum habuit: mox impulsu aquilonis, simul sidere aequinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen. et opplebantur terrae: eadem freto littori campis facies, neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia a profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, sarcinae; corpora exanimam interfluunt, occusant. permiscuntur inter se manipuli, modo pectore modo ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox et mutui hortatus iuvabant adversante unda; nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab rudi, consilia a casu differre:

edii materiam praeparans et semina luidiae spargens in animum Tiberii, quae longo tempore post se exsereret. sequentia, quae recederet etc., de Tiberio intelligenda sunt; et explicant tō in longum. Heinsii acutus nimis elegans quam iacens puto. in longum parere dixit noster 3 27. Eas. eruditus quidam conciciebat iacens. eleganter, non vere, puto. WOLF.

3. reciproco sideret] est hoc in eo mare Chaucorum et Fenisiorum, ut mare longissime a terris recedat et in sicco naves destituat. ipsi navigantes atque experti sumus. LIPS.

4. sicca — aestu] Heinsius putabat Vitellium iter fecisse relabente aestu, locamque sic castigandum: sicca humo, aut modice ada, relabente aestu, sive ut modice allabente aestu. sed hoc nimis a vulgata scriptura recedit, nec necessarium videtur. ERN.

6. aequinoctii] h. l. aequinoctii autumnalis. WOLF. idem Caesar sensit scripsitque, navigatione Britannica, in commentariis suis 4 28. et vide Posidonii non abhorrentem ab usu hodierno disputationem super tota re, apud Strabonem l. 3 extr, quem tamen ipse haud iuste refellit. LIPS.

7. eadem freto littori] ex his pluribusque locis clarum non fuisse loco

litoris olim arenarias illas moles varias quam montes, quae Oceanum hodie arcent; succrevitque maiorum aëvo illa arenarum vis satione caricis, non sine monitore deo. LIPS.

8. incerta opponantur solidis, quia ubi solida non sunt, ibi lubricus instabilis et incertus gradus. ERN.

9. gurgitibus: iumenta, sarcinae] vulgarem hanc distinctionem mutavi de sententia Pichena. iubet res; et sic iam Heroaldus. WOLF.

13. et mutui] fortasse aut mutui. nisi hoc exemplum addetur iis de quibus diximus ad c. 32 extr. WOLF.

14. sapiens a prudenti] clarum est scribi debere sapiens ab imprudenti. LIPS. hoc magis probem quam ceterorum conjecturas. sapiens, ut alias, pro perito dicitur. idem placebat Heinsio. alias etiam prudens eodem sensu dicitur. vide Ballust. Ing. 49, et ibi Cortium. ERN. Lampugnani larva coniecit sapiens ab rude, ipso probante Lipsio. id miror: nam ex bonorum scriptorum observatione et ex regula Plinii maioris (apud Charis. l. p. 114 ac Prisc. 7 p. 767) debebat esse rudi, non rude. Pichena corrigit insciens a pr., Freinsheimius sapiens ab rude, aut cons. quod prae ceteris placet Ryckio et Allemando. ego nunc Lipsianum servavi; sed unico placet ab rudi. WOLF.

cuncta pari violentia involvebantur. tandem Vitellius in editiora enisus eodem agmen subduxit. pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miserabiles quam quos hostia circumsidet: quippe illis etiam honestae mortis usus, his ingloriam exitium. lux reddidit terram, penetratumque ad amnem Unsingim, quo Caesar classe contenderat. impositae dein legiones, vagante fama submersas; nec fides salutis, antequam Caesarem exer-

2. *sine utensilibus*] *sine suppellectile*, inquit Freinshemius. ego accipio sine cibariis; quae aut amissa aut corrupta erant. neque aliter ea voce utitur Tacitus, ut cum 2 l ait *vilissima utensilium annulo clausa*. ubi Lipsius etiam *suppellex* penusque: sed quaecunque affert loca, penum tantum demonstrant, praeter unum Plinii; ex quo ut apparet etiam vasa aurea et argentea ob signatis arcis fuisse condita, ita non de pretiosis isto loco Tacitus, sed quod verus comicus diceret, *allium vel acetum obsignatum cum sale* indignabantur. eodem libro c. 60: *quaeque copias frumenti et omnium utensilium quaeque natio penderet*. Freinshemius hic accipit aut pro quaque re quae usui esse posset. nimis laxe: immo nonnisi ad victum. libro 3. 62: *speravi sumptuariam legem vitataque utensilium pretia augeri in dies*. cum c. 55 *luxum mensae* appellat. 15 39: *subvecta utensilia ab Ostia et propinquis municipiis, pretiumque frumenti minutum*. utique ad alendam inopem plebem. adde Pecun. vet. 2 7, et Fricaeum ad Apuleii Milesias. Gron.

3. *nudo*] Heinsio placebat *udo*; eoque spectare *sine igni*, quo vestes udae sicarentur. immo omnes udo corpore fuisse crediderim, non magnam partem; et si ignis eo tantum pertinet ut siccentur udae vestes, non opus idem iterum dici, udis corporibus memorandis. Ean.

5. *illic M.*

6. [*M visurgia.*] ego vero hic obhaereo. supra c. 63 scriptam: *reducto ad Amisiam exercitu, legiones ut advexerat reportat*. si ad Amisiam Germanicus classem conscendit

Rheum et Galliam petiturus, quae casu nunc ad Visurgim? tempestate, inquires. bene: sed quomodo Vitellius, qui et ipse paulo ante ad Amisiam, et ne tempestatem iteram suspicere, terra iit, nunc quoque ad Visurgim? haec si probe narrantur, Germaniam profecto petiere, non Galliam repetiere: aut fallunt me locorum omnes situs.

ADD. merito hic haesimus: at nunc me, animo hercle meo, expedi. nam scribendum *ad amnem Vidrum*, quem Ptolemaeus in hoc tractu novit, et ille ipse est quem *Vechtum* hodie vocant, et ad *Gel-mudam* in sinum australem; mox Oceanum insiuit. sane Taciti narratio evincit pensitata. ecce ad Amisiam dimisit Vitellium, ipse naves conscendit; uterque progressus, ille terra, hic mari: et ubi convenire ad amnem nisi hic potuero? cuius vero et portus ibi a Ptolemaeo locatur, *Μαυραμυρὶς λιμὴν, Manar-muris*; neque abhorret *Staurium* esse. Lips. probat Ryckius. sed Altingius in opere supra laudato coniecit *Unsingim*; quam coniecturam persecutus merito vocat Igro-novius. nomen minus notum facile a tibraviis mutari potuit in notissimum fluminis nomen propter similitudinem scripturae. Ean. hoc in textum receperunt Allemandus et Broterius, suaseratque ante Bleterius. hos sum secutus, non satis gravem putans iniectam habitationem de modico alveo fluvii, ut in terra olim maximis mutationibus obnoxia. Visurgim certe Tacitus hac in ora melius novit quam ut hic poneret. Wolf.

7. *dein M. legebatur deinde.*

71 citante redacem videre. iam Stertinius, ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis praemissus, ipsum et filium eius in civitatem Ubiorum perduxerat. data utrique venia, facile Segimero, cunctantius filio, quia Quintilii Vari corpus illiusse dicebatur. ceterum ad supplenda exercitus damna certavere Galliae Hispaniae Italia, quod cuique promptum, arma eques aurum offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modo et equis ad bellum sumptis, propria pecunia militem iavit. utque cladis memoriam etiam comitate videret, circumire saucios, facta singulorum extollere; vulnosa intuens aliam spe, alium gloria, cunctos adloquio et cura sibi et praelio firmabat.

72 Decreta eo anno triumphalia insignia Aulo Caecinae, Lucio Apronio, Gaio Silio ob res cum Germanico gestas. nomen patris patriae Tiberius, a populo saepius ingestum, repudiavit; neque in acta sua iurari, quanquam censente senata, permisit, cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictitans. non tamen ideo faciebat fidem civilis animi. nam legem maiestatis reddiderat; cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant, si quis prodicione exercitum aut plebem seditio-nibus, denique male gesta re publica maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impune erant.

3. *filium eius*] Segimeri filium Segestis nomen. Strabo 7 p. 292: *ἦν δὲ Σιγίμαχος Σεγιμήρου υἱὸς τῶν Ἀρρουνίων ἡγεμόνος*. sed corrige in Strabonē Σιγίμηρον. nam Taciti scriptura ad etymon apta eius linguae. LRS.

10. *circumire saucios*] v. Liv. 8 36, de LPapirio Cursore. GRON.

15. *nomen patris — sua iurari*] adde Sueton. Tib. 26 et 67, Dionem 57 8. ERN.

18. *dictitans*] *dictitans* legendum putat Muretus Pichena et alii. saepe Marci interdu in hoc verbo lapsi sunt, et pro *dictitare* dedere *dictare*. v. Drak. ad Liv. 3 20. sed rursus 2 65 est *dictabat*. ERN. olim quidam ex vulgari mendo. sed Pichena iam et multo ante Beroaldus e codice dederant *dictitabat*, quod in quoque reposui. *dictitans* saepe

legitur in his libris, nusquam *dictare*, forma alius potestatis propria. in illa vi nihilo certior est quam *scriptare* et *lectare*, de quibus v. Bentl. ad Hor. Sermon. 1 6 123. WOLF.

20. *sed alia in iud. ven.*] Cicero, opinor, dixisset *sed vis alia*. itaque venit in mentem corrigere *sed alia vis* sive vi. in iudicium *veniebat*, si quis etc. verum Tacitus dedita opera vitare videtur similitudinem membrorum orationis, qua magna pars elegantiae continetur. itaque huic coniecturae non confido. ERN. sic intellige. sed alia erant crimina, de quibus tum quaestio habebatur. hand paulo melius in hac iunctura *res in iudicium venit* quam *persona*. sic saepe etiam Quinctilianus. WOLF.

21. *aut*] ut M.

23. *facta arguebantur — erant*]

primus Augustus cognitionem de famosis libellis specie legis eius tractavit, commotus Cassii Severi libidine, qua viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamaverat. mox Tiberius, consultante Pompeio Macro praetore an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. hunc quoque asperavere carmina incertis auctoribus vulgata in saevitiam superbiamque eius et discordem cum matre animum.

73 haud pigebit referre in Falanio et Rubrio, modicis equitibus Romanis, praetentata crimina, ut quibus initiis, quanta Tiberii arte gravissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit cunctaque corripuerit, noscatur. Falanio obiciebat accusator quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quen-

haec verba Petrus Danesius putabat ex alio Taciti loco irrepsisse, ea-que ut prorsus ab hoc aliena reiciebat, consentientibus libris, ut ait Ursinus. quid sibi velint ignoro. nam et loco posita sunt verba, et verissima, quod totus titulus in Digestis Ad legem Iuliam maiestatis docet ac demonstrat, ne post tot secula quidem tot tyrannos argui verba plane ausos sancire, etsi per interpretationem eo trahi legem paterentur. quin et aperte Iuriconsultus: *nec lubricum linguae ad poemam facile trahendum est. sed latebra est in illo non facile.* interim vere Tacitus et commode de prisca vi legis. Gron.

1. *Augustus*] Sullae discipulus. Cic. Fam. Ep. 3 11: *veruntamen est maiestas, ut Sulla voluit, ne in quemvis impune declamare liceret.* Gron.

specie legis eius] de famosis libellis quaeri voluit ex formula legis illius, quae olim ad alium usum lata erat. confer tamen intpp ad Cic. Epp. Famil. 1. c. et Dionis 56 27. Wolf.

2. *Cassii Severi libidine*] scribam infra ad 4 21. Lips.

qua viros] nihil deperiret orationis aitori, si scriberetur *qui viros*. Gron. Crollius vulgato contentus est. recte. usui id longe est convenientius, non solum huius aetatis sed etiam Ciceronianae et omnis la-

tinuitatis. exempla attulit Wopkensius. Wolf.

4. *iudicia m. redderentur*] Suet. Tib. 58: *an iudicia m. cogerentur. iudicia reddere* dicitur ad similitudinem τοῦ *ius reddere*. de re vide quos laudavi ad Suetonii l. c. Ern.

6. *carmina*] intellegit ea ipsa carmina, quae exstant Sueton. 59. Lips.

10. *gravissimum exitium*] Seneca de Benefic. 3 26. Lips.

dein] quando? sub Vespasiano et Tito, opingr. nam eousque calumniis ex lege ista locus: illi minuerunt aut sustulerunt. iterumque *arsit*, inquit, *et cuncta corripuit*, haud dubie sub Domitiano, qui telo eo passim usus ad saeviendum. Lips. ergo ex hoc loco non noscitur quomodo repressum sit etc. tironibus notandum est hoc genus brachylogiae ex docta negligentia ortum, tritumque optimis scriptoribus. ceterum eo quodammodo promittitur crebrior mentio rei gravissimae in libris reliquis. Wolf.

12. *per omnes domus*] hoc est quod Ovidius de pietate sua gloriatur (ex P. 4 9 105): *neo pietas ignota mem est: videt hospita tellus in nostras sacrum Caesaris esse domo.* non tamen. ut *singulae domus* collegia sua habuerint (id non videtur, neque is sensus his verbis), sed quod circuibant domesticatum collegae, et sacrum alibi atque alibi faciebant. sparsi igitur per omnes domos, sed

dam nimum corpore infamem adscivisset, quodque venditis hortis statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur violatum periurio nomen Augusti. quae ubi Tiberio notare, scripsit consulibus non ideo decretum patri suo caesari, ut in perniciem civium is honor verteretur. Cassium histriam solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset; nec contra

statu temporibus conveniebant. LIPS. si ita esset, unde ius et potestas medico equiti legendi collegae? eadem puto proprium collegium cultorum habuisse Falanum, et sic similiter ceteros. minus corpore infamis honesto de pathico. ERN.

2. statuam — mancipasset] rideamus; et eo magis, quod iurisconsultis etiam discrimen aliquod repertum hac in re, qui tradunt non videri contra maiestatem fieri ob imagines Caesaris nondum consecratas venditas (l. 5 et 6. D. Ad leg. Iul. mai.). ergo consecratas vendi commissum fuit. iure exagitat purpuratos illos stipites Tertull. Apol. p. 15 A: *publicos aequae deos foedatis, quos in hastario vectigales habetis. si Capitolium, si olitorium forum praetor, sub eadem voce praeconeis, per eadem hasta, sub eadem annotatione quaestoris divinitas addicta conducitur.* LIPS.

3. violatum periurio nomen] vulgatum ut sanctissimum iuramentum esset per nomen et numen Augusti. Herodotus id accidisse testatur eo etiam vivo, Epp. 2 1 15. sapiens ille Claudius iniurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit quam per Augustum, ait Suetonius II. Tertullianus Apolog. p. 29 C: *maiore formidine et callidior timiditate Caesarem observatis quam ipsum de Olympo Iovem; citius denique apud vos per omnes deos quam per unum genium Caesaris peieratur.* Minutius Felix 29: *et est eis tutius per Iovis genium peierare quam regis.* nec mentionatur nostri scriptores, ex his quae legibus firmata video de iurando, lib. 13 sub finem. Lucanus inter alia liones sanguinis civilis haec posuit, ut mihi videatur, facunde, 7455: *cladis tamen haec habemus*

vindictam, quantum terris dare numina fas est. bella pares superis facient civilia divos. fulminibus manebis radiisque ornabit et astris, inque deum templis iurabit Roma per umbras. formulae autem iurandi erant, per genium, per fortunam, per salutem principis. LIPS. ceterum Freinshemio placebat numen legi; quod sane vulgato praefendum videtur. librarii monachi, adusueti consuetudini loquendi ecclesiasticae, proclives fuere in hanc permutationem, praesertim h. l. alias notum est haec duo verba saepe in libris permutari. ceterum quia vulgata intelligi potest nec absurda est, de coniectura nihil immutare ausus sum. ERN. me audentiorem fecit Bentleius ad Hor. l. c. *violari potest numen, non nomen.* cf. Suet. Calig. 24. alius generis est sacramentum in nomen, de quo supra. WOLF.

4. scripsit consulibus] errat igitur Dio sine libri 67, qui ait Tiberium voluisse dampari eum qui statuam cum hortis vendidisset; sed obtulisse pudorem, quia primus a consule sententiam rogatus esset. nam Tiberius, ut vides, non interfuit. LIPS. erraret Dio etiam in temporibus, si de eodem iudicio loqueretur. affert enim illud sub 10 anno principatus Tiberiani. sed licuit ei in tali re negligentem esse. WOLF.

6. ludis quos mater] credo eos esse qui Palatini postea a loco dicti, alii ab Augustalibus. videnturque non equestres aut carnales fuisse, ut illi, sed scenici. Dio 56 46 extr: *χωρίς δὲ τούτων καὶ ἡ Λοῦϊα ἰδὼν δὴ τινα παρήγγυον αὐτῷ ἐπὶ τοῖς ἡμέραις ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησιν, καὶ θεῶν ἀπὸ αὐτῶν*

religiones fieri quod effigies eius, ut alia numinum simulacra, venditionibus hortorum et domuum accedant. ius iurandum perinde aestimandum quam si Iovem fefellisset: deorum iniurias dis curae, nec multo post Granium Marcellum praetorem Bithyniae quaestor ipsius Caepio Crispinus maiestatis postulavit, subscribente Romano Hispano; qui formam vitae iniit quam postea celebrem miseriae temporum et au-

των δὲ ἀντοχρατόρων τελεῖται. conf. Sueton. Calig. Lips.

3. *deorum iniurias*] expressit eam sententiam et Iurisconsultus (libro 2 De reb. cred.): *iuris iurandi contempta religio satis deum ulterem habet*. Lips. omissio verbi *esse* vel *fore* h. l. ita dura mihi videtur, ut libris deberi putarem, ni similes locos reperissem, ut infra c. 80. additur *fore* 2 35. Ean.

5. *praetorem Bithyniae*] de scriptura ambigit sidus exoriens suae Galliae Iosias Mercerus; nec de nihilo. praetorem Bithyniae? ait. nonne debuisset *proconsulem*? ex re quidem et ex vero. nam Bithynia, divisione Augusti, inter eas provincias quae senatui et populo relictas, i. e. proconsulares. Dio 53. 12 et Strabo l. 17 extr. quid dicam? vulgatam haud teneat, nisi si quid post Augustum in ea re mutatum; quod observare haud semel. Lips. ita visum etiam Savilio. sed aberravit a vero uterque; neque Lipsio, viro summo, venit in mentem, ut sit, quod noverat, quod aliis Taciti in locis similibus viderat, veluti Ann. 2 55, praetoris nomen a Tacito poni de praeside quocunque provinciae. unde *ius praetoris* et *vis praetoris* pro iure et vi magistratus provincialis passim dicitur, 2 55 et 77, 4 15. verum iam Colerus vidit, post Ryckius ad h. l. et Perizonius de praetorio p. 27 et 28. etiam veterem re publica *praetoris* nomen sic dici notavimus in Clave Cic. in h. v, et docuit idem Perizonius l. c. p. 23. sic apud Ciceronem (Ep. ad Div. 2 17) Bibulus dicitur *praetor Syriae*, qui fuit proconsul. itaque Granius Marcellus fuit sane proconsul et Bithynia proconsularis provincia, sed tamen communis praesidium ad-

mine *praetor* appellatur, neque ex hac voce ullo modo genus provinciae et imperii iudicandum, credo verum esse quod Dukero videtur ad Liv. 35 29, nomina *praetoris propraetoris* et *proconsulis* saepe esse a libris permutata: hoc quidem in loco tale quid accidisse, nullo modo concedi potest propter ea quae dixi. Salmasius (ad M Antonium Capitolini c. 22) Spanhemius (de V. et Fr. N. diss. 13 p. 594) et Norisius (Cenot. Pis. diss. 5 p. 207) putant praetorem dici Granium, quia Bithynia provincia praetoria, non consularis, in eamque mitterentur viri praetorii, non consulares, sive quia Granius praetorius, non consularis. nam Strabo auctor est provinciarum populi duo genera fuisse, et alias consulares alias praetorias dictas, quod etiam obtinuit in Caesaris, in quibus modo consulares modo praetorii missi. Ean. maiestatis postulat est proconsul, sed actione quae in speciem instituta erat de repetundis. itaque priore crimine absolutus, posteriore damnatus est, ut obscurus tradit Suetonius c. 58. hanc enim de eodem loqui prope certum arbitror propter insignem rei similitudinem et eundem tractum temporis. WOLF.

6. *Romano Hispano*] cuius declamationum Electa in Senecae Controversiis non uno loco. Lips.

qui] non Hispanem, sed Crispinum intelligi recte monet Pichena. id patebit, si consideres sequentia: *sed Marcellum insimulabat* - - *addidit Hispano*. sic etiam Ryckius, qui comparat locum similem e 15 19. Ean. ablativus absolutus quasi in parenthesis intercurrit, tam subitae mutationis relationum, aliud exemplum erat, c. 69 extr. WOLF.

deciae hostinum fecerunt. nam egens ignotus iniquus, dum occultis libellis saevitiae principis adrexit; mox clarissime cuique periculum facessit, potentiam apud unum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum quod secuti ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi invenere. sed Marcellum insimulabat sinistros de Tiberio sermones habuisse: inevitabile crimen, cum ex moribus principis foedissima quaeque deligeret accusator obiectaretque reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. addidit Hispo statuem Marcelli altius quam Caesarum sitam, et alia in statua amputato capite. Augusti effigiem Tiberii inditam. ad quod exarsit adeo ut rupta taciturnitate proclamaret se quoque in ea causa laturum sententiam palam et iuratum; quo ceteris eadem necessitas fieret. manebant etiam istum vestigia morientis libertatis. igitur Gnaeus Piso "quo" inquit "loco censebis, Caesar? si primus, habeo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam." per motus his, quantoque incautius efferverat, paenitentia pati-

2. saevitiae principis adrexit i. e. saevitiae materiam subministrando gratiam eius colligit; quae mox dicitur potentia, ut saepe. 3. 50: mulierculorum animis adrexit. ERM.

4. ex pauperibus divites] videri possit a Demosthene (Philipp. 4 p. 149 R.): καὶ γὰρ τοῦτων μὲν ἐκ πτωχῶν ἐνιοὶ τῶν πλουσίων γένονται καὶ ἐξ ἀδοξῶν ἐνδοξοὶ καὶ γνῶστοι. LIRS.

11. amputato capite] quod nunc crimini datur, id receptum fuisse mo aevo Plinius indicat 35 2. surdo, inquit, figurarum discrimine capita permiscetur. et Caligula simulacra numismata e tota Graecia conquisivit, quibus capite dampto numm imponeretur. Suetonius 22. cur tamen Tiberius ita hic exarsit? causa aliqua est. nam solebant tyrannos ex ignominia afficere; videbaturque occulte quasi talem Marcellus damnavit Augustum. Hieronymus in prophetam Abacuc c. 3: cum tyrannus destruantur, imagines quoque eius deponantur et statuae, et multis tantummodo commotus ablatoque capite eius facies qui viceris superponitur. LIRS.

14. quo ceteris] vix opinor haec inter verba Tiberii fuisse. nimis hoc superbum aut saevum. sed interpretatione sua, et vera, addit noster. et sequentia Pisonis argutius ad priora referuntur. LIRS. de arte Tiberii in regendo sententiis sua senatu v. Memor. Acad. Inscriptt. t. 47 p. 193 sqq. WOLF.

18. efferverat] est hoc a Beroaldo, cuius aetas in talibus haerebat. quod edidi, codex praestat. WOLF.

poenitentia patiens] tanto patientius emendant Faernus Muretus et alii. non ita visum Tacito, cui pretium fuit dissimulare rō tanto, quemadmodum solent et minus brevitati studentes post quo et quam omittere eo et tam; nec leviores auctores secutus. ant hic tantum, paenitentiae lectoris intelligendum reliquit rō magis. idem erga sensus verborum veteris scripturae quasi haberetur: tanto, ut poenitentiam commotioris animi approbaret, magis patiens vel patientius tulit. GROSS. vide dicta ad c. 57. id si esset, suspicaret Tacitum scripsisse quandoque i. e. et quoniam.

75 ens tulit absolvi reum criminibus maiestatis. de pecuniis repetundis ad recuperatores itum est. nec patrum cognitioni-

quando pro quia etiam supra dixit, satisque usitatam est. ita sensus planus et oratio mollior foret. his de causis, atque, insuper quia animadvertibat se non bene dissimulasse iram sed incautus efferbuisse, poenituit eam facti renuque absolvi passus est. ceterum Heinsius censabat legendum *poenitentiae patiens*, ut alibi est *irae impatiens*. Ew. V. D. (in Bibl. crit. 2 2 p. 615) *poenitentiae patiens*. equidem nihil melius vidi lectione vulgo recepta. *poenitentia* est pro participio, *patiens* pro adverbio *patienter*; quare post hoc virgulam abiecti, sensit tempestive Tiberius aliquid imperiosum et superbum sibi excidisse: igitur colligit se et revocat, non tamen ut poenitentiam approbet, sed quia callidum commotioris animi cito poenitebat. WOLF.

1. *absolvi reum*] absolvine? atqui damnatum eum Suetonius c. 58 ait. ego non concilio, nisi si repetundarum damnatus fuit, non maiestatis. quod tamen omnino Suetonius voluisse videtur. LRS.

2. *ad recuperatores itum*] ergo damnatus repetundarum fuit, et tunc iudices dati ad aestimandum. vide sodes quae scribo in 14 28 super criminis huius poena. LRS. vir doctus παραφράζει, ad iudices ei negotio destinatos. quod et obscurum et χυδαῖον, nec verbis solennibus. Marcellus Donatus causatur, senatum recuperatores dedisse nusquam legi, sed senatu iubente a praetore dari solitos: ita hoc quoque loco accipiendum, non recuperatores in causa Grandi a senatu datos, sed iussu illius cum consensu Tiberii, vel ex huius mandato commissum iudicium recuperatorium. id ostendere verba *itum esse ad recuperatores*: aliter enim *datos* dicturum fuisse. at ille cum dicit *itum ad recuperatores*, datos dicit a senatu iudices non qui rem ut integram audirent (iam enim apud senatum acta erat, ut et proconsulis Asiae Silani 3 66 et 67) sed qui lites

aestimarent, quod et Lippius voluit. sic Plinius Epp. 2 11: *Marius Priscus accusantibus Afriis, quibus proconsul praesuit, omitta defensione iudices petit.* et mox: *excessisse Priscum inhumanitate et saevitia crimina, quibus dari iudices possent.* 4 9: *censuit Baebius Macer consul designatus luge repetundarum Bassum teneri, Caspio Hispano salva dignitate iudices dando.* 6 29 extr: *tuus sum Iulium Bassum, ut incustoditum sumis et innotum, ita minime malum: iudicibus acceptis in senatu remansit.* in commemorata undecima epistola legimus: *Marium repetundarum poenae, quam iam passus erat, censuit relinquentem.* Petrus Faber Sement. 2 16 se conquire negat illa verba *quam iam passus erat*: quomodo enim iam subiisse poenam dici, de cuius criminibus tum primum senatus, non ex appellatione, iudicaret, et nondum pronuntiasset? itaque mali interpretis esse hoc additamentum. et Oruterus Buchnerusque laudant. sed falluntur. nam ex eadem epistola discimus, cum sese ultro repetundarum Marius damnasset neque eo contentus esset Plinius, valuisse sententiam Iulii Ferocii consulis designati, *Mario quidem iudices interim dando, evocandos autem quibus diceretur innocentium poenas venditasse.* elapsum est igitur aliquid temporis, dum isti ex provincia arcessuntur et ventitant; atque interea iudices dati lites aestimant. hinc ergo recte dicitur eam *poenam iam passus*; et sententia Collegae fuit, de Mario repetundarum poena, quam per iudices a senatu datos iam sustinuerat: *modo consularis, modo septemvir epulonum, nunc neutrum* (quae verba et ipsa partem exacti supplicii significant), debere senatum sibi satisfactum parere. et crimina de quibus tum senatus iudicabat, erant atrociora illa quae *ultra repetundarum legem quaerebantur*. contra Marcellum Donatum faciant etiam quae scribit noster 4 22. Gron.

bus satiatas iudiciis assidebat in cornu tribunalis, ne praetorem curuli depelleret; multaque eo coram adversus ambitum et potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. inter quae Pius Aurelius senator questus mole publicae viae ductuque aquarum labefactas aedis suas, auxilium patrum invocabat. resistentibus aerarii praetoribus subvenit Caesar, pretiumque aedium Aurelio

1. in cornu trib.] v. Suet. Tib. 23. ERM.

3. potentium preces] in iudiciis. solent enim advocatos aut deprecatores adducere potentissimos civitatis. ex Cicerone et Asconio notum; repressitque Tiberius, quia iustitiam corrumpere. at ipse, adiungit noster, *libertatem*. nam quomodo? quia scilicet in iudiciis assiduus ea vult regebat ac temperabat, et sententiae obnoxiae illi erant. LIPS.

veritati] neque legendum *severitati*, ut Freinshemio placuit, neque *veritas* est aequitas sive *enitescit*, sed simpliciter iustitia, sanctitas et integritas iudiciorum. v. Cicero pro Caecio 9, in Verr. 1 1, 5 fine. noster 3 16, 4 43. *consulere* ergo *veritati* est *operam dare ut integrum iudicium sit*, ut loquitur noster 3 8. sic. si patiantur iudices senatorii ordinis sese corrumpi, *opinionem populi Romani rationem veritatis integritatis fidei religionis ab hoc ordine abiudicatum* iri ait Cicero in Verrem 1 2. haec si non sufficiunt, adde quae ad Senecam (de ira 2 29) diximus. GRON. gravissima sententia. iudicum decreta oportet esse libera nec interventu principis alio modo sollicitari. nocet is libertati publicae, dum integritati iudiciorum consulit praesentia sua. contra Suet. Tib. 33, Dionem 57 7, et ineptulum Velleium 2 129. WOLF.

4. Pius Aurelius] fortasse hic inter maiores optimi principis Antonini; etsi nulla mentio Capitolino. LIPS. de voce *senator* vid. ad 3 36. ERM.

5. mole publicae viae] ab ingentibus illis silicibus, quibus tam viae omnes publicae sternerentur, istam molem fuisse putat Muretus. alii per reparationem atque aggregationem

viae domum istam labefactam putant. Freinshemio aliter visum ob locum Plinii 36 2, ubi de columnis marmoreis in atrio Scauri collocatis: *satisfieri sibi damni infecti egit redemptor cloacarum, cum in palatium extraherentur*. item hunc alterius Plinii Paneg. 51 1: *non, ut ante, immanium transvectione saxorum urbis tecta quatiantur; stant securae domus, nec iam templa nutantia*. Seneca Epist. 90 n. l. ab initio: *in hunc unum pinus aut abies deferrebatur, longo vehiculorum ordine, vicis intremcentibus*. ERM. nempe intelligit Freinshemius transvectionem immanium saxorum, qua domus urbis quassas l. c. etiam Plinius queritur. nec video quid contra dici possit, nisi malis viam iam stratam talibus saxis in vicinia domus illius. WOLF.

6. aerarii praetoribus] nova locutio. si aerarii abesset, nihil dubitationis haberet *praetoribus*; quam vocem apud Suetonium (Claud. 9) pro *praefectorum*, frustra tamen, reponi volebat Nicolaus Loensis. nunc absurdum videatur *praetoribus*, in librisque fuisse aut *PA* aut *PRAEF*, unde quam facile nasci potuerit *praetoribus*, quisque videt. similiter hae voces permutatae in libris ap. Liv. 25 12, 32 31, ubi v. Drak., et Suet. Ang. 33, ubi pro *praetore urbis* reposuimus *praefecto urbis*, idque probavit et imitatus est Oudendorpius. itaque non dubitare et hic sic reponere, nisi et H. 4 9 omnes libri haberent *praetores aerarii*, item apud Frontinum de aquaed. in SCto de curatoribus aquarum p. 179 ed. Poleni; ubi tamen Scaliger *praefecti* malebat, quod potuit ibi e compendio nasci, quia in fine SCti est *praetoribus qui aerario praesint*.

tribuit, erogandae per honesta pecuniæ cupiens; quam virtutem diu retinuit, cum ceteras exueret. Proportio Celeri praetorio, veniam ordinis ob paupertatem potenti, decies sestertium largitus est, satis comperto paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios probare causam senatui inasit, cupidine severitatis in iis etiam quae rite faceret acerbis. unde ceteri silentium et paupertatem confessioni et beneficio praeposuerunt.

76. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis plana
10 urbis stagnaverat; relabentem secuta est aedificiorum et hominum strages. igitur censuit Asinius Gallus ut libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde divina humanaque obtegens. sed remedium coercendi fluminis Ateio Capitonius et Lucio Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera
15 deprecantis levare in praesens proconsulari imperio tradique

adde dicta ad 13 28. ERM. nulla est suspicio vitii; et satis erat observare novatum sermonem, quippe nova in re. primus Augustus curam aerarii ad praetorios praetoresque transtulerat. Suetonius 36. idque mansit sub Tiberio et Caio, teste etiam inscriptione Grat. 360 3, ubi *praetor aerarii*. Dio vertit Graeco more *στρατηγὸν ἐπὶ τῆς διοικήσεως*. de reliquis mutationibus v. Lips. Exc. B ad XIII. WOLF.

5. *tentantis eadem*] ad Senecam de Beneficiis 2 7. Lips. Sueton. Tib. 47. ERM.

6. *is M*: vulgo *his*.

14. *Achaiam* quod sit, capies Graeciam totam: nec enim aliter tunc appellabant Romani. scriptor quispian apud Suidam: *Μόμμιος τὴν Κόρινθον εἶλεν αὐτοβοεῖ, πρωτεύουσαν παντὸς κατὰ τοῦτο τοῦ Ἑλληνικοῦ. ὅθεν δοκοῦσι καὶ νῦν Ἀχαιοὶ ὀνομάζειν τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι, ἐς τὸ χειρωθέν ἔθνος, ὃ πρῶτος ἦν τότε τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὅλην μεταβαλόντες τῆς χώρας ἑπωνυμίαν*. conf. Pausan. 7 16 extr. Lips.

15. *levare proconsulari imperio*] durius ergo proconsulare imperium praesidiali; nec causam satis scio. inquiri, et dico aliquid in Excurs. littera M. ERM. potest fieri ut hoc

fuorit nihil aliud quam *optat ephippiu bos piger*. memineris tamen quod initio dixit huius libri c. 2 extr: *nec provinciae cum statum abnuebant* etc. atque istis consonant multae apud MTullium praesagae querelae; quemadmodum in Verrem 1 1: *inveteravit enim iam opinio perniciosa rei publicae — pecuniosum hominem, quamvis sit nocens, neminem posse dumnari*. unde spes impunitatis et avaritia libidoque provinciales urgendi vexandi exhaustiendi maior. cum igitur natura ferat imperiorum ut male apud paucos, male per oñones re publica administrata τὸ πλῆθος ἀποτεθῆραι μὲνον πάλιν εὖρη δεσπότην καὶ μόναρχον, ut egregie disputat Polybius 6 9 9, ita mirum non est provinciam dure habitam a magistratibus senatorio, corruptis iudiciis, nec ulla spe reliqua vel evadendi vel vindicandi iniurias a potestatibus illatas, respicere unam a quo sine ambagibus spes sit impetratum iri, ubi tunc, ubi iniuria opus sit, ut Iunii et Vitellii loquebantur. atque hoc significat Dio 53 14, ubi agit de ordinatione provinciarum sub Augusto: *ἵσπερον δὲ ἐπειδὴ τινες αὐτῶν οὐ καλῶς ἤρχον, τῷ αὐτοκράτορι καὶ ἐκείνα προσετέθησαν*. dabat et spem meliorum ipsius Tiberii disci-

Caesari placuit. edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, Drusus praesedit, quanquam vili sanguine nimis gaudens; quod vulgo formidolosum, et pater arguuisse dicebatur. cur abstinerit spectaculo ipse, varie trahebant; alii taedio coetus, quidam tristitia ingenii et metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset.

plina, qui miram provinciarum curam praese ferebat, quippe qui praesidibus quaerendis maiore tributo eas sustentibus rescripserit boni patris esse tendere pretas, non deglubere. Suetonius 32, et exemplum severitatis praebuit in procuratore Asiae Laelio Capitone A. 4 16. quin et contationem suam in mutandis praesidibus eodem studio consulendi provincialibus excusabat, teste Iosepho 18 8, quasi animo haberet quod apud Statium ait Eteocles: *non parci populis regnum breve*. denique cogitant homines, etsi plerumque in eo decipiuntur, quod ait Isocrates Nicocles: *ὁρῶν ἔστιν ἐνὸς ἀνδρὸς γνῶμην προσέχειν τὸν νοῦν μᾶλλον ἢ πολλοῖς διαβολαῖς καὶ παντοδαπαῖς ὑπεὶν ἀρεῖσθαι*. Gron. posterior ratio est vera. meliori conditione erant provinciae sub Caesaribus quam quae proconsules haberent, primum quod maiores sumtus in proconsulem fierent quam legatam Caesaris, deinde quod facilius iniuriarum ultio in hoc quam in illo. in proconsule nichilominus iudicium requirebatur e legibus de repetundis, quae facile perfrangebantur gratia, largitione etc. in legato erat auius Caesaris notio, item in procuratore, v. c. Indaene, praefecto Aegypti; qui facilius doceri, ad misericordiam vocari poterat et ad poenam improborum; cuius generis exempla sunt in Philonis legatione ad Caium et sibi. Eran.

1. *tradique Caesari*] quod etiam factum. ideoque Strabo, qui vixit medio Tiberii principatu, Achaia et Macedoniam Caesarianis provinciis accessit; aliter quam Dio, qui populi sed matavit iterum Claudius, qui populo restituit. habes in Suetonii c. 25 et Dionis 60 24. Lips.

2. *praecidit M.*

3. *quod vulgus*] confirmo scribendum quod in vulgus. ita prisci scriptores, et ipse Tacitus 2 59: *multaque in vulgus grata usurpavit, incedere sine milite, pedibus interitis et pari cum Graecis equitibus*. Lips. at sic etiam recte. vulgus enim illam in Druso sanguinis appetentiam formidabilem indicavit ac saevitiae iudicium; idque et pater suspicatus est. PICHENA. Pichenae interpretationi obstat vox *dicebatur*, quod est *quidam dicebant*, ut de re non nimis certa, quale quod Tiberius cum filio in secreto egerat. id vero non convenit populo: eius enim affectio publice nota fuit. rectius igitur Lipsius in vulgus. Cicero ad Att. 2 22. nisi malis quod vulgo formidolosum. sic enim amat loqui. 11 19: *formidolosum paci virum insignem*. 18 53: *formidolosum id imperatori*. Agric. 7: *quippe legatis quoque consularibus nimia ac formidolosa erat legio*. et rursum t. 39: *id sibi maxime formidolosum*. vulgo autem, quod propius horum humilitas ab istorum vilitate distabat. ad rem pertinet quod Suetonius de Claudio 34: *quocumque gladiatorio munere vel suo vel alieno etiam forte prelapsos ingulari videbat*; et quae sequuntur. et de avo Neronis ibidem 4: *munus etiam gladiatorium, sed tanta saevitia ut necesse fuerit Augusto clam frustra monitum edicto coercere*. at Nero ipse nondum perditus munere neminem occidit, ne noxiorum quidem, c. 12. Gron. utrum horum verum sit, haud dixerim. adscivi tamen vulgo, ut aptius illi constructioni et usui satis conveniens. praeterea et est etiam. paulo ante quamquam levem excusationem occultat: *nimis gaudens sanguine, quamquam vili, ut servulorum*. Wolf. in vulgus M in margine.

non crediderim ad ostentandam saevitiam movendaeque populi offensiones concessam filio materiem, quanquam id quoque dictum est. at theatri licentia, proximo priore anno coepta, gravius tum erupit, occisis non modo e plebe sed militibus et centurione, vulnerato tribunò praetoriae cohortis, dum probra in magistratus et dissensionem vulgi prohibent. actum de ea seditione apud patres, dicebanturque sententiae ut praetoribus ius virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusque est Asinii Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui praebebat. valuit tamen intercessio, quia divus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. de modo lucaris et adversus lasciviam fautorum multa decernuntur; ex quibus maxime insignia, ne domos pantomimorum senator in-

2. quoque] quod M.

3. proximo priore anno] Burmanus (ad Suet. Claud. 33) putat vel alterutrum esse ex interpretatione, vel legendum maxime priore anno. non veniebat viro praeclaro in mentem ap. Cic. Or. 64. esse proximum superiorem; N. D. 2. 20 orbem proximam inferiorem; N. D. 3. 21 proxime superiores. nempe omnes praecedentes anni sunt priores, superiores igitur non inepte additur proxime. ERM. Vopiscus Probo 11: proximo superiore anno. conf. Wepk. ad Cic. de N. D. 2. 20. WOLK.

4. tum] dum M.

5. militibus et centurione] refer ad cohortem quae adsidere ludis solita; itemque nota cruentas istas seditiones, et quid nisi pugnas? ut non iniuria Valerius theatra dixerit urbana castra, quoniam haec quoque, inquit, saepenumero voluptatem et religionem civili sanguine, scenico- rum portentorum gratia, macularunt. 2 4. LIPS.

12. Augustus ad frangendos rigidos illos animos non dubie rei ludicrae fautor. ideo coercitionem in histriones magistratibus omni loco et tempore lege vetere permissam ademit, praeterquam ludos et scenam, ait Suetonius 45. ubi emendo ludis et scena, verissima optimaque sententia.

mos vetus paniri histriones ab aedilibus, praetoribus, consulibus quoque tempore et quovis loco permittente artavit Augustus, et nonnisi per tempus ludorum permisit, et in loco ipso ubi peccarant, i. e. in scena. ademit etiam ius virgarum. quod tamen redditum esse magistratibus videtur lege Julia de vi publica, non quidem nominatim, sed prudentum interpretatione. vide Paulum Sentent. 3 tit. 26. quae tamen coercitio relicta ab Augusto? exilium et carcer. ideo infra in Tiberii principatu legis 14: *pulsi tum histriones Italia*; et alibi 13 28: *in vincula ductos fautores histrionum*. idem ergo iuris in histriones ipsos. LIPS.

13. lucar merces histrionum, a lucis, qui multi circa urbem, quorum redditus destinati ad Indos. Plutarchus in Q. R. p. 285 C, et Festus, ibique magni patris magna proles. pluscula adde ex Excurs. in N. LIPS.

15. ne domos pantomimorum] magnum studium, ut video, Romanorum in has angas hominum, imo furor. vestibula eorum quasi principum frequentabantur; adhaerebant egressibus, non vulgus modo, sed eques senatusque. Plinius 29 1: nullius histrionis equorumve trigarii comitator egressus in publico erat.

troiret; ne egredientis in publicum equites Romani cingerent, aut alibi quam in theatro spectarentur; et spectantium immo-
 78 destiam exsilio multandi potestas, praetoribus fieret. templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto potentibus Hispanis permissum, datumque in omnes provincias exemplum. centesimam rerum venalium, post bella civilia institutam, deprecante populo, edixit Tiberius militare aerarium eo subsidio niti; simul imparem oneri rem publicam, nisi

Seneca Ep. 47: ostendam nobilibus imos iuvenes mancipia pantomimorum. idem Quaesit. nat. 7 32: stat per successores Pyladis et Bathylli domus. — mares inter se uxoresque contendunt ater det latus illi. flate latus explicio, uter latero sit illis, ut hic Tacitus, ne egredientes equites Romani cingerent; ut Martialis 6 68: Bathyllus ille, thymum, Castreya, dulce latus. hanc insaniam quam bene notat damnatque Tertullianus! attem ipsi actores, ait libello de spectaculis p. 100 A, et administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xycticos, avenarios illos amentissimos, quibus viris uninas, feminis aut illis etiam corpora sua subtrahunt, propter quos in ea committunt quae reprehendunt, quidam magni faciunt? deponunt et dimittunt ignominiam et capitis simulationem, quem libens addaxi, ut oribus correctione elegantem sensum: quibus viri animas, feminae autem illis etiam corpora sua subtrahunt. idque verissimum. vir magnus, qui constans est ante me, non attigit. Lirs.

2. aut alibi] puto, ne domi, ne in hortis. Lirs.

3. exsilio] etiam vinculis. infra 13 28. ex hoc decreto patrum nata lex, quae Paedectis insita, de poemis L 28: solent quidam, qui vulgo eo iuvenes appellant, in quibusdam civitatibus turbulentibus se adclamantibus popularium (ita vocat locum ipsum, ubi spectabat populi plebs) accommodare; qui si amplius nihil admiserint, fustibus caesi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quodam correcti in eisdem de-

prehenduntur, exsilio puniendi sunt, ait ecce diserte, exsilio, ut hic noster. Lirs.

mansit id templum ad avum Hadriani. in eius vita c. 12: Tarracone hiemavit, ubi sumptu suo eadem Augusti restituit. item in Severi vita c. 3: somnians sibi dicit ut templum Tarraconense Augusti, quod iam labebatur, restitueret. antea iam vivus aram illic habuerat; de qua, et palma ibi enata, locus eius in Fabio 6 3 77, quod sequitur, datumque in omnes provincias exemplum, cave acceperis quasi litterarum exemplaria diffusa et transcripta ad omnes provincias, cum Vertranio. sed hoc ait, exemplo Tarraconensium monitos alios ut peterent impetrarentque idem. Lirs, templum illud hodieque multi Tarraconensium numi servant, inscripti deo Augusto. Wols.

4. centesimam] dico ad 2 42. Lirs. adda Burmann. de Vectig. P. R. p. 70 et ad Sueton. Cal. 16. Ean.

7. militare aerarium] cuius inventor Augustus, Suet. 49, id factum anno 759, ex Dionis 55 25. Zonaras Agrippae Postumi damnati bona in aerarium militare relata ait. propriique huic aerario praefecti. Tacitus de PVitellio 5 8. lapis in Samaio: L. Neratius C. f. Vol. Proculo praef. aerari militaris. Lirs.

8. imparem oneri rem p.] que enim citius dimittebantur (expresserant autem ut decimo sexto anno), eo plura et statim repraesentanda praemia. ideo id indultum, revocatum. Lirs.

vicesimo militiae anno veterani dimitterentur: ita proximae seditionis male consulta, quibus sedecim stipendiorum finem expresserant, abokta in posterum.

- 79 Actum deinde in senatu ab Arruntio et Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina et lacus per quos aurescit; auditaque municipiorum et coloniarum legationes; orantibus Florentinis ne Clanis solito alveo demotus in amnem Arnam transferretur, idque ipsis perniciem afferret. congruentia his Interamnates disseruere: pessum
10 ikturos fecundissimos Italiae campos, si amnis Nâr (N enim parabatur) in rivos diductus superstagnavisset. nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes, quippe in adiacentia erupturum: optime rebus
15 mortaliū consuluisse naturam, quae sua ora fluminibus, suos cursus, utque originem, ita fines dederit; spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra et lucos et aras patriis amni-

2. *sexdecim stipendiorum finem*] Freinshemius putat multo convenientius restitui posse *sextodecimo stip.* ut error iste natus sit ex numerorum nota. aliud enim esse *sexdecim stipendiorum finem*; et omnium stipendiorum totiusque militiae finem *sextodecimo stipendio* circumscriptum. fateor sic posse accipi: sed non possô aliter accipi, et quidem pro eodem quod substituit Freinshemius, metuô dicere. *finis sexdecim stipendiorum* est finis militiae complexus non plura stipendia quam sexdecim, sistens iâ sexdecim stipendiis completis. nempe *finis alicuius* non tantum est quo finitur aliquid, sed etiam qui quodve finit. sic Cicero Off. 1. 16: *vulgaris liberalitas referenda est ad illum Ennii finem*, i. e. quem Ennius facit vel statuit. sic *finis sexdecim stipendiorum*, quem sexdecim stipendia statuunt. GRON.

4. Tacitus hic et supra c. 76 duobus modo commissam eam curam acripit. at Dio auctor quinqueviro a Tiberio constitutos, qui Tiberis inundationes arcerent verterentque. vide eius verba 37 14, actis anni 768. cur opus fuerit nova electione, nescio, quia praefecerat pridem Augustus. Suetonius 23. in

monumentis frequenter auctor *rp parum et alvei Tibetis. LRS.*

proaam foret pro ob conicere ad, quae duae particulae saepe in libris permutantur: v. Drakenb. ad Liv. 37 27. et est ad in hac forma unitatissimum. sed nihil definire audeo. Heinsius autem putat legendum *avertentur*. id est verbum proprium in hac re. itaque si Ciceronem tractarem, hoc esse ab auctoris manu dicerem. in Tacite non audeo vix libris. ERN. vide Ind. in vocabulo *ob*, quod optime habet. WOLF.

8. *idque h. e. quoniam, quandoquidem id.* negligentiam hanc in primis post particulam *ne* amat Romanus sermo. Latinus Latinus corrigit id quod. WOLF.

9. *Interamnates*] M dâbat *Antennates*, ex quo Pichena fecit *Antennates*. audacius primi editores; et vere, puto. WOLF. *interamnates* etiam marge M. - 11. *deductus* M.

16. *sacra et lucos*] nam fluvii prisci inter deos; et res notior quam ut exemplis firmetur. LRS.

patriis amnibus] loquitur de fluviiis at de diis, unde etiam mox *aecolas Tiberis* vocat. *amnes patrii*

has dicaverint. quin ipsam Tiberim nolle prorsus accolis fluvii orbatum minore gloria finire. seu preces coloniarum seu difficultas operum sive superstitio valuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.

- 80 Prorogatur Poppaeo Sabino provincia Moesia, additis Achaia ac Macedonia. id quoque morum Tiberii fuit, continuare imperia ac plerosque ad finem vitae in eadem exercitiis aut iurisdictionibus habere. causae variae traduntur: alii taedio novae curae semel placita pro aeternis servavisse, quidam invidia, ne plures fruerentur, sunt qui existiment, ut calidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes sectabatur, et rursus vitia oderat: ex optimis periculum sibi, a pessimis dedecus publicum metuebat. qua haesitatione postremo eo protractus est ut mandaverit quibusdam provincias, quos egredi urbe non erat passurus.

sunt a maioribus culti, quorum cultus a maioribus traditus est. ENN.

3. in sententiam Pisonis] ita omisa hac res. Nerva tamen postea, sive Traianus, ad arcendos fatales huius fluvii et non sine amica auctoritas fossam duxit. de qua Plinius sensit Epp. 8 17: *Tiberis alveum excessit, et quamquam fossa, quam providentissimus imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatant cunctis, quaeque planum solum, pro solo cernitur. legerim quaque planum, solum pro solo cernitur.* LIPS.

4. concederet M.

6. ac] sic M, et sic antea c. 76. fidem praestamus etiam in his minutioribus. ut supra c. 36 reddidi sive omnia, c. 43 et filium; aliquoties sedecim, non sexdecim, ex qua tamen scriptura c. 78 commentum suum docebat Fretschemius. WOLF.

morum Tiberii fuit] Sueton. Tib. 41. ENN.

8. iurisdictionibus] provincias inermes sic appellat, a praecipuo in his praesidium manere, quod sola fere iurisdictione implebatur. LIPS. in veteri re publica imperio et potestate distinguebantur praesides provinciarum. cum imperio erant proconules fere, h. e. cum exercitu et potestate belli gerendi, et qui-

dem in provinciis vel maioribus vel infestioribus a finitimis hostibus: cum potestate autem fere praepositores in provinciis minoribus aut pacatis et ab hoste tutis. potestas erat in iurisdictione. Cicero ad Q. Fr. 1 17: *mihî quidem videtur non sane magna varietas esse negotiorum in administranda Asia, sed ea toto iurisdictione maxime sustineri.* Ciceronis autem provincia erat praetoria. cum ergo commutata re publica minores provinciae et pacatae essent proconules, maiores et ubi exercitus, a legatis Caesarum pro praetore administrarentur, intelligi potest h. l. commode provincias has per exercitus, illas per iurisdictionem exprimi. poterat dicere eodem legatos et proconules. ENN.

11. anxium iudicium] v. ad c. 73 extr. ENN.

13. sibi] sibi: sibi M.

14. mandaverit quibusdam] cf. Suet. in Tib. 63. ceterum alii alias causas tradunt, Suetonius 41 ignaviam et negligentiam rei publicae, Iosephus A. I. 18 8 honestiorem longe, studium placendi sociis et provincialibus. historici imitantur populum fere: pro suo quisque ingenio, studiis, moribus interpretatur quidque. ENN.

15. quos egr. urbe] plingitur ambi-

- 81 De comitiis consularibus, quae tum primum illo principe ac deinceps fuere, vix quicquam firmare ausim: adeo diversa non modo apud auctores sed in ipsius orationibus reperiuntur. modo subtractis candidatorum nominibus originem cuius-
 5 que et vitam et stipendia descripsit, ut qui forent intelligeretur: aliquando ea quoque significatione subtracta, candidatos hortatus ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pellicitus est. plerumque eos tantum apud se professos diseruit, quorum nomina consulibus edidisset: posse et alias
 10 profiteri, si gratiae aut meritis confiderent: speciosa verbis, re inania aut subdola, quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius servitium.

LIBER SECUNDUS.

Breviarium. Motus aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio et solo suo ab Artabano pellitur, et ad Armenios profugus ab his in regnum accipitur. quo eodem mox demovetur a Silano praeside Syriae ob metum et Artabani minas. at Tiberius specie moti Orientis Germanicum a legionibus suetis abstrahit. cui parer ille, sed lente. prius enim Germaniam ingreditur, et fabricata ingenti classe exercitum Oceano ad Amisiam flumen vehit. illic Angrivartes Stertinius duce populatur et sternit. mox Cheruscos et Arminium ingenti praelio vincit.

guitas consilii. mandavit quibusdam provincias, quos sive metu sive aliqua alia causa Romae retinere, ante statuerat. multi hoc perperam interpretantur. WOLF.

1. *tum primum*] secundo anno Tiberii, quo primum designavit consules. nam proxime priori destinaverat Augustus. *deinceps* intellige de reliquis annis eiusdem Tiberii, non de successoribus eius. conf. Dio 58 20. WOLF.

5. *descripsit*] est verbum proprium, quo utuntur cum de aliquo non nominatim dicitur, sed tamen ita ut, qui sit, intelligatur. sed boni auctores, velut Cicero, fere inungunt accusativo personae: de-

scribere aliquem. vide exempla in Clave Cic. in h. v. ex qua ratione dicendum erat *origine quemque et vitam et stipendia descripsit*, h. e. commemoranda origine, moribus et stipendiis, sed vulgatum a Tacito esse puto. EAM. nec unquam quisquam dubitabit. WOLF.

6. *ea quoque significatione*] an originalis, vitae, stipendiorum? ut tantum nomina ederet, quorum rationem haberi vellet. sed additur *ne ambitu comitia turbarent*. an igitur privatim aliquando candidatos suos commendare satis habuit, in senatu autem ignarum egit, simulacrum praebens liberae electionis? animae hercle brevitas. WOLF.

multumque gloriae partum, nisi in regressu fortuita clades eam oblit-
rasset: navium enim hominumque maximam partem in Oceano amisit vi
tempestatis et imperitia eius maris. interea Romae vir nobilis Libo
Drusus studii rerum novarum defertur. accusatur in senatu, et parte
aliqua convincitur. Tiberium infensum expertus, et veniae nulla spe,
gladio incubuit. M^Hortali preces (aeros is Hortensii) in manifesta pau-
pertate spretae a principe. Clemens Postumi Agrippae servus domino
interfecto faciem et nomen eius mentitur, res Romanas turbat, occulte
conscios et adiutores multos habet. opera tamen et ingenio Sallustii
Crispi alicuius motu capitur et Romam perducitur. sub id tempus Germa-
nicus de Catts Cheruscis aliisque gentibus triumphat. Archelaus Cappa-
docum rex in urbem accitus et indignae habitus fate moritur. regnum
eius in provinciam redactum. Germanico Oriens permissus cum maiore,
quoque adisset, imperio; Ca^Pisani Syria cum occultis, ut creditur, in
Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos,
qui tamen inter se discordes otiam et securitatem Romanis fecere. Che-
rusci dux Arminio potentem et veterem regem Maroboduum magno nec
increante praelio vincunt. in Asia duodecim celebres urbes terrae motu
collapse aut haustae sunt. Tacfarinas in Africa bellum sive latrocinium
exercet; idque a Furio proconsule statim repressum. Germanicus in Ar-
meniam venit, regem Zenonem volentibus iis imponit. Drusus Germa-
nos ad discordias illicit. Maroboduus vi Catualdae regno pulsus in Ita-
liam venit, et Ravennae per duodeviginti annos egi. idem Catualdae
mox casus, qui Forum Iulium missus. Rhescuporis Thracum rex opera
Pomponii Flacci in vincula datur, Romam perducitur. Germanicus Ae-
gyptum inlustrat. reversus inimicitias cum Pisone exercet et denunciat.
sed paulo post morbo correptus cum ingenti gentium omnium luctu An-
tiochia exstinguitur. veneni a Pisone dati suspicio erat. qui conatus
armis Syriam repetere a Sentio aliisque Germanici amicis impeditur.
honores multi Germanico mortuo Romae decreti. sanctiones contra mu-
Hebren impudicitiam. virgo Vestalis capta. Arminius in Germania dolo
caesus.

Haec gesta annis quattuor, T^Statio Sisenna Tanro et L^Scribonio
Libone, C^Caelio Rufo et L^Pomponio Flacce, T^CCaesare Augusto III et
Germanico Caesare II, M^Funio Silano et C^Norbano Flacco consulibus. L^{PS}.

Ca^Celio] reliqui hoc in loco ne inscriptioni alia obstat ap. Gruter.
nec Ca^Celii, infra c. 41 muta- 448 8. Wolf.
tum ab Ernestio. nam ibi allatæ

Sisenna Statilio Tauro Lucio Libone consulibus mota Orientis regna provinciaeque Romanae, initio apud Parthos orto, qui petittum Roma acceptumque regem, quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur. is fuit Vonones, obses Augusto datus a Phraate. nam Phraates quanquam depulisset exercitus ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat, partemque prolis firmandae amicitiae

3. gentis Arsacidarum] Strabo 15 p. 702: τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ παρὰ τοῖς Παρθυαλοῖς. Ἀρσάκαι γὰρ καλοῦνται πάντες, ἰδίᾳ δὲ ὁ μὲν Ὀρώδης, ὁ δὲ Φραάτης, ὁ δὲ ἄλλοι. ubi Casanbonus, immo *Arsacidae* vocabantur, inquit, non *Arsacae*; et ita legendum dictare cum grammaticorum canones, tum Dionem et alibi Strabonem. idem tamen ad 12 p. 363: Paphlagoniae reges *Pylaemenes* vocabantur, Capadociae plerique *Ariarathes*; Thraciae plurimis *Cotys* nomen fuit; Parthorum *Arsacae*. sic ibi. nimirum si πατρωνυμικὸν formandum sit, grammaticorum canones Ἀρσασίδης volunt, ut *Priamides*, *Tydidēs*: sed ipsi haud dubie salutabantur et se scribebant quisque *Arsaces*, non *Arsacides*, simul imperare coeperant, etsi prius alio nomine fuissent. sic apud Sallustium (Fragm. e L. 4 Histor.) rex *Mithridates* regi *Arsaci* scribit. is erat Phraates secundus, Pacori filius, gente *Arsacides*, nomine inter suos *Arsaces*. Dio 86 28: τοῦ γὰρ Ἀρσάκου τοῦ τῶν Παρθῶν βασιλέως ἀποθανόντος ἐν τῇ χρόνῳ τούτῳ, Φραάτην τὸν διάδοχον αὐτοῦ προσεδόκησεν οἰκειώσεσθαι. hic *Arsaces* erat Pacorus, quem modo nominabamus. sic et Trogus 41 5 testatur memoriae conditoris Parthos hunc honorem habuisse, ut omnes exinde reges suos *Arsacis* nomine nuncupent. lapis vetus Romae ap. Grut. 288 2: *Seraspadanes Phraatis Arsacis regum regis f Parthus. Rhodaspes Phraatis Arsacis regum regis Parthus.* recte igitur et Strabo Ἀρσάκαι. Gron. Dionis *Arsaces* Appiano Sanatroces est; Pacori per illa

tempora nunquam mentio. sed de omnibus his Parthorum et Armeniarum regibus Excursus vide. WOLF.

3. *prāhātē. utin prāhātes M.* *depulisset*], possit alicui in partem venire *pepulisset*. sed vulgatum recte habet. paulo post: *ad illum gloriam trucidantium Graecum, exturbantium Antonium.* et h. l. sermo est de Antonio; quamquam *depellere* etiam simpliciter pro vincere dicitur, ut 3 73 et alibi. Eam federat etiam Oppium Statianum et alios duces. Plat. p. 933 sqq. Dio 49 25. mox *venerantium officia* locutio est huic aetati propria. Dial. de Eloq. 29: *ambitio salutantium*, ubi male corrigunt. Agric. 4: *illicebrae peccantium.* ad officia illa pertinebat restitutio signorum et alia quaedam, uti species numi Pelleriniani Supplem. 3 aux. recueils d. médailles p. 9 34. WOLF.

7. *partemque prolis*] quattuor filios, si Straboni credimus, et eorum uxores duas cum filiis item quattuor misit Romam. verba eius sententiae gemina sunt huic loco, 16 p. 748 inf. ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον τὸν ἐπιστάτηντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν δημοῖα αὐτῷ, Σαρασπάδην καὶ Κεροσπάδην καὶ Φραάτην καὶ Βορώνην, καὶ γυναῖκας τούτων δύο καὶ νιεῖς τέτταρας, δειδίως τὰς στάσεις καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους αὐτῷ. tantum in iis emendaverim *Φραάτην καὶ Βορώνην*. fuerunt enim inter ob-sides Phraates et Vonones. vide eundem scriptorem 6 p. 288. hac ipsa de re Iustinus 42 5: *sed et filii nepotesque Phraatis obsides Augusto dati. Lars.*

miserat, haud perinde nostri metu quam fidei popularium
2. diffusus. post finem Phraatis et sequentium regum ob inter-
nas caedes venire in urbem legati a primoribus Parthis, qui
Vononem vetustissimum liberorum eius accirent. magnificum
id sibi credidit Caesar, auxitque opibus. et accipere barbari
laetantes, ut ferme ad nova imperia. mox subiit pudor,
degeneravisse Parthos; petatum alio ex orbe regem, ho-
stium artibus infectum; iam inter provincias Romanas

1. *haud perinde nostri metu*] utri-
usque facti haec ratio est, non tan-
tum venerationis adversus Augustum,
ut Boethio placet: nam *re fir-*
mandae amicitiae nil nisi praetex-
tum significant. imperatorum Par-
this oportebat esse Arsacidem. quem
gravem facile destituebant, si co-
piam alterius haberent eadem stirpe
prognati: sin, spes erat minus au-
suros, cum deesset quem suborna-
rent adversus praesentem, cuiusque
auctoritatem sequerentur. sic Pto-
lemaeus Physcon arcessitum maxi-
mam a Cyrenis filium Memphitem,
ne eam Alexandrini contra se regem
crearent, interfecit. hoc spectavit
et Nero in Britannico tollendo: *tanto*
magis fovendum patribus populoque
principem, qui unus superesset e fa-
milia summum ad fastigium genita,
Ann. 13 17. hic ipse Phraates, cum
infestes sibi optimates propter as-
sidua scelera videret, ne esset qui
rex nominari posset, adultum filium
interfici iussit, teste Trogo l. c.
eandem ob causam hos amandavit.
nam quod Iosephus (A. I. 18 2)
narrat, etiam verum censeo. Phraa-
tes metuebat exemplum suum: eum
metum intendit mulier quasi et ipsa
pro marito timens, cum re vera
filio locum ad successionem para-
ret. species assumpta, ut firman-
dae amicitiae obsides essent. Gron.
eadem causa in Strabone. nec
iniuria etiam liberis suis diffusus, ne
suo exemplo se tollerent. ipse enim
Orodem patrem sustulerat, itemque
fratres vigintinovem. Iosephus mis-
sionem hanc obsidum ad Thermusae
uxoris artes refert, ut illis absen-
tibus filio suo Phraataci regnum
conficeret, quod evenit. Lips.

2. *sequentium regum*] adeo ergo
multi interiecti inter Phraatem et
filium eius hunc Vononem? ego
sane duos reperio, Phraatacem et
Orodem, sed quia confusum hoc
totum stemma, et multa efus in
Tacito mentio, dedi in Excursibus
super eo quod opus, littera A. Lips.

4. *vetustissimum*] atqui in Stra-
bone quartus ordine minimusque po-
nitur. Lips. bene monet Freinshe-
mius intelligendum esse de tota pro-
genie, ex qua tum natu maximus
Vonones, cum legatio mittebatur.
Erv. sane nescimus quando perio-
rint Seraspadanes et Rhodaspes;
ac potuit iure Tacitus ad illud le-
gationis tempus respicere. cetera
discrepantia nulla est. Strabo hunc
Vononem quartum ponit ordine: an
aetate, nemo dixerit; nec sciebat
ipse fortasse. Wolf.

5. *auxilque opibus*] comitatu, pe-
cunia, alia pompa instruxit regium
in morem. Lips. mox, *ut ferme*
ad nova imperia, int. solent laeti
esse vel laetari. Erv. Caesar Au-
gustus. Ann. 12 11. missae lega-
tionis annus ab a. c. 758 vel 759
ponitur Vaillantio et aliis, a qui-
bus cur dissentiamus aut annum fi-
niamus 752 nullum argumentum vi-
deo. Wolf.

accipere M.

6. *subiit M:* vulgo *subit*.

8. *inter pr. R.*] quod et saepius
est factum, eoque velut de more scri-
bit Hegesippus (in oratione Agrip-
pae regis 2 3 med.): *Persarum*
superba audimus imperia, sed eorum
quoque obsides vidimus; et cum ipsi
pluribus nationibus imperent, offe-
runt liberos suos et nobilitatem suam.
servire Romanis gaudent pro fide

solum Arsacidarum haberi darique. ubi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Caesaris, tot per annos servitutem perpessam, Parthis imperitet? accendebat dedignantem et ipse, diversus a maiorum institutis, raro venatu, segni equorum cura; quotiens per urbes incederet, lecticae gestamine, fastuque erga patrias epulas. iridebantur et Graeci comites, ac vilissima utensilium anulo clausa. sed prompti aditus, obvia comitas, ignotae Parthis virtutes, nova vitia; et quia ipsorum moribus aliena, perinde

pacis, simul ut serviendo disceant suis imperare. offerunt vestes, monilia, elephantos quoque Romanis, unum tributum reges imponere. postrema huc faciunt, et emendem elephantos: quodque Romanis unum (vel summum) tributum. LIPS.

1. *solum Arsacidarum*] Claudia. Cons. Honorii 4 214: *si tibi Parthorum solum fortuna dedisset.* apud Hegesippam, quem tentat ὁ πᾶνν, legendum censeo: *offerunt vestes, monilia, elephantos; quodque Romanis visum est tributi genus imponere.* vel *visum tributorum genus imponere.* GRON.

ubi illum gloriam] formula desiderantis et exprobrantis bonum amissum, ut recte Freinsheimius. vide de ea Heinsium ad Ovid. Heroid. 4 150. ERN.

5. *raro venatu, segni eq. cura*] quae tamen unica studia procerum regisque. conf. Xenoph. Cyrop. 8 1 34. LIPS. conf. Sueton. Calig. 3. WOLF.

6. *fastus* h. l. est fastidium, quod proprie in cibis dicitur, et id est etiam interdum e superbia; unde *superbus deus* apud Horatium de fastidio Serm. 2 6 87. simplicem victum Persarum fastidiebat, ad-suetus Romae delicatioribus. ERN. simplicem victum Parthis non tribuerim. in *epulis* cogita totum morem convivendi cum megistanibus. *fastus* invidiose dicitur pro contemptu, de aliis quoque rebus quam cibis. WOLF.

7. *Graeci comites*] vide Excursum xv ad Suetonium. ERN.

anulo] signatorium anulum in-

tellegit, sive ut alii appellant, sigillaricium, qui habeat χαρτηρᾶ, de quo Vopiscus in Aureliano c. 50: *uxori et filiae anulum sigillaricium quasi privatus instituit.* moris autem Romani, ut domi supellex penasque omnis eo signaretur, ne quid negligentia aut furto periret. exempla in Excursibus vide litt. B. LIPS. vide Luciani Hermot. 11, et de utensilibus ad lib. 1 70. GRON.

9. *nova vitia*] vultne ipsas virtutes ignotas habitas pro vitiis? possit sic accipi, ut comitas illa pro villitate fuerit. sed potius est duo dici, ut et ignotas quasdam virtutes intulerit, et nova etiam vitia, luxum videlicet, delicias, aliaque Romana. mox *ipsorum maiorum*: haud male etiam *moribus*. LIPS. hoc praeferant Muretus Freinsheimius et Heinsius (Obs. Misc. v. 9 t. 3 p. 382), sive *a moribus*. recte recepit Gronovius. quod autem ad verba *ignotae Parthis virtutes, nova vitia* attinet, priorem Lipsii interpretationem cum Heinsio l. c. probamus. ceterum quod hic locum sic constituendam putat: *ignotae Parthis virtutes, novitate invisae, et quia ipsorum a moribus alienae, perinde odio pravis et honestis*: id nimis recedit a vulgata scriptura, nec necessaria videtur. sensus est: virtutes Vironis, ut prompti aditus et obvia comitas, quia ignotae ante Parthis in regibus, pro novis vitiis habebantur, omninoque et prava et honesta eius instituta odio erant, propterea quod a moribus ipsorum aliena erant. ERN. in verbis et *quia* etc. latet explicatio quaedam prioris sententiae, Tacito non in-

3. odium pravis et honestis. igitur Artabannus Arsacidarum e sanguine apud Dahas adultus excitur, primoque congressu fusus reparat vires regnoque petitur. victo Vononi perflugium Armenia fuit, vaesa tunc interque Parthorum et Romanas opes infida ob scelus Antonii, qui Artavasden regem Armeniorum specie amicitiae illectum, dein catenis oneratum, postremo interfecerat. eius filius Artaxias, memoria patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. occise Artaxia per dolum propinquorum, datus a Caesare 10 Armeniis Tigranes, deductusque in regnum a Tiberio Nerone. nec Tigrani diuturnum imperium fuit neque liberis eius, quanquam sociatis more externo in matrimonium regnumque. dein iussu Augusti impositus Artavasdes, et non 4 sine clade nostra delectus. tum Gaius Caesar componendae

frequens mos. Lipsio forsân amor brevitatis imposuerat. WOLF.

3. *reparat vires*] fuga capta ad montes Mediae, ait Iosephus 18 3. LIPS.

4. *Armenia*] prime Salencia. vide eundem scriptorem l. c. LIPS.

5. *scelus Antonii*] vère scelus. nec enim censori Tacito ludus et locus, ut hodie, fallere fidem. Artavasdes autem Antonium expeditione Parthica deseruisse visus, fallacibus ab eo litteris excitus in vincula habitus et in triumpho Alexandrium ductus est. vide Dionem et Plutarchum. LIPS. cur Parthis infida fuerit, pro nota omittit, propterea statim ad scelus Antonii. WOLF.

Artavasden] *Artabazem* Graeci scriptores vocant, Ios. B. I. 13 extr, Dio 54 9 et alibi, Plutarchum in Crasso p. 554. sed idem in Antonio p. 390, et Strabo 11 p. 524 et 530, *Artavasden*. ERN.

7. *Artaxias*] Iosephus hunc Artaxiam filium facit Artabanis: ita enim appellat pro Artavasde, ut alibi etiam Plutarchus. octisum eum a propaetis non dicit: dicit a Tiberio et Archelao pulum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non puli solum sed etiam occisi, Epist. 1 12 26. Suetonius Tib. 9. *ducto ad Orientem* excelsus regnum ad-

memiae Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposit. Dio historiam confundit, et Artabazem nominat pro Artaxia; Tigranem facit eius fratrem 54 9. res autem ita habet. Artavasdes sive Artabazeh, duum filiorum pater, Artaxiae et Tigranis: ille maior natus. adi Iosephum 15 5. LIPS. de Horatii loco v. Ruhnkenium ad Vell. 2 94 p. 384. quam causam tamen ampliandam duco. WOLF.

9. *proprie datus*. hoc verbo in numis Augustum usum ad Suet. Tib. 9 observatum Torreatio et aliis. *deducere* plane exprimit Iosephi *κατάγειν*. sed Suetonius l. c. dicit *regnum Armeniae Tigrani restituit*. id si proprie capias, falsum est: sed *restituere* tibi capio pro *dare*. vide viros doctos ad Vell. 2 32. et sic verbum hoc postea saepe usurpatum etiam in constitutionibus principum. vide Glossar. Nomic. Cod. Theodos. h. v. ERN. quomodo in isto genere confundi possint *restituere* et *dare*, verba per se diversa satis nec optimis scriptoribus commutata, facillime apparet. etiam Dio l. c. habet *ἀποκαταστήσαι*. WOLF.

12. *more externo*] qui mos etiam Aegyptiis aliisque barbaris ad Orientem. LIPS.

14. *Caesar*] filius Agrippae, in reditu ex illa provincia mortuus.

Armeniae deligitur. is Ariobarzanem, origine Medum, ob insignem corporis formam et praeclarum animum volentibus Armeniis praefecit. Ariobarzane morte fortuita absumpso stirpem eius hand toleravere; tentatoque feminae imperio, cui nomen Erato, eaque brevi pulsa, incerti solitque et magis sine domino quam in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. sed ubi minitari Artabanus, et parum subsidii in Armeniis, vel, si nostra vi defenderetur, bellum adversus Parthos sumendum erat, rector Suriae Creticus Silanus excitum custodia circumdat, manente luxu et regio nomine. quod ludibrium ut effugere agitaverit Vonones, in loco reddemus.

5 Ceterum Tiberio hand ingratum accidit turbari res Orientis, ut ea specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, novisque provinciis impositum dolo simul et casibus obiectaret. at ille, quanto acriora in eum studia militum et aversa patrum voluntas, celerandae victoriae intentior, tractare prae-

de Artavasse paulo ante v. Exc. WOLF.

5. *magis sine domino*] nam libertas legibus et magistratibus suis constat, et imperii certa forma. itaque sine domino esse possunt, nec tamen liberi proprie dicendi. LIPS. Gallofranci nuper exemplum dederunt. WOLF.

7. *Artabanus*] qui Orodem sive Herodem filium suum regem iis dedit. Iosephus 18 4, qui etiam hanc rem fusius exsequitur, paulum tamen a Tacito diversus. LIPS.

8. *nostra vi*] nos avi M.

11. *in loco reddemus*] reddidit hoc ipse libro c. 68. LIPS.

15. *novis provinciis*] accurate. non enim unum provinciae praepositus, sed omnibus quae in Oriente, sive ut c. 43 dicit, quae mari dividuntur, cum imperio proconsulari. ERM.

dolo, quem ipse meditabatur, et in longinquis locis veneno tollere, obscuriore sic fama. LIPS. obiectare imitatione Virgilii dixit Aen. 2 751. nam omnino saepe hanc imitatur. ERM.

17. *praeclorum vias*] Helasius L. c. aonliciebat *praeclorum vias*, ut dixit

noster H. 2 33; pro quo alibi est *incerta praeclorum* ibidem 77. accommodatus ad scripturam vulgatam et eodem sensu *vices* Acidalius. at mihi videtur Tacitus his verbis non idem dicere quod sequentibus, sed potius, Caesarem consultasse de modo belli cum Germanis gerendi, quaeque optima esset ratio belli illius hanc gerendi, et quidem comparandis et prosperis et adversis, quae sibi antea in illo bello evenissent; unde colligebat optimum fore, si per mare ingrederetur hostium fines. res mihi videtur esse plana ex iis quae sequuntur: *fundi Germanos — media in Germania fore*; in quibus explicatur quomodo Germanicas consultant de bello h. e. tractarit praeclorum vias. *via* est modus rei gerendae, tractandae, conquirendae. Cic. Ep. 4 13: *omnes vias persequar, quibus putabo ad id quod volumus pervenire posse.* et ad Q. Fr. 1 1: *omnes vias pecuniae norunt.* Or. 1, 19: *docendi ratio, et, pia*, similiter Graeci *λύσις, μύθος, οἰσμός* dicunt, de quo diximus ad Callimachi h. in Dignam. imitatus est Theocritidem 1, 122: *ἄδολ, ἄδολ, ἄδολ, ἄδολ.* ERM.

horum vias, et quae sibi tertium iam annum belligeranti
saeva vel prospera evenissent. fundi Germanos acie et iu-
stis locis, invari silvis, paludibus, brevi aestate et praema-
tura hieme; suum militem hand perinde vulneribus quam
spatiis itinerum, damno armorum affici; fessas Gallias mini-
strandis equis; longum impedimentorum agmen opportunum
ad insidias, defensantibus iniquum. at si mare intretur,
praemptam ipsis possessionem et hostibus ignotam, simul bel-

hand probabiles sunt talium imitatio-
rum suspiciones. neque apud Thu-
cydide[m] oðol aliud est quam ἀγο-
ρεύει. h. l. vias proprie intellige,
non modum belli gerendi, etsi viam
sic usurpat Iustinus 31 5, ac Tacitus
ipse viam morum. optime Alle-
mandus: cogitare quibus viis hostem
ad pugnam eliceret. WOLF.

1. *tertium iam annum* immo plures. nam continenter in Germanos bellum gessit a clade Vari, excepto anno consulatus. sed Tacitus a postrema eius missione annos numerat, quae fuit exacto consulatu eius, sub Augusti mortem. Lirs.

2. *aeris*] verius hic esset *scarpa*, i. e. sinistra. *Lips.* fuit, cum lascivirent in hoc vocabulo passim incautando ingenia: sed raris processibus, *aerius* est interdum grave, durum, asperum, crucians, et sic utique non ex sententia et optatis. sic *saevus tempestas, saevus dolor, saevae calones, saeva paupertas, nequissimas, fortuna saevo laeta negotio, gaudens adversa secundis miscere.* Solitius in Catil. 26: *quoniam quae occulte tentaverat, aspera foedaque cernerent.* quid hoc aliud quam *saeva*? et omnia, quam *adversa*? Gron.

iusta locis] nove dictam, pro
aequis locis. LRS... male hoc ipsum
comiitit Broterius. *iusta loca* sunt
 idonea ad pugnandum: talia sunt
aeque, plana. WOLF.

5. *daseuo armorum*] satis defendi
vulgatum verbis quae leguntur l 71
(quod cuique promptum — iuvit), et
hanc historiae partem suae in ea
verba maxime respexisse auctorem
posteriori loco patem. ut enim ibi
instrumentum atqueque belli, et ar-
mas et equos, . . . accepisse dicit Ger-

manicum, ita hic tacite secum queri
utriusque damno exercitum per ex-
peditionem terrestrem affici. GRON.
adde Ryckium, simili modo adver-
pantem absurdo commento Boxhor-
nii, *armentorum*, quod iste dictum
putabat de *equis*. at Muretus voca-
bulum plane deletum volebat, male
offensus, ut opinor, iunctura illa,
sputis itinerum affici. WOLF.

8. *promptam ipsi possessionem*] nam triremes et classem in Rheno et ad Oceanum ordinariam Romani habebant. at eo aevo Germani navigiorum rudes: non quam didicerunt! Saxones, Normanni, et piratarum illa agmina dicant, qui Europam per saecula aliquot magnis classibus claudibusque infestantur. Lips. nihil mutandum (cum Acidalio et Boxhornio, qui volant *projectionem*.) facile Romanis, inquit, occupatu esse mare. nam *possidere* eat occupare interdum. Caesar B. G. 4 7: *vel sibi agros attribuant, vel patiantur eos tenere quos possederint*. Liv. 24 45 sub finem: *causam nactus erat tam divitis hominis bona possidendi occupandique*, i. e. invadendi vel occupandi. idem 31 31: *urbem ad quam defendendum missa erat, per scelus possedit*. neque aliter noster in vita Agric. 18. Gron. restat tamen hic scrupulus, quod et in his et in aliis similibus locis verbum *possidendi* aut *possessionis* semper haec vim adiunctam habet, ut id quod invaditur in potestatem rodigatur ac pro nostro teneatur, quod est ab b. l. alienum; praeterquam quod huic significationi adiectivum *ignota* non satis aptum videtur. enimvero ex antecedentibus clarum est non hic de occupatione esse. sermonem,

lum maturius incipi, legionesque et commeatas pariter vehi; integrum equitem equosque per ora et alveos fluminum media
6 in Germania fore. igitur huc intendit, missis ad census Galli-
arum Publio Vitellio et Gaio Antio. Silius et Anteus et
Caecina fabricandae classi praeponuntur. mille naves suffi-
cere visae properataeque, aliae breves, angusta puppi prora-
que et lato utero, quo facilius fluctus tolerarent; quaedam
planas carinis, ut sine noxa siderent; plures apposis utrin-
que gubernaculis, converso ut repente remigio hinc vel illinc
10 appellerent; multae pontibus stratae, super quas tormenta
veherentur, simul aptae ferendis equis aut commeatui, velis

sed de itinere, per quod ingredi Romanus possit fines hostium. id erat infestum terra et grave, per mare facile et tutum, quod hostibus improvisum erat, nec sciebant hac hostes venturos. igitur non negem mihi valde *profectionem* blandiri, ceterum Heinaius malebat *mox ut hostibus ignotam*: sed mihi prior illa ratio melior videtur et stilo Taciti magis consentanea. *ENN. possessio* vel actio est τοῦ πᾶσθαι i. e. *occupandi*, vel status et conditio τοῦ κεκῆσθαι, *habendi*: si prius, a verbo *possido*, si posterius, a *posideo*. locus autem, quem praelio delectum occupavimus hostique eripimus, noster habetur, utpote in potestate nostra. iam de agro, de loco praelii intelligenda sunt verba, sic quidem: cursu maritimo Romanis facile fore occupare hostilem agrum, aequa loca ad Visurgim seu *media in Germania*, ipsis insciliis Germanis. sic si explicasset Gronovius, nullus scrupulus restaret, nisi forte in verbis *hostibus ignotam*. verum quum *possessionem* de actione dixerit, aliter non potuit loqui. si quid durum residet, in brevitate est, sed aptum rei et stylo huius scriptoris. *WOLF.*

1. *maturius*] quare? nam et trimembris aestas exspectanda erat. sed causam, credo in commeatibus, de quibus adiungit. quia enim tarda aestas et messis in Germania, haec exspectanda erat ob frumenta et pabula, aut magna mole et mora identidem ista subvehenda. *LIRS.*

4. *Cantio*] suspectum est viris doctis haud immerito nomen, in quo emendando sine libris frustra laboratur. omnibus aliis tamen coniecturis praeferam Ursinianam, quam et defendit Ryckius, *C. Antio*. vide Ryckii notam, si lubet. *ENN.* sic dedi cum Broterio. *WOLF.*

6. *breves*] opponit *longis* navibus, i. e. trimembris, et describit lato alveo, angusta prora et puppi, uno verbo naves hodie maris nostri. *LIRS.*

8. *apposis utrimque gubernaculis*] id quidem genus navigii binis gubernaculis hodie lavium. at noster iterum describit, *H. 3 47*; vocatque *cameras*. conf. *GERM. 44*. reperio et apud Suidam prisci scriptoris verba, nescio an hanc ipsam rem narrantis: πλοία μονήρη ἔστιν ἃ καὶ δίκροτα κατεσκευάσθη. τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς πρύμνης καὶ ἐκ τῆς πρῶρας ἐκατέρωθεν πηδάλους ἤσκηντο, ὅπως αὐτοὶ τε μὴ μεταστρεφόμενοι καὶ ἐκπλέουσι καὶ ἀναχωροῦσι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐν τῇ παράπλῳ καὶ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλουσιν. *LIRS.* adde Schaefferi *R. Nav. 2 5*. idem videndas *de navibus constratis*, quarum mox mentio, l. c. mox in *super* quas etsi satis commode intelligi possunt *naves*, tamen magis placet legi *quos*, ut referatur ad *pontes*. *ENN.* minime necessaria mutatio. *pontibus stratae* est pro simpliciter adiectivo. repugnat etiam reliqua constructio. est: *et vehendis tormentis aptae et ferendis equis*. *WOLF.*

imbiles, citae remis, augebantur alacritate militum in speciem
ac terrorem. insula Batavorum, in quam convenirent, prae-
dicta, ob faciles appulsus accipiendisque copiis et transmit-
tendum ad bellum opportuna. nam Rhenus uno alveo conti-
nuus, aut modicas insulas circumveniens, apud principium
agri Batavi velut in duos amnes dividitur, servatque nomen
et violentiam cursus, qua Germaniam praevehitur, donec Oce-
ano misceatur: ad Gallicam ripam latior et placidior affluens;
verso cognomento Vahalem accolae dicunt; mox id quoque
10 vocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immense ore eun-
7 dem in Oceanum effunditur. sed Caesar, dum adiguntur
naves, Silium legatum cum expedita manu irruptionem in
Chattos facere iubet: ipse audito castellum Lupiae flumini
appositum obsideri, sex legiones eo duxit. neque Silio ob
15 subitos imbres aliud actum quam ut modicam praedam et
Arpi principis Chattorum coniugem filiamque raperet; neque

1. *augebantur*] sine causa hoc
verbum tentatur a Faerno et Mureto
aliisque, corrigentibus *agebantur*,
quod verbum non convenit ultimis
in *speciem ac terrorem*. sensus est:
cum accederet etiam militum alacri-
tas, augebatur species ac terror
classis. alacritas militum intelligit-
ur e clamore maxime. Virg. Aen.
4 411, 5 140. ERN.

2. *praedicta*] vide infra ad c. 79,
unde intelliges frustra amicum Ry-
ckii coniecisse *dicta*. ERN.

3. *accipiendisque copiis*] si qua
alia insula, in hac mundi pila. LRS.
transmittendum] Acidalius corrup-
tis rem elegantissimam, cum legi
vult *transmittendis*. Ovid. Met. 12
25: *permanet Aoniis Nereus vio-*
lentus in undis, bellaque non trans-
fert. neque enim hoc mutare ausim.
Flinius in Panegy. 12: *cum Deu-*
sius ripas gelu iungit, duratusque
glacie ingentis tergis bella trans-
portat. GRON. mox malim *misceatur*,
quamquam et aliis locis coniunctivus
sic tñ donec iungitur. ERN. postposita
praepositio et subito mutata structura
errori Acidalii causam dabat. in
posteram nemo hic traheret. WOLF.

3. *Vahalem*] Gronovius in M re-
pert *Vahalem*, quod negat mutaa-

dum fuisse. ERN. at nusquam legi-
tur ea terminatio vocabuli, quamvis
inconstanter scripti in Caes. B. G.
4 10, Paucat. Paneg. Theodos. 5.
[nec M *vahalam* habet, sed *vaha-*
laem.] ceterum hic est anacoluthon,
cui signa parentheses parum mede-
antur, quum nominativi quodam-
modo pendeant a verbo *mutat*. WOLF.

11. *adiguntur naves*] confer 11
18. GRON. adde H. 2 83, 3 47, 4
22. ERN.

13. *chatos* M, et 16. *chatorum*.

14. *duxit*] nisi valde fallor, Ta-
citus scripsit *ducit*. Caesar — Si-
lium — iubet: ipse ducit. sic c. 25
initio: *C. Silio — imperat: ipse — ir-*
rumpit. iunguntur quidem interdum
praesens et perfectum, ut c. 32 initio:
bona inter accusatores dividun-
tur, et praeturae extra ordinem —
dantur: sed locus ille huic non est
similis. adde ad 15 6. ERN. satis
simile erit mox c. 20: *Scio tradit*
equitem campumque: petiitum aciem
ita instruxit etc. et sic locis pluri-
bus, ut 1 39 in codice erat *recep-*
it, non *recipit*, quod ab Ernestio
inductum ut Ievicularum patienter tam
adeoque repetit. *castellum Lupinae*
appositum Alio est, de quo mox.
WOLF.

Caesari copiam pugnae obsessores fecere, ad famam adventus eius dilapsi. tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum et veterem aram Druso sitam disiecerant. restituit aram, honorique patris princeps ipse cum legionibus decurrit: tumulum iterare haud visum. et cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque per-
8. munita. iamque classis advenerat, cum praemisso commentu et distributis in legiones ac socios navibus, fossam cui Dru-

1. *oppressores facere M.*

2. *tumulum*] de quo supra 1 62. tumulus ille non aliud quam *νεκροτάφιον* fuit; habesque huius ritus illustre apud Xenophontem exemplum Anab. 6 4 9, ubi inane sepulcrum constituit militibus defunctis, quorum reliquiae non faciles repertu. et apud Virgilium Aen. 3 303 sqq. Lirs.

3. *Druso*] mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio 55 2 et Suet. Claud. 1. nescio an huic tumulo adiuncta ara: apparet, quia Suetonius ait *supplicarent*. volunt id cenotaphium ad Moguntiacum fuisse. repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam et Rhenum. sed et Ravennae sepulcrum Drusus habuit, a Claudione eius filio an ab Augusto ipso extractum? cuius memoria in lapide prisco, ibi. *Ti. Claudius Drusi f. Caes. Aug. Germ. pont. max. trib. pot. II, cos. desig. III, imp. III, p. p. dedit ob memoriam patris sui dec. VII collegii fabr. m. r. ns o. n. liberalitate donavit, sub hac condicione ut quotannis rosas ad monumentum eius deferant et ibi epulentur dumtaxat in v id. Iulias. quod si neglexerint, tunc ad VIII eiusdem collegii pertinere debet condicione supra dicta.* Lirs. adde intpp ad Suet. l. c. sed honorarius tumulus, qui ibi memoratur, ab hac ara diversus sit necesse est. nam haec est in finibus hostium, ubi annua illa cerimonia fieri non potuit, de qua tradit Suetonius. Oudendorpius ad Suetonium hanc aram eandem facit cum honorario tumulo Suetonii, et distinctam putat a monumento Mogontiaco, de quo vide quos ipse laudat. Ern. equidem assentior Oudendorpio. alii *aliam*, extractam, ab ipso Druso

explicant, locis ubi dicam an abusi 3 38 et 6 41. quorum locorum prior satis docet talem graecismi ambiguitatem de industria vitari; posterior facilem modelam habebit, si ex vocabulo quae litteram A repetas. quamquam ibi nulla ambiguitas est praeter illa nostri loci. denique aliene iussu extracti monumenti maior religio, restitutionisque et decursus ratio probabilior est. WOLF.

4. *decucurrit*] antiquissimi inventi decursio in funere illustrium virorum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis descripsit 11 188, Livius Poenis etiam usitatum ostendit 25 17 in morte Gracchi. conf. Lucanus 8 735 et Stat. 6 213 sqq. Lirs.

5. distinguendum videri *castellum, Alisonem, ac Rhenum*, pronuntiavit Vartranius. et recte, ad mentem Dionis 54 33. nam scribit a Druso castellum extractum ad Lupiae et Alisonis confluvia, quod opinor ipsum esse quod dixit noster obsessum fuisse. Velleio tamen 2 120 loci nomen *Aliso* est, et Ptolemaeo 2 11 *Altesioy* inter Germaniae arbes. *Vesalia* hodiernam faciunt. Lirs. apud Muretum *Aliso* fluvius est, qui in Mosellam erumpit, quod ne quem inducat in errorem, sciendum esse quidem fluvium Alisonem, non tamen Mosellae sed Luppiae, qui et ipse longe infra confluentes Rheni et Mosellae in Rhenum exit, sese miscentem; porro hic a Tacito non *Alisonem* fluvium, sed castellum situm propter eum fluvium, eodem nomine, intelligi. Gron. sic etiam Cluverius Germ. ant. 3 9. adde Monumenta Paderb. p. 2 sqq. et ibidem in Panegy. p. 62 sqq. Ern. 8. *fossas* Suetonius plurali nume-

sianae nomen ingressus, precatusque Drusum patrem ut se eadem ausum libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum iuvaret, lacus inde et Oceanum usque ad Amisiam flumen secunda navigatione pervehitur. classis

ro dixit, sed unam solam fuisse constat; ideoque rectius *fossa Drusiana* singulari numero appellatur Tacito, ut videtur Clavetio, qui augeri supra modum opus a Suetonio putat, sed vide dicta ad Suet. Claud. I, et scriptores ibi laudatos. Eam sic alii *fossa* in Gallia *Marianam*, alii *fossas Marianas* appellant, non ut augeant rem, sed ex solo usu latinis, ut in opere paulo maiore. WOLF.

1. *precatusque Drusum patrem* qua superstitione ante praelium ad Iason victor Atheniensium Philippus pater invocabatur ab Alexandro Curtius 3 10. apud Silium 13 203: ac supplex patrios compellat nomine manes. esse duces bello et monstratam ducite ad urbem. de Africano loquitur in Hispania res gerente. GROS.

2. *eandem classem* ita est. nam et Drusus classe Oceanum tentavit; immo et pugnam navibus conseruit in Amasia fluvio, vicique Bructeros. Strabo 7 p. 290: *ετοιμὰ πλοῖα καὶ οὐλοὶ ποταμοὶ πλωτοὶ, ὅν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Ἀρπύριος Ἰστροντιέριος κατερρεῖται*. sed et Petrarcha auctor arcum triumphalem Romae sibi visum Bruso Neroni huic inscriptum; e quo fractio hos dumtaxat versus a se lectos: *ad divortium Rhemi pervasi hostiles depopulatus agros. dum tibi Roma decus aeternaque sado tropaea, Ister pacatis lenior ibit aquis*. LIRS. pro *ausum* melius *ausurum* existimabat Ernestius. perperam: audere iam coepit, qui viam ingressus est. WOLF.

3. *lacus* nominat semper plures, ut I 60. at hodie unus, quod mare meridionale appellant. apparet autem clare gentes ibi terrasque fuisse pluribus lacubus interfectas. LIRS. Cansegieter (in Otis litt. ad Isalam p. I p. 70) sic: *lacus inde, et, Oceanum usque, ad Amisiam fl. s. n. p. Eam*.

4. *omisiam M.* *classis Amisiae* locus mihi ambiguae sententiae et perplexae. videtur qui sis vellet, *classem* relictam in ripa citeriore (aspectu Galliae dico); et in hoc culpa Germanicum, quod ~~non in ripa citeriore~~ postibus eam tunc nihil opus fuisset, quibus nunc iunxit amnem et dies plures absumpsit. simplex haec sententia, fateor, et ex primo verborum aspectu, at qui scrutetur, valde, vereor, repugnet. primum si *classis* in citima ripa posita, quomodo apte annexetur militem transpositum in terras dextras? sane eo posita, si quis ego capio, uti amnis classi laevus fuit, ita et terrae trans amnem. deinde quis hic (malum) Germanici et Romanorum stupor, classem non appellere ad ulteriorem ripam, in flumine iam noto; et vanam illam operam sumere in extruendo ponte? praesertim re nulla aut hoste impediente. tertio, si ea res, cur *pontes* multitudinis numero nominat? potuit enim et debuit transmitti ponte uno. cur *subvehendi* verbo utitur, cum verius *transvehendi*? nescio an haec diluent. mea de Taciti mento mens est, classem relictam in ulteriore ripa fluminis; uti debuit; sed tamen in ima et mari proxima, quod non debuit. quomodo igitur tunc, iniquis, amnis illi laevus? expositura nempe navium, quam verisimile est quiescentes eas et in statione habuisse. nempe proras in Oceanum verterant, tamquam rediturae nec ultra scilicet progressurae. pone autem milites in iis et vectores ut solet, facie ad proram versa: nonne sic laevus iis amnis et terrae in quas transponuntur dextrae? peccatum tamen a Germanico, quod humilibus et humentibus illis locis militem exposuerit (debuisse longius subvehere); in quibus transeundis opus pontium structurae. ad mare

Amisiae relictæ, laevo amne; erratumque in eo quod non subvexit. transposuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumpti, et eques quidem ac legiones prima aestuaria, nondum accrescente unda, intrepidi transiere: postremum auxiliorum agmen, Batavique in parte ea, dum insultant aquis artemque nandi ostentant, turbati, et quidam hausti sunt. metanti castra Caesari Aggrivariorum defectio a tergo nuntiatur: missus ilico Stertinius cum equite et armatura levi igne et caedibus perfidiam ultus est. flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfuebat. eius in ripa cum ceteris primoribus Arminius adstitit,

quoniam aestuaria, non sic supra. LIRA. simplicissimum mihi videtur, cum Cluverio Freinshemia aliis, *Amisiam* intelligere de loco, non fluvio, *laevum amnem* de ripa laeva, et quæ laeva esset ex Oceano adiacentibus. non in dextra ripa expositus exercitus, quod iter ibi impeditus esse constaret. sed ei incommodo occurrere debebat Germanicus non itinere in laeva parte faciundo, sed longius adverso flumine progrediendo, h. e. subvehendo exercitu. ceterum locus utique scaber est, imprimis in verbis quod non subvexit: transposuit m. d. i. terras iturum. si transposuit tollas, omnia plana sint. error fuit et peccatum in eo quod militem non longius subvexit in flumine, ut eum statim in dextris exponere posset nec opus haberet pontibus. EAM.

1. *erratumque — subvexit*] hæc quasi quandam παραρρηξιν putans nihil scabrum video, nisi quod elegantior fortasse auctor scripisset, *classe A. relictæ — transposuit m.* alii male explicant dupliciter erratum, primum quod non subvexit, tum quod non transposuerit. pertinet hoc ipsum verbum *transposuit* ad sinistram ripam, ut recte viderunt interpretes modo laudati. ad rem confer Bucheri Belg. Rom. 56, et Mannerti Geogr. 3 p. 104 sqq. WOLF.

3. *pontibus*] aut per euallagen dictam, ut apud Suetonium *fossæ Drusicae*, aut etiam pontes super

aestuaria et paludes facti, ut placet Cluverio. sed illud melius, sic mox c. 11: *pontes in Visurgi*. Plancus (ap. Cic. ep. 10 23) dicit se *pontes*, quos fecerat in *Isara*, interrupisse. atqui is annus fuit, ipso teste ep. 18 15. EAM. ex lege sermone iudicari hoc non potest. dicuntur interdum *pontes*, ut *horti*, ut *fossæ*. sed hic locorum situs favet propriae significationi. WOLF.

5. *Batavique in parte ea*] Caesar B. G. 1 13: *in eam partem ituros atque ibi futuros Helvetios, ubi Caesar constitisset*. Livius 38 25: *in eam partem, in qua colloquium futurum erat, ducti sunt*. ORO. Batavi, qui inter hæc copias auxiliares erant. Broterius in *parte ea* explicat in iis aestuariis. WOLF.

7. *Aggrivariorum M.* illos haud multo ante in Romanam societatem perductos puta a Germanico, eorum sedes peragente. id Tacitus ex hac narratione suspicari nos volebat; quæ non admodum insolens ratio est. confer tamen Mannertam l. c. WOLF.

10. *Visurgi*] mutas Romanorum Germanorumque clade nobilis amnis, cui famam præcipue Tacitus dedit, et ipse Tacito (mirum fatum) vitam. nam quinque hi primores libri inventi Corbeiae, quod monasterium ad Visurgim est. atque illis depromptum vere hanc thesaurum quaestor quidam pontificis ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis. LIRA.

quæsitæque ab Caesar venisset, postquam adesse responsum
 est, ut liceret cum fratre colloqui oravit. erat is in exercitu,
 cognomento Flavius, insignis fide et amisso per vulnus oculo
 paucis ante annis, duce Tiberio. tum permissum, progres-
 susque salutatur ab Arminio; qui amotis stipatoribus, ut sa-
 gittarii nostra pro ripa dispositi abacederent postulat, et
 postquam digressi, unde ea deformitas oris interrogat fra-
 trem. illo locum et praelium referente, quodnam præmium
 recepiisset exquiri. Flavius aucta stipendia, torquem et co-
 10 romam aliaque militaria dona memorat, iridente Arminio
 10 viña servitii pretia. exin diversi ordiuntur, hic magnitudinem
 Romanam, opes Caesaris et victis graves poenas, in de-
 ditionem venienti paratam clementiam; neque coniugem et
 filium eius hostiliter haberi: ille fas patriæ, libertatem avi-
 15 tam, penetræ Germaniæ deos, matrem precum sociam, ne
 propinquorum et affinium, depique gentis suæ desertor et
 proditor quam imperator esse mallet. paulatim inde ad in-
 gria prelepsi: quo minus pugnam consererent, ne flumine qui-
 dem interiecto cohibebantur, ni Stertinius accurrens plenum
 20 iñae armaque et equum poscentem Flavum attinisset. cer-
 nobatur contra minitabundus Arminius, præliumque denunti-
 ans. nam pleraque Latino sermone interiaciebat, ut qui Ro-
 11 mania in castris ductor popularium meruisset. postero die
 Germanorum acies trans Visurgim stetit. Caesar, nisi pon-

3. *Flavius*] ius civitatis Romanæ
 acceperit necesse est, qui nomen Ro-
 manum adsciverit. EAW. nisi potius
 scribendam est *Flavius*, uti M nomen
 constanter præbet ter repetitum;
 quod plane verum puto. idem codex
 mox habuit *Charivalda*, sicut *Chat-
 tes* pro *Cattis* habet Beroaldus, ad
 modum *Chaucorum*, *Cheruscorum*.
 nec hoc spreverim. WOLF.

4. *Mareus tum delat; Heinisius
 tum, ut permissum.* vir doctus apud
 Ryckium id tum *permissum*. Hein-
 siana ratio cogeret etiam *tò que
 delere*. Mareti ratio melior; nisi
 respici aliud tempus a Tacito puta-
 mus, quo tales congressus non per-
 missi. EAW. tum transitioni servit;
 tibi *idè tum* et similia. omisso
 illo abruptior foret oratio, præter-

tim quam verba erat — *Tiberis* sic
 interposita sint, ut etiam signis di-
 rimi queant. WOLF. *permissum M.*

11. *diversi ordiuntur*] uterque cau-
 sas suas et consilia proferre coepit,
 diversa inter se et contraria. WOLF.

15. *penetræ Germaniæ deos*] va-
 let *penetræ*, prisco scribendi more,
 i. e. *penates*. et tamen vis quas-
 dam in verbo est, quasi intimos
 penates. LIRS. hæc vis nulla est,
 ut vidit Pichena. *penetræ* plane
 synonymi sunt *penatibus*, nisi quod
 illud poetis proprium olim fuit, au-
 ctore Cicerone N. D. 2 27. adde
 Heinisium ad Silium 15 18. *penates*
 sunt dñi patrii, ut satis notam est.
 titenses videant dicta in Clave Cic.
 in h. v. EAW.

tibus praesidiisque impositis, dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus, equitem vado tramittit. praefuere Stertinus et e numero primipilarius Aemilius, distantibus locis invecti, ut hostem diducerent. qua celerrimus amnis, Chariovalda dux Batavorum erupit. eum Cherusci fugam simulant in planitiem saltibus circumiectam traxere: dein coorti et undique effusi trudent adversos, instant cedentibus, collectosque in orbem pars congressi, quidam eminus proturbant. Chariovalda diu sustentata hostium saevitia, hortatus suos ut ingruentes catervas globo frangerent, atque ipse in densissimos irrupens, congestis telis et suffuso equo labitur, ac multi nobilium circa: ceteros vis sua aut equites cum Stertinio Aemilioque subvenientes periculo exemere.

12 Caesar transgressus Visurgim, indicio perfugae cognoscit delectum ab Arminio locum pugnae; convenisse et alias nationes in silvam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indicii fides, et cernebantur ignes; suggestisque propius speculatores audiri fremitum equorum immensique et inconditi agminis murmur attulere. igitur propinquo summae rei discrimine explorandos militum animos ratus, quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat. tribunos et centuriones laeta saepius quam compta nuntiare; libertorum servilia ingenia; amicis inesse

1. *haud imperatorium ratus*] Caesar B. G. 4 17: Caesar his de causis, quas commemoravi, Rhenum transire deinceps. sed navibus transire neque satis tutum esse arbitrabatur, neque suae neque populi Romani dignitatis esse statuebat, itaque etsi summa difficultas faciendi pontis proponebatur —, tamen id sibi contendendum aut aliter non transducendum exercitum existimabat. GRON.

3. *e numero primipilarius*] vide infra 4 72. ERN. primiliarium M.

4. *deducerent* M.

6. *planitiem saltibus circumiectam*] non quae saltus ambiat, quomodo accipiendum esset e vulgari consuetudine loquendi, sed quam saltus cingant. nove dictam. verbum tra-

here autem proprium est in hac re. ERN. circumlectum M.

7. *collectosque in orbem*] conf. Livius 4 28. et 22 29. GRON.

9. *saevitia* i. e. vehementia, impetu, ut 1 67; monuit iam Ryckius. ERN.

10. *globo frangerent atque ipse densissimos* M.

16. *Herculi sacram*] qualis iste Hercules, intelligatur e libro de moribus Germanorum c. 9. ERN.

20. *explorandos militum animos*] v. Eustath. ad Il. β. 73. GRON.

21. *foret*] Heinsius ingeniose ferret. sed in vulgato nihil est quod offendere debeat. ERN. nec satis Latinum esset ferret. incorrupta exploratio dicitur ut iudicium incorruptum et alia. secus Wopkensius. WOLF.

adulationem; si concio vocetur, illic quoque, quae pauci incipiant, reliquos adstrepere. penitus noscendas mentes, cum secreti et incustoditi inter militaris cibos spem aut metum proferrent. nocte coepta egressus augurali per occulta et vigilibus ignara, comite uno, contactus humeros ferina pelle, adit castrorum vias, assistit tabernaculis, fruiturque fama sui, cum hic nobilitatem ducis, decorem alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria per iocos eundem animum lau-

2. *penitas* Frisaeus p. 242, ut *Apuleium* Met. 11: *penita mente condum*. sed Tacitus Ciceronem sequi videtur, de orat. 1 5, Brut. 48, Hor. Epist. 1 18 80. Gron.

4. *augurali*] nihil muto. in castris Romanis ad dextram praetorii auguraculum fuit, ubi duces auspicarentur et ex pullis auguria caperent; quod Graecis *ὀρνισθίων* est. Hyginus ms, verbis tamen corruptis: *auguratorium parte dextra praetorii a principalem agnovimus, ut dixi, ne et augurium recte capere potest, parte laeva tribunal statuitur, ut augurio accepto insuper ascendat ad exercitum felicio hospicio adloquatur*. Ita Tacito auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis, 15 30. eruditio tamen viro [Vertrami] *augurali* legendum videtur, quia in Quintiliano scriptum (8 2 8) *castra funebre proprie naenia, et tabernaculum ducis angustale*. non idem mihi videbatur. Lips.

Hygini verba hic legenda sunt: *auguratorium parte dextra praetorii ad viam principalem adponemus, ut dux in eo augurium recte capere possit: parte laeva tribunal statuitur, ut augurio accepto insuper ascendat, et exercitum felicio auspicio adloquatur*. Romae ad Dioannis Lateranensis (Gruter. p. 128 4): *Travianus Hadrianus Aug. pontif. max. trib. pot. xx, imp. II, cos III, p. p., auguratorium dilaps*. Tacitus ostendit ita tabernaculo imperatoris adiunctum et continuatum fuisse, ut ignaris vigilibus et praetorio ingredi potuerit, nisi verius est a parte hac sanctiore et auspiciis, quae unus imperatoris erant, totum praetorium *augurale* appellatum, atque ita hic

a. Tacito appellari. verba quidem id facile persuadeant. cum enim dicit *egressum augurali Germanicum per occulta et vigilibus ignara*, non per *augurale*, inquit iam ante fuisse et tensionem habuisse in loco qui *augurate* dicebatur. et solitum veteribus angustis eiusmodi locis, quo maior inesset religio, a parte sanctiore nominas indere. sic Capitolium quondam *auguraculum* dictum fuisse Festus scribit: *auguraculum appellabant antiqui quam nos avocem dicimus, quod ibi augures publice auspicarentur*. nescio ane et Quintilianus confirmet hanc sententiam loco *auspiciis a viris doctis citato*, sed non satis explicato: *castra funebre proprie naenia et tabernaculum ducis angustale*. an fuerat *augurale*? Iosephus (B. Iud. 3 5) constitutum inter media principum tabernacula praetorium s. *στρατηγίων ναὶ παρὰ πλῆθιον* ait fuisse. hactenus Schellius ad Hyginum p. 52. adde Barmann. ad Quintil. l. c. Ean. haud dubie prior illa ratio praestat. est quasi dixisset: *egressus augurali via occulta et v. ignota*. quod offendit Schellium, id ipsum vel in primis ad morem Taciti pertinet. Wolf.

5. *quare ferina pelle?* ut habitum mentiretur Germani, credo, qui plerumque pelliti. Germani autem multi non in castris solum, sed ut opinor, inter eius custodes. Lips. mox Heinisius in Advers. castrorum vices i. e. vigilias ex eleganti doctrina probat ita dici; ita vero scribendum non adprobat. Wolf.

7. *hic nobilitatem ducis, decorem alius*] sumpsit a Xenoph. Cyrop. 3 1 41. Gron.

dibus ferrent, reddendamque gratiam in acie faterentur, simul perfidos et ruptores pacis ultioni et gloriae mactandos. inter quae unus hostium, Latinae linguae sciens, acto ad vallum equo, voce magna coniuges et agros et stipendii in dies, donec bellaretur, sestertios centenos, si quis transfugisset, Arminii nomine pollicetur. incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: sumpturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges; accipere omen, et matrimonia ac pecunias hostium praedae destinare. tertia ferme vigilia assultatum est castris, sine coniectu teli, pastquam crebras pro munimentis cohortes et nihil remissum sensere. nox eadem laetam Germanico quietem tulit; viditque

1. *reddendamque gratiam*] sic Rattorus ad milites illud. π. 270. Diodorus (in excerptis lib. 25 p. 608 Wess.) de Mario: *μεγάλην εὐνοίαν ἐν τοῖς στρατιώταις περιεποιήσατο. πάντες γὰρ τῆς εὐεργεσίας χάριν ἀποδιδόντες ἐν ταῖς μετὰ τοῦ αὐτοῦ μάχαις φιλατιμώτερον ἤγωνίζοντο, συναύξοντες αὐτοῦ τὴν ἡγεμονίαν.* hanc qui debere se gratiam non patarent, Appio Claudio duce vincere noluerunt. Gron.

2. *ultioni mactandos*] Petronius similiter c. 81: *noxio sanguine parentabo iniuriae meae.* Ern.

5. *sestertios centenos*] intellige aureum Romanum (confer H. 1 24, et Sueton. Oth. 4), 25 denarios, nostros imperiales vel unciales tres ipsos, Philippos duos et dimidiatum. genera autem ista nummorum et copiam quin ab ipsis habuerint Romanis, dubitare nefas. nam ut integrae cohortes aut manipuli transirent, qui numero suo difficilem solutionem facere possent, ne Arminius quidem speravit. Gron.

8. *tracturum*] ne quis putet legendum rapturum, quod ipsum locum haberet, et sic est supra c. 7. verbum *trahere* eleganter in hac re, et efficacius altero illo, dicitur. Virgil. Aen. 2 402. Ern.

9. *matrimonia* h. 1. sunt uxores. sic apud Suetonium Caes. 61 *matrimonia provincialia* sunt uxores provincialium; ubi v. Burmannum. adde

Dukerum ad Flor. 1 1, Lipsium ad Ann. 12 65. sed ab initio videntur sic dixisse, ut semper aliquis simul respectus ad coniugium esset id quod proprie dicitur. in Suetonii quidam loco, quem attulimus, potest etiam haec interpretatio locum habere, ut nec a matrimoniis provincialium violandis abstinerit, adulterandi eorum uxoribus. similiter capi possunt verba Taciti l. c. *quod coniugium principis devotionibus petivisset*, i. e. coniugem principis, et hoc ipso coniugium eius. sed deinde paulatim, ut sit, etiam dictum simpliciter de uxore, sine tali respectu ad coniugium, ut in loco Taciti in quo iam versamur. atque sic esset etiam in loco Livii 10 23, ubi quidam libri scripti habeant *convocatis plebis matrimoniis*; idque probant nonnulli viri docti, sicque laudat etiam thesaurus Gesneri, sed adseantior propterea Drakenborchio, qui dubitat Livium sic scripsisse, et in textu servavit *matronis*. Ern.

11. *nihil remissum*] qualis facies rerum 1 65. Wolf.

12. *viditque*] Muretus deleri volebat *re que*, melius Acidalius et Heinsius, qui corrigebant *vidit quippe* ee. sed nec hoc necessarium. nam etiam *re que* ponitur explicandi vi, praesertim apud historicos. vide Drak. ad Liv. 2 56. noster infra c. 59: *sed cura provinciae praetendebatur; levavitque pretia frugum.* Ern.

se operatum, et sanguine sacro respersa praetexta, pulchriorem aliam manibus, aviae Augustae accepiſſe. auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, et quae sapientia praevisa aptaque imminenti pugnae, diſſerit. non campos s. modo militi Romano ad praelium bonos, sed si ratio aſſit, ſilvas et saltus: nec enim immensa barbarorum ſcuta, enormis hastas inter truncos arborum et enata humo virgulta perinde haberi quam pila et gladio et haerentia corpori tegmina. denſerent ictus, era mucronibus quaererent: non lori-

1. *se operatum*] operandi verbum ad sacra. Tibullus 2 5: *tunc pubes operata deo*. Curtius 9 10: *per dies decem Libero patri operatum habuit exercitum*. restituit apud Livium 10 60: *dum hostes operati superstitionibus concilia secreta agunt, Amiternum oppidum de Samnitibus vi cepit*. Ita meus codex: vulgo *superat*. quod ait *respersam praetextam*, ſcire licet pontifices, imo sacerdotes omnes, cum oſſa facerent, praetexta uſos: Germanicus autem augur. Lampridius in Alex. 40: *accipit praetextam etiam cum sacra faceret, sed loco pontificis maximi, non imperatoris*. Appianus B. C. 1 54: *οὕτως μὲν Ἀσκληπιάδης στρατηγὸν τὰ καὶ σπένδων, καὶ λεγὰν καὶ ἐπιχρῶσαν ἐσθῆτα ὥς ἐν θυγατρὶ περικαλίστους, ἀμφὶ δευτέρῳ ὄραν ἐκπέριτο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ παρὰ ἑσπερίῃ*. Quinſtilianus decl. 340: *ego vobis illeſſo etiam ipſum illud sacrum praetextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus; quo infirmitatem patriſſae sacrum facimus ac venerabilem*. Spartianus in Hadr. 26: *nataſi uno ultimo cum Antoninum commendaret, praetexta sponte delatam caput ei operuit*. ubi corrigo *aperuit*, quia ſanctificabant capite velato. adi et Zosimum 4 36, ubi delata ad Gratianum Chriſtianum principem praetexta pontificia, et ſpota. ab hac mente Plinius placari purpura deos ſcripſit, reſpiciens ſcilicet ad praetextam, 9 60: *distinguit ad equitanciam, diſ advocatur placandis, omnemque vestem illuminat*. LIRS.

sacro] M IGronovio inſpectas sacri; quod non spernam. sacrum pro hostia dici, vel tritum illud inter

sacrum et saxum docet. ERM. in tali formula parum momenti est; vulgatam ſcripturam certisſimam habeo. WOLF. restera M.

3. *addicentibus auspiciis*] nove dictum. nam proprie aves dicuntur addicere, non auspicia. Liv. 1 36 et saepe. ERM.

quae sapientia praevisa] recte Freinshemius, quae commoda quaeque opportunitates ad futuram pugnam providentia ſua comparasset. sed hic ſenſus exigit ut *provisas*, non *praevisas* legamus: aliud enim *praevidere*, aliud *providere*; illud animadvertere futurum est, hoc conſulere in futurum. GRON. probant Ryckius et Heimsius, recte. est enim verbum proprium in hac re. vide Sallust. lug. 49: *quae ab imperatore decuerint, omnia ſuis provisae*. ubi v. Curtius. ERM. nullum in tota concione Germanici verbum est, quo commoda a se parata aut quidquam providentia ſua curatum memoret. at potius sese parent futurae necessitati, milites ſuos hortatur, ea diſſerens quae ſapienter praeviderat et animadverterat ex uſu futura. neque proprie providet ſapientia, sed praevidet. WOLF.

6. *barbarorum ſcuta*] dicimus in Germania, infra. LIRS.

8. *haberi*] geri, tractari; unde *habilis*, qui facile tractari poteſt, *εὐμεταχείριστος*. Liv. 7 10: *habilis gladius ad propiorem pugnam. et 22 46: gladii brevitate habiles*. adde Gronovium ad Livii Epit. 57. ERM.

haerentia corpori tegmina] vide ad c. 21. ERM.

9. *denſerent*] IGronovius in optimo

eam Germano, non galeam; ne scuta quidem ferro nervove firmata, sed viminum textus vel tenuis fucatas colore tabulas; primam utunque aciem hastatam, ceteris praeusta aut brevia tela. iam corpus ut visu torvum et ad brevem impetum validum, sic nulla vulnerum patientia: sine pudore flagitii, sine cura ducum abire, fugere; pavidos adversis, inter secunda non divini, non humani iuris memores. at taedio viarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiore iam Albim quam Rhenum, neque bellum ultra, modo
 1040, patris patrique vestigia prementem, isdem in terris victo-
 15 rem sisterent. orationem ducis secutus militum ardor, signum-
 que pugnae datum. nec Arminius aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari, hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent,
 15 seditionem induerint; quorum pars onusta vulneribus terga, pars fluctibus et procellis fractos artus infensis rursum hosti-

codice reperit *densarent*, quod saepe mutatum in *densarent*. vide Drak. ad Sil. 10 15. sed poetarum verbum est, et hic potuit a librario antiquario induci. itaque nihil mutem. ERM. ob id ipsum mutavi, quia antiquior forma est. vide Gfianii ind. Lucret. v. *densere*, et Heinisiam ad Ovid. Fast. 3 820. rariores in grege librariorum erant tales antiquarii; neque vulgaris illa forma usquam apud Tacitum exstat, etsi nec haec reperitur. WOLF.

1. *nervo i. e. corio, tergore boum.* erant scuta inducta corio et aere. Quidius Met. 12 97: *quod et aes et proxima rupit terga novena boum.* adde Silium 4 293, ubi similiter *aerius* pro corio dicitur. ERM.

2. *viminum textus*] Sallust. Fragm. hist. 4: *soliti nectere ex viminibus vasa agrestia, ibi tum quod inopia scutorum fuerat, ad eam artem se quisque in formam parmae equestris armabat.* Virg. Aen. 7 633: *flectuntque salignus umbonum crates.* ubi Servius: *ut dicit Sallustius de Lucanis "qui de vimine facta scuta recentibus detractis coriis quasi glutino adolecebant."* GRON.

3. *primam utunque*] vide in Germania. LIPS.

4. *ad brevem imp. vel.*] similiter de Gallia Livius 5 44, 10 28. ERM.

5. *nulla vulnerum patientia*] videtur adumbrata e Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illurios, eosque iisdem moribus fingit, 4 126. LIPS.

10. *patris patrique*] Drusi et Tiberii. LIPS.

iisdem in terris sisterent] iterum e Virgilio sumptum Aen. 3 117: *tertia lux classem Cretaeis sistat in oris.* ERM.

15. *onusta vulneribus terga*] omnino aut *onustum* aut *terga* scribendum placet Mureto et Acidalio, quod miratur Heinisius, cum ab eo et usitato auctori nostro graecismo dicatur *pars onusta vulneribus terga*. viri docti non potuerunt hoc ignorare: quis enim omnino ignorat? sed cum *pars* referatur ad *obscuros hostibus* etc, viderunt requiri accusativum *onustum vulneribus terga*, vel *onusta vulneribus terga*, ut mox *pars fractos artus*. neque ullo modo constructio constat, nisi in primo illo membro intelligas *sit* vel *sint*, quod mihi verum videtur. ERM. non mihi. *pars* hic positum et in eadem forma orationis unum sibi verbum postulat; atque adeo obiciamus neque

bus, adversis dis obſtiant, nulla boni ſpe. classem quippe
 et avia Oceani quaesita, ne quis venientibus occurreret, ne
 pulsos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane victis
 ventorum remorumve subsidium. meminissent modo avari-
 16 tiae, crudelitatis, superbiae: aliud sibi reliquum quam tenere
 libertatem aut meri ante servitium? sic accensos et prae-
 lium poscentes in campum, cui Idistaviso nomen, deducunt.
 is medius inter Visurgim et colles, ut ripae fluminis cedunt
 aut prominentia montium resistunt, inaequaliter sinuatur.
 17 pene tergum insurgebat silva, editis in altum ramis et pura
 humo inter arborum truncos. campum et prima silvarum
 barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedere, ut praeli-
 antibus Romanis desuper incurrerent. noster exercitus sic
 incescit, auxiliares Galli Germanique in fronte, post quos
 18 pedites sagittarii; dein quattuor legiones et cum duabus

hinc ad *terga* refertur quam ad *avias*. Tacitum modos constructio-
 num variare constat, sed non ad
 istum modum. *terga* autem conve-
 nientius puto quam *tergum*. vitio
 plures causae esse poterant. WOLF.

1. *diis*] ita correxi: vulgo *odis*.
 LRS. et sic plane M. EAN.

boni spe] arbitror Tacitum de-
 ducere *bona spe*. sic Latini semper,
 quod sciam; nunquam *spes boni*. EAN.
 conf. Wolf. ad Cic. post red. in sen.
 p. 27.

2. *avia Oceani*] hic locus mire
 confirmat emendationem Burmanni
 apud Liv. 10 2 *avio itinere* legentis
 pro *altero*. sic infra c. 68 *avia sal-*
utum. mox melius foret *non pulsos*
premeret. EAN. duplicatum ne gra-
 vius est magisque ex more. c. 21:
non protenderet, non colligeret. re-
 ctius mentum supra ad 110. WOLF.

3. *aliud sibi reliquum*] omnes ali-
 quid deesse putant: quid? non con-
 venit. *nihil* vel *non Rhenana, Ver-*
trantia, Ferretus; haud Heinsius;
an Lipsius; nec Acidalius et Ry-
ckius; quid Ursinus tanquam e ma-
 gis auctoritatem in dubium merito
 vocat Ryckius. Grotio autem pla-
 cebat *aliud quid*. possis etiam conji-
 cere *quid* pro *aliud*. quae conjec-
 tura omnes parum prope verosimili-

tudinem habent, eaque de causa
 nihil licet definire. EAN. saepissi-
 me adest particula interrogandi, ubi
 aperta est interrogatio. doctorum
 sedulitatem et certamen iure mirere.
 WOLF.

7. *Idistaviso nomen*] ea loca in
 peregrinatione vidi, et vel scripto-
 ris huius causa curiosius lustravi.
 animus autem mihi dicit hanc ipsam
 campum esse, qui infra Bremam,
 mare versus, pulchre lateque se pan-
 dit inter flumen et colles saltusque
 circumiectos. non potest aptior pa-
 ginae magnae planities, et pro Taciti
 hic descriptione. distat ab oppido
 Brema duobus circiter Germanicis
 milliaribus, circa pagum qui *Vega-*
sachus dicitur. LIPS. locus vide-
 tur longius distasse Brema, quippe
 austro propior. WOLF.

8. *cedunt — resistunt*] eleganter
 utrumque verbum dicitur in tali de-
 scriptione, ut *refugere* apud Plin-
 ium ep. 5 6, *occurrere* apud eun-
 dem alia epistola, et alia apud alios.
cedere ripae fluminis aive flumen
 ipsum dicitur, cum sinum facit aver-
 sum a campo; *montes resistere*, cum
 longius prominent in campum. fra-
 stra Freinshemius volebat *ripae flu-*
mini. ripae cum flumine cedunt cam-
 po, ut fiat latior. EAN.

praetoriis cohortibus ac delecto equite Caesar; exin totidem aliae legiones et levis armatura cum equite sagittario, ceteraque sociorum cohortes. intentus paratusque miles, ut
 17 ordo agminis in aciem assisteret. visis Cheruscorum cater-
 vis, quae per ferociam proruperant, validissimos equitum
 incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi
 tergaque invadere iubet, ipse in tempore affuturus. interea
 pulcherrimum augurium, octo aquilae petere silvas et intrare
 visae imperatorem advertere. exclamat irent, sequerentur
 10 Romanas aves, propria legionum numina: simul pedestris

3. *intentus paratusque*] libenter haec duo verba iungunt Livius et, quem noster imitatur, Sallustius. Cat. 27: *hortari ut semper intenti paratique essent*. Iug. 49, ubi v. Curtius. ERM.

ut ordo agminis in aciem] peccatur hic vulgo distinguendo. quid ea tenim ut ordo agminis, si a sequentibus separaretur? hinc suspensiones et mutationes doctorum virorum. uno spiritu lege ut ordo agminis in aciem assisteret, hoc est, pro se quisque intentus ac paratus, ut sicunde adparisset hostis aut signum dux daret, omne agmen presso pede staret acie structa, vel ad excipiendum vel ad invadendum hostem. sic infra hic pedes adstitit. adstiteret in aciem est incessum sistere atque inhibere formata acie, vel ita ut stent in gradu milites ad praeliandum. genus quoque loquendi haud vulgare. ut adstiteret in aciem est ut adstiteret fieretque acies, vel essetque stabilis et firma acies. sic Apuleius 3 p. 55: *fixus in lapidem steti getidus*, ex certa Michaelis Piccarti emendatione; et 4 p. 72: *iacens in mortuum*. quae significant, defixus et quasi lapis factus; iacens et quasi mortuus. Claudianus quarto Honorii consul. 616: *tristis conditio pulsata fronte recedit. in civem rubuere genae*. ubi dubium est, voluerit auctor sic ut adscripsimus, an recedit in civem. rubuere genae. neutrum enim improbum, sive hoc malis, quod erit, servilis conditio recedit et fit civis; sive illud, quo exponitur, civilis fit et suffunduntur genae. sic relinqui in

prata Plinio 18 28, quod non aratur, ut pratam fiat; et eadem c. 20 in callum praecoquantur acini. tundi in pollinem 19 5, in farinam 33 7. tundi in exitum ptisanæ, ut exiret quasi ptisana, Tertulliano. de incessu huiusmodi locus est insignis Sallustii Iug. 49, quem incipimus explicare in Omissis Observ. 4 10, valde infelicitè tractatus Salmasio in Reliquis de re militari, p. 70 et 71 et 107. GRON.

9. *advertere*] sic H. 3 48: *advertisit ea res Vespasianum*. et Livius 1 12, emendante me, *advertebatque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri*. nam hactenus *advertebatque* scriptum reperis, ignorantia historicae dictionis. ceterum illud mirum, unde hic aquilae nostris terris haud temere visae. ac subvereor ut falsa species obiecta Germanico, aliaeque alites fuerint. LIPS. pygargos fuisse, aren, credibile est, quas etiam Plinius 10 8 in aquilis numerat, suntque in istis regionibus non raræ, ut Aurelius ad h. l. tradit. ERM.

sequerentur Romanas aves] aquilas intellegit, quae a C. Marii aere propriae Romanis. de quibus in Ex-cursu C. LIPS.

10. *legionum numina*] ita H. 3 10: *mox conversus ad signa et bellorum deos*. Dionysius Hal. de iisdem 6 45: *τιμωτάτα γὰρ Ποσειδῶνι τὰ τε ἐνὶ στρατῷ, καὶ πάντες ἰσχυράτα θεῶν ἐπὶ πολέμοις*. adeo autem signa pro diis, uti per ea miles iuraret. Livius 26 48: *obstringere pericula non ac solum scutum*

acies inferitur, et praemissus eques postremos, ac latera impulsi. mirumque dictu, duo hostium agmina diversa fuga, qui silvam tenuerant, in aperta, qui campis adstiterant, in silvam ruebant. medii inter hos Cherusci collibus detrudebantur; inter quos insignis Arminius manu voce vulnere sustentabat pugnam. incubueratque sagittariis, illa rupturus, ni Raetorum Vindelicorumque et Gallicae cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis et impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur. quidam agnitum
 10a Chancis inter auxilia Romana agentibus emissumque tradiderunt. virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit. ceteri passim trucidati. et plerosque tranare Visurgim conantes iniecta tela aut vis fluminis, postremo moles ruentium et incidentes ripae operuere. quidam turpi fuga in summa
 15 arborum nisi, ramisque se occutantes, admotis sagittariis per ludibrium fugebantur; alios prorutae arbores afflixere.
 18 magna ea victoria neque cruenta nobis fuit. quinta ab hora diei ad noctem caesi hostes decem milia passuum cadaveribus atque armis opplevere, repertis inter spolia eorum cate-

que caput, sed signa militaria et aquilas sacramentique religionem. Tertall. apol. 16: religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa iurat, signa omnibus diis praeponi. exemplum eius sacramenti egregium apud Lucanum 1 374, ubi Laelius Caesari per signa decem felicia castris, perque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos. imo et adorata ea. discite e Sozomeno Eccl. hist. 1 4, ubi de labaro. σημεῖον δὲ τοῦτο τιμωτάτον, καθότι αἱ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ στρατιωτῶν. Lips.

5. quo modo vulnere? nempe demonstrando vulnere suo; cuius aspectu ad imitationem fortitudinis incenderentur. ERN.

6. fortasse legendum *erupturus* suspicati Muretus et Ursinus. frustra. licet intelligere *aciem*, sive potius *se*; quod dicitur pro *erumpere*. Virgilius, qui dixit G. 4 368 *unde se erumpit Enipeus*, idem 3 428 *amatae rumpuntur fontibus*; quam-

quam et in illo loco codices quidam habent *se rumpit*. sed nota res est hodie. ERN.

13. *moles ruentium*] Heinsius ad Silium 14 554 malebat *irruentium*. frustra. fugientium est *rue*. multitudo eodem ruentium oppressit priores. ERN.

16. *prorutae arbores* sunt succisae; idque probat partim vis verbi, de qua ad 1 68, partim exempla similia. vide locum Silli a Grutero advocatum 5 480. Dio 37 2: *συναγνοὶ δὴ καὶ κατὰ τὰς ὕλας σκεδάσθentes ἡμέρας μὲν τινὰς ἀπὸ τῶν δένδρων ὑπερψηλῶν ὄντων ἀποτοξεύοντες διεγέγοντο*, ἔπειτα δὲ καὶ οὗτοι ὑπομυθέντων τῶν δένδρων ἐξέθάρσαν. in hunc quoque usum militi Romano secures in promptu, ut videre est Ann. 3 46. idem intantum suffugium cuidam dat Silius 7 669. Gron.

19. *catenis quas* —] fecit idem MAntonius apud Florum 3 7, qui *Cretam invasit cum ingenti quidem victoriae spe atque fiducia*, adeo ut

nis, quas in Romanos ut non dubio eventa portarent, miles in loco praelii Tiberium imperatorem salutavit, struxitque aggerem, et in modum tropaeorum arma subscriptis
 19 victarum gentium nominibus imposuit. haud perinde Germanos vulnera, luctus, excidia quam ea species dolore et ira affecit. qui modo abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt; plebes primores, iuventus senes agmen Romanum repente incursant, turbant. postremo deligunt locum flumine et silvis clausum, arcta intus
 10 planitie et humida: silvas quoque profunda palus ambibat, nisi quod latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur. hic pedes adstitit: equitem propinquis lucis texere, ut ingressis silvam legionibus a tergo
 20 foret. nihil ex his Caesari incognitum: consilia, locos, prompta occulta noverat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem campumque; peditum aciem ita instruxit ut pars aequo in silvam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur; quod arduum, sibi, cetera legatis permisit. quibus plana evenerant, facile
 20 irrupere: quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus superne ictibus conflictabantur. sensit dux imparem comminus pugnam, remotisque paulum legionibus fun-

plures catenas in navibus quam arma portaret. fecit Flaminius, in Polybio 8 82, qui suos ita vanitatis implevit ut plures essent qui ἀλύσεις καὶ πέδας καὶ τοιαύτην παρασκευὴν φορrent, quam qui arma. sed utriusque quis exitus? qui nunc Germanorum. nec aliter solet magnus ille deus, qui deficit quidquid vane se attollit. Lips.

2. *Tiberium imperatorem salutavit*] oportuerat Germanicam ipsum, qui dux et auctor facti. sed Augustus ut auspiciis servavit sibi, sic honorem omnem rei a ducibus suis legatave gestas. nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspiciis videretur, ne antiquitas quidem imperator salutabatur aut triumphabat. hoc adulari suo principi Horatius voluit 4 14 33. et ab hac re statim in tropaei inscriptione legis exercitum

Tiberi imperatoris ea monumenta sacrauisse, non Germanici qui dacebat. Lips.

3. tropaeorum M.

19. durior syllepsis. e verbo *permisit* intelligendum in priori membro *sumpsit, delegit.* sed alia exempla passim in Graecis et Latinis occurrunt; et quaedam alibi a nobis notata sunt. vide infra c. 29. ERM. adde Perizon. ad Sanctii Min. 4 8 p. 713, Arntzen. ad Plin. Paneg. 4. 2. nihil facilius. WOLF. *plane venerunt M.*

20. *Muretus muro*; quod reliquunt recte Ursinus, Pichena. adde Oudendorpius ad Caesarem B. G. 2 6. nam et alii cum accusativo dixerunt *succedere.* ERM. recteque et proprie. nam *murum succedere* est ambire, scandere, *muro succedere* accedere. sic Ryckius. WOLF.

ditores libratoresque excutere tela et proturbare hostem iubet. missae e tormentis hastae, quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus deiecti. primus. Caesar cum praetoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in silvas: collato illic gradu certatum. hostem a tergo palus, Romanos flumen aut montes claudabant: utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoria. nec minor Germanis animus, sed genere pugnae et armorum superabantur, cum ingens multitudo artis locis praelongas hastas non protenderet, non colligeret, neque assultibus et velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad praelium; contra miles, cui scutum pectori appressum et insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamque strage hostium aperiret, imprompto iam Arminio ob continua pericula, sive illud recens acceptum vulnus tardaverat. quin et Inguionerum, tota volitantem acie, fortuna magis quam virtus deserebat. et Germanicus quo magis agnosceretur, detraxerat tegimen capiti, orabatque insisterent caedibus: nil opus captivis, solam internecionem gentis finem bello fore. iamque usero diei subducit ex acie legionem faciendis castris: ceterae ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambigue certavere. laudatis pro concione victoribus, Caesar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo: debellatis inter

1. *libratoresque*] sunt qui tormentis hastas aut lapides excutunt; quia librant scilicet et lactus arte expendunt. sic H. 3 23 *vincla ac libramenta tormentorum* appellat. hoc verius quam referri ad *libralia*; quod suspicabar Poliorc. 4 3. Lips. Gronovius hic et ad 13 39 in M reperit *libratores*; quod ille in textum recepit, fretus etiam analogia, ut ait, cum et dicatur *librile*, *libripens*, *librilla*, non ausus sum sequi Gronovium, cum in Plinio omnes libri, quod sciam, habeant *librator*; et dicuntur h. l. non a *libra*, ut in Plinio, sed a *librando*. *libratores* etiam sunt Cod. Theod. 13 4 2, Cod. Iust. 10 64 1. adde Schwarzium ad Plinii Paneg. 13, et nos ad 13 39. Ern.

8. *genere pugnae*] Liv. 31 35 et 32 10. Gron.

10. *colligere hastam* est *reducere*, quam ante protenderas, ut hostem ferires; atque haec contraria sunt, *protendere* et *colligere hastam*. ita Turnebus recte Adv. 3 25. Ern.

12. *scutum*] diversum a Germanico. illud planum non sic tegebat; hoc incurvum corpori adhaerebat et circumfundebatur. Lips.

insidens capulo] pulchre et significanter dictum, in minoribus gladiis. in oblongis, quibus ritu Gallorum Germani utebantur, non eadem manus habitudo; neque firmiter aut tenet gladios aut regit. Lips.

13. *nuda ora*] nam, ait noster in Germ. 6, *vix uni alterive cassis aut galea*. Lips.

14. *Arminio* in margine M, ab alia manu.

17. *detraxerat tegimen*] idem video Cyrum minorem. fecisse in pugna

Rhenum Albimque nationibus exercitum Tiberii Caesaris ea monimenta Marti et Iovi et Augusto sacravisse. de se nihil addidit, metu invidiae, an ratus conscientiam facti satis esse. mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem
 23 omnium acceperet. sed aestate iam adulta legionum aliae itinere terrestri in hibernacula remissae; plures Caesar classi impositas per flumen Amisiam Oceano invexit. ac primo placidum aequor mille navium remis strepere aut velis im-
 10 pelli: mox atro nubium globo effusa grando, simul variis undique procellis incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire; milesque pavidus et casuum maris ignarus dum turbat nautas vel intempestive iuvat, officia prudentium corrumpibat. omne dehinc caelum et mare omne in austrum

illa sibi extrema; cuius causam tamen Xenophon (Anab. 1 8 4). ambigue refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam inibant. LIPS. *tegimen*, quod supra c. 14 de scuto dictum, h. l. de galea capiendum res ipsa docet. ERM.

2. *munimenta* M.

3. *satis esse*] sufficere vel sapienti vel sibi. Cic. Philipp. 2 44: *satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat*. merito autem ambiguum relinquit utra causa Germanicum moverit: prior et modestiam et prudentiam eius docet, posterior litteras et magnitudinem animi. sic de socero suo Tacitus c. 8: *nec Agricola unquam — extra gloriam erat. factis*, si haberent libri, tolerarem: sed vulgatum mutari non placet. GRON. *factis* in M reperit IGronovius. mox pro *mandat* videtur legendum *mandabat*. adde c. 23 extr. ERM. *agrivarios* M.

6. *aestate iam adulta*] saepe ita loquitur noster, imitatione aperta Sallustii; quam phrasia operae est semel a inventante intellegi ex Servianis notis ad illud *vere novo* Georg. 1 43. *id est*, ait, *primo mense Martio. nam veteres per singula tempora anni, quae in tres menses dividuntur, observant ut sic dicant, primum mensem novum ver, secundum adultum, tertium praecipe. ita*

de hieme, aestate, autumno. sic semper Sallustius. simile, quod Graeci annum partiuntur *ἱαριμένον τοῦ ἔτους, μεσοδύντος, ἢ λήγοντος*. LIPS. Thucyd. 2 19: *τοῦ θέρος καὶ τοῦ αἵους ἀκμαζόντος*. OBERL. *aegestate* M.

9. *placidum aequor*] Sallust. fragm. L 3: *cohors una mari placido a duobus praedonum myoparonibus circumventa*. GRON.

10. *grando*] sub quam, occulta causa, semper, ut aiunt, Oceanus intumescit. LIPS.

13. *turbat nautas*] Curtius 7 9: *vacillantesque milites, et ne excuterentur solliciti, nautarum ministeris turbabant*. GRON.

prudentium] v. ad 1 70. ERM.

14. *in austrum*] non abnuo de vero austro. nam ille a terra naves in mare interius rapiat; quod ostendit factum, cum subdit *disiecitque naves in aperta Oceani*. procal igitur a litore; cui notus impigisset. facit eodem, quod de *insulis longius sitis* adiungit; et potest *Orcadas* intellegere, aut potius eas quae haud procal litore Frisico hodieque exstant. nam quod *longinquas* facit, fama et redeuntes haec auxerunt, ac timidis insolitisque maris ita visae. LIPS. Chr. God. Schützius in *aestum*. OBERLIN.

cessit, qui tumidis Germaniae terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, et rigore vicini septentrionis horridior, rapuit disiecitque naves in aperta Oceani aut insulas saxis abruptis vel per occulta vada infestas. quibus paulum aegreque vitatis, postquam mutabat aestus eodemque quo ventus ferebat, non adhaerere ancoris, non exhaurire irruentis undas poterant: equi, iumenta, sarcinae, etiam arma praecipitantur, quo levarentur alvei manantes

1. *tumidis*] Pichena intelligit montes. etiam in Agric. c. 10 *terrae montesque causa ac materia tempestatum*; idque probat Burmannus ad Ovid. Her. 3 138: *in immensis, quae tumet Ida, ingis. tumores terrae* pro tumulis etiam Frontinus dixit, ut lexica doceant. pro Rhenani et Faerni coniectura *humidis* dici potest *tumidas terras* nimis poetice dici, et in istis regionibus raros aut nullos montes. v. Lipsium ad c. 24. ERN.

4. *abruptis*] Pichena sic e M, cum vulgo esset *abruptas*. perpetua prope est in hoc verbo variatio in libris, velut apud Lucret. 2 214 et Virgil. Aen. 3 198 in *abruptis nubibus ignes*, ubi alii libri *abrupti*, quod quidam defendunt et illi praeferrunt, veluti Creechius ad Lucretium. v. Drakenb. ad Sil. 3 196. *abruptas* ortum credo a correctore, qui accommodare ad sequens *infestas* volebat. M lectio est etiam apud Beroaldum, Rhenanum, Aldum, Gryphum. ERN.

3. *eodem quo*] non male etiam *eodemque quo*; atque ita iam didici in Florentino esse. Livius 26 45: *accit etiam septentrio ortus inclinatum stagnum eodem quo aestus ferebat*. LIRS. *mutabat* pro *mutabatur* admitto: non *ferebat* pro *ferebatur*, ut vult Freinsheimius. est enim genus loquendi proprium, et *ferit aestus*, ut *ferre* dicitur *via* (de quo ad Liv. 39 27), ut *ferentis venti*, intelligimus et fluctus, et quicquid deprehenderat. GRON. *eodemque quo* recte receptum a Pichena et sequentibus editoribus. sed sic iam dederant Beroaldus Aldus Rhenanus Gryphus. ERN.

8. *praecipitantur*] etiam scito inconstantem esse Tacitum in usu temporum, tamen h. l. probabile videtur eum scripsisse *praecipitabantur*, quia antecedit *poterant* et sequitur *levarentur*. ERN. male. WOLF.

manantes] nec displiceret scribi *nantes*. LIRS. mihi vero nec placeat *nantes*, et multo magis miror Freinsheimio *manare* proprie esse natare. Tacitus significat, cum depressae oneribus naves profundius mare secarent, earum summa latera propius abfuisse ab eius superficie, atque eo plus aquae a superargente fluctu accepisse; levatas igitur oneribus, ut labra laterum exstarent altius aquis, et sic minus assilientium undarum acciperent. in quo hoc est paulo innotentius, quod alvei *manare* dicuntur, cum proprie manent ipsa liquida. sed non caret id auctoribus, et manant etiam in quibus liquidum fuit. sic Livius 1 59 *manantem cruore cultum*; Ovidius (Met. 6 312) et Seneca (Herc. fur. 391) *marmora manantia lacrimas de Niobe*; sic Plinius 14 20 *arbores succo manantes*. sunt ergo *alvei manantes per latera* irrumpentem aquam magna copia recipientes. GRON. adde Drakenb. ad Livii, Heinsium ad Ovidii l. c. similis est usus *toū perfluere*, quod proprie dicitur de liquoribus, sed etiam de vase, ut in illo Terentii (Eun. 1 2 25) *plenus rimarum sum, haec et illac perfluo*; pro quo male Bentleius reposuit *perpluo*. itaque non opus cum Heinsio legere vel *alternantes latera* vel *innatantes alterno latere*, etiam propterea quod hic non tam de iactatione navis sermo est quam de aqua irrumpente per

24 per latera, et flustu superurgente. quanto violentior cetero mari Oceanus et truculentia caeli praestat Germania, tantum illa clades novitate et magnitudine excoarsit, hostilibus circum littoribus, aut ita vasto et profundo ut credatur novissimum ac sine terris mari. pars navium haustae sunt, plures apud insulas longius sitas eiectae; milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa toleraverant. sola Germanici triremis Chaucorum terram appulit; quem per omnes illos dies noctesque 10 apud scopulos et prominentis oras, cum se tanti exitii reum clamitaret, vix cohibuere amici quo minus eodem mari oppeteret. tandem relabente aestu et secundante vento claudae naves raro remigio aut intentis vestibibus, et quaedam a validioribus tractae, revertere; quas raptim refectas misit 15 ut scrutarentur insulas. collecti ea cura plerique: multos Angrivarii nuper in fidem accepti redemptos ab interioribus reddidere; quidam in Britanniam rapti, et remissi a regulis. ut quis ex longinquo revererat, miracula narrabant, vim turbinum et inauditas volucres, monstra maris, ambi-

latera, propter quam levanda erat navis, ne *ὠνέπαιρος* fieret. ERN.

4. *novissimum*] Freinsheimius cum antiquorum somnium esse dicit de Oceano terram undique cingente, vix assequor quid sibi velit. nam terram undique mari cingi non antiquorum magis quam horum hominum est somnium, si somnium est. in Taciti verbis aliquid agnosco quod somnium veterum vocare possis; quale et apud M. Senecam Suasor. 1: *ita est rerum natura: post omnia Oceanus, post Oceanum nihil.* sed illae ipsae terrae, quas propiorum saeculorum navigatio apprehendit, quaeque trans Oceanum nos coercentem iacent, Oceano cingi et contineri non desinunt. timide autem suspicabar scripsisse Tacitum mari. GRON. M enim mare.

6. *eiectae*] verbum proprium et elegans de naufragiis, quam significationem illustrat Gronovius ad Liv. 44 19. ERN.

8. *elisa*] Heinsius post alios mavult *enisa*, ne mortuos equos comedissee videantur. sed primo nulla

necessitas est elisa corpora de mortuis intelligere: nam etiam *eiectus* de mortuis dicitur, ut apud Cic. Pis. 19 *eiectum cadaver*, et de iis qui vivi enatarunt. deinde dixisset, opinor, *enisorum*. ERN.

10. *scopulos*] quantum ego vidi vel audi, non sunt in eo tracta litorales scopuli. est mollis aut arenosa terra, nec nisi arte aut opere elata. LIPS.

12. *claudae*] Livius 37 24: *contemplatus Rudamus hostes claudas mutilasque naves apertis navibus remulco trahentes*. GRON. Virgil. Aen. 5 271: *amissis remis atque ordine debilis uno*. ERN.

13. *intentis vestibibus*] Iuvenalis 12 67: *inopi miserabilis arte cucurrit vestibibus extentis*. noster H. 5 23: *simul captas luntres sagulis versicoloribus haud indecore pro velis invabantur*. haec Aurelius. unde patet frustra Heinsius conicere *vestibus*. de navibus fune tractis statim separatim dicit. ERN.

19. *inauditas volucres*] ne eas quidem sup. libuit. iis. apud ignaves

23 quas hominum et beluarum formas, visa sive ex metu cre-
dita, sed fama classis amissae ut Germanos ad spem belli,
ita Caesarem ad coerendum erexit. Gaius Silio cum triginta
pedum, tribus equitum milibus ire in Chattos imperat;
ipse maioribus copiis Marcos irrumpit, quorum dux Mallo-
vendus nuper in deditionem acceptus propinquo luco defos-
sam Variannae legionis aquilam modico praesidio servari in-
dicat, missa extemplo manus quae hostem a fronte elice-
ret, alii qui terga circumgredi recluderent humum; et utris-
que affuit fortuna. eo promptior Caesar pergit introrsus,
populatur, excindit non ausum congregi hostem aut, sicubi
resisteret, statim pulsum, nec unquam magis, ut ex captivis
cognitum est, paventem. quippe invictos et nullis casibus
superabiles Romanos praedicabant, qui perdita classe, amis-
sis armis, post constrata equorum virorumque corporibus
litora, eadem virtute, pari feracia, et veluti aucti numero
25 irrupissent. reductus inde in hiberna miles, laetus animi
quod adversa maris expeditione prospera pervenisset. addi-
dit munificentiam Caesar, quantum quis damni professus
erant, exsolvendo. nec dubium habebatur labare hostes
petendaeque pacis consilia sumere, et si proxima aestas
adiceretur, posse bellum patrari. sed crebris epistulis Ti-
berius monebat, rediret ad decretum triumphum: satis iam
eventuum, satis casuum. prospera illi et magna praelia:
zeorum quoque meminisset quae venti et fluctus, nulla duci-

ares, in his et sequentibus, *τα-
ψιδειν*, et narrare quae noster
merito ambigit, *visa sive ex metu
credita*. imo nec visa nec credita,
sed vanitate efficta. LIPS.

6. loco] malim *luco*. hic autem
inventae aquilarum una, et supra
(1 60) altera. ergo receptae nuac
omnes, quia tertia servata militis
ant. Florus tamen scripsit (4 12)
*signa et aquilas duas adhuc barbari
possident: tertiam signifer etc.*
parum considerate, nisi ex Livii
personam et aetate loqui hominem
placeat. LIPS. tertiam Claudii de-
mon tempore receptam tradit Dio
68 8. vide Ryckium ad h. l. ERN.

8. exemplo M.

11. legem haec et sequentia, non

auso congregi hoste, pulso, pavente
LIPS. sed et H. 5 16 *excinder-*
hostem dixit. simile Agric. 22: *va-*
stare nationes. ERN.

14. meo iudicio *to praedicabant*
quod Acidalius ab interprete esse
putabat, non est nisi Taciti, et ver-
buni pro materia lectum. neque veri
Lipsius audiendus. quin quaesita ele-
gantia est; nec novum profecto pos-
sessoris nomen pro re possessa poni
sic (Virg. Aen. 2 311) *iam prox-*
imus ardet Ucalegon. adde Observ.
4 24. *hostem igitur non ausum con-*
gredi est loca et res hostis non aus
congregi. GRON.

17. in *Hiona*] vera correctio Be-
roaldi in *hiberna* ex Taciti verbi
ipsis. Rhenanus qui *Luhona* legit

culpa, gravia tamen et saeva damna intulissent. se novies a divo Augusto in Germaniam minus plura essetio quam vi perfecisse. sic Sugambros. in deditionem acceptas, sic Suevos regamque Marobodum pasc obstrictum. pasc et Cheruscos ceterasque rebellium gentes, quando Romanas ultioni consultum esset, internis discordiis relinqui, precante Germanico annum efficiendis coepit, acinus modestiam eius adgreditur alterum consulatum offerendo, cuius munia praesens obiret, simul adnatebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiam Drusi fratris gloriae, qui nullo tum alio hoste non nisi apud Germanias assequi nomen imperatorum et deportare lauream posset. hand cunctatus est ultra Germanicus, quanquam fingi ea seque per invidiam parte iam decori abstrahi intellegeret.

et ego qui serio olim refelli, digni ambo qui pieiur. LRS.

1. novies in Germaniam] non toties in propria Germaniam: quare in historiis et examina. sed intelligit sumitque una missiones, opinor, in Pannoniam et Illyricum. LRS. Boxbornius coniciebat toties. ERN.

3. sic Sugambros] Id accidit Tiberio ipso duce. vide Dionem 55 6, in cuius verbis menda, Cantabrique appellantur in Germania, qui revera Sugambri, ut monui olim Antiqu. lect. 1 6. Suetonius Aug. 21: Suevos et Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, et in proximis Rheno agris collocavit. Eutropius 7 9: Tiberius XL M captivorum ex Germania transtulit et supra ripam Rheni in Gallia collocavit. Isidorus non obicare indicat hos ipsos esse, qui Burgundiones postea appellati largiter potuerunt. Burgundiones, inquit, quondam a Romanis subacta inferiore Germania per castrorum limites positi a Tiberio Caesare, in magnam coaluerunt gentem, atque ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta burgos vulgo vocant. hi postea rebelles effecti Romanis, plus quam LXXX M armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, et nomen gentis obtinuerunt. a quo tamen diversus est Ammianus 28 §, qui originem

eorum a Romanis trahit. *gustantur ratione gemina principia acceptae sunt litterae, prima quod iam inde temporibus prius scelerem se esse Romanum Burgundii sciunt, dein quod salinarum finiumque causa Alemanis saepe irgebant.* LRS. de orthographia nominis v. Duker. ad Flor. 4 12, et Oudend. ad Suet. Aug. 21, qui probat *Sugambros*, ibi etiam de *Suevis* vide. ERN. *suebi* M, et c. 44 et 63 *suebi*, 45 *suevae*, 62 *sueborum*.

4. Marobodum] v. Vellei. 2 108 et 109. ERN.

6. esset posui pro est, Maretum necutus et Pichenam, quod latinitatem requirere quavis videt. verba haec in mss confundi solere nemo nescit. ERN.

10. nullo tum] scribendum arbitror *nullo dum*: non enim e persona Taciti, sed Tiberii dicuntur. pro *nullo dum* etiam apud Livium (29 11) irrepserat *nullus tum*, quod mutatum a Rhenano et aliis. vide ibi Drakenborchium. ERN.

12. deportare lauream i. e. triumphare. triumphantes enim ascendere Capitolium soliti, et lauream quam manu tenebant, quaeque in fascibus lictorum, deponere in gremio Iovis, arbitri scilicet victoriae et apoteosis. plana in Exc. D. LRS.

27 Sub idem tempus e familia Scriboniarum Libo Drusus defertur moliri res novas. eius negotii initium, ordinem finem curatius disseram, quia tum primum reperta sunt quae per tot annos rem publicam exedere. Firmius Catus senator, ex intima Libonis amicitia, invenem imprevidum et facilem inanis ad Chaldaeorum promissa, magorum sacra, seniorum etiam interpretes impulit, dum proavum Pompeium, amitam Scriboniam, quae quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Caesares, plenam imaginibus domum sustentat, hortaturque ad luxum et aes alienum, socius libidinum et necessitatum, quo pluribus iudiciis illigaret, ut

3. *disseram*] ne quis tentet emendare *edisseram*, quod in hac constructione minus est, et alibi quoque contra libros a viris doctis inductum, etiam *disserere* cum accusativo dicitur Lævio (v. Drakenb. ad 41 6) et Sallustio Cat. 5, quem imitatur noster. vide etiam Curtium ad l. 2. ERM.

7. *proavum Pompeium*] ante lucem quærere occipi hoc stemma, et verer ut concubium noctis sit priusquam pertingam. cur Liboni huius proavus Pompeius, scio; cur Caesares consobrini. in Scribonia amita haereo, quae ex historiis quidem adstruitur saltem matertera maior, nisi placet amitae nomine abusum Tacitum esse. si non est, sequitur ut paternum genus etiam (nam de materno constat) huius adolescenti e Scriboniis sit. et suadet hercle nomen, quia Tacito dicitur Scribonius Libo Drusus. censeo Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio fuit, fratrem fuisse alium Scribonium, cuius nepos iste, ita, inquam, ut maritus Pompeiae Scribonia aliquis fuerit. Inquire res nisi ex genesi non potest; quam in Exo. vide H. Lips.

8. *amitam Scriboniam*] digna lecta de tota hac re apud Senecam ep. 70. Lips. prope temerarium est in his aliquid audere. video tamen Scriboniam Augusti etiam Senecae appellari huius Drusi amitam. video et Dionii 48 16, et Appiano B. C. 5 139, Scriboniam Libonem consulem a. n. 719 dici socerum Sexti Pom-

peii. huius igitur Scribonii filius si Pompeiam duxit, sororis suae aliam duxit, quae Romanis non erant iustae nuptiae. nec vere Pompeiam Sexti filiam possum putare, quam cum Fausti liberis coniugatum Histia. R. Afr. 95, Florus 4 2 90 (hæd dubie falso) interfectam cum patrelibus e Sulla scribunt; quod vult Rupertus (Reines. ep. 48), etiam alibi Hirtianam Magni, Flori Pompeiam Sexti filiam faciat. utrobique profecto eadem designatur, et Magni filia, Cnaei et Sexti soror. relinquatur ut suspicemur, si possumus, Sexto aliam fuisse uxorem, ex qua genuerit Pompeiam Libonis Drusi matrem, antequam Scriboniam duceret. Gron. adde Ryckium ad h. l. ERM.

9. *fuerat*] Heinsius fuerit, bene, si e persona Firmii Cati dicta sunt. sed potest accipi saltem hoc, quae fuerat, e persona Taciti dictum. vide ad l. 53. ERM.

consobrinos caesaris M.

11. *necessitates* sunt sumptus vel impensae. H. 4 22: *per licentiam absumpta sunt quae adversus necessitates in longum sufficissent.* Germ. 15: *quod pro honore acceptum etiam necessitatibus subvenit.* Ann. 1 11: *vestigalia et necessitates.* angustiae autem, quae vox tantopere placet hic Freinshemio, quid aliud sunt quam egestas, inopia? quae sequitur quidem immodicos sumptus, sed non petitur ex destinato, neque ad societatem placet. quam belle igitur socius libidinum et egestatis! immo prodigantiae, sumptuum. propositi ei

satis testium et qui servi eadem noscerent repperit, adiutam ad principem postulat, demonstrato crimine et reo per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio usus erat. Caesar indicium haud aspernatus congressus abnuitt: posse enim eodem Flacco internuntio sermones commearé. atque interim Libonem ornat praetura, convictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeo iram condiderat); cunctaque eius dicta factaque, cum prohibere posset, sere malebat, donec Iunius quidam, tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulvium Trionem indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, avidumque famae malae. statim corripit reum, adit consules, cognitionem senatus poscit. et vocantur patres, addito consultandum super re magna et
 29 atroci. Libo interim veste mutata cum primoribus feminis circumire domos, orare affines, vocem adversum pericula poscere, abnuentibus cunctis, cum diversa praetenderent, eadem formidine. die senatus metu et aegritudine fessus, sive, ut tradidere quidam, simulato morbo, lectica delatus

avitam nobilitatem, ob quam ostendit eum posse ad imperium pervenire, modo se dignum illo praestet munificentia et convivis gratiam quaerendo (eo efficacioribus quod ab hac ambitione remotus esset triparcus Tiberius), nec parceret pecuniâ, vel si matrandam gravibus sub usuris esset quod donaretur (sic enim et Iulius auctor dominationis fecerat); utque ostenderet sese adiutorem consilii quod dederat, ipse quasi pro Libone laborans similiter faciebat, luxuriosus et damnosus, revera ut plures concili fierent temerariae ambitionis, per quos Libonem convinceret. Gron. non possum hic accedere magno Gronovio. necessitates de impensis dici scio, sed de necessariis, ut I II et locis ibi a Lipsio allatis, non quae sunt luxuriae causa. neque impensarum, quae sunt impensae et quoad sunt necessariae, aliquis socius esse potest, nisi forte hoc sensu ut partem conferat. manifesto libidines referuntur ad luxum: ergo et necessitates ad aemulatum. et sic accipere

Lipsius l. c. et Freinsheimius. EAW.

1. repperit] Aurelius reperi: probant Freinsheimius et Heinsius; qui insuper vult et qui e servis. vulgatum quoque commodum est, etsi altera illa ratio frequentior apud nostram. EAW.

3. Flaccum Vescularium] qui tamen infra (6 10) est Vescularius Atticus insidiarius in Libonem internuntius. Lips.

5. sermone M.

13. et vocantur] Rarus legat advocantur. frustra. vocari in talibus dicitur senatus, non advocari, tum hic transitus per et frequens Tacito et aliis. EAW.

18. eadem formidine] omnes enim timebant principis offensam. Lips.

19. lectica delatus] quod receptum in solis aegris. nam lecticae quamquam iam vulgatae, tamen spernebantur adhuc a curiae aditu. Suetonius de Tiberio 30: nunquam curiam nisi solus intravit. lectica quondam introlatus aeger comites a se removit. Lips.

ad fores curiae inanisque fratri, et manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos et auctores recitat Caesar, ita moderans ne lenire neve asperare crimina videretur. accesserant praeter Trionem et Catum accusatores Fonteius Agrippa et Gaius Vibius, certabantque cui ius perorandi in reum daretur, donec Vibius, quia nec ipsi inter se concederent et Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos vecordes adeo ut conspexerit Libo an habiturus foret opes quis viam Appiam Brundisium usque

1. *fratri*] puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul. LIPS.

manus - voces tendens] v. ad c. 20. EAM.

3. *libellos*, qui continerent crimina, auctores, qui indicia fecissent. EAM.

5. [M. Caius Livius.] editi habent Clodius, pro quo Lipsius coniecit Cluvius. post omnes consensere ex A. 4 28 et 29 rescribendum *Vidius*. idque ita evidens est ut non dubitarem cum Ryckio recipere. dissentiunt in praenomine, cum aliis C, aliis Q placeat; sed quia 4 13 28 sine praenomine in scriptis nominatur, ut etiam dedit Gronovius, optinam duxi cum Ryckio servare C. *Vibium*. EAM.

6. *certabantque*] ut quondam in causa Verrina Cicero et Caecilius; idque genus causae *divinationem* vocabant. EAM.

8. *singillatim se crimina*] ut fecit Cicero in Verrem, actione prima, et fieri voluit Nero. v. Suet. Ner. 15, et quae ibi diximus. EAM.

9. *vecordes adeo*] hoc vitio Libonem non absolvo. vereor tamen ne Tacito hic exciderit, quale Floro 17, cum *τέτραρχα* Tarquinii, eminentia papaverum capita demetentis, superbiam vocavit. speciem stultitiae obtendi agnosco: sed sub ea rem atrocem velatam diffiteri nequeo, nec tam stolidam quam perplexantis aae oratio videtur, qui rogare aperte non auderet an maiorem habiturus esset quam quisquam privatorum; ad quantam accederet forsitan nemo, propinquius tamen nemo accederet

TACITUS.

principe; denique an principatu potiturus esset. omnis superlatio, quam vocant rhetores, exprimit quod fieri non quit, ut quod summum veri est intelligamus. Darius pecuniam deferbat Alexandro, *quantum tota Macedonia caperet*. et solent in consultationibus istis perplexim loqui, dum vanum e re in dubios exitus veniae patrocinium praeparant; qui spei venturae indulgent. sic iste patrum nostrorum memoria consulebat an in capitato argento suam faciem quandoque visurus esset. GRON.

10. *viam Appiam*] non temere de via Appia consultavit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longissima et quasi regina, ut ait Statius Silv. 2 2 12: *qua limite noto Appia longarum teritur regina viarum*. sed pertinuitne ea Brundisium usque? negat Frontinus de Aquaeductibus, qui ultra Capuam non porrigit. *Appia aqua*, inquit, *inducia est ab Ap. Claudio censore, qui et viam Appiam a porta Capena usque ad urbem Capuam muniendam curavit*. adfirmat tamen hic Tacitus, et Strabo prolixè 5 p. 233 et 6 p. 283, et Horatius ep. 1 18 20: *Brundisium melius Numici via ducat an Appi*, allique. omnes bene. nam Appius ipse non hercle ultra Capuam perduxit. ne potuit quidem, ut fines tunc erant imperii Romani. perduxit postea sive C. Gracchus tribunus, qui plerasque vias fecit refecit; sive C. Caesar, qui curator viae Appiae non leviter in eam impendit; sive Augustus, de quo inscriptiones praeae s. r. q. r. *quod viae mu-*

pecunia operiret. inerant et alia huiusmodi, stolidi, vana, si mollius acciperes, miseranda. uni tamen libello manu Libonis nominibus Caesarum aut senatorum additas atroces vel occultas notas accusator arguebat. negante reo, agnoscens servos per tormenta interrogari placuit. et quia vetere senatus consulto quaestio in caput domini prohibebatur, callidus et novi iuris repertor Tiberius mancipari singulos actori publico iubet, scilicet ut in Libonem ex servis salvo senatus consulto quaereretur. ob quas posterum diem reus petivit, domumque digressus extremas preces Publio Quirinio propinquo suo ad principem mandavit. responsum est ut senatum rogaret. cingebatur interim milite domus, strepabant etiam in vestibulo, ut audiri, ut aspici possent, cum Libo ipsis, quas in novissimam voluptatem adhibuerat, epulis ex-
15 cruciatus vocare percussorem, prensare servorum dexteras, in-

nitae sunt. nam certum aliquid non alii, non ego inveni. LIRS.

3. atroces] quae ad mortem eorum pertinerent aut eadem. LIRS.

5. interrogare M.

vetere SC] quando et a quo latum id SC, quaero. sane antiquum est, et Cicero (pro Deiot. 1, pro Mil. 22) referre videtur ad morem maiorum potius quam ad legem. derogatum ei legi antiquitas in causa incesti. pro Milone ib. iurisconsulti excipiunt etiam adulterii crimen, frandati census et maiestatis. l. 1 C. de quaestione. l. 9 c. 41. LIRS.

7. repertor Tiberius] imo infamia huius inventi penes Augustum; erratque noster, si non errat Dio 55 5. οτι δὲ οὐκ ἔξον ὃν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασιμωδῆσαι, ἐκέλευσεν, δάξαις ἂν χεῖρα τοιοῦδε τιμῶς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκειν, ὅπως ἀλλότριος τοῦ κρινομένου ὢν ἐξετάζηται, οἱ μὲν, ἡτιῶντο ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσποτου μεταλλαγῇ καταλυεσθαι ἐμελλεν. LIRS.

mancipari mancipio tradi. πωπράσκειν sive vendi dixit Dio. supra 1 73: hortisque venditis statim Augusti simul manciparet. cf. 3 67. sed quis publicus actor? non

alius quam publicus sive servus sive libertus, proprio tamen munere, qui res ratipaeque rei publicae administrabat. plura in Exc. F. LIRS.

10. est P. Sulpicius Quirinus, qui Aemiliam Lepidam habuit uxorem, unde adfinitas. nam ipse ignobilis. LIRS. Quirino est in M, in prima Beroaldi et Aldina, ut notavit IGronovius. sic habent etiam editiones Frobenianae. atque sic Latini in inscriptionibus et alibi. itaque non dubitavi hanc scripturam post Ryckium et IGronovium recipere. adde Dukerum ad Flor. 4 12. sic volebat et Matius in Verisim. ERM. si Furiae fides, M et hic et infra (3 22 et 48) Quirinum vocat hominem.

12. milite] qui necessitatem ostenderent, et sponte aut vi perendum. LIRS.

strepabant etiam] velim strepabantque iam. GRON. ante Pichonam erat strepabantque etiam, velut in ed Lipsii. sed veteres editiones inde a Beroaldo omnes strepabant etiam. ERM.

15. percussorem i. e. aliquem cuius manu periret. hic locus confirmare potest suspicionem nostram de loco Suetonii Ner. 17. ERM.

serere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiant, evertentibus appositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. ad gemitum collabentis accurrere liberti; et caede visa miles abstulit. accusatio tamen apud patres asseveratione eadem peracta, iuravitque Tiberius petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset. bona inter accusatores dividuntur, et praeturae extra ordinem datae iis qui senatorii ordinis erant. tunc Cotta Messalinus, ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur, censuit, Gnaeus Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi assumeret. supplicatio-
num dies Pomponii Flacci sententia constituti. dona Iovi Marti Concordiae, utque iduum Septembrium dies, quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, Lucius P et
Gallus Asinius et Papius Mutilus et Lucius Apronius decrevere; quorum auctoritates adulationesque retuli, ut sciretur vetus id in re publica malum. facta et de mathematicis magisque Italia pellendis senatus consulta; quorum e numero Lucius Pituanus saxo deiectus est, in Publium Marcium

2. *mensa*] Grosloquius *mensae*, vel *ta mensa*. hoc melius. sed in potest intelligi, ut alibi. ERM.

3. *derexit* M. mox *adstitit*.

8. *praeturae extra ordinem*] an supra numerum eos praetores adiectos vult? certe enim unius praetura tantum vacabat. an potius in annum proximum destinatos eos, extra sortem aleamque comitorum? LRS. posterius verius. ERM.

9. *Cotta* hic inter notas et vibices eius seculi, filius, ut Plinius ait 10 22, Messallae oratoris, patris optimi degener proles. de imaginibus in funere, deque hoc interdicto, non repeto ea quae scripsi in Electis 1 29. sic Bruti et Cassii imagines abotitae, infra 3 76. LRS.

10. *ne quis Scribonius*] in praenominibus simile quid olim factitatum. v. Livium 6 20, Suetonium Tib. 1. ERM.

12. *ut dona*] delectandam ut particulam putat Freinshemius, recta, ut opinor. alterum utque fecit ut putaret librarium in principio ut excidisse. ERM.

13. *cordiae* M.

14. *L. P. et Gallus Asinius*] verer ut elapsum exscriptori sit aliquid nomen. divinabam olim *L. Paetus*, *Gallus Asinius*. Paetos sane illo aere in senatu fuisse docet 15 6, ubi Caesorgius Paetus. quid si etiam *L. P. et Gallus Asinii*? ut praeposominibus distinguat plures eius gentis. nam Asinii aliquot senatores, imo consulares, uti infra dicam. LRS. fortasse *L. Piso et Gallus Asinius*. GRON. *L. Publius* dedit Ryckius; quod probari non potest. Freinshemius etiam coniecit *Plancus* vel *Paullus*. frustra viri docti ingenium exercent in hoc loco, quando nulla veri aua datur nisi una littera initialis, quae pluribus nominibus est communis. divinatio in talibus est, non iudicium. ERM. *gallus* M.

17. *facta*] imo repetita potius. nam veteri lege edictoque pridem amota e re publica illa pestis. adde quae in Exc. G. LRS.

19. *saxo*] Tarpeio. ita dicebant, sine alia additione. Plautus Trin.

consules extra portam Esquilinam, cum classicam canere iussissent, more prisco advertere.

- 33 Proximo senatus die multa in luxum civitatis dicta a Quinto Haterio consulari, Octavio Frontone praetura functo; decretumque ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, ne vestis Serica viros foedaret. excessit Fronto, ac postulavit modum argento, supellectili, familiae: erat quippe adhuc frequens aenatoribus, si quid e re publica crederent, loco sententiae promere. contra Gallus Asinius disserruit, auctu imperii adolevisse etiam privatas opes, idque non novum sed e vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Stipiones pecuniam; et cuncta ad rem publicam referri, quae tenui angustas civium domos, postquam eo magnificentiae venerit, gliscere singulos, neque in familia et

2 1 30: qui in amore, (malim amorem) praecipitavit, petus perit quam si saxo saliat. Lucretius 8 1028.

Lips. delectus M. item c. 60.

1. extra portam] supplicia pleraque apud Romanos tum solita extra portas. credo, ne frequenti sanguine et caede contaminari oculi civium aut delibari videretur libertas. exempla in Exc. H. Lips.

classicum canere] non cuiuslibet e plebe doctorum notus mos. cum civi rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis urbis locis canebat, et postremo ante ianuam damnati. Plutarchus in Gracchis p. 836, Seneca de Ira 1 16. in Commentario M. Sergii apud Varronem L. L. 5: quo die comitia erant; in arce classicum canant, tando (sic emendo) circumque moeros, et ante privati huiusce T. Quinctii Trogi scelerosi hominis hostiam (leg. est hostium) cunctat, et ut in campo cum primo luci adsit. Seneca iterum huc respexit Ep. 17. puto et Lucilius hoc versu trochaico, Sat. 26 32: ratur concionem sonitu et curvis cogant cornibus. nec Romae solum et inter cives servatus ille mos, sed etiam in provinciis, nisi fallunt me declamatores (et hercle vereor ut animi ingenique causa fallant) apud Senecam patrem (Controv. 25) de Flaminio, qui inter coenam noxium

punivit. Capito: fit a praecone silentium; adhibentur deinde legitima verba; tuncitur ex altera parte classicum. Cassius Severus: si tribunal conscenderit conviviali veste; si cum classicum canere debeat, symphoniam canere iusserit. Lips.

2. more prisco] supplicium priscae moris quale, pete a me ad 15 60. Lips.

5. ne vasa auro] vide luxum eius aevi, et gratulare saeculo nostro. Dio 57 15 paulo communius id concipit, quasi interdicta omnia vasa auri, nisi quae ad sacra. Lips.

6. vestis serica] nolim errare: distincta genera vestium olim, byssina, bombycina, serica. quae persequor et evolvo in Exc. I. Lips. serica M.

7. modum i. e. certum pondus numerumque definiri voluit: tot pondus argenti, tot servos, talem supellectilem. Lips.

erat quippe] de hoc more vide Obs. mearum I 22. Gron.

12. larga significatione pecuniam dixit, ut lex xvialis et Iurisconsulti. Lips.

cuncta ad rem publicam referri] aliter haec dicta quam veteri latinitate. intellige: omnia esse talia qualis res publica eiusque conditio. Ern.

14. vir nobilis corrigit gliscere in singulos, ut suppleatur magnificentia

argento, quaeque ad usum parentur, nimium aliquid aut medicum nisi ex fortuna possidentis. distinctos senatus et equitum census, non quia diversi natura, sed ut locis ordinibus dignationibus, antissent et aliis quae ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur, nisi forte clarissimo cuique plures curas, maiora pericula subeunda, delenimentis curarum et periculorum carendum esse. facilem assensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorum et similitudo audientium dedit. adiecerat et Tiberius non id tempus censurae, neo, si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. inter quae Lucius Piso ambitum fori, cor-

am. nam *glicere singulos* Latine non dici potat; certe non explicare quod auctor dicere voluerit, nisi forte senserit unumquemque indulgere sibi et velut in lubrico ferri. nimirum putavit *glicere* Latinum esse Gallicum *glicser*; quae multum differant. *glicere* Latinis est crescere. vide Nonium c. 1. et saepe sic usurpat ipse Tacitus. hic *glicere singulos* est augeri opibus, crescere parata et nitore instrumenta rerumque necessarium ad victum et cultum. Gron. adde Gebhard. et Drakenb. ad Liv. 6 14. Enx.

4. *antissent talesque ad req.*] quid est illud *tales*? censeo rescribendam *aliisque quae ad requiem*. ideo, inquit bonus patronus luxuriae, repertum discernere censum senatorum equitumque a plebe, non solum ut loco ordinis dignitate praeminent, sed etiam suppellectile, veste, aliisque quae animo aut corpori cara. potes etiam legere *ita aliis quae ad*, minasque recedes a scriptura. Lips. distinguo et lego: *non quia diversi natura, sed ut locis ordinibus dignationibus, antissent et aliis, quae ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur*. in qua oratione multiplex *ἐλλειψις* obscuritatem facit et occasionem mendo dedit. intelligendum enim inter *ta* sed ut ex superioribus *to quia*, et post *to dignationibus* ex sequenti *to antissent* intra idem comma; denique ante *to antissent* particula comparativa. est enim integrum: *non quia diversi natura sunt, sed quia, quem-*

admodum locis ordinibus dignationibus antissent, sic antissent et aliis. Gron. sic ante emendat Grotius, idque receptum a Ryckio; quod non sum ausus imitari, quia altera Lipsiana, sed ut l. o. d. antissent, *ita aliis quae*, non minus probabilis; quam etiam probavit Pichena, qui tentatur se in M reperisse *talisque*. Enx. *talibus quae* repperit Furia.

8. *confessio* possit legi *consensio*. Lips. absit ut mutemus, quod pulcherrime dictum est. neque vero haec confessio est Galli, ut censuit Kreinshelmus, qui παραρράζει: huic Asinii orationi non difficulter assensum reliqui, qui quod ipsi similiter animati essent, gratum habebant existimasse virum primum, qui iisdem, quibus ipsi tenebantur vitiis, teneri se conficeretur, et tamen obtegenda eorum turpitudini honesta nomina reperire potuisset. immo, impudentia, inquit, plurium, qui praetextu et vocabulis commodorum et necessariorum luxuriam suam tantum non prodebant et palam confitebantur, et quod haec istis similes audiebant. confessio est illorum qui post Galium sententias dixere: *similitudo audientium* est illorum qui non sunt locuti, sed verbo aut manu promissa assenserunt, aut denique pedibus in eam sententiam iere. defendere turpia instar confessionis est inistorum vitiorum. Iudit pari suavitate 14 11: *adverso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessionem scripisset*. Gron.

11. L. ipso ambitum fore M.

rapta indicia, saevitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se et cedere urbe, victurum in aliquo abdito et longinquo rure, testabatur; simul curiam relinquebat. commotus est Tiberius, et quanquam mitibus verbis Pisonem permulsiasset, propinquos quoque eius impulit ut abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. haud minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit vocata in ius Urgulania, quam supra leges amicitia Augustae extulerat. nec aut Urgulania obtemperavit, in domum Caesaris spreto Pione vecta, aut ille abstinit, quanquam Augusta se violari et immiui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri civile ratus ut se iturum ad praetoris tribunal, affuturum Urgulaniae diceret, processit Palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur occurrente populo compositus ore, et sermonibus variis tempus atque iter ducens, donec propinquis Pisonem frustra coercentibus deferri Augusta pecuniam, quae petebatur, iuberet. isque finis rei; ex qua neque Piso inglorius et Caesar maiore fama fuit. ceterum Urgulaniae potentia adeo nimia civitati erat, ut testis in causa quadam, quae apud senatum tractabatur, venire dedignaretur: missus est praetor qui domi interrogaret, cum virgines Vestales in foro et iudicio audiri, quotiens testimonium dicerent, vetus mos fuerit.

35 Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret. 25 Gnaei Pisonis et Asinii Galli super eo negotio diversas sententias noscere. Piso, quanquam afuturum se dixerat Cae-

6. *liberi doloris*] eleganter. sic ap. Cic. ep. 12 28: *liber in ulciscendo. liber dolor* est, cum ea dicas facias, quae dolor suadet, nihil timens cuiusquam odium aut iras. **ERN.**

9. *spreto Pione*] hoc quoque exquisita latinitate. spernere dicantur leges, iudices, accusatores, qui se impune peccare posse putant, fiducia potentiae, opum etc. Horat. Epod. 4 de libertino in quatuordecim scdilibus contento *Othone sedet*, ubi v. Bentl. adde Clav. Cicer. in v. *contemnere*. similiter *καταγελᾶν νόμον* dixit Lucianus in Toxari 2. **ERN.**

10. *ille abstinit*] in M. Gronovius

testatur esse illi *abscissit*. unde conciliare licet a Tacito fuisse *abscissit*, quod eundem sensum habet. Xenophon (Mem. Socr. 2 9) de Archidemō accusante sycophantas Critonis: ὁ δὲ οὐκ ἀπηλλοττερο, non *abscissit*, non omisit aut deposuit accusationem. **ERN.**

20. *missus est praetor*] quod in egregiis personis observari Paulus iubet (d. 12 2. l. 15 de iureiur.) ad egregias personas, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iurandum. **LRS.**

26. *afuturum se dixerat*] omnino sic legendum. atqui non, absuit, ut e sequentibus colligas. ita est: sed

sar, ubi id magis agendas censebat, et absente principe senatum et equites posse sua munia sustinere decorum rei publicae fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso praeceperat, nihil satis illustre aut ex dignitate populi Romani nisi coram et sub oculis Caesaris, eoque conventum Italiae et affluentis provincias praesentiae eius servanda dicebat. audiente haec Tiberio ac silente magnis utrinque contentio-
 36 nibus acta: sed res dilatae. et certamen Gallo adversus Caesarem exortum est. nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda, utque legionum legati, qui ante

dixerat, ut saepe, et haec talia ex usu aut causa simulabat. Lips. in M est *ad futurum*; quod recepi. milites litera *b* temere addita huic verbo, et sublata per codices a viris doctis. v. Gebh. et Drakenb. ad Liv. 4 2, 26 41, et qui ibi laudantur. ceterum Gronovius in M se reperisse testatur mox *agendas, senatum et posse*. unde Taciti scripturam haec facit: *ob id magis agendas censebat, et [ut M] absente principe senatum et equites posse sua munia sustinere, decorum rei publicae fore*. mirandum est Beroaldum et Pichenum hoc non vidisse, et uno versiculo illum ter mutasse lectionem codicis, sine causa: [legit enim *agendum c. ut — senatus et equites possent*.] ceterum in utraque lectione aliquid duri est in verbis *ob id magis*. post *quamquam* intelligi debere tamen, clarum est. ei non satis convenit *ob id magis*, sed desideratur *haud minus*. haud mutari potuisse in *ob id*, facile intelligitur, *magis* autem et *minus* saepe permutata esse in libris scriptis observant viri docti. v. quos laudat Drakenb. ad Liv. 45 24. cetera, et — *senatum — posse*, sunt meliora, ea quae recepi. in editione Rhénani est vitio operarum *ad futurum*, quod in Aldinam hinc irrepsit. Ern. foret M.

2. *sua munia*] equitum munia sunt iudicia. nam etsi iudiciorum administratio communis tum fuit senatui et equiti, tamen usus loquendi tulit ut equitibus, nomine quidem, soli tribueretur. sic *decuriae equitum* de iudicibus apud nostrum 14

20 et Sueton. Tib. 41, ubi v. quae diximus in Excursu; quae non convelluntur iis quae contra dixit Oudendorpius. adde in primis Plinium H. N. 33 2. Ern.

6. *servanda*] habeo quo vulgatum teneat: malim tamen *servandas*. Gron. ceterum in ms unico est ante *et et adfl.* Ern.

9. *in quinquennium*] non a se id invenit Gallus, sed imitari decretum C. Caesaris voluit, de quo Appianus, in persona M. Antonii, B. C. 2 128: *ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τῷ Καίσαρι, οἱ δὲ ἔτι ἀρχόμενοι ἀστέτοι πρὸς ἐκείνου γινόμενοι, οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἀρχεῖν χειροτονημένοι. ἐς γὰρ πενταετίες, ὥς τότε, καὶ τὰ ἀστυχία ἡμῶν καὶ τὰ ἐτήσια καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἡ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάχθη. de quo etiam Suetonius sentit in Iulio 76: *magistratus in plures annos ordinavit*. Lips. idem Vitellio 11: *comitia in decem annos ordinavit*. Ern.*

10. *legionum legati*] in exercitu duplices legati, consulares et praetorii: consularis toti exercitui, praetorius legioni uni praesidebat. at ecce Gallus, quia multas legiones, et plures sane quam quotannis praetores (nam ad 25 aut 26 illo aeo erant), Gallus, inquam, hic blanditum legatis ivit, et ut putabat, Caesari. voluit illos qui ab eo praepositi ante praeturam, iam tum praetores designatos eo ipso facto esse, et sequenti anno inire. quid amplius? duodecim candidatos in singulos annos a principe nominari. sed cuius

praeturam ea militia fungebantur, iam tum praetores destinarentur, princeps duodecim candidatos in annos singulos nominaret. haud dubium erat eam sententiam altius penetrare et arcana imperii tentari. Tiberius tamen, quasi

rei candidatos? legationis an praeturae? si istud, tum augeatur valde praetorum numerus, aut certe praetoriorum; quod tamen Gallus callide suasisit novo reperto, quia Caesar iuraverat (A. 1 14) se numerum duodenarium in praetoribus non excessurum. at nunc potest excedere, sed alio titulo et mantello. an placet legationis candidatos accipi? et ut Caesar quotannis omnes illos nominet, solusque comitia haec peragat? neque id sperno: sed sprevit valde Tiberius, qui totum hoc caput eius sententiae nec refutatione, imo nec repetitione dignum censuit; et in oratione reiecit prius caput tantum, de magistratibus in quinque annos. LIPS. imo prius verum est. *in annos singulos* intellige de quinque annis, in quos magistratus ordinandi ex ipsius sententia. ita princeps nominabit candidatos 60, et quidem candidatos sine repulsa et ambitu designandos, ut loquitur l 15. utrum praeturae tantum an etiam consulatus aliorumque magistratum, non dixerim. etenim qualis consulum creatio fuerit tum, incertum, auctore ipso Tacito l 81. sed tamen et ibi candidatorum mentio. itaque credam non de sola praetura locum intelligendum esse. ab initio quatuor candidatos nominaverat. adulator duodecim concedi vult. ERN.

4. *arcana imperii*] quare? quia validi nimis illi electi fuissent, et potuissent tractu in principem coire. item odia serebantur in ipsum, et fortasse conspiratio, a repulsis. et sane ea mens Taciti; quod verba illa mox ostendunt, *favorabili oratione vim imperii tenuit*, quae resoluta igitur et velut enervata fuisset illa sententia. nam addo etiam inter arcana imperii esse ut princeps gratiae et beneficii sit potens: vix aut non esset, in tam longum tempus honoribus semel datis. LIPS.

alii aliter explicant hunc locum. mihi sic videtur. *arcana imperii et dominationis* apud Tacitum, id quod comparandis locis ceteris (infra 59, H. 1 4) intelligi potest, sunt artes ab Caesare et Augusto, suggerente in primis Maecenate, inventae ad imperium summum et comparandum et retinendum, et instituta Caesarum eodem comparata. *arcana* vocantur, quia non in vulgus nota erant, sed occultabantur, ne animadverterentur consilia dominandi, et quod sub iis dominandi cupiditas et vis ipsa dominationis latebat. ergo sensus verborum Taciti hic videtur esse: omnibus apparebat istam sententiam pertinere ad res, quae in deliberationem senatus non cadebant, et de quibus sententiam dicere senatores non consuessent, sed propriae essent imperatoribus. nam magistratus ordinare in plures annos, candidatos nominare, erat inventum Caesaris et Augusti pertinens ad dominationem comparandam et retinendam. igitur an et in quot annos ordinandi magistratus essent, quot candidati nominandi in singulos annos, imperatoris erat videre et decernere, non senatus. ea porro sententia patet fieri artes dominandi, quas occultas esse volebant imperatores. his ergo peccabat Gallus, primo, quod in senatu decerni volebat in quot annos comitia haberentur, quod fuerat imperatorum ante, auctore Caesare; deinde, quod significabat etiam adulatione illa, qua duodecim candidatorum nominandorum potestatem Tiberio fieri volebat, non ignorare se in eo esse aliquid, quod ad augendam potentiam excogitassent imperatores. nam ignorari istas suas artes volunt dominandi cupidi, nec de iis verba fieri, quibus sibi exprobrari dominationem putant. atque ad hunc fere modum interpretatur hunc locum etiam Ryckius. ERN.

augeretur potestas eius, disseruit. grave moderationi suae tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamvis repulsam propinqua spes soletur: quantum ediri fore ab his qui ultra quinquennium proficiantur. unde prospici posse quae cuique tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna? superbire homines etiam annua designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quinquiplicari prorsus magistratus, subverti leges, quae sua spatia exercendae candidatorum industriae quaerendisque aut potiorandis honoribus statuerint. favorabili in speciem oratione
37 vim imperii tenuit. censusque quorundam senatorum iuvit. quo magis mirum fuit quod preces Marci Hortali, nobilis

1. *augeretur*] in *M. auretur* legitur, voce admutata. illa vera lectio.angebatur enim potestas, cum in eius manum comitia tot annorum nova ratione darentur. Lips. *auferretur* margo M.

moderationi suae] nam ante ita moderatus erat, ut quatuor tantum nominaret. I 15. ERN.

5. *quae mens*, utrum nimirum bona, an animas rei publicae infensus, 4 70, 6 24, non ex hac tantum continuatione spei, sed undecumque. *domus* familia, gens, cognatio et necessitudines: nam et horum peccata poterant efficere ut aliquis in suspicionem veniret et potestas ei male credi videretur. *fortuna* res familiaris, integra an attenuata. GRON.

7. *honorum M.* sermo ad invidiam rem augens. ut I 69: *compressa a muliere seditione*. et paulo ante *confessio vitiorum*. designatis a gerentibus magistratum potestate, non dignatione neque gratia differunt: immo maiorem saepe gratiam habent, ut plerumque a quibus speratur. adorant ferme solem orientem, et semper, quae sperant homines, ampliora sibi fingunt quam praesentia vel inveniunt vel aestimant. unde non mirum, si et ipsi sumerent superbiam quasi meritis quaesitam. Liv. 33 46, Cic. in Verrem I 7. vererbatur igitur haud iniuria ne quis

eorum, qui tot annos in oculis et expectatione hominum fuissent, vires colligeret ad invadendum imperium. GRON.

8. *spatia*] tot mensibus aut diebus petant et in candida sunt; tot deinde adepti gerant. neque enim solenniter petere toto anno licebat. atque hoc est *spatium exercendae candidatorum industriae*, olim legibus finitum. LIPS.

11. *censusque quorundam senatorum*] Suet. Vesp. 17. punctum posui post *tenuit*. est enim nova sententia. *que* est praeterea, deinde. v. dicta ad Suet. Ner. 38. sic infra 52: *circumferent. compulerantque etc.* ERN.

12. *Hortali*] Ortalus scribitur in Suet. Tib. 47. Ortalus igitur Hortensiae gentis cognomen. Cicero ad Att. 4 15: *Ortalus in ea causa fuit cuiusmodi solet*. infanda quaedam de hoc ipso, nisi fallor, Hortensio Valerius Maximus narrat 3 5 4. sed vocat Corbionem. anne igitur scribendum *Hortalus Corbio*? an corrupta ea vox, substituendumque *Ortalus*? alterum certe horum. principio etiam Valerianae narrationis emendo in *maximo et ingeniorum et civium amplissimorum proventus*. facio indicem nostrum Pighium, cui scriptor hic non medicinam debet sed vitam. sed hic Ortalus Hortensii nepos, numquid ex filio?

iuvenis, in paupertate manifesta superbius accepisset. nepos erat oratoris Hortensii, illectus a divo Augusto liberalitate decies sestertii ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. igitur quattuor filiis ante limen curiae adstantibus, loco sententiae, cum in Palatio senatus haberetur, modo Hortensii inter oratores sitam imaginem modo Augusti intuens, ad hunc modum coepit. "patres conscripti, hos, quorum numerum et pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat; simul maiores
 10 mei meruerant ut posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi neque eloquentiam, gentile domus nostrae bonum, varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam si tenues res meae nec mihi pudori nec cuiquam oneri forent. iussus ab imperatore uxorem duxi.
 15 ea stirps et progenies tot consulum, tot dictatorum. nec ad invidiam ista, sed conciliandae misericordiae refero. assequuntur florente te, Caesar, quos dederis honores: interim Quinti Hortensii pronepotes, divi Augusti alumnos ab in-
 38 opia defende." inclinatio senatus incitamentum Tiberio fuit
 20 quo promptius adversaretur, his ferme verbis usus. "si

apparet: nam et Valerius discrete Hortensium eum appellat. attamen filius magni illius oratoris bello civilis Brutiano periit, praemature. Velleius 2 71: *eadem Lucullum Hortensiumque, eminentissimorum virorum filios, fortuna abstulit*. sed debuit scilicet iam tuac prolem servasse et reliquisse in urbe. Catullus Elegia, quae ad Ortalum est: censo eam esse ad huius avum. LIRS.

3. *decies ns*] is est ipse census senatorius, qui sub Augusto fuit. nam auxit eum et produxit. sunt ista viginti quinque millia Philippicum. LIRS. *liberalitatem decies sestertii* dicebant veteres et scripsit haud dubie Tacitus, non *sestertium*. Gron. IGronovius in Mj clare reperit *sestertii*. itaque non dubitavi recipere eam Ryckio. aliis etiam locis veterum scriptorum, etiam sine libris scriptis, recipere viri docti. v. in tpp ad Suet. Caes. 50, Aug. 41, Tib. 48. Eaw.

15. *tot consulum*] vaniloqua hominis oratio et falsa. ubi enim isti tot consules, tot dictatores? certe ego in Hortensia gente unum dictatorem reperio et consulem unum, dictatorem a. p. 467 secessionem plebis, consulem QHortensium, huius avum. sed intellegit fortasse maiores suos etiam ex gente materna. LIRS.

16. *adsequantur* Acidalius. non placet: certius enim omnia in vulgata, etsi ratum non fuerit. Gron.

19. *inclinatio senatus*] quare illa impedivit aut arcuit? debuisset incitare: nam videri volebat omnia per senatum agere. sed hic aliud. ista inclinatio popularitatem quandam referebat, et severum principem quam ad famam et gratiam componebat: spretum Tiberio. fortasse etiam quia sponte volebat dare et solus gratiam habere, non ab aliis invitatus aut impulsus. LIRS.

quantum pauperum est venire. hoc et liberis suis petere pecunias coeperint, singuli nunquam exsatiabuntur, res publica deficiet. nec sane ideo a maioribus concessum est egredi aliquando relationem et, quod in commune conducat, loca sententiae proferre, ut privata negotia, res familiares nostras hic angeamus, cum invidia senatus et principum, sive indulserint largitionem sive abnuerint. non enim preces sunt istae, sed efflagitatio, intempestiva quidem et improvisa, cum aliis de rebus convenerint patres, consurgere et numero atque aetate liberum suorum urgere modestiam senatus, eandem vim in me transmittere, ac velut perfringere aerarium, quod si ambitione exhausserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi, Hortale, divus Augustus pecuniam; sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. languescet aliqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus aut spes; et securi omnes aliena subsidia exspectabunt, sibi ignavi, nobis graves." haec atque talia, quanquam cum assensu audita ab iis quibus omnia principum, honesta atque inhonesta, laudare mos est, plures per silentium aut occultum murmur exceperunt. sensitque Tiberius, et cum paulum retinisset, Hortalo se respondisse ait: ceterum si patribus videretur, daturum liberis eius ducena sestertia singulis, qui sexus virilis essent. egere alii grates: siluit Hortalus, pavore, an avitae nobilitatis etiam inter angustias fortunae re-

7. abnuerunt M.

proces sunt istae] IGronovius in M legit *istud* pro *istud*; quod ille probat. sed illud *istud*, si quidem acutius ceteris in hac voce loquenda vidit Gronovius, potest esse factum ex *istuc*, pro quo saepe libentii reposuere *istud*, ut docuere viri docti ad Liv. 28 28 et 42. ERM.

11. prisca scriptura in me transmeri, ex quo Beatus transmerere. legem eadem invidiam in me transmittere, vel etiam tandem vim. primo, inquit, arguit modestiam senatus, denique velint vim mihi adhibere et aerarium perfringere. vim dico, quia velint pro sententia dicunt, et senatus ascensum capiunt aut capiant; cui parere me sit necessarium. LAR. optime habet vulgatum. nam

et vis inferitur pudori: vis etiam est, cum aliquid extorquet improbitas, ut loquitur Arbitrator c. 87, cui concedit frontis imbecillitas. sic 15 36: ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora praevalerent, ita P. R. plurimum vim habere, parendumque retinendi. GRON. IGronovius e prisca scriptura, quam Beroaldus et Rhenani editio prima retinere, legi vult transicere. Aldus edidit transmitti, Gryphius transmittere. ERM.

18, et c. 43 et 50, sic M: vulgo his.

20. excipere M.

24. retinens] infra § 11: modestiam retinens. sic etiam Cic. ad Q. fr. 1 2: cui iuris dignitatisque retinens. ERM.

timens. neque miseratus est posthac Tiberius, quatenus de-
mus Hortensii pudendam ad inopiam delaberetur.

39. Eodem anno municipii variis audacia, ni mature subven-
tum foret, discordiis armisque civilibus rem publicam percu-
lisset. Postumi Agrippae servus, nomine Clemens, comperto
fine Augusti pergere in insulam Planasiam et fraude aut vi
raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non servili
animo concepit. avaritia eius impedivit tarditas onerariae navis;
atque interim patrata caede, ad maiora et magis praecipitia
10 conversus furatur cineres, vectusque Cosam Etruriae pro-
montorium ignotis locis sese abdit, donec cinerem barbam-
que promitteret: nam aetate et forma haud dissimili in do-
minum erat. tum per idoneos et secreti eius socios crebre-
scit vivere Agrippam, occultis primum sermonibus, ut vetita
15 solent, max vago rumore apud imperitissimi cuiusque prom-
ptas aures, aut rursum apud turbidos eoque nova cupientes.
atque ipse adire municipia obscuro diei, neque propalam
aspici, neque diutius isdem locis, sed quia veritas visu et
mora, falsa festinatione et incertis valescunt, relinquebat fa-

2. *delaberetur*] arbitror Tacitum dedisse *delaberetur*. sic Suet. Claud. 9: *ad eas rei familiares angustias decidit*; quamquam ibi suspicatus sum Suetonium scripsisse *recidit*. *delabi* et *dilabi* saepe confundi in libris satis notum est. infra 3 63: *non specie religionis in ambitionem delaberentur*. itaque non dubitavi sic rescribere. EBN.

7. *ferre ad exercitus*] Suet. Oct. 19, Tib. 53. noster 4 67. GRON.

10. *furatur cineres*] quare hoc? an ne constaret eo argumento mortuum Postumum, quem vivum ille, et se esse, credi volebat? an caritate in dominum fecit, et alibi sepulturus? LIRS.

Cosam] apud Dionem 57 16 leges in Galliam profectum eum. sed Corae nomen ego apud geographos in hoc tractu non reperio: reperio Cosae, quod Etruriae oppidum fuit in sublimi colle ad mare, cum subiecto sinu. Strabo 5 p. 225: *μὲτὰ δὲ Ποπλῶνιαν Κάσσα πόλις, μυχὸν ὑπὲρ τῆς θαλάσσης*. *ἔστι δὲ*

ἐν κόλπῳ βουνὸς ὑψηλός. vicinum id portui Herculis Rutilius (Itin. 1 286) locat: et *desolatae moenia foeda Cosae*. Servius de eodem (ad Virg. Aen. 10 167): *Cosae civitas Tusciae, quae numero singulari etiam secundum Sallustium dicitur*. nominat et Plinius 3 8. itaque qui me audiet, *Cosam* hic restituat. LIRS.

19. *relinquebat famam*] statim abeundo scilicet, priusquam bene innotesceret: *praeveniebat* autem ex inopinato et celeriter se sistendo. ita parum gnaros relinquebat, parum providis se sistebat. LIRS. totum interpreto de habitu, idque praecipit ipse Tacitus, cum ait *neque diutius isdem locis, sed aut relinquebat aut praeveniebat*. quid fecerit, narrat, in mutandis locis. etiam autem *relinquere* interdum dicimur quicquid post tergum est vel veat, proprio tamen relinquinus quod nobiscum fuit, aut quod iam adest, cum ab eo discedimus: *praevenimus* id quod nondum adest, seu quod post nos demum existit. hoc igitur ait: abibat vel cum inciperetur

40 man aut praeveniebat. vulgabatur interim per Italiam servatum munere deum Agrippam, credebatur Romae; iamque Ostiam invectum multitudo ingens, iam in urbe clandestini coetus celebrabant, cum Tiberium anceps cura distrahere, sine militum servum summi coereseret, an inanem credulitatem tempore ipso vane sciret. modo nihil spernendum, modo non omnia metuenda ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremo dat negotium Sallustio Crispo, ille e clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) deligit, atque hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula pollicentur. exsequuntur ut iussu

spargi, vel priusquam spargeretur rumor cum adessee. GRON.

4. *coetus*] *catus* M, *cetus* margo. celebrabat] Freinsheimius capit de sermonibus hominum. crederem, si adliceretur fama, rumore, sermone, vocibus. nam mihi nihil exploratius quam; quem multitudo celebrare ingens dicitur veteribus, cum magnam turbam comitum, aut ambulationum sectatorum secum trahere intelligi. Cicero pro Sext. 63: *vias multitudinem legatorem undique missorum celebrabantur.* ad Att. 4 1: *similis frequentia me usque ad Capitolium celebravit.* de Orat. 1 45: *testis est huiusce Q. Mucii iunius et vestibulum, quod maxime quotidie frequentia civium celebratur.* plane sic et Tacitus loquitur, narratque, simul egressus in terram esset, magna frequentia vulgi circumfusum combatumque incessisse per vias, gaudens, gratulantis, deducantis, mirantis. et quid in eo novi? Pseudogracchi et Pseudomarii iuxta magnos comarum fecerunt. neque abhorret quod praecedit, *adire obscuro*, et *relinquebat aut praeveniebat.* sic tum illic; postea Ostiae aliter: crescent enim et in scelere ac fraude animi parvi metu primo, rursusque pro occasione minuuntur, quos progressus regressusque curate satis annotavit Tacitus. Ostiae effuderant sese. in urbe sub oculis principis minus audebant. aut si audebant, ipse dimisit illos, monitos conducere magis rebus suis ut minus conspectus Romanis intraret. postquam igitur

moenia irrepit, coitiones interim clandestinae ad eam fiebant, donec matura, si daretur, fieret seditio. xxii lapide ab urbe distare Ostiam accepit, opinor, Freinsheimius e corrupto Strabonis loco § p. 232, cum tot alii auctores, tabulae itinerariae xvi, quidam etiam xiii millibus contenti sint. vide Carverium. GRON. Ostiam in textu scripsi, imitatus viros doctos in Livio, Ostia vera scriptura, non Boetia. et sic in M auctore IGronovio. ERY.

5. *servum suum*] rectum est. etsi enim Clemens hic servus Agrippae olim, tamen nunc Tiberii, ad quem scilicet universa Agrippae hereditas venerat. LRS. Adit illis non in opacine ex summa scribi posse statim videbatur. sed multo efficacius *to suum*. Iustinus 42 5: *Phraates legatos statim ad Caesarem mittit, servum suum Tiridatem et filium gemitti sibi postulat.* GRON. Grossetius volebat corrigi *tum*. ERY.

10. *simulata conscientia*] Freinsheimii interpretationem, qui fraudis conscientiam intelligit, admittere non possum. quem ad modum enim planus hic confideret committeretque sese illis, qui dicerent, *scimus te non esse Agrippam, quem praefers?* prorsus hoc erat totam tragoediam evertere. qua fronte poterant offerre pecuniam, fidem et pericula polliceri, qui detrahebant ei aperte personam sub qua erat favorabilis? non erat tam fatuus Clemens ut crederet homines, si nihil aliud, ingenuos et militares sacramento di-

erat. deſi ſpeculati noctem incuſtoditam, accepta idonea manu, vinctum, clauſo ore, in Palatium traxere. percunctanti Tiberio quomodo Agrippa factus eſſet, reſponſiſſe fertur “quomodo ta Caesar.” ut ederet ſocios, ſubigi non potuit. nec Tiberius poenam eius palam auſus, in ſecreta Palatii parte interfici iuſſit corpusque clama uferri. et quamquam multi e domo principis equitesque ac ſenatores ſuſtentasse opibus, iuiſſe conſiliis dicerentur, haud quaeritum.

41 Fine anni arcus propter aedem Saturni ob recepta ſigna cum Varo amiſſa ductu Germanici; auſpicis Tiberii; et aedes 10 Fortis Fortunae Tiberim iuxta in hortis quos Caesar dictator populo Romano legaverat, ſacrarium genti Iuliae effigiesque divo Augusto apud Bovillas dicantur.

Gaio Caecilio Lucio Pomponio conſulibus Germanicus 15 Caesar ante diem ſeptimum calendae Iunias triumphavit de Cheruscis Chathisque et Angrivariis, quaeque aliae nationes usque ad Albim colunt. vecta ſpolia, captivi, ſimulacra montium, fluminum, praeliorum; bellumque, quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur. augebat intuentium 20 viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis onuſtus. ſed ſuberat occulta formido reputantibus haud proſperum in Druso patre eius ſavorem vulgi, avunculum eiſdem Marcel- lum flagrantibus plebis ſtudiis intra iuventutem ereptum, breves 42 et infauſtos populi Romani amores. ceterum Tiberius nomi- 25 ne Germanici trecentos plebi ſeſtertios viritim dedit, ſequē

cturos ei quem fugitivum eſſe noſſent. quin *ſimulata conſcientia* eſt fingentes ſe conſcios ac participes eorum qui ſampridem illius adven- tum optarint et exſpectarint, adeoque conſpirationis pro ſervato munere deum Agrippa factae, et velle omni modo Auguſti ſanguinem ad- verſus inimicos tueri. GRON.

12. *sacrarium*] addito etiam ludicro circenſi; quod docent verba 15 23. at de ſacrario, exemplum imitatus in gente Flavia Domitianus. Statius Silv. 3 l 240: *aeternae modo qui ſacraria genti condidit, inque alio poſſit ſua ſidera coelo.* LIPS.

14. C. Caecilio] ſic edidi pro Caecilio, ex inſcriptione ap. Murat. t. 1 p. 301 et ſic appellant Dio

37 17 et Caſſiodorus in Chron. ut ſam monuit Panvinus, Blanchinus. ſic edidit etiam Brotier. v. et Maſſonius Vita Ovidii ad h. a. de Pomponii conſulatu v. Rezzonici Diſquis. Plin. t. 1 p. 146. EAM.

15. *de Cheruscis*] plures gentes in hoc triumpho Strabo 7 p. 291 nominat, ſed verbis corruptis; de quibus videro in Germania Taciti. LIPS.

20. *curruſ quinque liberis*] ex triumphantium rita, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero pro Murena 5, Plutarchus, Suetonius Tib. 6, alii. LIPS.

25. *trecentos pl. ſest.*] tres aureos Romanos, noſtros ſeptem Philippos

collegam consulatui eius destinavit. nec ideo sinceræ caritatis fidem assecutus; amoliri iuvenem specie honoris statuit; struxitque causas aut forte oblatas arripuit. rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadocia potiebatur, invisus Tiberio, quod cum Rhodi agentem nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab intimis Augusti monitus, quia florente Gaio Caesare missoque ad rex Orientis iuncta Tiberii amicitia credebatur. ut versa Caesarum subole imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ non dissimulata. filii offensionibus clementiam offerebat, si ad preceandum veniret. ille ignarus doli, vel, si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properat; extortusque iuncti a principe, et mox accersatus in senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angere, simul fessus senio, et quia regibus æqua, nedum infima insidia sunt, finem vitæ, sponte an fato, implevit. regnum in provinciam redactum est, fractibusque eius levari parte centesimæ vestigal. professus Caesar ducentessimam in posterum statuit. per idem tempus

vel ducatonas argentosæ et dimidiatum. GNON.

3. rex Cappadocum, non Iudææ tetrarcha, ut Muretus vult. hic Herodis erat filius, ille ex posteris Archelæi, Mithridatis præfecti. Archelæi Iudææ frater Alexander Archelæi Cappadocis filiam Olaphyræ uxorem habuit. GNON. confundit utrumque etiam Torrentius ad Sueton. Tib. 8. EAN.

4. quinquagesimum annum] iusta putata. cepit enim regnum ab Antonio a. a. 718. consule Dionem 49 32. LIRA.

11. veniret] legitima ratio desiderat venisset. sæpe in hoc genere, nominatimque in hoc verbo, peccatum iascitia librariorum. EAN.

gnarus M.

14. angere] Suet. Tib. 49. GNON. adde supra de Libone c. 30. EAN.

16. in provinciam redactum est] non nunc quidem, sed paulo post a Germanico misso ad res Orientis. infra 36: at Cappadocæ in formam provinciae redacti QVeranium legatum accepere. Strabo 12 p. 534:

τῆς δὲ μεγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν οὐκ ἴσμεν πρῶτην διατάξιν. τελευταίαντος γὰρ τὸν βίον Ἀρχαίου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καίσαρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ρωμαίων αὐτῇ. regnum autem Cappadociae a Tiberio primum in provinciam redactum, consensu traditum est. Appianum quis hic audiet, qui refert ad Augustum? verba eius (Mithr. 108): Ἀριστοβάρης μὲν οὖν τὴν βασιλείαν ὄντων τῶ παιδὶ περιὼν ἐνεχείρισε, καὶ πολλὰ μεταβολὰ μέχρι Καίσαρος ἐγένοντο τοῦ Σεβαστοῦ, ἐφ' οὓς καθάπερ τὰ λοιπὰ, καὶ ἥδε ἡ βασιλεία περιήλθεν ἐς στρατήγην. viā excludisti, o bone et fide alias scriptor. LIRA.

17. centesimæ vectigal] onus hoc impositum urbi et Italiae post bella civilia ab Augusto, anno, nisi erro, 759, quo tempore aerarium militare iustitutum, ut tradit Dio 55 25. colligo ex verbis Taciti, quæ 1 78. non aliud autem hoc vectigal quam centesimus rerum in auctione venalium nummus. auctor sis interpretandi Suetonius, qui da-

Antiocho Commagenorum, Philopatre Cilicum regibus defunctis turbabantur nationes, plerisque Romanum; atque regiam imperium capientibus; et provinciae Syria atque Iudaea, fessae oneribus, deminationem tributi creabant. igitur haec, et de Armenia quae super memoravi, apud patres disseruit; nec posse motum Orientem nisi Germanici sapientia componi: nam suam aetatem vergere, Drusi nondum satis adolevisse. tunc decreto patrum permissae Germanico provinciae quae mari dividuntur, maiusque imperium, quoque 10 adisset, quam vis qui sorte aut missu principis obtinerent. sed Tiberius demoverat Syria Creticum Silanum, per affinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat, praefeceratque Gnaeum Pisonem, ingenio violentum et obsequii ignarum, insita ferocia 15 a patre Pione, qui civili bello surgentes in Africa partes acerrimo ministerio adversus Caesarem iuvit, mox Brutum et Cassium secutus, concessa reditu, petitione honorum abstinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Augusto consulatum

centesimam auctionum appellat Gæl. 16: *ducentiesimam auctionum Matine remisit*. ubi bene Turnebus (Adv. 27 20) emendat *centesimam*. bene, inquam, maximus ille criticus aevi nostri, nec iuvat Sestonii receptam lectionem hic, locus Taciti, quia ille idem Tiberius, quasi poenitentia beneficii, centesimam iterum instituit, ducentiesimam inducta. clare Dio 58 19: καὶ μετὰ τοῦτο (i. e. post Seiani mortem) τέλος τι διακοσμοστὴν ἔχον ἑκατοστὴν ἤγαγε. non narrat id Tacitus, fateor, quia ea omnis historia extincta. at Dio idem 59 9, ubi de Caligula, sibi constans, centesimam ab eo sublatam ait, non ducentiesimam. LIPS.

1. *commagenorum* M.

6. *motum Orientem*] recte, quasi dicat turbatum commotumque Orientem. alias non peccabis si legas *motum Orientis*. LIPS.

9. *maiusque imperium*] id eximiam ius tributum etiam olim Pompeio Magno, bello in piratas. quod ait sorte aut missu, dividit praesules a proprietaribus legatisque, ut vere notavi l 74. LIPS. Cicero

imperium infinitum vocat, quia nulli certae provinciae adstrictum, tale imperium habuit olim etiam M. Antonius Creticus. Dio 53 32: τὸ πλείον τῶν ἑκαταχόδι ἀρχόντων λαχύνει. quae super hoc loco inter Pagium et Spanhemium disputata sunt, vide in opere de V. et Pr. N. t. 2 p. 469. ERM.

11. *Creticum Silanum*] ex Iulia familia hic Silanus, sed adoptione in Caecilium transierat. itaque nomina illi Q. Caecilium Metellum Creticum Silanum. ex Dione 55 30, Cassiodoro in Chron. aliisque qui scripserunt Fastos. consul fuit a. u. 760 cum Nerva Silano. LIPS.

15. *civili bello*] ita est, et nominat semel iterumque inter duces adversarios Hirtiis tersissimo bellum Africi Comment. 18. M. Petreius et C. Piso cum equitibus Numidis nullo centum electis peditatuque eius generis satis grandi occurrunt. item 4: *Adrumeti C. Piso cum Manrorum circiter tribus millibus apparuit*. LIPS.

18. *consulatum accipere*] consul fuit C. Calpurnius Piso cum ipso

accipere. sed praeter paternos spiritus, uxoris quoque Plancinae nobilitate et opibus accendebatur. vix Tiberio concedere; liberos eius ut multum infra despectare. nec dubium habebat se delectum, qui Suriae imponeretur, ad spes Germanici coercendas. credidere quidam data et a Tiberio occulta mandata; et Plancinam haud dubie Augusta monuit aemulatione muliebri Agrippinam insectandi. divisa namque et discors aula erat tacitis in Drusum aut Germanicum studiis. Tiberius ut proprium et sui sanguinis Drusum fovebat: Germanico alienatio patrum amorem apud ceteros auxerat, et quia claritudine materni generis anteibat, avum Marcum Antonium, avunculum Augustum ferens. contra Druso proavus eques Romanus Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines videbatur. et coniunx Germanici Agrippina fecunditate
 15 ac fama Liviam uxorem Drusi praecelebatur. sed fratres egregie concordēs et proximorum certaminibus inconcussi.

44 Nec multo post Drusus in Illyricum missus est, ut suaderet militiae studiūque exercitus pararet; simul iuvenem urbano luxu lascivientem melius in castris haberi Tiberius, seque tutiorem rebatur utroque filio legiones obtinente. sed Saevi praetendebantur auxilium adversus Cheruscos orantes.

Augusto a. 731. de ministerio eius in bello Africo vide Hirtium initio libri. Lips.

1. *Plancinae*] a Dione 58 22 Munatia Plancina dicitur, ut certum sit eam celebris illius L. Munatii Planci filiam fuisse aut neptem. nominant haec ipsam Romae lapsa in aedibus Caesaris [Grut. 986 8] *dis manibus L. Munatii Plancinae l. Polychiti*. id est, Plancinae liberti. Lips.

3. *liberos eius*] Germanicum intellego et Drusum. Lips.

7. *insectandi*] non immo, etsi dictio non trita. sic 15 5: *Vologesi penitus infixum erat arma Romanis vitandi*. Lips. similiter ibidem 21: *manent provincialibus potentium suam tali modo ostentandi*. neque Tacitus modo, sed antiquiores ac meliores etiam. v. Voss. Aristarch. 7 53, Gron. ad Liv. 35 49. et hi quidem putant, cum Linaero l. 4,

intelligi *consilium, voluntatem, facultatem*; quorum nihil huic loco convenit. forte initio sic usi sunt hac forma, ut intelligeretur aliquod quomodolibet verbum. sed quia gerundio in talibus infinitivus substitui salva sententia poterat, eo pro infinitivo uti coepere, ubi ellipsis talis esse non potest. multa talia in omnibus linguis observare licet. adde dicta ad c. 47 et ad 13 11. Ern. Freinshemius sic coniungit: *muliebri aemulatione insectandi Agrippinam*. transpositionis auctor M.

9. *favere aliquem* Tacitus dicit pro favore aliqui. sic infra c. 71: *si me potius quam fortunam meam fovebatis*. Ern.

11. *mater M.*

avum M. Antonium] tu, qui in historia tiro, haec pete ex tabula stirpis Augustae, quam inserui sine librorum. videbis autem *avunculum* intellegi *proavunculum*. Lips.

TACITUS.

11

nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis assuetudine et tum aemulatione gloriae arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum in aequo: sed Maroboduum regis nomen invisum apud populares, Arminium pro libertate bel-
 45 lantem favor habebat. igitur non modo Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumpsere bellum; sed e regno etiam Marobodui Suevae gentes, Semnones ac Longobardi, defecere ad eum. quibus additis praepollebat, ni Inguiom-
 rus cum manu clientium ad Maroboduum perfugisset, non
 10 aliam ob causam quam quia fratris filio iuveni patruus senex

1. *discessu*] videtur esse debere *decessu*. nam Romani de Germania *decesserant*, non *discesserant*. omnino exercitus dicitur *decedere*, cum relinquit provinciam, non *discedere*. saepe haec verba confusa constat. *decessus* est apud Cic. Phil. 2 38 et alibi. de usu talium ablativorum vide Gron. ad Cic. Dom. 21, Suet. Aug. 13. ERN.

vacui externo metu] simile illi Sallustiano (Gell. 9 12): *postquam remoto metu Punico similitates exercere vacuum fuit*. Lips. Muretus, qui e vetere libro laudat *vacue*, videtur voluisse, *vacuae externo metu gentes, assuetudine*. sed ita fuisse in unico ms codice non puto. Gron.

2. *et tum*] vereor ne tunc et insititum sit, ortumque ex ultima et prima vicinorum verborum. *tum* est praeterea. si *et* genuinum est, *tum* accipiendum pro eo *tempore*, quod non satis convenit. dudum aemulatio inter istas gentes fuerat. nisi quis malit cum Heinio *tum et*: ita redundabit alterutrum. ERN.

4. *iuvenum*] iure. nam hic Marobodus adolescens Romae benigne ab Augusto habitus, reversus ad suos artes et servitutem intulit externas. de quo iucunda et necessaria scitu Strabo 7 p. 290: *ἐν ταύτῃ δ' ἐστὶ καὶ ὁ Ἐρχύνιος δρυμὸς καὶ τὰ τῶν Σουήων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐν τῷ δρυμῷ, καὶ θάπου τὰ τῶν Χολδοῦλων* (suspecta lectio), *ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουιασμὸν* (forte *Boyhaimum* quaei Boiorum domus) *τὸ τοῦ Μαροβόδου βασιλεῖον; εἰς ὃν ἐκείνος τόπον ἄλλους*

*τε μεταστάσῃ πλείους καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῷ Μαρκουάνων. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου μετὰ τῇ ἐκ Ρώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετήτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπαυελθὼν δὲ ἰδυάσ- τευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Αὐτοὺς (scribo Αὐγίλους) τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Σουήους, καὶ Βουτονας (lego Γούδονας) καὶ Μουγιλῶνας καὶ Ζιβονοὺς καὶ τῶν Σουήων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας. ex his clara illa Taciti quae sequuntur, Marobodum *Hercyniae latebris defensum, Caesaris satellitem*; magisque e Velleio 2 108. Lips.*

9. *clientium*] sic in codice unico est; de quo genitivo saepe dictum a criticis. nec video quare ei *clientum* praefertur. similis confusio apud Sallust. Cat. 26, ubi v. Cortius, et ad c. 11. ERN.

10. *fratris*] Segimeri. Velleius 2 118: *iuvenis genere nobilis, manu fortis, sensu celer, ultra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Segimeri principis gentis eius filius, ardorem animi vultu oculisque praeferens, assiduus militiae nostrae prioris comes, et iam civitatis Romanae ius equestremque consecutus gradum*. Gron.

iuvēni] iuvenili prorsus aetate res magnas gessit decus illud Germaniae. Varum fudit anno xxvi aetatis, Maroboduum nunc anno xxxv. facile collecta ex Tacito, qui eum 37 annos vitae, 12 imperii ex-

perere dedignabatur. diriguntur acies, pari utrinque spe, nec, ut olim apud Germanos, vagis incurabilibus aut disiectas per catervas: quippe longa adventum nos militia insueverant, sequi signa, subidiis firmari, dicta imperatorum accipere. at tunc Arminius equo cellustrans, cuncta, ut quoque adfectus erat, reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia, adhuc et tela Romanis derepta in manibus multorum ostentabat; contra fugacem Marobodum appellans, praeflorum expectem, Hercyniae latebris defensum, ac mox per dona et legationes petivisse foedus, praedictorem patriae, satellitem Caesaris, haud minus insensis animis exturbandum quam Varum Quintiliam interfecerint. meminissent modo tot praeflorum; quorum eventu, et ad postremum eiectionis Romanis, satis
 46 probatum penes utros summa belli fuerit. neque Marobodius iactantia sui aut probris in hostem abstinebat, sed languio merum tenens, illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta quae prospere existerint, testabatur: recordem Arminium et rerum nescium alienam gloriam in se trahere, quoniam tres vacuas legiones et ducem fraudis ignarum perfidia deceperit, magna cum clade Germaniae et ignominia sua, cum coniunx, cum filius eius servitium adhuc tolerent. at se duodecim legionibus petitem duce Tiberio illibatam Germanorum gloriam servavisse: mox condicionibus aequis discessum; neque paenitere quod ipsorum in manu

plisse scribit. obiit autem anno 772, hiemalis post hanc paginam. Lira.

1. dirigitur M.

3. adversum] sic M. EBN.

7. direpta] derepta Acidalius volebat, recte. sic etiam M. cf. ad I 20. EBN.

19. vacuas legiones]. subit illud Caesaris, se ire ad exercitum sine duce, atque inde rediturum ad ducem sine exereitu. et hoc vacuum saepe, carens praeside, vindice, defensore, domino. Brutus ad Cic. fam. 11 10: quantam perturbationem verum, afferat obitus consulum, quantamque cupiditatem hominibus insitiat vacuitas i. e. orba res publica. hoc libro 76: repeteret provinciam non iure ablatam et vacuum. 12 50: vacuum, pene Armeniam

Rhadamistus, invasit. et saepe. Ambrosius in Hegesippo 2 17: tanquam in vacuum populum omni iniuriarum genere processit. sed additur, inquis, ducem fraudis ignarum. respondeo, ideo vacuae legiones, hoc est sine duce, quia dux fraudis ignarus et improvidus: non enim cauter, ipse qui capitur. Gron.

21. filios M.

24. Acidalius vult sic distingui: mox. a. aeq. discessum, neque poenitere. quod (i. e. quoniam) ipa. i. m. sit etc. ego vulgatam distinctionem probo. sensus est: neque illud exiguum commodum est, quod mihi debent populares, quod perfeci ut liberum nobis sit, utrum pacem malimus sine bello, an bellum gerere, quod integra spe licet

est, integrum adversum Romanos bellum an pacem incerta-
tam malint. his vocibus instinctos exortens propterea quoque
causae stimulabant, cum a Cherascis Longebardisque pro an-
tiquo decore aut recendi libertate, et contra augendas domi-
nationi cesseretur. non alius maiore mole concurrebat, neque
ambiguo magis eventu, fusa utrinque dextris cornibus. ope-
rabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colle
subdidiisset. id signum percussit fuit; et transfugis paulatim
rudatus in Marcomannes concessit, missique legatos ad Tri-
berim oratores auxilia. responsum est non iure cum adver-
sus Cherascos armu Romanis invocare, qui pugnantis in eam-
dem hostem Romanos nulla ope irvisset. missus tamen Dru-
sus, et retullinus, pacis firmator.

47 -¹⁵ Eodem anno duodecim celebres Asiae urbes oculis
pestis nocturno motu terrae, quo improvisior graviorque
pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subvenie-
bat, in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur.

facere, quando nondum antea victi
a Romanis batum. ERM.

4. recente M.

8. transfugis] subscribo Lipsio
emendanti transfugis; quem et
Freinsheimius secutus; multi subinde
ex ipsius partibus ad Arminium
transfugerunt; et sic eam vires
suas decrescere seque paulatim co-
pius exai animadverteret. H. 2 34:
credidit, ut in civili bello, trans-
fugis. 3 61: credita transfugis
tribunorum centurionumque. ORO-
NE et Rychius. recte. ERM.

13. paci M. legebatur pacis.

14. terrae motus huius mentio Plin-
io 2 86: maximus terrae, me-
moriam mortalium, existit motus Ti-
berii Caesaris principatu, duodecim
urbibus Asiae una nocte prostratis.
bonum Orosium quam fugit ratio,
qui 7 4 hunc tremorem terrae ad
tempus refert mortui nostri ser-
vatis! quod nos quidem scimus to-
tis quattuordecim annis posterius
fuisse. scilicet egebant hoc facio
sacrae litterae. de eodem Strabo
12 p. 579: καὶ τὰ περὶ Σίτυλον
δὲ καὶ τὴν ἀνατολήν αὐτοῦ οὐ
δεῖ μύθον εἶθεσθαι. καὶ γὰρ τὴν

τὴν Μαγνησίαν τὴν ὑπ' αὐτῷ κατ-
έσθλον ἀνατολῇ, ἤντα καὶ Σαρ-
δεῖς καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιπα-
ρεστάτας κατὰ πόλιν μέρη διέλυ-
σάντων. Ἐκταράθωσε δὲ ὁ ἥμα-
των χορηγὰ ἐπιδρις, καὶ ὁμοίως
καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς γενόμενης
συνεργαίας Τραλλιανῶς. ὁ πατὴρ
αὐτοῦ καὶ Λαοδικεύσιν. LIPS.

duodecim] at tredecim eas facit
Eusebius in Chronico, sed nomi-
nibus valde vestrutis: tredecim ur-
bes terrae motu corruperunt, Ephesus,
Magnaesia, Sardis, Mochene, Me-
gaechyero, Caesarea, Philadelphia,
Himolus, Temis, Camae, Myr-
rhina, Apollonia, Diakirania.
emendatis Mochene, Aegae, Hiero-
vaesarea, Philadelphia, Tmolus,
Temus, Camae, Myrhina, Apo-
llonia [immo Apollonidea. OS.], Hyr-
cania. LIPS.

17. prorumpendi] vide ad c. 48.
neque enim hanc genitivam puto
ab effugium regi. prorumpere in
aperta est effugium ipsum. si Ta-
citus brevitatis obique retinens esset,
posset haec verba de glossa suspecta
habere. nam quis non per se in-
telligit solitum effugium in tali casu

sedisse immensos montes, visa in ardore quae plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorant: asperrima in Sardiniae lues plurimum in eadem misericordiae traxit: nam centies aetertium pollicitus Caesar, et quantum aerario aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes a Sipyllo proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenes, Aegaeas, Apollonidenses, quique Mosteni aut Macedones Hyrcani

esse ut in aperta homines prorumpant? atque assignando valde promissis in haec partem fui. sed non sibi in brevitate adhibenda ubique constat Tacitus. et quis in hoc satis cautus esse potest? quis non subinde, quamvis diligens, in scribendo negligit legem quam sibi ipse fecit? addo ad 16 15. ERM.

1. *sedisse immensos montes*] imitatur Sallustium, in culus fragm. hist. est *tumuli cedere* p. 1003; ubi Curtius laudat Heins. et Drakenb. ad Silium 6 647. ERM.

visus in ardore] Heinsius coniecit *visus in ardorem*, quod durum, praetertim in tali oratione, patet. ERM.

2. *ignis vulgo.*

asperrima in Sardiniae lues] Rianoris epigramma in haec rem est L. 1 Anthologiae (2 p. 150 Iac.) *Σάρδιες αἰ τὸ πάλαι Γύγον πόλις, αἰ τ' Ἀλντίπου, Σάρδιες, αἰ βασιλεῖς Περσὶς ἐν Ἀσίᾳ, αἰ χρυσὸν τὸ παλαιὸν ἐπληρώσαντες μέλαθρον, ὅλον Μακτιλοῦ θεύματι δεξιμέναι· νῦν δὲ ὅλοι δόστηνοι ἐς ἐν καχὸν ἀρπασθεῖσιν, ἐς βυθὸν ἐξ ἀγανὸς χύματος ἡρίπεται.* LIPS.

3. *lues*] pestis, perniciēs. Gloss. vet. *λύμη lues, labes.* sed *labes* pro peste et perniciē dicitur, unde *labes perniciēsque* iunguntur apud Cic. Verr. 1 1. item *labes et flammæ rei publicæ* pro Domo 1, *labes et ruina innocentiae* pro Flacco 10. itaque non opus est coniungere *labes*, quae etiam pro ruina dicitur (Cic. de Div. 1 48: *labes agri Priueruntis*) permutaturque cum *lues* in libris. ERM.

5. *Magnetes a Sipyllo*] Strabo 16 p. 624: *ὁὐκ ἀποθεν δὲ τοῦτων τῶν πόλεων οὐδ' ἡλιγγυγία ἔστιν ἡ ὑπόδι-*

πύλω, ἐλευθέρᾳ πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων περιμένη. καὶ ταύτην δὲ ἐκάκωσαν οἱ νεώτεροι γινόμενοι σεισμοί. scitum iam autem duas Magnesias esse, a Sipyllo et a Maemidro. Tiberianum nummi exstant, monumentum bonivolentiae et liberalitatis in adflictae urbes, quibus inscriptum *ciuitatibus Asiae restitutis.* LIPS. *Μαγνηταὶ ἀπὸ Σιπύλλου* e nummis laudat Ryckius. addo Spanh. de usu et pr. N. t. 1 p. 636. sic vocat etiam Plinius H. N. 5 31; et sic habent libri quidam apud Liv. 37 44, ubi v. Drakenborchium, et Harduinum ad Plin. 1. c. ERM.

6. *Temnios*] urbs ipsa Temnus Straboni 1. c. LIPS.

7. *Apollonidenses s. Apollonidienses* verum nomen est, ut saepe vocat Cicero pro Flacco 29 et 32 et alii, ubi similiter libri quidam *Apollonienses.* v. ibi interpretes. *Apollonidem* urbem vocat idem Cic. 1. c. 21. addo Cellar. G. A. t. 2 p. 117. ERM.

Mosceni] verius *Mosteni*, quo nomine urbs Lydiae. LIPS. nam Graeci vacant *Μοσσηνούς*, urbem *Μοσσηνην*, in libris, nummis etc. atque sic est etiam, teste Gronovio, in codice scripto e quo hi libri editi; sic edidere Beroaldus, Alcinius, Aldus. itaque non dubitavi recipere hanc scripturam. *Mosceni* primus Rhenanus, vitio operarum, ut opinor. ERM.

aut Mas.] Freinshemius tō aut copulativè capit, dictum pro et. sed non probat. Ryckius legi vult et. malum est: quod centies cum aut confutatur in mss. distincti quidem a Mostenis sunt Macedones Hyrcani, et h. l. distingui debent: alioqui nomen duodecim urbium non est.

vocantur, et Hierocaesaream, Myrinam, Oymen, Tmolum
 levare idem in tempus tribatis, mittique ex senatu placuit qui
 praesentia spectaret refoveretque. delectus est Marcus Ale-
 tus e praetoriis, ne consulari obtinente Asiam aemulatio in-
 48 ter pares et ex eo impedimentum oreretur. magnificam in
 publicum largitionem auxit Caesar haud minus grata libera-
 litate, quod bona Aemiliae Musae, locupletis intestatae, pe-
 tita in fiscum Aemilio Lepido, cuius e domo videbatur, et
 Patulei divitis equitis Romani hereditatem, quamquam ipse
 10 heres in parte legeretur, tradidit Marco Servilio, quem prio-
 ribus neque suspectis tabulis scriptum compererat, nobilita-
 tem utriusque pecunia iturandam praefatus. neque heredita-
 tem cuiusquam adiit nisi cum amicitia meruisset. ignotis et
 alijs infensos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat.
 15 ceterum ut honestam innocentium paupertatem levavit, ita
 prodigos et ob flagitia egentes, Vibidium Varronem, Ma-

gitur. Cellarius (l. c. p. 115) rō
 aut sic explicat: prope eosdem
 fuisse, aut ita vicinos et permistos
 ut aegre discernerentur, quamvis
 oppida distincta tenerent. ERM.

1. Hierocaesariam M.

etiam ab Eusebio Tmolus in
 urbibus terrae motu afflictis ponitur;
 item in marmore Neapolitano, quae
 basis colossi Tiberiani fuit. memo-
 ratur eadem urbs Herodoto I 84.
 unde merito Cellarius rejicit Frein-
 hemium ob silentium Strabonis de
 hac urbe dubitantem. (l. c. p. 112)
 ERM. de marmore Neapolitano vel
 Puteolano v. L. Th. Gronov. Th.
 A. Gr. t. 7. Qs.

5. oriretur vulgo.

videtur dicere debuisse auxi
 Caesar privata liberalitate. sed ta-
 lium negligens Tacitus est. intel-
 ligi potest alia; quod in tali con-
 textu saepe omittitur. ERM.

7. bona Aemiliae Musae] in tene-
 broso loco collineabo ad scopam, et
 nescio an tangam. Aemiliam hanc
 Musam libertam fuisse, id primum
 pono, argumento cognominis Graeci,
 quod scio notam servitutis. Ideo in
 Tacito legerim Musae l. locupletis,
 i. e. libertae locupletis, testata for-
 mula scribendi, sed cur, inquit,

bona eius petita in fiscum? cur non
 data patrono patronisve, uti lex in-
 bet? Iulianus ait (lege 23 D. de
 bon. libert.): si libertus intestato
 decesserit, patronum aut filium ne-
 potemve eius ad successionem vocari
 indubitatum est. Ulpianus ait (lege
 3 D. de suis et leg. her.): libertus
 intestato mortuo, primum suis deferri
 hereditatem verum est; si hi non
 fuerint, tunc patrono. haec si vera,
 quis locus petuit esse fisco? an
 forte nec suus heres huic Musae,
 nec patronus super quisquam fuit?
 tale aliquid elicias ex Taciti verbis,
 dum ait Lepido concessit, cuius e
 domo videbatur, quasi ambiguum de
 domo patronoque fuisset. erat au-
 tem non Romae solum sed et in pro-
 vinciiis procuratores sive rationales,
 qui bona eiusmodi caduca legerent
 tollerentque. Strabo de Aegypto IV
 p. 797: ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσ-
 γορευόμενος ἰδιος λόγος, ὃς τῶν
 ἀδεσπότην καὶ τῶν εἰς Κασσάρη
 πλῆταιν ὑπεκλόντων ἑξαιρῆς ἐστι.
 Lips.

11. nobilitate utrisque M.

13. nisi cum, vel quoties, in-
 quit Tacitus, ab eo scriberetur
 haec, a quo id accedat, hoc aut

rum Nepotem, Appianum Appianum, Cornelium Sullam, Quintum Vitellium movit senatu aut sponte cedere passus est.

- 49 Idem temporibus deum aedes vetustate aut igni aboli-
tas coeptasque ab Augusto dedicavit, Libero Liberaeque et
Cereri iuxta circum maximum, quam Aulus Postumius di-
ciator voverat, eodemque in loco aedem Florae ab Lucio et
Marco Publiciis aedilibus constitutam, et Iano templum quod
apud forum olitorium Gaius Duillius struxerat, qui primus
rom Romanam prospere mari gessit triumphumque navalem
ode Poenis meruit. Spei aedes a Germanico sacratur: hanc
Aetius voverat eodem bello.

familiaritate aut beneficiis, mernis-
set. nihil sollicitandum. GRON.

1. Q. Vitellium] Suetonius in Vi-
tello 2 satis obscure: Quintus ca-
ruit ordine, cum auctore Tiberio
accerni minus idoneos senatores re-
moerique placuisset. LIPS. vitel-
lium M.

4. male interpositione divellun-
tur. omnibus enim his tribus tem-
plum commune fieri solebat, ut patet
e Cic. Verrinis, et monet Lipsius
in nota seq. ENN.

5. quas] emendo quam. his enim
tribus nam templum. a sole Dio-
nysio copiosa lax huic loco, 6 9 4 de
A Postumio: ἀπὸ δὲ τῶν λαγύρων
ἐξελάμενος τὰς δεκάτας ἀγῶνας τε
καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίησε, καὶ
ναοὺ κατασκευὰς ἐξεμάσθωσε Δή-
μητρον καὶ Διονύσου καὶ Κόρης καὶ
εὐχην. vovit igitur A Postumius,
sed dedicavit C Causius consul. idem
Dionysius, sine eiusque libri: Κά-
σιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπᾶτων, ὁ
καταλειφθεὶς ἐν τῇ Πώμῃ, τὸν τε
νεῶν τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου
καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ
καθέρωσεν, ὃς ἔστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ
μεγίστου ἱεροδρόμου τέμνουσιν,
ὑπὲρ αὐτὰς ἰδρυμένος τὰς ἀπέ-
σεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Ἄλλου
Μεσσηνίου τοῦ δικτάτωρος. est
autem Liber Bacchus, Libera soror
eius Proserpina, nati ex Cerere uter-
que. ideo ordo decentior in Dio-
nysio, qui matrem religiose ubique
preponit, quam in nostro, qui post-
habuit. Libera autem alias Cora.
Lipsius Romae, deo Baccho Cereri et

Corae sacratae apud Aeginam. est-
que eadem cum Proserpina. e Soli-
ne tolli velim glossama 3 15: quem
propter est demersum foramen, quo
Dilem patrem ad raptus Proserpi-
nae libere excurrente fama est in
lucem ausum. scribe ad raptus Li-
berae excurrentem, et fama est lucem
ausum. adde Livii locum 3 55:
familia ad aedem Cereris Liberi Li-
beraeque venum iret. LIPS. nemp-
e librarii aut correctores putarunt re-
ferri ad aedes. sed aedes pertine-
ant etiam ad sequentia templa,
Florae, Iani. ENN.

7. aedilibus] sed plébis, ut tra-
dunt Varro 4 32 et Festus in Pu-
bliciis. vide in primis Ovid. Fast.
3 285 sqq. et ibi Neapolim. ENN.

8. aedes Iani ad infimum Argile-
tum in foro olitorio fuit; et stru-
ctam voluit Livius 1 19 atque alii
a Numa. an aliud ab illo templum
noster igitur intellegit? an restitutum
aut amplius structum a Duillio
fuit? hoc putem. LIPS. immo ali-
ud. nam in illo Numae, quod si-
gnum pacis et belli, iustaurando
mediocris liberalitas; neque id stru-
ctum a Duillio dici poterat. do-
tissimi saepe viri confuderunt illam
aedicularum Iani a Numa institutam,
quam describit Procopius in Goth.
1 25, cuiusque species exhibetur in
nummo Augusti (ap. Masson. in Iano
Christo nascente reserato p. 97. 66).
cum aliis templis in honorem Iani
structis, quae ceteris templis similia
fuere. ENN. Duillius M.

10. Spei aedes] Cicero de Legibus

50 Adolescebat interea lex maiestatis. et Appuleiam Varriliam, sororis Augusti neptem, quia probris sermonibus divum Augustum ac Tiberium et matrem eius illiusset, Caesarique connexa adulterio teneretur, maiestatis delator arcescebat. de adulterio satis caveri lege Iulia visum: maiestatis crimen distingui Caesar postulavit, damnaque, si qua de Augusto irreligiosae dixisset: in se iacta nolle ad cognitionem vocari. interrogatus a consule quid de iis censeret quae de matre eius locuta secus argueretur, reticuit; dein proximo
 10 senatus die illius quoque nomine oravit ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. libertavitque Appuleiam lege maiestatis: adulterii graviolem poenam deprecatus, ut exemplo maiorum propinquis suis ultra ducentesimo lapidem removeretur suavit. adultero Manlio Italia atque Africa
 15 interdictum est.

2 11: recte etiam a Calatino Spes consecrata est. Livius 21 62: eodem Spei, quae in foro obitorio est, fulmine tactam. Lips. in germanico sacatur. hanc intillius M.

2. sororis] utrius sororis? Octaviae maioris an minoris? sane de maioris liberis aut coniugio nihil legi. si maioris, oportet aliquam Marcellaram (quae fuerunt) nuptam in gentem Apuleiam, et liberos habuisse. facit, quod Dio duobus locis (54 30 et 56 29) Sextum Apuleium, qui consul fuit in Augusti morte, eum *συγγενὴ Ἀύγουστου* appellat. Lips.

duplex crimen in hac inscriptione maiestatis. prius convitia in principes, alterum adulterium. quomodo istud? quia, inquit, Caesari connexa. est enim interpretatio ab ipso Augusto petita, qui culpam inter viros ac feminas vulgatam (notat 3 24) gravi nomine laesarum religionum ac violatae maiestatis appellabat. ita nunc igitur delator maiestatis arcessit, quia cognata Caesari. Lips.

12. graviolem poenam] de hoc loco et poena legitima adulteri dicendum mihi infra 4 42. Lips.

13. propinquis f. a. a. propinquis. amat ita loqui noster, ut 6 41: or-

ternaque urbes quae Macedonibus sitae Graeca vocabula usurpant. Suetonius Aug. 1: et ostendebatur ara Octavio consecrata, i. e. ab Octavio; nec crede cum interpretibus, radi illo et ignaro adalendi arvo Octavio ipsi sacramentum aram. quod ait exemplo maiorum, satis notum est ex lege Romuli uxorem ita fuisse in manu viri, ut de crimine eius omni cum propinquis cognosceret statueretque. Dionysius auctor 2 25, et Gato ap. Gall. 10 23. vir cum divortium facit, mulieri index proensorque est. imperium quod videtur habet. si quid perverse tetraque factum est a muliere, multatur; si vinum bibit, si cum alieno viro probris quid fecit, condemnatur. Livius 39 18: mulieres damnatae cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, ut ipsi in privato animadvertenterent, si nemo erat idoneus supplicii exactor, in publico animadvertetur. Suetonius Tib. 35: matronas prostratas pudicitiae, quibus accusator publicus decessit, ut propinquis more maiorum de comuni sententia coerecerent, auctor fuit. Tacitus 13 32: Plautius, prisco instituto, propinquis coram de capite femaque coniugis cognovit, et in eandem mantiam. adi ad Valerium 6 3. Lips.

51 De praetere in locum Vipstani Galli, quod mors abstraheret, subregando certamen incescit. Germanicus atque Drusus (nam etiam tum Romae erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fovebant: contra plerique nitabantur ut numerus liberorum in candidatis praepolleret, quod lex inebat. lactabatur Tiberius, cum inter filios eius et leges sententias disceptaret. victa est sine dubis lex, sed neque statim et paucis suffragiis, quomodo etiam cum valerent leges vincebantur.

52 Eodem anno coeptum in Africa bellum, duce hostium Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis auxiliorum stipendia meritis, mox desertor, vagos primum et latrociniiis suetos ad praedam et raptus congregare, dein more militiae per vexilla et turmas componere, postremo non in-
15 conditae turbae sed Musulamiorum dux haberi. valida ea gens et solitudinibus Africae propinqua, nullo etiam tum urbium culta, cepit arma, Maurosque accolas in bellum traxit. dux et his Masippa. divisusque exercitus, ut Tacfarinas lectos viros et Romanum in modum armatos castris attineret, disciplina et imperiis suesceret, Mazippa levi cum copia incendia et caedes et terrorem circumferret. compulerantque Cinithios,

1. *Vipstani valgo.*

2. *Haterium Agrippam*] est is qui supra, l. 77, tribunus plebis fuit. de propinquitate nihil mihi compertum. Lirs.

3. *numerus liberorum*] non ergo praeter libera comitia illa patrum, sed devincta lege. legem quam intellegit, est Papia, quae in magistratu et sorte provincialium praetendit improbitus eos quibus proles. noster l. 19: *perenebuerat ea tempestate — quos adoptaverant.* ubi clare de praetoris, ut hic. simile in tribumato. Plinius ep. 7 l. 6: *Caestriam Tironem familiarissimum diligo. ille me in tribunatu liberorum iure praecessit: ego illum in praetura cum consecutus, quam mihi Caesar antum remisisset.* Lirs.

11. *auxiliaris*] sic edidere Beroaldus, Aloisius, Rheanus, Aldus et Gryphus; quod post Gronovium resedit. *auxiliaris* non est e codice scripto, nec commodum dicitur *auxiliaris*

castra Romana. auxiliaris, quod iam edidit Lipsius, est e conjectura, neque satis commodum videtur. dixisset potius *inter auxiliares.* Enn.

15. *Musulanorum dux*] Ptolemaeus 4 8 vocat *Μουσουλάνους*, Plinius 5 4 *Misulanos*. Lirs. unde Ryckius et Pichena *Musulanorum* scribendum putant, ut est 4 24. sed etiam apud Plinium codices Harduino laudati habent *Musulanos*; ut dubium esse possit utram hic vera Taciti manus exhibetur, an 4 22. Enn. *musula maiorum M.* et *valide agens.*

19. *disciplina*] Pichena haud scio an iure mutaverit in *disciplinam*, quo casu alibi Tacitus utitur. nam cur non liceat variare Tacito, et eidem verbo nunc hoc nunc alio flexu nomen iungere? iuxta autem bonum et Latium *disciplina suescere.* vide ad Liv. 31 35. Gron.

21. *Cinithios*] Plinio 5 4 dicti videntur Ethini. Lirs. Ptolemaeus etiam habet *Κινιθίους* 4 8, ut mo-

haud sperandam nationem, in eadem, cum Furius Camillus pro consule Africae legionem, et quod sub signis sociorum, in unum conductos ad hostem duxit, modicam manum, si multitudinem Numidarum atque Maurorum spectares: sed nihil aequè cavebatur quam ne bellum metu eluderent. spe victoriae inducti sunt ut vincerentur. igitur legio medio, leves cohortes duaeque alae in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detrectavit. fusi Numidae, multosque post annos Furio nomini partum decus militiae. nam post illum recuperatorem urbis filiumque eius Camillum penes alias familias imperatoria laus fuerat; atque hic quem memoramus, bellorum expers habebatur. eo prior Tiberius res gestas apud senatum celebravit; et decrevere patres triumphalia insignia. quod Camillo ob modestiam vitae impune fuit.

nuere docti viri. Annelius tamen volebat *Cinyphios*; quod placebat etiam Vltio ad Gratii Cyneg. 34. Ean. *critica* M.

2. *M proconsole*, unde receptum a IF Gronovio, qui etiam sic laudat ad Liv. 26 33, cum editiones veteres habeant *proconsul*, quod et servavit Ryckius. et saepe a libraribus *pro* *pro console* substitutum *proconsul*, idque restitutum a viris doctis, in primis apud Livium, ad quem passim de hac re egere Gronovius et Drakeborchius, sed in omnibus locis, ubi *pro console* recte restitutum reperi, ponitur absolute, non cum genitivo provinciae; ut nec dicimus *eius pro console* et similia, sed *proconsul*. igitur h. l. dum alia idonea exempla proferantur, melius putabo *proconsul*, praesertim cum aliis in locis Taciti sic sit, ubi provinciae nomen additur, ut 13 1, 16 18; item ubi alius genitivus, ut 14 46 *proconsulem ipsius*. nisi quis *Africae* spurium putare velit; quod sane hic redandat, et per se intelligitur Africae proconsulem Camillum fuisse. Ean.

3. Heinsius non credebat Tacitum scripsisse *conductos* -- *duxit*, sed *condictos* vel *coactos*, propius ad vulgatam scripturam accedit *contractos*. in unum *contrahere* est formula usitata Livii 7 25, 26 42,

44 7: *Persens contractis in unum omnibus copiis ducibusque*. sed in unum *conducere* est etiam 4 47, et in talibus interdum optimi scriptores sunt negligentiores, ut demonstravi in diatriba de grata neglig. or. Cicero pro Archia 11: *in illis libellis quos de contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscribunt*. Ean.

duxit: modicam m.] colen puncto feci, quod est in Lipsianis et Gronovianis. rectius Rhenanus et alii antiquiores. Ean.

5. *metu eluderent*] optime: id est, ne metu Romanorum virum traherent bellum, nulla copia pugnae. assidet huic illud Claudiani de laud. Stilic. 1 340: *res mira relatu. ne timeare, times; et quem vindicta manebat, desperare. vetas*. Rhenanus tamen astu maluit. Lips.

9. *nam post illum*] tamen ex eadem gente duo adhuc triumphum notantur, alter PFurii de Gallia a. 530, alter LFurii Purpureonis de hisdem Gallis a. 558. huius autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit qui imperium temporibus Claudii frustra sibi vindicavit. Lips.

11. *memoramus*] sic M teste IGronovio; quod haud dubie h. l. aptius restitimus. editi *memoramus*. Ean.

14. *ob modestiam vitae*] quod ita vixerat semper, ut appareret cum excellere atque eminere nolle, mo-

53

Sequens annus Tiberium tertio, Germanicum iterum consules habuit. sed cum honorem Germanicus inijt apud urbem Achaeae Nicopolim, quo venerat per Illyricam oram, vise fratre Druso in Delmatia agente, Hadriatici ac mox Ionii maris adversam navigationem perpessus. igitur paucos dies insumpsit reficiendae classi; simul sinus Actiaca victoria ineluctas et sacratas ab Augusto manubias castraque Antonii cum recordatione maiorum suorum adiit. namque ei, ut memoravi, avunculus Augustus, avus Antonius erant, magnaque sollicitudo imago tristitia lactorumque. hinc ventum Athenas, foederique sociae et vetustae urbis datum ut uno lictore uteretur. excipere Graeci quaesitissimis honoribus, vetera suorum

diocri fama contentum. nam ab tali nihil periculi principi. quietem vocat 14 47. ERN.

8. *Achaeae Nicopolim*] bene late Achaeae nomen sumit, non pro Graecia solum (quod adnotavimus ad 1 76) sed pro Epiro, ubi sane haec urbs est, ab Augusto structa ad Ambraciam sinum, monumentum scilicet victoriae Actiacaе. credo ideo, quia illo aevo tota haec regio uni praesidi permixta, ideoque et nomine uno dicta. LIRS.

4. codex scriptus *Delmatia*, ut saepe scribitur in nummis, inscriptionibus et libris Latinis et Graecis: nam variant monumenta. v. Celler. G. A. t. I p. 490, Burn. ad Sueton. Aug. 20. ceterum scripturam codicis secutus sum. ERN.

7. *sacratas Augusto manubias*] intelligo, cum Mureto, templum Apollini structum e manubiis, ut mos imperatorum in vetere re publica, v. Clav. Cic. in *manub.* ERN.

10. *tristitia*, si Antonium spectaret, *lactorum*, si Augustum. et ipse ab utroque in utramque affectus. LIRS.

11. *uno lictore*] vim terroremque imperii Romani ostendebant lictores, securae, fasces. ideo cum adempto illo motu magistratus quasi ad amicos agere volebant, removebant insignia potestatis. sic Antonio olim in eadem urbe, ait Appianus (Civ. 5 76), ἑξῆς τοῦ αὐτοῦ ἀνέστησαν ἀνὰ

σὺν δὲ τοῖς καὶ σὺν ἀρχαῖοις τοῖς δύο, εἰς διδασκάλων διατριβὰς ἢ ἀρχαῖαι. et Tiberius Rhodi genus vitae admodum civile instituit, sine lictore aut viatore gymnasia interdum obambulans. Suetonius 11. LIRS.

12. per *vetera dicta et facta* suorum intelligo, quicquid maiores in primis fortiter fecissent, ut ad Marathoniam Salamina etc, illustriores viri magnifice dixissent; unde appareret primo se non esse eos quos deceret aut qui solerent humiliter adulari, deinde honorem a se habitum non spernendum esse. *praefidentes* suspicatus sum olim corruptum, Tacitum conieci *scriptis praefidentes*, hoc sensu: in honoribus habendis praefatione usi sunt ducta a maiorum suorum factis ac dictis; quales praefationes, etiam si aliunde notae, sunt in decretis civitatum veteribus, ut omnes sciunt qui talia tractarunt. ac ne participium hoc offendant, cum elegantius fuisset *praefati*, etiam Livius eo usus est 5 41: *postifice maximo praefante carmen*. Catullus de nupt. Pel. et Thot. 383: *talibus praefantes*. infra 8 22 pro *proferenda* Gronovius malebat *profanda* e scriptura codicis *profenda*. noster 12 22: *multa de claritudine eius praefatas*. sed vulgatum verum est. *praefidentes* significat commemorantes. in animo habuit locum Livii 37 37 de Illembis: *Illembis in anni rerum ser-*

facta distaque praefectos, quo plus dignationis adulatione
54 haberet. petita inde Euboea transiit Lesbum, ubi Agrippina
novissimo partu Iuliam edidit: tum extrema Asiae, Perin-
thumque ac Byzantium Thracias urbes, mox Propontidis an-
gustias et os Ponticum intrat, cupidine veteres locos et fama
celebrates noscendi; pariterque provincias internis certaminibus
aut magistratum inituri fessas referebat. atque illum
in regressu sacra Samothracum visere nitentem obvii aquilo-

borumque amore eriuados ab se et Romanos praeferebantibus. ERN.

2. ubi Agrippina] eo facit num-
mus a Mytilenensibus in eius ha-
morem cusus, de quo Spanh. de
V. et P. N. t. 2 p. 277 et 490
et Eckhel. Doctr. N. v. 6, p. 214.
Os.

6. internis certaminibus aut ma-
gistratum inituri] Cicero ad Q.
Fr. 1 §: cuius quidem generis con-
tasse debet omnes video abs te sum-
mam adhiberi diligentiam; nullum
aer alienum novum contrahi civitati-
bus, vestire autem magno et gravi
multas abs te esse liberatas urbes;
complots dirutas ac pacem desertas,
in quibus unam Iovine nobilissimam,
alteram Carine, Samum et Heli-
cornasum, per te esse recreatas; an-
dus discordias; provideri abs te ut
civitates optimatum consiliis admi-
nistrarentur; sublati Mysia intra-
cinia, caedens multis locis repressus,
pacem tota provincia constitutam,
neque solum illa itinerum atque
agrorum, sed multo etiam plura et
maiora oppidorum et forum furtis
et introcinia esse depulsa. ad Fam.
§ 1: ego autem cum hoc suscepis-
sem, et levarem miseris perditas
civitates et perditas maxime per ma-
gistratus suos, non potui in illo
omnino non necessario negligens esse.
ad Att. § 2: mirabilia quaedam
effecimus: ita multas civitates omni
aere alieno liberatas, multas valde
levatas sunt; omnes suis legibus et
iudiciis usae, agropolitan adeptas,
revixerunt etc. mira erant in ci-
vitatibus imperum furtis Graecorum,
quae magistratus cui foverant. quae-
cumque ipse de his qui annis decem pro-
ximis magistratum gesserant, aperte

fatebantur, itaque sine ulla igno-
minia suis humeris pecunias populis
retulerunt. quanquam et vox ma-
gistratum Roma princeps complecti
possit. ad Att. 5 20: Laodiceam
pridie Kal. Sext. venimus. ibi mo-
nati biduum perillustres fuimus, ha-
morfisique verbera omnes iniurias re-
vellimus superiores. GRON.

8. Samothraciae insula: nos eadem-
cum Imbrasia, ut censet Masdrum
decas; nec Imbrasia fluvius sive
Parthenus in hac, sed in Ieonem
Samo, quae ideo Parthenus dicta,
ut dicimus ex Strabone 10 p. 467,
Ptolemaeo 5 27, et Hygino lib. 16.
Eustathius ad H. v. 12: ἡ δὲ Θρα-
κία Σάμος λέγεται καὶ Σαμοθράκη
συρδέτας. νεκείων δὲ οὐτὴν πρὸς
διαπολὶν τῆς ἐστέρας Σάμου τῆς
Ἰωνικῆς. immo tres distinctae Sami,
de quibus docte noster Orellius in
Thes. Geogr. ideo firmanda in Van-
done prisca lectio (L. L. 4 10):
terra et caelum, ut Samothracum
initia docet, sunt dei magni, et
hi quos dixi, multis nominibus.
nam neque quas Samothracia (non
Imbracia aut Imbrasia) ante por-
tas statuit duas viriles species ahenas,
dei magni; neque ut vulgus putat,
hi Samothraces dii qui Castor et
Pollux: sed hi mas et femina, et
hi quos augurum libri scriptos ha-
bent sic d'ivi p o t e s; et sunt pro il-
lis qui in Samothrace Deol συρδετοί.
Iuda quae Varro dicit, sunt haec
sacra de quibus noster, sacra re-
ligiosa in primis etiam apud Ro-
manos. ideo Iuven. 3 144: iurec-
ticet et Samothracum et nostrorum
aras. Subdit: ἐν Σαμοθράκῃ ἡσάν
τελερὰν τῆς, ὡς ἐδόξεον τελεί-
ωθαι πρὸς ἀλεξυπέλαγον καὶ ὕψος

res depulsi. igitur ab Illo, quaeque sibi varietate fortunae
et nostri origine veneranda, relegit Asiam, appellitque Co-
lophona, ut Clarii Apollinis oraculo uteretur. non sentina
illuc, ut apud Delphos, sed certis e familiis et ferme Mileto
sacris sacerdos numerum mado consultantium et nomina au-
dit; tum in specum degressus, haurita fontis arcani aqua,

τοῦτον. ἢν δὲ ἐκείσε καὶ τὰ τοῦ
Κορυβατίων μυστήρια καὶ τὰ τῆς
Ἑστῆος. propter religionem loci con-
fingebant illuc olim nocentes, ut
colliges ex L. 2 Anthologiae p. 209,
et facte Persei Macedonum regi
apud Livium 45 5 et 6. adde Stra-
bonem 10 p. 470. Lirs. de sacris
Samothracum addo Diodorum Sic.
5 47. Ean.

1. igitur alio quaque M. tur-
latus locus, aut insula. alii tholos
tutam, sic reponito. atque illum
in regressu sacra Samothracum in-
tere nitentur. ubique quae
varietate fortunae et origine nostri
tuerenda, ubi aequaliter depu-
lari. igitur relegit Asiam. sed
quae varietas fortunae aut origo Ro-
manorum in Samothrace? principium
Troianae gentis inde a Troia
autem Romani. Dionysius 1 68
Dardanium facti in hanc insulam ve-
niss, quae tunc Melane dicta; et
pulum inde sterilitate soli devenisse
ea Phrygia loca, ubi post Troia.
Ideo etiam Dardania dicta Samothrace,
ut Plinius aetior 4 23, bene ergo
origiae nostri. sed et Varro (2 Hu-
manum) Dardanium deos permittit
ex Samothrace in Phrygiam, Ae-
neam ex Phrygia Italiam advenisse
tradidit. et quaedam huic rei sug-
geret Servius, in Aeneid vatis augur
(Aen. 3 96) aditum exquirite mo-
tem. varietatem fortunae vel ad
Dardanium refer, vel ad Romanos,
qui ex tunc parvis augur. Aeri ta-
men potest ut multis locis sit,
siveque aliquid de Illo etiam in-
veniam, fatis non dubio Romanis
gentis. Lirs. subestitit ubi Pheas-
lemb, cuius ipse protulus comie-
tura olim et nihil satis est, ut pre-
cipue quae sit Illo quaque. in-
colligimus Troiae reliquias compo-

etas Germanico, non cum transiret
angustias Hellepontii et ad oron
Ilionum properaret, ut vult Bal-
nerius (etiam praeter ea extrema Asiae
a Lesbo consentienti brevis cursus
Saxton et ad Europaeum Hellepont
ac Propontidis latus fuerit), sed
regresso, cum et alia superiora In-
feria Asiatici cum protuliam et
ajus credibile est. ibi forte navibus
ad Sigaeum appulsi tenuit ei in
mentem de Samothrace illius ve-
nerandis, iamque eo velis, si dare-
tur, et remis. sed nunc e septen-
trionum illius protuliam quae Thra-
ciam vocant, pertinaciter adversus
in inceptu desistere compulsi. igitur
Illo quaque Illo, Boeotia, igitur
continuo itinere ab Illo, quod
reduxit a Bosphoro Thraciam tenuit,
et illis quae istis loci, vel quod
varia sorte celebris fortunae ludas
fuerant, nunc splendida regna, nunc
rudera et cadavera navigant, vel
quod inde origo Romanae gentis de-
scendit, conspecta nec sine sacro
honore et religione quadam visenda,
his, inquam, relictis, ut inceperat,
Asiae oram legere pergit. Ideo re-
legit. Graec. sed Helianthus volebat
ab Illo, quod vestigiis corruptae
lectionis melius responderet; et est
lenius ab Illo relegit quam Illo.
quod recepit Ryckius. Ean.

18. Clarii Apollinis oraculo] Strabo
tamen, qui huc actus compar, ita
loquitur de hoc oraculo (14 p. 642)
nequam nullum tale fuerit. Ko-
λοφών πόλις Ἰωνική, καὶ ποδ
αὐτῆς ἑλκός, ὅς Νικαίου Ἀπόλ-
λωνος, ἐν ᾧ καὶ μαρτύριον ἦν ποδ
καλόν. Lirs.

4. Mileto accitit] hinc colligit
Spanhemius Colophonem colonos ac-
cepisse Mileto, de Usa et Fr. N.
dha. 3 p. 676. Ean.

ignarus plerumque litterarum et carminum, edit responsa
 versibus compositis super rebus quas quis mente concepit.
 et ferebatur Germanico per ambages, ut mos oraculis, ma-
 55 turum exitum cecinisse. at Gnaeus Piso, quo properantius
 13 destinata inciperet, civitatem Atheniensium turbido incessu
 exterritam oratione saeva increpat, oblique Germanicum per-
 stringens, quod contra decus Romani nominis non Athenien-
 ses tot cladibus extinctos, sed colluviem illam nationum co-
 mitate nimia coluisset: hos enim esse Mithridatis adversus
 10 Sullam, Antonii adversus divum Augustum socios. etiam
 vetera obiectabat, quae in Macedones improspere, violenter
 in suos fecissent; offensus urbi propria quoque ira, quia Theo-
 philum quendam Aereo iudicio falsi damnatum precibus suis
 non concederent. exim navigatione celeri per Cycladas et
 15 compendia maris assequitur Germanicum apud insulam Rho-
 dum, haud nescium quibus insectationibus petitus foret: sed
 tanta mansuetudine agebat ut, cum orta tempestas raperet in
 abrupta possetque interitus inimici ad casum referri, miserit
 20 triremis quarum subsidio discrimini eximeretur. neque tamen
 mitigatus Piso, et vix diei moram perpeusus linquit Germa-
 nicum praevenitque. et postquam Suriam ac legiones attingit,
 largitione, ambitu, infimos manipularium iuvando, cum vete-
 res centuriones, severos tribunos demoyeret locaque eorum
 clientibus suis vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in
 25 castris, licentiam in urbibus, vagum ac lascivientem per
 agros militem sineret, eo usque corruptionis proventus est ut
 sermone vulgi parens legionum haberetur. nec Plancina se
 intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursi-
 bus cohortium interesse, in Agrippinam in Germanicum

8. *colluviem illam*] respicit ad consuetudinem Atheniensium huius civitatis communicandi cum multis, atque adeo vendendi hominibus vilissimis ac perditis; de qua iam graviter questus Demosthenes *περὶ συντάξεως* p. m. 126; quod his his aduentum postea ab Augusto. vi Dio 54 7. similiter infra 3 54 negat Romanos iam unius urbis cives esse. Ean.

12. *suo M.*

18. *miserit triremes*] Livius 28 34:

PValerius Flaccus, cecurios ad persequendam retrahendamque navem cum miseret. utrobique intelligitur aliquot. Gnaev. M triremis.

28. *decursibus*] alia haec decursio ab illa funebri, de qua dixi. nam haec exercitii fuit, solita usurpari ter quot mensibus ex iustitiatione DAugusti. Vegetio campicursus dicitur, quem vide 1 27, 3 4. campestris decursio Suetonio in Galba 6; *campetram decursionem deute moderatus.* in Nerone 7: in-

contumelias facere, quibusdam etiam honorum militum ad mala obsequia promptis, quod haud invito imperatore esse fieri occultus rumor incedebat. nota haec Germanico: sed
 56 praeverti ad Armenios instantior cura fuit. ambigua gens
 ea antiquitus hominum ingeniis et situ terrarum, quoniam
 nostris provinciis late praetenta penitus ad Medos porrigitur,
 maximisque imperiis interiecti et saepius discordes sunt, ad-
 versus Romanos odio et in Parthum invidia regem illa tem-
 pestate non habebant, amoto Venone: sed favor nationis
 10 inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod
 is prima ab infantia instituta et cultum Armeniorum aemula-
 tus, venatu epulis et quae alia barbari celebrant, proceres
 plebemque iuxta deviaxerat, igitur Germanicus in urbe An-
 taxata, approbantibus nobilibus, circumfusa multitudine, in-
 15 signe regum capiti eius imposuit. ceteri venerantes re-
 gem Artaxiam consalutavere, quod illi vocabulum indiderant

dictaque decuriones praetorianis scutum sua manu praetuli. et sane indecorum feminam in his spectari et voluit moderari. Lirs.

3. *incidebat M.*

4. *praeverti]* ita infra 4 32: *aut si quando ad interna praeverterent.* Curtius 6 6: *tamen ad Satibarzannem opprimendum praeverti optimum ratus.* Apuleius Apol. (p. 75 ed. Fric.): *nunc tempus est ad epistolas Pudentillae praeverti.* Plautus et Livius quoque, sed sine praepositione. Lirs.

5. *et]* sed M.

quoniam M: valgo quo.

6. *praetenta]* possis intelligere Armenis ex verbis ambigua ea gens, ut aliis in locis: sed non necesse. Valer. Fl. 3 167: *Armeniae praetentus ibet;* quem locum iam attulit Aurelius. ibi v. Barmanus. Ern.

10. *Pontici]* melius Ponti. Polemonem Zenonis rhetoris filius ad regnum pervenit concessu Antouii et Augusti; de quo vide Dionem 80 33 et 44, in actis anni 729. uxorem habuit Pythodorum; quam mire a prudentia aliisque virtutibus laudat Strabo (12 p. 555), et quae nunc, mortuo marito, praerat to-

bis regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniae datus rex. Strabo l. c. p. 556: *τῶν δὲ τῆς Πυθωδωρίδος υἱῶν ὁ μὲν ἰδιώτης συνδίδωκε τῇ μητρὶ τὴν ἀρχήν, ὁ δὲ νεωστὶ καθίσταται τῆς μεγάλης Ἀρμενίας βασιλεὺς.* Lirs. conjectura Lipsii non necessaria, ut iam monuit Heimsius. Ern.

11. *aemulatus]* posuit Sallustiano exemplo (ex fragm. H. l. 3) legi *aemulus.* at *Pompeius a prima adolescentis Alexandri regis factis dictaque aemulus erat.* Lirs. ut adiectivum habeat casum verbi ἀρχαίνω. vide Cordium ad Sallust. p. 978. sed talia ut, ubi libri habent, non mutanda, ita non contra libros obtrudenda. Ern.

14. *insigne regium]* Zenonem itaque regem Armeniae dedit Germanicus, sed sine ullo, ut vides, bello. addo, nec metu belli. mirum igitur a Suetonio scribi, Cal. 1: *Germanicus cum Armeniae regem devicisset, Cappadaciam in provincias formam redigisset, Antiochiae obiit.* quem, rudes, ille regem devicit? auctoritate tota res perfecta, non armis. videbar apposite corrigere *devicisset.* sed nec id plane verum, quia Vonones a

ex nomine urbis: at Cappadoces in formam provinciae redacti
 Quintum Veranum legatum accipere; et quaedam ex regia
 tributis diminuta, quo minus Romanum imperium speraretur.
 Commagenis Quintus Servaeus praepositus, tum primum ad
 57 ius praetoris translatis. cunctaque socialia prospere composita
 non ideo laetum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis,
 qui iussus partem legionum ipse aut per filium in Armeniam
 ducere utrumque neglexerat. Cyri demum apud
 hiberna decumiae legionis convenire; firmato vultu, Piso ad-
 10 versus metum, Germanicus, se minari crederetur; et erat,
 ut retuli, elementior. sed amici accendendis offensionibus
 validi intendere vera, adgerere falsa, ipsumque et Placcianum
 et filios variis modis criminari. postremo paucis familiarium

Silano dudum regno amotus, ante Germanici adventum. Itaque corrigas
 potius reges stabiliat. Lrs.

1. ex nomine urbis] mirum, cum iam ante plures reges eo nomine fuerint; et urbs ipsa potius nomen habuit ab aliquo regum, uti Tigranotelta. Lrs. Gronovius coniecit ex conditore urbis, sive ex nomine conditoris urbis. ERN.

2. legatum accipere] hiems media est, tamen aestas. legatum, inquit: nomen id est praetorem sive propraetorem? ita enim dicti qui in Caesaris provincias missi; et hos omnes legi reperio e senatu. si id est, qui Dionem nobis conciliet super eadem re scribentem, 57 17: καὶ τοῦτον καὶ ἡ Καππαδοκία τὴν τε Ποντικὴν ἐξέσπετο καὶ ἰσχυρὴ ἐπεσέσθη. si enim equiti, quomodo legati? fateor. In minores provincias saepe equites misit, immo et libertos: sed cum procuratorum titulo, non legatorum. tamen a Dione et Tranquillus est in Vespas. 8: Cappadociae propter assiduas barbarorum incursum legiones addidit, consideransque rectorem imposuit pro equite Romano. ego comecam primo quidem legatum impositum, sed post id mutasse; Dionem autem oculos habuisse in eo quod obtineret, non quod obtinisset. Lrs.

4. Commagenis] duplex elementum in hac voce animi requirunt. On.

servaeus M.

5. praetoris] vetitus esset propraetoris: sed. ita interpretatur, et passim in Tacito praetor, propraetor, legatus munere eodem. Strabo ad hanc rom. 16 p. 340: ἡ Κομμαγηνή μικρὰ τις ἐστίν, ἔχει δὲ λαμπρὴν πόλιν Σαμόσατα, ἐν ᾗ τὸ βασιλεῖον ὑπῆρχε πρὶν δ' ἀπαρχία γέγνε. nec moveat te, quod Suetonius l. c. provinciam eam factam primum vult a Vespasiano, quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, ut narrat Dio 59 8. Antiocho, inquit, Antiochi filio Commagenae paternum regnum adiectis Ciliciae maritimis dedit. uti ergo Caligula Tiberii, sic Caligulae decretum Vespasianus rescidit. Lrs. adde dicta ad l 74. ERN.

13. haec de dissidio et calumniis inter Pisonem et Germanicum, quique partium utriusque ibi erant. sed quomodo filios criminatur? sane unus ibi MPiso. Silius; et Gnaeus alter omnes haec tempore in urbe egit, quod ipse Tacitus infra 3 16 scripsit; nec paternae fortunae aut criminis petuit adiungi. vide an non filium; nisi et Caecus Romae aliquid in Germanicum. aut criminanti universe sunt filiorum superbiam, contumaciam, aut tale. Lrs. videtur plurimis non argendus, ut si liberos dixisset. sic leges de lege una dicuntur, et infra c. 71 parentes. ERN.

adhibitis sermo coeptus a Caesare, qualem ira et dissimulatio gignit, responsum a Pisone precibus contumacibus; discesseruntque apertis odiis. postque rarus in tribunali Caesaris Piso, et si quando assideret, atrox ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in convivio, cum apud regem Nabatæorum coronae aureae magno pondere Caesari

1. *ira et dissimulatio*] Muretus male et contra mentem Taciti conficit *irae dissimulatio*. nam *irae dissimulatio* talis potest esse, ut frontem et verba praeferat summo-pere amantium: at *ira et dissimulatio* est, ubi insignis et nota ira sic insigni comprimitur animo, ut identidem erumpat sese ac male tegat. accipe igitur, qualem vicissim nunc ira, nunc eius dissimulatio gignit, qualis solet alternari inter eos qui eodem tempore eodemque congressu frenos iracundiae modo relaxant modo adducunt. GAON.

2. *precibus contumacibus*, ut Inpiter apud Nasonem Met. 2 397 *precibusque minas regaliter addit*; quibus petebat quidem ne ea quae rei publicae causa et ex instituto egisset, in suam contumeliam verteret, ut Pompeius apud Caesarem initio belli civilis, simul demonstrabat, si tamen id faceret atque indignaretur, se id usque deque ferre, ut Cicero ad Appianum fam. 3 7. *foris et adiciebat scire velle quot sibi sint domini*: Tiberio putasse soli rationem actorum reddendam. GAON.

3. *discesserantque M. opertis*] lego *apertis*. LIPS. scio *offensarum operta* in H. 3 65. attamen omnino Lipsio subscribe, et place alterum *to opertis* alienum puto. naturaliter enim evenit ut ex huiusmodi colloquiis, inter ingenia praesertim dissociabilia, exeant profemi inimici. et tum quae praecedant, tum quae sequuntur, alteram firmant. si odiis opertis discessissent, leues querelas expurgatio, hanc eius qualiscunque acceptio, et rursus aliqua mutuae fidei species sollicitosque vultus laeti exceperunt. at hic sermo ira et dissimulatione mixtus, dea preces arrogantes ac nihil ce-

dentis quid possant gignere aliud quam odia resecta et apparentia? iam, si nolebat sciri Piso se cum Germanico in gratia non esse, cur rarus in tribunali Caesaris, cur austerus, cur diversa semper sententia? stultitiam Cicero vocat in *obscuris odio apertas inimicitias* ostendere, ad Fam. 3 10. denique innata utrique indoles, hoc est et simplicitas Germanici et ferocia Pisonis, satis refutare vulgatum videntur. quae Gruterus urget, ad ea responsio facilis. aliud e colloquio *discedere odiis apertis*, hoc est ita ut alienatorum animorum signa satis apparuerint; aliud denuntiare inimicitias et omnem consuetudinem rumpere. velim scire, Lucullus et Pompeius in Galatia digressine fuerint etiam *opertis odiis*? *certatim inter imperatores iurgius*, inquit Velleius 2 33. item annon postea quoque vixerint *apertis odiis*, quum Pompeius in provincia Luculli acta rescinderet, Lucullus Pompeii acta confirmari a senatu prohiberet? *Πομπήϊος δ' ἦν μὲν ἐκ τῆς στρατηγίας διαφορὰ πρὸς Λούκουλλον*, ait Plutarchus: neutrum tamen alteri amicitiam libello renuntiassse legimus. sed *cum finem gratiae* ponebant. sed quibus libuisset? non utique omnes, sed qui simpliciter in gravissimis offensis agerent. sed non ita praefestine, quos honoris collegium aut provinciae societates conglutinasset, etiam post manifesta odia. GAON. Heinsius *opertis* defendit eodem quo Gruterus argumento, quod amicitia post demum c. 70 renunciata. ERN.

6. *coronae aureae*] coronae convivorum e floribus folisque vulgatae, non aequae ex auro. quas tamen non solum in illo Orientis luxu, sed etiam Romae usum aliquem habuisse discas ex Capitolino,

et Agrippinae, leves Pisoni et ceteris offerrentur, principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari; abiecitque simul coronam, et multa in luxum addidit; quae Germanico, 58 quanquam acerba, tolerabantur tamen. inter quae ab rege Parthorum Artabano legati venere. miserat amicitiam ac foedus memoraturos, et cupere renovari dexteras, datarumque honori Germanici ut ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Suria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. ad ea Germanicus de societate Romanorum Parthorumque magnifice, de 10 adventu regis et cultu sui cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciae maritimam urbem amotus est. datum id non modo precibus Artabani sed contumeliae Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia et 15 dona, quibus Plancinam devinxerat.

qui in Aelio Vero 6 scribit: *data etiam convivis aurea atque argentea pocula et gemmata; coronas quin etiam datas lemniscis aureis interpositis et alieni temporis floribus.* item Ulpiano (lege 19 § 13 et 14 D. de auro et arg. leg.): *cedent igitur gemmae fialis vel lanaeibus, inclusae auro argenteae. sed et in coronis mensurarum gemmae coronis cedent, et haec mensis.* at in Aegypto hunc morem Iustinus tangit 18 2. *missi, inquit, a senatu in Aegyptum legati cum ingentia sibi a Ptolemaeo rege missa munera spreverunt, interiectis diebus ad coenam invitatis aureae coronae missae sunt, quas illi honoris causa receptas postera die status regis imposuerunt.* etiam Polybius 15 31, qui ostendit tamen regibus tantum ex auro dari solere, aliis alias. itaque narrat de Aristomene quodam, qui Agathocli, etsi non regi, per adulationem eius generis imposuit. *πρῶτος μὲν γὰρ, inquit, ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ δειπνον καλέσας τὸν Ἀγαθοκλέα, χρυσοῦν στέφανον ἀνέθηκε μόνῳ τῶν παρόντων, ὃ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτοῖς ἔθος ἐστὶ μόνους συγχωρεῖσθαι.* neque scio an hac faciat, quod Laertius in Xenocrate 15 scribit: *χρυσὸν στε-*

φάνω τιμηθέντα ἐπὶ ἄλλῳ πολυπόσας. certe ad convivium etiam spectat. Lips.

1. *principis Romani*] claret sententia. quasi dicat luxum illam alienum Romanis moribus, dignam Parthorum. Aemilius (Ferretus) tamen hic λεπτολογεῖ, et perdis multa verba. Lips.

6. *memoraturos*] verbo signato et proprio hac in re usum Tacitum notavimus ad Plantum Paed. 5 1 36. Gron.

8. *neu*] legendum putant Mercerus et Pichena *ne*, hic etiam *ne* id. nihil mutari placet. videtur enim et genus τοῦ ἐν διὰ δυοῖν esse, et sermo legibus pactionibus conditionibus proprius: *ne sit, neu faciat*, pro illo *ne sit, ubi vetitum faciat*. quare autem proceres gentium Germanicus et Artabanus ingeniosissimo Mercero? saltem tempus anguste captum, quasi Vonones Artabano tantummodo gravis vicinus, dum ipse et Germanicus in proximo. quin proceres gentium acceperim praefectos et satrapas plurimarum gentium Parthis parentum, et discordias rebelliones, defectiones, dissensiones Parthorum inter sese. neque aliter Freiusheimius, puto. Gron.

59 Marco Silano Lucio Norbano consulibus Germanicus Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitatis. sed cura provinciae praetendebatur, levavitque apertis horreis pretia frugum, multaque in vulgus grata usurpavit: sine milite incedere, pedibus intectis et pari cum Graecis amictu, Publii Scipionis aemulatione, quem eadem factitavisse apud Siciliam, quamvis flagrante adhuc Poenorum bello, accepimus. Tiberius cultu habituque eius lenibus verbis perstricto, acerrime increpuit quod contra instituta Augusti non sponte principis
10 Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis nisi permissu ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Aegyptum, ne fame urgeret Italiam quiaque eam provinciam claustraque terrae ac maris, quamvis levi praesidio adversum ingentes exerci-
60 tus, insedisset. sed Germanicus nondum comperto protectionem eam incusari, Nilo subvehebatur, orsus oppido a Canopo. condidere id Spartani ob sepultum illic rectorem navis Canopum, qua tempestate Menelaus Graeciam repetens

1. *Aegyptum*] malit in *Aegyptum* Pichena. frustra. sic enim loquebantur. Livius 45 10: *ad susceptam legationem peragendam navigare Aegyptum pergit*. Iustinus vel Trogus 23 2: *uxorem genitosque ex ea duos parvulos Aegyptum remittit*. cf. et 28 4. GRON. noster ante c. 54 *transmisit Lesbum*. ERN.

2. *cognoscendae antiquitatis*] auditis, principes? imitamini. haec cognitio ad gloriam honestumque excitat; haec parandi vias ostendit. LIRS. *causa*, nomine intelligi, more Graecorum, vix opus monere, plura exempla notata ad 3 7. ERN.

3. *horreis*] publicis, opinor, ubi frumentum asservabant in plebis Romanae, et quod superesset, in alios usus. at ille, in caritate forte annonae, indigenis indulgit. LIRS.

5. *pedibus intectis*] interpretor incessasse crepidatum palliatumque. plura in Exc. K. LIRS. adde interpretes ad Cic. pro Rab. Post. 10. ERN.

P[ublii] Scipionis] intellige Africanum maiorem, de quo id. tradit Livius 29 10. ERN.

9. *contra instituta*] vide Suet. Tib. 52, et quae dicam ad H 1 11. LIRS.

12. *illustribus*] de hoc cognomine equitum infra ad 11 4. LIRS.

13. *claustraque terrae ac maris*] intellegit Pelusium, Paraetionum et Alexandriam. in Propertio 3 7 55: *claustraque Pelusii Romano subrulta ferro*. LIRS. Grotius et Heinsius *que* delegeri malebant, ut per appositionem dicerentur *claustra t. ac maris*. quod non necessarium foret, etiam si per appositionem adderentur. nam *το* *que* *ἐξηγητικῶς* capi posset. v. supra ad c. 14. sed Lipsium sequor. nam non tam provincia vocari potest *claustra terrae ac maris*que, quam urbes et portus, per quos illa provincia adiri, e provincia in mare veniri potest. itaque semper *claustra* videbis de urbibus, portibus, montibus celsis dici. atque sic est in omnibus exemplis, quae bene multa congressere Heinsius ad Velleium 1 3 et Brouckh. ad Propert. 1. c, qui et ipse hunc locum sine *que* laudat; et inter alia locum Lucani

diversum ad mare terramque Libyam deiectus. inde proximum annis os dicatum Herculi, quem indigenae ortum apud se et antiquissimum perhibent, eosque qui postea pari virtute fuerint in cognomentum eius adscitos; mox visit veterum Thebarum magna vestigia. et manebant structis molibus litterae Aegyptiae, priorem opulentiam complexae; iussusque e senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia aetate militari, atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libya Aethiopia Me-

10. 509, ubi diserte *Pharos pelagi claustrum*. ERN.

1. *diversum* h. e. quod esset in contraria plaga ei, qua esset quod petebat. sic *diversae fenestrae* apud Ovidium in Amoribus; qui saepe hoc verbo ita utitur, sic 3 2: *diversa oppida*. ERN.

recepit post Gronovium *deiectus* pro vulgato *delatus*, cum in M sit *delectus*, ex quo Heroaldus fecit *delatus*, cum debuisset *delectus*. sed ea notio huius verbi tum nondum eruditis erat satis observata et nota; de qua vide' IGronovium et Drak. ad Liv. 23 34. Pichena etiam volebat addi *est*; quod omisum a librariis putabat, cum sigaeum eius in codice non adsequerentur. sane durum est id hic abesse. ERN.

Acidalius volebat *inde ad proximum*. at Tacitus ea particula, qua invare illum se putat Acidalius, uti noluit; quippe qui ad verba illa *inde proximum annis os intellectum* voluit ex sequenti membro *to visit*, quasi esset *inde visit proximum annis os dicatum Herculi*, *max Thebarum vestigia*. quod haud scio an satis consideraverit et vir doctus; qui *παρὰ ποταμὸν* adhuc *proximum Nili ostium Heracleoticum appellatur*; quasi rationem huius vocabuli tantum edat Tacitus, non ipsum os ingressum, et quae circa occurrerent visenda, adlisse et contemplatum esse significet Germanicum. immo *adhuc proximum Nili ostium adiut, Heracleoticum appellatum*, etc. Gron. recte haec a Gronovio disputantur. sed ita minor distinctio esse debet ante *mox*, non punctum

ut est in editionibus Rheanae Gronoviorum Ryckii et aliis, sed minor, ut in Lipsiana qua usus sum; atque interpretari. ERN.

2. de *Hercule Aegypto* Herodotum 2 42; Mela 3 6, Arrianum de rebus Alex. 2 p. 125, et Diodorum 1 24 iam laudavit Muretus. ERN.

3. *magna vestigia*] Strabo 17 p. 816: καὶ τὸν δεικνύοντα ἑρῶν τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐπὶ ὁδοῖς, καὶ σταδίου τὸ μέτρον. hic tamen latinus patet *magna vestigia*, ut sequentia facillè indicant, de quibus ibidem Strabo. ERN.

structis molibus] intellegit obeliscos, de quorum frequentia et nobis consulè omnino Ammianum 17 4, atque in hac ipsa re nos etiam in Aegyptiis admirandis. Lips. de obeliscis v. Diodor. 1 57. eius de quo h. l. sermo est, qui fuit Ramensis et nunc quoque Romae videtur, omnium qui fuere maximus, forma aet' incisa reperitur in Ammiano Gronovii l. c. *litterae* autem intelligendae hieroglyphicae, s. potius tituli, inscriptiones litteris Aegyptiacis. sic et Livius loqui solet. ERN.

8. *septingenta millia*] magnitudo numeri fecit ut nonnulli conicerent *septuaginta*; quos refellit Vossius ad Mel. 1 9. ERN.

9. de hac tanta potentia Aegyptiorum nihil legi. nec facile credam. nam quod Suidas ait, Thulin quemdam Aegyptium regem usque ad Oceanum imperium tenuisse, a quo dicta sit Thule, quid tam infandum somniavit viles aegrotus? nesciq an

disque et Persis et Bactriano ac Scythia potitum; quasque terras Suri Armeniique et contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum hinc Lycium ad mare, imperio tenuisse. legebantur et indicta gentibus tributa, pondus argenti et auri, numerus armorum equorumque, et dona templis ebur atque odores, quasque copias frumenti et omnium utensilium quaeque natio penderet, haud minus magnifica quam nunc vi
 61 Parthorum aut potentia Romana iubentur. ceterum Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum, quorum praecipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens; disiectasque inter et vix per-

hic sit Rhamses, quo regnante Ilium captum esse vult Plinius 36 14. ubi tamen leges *Ramises*, corrupte. Lirs. quae de scriptura nominis varia apud veteres, num idem qui Sesostris, et aliis disputantur, rectius, qui scire volent, in compilationibus historicis quaerent quam in notis ad Tacitum. Itaque de his dicendum non putavi. *Sesos/ris* intelligi vult etiam Perizonius Orig. Aegypt. c. 17. ERN.

1. *pactriano* M. 1, et 5. *epur.*

3. *lycum* M.

4. *indicta g. tr.*] de his prioribusque vide Strabonem l. c, qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculata fide, egregius mehercules et non ad vulgi gustum scriptor. Lirs.

7. *vi Parthorum* i. e. imperio. sic alibi *vim Romanam* dixit 3 60, H. 4 69. ERN.

9. *intendit animum*] Livius praefat. ad illa mihi pro se quisque scribiter intendat animum, quae vita, qui mores fuerint. GRON.

10. *Memnonis saxea effigies*] visitur. ut Plinius 36 11 vult, in Serapis templo forma colossi; quem, ait. cotidiano solis ortu contactum radiis crepare dicunt. Iuvenalis 15 5: dimidio magicae resonant ubi Memnone chordae. dimidium cur vocet, explicat Strabo l. c: τοῦ δ' ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπρωκε σείσμου γερνέοντος, ὡς φασί. qui etiam vidisse se ait, et cum multis aliis

circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus 6 4. ab Apollonio eam statuem in Aethiopia visam ait; et mentitur non insolens, sive ipse sive impurus ille magnus. nam certum est in Aegyptio fuisse. vide praeter alios Pausaniam in Atticis. Lirs. hanc saxeam effigiem Memnonis exhibet Ptolemaeus (Descr. of the East t. 1 p. 102 tab. 26 et 27) cum multis inscriptionibus eorum qui se sonum illum audisse testarentur. v. et eius Inscr. ant. c. 9. ERN.

11. *disiectasque*] haud scio an recte intellexerit Freinshemius: certe loquitur quasi nolit intelligi. quis enim assequitur *incertas arenas*? nam *dispersas* quis non putet passim iacentes? aut spargente aliquo, sive is ventus sit, portatas et passim abiectas? ut apud Maronem Ecl. 3 87: *pedibus qui spargat arenam*, et Georg. 3 284: *sparsa ad pugnam proludit arena*. necdum tamen ex his scias quae sint Tacito *arenae disiectae*. quo vocabulo significat ille proprium huius materiae τὸ ἀσύναντον, ἀσύγχλωστον, quod singula corpuscula vel singuli pulvisculi ab aliis secedunt, eoque ad moliendum aut accipiendo suscipiendoque operi est inutilis. unde ὁ λόγος: ὁ αὐτὸς δὲ μῦθος τὴν οὐκ ἄντιον ἐν τῇ ἀμύμονι etc. merito igitur Tacitus ad augendum rei miraculum addit arenas inter *disiectas*, id est solutas, dissociabiles, intractabiles ob segregem naturam, tantas moles structas.

vias arenas instar montium eductae pyramides certamine et opibus regum; lacusque effossa humo, superfluentis Nili receptacula; atque alibi angustiae et profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperii, quod nunc rubrum ad mare patescit.

62 Dum ea aetas Germanico plures per provincias transigitur, haud leve decus Drusus quaesivit illiciens Germanos ad discordias, utque fracto iam Maroboduus usque in exitum insisteretur. erat inter Gotones nobilis iuvenis nomine Cautalda, profugus olim vi Marobodui, et tunc dubiis rebus

nam etsi hae vento quoque, ut ubique, agitentur et iactentur, non sunt tamen, ubi sitae Pyramides, Garamantum arenae, quae castra obruere possint. Gron. vix aliter explicari possunt *disiectae arenae* quam facit Gronovius, etiamsi aliqui falsum est in istis locis non esse arenas, quae vento agitentur, varientur, et obruant res etiam editas, cum hoc diserte tradat testis oculatus Strabo. sed mihi tamen frigidum hoc epitheton h.l. videtur. quis enim non per se intelligit tales esse arenas? et quorum dicat brevitatibus amantissimus auctor? in poeta tale epitheton ferendum, non in tali historico. neque in arenis structae sunt pyramides, sed ἐν ὄρεινῃ τῇ ὀφεινῇ, ut diserte Strabo l. c. in saxis circumdatis arenis. suspicor Tacitum dedisse *desertas*, quod est frequens arenarum epitheton. ut permutantur in libris *disiectus* et *defectus*, item *defectus* et *desertus*, ita et *desertas* potuit fieri *disiectas*. Brotier reiecit hanc nostram coniecturam, sed simpliciter, ut solet. docendum erat *mobiles* arenas Latine *disiectas* dici posse; quod non credo, nec a quoquam est demonstratum. Ean.

1. *pyramides*] de his Herodotus 2 124, Diodorus 1 63 sq, Strabo 17 p. 807. Ean.

certamine et opibus regum] dum certant reges, aemulatione

gloriae, opes suas iactare posteritati. Ean.

3. *angustiae et profunda altitudo*] intellige Nili. intelligunt viri docti de duobus fontibus profundissimis, de quibus Herodotus 2 28. sed quae ibi traduntur, sunt e narratione Aegyptii, quam Herodotus ipse ridet. eae abyssi porro inter Syenem et Elephantinen, cum hic sermo sit de loco infra has urbes. denique in hac interpretatione negliguntur *angustiae Nili*, quae non conveniunt fontibus istis. arbitror igitur intelligi locum, ubi Nilus riparum angustis coartatus et incitatus effecit, ut sit altitudinem profundissimam, quam, augentes rem more suo Aegyptii, nullis mensuris penetrabilem dicebant. *spatia* sunt mensurae; neque opus cum Heinsio conicere *nullis inquirentium satis penetrabilis*, quod ne commodum quidem sensum facit, nec τερατολογίαις Aegyptiorum satis convenit. Ean.

5. alio sensu *claustra* quam paulo ante. nam nunc terminum et finem intellegit, qui claudit. insertum hoc autem in gratiam laudemque Traiani, qui res magnas gessit ad Orientem, limitibus imperii ad rubrum mare promotis. eleganter apud Suidam scriptor incertus super hac ipsa re: Προμαχὼν ἀρχὴ. αὐτῇ τῆς Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τῶν πρὶν μαχαρὶ ὑπερῆγεν, ὀρίσασμένη πέρατα αὐτῆς.

eius ultionem ausus. is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptisque primoribus ad societatem irrumpit regiam castellumque iuxta situm. veteres illic Suevorum praedae, et nostris e provinciis lixae ac negotiatores reperti, quos ius commercii, dein cupido augendi pecuniam, postremum oblivio patriae suis quemque ab sedibus hostilem in agrum transtulerat. Maroboduus nundique deserto non aliud subsidium quam misericordia Caesaris fuit. transgressus Danubium, qua Noricam provinciam praefluit, scripsit Tiberio non ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunae: nam multis nationibus, clarissimam quondam regem ad se vocantibus, Romanam amicitiam praetulisse. responsum a Caesare tutam ei honoratamque sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus eius aliud conducirer, abiturum fide qua venisset. ceterum apud senatum disservit non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum aut Antiochum populo Romano periade metuendos fuisse. exstat oratio qua magnitudinem viri, violentiam subiectarum ei gentium, et quam propinquus Italiae hostis, suaeque in destruendo eo consilia extulit. et Maroboduus quidem Ravennae habitus, si quando insolescerent Suevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non

πρὸς μὲν ἔω Ἰνδοὺς καὶ ἔρυσθ' αὖ
 Ἰνδοσσαν καὶ Νείλον καὶ καί πο-
 ρεύτας καὶ λίμνην Μαίωτιν, et
 reliqua, quae non dubie adtextit
 de rebus Traiani. Ita Tacitus 4 4:
 quanto sit angustius imperatum, prae-
 quam nunc videlicet meo aevo. Lips.

1. marcomannorum M.

2. corruptis primoribus ad societa-
 tem] concisum, sed elegans dicendi
 genus: corruptis primoribus et eo
 adductis ut societatem secum inirent.
 ductam est a Graecis. Herodotus
 1 23 de Arione: ἀπειληθέντα ἐς
 ἀπορίην παραιτήσασθαι, et c. 27:
 κατιστάμετο ἐς φόρον ἀπαγωγὴν.
 Boetius 3 49: ceteris ad dicendum
 testimonium exterritis. 4 10: cor-
 rupta ad scelus Livia. ibidem 45:
 mo vulnere in mortem affecit. Ern.

3. regiam] Boyssium in Her-
 cula silva, de quo attuli Strabonis
 verba ad c. 44. Lips.

4. ius commercii] quod Romanis

a Marobodu concessum amicitiae
 et honoris causa, sive sponte,
 sive petentibus Romanis. ius com-
 mercii amicitiae, honoris, grati
 animi causa dari solitum olim te-
 stantur multa veterum civitatum de-
 creta. Ern.

7. transtulit] debet esse trans-
 tulerat. vide tamen ad 1 53. Ern.
 transtulat M.

8 et p. 184 7. danuvium M.

11. nam] aut repetendum ἀπὸ
 κοινού scripsit, aut totum illud
 omisum, cuius ratio redditur,
 non indignum se cui opem ferat,
 quem tueatur Caesar; cuius generis
 plura exempla apud veteres occurrunt,
 de eoque dixit ad Homerum Clar-
 kius. hae rationes cui non placebunt,
 poterit conicere Tacitum scripsisse
 quam multis - - praetulisset. Ern.

13. si] ne si M.

21. rediturus] M habet redūns.
 et sic edidit Beroaldus, secutusque

excessit Italia per duodeviginti annos, consenuitque multam imminuta claritate ob nimiam vivendi cupidinem. idem Cautualdae casus, neque aliud perfugium. pulsus haud multo post Hermundurorum opibus et Vibilio duce, receptusque Forum Iulium Narbonensis Galliae coloniam mittitur. barbari utrumque comitati ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locantur, 64 dato rege Vannio gentis Quadorum. simul nuntiato regem Artaxian Armeniis a Germanico datum, decrevere patres ut 10 Germanicus atque Drusus ovantes urbem introirent. structi et arcus circum latera templi Martis ultoris cum effigie Caesarum, laetiore Tiberio, quia pacem sapientia firmaverat, quam si bellum per acies confecisset. igitur Rhescuporim quoque, Thraeciae regem, astu adgreditur. omnem eam nationem Rhoemetalces tenuerat; quo defuncto Augustus partem Thraecum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. in ea divisione arva et urbes et vicina Graecis Cotyi, quod incultum, ferox, adnexum hostibus, Rhescuporidi cessit; ipsorumque regum ingenia, illi mite et amoenum, 20 huic atrox avidum et societatis impatiens erat. sed primo subdola concordia egere: mox Rhescuporis egredi fines, ver-

hunc Alciatus. unde Gronovius vult regi *reditus*; quod non abhorret a Taciti more. sed ego potius *reditus* per compendium scribendi datum puto pro *rediturus*, atque hoc recte restitutum a Rhenano. saepe in hoc genere peccavit in illo codice librarius. vide mox c. 73 et 83, 8 18, 4 5 et 32, 13 6. B pro *datum* habuit *datum*. EAN.

4. Ryckius putat scribendum *Vibillio*. recte, ut opinor. sic *Vibullius* apud Caesarem Civ. 1 15. nisi potius legendum *Vibidius*, quod nomen mox, et passim in inscriptionibus antiquis, occurrit. EAN. daice M.

7. *Marum*] Marisus hic fluvius dictus Straboni 7 p. 304, Maris Herodoto 4 49, Marisia Iornandi Got. 22, Aethico Margus. tetinet nomen hodie, et incolis appellatur Maros. LIPS.

11. *Caesarum*] Germanici et Drusi. LIPS.

13. *Rhescuporim*] non in alio nomine magis variatum. Dio 54 34 55 30 *Ρασχύποριν*, Velleius 2 129 Rhescupolin, Suetonii optimas in Vaticano codex in Tib. 37 Thraseypolin, quomodo et in Livio scriptum leges. Lucanus vocat (5 55) *gelidae dominum Rascipolin orae*. de historia autem ipsa consule Dionem 54 in actis anni 738. LIPS. v. interpretes ad Suet. Tib. 37, in primis Oudendorpium, et Perizonium ep. ad Heinsium t. 4 Coll. Burm. p. 821. EAN. nupus (ap. Cary H. des rois de Thrace pl. 2) *βασιλεὺς ῥασκουπόριδος*. in alio (ap. Eckhel v. 2 p. 59) legitur *ῥασκουπόριδος*. OBERLIN.

19. *mite et amoenum*] adeo hoc verum est, ut Cotys ille etiam literis et poesi excultus fuerit. ad eum enim est elegia Ovidii ex Ponto 2 9, et in huius regno vates ille exsulavit. LIPS.

21. *vertere in se Cotyi data*] Li-

tere in se Cotyi data, et resistenti vim facere, cunctanter
 sub Augusto, quem auctorem utriusque regni, si sperneretur,
 vindicem metuebat. enimvero audita mutatione principis im-
 mittere latronum globos, excindere castella, causas bello.
 65 nihil aequae Tiberium anxium habebat quam ne composita
 turbarentur. deligit centurionem qui nuntiaret regibus ne
 armis disceptarent; statimque a Cotye dimissa sunt quae pa-
 raverat auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat, eundem
 in locum coiretur: posse de controversiis colloquio transigi.
 70 nec diu dabitur de tempore, loco, dein condicionibus, cum
 alter facilitate alter fraude cuncta inter se concederent acci-
 perentque. Rhescuporis sanciendo, ut dictitabat, foederi con-
 vivium adicit, tractaque in multam noctem laetitia per epu-
 las ac vinolentiam incautum Cotyn et, postquam dolum intel-
 75 lexerat, sacra regni, eiusdem familiae deos et hospitalis
 mensas obtestantem catenis onerat. Thraeciaque omni potitus
 scripsit ad Tiberium structas sibi insidias, praeventum insi-
 diatorem; simul bellum adversus Bastarnas Scythasque prae-
 tendens, novis peditum et equitum copiis sese firmabat.

vins 24 4: *deponendaque tutela, quae
 ipsi cum pluribus communis erat, in
 se unum omnium vires convertit.*
 Suet. Vesp. 4: *ut primum pro-
 vinciam attigit, proximis quoque
 convertit in se.* GRON.

4. *causas bello* i. e. quae res
 causae bello forent; unde fieri
 non poterat quin bellum oriretur.
formam loquendi, causas bello,
 valde usitatam Livio multis ex eo
 exemplis illustrat Drakenborchius ad
 3 46. EAN.

8. *ficta modestia*] qui videri cuperet
 nihil novi petere, facilis paci, aequis
 conditionibus contentus. EAN.

13. *adicit*] vellem Scaligero non
 venisset in mentem hic respici verbo
adicit ad coenas adiciales (p. 118
 ad Varronem R. R. 3 6). satis
 enim multos traxit etiam doctos vi-
 ros. at sciunt tirones *adiciales*
coenas esse nugas meras. *aditia-*
les dicendum, ut PFaber (Semestr.
 1 6), Gruterus, Lipsius (de magn.
 R. 4 9) monuere, ab aditu sacer-

dotii vel adeundo sacerdotio. ve-
 teres etiam *aditus aditi*, ut *senatus*
senati dicebant. et interpret optimus
 Suetonius Claud. 9, qui *aditalem*
 interpretatur quae *pro introitu sa-*
cerdotii daretur. GRON.

15. *sacra regni* i. e. sanctitatem
 regni nominis, quod reges sacro-
 sancti et inviolabiles, ut recte ex-
 plicat Freinsheimius, qui bene laudat
 Cic. Manil. 9. adde *sanctitatem*
regum e Suet. Caes. 6. EAN.

eiusdem familiae deos] commu-
 nes *deos patrios*, quos supra *pen-*
estrales vocaverat. Cicero etiam
 (pro domo 41) *familiares* appellat.
 v. supra ad c. 10, quamquam ibi
 non familiae, sed gentis dii patrii.
 EAN.

hospitalis mensas] similis lo-
 cus ap. Liv. 23 9, ubi pater filium,
 conantem interficere Hannibalem,
 sic deterret: *ab hospitali mensa*
surgis - - ut eam ipsam cruentares
hospitis sanguine? adde 15 52.
 EAN.

molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum innocentiae
 fidere; ceterum neque se neque senatum nisi cognita causa
 ius et iniuriam discreturos: proinde tradito Cotye veniret
 66 transferretque invidiam criminis. eas litteras Latinus Pan-
 dus pro praetore Moesiae, cum militibus quis Cotys tradere-
 tur, in Thraeciam misit. Rhescuporis inter metum et iram
 cunctatus, maluit patrati quam incepti facinoris reus esse:
 occidi Cotyn iubet, mortemque sponte sumptam ementitur.
 nec tamen Caesar placitas semel artes mutavit, sed defuncto
 10 Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pompo-
 nium Flaccum veterem stipendiis et arta cum rege amicitia,
 eoque accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Moesiae
 67 praefecit. Flaccus in Thraeciam transgressus per ingentia
 promissa quamvis ambiguum et scelera sua reputantem per-
 15 pulit ut praesidia Romana intraret. circumdata hinc regi
 specie honoris valida manus, tribunique et centuriones, mo-
 nendo, suadendo, et quanto longius abscedebatur, apertiore
 custodia, postremo gnarum necessitatis in urbem traxere.
 accusatus in senatu ab uxore Cotyis damnatur, ut procul
 20 regno teneretur. Thraecia in Rhoemetalcen filium, quem
 paternis consiliis adversatum constabat, inque liberos Cotyis

10. *Pando*] *padusa* M.

Pomponium Flaccum] est ipso
 de quo Ovidius de Ponto 4 9 75 sq.
 atque idem praefuit postea Syriae,
 ut scribit noster 6 27. Lirs. adde
 Suet. Tib. 42 et ibi notas, Velleium
 2 129. ERM.

11. *veterem stipendiis*] Pichena,
 Freinshemius, Ryckius volebant
 scribi *stipendii*. sed non necesse
 est ut, quia saepe Graeca constru-
 ctione noster utitur, propterea
 semper usum ptinemus, et ad eam
 rationem omnia loca in quibus ab-
 lativus est mutemus, cum nulli
 certae legi se adstrinxerint in hoc
 ne quidem poetae, nimisque multa
 loca in contrarium repariantur. vido
 ad 1 3. deinde debebant docere
stipendium in singulari dici de eo
 qui iam plures annos meruisset.
primum quidem *stipendium* est apud
 Nepotem Caton. 1. sed de pluribus
 annis non memini me legere. dixi-

set opinor *veterem stipendiorum*, non
stipendii. itaque vulgatum non ten-
 tandum. ERM.

15. *praesidia Romana* i. e. castra,
 sive potius locum provinciae Ro-
 manae, ubi essent praesidia Ro-
 manae, qui esset in potestate Rom-
 anorum. Cic. pro Ligar. 9 et 10. v.
 Dukerum ad Liv. 38 11. ERM.

hic locus aut sic interpungendus
 est: *circumdatus hinc regi, specie
 honoris, valida manus: tribunique
 et centuriones* etc. aut *manu le-
 gendam: circumdata hinc regi s. h.
 valida manu, tribunique* etc. Ta-
 citus, atque etiam Livius saepe, ut
 poetae, etiam primo substantivo
 copulamque addunt. Livius 1 43:
hastaque et gladius. pro *hasta et
 gladius*. idque potuit frandi esse
 librariis. sed prius praefero, ne
 corrigendi necessitas sit. ERM.

19 et 21. *cotyis* M.

dividitur; iisque nondum adultis Trebellienus Rufus praetura functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo maiores Marcum Lepidum Ptolemaei liberis tutorem in Aegyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam devectus, atque 68 illic fugam tentans, an fido crimine, interficitur. per idem tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memoravi, corruptis custodibus effugare ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque et consanguineum sibi regem Scytharum conatus est. specie venandi omissis maritimis locis avia saltuum 10 petiit; mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolae ruperant audita regis fuga: neque vado penetrari poterat. igitur in ripa fluminis a Vibio Frontone praefecto equitum vincitur; mox Remmius evocatus, priori custodiae regis appositus, quasi per iram, gladio eum transigit. unde maior fides conscientia sceleris et metu indicii mortem Vononi illatam.

1. *Trebellianus* Freinshemio per analogiam videtur rectum: ut *Lucius Aemilianus* a *Iulio Aemilio*, sic *Trebellianus* a *Trebellio*; unde et *Trebellianum* *SCtum*, non *Trebellienum*, apud *ICton*. quasi non perinde per analogiam dicerentur *Allius Allienus*, *Nasidius Nasidienus*, *Aufidius Aufidienus*, *Gallius Gallienus*, *Bellicus Bellicenus*, et huiusmodi infinita. sic *Matius Matienus*: et tamen *Mutianum* malum dicebant. *GRON. trebellianus M.*

3. *MLepidum*] *Valerius Max.* 6.6. *Iustinus* 30.3. exstant et denarii argentei cum inscriptione *M. Lepidus pont. max. tutor reg.* in parte versa caput turritum, subscriptum *Alexandrea*. *LIPS.*

6. in *Ciliciam*] *Pompeiopolim*, supra 58. *Suetonius Tib.* 49 paulo aliter haec narrat, et cum *Tiberii* probro. sed et *Vononem Parthorum regem*, qui pulsus a suis quasi in fidem populi Romani cum ingenti gaza *Antiochiam* se receperat, spoliavit perfidia et occidit. ut *Taciti* narratio est, imperator extra culpam. *LIPS.*

8. conatus est specie venandi. omissis] *Acidalius* dubitat annon

potius sic distinguendum sit: conatus est. specie venandi, omissis mar. etc. potius dubites annon delendum rō est, et continua oratione faciendum inde in *Albanos Heniochosque ad consanguineum sibi regem Scytharum conatus*, specie venandi, omissis maritimis locis, avia saltuum petiit. *GRON.*

12. *Vibio Frontone*] *Bimardus* (in ep. de *Inscript. et aliis monum. antiquis municipii Augusti Allobrogum* t. 1 *Thes. Inscr. Murator.* p. 114) coniecit hic forte legendum *Livio Frontone* ex inscriptione ibi prolata *Livi Frontoni praef. equit*; aut si diversi sint, ab alterutro nomen accepisse *alam Frontonianam*, cuius subinde mentio in *Gruteri* (414.8, 537.7) et *Reineaii* (cl. 8.57) inscriptionibus fiat. haec incerta esse quilibet videt, etsi *Iulios* et *Vibios* in libris permutari etiam 14.28 videbimus: illud autem certum est, quod idem demonstrat contra *Suetonium*, qui eandem inscriptionem illustrare tentavit, praefectum equitum non esse qui universo equitatus praesit (quod etiam *PManutio* videtur ad *Ciceron.* ad *Div.* 2.17) sed qui alae. nunquam reperiuntur equites omnes sub uno peculiari

69 At Germanicus Aegypto remeans cuncta quae apud legiones aut urbes inusserat, abolita vel in contrarium versa cognoscit. hinc graves in Pisonem contumeliae; nec minus acerba, quae ab illo in Caesarem tentabantur. dein Piso abire Suria statuit. mox adversa Germanici validitudo tentus; ubi recreatum accepit vota pro incolumitate solvebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatus, festam Antiochensium plebem per hactores proturbat. tum Seleuciam digreditur, opperiens aegritudinem quae rursus Germanico acciderat. saevam vim morbi augebat persuasio veneni a Pisone accepti; et reperiebantur solo ac parietibus erutae hu-

duce fuisse, nisi cum dictator esset, qui magistrum equitum dixerat: sed erant sub legatis cum legionibus; unde Crassus Caesaris legatus equitum praefectus cohortatur apud Caesarem B. G. 3 26. praefecti porro nomen tenue, nec satis dignum eo qui universo equitatu praesit. Graeci coniungunt *χιλιάρχους* et *ἐπιτάχοντες*, ut Appianus B. G. 2, 102, ut alia taceam. nec impedit, quod simpliciter *praefectus equitum* dicitur. nam etiam *praefecti sociorum* commemorantur, qui tamen non omnibus sociis, sed tantum cohortibus sociorum singulis praefuere. gravior dubitatio est Manutii l. c. ex eo quod Labienus apud Plutarchum praefectus equitum dicitur in exercitu Pompeii, qui ante legatus apud Caesarem fuerat. sed aut contentus causa id factum est, de quo questus est Labienus, aut aliquid tum extra ordinem constitutum est a Pompeio propter multitudinem equitatus. nam de CVoluseno (ap. Caes. B. G. 3 60) et QVaro (ibidem) non dubitanter pronuncium praefectos alarum fuisse. praefectos equitum esse eosdem qui alarum, statuunt etiam Schelius ad Hyginum p. 75, Dodwellus Annal. Vellei. 1 15. clarissimus locus est ap. Valer. M. 2 7 9, iam laudatus Bimardo, ubi CTitius praefectus equitum praefuisse turmis equitum quibusdam dicitur. ERN.

4. *tentabantur * dein Piso*] ad eam quam posui notam, suspicio mihi est ne quid desit. non enim satis

plepa videtur narratio. LIPS. Accidit conciliabat denique, non male. eo enim verbo utuntur Latini eleganter; ubi enarrare singula voluit, sed ad finem properant. v. Graev. ad Suet. Aug. 23. ERN.

7. *admotas*] sacrorum verbum est. Suetonius in Calig. 32: *admotas altaris victimam, succinctus poparum habitu*. idem significat quod Tibullo et aliis statuere ad aram. LIPS. *festam*] laeto habitu et candidatum. LIPS.

8. *Seleuciam*] plures Seleucia, atque adeo in ipsa Syria. sed hanc puto quae *Picria* cognominatur Straboni, Ciceroni, Polybio, Ptolemaeo. nam in litore maris est, parabatque navigationem Piso; tum etiam haud procul Antiochia, a qua veniebat. LIPS. ceterum *degreditur* scribendum videtur. ERN.

9. *aegritudinem*] intellige eventum morbi. ERN.

11. *parietibus*] Muretus *parietinis* conciliat. LIPS.

erutae humanorum corporum reliquiae] Dio sic expressit: *ὅσα γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ἣ ἦκεν κατεσφραγισμένα καὶ ἐλασμοὶ μολιβδίνου ἀπὸς τινὰς μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐχούτες ζώντος ἐν' εὐρέθῃ*. sunt hae persuasiones a vulgo, et ideo vanae. Appuleius callide descripsit Miles. 3: *instruxit feralem officinum omne genus aromatis, et ignorabiliter laminis litteratis, et infelicium manuum durantiibus calidis, defectorum, sepulchrorum etiam cadaverum exposi-*

manerum corporum reliquiae, carmina et devotiones, et nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres ac tabe oblitum, aliaque maleficia quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi a Pisone incusabantur ut
 70 valitudinis adversa rimantes. ea Germanico haud minus ira quam per metum accepta. si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserimae coniugi, quid infantibus liberis eventurum? lenta videri veneficia: festinare et urgere, ut provinciam, ut legiones
 10 solus habeat, sed non usque eo defectum Germanicum, neque praemia caedis apud interfectorem mansura. componit epistulas quis amicitiam ei renuntiabat. addunt plerique iussum provincia decedere. nec Piso moratus ultra navis solvit; moderabaturque cursui, quo propius regrederetur, si mors

his multis admodum membris. hic naves et digiti, illic carnosae (vel etiam cariosae) clavi pendentium; alibi trucidatorum exvatus cruor, et extorta dentibus ferarum trunca calvaria. ita nos eum locum totum emaculamus. LIPS.

1. carmina et devotiones] est hendecadys, pro devotionum carmina; in quibus nomen erat Germanici, ut dubitare non liceret devotiones ad eum pertinere. si vellemus Tacitum cum Dione in concordiam redigere, posset videri legendum insculpta, ut simul ad carmina referretur. sed non est necessarium, Tacitus ultimi nominis genus secutus est. ERN.

2. plumbeis tabulis] v. Böekh, Inscript. Gr. 539.

3. tabe] malum tabo. LIPS. non necessarium est. nam tabes etiam pro tabo, sanie, putredine dicitur. v. Burmann. ad Quintil. Decl. 6 3, Heins. ad Sil. 3 342. locum Suetonii Vitell. 10 iam laudavit Ryckius. ERN.

maleficia] verbum proprium in rebus magicis et veneficiis. videtur praeter laudatos Gesnerum in Theatro, Glossarium Nomic. Cod. Theod. in h. v., ubi Lactantius 2 16 et egregius locus Hieronymi (Comm. in Dan. c. 2) laudantur. ERN. malefica M.

h. haud minus ira quam per metum]

his rebus non modo ira commota Caesari, sed etiam metus injectus, sive non modo metus injectus, sed etiam ira incensa. Heinsius conjiciebat irae, int. fuerunt. male. ira idem est quod per iram. variavit Tacitus, ut solet, genus loquendi. ERN.

11. componit epistulas] mos ex veteri illa et simplici vita; qua receptum amicitiam et inimicitiam promptam habere in ore et in fronte. adi. Excurs. in L. LIPS. miram causam epistolae huius comminiscitur Boethornius, quasi rehtiandae amicitiae non sit alia ratio quam suspicio accepti veneficii. Tacitus ipse satis significat quid spectarit Germanicus, nempe ne limen obsideretur; ne pasceret oculos inimici, si quid ubi accideret; ne coniux et liberi essent in eius ditione. hoc scilicet agebat, ut e vicinia hominem abigeret. et intulit Piso, sive adiectum fuerit, decederet provincia, sive non adiectum. nam qui renuntiat amicitiam, interdicit domo; qui domo, et locis suae potestatis, ut Augustus Cornelio Gallo domo et suis provinciis interdixit, Sueton. 66. GRON.

14. moderabatur cursui] consulto tardius navigabat, et moras necabat in cursu. quae h. l. commode capias adversative, pro sed. ERN.

propius] bene, suo quodam sensu.

71 Germanici Suriam aperuisset. Caesar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, assistentes amicos in hunc modum adloquitur: "si fato concederem, iustus mihi dolor etiam adversus deos esset, quod me parentibus liberis patriae intra iuventam praemature exitu raperent. nunc scelere Pisonis et Plancinae interceptus ultimas preces pectoribus vestris relinquo: referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumventus miseram vitam pessima morte finierim. si quos spes meae, si quos propinquus sanguis, etiam quos invidia erga viventem movebat, illacrimabunt quondam florentem et tot bellorum superstitem muliebri fraude cecidisse. erit vobis locus querendi apud senatum, invocandi leges. non hoc praecipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignavo questu, sed quae voluerit, meminisse, quae mandaverit, exsequi. flebunt Germanicum etiam ignoti: vindicabitis vos, si me potius

quid si tamen *propere*? Lips. vulgatum Tacito dignius puto. concise dictum est pro, quo minus longe abesset ab Syria, ubi mortuo Caesare regrediendum esset. ceterum *prope* et *propere* sane crebro in libris confundi, passim notatum est ad Livium Drakenborchio. ERM.

4. *parentibus*] atqui unica parens supererat, Antonia mater, Druso pridem functo. Lips. nempe ut liberi etiam de uno filio vel una filia dicantur, ut multis exemplis constat, quae etiam in lexicis reperiuntur, sic *parentes* de uno patre vel matre. vide et supra ad c. 57. ERM.

5. *intra iuventam*] Romano more, quibus iuventa aiebat annis 15, Lips.

7. *fratri*] Druso. nam Claudius ulcisci non poterat; eaque de causa unum hic Drusum nominasse videtur. ERM.

9. *pessima morte* i. e. ingloria et indigna viro forti et imperatore. sic *male mori* dicunt Latini, quod illustret Ouper Obs. 1 8. ERM.

si quos spes meae — movebat] paulo durius dictum, omissione verbi ad quod referantur *spes* et *propin-*

quus sanguis. id autem intelligendum est *ἀνὸ κοινοῦ* ex *movebat*, in hunc modum: *si quos spes meae, si quos propinquus sanguis movet vel movent*. ceterum totum dictum est pro non modo quos spes meae (quae immatura morte ad nihilum redeunt) et *propinquus sanguis movent*, sed etiam quos invidia erga viventem movebat. ERM. *propinquos* M.

12. *muliebri fraude*] Planciam intellege; nec Liviam omitte, quam certum mihi est huic sceleri finisse architectam. Lips. Pichena bene huc retulit locum Sophoclis e Trachiniis (ap. Cic. Tusc. 2-8), ubi Hercules moriens: *hos non hostilis dextera — corpori infligit meo: sed feminea vi, feminea incrimor manu*. ERM.

14. *ignavo questu*] similiter Claudianus (in Entrop. 2 394) *ignava vota* i. e. vota sine opera. huc voces etiam *vota et supplicia muliebria* Sallustii Cat. 52, ubi v. Cort. ERM.

15. *mandaverit*] proprie dixit pro iusserit. est enim verbum proprium *mandare* de morientibus, cum dicant quid post mortem fieri velint. sed hoc satis notum. ERM.

quam fortunam meam fovebatis. ostendite populo Romano divi Augusti neptem eandemque coniugem meam; numerate sex liberos. misericordia cum accusantibus erit; fingentibusque scelesti mandata aut non credent homines aut non ignorent." iuravere amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quam ultionem amissuros. tum ad uxorem versus per memoriam sui, per communes liberos oravit, exueret ferociam, saevienti fortunae submitteret animum, neu regressa in urbem aemulatione potentiae validiores irritaret. haec populum, et alia secreto, per quae ostendere credebatur metum ex Tiberio. neque multo post exstinguitur, ingenti lactu provinciae et circumiacentium populorum. indolere exterarum nationes regesque: tanta illi clemens in socios, mansuetudo in hostes; visuque et auditu iuxta venerabilis, cum magnitudinem et gravitatem summam fortunae retineret, invidiam et adrogantiam effugerat. funus sine imaginibus et pompa, per laudes ac memoriam virtutum eius celebre fuit. et erant qui formam, aetatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum in quibus interit, magni Alexandri fati adaequarent. nam utrumque corpore decore, genere insigni, haud multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse: sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, uno matrimonio, certis liberis egisse, neque minus praeliatorem, etiamsi temeritas abfuerit praepeditusque sensit percussas tot victoriis Germanias servitio premere. quodsi solus arbiter rerum, si iure et nomine regio fuisset, tanto

1. fovebatis] vide ad c. 43. ERM.

4. scelesti mandata] int. sibi mandatum fuisse a Tiberio, Livia, ut ita me tractarent. ERM.

5. dextram] quae sedes fidei. sed et apud Xenoph. 8 7 Cyrus moriens hortatur amicos ut dextram suam contingant. *εἰ τις οὖν ὑμῶν ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἀγκυλῆς, ἢ ὅμματα τοῦ μὲν ζῶντος ἐπιπροσίδειν ἐθέλει, προσίτω.* LIPS.

17. ac M: vulgo et,

18. Ursino videtur deesse particula ob, legendumque qui ob formam. sed si ita esset, non mox repeteretur. *fatis m. A. adaequarent* magis quidem convenit ultimo mem-

bro *genus mortis* quam ceteris; sed per σύλληψιν etiam ad formam et aetatem refertur. multa talia ubique occurrunt, quod addit ob *prop. c. locorum*, indicat tanto prioribus homines in hanc comparisonem fuisse, quod vicina loca essent iis ubi Alexander perisset. ERM.

20. haud multum triginta annos egressum] obiit Germanicus annos 34 vitae acceptae. LIPS.

26. solus arbiter rerum] Livius 9 18: et quo sint mirabiliores quam Alexander aut quisquam alius rex, denos vicenosque dies quidam dictaturam, nemo plus quam annum consulatum gessit; ab tribunis plebis

promptius assensurum gloriam militiae, quantum clementia, temperantia, ceteris bonis artibus praestitisset. corpus antequam cremaretur nudatum in foro Antiochensium, qui locus sepulturae destinabatur, praetuleritne veneficii signa, parum constitit. nam ut quis misericordia in Germanicum. et praesumpta suspitione aut favore in Pisonem promior, diversi interpretabantur.

74. Consultatum inde inter legatos quique alii senatorum aderant, quisnam Suriae praeficeretur. et ceteris modice
10 niais, inter Vibium Marsum et Gnaeum Sentium diu quaesitum: dein Marsus seniori et acrius tendenti Sentio concessit. isque infamem veneficiis ea in provincia et Plancinae perceram, nomine Martinam, in urbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio ceterisque qui crimina et accusationem tan-
- 75 quam adversus receptos iam reos instruebant. at Agrippina, quanquam defessa luctu et corpore aegro, omnium tamen quae ultionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici et liberis, miserantibus cunctis quod femina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter

delectus impediti sunt; post tempus ad bella ierunt, ante tempus comitorum causa revocati sunt; in ipsa conatu rerum circumagiti se annus; collegae nunc temeritas nunc praeputas impedimento aut damno fuit; male gestis rebus alterius successum est; tironem aut malu disciplina institutum exercitum acceperunt. at Hercule reges non liberi solum impedimentis omnibus, sed domini rerum temporumque trahunt consiliis cuncta, non sequuntur. GRON.

4. sepulturae i. e. cremando corpori: nam cineres Romae conditi, 3 l et 4. sic Graeci τὸ θάπτειν, at sic alii quoque sepulturam dixerunt, populcrum de busto, sepelire pro comburere. vide Caperum Obs. 1 J. ERM.

praetuleritne veneficii signa] multi adfirmant. Plinius 11 71: cor negatur cremari posse in iis qui cardilaco morbo obierint, aut veneno interemptis. certe exstat oratio Vitellii, qua reum Pisonem eius sociis coarguit, hoc unus argumento,

palamque testatus non potuisse ob ventum cor Germanici Caesaris cremari. LIRS. addit Sueton. in Calig. 1. ERM.

6. in M est interpretantur. sed imperfectum desiderat sane contextus orationis, quod iam habet Beroaldus: vide ad o. 63. ergo si hic contra M licet, cur non aliis etiam in locis? ERM.

9. modicensis M.

14. accusationem instruebant] Leg. 1D. de Fide instr.: instrumentorum nomine ea omnia accipienda sunt, quibus causa instrui potest. Leg. 1 D. de leg. Corn. de falsis: poena legis Corneliae interrogatur ei qui ob instruendam advocationem testimonium pecuniam acceperit. Cic. pro Cluent. 67: cum instructum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset. Plin. ep. 10 85: at longiorem diem ad instruendam causam darem. GRON. atque etiam rei recipi proprie dicuntur, item nomina, ut ap. Coeliam in Cic. ad Div. 8 8, et alibi. ERM.

venerantis gratantisque aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta ultionis, anxia sui et infelici fecunditate: fortasse totiens obnoxia. Pisonem interim apud Coam insulam nuntius assequitur excessisse Germanicum: quo intemperanter accepto caedit victimas, adit templa, neque ipse gaudium moderans, et magis insolescente Plancina, quae luctum amissae
76 sororis tum primum laeto cultu mutavit. affluebant centuriones, monebantque prompta illi legionum studia: repeteret provinciam non iure ablatam et vacuum. igitur, quid agendum, consultanti Marcus Pise filius, properandum in urbem censebat: nihil adhuc inexpiable admisum, neque suspiciones imbecillas aut inania famae pertimescenda discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non poena; et ademptione provinciae satisfactum inimicis. quodam regrederetur, obis-
77 stente Sentio civile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria et penitus infixus in Caesares amor praevaleret. contra Domitius Celer, ex intima eius amicitia, disseruit, utendum eventu: Pisonem, non Sentium Surae praepositum; huic refascet et ius praetoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quam iustius arma oppositorum qui legati auctoritatem et propria mandata acceperit? relinquendum etiam ru-

1. venerantes M.

2. infelici fecunditate] dubitari de hac lectione potest, an non scribendum in felici. nam fuit sane fecunditas felix. ERM.

4. nimis elegans modus loquendi est, quam ut *to intemperanter* a librariis esse et corruptum putem. et tamen sic Tacitus videtur *tautologiv*. nam quid est aliud *neque ipse gaudium moderans*, quam intemperanter accipere nuntium? 13 13: *intemperanter demissa* i. e. non moderans demissionem. videtur int. acc. commune esse Pisoni et coniugi, alterum Pisoni proprium. ERM.

7. laeto cultu mutavit] quasi in gratulatione, aut quasi voti damata. vide Festum in verbis *minuiter luctus*. quis autem feminae tristis, quis laetus cultus, nos in Exc. quaerimus, in M. Lips.

9. non] eos M.

TACITUS.

19. huic] ad Pisonem referendum facile patet. hic ad remotius interdictum apud optimos scriptores refoctum satis hodie notum est. V. tamen Gron. Obs. 3 16, Sanctii Minerv. 2 9, et ibi Perizon. ERM.

21. quem iustius arma oppositorum quam qui] sic olim legebatur, addito quam ante qui. Rectius Pichena *to quem*, quod est in libro unico, mutavit in *quam*; quod cum Gronovio et Ryckio secuti sumus. adde Heins. ad Virg. Georg. 3 309. ERM.

22. propria mandata h. e., si recte capio, ea quibus plane definitum esset quid ageret, ut provinciam a vi hostili defenderet. Cic. ad Att. 5 2: *cui deposcenti mea mandata cetera universe mandavi*; illud proprie, ne pateretur prorogari nobis provinciam. ac forte legendum: qui proprie mandata acceperit. ERM.

meribus tempus quo senescant: plerumque innocentes recenti invidiae impares. at si teneat exercitum, angust vires, multa, quae provideri non possint, fortuito in melius casura. "an festinamus cum Germanici cineribus appellere, ut te inaudiam, et indefensum planetus Agrippinae ac vulgus imperitum primo rumore rapiant? est tibi Augustae conscientia, est Caecaris favor, sed in occulto; et perisse Germanicum nulli inactantius maerent quam qui maxime laetantur." haud magna mole Piso, promptus ferocibus, in sententiam trahitur; missisque ad Tiberium epistulis incusat Germanicum luxus et superbiae; seque pulsum, ut locus rebus novis patet, curam exercitus eadem fide qua tenuerit repetivisse. simul Domitium impositum triremi vitare littorum oram praeterque insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traectisque in continentem navibus vexillum tironum in Suriam cunctum intercept, regulis Cilicum ut se auxiliis invarent scribit, haud ignavo ad ministeria belli iuvene Pisone, quanquam suscipiendum bellum abnuisset. igitur oram Lyciae ac Pamphyliae praetollegentes, obviis navibus quae Agrippinam vehebant, utriusque infensi arma primo expedire: dein matua formidine non ultra iurgium processum est, Marsusque Vibius nuntiavit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. ille eludens respondit affuturum, ubi praetor, qui de beneficiis quaereret, reo atque accusatoribus diem praedixisset. interim Domitius Laodiciam urbem Syriae appulsus, cum hiberna sextae legionis peteret, quod eam maxime novis consiliis idoneam rebatur, a Pacuvio legato praevenitur. id Sentius Pisoni

6. *rapiant*] eleganter dictum de eo qui indicta causa cupide condemnatur, ut *rapi* alias dicuntur qui ante tempus acerba morte pereant, supra c. 71 et centies alibi. ERM.

13. *lato mari*] equidem tolero, sed verius fortasse *alto*. LRS. *latum* et *longum mare* saepe dicitur apud Ovidium et alios poetas, sed non eo sensu qui huic loco conveniat. vere *Lipsum* emendasse puto. *latus* et *altus* saepe in MSS confunduntur. v. Drakenb. ad Liv. 5 37. ERM.

22. *vibinus* M.

25. *praedixisset*] viri quidam docti maluerunt *prodixisset*, quod est uisatum et legitimum in hac re verbum, ut omnes sciunt. sed quia et alibi in hac re *praedicere* reperitur in libris Taciti, ut supra c 6, et verbum significare idem potest, nihil mutandum censeo. idem videbatur Drakenb. ad Liv. 2 61, ubi pro *dies praedicta* libri quidam iidem habent *praedicta*. ERM.

26. *laodiciam* M.

per litteras aperit, monetque ne castra corruptoribus, ne provinciam bello tentet. quosque Germanici memores aut inimicis eius adversos cognoverat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, et rem publicam armis peti; ducit-
 80 que validam manum et praelio paratam. nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima e praesentibus, sed castellum Ciliciae munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. nam admixtis desertoribus et tirene nuper intercepto suisque et Plancinae servitiis, auxilia Cilicium, quas
 90 reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Caesaris-que se legatum testabatur provincia, quam is dedisset, arceri non a legionibus (earum quippe accitu venire) sed a Sentio privatam odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, ubi Pisonem ab ipais parentem quondam appellatum, si iure ageretur, potio-rem, si armis, non invalidum vidissent. tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo et derupto: nam cetera mari cinguntur. contra veterani ordinibus ac subsidiis instructi hinc militum, inde locorum asperitas: sed non animus, non
 100 spes, ne tela quidem nisi agrestia; ad subitum usum properata. ut venire in manus, non ultra dubitatum quam dum Romanae cohortes in aequum eniterentur: vertunt terga Cilices, seque castello claudunt. interim Piso classem haud procul opperientem appugnare frustra tentavit; regressusque

3. *Imperatoris* nomine Germanicum intelligit, non Tiberium Freinshemius. ego vero *imperatorem* omnino accipio Tiberium, nec *magnitudinem imperatoris* a *re publica* selungo. hoc enim vult Tacitus, ingerens armis peti rem publicam et magnitudinem imperatoris. *magnitudo* maiestas. ut 3 56 de Augusto: *simul modestiae Neronis et suae magnitudini fidebat*. 16 23: *an ut magnitudinem imperatorum caede insignium virorum quasi regio facinore ostentaret*. Gron.

7. *Celenderis*] nominat id Iosephus 17 5, collocatque in via qua Roman ibatur. sed in eo scriptum reperies *Celendris*. meminit et Ptolemaeus 5 8. antiquissimum id fuit, si Apollodero fides Bihl. 3 14, qui

conditionem eius refert ad Sandarum Tithoni nepotem. *ὅς, inquit, ἐκ Σουλῆς ἐλθὼν εἰς Κίλικίαν πόλιν ἔκτισεν Κελένδριον*. Lira. *Celenderis* habet etiam codex Flor. itaque a Pichena et sequentibus receptum. Ean.

10. *in numerum legionis composuerat* h. e. etiam non Romanos, tamen contra morem descripsit in legiones, ut numerus eorum is qui esse so-leret in legione, nomen legionis haberet. Ean.

11. *provinciam* M.

20. *ad*] aut M.

22. *in aequum* i. e. in eam collis locum, ubi iam aequis locis pugnare possent. sic supra 1 68. *aequis locis aequi uti*. Ean.

24. *appugnare*] sic codex Flor. sic

et pro muris, modo semet afflicto, modo singulos nomine
ciens, praemiis vocans, seditionem coeptabat; adeoque com-
moverat ut signifer legionis sextae signum ad eum transtu-
lerit. tum Sentius occanere cornua tubasque, et peti aggerem,
erigi scalas iussit, ac promptissimum quemque succedere,
alios tormentis hastas, saxa et faces ingerere. tandem victa
pertinacia Piso oravit uti traditis armis maneret in castello,
dum Caesar, cui Suriam permitteret, consulitur. non receptae
condiciones, nec aliud quam naves et tutum in urbem iter

10 concessum est.

82 At Romae, postquam Germanici validudo percrebuit,
cunctaque ut ex longinquo aucta in deterius afferebantur, dolor,
ira. et erumpebant questus. ideo nimirum in extremas

Beroaldus edidit, ut advertit Gronovius. atque etiam sic dedere Al-
ciatus, Rhenanus, Aldus, Gryphus. postea temere est mutatum in *oppug-*
nare, donec restitutum in editione
Abr. Gronovii. idem verbum oc-
currit etiam infra 4 48, 15 13. ERN.

1. recte meo iudicio omnes, qui
pro muris ut *pro rostris*, *pro tri-*
bunali acceperunt; nec potest pla-
cere *progressus extra muros*, ut
vult Freinshemius. quosque eni-
progre- di tuo poterat, qui extra
muros, qua parte incubuerant Sen-
tiani, nihil vacuum aut liberum
habebat? et quanto commodius haec
invidia fiebat ex alto et late con-
specto loco? quantoque ad plures
pertinebat et visus afflictantis sese
et vox querentis ac sollicitantis?
sic igitur accipe, Pisonem circa id
ipsum tempus quo reiciebantur et
se claudebant intra munimenta sui,
eodem per aversam portam rediisse
a tentata classe, et dum parant
Sentiani quae oppugnando essent
idonea, in summis moenibus hanc
tragoediam saltasse, donec Sentius
parata iam parte instrumenti caute
signa et vim fieri iussit. GRON.

4. *occanere cornua*] occulte sur-
reptum Sallustio est: *insus Metelli*
cornuines occanere. LRS. in fragm.
H. 1 p. 654 ed. Cort. ERN.

peti aggerem] Freinshemius eo-
dem modo accipit quo supra 1 65,
ut sit terra, cespites struendis ag-

geribus ad oppugnandum, improbat-
que eos qui de muris capiunt contra
consuetudinem latinam. sed aggerem
isti sunt in obsidione, non cum
impetu urbs capitur, ut h. l. si
impetu non captum foret castellum
et obsidione utendum fuisset, tum
demum aggerem talem peti iussisset.
nunc id est ab h. l. alienum. *agger*
haud dubie de muris capiendus.
dixit insolentius, imitatione Virgilii
Aen. 10, 23: *quis intra portas ut-*
que ipsis aggeribus murorum; ubi
clare Servius *abusive muros et mu-*
nimenta omnia aggerem dicimus.
alide 11 382. ERN.

8. *consulitur*] debebat esse *con-*
sulcretur; nec nostrum quisquam in
tali contextu et structura aliter di-
ceret. ERN.

12. *cunctique M.* expunctis verbi
adferebantur litteris extremis.

Dolor, ira: et erumpebant
questus] hunc locum interpunctione
planum facimus, de qua etiam Box-
hornio in mentem venerat. Imitatus
est Brotier. ordo verborum est:
at Romae dolor et ira sc. exarsit,
postquam Germanici valetudo per-
crebuit etc. neque ea ira premeba-
tur, sed erumpebant questus etc.
antea dixerat quid in provincia
consecutum sit mortem Germanici:
transit iam ad urbem, usitata for-
mula. vid. 1 46. ERN.

13. *extremas terras* intellige im-
perii Romani. Florus 4 1: *quod in*

terras relegatum, ideo Pisoni permissam provinciam; hoc egisse secretos Augustae cum Plancina sermones. vera prorsus de Druso seniores locutos: displicere regnantibus civilia filiorum ingenia, neque ob aliud interceptos quam quia populum Romanum aequo iure complecti, reddita libertate, agitaverint. hos vulgi sermones audita mors adeo incendit ut ante edictum magistratum, ante senatus consultum sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus. passim silentia et gemitus, nihil compositum in ostentationem; et quanquam neque insignibus lugentium abstinerent, atius animis maerebant. forte negotiatores, vivente adhuc Germanico Suria egressi, laetiora de validudine eius attulere. statim credita, statim vulgata sunt. ut quisque obviis, quamvis leviter audita in alios, atque illi in plures cumalata gaudio transferunt: cursum per urbem, molliuntur templorum fores. iuvit credulitatem nox et promptior inter tenebras affirmatio. nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. **83** et populus quasi rursum ereptum acrius doluit. honores, ut quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti de-

extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur. Cic. ad fr. 1 1: non ignoro quid sociis accidit in ultimis terris, cum audierim in Italia querelas civium. locorum quae affert pro externis Boethornius, qui vult legi externas, alia ratio est. Gron. add. Graev. ad Cic. pro lege Manil. 16. ERY.

3. de Druso] V. Suet. Gland. 1. ERY.

7. sumpto iustitio] olim in tumultu aut calamitate a dictatore consilium indicio iustitium solitum ex decreto senatus: nunc passim in funere principum virorum, sic 1 16. de vi habituque iustitii nihil melius possum Petro Fabro sem. 2 10. LRS.

10. neque insignibus lugentium] iudicio enim iustitio mutabant etiam vestem. Luceanus 2 18: *ferale per urbem iustitium; latuit plebeio tectus amictu omnis honos; nullus comitata est purpura fasces.* Iuvenalis 3 213: *pullati proceres, differt vademonia praetor.* Cf. et Seneca ep. 18. LRS.

14. illi] dicendum erat hi. sed ut hic de remotiori (v. ad c. 77), ita ille interdum de proximo dicitur. vide quos ibi laudavimus, item quos Dukerus et Deakenb. ad Liv. 24 29, quamquam in istis exemplis hic et ille concurrunt, quod secus est in superiori et hoc loco Taciti, ubi hic vel ille solum est. ERY.

15. molliuntur templorum fores] nam vespere haec gesta aut nocte, et tum clausa templa. Suet. Cal. 8. de ipsa hac res: *repente iam vespere, cum incertis auctoribus convalescere percubisset, passim cum luminibus et victimis in Capitolium concursus est; ac paene revulsae templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur.* LRS. *templorum fores M. et mox falsi.*

18. honores - decreti.] eius Sciti reliquias v. ap. Niebuhr. Rhein. Mus. 1. p. 349—54.

19. amore aut ingenio validus] per σύνληψιν validus ad maiorem refertur, cui alias hoc verbum non convenit satis; qua figura Tacitus saepe mittit. vide ad c. 73. ERY.

cretique: ut nomen eius Saliari carmine caneretur; sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceae coronae statuerentur; ludos circenses eburna effigies praeretur; neve quis flamen aut angur in locum Germanici, nisi gentis Iuliae, crearetur. arcus additi Romae et apud ripam Rheni et in monte Suriae Amamo, cum inscriptione rerum gestarum ac mortem ob rem publicam obisse. sepulcrum Antiochiae, ubi crematus, tribunal Epidaphnae, quo in loco vitam finierat.

1. *Saliari carmine*] qui honos non nisi nominalibus deorum. hoc exemplo M. Antoninus Philoſophus, mortuo filio Vero, iussit ut nomen eius Saliari carmini insereretur, ita malo apud Spartianum 21. quam inferretur. LIRS.

sedes curules] spectaculis Romanam transductis magno honori fuit publicus in iis locus. exempla multa. evaluit paulatim adulatio, ut non solum vivis sed etiam absentibus mortuisque daretur is locus, memoriae conservandae; loci praebiti indicium sella esset. primum vestigium eius ritus odorari videor in Livii verbis 2 31 de Valerio dictatore. *dictator triumphans in urbem invehitur. super solitos honores locus in circo ipsi posteaque ad spectaculum datus; sella in eo loco curulis posita.* Caesari habitus deinde idem honos, ut clare Dio 44 6:

ἐψηφίσαντο τὸν τε δῖον αὐτῷ τὸν ἐπὶ χρυσοῦν εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸν στέφανον τὸν διὰ λιβδὸν καὶ διάχρυσον εἰσαγεσθαι. Mox M. Marcello defuncto. de quo verba eiusdem scriptoris 53 30: Μακρόλλω δὲ καὶ εἰκόνα χρυσοῦν καὶ στέφανον χρυσοῦν δῖον τε ἀρχόντων εἰς τὰ θέατρα ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφάρεσθαι, καὶ εἰς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτῷ τίθεσθαι ἐκτελεῖν. sed et Severus Pertinaci mortuo non unam sellam sed tres in theatro posuit, uti apud Xiphilinum scribitur 74 4: καὶ χρυσοῦν εἰκόνα αὐτοῦ ἐπὶ ἀμαρῆς ἐσφάρεσθαι καὶ εἰς τὰ θέατρα ἐκτελεῖν θέατρα, θεοδόνους τε τρεῖς καταχρυσούς αὐτῷ ἐσφάρεσθαι. Igo etiam sedes

aereas in theatrum illatas Tiberio et Seiano absentibus. et miror interpretem id vertisse curras, apud Dionem 58 4: *δῖον τε ἐπὶ χρυσοῦν εἰς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσφάρεσθαι.* Germanico igitur decretae eiusmodi curules sedes per trina, ut opinor, theatra inter sacerdotum Augustalium sedes; et coronae in iis e quercu, ob cives scilicet servatos. hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum. LIRS.

2. *querceae coronae*] coronae super tales sellas etiam Caesari quondam decretae, sed aureae, ut patet e loco Dionis cit. *querceam* hic malebant ut honoratissimam, et quia libertatis amans fuerat. EAV.

3. *ludos circenses*] qui honos diis habitus, et qui divinos deinde honores meriti videbantur. ritus non obscurus. LIRS.

7. *mortem ob rem publicam obisse*] hoc Druso quoque patri eius tributum, et voluit dictum Peto ad Liviam v. 457: *consul, et ignoti victor Germanicus orbis, qui fuit haec mortis publica causa, legor.* sed tu rescribe Cui fuit, ad hanc mentem. LIRS.

Antiochiae] nempe in foro. v. o. 73. *sepulcrum* est bustum. v. ibid. EAV.

8. *h. l. tribunal* est monumentum, tumulus honorarius, ut supra vocari vidimus, nam id verbum de aliis quoque alte exaggeratis locis dici coeptum, quam in quibus imperatores aut magistratus ius dicerent, concionarentur. v. Schel. ad Hygin. p. 142. Et sellae honoris causa structae apud Graecos, qualis Ptolemaica Adulitani monumenti apud Cosmam. EAV. *epidaphnae* M.

statuarum locorumve in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. cum censeretur clipeus auro et magnitudine insignis inter auctores eloquentiae, asseveravit Tiberius solitum paremque ceteris dicaturum: neque enim eloquentiam fortuna discerni, et satis illustre, si veteres inter scriptores haberetur. equester ordo cuneum Germanici appellavit, qui iuniorum dicebatur; instituitque uti turmae idibus Iuliis imaginem eius sequerentur. pleraque manent: quaedam statim
84 omisa sunt, aut vetustas oblitteravit. ceterum recenti adhuc
10 maestitia soror Germanici Livia, nupta Druso, duos virilis

1. *colerentur*] intellige *statuae*. nam coli etiam et adorari imagines et effigies dicuntur. noster infra 4 2, quam locum iam laudavit IGronovius. Sueton. Tib. 48. *quod solae nullam Seiani imaginem inter signa coluissent*. vulgo editiones habent *coleretur*. sed quod nos dedimus, est in M. EAN.

2. *clipeus*] veteris inventi fuit imagines illustrium virorum publice in templo curiaeque deponi et quasi dedicari. sic Africani imago in Capitolio, Catonis censorii in curia collocata. Valerius Max. 8 15 1: *Africanus imaginem in cella Iovis O. M. positam habet; quas quotiescunque suus aliquod Corneliae genti celebrandum est, inde petitur; utique illi instar atrii Capitolium est. tum hercle quam superiori Catoni curia, unde effigies illius ad eiusdem generis officia expromitur. gratum ordinem, qui utilissimum rei publicae senatorem tantum non semper secum habitare voluerit*. sed cumulatius id sequit, ut apparet, Augustus, qui primarias imagines in curia collocavit, suis quasque locis distinctas, sive quis belli sive pacis artibus clarisset. ita supra o. 37 legimus *Hortensii imaginem positam inter oratores*; idemque honos nunc Germanico petitus. sed clipei nomine Tacitus cur usus? quia imagines illae, at censeo, instar militaris clipei rotundae, ex aere auro argenteo. firmamentum aut lucem Excursus noster dabit, in N. Lirs. clipeus M.

3. *adseveravit*] sic verissime no-

stituit e M IGronovius, in quo legitur *adseveravit*, ut 3 49 *adseveravit*; unde *adseveravit* dandum erat. non *adseruit*, quod hoc sensu non dici constat inter doctos. EAN.

7. *cur iuniorum* dictus cuneus equestris ordinis? ut opinor, quia equites *cur' ἑξοχήν iuventutis* dicti. unde *princeps iuventutis* pro principe ordinis equestris. EAN.

uti turmae] ita accipio ut in solenni illa transvectione equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. 5 4: *quorum imagines pro vexillis secuti essent, duces imperatoresque diligerent*. aliud autem transvectio equitum, aliud recognitio sive censio sive probatio; et cave ea confundas. transvectio a Q Fabio Rulliano instituta, ut Livius 9 46, Valerius 2 2 9 auctores sunt. eiusque formam et quasi pompam graphice depinxit Dionysius 6 13, ubi Idibus Quinctilibus sive Iuliis fieri solitam dicit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. sed et *Castorum aedes Idibus Quinctilibus dedicata*, ait Livius 2 42, quorum honori praecipue transvectio instituta. at recognitio equitum olim a censoribus singulis lustris, postea ab imperatoribus passim facta tempore non certo. idque non aliud fuit quam censura quaedam in equites equosque publicos, et quasi examen. nos plura 1 5 de Milit. Lirs.

10. *duos viriles sexus*] disce ergo hinc, quod nondum alii, Tiberium illum Drusi F. Tiberii N., quem Caius Augustus, superfluum ex his

exus simul enixa est. quod rarum laetumque etiam modicis enatibus, tanto gaudio principem affecit, ut non temperaret quin iactaret apud patres nulli ante Romanorum eiusdem fastigii viro geminam stirpem editam. nam cuncta, tiam fortuita, ad gloriam vertebat. sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit, tanquam auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret.

Eodem anno gravibus senatus decretis libido feminarum percita, cautumque ne quaestum corpore faceret cui avus ut pater aut meritis eques Romanus fuisset. nam Vistilia raetoria familia genita licentiam stupri apud aediles vulaverat, more inter veteres recepto, qui satis poenarum diversum impudicas in ipsa professione flagitii, credebant. exactum et a Titidio Labcone Vistiliae marito, cur in uxore elicti manifesta ultionem legis omisisset. atque illo prae-

eminis, et ideo Gemellam cognominatum. et sane numismata quaedam huius Drusi aerea exstare aiunt, quibus expressa gemellorum capita surgentia e copiae cornu. LIRS. nymus exhibetur apud Torrent. 1 Suet. Calig. 15. Ceterum quia habet viriles, IGronovius putabat acutum scripsisse virile secus; de quo vide ad 4 62. ERN. tacet varia.

2. ad verbum repetiit Suet. Caes. 2: quo gaudio elatus non temperavit quin iactaret. ERN.

8. senatus decretis] quorum decretorum particula haec apud Terllianum de Pallio c. 41: habes rectare, quod Caecinus Severus grater senatui impressit, matrona sine ola in publico. denique Lentuli iuris consultis, quae ita sese auctorasset, pro stupro erat poena, totam quidem indices custodesque dignitatis habitus, ut lenocinii faciendi impedimenta, sedula quaedam desuefecerunt. LIRS.

11. apud Aediles vulgaverat] minus expressa apud alios vestigia eius moris; quae hic in Tacito ara. apparet autem in stupra matronarum ordinis primum aut secundum aviter semper animadvertum ad

servandum publicum decus: non tam graviter in libertinarum aut e plebe, quibus haec militia Venerea moribus tantum non permessa; quod vel ex Horatio Ovidio aliisque liquere potest. sic et illud patet, cuius feminae licitum fuisse vulgare corpus, modo apud aediles id profiteretur. cui professioni consequens ut iure cederet et dignitate matronali, etiam, ut opinor, ornamento, cessereturque inter togatas. quod facile adstruo ex Suetonii verbis in Tib. 36: feminae famosae, ut ad evitandas legum poenas iure ac dignitate matronali exsolverentur, lenocinium profiteri coeperant; quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit. ut ergo ibi lenocinium prostebantur ad amittendum ius matronarum, sic hic stuprum eadem fine. plura in Exc. O. LIRS.

14. exacta] Vertranus exactum; cui adsentio. LIRS. Faernus putabat excidisse ratio, nec improbat Ursinus. ERN.

15. ultionem legis] int. accusationem ex lege. sic iniurias legibus persequi s. iudicio. item poenas, apud Ciceronem et alios. legem autem intelligit Iuliam de adulteris. sic videbatur etiam Freinsheimo. ERN

tendente sexaginta dies ad consultandum datos necdum praeterisse, satis visum de Vistilia statuere; eaque in insulam Seriphon abdita est. actum et de sacris Aegyptiis Iudaicaque pellendis; factamque patrum consultum ut quattuor milia libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coercendis illic latrocinis et, si ob gravitatem caeli interissent, vile damnum; ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus 86 exaissent. post quae rettulit Caesar capiendam virginem in locum Occiae, quae septem et quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris praesederat; egitque grates Fonteio Agrippae et Domitio Pollioni, quod offerendo filias de officio in rem publicam certarent. praelata est Pollionis

1. *dies sexaginta* dati lege Julia; a die divortii, marito ad accusandum. clarum ex l. 11 14 15. ad legem Iuliam de adulteriis. LIPS.

3. *actum*] non tunc primum. nam et Agrippa, praefectus urbi ab Augusto, sacra Aegyptia repressit, edicto ne quis ea intra quingentos ab urbe passus exerceat. id accidit a. 738, ut habes apud Dionem 54 6. sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca ep. 108: *his instinctus abstinere animalibus coepi; et anno peracto non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. quaevis quomodo desierim? in Tiberii Caesaris principatum inventae tempus inciderat. alienigena tum sacra movebantur; et inter argumenta superstitionis posebatur animalium quorundam abstinencia.* apparetque eum intellegere etiam Iudaica sacra, qui abstinerunt animalibus quibusdam, utrae. quamquam et Romani postea diebus religiosis abstinere carne coeperint, Aegyptio ritu. Spartianus in Iuliano 3: *saepe autem, nulla existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne coenavit.* LIPS. de Iudaeis sub Tiberio afflictis et Roma expulsis est locus elegans apud Philonem Legat. ad Caesarem p. 1015. ed. Frf. (p. 569. ed. Mangeanao); quamquam ille, si verum dicit Philo, non ad haec tempora pertinet. nam e Seiano contra Iudaeos incensum Tiberium

tradit fictis criminibus; idque sublato Seiano vidisse Tiberium, ideoque ad praesides etiam provinciarum scripsisse ut Iudaeis parcerent. sed proprie huc pertinet locus Iosephi 18 3, ubi et Isiacorum et Iudaeorum pulsorum afflictorumque causae plane memorantur. ERN.

4. *quattuor millia*] Iosephus l. c. id deplorat, et ostendit in eo numero solos Iudaeos fuisse. cui subscribit Suet. Tib. 36: *Iudaeorum inventum per speciem sacramenti in provincias gravioris caeli distribuit.* huic calamitati occasionem causamque praebuisse supra quaedam et fraudes tectas nomine religionis, Iosephus ibidem describit, in historia Paullinae et Mundi. LIPS.

5. *libertini generis*] hoc genus maxime Iudaicis sacris addictum fuisse, etiam Philo auctor est l. c. p. 1014 (568). ERN.

7. *vile damnum*] acutius quam verius puto, quod Freinsheimius coniicit, *utile damnum* e Vell. 2 45. Statius Theb. 1 649: *iucturaque vilior orbi mors hominum.* GRON.

9. *capiendam virginem*] et de verbo et de ritu toto scripsi in proprio syntagmate *De Vesta et Vestalibus.* LIPS. Gell. 1 12. ERN.

10. LVII] at lex definiebat ministerio virginum tantum annos xxx. spontanea igitur mansio Oeciae. LIPS.

12. *Domitio*] comicio M.

filia, non ob aliud quam quod mater eius in eodem coniugio manebat: nam Agrippa discidio domum imminuerat. et Caesar
 87 quamvis posthabitam, decies sestertii dote solatus est. saevitiam annonae incusante plebe, statuit frumento pretium
 1 quod emptor penderet, binosque nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. neque tamen ob ea parentis patriae delatum et antea vocabulum assumpsit, acerbeque increpuit eos qui divinas occupationes ipsumque dominum dixerant. unde angusta et lubrica oratio sub principe qui
 10 libertatem metuebat, adulationem oderat.
 88 Reperio apud scriptores senatoresque eorundem temporum

1. in eodem coniugio] i. e. univira esset, cuius rei honos. Tertull. de cast. exhort. 13: *monogamia apud ethnicos in summo honore est, ut et virginibus nubentibus univira promissa adhibeatur, et sic auspicii initium est. item in quibusdam solennibus et auspiciis, ut prior sit univirae locus. certe Flaminica non nisi univira est.* Lips. sive potius, non divortio abisset a marito. patet ex iis quae de Agrippa subiicit. sic placebat etiam Mercero. Eav.

2. dissidio] scribendum discidio et hic et quotiescumque pro divortio haec vox occurrit. verissimum est enim quod observavit Giphanius, male hoc nomine a Scioppio reprehensus, dissidium esse dissensum animorum, discidium disunctionem quae sit corpore, loco, domo. vide ad Liv. 25 18. Gron. vide quid prosit diligentia inspicendorum librorum. non opus erat coniecturis, nec dicendum erat Ryckio ante hic dissidio lectum, se recipere discidio, si insexisset veteres editiones. Bezaoldus, ut Gronovius monuit, plane expressit discidio, idque e codice unico. Sed discidio etiam habent editiones Alciati, Rhenani, Aldi, Gryphii. non igitur recipitur sed restituitur discidio. adde ad 3 34. Eav.

3. decies sestertii] numerus hic in dote, quod observavimus, inter honestiores quasi legitimus et sollemnis. notatque disertus Iuvenalis 10 335: *et ritu decies centena dabuntur antiquo.* et Seneca Consol. ad Helv.

12: *beatioresne istos putas quorum pantominae decies sestertio nubunt, quam Scipionem cuius liberi a senatu in dotem aes grave acceperunt?* et Martialis non uno loco. Lips.

Ursino magis placet: et *Caesarem quamvis posthabitum decies sestertium, non Sestertii.* fallit: nam dos decies sestertium latium non est, sed dos decies sestertii. Gron. est summa census senatorii illis temporibus. Eav.

4. frumento pretium] de modo pretioque annonae infra 15 72. Lips. negotiatores mox intellige frumentarios, ut in Sueton. Aug. 42, ubi male Casanbonus quosvis negotiatores intelligebat. Eav.

8. increpuit eos qui] Suet. Tib. 27: *alium dicentem sacras eius occupationes, et rursus alium, auctore eo senatum se adire, verba mutare, et pro auctore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coegit.* Eav. dominum] rectissime. facta tantum suppetissent dictis. nam domini vox proprie nominis in servos, aut etiam conianctos. de quo Exc. P. Lips.

11. senatoresque] non displicent senioresque, primum quia saepe advocat noster testes eius aevi, qui fassent in re praesenti, ut 3 16: *memini audire me ex senioribus visum inter manus Pisonis libellum,* et 11 28: *verum auditu scripturae senioribus tradam.* deinde quia peccatum et alias in ea voce, ut 13 50: *sed impetum eius, nullum prius laudata magnitudine animi, attit-*

Adgandestrii principis Chattorum lectas in senatu litteras, quibus mortem Arminii promittebat, si patranda neci venenum mitteretur; responsumque esse non fraude neque occultis, sed palam et armatum populum Romanum hostes suos ulcisci. qua gloria aequabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant prodiderantque. ceterum Arminius abecedentibus Romanis et pulso Maroboduo regnum affectans libertatem popularium adversam habuit, petitusque armis cum varia fortuna certaret, delo propinquorum ¹⁰ occidit, liberator haud dubie Germaniae, et qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacerasset, praeliis ambiguus, bello non victus. septem et triginta annos vitae, duodecim potentiae explevit, caniturque adhuc barbaras apud gentes, Graecorum ¹⁵ annalibus ignotus; qui sua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum vetera extolimus recentium incurias.

suere senatoria, dissolutionem imperii docendo; ubi certe scribo seniores, ut dicam in loco. possit tamen aliquis defendere hic senatores, quia res quasi arcano acta in senatu. sed viderit lector. a priori sententia Ianus Douza noster est, de quo plura dicere iubet et prohibet me amor. tollam suam, et in tam boni nominis memoria paullisper conquiescam. Lips. vulgatum defendunt Gruterus, Acidalius, Freinsheimius; quod mihi quoque magis probabile. ERN.

3. *responsumque* M: vulgo *responsum*.

16. *celebris*] hanc terminationem pro masculino genere reperi etiam apud auctorem ad Herenn. 2 4, in libris quos vidi. alias optimi scriptores masculinum genus expriment *celeber*, ut in aliis prope omnibus huius formae adiectivis; in quibus soli fortasse aut maxime poetae interdum etiam terminationem in *is* genere masculino usurpant, quod studiosi elegantiae in scribeando non

imitabantur. itaque aliquando pronus fui in hanc sententiam ut Tacitum scripsisse putarem *celebratus*. Liv. 29 26: *partim factis fortibus, partim suapte fortuna quadam ad ingentis incrementa gloriae celebratus*. nam ms codicem horum librorum saepe contractione vitiosa verborum peccare, iam aliquoties notavimus. vide ad c. 63, ubi *reditus* pro *rediturus*, et 3 17. frustra saepe in lexicis et indicibus laudatur hic nominativus, ut *locus celebris* in indice Quintiliani et in thesauro latinae linguae, *celebris deus* ex Tibullo etc, cum in locis iis qui laudantur, casus obliqui sint. sic Liv. 27 1 *equestris tumultus*, sed editiones quaedam veteres *equestres*, quod factum videtur ex *equester*. similiter 27 42 *equestris terror*. ms Put. Cantabr. *equus*, quod Salmasius et Gronovius recte putant factum ex *equester*, idque restituit Drakenborchius. *celebris* tamen in omnibus editionibus est etiam 13 47, 14 19. nuda et h. l. nihil mutare ausus sum. ERN.

LIBER TERTIUS.

Breviarium. Agrippina cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam pervenit. eae tumultu Augusti illatae, et funus ductum. Drusus in Illyricum redit. Cn Piso cum Romam redisset, veneni et maiestatis postulatus. dicta causa cum omnia infensa et infesta experiretur, manus sibi affert. Tacfarinas bellum in Africa renovat; quod opprimitur a L Apronio proconsule. Lepida Aemilia adulterii et veneni defertur damnaturque. Papia Poppaea lex ad id tempus asperius exercita mollior a Tiberio, et nexu eius exsolvantur. iterum Africam incurrit Tacfarinas; cui tutandae Iunius Blaesus deligitur. equites aliquot Romani maiestatis damnantur. Galliae rebellant ducihus Iulio Sacroviro et Iulio Floro, infeliciter, quia a legionibus Germanicis copiae earum caesae et ipsae ad vetus iugum retractae. Clitorius eques maiestatis damnatus in carcere exanimatus est. cura luxu coercendi coepta et omissa. Drusus tribuniciam potestatem accipit. flamen Dialis vetitus provinciam sortiri. asyla Graecorum illustrata et repurgata. C Silanus repetundarum et maiestatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, et fratrem eius capit Iuliae illustris feminae mors et funus.

Haec triennio gesta, M Valerio et M Aurelio, Tiberio imperatore IV. et Druso Nerone II., C Salpicio et D Haterio consulibus.

1 Nihil intermissa navigatione hiberni maris Agrippina Corcyram insulam advehitur, littora Calabriae contra suam. illic paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu et nescia tolerandi. interim adventu eius audito intus quisque amicorum et plerique militares, ut quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis e municipiis, pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium, quod naviganti celerrimum fidissimumque appulsu erat. atque ubi primum ex alto visa classis, complentur non modo portus et proxima maris, sed

5. *quique*] sic cum IGronovio restitui, quod praeter citatos ipsi habet etiam Rhenanus et Gryphius. Alii, IFronovius Ryckius *quisque*. ERN. M *cuique*.

8. *fidissimumque*] sic praeter liberos IGronovio laudatos Rhenanus.

male irrepserat *fidelissimum*, quod verbum illi etiam alibi a librariis et operis typographicis substitutum est. ERN. *adpulsu* M.

9. *maris*] legendum *mari* censent Muretus, Freinshemius, Ryckius. sane *proxima maris* proprie sunt

moenia ac tecta, quaque longissime prospectari poterat, maerentium turba et rogitantium inter se silentione an voce aliqua egredientem exciperent. neque satis constabat quid pro tempore foret, cum classis paulatim successit, non alacri, ut assolet, remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. postquam duobus cum liberis, feralem urnam tenens, egressa navi defixit oculos, idem omnium gemitus; neque discerneres proximos alienos, virorum feminarumve planctus, nisi quod comitatum Agrippinae longo maerore fessum obvii et recentes in dolore anteibant. miserat duas praetorias cohortes Caesar, addito ut magistratus Calabriae Apulique et Campani suprema erga memoriam filii sui munera fungerentur. igitur tribunorum centurionumque humeris cineres portabantur; praecedebant incompta signa, versi fascēs; atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites pro opibus loci

pars maris proxima, non loca mari vicina. ENN.

4. *successit*] portum ingressa est. *succedere tectis* et similia frequenter apud Virgilium in primis et alios. sic etiam *subire* idem Virgilius Aen. 5 281. ubi Burmannus et Plinio (Ep. 9 26) laudat *subire portum*. ceterum locus Virgilianus maxime illustrat nostrum. Sergesti navis amiserat remorum unum ordinem. hinc tarde movebatur. sed ut de more alacriter portum ingrederetur, *vela facit tamen et plenis subit ostia velis*, velificatione usus pro remigatione. illustrant etiam quae viri docti de formula *inhibere remis*, quod faciunt ingressuri portum, dixere, Gronovius Obs. 4 26; et alii ad Cic. Att. 13 21. ENN.

6. *duobus cum liberis*] Iulia in Lesbos anno superiori nata (vide 2 54) et filio nescio quo. ENN.

7. *defixit oculos*] in terram de more tristiam, e Virg. Aen. 6 469. ENN.

10. *in dolore*] Bongarsius deleri volebat *ia*, ut 1 41 *recens dolore et ira*, aut ut referretur ad *anteibant*. ENN.

11. *magistratus*] municipales duumvires, quiquevires et similes interpretatur Muretus. Recte. ENN.

14. *incompta signa*] de ornata sig-

norum dixi ad 1 24. de versis fascibus res sic habet. in dolore, quia omnia fieri praeter morem amant, etiam lictores fascēs praeferebant inversos. Peto in Eleg. ad Liviam 142: *quos primum vidi fascēs, in funere vidi; et vidi versos indiciumque mali*. Statius Theb. 6 214: *versis ducunt insignibus ipsi Graiugeniae reges*. nec fascēs solum suos lictores, sed milites invertabant etiam scuta et arma. Virg. Aen. 11 93: *et versis Aeneades armis*. manentque in militia nostra hodie vestigia eius ritus. adde, quod non indignum monitu, versionem hanc armorum non motus solum notam fuisse, sed etiam transfugii et defectionis. Ammianus 26 9: *eumque secuti complures, iam gladios transientes et pila, ad imperatorem transiunt, cum vexillis scuta perversa gestantes; quod defectionis signum est apertissimum*. sed quare hic, aut unde fascēs? neque enim populi Romani magistratus adfuisse video. respondeo signa quidem praetorianorum fuisse: at fascēs ipsius Germanici defuncti, qui cineribus praeferebantur, insignia auper potestatis. addo quod designatores lictores suos habere soliti, qui funera ordinem et solennia curabant. LIPS.

15. *trabea* quid ad luctum? nihil.

vestem odores aliaque funerum sollemnia cremabant. etiam querum diversa oppida, tamen obvii et victimas atque aras dis manibus statuantes lacrimis et conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus est cum Claudio fratre liberisque Germanici, qui in urbe fuerant, consules Marcus Valerius et Gaius Aurelius (iam enim magistratum coeperant) et senatus ac magna pars populi viam complere, disiecti et ut cuique libitum flentes, aberat quippe

immo contra utebantur ea in diebus solennibus laetisque, ut in equitum transvectione; quod Dionysius notat Ant. 6 13. sed et Domitiano decretum per honorem, ut quotiens consulatum gereret, *equites Romani*, quibus fors obtigisset, *trabeati* et cum hastis militaribus praecederent eum inter lictores apparitoresque. sic Suet. 14. denique nusquam trabea in luctu, equitesque Romae toga pulla usi in funere, ut reliqui cives. Credo igitur vestem hanc trahibus purpurae intextis (id enim trabea) sumptam hic non doloris indicium sed ordinis, ad discriminandum, inquam, in coloniis equitem a plebe, et splendorem funeri conciliandum. trabeae enim propriae equitum (nam Grammaticorum inventa hic non moror, qui faciunt etiam regum, ducum, angurum), et ideo *trabecata agmina* ipsi equites Statio in Epulo Domitiani (Silv. 4 2 32): *hic tum Romuleos proceres trabecataque Caesar agmina mille simul insuit discumbere mensis.* et 5 2 15 ad Crispinum; quem locum fusi adscribam, quia mei eget: *non te series inhonora parentum, obscurum proavis et priscæ lucis egentem plebeia de stirpe tulii. non sanguine cretus tumuli trabeque ac remis, et paupere clavo angustam sedem et Latii penetrabile senatus advena pulsasti: sed praecedente thorum agmine.* vere enim emendo, *non sanguine cretus tumuli, trabeaque Remi, nec paupere clavo.* i. e. non tu ex plebe satus, imo nec ex ordine equestri. quem deinde describit tribus notis, luxuria non indecora ingenii, ut solet in illo poeta. *tumulem sanguinem* vocat, quia propriae equitum tur-

mae; *trabeam Remi*, quia ii trabeati exemplo regum; *paupere clavo*, i. e. angustum et artum, qui ordinis equestris. Lirs. quae de trabea hic disputantur, partim confirmantur partim emendantur a Rubenio de Late Clavo 1 5. de usa trabeae in funere Germanici Lipsio Germanici Lipsio consentit Ferrar. de Re Vestiar. p. 1. l. 2 6. EAV.

1. *funerum sollemnia*] observandum ritum, quod alibi defunctis et aste iam cadavere nihilo minus non aras tantum statuebant, sed struebant et accendebant roges, quasi verum ibi funus et cadaver esset. Ostendit hic locus, et Senecae ad Marciam c. 3. de Druso huius patre, qui in Germania obierat, et reliquiae item relatae: *mater longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi toties illum amitteret.* ait per omnem Italiam, in colonis nempe et municipiis, qua transibant, ut hic. Lirs.

2. *diversa*] v. dicta ad 2 60. EAV.

4. *tarracinum* M.

6. *C. Aurelius*] sic codex et editiones Beroaldi, Aleiati, Rhenaani, Aldi, Gryphii. M est ex emendatione, ducta e catalogo consulum in Dionis libris, et Cassiodore, quorum, ut recte iudicat Gronovius, non est ea auctoritas ut propterea aliquid in Tacito contra codicem scriptum debeat mutari. EAV.

magistratum coeperant] ergo Ianuario haec memae gesta. Lirs.

8. *disiecti*] satis hoc mirum, ubi consules et senatus; qui solent ordine et compositae incedere sive stare. sed hic apparet aliter factam apparatusque fuisse. an quia sponte venerant? an id quoque testando do-

adulatio, gnaris omnibus laetam Tiberio Germanici mortem
 3 male dissimulari. Tiberius atque Augusta publico abstinuere,
 inferius maiestate sua rati, si palam lamentarentur, an ne
 omnium oculis vultum eorum scrutantibus falsi intellegerentur.
 matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurna
 actorum scriptura reperio ullo insigni officio functam, cum
 super Agrippinam et Drusum et Claudium ceteri quoque con-
 sanguinei nominatim perscripti sint, seu vilitudine prae-
 pediebatur, seu victus laetu animus magnitudinem mali
 10 perferre visu non toleravit. facilius crediderim Tiberio et
 Augusta, qui domo non excedebant, cohibitam, ut par
 maeror, et matris exemplo avia quoque et patruus attineri
 4 viderentur. dies quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur,
 modo per silentium vastas, modo ploratibus inquires; plena

leri? cui confusio videtur adhaerere, nec decori cura. LIPS. possis etiam ad solum populum referre. ERM.

8. *ab erat quippe adulatio*] reddat rationem quare incompositi, sine arte, sine ambitione, atque ut natura dabat, doluerint. nempe quia et vere lugebant, sibi lugebant, non principi, sua dolori dabant, non alieno commodabant et venditabant lacrimas. dolendo non adulabantur Tiberium, quippe quem nemo ignorabat gaudere morte Germanici, utrumque tristitiam flageret. GRON.

5. *Antoniam*] haec illa est Antonia Drusi, quam Plinius 7 18 ait nunquam spuisse; illa, quam Valerius 4 3 3 misce laudet a continentia et amore in coniugem. LIPS.

auctores rerum] sic hoc ipso libro c. 30: C. Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor. ERM.

diurna actorum scriptura] de actis diurnis abunde dictum a nobis ad Suet. Exc. 1. dixit autem inverse pro *diurnorum actorum scriptura*, cuius formae multa exempla apud prosaicos huius aetatis. v. dicta ad eundem Suetonium Exc. 9. adde ad 4 32. ERM.

10. *vix* est ablativus absolutus, pro *si videret*, ut c. 14. sed qui modus loquendi. *perferre toleravit?* *perferre* et *tolerare* idem est. nisi

toleravit idem est, quod *auca* est, quod non puto, *ro perferre* pro *insistitio* habendum videtur, quo in margine quis sò *toleravit* explicavit. sed tamen et sic *durissimum* est, *magnitudinem non toleravit*, pro non putavit se tolerare posse. an fieri possit non speravit? ERM.

11. *par maeror*] Heinsius concinnius fore putat *pari maerore*. non puto. in *par maeror* intellige *videretur*. ERM.

14. *vastus*] Pichena malebat *vastum*. at mihi falli vir optimus videtur. nam si *vastum silentium* accipimus, tam dies inquires fuit silentio quam ploratibus. at quid est *per silentium inquires?* apud Ovidium in regia Somai (Met. 11 602) *muta quies habitat*. apud Statium *pressiusque silentia penae muta sedent*. si *divi* rō inquires apud Tacitum esset *varius*, *tolerarem*. at Tacitus utrique proprium assignat verbum. *dies magna* dicitur, qua magna res gesta est; *dies faustus*, quo quid feliciter evenit. sic *dies vastus per silentium* est pars diei silentium habens, quasi in vasta solitudine. interdum praenimio dolore stupentes conticuerant et in tanta multitudine erat silentium loci vasti et deserti; interdum ploratus quietem turbabat. sic c. 9. *die frequenti* est parte diei, qua homi-

urbis itinera, collucentes per campum Martis faces, illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, concidisse rem publicam, nihil spei reliquum clamitabant, promptius apertiusque quam ut meminisse imperitantium crederes. nihil tamen Tiberium magis penetravit quam studia hominum accensa in Agrippinam, cum decus patriae solum Augusti sanguinem, unicum antiquitatis specimen appellarent, versique ad caelum ac deos integram, illi subolem ac super-

5 stitem iniquorum precarentur. fuere qui publici funeris pompam requirerent, compararentque, quae in Drusum, patrem Germanici honora et magnifica Augustus fecisset, ipsum quippe asperrimo hiemis Tigrinam usque progressum, neque abscedentem a corpore simul urbem intravisse; circumfusas lecto Claudiorum Liviorumque imagines; defletum in foro,

num frequentia in publico versatur. GRON.

1. *collucentes — faces*] dixit ad morem priscum, quo il qui funus prosequerentur, cereos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eo censet, quia noctu olim cadavera solita efferri super hoc more Exc. in A. Lips.

2. *miles cum armis*] sic 18: *die funeris milites velut praesidio steterunt*. GRON. sic etiam Muretus. non credo. etiam funeri Drusi milites cum armis adfuere, sed non praesidii causa, verum ut cum populo exsequias celebrarent. Albinovanus ad Liviam v. 217: *armataeque rogam celebrant de more cohortes, et pedes exsequias reddit equesque duci*. ERN.

sine insignibus] i. e. sine toga praetexta, sine anulis, sine lato clavo. quae omnia accurate mihi dicta in scripto de funeribus singulari. Lips.

populus per tribus] an in tribus divisis et digestus, ut unaquaeque tribus suum proprium locum haberet? non puto. videtur intelligi simpliciter populus universus, et modus loquendi adhibitus iste, ut prioribus membris aptius responderet ultimum. ERN.

6. *solum Augusti sanguinem*] non vero. plures erant, ut Lepidi et

Silani, ex Iulia nepte. sed reliquos velut degeneres, credo, arguunt, haec solum Augusto dignam. Lips.

7. *unicum antiquitatis specimen*] perfectissimum exemplar antiquae virtutis femineae apud Romanos. formam loquendi copiose illustrat, more suo, Bruckhausius ad Propertium 4 11 93. ERN.

9. *iniquorum*] forsitan inimicorum Rhomanus. hodie notissimum est *iniquos* etiam inimicos dici. *alii iniqui* sunt inimici, adversi, irati, ut exemplis non sit opus. ERN.

publici funeris pompam i. e. talem qualis esse deberet in funere publico, qualis in funere Drusi fuisset, ut facile patet ex sequentibus. sic recte Freinsheimius et alii. non posuissim haec, nisi Vertrami ad h. l. nota doceret posse alicui haec obscura videri et male intelligi. de funere publico alio loco dicitur. ERN.

12. *Tigrinam usque*] vide quaedam non vulgata apud Valerium Max. 5 5. Lips.

14. *Inhiberuntque imagines*] Drusus hic in Iuliam familiam ne adoptione quidem venit. unde ergo in pompa funebri imagines illi gentis Iuliae? nisi forte, quia mater deducta in domum Augusti. haec et talia de summo poe'tore dici possunt: at mihi nondum evulnit coniectura mea Liviorum. causa duplici. primum, non

laudatum pro rostris; cuncta a maioribus reperta, aut quae posteriori invenerint, cumulata. at Germanico ne solitos quidem et cuicumque nobili debitos honores contigisse. sane corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negavisset. non fratres, nisi unius diei via, non patrum, saltem porta tenus, obvium. ubi illa veterum instituta, propositam toro effigiem, medi-

praeposisset Claudios Iulius Tacitus. id aetas. deinde cum a patre latae imagines, cur omissae a matre, quae praesertim antiquae et multae? Lips. add. Epist. Quaest. 4 3. sic et Muretus Freinshemius et alii. *In-iti* et *Livi* saepe in libris scriptis permutantur, ut ap. Liv. 22 35 (?) est haec emendatio mea opinione ita certa, ut eam in textum receperim, etiam e nota Ryckii intellexi tamen alicui vulgatum rectum videri posse. quamquam eius ratio admodum levis. nec quisquam poterit docere vitricorum imagines, omissis maternis, in funeribus praelatas; estque id credere perabsurdum. ceterum qui *Iuliorum* defendere et nos reprehendere volet, id debet docere. frustra obloquitur etiam Mattius Opinions. 1 19, qui conatur ostendere adoptatum in Iuliam familiam Drusum. ea omnia falsissima sunt. nec magis valet Broterii ratio, qui ob Augusti benevolentiam dicit Iuliorum imagines praelatas. sit ita. sed an propterea Liviorum imagines remotae? saltem et haec debebant commemorari. ERN.

2. *et*] aut M. et mox *deditos*.

3. *sane corpus*] ferendum esse quod corpus sine solita magnificentia crematum, quia procul Roma id factum sit. 11 23: *frueventur sane vocabulo civitatis*. ERN.

6. *quanto*] legendum *quando* putat Muretus, male. dixit more suo, pro: quanto magis ab initio, statim post mortem, sors negavisset debitos honores sepulturae. V. ad 1 57. ERN.

fratrem] scribe *fratres*, nisi sui et historiae oblitus Tacitus. duo enim Germanico superstites fratres,

Claudius natura, adoptione Drusus, semperque eo nomine etiam hunc noster insignit. scripsit autem supra Drusum et Claudium Tarracinam usque progressos. Lips. mirifici sunt homines eruditi in defendenda vulgata: Claudium non pro homine habitum, qui tamen supra memoratur; per invidiam unum commemoratum, quasi hoc esset invidiam facere, si aperte mentiaris. supra 2 71 etiam commemoratur *frater*: sed ibi alia ratio est, ut ibi dixi. una ratio vulgatae defendendae est, si dicas intelligi *ullum, aliquem*. sed Lipsium verum ydisse puto. ERN.

8. bene *instituta* dixit, quia idoneis de causis et virtutis studii iniiciendi causa mores isti recepti, ut praeclare demonstrat Polybius 6 51; quem locum velim legi in primis a tironibus. ERN.

toro effigiem] ritum fuisse arbitror ut, si cadaver adhuc vegetum et coloratum, ipsum in toro sive lecto ostenderetur; sin autem, ut in peregre functis aut diu functis, aut non esset cadaver aut decore proponi non posset, tum effigies cerea eius loco in lecto ostenderetur. Colligo ex hoc loco, tum Dionis de Augusto, qui Nolae obierat, 56 34. *lectus erat*, inquit, *ex auro et ebore, purpureis auratisque stragulis; in cuius imo parte cadaver arcus inclusum latebat; effigies autem eius cerea triumphali habitu supra apparebat*. idem in Pertinacis funere, quod ei Severus sollempniter duxit, adnotavit idem scriptor 74 4. et in ipsius Severi Herodianus 4 3. Lips. ceterum Muretus Grotius Ryckius scribi vellent *propositam*; quod est verbum proprium in hac re.

tata ad memoriam virtutis carmina, et laudationes et lacrimas, vel doloris imitamenta? gnarum id Tiberio fuit; utque premeret vulgi sermones, monuit edicto multos illustrinum Romanorum ob rem publicam obisse, neminem tam flagranti desiderio celebratum. idque et sibi et cunctis egregium, si modus adiceretur. non enim eadem decora principibus viris

Graeci dicant similiter *προτιθέναι*, ut Herodianus l. c. verum puto. sic noster Hist. 1 78: *fuere qui imagines Neronis proponerent*, ubi v. Gronovium, et in Diatr. in Stat. c. 6. praepositiones *pro* et *prae* in compositis centies permittantur in libris. saltem longe melius hoc, quam IGronovii *repositam* a Virg. Aen. 6 220: *membra toro defleta reponunt*. *propositam* etiam probat Heinsius (in Obs. Misc. l. c. p. 388), quem etiam v. ad Petron. 40, ubi si quis vellet scribi *toralia reposerunt toris*, facilius probarem quam in h. l. ERN.

2. *doloris imitamenta*] simile in Claudii funere, 13 4. *ceterum peractis tristitiae imitamentis*. LIPS. vel non disiunctive capio cum Freins-hemio, sed pro *saltem*. sensus est, ut, si non vero dolore moverentur, saltem imitarentur simularentque dolorem. nam istis ipsis rebus quae commemoratae sunt, imitari dolorem solent, eademque l. c. imitamenta doloris dicuntur. ERN.

Gnarum id Tiberio fuit] delendum putat Muretus verbum *fuit*. sic 1 5: *gnarum id Caesuri*. item 2 20: *nilil ex iis incognitum Caesuri*. sed nulli tali legi se adstrinxit Tacitus, omittens interdum hoc verbum, interdum addens. non bene viri docti, quod semel aut aliquoties dixit Tacitus, id eum ubique ac semper cogunt dicere. nemo ita in dicendo ac scribendo constans ac semper sibi similis est. ERN.

3. *monuit edicto*] ita moris aetate illa, ut princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum coerceretque, eo respicit metaphora scita Senecae ep. 94: *praecepta sapientiae, quae affectus nostros velut edicto coercent et obli-*

gant. et cave quidquam ibi mutes. LIPS.

5. *cunctis*] an non magis *functis*? in vulgata mihi frigus. LIPS. mihi multo maius frigus in *ty* *functis*. quid enim? an *functis* vel mortuis egregium erat, quod nemo eorum tam flagranti desiderio celebratus esset? immo et sibi, inquit, honestum decensque esse, et omnibus qui sic Germanicum desiderarent. maluit autem dicere *cunctis* quam *populo Romano*, quia mox voce *populi* usus erat. nam gravi luctu et sibi honorem habitum significat, cui proximus erat Germanicus, et ipsos lugentes laudem mereri, quod sic testarentur quanti virtutes eius facerent. GRON. recte. sed *idque* esse vitiosum suspicor, pro eoque legendum *itaque*. clarum enim videtur, e consuetudine maiorum colligi quid deceat. ERN.

6. *non enim eadem*] sententia com-moda. non eadem decere principes viros primoresque in re publica, et ipsum imperatorem; eadem, inquam, quae populum. huic luctum permittri, at non illis. plane hoc ipsis Tiberii verbis quasi expressum voluit Peto v. 347: *non eadem vulgusque decens et culmina rerum*. Ennius poeta (apud D. Hieronymum in Epit. Nepotiani): *plebs hocce regi antistat; in loco licet lacrimare plebi, regi honeste non licet*. similia Euripides in Iphigenia v. 446. at vero in Taciti verbis legebam olim: *non enim decora eadem principibus viris et imperatori populo. modicis domibus* etc. populus imperator et princeps Romani sunt; ideoque contra *de modicis civitatibus* mox sequitur. probat Pichena, sed hoc amplius vellet: *populo, quae mod. d. a. civitatibus. convenisse*, etc. LIPS. olim erat et imperatori populoque.

et imperatori populo, quae modicis domibus aut civitatibus. convenisse recenti dolori luctum et ex maerore solatia: sed referendum iam animum ad firmitudinem, ut quondam divus Iulius amissa unica filia, ut divus Augustus ereptis nepotibus abstruserint tristitiam. nil opus vetustioribus exemplis: quotiens populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. principes mortales, rem publicam aeternam esse. proin repeterent sollennia, et quia ludorum Megalesium spectaculum suberat, etiam voluptates resumerent.

7 Tum exuto iustitio reditum ad munia, et Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis spe petendae e Pisone ultionis, et crebro questu quod vagus interim per amoena Asiae atque Aethiopiae adroganti et sub-

modicis etc. quod nunc est in textu, e M restitutum a Pichena. ERN.

2. dolor] sic M, Beroaldus, Alciatus, Rheanus, Aldus, quod cur mutaretur, nulla necessitas fuit. itaque restitimus pro dolore. ERN.

5. abstruserint] Acidalius coniecit abstererint, frustra, ut opinor. vulgatum exquisitius est. ERN.

7. funditus am. nob. f.] respicit Fabiam familiam, et vulgare traditionem sequitur, de qua Perizonius Animadv. Hist. c. 5 p. 193. s. ERN.

9. Megalesium spectaculum suberat] vides ergo multum temporis intercessisse a die mortis Germanici. nam mortuus ipse extremo Novembri. quod facile colligo ex Suetonii verbis scribentis (Calig. 6): et ut fato functum palam factum est, non solatus ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit, duravitque etiam per festos Decembris mensis dies, i. e. per Saturnalia, quae medio Decembri. at Megalesium spectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Aprileis, per quas Iudi matri mag, ut in Calendario nota am. Lirs. in M est Megalesium, et in editionibus veteribus: itaque restitui, sic et in aliis auctoribus boni libri scripti et editi habent. vide copiose de hac scriptura dicen-

tem Dukerum ad Liv. 34 54. ceterum miror Ryckio id suberat suspectum esse, et pro eo velle rescribi subierat, quod subesse pro instare non reperiatur. si subire est prope accedere, adpropinquare, cur non subesse prope esse, adesse? et sic Plancus ad Cic. 10 21: subesse propinquis locis. ERN.

13. petendae — ultionis] Freinsheimius coniecit spe petendae, Heinsius ultioni: sed deinde corrigit se, et vulgatum defendit aliis Taciti locis c. 9, 27, 41; quibus alia addi facile possent. ita intelligendum causa, sed an dicimus erecti sunt animi propter petendam ultionem? immo in ultionem, ad petendam ultionem. Liv. 21 20: erecti in expectationem belli. Cic. Phil. 4 5: erecti ad libertatem recuperandam. sed pro eo dices tu quidem libertati recuperandae, stilo Taciti, non propter libertatem recuperandam. ceterum Freinsheimii coniecturam veram puto. literae spe semet in antiquis libris scriptae his legendae erant; cuius negligentia aut inscitia et alia loca corrupta. sperabant Drusum ultionem sumturum a Pisone: ecce ille abit ad exercitum. ERN.

14. interim] Heinsius coniecit interim. Frustra. ERN.

dola, mora scelerum probationes subverteret. nam vulgatum erat missam, ut dixi, a Gnaeo Sentio famosam veneficiis Martinam subita morte Brundisii extinctam, venenumque nodo crinium eius occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta. at Piso praemisso in urbem filio, datisque mandatis per quae principem molliret, ad Drusum pergit; quem haud fratris interitu trucem quam remoto aemulo aequiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuvenem sueta erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quae iacerentur, praecipuum in dolore suum locum respondit: sed malle falsa et inania nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. haec palam et vitato omni secreto; neque dubitabantur praescripta ei a Tiberio, cum incallidus alioqui et facilis iuventa senilibus tum artibus uteretur. Piso, Delmatico mari tramisso relictisque apud Anconam navibus, per Picenum ac mox Flaminiam viam assequitur legionem quae e Pannonia in urbem, dein praesidio Africae ducebatur: eaque res agitata rumoribus, ut in agmine atque itinere crebro se militibus ostentavisset. ab Narnia, vitandae suspicionis, an quia pavidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi devectus, auxit vulgi iras, quia navem tumultu Caesarum appulerat; dieque et ripa frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, et vultu alacres incessere. fuit inter irritamenta invidiae domus foro imminens, festa ornatu, conviviumque et epulae, et celebri-

4. *nodo crinium*] v. Boettiger. Sabin. p. 109.

7. *haud*] pro *non tam*. ellipseos *roû tam* in hac constructione etiam alia exempla notata Mureto ad h. l. vide Curtium ad Sall. Jug. 100, et Drakenb. saepe ad Livium. similiter noster loquitur infra c. 17. et 13 *23 tam* ante *quam* aberat a codice Budensi. ERN.

9. *sueta erga fil.*] mos igitur fuit principem donare aliquid filiis praesidium, qui e provinciis redirent atque ipsum adirent. exempla velim notari. LIPS.

filios familiarum una voce legendum monuit Mercerus, et recepit

Pichena. in M sic esse testatur IGronovius. veteres editiones habent *filios familiarum*. ERN.

14. *praescripta et*] melius *praescriptu ei*. LIPS.

20. *ostentavisset*] quod alias dicitur *venditure, iactare*, h. l. *ostentare* dixit: verbis factisque legionis gratiam captasset. ERN.

23. *frequent*] Sc. casu aliquo, ut apud Suet. Calig. 15, ubi v. dicta. ERN.

24. *vultu alacres*] ut ille apud Livium 2 61 Appius, et alii contemnentes accusationem. V. Suet. Tib. 2. ERN.

26. *festo ornatu*] ob laetitiam do-

10 tate loci nihil occultum. postera die Fulcinus Trio Pisonem apud consules postulavit. contra Vitellius ac Veranius ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices et testes mandata Germanici perlaturus. ille dimissa eius causae delatione, ut priorem vitam accusaret obtinuit, petitumque est a principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnucebat, studia populi et patrum metuens: contra Tiberium spernendis rumoribus validum et conscientiae matris innexum esse: veraque aut in deterius credita iudice ab uno facilius discerni, odium et invidiam apud multos valere. haud falsebat Tiberium moles cognitionis, quaque ipse fama distraheretur. igitur paucis familiarium adhibitis minas accusan-

mal redeuntis. ornatum festum intellegit laurum et lucernas. Iuvenalis 6 79: *ornantur postes et grandia lauro*. de lucernis vide quae notavi in Electis I 4, et adde egregium Arriani locum in Serm. Epicteti 1 19: *ἡξίωται δημαρχίας. πάντες οἱ ἀπαντώντες συνήδονται. ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. ἔρχεται εἰς οἶκον, εὐφραίνει λύχνους ἀπτομένους. ἀναβαίνει εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐπιθύει*. idem 2 17: *τέκνον, ἂν σωθῇς, ἄψω λύχνους. ταῦτ' ἐστὶ τὰ τοῦ φιλοσόφου. μέγα σοι ἀγαθὸν ἔσαι σωθέντι. τοιοῦτω καὶ λύχνον ἅπτεν ἄξιον*. nec lucernas solum in diebus eiusmodi festis, sed etiam funalia cereosque accendebant. Paegyristes Theodosii c. 37: *quid portas virentibus sertis coronatas, quid aulaeis tardantes plateas accensisque funalibus auctum diem referam?* ubi ex optimo libro lego *aulaeis videntes plateas*. LIPS. In M est *festa ornatu*, idque expressere Beroaldus Alciatus Rhenanus Aldus; neque erat mutandum, cum sit exquisitionis eo cui cedere coactum est. supra 2 69 *festa plebs* int. ornatu. itaque nec Pichenae coniectura opas, *festa, ornata*. paulo post ac additum ex antiquis editionibus. EAN.

4. *Trionis* malebat Muretus; quod

est usitatius sane. sed etiam dativum bene habere puto cum Heinso, qui comparat e c. 40 *libertati resumendae tempus*; quod similiter tentat Pichena, coniciens *libertatis*. EAN.

5. *illa M.*

7. *exciperet*] nodum in scirpo quaerunt, qui acciperet vel reciperet tentant. *exciperet* est admitteret. GRON. similiter *excipere desideria*, preces Suetonius dixit Ang. 73. item *excipere* pro suscipere saepe occurrit. EAN.

10. *iudice ab uno facilius discerni*] non Tacitus hoc dicit, sed Piso post pessimum ministerium vanissimae spei serviens. Verius sanctior regis praeceptor Polit. 3 11: *διὰ τοῦτο καὶ κρίνει ἄμεινον ὄχλος πολλὰ ἢ εἰς ὁσιποῦν. ἔτι μᾶλλον ἀδιαφορον τὸ πολὺ. καὶ καθάπερ ὕδαρ τὸ πλεῖον, οὕτω καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀλίγων ἀδιαφορώτερον. τοῦ δ' ἐνός ὑπ' ὀργῆς κρατηθέντος ἢ τινας ἑτέρου πάθους τοιοῦτον, ἀναγκαῖον διεφθάρθαι τὴν κρίσιν. ἐκεῖ δ' ἔργον ἅμα πάντας ὀργισθῆναι καὶ ἁμαρτεῖν*. GRON. adde, quae adolescentes regium imperium desiderantes dicunt ap. Liv. 2 3. EAN.

12. *distraheretur*] usitatius et frequentius est *differre* hoc sensu. quod

tium et hinc preces audit, integramque causam ad senatum
 11 remittit. atque interim Drusus rediens Illyrico, quanquam
 patres censuissent ob receptum Maroboduum et res priore
 aetate gestas ut ovans iniret, prolato honore urbem intravit.
 post quae reo Lucium Arruntium, Titum Vinicium, Asinium
 Gallum, Aeserninum Marcellum, Sextum Pompeium patronos
 petenti, iisque diversa excusantibus, Marcus Lepidus et Lu-
 cius Piso et Livineius Regulus affuere, arrecta omni civitate,

etiam noster habet 1 4, mox c. 12.
 Ean.

5. *T. Arruntium*] Nic. Faber, vir
 quem probitas et eruditio iuxta amant
 (veris nec ambitiosis laudibus utor),
 notis ad Senecam patrem legendum
 censet *Lucium*, non *Titum*, veris-
 sime. est illustris ille vir, senator
 et consularis, Augusti iudicio dignus
 principatu, Tacito nostro saepe no-
 minatus. Lips. idem placet Ryckio,
 qui eundem esse putat de quo noster
 1 13. Ean.

Quid? *Fulcinium* Trionem patro-
 num petit Piso? atqui is accusatio-
 nem eius petiit obtinuitque, et mox
 etiam exsequitur. ambigo de lectione,
 nisi alius aliquis Fulcinus ab isto.
 Lips. Muretus emendabat *T. Arel-*
ium Fuscum; qui fuit nobilis ora-
 tor, aliquoties memoratus Senecae
 in controversiis. Ryckius coniciebat
TVinicium: id consentire cum scrip-
 tura M, in quo *Fulcinium*, testa-
 tur Gronovius; quod est nomen
TVinicius: idque cum Gronovio re-
 cepimus, etsi in praenomine adhuc
 dubium reliquum est, annon potius
 M. esse debeat. nam *TVinicium*
 oratorem noxi e 6 15. *TVinicium*
 non occurrit. sed T. magis consentit
 vestigiis scripturae *Fulcinium* in M;
 et sunt plures Vinicii oratores, quo-
 rum mentio apud veteres. Ean.

6. *Marcellum*] Eprum nomine;
 cuius celebre ingenium in foro. Lips.
 de quo in Dial. de Orat. 8. sed
 bene Freinsheimius vidit *Aeserninum*
Marcellum esse coniunctim legendum,
 ut edidit Gronovii, Ryckius. fuit
 Aeserninus Marcellus Asinii Pollio-
 nis nepos. V. Suet. Aug. 43. Ean.

Sex. Pompeium] est ille qui supra
 cum Apuleio consul; quem Valerius
 Maximus amicum patronumque suum
 nimis plena manu laudat 4 7. vocat
 clarissimum ac disertissimum virum.
 et 2 6 8 addisignificat proconsulem
 eum Asiae fuisse, comite se. vocat
 ibi *virum ut omnibus virtutibus, ita*
humanitatis quoque laudibus instru-
ctissimum; additque *secundissimum*
sermonem ore eius quasi e beato
quodam eloquentiae fonte manasse.
 nec dissentit Ovidius, qui vitam illi
 suam fortunasque non uno loco re-
 fert acceptas. v. lib. 4 de Ponto
 el. 1 et 4 et 5. ut appareat hunc
 Sextum amicum unice fuisse Musis
 studiisque, et ideo a nobis fugi-
 tivam memoriam eius non frustra
 retractam. Lips.

7. *M. Lepidus*] utrum est is de quo
 1 13 et infra c. 85, an alter, de
 quo 4 56? Prioris dignitas et gra-
 vitas non patitur credere, nisi forte
 propinquus Pisonis fuit. alterius so-
 cordia, quae ei obicitur, vix sinit
 credere idoneum patrocínio susci-
 piendo fuisse. sed potest etiam
 alius ab his esse. fuere enim pla-
 res Pisones. Ean.

L. Piso] orator, de quo 2 34.
 fratrem Cn. Pisonis putat Muretus.
 Ean.

8. *Livineius*] primam litteram gemi-
 nandam, ut sit *LLivineius*, ut in
 veteribus numis scribitur, monet
 Muretus. de scriptura ipsius nomi-
 nis concedo; et sic est 14 17,
 quamquam ibi editi olim *Livineius*.
 de praenomine dubito, cum etiam
 infra absit, et Tacitus in ponendis
 omittendisque praenominibus variet.

quanta fides amicis Germanici, quae fiducia reo; satin cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius. iis haud alias intentior populus plus sibi in principem occultae vocis aut
12 suspicacis silentii permisit. die senatus Caesar orationem habuit meditato temperamento. patris sui legatum atque amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum a se, auctore senatu, rebus apud Orientem administrandis. illie contumacia et certaminibus asperasset iuvenem exituque eius laetatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis
10 diiudicandum. "nam si legatus officii terminos, obsequium erga imperatorem exuit, eiusdemque morte et luctu meo laetatus est, odero, seponamque a domo mea, et privatas ini-

ERN. *Livencius M*, sicut paulo ante *Lepedus*.

1. *quae fiducia reo*] imitatus est illud Virgilii, *quae sit fiducia capto* (Aen. 2 75), ut iam monuit Murretus. ERN.

2. *ac premeret sensus suos Tiberius* ac (in marg. an) *promeret*. iis M. *ia ac premeret* in unico libro posteriori loco meram esse delirationem Ebrarii, Pichena subscribo; neque aut iade faciendum an *promeret*, aut tam puerilis atque *ὀχληρώδους*, ut Lucilius recte indicat, lusus leuocinio τὸ σεμνὸν suum condonasse Tacitum conseo. *satin* dixit, non *strum*, ut alteram quoque dubitationis partem necesse fuerit adscribi. quae praeterea hic moliantur vel ipse Pichena, qui putat legendum *is haud alias intentior: populus plus etc.* vel Gruterus, qui *ac premeret* utroque loco delet, vel Acidalius, qui *iis* delet, ea me non afficiunt. nam de Tiberio, quod significat toties, quid opus nunc repeti? deia illa *populus plus sibi permisit*, curta et manca oratio est, nisi populus idem *haud alias intentior* accipitur. accedit quod, cum tria posuerit quae tum occupabant cogitationes hominum et suspensas habebant, parum commode duobus transmissis de tertio aliquid interuicitar, quod nemo ignorabat. quin si verum volumus, omnis haec pe-

riodus nihil aliud est quam repetitio et explicatio τῶν *arrecta omni civitate*, quae praecidi oportuerat mentione facta rerum quae cunctos etiam quietos sollicitarent. quasi esset: his, inquam, *arrecta omnis civitas*, his intentus populus magis quam unquam alias, plus etiam sibi iuris fecit aut in aurem loquendi de principe, aut in sermonibus repente vel obstinate tacendi neque exspectato sono ora solvendi. est enim ubi et silentium sit genus libertatis. docent apud nostrum Paetus Thrasea Helvidiusque Priscus eius gener. GRON. alterum *ac premeret* n. an *promeret* confidenter delere iubet etiam Heinsius. recte. mox *is* [e M] Pichena auctore recepit Ryckius. *Broterius* coniecit: *is intentior populus, haud alias plus sibi etc.* non male. ERN.

5. *legatum*] in Hispania, ut apparet ex seq. LIPA.

6. *adiutorem*] Iustinus 13 6, cum quae Eumeni essent attributae provinciae dixisset: *adiutores ei dantur cum exercitibus frater Perdiccae Alcetas etc.* Livius 6 22: *Volsicum bellum MFurio extra ordinem decretum. adiutor ex tribus sorte LFurius datus, non tam e re publica quam ut collegae materia ad omnem laudem esset.* Suetonius Tib. 63: *per legatos et adiutores suos.* GRON.

micitias non vi principis ulciscar. sin facinus in cuiuscu-
 que mortaliū nece vindicandū detegitur, vos vero et libe-
 ros Germanici et nos parentes iustis solatiis afficite. simul-
 que illud reputate, turbide et seditiose tractaverit exercitus
 1. Piso, quaesita sint per ambitionem studia militum, armis
 repetita provincia, an falsa haec in maius vulgaverint accu-
 satores; quorum ego nimis studiis iure succenseo. nam quo
 pertinuit nudare corpus et contrectandū vulgi oculis per-
 mittere, differrique etiam per externos tanquam veneno in-
 10. terceptus esset, si incerta adhuc ista et scrutanda sunt?
 defleo equidem filium meum, semperque deflebo: sed neque-
 reum prohibeo quo minus cuncta proferat quibus innocentia
 eius sublevari aut, si qua fuit iniquitas Germanici, coargui
 possit; vosque oro ne, quia dolori meo causa connexa est,
 15. obiecta crimina pro approbatis accipiat. si quos propin-
 quus sanguis aut fides sua patronos dedit, quantum quis-
 que eloquentia et cura valet, iuvate periclitantem. ad eun-
 dem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. id
 solum Germanico super leges praestiterimus, quod in curia
 20. potius quam in foro, apud senatum quam apud iudices de
 morte eius anquiritur. cetera pari modestia tractentur. nemo
 Drusi lacrimas, nemo maestitiam meam spectet, nec si qua
 13. in nos adversa finguntur." exin biduum criminibus obicien-

1. *non principis*] ita emendavimus.
 tamen, cum vetus lectio sit *novi principis*, aptius, ut nunc censeo,
 ex ea feceris *non ut princeps*, sive
 mavis *non vi principis*. non utar
 potestate quam princeps habet, sed
 noxas mihi illatas ut privatus ulcis-
 car. LIPS. primum etiam Faerno
 Vertranio aliisque, alterum Antonio
 Augustino et Ursino, tertium Mu-
 reto Mercero Freinshemio placuit.
 in hoc dissensu mihi licere putavi
 sequi, quod scripturae M esset con-
 venientissimum, *non vi*; etai video
 in hac lectione esse etiam corrigendū,
 ut in altera *non ut princeps*,
 sed pro *et*, quod non est in prima,
 quae vulgo hodie est in libris, *non principis*. ERN.

8. *contrectandū oculis*] sic etiam

Lactantius de Opif. D. I. quem
 locum male tentat Clericus in arte
 Crit. p. 3, 196. V. Heumannum
 in Parergis Crit. p. 147, et intp.
 Lactantii l. c. Cicero etiam (Tusc.
 3 15) dixit *mente contrectare*; quod
 dici non posset, nisi et diceretur
oculis contrectare. ERN.

21. *pari modestia*] ea aequitate,
 qua causae privatorum apud iudices
 solent aut debent tractari. ERN.

23. *adversa finguntur*] nihil me
 movet Acidalii, aliquid post haec
 verba excidisse, suspicio. sed quia
 Tacito fere *adversa* sunt quae *se-*
cundis opponuntur, hic eum scrip-
 sisse censeo *diversa*. ea enim et ipse
 et optimi quique saepe accipiunt pro

dis statuitur, utque sex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur. tum Fulcinius vetera et inania orditur, ambitiose avareque habitam Hispaniam; quod neque convictum noxae reo, si recentia purgaret, neque defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. post quem Servaeus et Veranius et Vitellius consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, obiecere odio Germanici et rerum novarum studio Pisonem vulgus militum, per licentiam et sociorum iniurias, eo usque corrupisse ut parens legionum a deterrimis appellaretur; contra in optimum quemque, maxime in comites et amicos Germanici saevisse; postremo ipsum devotionibus et veneno peremisse; sacra hinc et immolationes nefandas ipsius atque Plancinae, petitam armis rem publicam, utque reus agi posset, acie victum. defensio in ceteris trepidavit. nam neque ambitionem militarem neque provinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem adversum imperatorem infitiri poterat. solum veneni crimen visus est diluisse; quod ne accusatores quidem satis firmabant, in convivio Germanici, cum super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena servitia et tot adstantium visu,

istis quae aliter *contrariis* dicimus. vide indicem. Iustinus 3 4: *oraculi diversa sententia fuerat*. Suet. Iulio 1: *diversarum partium habebatur*. nemo, inquit, Drusi lacrimas, meam moestitiam spectet, ne incitetur illis ad condemnandum innoxium: nemo, quae in contrarium de nobis falso sparguntur, ne sotent eo facilius absolvat. Gron. si vulgatum verum est, pertinent verba ad rumores de morte Germanici a Tiberio laete accepta. ERN.

3. *ambitiose avareque*] illud refer ad exercitus, hoc ad socios sive provinciales: mox *licentia* et *iniuriae sociorum* commemorantur. adde initium c. seq. ERN.

6. *Servaeus*] de hoc ipso Tacitus 6 7. LIPS.

12. *immolationes nefandas*] de quibus 2 75. *nefandae* dicuntur, quia

imple in Caesarum domum. sic etiam Freinshemius et Ryckius capiunt. ERN.

13. *petitum armis rem publicam*] nempe bello provinciae inferendo, ut mox. ERN.

16. *cuique*] cui M.

19. *super eum Piso*] interior ergo discubuit Germanicus ut dignissimus. de quo ordine sedendi non omnia mihi dicta in Convivio. dicam alibi plene et apertis tibiis. LIPS.

21. *visu*] legendum videtur Pichenae et Heinsio *visus*. sed tamen utcumque ferri potest *visu*, i. e. in oculis tot adstantium. immo a Tacito est. sic supra c. 3: *magnitudinem mali perferre visu non toleravit*, ubi vide notam. sensus: si tot adstantes viderent; si tot adstarent qui videre possent. Tacitum porro constructiones libenter variare, id quoque iam aliquoties vidimus. ERN.

ipso Germanico coram, id ausum. offerebatque familiam reus, et ministros in tormenta flagitabat. sed iudices per diversa implacabiles erant, Caesar ob bellum provinciae illatum, senatus nunquam satis credito sine fraude Germanicum interisae. . . scripsissent expostulantes; quod haud minus Tiberius quam Piso abnuere. simul populi ante curiam voces audiebantur: non temperaturos manibus, si patrum sententias evasisset. effigiesque Pisonis traxerant in Gemonias ac devellebant, ni iussu principis protectae repositaeque forent. igitur inditus lecticae et a tribuno praetoriae cohortis deductus est, vario rumore, custos saluti an mortis ex-
15 actor sequeretur. eadem Plancinae invidia, maior gratia; coque ambiguum habebatur quantum Caesari in eam liceret. atque ipsa, donec mediae Pisoni spes, sociam se cuiuscun-

2. *ministros*] servos Germanici, qui tum ministeria mensae obissent. ERN.

5. *scripsissent expostulantes*] alio loco haec inserta. mihi sententia praeclare reddi videtur, si iis amotis legas *senatus*, *nunquam satis credito sine fraude Germanicum interisae*: simul populi ante curiam voces audiebantur. quo tamen illa quae superant remittenda sint, mihi non liquet. LIPS. verba quod haud m. T. q. P. a. Muretus supra poni volebat, post arguentes. quod nescio an cuiquam probabile videri possit. multo frigidior est ratio Schefferi (in Obs. Misc. t. 8. p. 290). frustra coniecturae super hoc loco exercentur. ERN.

8. *effigiesque Pisonis*] id solet in damnatis. Iuvenalis 10 58: *descendunt statuæ restemque sequuntur*. LIPS.

9. *devellebant*] sic rescripsimus pro vulgato *divellebant*, quod est ab h. l. alienum. *devellebant* est revellebant, sc. a basibus. sic reposuimus apud Sueton. Domit. 22, ubi omnes libri ante habebant *divellebant*, secutusque est exemplum nostrum Oudendorpius. codex ms saepissime in hac syllaba vitiosus est, ut iam aliquoties vidimus. ad *devellebant* refer mox *protectae*.

ceterum restat aliquid difficultatis in diversitate temporum, *traxerant* — *devellebant*, foretque proavum corrigere *devellebant*. sed non arbitror id necessarium. partim iam devellebant et trahebant ad gemonias, partim adhuc moliebantur et develle tentabant. ERN.

11. *saluti M. vulgo salutis*.

Exactor, qui praepositus ad exigendum perficiendumque, et quasi castos. Livius 2 5 de Bruto filios plectente: *ei qui spectator erat amovendus, eum ipsum fortuna exactorem supplicii dedit*. Plinius Ep. 9 37: *ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam*. Romae marmor epitaphium (ap. Grut. 594 2). *M. Aurelius Augg. nn. lib. Epaphroditus exactor operum dom. nn.* Tacitus in suppliciis fero usurpat, ut 11 37: *denunciat centurionibus, qui aderant, exsequi caedem . . . custos et exactor e libertis Euodus datus*. Ambrosius de Tobia c. 9: *dum vadis cum adversario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne forte producat te ad iudicem, et iudex tradat te exactori, et exactor mittat te in carcerem*. sed et ἀπλως reperio, quasi muneris nomen, *exactor*, ut in Museo Carpensì (ap. Grut. l. c. n. 3.) *Sex. Pompeius Faustus Sex. Pompeii exactor*. LIPS.

que fortunae et, si ita ferret, comitem exitii promittebat. ut secretis Augustae precibus veniam obtinuit, paulatim segregari a marito, dividere defensionem coepit. quod reus postquam sibi exitiabile intellegit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem senatumque rursum ingreditur; redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, adversa et saeva cuncta perpressus, nullo magis exterritus est quam quod Tiberium sine miseratione, sine ira, obstinatum clausumque vidit, ne quo affectu perrumperetur. 10 relatus domum, tanquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit obsignatque et liberto tradit, tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressa cubiculo uxore, operiri fores iussit; et coepta luce 16 perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. audire 15 me memini ex senioribus visum saepius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgaverit; sed amicos eius dictitavisse litteras Tiberii et mandata in Germanicum contineri, ac destinatum promere apud patres principemque arguere, ni elusus a Seiano per vana promissa foret; nec illum 20 sponte extinctum, verum immisso percussore. quorum neutrum asseveraverim: neque tamen oculere debui narratum ab iis qui nostram ad iuventam duraverunt. Caesar flexo in maestitiam ore, suam invidiam tali morte quaesitam apud senatum. . . crebrisque interrogationibus exquiri qualem

1. exitii] proclive est conicere exiliū. comes exitii, fugae saepe occurrit. quod et Huetio placuit. Cicero ad Div. 13 71: *itinerum navigationum laborum et periculorum morum omnium socius et comes*. adde infra 4 13. sed vulgatum verum pato, propter verba *si ita ferret* sc. res, fortuna; quae de ultimo malo sermonem esse arguunt. EBN.

6. valde inclino ad *redintegratae accusatione*, quod certe elegantius foret. sed et vulgatum ferri potest, quod et in audiendis criminibus molestia est. EBN.

7. *adversa et saeva*] sic Catilinae post primam Ciceronis orationem in Senatu habitam eo nomine, cum maledicta in consulem congereret, ob-

strepere omnes; hostem atque parricidam vocare. GRON.

17. *continere* vulgo.

18. *destinatum promere*] eiusdem sententiae fuit quod Suetonius scripsit, Tib. 52: *quem (Pisonem) mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent*, loco hodie non corrupto solum sed defecto. conatur tamen ingeniose Torrentius: *si Seianus secreto obstaret*. LIPS.

24. putant vulgo post *senatum* aliquid, velint *queritur*, excidisse, ideoque asteriscum ponunt indicandae lacunae; quod negat Ryckius ita esse, sed intelligi tale verbum posse. non negem id latere posse in verbis *flexo in maestitiam ore*, sed ita copula *que* locum non haberet; quae

Piso diem supremum noctemque exegisset. atque illo pleraque sapienter, quaedam inconsultius respondente, recitat codicillos a Pisone in hunc ferme modum compositos. "conspiratione inimicorum et invidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati et innocentiae meae nusquam locus est, deos immortales testor vixisse me, Caesar, cum fide adversum te, neque alia in matrem tuam pietate; vosque oro, liberis meis consulatis, ex quibus Gnaeus Piso qualicunque fortunae meae non est adiunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit, Marcus Piso repetere Suriam dehortatus est. atque utinam ego potius filio iuveni quam ille patri seni cessasset. eo impensius precor ne meae pravitatis poenas innoxius huiat. per quinque et quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondam divo Augusto parenti tuo probatus, et tibi amicus, nec quicquam post haec rogaturus, salutem infelicis filii rogo." de Plancina nihil addidit. post quae Tiberius adolescentem crimine civilis belli purgavit (patris quippe iussa nec potuisse filium detrectare), simul nobilitatem domus, etiam ipsius quoquo modo meriti gravem casum miseratus. pro Plancina cum pudore et flagitio diseruit, matris preces obtendens, in quam optimi cuiusque

indicat verbum praecessisse, quod ipsa cum *exquiri* coniungeret. ERN.

4. *atque illo*] non fugiet corruptio loci attentum lectorem. quis enim erit ad quem haec referantur, *atque illo*? nullum certe nomen praeivit. puto mutila esse. nisi sint, scribe *atque filio*. est enim *εὐλογον* filium Pisonis attulisse parentis codicillos, et ab eo quaesisse Tiberium singulatim de morte. LIPS. *filio* placet etiam Ryckio. alii *illo* ad libertum referunt: sed ita vox liberti post *crebrisque* exiderit necesse est. verum non mihi fit credibile libertinum in senatum admissum, et tamdiu praesentem fuisse ut crebro interrogari a Tiberio posset; qui ne signatores quidem testamenti paterni in senatum admiserat ad signa sua agnoscenda, qui non senatorii ordinis essent, auctore Suetonio Tib. 23. nam quod Broterius in hoc ipso Suetonii loco libertum Caesaris dicit recitantem in senatu Augusti

testamentum commemorari, id non satis est ad refellendum. nam in tali brevi ministerio potuit adhiberi, non praesens esse, cum res ageretur. pro *atque* Heinsius malebat *ad quae*. ERN.

5. *quatenus*] melius *quatinus*, i. e. quoniam. LIPS. nempe e distinctione Grammaticorum vulgari; quod placet etiam Mureto. sed ei distinctioni usus contrarius est. v. Duker. ad Flor. 1 5, et quos laudat Drakenb. ad Liv. 2 55. ERN.

14. *per collegium*] quia Augusto collega, an quia Tiberio ipsi? utrumque enim verum. et consul cum Augusto fuit a. u. 731, consul iterum cum Tiberio a. 747. LIPS. non video quare neget Freinshemius Augusti collegam in consulatu fuisse Pisonem, cum ei consulatus in fastis adsignetur cum Augusto, sive ordinarius ille fuit, sive suffectus, ut Capitolinorum fastorum auctoritatem sequentibus placet. ERN.

secreti questus magis ardescebant. id ergo fas aviae, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui. quod pro omnibus civibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse. Vitellii et Veranii voce defletum Caesarem, ab imperatore et Augusta defensam Plancinam. proinde venena et artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque aviam ac patrum sanguine miserimae domus exsatiaret. biduum super haec imagine cognitionis absumptum, urgente Tiberio liberos Pisonis matrem 10 uti tuerentur. et cum accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quam invidia augebatur. primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Caesare magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit, partem bonorum 15 publicandam, pars ut Gnaeo Pisoni filio concederetur, isque praenomen mutaret; Marcus Piso exuta dignitate et accepto quinquagies sestertio in decem annos relegaretur, concessa

5. *perinde*] haec est scriptura M, quam expressere Beroaldus et Alciatus. utrum data opera an culpa operum mutatum sit in *proinde*, nescio. nam aequae hae proclives in hanc confusionem ac librarii, de quibus centies hoc observatum est a doctis viris. iam in Rhenani editione et Aldi *proinde* reperitur. atque habet aliquid commodi *proinde*. videntur enim ratiocinari: quia in Germanico impiane fait, idem experiri licebit in Agrippina etc. tum *perinde* quod significare potest, iam inest in verbo *verteret*. sed tamen non ausus sum ab antiqua lectione discedere, non satis gravi, ut opinor, necessitate urgente. EAN.

8. Ryekius putat necessario legendum *super hac imagine*: nam *super* cum accusativo hic locum non habere. idque recepit Broterius. sane nondum mihi locum occurrere memini, in quo esset *super haec* pro *in his* sive *his*. sed tamen etiam durum *super imagine cognitionis absumere*. an Tacitus dedit *biduum per haec, imagine cognitionis, absumptum*? quod rei et Taciti consuetudini aptissimum. EAN. M *haec*, puncto posito sub :

11. *magis* post *miseratio* intelligendum; cuius formae multa exempla a doctis saepe notata sunt. quod obiter monendum fuit, ne tirones aliquid excidisse putarent. vide quos landat Cortius ad Sall. Cat. 8 initio. EAN.

13. *magistratus*] non vane id notat. prisco enim more magistratus a iudicandi onere immunes. Cicero in Verrem I 10 et alii. LIRS.

16. *praenomen mutaret*] quod et factum, nisi Dio mihi imponit, qui 59 20 Lucium (non Cnaeum) Pisonem, Cn. Pisonis et Plancinae filium, praefuisse Africae sub Claudio tradidit. LIRS.

dignitate] senatoria videlicet. ita inferius scriptum *exuere ordinem*. LIRS.

17. *quinquagies sestertio*] sunt nobis centum vigintiquinque millia Philippicum. videsis opes eius aevi, etiam ab hoc exemplo, et quomodo vel exsuli provisum. vere ergo Seneca Cons. ad Helv. 12: *eo temporum luxuria prolapsa est, ut maius vaticum exsulum sit quam olim patrimonium principum fuit*. LIRS. frustra laborant Muretus et Ursinus,

18 Plancinae incolumitate ob preces Augustae. multa ex ea sententia mitigata sunt a principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando Marci Antonii, qui bellum patriae fecisset, Iuli Antonii, qui domum Augusti violasset, manerent. et Marcum Pisonem ignominiae exemit, concessitque ei paterna bona, satis firmus, ut saepe memoravi, adversum pecuniam, et tum pudore absolutae Plancinae placabilior. atque idem, cum Valerius Messalinus signum aureum in aede Martis ultoris, Caecina Severus aram ultioni statuendam censuissent, prohibuit, ob externas ea victorias sacrari dicuntur, domestica mala tristitia operienda. addiderat, Messalinus Tiberio et Augustae et Antoniae et Agrippinae Drusoque ob vindictam Germanici grates agendas, omiseratque Claudii mentionem. et Messalinum quidem Lucius Asprenas senatuscoram percunctatus est an prudens praeterisset; ac tum demum nomen Claudii adscriptum est. mihi, quanto plura recentium seu veterum revolve, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obversantur. quippe fama spe veneratione potius omnes destinabantur imperio quam quem

19 futurum principem fortuna in occulto tenebat. paucis post diebus Caesar auctor senatui fuit Vitellio, atque Veranio et Servaeo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus; monuit ne facundiam violentia praecipitaret. is finis fuit ulciscenda Germanici morte, non modo apud

ille delens *sestertio*, hic *sestertium* legens. GRON.

relegaretur] in *M religatur*, in editionibus est *relegatur*. Lipsius correxit. nam supra dixit *concederetur*. recte. fallitur IGronovius defendens *relegatur*, quasi non penderet a *censuit*; quod secus est. quid sententiae dictionem secutum sit, post demum memoratur. vide ad 2 63, 14 15 et 22. EAN.

4. *iulii, antonii M. et*

7. *dum.*

8. *signum*] Martis intelligit Freinshemius. recte, ut facile e seq. colligas. EAN.

10. *victoria*. edidit Beroaldus, apposita stellula velut loco desperato. Victorius (ad Cic. ep. 1 19) corrigit *victorias* duplicata littera sequente.

sed sic iam correxerat Rhemannus, quem alii secuti sunt. EAN.

24. *is finis fuit ulciscenda Germanici morte*] videtur in mente habuisse Livianum illud 1 44 *is finis censendo factus est*; quamquam haec forma saepe occurrit apud eundem. 2 30: *is finis populationibus fuit*; sed in istis locis dativo inactum putatur, e consuetudine Livii, cuius exempla bene multa ibi congegit Drakenborchius. in prioribus quidem nihil impedit etiam ablativum putari *censendo*. etenim et in aliis formulis antiquae ponitur pro dativo, ut in his: *triumviri anno argento aere f. f., comitia consulibus creandis*. sic mox ablativi sunt in isto *Drusus urbe egressus repetendis auspiciis*. v. 14 4. EAN.

illas homines. qui tam agebant, etiam secutis temporibus vario rumore iactata. adeo maxima quaeque ambigua sunt, dam alii quoque modo audita pro compertis habent, alii vera in contraria vertunt, et gliscit utrumque posteritate. **s**at Drusus urbe egressus repetendis auspiciis, mox ovans intredit. paucosque post dies Vipsania mater eius excessit, una omnium Agrippae liberorum miti obitu. nam ceteros manifestum ferro vel creditum est veneno aut fame extinctos.

1. *atium, secutis temporibus*] conjunctionis *sed* post negationem *non*, et *non modo* omittas frequentia exempla sunt apud Livium et Sallustium (v. Gronov. et Drak. ad Liv. 28 39, Curt. ad Sall. Cat. 18), quos noster libenter imitatur. ERM.

2. *adeo maxima quaeque*] similibus querela Thucydidis 1 20: *οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, καὶ ἣν ἐπιχώρια σφίσι, ἢ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται.* et statim: *οὕτως ἀταλάπῳρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἔτοιμα μᾶλλον τρέπονται.* nec dubium quin ad haec loca respexerit noster. LIPS.

3. *audita*] in M est *audire*, in editione item Beroaldi, Alciati, Rhemani, Aldi; defenditurque a IGronovio ut substantive dictum. *sed comperta* sane desiderant *audita*, recteque sic correctum textum puto. deberet enim esse *quoque modo audire pro compertis habent*, non *pro compertis*. vide Vechneri Hellenol. 1 10. ceterum *audita* primum reperi in Gryphiana mea. ERM. est in M, a correctore.

4. *urbe egressus*] quaeras quo haec egressio et reditio? ad morem priscum, quo obtinuit ut qui e provincia cum imperio redirent, illud ipsum amitterent, simul intrassent urbem. ideo Livius 26 9: *QFulvio ne minueretur imperium, si in urbem venisset, decernit senatus.* et magis ad lucem Taciti, quod Dio 53 32 tradit, Augusto decretum perpetuum proconsulare imperium, ita ut nec si intra urbem venisset minueretur, neve necessum esset ἀναρροῦσθαι τὴν ἀρχήν, i. e. reno-

vare sive repetere auspicia. nam auspicii nomine etiam imperium hic capere. sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ovationem. nam qui triumphans ovansque urbem ingreditur, cum imperio id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat, ingressus urbem ob fratris sui mortem. debuit ergo repetere, ut ovaret. eius sententiae sunt quae apud Ciceronem legis, *spem triumphi abiicientem*, ad Att. 7 7: *utar ea porta quam primam videro.* et apud Coelium ad Cic. ep. 6. *neque enim stulte Appius, qui, simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem triumphique postulationem abiecerat.* apud Ulplanum (l. ult. de off. proconsul.): *proconsul portam Romae ingressus deponit imperium.* iterum apud Cic. ad Att. 7 1: *mihi valde placet de triumpho nos moliri aliquid; extra urbem esse cum iustissima causa.* LIPS. quid libera re publica fuerit *repetere auspicia*, vide docentem HValesium ad Liv. 3 30, apud quem pluribus locis *repetita auspicia* a magistratibus commemorantur. ERM.

5. *Vipsania M.*

7. *miti obitu* i. e. citra vim et ex fato. sed videamus. MAgrippae tres uxores fuerunt. prima Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias MAntonio triumpho, ex ea genuit Vipsaniam, de qua hic, Drusi matrem. altera Marcella Octaviae filia. ex ea quoque liberi, si Suetonio fides diserte id in Augusto tradenti, etsi nihil de his postea reperias, et videatur ea proles non fuisse vitalis. tertia uxor Iulia. ex ea nati Caius et Lucius Caesares, Postumus Agrippa, Agrippina et

- 20 Eodem anno Tacfarinas, quem priore aestate pulsum a Camillo memoravi, bellum in Africa renovat, vagis primum populationibus et ob perniciatē inultis, dein vicos exscindere, trahere graves praedas; postremo, haud procul a Pagyda flumine, cohortem Romanam circumsedit. praecerat castello Decrius impiger manu, exercitus militia et illam obsidionem flagitii ratus. is cohortatus milites ut copiam pugnae in aperto facerent, aciem pro castris instruit. primoque impetu pulsa cohorte, promptus inter tela occursat fugientibus, increpat signiferos quod inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret; simul excepta vulnera et, quamquam transosso oculo, adversum os in hostem intendit,
- 21 neque praelium omisit, donec desertus suis caderet. quae postquam Lucio Apronio (nam Camillo successerat) com-
- 15perta, magis dedecore suorum quam gloria hostis anxius,

Julia. in his plerisque vera Taciti nota. Caius enim et Lucius veneno crediti periisse, Agrippina fame, Postumus ferro. Iuliam excipio, cuius mortem 4 71 ita narrat ipse Tacitus ut ex natura videatur, ferri aut veneni nulla mentione. LIPS.

5. *Pagyda* M: vulgo *Pagida*] quem alio nomine Belam dici Plinius 5 17 ait. LIPS. mentionem Plinii h. l. alienam esse, quod Plinianus ille fluvius Pagida in Phoenice est, non in Africa, recte monuit Ryckius. ERN.

10. *inconditis*] disciplinae militari nulli, nedum Romanae, adsuetis. sic *inconditum agmen* dixit Curtius 4 14 et alii. ERN.

11. *simul excepta vulnera*] varietas interpungendi huius loci indicare videtur eum non eodem modo intellectum ab editoribus. nam veteres editiones punctum habent ante et post haec verba; quam interpunctionem servant Lipsianae, quas vidi. Gronovianae contra iungunt praecedentibus et sequentibus, commatibus tantum positis. Ryckius puncto coniungit ab antecedentibus, sed coniungit sequentibus. sed nemo aliquid animadversionis huius loco addidit. enimvero quaeri potest ad quod verbum vel expressum vel intelligendum haec verba referantur.

id hoc modo indagabimus. *excepta vulnera* sunt haud dubie Decrii, non primo impetu fugatorum militum. igitur non ad antecedens referri verbum possunt. nec excepta sunt post illa dicta: nondum enim in hostem rursus irruerat. itaque non intelligi potest sunt, quod videntur voluisse qui haec verba a ceteris separarant punctis. nihil aliud igitur restat nisi ut putemus Decrium signiferis et militibus ostendisse vulnera, quae ipse exceperit fortiter pugnando, iisque ostendendis et exprobrare ignaviam et fortitudinem incendere voluisse, ut alii simili tempore fecero. unde fit ut aut verbum huic rei exprimendae positum, velut *ostendit* vel *ostentat*, *nudat*, exciderit, aut e sequentibus *os in hostem intendit* intelligendum sit; quod tamen durius esse omnes, ut opinor, videntur. *ostendit* potuit excidere, quod sequens membrum verbo simili finiretur. neque indecorum Tacito duo inacta membra verbis *ὁμοιοτελεύτοις* ponere, cum etiam Livius verbum *ostendere* ipsum his aliquo loco sic ponat. ceterum similia loca plura memini me apud auctores reperire. Virgilius Aen. 6 857, quamquam alia in causa, et *simul his dictis faciem ostentabat*, ubi multi libri *ostendebat*. ERN.

nato ea tempestate et e vetere memoria facinore, decimum
 quatenusque ignominiesae cohortis sorte ductos fusti, necat,
 tantumque severitate profectum ut vexillum veteranorum,
 non amplius quingenti numero, eadem Tacfarinatis copias
 praesidium cui Thala nomen adgressas fuderint. quo praelio
 Rufus Helvius gregarius miles servati civis decus rettulit,
 donatusque est ab Apronio torquibus et hasta. Caesar addi-
 dit civicam coronam, quod non eam quoque Apronius iure
 proconsulis tribuisset, questus magis quam offensus. sed
 10 Tacfarinas percussis Numidis et obsidia aspernantibus spar-
 git bellum, ubi instaretur, cedens, ac rursum in terga reme-
 ans. et dum ea ratio barbaro fuit, irritum fessumque Ro-
 manum impune ludificabatur: postquam deflexit ad mariti-
 mos locos, illigatus praeda stativis castris adhaerebat, missam
 15 patris Apronius Caesianus cum equite et cohortibus auxilia-
 riis, quis velocissimos legionum addiderat, prosperam adver-
 sum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta.

2. Totidem Sallustiana verba Ser-
 vius citat ad Aen. 2 201. *sorte
 ductos fuste necat.* quod ad Crassum
 referendum videri in decimatione co-
 hortis unius, vere observavit noster
 Douza. Lips. e M *fusti* restituit
 Pichena, cum ante vulgo legeretur
fuste. similiter apud Vell. 2 78 extr.,
 ubi editiones *fuste percussit*, ms.
fusti, quod late adserit, etiam Ta-
 citi loco allato, Heinsius ad illum
 locum. *fusti* etiam infra 14 8 et
 44 meliores libri. de supplicio autem
 hoc tirones legant Polyb. 6 36,
 Lipsium Milit. 5 18. Ern.

8. *iure proconsulis*] huc refer illud
 Suetonii 32: *corripuit consulares
 exercitibus praepositos, quod de tri-
 buendis quibusdam militaribus donis
 ad se referrent, quasi non omnium
 tribuendorum ipsi ius haberent.* Lips.

10. *obsidia aspernantibus* i. e. cum
 nollent obsidere aut oppugnare ultra
 praecidia Romana, male his terque
 accepti. Lips.

spargit bellum] non est late ex-
 tendit, ut Freinsheimius in Indice
 interpretatur: sed diversis locis vel
 diviso exercitu vel vagando gerere.
 hoc quidem loco, ut sequentia clare

arguunt, significat cum copiis va-
 gari incertis locis, et ubique circum-
 ferre bellum, ut Livius loqui solet,
 cum diviso exercitu locis diversis
 bellum geritur, dicitur etiam *dis-
 trahi* bellum. formulam *spargere
 bellum* posteriori hoc sensu illustrat
 Burmannus ad Val. Fl. 5 488, Lu-
 can. 3 64. Ern.

14. *adhaerebat: missi patris*] hic
 locus in editis interpunctione labo-
 rat, eaque causa videtur fuisse quare
 editores, inde ab Rhenano et Aldo,
missusque dederint, cum e M. Bero-
 aldus *missu* edidisset, quod a Pi-
 chena restitutum est. fraudi fuit
 omissio copulae ante *inligatus*, quae
 est sane hoc loco durior, sed tamen
 a Taciti oratione non aliena. an-
 tecedens est *postquam deflexit ad
 maritimos locos*, (et) *inligatus praeda
 stativis castris adhaerebat*: iam dein-
 de consequens, de rebus Tacfari-
 natis conversis, *missu patris Apro-
 nius Caesianus . . . prosperam pu-
 gniam facit* etc. igitur post *adhae-
 rebat* colon posuimus. *adhaerebat*
 ms. non *haerebat*, ut editi. *haerere*
 sane usitatus et elegantius dixisset;
 hincque correctio nata. pro *inliga-*

- 22 At Romae Lepida, cui super Aemiliorum decus Lucius Sulla et Gnaeus Pompeius proavi erant, defertur simulavisse partum ex Publio Quirinio divite atque orbo. adiebantur adulteria, venena, quaesitumque per Chaldaeos in domum Caesaris, defendente ream Mamio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc infensus, quamvis infami ac nocenti miserationem addiderat. haud facile quis dispexerit illa in cognitione mentem principis: adeo vertit ac miscuit irae et clementiae signa. deprecatus primo senatum ne maiestatis crimina tractarentur, mox Marcum Servilium e consularibus aliosque testes illexit ad proferenda quae velut reticere voluerat. idemque servos Lepidae, cum militari custodia haberentur, transtulit ad consules, neque per tormenta interrogari passus est de iis quae ad domum suam pertinerent. exemit etiam Drasum consulem designatum dicendae primo loco sententiae; quod alii civile rebantur, ne ceteris assentiendi necessitas fieret, quidam ad saevitiam trahebant: neque enim cessurum nisi damnandi officio.

rus frustra Heinsius conciliebat intellectus. illigatus est, qui Livio saepe impeditus praeda. ERN.

2. L. Sulla — proavi] hoc late demonstrat et probabiliter, fatente ipso Gronovio, Norisius ad Cenot. Pib. p. 257. ERN. et M: vulgo ac.

4. quaesitumque per Chaldaeos] quod semper capitale. cui autem opus est perscrutari super Caesaris salute, nisi a quo aliquid adversus illam cogitatur vel optatur, aut post illam speratur et sustineatur? non enim ea mente de caris consultitur, quae de dominis, ait apposite ad hanc rem Tertull. Apol. 85. LIPS. formam loquendi Gronovius illustrat e Propertii 1 7: atque aliquid durum quaerimus in dominam. quod tamen ibi aliter dicitur. ERN.

6. dictum repudium] non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed dicere repudium usurpat, quod mittere vulgo. i. e. postquam repudiasset eam Quirinius. repudiavit autem ante annos 20. Suet. Tib. 49. LIPS.

8. vertit] quidnam? an signa irae et clementiae? non putem. intelli-

gam ac. mutavit saepe orationem, modum agendi. ERN.

11. ad proferenda] vide ad 2 33. ERN.

12. Acidalius volebat legi reticere. sensus est, quae ante simulaverat se reticere velle. verba duriora sunt et vix sana. negat Broterius utinam docuisset, velut voluerat sic dici. ERN. reticere M.

militarem custodiam, uti se habuit, paulo uberius explicavi, non tibi veterane, sed tibi tiro, in Exo. nostris in B. LIPS. de custodia apud magistratus idem agit ad 6 3. ERN.

15. Consulem designatum] Appianus B. C. 2 5: Σιλάρῳ μὲν ὁ πρῶτος ἔλεγεν, ὃς ἐς τὸ μέλλον ἤρηντο ὑπατεύειν. ὥδε γὰρ Ρωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος ἐσφέρει γνῶμην, ὡς αὐτὸς οἶμαι, πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τούδε εὐθιυλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἐκάστου. LIPS. addo Sallust. Cat. 50. ERN.

18. neque enim cessurum nisi damnandi officio] Boethornius putat ex his liquere, primo cedentem loco,

23 Lepida ludorum diebus, qui cognitionem intervenerant, theatrum cum clavis feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens ipsumque Pompeium, cuius ea monumenta et adstantes imagines visebantur, tantum misericordiae permovit ut effusi in lacrimas saeva et detestanda Quirinio clamarent, cuius senectae atque orbitati et obscurissimae domui destinata quondam uxor Lucio Caesari ac divo Augusto uxor dederetur. dein tormentis servorum patefacta sunt flagitia, itaque in sententiam Rubellii Blandi, a quo aqua et igni arcebat. huic Drusus assensit, quanquam alii mitius censuissent. mox Scauro, qui filiam ex ea genuerat, datum ne bona publicarentur. tum demum aperuit Tiberius compertum sibi etiam ex Publii Quirini servis veneno eum a Lepida petiitum.

ultimo sententiam Drusum dixisse, et quidem *damnandi officio*, i. e. ut sic auctis damnantium suffragiis Lepida damnaretur. scilicet adeo inops erat Tiberius paratorum ad damnandum quos vellet perdere, ut quae vinceret absolventes una, Drusi sententiam in postremum differendam haberet. unde autem constat Drusum ultimo loco sententiam dixisse? neque enim, quod censuerunt aliqui priores mitius, prior etiam Rubellius Blandus, cui Drusus accessit, inde sequitur hunc post omnes demum rogatum. varia illa indicia fiebant in senatu, simulatque Drusum Tiberius sententiae primo loco dicendae, ut consulem designatum, necessitate solvisset. qui peiorem in partem hoc interpretarentur, coniciebant eum velle Lepidam condemnari. nam si absolvi vellet, utique non erat passurus ut gratiam, quam imitatus erat primus auctor clementiae, alius occuparet. quod eventus comprobavit. *neque enim cessurum nisi damnandi officio*, est, non enim daturum aliis priorem locum nisi ad invidiosam causam damnandi. ut recte et alii omnes acceperunt. Gron. Ferrarius (in Elect. I 10) coniecit *ad censuram*, frustra. quid est *ad sentiri damnandi officio*? si esset *damnandibus*, alia res esset. nunc quaeritur quare primo loco in cen-

sando cedat, altera coniectura est, ne quod ipse censuisset, ceteris necessario censendum videretur, tamquam volente Tiberio, qui filio subiecisset quid censeret. altera, quia damnari vellet Lepidam Tiberius; cuius sententiae primum auctorem nollet esse filium. vide etiam Gronovium. Eay.

3. *ea monumenta*] de ipso theatro accipienda esse, quod Pompeius extruxerat quodque Pompeii theatrum saepe vocatur, recte monuit Freinsheimius. *monumenta* sunt aedificia publica, alienius cura sumtve exstructa. v. Clavis Ciceron. in h. v. Eay.

4. *misericordia M.*

6. *obscurissimae domui*] abunde laeta hoc ipso libro. Lirs.

7. *destinata uxor L. Caesari*] non alibi quam in lapide repperi hanc historiam, qui Bergomi visitur, *Pudens M. Lepidi. l. grammaticus. procurator tram Lepidae, moresque regibus. dum viri, mansit Caesaris illi uxor. Attius philologus discipulus.* post damnationem demum positus lapis videtur; et Pudenti adscripta gloria, tamquam illo vivo Lepida casta, bona. Lirs. hanc inscriptionem exhibent Gruterus p. 653. et alii. ea suspecta est Ryckio ad h. I, primo quia uxor Caesaris dicitur, cum tantum desti-

24. Illustrium domuum adversa (etenim haud melius distanti tempore Calpurnii Pisonem, Aemilii Lepidam amiserant) solatio affectit Decimus Silanus Iuniae familiae redditus. casum eius paucis repetam. ut valida divo Augusto in rem publicam fortuna; ita domi improspere fuit ob impudicitiam filiae ac neptis, quas urbe depulit adulterosque earum morte aut fuga puhivit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam gravi nomine laesarum religionum ac violatae maiestatis appellando, clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. sed aliorum exitus, simul cetera illius aetatis, memorabo, si effectis in quae tendendi, plures ad curas vitam produxero. Decimus Silanus in nepti Augusti adulter, quanquam non ultra foret saevitum quam ut amicitia Caesaris prohiberetur, exsilium sibi demonstrari intellexit, nec nisi Tiberio imperitante deprecari senatum ac principem ausus est Marti Silani fratris potentia, qui per insignem nobilitatem et eloquentiam praecellebat. sed Tiberius gratis agentis Silano, patribus coram, respondit se quaque laetari quod frater eius e peregrinatione longinqua re-

nata fuerit; deinde quia pater eius M. dicitur, cum Q. praenomen haberit; tertio quia contra rationem temporis Atteius Pudens discipulus vocatur. primae duae rationes dubitandi evanescent, si hanc inscriptionem non de hac Lepida sed de alia, quae Drusi coniunx fuit, cuius pater MLepidus, quae post patris mortem damnata est (v. 4 20, 6 40), accipiamus; ad quam video eam relatam esse a Peschvicio in Comm. de Familia Caesarum August. § 92. egit de hac inscriptione etiam Norisius L. c. ERM.

5. malum in re publica: opponitur enim domi, et exprimit, quod alias opponitur rei domi, foris, publice. sic et Huetio placuisse testatur Broterius. negat ipse necessarium esse, sed non docet fortunam in rem publicam dici latine. ERM.

11. tendi] Heinsius coniebat intendi, ut alibi intendi ad curas H. 2 67. sed etiam tendere rectum est. tendere in aliquid est conari aliquid, suscipere; quo sensu saepe dici tendere etiam lexica docent,

intellecta pronomini se sive etiam unum. ut dicimus intendere iter, cursum, et tendere apud Livium 23 34. adde Drakenborchium ad Silium 10 73. sic etiam dici potest tendere animum et intendere, sed pro tendi legendum tendi. nam prima syllaba in talibus perfectis saepissime excidit. vide exempla bene multa apud Drakenborchium ad Liv. 37 53, quo in loco pariter codex non unus tendisse pro tendisse, quod recte illi praetulit Drakenborchius. ceterum non ignora locum Senecae Hero. fur. 538: rates carbones tenderant. nam in altero Propertii 3 6 37, qui laudari solet, Broukhuisius recte dedit et defendit nectisse. Grossetium volebat tendo. ERM.

plures ad curas] vide ad 4 11. ERM.

16. elegans coniectura Acidalii: qui super insignem nobilitatem et eloquentiam praecellebat. et pro etiam. ERM.

18. grates vulgo.

vertisset; idque iure licitum, quia non senatus consulto, non lege pulsus foret. sibi tamen adversus eum integras parentis sui offensiones, neque reditu Silani dissoluta quae Augustus voluisset. fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est.

25 Relatum deinde de moderanda Papia Poppaea; quam senior Augustus, post Iulias rogationes, incitandis caelibum poenis et augendo aerario sanxerat. nec ideo coniugia et educationes liberum frequentabantur; praevalida orbitate: ceterum multitudo perichitantium gliscebatur, cum omnis domus delatorum interpretationibus subverteretur; atque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. ea res admonet ut de principiis iuris, et quibus modis ad hanc multitudinem infi-

1. non SC, non lege] observa. triplex ratio sive via a patria abeundi. primum iussu decretoque senatus, quasi rei publicae interesset. quae ratio validissima, nec facile veniam aut indulgentiam inveniebat. ideo Augustus in Agrippa Postumo, multa de moribus adolescentis questus, ut exilium eius SC sanciretur perfecerat. Ann. 16. altera ratio per indices et sententiam ex lege. haec quoque firma et olim usurpata. at tertia novitia, cum princeps in exilium mittebat. quae verius relegatio tantum erat, et velut a parente publico (nam et patribus domi ac privatim hoc ins) facta. Ovidius omnes tangit Trist. 2 1 135: *nec mea decreto damnasti facta senatus; nec mea selecto iudice iussa fuga est. tristibus inductus verbis (ita principe dignum) ultus es offensas, ut decet, ipse tuus. adde quod edictum, quamvis immite minaxque, attamen in poenae nomine lene fuit, quippe relegatus, non exsul, dicor in illo.* gradatim ibi vides tres has species; et levissimam ac lenissimam tertiam, quae auctoritate magis quam iure constat. cum tamen edicta principum vim legis haberent, verbo legis et hanc speciem Tacitus est complexus; et cum nulla harum intervenisset, aperte quidem, Tiberius redeundi merito gratiam fecit. Lips.

6. Papia Poppaea] lex apud veteres in multa fama et usu; de qua ubertim disserimus in Exc. et multa ad Taciti aliorumque lucem, in C. Lips.

7. incitandis i. e. augendis atque intendendis. Lips. Pichena putat etiam incitatas poenas dici fortasse, quia iacebant nec erant in usu. locum haberet haec interpretatio, si legeretur excitandis. v. Obs. 2 16. Quoniam ceterum si poenae caelibatus auctae sunt, ante legem Papiam Poppaeam tales poenae fuerint necesse est, cum autem nulla talis lex ante fuerit, ut docuit Lipsius in Excursu, poenae intelligendae sunt de notis censorum; de quibus idem Lipsius. Heinsii coniecturae, irritandis, invitandis, argutiores sunt quam ut probare possim. Ern.

9. praevalida orbitate] quia id genus omnes captabant, colebant. Seneca Cons. ad Marc. 19: *in civitate nostra plus gratiae orbitas confert quam eripit; adeoque senectutem solitudo ad potentiam ducit, ut quidam odia filiorum simulent et liberos eirent et orbitatem manu faciant.* Lips.

11. subverteretur] sic e M restituit Pichena, quem secutus est Gronovius. sic habent etiam editiones Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi, Gryphii. recentiores subverterentur. Ern.

nitam ac varietatem legum perventum sit, alius disceram.
 26 vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine pre-
 bru, scelere, eoque sine poena aut coercionibus agebant.
 neque praemiis opus erat, cum honesta sumpsit ingenio pete-
 rentur; et ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum
 vetabantur. at postquam exui aequalitas, et pro modestia
 ac pudori ambitio et vis incedebat, provenire dominationes,
 multosque apud populos aeternum mansere. quidam statim,
 aut postquam regum pertaesum, leges maluerunt. haec primo
 10 radibus hominum animis simplices erant; maximeque fama
 celebravit Cretensium, quas Minos, Spartanorum, quas Ly-
 curgus, ac mox Atheniensibus quaesitiores iam et plures
 Solo perscripsit. nobis Romulus, ut libitum, imperitaverat:
 dein Numa religionibus et divino iure populum devinxit,
 15 repertaque quaedam a Tullo et Anco. sed praecipuus Ser-
 vius Tullius sanctorum legum fuit, quis etiam reges obtempe-
 27 rant. pulso Tarquinio, adversum patrum factiones multa
 populus paravit tuendae libertatis et firmandae concordiae;
 creatique decemviri, et accitis quae usquam egregia, compo-

3. *coercitionibus* M, syllaba *ta* punctis notata.

4. *sumpsit ingenio* refertur ad *honesto*, non ad *vetustissimi*. sic Liv. 2 30: *sed curae fuit consulibus et senioribus patrum, ut imperium suo vehemens, mansueto permitteretur ingenio*. Gron. Acidalius autem et Ursinus referebant ad *vetustissimi*, malebantque *petere*, cum etiam sequatur *cuperent*; quod non adeo displicet. neque tamen contra libros aliquid mutem, et ut saepe dixi, Tacitus variat libenter modos loquendi. *sumpsit ingenio* autem non *peteram* ad *honesto* (non quaeritur iam de rebus per se honestis) sed ad *poterentur*. *sumpsit ingenio* est *sponsa*, quod opponitur *praemiis*. sine praemiorum spe petebantur honesta, inuito amore honesti. ERN.

5. *morem*] *mortem* M.

7. *incedebat*] *oriebatur*, ut 15 37: *postquam tenebrae incedebant*. Liv. 29 24: *timorque in exercitu incederet*, ut IFronovius rescripsit. aut

invaserat animos, grassabatur, ut multis locis apud Livium. vide Gronovium ad l. c. adde 4 46. ERN. *incedebat* M.

11. *de Cretensium* re publica et legibus lege Polybium 6 43, ubi negat primo Spartanae similem, deinde laudandam fuisse, quod Xenophontem Platonem Ephorum et Callisthenem tradidisse dicit; quibus adde Aristotelem de re publica 2 9. ERN.

13. *Solon*] M *Solo*, quae terminatio et ipsa proba est, ut saepe docuere viri docti in talibus nominibus. vide, quem hic laudat IFronovius, IFronovium ad Senec. Agam. 514. nominatim ap. Valer. M. 8 9 in *mas* est *amantissimus patriae Solo*, ut l. c. tradit Gronovius. ERN.

nobis Romulus] viri docti iam laudant locum Pomponii in l. 2 de Origine Iuris: *initio civitatis nostrae populus sine certa lege, sine iure certo primum agere instituit; omniaque manu a regibus gubernabantur*. ERN.

aitae duodecim tabulae, finis aequi iuris. nam secutae leges etsi aliquando in maleficos ex delicto, saepius tamen dissonantiae ordinum et apiscendi illicitos honores aut pellendi claros viros, aliaque ob prava, per vim latae sunt. hinc Gracchi et Saturnini turbatores plebis, nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe aut illusi per intercessionem socii. ac ne bello quidem Italico, mox civili omnis sum quin multa et diversa sciscerentur, donec Lucius Sulla dictator aboliitis vel conversis prioribus, cum plura addidisset, etiam ei rei haud in longum paravit, statim turbidis Lepidi rogationibus, neque multo post tribunis reddita licentia, quoquo vellent, populum agitandi. iamque non modo in commune sed in singulos homines latae quaestiones; et corruptissima re publica plurimae leges. tum Gnaeus Pompeius tertium consul, corrigendis moribus delectus, et gravior remediis quam delicta erant, suarumque legum auctor idem ac subversor, quae armis tuebatur, armis amisit. exim continua per viginti annos discordia, non mos, non ius; deterrima quaeque impune, ac multa honesta exitio fuere. sexto demum consulatu Caesar Augustus, potentiae securus, quae triumviratu iusserat abolevit, deditque iura quis pace

1. *finis aequi iuris*] non de extremo tempore capiam cum Freinsheimio, sed de absolutione et perfectione iuris. tabulis XII perfectis absolutum quoddam iuris aequi corpus extitit, quam ei laudem Cicero et alii tribuunt; neque ei quicquam accessit magnopere novis legibus. sic Ciceroni (Planc. 25) *consulatus dicitur finis honorum populi*; eodemque modo (Tuscul. 2 1) *finis sperandi* est summum quod quis sperare potest. ceterum ea quae sequantur, ex historiis illustrare nihil attinere putavi, cum ex omnibus historiae Romanae compendiis, Floro, Velleio etc. cognoscere de iis liceat. ERN.

11. *Lepidi rogationibus*] de quibus Florus 3 23, et quaedam Sallust. in Fragm. l. 1. LIPS.

licentia] per legem tribuniciam, quam Cicero vocat, sive Pompeiam, latam a Pompeio in primo consu-

latu, qua tribunis plebis ius pristinum restituit. vide Clav. Cic. ERN.

13. *in singulos homines*] per privilegia, ut Ciceroni accidit, quae per leges sacratas et XII tabularum irrogare nefas erat.

16. *auctor idem ac subversor*] nam leges de ambitu et iudiciis tulit, et in suis amicis non servavit, imo perrupit. ex Dione, Asconio, aliis. LIPS. adde legem de iure magistratum et de petitione Caesaris absentis. Suet. Caes. c. 28. de tribunicia potestate, quam sustulisse videtur, tribunis, qui intercesserant pro Caesare, armis persequendis, vide Caes. B. C. I (?) 5 et 7. ERN.

18. *per viginti annos*] rotundus numerus, non verus. nam d. Pompeii secundo consulatu ad Augusti sextum intersunt anni 24. LIPS.

21. *abolevit*] uno edicto. v. Dio 53 2. ERN.

quibus uteremur est, quod cum

et principe uteremur. acriora ex eo vincula, inditi custodes, et lege Papia Pappaea praemiis inducti, ut, si a privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia

Pomponio dicas *aleremur*, regeremur, viveremus. *pax*, i. e. per pacem terra marique ab ipso restituta; nullo iam civilium armorum metu, eoque non talia qualia triumphavira iussa, quae saepe temporum erant, non iustitiae; praesentis et paucorum, non perpetuae publicaeque utilitatis. *pax* igitur iam reducta, sed et principe, nempe instituto, introducto, exorto, summae rei praeposito, velut eorum iudice ac defensore. per pacem sub principe, quia pacis interfuit omnium potestatem ad unum conferri; cui scilicet ea non posset eripi, iamdudum parata, confirmata, succincta armis inter victos aut inermes atque imbelles. GRON.

1. *acriora*] *assentior* Pichenae, *artiora*. LIPS. nisi forte magis ad vim verbi *vincula* quam ad verbum ipsum respexit. *custodias* quidem *acres* supra habuimus l. 6. sed ibi custodiis aptius verbum est quam h. l. *vinculis*. ERN.

inditi — *inducti*] haec verba quam varie tentata sint, non dicam. *Muretus inditi* et copulam et deleri volebat. sed verbum *inditus* frequens est Tacito, nec eiusmodi ut a librariis ortum videatur. *inditi custodes* haud dubie bene dicantur pro impositis, haec enim duo verba in multis modis loquendi permutari possunt, ut *indere* et *imponere nomen*, *castellum rupi* 4 46, etc. ut etiam monuit Gronovius in nota proxima. sed *inditi* sive *impositi legum custodes* non possunt intelligi nisi de magistratibus hac de causa constitutis, ut videant ne qui contra leges peccent, nam accusatores, qui et ipsi custodes legum dicuntur 4 30, *alliciuntur*, non *imponuntur*. tales ab Augusto nulli constituti sunt. itaque mihi in mentem venit sic esse legendum: *acriora ex eo vincula indita, custodes ex lege P. P. praemiis inducti. vincula indita* non raro occurrunt. etiam Tacitus no-

ster sic dixit l. 1. *durius potest est custodes lege P. P. praemiis inducti*; nec est frustra illud et, quod in codice est, et corruptum reliquae corruptioni locum dedit. *legis praemia et ex lege* promiscue dici nulla dubitatio est. sic infra c. 55 *obsequium inde in principem at aemulandi amor validior quam poena ex legibus et metus*; quamquam si quid malit *to et delere*, nulla alia voce reposita, non valde repugnem. etenim et sic dici potuit. Helmsius quoque vidit aliquid ex hac emendatione. sic enim vult rescribi: *artiora ex eo vincula inditi, ac custodes l. P. P. praemiis induci*. nostrum lenius esse omnes, ut opior, videbant. pro *inducti* possis etiam conlittere *inlecti*, ut infra 4 30 dicantur *elici*: sed non necessarium puto. ERN. v. Walch. emend. Liv. p. 67.

2. *praemiis inducti*] *delatores* scilicet accusatoresque. Suet. Ner. 10: *praemia delatorum Papias legis ad quartas redegit*, ut appareat praemia magna fuisse, et fortean tertiam aut semissem. LIPS.

visi] legendum ut *ci*. LIPS. accipio ut *ci*: de reliquo bonam spem habeo. ab eo tempore, inquit, quod legibus pax et principe usi sumus, quod pax reducta et novo imperii nomine, nova potestate, principe, iuncta locum iuri et iudiciis dedit, acrius stringebant et impediabant leges, severiusque (si non et saevius interdum) adversum et exercita vindicta in illos qui tenerentur; nec tanta impunitas et suffragia, quanta in libertate aut per motus civicos vel grassantes vel impendentes. neque enim, ut prius, expectatum, donec alicui forte liberet deserto inimicitias exsequi nomiae deferendo, aut magistratus mulctam diceret, de qua ad populum certaretur: sed *inditi custodes et praemiis inducti*, hoc est, capta legibus addita, quibus praemia definiiebantur accusatoribus, delatoribus, quadra-

teneret: sed alius penetrabant, urbemque et Italiam, et quod usquam civium, corripuerant; multorumque excisi status. et terror omnibus intentabatur, ni Tiberius statuendo remedio quinque consularium, quinque e praetoriis, totidem e cetero senatu sorte duxisset, apud quos exsoluti plerique legis nexus modicum in praesens levamentum fuere.

29 Per idem tempus Neronem e liberis Germaniei, iam ingressum iuventam, commendavit patribus, utque munere capeasendi vigintiviratus solveretur et quinquennio maturus

platoribus, sycophantis, tanquam bonis viris et custodibus legum et cogitatoribus populi ac defensoribus. vel Papia Poppaea quam insigniter illos invitat! sed minore invidia, cum populus in partem praedae vocaretur, et magna specie acquitatis, ut quum tanta privilegia maritatis et patribus essent proposita, si tamen ab illis per matrimonia et susceptos liberos appetendis caelibes cessarent, eorum in relictis et legata iuri populus omnium parens succederet, atque iis ut caducis frueretur. *inditi* impositi, ut 4 46 *castella raptibus indita*, et 11 1 *viu-ctis inditis*. *custodes*, ut 4 30. Cicerone Div. in Caecil. de repetundis 5: *cuius legis non modo a populo Romano, sed etiam ab ultimis nationibus severi custodes requiruntur*. adde in eadem c. 20 et 21. ut et pro Roscio Amerino 20. illud [Freias-hemii], *ut si non utilitate publica moverentur, saltem ob suam mercedem transgressores earum deferrent*, neque invenio in Tacito nec requiro, aut eo locum quasi mancum suppleri existimo. potuit hoc Augusto in mente aut praetextum tantae acerbitati fuisse: Tacitus, si hominem novi, sentiebat non opus esse prae-miis: delatores qui non castigat et esse patitur, satis invitare. pergit: ceterum non intra aequa stetit delatorum impotentia. neque enim satis habebant ea criminari quae palam erant lege obligari: sed velut altius introspectantes et penitus scrutati vim et sententiam legis casus et criminum genera infinita commentati erant, ut propemodum nemo insons

esset; et pari vehementia per omnes imperii Romani partes, quicquid ubique civium esset, nihil saepe minus exspectantes in ius raptabant. non enim capio *sed haec alius*. Tacitus cum offert *penetrabant* et *corripuerant*, intellectum voluit *custodes* isti custodiendi, sive accusatores. *Non. alius penetrabant*, dixit ut 2 36. plus sibi arrogabant quam lex et consilium legislatoris volebat. ceterum cum Gronovio et Ryckio credo nihil deesse; ideoque et asteriscum, qui hic erat post *ut si*, removi. *ut si* retinui, quod iam Gronovius receperat. ENN.

2. *multorumque excisi status*] hoc est quod antea dixit: *omnisque domus delatorum interpretationibus subvertebatur*. et calumniae multae in hac lege circa ingenuitatis iura et similia, ut periclitaretur non dubie multorum status. Plinius Paneg. 34. de hisdem: *vidimus delatorum iudicium quasi grassatorum, quasi latronum. non solitudinem illi noviter, sed templum, sed forum insederant. nulla iam testamenta seneca, nullus status certus. non orditas, non liberi proderant. auxerat hoc malum principum avaritia. advertisti oculos, etc.* quibus in verbis emendo, *non solitudinem illi, non iter*; quod perperam coaleverat, *noviter*. itinera sane insident obsidentque grassatores. LIRS.

9. *capeasendi Vigintiviratus*] non ergo aditus ad maiores honores nisi illo adepto? apparet ex his verbis, itemque e Dione de Claudio 60 5: *τοὺς γαμβροὺς τότε ἐν τοῖς εἰκοσὶν ἀνδράσιν ἀρξαι καὶ μετὰ τοῦτο*

quam per leges quaesturam peteret, non sine irrisu audientium postulavit. praetendebat sibi atque fratri decreta eadem petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitaverim qui eiusmodi preces occulti illuderent: ac tamen initia fastigii Caesaribus erant, magisque in oculis vetus mos, et privignis cum vitrico levior necessitudo quam avo adversum nepotem. additur pontificatus et, quo primum die forum ingressus est,

πολιαρχήσας ἐν ταῖς ἀνογαῖς ἐπέλευσε, καὶ ὅψε ποτε πέντε ἔτεσι θάσσον τὰς ἄλλας ἀρχὰς αἰτῆσαι σφίσιν ἐπέτρειπεν. vigintiviros aperit nobis solus Dio 54 26, triumviros monetales, triumviros capitales, quattuorviros viales, decemviros stlitibus. iustituti sunt hoc numero ab Augusto (antea ad viginti sex erant) a. 741. Dionem adi, atque etiam Festum in voce Praefecturae; cuius locum Cuiacius emendavit Obs. 11 24. Lips.

9. *quinquennio maturus]* vides ergo quam aberret vir doctus et Italiae suae suada, qui negat legitimam ullam aetatem quaesturae fuisse. fuit. praeter hunc locum, Spartianus in Iuliano c. 1: *quaestor ante annum quam legitima aetas sinebat designatus est.* Suet. Calig. 1: *quaesturam quinquennio antequam per leges liceret, et post eam consulatum gessit.* sed quoniam illa? vide in Exc. D. Lips. *quaesituram* M.

2. *praetendebat sibi]* vide Dionem de Tiberio 53 28 in actis a 730; de Druso 54 10 in actis a. 735. Lips.

4. *ac tamen]* frustra Muretus haec tamen. ac tamen exprimit Graecorum καίτοι, quo in argumentando utitur. enimvero tum facilius ferri tales preces poterant, quod in recenti imperio mollius tractandi hominum animi et occultanda dominatio, memoresque adhuc erant homines veteris rei publicae, qua peterentur talia a senatu. Ean. fastidii M.

5. *magisque in oculis]* quasi dicat: tamen alii non illudebant, et attendebant haec initia et gradus ad principatum esse, quaesturam,

inquam, extra ordinem aut aetatem datam, et solutionem a vigintiviratu. itemque attendebant vetus et ab Augusto institutum, non recens a Tiberio; quod si ille fecisset, qui vitricus tantum istorum erat, Tiberii et Drusi, cur non Tiberius in nepotibus usurparet magis innotis? nepotibus tamen adoptione; cum sanguine propatruus eorum esset. Lips.

7. *additur Pontificatus]* de Nerone agit Germanici filio, quem tamen ego pontificem in lapidibus, qui data opera honori eius et memoriae positi, non lego. exstat urna (a Caligula, ut e Suetonio colligas, dicata) Romae (ap. Grut. p. 237): ossa Neronis Caesaris Germanici Caesaris f. divi Augusti pronepotis flaminis augustalis quaestoris. et in Hispania marmor, quod amicus noster Carolus Clusius descripsit (ib. p. ead.): *Neroni Caesaris Germanici f. Ti. Augusti nepoti, divi Augusti pronepoti, flaminis augustali, sodali augustali.* ubi cum flamen utrobique insculpatur, non pontifex, subvereri in mentem venit ne in cognato honore Tacitus si forte aberrarit. Lips. Tacitum cum lapidibus sic conciliat Ryckius, ut dicat decretum esse primum inter pontifices locum, qui vacaret postea; id cum longius videretur, datum interea flaminium. ceterum his inscriptionibus addenda alia ex Theophr. Mur. t. 1 p. 188: *Neroni Caesaris Germanici Caesaris f. Ti. Caesaris Augusti n. flaminis augustali, sodali titio, fratri arvali, fetiali, quaestori ex s. c.* Ean.

quo primum die] i. e. tirocinii die, sive togae virilis, quo auspicii causa tirones a patre proximisque solenni officio in forum deduci et

congiunium plebi admodum laetae, quod Germanici stirpem iam puberem adspiciebat. auctum dehinc gaudium nuptiis Neronis et Iuliae Drusi filiae. utque haec secundo rumore, ita adversis animis acceptum quod filio Claudii socer Seianus destinaretur. poluisse nobilitatem familiae videbatur, suspectumque iam nimiae spei Seianum ultra extulisse.

39 Fine anni concessere vita inaignes viri Lucius Volusius et Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen praeturam egressa: ipse consulatum intulit, censoria etiam
10 potestate legendis equitum decuriis functus, opumque, quis domus illa immensum vixit, primus accumulator. Crispum

iade in Capitolium solent. notat Plutarchus in Bruto et Valerius Max. 5 4: *McCotta eo ipso die quo togam amisit virilem, protinus ut e Capitolio decemisset, CCorbonam, a quo pater eius damnatus fuerat, portulavit.* Suet. Aug. 26: *duodecimum et rursus tertium decimum. biennio post consulatum magno, id est 17 annorum intervallo, ultro petiit, ut Caium et Lucium filios amplissimo praeditis magistratu suo quemque tirocinio deduceret in forum.* Tib. 15: *Roman reverens, deducto in forum filio Druso. munera etiam sportulasque dari tirocinio solere, observabis hic ex Tacito, et Suet. Ner. 7: deductus in forum tiro populo congiarium, militi donativum proposuit.* et Calig. 10. nec in principum modo liberis, sed vulgo id servatum disco ex Plinio Ep. 10 117: *qui virilem togam sumunt vel nuptias faciunt vel inveniunt magistratum, solent totam Bulen atque etiam e plebe, non exiguum numerum vocare, binosque denarios vel singulas dare.* LIPS.

2. *nuptiis Neronis*] quod igitur super est 2 42. *Siliani filiam Neroni vetustissimo liberarum Germanici pactam, pactum desponsamque fuisse credimus, nuptam deductamque non fuisse.* aut si fuit, fatum abtulit et locum huic fecit. LIPS.

3. *secundo rumore*] sensus planus est h. l. vel ex antitheto. sed non male legentur, quae Heinias pro-

8 90, ubi navigantes dicantur iter celerare rumore secundo. EAM. secundorum more M.

4. *filio Claudii*] explicat Suet. Claud. 27: *Drusum Pompeii im- puberem amisit, piro per lulum in sublime iacto et hietu oris excepto strangulatum; cui et ante paucos dies Seiani filiam despondisset: ita enim eum locum in Antiquis 2 6 olim restituiamus. vide initium lib. 4.* LIPS.

5. *videbantur*] immo videbatur, nempe Tiberius. nam quod Frein- hemius intelligit, si quibus aucto- ribus id gestum erat, non videtur hic locum habere. Gron.

6. *ultra*] sic M et Beroaldus. vitio operarum et negligentia correctorum, ut opinor, irrepsit *ultra* (quod iam Alciati Rhemani et Aldi editio habet), ut saepe alias in scriptis et editis libris. *ultra ex- tulisse Seianum videbatur quam satis esset, quam oporteret, quae interdum addantur ab auctoribus, interdum omittuntur. ultra* latinitati et sententiae melius convenire pronun- ciat Broterius, sed non docet. EAM.

9. *consulatum intulit*] in fastis nondum notatus LVolsii consulatus. suffectum censilem fuisse apertum est, recteque monet Broterius. EAM. *censoria etiam potestate*] manusne illud intellegit quod Augustus instituit, triumviratum recognoscendi equites? de quo Suet. 37 an potius lectas ab eo decurias indicum vult, (quod censoriam olim manus) honore

equestri ortum loco Gaius Sallustius; rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adsolvit. atque ille, quanquam prompto ad capessendos honores aditu, Maecenatem aemulatus sine dignitate venatoria multos triumphalium consulariumque potentia anteit, diversus a veterum instituto per cultum et munditias, copiaque et affluentia luxu propior. asperat tamen vigor animi ingentibus negotiis par, eo acrior quo somnum et inertiam magis ostentabat. igitur incolam Maecenate proximus, mox praecipuus cui secreta imperatorum inmitterentur, et interficiendi Postumi Agrippae conscius, aetate provesta speciem magis in amicitia principis quam vim tenuit. idque et Maecenati acciderat, fato potentiae raro aemipiternae, an satias cepit aut illos, cum omnia tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum est quod cupiant.

- 31 Sequitur Tiberii quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filii collegio insignis. nam biennio ante Germanici cum Tiberio idem honor neque patruo laetus neque natura tam connexus fuerat. eius anni principio Tiberius, 20 quasi firmandae validudini, in Campaniam concessit, longam et continuam absentiam paulatim meditans, sive ut amoto patre Drusus munia consulatus solus impleret. ac forte parva res magnum ad certamen progressa praebuit iuveni materiem apiscendi favoris. Domitius Corbulo praetura functus de Lucio Sulla nobili iuvene questus est apud senatum, quod sibi

a principe dato? Lrs. mihi prius verum videtur; propterea quod minus legendorum iudicium nunquam mandatum privato reperitur, ut dixi in Excursu 14 ad Suetonium. nec censoriae potestatis pars iudices legere, sed praetoriae libera re publica, Caesarum sub principatu. ERN.

1. romanorum M.

19. *connexus*] suspicor Tacitum scripsisse *connexis*. GRON.

21. *sive ut amoto*] non desideratur alia portio alternativae orationis, ut Ferretto visum; etiam si non apparet priori parti *zō sive* praepositum, quod ei fraudi fuit. sic 224: *visa sive ex metu credita*. hoc fecit alii assecuti, sed *vīm zōv*

meditans haud scio an satis perceperint. id enim non est cogitans, sed in antecessum experiens, praetentans, praegustans, et ei quasi proludens. ut *meditari* dicimus, in quo nos exercemus ad discendum; et morbi genus in difficultate respirandi *meditationem mortis* vocat Seneca ep. 54, ubi notavimus. pro eo *discere* ponit in Hercule Furante v. 1076 Somnum alloquens: *genus humanum cogis longam discere mortem*, i. e. meditari. GRON.

25. in theatro olim discreta loca: nondum, ut vides, in circo aut amphitheatro. alias causa non fuisset huic querelae. discrevit primus Claudius imperator, et in circo (Suetonii verba sunt. c. 21.) *propria*.

inter spectacula gladiatorum loco non decessisset. pro Corbulone actas, patrias meas, studia seniorum sunt; contra Mamercus Scaurus et Lucius Arruntius alique Sullae propinqui nitentur. certabantque orationibus, et memorabantur exempla maiorum, qui iuventutis irreverentiam gravibus decretis notavissent, donec Drusus apta temperandis animis diasserit; et satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sullae et auctorum ea aetate uberrimus erat. idem Corbula, plurima per Italiam itinera fraude mancipum et incuria magistratuum interrupta et impervia clamitando, executionem eius negotii libens suscepit; quod haud perinde publice usui habitum quam exitium multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus et hasta saeviebat.

32 Neque multo post missis ad senatum litteris Tiberius motam rursus Africam incursu Tacfarinatis decuit, iudicioque patrum deligendum pro consule gnarum militiae, corpore validum et bello suffecturum. quod initium Sextus Pompeius agitando adversus Marcum Lepidum odii nactus, ut socordem inopem et maioribus suis dedecorum, eoque etiam

senatoribus constituit loco, promissum spectare solitis. tamen Augusti temporibus decretum patrum fuit, ut quoties quid spectaculi usquam publice ederetur, primus subcelliorum ordo vacaret Senatoribus, ait idem Suet. Aug. 44. sed id extra urbem diamtaxat fuit firmum. Lirs.

4. que vulgo omittunt.

5. exempla maiorum] si animus est, censale Electa mea 1 23, et adde quod in Pindari Graecis p. 856 scribitur, CVetario mortem illam, quia tribuno in forum venienti non decessisset. Lirs.

8. oratorum ea aetate] dico 6 20. Lirs. ea recte adiecit Ferratius. OSERLIN.

10. mancipas hic qui vias publicas reficiendas quaestas sui causa redimebant. Hyginus: vias publicas et curatores accipiunt et per redemptores manuntur. lapis Romae in hortis Carpendibus (ap. Grat. p. 622 2.) Ca. Cornelio Ca. f. Sab. mancipi vias Appiae. sed qui magi-

stratus? credo, intellegit minores, i. e. cariores viarum, qui ab Augusto. vide in E. Lirs.

11. executionem eius negotii] non nunc tantum, sed et postea iterum sah Caio; et vir cetera magnus haecit in his calumniae sordibus, beas omnibus invitis. vide Dionem 50 15. Lirs.

13. quorum] in possessorum vide; licet, qui agros haberent viae vicinas. quaedam enim vias collatione pecunia tueri finitimi debebant, ut vulgo hodie. Hyginus m: vias publicas auctorum nomina obtinent, et curatores accipiunt, et per redemptores manuntur. nam et quarumdam tutelae a possessoribus per tempora certa summa exiguntur. Lirs.

17. pro consule] sic M et Beroaldi editio et Alciati, idque post IGronovium restitimus. v. ad 2 52. Eux.

19. M. Aemilium Lepidum] est Q filius, censalis a. 732, ipse consul a. 763. Ryckius edidit Man-

Asiam sorte depellendum inconvulsi, adverso senatu, qui Lepidum magis quam ignavam, paternis ei angustias et nobilitatem sine probro actam honorum quam ignominiam habendam ducebat. igitur missus in Asiam. et de Africa decretum ut Caesar legeret cui mandanda foret: inter quas Severus Caecina consuit ne quem magistratum, cui provincia obvenisset, uxor comitaretur; mactum ante repetito comorandum sibi coniugem et sex partus enixam, seque quae in publicum statueret domi servavisse, cohibita intra Italiam, 10 quamquam ipse pluris per provincias quadraginta stipendia explevisset. haud enim frustra placitum olim ne feminas in socios aut gentes externas traherentur: inesse mulierum

recte, si est is de quo c. 22; quod tamen videtur adhuc dubitari posse. EN.

1. [disputant Mercerus et Freinshemius utrum iam sortitus fuerit, an adhuc deberet sortiri.] ego vero non sortitum; nec sortiendum habuisse censeo. sortiri solebant Asiam et Africam. sed quia extra ordinem deligebatur cui mandaretur Africa, restabat Asia sola. quid igitur sorte opus? porro de his sortiebantur duo consularium omnia vetustissimi. horum priorem fuisse M'Aemilium Lepidum accipimus: ita ad huc iam Asia sine sortitione pertinebat. hactenus etiam obtinuisse potest dici, nempe spe ac destinatione et sua et omnium qui non essent ei malevoli; et ea si ceciderit veniente anno, inde depelleretur. quid ergo est? impedivit Freinshemium vocabulum *sorte*, quod putavit locum non habere, nisi utique uras interessisset. at *sorte* nihil aliud hic Tacito quam provincia, sive sorte sive sine sorte haberetur, ideo quia rite ac solenniter non nisi per sortem habebatur, ut saepe apud Livium. sic 42 31: *illud quoque praecipuum datum sorti Macedoniae, ut cantabiles militesque veteres sortibus, quos vellet, consul.* sic cum Cicero coniunctionem sortis, necessitudinem sortis dicit, nihil aliud dicit quam communis provinciae coniunctionem et necessitudinem. ep. 2 19: *ad eandem necessitudinem,*

quam nobis sorte tribuisset, consuetudinem quoque accedere, hoc est provincia coniuncta. iavitis omnibus scriptis ita tenendum; non magis Victorio ad edendum *sorte* quam Gebhardo ad probandum *accidere* fuit intima causa. sed et frustra captatur *ro depellere*. neque enim id aliter dicitur quam *deicere honore* Livio 4 44 et 39 41, *destrudere* Suetonio (Jul. 24: *destruendi Domitii causa*): non sane quem iam habebant, in cultus possessione erant, sed quem petebant, spe tantum et votis sibi despondebant. Gron.

7. *uxor comitaretur*] olim id insolens. declamatores apud Senecam patrem Contriv. 25 de Flaminio: *hic est Flaminius, qui exivus in provinciam uxorem a porta dimisit.* et alius: *in hoc secum uxorem non misimus? ut salva provincia sit, optemus meretrici bonam mentem.* ita lego locum cum et distingo. nec in crebro usu etiam temporibus Augusti, ut ex Suetonii verbis apparet c. 24: *disciplinam severitatem rexit: ne legatorum quidem cuiquam, nisi gravate hibernisque demum mensibus, permitti uxorem interduere.* sed irrepsit; et Germanico Agrippina in provinciis comes, ipsi Augusto Livia. Lips.

10. *XL stipendia*] est ergo idem ille Caecina de quo 1 64: *quadragessimus id stipendium — habebat.* Lips.

comitari quae pacem luxu, bellum formidine morantur, et Romanum agmen ad similitudinem Barbari incensus convertant. non imbecillum tantum et imparem laboribus, sexum, sed si licentia tunc sit, saevum, audacissimum, potentissimum avidum; sineodere inter milites, habere ad manum centuriones; praesedisse nuper feminam exercitio cohortium, decursum legionum. cogitarent ipsi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus obiectari; his statim adhaerescere deterrimentum quemque provincialium, ab his negotia suscipi, transigi; duorum egressus cœli, duo esse praetoria, pervicacibus magis et impotentibus mulierum iussis, quae Oppii quondam aliisque legibus constitutae, nunc vinolis exsolutae de 34 mos, fora, iam et exercitus regerent. paucorum haec assensu audita: plures obturbabant, neque relatum de negotio neque 15 Caecinam dignum tantae rei censorem. mox Valerius Messalinus, cui parens Messala ineratque imago paternae facundiae, respondit multa duritiae veterum in melius et laetius

5. *praesedisse nuper feminam*] tangit Plancinam. supra 2 55: *nec Plancina — interesse*. Lips. quod in isto loco dixerat *interesse*, h. l. invidiose angens rem vocat *praesidere*; nisi capias lenius pro praesentem esse et loco ac sede insigni spectare; quod *praesidere* subinde significat. V. ad Sueton. Tib. 6. posse ut ibi legionum nulla mentio, ita hic equitum. legiones ibi cohortium nomine intelligi possunt. nec tamen necessarium puto pro cohortium scribere equitum. Ean.

10. *egressus coluntur* prosequendo, deducendo; qui honos habebatur in provincia magistratui. *duo praetoria*, si de castris sermo esset, caperem de duobus tentoriis, quorum altero dux altero uxor tenderet; ut plura praetoria memorantur, nisi plures in exercitu duces. sic Livius 25 22 *tria praetoria* in obsidione Capuae memorat, quod duo praesules et unus proprætor obsidionalis praecerant. sed non est sermo de bello et castris, ut contextus facile docet. nec credibile duobus diversis palatiis in provincia habitasse praesidem et uxorem. igitur pronus sum in hanc partem, ut

credam per *praetorium* h. l. intelligi turbam hominum quae versari ante praetorium solet, ut praesto sit si quid velit, appareat, deducat, comitetur; quo sensu praetorium dici dudum demonstravit Perizonius de Praetorio p. 120. idque contextui consentaneum, nisi quis malit per *αὐθιγὰν* dici, et significari duo prope praetoria esse. Ean.

11. de lege Oppia v. Liv. 34 1. Ean.

12. Acidalius coalicit *exsolutae*. Plantas enim Tracal. 4 3 10: *et si vetum mihi eritis fassae, vinolis exsolvemini*. sed tamen noster supra 28: *exsoluti plerique legis nexu*, infra 39: *ad exsolvendum obediunt*. unde apparet *exsolvere* intardum prius idem quod solvere. Statius Silv. 1 6 4: *Septuagis mihi compe de exsoluta*. denique Tacitus H. 3 12: *vincitur: sed exsoluta statim vincula*, inserere autem non modo, ut idem vult, incivile est. Gron.

17. M et editiones veteres *duritie*. dubium videri potest utrum *duritiae* vel *duritiei* (saepe enim in libris scriptis permutantur, v. g. *spe* et *spei*, *die* et *dici*. V. Drakenb. ad Liv. 9 37) an e vel a *duritie* de-

mutata; neque scilicet, ut alim, obsideri urbem bellis aut pro-
 vincias hostiles esse; et paucas fortissimum necessitatibus com-
 pendi, quae coniugum quidem penates, adeo socios non
 puerent; cetera propaisua cum marito, nec ullum in eo pacis
 impedimentum. bella plane accinctis obeunda: sed reverten-
 tibus post laborem quod honestius quam uxorum levamen-
 tam? at quidam in ambitionem, aut avaritiam prolapsa,
 quid? ipsorum magistratum nonne plerosque variis libidini-
 bus obnoxios? non tamen ideo naminem in provinciam mitti.
 10 corruptos saepe pravitatibus, uxorum maritos; num ergo omnes
 caelibes integres? placuisse quendam Oppian leges sic tem-
 poribus rei publicae postulanti- remissum, aliquid postea
 et mitigatum, quia expedierit, frustra nostram ignaviam alia
 ad vocabula transferri: nam viri in eo culpam, si feminae
 15 modum excedat, porro ob unius aut alterius imbecillum ani-
 mam male eripi maritis consortia rerum secundarum, adver-
 sarumque, simul sexum natura invalidum deserui, et exponi
 suo luxu, cupidinibus alienis. vix praesenti custodia manere
 illaesa coniugia: quid fore, si per plures annos in modum
 20 dissidii oblitterentur? sic obviam irent iis quae alibi pecca-
 rentur, ut flagitiorum urbis meminissent. addidit pauca Dru-
 sus de matrimonio suo. nam principibus adeunda saepius
 longinqua imperii. quotiens divum Augustum in Occiden-
 tem atque Orientem meavisse comite Livia. se quoque in Illy-

derit Tacitus. sed genitivus sane
 Taciti consuetudini convenientior,
 unde recepit videntur recentiores
 editores. an *duritie* dictum pro *du-
 ritiae*, ut apud Virgilium *die pro
 diei* in illo (G. 1 208) *libra die
 noctisque*, ut mex. et c. 30 dieit
luxu pro luxui et similia? V. Cor-
 tium ad Sall. lug. 52. si Livium
 non decet *pernicie* pro *pernicii* §
 13, cur Tacitum dedecet? in hac
 ambiguitate optimum duxi veterem
 lectionem servare. Heinzius vole-
 bat *duritiae veteris*. Ern.

melius] consensu dicunt viri docti
 legendum in *melius*; idque non du-
 bitavi recipere: adeo certa et evi-
 dens res est. rō in a finali m prae-
 cedentis vocis saepe interceptum
 observant viri docti, item ab

initiali sequentis; innumeris prope
 locis ad Livium Drakenborchius.
 Ern.

2. *adeo non*] pro *medum* etiam
 6 15 dixit cum aliis huius aetatis
 scriptoribus. vide et H. 4 80. Ern.

6. *post laborem*] insititum et a
 glossa ortum putabat Bongarsius.
 sane, si abesset, nemo desideraret:
 sed nec idonea est delendi causa,
 cum saepe similia occurrant, Ern.

20. *dissidii*] scribe *dissidii*, hoc
 est divortii. quasi divortium cum
 eis factum esset. ut 2 86: *Agrippa
 dissidio domum imminuerat*. Gron.
 atqui sic habent Beroaldus Alciatus
 Rhenanus. adde ad 2 86. primus
dissidii dedit Aldus, vitiō, ut
 opinor, operarum: nam alias fere
 sequitur Rhenani editionem. Ern.

ricum profectum, et si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper aequo animo, si ab uxore carissima et tot communium liberorum parente divalleretur. sic Caecinae sententia elusa. et proximi senatus die Tiberius per litteras, castigatis oblique patribus quod cuncta curarum ad principem reicerent, Marcum Lepidum et Iunium Blaesum nominavit ex quibus pro consule Africae legeretur. tum audita amborum verba, intentius excusante se Lepido, cum valitudinem corporis, aetatem liberum, nubilem filiam obtenderet, intellexereturque etiam quod silebat, avunculum esse Seiani Blaesum atque eo praevalidum. respondit Blaesus specie recusantis, sed neque eadem asseveratione, et consensu adulantium haud iustus est.

2. tot] non plus, trium. infra c. 56: esse illi coniugem et tres liberos. Lips.

4. proximi senatus die] usitatus dixisset proximo senatus die. sed etiam alterum rectum, aest. Suet. Caes. 79: proximo senatu. L. Cottum sententiam dicturum. Ern.

6. M. Lepidum] duone ergo Lepidi eo tempore praesominibus iisdem? nam alius certe ab isto qui proconsul Asiae c. 32. non censeo: Manium censeo praenomen finisse haec, non Marcum, facili scriptorum in nota ea lapsu. et haecle Manium Lepidum supra reperies clare, Lepidae, quae damnata, fratrem. diversa etiam ingenia istorum. Marcus ignavus, seceris; Manius prudens, gravis, saevius aliorum adulationibus adversus; quem Tacitus ex professo laudat 4 20. repono ergo ubique Manium, in eo Lepido qui in senatu et in urbe. Lips. sed v. ad 1 13. hic quoque Gronovius debebat restituere M. pro Lipsiano Manius; ut fecit Ryckius. Manius Lepidus est proconsul Asiae, de quo ante c. 32, ubi tamen v. quae dixi. Ern.

12. quid velit Tacitus, satis video: sed hoc ita sit expressam ut ille voluit, necne, parum mihi liquet. contrarium enim verba menti sonare videntur. si auditus est consensus adulantium, videtur ei contigisse quod desiderare se fagebat, et va-

luisse excusatio. valde itaque malum et consensus adulantium adiutus est. intellige, visa est frangi et expugnari eius modestia, ut honestus remitteret ac delatum honorem susciperet, non ita intente serioque sese excusavit; et ut maiori cum specie desisteret, subvenerunt pudori eius et iuverunt eum, quae canis factis obturbantes per adulationem et cogentes scilicet indicio Caesaris et senatus cedere. ut 1 8: remisit Caesar adroganti moderatione. 12 41: et Caesar adulationibus senatus libens cecidit, ut utissimo aetatis anno consulatum Nero iniret. hi non auditi sunt (quippe orationi eorum repugnabatur), sed adiuti in eis quae specie recusantium flagrantissimae cupiebant. verbum sic habes 11 38: iuvitque eius oblivionem senatus. 12 3: praevalere haec adiuta Agrippinae illecebris. et eodem 61: Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velavit. Suet. Vitell. 4: Neroni acceptior peculiari merito, quod praesidens certamini Neroneo cupientem inter citharocos contendere, nec quamvis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoque egressum theatro, revocaverat quasi perseverantis populi legatione suscepta, exorandamque praebuerat. hic quoque adiutus, non auditus. noster quoque 12 10: atque cum auctore Burrho

36. Exim promptum quod multorum intimis questibus tegebatur. incedebat enim deterrimo cūque licentia impune probra et invidiam in bonos excitandi arrepta imagine Caesaris; libertique etiam ac servi patrono vel domino cum voces, cum manus intentarent, ultro metuebantur. igitur Gaius Gestius senator disseruit principes quidem instar deorum esse: sed neque a dis nisi iustas supplicum preces audiri, neque quemquam in Capitolium aliave urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur. abolitas leges et funditus 10. versas, ubi in foro, in limine curiae ab Annia Rustica, quam fraudis sub iudice damnavisset, probra sibi et minae intenduntur; neque ipse audeat ius experiri ob effigiem imperatoria oppositam. haud dissimilia alii, et quidam atrociora

prima centurionum tribunorumque aduulatio firmavit. et hoc adiuvandi genus. Gron. enimvero consensu adulantium adjuvari idem est quod alternum. consensus adulantium adjuvare simulatorem non aliter potest nisi ut credatur id quod credi vult. itaque legerem nec consensus adulantium vel auditus vel aditus est, si in M esset illud auditus. nunc Gronovii indicio constat auditus esse coniecturam Beroaldi, quam pro lectione codicis secuti sint posteri editores, cum in codice sit haud iustus; ex quo ille fecit haud iutus; quod nos quoque secuti sumus ut mellius conveniens scripturae codicis et sententiae, quam vulgatum auditus. participium iutus ne cui insolens videatur, est etiam 14 4. delectatur noster simplicibus non admodum usitatis: sic paratus pro apparatus infra c. 52 et 55, vincire pro devincere 4 10, firmare pro affirmare 6 6 et 50, noscere pro cognoscere ibidem 9, premere pro opprimere H. 4 2. ERN.

2. incedebat deterrimo] v. ad c. 26. idem c. 60 sic expressit: crebrescebat Graecus per arbes licentia asyla statuendi. ERN.

3. arrepta imagine] Graeci moris fuit, ad vim iniuriamque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. eo genere tutelae frequenter supplices utebantur, frequentissime servi. vide nostra in Exc. Lirs.

6. nescio an moris Tacito inter titulos addere senator. et quid hic opus? aut quis nesciat in senatu non nisi senatorem disseruisse? ambigo (non enim affirmo) an non senior substituendum, ad discrimen, quia reperio illo aeo duos Cestios fuisse, patrem et filium. 6 7: admonuit Cestium patrem. an magis placet senatus? quod esset in senatu, ellipsi Tacito percrebra. Lirs. sed etiam 1 75. est Pius Aurelius senator, ubi non suspectum Lipsio, discriminis causa ab aliis eiusdem nominis additum non dicam (non enim tollitur Lipsii dubitatio), sed ut distinguatur a consularibus, praetoriis etc. solet enim et alibi tale quid addere, ut c. 31: Domitius Carbo praetura functus. adde 2 33. plura exempla congescit Ryckius ex ipso Tacito, ubi senatoris nomen additur, ut 2 27, 6 38, 12 42. ERN.

11. damnavisset i. e. perfecisset ut ea ab indice damnetur fraudis. V. dicta ad Suet. Tib. 8. ERN.

12. ius experiri] a glossa videtur ius. experiri enim, pro iure agere, frequentissimum priscis. Lirs. olim utebatur hunc locum Observ. 2 11. Gron. nempe ius experiri h. l. est uti potestate per leges data abducendi convictum fraudis. donec iudicatum solvat. mox pro et quidam Heinsius et quidem. ERN.

circumstrepabant; precabanturque Drusum, daret ultionis exemplum, donec accitiam convictamque attineri publica custo-
 37 dia iussit. et Considius Aequus et Coelius Cursor equites Romani, quod fictis maiestatis criminibus Magium Caccilianum praetorem petivissent, auctore principe ac decreto senatus puniti. utrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo in urbe, inter coetus et sermones hominum obversaante secreta patris mitigari. neque luxus in iuvenē adeo displicebat: huc potius intenderet, diem editionibus, noctem convivis traheret, quam solus et nullis voluptatibus avocatus maestam vigi-
 38 lantiam et malas curas exerceret. non enim Tiberius, non

2. convictamque] non frandis, quod frustra tentasset, sed probrorum et minarum, quas intendisset Cestio. ERM.

publicam custodiam patris carcerem; discretamque a militari. LIPS.

8. huc potius intenderet] Seneca de Benef. 7 20: si marmora et vestes desideraverit, nihil oberit cuiquam id quo luxuria eius instruitur: militem et arma non suggeram, si pro magno petet munere artifices scenae et scorta et quae feritatem eius emolliant, libens offeram. cui tridentes et acervas non mitterem, inuvas et cubicultas et alia ludibria regum in muni lascivientium militum. Iuven. 4 130: atque utinam his potius naevigis tota illa dedisset tempora saevitiae, claras quibus abstulit urbi illastresque animas impune et vindice nullo. GRON.

9. aedificationibus] verum haec lectio? si est, interpretor in Druso notari stadium aedificandi et crebras insanasque substructiones. ex sententia scriptoris Graeci apud Suidam: οἰκοδομήματα Ἀσσύρια καὶ δαπανηρὰς λειτουργίας χαλεπὴν ἐξασπασαί τοὺς ἀρχοντας ἀρχεῖν. περὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι εὐνοητέον. nam hoc tolerabile praequam illud Ferretii. aedificationibus, ait, pro eo quod est emendandis rebus; nisi in verbo mendum sit. sed est profecto, me quoque indico, mendum. quis enim apud Romanos virō principi aedificationes vitio dedit? laudi po-

tius, ut MAGrippae Augusto aliisque. et ut vitium fiat, quā scriptor id prodidit de Druso? cuius monumentum ullum aedificiumve suspicione non tango. lego editionibus, convenienter sane ad Drusi mores. nam editiones proprie spectacula nūneraque, editores, qui ea praebent, uti in Saturnaliis dixi. diem ergo traheret Drusus editionibus sive spectaculis, noctem convivis epulisque. notant utrumque id vitium in eo scriptores. noster I 76: edendis gladiatoribus — arguisse dicebatur. ubi vides describi studium eius in gladiatores, non sine saevitia nota. nec in gladiatores modo, sed et histriones scenicosque. Dio 57 14: τοῖς τε δοχῆσαις οὐρὴν προσέκειτο ὥστε καὶ σπασίαν αὐτοῦς, καὶ μὴδ' ὑπὸ τῶν νόμων, οὓς ὁ Τιβέριος ἐκ' αὐτοῖς ἐσεννόχει, καθίστασθαι. iterum c. 13: τῇ δὲ Ἀρούσῳ πᾶν ὑλεὶ καὶ ἀσχεγιστάτῳ καὶ ὡμοτάτῳ, ὥστε καὶ τὰ δεύτατα τῶν ξιφῶν Ἀρουσινὰ ἀπ' αὐτοῦ κληθῆναι, ὅντι καὶ ἤχθετο καὶ ἐπερίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολέμασις. cradellis ergo Drusas, et ideo cruentis illis spectentis gaudens; quae sibi non in publico solum, ut opinor, sed saepe domi repraesentabat et in hortis. de ebrietate eius vide eundem c. 14. haec Taciti mens, haec lectio, me quidem indico. sed qui gladii illi Drusiani, quos Dio nominat? vide, si lubet, in Exc. G. LIPS.

trahere M.

accusatores fatiscabant. et Ancharius Priscus Caesium. CORDUM pro consule Cretae postulaverat repetundis, addito maiestatis criminis, quod tum omnium accusationem complementum erat. Caesar Antistitum Veterum e primoribus Macedoniae, absolutum adulterii, inreptis iudiciis, ad dicendam maiestatis causam retraxit, ut turbidum et Rhescuporidis consiliis permixtum, qua tempestate Cotye [fratre] interfecto bellum adversus nos voluerat, igitur aqua et igni interdictum reo, appositumque ut teneretur, insula neque Macedoniae neque Thraeciae opportuna. nam Thraecia divisa imperio in Rhoemetalcen et liberam Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentia nostri discors agebat, neque minus Rhoemetalcen quam Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere. Coelaetae Odrusaeque et Dii, validae

1. *cordium pro consule M.*

3. *complementum*] Plinii verbis unicum orimen eorum, qui crimine vacabant. LRS.

4. *e primoribus Macedoniae*] Marcius coniiciebat scriptum fuisse e pr. Maced., h. e. e provincia Macedoniae, quasi non Suetonius Octav. 79: ut quidam e primoribus Galliarum confensus sit inter suos. idem Tib. 49: praeterea Galliarum et Hispaniarum Syriaeque et Graeciae principes confisutos. GAY. sed hoc non tollit dubitationem Mureti, quam sine dubio movit nomen Romanum et res ipsa. nempe inter primos provinciarum plures tum cives Romani. sed tamen nec hoc sufficit. homo Romae iudicatus est, quod provinciali non satis convenit. EAM. veterrime primoribus M.

7. *Cotye fratre*] minime hercle fratre, sed, Tacito ipsi si fides, fratris filio. ita enim scriptum 2 64. omnem eam — filio Cotyi permisit. et Velleius 2 129: qua ille praedia Ruscopolin., interemptorem fratris sui filio Cotyis, evocavit. quin humani ergo aliquid Tacitus hic passus sit, nemo negaverit. LRS. mihi non fit credibile lapsum Tacitum in re ea quam non obiter tractaret (in quo genere etiam aliis tale quid accidit), quam alio loco recte tradidisset. itaque pronior sum

in Mureti coniecturam, e compendiarie scriptura EN. P. vulgatam lectionem optam, cum librarii eam non adsequebantur, aut 10 x temere omisissent. neque dubitarem sic rescribere, ut fecit Broterius, nisi altera loci emendandi ratio superesset, ut e margine in textum venisse hoc verbum dicereamus, sive adscriptum a non satis perito, sive depravatum casu aut vitio librarii aliquo. quorum enim addat, rem paullo ante traditam? IGronovii correctionem et fratre probare non sinunt verba qua tempestate, nec ordo verborum. EAM.

14. *Coelaetae*] a Plinio 4 18 *Coelaetae* dicuntur, a Dione 54 34 *Χαλῆται*, sed corrupte. qui autem alii? populi nomen, sed perverbum. placuit in Epistolicis 5 24 *Αἰῶν* reponi; et causam, vide. at tunc verum censeo Dii, quae vox abiit in alii, linea tantum diducta. similis error notatus mihi infra in Agricolaе vita 31. Dii autem montani Thraeces. locuples auctor Thucydides 2 96: *παρεκάλει δὲ καὶ τῶν θειῶν θρακῶν πολλοῖς, οὗ δῖοι καλοῦνται, τὴν Ροδόπην αἰ πλείστοι οἰκοῦντες*. LRS. pro *Coelaetae* scribendum *Coeletae* e Ptolemaeo Plinio Livio putat Ryckius. vere, ut opinor, et sic edidi. locus Livii tamen 38 40 incertus, cum

nationes, arma cepere, ducibus diversis et paribus inter se per ignobilitatem; quae causa fuit ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant praesentia, alii montem Haemum transgrediuntur ut remotos populos concirent; plurimi ac maxime compositi regem urbemque Philippopolim, a Macedone
39 Philippe sitam, circumsidunt. quae ubi cognita Publio Vellaeo (is proximum exercitum praesidebat), alarios equites ac leves cohortium mittit in eos qui praedabundi aut assumendis auxiliis vagabantur, ipse robur peditum ad exsol-
10 vendum obsidium ducit. simulque cuncta prospere acta, caesis populatoribus, et dissensione orta apud obsidentes regisque opportuna eruptione et adventu legionis, neque aciem aut praedium dici decuerit, in quo semermi ac palantes trucidati sunt sine nostro sanguine.

40 Eodem anno Galliarum civitates ob magnitudinem aeris alieni rebellionem coeptavere, cuius exstimulator acerrimus inter Treveros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrovir.

ibi e mera coniectura suo legatur. pro *Odrusae* alii *Odrussae*, quae nil differunt. denique pro *et alii* rescripsi *et Dii*, ut Lipsius voluit. dixisset *et aliae val. n.* recepit et Broterius. ERM.

5. *Philippopolim*] describit eam Strabo l. 7 p. 320 in Astorum regione: *ὑπέρκειται δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Ἀσίων ἔθνος* (ex Livio *Ἀσίων* legendum esset), *ἐν ᾗ πόλις Καλιβη, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοῦς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἰδρύσαντος*. dicta eadem est Trimontium, Poneropolis, *Λουλιώνησις*, causis claris e Strabone. LIPS.

6. *sitam*] ne quis *positam* legendam putet, cavet ipse Tacitus aliis locis similibus. V. ad 2 7. nec opus cum Freinshemio emendare *Macedoni Philippo*. nulla necessitas est credendi Tacitum semper graecismo usum, ut iam aliquoties monui. ERM.

PVellaeo] sunt qui illum velint esse, cuius breviarium historiae in manu, serium, doctum quantumvis opus, sed plenum adulationis foedissimae, cuius me pudet. nec ab-

nuerim quin ille sit. meruit servitio tam proiecto evehi ad res magnas, quamquam modicus originalis, ut ipse fateri videtur, et diu tantum tribunus militum; postea praefectus Ti. Caesaris per novem annos aut legatus, ait ipse l. 2. praenomen tamen illi in vulgatis libris est Caius; nec id moveor. nam Priscianus l. 6 eundem Marcum appellat, noster hic Publum. quam confundi illa soleant, doctus scio. LIPS. in M est *PVellaeo*, unde Beroaldus fecit *Velleius*; quo occasionem huius notae datam ait IGronovius. sed an *Vellaeus* aliud nomen est quam *Velleius*? sic *Cnetus* et *Cneus* scribitur, et alia similiter. ceterum vix credam h. l. intelligendum historicum, cum ipse nihil de hac expeditione dicat in historia sua, quae ultra hoc tempus porrigitur, non praetermissurus utique, ut putat Ryckius ad h. l. ERM.

7. *exercitum praesidebat*] saepe hac forma utitur noster, ut 4 5 et 72, 12 29, intellectu *τοῦ ad vel apud*. ERM.

13. *semerme* M: vulgo *semermea*.

nobilitas ambobus et maiorum bona facta, eoque Romana civitas olim data, cum id rarum nec nisi virtuti pretium esset. ii secretis colloquiis, ferocissimo quoque assumpto, aut quibus ob egestatem ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, componunt Florus Belgas, Sacrovir propiores Gallos concire. igitur per conciliabula et coetus seditiosa disserebant de continuatione tributorum, gravitate fenoris, saevitia ac superbia praesidentium. et discordare militem audito Germanici exitio. egregium resumendae libertati
 10 tempus, si ipsi florentes quam inops Italia, quam imbellis urbana plebes, nihil validum in exercitibus nisi quod exter-
 41 num, cogitarent. haud ferme ulla civitas intacta seminibus eius motus fuit: sed erumpere primi Andecavi ac Turoi.

1. *bona facta*] Rhenanus conciebat *bene facta*, male. ut *bene dicta* et *bona dicta*, quamquam hoc ἀγαθὴς, sic *bona facta* et *bene facta*, infra c. 65: *prava dicta factaque*; qui locus iam laudatus Gronovio filio. ERN.

6. *per conciliabula*] scio quidem nunc vulgo ita loqui doctos etiam homines, ut *conciliabula* dicant per contemptum quantumvis magna et frequentia concilia. sed ubi quis veterum ita locutus sit, etiamnum quaero. Romanis vicorum aut oppidulorum, quae ius iudicium haberent, numero erant, ut cum *fora* et *conciliabula* iungunt. extra haec *conciliabulum* haud dubie concilium minus aut minus frequens est. nec *conciliabula* et *coetus* aliter dicuntur quam *concilia* et *coetus*. Cicero Rom. Scip. 3: *concilia coetusque hominum iure sociati*. idem de Sen. 23: *in illud divinum animorum concilium coetusque proficiscar*. de fin. 2 24: *opinionum quae apud populum, quae in omni coetu concilioque proferendae sunt*. idem pro domo 28: *quoniam plebi quoque urbanae maiores nostri conventicula et quasi concilia quaedam esse voluerunt*. non magis apud Tacitum *conciliabula* vel per contemptum vel tantummodo de clandestinis bis dicuntur, quam Ciceroni *conventicula*. sed nec *concilia* tam honesta appellatio est ut non et

interdum de clandestinis coetibus usurpetur. in Tacito igitur ut non excludo congressus quoque secretos, ita expressum censeo id ipsum quod Florus ait de Vercingetorige 3 10: *ille festis diebus et comitialibus, quum frequentissimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad ius pristinum libertatis erexit*. sed tempus Florus, loca Tacitus designat. per minora et maiora populorum concilia, per vicos et oppida mercatum aut sacrorum tempore, per loca et tempora ubi quibusque magno aut aliquo numero coire ipsis iater se licebat. GRON.

7. *gravitate fenoris*] ita hoc habet. provinciales et oppida cum tributis gravibus premerentur allisque extra ordinem oneribus, pecuniam mutnam capiebant a divitibus illis Romanis, idque grandi fenore. unde haec querela, et in Cicerone exempla iam tunc sunt; et Dio scribit 62 2: *Senecam causam rebellionis Britannicae sub Nerone dedisse, quod quadringenties us grandi fenore creditum subito universum repetiisset*. LIPS. V. Cicero. ad Att. 6. passim. ERN.

12. *durior est modus loquendi intacta seminibus*, nec placet nobis, quippe *seminibus* non convenit *intactus*. ERN.

13. *Turoi* et infra (c. 46) *thronum*. M: vulgo *Thronii*, *Turonium*.

quorum Andecavos Acilius Aviola legatus, excita cohorte quae Lugduni praesidium agitabat, coercuit. Turoni legionario milite, quem Visellius Varro inferioris Germaniae legatus miserat, oppressi, eodem Aviola duce et quibusdam Galliarum primoribus, qui tulere auxilium quo dissimularent defectionem magisque in tempore efferrent. spectatus et Sacrovir intacto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandae, ut ferebat, virtutis: sed captivi, ne incesceretur telis, agnoscendum se praeuisse arguebant. consultus super
¹⁰ eo Tiberius aspernatus est indicium, almitque dubitatione
 42 bellum. interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quae conscripta e Treveris militia disciplinaque nostra habebatur, ut caesis negotiatoribus Romanis bellum inciperet; paucique equitum corrupti, plures in officio mansere.
¹⁵ aliud vulgus obaeratorum aut clientium arma cepit; petebantque saltus quibus nomen Arduenna, cum legiones utroque ab exercitu, quas Visellius et Gaius Silius adversis itineribus obiecerant, arcuerunt. praemissusque cum delecta manu Iulius Indus e civitate eadem, discors Floro et ob id
²⁰ navandae operae avidior, inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus postremo, visis militibus qui effugia insederant, sua manu cecidit. isque
 43 Treverici tumultus finis. apud Aeduos maior moles exorta, quanto civitas opulenter et comprimendi procul praesidium.
²⁵ Augustodunum caput gentis armatis cohortibus Sacrovir occu-

1. *Acilius Aviola*] hic ille ipse quem Plinius 7 53 insigni exemplo elatum in rogo revixisse tradidit, et quia subveniri non potuit, vivum exatum. nam quod Onufrius (Comm. in Iustos) aliique ad illum Acilium referunt, qui consul extremus Claudio, desinant licet erroris: manifestus ἀναρχονισμός est. nam ecce Valerius, quem scripsisse omnes scimus Tiberio imperante, 1 8 12 eandem historiam recensuit. quomodo autem ille operi suo insernerit quod post Claudium gestum? LIPS.

3. *Visellius Varro*] nominatur in lapide Romae (ap. Grut. p. 197 3) *L. Visellius C. f. Varro curator riparum et alvei Tiberis*. hicne, an alius? LIPS.

10. *dubitatione*] Heinsius *dilatione*, male. *dubitatio* est cunctatio, cum deliberamus quid agendum sit, et in neutram partem decernimus. v. ad 4 42. ERN.

12. *conscripta treveris* M: vulgo *conscripta Treveris*.

13. *negotiatoribus*] nam hi erant qui fenore gravi premebant provinciales, ut e Ciceronis l. c. patet. adde diatriben nostram de negotiatoribus Romanis. ERN.

15. *vulgus obaeratorum*] more Galliae. vide Caesarem comment. 1 4. LIPS.

clientium] quorum summa fides in patronos. Caesar B. G. 7 40. ERN.

22. *visis*] Heinsius *obvis*. est du-

paverat, et nobilissimam Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, ut eo pignore parentes propinquosque eorum adiungeret. simul arma occulte fabricata iuventutis dispertit. quadraginta milia fuere, quinta sui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis et cultris, quaeque alia venantibus tela sunt. adduntur e servitiis gladiaturae destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen: cruppellarios vocant, inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur eae copiae vicinarum civitatum ut nonnondum aperta consensione, ita viritum promptis studiis, et

rum adsueta latinitati meliori *visis mil.* sed a Tacito esse non dubitari potest. nam eodem modo et alibi dixit, ut H. 3 62. ERM.

1. M lectio est *nobilissimarum*, pro quo recte repositum *nobilissimum*. ceterum utrum et *nobilissimum* an *nobilissimamque*, vel ob *nobiliss.* legendum, quorum istud Lipsio, illud Pichenae, hoc Acidalio placet, difficile est dicere. Heinsius etiam putabat *nobilissima G. subole l. st. i. operata.* ERM.

liberalibus st.] digna res nota, quod iam tunc ea urbs hospitium Musarum. nam Rhenano quae laeva mens fuit, cum gloriam eam transferre voluit ad Augustoclivenses? scilicet indigni hac gloria nos Galli. tunc et retineo in Exc. H. LIPS.

2. *operatam]* Boxbornius vult *operantem*. quasi *operati studiis* dici nequeant, qui cum maxime studiis attendunt. Livius 4 60: *rem familiarem saltem acquiescere eo tempore, quo corpus addictum atque operatum rei publicae esset.* Plinius 26 2: *sedere in scholis operatos.* GRON.

6. *gladiaturae destinati]* e Gallia genus gladiatorum, qui Mirmillones; quorum arma hic descripta. V. Saturni. nostra. LIPS.

7. *gentico]* Tertull. de anima 39: *pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione.* habet etiam Avienus Festus in Ora Maritima. GRON.

cruppellarios] non alibi ea vox mihi lecta. haesi ne *clibanarios* scribendum esset, Nazarius in Land.

Constantini 22: *quae enim illa fuisse dicitur species, quam atrox visu, quam formidolosa! operimento ferri equi atque homines pariter obcepti. clibanariis in exercitu nomen est. superne omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica et crurum tenuis pendens, sine impedimento gressus, a noxa vulneris vindicabat.* Ammianus 16 10: *sparsique cataphracti equites, quos clibanarios dictitant.* iteramque c. 12: *norant enim licet prudentem ex equo bellatorem, cum clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. vocem peregrinam et Persicam esse suadeor* Lampridii verbis in Severo 56: *centum milia equitum eorum fudimus cataphractarios, quos illi clibanarios vocant.* alioqui non incommode a Graeco κλιβανος deduxeris, quod σκευός τι σιδηρόν, ἐπ' ᾧ τοὺς ἄριους ὀπτοῦσι, definit Moschopulus. et clibanus apud Leonem imperatorem passim pro thorace quo pectus tegitur. at hic tamen nihil mutem; et fortasse cruppellarii pedites fuerunt, non equites. sane ex Taciti narratione non colliges pugnasse eos ex equis. LIPS. *cruppellarios* habet M editiones Beroaldi Alciati Rhenani Aldi, quam scripturam etiam secutus est Caugius in Gloss. ERM. de M dubitaveris: tacet enim Furia.

10. *viritim pr. st.]* sensus est, etsi nondum ita aperte favebant ut publice mitterentur copiae, tamen nemo impediatur quo minus ad id bellum iret voluntarius; in eoque

certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur utroque bellum sibi poscente: mox Varro invalidus senecta vigenti Siliō concessit. at Romae non Treveros modo et Aeduos sed quatuor et sexaginta Galliarum civitates descivisse, assumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias, cuncta, ut mos famae, in maius credita optumus quisque rei publicae cura maerebat: multi odio praesentium et cupidine mutationis suis quoque periculis laetabantur, increpabantque Tiberium quod in tanto rerum motu libellis accusatorum insuumeret operam. an et Sacrovirum maiestatis crimine reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistulas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari. tanto impensius in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutato, sed ut solitum, per illos dies egit, altitudine animi, an compererat modica esse et vulgatis leviora. interim Silius cum legionibus duabus incedens, praemissa auxiliari manu vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi et Aeduis contermini sociique in armis erant. mox Augustodu-

prompta hominum studia fuere, multis eam militiam adpetentibus. ERN.

4. LXIV] in certas gentes videntur Galliam divisisse. Strabo 4 p. 192 Lugduni aram Augusto extructam ait a communi Galliae cum inscriptione 60 gentium. quod in numis etiam MAntoali legimus, *Lugduni a. 40*, libentius ad gentium numerum retulerim quam, ut alii, ad annorum coloniae conditae (adde Quaes. Epist. 2 21). Appianus in Celtico 4 2 simpliciore numero *ἑξὺν τετρακόσια* in Galliis ponit, *πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας*. LIRS. omnes Galliae civitates indicari putat Freinsheimius, usus locis similibus, ubi numerus rerum ponitur pro universitate, ut Liv. 4 23, Cic. N. D. 2 37. sed numerus civitatum Gallicarum incertus est. Petrus de Marca (de Primatu Lugd. p. 278) vult legi *quatuor et septuaginta*. loqui ait Tacitum de populis Galliae, quippe qui et Turonios et Andegavos in civitatibus ponat; et de universo corpore Galliarum, quod 74 populis constiterit, additis, ad 60 populos trium Galliarum, 14 Nar-

bonensis provinciae, quas ei tribuit Ptolemaeus. ERN.

10. et M, super siglam litterae I similem; *Iulium* margo.

14. *altitudine animi*] non est ea quae vulgo dicitur, eadem cum magnitudinis animi, sed quam Salustius (B. Jug. 95) vocat *ingenii altitudinem*, quam recte Curtius dicit esse in iis qui consilia sua ita celant, et abditos tenent sensus suos, ut assequi non liceat; qui etiam laudat Turneb. Adv. 3 15, Casaubon. ad Cic. ep. ad Att. 4 6. Polybius vocat *βάθος* in Excerpt. p. m. 1441 (27 10), ad quem locum videndus Valesius; Cicero *βαθύτητα* ad Att. l. c. et 5 10, 6 1. Tanstallus (ep. ad Middletonum p. 114) interpretatur *prudentiam*, ex 1 8. non male: est enim illa altitudo pars prudentiae: sed illud accuratius. atque sic etiam ceperim ap. Cic. Off. 1 25, quem locum non bene tentant Pearcius et Chapmanus, ut alio loco ostendam. sic Ovidius (Am. 2 4 16) *ex alto dissimulare*; ubi vide Burmannum, qui recte de profundo silentio capit.

num petit proprio agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modo adversos et adspicerentur; id satis ad victoriam. duodecimum apud lapidem Saeurovir copiaeque patentibus locis apparuere. in fronte staterat ferratos, in cornibus cohortes, a tergo semermos. ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaeque Romanis adversa intulissent; quam decora victoribus libertas, quanto intolerantior servitus iterum victis. non diu haec, nec apud laetos: etenim propinquabat legionum acies, inconditque ac militiae nescii oppidani neque oculis neque auribus satis competeabant. contra Silius, etsi praesumpta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen pudendum ipsis quod Germaniarum victores adversum Gallos tanquam in hostem ducerentur. "una nuper cohors rebellem Turonum, una ala Treverum, paucae huius ipsius exercitus turmae profligavere Sequanos. quanto pecunia dites et voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Aeduos evincite et fugientibus consulite." ingens ad ea cla-

similiter *altitudinem animi* et in loco nostro et ap. Cic. Off. 1 25 capere video Drakenh. ad Liv. 4 6. Ean.

9. *intolerantior*] Gellius 19 7, inter ea quae notat ex Livio, *item curis intolerantibus pro intolerandis*. et hinc *intolerantia morum Tiberii*, qui scilicet ferri nequirent, Suet. 51. Gron. non ergo necessarium cum Grotio corrigere *intoleratior* ex 12 11, ubi *toleratior* occurrit, quamquam et ibi ms. Reg. habet *toleratior*. Ean.

12. *competebant*] Sallustianum est, apud Nonium 4 110: *formidine attonitus, neque animo neque auribus aut lingua competere*. etiam tale hoc Livii 5 42: *Romani ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant*. Lips. adde Cor-tium ad Sallust. fr. p. 953, et quos ibi laudat. Ean.

16. itane *Turonum*, an verius *Andecavorum*? ipse quidem c. 41 narravit: *Andecavos Acilius — oppressi*. Lips.

19. *fugientibus consulite*] video

Freinsheimium interpretari: *ite, vincite, aut potius sponte iam fugientes cursu sequimini*. sed quem auctorem apud alium invenire est *consilire* pro cursu sequi? aut quem apud omnino *consilire*? nam et quod Muretus addit ex Livio, *fucatum* (est enim 24 28, ubi nihil melius quam omnium codicum *consulere*); et quod ex nostro Ursinus 6 36, non stat bono talo: legendum enim *occultos consilii*, ut Acidalius et Freinsheimius viderunt. quid si legamus *et fugientibus consulite*, i. e. trepidos et tantum non iam fugientes exuite, detractisque armis et insignibus militaribus leviores et fugae paratiores reddite. Gron. *consulite* placet etiam Heinsio, sed alio sensu, nempe ut dictam ait *proparcite*. idem placebat Ryckio; nec dubito verum esse. idem volebat Graevius (in ep. ad Heins. t. 4 collect. Burm. p. 497), qui et alibi in M esse *consilire* monet pro *consulere*, interpretaturque *proparcite*. itaque non dubitavi recipere. Ean.

mor, et circumfudit eques, frontemque pedites invasere; nec cunctatum apud latera. paulam morae attulere ferrati restantibus lamina adversum pila et gladios: sed miles correptis securibus et dolabris, ut si murum pertrumperet, cadere tegmina et corpora; quidam tridibus aut furcis inertem molem prosternere; iacentesque, nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimis linquebantur. Sacrovir primo Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. illic sua manu, reliqui mutuis ictibus occidere. in-
47 censa super villa omnes cremavit. tum demum Tiberius ortum patratumque bellum senatui scripsit; neque dampnauit aut addidit vero, sed fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisset. simul causas cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit, magnitudinem imperii extollens, **48** neque decorum principibus, si una alterave civitas turbet, emissa urbe, unde in omnia regimen. nunc, quia non metu ducatur, iturum, ut praesentia spectaret componeretque. decrevere patres vota pro reditu eius supplicationesque et alia decora. solus Dolabella Cornelius, dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit ut ovans e Campania urbem introiret. igitur secutae Caesaris litterae, quibus se non tam vacuum gloria praedicabat ut post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuventa aut spreto triumphos, iam senior peregrinationis suburbanae inane **49** praemium peteret.
48 Sub idem tempus, ut mors Sulpicii Quirinii publicis ex-

9. *incensa*] M et Bezoldus et Alciatus *ingressa*; pro quo in Rhonani et Aldi editionibus *incensa*, recte, ut opinor. IGronovius tamen malebat *ingesta*; bene, si sequeretur *omnes obruit, oppressit*, aut simile quid. nunc *omnes cremavit* desiderat mentionem incendii. EAN.

12. *superfuisset*] adfuisse, opem tulisse. vide interpretes ad Gellium I 22, quem locum hic iam laudavit Muretus. EAN.

15. *neque decorum principibus*] nam in minoribus bellis principi, ut Claudianus ait de bello Gild. 384, *vindictam mandasse sat est*. et ipse

Roma haec rei apud eundem vatem (de 6 Cos. Hon. 411): *medium non deserit unquam caeli Phoebus iter; radiis tamen omnia lustrat*. LIRS.

16. *omissa urbe*] Pichapa et IGronovius putant intelligi ex antecedentibus *praeferisci ad id bellum*: sed Freinshemius legendam censet *omissae urbem*. sane illa repetitio h. l. durior est, ut et Ryckiana, qui e sequentibus intelligi volebat *duci*. corruptela potuit nasci e compendiarie scriptura *omisse*. sed etiam Heinsii remedium satis leno, *omissam urbem*. EAN.

26. *publicis exsequiis*] de quibus v. Guther. de Iur. Man. 2 1. EAN.

sequiis frequentaretur, petivit a senatu. nihil ad veterem et patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuvium: sed impiger militiae et acerbis ministeriis consulatum sub divo Augusto, mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusque rector Gaio Caesari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu, laudatis in se officiis et incusato Marco Lollio, quem auctorem Gaio Caesari pravitatis et discordiarum arguebat. sed ceteris haud laeta memoria Quirinii erat ob intenta, ut memoravi, Lepidae pericula sordidamque et praepotentem senectam.

- 49 Fine anni Gaium Lutorium Priscum equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema deflexerat, pecunia donatum a Caesare, corripuit delator, obiectans aegro Druso composuisse quod, si extinctus foret, maiore praemio

4. *consulatum*] consul fuit a. u. 742 cum MValerio Messala. Quirinius a Dione Iosepho Tacito constanter appellatur; ut mirer cur maluerit Onufrius Quirinus. LIPS. sed vide ad 2 30 extr. ERN.

expugnatis per Ciliciam] tangit historiam solus, quod sciam, Strabo 12 p. 569: τοὺς δὲ Ὀμοναδῆας Κυρίνιος ἐξέπέρθησε λίμνῃ, καὶ τετρακισχίλους ἀνδρας ἐβόρωσε καὶ συνέκτισεν εἰς τὰς ἑγγύς πόλεις. τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐν ἀκμῇ. at idem is etiam in Africa gessit, si Floro accredam, aut certe veteribus eius libris. nam 4 12 41, ubi legitur Marmaridas atque Garamantas Farnio subigendos dedit, alter meus scriptus codex Curinio, alter Quirino refert. et puto recte. LIPS. vide ibi viros doctos et in primis Dukerum. ERN. *onomadensium* M.

6. *datusque rector*] diu etiam post in Syriam missus, ad census describendos; de qua re multa Iosephus 18 1 2. et seq. et mentio eius apud Lucam in historia sacra. LIPS.

7. *coluerat*] prudentior Archelao, qui Rhodi agentem multis officiis coluerat, 2 42. ERN.

8. *MLollio*] ita emendavi olim, cum vulgo esset *MFolio*. hausi emendationem facile ex historia, quae apud Suet. 12: *namque privignum Caium Orienti praepositum, cum virtutis gratia trucescisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus MLollii comitis et rectoris eius.* item Plinium 9 58, et Velleium 2 102. fuit enim hic Lollius CCaesari rector, quo more principibus invenibus etiam nunc dantur; ut post illum PSulpicius Quirinius, Tiberio amicus. causa erroris, quod in praeis libris sine geminatione fere *Lolio*. LIPS.

9. *pravitatis et discordiarum*] sic Livius 4 26: *pravitas consulum discordiaque inter ipsos*; ubi vide nostra. GRON.

13. *CLutorium*] vulgo, *Clutorium*. sed Dio auctor sic emendandi, apud quem 57 20 est Γάτος Λουτώριος. error ex adhaesu notarum, ut infra Panteius, qui est PAnteius. mentio huius aut alterius Lutorii apud Plinium 7 40, ubi tamen male Sutorio Prisco. LIPS.

15. *corripuit delator*] Curtius 10 1: *rex cognita causa pronuntiavit ab accusatoribus unum et id maximum crimen esse praeteritum, despera-*

vulgaretur. id Gaius Lutorius in domo Publii Petronii, sororu eius Vitellia coram multisque illustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. ut deleatur extitit, ceteris ad dicendam testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audivisse asseveravit. sed arguentibus ad perniciem plus fidei fuit, sententiaque Haterii Agrippae consulis designati indictum 50. neo ultimum supplicium. contra Marcus Lepidus in hunc modum exorsus est. "si, patres conscripti, unum id spectamus, quam nefaria voce Gaius Lutorius Priscus mentem suam et aures hominum polluerit, neque carcer neque laqueus, ne serviles quidem cruciatus in eum suffecerint. sin flagitia et facinora sine modo sunt, supplicii ac remediis principis moderatio maiorumque et vestra exempla temperant, et vana a scelestis, dicta a maleficiis differunt, est 51. locus sententiae per quam neque huic delictum impune sit, et nos clementiae simul ac severitatis non paeniteat. saepe audiavi principem nostrum conquerentem, si quis sumpta morte misericordiam eius praevenisset. vita Lutorii in integro est; qui neque servatus in periculum rei publicae neque interfectus in exemplum ibit. studia illi, ut plena recordiae, ita inania et fluxa sunt; nec quicquam grave ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor non virorum animis sed muliercularum adrepat. cedat tamen urbe, et bonis amissis aqua et igni arceatur. quod perinde 51. censeo ac si lege maiestatis teneretur." solus Lepido Rubellius Blaudus e consularibus assensit; ceteri sententiam Agrippae secuti, ductusque in carcerem Priscus, ac statim examinatus. id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum inculpavit, cum extolleret pietatem quamvis modicas principis

tionem sublevis auae. nunquam enim talia ausures, qui spem ex India impitem aut optassent reverti aut medidissent recarurum. GRON.

8. ad dicendum testimonium exterritis] ita territis metu periculi, ut dicent testimonium contra Clutorium. formam loquendi supra iam illustravimus 2 62. sed etiam Livius 7 42: multitudinem ad arma conservatam esse. ERM.

11. serviles cruciatus] i. e. passibula crucisque. LIPS.

19. est] sententia mihi mallet. esto. LIPS. non necessarium puto cum Pichena. vult dicere: atqui Lutorius adhuc vivit, non sibi vim attulit: sinamus leonem fieri principis misericordiae, praesertim cum nec servatus periculum rei publicae allaturus sit. ERM.

21. recordiam intelligit, quam supra vaniloquentiam dixerat, dementiam. inania et fluxa vocat, quippe nihil cuiquam nocitura studia. ERM. 29. pietatem] sic vocabatur tum

iniurias acriter ultiscentium; deprecaretur tam praecipitis verborum poenas; laudaret Lepidum, neque Agrippam argueret. igitur factum senatus consultum nec decreta patrum ante diem decimum ad aerarium deferrentur, idque vitae spatium ⁵ damnatis prodigaretur. sed non senatui libertas ad paenitentiam erat; neque Tiberius interiecta temporis mitigabatur.

52 Gaius Sulpicius Decimus Haterius consules sequuntur,

temporis, quae veriore vocabulo est *aevae adulatio* 4 20. Suetonius Aug. 66: *laudavit quidem pietatem temporare pro se indignantium*. Domit. 11: *permittite P. C. a pietate vestra impetrari*. Ovidius Met. 1. 204: *nec tibi grata minus pietas, Auguste, turrit, quam fuit illa Iovi*. nam melior pietas Vitellianorum M. 2 69. Gron.

1. *verborum poenas*] recte, quia verba, non facta, latorii poenae adfecta sunt. nec male tamen *reorum poenas*, argumento decreti, quod secutum. Lrs.

3. *ante diem decimum*] intercederat nota numeri, quam nos certis auctoribus restitimus, Suetonio Tib. 75: *nam cum SC cautum esset ut poena damnatorum in decimum semper diem differretur*. Diono 57 20: *καὶ δόγμα τι παραδοθῆναι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποδύσκειν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτῶν, μήτε τὸ γράμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ γινόμενον ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίσθαι*. qui et idem repetit, sine libri 38. nec aliud Seneca sensit de tranquill. 1 14: *credidit illum decem medios usque ad supplicium dies sine ulla sollicitudine exegisse? mansisse videtur id decretum, donec Theodosius imperator clementissime convicto et damnato reo dies indulget triginta vitae, in l. Si vindicari C. de poenis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, Ep. 1 7, quā id tribuit SC Tiberiano: ex vetere, inquit, SC Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit. haec satis certa videbantur. at turbant me declamatores; inter quos Quintil. Themate declam. 313: *damnatorum, inquit, supplicia in diem tricesimum differantur*. et in ipsa*

declam. et mihi videtur ideo constituta esse lex quae damnatum post tricesimum diem poni non debuit, quoniam videbat legum lator posse fieri ut deciperetur accusator. Rem Calpurnius, Flaccus (Pithoeo nostro auctores hos debemus) declam. 25: *poena raptoris in diem tricesimum differatur*. nam vixisse istos ante

Theodosii longe aevum, satis claret. an igitur exolescentem rettulit dumtaxat, itaque Tiberianam legem habuit Theodosius, et in Tacito Dione Seneca suspicamur de mendo? an potius declamatores illi in transcribendo vitiosi a posteris sunt, et ad posteriorem illam legem aptati? nehercle haerere, eo magis quod Quintilianum illam Augusti aevi vixisse volunt; quod ex hoc loco non potest. Lrs. Iac. Sirmondus haec sic conciliat, ut novo aliquo SCto postea, incertum quo tempore, viginti dies adiecti sint, et tamen iste numerus dierum tributus sit primo illi SCto, quod de spatio temporis inter condemnationem et supplicium primum sub Tiberio factum sit; quale quid saepe in aliis legibus factum. vide quae diximus ad Suet. Exc. 24. eam rationem probat Ryckius ad h. l. merito. Enn.

4. *ad aerarium*] in aerario tabulae publicae et acta senatus. Livius 39 4: *verum cum sint notissimae sibi cum consule inimicitiae, quid ab eo posse quicquam aequi expectare, qui per infrequentiam furum factum SC ad aerarium detulerit?* nec ante rata, donec delata. interea auctoritas dicebatur, non SC, ut ex Cic. ep. ad Div. 8 8 et Diono 65 3 iam alii noturunt. vide similem in Tacito locum 13 28, de multis aediliis. Lrs.

7. *consules* h. l. pro anno dicuntur.

inartificatus externis rebus annus, domi suspecta severitate adversum luxum, qui immensum proruperat ad cuncta quia pecunia prodigitur. sed alia sumptuum, quamvis graviora, dissimulatis plerumque pretiis occultabantur; ventris et ganeae paratus assiduus sermonibus vulgati fecerant curam ne princeps antiquae parcimoniae durus adverteret. nam incipiente Gaio Bibulo ceteri quoque aediles dissenserant sperni sumptuariam legem, vestitaque utensilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remediis sisti posse. et consulti patres integrum id negotium ad principem distulerant. sed Tiberius

tur, sensusque hic: sequitur annus quo CS. DII. consules fuere. igitur sequentia per appositionem capienda; eique rei interpunctionem accommodavi. 6 40: QPlautius SPapinius consules sequuntur. eo anno etc. ERM. *Harrius M.*

7. Augusti sumptuariam intellegit, de qua Agellius 2 24: postrema lex Julia ad populum pervenit, Caesare Augusto imperante, qua profestis quidem diebus dacenti firantur, Kalendis Idibus Nonis et aliis quibusdam festis trecenti, nuptiis autem et repotiis HS milles esse. etiam dicit Capito Ateius edictum diuine Augusti an Tiberii Caesaris etc. quo loco claram mendam per occasionem tollo, legoque nuptiis autem et repotiis sestertii mille. esse etiam dicit Capito, etc. sestertium milles ad nuptias ut definiat ulla lex? non potest: nimis immane est. et sestertii mille conveniunt, et *συμπεριπαρ* habeat cum numero priore, dacentorum trecentorumque. ceterum hanc Tiberii curam intellexit Pithius 33 8, hoc diversans quod CSulpicius Galbam aedilem nominat, non CBibulum, relictoque in annum sequentem, quo consules Vetus et Pollio. Tiberii demum, inquit, principatus nono anno in multatam venit equester ordo; anilorumque auctoritati forma constituta est, CAsinio Pollione CAntistio Vetere cos., a. u. c. 775, quod miremur, futili paene de causa, cum CSulpicius Galba, dum iuvenalem famam apud principem popinarum potius antepatur, questus esset in se-

natu vulgo institores eius culpa defendi anulis. fieri tamen potest ut iterata tunc ea inquisitio. Lips. emendationem Lipati in Gellio omnes post editores recte receperunt. ERM.

8. *vetita utensilium pretia augeri*] Freinshemius *supellectilium prohibitum taxationem non modo retineri, perum etiam indices augescere*. mirum omnibus partibus. tu accipe, et in cibaria et convivia plus plusque in dies, quam concessum sit, impendi. de ganeae namque partibus agunt; et *utensilia* quae sint, diximus ad 1 70. Gron. adde Suet. Tib. 34. in quo loco planum est ad ea quae hoc anno in senatu acta sunt respici maxime, neque solum ad 2 33, ut videbatur ibi Burmanno, hinc vocem *mullos* apud Suetonium tentanti, quod ibi (2 33) macelli nulla mentio. vide dicta in Exo. ad locum Suetonii. ERM.

9. *remediis sisti*] sic rectissime restituit Pichena, cum ante legeretur *remediis resisti*, de coniectura edentium. nam in M est *remedii-siti*. recte adeo receptum Gronovio et sequentibus. Gronovius adscripsit videndas notas suas ad Livium 4 12. ERM.

10. *distulerant*] pro nsitatori reiecerant, quia aliud ipsum reticere habet dilationem iudicii, sententiae; eaque de causa haec verba permittantur. Livius 41 8: *legati qui ad novos magistratus* (i. e. in proximo futurum annum) *dilati erant*. Cic. ad Att. 1 4? in mensem Quintilem reiecti sumus. ERM.

saepe apud se perhesitato an coerceri tam profusae cupidines possent; num coercitio plus damni in rem publicam ferret; quam indecorum attrahere quod non obtineret, vel retentum ignominiam et infamiam virorum illustrium posceret, postremo litteras ad senatum composuit, quarum sententia in hunc
 53. modum fuit. "ceteris forsitan in rebus, patres conscripti, magis expediat me coram interrogari et dicere quid e re publica censeam; in hac relatione subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis, ora ac metum singulorum qui
 10. pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos ac velut deprenderem. quodsi mecum ante viri strenui, aediles, con-

2. *damni*] e numero scilicet periclitantium et malicia delatorum, itemque ex infamia, ut addit, tot illustrium. LIPS.

3. *obtineret*] exhibui lectionem M, Beroldi et Frobenianae primae, quam restituit Gronovius. Rhenanus edidit *obtineretur*; quod secutae sunt editiones post factae, estque convenientius contextui, sed quia et *obtineret* intelligi potest, et Tacitus, ut saepe iam diximus, amans est variandae constructionis, non pro certo andeam dicere *obtineretur* esse Taciti manum. ERN.

7. *e* deest M: in margine est *de*.

9. *denotantibus*] non videtur esse, quod vulgo hoc verbum significat, *designare*, quo sensu simplex et compositum promiscue dicuntur (nam quod Cicero in Catil. 1 I dixit *notat et designat oculis ad eandem unumquemque nostrum*, id pro Lege Manili. 3. dixit *una litterarum significatione cives Romanos trucidandos denotavit*), sed *observare*; pro quo cum *notare* dicatur, ut ap. Virgil. Ecl. 3 68: *locum ipse notavi, aerieae quo congressere palumbes*, etiam *denotare* dici potuit. ERN.

11. *deprenderem*] hic quoque secutus Gronovium exhibui scripturam codicis, non quo concinnior sit, ut ille ait, aut pro certo andeam affirmare Tacitum sic scripsisse, sed quia scripturam codicis exhibendam putavi, ubi ambiguum esset utrum Tacitus dedisset. unius

codicis auctoritas non satis est ut credam Tacitum sic dedisse. codices Liviani bene multi multis locis exhibent *prendere*, *pressus*: v. Drakenb. ad 2 29; nec tamen ille recepit. etiam in Suet. Calig. 39 codex Med. tertius habet *comprehis*, sed alii *comprehensis*, ut editur. itaque non magnopere peccasse in Tacitum puto viros doctos, cum h. l. *deprenderem* ediderunt; eorumque exemplum secutus essem, nisi scirem Tacitum poetarum rationem et aliis in rebus secutum esse, contra consuetudinem elegantiorum scriptorum. sed tamen mihi *deprenderem* verius videtur. *deprenderem* editur in Agricola 7, nescio an e mss. sed permultis aliis locis in omnibus scriptis et editis reperitur. ERN.

virī strenui] insanam epithetorum, quibus vulgo utimur, luxuriam reprehendi facile fero. sed principium eius a Cicerone vel Tiberio vel Tacito petere cum Freinshemio, est iocari. non dubito quin *virī strenui* sint acres, vigilantes, intenti, suique muneris et officii memores, quod in hoc ipso demonstrarint negotio. prorsus sic Fabius apud Livium 28 40: *quemadmodum iam certa provincia Africa consulis, virī fortis ac strenui, sit.* et Parmenio apud Curtium 7 2: *rex expeditionem parat in Arachosios. strenuum hominem et nunquam cessantem!* quae nequaquam addidissent illi, nisi res praesens eo duceret. GRON.

affiam habuissent, nescio an suasurus fuerim omittere potius praevalida et adulta vitia, quam hoc assequi ut palam fieret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, ut ceteros quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem neque honestum silere neque proloqui expeditum, quia non aedilis aut praetoris aut consulis partes sustineo. maius aliquid et excelsius a principe postulatur; et cum recte factorum sibi quisque gratiam trahant, unius invidia ab omnibus peccatur. quid enim primum prohibere et priscum ad morem recidere adgrediar? villarumne infinita spatia? familiarum numerum et nationes? argenti et auri pondus? aeris tabularumque miracula? promiscas viris et feminis vestes? atque

10. *villarumne infinita spatia*] Mur-
retus male de amplitudine fundo-
rum capit, quae nihil ad leges sum-
ptuarias pertinet. de aedificiis villa-
rum, urbium magnitudinem habent-
ium, intelligendum. Seneca de be-
nef. 7 10. Ean.

familiarum numerum] numerum
servorum Romanis eum reperio, qui
non facile fidem inveniat moribus
nostris. Tacitus 14 43 Pedanio
secundo tribuit quadringentos, Pli-
nius 33 47 Caecilio cuidam Isi-
doro quinquies mille. et hi nihil
dicant prae Athenaeo 6 20: πρὸς
ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Ἀθηναῖος ἔφη
Ἄλλα Ῥωμαίων ἕκαστος (οἶδας δ'
ἀκριβῶς ταῦτα ὧ καλὲ Μασσού-
ριε) πλείστον δούλους κειτημένους
οἰκέτας. καὶ γὰρ μυροὺς καὶ
δισμυροὺς, καὶ ἔτι πλείους δὲ
πάμπολλοι κέκτηνται. οὐκ ἐπὶ προσ-
δοῦς δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων
ἐμπλουτος Νύκτας, ἀλλ' οἱ πλείους
τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι
τοὺς πλείστους. Seneca de tranq.
m. 8: feliciorumne tu Demetrium
Pausipianum vocas, quem non puduit
incompletorem esse Pompeio? num-
erus illi quotidie servorum, velut im-
peratoris exercitus, referebatur; cui
inmundum divitiarum esse debuerant
duo vicarii et cella laxior. tot sorvi,
si deo placet, uni servo! ut non
inalaria queratur et culpet Plinius
33 6: mancipiorum legiones, et in
domo turbam externam, ac servorum
quoque causa nomenclatorem adhi-

bendum. nec Romae solum haec
coopia; etiam Athenis. Thucydidem
auctorem habeo, ex ea urbe bello
Peloponnesiaco, idque uno tem-
pore, transfugisse ad hostem super
viginti millia servorum, et quidem
servorum qui manuaris operas exer-
cerent. quantam vim in urbe su-
spicari debemus fuisse reliquam?
verba eius haec 7 27: τῆς τε γὰρ
χωρᾶς ἀπάσης (οἱ Ἀθηναῖοι) ἐστέρ-
ηντο, καὶ ἀνδραπόδων πλεον ἢ
δύο μυριάδες ὑποτομολήκεισαν, καὶ
τούτων πολὺ μέρος χειροτέχναι.
Lirs. adde Senec. de benef. 7 10.
Ean.

11. possis nationes de multitudine
capere. Seneca l. c. familia bellico-
nis nationibus maior. sed multitudo
indicatur verbo numeri. igitur po-
tius de servis e variis nationibus
intelligendum e 14 44. ex aliis
locis veterum constat in hoc quoque
magnificentiam quaeatam. Ean.

aeris] de vasis Corinthiis in-
telligendum, quorum in hac causa
mentio ap. Suet. Tib. 34. sed prae-
terea etiam de aliis ornamentis sa-
pellectilis ex aere; de quibus v.
Meurs. de Luxu. Ean.

12. *promiscuas viris et feminis ve-
stes*] Sericas intellegit Coasque, qui-
bus abstinebant nec viri. carpit non
semel gravissimus auctor Seneca ut
Ep. 123 (122): non videntur tibi
contra naturam vivere, qui commu-
tant cum feminis vestem? non vi-
vunt contra naturam, qui expectant

illa feminarum propria, quis lapidum causa pecuniae nostrae
 54 ad externas aut hostilis gentes transferuntur? nec ignore in
 conviviis et circulis incusari ista et modum posci: sed si quis
 legem sanciat, poenas indicat, iidem illi civitatem verti,
 5 splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis ex-
 pertem clamitabunt. atqui ne corporis quidem morbos vete-
 res et diu auctos nisi per dura et aspera coerceas: corruptus
 simul et corruptor, aeger et flagrans animus haud leviori-
 bus remediis restringendus est quam libidinibus ardeat.
 10 tot a maioribus repertae leges, tot quas divus Augustus
 tulit, illae oblivione, hae, quod flagitiosius est, contemptu
 abolitae securiorem luxum fecere. nam si velis quod non-
 dum vetitum est, timeas ne vetere: at si prohibita impune
 transenderis, neque metus ultra neque pudor est. cur ergo
 15 olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur,
 quia unius urbis cives eramus; ne irritamenta quidem eadem
 intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena, civili-
 bus etiam nostra consumere didicimus. quantulum istud est
 de quo aediles admonent! quam, si cetera respicias, in levi
 20 habendum! at Hercule nemo refert quod Italia externae opis
 indiget, quod vita populi Romani per incerta maris et tem-
 pestatum cotidie volvitur. ac nisi provinciarum copiae et

(corrigo expetunt) ut pueritia splen-
 deat tempore alieno? et 114: quod
 vides istos sequi qui aut vellunt bar-
 bam aut intervellunt; qui labra pres-
 sus tondent et abradunt, servata
 et submissa cetera parte; qui la-
 cernas coloris improbi sumunt, qui
 perlucens togam. et Plinius 11 27:
 nec puduit has vestes (de Cois lo-
 quitur) usurpare etiam viros, levi-
 tatem propter aestivum. in tantum
 a lorica gerenda discessere mores,
 ut oneri sit etiam vestis. plura pete
 e Clem. Alexandr. Paedag. 3 3,
 cuius index πρὸς τοὺς καλλωπιζο-
 μένους τῶν ἀνδρῶν. Lips. pro-
 miscas M. cf. c. 70.

1. lapidum] gemmas intellegit,
 et in primis uniones, quorum femi-
 nis ad inanes creber usus. vide
 Exc. 1. Lips. Plinius 12 41: Ara-
 biae etiamnum felicitas mare est:
 ex illo namque margaritae mittit;

minimae computatione millies cen-
 tena millia sestertium annis omni-
 bus India et Seres peninsulae illa
 imperio nostro adimunt. Gron.

6. clamitabant M. et

12. facere. et

15. sibiue moderabatur qua.

16. unius urbis cives] quasi dicat, at
 nunc ex omni orbe mixtio sumus.
 undique gentes civitate et honori-
 bus donatae, itemque non donatae,
 confluentes. quae vera sunt de illo
 aevo: vel Senecam ad Helviam vide
 c. 6. Lips. adde ad 2 55; et
 Dionys. Halic. 4 23 sq. Ean.

21. per incerta] quia et Sicilia,
 ex Africa, ex Aegypto frumentum
 advehebatur, ut notum est, et iam
 ad h. l. monere alii. similiter lo-
 quitur infra 12 43. Ean.

22. ac non videtur huic loco con-
 venire. suspicor Tacitum scripsisse

dominiis et servis et agris subveniant, nostra nos scilicet memora nostraeque villae tuebuntur. hanc, patres conscripti, curam sustinet princeps; haec omnia funditus rem publicam trahet. reliquis intra animum medendum est: nos pudor, pauperes necessitas, divites satias in melius mutet. aut si quis ex magistratibus tantam industriam ac severitatem pollicetur ut ire obviam queat, hunc ego et laudo, et exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein, cum gloriam eius rei adepti sunt, simultates faciunt. nunc mihi relinquunt, credite, patres conscripti, me quoque non esse offensionum avidum; quas cum graves et plerumque iniquas pro re publica suscipiam, inanes et irritas neque
 55 mihi aut vobis usui futuras iure depreor." auditis Caesaris litteris remissa aedilibus talis cura; luxusque mensae, ista fine Actiaci belli ad ea arma quis Servius Galba rerum

nam, ut ratio redderetur praecedentium verborum. mox toti contextu et formae argumentationis esset convenientius quodsi quam aut si. sed hoc quoque utnunc defendi posse video. paullo post Heinisius corrigi parte pro partem, intellecto etc. EARN.

9. gloria M.

faciant] Iosias Mercerus fugiat: ut ego iaciunt verum puto. semina simultatum illi spargunt, mox velut colligere acerbos fructus. mox etiam remissam curam interpretantur permissam. nam ita Suet. Tib. 84: *annonam macelli senatus arbitrio quotannis temperandum censuit, dato aedilibus negotio popinas generosque usque eo inhibendi ut ne opera quidem pictoria venalia proponi sicerent.* sed hoc sane ad publicum luxum, et divitiam istorum, non spectat: magis ad pretia rerum, prius quidem pars, et reliqua ad plebeculae disciplinam. nihil quidem nunc actum, Tacitus ita clare dicit, et post orationem etiam ostendit, ut calumnias sit aliter interpretari. et age, dissentiat a Suetonio: an verum est? LIPS. Mercerus et Grotius legendam putant *facinandas* mihi *relinquunt*; quod probat etiam Ryckius. Heinisio Lipiaiana ratio placebat. sed *facinandas* melius puto.

quod ad remissam curam attinet, Lipsium sequitur Freinshemius: Pichena contra pugnat pro *permissa*, relicta, usus loco Taciti 3 10: *remittere causam integram ad senatum*, item 1 8: *remisi Caesar.* sed uterque locus alienus. nam in illo construitur cum *ad*, neque tamen significat proprie permittere: in hoc *remittere* non esse permittere, patet ex iis quae ibi a Lipsio et Gronovio dicta. nec Broterius ullum exemplum idoneum attulit pro hac significatione, defunctus magnifica ratione, quod res ita sit comperita ut exemplis supersedere potuerit. Lipiaianae interpretationi, quam Freinshemius sequitur, obstare videtur quod aediles illam curam non petierant, sed ad senatum detulerant principemque, ab hisque emendari rem voluerant. sed tamen et latinitas et sequentia non aliter patiuntur intelligi. EARN.

12. *iniquas*] a pravis causis animisque ortas, non ex merito meo. LIPS. neque mihi aut vobis. v. ad 1 82. EARN.

15. *rerum adeptus*] faciebam olim rem Romanam adeptus: nunc non muto. est archaismus, et sic dictum ut rerum potiri. nam ita 6 45: *nihil abnuentem, dum dominationis aspicceretur.* LIPS.

adeptus est, per annos centum profusis sumptibus exerciti
 paulatim exolvere. causas eius mutationis quaerere libet.
 dices olim familiae nobilium, aut claritudine insignes, studio
 magnificentiae prolabebantur. nam etiam tum plebem socios
 5 regna colere et coli licitum; ut quisque opibus domo paratu
 speciosus, per nomen et clientelas illustrior habebatur. post-
 quam caedibus saevitum et magnitudo famae exitio erat,
 ceteri ad sapientiora convertere. simul novi homines e mu-
 nicipiis et coloniis atque etiam provinciis in senatum crebro
 10 assumpti domesticam parcimoniam intulerunt; et quanquam
 fortuna vel industria plerique pecuniosam ad senectam perve-
 nirent, mansit tamen prior animus. sed praecipuus adstricti
 moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuque.
 obsequium inde in principem et aemulandi amor validior
 15 quam poena ex legibus et metus. nisi forte rebus cunctis
 inest quidam velut orbis, ut quemadmodum temporum vices, ita
 morum vertantur; nec omnia apud priores meliora, sed nostra
 quoque aetas multa laudis et artium imitanda posteris tulit.
 verum haec nobis...maiores certamina ex honesto maneat.

6. *per nomen et clientelas ill. hab.]* ut superiora ut quisque opi-
 bus d. p. speciosus respondent ver-
 bis plebem socios, regna colere, sic
 haec verbo et coli: intellige a plebe
 sociis, regibus. atqui socii et regna
 sunt clientelae. de sociis notissi-
 mum: Cappadociam clientelam Ca-
 tonis vocat Cicero Ep. 15 4, ubi
 etiam Cyprum insulam, quae fuit
 sociorum, sic appellat. unde fit
 ut alterum verbum videatur debere
 respondere plebi, veniatque in men-
 tem per urbem. sed potest per
 nomen et clientelas illustrior accipi
 pro nomine et clientelis, et habeba-
 tur pro erat; neque necessarium
 est omnia sibi accurate respondere.
 ENN. v. Roth. Tac. Synon. p. 33.

11. *pervenerunt* temporum ratio
 requirit; et sic a Tacito scriptura
 puto. possis etiam concilire per-
 venerant; quod esset sane rectius
 ex antiquiori et meliori latinitate:
 sed Tacitus saepe rō quamquam
 coniunctivum iungit, ubi contextus
 non desiderat, ut h. l. ENN.

14. *obsequium inde in principem]*

simillimum quod Panegyristes ad
 Theodosium 14: *tuas, imperator, epu-
 lae mensis communibus parciores...
 hinc certatim in omnes luxuriae pu-
 dor, parcimoniae cultus inolevit;
 et quiescentibus legum minis subit
 quemque (ita lego) privatim poeni-
 tentia.* LIRS.

20. *verum haec nobis]* in funesto
 hoc loco olim exclamavi. forte
 nobis in maiores, id est adversum
 maiores. medicina quae huic mor-
 tuo non faciet vitam. LIRS. sic
 etiam Vertranius, probatque Ryckius.
 et saepe rō in absorberi ab litera
 m vel praecedente vel sequente,
 alibi notatum. eodem recte ergo
 Rhenani, *adversus* Faerui. Saline-
 rius locum sanum putat, orationem-
 que hic converti ad maiores i. e.
 veteres Romanos; idemque placet
 Heinsio. id mihi durius videtur,
 et oratori quam annalium scriptori
 aptius. ceterum comparem locum
 huic ex 15 21: *maneat provinci-
 libus potentiam suam tali modo
 ostentandi.* Broterio placet Box-
 horvisatio: *verum haec nobis maio-*

56 Tiberius fama moderationis parta, quod ingruentis accusatores represserat, mittit litteras ad senatum quis potestatem tribuniciam Druso petebat. id summi fastigii vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomen assumeret, ac tamen appellatione aliqua cetera imperia praemineret. Marcum deinde Agrippam socium eius potestatis; quo defuncto Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret. quo cohiberi pravas aliorum spes rebatur; simul modestiae Neronis et suae magnitudini fidebat. quo tunc exemplo Tiberius Drusum summae rei admovet, cum incolumi Germanico integrum inter duos iudicium tenuisset. sed principio litterarum veneratus deos ut consilia sua rei publicae prosperarent, modica de moribus adolescentis neque in falsum aucta rettulit. esse illi coniugem et tres liberos, eamque aetatem qua ipso quondam a divo Augusto ad capebundum hoc munus vocatus sit. neque nunc propere, sed per octo annos capto experimento, compressis seditionibus, compositis bellis, triumphalem et his consulem, noti laboris participem sumi. praeceperant animis orationem patres; quo quacumque adlatio fuit. nec tamen repertum nisi ut effigies principum, aras deum, templa et arcus aliaque solita censerent; nisi quod Marcus Silanus ex contumelia consulatus honorem principibus petivit, dixitque pro sententia ut publicis privatisve monumentis ad memoriam temporum non consulum nomina praescriberentur sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent. at Quintus Haterius cum eius diei senatus con-

res, sc. exempla reliquere. certamina ex honesto maneat. ERN.

4. Augustus repperit] ita cum Tacito plerique scriptores tradiderunt. quos refellit Dio 42 20, ubi discrete scriptum Caesarem admisisse ut dictator in integrum annum diceretur et tribuniciam potestatem per omne aevum haberet. non ergo vix auctor Augustus. sed hoc tamen verum, Caesarem eo titulo publice non usum. usus est primus Augustus, et dedit ei splendorem. ideoque origo eius non immerito relata ad ipsum. LIPS. v. ad 1 2. ERN.

14. eamque aetatem] egit ergo Drusus tunc trigessimam sextam an-

nam. nam Tiberius natus est L. Munatio Planco M. Lepido iterum consulibus a. u. 712. a quo die anni medii triginta sex ad tribuniciam eius potestatem; quae delata a. u. 748. LIPS.

23. Mareto Pichenae aliisque legendum videtur *privatisque*. quod non opus esse putat Ryckius, si ante *publicis* intelligatur *vel*. sed illud lenius. ut et *que* non raro in libris permittuntur. V. Drakenb. ad Liv. 24 10, et quos ibi laudat. ERN.

26. atque Haterius] non dubie scribendum *at Q. Haterius*, idque illi praenomen. simile in Suetonii Vi-

sulta aureis litteris figenda in curia consuisset, derisum fuit
 58 senex foedissimae adulationis tantum infamia natus. inter
 quae provincia Africa Iunio Blaeso prorogata, Servius, Ma-
 luginensis flamen Dialis ut Asiam sorte haberet postulavit,
 frustra vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italia,
 neque aliud ius suum quam Martialium Quirinaliumque fla-

tellio mendum c. 1: *exstatque elegii ad QVatellium libellus, scribo exstat QLongini. vel ut Muretum video velle, QClodii. Lirs. Ean.*

2. *tantum infamia usurus*] haec corrupta esse si largiar Heinso, tamen remedium, *tantum infamia usurus*, vereor ut idoneum sit. ceterum sic interpungendum, *derisum fuit senex foedissimae adulationis, tantum infamia usurus* i. e. nullum alium fructum ex hac sententia nisi adulteris infamiam relataris. si quis malit interpungi post *senex*, ut f. a. ad *infamia* referatur, non repugnem. Ean.

3. *Servius*] Reinesius in margine adscripserat, forte *Sergius*. item infra c. 71, putabatque esse Sergium Cornelium Lentulum Maluginensem, qui a. u. 763 consul suffectus cum Clunio Blaeso fuit, de consulatu verum est. sed de praenomine fallitur vir magnus. *Servius* est praenomen, non *Sergius* (v. viros doctos ad Suet. Galb. 1); et *Servius* usitatum Maluginensibus praenomen, ut e Livio notum est, apud quem plures hoc praenomine occurrunt. Ean. *maluginensis* M,

4. *ut Asiam sorte haberet*] non difficilis hic nodus, si meminervis quae ad caput 32 monuimus. Asia et Africa in sortem mittebantur; et de illis sortiebantur duo consularium vetustissimi. sed Africa tum temporis sine sorte prorogabatur Iunio Blaeso, ergo et citra sortem vetustissimo consularium cedebat Asia. is erat SerCornelius Maluginensis; eoque postulabat ut *Asiae sortem haberet*. ita enim scripasse Tacitum mihi pro explorato est. intelligo Asiam provinciam. quod miror non animadvertisse virum singularem Iosiam Mercerum, qui solus hic sapuit, potius quam decur-

reret ad rem absurdam, etiam qui sine sorte haberet, sorte obliuiscitur dictum. nusquam hoc, sed *sortem*, hoc est provinciam, quae, nisi extra ordinem aliquid incidisset, sorte deferretur. ut *Asiae sortem* haberet, i. e. ut Asiam alteram provinciarum quas sortirentur consulares, quando altera eorum Africa Iunio Blaeso prorogata esset, et sic nequa in sortem mitteretur, ipse ut istam autem omnes alios consulatus fructus citra sortem haberet. quam etiam nactus esset, nisi Diale flaminium obtinisset. adeo sequenti c. 71: *ita sors Asiae in eum qui consularium Maluginensi proximus erat sortita*, providela nimirum Asiae sine sortita. neque his adversantur illa porro *si hi duxissent provincias*; quae prima recte cepit Meroerus. loquitar enim ut more atque ex instituto fiebat, nisi necessario aliquid praeter morem statuendum esset. et ex antecedente intelligitur consequens, nam si Dialibus flaminibus sortiri concessum, sequebatur ut, quoties sine sorte transibat alterutra harum provinciarum ad primum consularium, si flamen in Dialis esset, non posset excludi. Gron. emendationem Gronovii probat Ryckius, recte, ut opinor. Ean.

5. adeo non egredi, ut nec arbo abesse iis liceret una nocte. quod lege in Camilli oratione apud Livium 5 52: *flaminis Diali*, inquit, *noctem unam manere extra urbem nefas est.* Lirs.

6. *ius suum*] editio ptima [e M] *iusum*; pro quo *ius suum* legendum vidit Victorius ad Cic. Brut. p. 544. sed sic iam correxerat et ediderat Rhenaanus, quem merito secuti sunt ceteri. Ean.

Martialium, quirinaliumque] atqui ne his quidem antiquitas egredi-

infinitum: porro si hi duxissent provincias, cur Dialibus sed
votum? nulla de eo populi scita, non in libris caerimoniarum
reperiri. saepe pontifices Dialia sacra fecisse, et
flamen validudine aut munere publico impediretur. duobus
set septuaginta annis post Cornelii Merulae caedem neminem
suffectum, neque tamen cessavisse religiones. quodsi per
tot annos possit non creari nullo sacrorum damno, quanto
facilius abfuturum ad unius anni proconsulare imperium?
privatis olim simultatibus effectum ut a pontificibus maxime
vire in provincias prohiberentur: nunc deum munere summum
pontificum etiam summum hominum esse, non aemulationi,
39 non odio aut privatis affectionibus obnoxium. adversus quae
cum augur Lentulus aliique varie dissenserent, eo decursum
est ut pontificis maximi sententiam opperirentur. Tiberius

Tulla concessam. Valerius 1.1 2: Metellus vero pontifex maximus Postumum consulem eundemque flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africae petentem, ne a sacris discederet, multa iudicia urbem egredi putes. non est; religioque summum imperium cessit. Cf. et Epitoma Livii 19. et de Quirinali Libris 37 41: primumque in provincias praetores irent, ac tamen inter Placitum pontificem maximum fuit et Q. Fabium Pictorem flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum et Postumum Albinum fuerat. religio ad postremum vicit, ut dicta audiens esset flamen pontifici. eadem caerimonia pontificem maximum tenuisse videtur ex Liviana epitoma 59: adversus cum Placitum Crassus consul, cum idem pontifex maximus esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus profligatus et interemptus est. sed scire licet quaedam ex his cum aere mixtas. alias aperte falsis exemplis se invet hic flamen. Lirs. Cicero Phil. 11 8: Crassus pontifex maximus Flacco collegae flaminis Martiali nullum dixit, si a sacris discessisset; quam multam populus remisit: pontifici tamen flaminem parere iussit. ERN.

1. si hi duxissent] offendo in hac phraasi. forte si hi duo rexissent.

duo, Martialis et Quirinalis. vel si hi direxissent. aliquis tamen fortasse ad sortem haud male traxerit; et duxerint, i. e. sorte extraxerint. Lirs., vide notam Gronovii proxime praecedentem. Rutgersius autem (Lect. Vossii. c. 25) putat duxissent pro rexissent expressum esse e Thucydidis ἡγεῖσθαι et ἐξηγεῖσθαι τὴν πόλιν, τὴν Πελοπόννησον. ERN.

4. LXXII annis] constat ratio. nam Merula interfectus a. u. 668. suffectus flamen novus ab Augusto a. u. 644. notat Dio 54 36: καὶ τῷ αὐτῷ τοῦτο χρόνῳ, ait, ὃ τε ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερούλαν ἀπεδέχθη. non turbat quod Iulius Caesar flamen Dialis destinatus fuerit, teste Suetonio 1, quia tantum designatus et a Sulla eodem sacerdotio mox multatus est. facit hac Suetonii illud Aug. 31: nonnulla ex antiquissimis caerimoniis paulatim abolita restituit, ut Salutis augurium, Diale flaminum. Lirs. Vossius tamen (ad Vell. 2 43) vult legi sex et septuaginta qui numerus efficitur etiam Lipsii calculo. de Caesaris flaminio cum Lipsio sentit Burma. ad Vell. l. c, Wesseling. Obs. 2 18. ERN.

11. aemulationi] est e Mureti emendatione. libri omnes aemulatione. Acidalius praeterea volebat deleri aut post odio. ERN.

dilata notione de iure flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem caerimonias temperavit, nominatim arguens insolentiam sententiae aureasque litteras contra patrum morem. recitatae et Drusi epistolae, quanquam ad modestiam flexae, pro superhissimis accipiuntur. huc decidisse cuncta ut ne invenia quidem tanto honore accepto adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet. bellum scilicet, aut diverso terrarum distineri, litorea et lacus Campaniae cum maxime peragrantem. sic omnibui rectorem generis humani; id primum e paternis consiliis discere, sane gravaretur aspectum civium senex imperator, fessamque aetatem et actos labores praetenderet: Druso quod nisi ex adrogantia impedimentum?

- 60 Sed Tiberius viam principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui praebebat, postulata provinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. crebreacebat enim Graecas per urbes licentia atque impunitas asyla statuendi; complebantur

1. *notionem pro cognitione posuit.* Cic. pro Dom. 13: *quae omnis notio pontificum esse debuit.* ad Att. 11 20: *notionem differre.* adde infra 6 12 extr. Gron. ad Liv. 27 26. Enn. *delata notitione* M.

5. *decidisse*] sic M et editiones, praeter laudatas Gronovio Beroaldi et Aldi, etiam Alciati Rhenaui Gryphii. at Lipsianae, quis ego utor, habent *recidisse*, item Berneggeri, sed tamen credo Tacitum scripsisse *recidisse*, quocum in libris saepe permutatur *decidere* (v. Butm. ad Suet. Caes. 17, et nos ad Claud. 9), aut *cecidisse*, ut H. 3 13. sensus enim est: eo rem iam rediisse, huc redacta esse omnia. Enn.

7. *auspicia saltem*] lucem dat Livii locus 22 1 de C. Flaminio, qui ante initum consulatum profectus ab urbe. *quod enim illi iustum imperium, quod auspiciis esse? magistratus id a domo, publicis privatisque penatibus, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolia nuncupatis, secum ferre. nec privatum auspiciis sequi; nec sine auspiciis profectum in externo ea solo nova acque integra consipere*

posse. vide etiam quae de auspiciis infra scribo, 4 36. Lirs.

8. *bellum*] non male etiam *bello*, sive *bello cum.* sed distinctione adhibita commodè servaveris illud prius. Lirs. immo; quia liber unicus *bellum*, male et non recte subiticiis *bello*, etri orate reliqua id facili ferat. *bellum scilicet*, id est bellum esse scilicet quod moretur Drusum. quo genere loquendi cur offendere, nulla ratio est. sic Silius 7 42: *ad portas bellum*; quod Obs. 1 17 vindicavimus. Gron. mox Heinsius legi volebat *aut diversu terrarum distingere.* Enn.

9. *tum maxime*] cum maxime Rhomanus et Muretus volumere. et sic est in M; unde restitutum a Pichena. Enn.

17. *asyla*] ad totum hunc locum de asylis et iure asylorum in Graecis civitatibus non posuitabit catalogis Spanheimian de Usu et Praest. N. Diss. 9 5. Enn. adde Eekhelii doctr. n. vet. v. 4 p. 306. Ob.

tribus ergo generibus hominum peragium in asylis, servis, obsecratis, maleficis. de maleficis servisque Plutarchus περὶ Λεωσδαιμονίας p. 166: ἐστὶ δούλῳ πρῶτον

templa pessimis servitiorum; eodem subsidio obaerati adversum creditores suspectique capitalium criminum receptabantur. nec ultum satis validum imperium erat coercendis seditionibus populi, flagitia hominum ut caerimonias deum protegentis. igitur placitum ut mitterent civitates iura atque legatos. et quaedam, quod falso usurpaverant, sponte omisere; multae vetustis superstitionibus aut meritis in populum Romanum fidebant. magnaeque eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui secute vim Romanam valuerant detenta, ipsorumque numinum religiones introspectit, libero, ut quondam, quid firmaret mutaretve. primi omnium Ephesii adiere, memorantes non, ut vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos esse apud se Cenchrium amnem, lucam Ortygiam, ubi La-

μος βαμδος, ἐστὶ καὶ ληστὰς ἄβελ-
βη πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πο-
λεμῖους φεύγοντες ἀν' ἀγάλματος
λάβονται ἢ ναοῦ, θαρβόουσιν. de
obcaeratis idem de vitandis usuris
p. 828: ἡ μὲν γὰρ Ἀρτεμὶς ἡ ἐν
Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσιταις, ὅταν κα-
ταφύγῃσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς,
ἀστυλὴν παρέχει καὶ ἀδικίαν ἀπὸ
τῶν δαυέλων. et Sallustius eleganter
de Pompeio, ep. ad Caesarem
12: coque per omne tempus belli,
quasi sacro atque inspoliatio fano,
debitores usi. addo quae de asylis
Fellx 1 10: εἰ δὲ καὶ ἀστυλὸν
ἢ εἴη, τοῦτο καὶ χρησφύγετον
λέγε καὶ φύξιμον, καὶ ἱεροῦς
δραγς, ἐφ' ὅσον τοῖς οἰκέταις
ἀσφάλεια. Lips.

5. iura i. e. tabulas, litueras,
monumenta, quibus iura niterentur,
inspicienda senatui, ut indicaret
utrum ius asyli esset necne. Ern.

12. Ephesii] quibus Diana culta
celebri illo templo. statuam eius
describit Minucius Felix c. 21:
Diana interim est alte succincta ve-
statrix; et Ephesia mammis multis
et terribus exstructa. ubi repono
uberibus exstructa. de toto hoc
aylo eleganter Strabo 14 p. 641:
ἀστυλὸν δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν
καὶ πρότερον. τῆς δὲ ἀστυλὸς
τοὺς δροῦς ἀλλαγῆναι συνέβη πολ-
λάκις, Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στά-

διον ἐκτελνάντος, Μισθιδάτου δὲ
τόξενμα ἀφίεντος ἀπὸ τῆς γωνίας
τοῦ κέραμου καὶ δόξαντος ὑπερ-
βαλέσθαι μικρὰ τὸ στάδιον, Ἀν-
τωνίου δὲ διπλασιδάντος τοῦτο
καὶ συμπεριλαβόντος τῇ ἀστυλῇ
μέρος τι τῆς πόλεως. ἐφάνη δὲ
τοῦτο βλαβερὸν, καὶ ἐπὶ τοῖς κα-
κούργοις ποιῶν τὴν πόλιν, ὥστ'
ἠκέρωνεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ.
cui descriptioni causa non est ut
aliunde quippiam addam. Lips.
Minucii locum tuetur Holstenius in
ep. ad Card. Barberinum de fulcris
s. verabus Dianae Ephesiae iol.
Rom. 1686. OBERLIN.

14. cenchreum M.

locum] scribendum lucum. Stra-
bo l. c. p. 639: ἐν δὲ τῇ αὐτῇ
παράλλει μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης
ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διακρινέας
ἄλλος παντοδαπῆς ὕλης, κυπα-
ρίττου δὲ τῆς πλειστάς. διακρίει
δὲ ὁ Κέγγριος ποταμὸς, οὗ γὰρ
νέμειναι τὴν Ἀητῶ μετὰ τὰς ὠδύ-
νας. ἐνταῦθα γὰρ μυθεύονται τὴν
λοχέαν καὶ τὴν τριφὸν τὴν Ὀρ-
τυγίαν, καὶ τὸ αὐτοῖον ἐν ᾧ ἡ
λοχέα, καὶ τὴν πλησίον ἐλάειαν,
ἣ πρώτων ἐπαπαύσασθαι φασὶ
τὴν θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῶν ὠδύων.
quae sola satis illustrent hunc totum
Graecanicæ fabulae locum. vide
tamen, si habet, Epigramm. Grae-
cam l. 4. εἰς ναοὺς, ubi Ephesum

tonam partu gravidam et oleae, quae tum etiam maneat, adniscam edidisse ea numina; deorumque monitu sacratum nemus. atque ipsum illic Apollinem post interfectos Cyclopes Iovis iram vitavisse. mox Liberum patrem, bello victorem, supplicibus Amazonum, quae aram insederant, ignovisse. auctam hinc concessur Mentiis, cum Lydia poteretur, caerimoniam templo; neque Perdasum dicione dominatum ina-

62 post Macedonas, dein nos servavisse. proximi Magnetes Lucii Scipionis et Lucii Sallae constitutis mitebantur, quorum ille Antiocho hic Mithridate pulsus fidem atque virtutem Magnetum decoravere, ut Dianae Leucophrynae per-

vocat Dianae τὴν τροφόν. Lips. lucum recepit Pichena, idque apud Granaevia et Ryckio spectatum. probat et Torrentius ad Suet. Tib. 1. locus et lucus etiam in alijs libris confunduntur. apud Livium 18 pro inter duos lucos codex Lipsiensis habet inter duos locos. Pichena insuper volebat addi et. item mox ibi pro ubi; quod non necessarium puto. ERN.

1. oleae] Paulo aliter Strabo, ut vidisti; qui vult post partum demum innisam oleae quietis causa. Lips. Callimachus (H. in Del. 209) palmam pro olea laudat. ceterum parturientem ei acclinatam tradit. V. ibi Spanhemius. de tum etiam supra dictum. ERN.

2. adniscum] est se reclinantem, quod illustrat Heinsius ad Virg. Aen. 4 690; non parientem, ut capit Voxsius de Analog. 3 31, notatus ab Heinsio l. c. ERN.

5. supplicibus Amazonum] aliquid ea de re Pausanias 4 31, ubi de templo Dianae Ephesiae. Lips. verbum porro insidere proprium de hac re. graece καθέζεσθαι ἐν τῇ ἱστοίᾳ apud Palaephatum 41, sive καθέζεσθαι simpliciter Demosth. de Cor. 31. Thucyd. 3 28: ἐν τοῖς βωμοῖς καθέζονται. ERN.

6. potiretur vulgo et hic et c. 73.

8. proximo] Freinshemius alique volunt proximi. sic mox Aphrodisienses posthac, ut sane videatur verbum ordinis hic desiderari. cf. 2 47. sed Heinsius malebat e proximo, h. e. repetitis iuribus non e longinquo, ut Ephesii fecerant,

sed e proximo. sic c. 63: propiora Sardiniae etc., cui contrarium quod mox est, alius Hypocoracianus exposuere. lector eligat. ERN.

11. decoravere] Freinshemius malebat decoraverint vel decoravissent. frustra, sic paulo ante c. 61: liberum patrem supplicibus Amazonum quae aram insederant, ignovisse, et sic centies noster, ut iam alibi notavimus. interdum tamen illo modo legitimo utitur, ut c. 63: nam Smyrnaeos etc. itaque libri audiendi. ERN.

Leucophrynae] scribe Leucophrynae. eius deae templum in Magnetibus, descripsit Strabo 14 p. 647. causam cognominis ad feminam aliquam, quae sibi condita, referre ex Arnobio passis, l. 6: in Didymaeo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrus; funcri Leucophrynae monumentum in fano apud Magnesium Dianae esse Myndius proficitur ac memorat Zeno et Clemente Protrept. c. 3 p. 29: ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρύνης τὸ μνημεῖον οὗκ ἄξιον παρελθεῖν, ἐπομένους Ζήνωνι τῷ Μυρσίῳ, ἢ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκρίσται. vel ad Tenedon insulam, quae olim appellata Leucophrys, ubi Dianae sanctissimum templum. Xenophon rerum Graecarum 3 14: τὸ δ' Ἑλληνικὸν αἰγάτευμα ἐς Λεύκοφρον ἀπῆλθε, ἐνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν μᾶλα ἄγιον καὶ ἄμνη. eiusque exemplo et cognominis fortasse aedificatum in Magnetibus istud. Pausan. 1 26: Magnetes, quibus ex regis libera-

fugium inviolabile fore. Aphrodisienses posthas et Stratonicenses dictatoris Cæsaris, ob vetusta in partibus merita, et recens divi Augusti decretum attulere, laudati quod Parthorum irruptionem, nihil mutata in populum Romanum constantia pertulissent. sed Aphrodisiensium civitas Veneris, Stratonicensium Iovis et Triviae religionem tuebantur, alius Hierocæsarienses exposuere, Persicam apud se Dianam, de-

itate imperavit Themistocles, Leucophryen Dianam colunt. at Apollinam (B. G. 49) etiam uterum eius deae sanum locat Miletis, cognomento pari. τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Ἐρπύνην, inquit, ἔστιν οὖσαν ἐν ἡλικίῃ τῆς Λευκοφρύνης Ἀρτέμιδος, πέμψας δ' Ἀντώνιος ἀνέειλεν. et Pausanias aram Athenis, cui a Themistoclis filiis dicata statua. Lira. leucophrye M.

1. posthas] Acidalius post has, Heinzius post haec vel post has, sc. civitates. noster 6 7: QServaeus posthas et Minucius Thermus deducti; ubi pariter Acidalius tantat post haec, et Lipsius 12 62. per multa ad hanc rationem loca tentare liceret, ut Suet. Domit. 13. Ern.

3. Cæsaris decretum non existit: sed hoc ipso saeculo ex oriente ablatum est decretum senatus Romani, quo confirmantur concessa Aphrodisiensibus a Cæsare dictatore et triumviris, quod hoc ipsum ante videtur Chishulle, de quo hic sermo. id edidit ille (in Antiq. Asiae. t. 1 p. 152) cum epistola Antonii triumviri eodem pertinente. idem p. 166. edidit antiquissimum Stratonicensium decretum, pertinet ad cultum Iovis et Hecates, in quo mentio furis αἰγυλῆς e decreto Romanorum his verbis. τὴν πόλιν ἄνωθεν τῇ τῶν προσητάων αὐτῆς μεγίστων θεῶν [προνοῶ, Χρυσόκορως θεὸς καὶ Ἑκάτης, ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ συνεγῶν ἀνδρῶν ἀσπασθαι, ὧν καὶ τὰ ἱερὰ ἄστυα, καὶ ἔστιαι, καὶ ἱερὰ συγκλητός, δόγματι. Σε[βαστοῦ Καίσαρος καὶ] τῆς τῶν κυριῶν Ρωμαίων αἰωνίου ἀρχῆς, ἐποιήσαντο προφανεῖς ἐναργείας. quae uncia inclusa sunt, supplevit de coniectura Chishullus. Ern.

Parthorum irruptionem intelli-

git, quae duce Labieno. de qua et de hac ipsa Stratonica Dio 48 28: οἱ δὲ δὴ Λαβήνους ἐν τοῖς τῇ τε Κιλικίᾳ κατέσχε, καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἡπειρωτίδας πόλεις παρεστήσαντο πλὴν Στρατονικέας, τὰ μὲν πλείστα ἀνευ πολέμου, Μυλῆσα δὲ καὶ Ἀλάβανδα διὰ κινδύνων ἰλῶν. Lira. recte Acidalius, immo Lipsius laudantis. Gron. sc. Augusti. sed in hac emendatione commo esse debet post attulere, in Acidalius voluit. Ern.

5. Muretus sed delet. Acidalius pertulissent; utque Aphr. — religione tuebantur. perperam. tuebantur religionem, ut supra flagitia hominum et caerimoniae deum protegentis. Gron. etiam Heinzius volebat religionem se tuebantur. Ern.

6. Stratonica Caffa urbs est, et templa duo in suburbano agro habet, Iovis Chrysaoris, et Hecates sive Triviae in Laginis. Strabonem vide 14 p. 460. notat et Pausanias 5 21 quod olim ea urbs et regio Chrysaoris dicta fuerit, nimirum ab hoc templo. Lira.

7. Hierocæsarienses] oppidum est in Lydia. Lira.

Persicam Dianam] atque ipsi Lydi illi Persici cognomen habent, velut inde oriundi. Pausanias 5 27. μῦθος, inquit, Λυδίᾳ, qui Persici cognominantur, templa in Hierocæsarea oppido et Hypaeris. in utroque templo aedicula sive cellula est cum aris; super his cinis. eoque ingressus sacerdos sive magus (ad magicam enim Pausanias hoc miraculum refert) tiara caput velatus, foco arida ligna imponit; et deum necro quem barbarico sermone (Persico, opinor) invocans, ubi decuss, statim e lignis sponte purissima flamma emicat et adurgit. id se

labrum rege Cyro dicatum; et memorabantur Perpernae Isaurici
 multaque alia imperatorum nomina, qui non modo templo
 sed duobus milibus passuum eandem sanctitatem tribuerant.
 exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae
 5 Veneri auctor Aërias, post filius eius Amathus Veneri Ama-
 thusiae, et Iovi Salaminio Tescer, Telamonis patris ira pro-
 63 fugus, posuissent. auditae aliarum quoque civitatum lega-
 tionibus. quorum copia fessi patres, et quia studiis certaba-
 tur, consulibus permisisse ut perspecto iure, et si qua ini-
 10 quitas involveretur, rem integram rursus ad senatum refer-
 rent. consules super eas civitates quas memoravi, apud
 Pergamum Aesculapii compentum asylum rettulerunt: ceteros
 obscuris ob vetustatem inutilis niti. nam Zmyrnaeos oracu-
 lum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum
 15 dicaverint, Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare
 Neptuni effigiem aedemque iussi sint. propiora Sardianos:
 Alexandri victoris id donum. neque minus Milesios Dareo
 rege niti. sed cultus numinum utrisque Dianam aut Apolli-
 nem venerandi. petere et Cretenses simulacro divi Augusti.

vidisse Pausanias testatur; et non
 dubie hinc templo religio, et ius
 mox asyli. LRS.

1. rege] *Freisinhemius* corrigit
regi, quod probat *Ryckius*. sed
 potuit indicare voluisse structum
 antiquissimis temporibus, regnante
 Cyro, qui *Lydos* vicit et colonos
 eo misit. parum interest. ERM.
perpernae M.

5. *Veneri Amathusiae*] de ea v.
Holsten. ad *Steph.* de Urb. p. 29.
 ERM.

7. civitatum vulgo.

8. quorum] int. negotiorum vel
 legatorum. alioqui foret pronom.
 corrigere quorum. ERM.

13. nam *Smyrnaeos*] v. ad 4 56.
 ERM. *zmiractis* M.

14. *Stratonicidi Veneri*] in decreto
Smyrnaeorum (*Marmor. Oxon.* p. 6)
Selencus Callinicus dicitur declarasse
 τὸ ἱερὸν τῆς Στρατονικίδος Ἀπο-
 δῆτης ἁσουλὸν εἶναι. quem locum
 huic *Taciti* illustrando prodesse bene
 monet *Spanham.* *diis.* 9 5. v. et

Wesseling. Probab. p. 333. ERM.
strato aucti divae veneri M.

15. Tenios] *Insulae Teni*, quae
 inter *Cycladas*, cultores. de hac
 re *Strabo* 10 p. 487: *Tennis insula*
oppidum habet non magnum, sed
extra illud in loco Neptuni templum
dignum sane quod spectetur; et de
 magno ibi conventu addit. LRS.
carmen est oraculum, ut saepe
 apud alios. ERM.

17. dareo regi M.

18. uti] *scribo niti*. LRS. recepit
Pichena cum sequentibus editoribus.
 ERM.

Dianam aut Apollinem] *Sardia-*
ni Dianam cognomento *Coloecen*,
 cuius templum *μεγάλην ἀνδρείαν*
ἔχει, ait *Strabo* 13 p. 626, *Mi-*
lesii Apollinem venerabantur cogno-
 miento *Didymaeum*; de quo idem
Strabo 14 p. 634, et *Suet. Calig.*
 21. LRS. ceterum et hic venerandi
 pro *insaktivo*: utrinque esse cultus
 numinum hos, ut *Dianam* et *Apol-*
linem maxime venerarentur ac co-
 lorent. ERM.

factaque senatus consulta quis multo cum honore modus tamen praescribatur, iussique ipsis in templis figere aera, sacramentum ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur.

64 Sub idem tempus Iuliae Angustae valitudo atrox necessitudinem principi fecit festinati in urbem reditus, sincera adhuc inter matrem filiumque concordia, aive occultis odiis. neque enim multo ante, cum haud procul theatro Marcelli effigiem divo Augusto Iulia dicaret, Tiberii nomen suo postscripterat; idque ille credebatur, ut inferius maiestate principis, gravi et dissimulata offensione abdidisse. sed tum supplicia dis ludique magni ab senatu decernuntur, quos pon-

1. *modus tamen praecor.*] non satis considerate ergo elapsum hoc Tranquillo Tib. 37: *abolevit et ius morumque aequalium, quae usquam erant.* duntaxat moderatus est et temperavit. LIPS. at vide quae ad illam locum diximus in Excursu, probata super Oudendorpio ad Suet. ERM.

2. *facere aera*] Pichena in scripto esse ait *ficere uera*; atque ita *figere* pulcherrime emendat. voluit nempe senatus in aere sculpi et proponi haec decreta et has suas modificationes. LIPS.

8. *Marcelli eff. D. Augusto*] nota morem, haud etiam notum, statuas effigiesque dedicandi certis diis. cuius vestigium in hoc lapide vetusto (ap. Grut. p. 227 3): *P. Veidius P. f. Pollio Caesareum imp. Caesari aug. et coloniae Beneventanae.* Pollio enim ibi non aliud quam effigiem Caesaris imperatoris dedicat consecratque Augusto et coloniae suae. et clarius in Strabone 14 p. 657: *ἦν δὲ καὶ ἡ ἀναδυμένη Ἀφροδίτη, ἣ νῦν ἀνάκειται τῷ θεῷ Καλαυρὶ ἐν Πάμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναδέρτος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ γένους αὐτοῦ.* etiam Dionysius Antiq. 2 54 scribit Romanam ex manubiiis Vulcani dedicasse quadrigas aureas simulque suam effigiem. hunc morem in Graecia quoque fuisse, Diogenes mihi praestit in vita Platonis 3 20, ubi ait Mithridatem quandam Platonis

statuam in Academia dedicasse, cum inscriptione ista: *Μεθριδείης ὁ Ποδοβάτου Πέρας Μοῦσαις εἰκόνα ἀνέθετο Ἰλλάτωνος, ἣν Σίλαριος ἐποίησε.* LIPS. sed bene vidit Frelushemius post Marcelli interpungendam esse. ERM.

11. *abdidisse*] quoties ad h. l. venio, sollicitior ad credendum Tacitum scripasisse accepisse. nam praeterquam quod contextus et forma orationis hoc verbum desiderat, id ipsum quod exprimitur verbo *abdidisse*, iam est in *dissimulata*; ne quis credat vim orationis imminui. ERM.

12. *supplicia*] Sallustianum verbum pro supplicationalibus Catil. 9 et alibi. ERM.

ludi magni iidem cum Romanis. quia autem ludi plerique sacri diis et instituti ad eos placandos, visum est ut cura eorum editioque sacerdotibus esset. non omnibus tamen, sed collegiis sacerdotum quatuor, quae ista pontifices, augures, septemviri epulones, quindecimviri. Dio 53 1, de ludia Actiacis Agrippinae: *καὶ αὐτὴ μὲν* (scilicet *ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ*) *διὰ πέντε αἰὲς ἑτῶν ἐγένετο, ταῖς τέσσαρσιν ἑρωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλουσα.* λέγω δὲ τοὺς πορτίφικας καὶ τοὺς οἰωνιστὰς τοὺς τε ἐπὶ καὶ τοὺς περτεκαίδεκα ἀνδρας καλουμένους. idem 58 12, de iis quae decreta post mortem Seiani: *ἐψηφίσαντο*

offices et augures et quindecimviri septemviris simul et sodalibus Augustalibus ederent. censuerat Lucius Apronius ut fetiales quoque his ludis praesiderent. contradixit Caesar, distincto sacerdotiorum iure et repetitis exemplis: neque enim unquam fetialibus hoc maiestatis fuisse. ideo Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotium 65 esset pro qua vota persolverentur. exsequi sententias haud institui nisi insignes per honestum aut notabili dedecore; quod praecipuum munus annalium reor, ne virtutes silentan-
10 tur, utque pravis dictis factisque ex posteritate et infamia metus sit. ceterum tempora illa adeo infecta et adulatione sordida fuere ut non modo primores civitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat, sed omnes consulares, magna pars eorum qui praetura functi, multique
15 etiam pedarii senatores certatim exsurgerent foedaque et nimia censerent. memoriae proditur Tiberium, quotiens curia egrederetur, Graecis verbis in hunc modum eloqui solitum "o homines ad servitutem paratos!" scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectae servientium patientiae taedebat.

66 Paulatim dehinc ab indecoris ad infesta transgrediebantur. Gaium Silanum proconsulem Asiae, repetundarum a

δὲ ἑορτὴν διὰ τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερῶν ἀπάντων, ὃ μὴ πῶποτε ἐγγόνει, ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ἣ ἐτελεύτησε, καὶ ἱππῶν ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαιραῖς ἐτησίοις, διὰ τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερῶν σφύρας τελούντων καὶ διὰ τῶν τοῦ Ἀγούστου διασωτῶν ἀγγέλλεσθαι (ἀγάλλεσθαι), ὃ οὐδέποτε ἐπεποίητο. quibus verbis interpretis errorem esse scio, qui vertit per quatuor collegia pontificum, imperite, cum debuisset sacerdotum. pontificum sane collegium unum est. quod dicit autem Dio, non antea pronuntiatos ludos curatosque per quatuor collegia et Augustales, id si sensit, errat, et refellit hominem clare hic qui in manu Taciti locus. ceterum ad curationem sacerdotalem pertinet Cornelli et ille locus 11 11: usque ludis intentus adfui, sacerdotis quindecim-

viri praeditus ac tum praetor; quod non iactantia refero, sed quia collegio quindecimvirum antiquitus ea cura. LIPS.

1. et qui decemviri M.

10. pravis dictis factisque] v. supra ad c. 40. ERN.

13. claritudo s. o. protegenda] qui metu periculi o claritudine sua imminuentis (etenim clarissimos quosque Tiberius, quia metuebat, oderat, ut pluribus locis tradit noster) cogebantur se demittere et humiliter obsequendo vitare periculum. ERN.

22. Silanum] Ryckius non dubitat esse eum qui consul a. 763 cum PDolabella fuit; quod secus videbatur Ruperto, qui consulem fuisse dubitabat ex eo quod c. 69 tantum senatori ordinis mentio. id argumentum si valet, nec praetorium fuisse dicemus. loquitur ibi in senatu: vult misericordia commovere

sociis postulatum, Mamercus Scaurus e consularibus, Iunius Otho praeter, Brutidius Niger aedilis simul corripunt, obiectantque violatum Augusti nomen, spretam Tiberii maiestatem, Mamercus antiqua exempla iaciens, Lucium Cottam a Scipione Africano, Servium Galbam a Catone censorio, Publium Rutilium a Marco accusatos. videlicet Scipio et Cato talia ulciscabantur, aut ille Scaurus, quem proavum suum opprobrium maiorum Mamercus infami opera dehonestabat. Iunio Othomi litterarum ludum exercere vetus ars fuit: mox
 10 Sciani potentia senator obscura initia impudentibus ausis propellebat. Brutidium artibus honestis copiosum et, si rectum iter pergeret, ad clarissima quaeque iturum festinatio ex-

ex eo quod sub ordinis fuerit. in quo parum referebat utrum consularis an praetorius pedariusve esset. ERN.

2. *bruttedius M.*, et mox *bruttedium*.

4. *iaciens*] int. instituti rei, accusationis susceptae defendendae causa. ERN.

[*Cottam*] Cicero Div. in Verrem 21, ibique Asconius; et Valerius 8 1. LIPS.

5. de *Galba* ibidem Cicero c. 20 et Valerius; de *Rutilio* Livius Epit. 70, Cicero in Bruto 30 et Oratore 2 69, Orosius 5 17. LIPS.

8. *opprobrium maiorum*] Sallustianum est. LIPS.

8. *Iunio Othomi*] declamator fuit eo aetate notum. Seneca pater et ipsam et genus eius dicendi describit, non sine nota, Controv. 9. ait illum usum teute genere dicendi et suspensio, ubi minime opus, et cum aperte liceret agere. bene, inquit, de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere, scameae ioci reddo, scribique legere. acta publica suat, nec aliud tam vulgo promptam notumque, adeo ut proverbii loco Seneca filius alibi dixerit *beneficia in acta non mitte*, i. e. non publico, non divulgo. quid autem magis ridiculum quam acta publica alicui recitare in aurem? subtile ergo in id vitium hominis locus; quem belle acmulatus est Martialis 1 90: *garris in aurem*

semper omnibus Cinna, garris et illud, teste quod licet turba, adeone penitus sedit hic tibi morbus, ut saepe in aurem Cinna Caesarem laudes? nec enim dubito quin oculos habuerit ad breve illud Scauri acutumque dictum. LIPS.

10. *propolluebat*] Nicolaus Faber *perpolluebat*. Grosletius noster *propellebat*, bono pariter et prompto sensu. LIPS. Pichena *practor polluebat*, idque tanquam certissimum recepit in textum. Acidalius *protollebat*; alii *propalabat*, vel porro *polluebat*, quod in paraphrasi sequitur Freinshemius. Heinsius *prae-pollebat*, quod non patiuntur obscura initia. IGronovius *provolvebat*. IFronovius recepit *propellebat*, servavitque Ryckius. idque ceteris certe coniecturis melius puto. probat etiam Burn. ad Suet. Calig. 30. vulgatum defendi posset e 6 25, ubi *proxixisse* pro porro *vixisse*. ERN.

11. *artibus honestis*] vera laus. non solum enim inter oratores rhetoresque locum habuit, recensente Seneca non semel: sed etiam historiam scripsit, ut ex fragmentis apparet, cum laude. pete ea a Seneca patre, in Suasoria de morte Ciceronis. puto eundem esse quem signavit Iuvenalis 10 82: *pallidulus mi Brutidius meus ad Martis fuit obitus aram.* LIPS.

12. *perageret M.*

stimulabat, dum aequalis, deim superiores, postremo anasmet ipse spes anteire parat; quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quae tarda cum securitate, praematura
 67 vel cum exitio properant. auxere numerum accusatorum Gel-
 5 lius Publicola et Marcus Paconius, ille quaestor Silani, hic legatus. nec dubium habebatur saevitiae ceptarumque pecuniarum teneri reum: sed multa adgerebantur. etiam inson-
 10 tibis periculosa, cum asper tot senatores adversos facundiasimis totius Asiae eoque ad accusandum delectis respon-
 deret solus et orandi nescius, proprio in metu, qui exercitum quoque eloquentiam debilitat, non temperante Tiberio quia premeret voce, vultu, eo quod ipse creberrime interrogabat, neque refellere aut eludere dabatur, ac saepe etiam confiten-
 dum erat, ne frustra quaesivisset. servos quoque Silani,
 15 ut tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. et ne quis necessariorum iuvaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinculum et necessitas silentii. igitur petito paucorum dierum interiecta defensionem sui deseruit, ausis ad Caesarem codicillis, quibus invidiam et pre-
 68 ces miscuerat. Tiberius quae in Silanum parabat, quo excusatus sub exemplo acciperentur, libellos divi Augusti de Voleso Messala eiusdem Asiae proconsule factumque in eum senatus consultum recitari iubet. tum Lucium Pisqnem sententiam rogat. ille multum de clementia principis praefatus,
 25 aqua atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in

2. ante reparat M.

5. Poplicola vulgo.

MPaconius] quem postilla reum malestatis Tiberius interfecit, admonita scurrae cuiusdam. Suet. Tib. 61. Lira.

9. eo quod] Lipsius et quod, Acidalius eoque quod. non arbitror necessariam copulam: nam explicat voce premere. Ern.

13. neque - dabatur] timore, ut opinor, ne refellendo et eludendo augetet iram. Ern.

15. interrogentur M.

19. ausis] Faernus missis, nempe quia ausus passively nuspian dicitur. Iulius Ryckius ausus codicillos. mis-

sis quare in ausis mutarent librarii, nulla ratio esse potuit. idem videbatur Heinsio et Grossetio (quamquam idem etiam missis, ausis) idque verum puto. Ern.

22. Voleso Messalla] cuius saevitiae clarum exemplum in Seneca de ira 2 5, ubi item vocat eum Asiae proconsulem sub Augusto. Volesus super sub D. Augusto proconsul Asiae, cum trecentos una die decuri percussisset, incedens inter cadavera vultus asperbo, quasi magnificum quiddam conspiciendumque fecisset, Graece proclamavit, o rem regiam! quis haec rex fecisset? non fuit haec ira, sed maius malum et insanabile. nec plura super eo mihi comperta. Lira.

insulam Gyarum relegendam. eadem ceteri, nisi quod
 Gnaeus Lentulus separanda Silani materna bona, quippe
 alia parente geniti, reddendaque filio dixit, adnuente Tibe-
 69 rio. at Cornelius Dolabella dum adulationem longius se-
 quitur, increpitis Gai Silani moribus addidit ne quis vita
 probroans et opertus infamia provinciam sortiretur, idque
 princeps diiudicaret. nam a legibus delicta puniri: quanto
 fore mitius in ipsos, melius in socios, provideri ne peccaretur?
 10 ra quae de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuen-
 dum. multos in provinciis contraquam spes aut metus de
 illis fuerit egisse. excitari quosdam ad meliora magnitudine

3. *alia parente geniti*] certe haec implexa. Pichena interpretatur Silano fuisse matrem et novercam: materna autem bona intellegi verae matris, quae separanda a novercae ac filio danda, ut aviae paternae. ego causae nihil video cur bona matris non fuerint Silani hic rei; et simul igitur cum paternis, pari iure, confiscanda. mihi semper aliquid occulti vulceris in hac scriptura visum, et sententiam affirmare paene audeam, etsi vix scripturam. sed haec quoque fortasse fuerit quippe *tañ parente geniti*, vel quippe *illa parente*, per admirationem. enimvero Lentulus separari materna bona per honorem voluit, et respectu illius parentis, quae ex Augusti sanguine scilicet esset. hoc in Silanis verum est; et Tacitus noster 13 1 Silanum abnepotem D. Augusti facit. et Plinius 7 11: *D. Augustus neptis suae nepotem genitum vidit, quo excessit anno.* stemma tamen seriatim hoc texere difficile sit. quodsi in lectione nihil mutas, tum ego interpretari capiar, duas matres Silano huic reo fuisse, veram et novercam. noverca autem bona maxima ex parte Silano reliquerat, in gratiam mariti, vel obsequiis, ut fit, privigni capta. nunc censet Lentulus separanda ea bona, quippe cum non *ea parente genitus esset*: sed adventicia illa et ex indulgentia data filio item indulgenda. haec dixerim, nec mihi firma aut proba,

ut praemisi. scripsit ad me ex Hispania vir doctus, in veteri libro se legisse quippe *alta parente*. quod ad nostrum illum sensum faciat, sed mallet aliud verbi. Lips. Lipsianae emendationi similis est Freinsheimiana quippe *Iulia parente geniti*. sed illa melior, quod in hac vox parente friget; praeterquam quod merito dubitatur de Iulia, an Silani parens fuerit. 4 44: *Antonia Octavia genita*, et sic centies. sed tamen 13 12: *Senecio liberto Caesaris patre genitus*, et c. 45: *Ollio patre genita*. duriores nec aequae probabiles sententiae, primum Grotii, qui *Manlia* sive *Mallia*, dein Reinesii Epist. 50, qui *Cornelia* volebat. nam et idem vitium est quod in Freinsheimiana; et si matris cuiuscunque, si modo nobilis, ista vis est, cur non et in aliis illa ratione utantur senatores? idemque dicendum de Hefnasil coniectura *Aelia*, ut Seiano hoc daretur. ERM.

4. *Cornelius Dolabella*] praeter caeteros adulator; qui supra censuit ut Tiberius ovans urbem iniret. cuius mentio in prius lapide coniunctum cum hoc CSilano (ap. Gruter. p. 176) *P. Cornelius, P. f. Dolabella, C. Iunius C. f. Silanus flamen Martialis, cons. ex s. c. faciendum curaverunt, idemque probaverunt.* Lips.

10. *vulgabantur*] valde inclino eo ut *vulgarentur* scribendum putem.

rerum, hebescere alios. neque posse principem sua scientia cuncta complecti, neque expedire ut ambitione aliena trahatur. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic a maioribus institutum ut, si antissent delicta, poenae sequerentur. ne verterent sapienter reperta et semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentiae. minui iura, quotiens gliscat potestas, nec utendum imperio, ubi legibus agi possit. quante rarior apud Tiberium popularitas, tanto laetioribus animis accepta. atque ille prudens moderandi, 10 si propria ira non impelleretur, addidit insulam Gyarum immitem et sine cultu hominum esse: darent Iuniae familiae et viro quondam ordinis eiusdem ut Cytheram potius concederet. id sororem quoque Silani Torquatam, priscae sanctimoniae virginem, expetere. in hanc sententiam facta dis- 70 cессio. post auditi Cyrenenses, et accusante Anchario Prisco Caesius Cordus repetundarum damnatur. Lucium Ennium equitem Romanum, maiestatis postulatam quod effigiem prin-

sed scio talia etiam aliis locis reperiri. itaque non ausus sum mutare. sic 4 10 bis indicativus pro coniunctivo in tali oratione, *inierat, struxerat*. EAN.

1. habescere M.

4. anteissent vulgo.

6. *minutura*] ne deliberare quidem quemquam puto quia coniectura nostra vera sit, *minui iura*, praeclara et ex usu rerum gnome. LIPS.

12. *Cytheram potius*] in *M Cythorum* [immo Cythenum Gronovio auctore]. putes *Cythum* fuisse, quae insula est iuxta Atticam, sub Euboea, nostro alibi, Ptolemaeo item et Plinio nominata. LIPS.

13. *Torquatam*] cuius memoriam servat marmor Romae (ap. Grut. p. 310): *Iuniae C. Silani f. Torquatae vir. Vest. maxinae Iuvenio*. 7. itemque alterum in hortis Vaticanani mihi lectum (ib. p. 25): *Inno- mi Iuniae C. Silani f. Torquatae sacerdoti Vestali annis LXIII caelesti patronae Actius. l.* LIPS. adde Spouii Miscell. er. ant. p. 150. EAN. de Torquata disputantes v. Raper- tam et Reimesium Ep. 48 et 50.

14. *facta discessio*] quomodo dis- cессio facta? immo videntur omnes hoc probasse, nec dignum Caesare per discessionem experiri, Caesaris an alius sententia sequenda. nempe in unam Caesaris sententiam disces- sio facta: eam cum consul repetisset et pronuntiasset, iussit discedere in partes, ut appareret hanc sententiam probare senatores. atque ita omnes ad Caesaris partes, subsellium, accessere. nam auctore Varrone per discessionem fit SC, cum consenti- tur, ap. Gellium 14 7. EAN.

15. *Cyrenenses*] fluctuavi in hoc loco. supra enim scriptum eadem de re c. 38: *Ancharius Priscus Caesium Cordum proconsulem Cretae postu- laverat repetundis*. mirum videba- tur agere Cyrenenses in illam qui alienae provinciae rector; et incli- nabam ut substituerem *Cretenses*. dispulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro ultimo in divisione provin- ciarum lego Cretam cum Cyre- naica eiusdem proconsulis fuisse. ab hac mente Suet. Vespas. 2: *qua- stor Cretam et Cyrenas provincias sorte cepit*. ubi male quidam libri *provincias*. LIPS.

tipis promiscuum ad usum argenti vertiaset, recipi Caesar inter reos vetuit, palam aspernante Ateio Capitone quasi per libertatem. non enim debere eripi patribus vim statuendi, neque tantum maleficium impune habendum. sane lentus in sano dolore esset: rei publicae iniurias ne largiretur. intellexit haec Tiberius ut erant magis quam ut dicebantur, perstititque intercedere. Capito insignitior infamia fuit, quod humani divinaque iuris sciens egregium publicum et bonas domi artes dehonestavisset.

71 Inceasit deus religio, quoniam in templo locandum foret domum quod pro validudine Augustae equites Romani voverant equestri Fortunae: nam etsi delubra eius deae multa

4. *lentus*] patiens, non ulciscendi cupidus. Cicero Or. 2 45 *lente ferre* opponit tñ irasci. Liv. 22 14 *tendentem ad moenia Hannibalem lenti spectamus*; ubi v. Drakenborchium, item late de hac voce eiusque variis et contrariis significationibus agentem Vossium ad Caell. p. 213. ERN.

5. *Reip. iniurias ne largiretur*] ne condonaret iniurias rei publicae illatas. alias ista forma significat condonare alicui iniurias rei publicae causa; quod ab h. l. alienum est. ERN.

7. *insignitior*] sic ex M restituit Pichena. ante erat *insignior*. Heinssius insuper vult *infamiae*, ubique scilicet inferciens illum genitivum; quod non convenire iam aliquoties diximus. ERN.

8. *egregium publicum*] ita dictum ut valgo bonum publicum, et Livio 21 *pestimum publicum*. Rhenanum nisi scribentem: obscurus locus est (comae Delphos mittamus ad consulendam) aut certe mendosus; qui forsitan sic legi debeat, se, rem publicam et bonas domi artes. LIPS.

12. *equestri fortunae*] valde me permulcet illa *Fortuna Sequestris*: sed et inventor (Gruterus) et approbator (Pichena) tam belli cognominis explicando eius taedium faciunt. *sequester* meo iudicio non a *sequor*, quod Gellio creditum, sed a *secus* quasi *secuster*, ut a *magis magister*,

a *minus minister*, dictus, quoniam intervenit dissidentibus ipse neutrum partium, semotus ab utroque et liber a causis eorum, aliusque atque certantes. duas autem personas significat, vel arbitri, medii, interpretis, quam notionem illi duxerit capiant; vel custodis, penes quem res controversa deponitur, l. 110. D. de V. S. Plautus Mercat. 4 3 36: immo sic *sequestro mihi data est*. Rudente 4 3 78: *nisi pars datur, aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur*. Cato apud Gellium 20 11: *per deos immortales, nolite vos sequestro ponere*, hoc est, nolite custodiam vestri committere cuiquam praeter vosmetipsos; nolite vos, cum liberi sitis, fiduciarias reddere et cuiquam in potestatem dare. Paulus l. 6. D. Depositum: *proprie autem in sequestre est depositum, quod a pluribus in solidum certa conditione custodiendum reddendumque traditur*. unde observant *sequestre* genus esse depositi. at ego Pauli verba corrupta esse censeo, neque unquam Latinis dictum aliquid, esse *sequestre* aut in *sequestre*. scribe *proprie autem sequestro est positum, quod etc.* idem spectavit Tertull. de resurr. 51: *hic sequester dei atque hominum appellatus ex utriusque partis deposito commisso sibi*. et c. 63: *in deposito (caro) est apud deum per fidelissimum sequestrem dei et hominum, Iesum Christum*. et de patientia 15: adeo

in urbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum est aedem esse apud Antium quae sic nuncuparetur, cuactasque caerimonias Italicis in oppidis, templeque et numinum effigies, iuris atque imperii Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum adversus Servium Maluginensem flaminem Dialem prompsit Caesar, recitavitque decretum pontificum, quotiens valitudo adversa flaminem Dialem incoessisset, ut pontificis maximi arbitrio plus quam binoctium abesset, dum ne diebus publici sacrificii, neu saepius quam bis eundem in annum; quae principe Augusto constituta satis ostendebant annuam absentiam et provinciarum administrationem Dialibus non concedi. memorabaturque Lucii Metelli pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium flaminem attinuisset. ita

satis idoneus patientiae sequester est deus. si iniuriam deposueris penes eum, ultor est. hanc quoque vim huius vocabuli considerant, qui *Fortunae Sequestri* pro Augustae valetudine donum voverunt, nempe ut eius salutem apud Fortunam depomerent, et huic illam custodiendam mandarent. quod etiam votum, postquam eam dea sartam tectam habuisse visa, solverunt. ut Domitianus in Capitolii oppugnatione ex incendio Iovi Custodi servatus. Gron. de hac voce videre etiam Helasium ad Ovid. Fast. 1 287 iubet IGronovius. de re adde not. seq. Enn.

1. *nullum tali cogn. erat*] mirum vero. nam et Livius 40 40 10 et Valerius 1 1 20 auctores sunt Q Fulvium Romae dedicasse aedem *Fortunae Equestri*. nominat et Iulius Obsequens 113. CClaudio, inquit, *MPerperna* consulibus bubo in aede *Fortunae Equestris* comprehensus inter manus expiravit. incendio consumptam suspicemur, nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione IX urbis suo etiam aeo. fatebor ingenue. aliud quod pro Tacito dicam, non habeo. Lips. huic dubitationi obviam ire voluere, qui *Sequestri Fortunae* legi voluere. quod ut argutius, ita Lipsianum simplicius ac mollius; idemque placet Nardino (de Vet. V. R. 6 3), Freinshe-

mio, Philippo a Turre (in mon. vet. Antii c. 1). equestrem ordinem *Fortunae Equestri* vota fecisse pro Livia nihil mirum, et studio assentandi mirifice convenit, quod minus apparet in *Fortuna Sequestri*. illud etiam contra dici potest (quod alias viri docti libenter usurpant, velut Gronovius in dea Modestia, quam sibi videntur quidam 4 7 reperiisse, in Obs. 3 10) *Fortunae Sequestris* nullam apud veteres mentionem esse. neque vero quaeritur quo nomine appellari poterit, sed quo appellata fuerit aut appellari in tali re ab tali ordine suerit. inscriptio in qua *Fortuna Equestri*, est apud Orut. p. 75 4. alia apud Muret. t. 1 p. 81 n. 5. Enn. cf. Hirt. de Pantheo p. 223.

5. *quando*] quo M, ut possis *quoniam*. ita etiam 4 6 et 16.

6. *maluginensem* M.

7. *promisit* M.

9. *plus quam binoctium*] ita in M, ablegatis aliis vocibus; placetque licere flamini abesse, sed consulto et consciente pontifice, etiam plusquam binoctium: sed dumtaxat in adversa valetudine et cum exceptionibus quae sequuntur. vulgata tamen lectio erat *dum ne plusquam*: sed novitia cum sit, quis moretur? Lips.

13. *L. Metelli*] auctorum loca adduxi ad c. 58. Lips.

cers Asiae in eum qui consulariam Maluginensi proximus erat collata.

72 Isdem diebus Lepidus ab senatu petiuit ut basilicam Pauli, Aemilia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretque. erat etiam tum in more publica munificentia; nec Augustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum hostiles exuvias aut exundantis opes ornatum ad urbis et posterum gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecunia medicus, avitum decus recoluit. at Pompeii theatrum si igne fortuito haustum Caesar exstructurum pollicitus est, eo quod nemo e familia restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeii. simul laudibus Seianum extulit, tanquam labore vigilantiaque eius tanta vis unum intra damnum ste-

4. bene *Aemilia monumenta*. non enim unius Aemilii opus. Aemilius Paullus, qui postea cum CMarcello consul, duas basilicas, veterem refecit, novam locavit. auctor Cicero ad An. 4 16. novam interventu bellorum civilium non perfecit ipse, ut abiacinri video virum inter antiquarios primam: perfecit sub Augusto Paullus Aemilius, qui consul a. 720 et postea censor. Dio 49 41: καὶ τὴν στοὰν τὴν Παύλου καλουμένην Ἀμύλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίῳις τέλει ἐξωκοδόμησε, καὶ τὴν ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν πόλιν. eam incendio consumptam refecit 20 annis post alius Aemilius, ut narrat idem Dio 54 25: ἡ μὲν οὖν στοὰ μετὰ τοῦτο ὀνόματι μὲν ὑπ' Ἀμύλλου, ἐξ δὲ τὸ τοῦ ποιήσαντός ποτε αὐτὴν γένος ἐληλύθει, τὰ δὲ ἔργα ὑπ' Ἀυγούστου καὶ ὑπὸ τῶν τοῦ Παύλου φίλων ἐξωκοδόμηθη. et nunc post annos 35 iterum collapsam firmavit ornavitque Manius Lepidus is de quo dixi supra. Lips. sine causa arguet vir summus pluralem, qui in hoc verbo etiam de unius tali opere dicitur. sic apud Ciceronem pro Milone 7 Clodius dicitur interfectus in paucorum suorum monumentis, i. e. in via Appia ab Appio Caeco munita. et noster 4 7 monumenta Pompeii vocat theatrum Pompeii. cf. 3 8. de basilicis dixi ad Suet. Exc. 6. Enn.

6. *arguerat*] scribendum *arcuerat*,

i. e. veterat, prohibuerat. Tauri amphitheatrum intellegit in campo Martio, Marci Philippi aedem Herculis Musarum, Balbi theatrum. vide Suet. Aug. 29, Dionem 51 23 et 54 25. Lips. recte Lipsius. alterum vix latinum. *arcuerat conferre*, ut Senecae defendimus in Hippolyto v. 805: tu licet asperos pugnacesque deos viribus arceas, et vasti spatii vincere corporis. et solenne librorum vitium est. Ovidio diu fuit Met. 15 72: *primusque animalis mensis arguit imponi pro arcuit*. Statio diu Theb. 2 629: *cur inficiatus honora arguerim fama* (et male defendit Gebhardus) pro *arcuerim*. Val. Flacco 4 317: *hacc Amycum tandem manus arguit ausis pro arcuit*. Gron. nec latinitas nec res patitur *arguerat* legi. non latinitas, tum propter ea quae Gronovius dixit, tum propter constructionem: deberet enim sequi *contulisse*, aut quod *contulissent*. non res: nam Augustus etiam impulerat, auctore Suet. 29. non *arcuerat* est *hortatus erat*. itaque non dubitavi recipere *arcuerat*. librarii medii aevi in multis verbis *g* pro *c* scripsere, ut *vagure* pro *vacare*. v. H. 1 44. Enn.

9. *recoluit*] repetiit, ut dicimus *recolere morem*. Enn.

13. *vis*] int. ignis, incendii, quale quid frustra addi volebat Muretus. et solet *vis* absolute poni pro ea re cuius *vis* exaceritur, sentitur, ut 4

tiaset. et censuere patres effigiem Seiano, quae apud theatrum Pompeii locaretur. neque multo post Caesar, cum Iunium Blaesum proconsulem Africae triumphum insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille avunculus
 73 erat. ac tamen res Blaesi dignae decore tali fuere. nam Tacfarinas, quanquam saepius depulsus, reparatis per intima Africae auxiliis huc adrogantiae venerat ut legatos ad Tiberium mitteret, sedemque ultro sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. non alias magis
 10 sua populiue Romani contumelia indoluisse Caesarem ferunt, quam quod desertor et praedo hostium more ageret. ne Spartaco quidem post tot consularium exercituum clades inultam Italiam urenti, quamquam Sertorii atque Mithridatis ingentibus bellis labaret res publica, datum ut pacto in fidem ac
 15 ciperetur: nedum pulcherrimo populi Romani fastigio latro Tacfarinas pace et concessione agrorum redimeretur. dat

62 pro ruina: quos illa vis percutisset. v. Heinsius in Misc. Obs. 1 p. 396, ad Val. Flact. 7 333. ERN.

1. *eff. Seiano*] de ea Seneca ad Marciam 22: *decernebatur Seiano statua in Pompeii theatro ponenda, quod exustum Caesar reficiebat. exclamavit Cordus tunc vere theatrum perire.* LIPS.

6. *depulsus*] victus, superatus. v. ad 2 l. ERN.

9. *inexplicabile*] i. e. perpetuum, finem non habiturum. sic apud Livium 39 51 *inexplicabile odium* habent multi codices et editiones ante Ascensianam, post quam *inexpiabile* receptum est, quod etiam Drakenborchius servavit, ut apud eundem 4 35 *inexpiabile bellum* dicitur. quod alicui et hic posset iq mentem venire pro correctione. idem Livius 37 52 *inexplicabilem facilitatem* vocat, cuius exitus nullus est. adde dicta in Clave Cic. in h. v. ERN.

10. *populiue Rom. contumelia*] verba haec transposita, suadente Lipsio, in hunc ordinem se reposuisse ait Pichena. parerem, si iubeate unico codice dixisset. quod quando non ausus, illam iuncturae vulgaris

horum verborum immutationem, *populiue contumelia Romani*, haudquaquam auribus accidere meis ingratam, quin et aliquid magnificum praeferre mihi videri fateor. Gron. atqui sic est in M teste IGronovio, sic in ed. Beroaldi. prima Alciati editio, casu haud dubio, dedit *populiue cont. Ro.* unde in editionem Rhenani, Aldinam aliasque deinceps venit. talia multis in locis acciderant veterum scriptorum, quae etiam ambitiose defenduntur, in quibus acumina magnificentiam et nescio quid saepe doctissimi homines quaerunt. ERN.

11. *hostium more ageret*] sc. bellum vocans, quod latrocinium est; postulata edens, qualia hostis in iusto bello solet. ERN.

14. *Acidalius etsi non damnat labaret*, tamen putat fore cui verbum id grave nimis videatur magisque probet *laboraret.* et confunduntur sane hae voces subinde a librariis: sed magis ut *labare* in *laborare* mutant quam contra. v. Drakenb. ad Liv. 22 61, 32 30, illud favet coniecturae, quod M pluribus locis tali contractione peccat. v. ad 2 53. ERN.

negotium Blaeso, ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo potetur. et recepti ea venia plerique. mox adversum artes Tac-
 74 farinatis haud dissimili modo belligeratum. nam quia ille
 5 robore exercitus impar, furandi melior, plures per globos
 incursaret eluderetque et insidias simul tentaret, tres incensus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus praefuit qua praedatio in Leptinos et suffugia Garamantum; alio latere, ne Cirtensium pagi impune traherentur,
 10 propriam manum Blaesus filius duxit. medio cum delectis, castella et munitiones idoneis locis imponens, dux ipse arcta et infensa hostibus cuncta fecerat, quia, quoquo inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere et saepe a tergo erat; multique eo modo caesi aut circumventi, tunc triper-
 15 titum exercitum plures in manus dispergit, praepontique centuriones virtutis expertae. nec, ut mos fuerat, acta aestate retrahit copias aut in hibernaculis veteris provinciae componit, sed ut in limine belli, dispositis castellis, per expeditos et solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem
 20 proturbabat, donec fratre eius capto regressus est, properantius tamen quam ex utilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoque Blaeso tribuit ut imperator a legionibus salutaretur prius erga duces honore, qui bene gesta re publica gaudio

3. mox — *belligeratum*] quanto brevius ille copiosus et verbosus, ut putatur ab imperitis, Livius dixisset idem quod brevitatis laude florens Tacitus: *mox Tacfarinas suis artibus petitus*, e. l. 22 16. qui videtur esse fundus sententiae Cornelianae. ERM.

6. *eluderet*] i. e. impetu facto et assultu resiliaret subito, nec copiam sui pugnaeque faceret. 4 25: *infensus miles memoria laborum et adversum eludentes optatae toties pugnae*. ERM.

8. *Leptinos*] intelligi putant qui Leptim Africae urbem colunt; qui *Leptitani* vocantur (v. H. 4 50), nusquam *Leptini*; unde *Leptitanos* rescribi volebant Freinsheimius et

Ryckius. esse autem debent qui Leptim parvam tenebant. sed scire velim quomodo e finibus Leptitanorum suffugium esset in Garamantas, cum Leptis sit ad mare, Garamantes in interiori Africa. ERM.

9. *traherentur*] diriperentur, vexarentur, perderentur. supra c. 54: *haec cura omissa rem publicam funditus trahet*, i. e. perdet, evertet. ERM.

14. *tripartitum* vulgo.

19. *mapalia* i. e. castra, quae mapalia pro tentoriis habebant. adde 4 25 *positis mapalibus conedissee*. *mapalia* illa qualia fuerint, discas e Livio 30 3, qui etiam c. 5 *casas* vocat. adde Curt. ad Sall. Ing. 18. ERM.

20. *proturbat* vulgo.

et impetu victoris exercitus conclamabantur; erantque plures simul imperatores, nec super ceterorum aequalitatem. concessit quibusdam et Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blaeso postremum.

75 Obiere eo anno viri illustres Asinius Salonius, Marco Agrippa et Pollione Asinio avis, fratre Druso insignis, Caesarique progener destinatus, et Capito Ateius, de quo me-

1. *conclamabantur*] appellabantur; quo verbo Cicero de hac re utitur ad Div. 2 10. sed clamore exercitus; unde *conclamari* noster dixit. simile est illud Ciceronis Phil. 6 1: *cum vos universi a me conservatam esse rem publicam conclamastis. poterat dicere me conservatorem rei publicae conclamastis.* ERM.

4. *distinguo locum, Blaeso postremum.* obiere eo anno, non levi ad historiam momento. olim et libera re publica multi imperatores dicti, ut quisque rem suis auspiciis bene gessisset. displicuit Augusto, et ut reliquos honores in se, sic et hoc nomen traxit. quod communicatum postea cum paucis, et fere nonnisi ex gente Augusta. Tiberius tamen hic Blaesum imperatoris nomine insignit; eumque e privatis postremum. id est, ut postinde soli principes eo titulo sint usi, nemini ultra concessio subditorum. Velleius 2 25: *Iunius Blaesus proconsul in Africa ornamenta triumphalia cum appellatione imperatoria meruit.* neque etiam indignum nota, quod observamus in nummis et inscriptionibus, imperatoris titulum, cum principis est, praeponi, cum victoris, subiungi hoc modo. *imp. Caesar Augustus, contra Iunius Blaesus imp., M. Tullius Cicero imp.* quod etiam e Suetonii Iulio 76 colligas, cuius id inventum. LIRS. haec distinctio est in M teste Pichena. ceterum videtur aptius esse at tunc quam *ae tunc*; quae inter se confundi solere supra dictum. ERM.

5. *Asinius Salonius*] Asinio Pollioni oratori et historico filius natus Asinius Gallus, quem captis Salonis Delmatica urbe agnomento dixit Salmastius. Servius auctor in Virg. ecl.

4 1. etsi id cognomen Tacitus et Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. is Salonius duxit Vipsaniam Agrippae filiam, dimissam paullo ante a Tiberio, qui ex ea sustulerat Drusum. hoc est quod Tacitus 1 12 scripsit: *nec Gallus — civilia agigaret.* habuit ex ea liberos complures, virilis sexus istos, CAsinium Saloninum, de quo hic; Asinium Gallum, de quo Suetonius Claudii 13 et Dio 55 5; Asinium Pollionem, qui consul a. u. 776, de quo Plinius 33 8, Tacitus 1 12, Dio in Syll. cass. et Fasti; Asinium Agrippam, de quo 4 34; Asinium Celerem, quem consularem Plinius nominat 9 31 et ponit sub principe Caio. nec vanum est quod tribuo tam multos. iubet hoc Tacitus 6 23, ubi de morte Asinii Galli patris: *scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti.* cui loco abunde lucem fecerint ista. superest ut viram doctum (Vertranium) eripiam e luto, qui haeret quomodo hic Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius et Dio vivum ponunt Claudii aevo. nam Suetonius ecce l. c. *conspiraverant ad res novas Gallus Asinius et Statilius Corvinus, Pollionis ac Messallae oratorum nepotes.* et Dio 60 27: *Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος, ὁ τοῦ Ἀφρονόου πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς, ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ.* itaque quasi in pugna clara concludit: *quid verum sit, deus aliquis viderit.* immo ego homo. frater enim hic Salonini, non ipse; ne ultra turbes et in simpulo, quod dicitur, excites fluctus. LIRS.

6. *Caesarique progener*] uti aliquam duceret e liberis Germanici. LIRS.

moravi, principem in civitate locum studiis civilibus assecutus, sed avo centurione Sullano, patre praetorio. consulatum ei acceleraverat Augustus, ut Labeonem Antistium isdem artibus praecellentem dignatione eius magistratus anteiret. namque illa aetas duo pacis decora simul tulit. sed Labeo incorrupta libertate, et ob id fama celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. illi, quod praetura intra stetit, commendatio ex iniuria, huic, quod consulatum adeptus est, odium ex invidia oriebatur. et Iunia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem explevit, Catone avunculo genita, Gai Cassii uxor, Marci Bruti soror. testamentum eius multo apud vulgum rumore fuit, quia in magnis opibus, cum ferme cunctos proceres cum honore nominavisset, Caesarem omisit. quod civiliter acceptum, neque prohibuit quo minus laudatione pro reistris ceterisque sollennibus funus cohonestaretur. viginti clarissimarum familiarum imagines antelatae sunt, Manlii, Quintii aliaque eiusdem nobilitatis nomina. sed praefulgebant Cassius atque Brutus eo ipso quod effigies eorum non visabantur.

2. consulatum] quem cepit interfectos a. u. 759. lapis priscus Romae: C. Atcio Capitone C. Vibio Postumo cos. Lirs.

4. magistratibus M.

5. Labeo incorrupta libertate] patrem aemulatus, virum praeclarum et prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus 4 135: Λαβίων δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνῶριμος, ὁ πατὴρ Λαβειῶνος τοῦ καὶ ἐμπειροτέρων νόμων ἐστὶ νῦν περὶ τῶν αἰσίων, τοῦ πιστοτάτου τῶν αἰσίων τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέφας αὐτόν, ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρέφόμενον ἔλαφον ἔδωκε καὶ τὴν σωτηρίαν ὑπέσχε. Lirs. exemplam libertatis vide ap. Suet. Ang. 54. Ean.

11. Catone avunculo] DIunius Silanus, qui consul cum LLicinio Mu-

rena uxorem habuit Serviliam sororem MCatonis. ex iis nata haec Iunia, soror MBruti per matrem (nam Bruti pater fuit Mianius Brutus), Tertia vel Tertulla cognomento; de qua notus Ciceronis locus ap. Suet. Iul. 50: Tertia deducta est. diversa igitur ab hac Iunia, de qua Velleius 2, 68: MLepidus invenis, Lepidi eius qui III vir fuerat R. C. filius, Iunia Bruti sorore natus. nam haec uxor Lepidi fuit; nisi si ante Cassii, quod non opinor. Lirs.

13. operibus M. margo quid si opibus?

17. quare Manlii? quia Iunii Silani innexi Manliae genti. TManlius Torquatus filiam in adoptionem dedit DSilano, de quo Cic. 1 7 de Finibus, Valerius 5 8 3. de Quintiliis nihil dum repperi. Lirs.

LIBER QUARTUS.

Breviarium. Aeliani Seiani praefecti praetorio ingenium et moribus ad dominationem adspirat; et ut perveniat, Drusum Tiberii filium e medio tollit, adiuvante uxore Livia, quam stupro prius pellnerat. eidem fini castra praetoria Romae iubet extrui et militem in unum locum conduci. ab hoc tempore lapsae imperii res. ideoque qui status tunc rerum, quis numerus, quae loca cohortium et legionum, Tacitus opportune exsequitur. at Druso iam mortuo senatum princeps ingreditur, Germanici duos filios inducit, eosque ut imperii heredes patribus commendat. Seianus quo destinata perficeret, Agrippinam callide calumniatur et semina futuri odii in ipsam liberosque iacit. Tiberius legationes et accusationes aliquot civitatum et provinciarum audit. histriones sive pantomimos immodestius agentes Italia pellit. de flamine Diali eiusque caerimoniis temperandis nova lex lata. sacerdotes sollemnibus votis etiam Drusum et Neronem diis commendaverant. aegre id Tiberius tulit, et initium in eos exitii fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. C. Piso, C. Cassius, Plautius Silvanus accusati aut damnati. in Africa Tacfarinatis bello finis impositus a P. Dolabella. ipse Tacfarinas caesus. semina servilis motus in Italia, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in senatu a filio accusatur et Amorgum amovetur. P. Sallius aliique damnantur. inter eos Cremutius Cordus historiae scriptor, quod Brutum et Cassium laudavisset, eiusque libri combusti. Cyzicenis libertas adempta. templi honorem ab Hispanis oblatus Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus altiora struit, et Liviam sibi uxorem a principe petit. hic modeste negat, additis causis. sed ille ut potentiam sibi augeret magisque opportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad secessum ab urbe. interea Romae legationes Graecorum auditae de iure asylo- rum. in Hispania L. Piso praetor a quodam agreste interficitur. in Thracia montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppaeus Sabinus, et triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romae adulterii accusata et damnata. Agrippina maritum sibi postulat nec accipit. undecim Asiae civitates certant in qua earum templum Tiberio statueretur. Smyrnaei praelati. tandem Tiberius, non ultra dilato consilio, in Campaniam ab urbe abiit. ubi in spelunca quadam repentino lapsu lapidum periclitatur, sed a Seiano servatur; quae res huic fidem addidit, igitur Neronem maiorem e liberis Germanici aggreditur, et variis artibus calumniisque subvertit. amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debilitata vel obruta. Romae ingens incendium Caecilium montem desivit.

princeps Capreas insulam transit ibique se recondit, Titus Sabellus turpi fraude circumvestitus accusatur damnaturque ipsis anni calendis. Italia neptis moritur. Frisii rebellant; quos L. Apronius propraetor inferioris Germaniae parum feliciter repressam it. Cn. Demitius Agrippinam Germanici filiam uxorem accepit.

Haec sexennio fere gesta, C. Asinio C. Antistio consulibus, Cornelio Cethego — Visellio Varrone, Coss. Lentulo — Asinio Agrippa, Cn. Lentulo Gaetulico C. Calvisio, M. Licinio Crasso L. Calpurnio Pisone, A. Plautio Sillano P. Sillio Nerva.

Gaio Asinio Gaio Antistio consulibus nonus Tiberio annus erat compositae rei publicae, florentis domus (nam Germanici mortem inter prospera ducebat), cum repente turbare fortuna coepit, saevire ipse aut saevientibus vires praebere. initium et causa penes Aelium Seianum cohortibus praetoriis praefectum, cuius de potentia supra memoravi; nunc originem, mores, et quo facinore dominationem raptum ierit, expediam. genitus Vulsinis, patre Seio Strabone equite Ro-

1. G. Asinio M.

2. *compositae reip. flor. d.*] *copula intelligenda. sed melius foret, composita rep. florentis domus. EAV.*

5. *Aelium Seianum*] funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seianum Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Aeliis dictus mutato in-
sexoque, ut solet, patris nomine L. Aelius Seianus. id enim praenomen illi Dio dat 57 19. at in nummo aereo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius haec inscriptio: *Ti. Caesar divi Augusti f. Augustus Augusta Bilbilis*. parte altera, corona e quercu. *Ti. Aelio Seiano*. non vidi ego. Lirs. in nummo est *l*, non *ti*, uti exhibetur a Valente in Numis. famill. Rom. non accurate vel inspexit vel exscripsit, qui cum Lipsio communicavit. in antica parte est *Ti. Caesar divi Aug. f. Augustus*, in aversa *Augusta Bilbilis Ti. Caesare. v. L. Aelio Seiano*. estque cuius Tiberio quintum consule cum Seiano; quod exprimitur in corona querna, non laurea, ut dicit Ryckius, qui alias et ipse iam de numo movit. EAV.

7. *quo facinore*] nece Drusi, quem veneno sustulit. Lirs.

capteverit] probum videbatur: et captavit certe, non cepit. tamen cum in M sit *raptum perit*, placet quod Pichena efformat, *raptum ierit*. Lirs.

8. *genitus Vulsinis*] quia ergo Vulsiensis Seianus, ideo acute et non sine morsu Iuvenalis 10. 74: *idem populus, si Nortia Tusco favisset, si oppressa foret secura senectus principis, huc ipsa Seianum diceret hora Augustum*. nam Nortia, vel potius, ut libri meliores, Nurscia, Volsiniensis peculiaris dea. Livius 7 3: *Volsinis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nursciae Etruscae deae comparere, diligens talium monumentorum (auctor) Cincius adfirmat*. ubi velim deleri minutum illud glossema. quod circumscripsi. Tertull. Apol. 24: *Asulanorum Ancaria dea, Volsiniensis Nurscia, Oriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia*. Lirs. *vulgustimis M.*

Seio Strabone] qui et ipse praetoris cohortibus praefuit: sed in Aegypti administrationem missus, solus

mano, et prima iuventa Gaium Caesarem divi Augusti nepotem sectatus, non sine rumore Apicio diviti et prodigo stuprum veno dedisse, mox Tiberium variis artibus devinxit adeo ut obscurum adversum alios sibi uni incautum intectumque efficeret, non tam sollertia (quippe isdem artibus victus est) quam deum ira in rem Romanam, cuius pari exitio viguit ceciditque. corpus illi laborum tolerans, animus audax; sui obtegens, in alios criminator; iuxta adulatio et superbia; palam compositus pudor, intus summa apiscendi libido, eiusque causa modo largitio et luxur, saepius industria ac vigilantia, haud minus noxiae, quotiens parando regno finguntur. vim praefecturae modicam antea intendit, dispersas per urbem cohortes una in castra conducendo, ut simul imperia acciperent, numeroque et robore et visu inter se fiducia ipsis, in ceteros metus cresceret. praetendebat lascivire militem

deinde filius. ob haec officia attulit magnifico elogio Velleius 2 127: *Seianus Aelius, principe equestri ordinis patre natus, materno vero genere clarissimas veteresque et honoribus insignes complexus familias.* quod autem maternum genus? Iustum, ut opinor: hoc argumento, quod Iunius Blaesus proconsul Africae avunculus ei fuit. Tacitus 3 72. Lips.

2. *Apicio diviti*] quod idem Dio adfirmat 57 19, qui MGavium Apicium nominat. sed Apicios eiusdem notae et luxur tres reperio. primum qui Athenaeo nominatus 4 19, qui veteri rep. vixit, quemque a Posidonio celebratum ait, et auctorem fuisse ut Rutilius in exsilium mitteretur. alterum, qui Augusti et Tiberii aeo, de quo noster hic, et Seneca cons. ad Elbiam 10: *Apicius nostra memoria vixit, qui in ea urbe ex qua aliquando philosophi ut corruptores iuventutis abire iussi sunt, scientiam popinae professus disciplina sua saeculum infecti.* qui idem Plinio 10 68 dictus nepotum omnium altissimus gurgis; et de cuius delictis volumen Appionis Grammatico scriptum lego in Athenaei 7 12. at tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in Ὀστρον. Τραϊανῷ ἐν Παρθοῖς ὄντι καὶ τῆς θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν

ὄσδον Ἀπίκιος ὁ ἐπιτοράγος ὄστρον νεαρὰ διενέμπατο, ὑπὸ σοφίας τεθῆσαι κινεῖται. si tamen Traiani ibi vox incorrupta. Lips. quaedam contra monet Contarenius Var. Lect. c. 27. Ern.

3. *veno dedisse*] ita e M iam edidere Pichena et Gronovius pro vulgato venam. eodem modo loquitur noster 13 61, 14 15. sic volebat etiam Perizonius ad Sanctii Minorum 3 3 130. Ern.

7. *corpus illi etc.*] hic locus non bene interpungitur in vulgatis libris, divulsis subinde quae iungenda erant, functione quae divellenda. Iudic, ut solent scriptores in exprimendis moribus, per antitheta. Ern.

12. *per urbem*] non per urbem modo, sed per opida vicina dispersae fuerunt praetoriae cohortes, ex Suet. Aug. 49: neque unquam plures quam tres cohortes in urbe esse passus est, easque sine castris reliquas in hiberna et aestiva circum finitima opida demittere assuevit. Lips.

15. *credederetur*] monuit me Iosias Mercerus legendum videri *dederetur* vel *dideretur*, quod verbum saepe ubique in Tacito velut fataliter corruptum. in codice aiunt esse *credederetur*; si quis aliud forte eruet. Lips. sic interpretor: ut multitudinem suam

diductum; si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subveniri; et severius acturos, si vallum statuatur procul urbis illecebris. ut perfecta sunt castra, irepere paulatim militares animos adeundo, appellando; simul centuriones ac tribunos ipse deligere. neque senatorio ambitu abstinebat clientes suos honoribus aut provinciis ornandi, facili Tiberio atque ita prono ut socium laborum non modo in sermonibus sed apud patres et populum celebraret, colique per theatra et fora effigies eius interque principia legionum sineret.

proscendo, robor sentimando, vultus omnium singuli familiares habendo certi fierent de fiducia inter sese deque metu sui apud ceteros; se, quicquid esset audendum, confidere inter se, aliis metum facere posse. v. Obs. 3 10. Gron. Mercutio post suam sententiam ipse retractavit, probavitque Savilii conjecturam *crearetur*; quam verissimam esse puto, ei proximam specie Faernianam *oriretur*, sive potius *oriretur*, quod in libris scriptis esse potuit, ut ap. Suet. Tib. 37, ubi etiam in textum recepit Burmannus, quem vide et ad Caes. c. 64. Paulo magis a scriptura vulgata abijt Grotiana *crederetur*. quicquid sit, *crederetur* certe alienum et corruptum. non enim hoc credi volebat, ne a militibus quidem, se in hoc conductos in unum locum, ut metui essent aliis. ut sibi plus fiderent, id sua sponte existeret. quorsum enim ista quae sequuntur praetendisset? accedit aliquid momenti etiam e. Diono, qui de hac re tradens 57 19 sic dicit: ὥστε τὰ παραγγέλματα καὶ ἀπαγόους καὶ διὰ ταχέων λαμβάνειν, καὶ φοβεροὺς πᾶσιν, αἵτε καὶ ἐν ἐνὶ τῷ χειρὶ ὄντας, εἶναι. adde c. 24. atqui Dio e Tacito hoc, ut multa alia, sumit. *crearetur* placet etiam Freinshemio et Ryckio. Enn.

2. *procul urbis illecebris*] quomodo hoc verum? nam castra ista ad ipsam urbem fuerunt, iuxta portam Viminalem; et hoc antiquarii nostri hodie docuerunt: vel Onufrium in urbe Roma vide. adde haec Scholiastis prisci in Iuvenalem 10 95: iuxta aggerem prius posuit castra Seianus, id est super Dio-

eletianas; quae dicta sunt castra praetoria. sunt ipsa quae dixi. nam agger Parquinii est ad Viminalem, et infra Dioeletianas. sed quod quaerebam, quomodo igitur *procul urbis illecebris*? non nimis hercle, nisi quod apud a consuetudine vulgi. item quod vallo clausi, et Mcentia cohibita: quo ad aspectum. Lira.

5. *neque senatorio ambitu*] i. e. neque volebat a senatu ambiri, coli; cum et eos promoveret, ac posse ibi deceret. Lira. senatorius utique formatur a *senator*, non a *senatus*, ut vult Freinshemius; neque tamen propterea significat tantum quod est unus senatoris aut singulorum in senatu, sed etiam potest significare quod est senatorum et sic senatus vel totius corporis. *ambitus senatorius* est ambitio in senatu. neque hoc faciebat, ut extolleret clientes suos: id enim ei largiebatur Tiberius, non aliqua factio in senatu: sed hoc extollere erat via ad potentiam in senatu. itaque facile admitto *ambitu ornandi*, quod ex M notat Pichena. non cessabat etiam in senatu se venditare ac gratiosum et potentem reddere. qua ratione? nempe non patiendo ad honores et imperia pervenire, nisi quibus ipse apud Tiberium suffragatus esset. quo animadverso, quis dubitaret hunc patronum adoptare? Gron. sic *municipalis ambitio* c. 62. de studio gratiae municipum captandae. Enn.

9. *interque principia legionum*] inter militaria signa, ait Suet. Tib. 48. de quo ritu abunde in libris Histor. et Milit. Rom. Lira. adde ad 1 61. Enn.

3 ceterum plena Caesarum domus, iuvenis filius; nepotes adulti moram cupitis afferebant; et quia vi tot simul corripere intutum, dolus intervalla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via; et a Druso incipere, in quem recenti ira ferebatur. nam Drusus impatiens aemuli et animo commotior orto forte iurgio intenderat Seiano manus, et contra tendentis os verberaverat. igitur cuncta tentanti promptissimum visum ad uxorem eius Liviam convertere; quae soror Germanici, formae initio aetatis indecorae, mox pulchritudine
10 praecellebat. hanc, ut amore incensus, adulterio pellexit; et postquam primi flagitii potitus est (neque femina amissa pudicitia alia abnuerit), ad coniugii spem, consortium regni et necem mariti impulit. atque illa, cui avunculus Augustus,

2. Harlaeus putabat legendum eripere et mox delendum tamen: alioqui dictarum fuisse simul aggredi. atqui aggredi et de medio tollere corripere est, non eripere. Iustinus 3 1: *exucentem se ad nudatum gladio stitit; tum et filios eius corripit iubet.* nec deleverim tamen: id enim tacite demonstrat ambitionis tantae et Seiani indolem; datque intelligendum: quamquam aegre ferret ambitio incitata hanc moram, et properaret ad vota Seianus, placuit ei tamen occultior via. posses alioqui et tandem legere. GRON. arbitror Gronovium verum vidisse. sed ante et media distinctio esse debet, qua facilius sit ille sensus, et tamen aptius. itaque sic interpunxi. ERN.

6. intenderat Seiano manus] intendere manus principium et causa iurgii etiam hodie apud Italum vulgus, 1 27: *postremo deserunt tribunal, ut quis praetorianorum militum amicorumque Caesaris occurreret, munus intentantes, causam discordiae et initium armorum.* 13 14: *simul intendere manus, aggerere probra.* Seneca de clem. 1 25: *conclamatio civitatis et fuga est, et diis ipsis manus intenduntur.* at quod sequitur Seiani os palma percussam a Druso, aliter apud Dionem 10 2 et Zonaram 57 22 legas, qui Drusum percussam voluit a Seiano. itaque eorum fide

rescribit hic Vertranus, et hic contra tendentis os verberavenat. neutri mihi persuadent, non illi sententiam, non hic lectionem. Seianum non tam prorupta audacia fuisse crediderim, ut ultro verberaret principis Romani filium tribunicia potestate et imperii consortem; et convenit magis in mores Drusi, cui adeo promptae ad verbera manus ut hae de causa Castor sit cognominatus, teste Dione ipso 57 14. LIRS.

8. Liviam] Suetonius Livillam semper vocat; ut Claudillam, quam noster Claudiam. nec te moverit: *ὑποχρίσιμα* est, ut Secundilla; Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. sic in Museo Carpeni lapis de hac ipsa Livia (ap. Grut. 312 4) *Secunda Livillae s. medica Ti. Claudius Caesaris. L. Celer aeditus. a. v. esta.* LIRS.

10. adulterio pellexit] pro in vel ad adulterium more poetarum 6 45: *amore iuvenem inlicere.* sic enim ibi capiendum puto. ERN.

12. abnuerit] Freinshemius Tacitum scripsisse suspicatur abnuerit: non ego; et miror nodum in scirpo quaeri. GRON. recte etiam Gruterus Faerni coniecturam abnuat reiecit. ERN.

13. avunculus i. e. maior avunculus. nam Antoniae filia Livilla, Antoniae mater Octavia. ERN.

socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores et posteros municipali adultero foedabat, ut pro honestis et praesentibus flagitiosa et incerta exspectaret. sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liviae, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus uxorem Apicatan, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diversa interdum consilia afferebat.

4 Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumpsit; quaeque fratri eius Neroni decreverat senatus, repetita. addidit orationem Caesar, multa cum laude filii sui, quod patria benevolentia in fratris liberos foret; nam Drusus, quanquam arduum sit eodem loci potentiam et concordiam esse, aequus adolescentibus aut certe non adversus habebatur. exim vetus et saepe simulatum proficiscendi in provincias consilium refertur. multitudinem veteranorum praetexebat imperator, et delectibus supplendos exercitus: nam voluntarium militem deesse, ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestia agere, quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam sumant. percensuitque cursim numerum legionum, et quas provincias tutarentur. quod mihi quoque exsequendum reor, quae tunc Romana copia in armis, 5 qui socii reges, quante sit angustius imperitatum. Italiam utroque mari duae classes, Misenum apud et Ravennam, 2 proximumque Galliae littus rostratae naves praecidebant, quas Actiaca victoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. sed praecipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo le-

2. *municipali*] quasi diceret ne Romano quidem. nam municipales tunc minus honorati aut pares urbanis censebantur. ita Iuvenalis 8 238 per contemptum *municipalis* eques, Florus 3 18: *municipalis* prodigia. erat autem Seianus Vulsinius natus. LIRS.

3. *Eudemus*] in criminatione medicorum non omisit eum Plinius 29 1 (8): iam vero et adulteria etiam in principum domibus, ut Eudemi in Liqia Drusi Caesaris. LIRS.

12. addidit sui, quia ante liberi Germanici vel filius Germanici. ERM.

benivolentia M.

22. *tunc M*: vulgo *tum*.

23. *quanto sit angustius*] recte, et dictum in Traiani laudem, qui fines imperii promovit. dixi supra. LIRS.

24. *duae classes*] haec et sequentia explico abertim in Admirandis 1 5. LIRS. v. Suet. Aug. 49. ERM.

28. *octo legiones*] divisae per varia castra et castella. Florus de Druso 4 12: per Rhenum quidem ripam quinquaginta amplius castella direxit. quae non dubia origo nobilium in eo tracta opidorum. LIRS.

giones erant. Hispaniae recens perdomitae tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat donum populi Romani. cetera Africae per duas legiones, parique numero Aegyptus. de-
hinc initio ab Syria usque ad flumen Euphraten, quantum
5 ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita,
accolis Ibero Albanisque et aliis regibus, qui magnitudine
nostra protegantur adversam externa imperia. et Thraeciam
Rhoemetaces ac liberi Cotyis, ripamque Danubii legionum
duae in Pannonia, duae in Moesia attinebant, totidem apud
10 Dalmatiam lotatis, quae positu regionis a tergo illis, ac si
repentinum auxilium Italia pasceret, haud procul accirentur,
quanquam insideret urbem proprius miles, tres urbanae, no-
vam praetoriae cohortes, Etruria ferme Umbriaque delectae

1. *recens perdomitae*] ab Augusto. Livius 28 12 de Hispania: *ita ergo prima Romanis inita provinciarum, quas quidem continentes sunt, postrema omnium nostra demum aetate ductu auspicioque Augusti Caesaris perdomita est.* propter Cantabros scilicet et Astures, quos ipse devicit. Lips. Suet. Ang. 21. 81. Ean.

2. *Iuba rex*] filius Iubae eius qui a Caesare victus est, paterque Ptolemaei a Caligula interfecti. Suet. Cal. 26. 35. Ean.

3. *per duas*] aia tu duas? atqui una legio adtributa Africae ab Augusto Tiberioque, te ipso teste non uno loco. H. 4 48 scribis *legio in Africa auxiliaque tutandis imperii finibus, sub Augusto Tiberioque principibus, proconsuli parebant.* et Ann. 2 52: *Furius Camillus proconsul Africae legionem, et quod sub signis sociorum, ad hostem duxit.* H. 2 97: *in Africa legio cohortesque delectae a Clodio Macro.* vidimus hunc nexum, et solvemus. unam legionem ordinariam Africae fuisse verissimum est. unde hic ergo duae? per bellum Tacfarinatis abducta et Pannonia legio, et in Africam missa. supra 3 9: *Piso adsequitur legionem, quae e Pannonia in urbem, dein praesidio Africae ducebatur.* ea ibi mansit biennium paulo amplius, iterumque in Pannoniam remissa. hoc ipso

libro, 23: *Caesar post — belli metuens.* at enim quia, quo loco quaeque legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, et non dum ea abducta, ideo duas ecce in Africa collocavit, in Pannonia duas. atqui tres in ista debuerat. quod clarum vel ex iis quae in seditione trium Pannonicarum legionum dicta supra. Nbi. etiam recensita haec nona. Lips.

4. Muretus adhaesit ad hunc locum voluitque legi *initio ab Syriae*, dictum per transpositionem pro *ab Syriae initio*, probavitque Acidalias. sed quorsum dixerit *ab initio Syriae*? ego *to initio* insititum puto: *hinc, ab Syria usque ad Enphraten flumen quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coercita:* aut ex inde natum. *coercita e M* dedit Pichena pro vulgato *coercitum*. talia saepe apud Tacitum attentus lector observet. Ean.

10. *Dalmatia* Augusto tradita perpetuumque praesidium in ea decretum a. n. 743. antea inermis fuit. adi Dionem 54 34. Lips.

18. *cohortes*] vigiliam autem cur omittit? quae numero et robore supra urbanas. septem enim cohortes erant, institutae iam inde ab Augusto. causa haec, quia id aevi inter legitimos iustosque milites vigiles non censebantur. itaque in omnibus bellis civilibus Galbae Othonis Vitellii rara eorum mentio, nullus

ant vetere Latiq et coloniis antiquitus Romanis. at apud idonea provinciarum sociae triremes alaeque et auxilia cohortium, neque multo secus in iis virium: sed persequi incertum fuerit, cum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, et aliquando minuerentur. congruens crediderim recensere ceteras quoque rei publicae partes, quibus modis ad eam diem habitae sint, quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit, iam primum publica negotia et privatorum maxima apud patres tractabantur, dabaturque primoribus diasserere, et in adulationem lapsos cohibebat ipse; mandabatque honores nobilitatem maiorum, claritudinem militiae, illustres domi artes spectando, ut satis constaret non alios potiores fuisse. sua consulibus, sua praetoribus species; minorum quoque magistratuum exercita potestas; legesque, si maiestatis quaestio eximeretur, bono in usu, at frumenta et pecuniae vecti-

asus. e libertinis lecti erant, vile genus, et Vulcani potius ministri quam Martia. itaque nos praefecti vigilum inter illustres dignitates merito Tacito usquam; cuius auctoritas tamen adolevit, sicut et militum ipsorum, uti ex Pandectis aliisque scriptoribus clarum. dicam de hoc omni urbane milite cum cura ad libros Historiarum. Lips. Mercerus inclinat corrigere decem praetoriae, quia sic tradit Dio 55 24 et inscriptio antiqua ap. Gruter. p. 258 8. vulgatum numerum defendit Lipsius de Magnit. R. 1 4, erroris arguens Dionem, Fabretti autem mavult utrumque pro suo aevo intelligere, quod res variavit cum in praetoriis tam in urbanis cohortibus; quem vide in Inscr. p. 127. s. ERM.

1. *coloniis* M. Potius *coloniis*. Lips.

2. *sociae triremes*] ut classis in Danabio, classis in Rheno, in Ponto. Lips.

3. *neque multo secus*] dicit clare non minus virium roborisque in auxiliis fuisse quam in legionibus; ex quo magnitudinem opesque videas imperii Romani. Lips.

4. Lipsius restituit *fuerit* pro [codicis] *fuit*. ERM.

huc illuc mearent] attendant ti-

rones, observentque aliam auxiliorum et legionum rationem fuisse. legiones certa stationes habuisse, etsi non plane immutabiles, ut exempla apud nostrum docent, contraquam nonnulli putarant; auxiliis autem nullum certum locum attributum fuisse. ERM.

6. *recensere ceteras*] pro *recensere quibus modis ceterae quoque r. p. ad eam d. h. s.* quae ratio elegans in primis Graecis habetur, ut animadvertum Kustero ad Aristophanem et aliis. ERM.

12. *illustres domi artes*] eloquentiam, iuris scientiam etc. quae civilia studia vocat 3 75, *pacis artes* saepe Cicero, ut pro Murena 14. ERM.

14. *species*] ornamenta eadem, dignitas, quae vetere re publica. *speciem* de consule dixit etiam Cicero in Pison. 11. adde ad Suet. Caes. 77. ERM.

16. *frumenta*] decumae ex agris publicis et vectigalibus, ut in Sicilia. per *pecunias vectigales* non modo scriptura et portorium, sed cetera etiam quae ab Augusto instituta sunt vectigalia intelligenda. *cetera publicorum fructuum* sunt tributa provincialibus imposita. ERM.

gales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. res suas Caesar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex fama mandabat; semelque assumpti tenebantur prorsus sine modo, cum plerique isdem negotiis insenescerent. plebes acri quidem annona fatigabatur, sed nulla in eo culpa ex principe: quin infecunditati terrarum aut asperis maris obviam iit, quantum impendio diligentiaque poterat. et ne provinciae novis oneribus turbarentur, utque vetera sine avaritia aut crudelitate magistratuum tollerarent, providebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant. rari per Italiam Caesaris agri, modesta servitia, intra paucos libertos domus; ac si quando cum privatis disceptaret, forum et ius.

Quae cuncta, non quidem comi via sed horridus ac
 15 plerumque formidatus, retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur: nam dum superfuit, mansere, quia Seianus incipiente adhuc potentia bonis consiliis notescere volebat, et ultor metuebatur non occultus odii, et crebro querens incolumi filio adiutorem imperii alium vocari. et quantum su-
 20 peresse ut collega dicatur? primas dominandi spes in arduo: ubi sis ingressus, adesse studia et ministros. exstructa iam sponte praefecti castra, datos in manum milites; cerni effigiem eius in monumentis Gnaei Pompeii; communes illi cum

2. *agitabantur*] Seneca ep. 119: iam ego paraveram fiscos; circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarer. Suet. Vespas. 1: publicum quadragenariae in Asia egit. Gron. *res suas*] fiscum primum eiusque curam, deinde etiam, ut opinor, provincias suas. de posterioribus colligo e Suet. Tib. 41, quamquam ille socordiae tribuit. ERM.

11. *rari per It. agri*] non latifundia, ut postea, ex bonorum publicatione et reorum damnationibus parata. LIRS.

modesta servitia] non de paucitate servorum, sed modestia recte Freinshemius accipit. non attingebant rem publicam; non potentes nimis, insolentes erant, ut postea. ERM.

14. *comi via*] Acidalius haud dubitat legendum cum vi. si hoc vo-

lisset, dixisset, opinor, simpliciter vi aut per vim. putavit vir doctus haec verba referenda esse ad retinebat, quod non est. Tiberius ista non mutarat, etsi alias horridus et formidolosus erat, non facilis, comis. si quid mutandum esset, mallet *comi vita* i. e. moribus. sed non est necessarium. *comi via* intell. *morum*. supra 1 54: *Tiberio alia morum via*. et non quidem est pro *cisi non*. *comis* bene opponitur *horrido* non uno sensu. ERM.

18. *odii M.*

22. *effigiem eius*] statuum aeneam in theatro Pompeii. Dio 57 21. LIRS.

26. *communes illi*] consideremus, quae Sp. Suetonius Claudii filio Druso desponsam Seiani filiam scribit c. 27 in Claudio. nec alius sententiae est, quod noster 3 29 dixit, Claudii

familia Drusorum fore nepotes. precandam post haec modestiam, ut contentus esset. neque raro neque apud paucos

filiis Seianum socerum destinatum. haec certa, clara. sed quomodo hic Drusus queritur communis. illi fore cum Drusorum gente nepotes? locum non habet ea quærela, vana est, si vere idem Suetonius scribit Drusum extinctum post paucos dies quam ei Seiani filia esset desponsa. desponsa autem ante biennium, ut ex Taciti supra verba clara. ante biennium ergo extinctus, et simul decessit nepotumque spes. si aliud aliquid est, quo noster hic respexit? nemo dicet. in Zonara 11 2 lego Iuliam Drusi filiam desponsam Seiano, corrupte, quia scribendum *Liviam*, intellegitque Germanici sororem, de qua infra dicemus, Drusi maioris prolem. quid augamur? cum omnia scribula excusserimus, non inflectimur quia Tacitus guttam attigerit e flumine Lethes. Lirs.

1. *precandam post haec modestiam*] mirum genus loquendi, quasi Modestia inter deas, et cave tamen humiles. simile illud e 15 17: *sic quoque optimam Fortunam orandam, ut pedes confectis itinerum spatiis equitem assequeretur*. Lirs. haec ita accipiunt viri docti quasi Modestia inter deas censeretur. eo sensu mihi nihil videtur frigidius. poetarum est fingere numina, quae non sunt; non historicorum. precanda modestia est, quae iuberi non potest, sed rogari debet. post haec atque talia eo alt evectum Seianum uti non imperari ei amplius modestia possit, sed rogare necesse habeat eum, qui velit continere et efficere ut contentus sit intraque illum modum consistat. ita de Pompeio Cicero de fin. 2 18: *sed finge non solum callidum cum qui aliquid improbe faciat, verum etiam praepotentem, ut McCrassus fuit, qui tamen volebat uti suo bono; ut hodie est noster Pompeius, cui recte facienti gratia est habenda: esse enim, quam vellet, iniquus, iustus poterat impune*. Pompeius et Seianus haec pares: precanda eorum modestia erat ut contenti essent, et recte facientibus gratia erat habenda.

vel potius, precandam post haec a diis, quos veros putabant, illi modestiam; rogandos deos ut hanc illi darent, abiit enim id e potestate nostra. tale est apud M Senecam Contr. 25: *ut sedes provincia sit, optemus meretrici bonam mentem*. tale Medenae apud Ovid. Met. 7 37: *quamquam non ista precanda, sed facienda mihi*. hic addit, quod Tacitus vult intelligi: precandam, quia manu facere nemo queat. Cicerone ep. 1 8: *commutata tota est ratio senatus, iudiciorum, rei totius publicae; otium nobis exoptandum est*. significat nimirum se et alios, qui debebant, id praestare non posse. Plato 6 de Legibus p. 757: *διὸ τῷ τοῦ κλήρου ἰσως ἀνάγκη προσχρησασθαι, δυνάμεις τῶν πολλῶν ἐνεκα, θεὸν καὶ ἀγαθὴν τύχην καὶ τότε ἐν εὐχαίς ἐπικαλοῦμένους, ἀπορροῦν αὐτοὺς τὸν κλήρον πρὸς τὸ δίκαιότατον*. Precari autem tam dicimus *rem a diis alicui*, quam *deos aliquid aut pro aliquo*. infra c. 39: *neque fulgorem honorum unquam precatum*. 12 65: *amplecti Britannicum, robur aetatis quam maturrimum precari*. haec in Obs. 3 10 dicta. tamen Freinsheimius defendit deam Modestiam, et haec subtiliora quam veriora putat. in quo illud festivum, si recipiatur sensus, quem Tacito attribuimus, tamen fore ut constet sensus quo ille delectatur, nempe exorandum esse Modestiae numen. tanquam cum dicitur *precandam modestiam*, non possit intelligi vel *Seiani vel Seiano a diis*, qui eo creverat ut coerceri atque adeo modestia ei imperari non posse videretur. tanquam verbo *precandam* necessario statuatur singularis dea Modestia, a qua modestiam peti oporteret. male igitur Horatius Sat. 1 4 17: *dii bene fecerunt, inopis me quodque pusilli finxerunt animi. debuisset dicere: Modestiae numen bene fecit, quod me modestum finxit*. non venit enim scilicet illa modestia virtus et animal nisi a peculiari numine Modestia; quemadmodum

taliam iaciebat; et secreta quoque eius corrupta uxore prod-
 8 bantur. igitur Seianus maturandum, ratus deligit venenum
 quo paulatim irrepente fortuitus morbus assimilaretur. id
 Druso datum per Lygdam epadonem, ut octo post annos
 5 cognitum est. ceterum Tiberius per omnes validudinis eius
 dies, nullo metu, an ut firmitudinem animi ostentaret, etiam
 defuncto neodum sepulto, curiam ingressus est. consulesque
 sede vulgari per speciem maestitiae sedentes honoris locique
 admonuit; et effusum in lacrimas senatum, victo gemitu,
 10 simul oratione continua erexit. non quidem sibi ignarum
 posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos senatus:
 vix propinquorum adloquia tolerari, vix diem adspici a ple-
 risque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos: se

nemini potest optari nisi ab eo unico
 numine, quod eam conferre possit.
 ego tamen deam nullam, sed quae
 sanis facile modestiam ingeneraret,
 Adrastiam, Rhamnassium, Nemesin
 novi. nam Plautus (Asiner. 3 2 1)
 risum captat. quid multa? quod
 illi mire elegans, id mihi *κακόηλον*
 et gravitati cum Taciti tum materiae
 indignum videtur. Gron. verissima
 sunt quae Gronovius disputat. ita-
 que veteres editiones secutus, *mo-*
destiam littera initiali minuta re-
 scripsi, ut fecit iam Ryckius. EAN.

3. *assimilaretur*] videretur; ut
 tabes e veneno imitaretur fortuitum
 morbum, similitudinem fortuiti morbi
 haberet. *assimulare* est imitari: de
 quo verbo v. Gronov. diatr. in Stat.
 c. 6. EAN.

4. *octo post annos*] recte. eo
 ipso videlicet anno quo interfectus
 Seianus, cum Apicata eius uxor
 haec scelera prodidit. vide Dionem
 56 11. LIPS.

8. *sede vulgari* i. e. in sedibus
 praetorum aut tribunorum, ut Dio
 interpretari videtur in morte Au-
 gusti 56 31: *ἐκαθέζοντο δὲ οἱ μὲν*
πολλοὶ ὥς πού ἕκαστος εἰώθει,
οἱ δ' ὑπατοὶ κατὰ ἐν τοῖς βάθροις,
ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ
τῷ τῶν δημόρχων. nec dissimile
 est quod Suetonius scribit c. 23,
 Claudium *de maiore negotio acturum*
mediam inter consulum sellas tribu-
nicio subsellio sedisse. humiles au-

tem senatorum omnium sedes, altae
 consulum et excelsae. Lucanus 5
 15: *ut primum munus tenuere*
silentia coctum, Lentulus e celsa
sublimis sede profatur. Lentulus
 enim ibi consul, et alius poeta
 quispiam (Ovid. ex Ponto 4 5 18)
conspicuum signis cum premet altus
ebur. intellegit consulis sellam ca-
 rulem; in qua ornatus causa signa.
 idem ib. 4 9 28: *signa quoque ip-*
sella nossem formata curuli, et to-
tum Numidae sculptile dentis opus.
 LIPS. immo in subselliis senatorum
 communibus, quo loco sena-
 tori cuique sedere licebat. nam
 subsellia praetorum et tribunorum
 non possunt profecto *sedes vulgares*
 appellari. non quia Augusto mortuo
 in subselliis tribunitiis ac praetoriis
 sedere consules luctus causa, pro-
 pterea et nunc idem fecere, ut
 recte monet Ryckius. etenim ista
 non more aliquo et institutio certo
 fiebant, sed sponte, et ut cuique
 suggererat ingenium; in quo genere
 nihil certi est. EAN.

9. *gemitu*] int. suo. vix dignum
 admonitione, nisi doctos viros du-
 bitasse viderem. EAN.

12. *adloquia*] proprie in consola-
 tione, notatum aliis. LIPS.

vix diem adspici] ita enim mor-
 ris, ut limine et domo se con-
 tinerent in luctu. Plinius 9 13:
mitto ad Arriam. rogo ut veniat.

tamen fortiora solatia e complexu rei publicae petivisse. miseratusque Angustae extremam senectam, rudem adhuc nepotum et vergentem aetatem suam, ut Germanici liberi, unica praesentium malorum levamenta, inducerentur petivit. segrasi consules firmatos adloquio adulescentulos deductosque ante Caesarem statuerunt. quibus apprensus "patres conscripti, heu" inquit "orbatos parente tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quanquam esset illi propria suboles, ne secus quam suum sanguinem foveret ac tolleret sibi et posteris conformaret. erepto Druso preces ad vos converto, disque et patria coram obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos, suscipite, regite, vestram meamque vicem explete. hi vobis, Nero et Druse, parentum loco. ita nati estis ut bona malaque vestra ad rem publicam pertineant." 9 magno ea fletu, et mox precationibus faustis audita; ac si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriaque animos audientium impleverat: ad vana et totiens irrita revolutus, de reddenda re publica, utque consules seu quis alius regimen susciperent, vero quoque et honesto fidem dempsit. memoriae Drusi eadem quae in Germanicum decernuntur, plerisque additis, ut ferme amat posterior adulatio. funus ima-

quoniam me recens adhuc luctus limine contineret. LIPS.

1. *complexum* pro cura rei publicae, negotiis capit Freinschamius infra 13: *negotia pro solatiis accipiens*. et dicitur *complexi* pro curare aliquem: sed *complexum* pro cura dici non credo. sensus est: ea maluisse in complexum rei publicae ruere velut matris, atque hi levamentum doloris quærere, hinc solatia satis fortia petere. Cic. ad Div. 4 6: *habebam quo confugerem, ubi conquiescerem, in eius sermone et suavitate omnes curas doloresque deponerem*. et mox non tunc demo moerens ad rem publicam confugere possum, ut in eius bonis acquiescam. ERM.

2. *rudem adhuc nepotum* ad Tiberium pertinet, non ad matrem Tiberii; itaque distinctionem sustulit. *rudis nepotum* est nondum expertus suavitatem e nepotibus, qui solent propere ciores et dulciores esse filiiis. ERM.

6. *M adprensis*; quod non ausus sum recipere, ob ea quae dixi ad § 53, quae multo magis in hoc verbum conveniunt. nec ipse Gronovius recepit. ERM.

9. *foveret attolleret M.*

10. *conformaret*] sic M, Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus. post irrepsit vitio operarum *confirmaret*, quod est in Lipsianis quas vidi, solenni confusione illorum verborum, de qua vide dicta in Clave Cic. Pichena restituit *conformaret*, idque Gronovius et Ryckius secuti sunt. *conformaret sibi et posteris* i. e. monendo, fovendo redderet dignos se, patres, et honestos posteris atque utiles. si *confirmaret* magis placeat, sensus est, fovendo, promovendo efficeret ut in iis et ipse et posteritas subsidia haberet. ERM.

20. *plerisque*] multis, pluribus, de consuetudine huius aetatis. sic Suet. Caes. 52 et multis aliis locis. noster infra c. 20: *plerisque in modis*

ginum pompa maxime illustre fuit, cum origo Italiae gentis Aeneas, omnesque Albanorum reges, et conditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Attus Clausus, ceteraeque Claudiorum effigies longo ordine spectarentur.

- 10 In tradenda morte Drusi, quae plurimis maximeque fidis auctoribus memorata sunt, rettuli: sed non omiserim eorundem temporum rumorem, validum adeo ut nondum exolescat corrupta ad scelus Livia Seianum Lygdi quoque spadonis animum stupro vinxisse, quod is aetate atque forma carus domino interque primores ministros erat; deinde inter consocios ubi locus veneficii tempusque composita sint, eo audaciae proVectum ut verteret et, occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium vitandam potionem quae prima ei apud filium epulanti offerretur. ea fraude
15 tum senem, postquam convivium inierat, exceptum poculum

flexit, ubi recte Maeretus interpretatur *nulla*. posterior adulatio opponitur adulationi recenti et eius iactis, quae sunt modestiae retinentiora. EAN.

8. *Appius Clausus*] lego *Atta Clausus*, vel *Attus*. LIPs. *Attus* est in M, ut etiam 12 26 mss habent. itaque Pichena, et qui post ediderunt, receperunt. recte, ut etiam Gronovius indicat, qui se consuli vult ad Liv. 2 16. adde viros doctos ad Suet. Tib. 1. ante erat in editionibus Appius. EAN,

5. *fideis* M.

8. *ad scelus*] ad interitum marito struendum. corruerat eam Seianus adulter, ut eius opera ad tollendum Drusum uteretur. qui de adulterio accipiunt, non cogitant id iam esse in voce *corrupta*, et *flagitium* potius dicturum Tacitum fuisse, si hoc voluisset. EAN,

9. *vinxisse*] unitatis est in hac re compositum devincire. Cic. Planc. 15 et 18: *largitiona devincire tribus*. Cluent. 64: *ut cum nuptiis alligata simul et testamenti spe devinctum possit habere in potestate*. sed Tacitus simplicia compositis in multis praefert. v. ad 3 55 et 6 45: *pacto matrimonii vincire*; quam-

quam et devincire dixit, v. c. 12 64. EAN.

10] M is *Lygdu*. haud dubie spurium est, et a glossa ortum, EAN.

11. *tempusque*] sic non modo M, ut Picheua notavit, et editiones Beroaldi et Aldi, ut IGronovius, sed etiam Alciati, Rhenani. casu in Lipsianis [non omnibus] excidit copula, ut opinor, quod alii temere imitati. sed pro *sint* vel *sunt*, ut nonnullae editiones habent, legendum *fuerint* vel *fuerant*, temporum ratione postulante. sic mox postquam convivium inierat. mox verteret, int. se, consilium. EAN.

14. *ei*] et M.

15. valde vereor ne pro tum legendum sit *captum*, *inductum*, aut simile quid: sed *captum* optimum. potuit etiam Tacitus scripsisse *ea captum fraude*; ubi facilius corruptela fuit. non nego *ea fraude* simpliciter dici potuisse, et sic intelligi posse, etsi durius foret: sed illud tum ab h. l. alienum et frigidissimum, possis etiam exceptum ad fraudem referre: nam id verbum in insidijs dicitur: sed esset alieno loco, et melius ad poculum refertur EAN. Muretus "alibi legitur *captum*." Ob. tum margo M: ipso cum.

Druso tradidisse; atque illo ignaro et iuveniliter hauriente auctam suspicionem, tanquam metu et pudore sibi met irrogaret mortem quam patri struxerat. haec vulgo iactata, super id quod nullo auctore certo firman-
 11 tur, prompte refutaveris. quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque sua manu et nullo ad paenitendum regressu? quin potius ministrum veneni excruciet, auctorem exquireret, insita denique etiam in extraneos cunctatione et mora adversum unicum et nullius
 10 ante flagitii compertum uteretur. sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Caesaris et ceterorum in utrumque odio quamvis fabulosa et immania credebantur, atrociore semper fama erga dominantium exitus. ordo aliqui sceleris per Apicatum Seiani pro-
 12 ditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est. neque quisquam scriptor tam infensus existit ut Tiberio obiectaret, cum omnia alia conquirent intenderentque. mihi tradendi arguendique rumoris causa fuit ut claro sub exemplo falsas audiciones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura

1. *iuveniliter* i. e. avide, strenne celeriterque, ut ille apud Virgilium, qui *impiger hausit*, Aen. 1 742. dixit imitatione Graecorum, qui *ρεακινῶς* pro strenue, acriter, *ρεακινός* pro strenuus, *impiger* dicunt. ERN.

3. *haec vulgo iactata*] et credita Orosio, qui 7 3 tradit Drusum a Tiberio veneno extinctum. at me non valde movent eiusmodi scriptores, legitimae historiae (dicam iratis quorundam auribus) dehonestamenta. LIPS.

7. *ad poenitendum*] exquisitè dictum pro *ad mutandum*, si poeniteret. ita non muto, non poenitet, promissae dicuntur. v. Bentleius ad Terent. Andr. 1 1 13. Livius 24 26, simili fere sententia: *quod adeo festinatum ad supplicium, neque locus poenitendi aut regressus ab ira relictus esset*. quem locum, qui est de liberis Hieronis iussu populi interfectis, haud dubie in animo habuit Tacitus, aut alterum 42 13: *unde receptum ad poenitendum non haberent*. ERN.

10. *facinorum omnium repertor*] sumtum e Virgilio Aen. 2 164: *scelerumque inventor Ulysses*, ut iam monuit Muretus; ubi codex Graevianus habet *repertor*. v. Ibi Burm. ERN.

13. *immania*] alios libros *inania* habere ait Muretus: nescio quos. sed vulgatum verum esse sequentia docent. ERN.

atrociore semper fama] id valet, spargi plurimum et credi atrociora aut tragica de morte dominantium. LIPS.

14. *Apicatum Seiani*] sic dictum ut ab eodem Virgilio Hectoris *Andromache*, Muretus notavit. ERN.

18. *falsas audiciones*] de rumoribus dixit etiam Cicero Planc. 23: *fictas audiciones. depellerem* est repudiandas, reiiciendas docerem, monebam. ERN.

19. *cura*] haud scio qui sint illi libri antiqui, in quibus Muretus esse dicit scripta. sed cura sic ut 3 24: *si effectis, in quas tetendi, plures ad curas vitam produxero*. Ovidius de Ponto 4 16 38: *quorum*

nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia avidè accepta veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

- 12 Ceterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici revirescere occulti lactabantur. quod principium favoris, et mater Agrippina spem male tegens, perniciem acceleravere. nam Seianus ubi videt mortem Drusi inultam interfecto-ribus, sine maerore publice esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, involutare secum quonam modo Germanici liberos peryteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide et pudicitia Agrippinae impenetrabili. igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut

quod inedita cura est, ex felicissima restitutione Heinsii. idem 2 4 16: hoc pretium curae dulce recentis erat. Martialis 10 2: festinata prior decimi mihi cura libelli. Gron. ne M deest.

3. laudante filium] velo quidem interposito, ne pontificis maximi oculi ad aspectu cadaveris funestarentur. Seneca Consol. ad Martiam 15; Tiberius Caesar et quem genuerat et quem adoptaverat amisit, ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret. recenset eundem ritum Dio 64 28 in funere Agrippae, sed causam eius ignorare fatetur, et quam Seneca dedit, refellit, verba sunt τὸν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτοῦ εἶπε, παραπέτασμα τι πρὸ τοῦ νεκροῦ παρατείνας· ὅπερ ἔγω μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἰρηται δὲ ὅμως τοῖς μὲν ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἐπραττεν· οὐκ ὁρῶντες φρονούσιν, οὔτε γὰρ τῷ ἀρχιερεῖ ἀνέλεσται νεκρὸν ὁρᾶν, οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος ταῖς ἀπογραφαῖς μὲλλ' ἐπάξεν. haec Dio; sed ego existimo de pontifice Senecam vera dicere; sacer enim; ideoque non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed et statuas deorum voluerunt. quae si in loco positae

ubi supplicia et caedes, velari eas mos fuit aut transferri. notat ipse Dio 60 13. Claudius, inquit, delectabatur gladiatoribus, et praesertim meridianis. ideo plerisque servos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebant. eorumque tantus fuit numerus ut Augusti statuum eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper adspiceret caedes aut semper velata esset. ceterum de pontifice in Iudaeorum rita simile Philo notat, de Monarchia 2 p. 827, a cadavere arceri. Lips,

5. revirescere] sic M, sic editiones Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi, in Lipsianam editionem vitio operarum aut correctoris irrepsit reviviscere: non enim tacitus recepit et contra libros Lipsius; unde in sequentes edd. venit, donec votus restituit IGronovius. adde H. 3 7. Ern.

11. spargi venenum] verbum proprium in ea re, quo usus etiam Cicero Catil. 2 10: qui spargere venena didicerunt. Ern.

14. exagitare] irritare, insigare. sic plebem exagitare dixit Sallust, Catil. 38. ceterum sensus est: et Augustam odio vetere et Liviam recentis sceleris conscientia instigavit; usus est callide odio Augustae et conscientia Liviae, ut eas iaci-

superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi apud Caesarem arguerent. adque haec callidis criminatoribus, inter quos delegerat Iulium Postumum, per adulterium Mutillae Priscae inter intimos aviae, et consiliis suis peridoneum, quia Prisca in animo Augustae valida, anum suapte natura potentiae anxiam insociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi illiciebantur pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

23 At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro molatilis accipiens, ius civium, preces sociorum tractabat; factaque auctore eo senatus consulta ut civitati Cilyrticae apud Asiam, Aegiensi apud Achaia, motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium, et Vibius Sereenus proconsul ulterioris Hispaniae, de vi publica damnatus

tacet in Agrippinam, permoveretque ut eam arguerent. ERM.

1. Muretus emendabat *superbam* sic: *superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi*; quod etiam placebat Grutero, mihi-que verissimum videtur. *subnixa* melius et magis e consuetudine Latinorum referetur ad *popularibus studiis* quam ad *fecunditate*. *subnixas opibus* dixit, ni fallor, Livius. Quintil. 6 3: *fultus ope. mester 11 1; propinquitatibus validis subnixus*; et sic alibi quoque. ERM.

2. *atque haec*] Acidalius *adque haec*, vel *at super haec*, vel *ad haec*. rectissime. nam alias constructio et sensus non constant. novum artificium narrare incipit. *atque* et *adque* in libris permixti notum est. itaque non dubitavi rescribere *adque*. Broterius hanc correctionem non probabilem dicit, sed nulla causa commemoratur, nec serie orationis vulgatae demonstrata, quam nos nullam videmus. ERM. *adque* etiam in M esse videtur; tacet enim Furia.

3. *Iulium Postumum*] estne ille qui praefectus Aegypto postea? de quo Romae lapis (sp. Grut. 113 1.) *pro salute Ti. Claudii Caesaris Aug. Germanici pont. max. trib. pot. 7, cos. 4, imp. 15, p. p. censoris. . . liberorumque. . . ex voto suo-*

cepto C. Iulius Sex. f. Cor. Postumus praef. Aegypti. vix puto: Claudii enim aeo ille floruit, non hoc Tiberiano. LIPS. post unum M.

4. *Mutillae Priscae*] Freinshemius putat eandem esse, quae vitiose apud Dionem 58 4 *ΜουτILLA ΠΡΙΣΚΑ*, facili ob similitudinem litterarum lapsu, pro *ΜουτILLA*, CGemini Rufi uxor. ERM.

7. *pravis serm. 1. sp. perstimulare*] sic apud Livium, quamquam de alius ingenii homine, Demetrio, 40 23: *missus hic comes, cum simplicitatem invenis incauti et suis haud immerito succensentis, assentando indignandoque et ipse vicem eius, capteret.* ERM.

12. *Aegiensi*] in M est *Aegiensi*. unde Beroaldus dedit *Aegiensi*. sed Rhenanus Aldus et secuti dederunt *Aegienses*. utrum vitium sit typographicum in editione Rhenani pro *Aegiensi*, an data opera sic correctum sit, quia *Aegina* nulla in Achaia, sed *Aegira*, non pro certo dicam, quamquam magis in hoc inclino. sed Tacitus etiam potuit dedisse *Aegiensi* ab *Aegio* Achaiae urbe, nobilitata quondam concilio Achaeorum (Liv. 38 30), idque praefert IGronovius. itaque et recepi, quippe magis consentaneum lectioni codicis, quam est altera illa correctio. ERM.

14. *ulterioris Hispaniae* i. e. Ba-

ob atrocitatem morum, in insulam Amorgum deportatur. Caraidius Sacerdos, reus tanquam frumento hostem Tacfari-
natam iuvisset; absolvitur, eiusdemque criminis Gaius Grac-
chus. hunc comitem exsilii admodum infantem pater Sem-
pronius in insulam Cercinam tulerat. illic adultus inter ex-
torres et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Si-
ciliam mutando sordidas merces sustentabatur; neque tamen
effugit magnae fortunae pericula. ac ni Aelius Lamia et
Lucius Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem pro-
10texissent, claritudine infansti generis et paternis adversis
foret abstractus.

- 14 Is quoque annus legationes Graecarum civitatum habuit,
Samiis Iunonis, Cois Aesculapii delubro vetustum asyli ius
ut firmaretur potentibus. Samii decreto Amphictyonum nite-
15bantur, quis praecipuum fuit rerum omnium iudicium, qua
tempestate Graeci conditis per Asiam urbibus ora maris po-

ticae, quae populo relicta, et ideo
in ea proconsul. plura distinctius
de Hispaniae divisione infra ad H.
I 13. Lirs. M Procons. unde Be-
roaldus expressit Proconsule; quod
secutus est IGronovius. at vide,
quae dixi ad 2 52. certe ex huius
loci scriptura nihil definiri potest.
ERN.

1. *temporum*] placet olim emendatio
morum, quam velim distinctione
iuvare hoc modo: *de vi publica*
damnatus ob atrocitatem morum, in
insulam. facili exscribeantur lapsus
repetitione syllabae, *tem morum*.
etsi non sum ignarus a Suetonio
temporum atrocitatem dictam, Calig.
6. sed hic, ut censeo, parum op-
portune. puto autem pertinuisse ad
Serenum caput hoc legis Iuliae:
Iulia de vi publica tenetur, qui
cum imperium potestatemve haberet,
civem Romanum adversus provoca-
tionem necaverit, verberaverit, ius-
seruere quid fieri, aut quid in col-
lum iniecerit ut torqueatur. LIRS.

2. *Carsius*] sic M et editi. Rei-
nesius in margine scripsit: *an Car-*
sidius? ex inscr. ap. Grut. p. 767
10, ubi haec ipsa coniectura Rei-
nesii adscripta in editione secunda.
adiuvatur non parum observatione

ad 2 63. sed multo certiori argu-
mento intelligitur *Caraidius* esse le-
gendum ex 6 48. ubi *Caraidius*
Sacerdos: sic enim ibi scribendum,
non *Grasidius*. itaque non dubitavi
recipere in textum. ERN.

4. *pater Sempronius*] qui adulter
in Iulia, supra 1 53. LIRS.

7. *sordidas merces* i. e. quarum
mutatio sordida homini nobili ge-
nere nato. vivebat e quaestu sor-
dido i. e. indigno nobilitate sua.
non tam ad merces aut certum
mercium genus respicitur, sed ad
mercaturam universam, quae sor-
dida putabatur et indecora nobili
homini. sic mox c. 14 *levissima*
oblectatio est hominum levium, in-
digna gravi viro. ERN.

8. *lamina* M.

13. *vetustus tum asyli* M.

14. *decreto Amphictyonum*] de hoc
concilio Graeciae, quod bis quo-
tannis, vere et autumnis, celebra-
tum missis civitatum legatis, co-
gnoscere licet e Demosthenis Or. de
Corona c. 49. 50. 51. copiosa de
Amphictyonibus collectanea dedit
van Dalen in Diss. ad antiq. et
marmora diss. 6. ERN.

15. *iudicium ea qua* M

tiebantur. neque dispar apud Coos antiquitas, et accedebat meritum ex loco: nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum iussu regia Mithridatis apud cunctas Asiae insulas et urbes trucidarentur. variis dehinc et saepius irritis praetorum questibus, postremo Caesar de immodestia histronum rettulit: multa ab iis in publicum seditiose, foeda per domos tentari; Oscum quondam ludicrum, leviassimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et virum venisse ut auctoritate patrum coercendum sit. pulsi tum histriones Italia,

- 15 Idem annus alio quoque luctu Caesarem afficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo, neque minus morte amici. is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e senatoribus Rhodii secessus comes, ita, quanquam novo homini, censorium funus, effigiem

7. *Oscum ludicrum*] quod celebratum Romae, non Romana lingua. Streb. 5 p. 223: Ἰδιον δὲ τι τοῖς Ὀσχοῖς καὶ τῷ τῶν Ἀσσυρίων ἔθνεϊ συμβέβηκε· τῶν μὲν γὰρ Ὀσκῶν ἐκλειοπίων ἢ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατὰ τινα ἄγῳνα πατριον καὶ μιμολογεῖσθαι. consent idem cum Atellanis ludis; nec errant: nam Atella Oscanum urbs. sermo autem Oscanus diversus a Latino. Titinnius ap. Festum in v. *Oscum*: qui *Occe* et *Volsece* fabulantur, nam Latine nesciunt. quo et Campani nati videntur, et ut Livius alibi me docet, Samnites. Lrs. adde Liv. 7 2. ceterum de pantomimorum saltatione sermo est, de qua dictum ad l 54. cf. ad l 4 21. E. R. N.

8. ut M deest.

14. *censorium funus*] quaeri video quid sit censorium funus. Vertramus censuit id esse, in cuius nimiam pompam, ut in opus censorium, animadvertere censoribus licuisset, nisi iussus praetoris adfuerat. nimis velim, ad manum mihi laurus sit quam mordeam: ita praecordia mihi saliant ad risum. alii idem putant funus publicum, funus censorium, funus indictivum. non audio. arbitror ego funus publicum et indictivum eadem; nec aliud esse quam cum denuntiatur et

indicitur publicitus per praekonem. censorium partem eius esse: id est, ut omne censorium funus publicum sit (qui enim aliter honoratum esse potest?) at non omne publicum censorium. ut inter magistratus honoratissimi censores, isque cumulus quasi reliquarum dignitatum, sic inter funera illud primo loco. itaque Capitolinus de Pertinace 15: *funus imaginarium ei et censorium ductum est, et ab ipso Severo funebri laudatione honoratus est*. Tacitus de Sabino fratre imperatoris H. 4 47: *funusque censorium Flavio Sabino ductum*. et 13 2: *decretum Claudio censorium funus et max consecratio*. qua ergo nota eximium hoc funus? credo ista, ut omnia in eo purpurea essent, vestes stragulaeque; in aliis tantum purpura praetexta. non obscure annuere mihi videtur Polybius 6 53. postrema Graece sic habent: *ἐὰν μὲν ὑπάτος ἢ στρατηγὸς ἢ γεγωνὴς, περιπορφύρους* (intellige ἐσθῆτας λαμβάνουσιν), *ἐὰν δὲ τιμητής, πορφύρεως, ἐὰν δὲ καὶ τεθροαμβευκὴς, διαχρύσεως*. publico autem funeri opponitur tacitum, id est sine pompa, sine designatore, sine ludis, pracone, indictione, ailens et quietum. Seneca de Tranq. 1 1: *quid opus est saeculis duratura componere? vis tu nunc id agere ne te posteri taceant? morti*

apud forum Augusti publica pecunia patres decrevere; apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut procurator Asiae Lucilius Capito accusante provincia causam dixerit, magna cum asseveratione principis non se ius nisi in servitū et pecunias familiares dedisse: quodai vim praetoris usurpasset manibusque militum usus foret, sprete in eo mandata sua: audirent socios. ita reus cognito negotio damnatur. ob quam ultionem, et quia priore anno in Gaium Silanum vindictum erat, decrevere Asiae urbes templum Tiberie matrique eius

16 ac senatui. et permissum statuere; egitque Nero grates ea causa patribus atque avo, laetas inter audientium affectiones, qui recenti memoria Germanici illum adspici, illum audiri rebantur. aderantque iuveni modestia ac forma principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculum gratiora.

natus es. minus molestiarum habet funus tacitum.

ADD. E Polybii verbis suspicere distinctum censorium funus a triumphali fuisse, et hoc dignius. mihi ita non videtur. primum quia nemo Latinorum triumphale nominat. deinde quia censorium reperio principibus ipsis ductum, ut Claudio, ut Pertinaci, quos constat honestissimo affectos. tertio quia illa ipsa ornamenta, quae triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. vide Xiphil. in Severo 74 4. currum huic intervenisse ritu triumphantium non opinor. nam quod in Propertio legis 4 11 102, *cuius honoratis ossa vehantur equis*, verius est *aquis*; et ille ipse poeta superiori eius libri elegia in amne infero distinxit duplices sedes et navigationes. quod in Dione etiam 56 34 scriptum, funere Augusti imaginem eius unam (tres enim fuerunt) vectam ἐφ' ἄρκτος πομπικοῦ, i. e. *curru triumphali*, ut interpretes volunt, ego mallem *curru pompali*, et carpen- tum intellegam, quo per pompam circensium dii transvecti. hoc enim novi honoris genus apposite tributum novo divo. LIRS. idem sensit Cassaubonus ad Capitolin. Pert. 15, idemque deinde *funus regium, imperatorium* dictum. nempe etiam

censorium omnino dictum est de eo quod esset honoratissimum, pulcher- rimum, ut docet Salmastus ad Ca- pitolin. Anton. Phil. 22. Ryckius tamen sequitur Gutherium, qui (de iure man. 2 2) publicum et censo- rium nil differre putat. eorum sen- tentia adjuvatur duabus rationibus, prima, quod Dio 58 19 LPisoni praefecto urbis tribuit *ὄψεσθαι ταφὴν*, noster Aelio Lamiae praefecto urbis *censorium funus* 6 27; altera, quod ib. c. 11 praefectus urbi effertur *publico funere*, c. 27 alius praefectus *censorio*. an dice- mus Dionem genus pro specie posuisse? non eodem funere sepul- tos Pisonem et Lamiam? non credo. clarum autem erit comparanti Dio- nem ibi exscripsisse Tacitum. EAV.

1. *apud forum Augusti*] ubi in utraque porticu ab ipso Augusto lo- catae statucae omnium veterum du- cum. Suet. 31. LIRS.

2. *procurator Asiae*] eadem omnia e Tacito Dio 57 23. LIRS.

10. *permissum statuere*] int. tem- plum quod decreverant. nam non licuit tales honores, ut templa, dies festos, in honorem Caesaris iasti- tuere et usurpare, nisi praescitis et consentientibus ipsis. atque in- terdam etiam res negata est. v. infra c. 37. EAV.

lucinaensis defuncti legendo, simul roganda nova lege dis-
seruit Caesar. nam patricios confarreatis parentibus genitos tres
simul nominari, ex quibus unus legeretur, vetusto more; neque
adesse, ut olim, eam copiam, ommissa confarreati assuetudine
sunt inter paucos retenta. pluresque eius rei causas affere-
bat, potissimum penes incuriam virorum feminarumque: ac-
cedere ipsius caerimoniae difficultates, quae consulto vitaren-
tur, et quando exiret a iure patrio qui id flaminium apisce-
retur quaeque in manum flaminis conveniret. ita medendum
senatus decreto aut lege, sicut Augustus quaedam ex horrida
illa antiquitate ad praesentem usum flexisset. igitur tracta-
tis religionibus placitum instituto flaminum nihil demutari;

2. *patricios confarr. par.*] non alibi tam expressi ritus in legendo
diali. ait patricios, quia, cum
quiddecim flamines essent, ex his
tres priores, instituti a Numa, non
nisi ex patribus legebantur, sique
maiores dicti. alii etiam e plebe
appellati flamines minores. addit
confarreatis parentibus, quia, ut
Plinius ait 18. 3, in sacris nihil
religionis confarreationis vinculo
erat. triplex enim matrimonii con-
tractione mos, usu, farre, coem-
ptione. antiquissimum genus farre
videatur, quod Dionysius 2 25 ad-
pellat γαμὸν κατὰ τοὺς λεγόντων νό-
μους. eratque necessum non solum
flaminem nasci confarreatis paren-
tibus, sed et ipsum cum flaminica
farre iungi. Servius Danielis in
excerptis a Pithoeo ad Georg. 1 31:
tribus modis apud veteres nuptiae
fiebant, usu, si verbi gratia mulier
cum uno cum viro, licet sine legi-
bus, fuisset; farre, cum per pon-
tificem maximum et Dialtem flami-
nem per fruges et molam salisam
coniungebantur, unde confarreatio
appellatur, ex quibus nuptiae pa-
trini et matrini nascebantur; coem-
ptione vero atque in manum conven-
tione, cum illa in filiae locum, ma-
ritus in patris veniebat, ut si quis
prior fuisset defunctus, locum here-
ditatis iustum alteri faceret. iterum
ad Aen. 4 104: quid enim est
aliud dextrae quam in manum con-
venire? quae conventio eo ritu per-

ficatur, ut aqua et igni adhibitis,
duobus maximis elementis, natura
coniuncta habeatur. quae res ad
farreatas nuptias pertinet, quibus
flaminem et flaminicam iure ponti-
ficio in matrimonium necesse est con-
venire, et ibi. ad 7. 374: mos fuit
flamini ac flaminicae, ut per far-
reationem in nuptias convenirent,
pellae duas iugatas ovium pelle super-
iniecta poni eius ovis quae hostia
fuisset; et ibi nubentes velatis ca-
pitibus in confarreatione flamen ac
flaminica residerent, confarreatio-
nes autem tonitrua ultimit. pulchrae
reliquiae. adde Festum in Diffar-
reatio, et Arnobium lib. 4. uxores
animi dii habent, atque in concu-
gula foedera conditionibus veniunt
ante quaeritis. non, farre, coem-
ptione gentilis lectuli sacramenta
conducunt. LIPS.

8. *et quando uxores*] defectum lo-
cum censeo, et deesse quae ad
caeremoniarum difficultatem perti-
nent, qui cantus caerimoniaeque
flaminio adiunctae, habes apud Agel-
liam 10 15. LIPS. aliter sentio
cum Vertranke, Mercero, aliis,
qui locum integrum putant. quando
est quia, ut saepe apud nostrum,
quod et notavit Muretus. tres causas
commemoratur Tacitus; in quibus tra-
dendis variat, more suo, formam
loquendi. IGronovius testatur in
codice esse accederet, unde colligit
Tacitum scripisse accedere et ipsius.
ENN.

sed lata lex quā flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. et filius Ma-
luginensis patri suffectus. utque glisceret dignatio sacerdo-
tum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas cae-
srimonias, decretum Corneliae virgini, quae in locum Scan-
tiae capiebatur, sestertium vicies, et quotiens Augusta thea-
trum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.

- 17 Cornelio Cethego, Visellio Varrone consulibus pontifi-
ces, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incola-
10 mitate principis vota susciperent, Neronem quoque et Dru-
sum isdem dis commendavere, non tam caritate iuvenum
quam adulatione; quae moribus corruptis perinde anceps, si
nulla et ubi nimia est. nam Tiberius haud unquam domui
Germanici mitis, tum vero aequari adolescentes senectae suae
15 impatienter indoluit; accitosque pontifices percunctatus est num
id precibus Agrippinae aut minis tribuissent. et illi quidem,
quanquam abnuerent, modico perstricti (etenim pars magna
e propinquis ipsius aut primores civitatis erant): ceterum in
20 senatu oratione monuit in posterum ne quis mobiles adolescen-
tium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret.
instabat quippe Seianus, incusabatque diductam civitatem ut
civili bello; esse qui se partium Agrippinae vocent, ac ni
resistatur, fore pluris; neque aliud gliscentis discordiae re-

1. *flaminica*] flaminia appellari mu-
lier ipsa videtur, ex lapide prisco:
Marcella flaminia Augustae. LRS.
flaminiam alii distingui volunt e
Festo, qui flaminiam facit sacerdo-
tulum, quae flaminicae praeministret.
sed monumenta antiqua non con-
sentiant. in Inscr. ant. ap. Reines.
Cl. 5 n. 48 memoratur *flamen Mar-
tialis et Aemilia flaminia* uxor. et
Insc. 49 *Flavia Flamina Flutalis*,
ubi v. Reinesium. ERN.

6. ns xx.] lege *sestertium vicies*.
nam plus esse debet quam antea
datum, quia dignationem augere et
cupiditatem capessendi sacerdoti in-
ficere voluit. atqui antea 2 86 iam
dederat *decies sestertium*: ergo iam
duplum. ERN.

7. *Vestalium*] quibus locus e re-
gione praetoris. Suet. Aug. 44:

*solis virginibus Vestalibus locum in
theatro separatim et contra prae-
toris tribunal datum*. LRS.

10. *vota susciperent*] de quibus
dicam 16 22, Exc. B. ceterum
notat Dio 57 24 hoc anno prima de-
cennalia Tiberii Caesaris celebrata;
quorum originem peto ab eodem
scriptore 53 16. LRS.

19. *mobiles*] qui adhuc inclinare se
in partem deteriorem possent, ne-
que ita cogniti essent ut de eorum
constantia certi esse possent. Suet.
Tib. 54 de eadem re: *non
debere talia praemia tribui nisi ex-
pertis et aetate provectis*. adde quae
ipse de se dixit ap. Suet. 67, quare
patris patriae appellationem sibi dari
nollet. haec non dixissem, nisi vi-
derem Addalium hic haesisse. ERN.

medium quam si unus alterve maxime prompti subverteren-
 18 tur. qua causa Gaium Silium et Titum Sabinum adgreditur.
 amicitia Germanici perniciosa utrique, Silio et quod ingen-
 tis exercitus septem per annos moderator, partisque apud
 Germaniam triumphalibus Sacroviriani belli victor, quanto
 maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergeba-
 tur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intempe-
 rantia, immodice iactantis suum militem in obsequio dura-
 viasse, cum alii ad seditiones prolaberentur; neque mansu-
 19 rum Tiberio imperium, si is quoque legionibus cupido no-
 vandi fuisset. destrui per haec fortunam suam Caesar, im-
 paremque tanto merito rebatur. nam beneficia eo usque laeta
 sunt, dum videantur exsolvī posse: ubi multum antevenere,
 19 pro gratia odium redditur. erat uxor Silio Sosia Galla, ca-
 15 ritate Agrippinae invidia principi. hos corripī, dilato ad
 tempus Sabino, placitum immissusque Varro consul, qui
 paternas inimicitias obtendens odii Seiani per dedecus suum
 gratificabatur. precante reo brevem moram, dum accusator
 consulatu abiret, adversatus est Caesar: solitum quippe ma-
 20 gistratibus diem privatis dicere; nec infringendum consulis
 ius, cuius vigiliis niteretur ne quod res publica detrimentum
 caperet. proprium id Tiberio fuit scelera nuper reperta pri-
 acis verbis obtegere. igitur multa asseveratione, quasi aut
 legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul aut illud res

1. *prompti*] Cicero ad fam. 7 18: *tres fratres summo loco natos, prom-
 ptos, non indiscretos, te nolo ha-
 bere iratos.* Instans 22 2: *ex
 plebe quoque locupletissimos et prom-
 ptissimos interfecit.* noster in Agri-
 colis 3: *multi fortuitis casibus,
 promptissimum quisque sacvitiū prin-
 cipis interfecerunt.* Gron. ceterum
 temperant ratio considerat subvertunt.
 Ean.

2. *Titum*] Titurium Muretus le-
 gendum putat; quo nomine fuit
 quidam Dillii Caesaris legatus.
 Ean. v. B. G. 5 24. Oz.

3. *Silio et quod*] sic interpan-
 gendam, ut iam monuit Acidalius:
 Silio etiam haec causa perniciosa,
 hoc perniciosum fuit. Ean. de Silio
 v. 1 31. 2 6. 3 43.

5. *quanto maiore m. proc.*] quanto
 maioris dignitatis et gloriae esset,
 quantoque altiore adeo e fastigio
 rueret. notum illud Claud. in Ruf.
 1 22: *tolluntur in altum, ut lapsi
 graviore ruant.* Ean.

14. *pro gratia odium redditur*] Se-
 neca ep. 19: *quidam quo plus de-
 bent, magis oderunt. leve per alie-
 num debitorem facit, grave inimi-
 cum.* Lips.

22. *proprium*] quo prius M.

23. *nulla aduersione*] cum ma-
 gna severitatis et gravitatis specie,
 nove dictum. Cf. o. 42 et 6 2. Ean.

24. *aut Varro consul*] Harleium
 corrigit per Varronem consulem, ut
 tu cave tam infelictiter corrigenti
 auscultes. Cicero fam. 7 30: *cella
 QMaximi, quem stū consulem esse*

publica esset, coguntur patres, silente reo, vel si defensionem coeptaret, non occultante cuius ira premeretur. conscientia belli. Saevir diu dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, et uxor Sosia arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haerebant; sed cuncta quaestione maiestatis exercita, et Silius imminentem damnationem voluntario
 20 sine praevertit. saevitum tamen in bona, non ut stipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim quae fisco petebantur, ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia
 10 fuit. Sosia in exilium pellitur Asinii Galli sententia, qui

dicebant. ib. 9 14: quem quidem, post te venturum, volum' possintis vere cōsulem dicere. et 4 1: te frustra in senatum sive potius in conventum senatorum esse venturum. GRON.: similiter Cicero in Philippicis saepe negat consulem esse Antonium. sed tamen inde sensus commodus non fit. non enim quaeritur an dignus consulis nomine Varro, sed an, qui consulis potestatem habeat, accusator esse possit salva aequitate; quod ea prematur reus. ERN.

4. *uxor Sosia] ib. nominalibus, de quibus Caecina queritur 3 33. ceterum IGonovius sic vult distingui: coguntur Patres. silente reo - arguebantur. conscientia belli - arguebantur. ERN.*

7. *stipendiariis i. e. Oallis provincialibus, quos exhauserat. LIPS. alibi provinciales aut socios vocat, ut supra c. 13 et 15. sed in omnibus fere provinciis erant civitates tributariae sive stipendiariae. itaque ab his hoc locq provinciales dicti. vide quae dixi in Clave Cl. in h. v. ERN.*

8. *sed liberalitas Augusti avulsa] alii aliter in loco, ut solet, obscuro. et fere intellegunt, avulsis separatique iis quae Augustus donq ei dederat, reliqua petita in fiscum. ego putarem, illa vel maxima obnoxia fuisse et ut ab ingrato repetenda. sed meo iudicio nihil hic de prime Augusto, de Tiberio ipso sermo est; et hic denique avaritiam*

eius se revelasse, antea occultam. legem pro hoc sensu Augusti convulsa. supra 3 18 Tacitus dixit Tiberium adversus pecuniam satis firmatus fuisse, et alibi sic ostendit. LIPS. recte negat Freinsheymius Tiberium hic intelligi, qui auspium a Tacito Augustus vocatur. obscuritatem loco attulit Taciti consuetudo perpetua, non probata illa meliori aetati, variandae constructionis in singulis membris, sensus est: non tam de repetundis accusatus est, cuius criminis convinci poterat, quam maiestatis. et tamen in bona impetus factus, non quo sociis redderentur, quibus expulset (etiam illi non repetebant, nec de repetundis reus fuerat), sed ut Augusti dona ab hominis ingrati et maiestatis convicti bonis avellerentur. itaque summa facta est omnium quae Augustus dedisset, eaque in fiscum petita. haec inter se optime cohaerent; et ita accepit etiam Freinsheymius, computatio facta est nominum, ut in causa repetundarum fieri solebat; de qua coestat e Cicerois Verrinis. adde supra 1 72. locus similis est mox 23: erat illi — in manus audiebantur. ERN.

10. *diligentia] est avaritia, studium pecuniae augendae, cupiditas pecuniae. sic optimis scriptoribus saepe tamen etiam in bonam partem diligentia dicitur, ut cum pater familias diligens vocatur. Cic. Verr. 1 48; qui in ea re advenit et hereditaria tam diligens et attentus esset. ERN.*

partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat. contra Marcus Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cetera liberis concessit. hunc ego Lepidum temporibus illis gravem et sapientem virum fuisse comperio: nam pleraque ab saevis adulationibus aliorum in melius flexit. neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate et gratia apud Tiberium vigerit. unde dubitare cogor, fató et sorte nascendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam et deforme obsequium pergere iter ambitione ac periculis vacuum. at Messalinus Cotta haud minus claris maioribus, sed animo diversus, censuit cavendum senatus consulto ut quanquam

3. *legis*] ut censeo, Iuliae de maiestate. nam quod alii de Papia suspicantur, refuto. dicit a me Tacitus, qui cuncta in hac quaestione exercita scribit lege maiestatis. quarta autem praemium non in hac solum, sed etiam de repetundis lege. de qua ipsa nihil abnuo quin hic accipiamus. Asconius in Verrem non uno loco ostendit quadriplatores officios á praemio quartae, quam consequebantur. inuit ipse Cicero lege et more id receptum, non enim, inquit, *spolia CVeris, sed eximiationem populi Romani concupisci*. fortasse et in criminibus alii praemium idem. idéo vulgare praemium id interpretor in Paulo l. 18 de iure fisci. *heredem*, ait, *cum ultra vulgare praemium nihil conuecturum*. de lege maiestatis auctor mihi adfirmandi Iosephus 19 2, ubi de servis quos Caius in domos emittebat: *ῥῆδιον γὰρ* inquit *ψευδαίμενοις τε κατὰ τῶν κυρίων πεπιστεύεσθαι, καὶ τὰ χρήματα ἐνδεύεσθαι αὐτῶν ἅμα ἐλευθέροις τε εἶναι καὶ πλουσίοις μισθῶ τῶν κατηγοριῶν, διὰ τὸ ἅλλα αὐτοῖς προκίεσθαι τὰς δοῖδας τῶν οὐσιῶν*. si octava servo, bene colligo libero quartam, nec in servili accusatione aliud capere persuadeor quam crimen maiestatis. illud moneo, principum aequo non tam ex lege quam arbitrio senatus praemia decreta. 6 47:

*qua damnata cum praemium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit. sic 16 12: ἡ-
berto et accusatori praemium operae (non pecunia ulla, sed) locus in
theatro inter tribunicios viatores da-
tur. interdum certa pecunia attri-
buita, ut Eprio Marcello quin-
quagies ns Thrasea damnato, Re-
gulo septuagies ns et sacerdotium
damnato Crasso. Tac. A. 16 33,
H. 4 42. nec praetercundas hic
Dionis locus, qui de praemiis eorum
qui Caesaris percussores accusabant,
46 49. χρήματα ἰσχυρὰ ἐκ τῆς τοῦ
ἀλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἣ
τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἰ τινα
ἄρα ἔχων ἦν, τὸ τε μηχανή, μήτ'
αὐτὸν τοὺς τε υἱεῖς τοὺς τε ἑγγό-
νους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμ-
βανον. ut videantur legis eius Pe-
diae exemplo instituta praemia accu-
satorum. Lira.*

13. *cavendum SC.*] et cautum non dubie hoc anno. si enim ante, quorsus haec sententia? tamen Ulpianus de officio proconsulis l. 4 2 decretum id refert ad Cottam et Messallam consules, i. e. ad quartum ante annum. ait: *proficisci quidem proconsulem melius est sine uxore; sed et cum uxore potest, dummodo sciat senatum Cotta et Messalla consulibus censuisse futu-
rum ut, si quid uxores eorum qui ad officia proficiscuntur deliquerint,*

nostra venerit, ne divulgata atque incredibilia avide accepta veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

- 12 Ceterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum simulatione magis quam libens induebat, domumque Germanici revirescere occulti lactabantur. quod principium favoris, et mater Agrippina spem male tegens, perniciem acceleravere. nam Seianus ubi videt mortem Drusi inultam interfectoꝝ, sine maerore publice esse, ferox scelerum, et quia prima provenerant, 10 volutare secum quonam modo Germanici liberos peryteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregia custodum fide et pudicitia Agrippinae impenetrabili. igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustae odium, recentem Liviae conscientiam exagitare, ut

quod inedita cura est, ex felicissima restitutione Helmsii. idem 2 4 16: hoc pretium curae dulce recentis erat. Martialis 10 2: festinata prior decimi mihi cura libelli. Gron. ne M deest.

3. laudante filium] velo quidem interposito, ne pontificis maximi oculi adspectu cadaveris funestarentur. Seneca, Consol. ad Mariam 15; Tiberius Caesar et quem genuerat et quem adoptaverat amisi, ipse tamen pro rostris laudavit filium, statitque in conspectu posito corpore, interiecta tantummodo velamento, quod pontificis oculos a funere arceret. recenset eundem ritum Dio 54 28 in funere Agrippae, sed causam eius ignorare fatetur, et quam Seneca dedit, refellit, verba sunt τὸν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτοῦ εἶπε, παραπέτασμα τι πρὸ τοῦ νεκροῦ παρατείνας· ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἰρηται δὲ ὅμως τοῖς μὲν ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἐπραττεν· οὐκ ὁρθῶς φρονοῦσιν, αὐτὲ γὰρ τῷ ἀρχιερεῖ ἀπείρηται νεκρὸν ὁρᾶν, οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος ταῖς ἀπογραφαῖς μέλλῃ ἐπάξειν. haec Dio; sed ego existimo de pontifice Senecam vera dicere; sacer enim; ideoque non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed et statuas deorum voluerunt. quae si in loco positae

ubi supplicia et caedes, velari eas mos fuit aut transferri. notat ipse Dio 60 13. Claudius, inquit, delectabatur gladiatoribus, et praesertim meridianis. ideo plerosque servos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. eorumque tantus fuit numerus ut Augusti statuum eo loci posita iusserit transferri, ne aut semper adspiceret caedes aut semper velata esset. ceterum de pontifice in Iudaeorum rita simile Philo notat, de Monarchia 2 p. 827, a cadavere arceri. Lips,

5. revirescere] sic M, sic editiones Beroaldi, Alciati, Rhemani, Aldi, in Lipsianam editionem vitio operarum aut correctoris irrepsit reviviscere: non enim tacitus recepisset et contra libros Lipsius; unde in sequentes edd. venit, donec vetus restituit IGronovius. adde H. 3 7. Ern.

11. spargi venenum] verbum primum in ea re, quo usus etiam Cicero Catil. 2 10: qui spargere venena didicerunt. Ern.

14. exagitare] irritare, instigare. sic plethm exagitare dixit Sallust, Catil. 38. ceterum sensus est: et Augustam odio vetere et Liviam recentis sceleris conscientia instigavit; usus est callide odio Augustae et conscientia Liviae, ut eas inci-

superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi apud Caesarem arguerent. adque haec calidis criminatoribus, inter quos delegerat Iulium Postumum, per adulterium Mutillae Priscae inter intimos aviae, et consiliis suis peridoneum, quia Prisca in animo Augustae valida, anum suapte natura potentiae anxiam insociabilem nurui efficiebat. Agrippinae quoque proximi illiciebantur pravis sermonibus tumidos spiritus perstimulare.

13 At Tiberius nihil intermissa rerum cura, negotia pro solatis accipiens, ius civium, preces sociorum tractabat; factaque auctore eo senatus consulta ut civitati Cibyriticae apud Asiam, Aegiensi apud Achaia, motu terrae labefactis, subveniretur remissione tributi in triennium, et Vibius Sertenus proconsul ulterioris Hispaniae, de vi publica damnatus

tacet in Agrippinam, permoveretque ut eam arguerent. ERN.

1. Muretus emendabat *superbam* sic: *superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis inhiare dominationi*; quod etiam placebat Grutero, mihi quoque verissimum videtur. *subnixa* melius et magis e consuetudine Latinorum referetur ad *popularibus studiis* quam ad *fecunditate*. *subnixa* opibus dixit, ni fallor, Livius. Quintil. 6 3: *fultus ope*. *monstr* 11 1; *propinquitatibus validis subnixus*; et sic alibi quoque. ERN.

2. *atque haec*] Acidalins *adque haec*, vel *at super haec*, vel *ad haec*. rectissime. nam alias constructio et sensus non constant. novum artificium narrare incipit. *atque* et *adque* in libris permixti notum est. itaque non dubitavi rescribere *adque*. Broterius hanc correctionem non probabilem dicit, sed nulla causa commemorata, nec serie orationis vulgatae demonstrata, quam nos nullam videmus. ERN. *adque* etiam in M esse videtur; tacet enim Furia.

3. *Iulium Postumum*] estne ille qui praefectus Aegypto postea? de quo Romae lapis (ap. Grut. 113 1.) *pro salute Ti. Claudii Caesaris Aug. Germanici pont. max. trib. pot. 7, cos. 4, imp. 15, p. p., censoris. . . . librorumque. . . ex voto sus-*

cepto C. Iulius Sex. f. Cor. Postumus praef. Aegypti. vix puto; Claudii enim aeo ille floruit; non hoc Tiberiano. Lira. *post usum M.*

4. *Mutillae Priscae*] Freinshemius putat eandem esse, quae vitiose apud Dionem 58 4 *ΜουτILLA ΠΡΙΣΚΑ*, facili ob similitudinem litterarum lapsu, pro *ΜουτILLA*, CGemini Rufi uxor. ERN.

7. *pravis serm. 1. sp. perstimulare*] sic apud Livium, quamquam de alius ingenii homine, Demetrio, 40 23: *misus hic comes, cum simplicitatem iuvenis incauti et suis laud immerito succensentis, assentiando indignandoque et ipse vicem eius, capta ret*. ERN.

12. *Aegiensi*] in M est *Aeginensi*. unde Beroaldus dedit *Aeginensi*. sed Rhennanus Aldus et secuti dederunt *Aggiresenses*. utrum vitium sit typographicum in editione Rhennani pro *Aeginensi*, an data opera sic correctum sit, quia *Aegina* nulla in Achaia, sed *Aegira*, non pro certo dicam, quamquam magis in hoc inclino. sed Tacitus etiam potuit dedisse *Aegiensi* ab *Aegio* Achaiae urbe, nobilitata quondam concilio Achaeorum (Liv. 38 30), idque praefert IGronovius. itaque et recepi, quippe magis consentaneum lectioni codicis, quam est altera illa correctio. ERN.

14. *ulterioris Hispaniae* i. e. Bae-

ob atrocitatem morum, in insulam Amorgum deportatur. Carsidius Sacerdos, reus tanquam frumento hostem Tacfarinatum iuvisset, absolvitur, eiusdemque criminis Gaius Gracchus. hunc comitem exsilii admodum infantem pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. illic adultus inter extorres et liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur; neque tamen effugit magnae fortunae pericula. ac ni Aelius Lamia et Lucius Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis et paternis adversis foret abstractus.

14. In quaque annus legationes Graecarum civitatum habuit, Samiis Iunonis, Cois Aesculapii delubro vetustum asyli ius ut firmaretur potentibus. Samii decreto Amphictyonum nitebantur, quis praecipuum fuit rerum omnium iudicium, qua tempestate Graeci conditis per Asiam urbibus ora maris po-

ticae, quae populo relicta, et ideo in ea proconsul. plura distinctius de Hispaniae divisione infra ad H. I 13. Lips. M Procons. unde Beronaldus expressit Proconsule; quod secutus est Gronovius. at vide, quae dixi ad 2 52. certe ex huius loci scriptura nihil definiri potest. Ern.

1. *temporum*] placet olim emendatio *morum*, quam velim distinctione iuvare hoc modo: *de vi publica damnatus ob atrocitatem morum, in insulam*. facilis exscribentium lapsus repetitione syllabae, *tem morum*. etsi non sum ignarus a Suetonio *temporum atrocitatem* dictam, Calig. 6. sed hic, ut censeo, parum opportune. puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Iuliae: *Iulia de vi publica tenetur, qui cum imperium potestatemve haberet, civem Romanum adversus provocationem necaverit, verberaverit, iusservit quid fieri, aut quid in colium iniecerit ut torqueatur*. Lips.

2. *Carsius*] sic M et editi. Reinesius in margine scripsit: *an Carsidius?* ex inscr. ap. Grut. p. 767 10, ubi haec ipsa coniectura Reinesii adscripta in editione secunda adinvenitur non parum observatione

ad 2 63. sed multo certiori argumento intelligitur *Carsidius* esse legendum ex 6 48. ubi *Carsidius Sacerdos*: sic enim ibi scribendum, non *Grasidius*. itaque non dubitavi recipere in textum. Ern.

4. *pater Sempronius*] qui adulter in Iulia, supra 1 53. Lips.

7. *sordidas merces* i. e. quaram mutatio sordida homini nobili genere nato. vivebat e quaestu sordido i. e. indigno nobilitate sua. non tam ad merces aut certum mercium genus respicitur, sed ad mercaturam universam, quae sordida putabatur et indecora nobili homini. sic mox c. 14 *levissima oblectatio* est hominum levium, indigna gravi viro. Ern.

8. *lamina* M.

13. *vetustus tum asyli* M.

14. *decreto Amphictyonum*] de hoc concilio Graeciae, quod his quotannis, vere et autumnus, celebratum missis civitatum legatis, cognoscere licet e Demosthenis Or. de Corona c. 49. 50. 51. copiosa de Amphictyonibus collectanea dedit van Dalen in Diss. ad antiq. et marmora diss. 6. Ern.

15. *iudicium ea qua* M

tiebantur. neque dispar apud Coos antiquitas, et accedebat meritum ex loco: nam cives Romanos templo Aesculapii induxerant, cum iussu regis Mithridatis apud cunctas Asiae insulas et urbes trucidarentur. variis dehinc et saepius irritis praetorum questibus, postremo Caesar de immodestia histionum rettulit: multa ab iis in publicum seditiose, foeda per domos tentari; Oscum quondam ludicrum, levissimae apud vulgum oblectationis, eo flagitiorum et virium venisse ut auctoritate patrum coercendum sit. pulsi tum histriones Italia.

15 Idem annus alio quoque luctu Caesarem afficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo, neque minus morte amici. is fuit Lucilius Longus, omnium illi tristium laetorumque socius, unusque e senatoribus Rhodii secessus comes, ita, quanquam novo homini, censorium funus, effigiem

7. *Oscum ludicrum*] quod celebratum Romae, non Romana lingua. Strabo 5 p. 233: Ἰδιον δέ τι τοῖς Ὀσχοῖς καὶ τῷ τῶν Ἀσσυρίων ἔθνεϊ συμβέβηκε· τῶν μὲν γὰρ Ὀσκῶν ἐκκλειομένων ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε καὶ ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατὰ τινὰ ἀγῶνα πάτριον καὶ μιμολογεῖσθαι. censent idem cum Atellanis ludis; nec errant: nam Atella Oscanum urbs. sermo autem Oscanus diversus a Latino. Titinnius ap. Festum in v. *Oscum*: qui *Occe* et *Volce* fabulantur, nam Latine nesciunt. quo et Campani usi videntur, et ut Livius alibi me docet, Samnites. Ltrs. adde Liv. 7 2. ceterum de pantomimorum saltatione sermo est, de qua dictum ad l 54. cf. ad l 4 21. Eav.

8. ut M deest.

14. *censorium funus*] quaeri video quid sit censorium funus. Vertimus censuit id esse, in cuius nimiam pompam, ut in opus censorium, animadvertere censoribus licuisset, nisi iussus praetoris adfuisset. nimis velim, ad mensam mihi laurus sit quam mordeam: ita praecordia mihi saliant ad risum. alii idem putant funus publicum, funus censorium, funus indictivum, non ludio. arbitror ego funus publicum et indictivum eadem; nec aliud esse quam cum denuntiatur et

indicitur publicitus per praeconem. censorium partem eius esse: id est, ut omne censorium funus publicum sit (qui enim aliter honoratum esse potest?) et non omne publicum censorium. ut inter magistratus honoratissimi censors, isque camalus quasi reliquarum dignitatum, sic inter funera illud primo loco. itaque Capitolinus de Pertinace 15: *funus imaginarium ei et censorium ductum est, et ab ipso Severo funebri laudatione honoratus est*. Tacitus de Sabino fratre imperatoris H. 4 47: *funusque censorium Flavio Sabino ductum*. et l 3 2: *decretum Claudio censorium funus et max consecratio*. qua ergo nota eximium hoc funus? credo ista, ut omnia in eo purpurea essent, vestes stragulaeque; in aliis tantum purpura praetexta. non obscure annuere mihi videtur Polybius 6 53. postrema Graece sic habent: ἐὰν μὲν ὑπατος ἢ στρατηγὸς ἢ γεγωνὴς, περιπορεύους (intellige ἐσθῆτας λαμβάνουσιν), ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρεὴς, ἐὰν δὲ καὶ τεθροαμβευκὴς, διαχρύσεος. publico autem funeri opponitur tacitum, id est sine pompa, sine designatore, sine ludis, pracone, indictione, silens et quietum. Seneca de Tranq. l 1: *quid opus est saeculis duratūra componere? vis tu nunc id agere ut te posteri taceant? mori*

apud forum Augusti publica pecunia patres decrevere; apud quos etiam tum cuncta tractabantur, adeo ut procurator Asiae Lucilius Capito accusante provincia causam dixerit, magna cum asseveratione principis non se ius nisi in servitute et pecuniis familiares dedisse: quodsi vim praetoris usurpasset manibusque militum usus foret, spreta in eo mandata sua: audirent socios. ita reus cognito negotio damnatur. ob quam ultionem, et quia priore anno in Gaium Silanum vindicatum erat, decrevere Asiae urbes templum Tiberio matrique eius ac senatui. et permissum statuere; egitque Nero grates ea causa patribus atque avo, laetas inter audientium affectiones, qui recenti memoria Germanici illum adspici, illum audiri rebantur. aderantque iuveni modestia ac forma principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculum gratiora.

16 Sub idem tempus de flamine Diali in locum Servii Ma-

natus es. minus molestiarum habet funus tacitum.

ADD. E Polybii verbis suspicere distinctum censorium funus a triumphali fuisse, et hoc dignius. mihi ita non videtur. primum quia nemo Latinorum triumphale nominat. deinde quia censorium reperio principibus ipsis ductum, ut Claudio, ut Pertinaci, quos constat honestissimo affectos. tertio quia illa ipsa ornamenta, quae triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. vide Xiphil. in Severo 74 4. curram huic intervenisse ritu triumphantium non opinor. nam quod in Propertio legis 4 11 102, *cuius honoratis ossa vehantur equis*, verius est *aquis*; et ille ipse poeta superiori eius libri elegia in amne infero distinxit duplices sedes et navigationes. quod in Dione etiam 56 34 scriptum, funere Augusti imaginem eius unam (tres enim fuerint) vectam ἐν ἁρματός πομπικῶν, i. e. *curru triumphali*, ut interpretes volunt, ego malletm *curru pompali*, et carpentum intellegam, quo per pompam circensium dii transvecti. hoc enim novi honoris genus apposite tributum novo divo. Lips. idem sensit Casaubonus ad Capitolin. Pert. 15, idemque deinde *funus regium, imperatorium* dictam. nempe etiam

censorium omnino dictum est de eo quod esset honoratissimum, pulcherrimum, ut docet Salmastius ad Capitolia. Anton. Phil. 22. Ryckius tamen sequitur Gutherium, qui (de iure man. 2 2) publicum et censorium nil differre putat. eorum sententia adjuvatur duabus rationibus, prima, quod Dio 58 19 Lepidum praefecto urbis tribuit δημοτικὴν ταφὴν, noster Aelio Lamiae praefecto urbis *censorium funus* 6 27; altera, quod ib. c. 11 praefectus urbi essetur *publico funere*, c. 27 alius praefectus *censorio*. an dicimus Dionem genus pro specie posuisse? non eodem funere sepultos Pisonem et Lamiam? non credo. clarum autem erit comparanti Dionem ibi excerpisse Tacitum. Ern.

1. *apud forum Augusti*] ubi in utraque porticu ab ipso Augusto locatae statucae omnium veterum ducum. Suet. 31. Lips.

2. *procurator Asiae*] eadem omnia e Tacito Dio 57 23. Lips.

10. *permissum statuere*] int. templum quod decreverant. nam non licuit tales honores, ut templa, dios festos, in honorem Caesaris instituere et usurpare, nisi praecibus et consentientibus ipsis. atque interdum etiam res negata est. v. infra c. 37. Ern.

ingineasis defuncti legendo, simul roganda nova lege dis-
servit Caesar. nam patricios confarreatis parentibus genitos tres
simul nominari, ex quis unus legeretur, vetusto more; neque
adesse, ut olim, eam copiam, omisa confarreati assuetudine
sunt inter paucos retenta. pluresque eius rei causas affere-
bat, potissimam penes incuriam virorum feminarumque: ac-
cedere ipsius caerimoniae difficultates, quae consulto vitaren-
tur, et quando exiret a iure patrio qui id flaminium apisce-
retur quaeque in manum flaminis conveniret. ita medendum
senatus decreto aut lege, sicut Augustus quaedam ex horrida
illa antiquitate ad praesentem usum flexisset. igitur tracta-
tis religionibus placitum instituto flaminum nihil demutari;

2. *patricios confarr. par.*] aqua
alibi tam expressi ritus in legendo
diali. ait patricios, quia, cum
quindecim flamines essent, ex his
tres priimi, instituti a Numa, non
nisi ex patribus legebantur, sique
maiores dicti. alii etiam e plebe,
appellatique flamines minores. addit
confarreatis parentibus, quia, ut
Plinius ait 18. 3, in sacris nihil
religiosius confarreatiois vinculo
erat. triplex enim matrimonii con-
trahendi mos, usu, farre, coem-
ptione. antiquissimum genus farre
videtur, quod Dionysius 2 28 ad-
pellat γάμου κατὰ τοὺς ἱεροὺς νό-
μους. eratque necessum non solum
flaminem nasci confarreatis paten-
tibus, sed et ipsam cum flaminica
farre iungi. Servius Danielis in
excerptis a Pithoeo ad Georg. 1 31:
tribus modis apud veteres nuptiae
fiebant, uni, si verbi gratia mulier
anno uno cum viro, licet sine legi-
bus, fuisset; farre, cum per pon-
tificem maximum et Dialem flami-
nem per fruges et molam salisam
coniungebantur, unde confarreatio
appellatur, ex quibus nuptiis pa-
trimi et matrimi nascebantur; coem-
ptione vero atque in manum conven-
tione, cum illa in filiae locum, ma-
ritus in patris veniebat, ut si quis
prior fuisset defunctus, locum heredi-
tatis iustum alteri faceret. iterum
ad Aen. 4 104: quid enim est
aliud dextrae quam in manum con-
venire? quae conventio eo ritu per-

ficatur, ut aqua et igni adhibitis,
duobus maximis elementis, natura
coniuncta habeatur. quae res ad
farreatas nuptias pertinet, quibus
flaminem et flaminicam iure ponti-
ficis in matrimonium necesse est con-
venire, et ibi ad. 7. 374: mos fuit
flamini ac flaminicae, ut per far-
reationem in nuptias convenirent,
vellas duas iungatas ovium pelle super-
insecta poni eius ovis quae hostia
fuisset; et ibi nubentes velatis ci-
vibus in confarreatione flamen ac
flaminica residerent. confarreatio-
nes autem tonitru ultimit. pulchrae
reliquiae. adde Festum in Diffar-
reatio, et Arnobium lib. 4. uxores
anim. dii habent, atque in coniun-
galia foedera conditionibus veniunt
ante quaestitis. non, farre, coem-
ptione gentilis lectuli sacramenta
conducunt. LIRA.

8. et quando amice] defectum lo-
cum censo, et deesse quae ad
caeremoniarum difficultatem perti-
nent, qui cunctis caerimoniaeque
flaminio adiunctae, habes apud Agel-
lium 10 15. LIRA. aliter sentio
cum Vertranse, Mercero, aliis,
qui locum integrum putant. quando
est quia, ut saepe apud nostrum,
quod et notavit Muretus. tres causas
commemoravit Tacitus; in quibus tra-
dendis variat, more suo, formam
loquendi. Gronovius testatur in
codice esse accederet, unde colligit
Tacitum scripasisse accedere et ipsius.
Eran.

sed lata lex quā flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. et filius Ma-
luginensis patri suffectus. utque glisceret dignatio sacerdo-
tum, atque ipsis promptior animus foret ad capessendas cae-
srimonias, decretum Corneliae virgini, quae in locum Scan-
tiae capiebatur, sestertium vicies, et quotiens Augusta thea-
trum introisset, ut sedes inter Vestalium consideret.

- 17 Cornelio Cethego, Visellio Varrone consuffibus pontifi-
ces, eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cum pro incolu-
10 mitate principis vota susciperent, Neronem quoque et Dru-
sum isdem dis commendavere, non tam caritate iuvenum
quam adulatione; quae moribus corruptis perinde anceps, si
nulla et ubi nimia est. nam Tiberius haud unquam domui
Germanici mitis, tum vero aequari adolescentes senectae suae
15 impatienter indoluit; accitosque pontifices percunctatus est num
id precibus Agrippinae aut minis tribuissent. et illi quidem,
quanquam abnuerent, modico perstricti (etenim pars magna
e propinquis ipsius aut primores civitatis erant): ceterum in
20 senatu oratione monuit in posterum ne quis mobiles adolescen-
tium animos praematuris honoribus ad superbiam extolleret.
instabat quippe Seianus, incusabatque diductam civitatem ut
civili bello; esse qui se partium Agrippinae vocent, ac ni
resistatur, fore pluris; neque aliud gliscentis discordiae re-

1. *flaminica*] flaminia appellari mu-
lier ipsa videtur, ex lapide prisco:
Marcella flaminia Augustae. Lirs.
flaminiam alii distingui volunt e
Festo, qui flaminiam facit sacerdo-
tulam, quae flaminicae praeministret.
sed monumenta antiqua non con-
sentiant. in Inscr. ant. ap. Reines.
Cl. 5 n. 48 memoratur *flamen Mar-
tialis et Aemilia flaminia* uxor. et
Inscr. 49 *Flavia Flamina Flavialis*,
abi v. Reinesium. ERM.

6. ns xx.] lege *sestertium vicies*.
nam plus esse debet quam antea
datum, quia dignationem augere et
cupiditatem capessendi sacerdoti in-
ficere voluit. atqui antea 2 86 iam
dederat *decies sestertium*: ergo iam
duplum. ERM.

7. *Vestalium*] quibus locus e re-
gione praetoris. Suet. Ang. 44:

*solis virginibus Vestalibus locum in
theatro separatim et contra prae-
toris tribunal dedit*. LIRS.

10. *vota susciperent*] de quibus
dicam 16 22, Exc. B. ceterum
notat Dio 57 24 hoc anno prima de-
cennalia Tiberii Caesaris celebrata;
quorum originem peto. ab eodem
scriptore 53 16. LIRS.

19. *mobiles*] qui adhuc inclinare ve-
in partem deteriorem possent, ne-
que ita cogniti essent ut de eorum
constantia certi esse possent. Suet.
Tib. 54 de eadem re: non
*debere talia praemia tribui nisi ex-
pertis et aetate provectis*. adde quae
ipse de se dixit ap. Suet. 67, quare
patris patriae appellationem sibi dari
nollet. haec non dixissem, nisi vi-
derem Acidaliu hic haesisse. ERM.

medium quam si unus alterve maxime prompti subverteren-
 18 tur. qua causa Gaium Silium et Titium Sabinum adgreditur.
 amicitia Germanici pernicioſa utrique, Silio et quod ingenti-
 bus exercitus septem per annos moderator, partisque apud
 Germaniam triumphalibus Sacroviriani belli victor, quanto
 maiore mole procideret, plus formidinis in alios disſergeba-
 tur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intempe-
 rantia, immodice iactantis suum militem in obsequio dura-
 viſſe, cum alii ad seditiones prolaberentur; neque mansu-
 19 rum Tiberio imperium, si his quoque legionibus cupidis no-
 vandi fuisset. destrui per hæc fortunam suam Cæſar, im-
 paremque tanto merito rebatur. nam beneficia eo usque laeta
 ſunt, dum videntur exſolvi poſſe: ubi multum antevenere,
 20 pro gratia odium redditur. erat uxor Silio Sosia Galla, ca-
 15 ritate Agrippinae inſiſſa principi. hos corripere, dilato ad
 tempus Sabino, placitum; immiſſusque Varro conſul, qui
 paternas inimicitias obtendens odii Seiani per dedecus suum
 gratificabatur. precante reo brevem moram, dum accuſator
 conſulatu abiret, adverſatus est Cæſar: ſolitum quippe ma-
 20 giſtratribus diem privatis dicere; nec infringendum conſulis
 ius, cuius vigiliis niteretur ne quod res publica detrimentum
 caperet. proprium id Tiberio fuit scelera neque reperta pri-
 ſciis verbis obtagere. igitur multa aſſeſeratione, quaſi aut
 legibus cum Silio ageretur, aut Varro conſul aut illud res

1. *prompti*] Cicero ad fam. 2 19: *eres fructus summo loco natos, prompti, non induratos, te nolo habere iustos.* Iuſtinus 22 2: *ex plebe quoque locupletissimos et promptissimos interfecit.* noſter in Agrippina 31 multo fortius casibus, *promptissimus quoque sacrificia principis intercedunt.* GRON. ceterum temporum ratio conſiderat ſubvertantur. Ean.

2. *Titium*] Titium Muretaſ legendum putat; quo nomine ſuit quidam Diuſſi Cæſaris legatus. Ean. v. B. G. 6 24. Ob.

3. *Silio et, quod*] ſic interpungendam, ut ſam monuit Acidalius: Silio etiam hæc cauſa pernicioſa, hæc pernicioſiſſima fuit. Ean. de Silio v. 1 31. 2 6. 3 43.

5. *quanto maiore m. proc.*] quanto maioris dignitatis et gloriae eſſet, quantoque altiore adeo e ſaſtigio rueret. notum illud Claud. in Ruf. 1 22: *tolluntur in altum, et lapsum graviore quant.* Ean.

14. *pro gratia odium redditur*] Seneca ep. 19: *quidam quo plus debent, magis oderunt. leve peſ alienum debitorem facit, grave inimicum.* Lirs.

22. *proprium*] quo prius M.

23. *multa adſeſeratione*] cum magne ſeveritatis et gravitatis ſpecie, nove dictum. Cf. c. 42 et 6 2. Ean.

24. *aut Varro conſul*] Harlaſon corrigit per Varroſem conſulem, et tu cave tam inſelictè corrigenti auſcultes. Cicero fam. 7 30: *cella QMarini, quem illi conſulem eſſe*

publica esset, coguntur patres, silente reo, vel si defensionem coeptaret, non occultante cuius ira premeretur. conscientia belli Saxovir diu dissimulatus, victoria per avaritiam foedata, et uxor Sosia arguebantur. nec dubie repetundarum criminibus haerebant: sed cuncta quaestione maiestatis exercita, et Silius imminentem damnationem voluntario
 20 sine praevertit. saevitum tamen in bona, non ut stipendiariis pecuniae redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti avulsa, computatis singillatim quae fisco petebantur, ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia
 10 fuit. Sosia in exilium pellitur Asinii Galli sententia, qui

dicebant. ib. 9 14: quem quidem, post te consulere, voluit potius vere eandem dicere. et 4 1: se frustra in senatum sive potius in conventum senatorum esse venturum. GRON. similiter Cicero in Philippicis saepe negat consulem esse Antonium. sed tamen inde sensus commodus non fit. non enim quaeritur an dignus consulis nomine Varro, sed an, qui consulis potestatem habeat, accusator esse possit salva aequitate; quod ea prematur reus. ERN.

4. *uxor Sosia] his nominibus, de quibus Caecina queritur 3 33. ceterum IUVENIUS sic vult distinguere: coguntur Patres. silente reo - prae-meretur: conscientia belli - arguebantur. ERN.*

7. *stipendiariis l. e. Gallis provincialibus, quos exhauserat. LIPS. alibi provinciales aut socios vocat, ut supra c. 13 et 15. sed in omnibus fere provinciis erant civitates tributariae sive stipendiariae. itaque ab his hoc loco provinciales dicti. vide quae dixi in Clave Cls. in h. v. ERN.*

8. *sed liberalitas Augusti avulsa] alii aliter in loco, ut solet, obscure, et fere intellegunt, avulsis separatimque iis quae Augustus donum ei dederat, reliqua petita in fisco, ege. putarem, illa vel maxima obnoxia fuisse et ut ab ingrato repetenda. sed meo iudicio nihil his de primo Augusto, de Tiberio ipso sermo est; et hic denique avaritiam*

eius se revelasse, antea occultam. legorem pro hoc sensu Augusti convulsa. supra 3 18 Tacitus dixit Tiberium adversus pecuniam satis firmum fuisse, et alibi sic ostendit. LIPS. recte negat Freinshegius Tiberium hic intelligi, qui nupiam a Tacito Augustus vocatur. obsecritatem loco attulit Taciti consuetudo perpetua, non probata illa meliori aetate, variandae constructionis in singulis membris, sensus est: non tam de repetundis accusatus est, cuius criminis convinci poterat, quam maiestatis. et tamen in bona impetus factus, non quo sociis redderentur, quibus eripuisse (etenim illi non repetebant, nec de repetundis reus fuerat), sed ut Augusti dona ab hominis ingrati et maiestatis convicti bonis avellerentur. itaque summa facta est omnium quae Augustus dedisset, eaque in fisco petita. haec inter se optime cohaerent; et ita accepit etiam Freinshegius, computatio facta est nominum, ut in causa repetundarum fieri solebat; de qua constat e Ciceronis Verrinis. adde supra 1 74. locum similis est mox 23: erat illi — in manus audiebantur. ERN.

10. *diligentia] est avaritia, studium pecuniae augendae, cupiditas pecuniae. sic optimis scriptoribus saepe tamen etiam in bonam partem diligentia dicitur, ut eam pater familias diligens vocatur. Cic. Verr. 1 48: qui in ea re adventitia et hereditaria tam diligens et attentus esset. ERN.*

partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat. contra Marcus Lepidus quartam accusatoribus secundum necessitudinem legis, cetera liberis concessit. hunc ego Lepidum temporibus illis gravem et sapientem virum fuisse comperio: nam pleraque ab saevis adulationibus aliorum in melius flexit. neque tamen temperamenti egebat, cum aequabili auctoritate et gratia apud Tiberium viguerit. unde dubitare cogor, fato et sorte hascendi, ut cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam et deforme obsequium pergere iter ambitione ac periculis vacuum. at Messalinus Cotta haud minus claris maioribus, sed animo diversus, censuit cavendum senatus consulto ut quanquam

3. legis] ut censeo, Iuliae de maiestate. nam quod alii de Papia suspicantur, refuto. dicit a me Tacitus, qui cuncta in hac quaestione exercita scribit lege maiestatis. quarta autem praemium non in hac solum, sed etiam de repetundis lege. de qua ipsa nihil abnuo quin hic accipiamus. Asconius in Verrem non uno loco ostendit quadruplatores dictos a praemio quartae, quam consequantur. innuit ipse Cicero lege et more id receptum. non enim, inquit, *spolia C. Verri, sed existimationem populi Romani convulsio*. fortasse et in criminibus alii praemium idem. ideo vulgare praemium id interpretor in Paulo l. 18 de fidei fisci. *heredem*, ait, *cui ultra vulgare praemium nihil concessiturum*. de lege maiestatis auctor mihi adfirmandi Iosephus 19 2, ubi de servis quos Caius in domos emittebat: *ἀξιόν γάρ* inquit *πενθεμένοις τε κατὰ τῶν κυρίων πεπιστεύσθαι, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασθαι αὐτῶν ἅμα ἐλευθέρους τε εἶναι καὶ πλουσίους μισθῶ τῶν πατηγορίων, διὰ τὸ ἅλλα αὐτοῖς προχειῖσθαι τὰς οὐδίας τῶν οὐσιῶν*. si octava servo, bene collige libero quartam. nec in servili accusatione aliud capere persuadeor quam crimen maiestatis. illud moneo, principum aeto non tam ex lege quam arbitrio senatus praemia decreta. 6 47:

qua damnata cum praemium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit. sic 16 12: *liberto et accusatori praemium operae* (non pecunia ulla, sed) *locus in theatro inter tribunicios viatores datur*. interdum certa pecunia attributa, ut Eprio Marcello quinquagies ns Thrasea damato, Regulo septuagies ns et sacerdotium damnato Crasso. Tac. A. 16 33, H. 4 42. nec praetereundas hic Dionis locus, qui de praemiis eorum qui Caesaris percussores accusabant, 46 49. *χρήματα* inquit *ἐκ τῆς τοῦ ἀλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἣ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἰ τινα ἄρα ἔχων ἦν, τὸ τε μηκέτι μητ' αὐτὸν τοῦς τε νεῖς τοῦς τε ἐγγόνους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμβανον*. ut videantur legis eius Pediae exemplo instituta praemia accusatorum. Lirs.

13. cavendum SC.] et cautum non dubie hoc anno. si enim ante, quorsus haec sententia? tamen Ulpianus de officio proconsulis l. 4 2 decretum id refert ad Cottam et Messallam consules, i. e. ad quartum ante annum. ait: *praeicisci quidem proconsulem melius est sine uxore; sed et cum uxore potest, dummodo sciat senatum Cotta et Messalla consulibus censuisse futurum ut, si quid uxores eorum qui ad officia praefiscuntur deliquerint,*

insontes magistratus et culpaе alienae nescii provincialibus uxorum criminibus perinde quam suis plecterentur.

- 21 Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. is namque, ut rettuli, cessurum se urbe ob factiones accusatorum in senatu clamitaverat, et spreta potentia Augustae trahere in ius Urgulianiam domoque principis excire ausus erat. quae in praesens Tiberius civiliter habuit: sed in animo revolvente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat. Pisonem Quintus Granius secreti sermonis incusavit adversum maiestatem habiti, adiecitque in domo eius venenum esse, eumque gladio accinctum introire curiam. quod ut atrocius vero transmissum: ceterorum, quae multa cumulabantur, receptus est reus; neque peractus ob mortem opportunam. relatum et de Cassio Severo exsule, qui sordidae originis, maleficae vitae, sed orandi validus,

ab ipsis ratio et vindicta exigitur. vir doctissimus (Cuiac. Obs. 6 30.) conatur legere senatum Cotta Messalino consulente censuisse. acute: sed me iudice non exsolvit ullum acamen Domitium hac culpa. Lips. Muretus etiam concitit censente. Ean.

3. *feroci]* ex iis quae mox et pluribus 1 12 tradita sunt, apparet ferociam h. l. in bonam partem dici, de homine forti, qui non timeat offensiones potentum, libere dicat quae indignitate sua movent animum. Ean.

9. *Pisonemque gravius]* mendum arguunt multa. primum quod accusator nemo expressus, ut solet. quod Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens imperatori. quod pars accusationis spreta dicitur, ut atrocior vero; quod non evenisset principe accusante. ne quis dicat non legitimam accusationem fuisse, tantum principis mandatum, ecce addit *ceterorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam.* at reus recipi siue accusatore non potuit. lego igitur *Pisonem QGranius.* Granii Romae non ignotum inde a Lucillii aeo, apud quem Graninus praeco; et intra 6 38 Gra-

nus Martianus, supra 1 74 Granius Marcellus. Lips.

11. *venenum esse]* quo fine? an ut Caesari praeberet? an potius ipse in necessitate uteretur? atque ita liberior scilicet, proviso exitu, ferociorque agitaret. et apparet ita mox factum, ac mortem sumpsisse. Lips.

13. *neque peractus]* h. e. sed accusatio reo mortuo non potuit ad exitum perduc, ut reus condemnaretur. hoc enim sensu haec aetas dixit *reum peragere* et secuta. v. Budaëus ad Pand. p. m. 300. sed Plinius ter dixit *pro reum facere*, ep. 8 9: *Salvius Liberalis legatos graviter increpuit, tanquam non omnes, quos mandasset provincia, reos peragissent.* atque sic antiquiores dixerunt. Ovid. Trist. 1 1 24: *et peragar populi publicus ore reus;* ubi male Ciofanius prioris sensu caput: nam sequitur *rex, cave, defendas.* et sic est etiam Pont. 4 6 30; Valer. M. 6 2 4, ubi iidem male Vorstius; Liv. 4 42. non igitur simpliciter veram quod Budaëus tradit. Ean.

14. *Cassio Severo]* qui primus flexisse dicitur ab illa recta et vetere dicendi via. quem et historiam scripsisse comperior ex Tertulliani

per inmodicos inimicitias ut iudicio iurati senatus Cretam amoveretur effecerat; atque illic eadem actitando recentia veteraque odia advertit, bonisque exutus, interdicto igni
22 atque aqua, saxo Seripho consenuit. per idem tempus
Plantius Silvanus, praetor, incertis causis, Aproniam coniugem in praeceps iecit; tractusque ad Caesarem ab Lucio Apronio accero turbata mente respondit, tanquam ipse somno gravis atque eo ignarus, et uxor sponte mortem sumpsisset, non cunctanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in
10 quo, reluctantis, et impulsae vestigia cernebantur. refert ad

Apolog. 19 et Suet. Vitell. 2. eius laudes vide apud Senecam patrem l. 8 Eux. Contr. initio. Lips.

1. per inmodicos inimicitias] suspectum. Lips.

iudicio iurati senatus] quod sub Augusto ei, accidit, scriptis etiam librisque abolitis. Suet. Ca. lig. 16, noster 172. ait iudicio iurati senatus, quod erat, cum senatus deam testem advocabat se censuram quod e fide sua reque publica videretur. Livius 42 21: ut iuratus senatus decerneret, qui eam rem querebat decerneretque. 30 40: patres igitur iurati (ita consueverat) ita censuerunt, uti consules provincias inter se compararent. Appianus B. C. 2 127: τούτου μόνου φεζόμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι πύουσι σφάσι ψήφον ἀναδοδῆναι περὶ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ ὄρχῳ. Tacitus infra c. 31: PSullium amovendum in insulam censuit tanta contentione animi, ut et iurgando obsisteret e re publica id esse. morem eam postea obtinuisse in omni senatu, idque lege quadam Traiani, colligas ex Plinii verbis, ep. 5 14: quin etiam Dextrum, qui primus diversum censuerat, perlata lege de senatu habendo, iurare coegit e re publica esse quod censuisset. Graeci id vocabant λεγὴν συμβουλὴν; et formula eius eleganter expressa apud Xenoph. Anab. 3 6, in oratione Hecatonymi. εἰ μὲν συμβουλευόμεναι ἂ βέλτιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλὰ μοι ἀγαθὰ γένοιτο, εἰ δὲ μὴ, τάναντία. αὕτη γὰρ ἡ λεγὰ συμβουλὴ λεγο-

μένη εἶναι δοκεῖ μοι παρῆναι. sed is mos quando primum coepit? haud temere dixerim. patet tamen Coriolani aevo, in cuius causa, tribuni plebis vpluat et impetrant ut senatus iuratus sententiam dicat, uti solet in consensu iudicium, Dionysius ait 7 39. Lips:

4. vero saxo. vide Strab. 10 p. 487. Lips. scripto M: vulgo Seripho.

bene consenuit. nam annis 25 in exilio haesit. Eusebius Chron.: Cassius Severus orator egregius xxv exsili sui anno, summa inopia, moritur, vix panno verenda conlectus. Lips.

5. Plantius Silvanus] similis at non eadem res narrata Quintil. 7 2. id autem genus de quo novissime dixi, non solum in scholis saepe tractatur, sed etiam in foro. nam id est in causa Naevii Aproniani (lego Nonii Aproniani) solum quacitum, praecipitane esset ab eo uxor, an se ipsa sua sponte iccisset. quam actionem equidem solum in hoc tempus emiseram; quod ipsum fecisse seductum invenit cupiditate gloriae fateor. de hoc ipso autem Plantio lapis (ap. Grut. p. 453.) Ti. Plantio M. f. a. n. Silvano Aeliano pontif. sodal. aug. III vir. a. a. a. f. f. q. Ti. Caesaris legat. leg. v. in Germania. Lips. male lapidem ad hunc Silvanum referri iam mounit Mercerus. nam ille Vespasiani ad tempora vixisse dicitur. non vidit Lipaius integrum titulum. Ean.

senatum, datisque iudiciis Urgulania Silvae avia pugionem nepoti misit. quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustae cum Urgulania. reus frustra tentato ferro venas praebuit exsolvendas. mox Numantina prior uxor eius, accusata intercesse carminibus et beneficiis vecordiam marito, insons iudicatur.

- 23 Is demum auctus populum Romanum longo adversum Numidam Tacfarinatem bello absolvit. nam priores duces ubi impetrando triumphatum insigni sufficere res suas crediderant, hostem omitebant; iamque tres laureatae in urbe statuae, et adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemaeo Iubae filio inventa incurioso, libertas regios et servilia imperia bello mutaverant. erat illi praedarum receptor ac socius populandi rex Garamantum, non ut cum exercitu incederet, sed missis levibus copiis, quae ex longinquo in manus audiebantur; ipsaque e provincia, ut quis fortunae inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Caesar post res a Blaeso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus, reportari nonam legionem iusserat, nec pro

1. *Urgulania*] Urgulanii in gente Plautia sunt. Iapis (ap. Grut. p. 452.) M. Plautius M. f. Urgulanus. et Suetonii Claudio 26 Plautia Urgulanilla, non Herculanilla, eius uxor; quod recte monuit ex veteri libro Torrentius. LIPS.

9. *sibi*] corrigo ubi. LIPS. M sub; quod quomodo ortum sit, facile intelligi potest. ERN.

10. *tres*] Furii Camilli, Lapronii, Iunii Blaesi. de statuis triumphalibus Plinius 33 46. et Tacitus in Agricola 40: igitur triumphalia ornamenta et illustris statuae honorem, et quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata discerni in senatu iubet. LIPS.

11. *raptabat*] non reptabat, ut vulgo. alibi: igitur raptare inter se, immittere latronum globos. LIPS.

12. *Ptolemaeo*] quem Caius postea interfecit. Suet. c. 26. Ptolemaeum regis Iubae filium consobrinum suum (erat enim et is Antonii ex Selena filia nepos) interfecit. Seneca

de Tranq. 11: Ptolemaeum regem Africae, Mithridatem Armeniae inter Caianae custodias vidimus? alter in exilium missus est: aliter ut meliore fide mitteretur optabat, ex verbis Senecae apparet dimissum Ptolemaeum, hoc per viam iuxta Caii interfectum. LIPS.

13. *bello mutaverant*] maluerant bellum gerere, belli pericula subire, quam servili libertorum imperio subesse. nam servilia imperia sunt libertorum, quibus nimium potestatis permiserat Ptolemaeus; et percontumtum servi vocantur, ut alibi apud nostrum videbimus fieri. ERN.

15. *incederet*] verbum *incedendi* habet aliquam gravitatis significationem, ut saepe monuerunt viri docti. Itaque eleganter dicitur de exercitu iusti et gravis armorum itinere. similiter mox *incessus* dicitur, item 3 74. ERN.

19. Met Beroaldus, Alciatus, proconsule eius anni, quod recepit Gronovius. sed vereor ne ultima littera orta sit ex initiali sequentis, et Ta-

consule eius anni Publius Dolabella retinere ausus erat, iussa
 24 principis magis quam incerta belli metuens. igitur Tacfarinas
 disperso rumore rem Romanam aliis quoque ab nationibus
 laederari, eoque paulatim Africa dededere, ac posse reliquos
 circumveniri, si cuncti quibus libertas servitio potior in-
 cubuissent, anget vires, positisque castris Thubuscum oppi-
 dum circumsidet. at Dolabella contracto quod erat militum,
 terrore nominis Romani, et quia Numidae peditum aciem
 ferre nequeunt, primo sui incessu solvit obsidium, locorum-
 10 que opportuna pertinuit; simul principes Musulamiorum
 defectionem creptantes securi percutit; dein quia pluribus
 adversum Tacfarinatem expeditionibus cognitum non gravi
 nec uno incursu consequendum hostem vagum, excito cum
 popularibus rege Ptolemaeo quattuor agmina parat, quae le-
 15 gatis aut tribunis data; et praedatorias manus delecti Mau-
 25 rorum duxere: ipse consulator aderat omnibus, nec multo
 post affertur Numidas apud castellum semirutum, ab ipsa
 quondam incensum, cui nomen Anzea, positis mapalibus
 consediisse, fias logo, quia vastis circum saltibus claudeba-
 20 tur. tum expeditae cohortes alaeque, quam in partem du-
 cerentur ignarae, cito agmine rapiuntur. simulque coeptus
 dies, et concentu tubarum ac truci clamore aderant semi-
 somnos in barbaros, praepeditis Numidarum equis aut di-

citas dederit proconsul; quod sensisse
 videntur, qui a Beroaldo discesserunt.
 adde ad 2 52. et mirum hic ser-
 vasse Beroaldum scripturam codicis,
 cum 2 52 non servavit. Ean.

1. *PDolabella*] cuius memoriam
 in Illyrico servat lapis (ap. Grut.
 p. 396): *PCornelio Dolabellae cps. VII.*
viro epulon. sodali Titiensi leg.
propr. divi Augusti et Ti. Caesaris
Augusti civitates superioris provin-
ciae Illyrici. Lira.

6. *Thubuscum opidum*] Maurita-
 niae Caesariensis. alias Tabusuptus
 et Succubae dictum. Lira.

9. cui, ut otiosum plane et nulli
 usui, Aridalius volebat mutari in
etiam. mallet et ipse, si codex
 scriptus faveret, aut necessitas ali-
 qua urgeret. Ean.

13. *aut*] sic codex scriptus; pro,

quo Beroaldus dedit ac sine neces-
 sitate. non tot habebat legatos Do-
 labella, ut omnibus legatum prae-
 ponere posset. itaque partim lega-
 tis, partim tribunis dedit. Ean.

19. *quia*] forte Tacitus scripsit
qui. Gron. crederem, si Cicero
 auctor esset aut Livius. in Tacito
 et alia eiusmodi loca reperias, ubi
 20 quia durius dicatur. 6 4. *Ha-*
terius invidiosior fuit, quia — me-
dilabatur, et sic sexcenties. Ean.

23. *praepeditis*] recte Froelshemius
 dictum indicat pro compeditis. πε-
 ποδισμένους appellat Xenophon lo-
 co, per omnia huic simili, παιδ. 3
 3, de Assyriis: πεποδισμένους γὰρ
 ἔχοντες τοὺς ἑπνούς ἐπὶ ταῖς φάτ-
 ναις καὶ εἰ τις ἐπ' αὐτοὺς τοι,
 ἔργον μὲν οὐκὸς λῦσαι ἑπνούς,
 ἔργον δὲ χαλινῶσαι, ἔργον δὲ

versos pastus pererrantibus. ab Romanis confertus pedes, dispositae turmae, cuncta praelio provisae: hostibus contra omnium nesciis non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo trahi, occidi, capi. infensus miles memoria laborum et adversum eludentis optatae totiens pugnae, se quisque ultione et sanguine explebant. differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes, notum tot praeliis, coniectentur; nonnisi duce interfecto requiem belli fore. at ille deiectis circum stipatoribus victoque iam filio et effusis undique Romanis, ruendo in tela, captivitatem haud inulta morte effugit. isque finis armis impositus. Dolabellae potenti abnuat triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blaesi avunculi eius laus obsolesceret. sed neque Blaesus ideo illustrior, et huic negatus honor gloriam intendit: quippe minore exercitu insignis captivos, caedem ducis bellicae confecti famam deportarat. sequebantur et Garamantum legati, raro in urbe visi, quos Tacfarinate caeso perculsa gens et culpa nescia ad satisfaciendum populo Romano miserat. cognitis dehinc Ptolemaei per id bellum studiis repetitus ex

ἐπιτάξαι. atque eadem de Persis ἀνάβ. 3 21: οἱ τε γὰρ ἱπποὶ αὐτοῖς δέξινται, καὶ εἰς ἐπιτοπὴν πεποδισμένοι εἰσι, τοῦ μὴ πρὸς γένει ἔνεκα, ἐλ λυθελήσαν. ab his igitur Persis, progenitoribus suis (Sallust. lug. 18. vide), fortassis hunc morem retinuerunt Numidae. *pedicam* appellare videtur respectu ad hanc rem Livius 21 36. Ean.

5. *eludentes* vulgo, et *toties*.

se quisque] si quis M.

6. *differtur per manipulos*] sive imperium ducum, sive cohortatio mutua militum. imperium ducum voce dicitur per exercitum. dicitur et *dare tesseram* apud Suet. Galb. 6. item *signum dare* apud eundem Cal. 56 et 58. Ean.

9. *dilectis*] *Mercerus dilectis*. ego etiam statim *offusis undique* malim. Lips. quia potius forsitan *deiectis*, i. e. prostratis. sic Phaedrum 2 1: *super iuvencum stabat deiectum leo*. Martialis 1 61: *non nisi deiecta pascitur ille feras*, ex felici, ut puta, coniectura CBarthii, ubi vulgo etiam

delecta. neque abest longe nostri 11 29: *uxore delecta plus potentissime ostendendo*. Græq. hoc exprimendum curavi pro *delectis*, quod nunc e Pichense coniectura editos obtinet. lectionem codicis *delectis* vitiosam esse convenit. pro eo haud dubie et elegantius est *deiectis*, quam *delectis*, etiamsi hoc quoque recte dicitur, ut infra c. 61, et scriptorae codicis convenientius. sic 2 60 vidimus *delectus* in eodem codice esse pro *deiectus*. nec displicet mox cum Lipsio legi *offusis*. vide tamen ad H. 2 70 de verbo *erumpere*. Ean.

12. *tribuens*] int. hoc, ne quis erraret. non *triumphalia*. Seiano vel potenti vel sponte in hoc gratificari volebat. Ean.

18. *culpa nescia*] imo *culpa nescia*. atque ita scribo. nam supra 23 ait *praedarum receptorem et socium privandis fuisse Garamantum regem*, missis levis copijs. non ergo extra culpam. Lips. Gronovius putat excidisse non. lenior Ryckii *medela nec culpa nescia*. Ean.

vetusto mos, missusque e senatoribus qui scipionem ebur-
num, togam pictam, antiqua patrum munera daret, regem-
que et socium atque amicum appellaret.

27 Eadem aestate mota per Italiam servilis belli semina
sors oppressit. auctor tumultus Titus Curtisius, quondam
praetoriae cohortis miles, primo coetibus clandestinis apud
Brundisium et circumflecta oppida, mox positis propalam
libellis ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus
et ferocia servitia; cum velut munere deum tres biremes
appulere ad usus commeantium illo mari. et erat isdem re-
gionibus Curtius Lupus quaestor, cui provincia vetere ex
more Cales evenerat. is disposita classiariorum copia coe-

1. *vetusto more omisusque M.*

2. *antiqua]* et valde quidem anti-
qua, siquidem Porseae regi ea mis-
sa lego apud Dionysium 5 35. ἡ
δὲ τῶν Ῥωμαίων βουλὴ, μετὰ τὴν
ἀπαλλαγὴν τῶν Τυρρηνῶν σὺνελ-
θοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσένῳ μὲν
πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον καὶ
σκήπτρον καὶ στέφανον χρύσειον
καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα, ὑφ' ἧς οἱ
βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. nec prius ve-
stigium, opinor, eius ritus. LIPS.
adde Liv. 30 15, ubi v. Drakenb.
ERN.

3. Reinesius malebat *Curtisius*;
quod nomen est apud Cic. ad Att.
14 6 et 16, nostrum 13 56, et
alibi. itaque non displicet ea con-
iectura. vide tamen supra ad c. 13.
ERN.

9. *ferocia M.*

12. utrum *calles* hic legimus, an
Cales? si *calles*, interpretor ex
Suetonii loco in Iulio 19: *opera*
ab optimatibus data est ut provinciae
futuris consiliis minimi negotii, id
est silvae callesque decernerentur.
ut antiquitus quidem *calles* (eo no-
mine intelligimus curam publicorum
saltuum *calliumque*, in quibus pec-
tora pascebantur, aere aliquo con-
stituto) provincia quaestorum fuerit;
interdum et consulum, si bella nus-
quam aut hostis. sed nec *Cales* mihi
displicet, ut in eo opido quaestor-
is fuerit sedes. sic enim in Livio
Irgo, Phas consiliis decretas et
Tarentum praetoribus; et 25 3 Nero

praetor Succulam sortitur, quibus
opidorum nominibus loca scio in-
tellegi vicina. veteri autem re pu-
blica ante Sullam, cum octo quae-
stores essent, exque iis duo mili-
tares duo urbani, satis constat quat-
tor reliquos provincias in Italia
aut certe Sicilia habuisse, externis
provinciis imperio nondum adiunctis.
eas puto sic constituendas (quid
enim nisi arbitrium interponam in
re casca et obscura?) aquariam (vide
Antiquas meas 1 12) sive frumen-
tariam, Ostiae; cuius mentio Cice-
roni pro Plancio, pro Muræna 8,
et interrogatione in Vatinius testem
5; cui quaestori ora tota maris in-
feri, subvectio frumenti, res nau-
tica aliaque talia curae. secundam
Gallicam, Arimini. meminit Suetoni-
us in Claudio 24: *detracta quae-*
storibus Ostiensi et Gallica provin-
cia, curam aerarii Saturni reddidit.
video ibi virum doctum velle *callium*
provincia; eruditae fateor et acute.
et tamen sustinet assensionem meam
Plutarchi locus Sertorio p. 369,
quem quaestorem designatum ait Gal-
liae circumpadanae: *ταύτας*, inquit,
ἀποδίδωσθαι τῆς περὶ Πάδον Γα-
λατίας. tertiam Calibus, ad Vul-
turnum flumen, qui quaestor tractui
Campano Sidicinoque praefuit Brun-
disium usque. eam non alio tibicine
fulcire possum quam hoc loco.
quartam adhuc quaero, nisi si fuerit
in Sicilia Lilybaei. argumento,
quod ea prima provinciarum facta;

ptantem cum maxime coniurationem disiecit. missusque a Caesare propere Staius tribunus cum valida manu ducem ipsum et proximos audacia in urbem traxit iam trepidam ob multitudinem familiarum, quae gliscebant immensum, minore in dies plebe ingenua.

28. Idem consulibus miseriarum ac saevitiae exemplum atrox, reus pater, accusator filius (nomen utrique Vibius

et quod etiam inferiori aetate, cum missus illuc praetor, semper in Sicilia duo quaestores, Syracusanus et Lilybaetanus. Lips. *calles* est scriptura M quam expressere Berroaldus Rhenanus Aldus, restituit Ryckius et Gronovius, sequitur Burmannus de Vectig. P. R. p. 107. Lipsianae editiones habent *Cales*, unde in alias venit, atque laudat Pighius Ann. t. I. p. 468, non probans eos qui *calles* emendent, quod *Cales* esset in editionibus antiquis, quas non inspexerat. ceterum non dubitandum quin Tacitus scripserit *Cales*. primo, non potest doceri *silvas callesque* fuisse ordinariam quaestoriam provinciam; quod esse debet, si Curtio quaestori sorte evenerunt *calles e veteri more*. extraordinaria autem illa provincia fuit decreta, cum res et necessitas postularet; unde Caesari et Bibulo decreta. neque tum extra ordinem data erat Curtio, quippe bello illo servili exorto, cum iam illam provinciam obtineret, nec quaestori bellum servile mandatum fuisset; multo minus sine militibus, quos nullos eum habuisse planum est. aliud est *calles* provinciam habere, ut latronibus, paucis cum militibus, obviam eat; aliud bellum cum servis gerere, quod cum exercitu factum omni tempore. idque non videtur cogitasse Ryckius. iam porro rem maritimam mandatum fuisse Curtio patet e sequentibus. nam qua ope opprimit servos? nempe per classarios, quos sub manu habebat. ergo maritimam provinciam habuit; quae nulla alia esse potuit quam Calena. quam appellari a Dione maritimam provinciam observavit iam Pighius, etiam non indicato

loco. denique non raro librarii pro *Cales* scripserunt *Calles*, veluti ap. Livium 8 16, 29 15, ubi bene monet Drakenborchius etiam alibi scribas sic errasse. in nostro etiam in aliis verbis haec littera duplicatur temere, ut in *Sillanus* pro *Silanus*, *molliri* pro *moliri*, in G in *callo-* *nes*, *colloni* et sexcentis aliis. Broterius defendit *calles*, sed non explicat; repudiatque provinciam *Caleticam*, quam sane nemo fando audivit, ut ipse dicit, sed *Calenam* nemo debet ignorare, quaeque a nobis hic satis demonstrata est. ERM.

1. cum maxime] sic est in M, et sic Rhenanus et Muretus legendum putabant, cum in editis esset tum maxime. ERM.

2. *Staius*] dubitant num *Staius* legendum sit. nempe ob insolentiam nominis *Staius*; quae etiam apud Livium 10 20 fecit ut librarii e *Statio* facerent *Staium*. sed hoc nomen idoneis exemplis ibi vindicavit IFGronovius. Reinesius putat esse *MStaium Flaccum*, qui a. u. 784 daumvir Nolaë fuit, ut tradit fragmentum fastorum municipalium Nolaë repertum, ap. Grut. p. 1087 1. ERM.

3. audacia M: vulgo audaciae.

7. nomenque viri q. vibius M. puto legendam totum locum, reus pater, accusator filius (nomen utrique Vibius Sereus) in senatum inducti sunt. quod postea firmatum a veteri lectione didici, quae est virique. nec male etiam coiverit huiusmodi alias oratio, traiecit verbis: reus pater, accusator filius in senatum inducti sunt. nomen viri QVibius Sereus, ab exilio retractus. Lips. malebam reus pater, accusator filius (nomen utrique

Serenus) in senatum inducti sunt, ab exilio retractus, illuvieque ac squalore obsitus et tum catena vinctus perorante filio: praeparatus adulescens multis munditiis, alacri vultu, stractas principi insidias, missos in Galliam concitores belli index idem et testis dicebat, adnectebatque Caecilium Cornutum praetorium ministravisse pecuniam; qui taedio curarum, et quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinavit. at contra reus nihil infracto animo, obversus in filium quater vincla, vocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exilium, ubi propul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur. asseverabatque innocentem Cornutum et falsa exterritum; idque facile intellectu, si proderentur alii: non enim se eadem principis et reas
 29 novas uno socio cogitasse. tum accusator Gnaeum Lentulum,
 15 et Seium Tuberonem nominat, magno pudore Caesaris, cum primores civitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremae, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis et turbandae rei publicae accesserentur. sed hi quidem statim exempti: in patrem ex servis quaesitum, et quaestio adversa
 20 accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore ter-
 ritus, robur et saxum aut parricidarum poenas minitantium,

Quintus Vibius Sereus) inducti sunt. Gaen. elegans, sed non necessaria correctio. vide ad 5 l. sed in eo aliquid vidisse puto Pichenam, cum ipse erat suspectum habuit, idque hic, ut optior, frigere sentient, si qui Taciti stilo adsuati attendent. quod vero id mutari vult in *senex*, non id quidem absonum, sed tamen non sufficit loco constituendo. clarum est Tacitum primum loqui de utroque simul, deinde utriusque habitum describere, denique utriusque dicta contraria memorare. iam in altera parte desideratur verbum; non enim possunt haec pendere ab *inducti sunt*, propter verba *perorante filio*. nec commode haec particula incipit a verbis *ab exilio retractus*. igitur credo inferendam esse *stabant*, quod latere puto in *sunt*. *stant* quidem et *sunt* confandi multis exemplis constat. si porro cum IGronovio legas *pater orante filio*, de quo mox, et *praeparatus*, optime

conformata prodibit oratio: *stabant, ab exilio retractus illuvieque ac squalore obsitus et tum catena vinctus pater, orante filio: praeparatus adulescens multis munditiis, alacri vultu*. verbum *stare* valde usitatum in tali narratione apud nostrum etiam. l 25: *stabat Drusus silentium manus poscens. stabat Inseri volebat etiam Acidalinus*, sed, servato tunc *quint.* ERG.

2. *peroranti filio. praeparatur*] audio virum magnum et meritis in litteras clarum Erricum Memmium legere: *perorante filio pater. praeparatur adulescens*, et rei et hominis causa quis non comprobet? LIPS. magis placet IGronovii [immo Lam-pugnani. OB.] sententia *legentis pater orante filio*. etenim non dum perorabat filius, sed orabat causam. et deinde [cum Venturio] *praeparatur*. ERN.

21. *robur*, ait Festus, in carcere in locus quo praecipitur malefico-

cessit urbe. ad retractus Ravenna exsequi actusationem
adigitur, non occultante Tiberio vetus odium adversus ex-
solem Serenum. nam post damnatum Libonem missis ad
Caesarem litteris exprobraverat suum tantum studium sine
5 fructu fuisse, addideratque quaedam contumacius quam tu-
tum apud aures superbas et offensioni proniores. ea Caesar
otto post annos rettulit, medium tempus varie arguens, etiam
30 si tormenta pervicacia servorum contra evenissent. dictis
dein sententiis ut Serenus more maiorum puniretur, quo mol-
10 lioret invidiam, intercessit. Gallus Asinius Gyaros aut Do-
nusa claudendum cum censeret, id quoque aspernatus est,
egenam aquae utramque insulam referens, dandosque vitae
usus cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reporta-
tur. et quia Cornutus sua manu ceciderat, actum de prae-
15 miis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus
ante perfectum iudicium se ipse vita privavisset. ibaturque in
eam sententiam, ni durius contraque morem suum, palam pro
accusatoribus, Caesar irritas leges, rem publicam in prae-
cipiti conquestus esset: subverterent potius iura quam custodes
20 eorum amoverent. sic delatores, genus hominum publico

rum genus, quod ante arcis ro-
bustis includatur. Livius 38 59:
ut in carcere instar furis et latro-
nis vir clarissimus includatur, et
in robore ac tenebris expiret, deinde
ante carcerem nudus proicitur.
Plautus Poenulo 3 3 33: quos ego
iam detrudam ad molas, inde porro
ad puteum atque ad robustum co-
dicem. et allusit per locum idem
Captivus 3 2 9: at ego faciam
ut pudeat, nam in roborem te to-
tum dabo. ubi malim scribi in robur.
nec tamen omiserim hic in Tacito
robur videri potius supplicii locum
quam custodiar. Valerius ita ac-
cepit; 6 3 1: quin etiam familia-
res Gracchorum, nequis rei publicae
inimicis amicis esse vellet, de ro-
bore praecipitati sunt. et Lucanus
2 25: saeva tribunicio maduerunt
robora tabo. Itemque Calpurnius
Declam. 4: video carcerem publicum
saxis ingentibus styctum, angustis
foraminibus tendem lucis umbram
recipientem. in hunc collecti robur

Tullianum prospiciunt; et quoties
inscutes ferrati postis stridor extitit,
exanimantur, et alienum supplicium
aspetando (ita inibi lego) suum
discunt. ex quo clare discas robur
hoc in Tulliano fuisse. i. e. car-
ceris inferiore loco. Livius 34 44:
Pleminius in inferiorem demissus car-
cerem est, necatusque. Lrs. immo
Tullianum est robur ipsum, ut clare
patet ex illo Calpurnii loco; quam-
quam ibi Pithoeus e vetere codice
robur Tullianumque, ut etiam est
in ed. Burmanni. sed etiam sine
hoc loco intelligi potest. robur enim
dictum Tullianum, quia roboreis
parietibus, olim saltem, cinctum
fuit. vide loci descriptionem apud
Sall. Cat. 55, et ibi Curtium. per
saxum intelligitur mons Tarpeius,
unde praecipitati facinorosi. Enn.
3. post damn. Libonem] at in
damnatione Libonis nulla mentio
huius Sereni, nullae partes. Lrs.
at vide 2 30. Enn.

10. vulgo vitiosa distinctio. scribe

exile repertum et poenis quidem nunquam satis coercitum; per praemia eliciebantur.

- 31 His tam assiduis tamque maestis modica laetitia inter-
 icitur, quod Gaium Cominium equitem Romanum, pro-
 brosi in se carminis convictum, Caesar precibus fratris, qui
 senator erat, concessit. quo magis mirum habebatur gravem
 moliorum, et quae tanta clementiam sequeretur, tristiora
 malle. neque enim socordia peccabat; nec occultum est
 quando ex veritate, quando adumbrata laetitia facta impera-
 10 torum celebrentur. quin ipse, compositus alias et velut
 eluctantium verborum, solutus promptusque eloquebatur,
 quotiens subveniret. ut Publium Suillium quesiorem quon-
 dam Germanici, cum Italia arceretur convictus pecuniam ob-
 rem iudicandam cepisse, amovendam in insulam censuit,
 15 tanta contentione animi ut et iurando obstringeret e re pu-
 blica id esse. quod aspere acceptum ad praesens, mox in
 laudem vertit regresso Suillio; quem vidit sequens aetas
 praepotentem, venalem, et Claudii principis amicitia diu
 prospere, nunquam bene nam. eadem poena in Catum,
 20 Firmium senatorem statuitur, tanquam falsis maiestatis cri-
 minibus sororem petivisset. Catus, ut retali, Libonem
 illexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operae

tatum locum, intercessit. Gallus
*Asinius G. a. D. claudendum cen-
 sere i. e. censebat. Intercedendi
 aspernandique verba ad Caesarem
 ipsa referenda sunt, qui iure tri-
 buniciae potestatis intercessit de-
 creto, invidiae minuendae. Lrs.
 ut nunc editur, habet M auctore
 Pichena. sed sic aliquid deest, ve-
 lut cum, quod videbatur Mureto et
 Ryckio. an censuerat fuit? illud
 autem plane non necessarium, cum
 Freimhemio concilicere mox pro aut,
 Cotta. EBN.*

1. *tanquam M, tanquam fuerit et
 ae p. q.*

8. *socordia nostro fere est stul-
 ticia, inscitia, etiam stupor, de-
 mentia. addè mox c. 35 extr. 30
 initio. EBN.*

10. *velut eluctantium verborum]
 alias ita loquebatur, ut difficultas
 quaedam dicendi appareret, ut vi-*

derentur verba colligere nec libere
 prodire posse. EBN.

12. *questorem] gloriatur ipso, in
 oratione contra Senecam 18 42,
 se questorem Germanici, illum do-
 mus eius adulterum fuisse. Lrs.*

13. *ob rem iudicandam] sic M,
 Beroaldus, Alciatus. Rhennanus,
 Aldus, Seb. Gryphus, Lipsius (in
 his exemplis quae insper). id ma-
 tatum, operam vitio, ut ephor,
 seu correctoris, cui notus ob rem
 indicatam, maleque defensam a
 Ryckio. restituit recte Gronovius.
 EBN.*

15. *ut iurando M.*

22. *iudicio] Vertranus malebat iu-
 dicio, probabili coniectura. nam
 Cato iudicium tribuitur diserte 2 27.
 quia etiam inter accusatores fuit
 c. 30, et quia occasionem dedit iu-
 dicio in Libonem habendo, potest
 sane iudicio perculisse tanquam de-*

memor. Tiberius, sed, alia praetendens, exilium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit.

- 32 Plebsque totum quae, retuli quaeque referam, parva forsitan et levia memorata videri non nequeunt, sed nemo annales nostros tum scriptura eorum contendit, qui veteres populi Romani res composuerat, ingentia illi bella, expugnationes urbium, fuses captosque reges, aut si quando ad interna praeverterent, discordias consulum adgerum tribunorum, agrarias frumentariasque leges, plebis et optimatum incertamina libero egressu memorabant, nobis in arto et inglorius labor: immota quippe aut modice lacerata pax, mansetae urbis res, et princeps proferendi imperii incuriosus erat, non tamen sine usu fuerit introspicere illa primo aspectu levia, ex quibus magnarum saepe rerum motus oriuntur.
- 33 nam cunctas nationes et urbes populos, aut primores aut singuli regunt: plebsque ex iis et consociata rei publicae

fandi. sed iudicio, tamen melius, et sic laudat haec verba Gronovius ad 6. 59. itaque etiam praetuli. Eam. 3. veteres] Frisshemius ex 1. 1 malebat veteris, probante Ryckio, sic 6. 22: veterum regum labores, at contra 3. 3: diurna actuum scriptura, pro diurnorum, ubi vide. utrumque recte dici potest. Eam.

6. compassivus M.

8. praeverterent] vel redirent tanquam a peregrinatione (nam multis locis verbum hoc sic capere licet, unde etiam ap. Plin. 5. 15 codex reverter) vel interna potius tractarent. Horat. Sat. 1. 3. 36: illuc praevertemur, v. Gronov. ad Plin. 28. 8, Gort. ad Plin. 5. 15. Eam.

10. in arto] e. Virg. G. 4. 6. in tenui labor, at tenuis non gloria, ductum Muretus notavit. Eam.

11. immo ita quippe M.

14. motus] lego monitus, non enim ullos motus ex accusatione aliisque talibus oriri vult, sed rerum salubrium exempla monitionesque, qui revera pulcherrimus historiae fructus, laus, probat Frisshemius, sane sequentia docent hoc aut simile quid requiri, planius enim haec mox explicantur v. ad 2. 53. Eam.

16. quae] M. ex. sic, apertum esse

arbitror quam quem Frisshemius putavit: civitatem, quae sit ex his tribus. Eam. 3. temperata, ut omnium commoda complectatur, incommoda vitet, facilius laudari et optari quam (inveniri) et si aspiat, sit, diurnum esse non posset, neque dubito Tacitum in animo habuisse cum alios politicos, tum Polybium, qui 6. 9. sqq. Romanam rem publicam laudat, hoc nomine, quod omnium illarum trium formarum commoda complexa sit, vitatis singularum vitia, eamque solam rem publicam perfectam esse, dicit, quae sit e tribus istis temperata, talem autem formam vocat primo delectam ex illis tribus, nempe qua partes suas: quae fiat, et Longinus, quamquam in alia re, dicit sect. 10. ἐξ αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν καὶ οὐκ ὁλοῦν, in altero verbo dubitatio est. M. habet consociata, unde Bernadus fecit constituta, quod recuti sunt omnes editores. Gronovius autem putabat Tacitum dedisse consociata, ita edere non ausus, ego autem non dubitavi edere consociata unde consociata ortum esse clarum est, sic e sociorum saepe in libris factum, est sociorum, non alia de causa, quam quod scriptum esset soci-

forma laudati. facillius quare evenire, vel si vocasti, haud diuturna esse potest. igitur ut omni plebe validius, vel cum patres pollerent, nequequa vulgaris natura: sed quibus modis temperanter haberetur, senatusque et optimatum ingetia qui tamquam perdidissent, capiti temporum et sapientia credebantur; ab universo statu, neque aliter re Romana, quam si unus imperitet, haec ut quicquidque in rem facitis, quia pauci prudentia honesta ab detestabilibus, utilibus ab innoxia discernant; plures aliorum eventis, docentur. incertum ut profutura; ita minimum oblectationis afferunt. nam sites generatium, varietates praeliorum, clari ducum, omnes retinent, ad redintegrant legentium animam: nos saeva iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciosas insensituras, et eandem exitu, prorsus coniungimus, obvia, verum similitudine et satietate. tum quod antiquis scriptoribus, nimis oblectanter, neque refert, cuiusquam, Punicam, Hannibalem, et ceteros lactus extuleris; et multorum qui Tiberini regente perant vel infamiam subire, posteri manent. utque familias, ipse

rem. vi. Drak. ad Liv. 13 16) contra e consociorum in G 15 59 factum est consociorum. consociare est coniungere, quocum verbo saepe iungit Cicero. Ita ut res publica, quae constat e trium formarum bonis delectis et in unum consociatis et coniunctis. apud Cic. ad Div. 3 3 consociatissima voluntate bene edidit Victorius: alii inde fecere consociatissima. Liv. 24 24: rem consociatam incaute aperit, pro complicitate et constitutam de consociatione, consilio plurimum. recepere hanc lectio nem editores Francisci. Ern.

13. nonnulli M. 14. temperanter adberetur] ita tractaretur ut neque irritaretur neque insolentia, acerbitate, neque assentando corrumpetur. Ern.

6. rerum] emendavi, re Romana. rem Romanam hoc sensu non sentit dicit. Lips. probant hanc emendationem Acidalius, Freishemius, qui tamen etiam vulgatum explicari posse putat. Ryckius malebat neque ad rem, ut referretur ad statu. sed hanc modam loquendi sive hanc structuram verborum rarissimam esse,

quid sentiat ego Euphras sequam scriptum fuit re Rom. inde natum vitium. sensus est: etsi non in regno vivimus, nec regem habemus, sed civitatem et rem publicam; tamen illi forma res publica administratur. quae quae sunt est, ut differat a regno, nisi nomine. Ern.

9. ut profuturum dixit idem Thucyd. 1 22: καὶ ἐς τὴν ἀποπόρευτον τοῦς τὸ μὴ πρὸς τὸς ἀνδρῶν ἀρετὴν καὶ ἀρετῶν γὰρ ἔστιν. Ern.

17. retinent] videntur in animo habuisse locum. ad hunc Ciceronis ep. ad Lucceium 3 12: virtutis in scribendo plena clementia voluptatis, quae vehementer animos hominum ad legendum retinet possit. Ern.

18. easdem exitu causas i. e. pares exitus a paribus causis: passim dandati ob suspiciones, delationes, innocentes aut infantes: vidi qui legeret easdem exitus. Lips. is est Pichena. sed sequentia reclamant. Ern.

17. M. Beroldus, Alciatus, Rhe-

iam extinctae sint; reperies qui ob similitudinem morum aliena malefata sibi obiectari possent. etiam gloria, ac virtus infensa habet; et nimis ex propinquo diversis arguens, sed ad incepta redeo.

- 34 *ob* Cornelio Cosso, Asinio Agrippa consulibus Cremutius Cordus postulat, novo apertum primum audito crimine, quod editis annalibus laudatoque Marco Bruto Gaium Cassium Romanorum ultimum dixisset. accubabant Satrius Secundus et Pinarius Natta, Scipii clientes. id perniciosum
1000 *et* Caesar cruci vultu defensionem accipiens; quam Cremutius, relinquendae vitae certus, in hunc modum ex-
cessu est. Verba mea, patres conscripti, arguuntur; adeo factorum innotens sum, sed nequa haec in principem aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur: Bru-
15 tam et Cassium laudavisse dicor, quorum res gestas cum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. Titus Livius, eloquentiae ac fidei praeclarus in primis, Gnaeum Pompeium tantis laudibus talia ut Pompeianum cum Au-
gustus appellaret; neque id amicitiae eorum offecit. Scipio-
20 nem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum nus-

mannus, Aldus habent infamias; id-
que restituit Gronovius. Lipsianae
infamias: data opera, an casu et
lapsu operum, nescio. ceterum
verum puto; eaque de causa re-
tineam. scriptum fuit infamia: ad-
haec litterae, ex initio sequentis
verbi. non me moveret alias plura-
lis, etsi nullum aliud exemplum in
hoc verbo occurrit, quo alia ar-
gumento, uti solent libenter viri
docti, sed Tacitus dixisset opinor
etiam pecunia. ERM.

3. *animus*] legam animis si lan-
des nuperam virtutem, offendis:
et de antiquis ferre possumus ut
aero dimittis, et oggerere aliud
saeculum fuisset. ut si propinqua lan-
des, arguis et uris qui dissimiles.
si voles etiam animos, non refu-
tem. LIPS. sic etiam Mureto pla-
cebat: recepit Pichena. ERM. ani-
mis M.

4. *ad incepta*] sic reperi in edi-
tis omnibus. M habet ancepto,

quod Gronovius putat factum ex
ad incepta. ERM.

8. *Romanorum ultimum*] hoc qui-
dem Bruti ipsius elogium fuit de
Cassio iam mortuo; publicaeque dixit
εὐχεται ἀντὶ τοῦ Ρωμαίων τοῦ Κάσσιου. Plutarchus in Bruto p. 1005.
inde ergo magnificam eam vocem
Cremutius sumpsit. neque aliter
Romanus quispiam, Philopomenum
laudans, ultimum Graecorum dixit;
quod in eodem Plutarcho leges p.
856. at in similem sententiam de
Bruto, et ad Brutum, Lucanus
canit 7 588: *o decus imperii, spes*
o suprema senatus, extremum tanti
generis per saecula nomen. LIPS.
Suetonius Tib. 61 Brutum et Cas-
sium ab eo ultimos Romanorum vo-
catos dicit. ERM.

Satrii mentio Senecae in Cons.
ad Martiam, huius Cremutii filiam,
c. 22. *propone*, inquit, *illud acer-*
bissimum tibi tempus, quo Sclanius
patrem tuum clienti tuo Satrio Se-

quam latrones et parricidas, quae nunc vocabula imponuntur, saepe ut insignis viros nominat. Asinii Pollionis scripta egregiam eandem memoriam tradunt; Messala Corvinus imperatorem suum Cassium praedicabat: et uterque opibus
5 quae atque honoribus persequere. Marci Ciceronis libra quo Catonem caelo aequavit, quid aliud dictator Caesar quam rescripta oratione, velut apud iudices, respondit? Antonii epistulae, Bruti conciones falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent; carmina Briliaculi et Catulli referta centumeliis Caesarum leguntur: sed ipse divus
10 Iulius, ipse divus Augustus et tulere ista et reliquere, haud facile dixerim, moderatione magis an sapientia: namque
35 spreta exolescunt: si irascere, agnita videntur. non attingo Graecos, quorum non modo libertas, etiam libido impunita; aut si quis advertit, dictis dicta ultus est, sed maxime solum et sine obtrectatore fuit prodere de iis quos mors odio aut gratiae exenisset. num cum armatis Cassio et Bruto, ac Philippenses campos obtinentibus, belli civilis causa, populum per conciones incendo? an illi quidem septuagesimum ante annum perempti, quo modo imaginibus
20 suis noscuntur, quas ne victor quidem abolevit, sic partem

quando congiarium dedit. irascebatur illi ob nomen aut alterum liberius dictum; quod tacitus ferre non potuerat Scianum in cervices nostras non imponi quidem, sed descendere. scribo descendere i. e. pedetentim et per gradus imperatorem fieri. Lirs.

1. *latrones et parricidas*] adpexit ad has servilis adulationis voces idem Lucanus, de Pompeii caede 8 609: *scelus haec quo nomine dicent, qui Bruti dixere nefas?* qui poeta ubique tam liberi, imo licentia stili in principes est, ut mirer ea scripta sub principe, et quidem tali. Lirs. *vocabulum ponuntur M.*

2. *Asinii Pollionis*] qui 17 libros Historiarum scripsit, auctore Suida. citat Suetonius, et alii. Lirs.

4. *opibusque*] Acidalius rō quae deleri vult, ne tribus verbis ter occurrat ingratus. potuit etiam Tacito tale quid exidere, cum aliis exciderit haud paulo studiosioribus

suavitatis, Ciceroni et Livio. Cic. pro Quint. 11: *qui quia, quod nunquam delitum est. N. D. 1 29; quod quia, quem ad modum natura, v. plura in diatribe nostra de grata negligentia orationis. mox in quid aliud intellige fecit, allipsi Graecis et Latinis frequenti. Ern.*

12. *namque*] Marcius legebat nam quae. Ern.

19. *et*] Pichena et, interrogationis nota in verbo retinent deleta sic et Boetharius. male. nam rō sum supra ea vi est qua utrum: itaque hoc alterum est duorum, quae interrogare instituit. Gron.

19. LXX] retinendum numerum posuit, non verum, qui erat 66. facilius supputatio. nam bellum Philippense a. n. 711. at nunc 778. Lirs.

21. *nec victor quidem M.* genus mendii, quod passim inedit, et iam dudum nimis secare doctis hominibus transmittitur. scribe: ne

memoriae apud scriptores retinent? suum cuique decus posteritas rependit; nec deerunt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassii et Bruti sed etiam mei meminerint. egressus dein senatu vitam abstinentia finivit. libros per aediles cremandos censuere patres: sed transierunt, octultati et editi. quo magis socordiam eorum aridere libet, qui praesenti potius

dictor quidam. Quoniam ab hoc tempore plurima, ex locis mendam hoc auctoritate codicum sublatum. v. copiosissimum exemplum Drakenb. ad Livium 1. 19. et quos ille laudat. cf. infra H. 2. 76, 79, 82. hic et abique in Tacito contextibus, ubi pondum ab superioribus editoribus factum. ERM. adolevit M.

2. rependunt nos derant M. 2. vitam, abst. [siquis] distincte totam historiam Seneca l. c. usus diaphane dulcor, et quo plus impu-neret, in cubiculum se quasi gustaturus contulit; et dimissis pueris, quaedam per fenestram, ut videretur edisse, projecit a coena. deinde quasi corrupta interpunctio ab ignavis moris princeps, scribere prolepti. a coena deinde quasi, mos vulgo obtinebat, ut in balneo, aut statim post balneum, aliquid sumerent, quod vocabant gustare et gustum, et deinde nihil intus venissent ad legitimam coenam iam satis in cubiculo edisset, abstinent. alteraque die et tertio idem fecit. quarto ipsa infirmitate corporis faciebat indicium. . . . cognito consilio eius publica voluptas erat, quod e fan- cibus avidissimorum lutorum educeretur praeda. accusatores Seiano auctore adeunt consulum tribunalis, queruntur mori Cordum, ut interpellarent quid cogitarent. adeo illud Cordus videbatur effugere. magnus tes erat in questione, an mortis rei perderentur. dum deliberatur, dum accusatores iterum adeunt, ille se absolverat. quem locum eo libentius adscripti, ut ab aliis depositum emendarem. corruptum enim illud an mortis rei perderentur; et ad Oedipum relegat nos Pintianus. in libro manu scripto legi proderentur. itaque cum adsoveratione emendo an morte rei prohiberentur. pro-

bat ipse Seneca, scilicet: *Act. quod quicquam tuorum mori necesse fuit? paene non licuit.* LRS.

[per archilas] alias id per triumphos factum. in vita Agricolae 2: *delegato triumviris ministerio ut mementa clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro praeferantur.* alias per praetorem. Valerius 1. 12: *Gracchus Numus corporis Epistillide praetor urbanus, ex quicquiditate senatus per victimarios igne facto in campum populi crematis.* primus Romanorum hanc ingenii sui poenam subiit Labienus. vide pulchra apud Senecam patrem lib. 3: *Controv.* initio. LRS.

5. sed] et M. octultati a filia, et ab eadem postea editi, itaque nihil nato. Vertranio tamen placet et abdit. non moris Tacito bina verba ponere eiusdem rei. v. Sen. Cons. ad Marcellam 1. scripserat ERM. Oportuit bella civilia et res Augusti, extantque fragmenta, ex quibus genus dicendi colligas, in Sualoria Senecae de morte Ciceronis. LRS. recte Vertranli coniecturam repudiat Lipsius. sed vide, an potius legendum sit redditi. Seneca 1. c: *ingetium patris sui in usum hominum reduxisti, et a vera illam vindicasti morte; ac restitisti in publicam monumenta libros, quos vir ille fortissimus sanguine suo scripserat.* certe iamdadum editi fuerant, nunc restituti. adinvat coniecturam etiam alius nostri locus 16 3: *dissimulatum ad praesens et max redditum odium;* tibi tamen Grossetius malebat editum. frustra. Broterius hanc correctionem meliorem iudicat Vertraniana, sed acumine carere, quod acumen intelligat, non dicit. ERM.

6. socordia M.

impia credunt exstingui posse etiam sequentis aevi memoriam. nam contra punitis ingenii gliscit auctoritas; neque aliud externi reges, aut qui eadem saevitia usi sunt, nisi dedecus sibi atque illis gloriam peperere.

36 Ceterum postulandis reis tam continuus annus fuit ut feriarum Latinarum diebus praefectum urbis Drusum, auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Salvianus

6. *Drusum*] capio Drusum Germanici filium. moris eam ut Latinarum diebus praeficeretur urbi adolescens aliquis ex prima nobilitate. dico adolescens, quoniam, ut Matius ait, ex ea aetate praefectus fiat quae non sit senatoria, apud Agell. 14 8. Die tamen iudicare videtur ab Augusto id institutum, 49 42: ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς ἀπαρδὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολλὰ παῖδες ἄνθρωποι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' οὐκ ἐκ βουλευτῶν γεγονότες ἦσαν. Ita et Nero praefectus urbi a Claudio Suet. 7. Lips. urbis est in M et edd. vett. ERN.

auspicandi gratia] moris, ut quicunque munus aut magistratum caperent, primo eius die leviter aliquid deliberarent, auspicii saltem causa. Asconius (ad illud Cic. in Verrem, qui auspiciato a Chelidone surrexisset, 1 40): *auspicari dicuntur iniquates magistratus; et quia chelidona, i. e. hirundo, urbem frequentat, facite urbanam provinciam Chelidonis auspicio meretricis dicit esse susceptam.* itaque appellabant primum illum auspicalem diem. Pagnegristes Maximiani c. 6: *illum tamen primum consulatus tui auspicalem diem tacitus praeterire nullo modo possum; quo tu solus omnium consecutus es, ut quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primum potueris sufficere peragendis; unoque sol curriculo . . . et officia te consulis inchoantem videret et imperatoris impletem.* non alia fax clarior ad hanc ritum. et bene ait incipiendis rebus, quia tantum leves quaedam et tralatitiae causae proponi solent, dicis gratia. Suet. Ner. 7: *auspicatus est et iuridi-*

ctionem praefectus urbis (ita lego, non *praefecti urbis*) *sacro Latinarum, celeberrimis patronis non tralatitias, ut assolet, et breves, sed maximas plurimasque postulationes certatim ingerentibus; quamquam interdictum a Claudio esset, nec magistratus solum, sed etiam privati homines vulgo calendis Ianuarii artes suas, religionis omnique causa, amplexabantur.* Ovidius Fast. 1 167: *tempora commisi nascentis rebus agendis, totus ab auspicio ne foret unusus inertis.* quisque suas artes ob idem delibat agendo, nec plus quam solidum testificatur opus. Seneca ep. 84 (83): *ille tantus psychrolutes, qui cal. Ianuarii in Euripum saltabam; qui anno novo, quemadmodum legere scribere dicere aliquid, sic auspicabar in virginem desilire.* Suetonium eodem traho Ner. 46: *cal. Ianuarii auspicanti Sporus anulum muneri obtulit, cuius gemmae sculptura erat Proserpinae raptus.* illud proprium studiosis, ut auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, ut spinor, Volcanalibus ipsis. apparet ex Plinii verbis ep. 5 3, ad Macrum de avunculi sui vita studiisque: *lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studendi.* Vulcanalia autem ix cal. Sept. Lips. videtur auspicandi verbum aliter h. l. dictum quam putat Lipsius, nempe non de eo quod boni omnis causa initio cuiusque magistratus faciebant, sed de initio iurisdictionis et primo gradu honorum gerendorum et rei publicae capessendae. solebant principum liberi et nepotes ab hac praefectura auspicari, h. e. initium facere honorum et rei publicae administrandae. patet e loco Suetonii Ner. 7. ERN.

in Sextum Marium. quod a Caesare palam increpitam causa exsilii Salviano fuit. obiecta publice Cyzicenis incuria caerimoniarum divi Augusti, additis violentiae criminibus adversum cives Romanos. et amisere libertatem, quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia quam praesidio Luculli pulso rege. at Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curaverat, absolvitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxae fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. 10 nam ut quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leves, ignobiles poenis afficiebantur.

37 Per idem tempus Hispania ulterior missis ad senatum legatis oravit ut exemplo Asiae delubrum Tiberio matrique eius exstrueret, qua occasione Caesar, validus aliqui sper- 15 nendis honoribus, et respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem coepit. "scio, patres conscripti, constantiam meam a plerisque desideratam, quod Asiae civitatibus nuper idem istud 20 petentibus non sim adversatus. ergo et prioris silentii defensionem, et quid in futurum statuerim, simul aperiam. cum divus Augustus sibi atque urbi Romae templum apud

1. *increpitam*] iure, quia, ut dixi, non seriae causae, sed leves quaedam tunc agi solitae; multo minus capitales, et omnis saevi ac saevi. LIPS.

2. *publice referendum ad Cyzicenis*, non ad *obiecta*: exquisita pro *Cyzicena civitate*. v. Suet. in nota proxima, sic contrario sensu *privatim*. Cicero: *nulla me privatim iniuria pepulit*. ERN.

incuria caer. D. Augusti] quod fanum honori eius coeptum non perfectissent, et quod cives quosdam Romanos in vincula habuissent. Dio 54 7, et Suet. 37: *Cyzicenis in cives Romanos violentius quaedam ausis publice libertatem ademūt, quam bello Mithridatico meruerant*. ademerat sane Cyzicenis libertatem et Augustus, ob cives item Rom. flagris caesos: sed mox restituit, uti apud Dionem reperies 54 7 et 23, actis anni 734 et 740. Strabo (12

p. 576) *Cyzicum liberam fuisse aī suo etiam aeo; ex quo vides magnam hūm scriptorem dehisso vivere aut scribere ante hanc Tiberii annum*. LIPS.

10. *ut quis districtior*] plane ex illo Sallustiano oraculo (Ing. 31), sub tyrannis *quam quisque pestime fecit, tam maxime tutus est*. LIPS. *districtus* est acerbus, saevus, gravis, ut recte Freinshemius. ERN.

21. *Augustus sibi*] exemplum huius adulationis a Persis, de quibus apud Curtium postremus servorum Cleo 8 5: *Persas non solum pie, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperii salutis esse tutelam*. eandem Augusto mens, sed ut leniret invidiam, non sibi soli permisit templum statui, sed coniunctim urbi Romae; quae iampridem scilicet inter Deas. Suet. 52: *templa quamvis sciret etiam proconsulibus decerni solere,*

Pergamum sisti non prohibuisset, qui omnia facta dictaque eius vice legis observem, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adiungebatur. ceterum ut semel recepisse veniam habuerit, ita per omnes provincias effigie numinum sacrari ambitiosum, superbum; et vanescet Augusti honor, si promissis adulationibus vulgatur. ego me, patres conscripti, mortalem esse et hominum officiis fungi, satisque habere si locum principem impleam, et vos tester et meminisse posteros volo; qui satis superque memoriae meae tribuent, ut maioribus meis dignas, rerum vestrarum providum, constantem in periculis, offensivam pro utilitate publica non pavidam credant. haec mihi in animis vestris templa, hae pulcherrimae effigies et mensurae. nam quae saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulcris sperantur. proinde socios cives et deos ipsos precor, hos ut mihi ad finem usque vitae quietam et intelligentem humani divinique iuris mentem dant,

in nulla tamen provincia nisi communi suo Romaeque nomine recepti. ista a communibus Asiae Pergami statum templum, de quo hic Tacitus, est denarii veteres; in quibus templi forma cum inscriptione com. Asiae Rom. et Aug. i. e. commune Asiae Romae et Augusto. de quo satis multa Dio 51 20, in actis anni 725. facit quod in lapidibus legimus, flaminii Rom. et Aug. et apud Rufum templum Romae et Augusti in ipsa urbe. Lips.

1. facta] ficta M. quod de se hic Tiberius, tribuit illi etiam Strabo 6 extremo. Tiberius, inquit, successit Augusto, κατόντα τῆς διοικήσεως καὶ τῶν προσταγμάτων ποιούμενος ἐκείνων. Lips.

5. sacra M.

10. ut] an si vel ubi, quod saepe a libris in ut mutatur. v. Drak. ad Liv. 24 15, et quos ibi laudat. Broterius ut interpretatur cum; quod sic dici Latine non docet, nec ipso scio. Ern. v. Walch. Emend. Liv. p. 88.

15. pro sepulcris i. e. non secus ac sepulcra. atqui Cicero in se-

pulcris sanctitatem esse dicit, Phil. 9, et statim praefert c. 6. nec sententiae videri; sed templa mortuorum et eorum sepulcra sperni dicantur, etsi oppositio in templis et sepulcris clarior est. an Tacitus scripsit pro sepulcra? non secus atque ipsi mortui et sepulti, quorum honori et memoriae talia tribuuntur. nam eiusmodi quid, quod ad hominem pertineat, requirere videntur illa si iudicium posterorum in odium vertit. de vi praepositionis in hae forma v. Heins. ad Ovid. Her. 3 98. Ern.

16. deos et deas ipsas] optime; nec, ut alii, deas relictas. est sollemnis precatio, exemplo Graecorum. Demosth. de cor. 1: θεοῖς εὐχομαι πάνσι καὶ πάσαις; et sapientius est a fonte Homérico Il. 9 5: κέλντε με πάντες τε θεοὶ πᾶσαι τε θένναι. Lips. in M bis est et deos, inde veteres editores dederunt et deas. Gronovius autem, emendabat exteros. malim Pichenam sequi, qui illam inanem repetitionem librarii putabat. nam etiam socii snat exteri. Ern.

illos ut, quandoque concessero, cum laude et bonis recordationibus facta atque famam nominis mei prosequantur." perstititque posthac secretis etiam sermonibus aspernari talem sui cultum. quod alii modestiam, multi, quia diffideret, quidam ut degeneris animi interpretabantur. optimos quippe mortalium altissima cupere: sic Herculem et Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos deum numero additos. melius Augustum, qui speraverit. cetera principibus statim adesset unum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam.

39. At Seianus nimia fortuna socors, et malicbri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, componit ad Caesarem codicillas: moris quippe tum erat quamquam praesentem scripto adire. eius talis forma fuit. benevolentiae patris Augusti et mox plurimis Tiberii iudiciis ita insuevisse, ut spes votaque sua non prius ad deos quam ad principem aurea conferret. neque fulgorem honorum unquam precatum: excubias ac labores, ut unum e militibus, pro incolunitate imperatoris malle. attamen quod pulcherrimum, adeptum, ut conjunctione Caesaris dignus crederetur. hinc initium spei. et quoniam audiverit Augustum in collocanda filia nonnihil etiam de equitibus Romanis consulta-

1. *M. quandoque*, ut 1. 61. edd. omnes *quandocunque*. ERN.

8. *speraverit*] fatetur ipse in litteris ad dissimillimum sibi successorem: *benignitas enim mea me ad coelestem gloriam effere*, Suet. 71. Livius 1 7: *haec tum sacra Romulus una ex omnibus peregrina suscipit, iam tum immortalitatis virtute paratæ, ad quam eum sua fata ducebant, fautor*. ONON. *statim*] legendum *affatum*. Muretus putabat; quod sequentia videntur postulare. ERN.

9. *prosperam*] Chibetius tenet *posteram* (ep. ad Lips. t. I. Colb. Burm. p. 728), ut Horatius Carm. 3 30 7 dixit *postera laude*. vulgatum melius. de *prospera fama* v. ad c. 52. ERN.

11. *socors* h. l. intelligam *vecors*, demens. v. ad 31. ERN. Lipsius in margine *vecors*.

13. *moris quippe*] probus sapiensque mos, et quem ego sane laudem. repertorem plus CCaesarem fuisse, moneatur a me inventus. ita enim Plutarchum accipio in Caesare p. 716: λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς πολλοῖς ὁμιλεῖν Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἐντευξίν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων τοῦ καιροῦ, διὰ τε πλήθος ἀσχολιῶν καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ περιμεινόντος. quod referri non nisi ad amicos praesentes posse clarum est. tenet coluitque eundem morem Augustus, qui sermones cum singulis, atque etiam cum Livia sua, graviores non nisi in scriptis et e libello habebat, ne plus minusve loqueretur. Suet. 84. LIPS.

20. *coniunctione Caesaris*] filia eius Claudii filio desponsa. LIPS.

22. *etiam de eq. R.*] Suet. Ang.

visse, ita, si maritus Liviae quaereretur, haberet in animo
amicum sola necessitudinis gloria usurum. non enim exuere
imposita munia: satis aestimare firmari domum adversus ini-
quas Agrippinae offensiones, idque liberorum causa. nam
sibi multum superque vitae fore, quod tali cum principe
40 explevisset. ad ea Tiberius laudata pietate Seiani suisque
in eum beneficiis modice percurans, cum tempus tanquam ad
integram consultationem petivisset, adiunxit ceteris mortali-
bus in eo stare consilia quid sibi conducere putent, princi-
10 pum diversam esse sortem, quibus praecipua rerum ad fa-
mam dirigenda. ideo se non illuc decurrere quod promptum
rescriptu, posse ipsam Liviam statuere, nubendum post Dru-
sum an in penatibus isdem tolerandum haberet; esse illi
matrem et aviam, propiora consilia. simplicius acturum.
15 de inimiciis primum Agrippinae, quas longe acrius arsu-
ras, si matrimonium Liviae velut in partes domum Caesa-
rum distraxisset. sic quoque erumpere aemulationem femi-
narum, eaque discordia nepotes suos convelli: quid si in-

63: *Agrippa defuncto, multis an-
tis etiam ex equestri ordine circum-
spectus conditionibus, Tiberium pri-
vignum suum elegit.* LIRS.

3. *imposita munia*] intellige prae-
fecturam praetorii, munus equestre:
nolle altius ascendere, ad maiores
honores provehi, ut ea de causa
hoc matrimonium expetat. sic c.
50 *sua quisque munia servarent im-
moti*: maneret quisque in loco,
faceretque mandata. ERN.

4. *liberorum causa*] non hoc dicit,
quod in fronte videtur, velle se ma-
trimonium liberorum causa, uti for-
mula et lex erant: sed firmandae
Drusi domus, quae desolata iam
illo mortuo erat, contra Agrippi-
nam. firmandae, inquam, liberorum
Drusi gratia, et ut illos (nepotes
Tiberii) tueretur. sequentia id ad-
firmant, alioqui longinqua: nam
sibi satis vitae etc. quasi dicat de
se non angere aut sua posteritate, fe-
lice, si cum principe vivat obse-
que. LIRS. immo suorum liberorum
causa, ut bene interpretatur Freins-
hemius. nam domum firmari vole-
bat adversa Agrippinam, et qui-

dem liberorum maxime nomine. nam
de se non magnopere laborare, quippe
satis sibi diuturnam vitam fore, si
modo ad Tiberii finem vivat atque
interea cum ipso vivat. ERN.

8. *ceteris mortalibus*] vix abest
quin ad Sallustium respexerit, quem
non legit solum sedulo, sed sub-
legit. nam apud eum Caesar pari
sententia disserit in Cat. 51: *aliis
alia licentia est, P. C. qui demissi
in obscuro vitam agunt, si quid
iracundia deliquere, pauci sciunt:
fama atque fortuna eorum pares
sunt. qui magno imperio praediti
in excelso aetatem agunt, eorum
facta cuncti mortales novere. ita in
maxima fortuna minima licentia est.*
LIRS. in eo stare, utilitatis finibus
contineri, ad solam utilitatem re-
ferri. mox vis tu quidem intra
istum locum sistere. ERN.

16. *partes*] int. factionum. mox
quid int. fiet. convelli autem est
ad discordiam redigi et odia, cum
filii Drusus et Germanicus bene con-
cordes fuerint et certaminibus pro-
ximorum inconcussi; 2 AB. ERN.

tendatur certamen tali coniugio? "falleris enim, Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, et Liviam, quam Gaius Caesari, mox Druso nupta fuerit, ea mente acturam ut cum equite Romano senescat. ego ut sinam, credimus passuros qui fratrem eius, qui patrem maioresque nostros in summis imperiis videre? vis tu quidem istum intra lectum sistere; sed illi magistratus et primores, qui te invito per-rumpunt omnibusque de rebus consulunt, excessisse iam pridem equestre fastigium longoque antiasse patris mei amicitias non occulti ferunt, perque invidiam tui me quoque incu-sant. at enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. mirum Hecule, si cum in omnis curas distraheretur, immensumque attolli provideret quem coniuncti-

1. *falleris enim*] respondet illi parti, non enim exere se imposita munia. LIPS.

3. *Caesari*] Augusti filio. LIPS. sc. per adoptionem. EAV.

7. *sistere*] haec est antiqua et vera lectio, cui male quidam supposuere *subsistere*, futo quodam verbi illius. v. Gronov. ad Liv. 4 12: *sistere* est continere se, coercere. sic infra c. 48: *dum populatio locum intra sisteretur*. EAV. invite M.

per-rumpunt] i. e. ut ego arbitror, fines istos intra quos continere te vis, modestiam tuam; qui vim faciunt modestiae tuae; te velut principem civitatis salutant omnibusque de rebus consulunt. atque hanc interpretationem et contextus ipse desiderat, et sequentia c. 41: *tacita suspicionum deprecatur*. nam non ita obtusus erat Seianus, ut non sentiret hic per ambages sibi obliici a Tiberio istas primorum salutationes et obsequia. itaque excogitavit deinde quomodo, salva potentia, adeuntium coetus arceret, ne receptandae materiam criminantibus inimicis atque adeo suspicanti Tiberio praebere. infra c. 67: *ne quis quietem eius inrumperet* i. e. turbaret adeundo, appellando, petendo. EAV.

8. *omnibusque de rebus*] senatores igitur intelligere videtur, qui pu-

blice consulant et de re publica consent. neque de privatis ceperim, qui Tiberio consilium darent. LIPS. male. vide not. praecedentem. EAV.

excessisse] quare? aut quo in facto? credo, quia praetoris honoribus insignitus Seianus a Tiberio, atque ita velut exemptus equiti et insertus in senatum. sed et postea consulam eum fecit et senatorem palam. Suetonii igitur scriptio, adfirmantis (Tit. 6) *praefecturam praetori nunquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam*, nonne legenda caute? videtur; et cum exceptione huius, atque etiam alius, ut alibi dicam, exempli, in Clemente Arretino H. 4 68. LIPS.

9. *amicitia* i. e. amicos. intellegit Augusti Agrippam aut Maeconatem. LIPS.

12. *mirum hercule*] sensus est: non debemus mirari, si Augustus aliquando deliberavit an equiti filiam collocaret. etenim ille pro sua prudentia, qua rem quamque, in primisque tantam, ab omni parte considerabat, cogitabatque quid publice privatimque nasci a coniugio tali posset, videbat tali coniunctione tantum attolli homines, ut facile posset spiritus numere. et sibi met ipsi molesti esse, si iam per se nobiles et honorati essent. itaque cogitavit an non melius et tutius foret equitem generum deligere, qui

one tali super alios extulisset, Gaium Proculium et quosdam in sermonibus habuit insigni tranquillitate vitae, nullis rei publicae negotiis permixtos. sed si dubitatione Augusti movemur, quanto validius est quod Marco Agrippae, mox mihi collocavit? atque ego haec pro amicitia non occultavi: ceterum neque tuis neque Liviae destinatis adversabor. ipse quid intra animum volutaverim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem, omittam ad praesens, referre id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum quod non virtutes istas tunsque in me animus mereantur; datoque tempore
 41 vel in senatu vel in concione non reticebo." rursum Sciamus, non iam de matrimonio, sed altius metuens, tacita suspicionum, vulgi rumorem, ingruentem invidiam deprecatur. ac ne assiduos in domum coetus arcendo infringeret potentiam aut receptando facultatem criminantibus praeberet, huc flexit ut Tiberium ad vitam procul Roma amoenis locis degendam impelleret. multa quippe providebat: sua in manu aditus, litterarumque magna ex parte se arbitrum fore, cum per milites commearent; mox Caesarem vergente iam sene-

expers rei publicae procul ab honoribus et negotiis publicis egisset: nam tamen maiorem ceteris ista confusione fore, et nihil contra se moliturum. ERM.

1. CProculium] qui frater Varrois Murenae, illius qui in Augustum conspiravit; cuius etiam soror Maecenas uxor. Dio 54 3. laudat eum Horatius Od. 2 2 5: *sive extento Procleius aegro, notus in fratres animi paterni*. LRS.

2. dubitatione, hoc est deliberatione; cui mox opponitur decisio, neque haec est argumentatio: si consiliis Augusti movemur, moveamur eo quod Agrippae mihiq[ue] filiam suam collocavit, quasi diceret, nam et hoc inter eius consilia fuit. verum longe fortius est, si movemur dubitatione Augusti, multo magis moveri debemus eius decisione: nam de equestribus conditionibus deliberavit quidem, at longe aliud probavit decrevitque et ipso pacto executus est. LRS. *dubitare* etiam Cicero pro considerare, deliberare dixit pra Roec. Am. 31, de Offic.

1 3. et noster infra c. 57 extr. ERM.

12. iam Muretus, tam M.

altius metuens] metuebat non tam ne matrimonii istius spes irrita esset, sed ne maiora incommoda sequerentur. mox *deprecatur*, intellige vel coram, vel potius per epistolam alteram. ERM.

19. *per milites*] observa litteras per milites soteri transmitti, et quidem per eos qui speculatores dicti. Plutarchus in Galba p. 1056 Nymphidium praefectum praetorio valde offensum scribit, quod consules litteras et diplomata *μη παρ' αὐτοῦ καὶ στρατῶν καὶ στρατιώτας λαβόντες ἀνέπεμψαν*. nec alius sententiae illud Taciti H. 2 73: *vix credibile memoratu est quantum superbiae Vitellio accesserit, postquam speculatores e Syria Indueque adactum in verba eius Orientem nuntiare*. haec clara, et firmandae Suetonii scripturae, quae in omnibus fere man, Cal. 44: *magnificas Romanas litteras misit, montis speculatoribus ut vehiculo ad forum*

cta, secretoque loci molitum, munia imperii facilis transmisurum; et minui sibi invidiam adempta salutantium turba, sublatisque inanibus vera potentia augere. igitur paulatim negotia urbis, populi accursus, multitudinem affluentium increpat, extollens laudibus quietem et solitudinem, quis abesse taedia et offensiones, ac praecipua rerum maxime agitari. 42 ac forte habita per illos dies de Votieno Montano, celebris ingenii viro, cognitio cunctantem iam Tiberium perpulit ut vitandos crederet patrum coetus vocesque quae plerumque
10 verae et graves coram ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Caesarem dictas, testis Aemilius e militaribus viris dum studio probandi cuncta refert et, quanquam inter obstrepentes, magna asseveratione nititur, auditur Tiberius probra quis per occultum lacerabatur, adeoque percussus est ut se vel statim vel in cognitione purgaturum clamitaret, precibusque proximorum, adulatione omnium aegre componeret animum. et Votienus quidem maiestatis

usque et curiam portenderent. depravarunt vulgo saepe latoribus. LIPS.

3. *manibus M.*

augere] accipiunt passive, pro *augeri*, quomodo etiam alibi noster dixit imitatione Sallustii fr. hist. l. 1 p. 947 ed Cortii, quem ibi vide. adde Duker. ad Liv. 3 6. itaque non opus videtur cum Rhenano et Marcillo emendare *augeri*, aut cum Mureto *veram potentiam*. sed tamen credo *augeri* legendum. nam ubi *augere* passive reperitur, semper ita est ut possit intelligi *se* aut aliud pronomen tale, velut in loco Sallustii, *ignoscendo populi R. magnitudinem auxisse*. atque ita capiebat ibi recte Cortius, quem de aliis talibus verbis vide Exc. 6 ad Ing. 85. sed id hic fieri non potest. atque etiam concinnior sit oratio. ceterum elegans est etiam quod Rychius vult, *vera potentiae*, ut alibi *inania famae* dixit; quamquam non semper illa expositiori forma nititur noster, sed subinde etiam tritiori. ERN.

7. *Votieno Montano*] onus inter celebres oratores mentio Senecae contr. 28 et praef. libri 4. etiam

inter poetas Ovidio ex Ponto 4 16 11: *quique vel imparibus numeris, Montane, vel aequis sufficis, et gemino carmine nomen habes*. LIPS.

8. *cunctantem*] *nutantem* Muretus et Aoidalvus voluit legi. sed id verbum ab hoc loco alienius videtur. *dubitantem* potius emendarem. sed nihil correctione opus. *cunctari* deliberandi significationem habet, sed cum nondum decreveris. Suet. Dom. 2: *diu cunctatus an duplum donativum militi offerret*. v. Gronov. Obs. 1 18, Cort. ad Sall. Cat. 52. ERN.

13. *asseveratione*] vide ad c. 19. possis etiam h. l. capere pro constantia. ERN.

15. *vel statim vel in cognitione* h. e., si fallor, vel statim ab edito testimonio Aemilii, vel post, ubi de istis rebus cognitio, disceptatio futura esset. Freinsheimius autem malebat corrigere *in concione*: quae duo verba etiam alibi confunduntur. v. intpp ad Suet. Tit. 6, et infra H. 2 79. ERN.

17. *maiestatis poenis*] quibus poenis, propius disce ex Eusebio in Chronica. *Votienus Montanus Narboensis orator in Balearibus insulis*

poenis affectus est: Caesar obiectam sibi adversus reos inclementiam eo pervicacius amplexus, Aquiliam adulterii delatam cum Vario Liguro, quamquam Lentulus Gaetulicus consul designatus lege Italia damnasset, exsilio punivit, Apidiumque Meralam, quod in acta divi Augusti non iuraverat, albo senatorio erasit.

- 43 Audita dehinc Lacedaemoniorum et Messeniorum legationes de iure templi Dianae Limnatidis, quod suis a maioribus suaque in terra dicatum Lacedaemonii firmabant annalium memoria vatūque carminibus, sed Macedonia Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum, ac post Gai Caesaris et Marci Antonii sententia redditum. contra Messenii veterem inter Herculis posteros divisionem Peloponnesi protulere, suoque regi Dentheliatem agrum, in quo id delatum, cessasse; monumentaque eius rei sculpta saxis et aere

meritur, illuc a Tiberio relegatus. Lirs.

4. lege Italia damnasset] adulterii poenae quae olim, non in promptu: reclusi, qua potui, et tenebris prisci aevi radium aliquem novae lucis dedi, in Excursu, quem huius rei vido, in A. Lirs.

6. album τὸ λεύκωμα i. e. tabulae albae, in quibus nomina aliudve quid inscriptum. sic legis album praetoris, album decurionum, album indicum, et in Tertull. adv. Marc. 5 l album apostolorum. senatorum autem album primus instituit Augustus a. u. 746, cum recensio senatus multas infrequentibus imposuisset, et simul definisset numerum intra quem SC non fieret. eas ad res visum necessarium album; quod renovatum quotannis, et in Curia propositum. Dio 53 3: τὰ τε ὀνόματα συμπάντων τῶν βουλευόντων ἐς λεύκωμα ἀναγράφας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ' ἔτος οὕτως ποιεῖται. Lirs. de albo v. Salmas. de mod. usur. p. 678. Ern.

8. Limenetidis] scripturam eam invenire aliquid Callimachi versus videntur in Dianae Hymno v. 38: καὶ μὲν ἀγνιστὴς ἔσση καὶ λιμενέσσην ἐπίσκοπος, quasi eadem illa dea vis praesit portibusque at

tu nihil ambigens reponere Limnatidis. ita historia hic postulat et consensio scriptorum. sive enim a Limnis vico (qui aliter Amyclae dictus) Messeniae, sive ἀπὸ τῆς λίμνης, a palude, agnominata ea dea, certe Limnatidis scribendum sive Limnetidis. prioris sententiae Strabo esse videtur 8 p. 361: τὸ δ' ἐν Αἰμῶναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Αἰμναῖον, ἐφ' ᾧ Μεσσηνιοὶ περὶ τὰς παρθένους ὑβρίσαι δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένους ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μεθορίοις ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅπου κοινὴν συνετέλουν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμρότεροι. nec dissimilia 6 p. 257. at a lacu derivat clare Pausanias 4 31, 7 20, itemque Artemidorus 2 35, qui Dianam in somniis visam boni ominis piscatoribus esse vult, quoniam et Αἰμυήτις dicitur. Lirs. Idem sentiunt Ferretius, Vertranus, et Helmsius ad Ovid. Met. 3 48. de Diana Limnatide, item Limenetide laudatur hic Meursius in Laconicis 1 2. M habet Limnatidis. Ern.

13. divisionem] in tria regna, Argivum Lacedaemonium et Messenium. v. Isocratis Archidamum p. 282 (131) et collecta Prideansio ad Marm. Oxon. Ep. 6. Ern.

14. recident heliatem M. lectionis et historiae obscurae locus. placet

prisco manere. quodsi vatum annalium ad testimonia vocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentia sed ex vero statuasse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummii iudicium. sic Milesios permissa publice arbitrio, postremo Atidium Geminum praectorem Achaiae decrevisse. ita secundum Messenios datum. et Segestani aedem Veneris, montem apud Erycum, vetustate dilapsam

regi *Penthilo Eleatem agrum*. Penthilus Arcadiae et, nisi fallor, Messeniorum rex, filius Orestis. Strabo 13 p. 582: *Ὁρέστου δὲ ἐν Ἀχαΐᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, διαδέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πένθιλον λέγουσι, καὶ προελθεῖν μέχρι Θέρκης ἐξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὑστερον, ὅπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον*. Velleius 1 6: *post Orestis interitum filii eius Penthilus et Tisamenus regnauere triennio. tum, fere anno octogesimo (Strabo numeravit annos dumtaxat sexaginta) post Troiam captam, centesimo et vigesimo quam Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies, quae omni hoc tempore pulsus Heraclicus Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur*. tempora et res satia conveniunt: disconvenit fortasse Tacitus, qui regem ipsam e posteris Herculis facere videtur. at cum omnia Graecorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidere, interque alios Theophilum 2 adversum gentes, Penthilum nullum reperio. turbat etiam, quod Pausanias 4 1, ubi Messeniorum reges ordinae enumerat, neminem recenset hoc nomine. quid si legas ergo *Penthilo Eleatem agrum*? quid si *Temeno*? qui certe inter Heraclicus est. sed is Argis regnum habuit, ut Pausanias auctor 2 18 et 19. quem eundem in hac historia si sequimur 4 3, Cresphonti nomen fuit Messeniorum regi, cui in divisione per fraudem liquescentis sortis terra ea obvenit. scripserim ergo *suoque regi dein Eleatem agrum*. Eleatem sane retineo, quia Strabo mihi auctor, 8 p. 345, totam regiunculam inter Dymen et Messenam

Eleatem vocatam fuisse. *Dentheleatem* sive potius *Dentheletem* recipere non possum, quia Thraciae ii populi; apud quos qui potuit esse hoc tempus? dixi malis. si erro, da sodes coronam, quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.

ADD. Mercerus *Tegeatem* aut *Thurientem* mallet; et cum eo Pausanias profecto, quem vide 4 31. nec enim *ἔργα* facio historiarum haec *παίεργα*. Lips. Mercerum sequitur etiam Freinshemius. Menrsius autem, in Laconicis 1 2, emendat *Dolhemiatem* e Stephano, qui habet *Δελθάνιος πόλις μία τῶν περιμαχῆτων Μεσσηνίων καὶ Λακεδαιμονίων*. verum ibi Holstenius e litterarum ordine turbato colligit legendum *Δενθάλιοι*, quod probat Ryckius, negatque rationem esse cur potius Tacitus e Stephano quam hic ex illo corrigatur. Chiffolius (op. ad Lips. t. 1 coll. Burm. pag. 728) *suoque regi datum Heliatem agrum* cessisse. Ean.

1. *vates* sunt poetae, quorum testimoniis veteres usos in dirimendis controversiis de finibus satis notum est e Strabone et aliis, observatis Menagio ad Laert. 1 47, Menrsio in Solone c. 7, laudatis Fabricio Bibl. Gr. v. I p. 345. *annales* sunt libri historicorum. ceterum durior est copulae omissio, quae supra addita est. Ean.

4. *publice*] sive decreto civitatum litigantium, sive rei publicae Milesiorum, quod placet Freinshemio. Ean. *publicae* M.

7. *Erycum*] imo *Erycem*. Eryx enim Siciliae ille mons dictus, descriptus Polybio 1 55 cum ipso

restaurari postulare, nota memorantes de origine sua et lacta Tiberio. suscepit curam libens ut consanguineus. tunc tractatae Massiliensium preces, probatumque Publii Rutilii exemplum. namque eum legibus pulsum civem sibi Smyrnaei addiderant. quo iure Vulcatius Moschus exsul in Massilienses receptus bona sua rei publicae eorum ut patriae reliquerat.

44 Obiere eo anno viri nobiles Gnaeus Lentulus et Lucius Domitius. Lentulo, super consulatum et triumphalia

temple, et Straboni 6 p. 272. de eo Virgilius Aen. 5 759: *tum vicina aetris Erycina in vertice sedes fundatur Veneris Idaliae*. et ad eius instar etiam Romae templum erectum Veneris Erycinae ad portam Collinam, de quo Ovidius Rem. Am. 549, et Livius 22 10, 23 30, 40 24. at illud mirum, quod noster hic Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio adscripsisse c. 25; *templum in Sicilia Veneris Erycinae, vetustate collapsum, ut ex acriario P. R. reficeretur, auctor fuit*. an Suetonius id scripsit ἀλογιστῶς? an vero iastauratam iterum a Claudio fuit? quod tamen haud facile credita, tam paucis annorum intervallo. Lips. male tentatur *Erycum*, ut ap. Cic. Verr. 2 8 ab aliis, quo loco Ryckius defendi vulgatum posse putat. adde Cic. Verr. 2 47, et quae diximus in Clave Cicer. in Ind. Geogr. in universum sunt plura nomina, quae duobus modis formantur, ut bene notat Gronovius, altero rariori. sic vulgatum est *Arabs*, habetur tamen etiam *Arabus* ap. Virg. Aen. 7 605, ubi v. Serv., Ovid. Her. 15 76, ubi v. Heins. et Burm. adde Bârnard. diss. 1 c. 5 p. 26 t. 1 Thes. Murat. Inscr. ceterum pro *delapsam* edidi *dilapsam*, latinitate inbente. Cic. pro Marc. 8: *omnia quae dilapsa iam fluxerunt*. quidam libri male *delapsa*. v. Graev. Livius 4 20: *aedem Feretrii Iovis, quam vetustate dilapsam refecit*; quem locum in animo habuit Tacitus. ubi v. Drakenb. Eax.

2. ut consanguineus] quia Segestani pariter a Troianis cecit. Pano-

gyricus tamen scriptor (Eumenius c. 3.) ad soles in Sicilia Mamertinos eam gloriam transfert. *imputare se origine fabulosam*, inquit, *in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses*. Lips.

3. Rutilii M. de quo Ovidius ex Ponto 1 3 63: *et grave magnanimi robur mirare Rutili, non vel reditus conditione dati*. Smyrna virum tenuit, non Pontus et hostiae tellus. Valleius 2 13, Cicero Font. 13, Seneca ep. 24, omnes scriptores. Lips.

6. bonas varie publicae M.

9. Lentulo] plures Lentuli sub hoc aevum, et vereor ut confuderint quosdam viri docti. Lentulum augurem eundem fuisse cum hoc Gaetulico. consent. non consentio ego, primam quia ille semper angaris cognomine quasi ad discrimen adfectus; quod desinas factio loco agnomini meliori. ubi, inquam, ille augur nominatur, nusquam adiectum Gaetulici nomen. iterum quia huic auguri liberi nulli. colligo ex Suetonii Tiberio, qui 49 ait *CnLentulum augurem, cui census maximus fuerit, angore et metu ad fastidium vitae a Tiberio actum*; et ut neque nisi ipso herede moreretur. non tam impudens Tiberius, praesertim hoc imperii sui aevum, qui id exprimeret ab homine cui suus heres. at Lentulo Gaetulico filius, uti docebo, cognomine eodem. denique notari augurem ut inertem, sine ingenio, sine lingua, a Seneca video, illum laudari a Tacito hic et 1 27: *maxime infensi CnLentulo, quod is ante alios aetate et gloria*

de Gaetulia, gloriae fuerat bene tolerata paupertas, dein magnae opes innocenter paratae et modeste habitae. Domitium decoravit pater civili bello maris potens, donec Antonii partibus, mox Caesaris misceretur, avus Pharsalica acie pro optumatis ceciderat. ipse delectus cui minor Antonia, Octavia genita, in matrimonium daretur, post exercitu flumen Albim transscendit, longius penetrata Germania quam ququam priorum; easque ob res insignia triumphi adeptus est. obiit et Lucius Antonius, multa claritudine generis, sed im-
 10 prospera. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliae morte punito hunc admodum adulescentulum, sororis nepotem, seposuit Augustus in civitatem Massiliensem, ubi specie studiorum nomen exilii tegeretur. habitus tamen supremia honor, ossaque tumulo Octavio illata per decretum se-
 15 natus.

belli firmare Drusum credebatur, et illa militiae flagitia primis aspernari. non movet me quod opes magnas Gaetulico Tacitus tribuit, magnas item auguri Seneca Suetoniusque. disparitas enim elucet eo ipso. Gaetulico gloriae fuerant opes innocenter paratae et modeste habitae, ait noster: vitio auguri, cuius sordes et sterilitatem notat Seneca his verbis de Benef. 2 27: CaLentulus augur, divitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater milles ns suum vidit. proprie dixi: nihil enim amplius quam vidit), ingenii fuit tam sterilis quam pusilli animi. cum enim esset avarissimus, nummos citius emittebat quam verba. tanta illi inopia erat sermonis. censeo ergo diversum ab angure Gaetulicum fuisse: censeo tamen, non pugno. sed et Gaetuli duo, pater filiusque. pater ecce, qui hoc anno mortuus, filius, qui sequenti consul. nominant Fasti, Dio 59 22, Tacitus ipse 46. Velleius clarissime 2 116: sed Cosmus etiam victoriae testimonium in cognomen filii contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. filius est, cui locus inter doctos; cuius historiae et poemata laudantur a priscis. historia a Suetonio Cal.

8: CaLentulus Gaetulicus Tiburti genitum scribit. poemata a Martiale in ep. praem. 1. Sidonio ep. 2 10 et carm 9 260, et Probo. leguntur et hodie quaedam Graeca 3 et 6 Anthologiae, ubi corrupte titulus Γερουλίου pro Γαιουλίχου. supervixit iste ad Cati Principatum, interfectus ab eo, cum Germaniae praefuisset decem annos. Dio l. c. Lips.

1. de Gaetulis] degetes M, de Getis margo.

2. modeste h. e. sine insolentia et divitiis et profusione. paratae est in M, et sic veteres edd et adhuc Rhenanus et Aldus. in Lipsianas paratae irrepsit vitio operarum. paratae restituit Pichena. EBN.

Domitium decoravit pater] v. Suet. Ner. 1, Vell. 2 72. Lips.

5. delectus M.

minor] Vertranus, Muretus volunt scribi maior e Suetonio, qui Ner. 5 maiorem Domitio, Cal. I minorem Germanico tribuit. sed etiam infra 12 64 minor dicitur, ubi v. Lipsium. Gronovius succurrere voluit legendo cui minori, h. e. cum adhuc aetate esset ea qua nondum magistratum gessisset; quod mihi durum videtur. EBN.

10. iulio M.

11. sororis nepotem] natus enim ex

45 Isdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispania admissum a quodam agresti nationis Termestinae. is praetorem provinciae Lucium Pisonem, pace incuriosum, ex improviso in itinere adortus uno vulnere in mortem affecit; ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo per derupta et avia sequentis frustratus est. neque diu fefellit: nam preno ductoque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. et repertus cum tormentis edere conscios adigeretur, voce magna, sermone patrio frustra se interrogari clamitavit: assisterent socii ac spectarent; nullam vim tantam doloris fore ut veritatem eliceret; idemque cum postero ad quaestionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus saxoque caput afflixit ut statim exanimaretur. sed Piso Termestinatorum dolo caesus habetur; qui pecunias e publico interceptas acrius quam ut tolerarent barbari cogebat.

46 Lentula Gaestulice Gaio Calvisio consulibus decreta tri-

Iulo Antonio et Marcella Octaviae filia. consule Augusti nostram stemma. Lips.

2. Termestinae M. Termisum opifiam claram in Hispaniis agnoscit Appianus Hisp. 90: *Τερμισὸν δὲ μεγάλην πόλιν, ἀπὸ δυσπειθῆ Ρωμαίοις γενομένην, ἐξ ἑδυμνοῦ κατήγαγεν ἐς τὸ πῆδον, καὶ ἐξέλευσεν οἴκων ἀνεύστονους;* et credo me vero emendasse Hlud Salustii fragm. l. 3: *hi salibus occupatis Termestinatorum agros invasere.* ubi vulgo tum externorum agros. epidum ipsum Termes Plinio 8 & dictum; unde Termestini. Lips.

4. in mortem affecit]. v. ad 2 62. Grolotius tentat addeci, ἀρχαῖως pro adegit. sordes istae sunt. Ern.

7. prehensio vulgo.

12. postero] Vertranus notat, deest hic nomen, dic. imo iudicium hic tibi, solens priscis sine additione dicere hesterno, cottidiano, anno, horao, postero; et fore advariorum in morem. exempla, inventus causa, sint ista. Tacitus 15 57: postero cum ad eodem cruciatu retraheretur gestumine sellae. Plautus Capt. 3 5 67: nisi cottidiano acquiopas confeceris; ubi per-

peram legas cottidianos vulgo. sic idem ille anno non semel dixit, ut alibi notavi et correxi. sic Cicerio ad Att. 4 anniversario, item voluntario, commodo, et plura. Aeternum etiam eadem ratione mihi notum. Lips.

quaestionem] ἀρχαῖως. sic variis locis Plautus. atrum Tacitus; etiam quippe loca antiquiora, an librarius talis dederit, pro certo non dicam. Ern.

14. permentinorum M.

15. pecunias] Plinius ep. 10 28: nunc rei publicae Prusensium impendia, redditus, debitores excusio; quod ex ipso tractatu magis ac magis necessarium intelligo. multas enim pecuniae varis ex causis a privatis detinentur; praeterea quaedam minimo legitime sumptibus erogantur. et ep. 34: erit enim pecunia ex qua fiat, primum ac quam revocare a privatis et exigere iam coepi. idem Paneg. 70: praefuerat provinciae quaestor unus ex candidatis, inque ea civitatis umplissimae redditus egregia constitutione fundaverat. adde nostrum 13 48, et quae ad 2 54 notavimus. Gron.

simplici insignia Poppaeo Sabine contusis Thraecam gentibus, qui montium editis intulit atque eo ferocias agitabant. causa motus, super hominum ingenium, quod pati delectus et validissimum quemque militas nostrae dare aspernabantur, ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti, aut si mitterent auxilia, suos doctores praeficere nec nisi adversum accolas belligerare. ac tum rumor inceperat fore ut disiecti aliisque nationibus permixti diversas in terras traherentur. sed antequam arma inciperent, misere legatos amicitiam obsequiumque memoraturos, et mensura haec, si nullo novo onere tentarentur: sin ut victis servitium indiceretur, esse sibi ferrum et iuventutem et promptam libertati aut ad mortem animum. simul castella rupibus indita collatosque illuc parentes et coniuges ostentabant, bellumque impeditum arduum eruentum minitabantur. at Sabinus, donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis, postquam Pomponius Laebo e Moesia cum legione, rex Rhemetalses cum auxiliis popularium, qui fidem non mutaverant, veneri, addita praesenti copia ad hostem pergit compositum iam per angustias saltuum. quidam audentius apertis in collibus visebantur; quos dux Romanus acie aggressus haud aegre pepulit, sanguine barbarorum modico obpropinqua suffugia. mox castris in loco communis valida manu montem occupat angustum et aequali dorso continuum usque ad proximum castellum, quod magna vis armata aut

2. qui montium editis] hi sunt quos ὄρεινους Θρακας Thucydides appellat describitque 2 96: παρακλῆσι δὲ καὶ τῶν ὄρεινῶν Θρακῶν τοὺς πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μηχανορῳδῶν, οἱ αἱοὶ καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλείστοι οἰκοῦντες. quod ait eos αὐτονόμους, idem Tacitus voluit, cum hic scripsit ne regibus quidem nisi ex libidine parere solitos. Lips. in cultu M.

15. si bene attenderis, animadvertes, alterutrum horum, donec exercitus in unum conduceret, et dum Pomponius Laebo cum legione veniret, prorsus esse supervacuum, et idem omnino garrulitate inepta di-

cere, qua possumus liberare Tacitum, si scribamus: cum Pomponius — venisset. neque aliter ab auctore fuisse censeo. Gron. in M est quam, non dum, et venire, non veniret; unde Gronovius hic locum concinnat: responsis; postquam P. — veneri. vulgatam non recte habere quisvis sentiet, et alterutro modo corrigendum esse. Eav.

25. aut] recte. Rhenanus et, praeter Taciti mentem. Lips. Rheanus coniecturam Aldus expressit. Muræus etiam armata dolebat, et vir doctus in ed. Oryphii, corrigens magna vis sed incondita. lectio vulgata vera, infra 49: multitudo bellatorum, in bellum. Eav.

incendita tuebatur. simul in ferocissimos, qui ante vallum
 more gentis cum carminibus et tripudis persultabant, mittit
 delectos sagittariorum. ii dam ominus grassabantur, crebra
 et inulta vulnera fecere: propius incidentes eruptione subitâ
 turbati sunt, receptique subsidio Sugambræ cohortis, quam
 Romanas promptam ad pericula, nec minus cantuum et ar-
 48 morum tumultu tragem; haud procul instruxerat, translata
 debinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta
 Thraecibus, quos nobis affuisse memoravi. iisque permissum
 10 vastare, urere, trahere praedas, dum populatio lucem intra
 asteretur noctemque in castris tutam et vigilem capessent,
 ad primo servatum: mox versi in luxum et raptis opulenti
 emittere stationes, lascivia epularum aut somno et vino pro-
 cumbere: igitur hostes incuria eorum comperta alio agmine
 15 parant; quorum altero populatores invaderentur, alii castra
 Romana appugnarent; non spe capiendi, sed ut clamorâ,
 telis, suo quisque periculo intentus sonorem alterius praehi
 non acciperet. tenebrae insuper delectas augendam ad for-
 midinem: sed qui vallum legionum tentabant, facile pellun-
 20 tur; Thraecum auxilia repentino incursu territa, cum pars
 munitionibus adiacerent, plures extra palarentur, tanto in-
 fensus caesi quanto perfugae et proditores ferre arma ad

2. *more gentis*] notat barbaricum
 cum ritu eleganter Thucydides
 in oratione Brasidae 4 126: οἱ τοί
 δὲ τὴν μέλλειν μὲν ἔχουσι τοῖς
 ἀπείροις φοβεράν. καὶ γὰρ πλῆ-
 θει ὄψεως δεινὸν καὶ βοῆς μεγέθει
 ἀφόρητοι· ἢ τε διὰ κενῆς ἐπανά-
 σεις τῶν ὀπλῶν ἔχει τινὰ δῆλω-
 σιν ἀπειλῆς. προσμῖξαι δὲ τοῖς
 ὑπομένουσιν αὐτὰ οὐχ ὅμοιον. ubi
 scribi velle πλήξει θύεωρ, quod
 Tacitus transtulit ad Germanos, cor-
 pus viâ torum. de hoc ritu in
 loco plura. Lrs.

4. *inulta*] Freinshemius *inulta* lo-
 gendam vidit, et sic habent veteres
 edd Beroaldi, Alciati, Rhemii,
 Aldi, Gryphii. in Lipsiana irro-
 pelt vitiō typographorum *multa*,
 quod negligentia editorum in poste-
 ras edd venit, correctum primum
 a Gronovio. priores quidam Lipii

edd, velut A. 1574 et 1585, habent
inulta. at ultima sive sexta *multa*.
 Ern.

5. *sugambræ* M.

6. *armorum concussus*] est sonus,
 crepitus e concussis tele scutis, de
 quo multa veterum sunt loca. *tu-*
multum hoc sensu etiam dixit Ho-
 ratius. Ern.

12. *raptis opulenti*] sic e M vere
 restituit Pichona; et sic videt ex-
 hiberi in Lipsiana Antverpiensi 1648,
 e Pichona, ut opinor. quae ab
 ipso vivo curatae sunt, fere habent
rapti opulenti, ut Beroaldi, Al-
 ciati, Rhemii, Aldi, Gryphii.
 quod ex data opera scriptum sit
 necne, nescio. in Lipsiana est
 etiam *capti*; quod male vulgatis
 omnibus tribuit Pichona, cum haud
 dubie operarum vitiō pro *rapti* in
 Lipsiana venia. Ern.

49 suum patriaeque servitium incusabantur. postera die Sabi-
 ana exercitum aequo loco ostendit, si barbari succensu mo-
 otis alacres praelium auderent. et postquam castello aut con-
 iunctis tumultis non degrediebantur, obsidium coepit per
 praesidia, quae opportune iam muniebat; dein fossam lori-
 camque contexens quattuor millia passuum ambita am-
 plexus est; tum paulatim, ut equam pabulamque exiperet,
 contrahere claustra atque circumdare; et struebatur agger,
 unde saxa hastae ignes propinquum iam in hostem iaceren-
 10 tur. sed nihil aeque quam sitis fatigabat, cum ingens mul-
 tudo bellatorum imbellium uno reliquo fonte uterentur,
 simulque armenta, ut mos barbaris, iuxta clausa, egestate
 pabuli exanimari; adiacere corpora hominum, quos vulnera,
 quos sitis peremerat; pollui cuncta sanie, odore, contactu.
 15 rebusque turbatis malum extremum discordia accessit, his
 deditionem, aliis mortem et mutuos inter se ietus parantibus.
 et erant qui non inultum exitium sed eruptionem suaderent,
 50 neque ignobiles, quamvis diversi sententiis. verum e duci-
 bus Dinis proventus senecta et longa usu vim atque clemen-
 20 tiam Romanam edoctus, ponenda arma, unum afflictis id re-

[4. *degrediebantur*] sic e M pro
 vulgato *digrediebantur* recte a Pi-
 chena repositum. Sall. Ing. 49:
monte degrediens, ubi v. Cortium
 et quos laudat. Moxer H. 1 61: *Paci-
 nis ingris degredi*. nante viros do-
 ctos ad Livium 40 22, ad H. 2
 66. ERN.

[5. *iam muniebat*] *immuniebat* (h.
 e. in tumultis istis muniebat, sicut
 infra 11 19: *ne iussa exuerent,
 praesidium immunitis*) Freinsheimius
 coniciebat. possis etiam communi-
 cat. ERN.

[*loricam* i. e. exiguum vallum
 et sepe e cratibus, aut sepi-
 instar, ideoque hic *contextens*. v.
 Poliorcetica nostra 2 2. Lips. lori-
 cae interdum vimineae ex cratibus
 plateisque, interdum ex lapide aut
 terra. interdum etiam pro ipso
 vallo dicuntur, sive quia pars valli,
 sive quia vallum loricae usum praes-
 tat iis qui post vallum stant. v.
 Schelius ad Hygin. p. 126. nihil
 sane impedit quo minus et hic de

valle capiatur, cum fossae iungatur,
 neque alla valli mentio. neque ver-
 bum *contextens* impedit, ut opinor,
 cum *texere* pro *struere*, aedificare,
 dicatur apud Cic. ad Att. 4 15 et
 Suetonium. ERN.

12. *simul aeque*] *malum simulque*.
 possit etiam *simul equi*. sed hoc
 praefero. Lips. probat Pichena.
 M *equae*. IGronovius *uterentur si-
 mul. aeque armenta*. quod mihi
 quidem non placet. ERN.

15. *malum*] neque nollem *malorum*.
 ceterum ad vitam et usum notanda
 graeciae, quam adfirmat item Poly-
 bini 5. 93. ἦν, inquit, ἀμφισβη-
 τήσεως φιλοτιμίας ὀργῆς τῆς ἐν
 ἀλλήλοις πάντα πλήρη. ταῦτο γὰρ
 δὴ φιλεῖ γίνεσθαι καὶ περὶ τὰ
 κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τοὺς
 κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἑλλησπαι-
 οὶ χορηγῶσι τὰς ἐκείνων ἐπιβολὰς.
 haec talia, quisquis vir es, ob-
 serva et decerpe, series historiarum
 fructus. Lips.

medium, discebat, primusque se cum coniuge et liberis
 restari permisit. secuti aetate aut sexu imbecilli, et quibus
 maior vitae quam gloriae cupido. at inventus Tarsam inter
 et Turesim distrahebatur. utrique destinatum cum libertate
 occidere: sed Tarsa properum finem, abruptas pariter
 spes ac metus clamitans, dedit exemplum demisso in pe-
 ctus ferro. nec defugere qui eodem modo oppeterent. Tu-
 resis, sua cum manu noctem opperitur, haud nescio duce
 nostro. igitur firmatae stationes densioribus globis. et in-
 gruebat mox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modo
 per vastum silentium, incertos obseasores effecerat, cum Sa-
 binus circumire, hortari ne ad ambigua sonitus aut simula-
 tionem quietis casum insidiantibus aperirent, sed sua quis-
 que munia servarent immoti telisque non in falsum iactis.

51 interea barbari catervis decurrentes nunc in vallum manualia
 saxa, praenustas sudes, decisa robora iacere, nunc virgultis
 et cratibus et corporibus exanimis complere fossas, quidam
 pontis et scalas ante fabricati inferre propugnaculis, eaque
 prensare, detrahere, et adversus resistentis comminus mit-
 20 miles contra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia
 pila, congestas lapidum moles provolvere. his partae victo-
 riae spes et, si cedant, insignitius flagitium, illis extrema
 iam salus et assistentes plerisque matres et coniuges earum-
 que lamenta addunt animos. nox aliis in audaciam aliis ad
 25 formidinem opportuna, incerti ictus, vulnera improvisa, suo-
 rum atque hostium ignoratio, et montis anfractu percussae
 velut a tergo voces adeo cuncta miscuerant ut quaedam mu-
 nimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen
 pervasere hostes nisi admodum pauci: ceteros, deleto prom-
 30 ptissimo quoque aut saucio, appetente iam luce trusere in sum-
 ma castelli, ubi tandem coacta deditio. et proxima sponte in-

18. *pontes* vulgo.

propugnaculis] dubitat turres
 esse Freinshemius. recte. intellige
loricam, quam c. 49 textum dixit.
 noster 1 68: *prorumpunt fossas, ini-*
ciunt crates, summa valli prensant.
 ut mari, sic valla propugnacula
 dicantur, unde urbs, castra de-
 fendantur. ERN.

20. *muralia pila*] maiora his quae
 in acie iacerantur, quod facilius
 deficientur et maiori cum vi. Caes.
 B. G. 7 82 iam laudavit Frein-
 shemius. ERN.

30. *in*] sic M, editi ad. ERN.

31. *incolorum*] M *incornum*. Re
 quo primum editum *incornum*,
 quod alienum, animadvertente ex-

colarum recepta. reliquis, quo minus vi aut obside subi-
gerentur, praematura montis Haemi et saeva hiems subvenit.
52 At Romae commota principis domo, ut series futuri in
Agrippinam exitii inciperet, Claudia Pulchra sobrina eius
postulatur, accusante Domitio Afro. is recens praetura, mo-
dicus dignationis et quoquo facinore properus clarescere,
crimen impudicitiae, adulterum Furnium, veneficia in prin-
cipem et devotiones obiectabat. Agrippina semper atrox,
tum et periculo propinquae accensa, pergit ad Tiberium, ac
10 forte sacrificantem patri reperit. quo initio invidiae, non
eiusdem ait mactare divo Augusto victimas et posteros eius
insectari. non in effigies mutas divinum spiritum transfu-
sum; sed imaginem veram, caelesti sanguine ortam intelli-
gere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram praes-
15 scribi, cui sola exitii causa sit quod Agrippinam stulte pro-
sus ad cultum delegerit, oblita Sosiae ob eadem afflictas.
audita haec raram occulti pectoris vocem elicuere; correptam-
que Graeco versu admonuit non ideo laedi, quia non regnaret.
Pulchra et Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum
20 additus, divulgato ingenio et secuta asseveratione Caesaris,

roaldo ipso in notis; deinde e
correctione Maerit edidit Pichena,
quod sequentes editores recte secuti
sunt. Gronovius tamen suspicaba-
tur vicorum. ERN.

4. *Claudia Pulchra*] Dionem adi,
qui 59 19 historiam hancce recen-
suit inter acta Caii, ubi de Do-
mitio. sobrina haec Claudia quo-
modo Agrippinae fuerit, nondum
repperi: hoc tantum, filium eius
Quinctilium Varum desponsum filiae
Germanici. quod ostendo infra. LRS.

5. *praetura*] Heinsius volebat
praeturae. frustra, ut iam alibi
notavimus. ERN.

8. *atrox* i. e. *serox*, impotens
animi, iras occultare nescia, ani-
mosa. v. infra 60. talis et *atrox*
Catenis animus ap. Horat. 2 l 24.
ERN.

10. *repperit* M.
invidiae] int. faciendae. hinc
initium et occasionem invidiae fa-
ciendae, dicendi ea quae invidiam
Tiberio facerent, attulit. sic mox

c. 53: *invidiam et preces aditum*.
6 29: *culpam invidia velasse* i. i.
invidia ipsi facienda velare tantasse.
15 19: *magna cum invidia sensatus*
aditum. ERN.

13. *ortam*] mallem etiam paulo re-
ctius *ortos*. GRON. quidam etiam
maluit *se imaginem* v. sed vulgati
idem sensus. ERN.

intelligere discrimen] periculum
scire quod immineret. *sordes susci-
pere* ut in reatu propinquorum. de
se Agrippina sentit. LRS.

14. *suscipere sordes*] hoc ad Agrip-
pinam, quae ipsa in sordibus, ut
videtur, ob reatum Pulchrae so-
brinae. LRS.

15. *praescribere* est praetextare,
obtendere. frustra occultari con-
siliium sui perdendi Pulchra in dis-
crimen vocanda, tanquam haec pe-
teretur, non per latus eius ipsa.
ERN.

18. *Graeco versu*] Suetonius c. 53
extulit, *si non dominaria filiola,*
iniuriam accipere existimas? ex quo

qua suo iure disertum eum appellavit. mox capessendis ac-
 cutationibus, aut reos tutando, prosperi eloquentiae quam
 morum fama fuit, nisi quod aetas extrema multum etiam
 eloquentiae dampnit, dum fessa mente retinet silentii impa-
 53 tientiam. at Agrippina pervicax iras et morbo corporis im-
 plicata, cum viseret eam Caesar, profusa diu ac per silen-
 tium lacrimis, mox invidiam et preces orditur: subveniret
 solitudini, daret maritum; habilem adhuc iuventam sibi,
 neque aliud prohis quam ex matrimonio solatium; esse in
 civitate . . . Germanici conjugem ac liberos eius recipere
 dignarentur. sed Caesar non ignarus quantum ex re publica

Canterus noster divinat *et μη κρα-
 τεις, τεκνιον, ὑποβλάσθαι δοκεῖς*. sed non est dubium quia ad Iasonis
 vocem aspexerit Tiberius, quam ille
 in Tragedia quapiam emisit, cuius
 mens haec et verba apud Aristotelem
 Polit. 3 4: *ναὶ ὅτι τοῦτ' ἰσως
 ἴσως ἔφη πειρῆς, ὅτι μὴ τυραν-
 νοί, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης
 εἶπαι*. Lips. Pichena et Gronovius
 testantur in M esse non; quod cur
 spernatur, nulla causa est. sine in-
 terrogatione exprimit Tacitus, quod
 Suetonius cum interrogatione, quia
 praecedit *admonuit*, cui hoc aptius,
 ut facile quis sentiet. Pichena,
 ut Suetonio similem Tacitum faceret,
 scripsit *nam*, quod illud verbum
 non patitur; unde nemo imitatus
 est. Ern.

1. *disertum*] et satis magnificat
 eum ubique Quintilianus, quem so-
 nem ab se adolescentulo cultum ait
 6 7. Lips. Preinsheimius comparat
 locum Cic. pro Arch. 8: *suo iure
 noster ille Romani sanctos appellat
 poetas*, ubi suo iure ad poetas, non
 ad Eaniam pertinent propter sa-
 pientiam, quod quasi *doctum aliquo
 dno atque munere commendati nobis
 esse videantur*. sed haec est inter-
 pretatio Cicerois. *appellavit* est
 appellandum dixit. simile est illud
 c. 26: *missus, qui regemque et so-
 cium atque amicum appellaret* i. e.
 a senatu appellatum diceret, nuncia-
 ret. Cic. Arch. 11: *praedicationem
 nobilitatemque despiciant* i. e. de-
 spiciendam dicant, doceant. Ern.

8. *forma*] an Tacitus *fama* scri-
 psit? quod epitheton desiderare
 res videtur. *prosperam famam* di-
 xit etiam H. I 14, *secundam* Ci-
 cero ad Q. Fr. 1 1, et alii. e-
 demque sententia alibi quoque utitur
 Tacitus. mox etiam *eloquentiae*
deus de fama capiendum, sic con-
 tra c. 61: *Haterius eloquentiae,
 quoad vixit, celebratae*. supra c.
 28: *prospera sui memoris*, quae
 statim explicatur per *famam*. 15
 59 contra pro *forma corporis male
 fama*. idem *visum* Gannegiatio in
 Rescriptis Boxhornio de Catone c.
 31. Ern. *fama* M.

9. *esse in civitate Germanici*] non
 ego medicus huic loco: vidi qui
 legeret *esse in civitate, qui Germa-
 nici c.* sed in manuscripto cum pe-
 llem lacuna sit, *civitate* . . . Ger-
 manici, cur non defectam arbitro-
 mur? Lips. supplementum illud
 probant Vertriquis, Muretus, Gru-
 terus, Ryckius. Gronovius autem
 Agrippinae nomen excidisse putat:
*esse in civitate, Agrippinam G.
 c. ac liberos qui rec. dign.* illud
 lenius pate, etsi nihil defuit.
 veterum invidiosae dictum facile pa-
 tet. aliter corrigit Rutgersius Lect.
 Vossius. c. ult. interpungit post
esse; et *civitate* putat factum ex
orbitate i. e. *orbitate*. in *orbitate*
 (sua) *Germa.* — *dignaretur*. Mal-
 herbius (sp. Gevart. Elect. 3 3)
 coniecit *solatium in ea aetate, Ger-
 manici c.* Ern.

11. *ex re publica*] cui illo con-

peteretur, ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso quanquam instantem reliquit. id ego, a scriptoribus annalium non traditum, repperi in commentariis Agrippinae filiae, quae Neronis principis mater vitam suam
 54 et casus suorum posteris memoravit. ceterum Seianus maerentem et improvidam altius perculit, inmissis qui per speciem amicitiae monerent paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. atque illa simulationum meschia, cum propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere
 10 cibos; donec advertit Tiberius, forte, an quia audiverat. idque quo acrius experiretur, poma, ut erant apposita, laudans nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinae, et intacta ore servis tramisit. nec tamen Tiberii vox coram secuta, sed obversus ad matrem non mirum ait, si
 15 quid severius in eam statuisset a qua veneficii insimularetur. inde rumor patari exitium, neque id imperatorem palam audere, secretum ad perpetrandum quaeri.

55 Sed Caesar quo famam averteret, adesse frequens senatui, legatosque Asiae, ambigentes quam in civitate templum statueretur, pluris per dies audivit. undecim urbes
 20 certabant, pari ambitione, viribus diversae. neque multum distantia inter se memorabant de vetustate generis, studio in populum Romanum per bella Persi et Aristonici aliorum-

ludio cum Augusti nepte velut alterum caput dabatur. ideo de metu sequitur, quem silentio dissimulavit. LIPS.

4. *Agrippinae filiae*] quae mulier perita et industria praeter saxum. citat eam Plinius indice libri 7, vocatque Agrippinam Claudii scilicet uxorem. et libro 7-6: *Neronem paulo ante principem pedibus genitum parens eius scribit Agrippina.* non pertinent ad hanc, ut vir doctus nuper censuit, Augusti laudes ap. Suet. 86: *et quandoque epistola Agrippinae neptis ingenium collaudans, sed opus est, inquit, dare te operam ne moleste scribas aut loquere.* manifestus est ἀναρχο-
 25 ρισμός; pertinent ad matrem huius, quae Augusto neptis: ista proneptis. nec dubium quin haec quidem

vive Augusto plane adhaes. pueri. LIPS.

12. *saec. M.*

13. *servi*] qui ad fulcra lecti, ex more. LIPS.

18. *famam averteret*] et populi sermones alibi occuparet. eo enim sine ipse in senatu creber, et res illustriores actae, ne vacare ipse privatis videretur, neve populo de his loqui esset. LIPS. Suet. Cal. 48: *confestimque urbem petiit, de flare anni acerbitate in senatum, cui ad avertendos tantorum dedecorum rumores palam minabatur.* nota fabula de capo Alcibiadis. GROS.

19. *templum*] illud quod destinatum Tiberio et senatui a communi Asiae. LIPS.

23. *Persi*] haec forma genitivi in libris antiquis saepe obvia, saepe

quo regum. verum Hypaepeni Tralitanique Laodiceis ac Magnetibus simul transmissi ut parum validi. ne Ilienses quidem, cum parentem urbis Romae Troiam referrent, nisi antiquitatis gloria, pollebant. paupum addubitatum, quod Halicarnassii mille et ducentos per annos nullo motu terrae mutavisse sedes suas, vivoque in saxo fundamenta templi asseveraverant. Pergameno (eo ipso nitebantur) aede Augusto ibi sita satis adeptos creditum. Ephesii Milesiique, hi Apollinis, illi Dianae caerimonia occupavisse civitates ¹⁰visi. ita Sardonas inter Zmyrnaeosque deliberatum. Sardoniani decretum Etruscae recitare ut consanguinei: nam Tyrrhenum Lydumque Atye rege genitos ob multitudinem divisisse gentem; Lydum patriis in terris reasidisse, Tyrrheno datum novas ut conderet sedes; et ducum e nominibus indita vocabula illis per Asiam, hic in Italia; auctamque adhuc Lydorum opulentiam missis in Graeciam populis, cui mox a Pelope nomen. simul litteras imperatorum et iota nobiscum foedera bello Macedonum, ubertatemque fluminum suorum, tempriem caeli ac dices circum terras ⁵⁰merabant, at Zmyrnaei repetita vetustate, seu Tantalus

tamere mutata; de qua v. Oron. et Irak. ad Liv. 42 25. usus etiam Sallustius H. 1, auctore Frisciano: a primordio urbis ad bellum Persi Macedonicum; quem imitatus Tacitus videtur. ibi v. Cort. p. 934. Ean.

1. peni tralitanique M.

2. validi] int. divitiis; quo etiam mox pollebant spectat. alias validae urbes a magnitudine, munitis, copiis militaribus dicuntur potius. Ean.

3. M. Alicarnassii, quod defendit Gronovius ad Herodoti titulum, non ego. Ean.

6. mutavisse M: editi mutavisse.

7. aedem — sitam M.

12. Atys, Herculis et Omphales filias, e duobus filiis sorte iacta alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit coloniae deducendae; cui nomen Tyrrhenus, et ab eo Tyrrhenia terra. ita fere Strabo 5 p. 219 convenienter ad Taciti verba. et Tertull. de spe-

ctaculis 5: Lydos ex Asia transvenas in Etruria consequisse Timaeus refert, ducem Tyrrhenum, qui fratri successerat (lego cesserat sive secesserat) regni contentione. paulo diversus tamen ab istis Diogenes 1 27. cf. et Velleius 1 1. Lirs. de Atye et eius progenie v. Dionys. 1. c., Scallig. Canoe. Isag. 2 p. 159, 3 p. 327, qui primos reges Lydorum Atyadas facit; a quo discedit Rupertus ad Besold. p. 104 et 112. Ean. divise M.

17. Pelope] quem Pelopem, valgo Phrygem, Pausanias 5 1 et quidam Lydum faciunt. Lirs.

18. icta] dicta M.

20. seu Tantalus] variantes haec sententias super condita Smyrna notabis passim. de Theseo et Atheniensibus sensit Epigrammaticus 4 4 εἰς δίκονα Πεισιτοράκου, ubi Athenienses hoc argumento Homerum sibi vindicant, ἡμέτερος γὰρ ἐκείνος ὁ χυρσεος ἦν πολίτης, εἴπερ Ἀθηναῖος Σμύρναν ἀπὸρξίσμεν.

Iove ortus illos, sive Theseus divina et ipse stirpe, sive una Amazonum condidisset, transcendere ad ea quis maxime fidebant in populum Romanum officiis, missa navali copia non modo externa ad bella, sed quae in Italia tolerabantur; seque primos templum urbis Romae statuisset, Marco Porcie consule, magnis quidem iam populi Romani rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punica urbe et validis per Asiam regibus. simul Lucium Sullam testem afferebant, gravissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis et penuriam vestis, cum id Smyrnam in concionem nuntiata foret, omnes qui adstabant detraxisse corpori tegmina nostrisque legionibus misisse. ita rogati sententiam patres Smyrnaeos praetulere. censuitque Vibius Marsus ut Marco Lepido, cui ea provincia obvenerat, super numerum legaretur, qui templi curam susciperet. et quia Lepidus ipse deligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso e praetoriis sorte missus est.

57 Inter quae diu meditato prolatoque saepius consilio, tandem Caesar in Campaniam, specie dedicandi templa apud

de Amazone, quae nomen Smyrnae a se dederit, initio libri 14 Strabo. ceterum lapides nummique hoc opidum Smyrnam scribant, non ut obtinuit per sigma. Lirs. et sic scribitur etiam in codice M h. l. et supra 3 63. v. Gronov. ad h. l. vide etiam de hac scriptura Pierium in Castig. ad Virg. Aen. 7 648. ERM.

5. *se primos t. u.*] observabit philologus. accidit hoc a. u. 558. secuti exemplum sunt Alabandenses annis 24 circiter posterius. gloriantur apud Livium 43 6: *Alabandenses templum urbis Romae se fecisse commemoraverunt, ludosque anniversarios ei divinae instituisse.* Prudentius de hac dea in Symm. 1 219: *colitur nam sanguine et ipsa more deae, nomenque loci ceterum nomen habetur; atque urbis Venerisque pari se culmine tollunt templa, simul geminis adolentur thura deabus.* ubi vides commune Romae templum in ipsa urbe cum Venere fuisse. ad hanc quoque divam ille poeta: *exaudi, regina, tui pul-*

cherrima mundi, inter sideres, Roma, recepta polos. Claudianus in monte Palatino collocat, ubi Provincias facit Romae supplicantes in 1 Coa. Scilich. 2 227: *conveniant ad tecta deae, quae candida lucent monte Palatino.* LIRS.

11. *adstabant*] vera ratio latinitatis postulat *adstarent.* ERM.

18. *Marcus M.*

14. *super numerum*] cum qui antea usitatus esset in quaque provincia, aut in SC praefinitus, quo provincia decreta fuisset. olim quidem SC numerus definitus, quo provincia ornabatur. ceterum quia Lepido optio legati data, videtur tam moris fuisse ut praesides in provinciis senatus et populi legatos legerent, at olim libera re publica; quamquam et tum variatum in ea re. v. dicta in Clave Cic. ERM.

19. *Caesar in Campaniam*] vox adest sententiae explendae. lego *Caesar in Campaniam.* LIRS. Pichena putabat ut, *praefectus est,* intelligi posse, unus loco Cic. ad Att.

Capream Iovi, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere. causam abaccessus quanquam secutus plurimos aucterum ad Seiani artes rettuli, quia tamen caede eius patratæ sex postea annos pari secreto coniunxit, plerumque permoveor num ad ipsum referri verius sit, saevitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. erant qui crederent in senectute corporis quoque habitum pudori fuisse: quippe illi praegracilis et incurva proceritas, nudus capillo vertex, ulcerosa facies ac plerumque medicaminibus interstincta, et Rhodi secreto vitare coetus, recondere voluptates insuerat. traditur etiam matris impotentia extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur, neque depellere poterat, cum dominationem ipsam donum eius accepisset. nam deditaverat Augustus Germanicum, sororis nepotem et sanctis laudatum, rei Romanae imponere: sed precibus uxoris evictus Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adscivit. idque

2 8: *cogito in Tusculanum*; qui haec non est similia. vel exoidit verbum, vel, ut Lipsius putat, laet in praepositione, vel ab ea abscipium est. EBN.

1. *apud Nolam*] loco ubi mortuus. ad Dionem 56 46 in extremo, Suet. 40. Lirs. ceterum e M *templis* pro vulgato *templum* rescripsi. templum Iovis Capuae Capitolium dictum ap. Sueton. l. c. EBN.

3. *retuli*] supra c. 41. EBN.

4. *vi postea annos*] abiit urbe Tiberius a. u. 779, nec rediit: abiit vita a. 790. undecim ergo absuit continuos annos. errorem Pintarochi non dissimulo, aut potius exscriptoris, libello de exilio p. 602, ubi legitur Tiberium septem annis Capream inhabitasse. verba sunt: *Τιβέριος δὲ Καίσαρ ἐν Καστέας ἐντὶ τῇ διηγήσει μέγας τῆς τελευτῆς*. falsum. nec invenit eum, quod non statim Capream secessit. vix enim in Campania haesit dimidium autum, ut liquet ex Cornelio nostro. damna ergo lectionem, nisi mavis Pintarchum, et scribe *δέξα* vel *ἐνδέξα* *τῇ*. etiam in Suetonii loco, ubi de hac absentia, adhaerescio c. 51: *toto quidem triennio, quo vivente matre ab-*

fuit, semel omnino eam nec amplius quam uno die ac paucissimis vidit horis. et malim *toto biennio*. egressus enim Tiberius sine a. 779: obiit illa principio a. 782, ut ex Tacito clarum. non ergo fuerant inter tot tres anni. LIPS. *annos coniunxit* est, sex annos continuos, post illos quinquas superiores annos, mansit in eodem secreto. sic *consulatus coniungere* Suet. Cal. 17 dixit. EBN.

plerumque permoveor] est, saepe venit in mentem, dubito, an verius sit. *plerumque* pro saepe iam supra vidimus. et verbum *movēri*, *permoveri* e contextu intelligendum; diciturque etiam ingenium moveri. EBN.

6. *occultantis M.*

8. *praegracilis*] pugnat haec doliatio: e diametro cum Suetonii verbis 68: *corpore fuit amplo atque robusto, statura quae iustam excederet, latus ab humeris et pectore, ceteris quoque membris usque ad imos pedes aequalis et congruens.* de veritate, secundum neutrum pronuntio. quod sequitur, *ulcerosa facies ac plerumque medicaminibus interstincta*, explicat idem Suetonius: *facies honesta, in qua tamē crebri et subtilēs tumores.* in

58 Augusta exprobrabat, reposcebat. profectio arto comitatu
fuit: unus senator consulatu functus, Cocceius Nerva, cui
legum peritia; eques Romanus, praeter Seianum, ex illa-
stribus Curtius Atticus; ceteri liberalibus studiis praediti;
5 ferme Graeci, quorum sermonibus levaretur. ferebant periti
caelestium iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium ut
reditus illi negaretur. unde exitii causa multis fuit, prope-
rum finem vitae coniectantibus vulgantibusque. neque enim
10 libens patria careret. mox patuit breve confinium artis et
falsi, veraque quam obscuris tegerentur. nam in urbem
non regressurum haud forte dictum: ceterorum nescii egere,
cum propinquo rure aut littore, et saepe moenia urbis assi-
59 dens, extremam senectam compleverit. ac forte illis diebus
15 oblatum Caesari anceps periculum auxit vana rumoris, prae-
buitque ipsi materiem cur amicitiae constantiaeque Seiani
magis fideret. vesecebantur in villa cui vocabulum Spelun-

cuius verbis vitium? quid enim est
subtilis tumor? libri aliquot Pal-
manni nostri *subiti tumores*. nihilo
melius. at tu me duce scribe, *sub-*
stili tumores, vel etiam *substilles*.
non potuit magis aptiore verbo ex-
primi liquor saniesque, quae in
eiusmodi tumoribus misutim stillat.
ita *substillum* Festo *tempus ante*
postque pluviam, quod iam stillaret
aut nondum destisset. Tertull. de
pallio 2: *aut imbres ruunt, et si*
qua misellia cum imbribus, dehinc
substillum, et denuo eundem. Cato
de R. R. 156 in stranguria usurpat:
nunc de iis quibus aegre lotium est,
quibusque substillum est. LIPS. de
loco Suetonii vide ibi dicta. ce-
terum paulo ante vulgo in senectute
quoque c. A. ordinem verborum e
M refleximus, qui est haud dubie
elegantior. EBN.

1. *comitatu*] de comitibus impera-
torum abunde dictum ad Suet. Exc.
16. EBN.

5. *ex illustribus*] v. ad 11 4. EBN.

4. *Curtius Atticus*] est ille quem
6 10 subversum acribus Selani ait,
et ad quem Ovidii El. 2 4 et 7
de Ponto. LIPS.

5. *levaretur*] amicus Ryckii, Hei-
sius fortasse, *oblectaretur*. inter-
pretatio haec est, non emendatio.
EBN.

6. *iis motibus siderum* i. e. ut
vulgo loquuntur, ea constellatione,
quam Graeci *ἰδέα, ἀνδροκύπη*
vocat. in eoque et motus ratio
habetur, per quem fiant certi po-
situs siderum. Cellius 14 1 Chal-
daeos profiteri *de motu deque po-*
situ stellarum dicere posse quae fu-
tura sint. noster infra H. 2 78:
responso vatium et siderum motus.
EBN.

9. coniunctio ut pendet a verbo
casum, in quo latet *futurum esse*;
cuius generis exempla plura diligen-
tes veterum scriptorum et Graecorum
et Latinorum lectores observabunt.
neque enim rem tam incredibilem
eventuram providebant ut etc. EBN.

12. *haud forte*] non timere, sine
idonea causa; unde veritas praedi-
ctionis. EBN.

17. *villa*] praetorium Suetonius ap-
pellat c. 39, more sui saeculi, quo
omnes villae elegantiores et non ru-
stici nunc praetoria dictae. nomen
illi a eo via imposita vel adinven-

coe, mare Amudantum inter Fundanosque montes, nativè in-
specu. : eius es lapidis repente saxa ebruit, quosdam mini-
stros: hinc metus in omnes et fuga eorum qui convivium
celebrabant. Scianus genu vultuque et manibus super Cae-
sarem suspensus opposuit sese incidentibus, atque habitu tali
reptus est a militibus qui subaidio venerant. maior ex eo;
et quanquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide
audiebatur. accumulabatque indicis partes adversus Germa-
nici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent,
maximoque insectarentur Neroneum proxima successioni et,
quanquam modesta inventa, plerumque tamen quid in prae-

haic nativæ speluncae. id secutos in postura villae Romanos docet
Senecae locus de villa Vatiæ ep.
55. *Speluncae sunt duae*, inquit, *magni operis, laxo atrio, paries
manifestus* (scribo *paries manifesta*), *quarum altera solem non reci-
pit, altera usque in occidentem*
tinet. ceterum hoc ipso in facto
recessando non sine censione Sue-
tonium dimitto. catus vulgati libri
in praetorio, cui *Speluncae* nomen
erat, incoenando eo complura et
ingenitæ saxa fortuito superne de-
lapsa sunt. et aio rescribendum
de coenando cum. addo hodieque
nomen manere, et opidulum esse
extremis montibus Fundanis, ad
mare adiacens. Lips. adde Strab.
2 p. 235, qui prope Terracinam
dicit esse *σπηλαια μυρίαλα κατω-
χια* vel *πολυταλεις δεδευμνα*.
nate ibi vertitur *aedes*. immo tri-
clinia, diartas. aede dicta ad Suet.
1 c., ubi dixi praetorii nomine
posse etiam intelligi triclinium illud
ipsum in quo coenabat Tiberius,
quod non placet Oudendorpio. ego
vero non negavi totam villam Spa-
luncam dictam: sed dicta tamen
sic est a triclinio in spelunca, at-
que ipsum etiam triclinium sic po-
tuit vocari. Ew.

1. *Amudantum*] Amyclae dupli-
ces. alterae Lacorum, quas silen-
tis perierunt, ut paroemia est; al-
terae Italorum, inter Caietam et
Terracinam, quas a serpentibus de-
latae crediderunt Solinus 2 32, 7 8,
Pliniusque 8 9. ab his Amyclis

mari illi nomen. Lips. Ew. *amun-
dantum inter fundanos montes M.*

4. *gens vultuque*] haec positio
facile capitur, si cogitas iacentem
in lecto Tiberium, et volent vescon-
tes. ipse igitur tali habitu asper-
cum, ut tueretur. Lips.

6. *maior*] i. e. potentior. sic La-
tini crescere dicunt, ut Cicero Clau-
ent. 28. adde Burm. ad Ovid. Her.
15 117. Ew.

8. *iudicio*] Frobenius in ed. 1638
adnotabat Mureto *iudicio* legenti.
idem postea (in paraphrasi) sic expo-
suit: *quapropter occasione illa ad
subvertendum Germanici liberos usus,
tamquam iudicio officio contra eos
fungebatur, exclamabatque quan-
tum illi animadversionem mereren-
tur, qui adversus beneficia princi-
pis tam ingrati forent*. at ego sub-
scribo Mureto, et malo *iudicio*. hoc
enim ipso libro c. 28: *index idem
et testis dicebat*. p. 31: *Catus Li-
bonem inllexerat insidiis, deinde in-
dicio perculerat*. 6 9: *si Celsus ur-
banæ cohortis tribunus, tum inter
iudices, Appianum et Calvisium dis-
criminis eximisset*. Instans 32 2:
*ad cuius rei probationem transmittit
iudices, testes subornat*. et mox
testes indicesque torquere. talem se-
gerebat apud Tiberium Scianus, tan-
quam iavitus, fide ac devotione co-
gente, principi domus suae vomicas
indicaret. Gron. verissime. nam
hoc interpretatio ipsius Taciti desi-
derat: *subditis qui accusatorum no-
mina sustinerent*. Faernus insuper
volebat *adquebatque*, non *adveca-*

sentiarum conducere oblitum, dum a libertis et clientibus, apiscendae potentiae properis, exstimulatur ut erectum et fidem animi ostenderet: velle id populum Romanum, cupere exercitus, neque ausurum contra Seianum, qui nunc
 60 patientiam senis et segnitiam iuvenis iuxta insulset. haec atque talia audienti nihil quidem pravae cogitationis: sed interdum voces procedebant contumaces et inconsultae, quas apppositi custodes exceptas auctasque cum deferrent, neque Neroni defendere daretur, diversae insuper sollicitudinum
 10 formae oriebantur: nam alias occursum eius vitare; quidam salutatione reddita statim averti; plerique inceptum sermonem abrumpere, insistentibus contra irridentibusque qui Seiano fautores aderant. enimvero Tiberius torvus aut falsum renidens vultu: seu loqueretur seu taceret iuvenis, cri-
 15 men ex silentio, ex voce. ne nox quidem secuta, cum uxor vigilias somnos suspiria matri Liviae atque illa Seiano patefaceret; qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiecta principis loci, si priorem aetate et iam labefactum demovisset. atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentiae et solita fratribus odia, accendebatur invidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neque

tus vim verbi *adimplabat*, de qua supra; nec videtur probabile, liberos notam vocem in exquisitiorem mutasse. ERM.

1. *conducat* M.

3. *animi*] forte melius *animam*, Pichena. male. vulgatum exquisitius est, et stilo Taciti convenientius. int. se. ERM.

8. arguitur Freinshemius, cum apppositi ita dictum putat ut ap. Virg. Aen. 6 90: *Teucris addita Iuno* i. e. affixa, ut non recederet sed intentissime observaret. *additis* ibi est infesta, inimica, ut Servius recte interpretatur. adde ibi Burm. et Gronov. ad Sen. Herc. F. 1237. Iuno sponte inimica est, hic apppositi sunt a Seiano. ERM.

9. Acidalius putat post vocem *daretur* pauca quaedam deesse, quae illam periodum absolvant, et ab integro scribenda sequentia, quae cum superioribus nocti in unam po-

riodum nequeant. sane saepe hic durius est, nec commodum sensum habet. ERM.

10. *occursum eius vitare*] palestra et graphica descriptio eorum qui amant metuant, volunt solent impugnet et simillima in Sidonio, de sece delato ob satyram, ep. 1 11: *alii tamen mihi plus quam deceret ad genua provocari; alii, ne salutarum fugere post statuas, oculi post oculum; alii tristes vulnibusque inactis mihi lateribus incedere*. LRS.

14. *distingo* sic: *renidens vultu seu loqueretur, seu taceret iuvenis, crimen ex silentio, ex voce*. turbant vulgo. LRS. rectissime. ERM.

16. *uxor*] Italia Drusi f. quae Neroni nupta, quamque postea Claudius Messallinae dolo interfecit. Suet. Claud. 29, et Dio 60 18. LRS.

21. *promptior*] alii mallet *proder*; quod verum puto. saepe de Suet.

tamen Scianus ita Drusum fovebat ut non in eam quoque semina futuri exitii meditaretur; gnarus praeferecem et insidiis magis opportunum.

61 FINE anni excessere insignes viri Asinius Agrippa, claris maioribus quam vetustis, vitaeque non degener, et Quintus Haterius, familia senatoria, eloquentias, quoad vixit, celebratae: monumenta ingenii eius haud perinde refumentur, scilicet impetu magis quam cura vigeat; utque aliorum meditatio et labor in posterum valet, sic Haterii canorum illud et profluens cum ipso simul extinctum est.

62 Marco Licinio Lucio Calpurnio consulibus ingentium bellorum cladem aequavit malum improvidum. eius initium simul et finis exstitit. nam coepto apud Fidenam amphi-

Ner. 40, Gall. 12. constructio cum clativo frandi fuit, quam etiam Lipinus non concoquebat, adscribens loco Suetonii Ner. 40: *quis cum clativo?* permutari in mas istas voces notatum Heinssio ad Ovid. Rem. Am. 522 et aliis alibi. *studia promittens* in aliquam sunt 13 8: sed hoc aliud est. contra H. 2 74: in Titum promittor. ceterum si promittor verum est, significat, facillior ad gratificandum. ERN.

4. *Asinius Agrippa*] censeo filium Asinii Galli; ideoque addit, clariores illi maiores quam vetustiores. nam Asinia gens in locum protracta ab Augusto, qui non iniuria extulit avam huius, Polliensem. LIRA.

5. *et quae Haterius M. inter declamatorios recenset Seneca pater Contr. 6, inquitque eandem notam quam hic Tacitus. QHaterius, inquit, pulcherrimam imaginem movit. coepit enim subito quo solebat curas orationis ducere (vollem describere), quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium, et cum omnia impleset terroris, adiecit, quid anhorruisti adulescens? ower tuus venit. de eodem homine vitioque corrigendus Seneca filius ep. 40: *nunquam Echeri cursum, suis temporibus oratoris celeberrimi, longe abesse ab homine**

sane volo. lege nam QHateri. elegans in hanc rem Augusti iocus. (ap. Sen. Exc. Contr. 4. in praef.): *Haterius noster sufflaminandus est* quod a curribus tractum. ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis: *QHaterius (male in eo Atherius) promptus et popularis orator, usque ad 90 prope annum in summo honore concessit. LIRA. 6. quoad] qua ad M et hic et 6 51.*

8. *vigebat*] placebat, probabatur, florebat. v. ad Suet. Ner. 20. ERN.

9. *canorum et profluens*] suavitas vocis et volubilitas verborum, facilitas in dicendo. Cicero Or. 2 38, 3 7. idem Tusc. 5 18: *profluenter loqui.* ERN.

13. in hoc loco veneor, ne quid turbatum sit a librariis; idque animadvertures qui haec cogitent. si verba coepto ap. F. *theatro* stant suo loco, amphitheatrum non ab Atilio institutum est, sed ab alio; quod sequentia et res ipsa non patiuntur. amphitheatra lignea, quale hoc, temporaria erant et ab editore muneri struebantur. ergo Atilium amphitheatrum instituit et straxit. igitur Tacitum sic dedisse putem: *nam Atilius quidam, libertini generis, coepto (i. e. instituto, ut 11 1: horti coepto a Luuillo) apud Fidenam amphitheatro, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fun-*

theatro Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit, ut qui non abundantia pecuniae nec municipali ambitione, sed in sordida mercede id negotium quaesivisset. affluxere avidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre secus, stans aetas, ob propinquitatem

damenta per solidum subdidit etc. ita omnia plana et optime cohaerentia. verba quo *sp. gl. celebraret* aut sic accipienda, in quo *amphitheatro*, quae est facilissima ratio; aut si hoc sensu supervacua ista verba videantur, quod ex ipso amphitheatri verbo intelligitur, quod in his verbis inest, sic: ut eo frequentiores homines ad spectaculum gladiatorum concurrerent, frequentiores ludos efficeret; quod tali amphitheatro structo longe plures spectare possent. *celebrare* pro frequens efficere exquibit dicitur, ut Sall. Jug. 86: *seque remque publicam celebrare* i. e. celebriores fecere. Cic. de Or. 1 45: *celebrandae senectuti periculum*, de re quae offudit ut senis domus celebretur, frequentetur. atque id convenit etiam sequentibus, ubi docetur hominem istum in eo munere quaestum spectasse. lectores eligant. sensus igitur loci est: Atilium quidam, libertinus, munus editurus aedificare instituit amphitheatrum, sed id neque solidis fundamentis imposuit, neque ipsum satis firmiter commentavit. causa erat, quod neque tantos sumtus sustinebat res hominis, neque gratiae et gloriae causa id munus odebat: sed propter quaestum; unde quam levissima impensa defungi volebat. ERM.

Fidenam] H. 8 79 *Fidenas*. et sic libri omnes apud Suet. Tib. 40, item apud Livium 2 19: unde merito dubitandum cum Burmanno ad Suet. l. c. an lectio huius loci incorrupta sit necne. mihi posterius videtur. *Fidenam* tamen libri omnes *sp. Virg. Aen. 3 773*. ERM.

1. *libertini generis*] ergone permixtum liberti edere ludos? apparet.

Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudii 28, de Harpocra magis gratiae apud imperatorem liberti: cui, ait, *lectica per urbem vehendi spectaculaque publicae edendis tribuit*. sed credo vetitum Romae tantam, non in municipiis colonisque. LIRA. de libertino esse capiendum patet e 2 85. ERM.

4. *ambitio municipalis* est studium gratiae municipalium comparandae, ut ad honores municipales, ut diuinviratum, pervenias. quo sensu etiam *ambitionem urbanam*, ni fallor, legi de iis qui Romae talia facerent; quamquam etiam talis ambitio esse potest in eo qui iam honores consecutus est, et gratiam famamque talibus capiat. sed quod *sordidae mercedis* causa manus illud editum dicit, et indicio est hominem non gratuito admisisse spectatores, sed accepta pecunia sive mercede; unde intererat hominis quam maximam spectatorum cepiam adducere. eam mercedem quaestum Tacitus vocat sordidum, quia quaestus aliqui in talibus non solebat spectari, sed gratia et gloria. ERM.

5. *Pichena* putat legendum esse *sordidam mercedem*. placet. sententiam ante declaravi. ERM.

7. *virilis ac muliebris sexus*] Tacitus scripsit *virile ac muliebre secus*. v. ad Liv. 26 47. GROW. recte. et sic esse in M magna adoratione testatur Gronovius; unde post eum recepinus, ut asper fecimus in Suet. Aug. 44; et post nos Oudendorpius. inscitia verbi viri docti non crediderant oculis suis in M *secus* esse, sed *sexus* legerunt; unde etiam Beroaldus genus conformavit, et edidit *virilis ac muliebris sexus*. ERM.

loci effusus; unde gravius pestis fuit, conferta mole; deinde convulsa, dum vixit intus aut in exteriora effunditur, immensamque vim mortalium, spectaculo intentos aut qui circum adstabant, praeceps trahit atque operit. et illi quidem quos principium stragis in mortem affixerat, ut tali sorte, cruciatum effugere. miserandū magis quos abrupta parte corporis nondum vita deseruerant; qui per diem visu, per noctem ululatus et gemitu coniuges aut liberos nocebant, iam ceteri fama excitī, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diversa de causa amici aut necessarii aberant, pavore tamen; nequedam comperto quos illa vis perculisset, latius ex incerto metas. ut coepere dimoveri obruta, concursus ad exanimos complectentium, esculantium; et saepe certamen, si confusae facies, sed per formam aut saetas errorem agnoscentibus ferebat. quinquaginta hominum milia eo choro debilitata vel obruta sunt; cantantque in posterum senatus consulte ne quis gladiatorum munus ederet, cui minor quadringentorum milium res; neve amphitheatrum imponeretur nisi sole finitatis spectatae. Atilius in exilium actus est. ceterum sub recentem cladem patuere procerum

4. praeceps] sic M, non in praecoepo, ut est in add. quibusdam. vide G 17, Ean.

5. ut tali sorte] brevitatis studium fecit ut hic interpretes haererent. etiam Freinshemius non satis assensutus est, explicans effugisse cruciatum, quoad in tali casu perierint, plenum erat: et illi quidem — afflixerat, ut tali sorte, felices, qui cruciatum effugerant. hoc res et sequens miserandū magis desiderat, sed libid. felices intelligendum reliquit Tacitus. Ean.

7. qui per diem] sive illi ipsi die quibus ante, sive alii, exportes quatuorv. mali, qui interdum videbant, nocte audiebant miseria suorum. Ean.

14. sed M: edicti et.

15. quinquaginta] nihil mutamus. Suetonius et Orosius 7 4 supra viginti hominum milia perisse eo casu aiunt; hester quinquaginta, sed latius sumens, debilitatos, non solam obrutos. Lars,

17. gladiatorum munus M: valde gladiatorum munus.

18. quadringentorum milium] L. palli competitio ad 10000 Philippens argenteos redagitur, sed imperialibus assidem nummis maxime respondere eam summam potest. Freinshemius, haudquaquam, immo si materies sinceritas et praestantia comparetur, ne Philippi quidem sufficient; tantum abest ut imperiales. quadringenta sunt scilicet millia denarium sive drachmarum. drachmam autem vel denarium esse octavam partem imperialis annui censuit ad 1 17 6. decem igitur millia imperialium non assurgunt ultra 80000 drachmarum, hoc est 320000 nummum sestertium. et Philippus decem denariis aut drachmis respondet. ergo 10000 Philippens sunt 100000 denarium, quadringenta millia nummum sestertium. Quoniam. ceterum hic modus pecuniae numeris ipsius facultatem dat, non amphitheatri struendi. Ean.

domus, fomenta et medicā passim praeberi; fatisque urbe per illos dies, quamquam maesta facie, veterum institutis similis, qui magna post praedia saucios largitione et cura sustentabant.

- 64 Nondum ea clades exoleverat; cum ignis violentia urbem ultra solitum affecit; densae monte Caelie; feralemque annum forebant; et omnibus adversis susceptum principi consilium absentiae, qui mos vulgo, fortuito ad culpam trahentes, ni Caesar obviam isset tribuendo pecunias ex modo detrimenti.
- 10 actaeque ei grates apud senatum ab illustribus fama apud populum, quia sine ambitione aut proximorum precibus ignotos et ultro accitos munificentia iuverat. adduntur sententiae ut mons Caelius in posterum Augustus appellaretur, quando cunctis circum flagrantibus sola Tiberii effigies, sita
- 15 in domo Iunii senatoris, inviolata mansisset. evenisse id olim Claudiae Quintae, eiusque statuam vim ignium bis elapsam antiquiores apud aedem matris deum consecravisse. sanctos acceptesque numinibus Claudios, et augendam caerimoniam loco
- 65 in quo tantum in principem honorem dei ostenderent. haud

2. instituti M. Livius 2 47: neque immemor eius quod initio consulatus imbiberat, reconciliandi animos plebis, saucios milites curandos dividit patribus: Publii plurimi dati; nec alibi mittere tara haberi. Iustinus 26 4 de Spartanis post pugnam ad Sellasiam bello Cleomenico: patientibus omnes domibus saucios excipiebant, vulnera curabant, lupos resiciebant. Gron.

7. omnibus M: perinde 5 4, omnia 6 37.

11. sine ambitione] nihil gratiae tribuens, sed necessitati ornata. sic Cicero ambitiosos praesce opponit necessariis. troches videant Clav. Cic. in h. v. Ern.

13. Augustus appellaretur] v. Suet. 48. Lips.

16. Claudiae Quintae] duo nomina gentilitia hae feminae? non est Romanum. scribo Claudiae Quintae. Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine nascendi. Ita Livio 46 37: Calpurnius Piso necatus a Quarta Hostilia uxore

dicebatur. in vetusto lapide Quarta Livia, et alibi Quinta Novia. eo quo exemplo hic Quinta Claudia. iudicium meum firmat historia, quia ApClaudio huius patri quinque filiae fuerunt. Cic. Cat. 11: quattuor robustos filios et quinque filias Appius regeret et senex et caecus. male ergo in scriptore de Viris illustribus Livia Claudia: quod ad historiam hanc miraculumque, habes apud solum, nisi aborre, Valerium 1 8 11: possunt et illi miraculorum loco poni. . . quod QClaudiae statua in vestibulo templi matris deum posita, bis ea aede incendio consumpta, prius PNucia Scipione LBestio, item MServilio et LLaetia conditis, in sua basi flammis intacta stetit. Lips. sic e M restituit Pichena. Ern.

18. augendam caerimoniam] i. e. sanctitatem, nomine Augusti imponendo. Frobenhemius ad consecrationem loci refert. sed illud, opinor, suffecerit. Ern.

19. ostenderint vulgo.

facit absurdum tradere montem eum antiquitus. Quercetum cognomento fuisse, quod talis silva frequens ferundisque erat, unum Caelium appellatum a Caelo Vibenna, qui dux gentis Etruscae eum auxilium appellatum tenuisset, eadem eam acceperat a Tarquinio Prisco, seu quis alius regem dedit: nam scriptores in eo dissentiunt, cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac fore propinqua habitari, unde Tuscanum vicum a Volsinibus advenarum dixerunt.

66. Sed ut studia procerum et largio principis adversum

8. Caeli Vibennae mutant anasides in nomine, in tempore, in re, nomen illi Caelum noster et Varro faciunt 4 8, Caelium Dionysius 4 36 et tabula Claudiana, quae Lugduni tempus adventus eius ad Romanum Varro et Dionysius narrat, ad Tarquinium Tacitus et Claudius in tabula dicta. Festus, ut Fragmenta sunt, de Tarquinio item invenit, sed dispescuit nomen, et Caelum ac Vibennam facit duos fratres in sapientia. Dionysius Romanam migrasse eam impulsam Romuli fama, Tacitus auxilii ferendi causa, Claudius exactam vicini fortuna pulsamque describunt, tabulae illius Claudianae verba digna ascribi. Lirs. v. Exc. ad 11 24.

4. appellatum * tenuisset] haec scriptura, aliud, codicis M. (quam servaverit Boronius et Arduus). vario restitunt. patem re appellatum a priore illa repetitione frustra delendumque, ita legimus, cum auxilium tulisset. Lirs. vario tentatus a titis doctis. Aldus edidit appellavisset, ut Rheanus coniecit: non enim uno loco ita fecit Aldus, deditisset coniecere Ferrerius, Verisimilis, ad bella tum ductavisset Pichena et Acidalius. Faernus appellatus tulisset; quod probare videtur Ursinus. appellatus proba. ductavisset est verbum Salustianum Ing. 70, ubi V. Corinthis, quo noster etiam utitur H. 2 100. auxilium appellari quoque est bona phrasis. sic tribuni dicantur appellari, sc. auxilium. obstat quod ducere exercitum est ducere exer-

citum, proposita exceptio, cum hic desideratur potius adducere, conieci aliquando: cum auxilium ad bella sine belli, tentavisset p. rex Romanus, vel tentavissent Romani, e Virgili Aene. 8 140. hinc laborem. Aquasque auxilium duxit i. a. petere. sed potius accipiendi verbum desideratur quam volendi. Chrestias coniecit (in ep. ad Lira. 1 p. 728. Coll. Burm.) cum in auxilium appellatus fuisset. non paret. Eam.

8. unde Tuscanum vicum] aliter visum Livio, qui 2 14 cognominatum vult a reliquiis exercitus Persarum, qui e fuga receperant se Romanis, victi ad Ariciam a Cumaniis. pari, inquit, perexigua duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romanis incertis et sortibus et opus supplicium idelati sunt. . . . hic locus ad habitandum datus, quem inde Tuscanum vicum appellaverunt. Varro item leviter dicitur: hi post Caelii obitum, inquit, quod nimis manifesta loca tenerent neque sine suspitione essent; deducti dicitur in planum. ab eis dictus vicus Tuscus, et ideo ibi Volsiniam stare, quod is dux Etruriae. de Volsinibus quod sit, confirmat Proportius 4 2 3. Tuscus ego, Tuscus oritur, nec potuit inter proelia Volsinos deservisse focos. ubi perperam Volsinos, quia Volsi in Etruria non fuerant libri mss Volsinos, quos sequor, aut certe Volsinios. Lirs.

10. adversis casum coniecit Muræus. sic 8 24: illustram do-

vastus solitudo tolerant, ita accusatorum maior in dies et in-
 festior vis sine levamento grassabatur; corripueratque Varum
 Quintiliam, divitem et Caesari propinquum, Dominus Afer,
 Claudius Pulcher matris eius condemnator, nullo mirante
 quod sine egens et parto nuper praemis male usae plura ad
 flagitia accingeretur. Publium Delatellam socinum delationis
 existisse miraculo erat, quia claris maioribus et Vero con-
 nexus suam ipse nobilitatem, sumis sanguinem perditum ibat.
 restitit tamen senatus et opperendum imperatorem censuit;
 10 quod tamen urgentium malorum suffugium in tempore erat.
 67 at Caesar dedicatis per Campaniam templis, quanquam edicto
 monuisset ne quis quietem eius irrumperet, concursusque op-
 pidanorum disposito milite prohiberentur, perosus tamen mu-
 nicipia et colonias omniaque in continenti sita, Capreas se
 15 in insulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surren-
 tini promontorii diunctam. solitudinem eius placuisse maxime
 crediderim, quoniam importuosum circa mare, et vix modi-
 cis navigiis pauca subsidia; neque appulerit quisquam nisi
 gnaro custode. caeli temperies hieme mitis, objectu montis
 20 quo saeva ventorum ardentur; aestas in Favonium obversa
 et aperto circum pelago peramoena. prospectabatque pulcher-
 rimum sinum, antequam Vesuvius mons ardescens faciem loci
 verteret. Graecos ea tenuisse Capreasque Telebois habita-

mentum adversas solatio adfecit Dsi-
 lannus. E. N. tolerant M.

2. Varum Quintiliam] censo
 filium esse infelicis patris, qui in
 Germania saecus. sed quomodo Cae-
 sari propinquus? credo, quia Ger-
 manici filiam duxerat uxorem. Se-
 neca l. Controv. l. 3; declamaverat
 apud illum hanc controversiam Va-
 rum Quintilianus, tunc Germanici ge-
 ner et praetextatus. itaque absocer
 illi Tiberius, fuit. an etiam pro-
 pinquus alia de causa? puto, quia
 Claudia Pulchra. Vari mater, sa-
 bria Agrippinae dicitur supra. nec
 tamen ultra repperi. Lirs.

6. Claudius — condemnator] su-
 pra c. 52. adde de v. condemnare
 supra dicta. E. N.

7. coniunx M.

14. Capreas] scholiastes Iovenalis

(ad haec poetae 10 93: angusta
 Caprearum in rupe sedentis) seden-
 tis, inquit, significat et divem tur-
 piter. vixisse Capreis Tiberium. cor-
 rige et diu et turpiter. Lirs. mox
 promunturii M. infra, 6 60, pro-
 munturium, 14 4 et 16 45 pro-
 muntorium.

18. pauca subsidia i. e. stationes
 et tutiora loca, in quibus naves
 anshidere et suffugium habere pos-
 sent. Lirs. sic et Turneb. A. d. r.
 3 9, E. N.

23. Telebois habitatas] ideo Te-
 leboae pro ipsis Capreis Ansonis:
 viridesque resultant Teleboae. Vir-
 gilius causam nominis tangit Aen.
 7 735: Teleboum Capreas dum
 regna teneret. emit, sive portu-
 navit eas cum re publica Neapolita-
 norum imp. Augustus, traditis earum

tas fama tradit, sed tunc Tibertinus duodecim villarum nomi-
nibus et nobilibus incedat, quanto intentus olim publicas ad
cunas, tanto occultas in luxus et malum otium resolutus;
insidabat quippe, suspicionum et credendi temeritas; quam
Sallustius ingerere etiam in urbe suetus aeris turbabat non
iam baculis adtersum Agrippinam et Neronem insidiis. quis
addens miles nautas, intrestus, aperta secreta, velut in an-
nulis referebat; ultroque stuebantur qui auscultant, perferere
ad Germanico aristotem, vel celeberrime fori effigiem divi
10 Augusti, amplecti populumque ac senatum auxilio vocare.
eque spreto ab illis, velut parentem, obiciebantur.
68 *Agrippa, Silanus et Silio Nerva consensibus foedum anni
principium incessit tractu in carcerem illustri equite Romano,*

vix Pithecius sive, ut Suetonius
appellat, Aemilia, Aug. 72, notat
Dio 52 43, et clare Strabo 3 p.
248, ab hac causa ergo Capreae
in causa Caesarum. quam Tibertinus
12 villarum nominibus incedit, ait
Suet. His villis nominibus fuisse
quod 12, deorum ex Suetonio, qui
Capreis adsignat villam cui nomen
Iovis, 2 66, sed et Pharus in ea in-
cipit, 2 66, notat. Suetonius, 74:
turris Phari terrae motu Capreis
concidit; quod ponit inter omnia
Tiberianae moestit. constructa iterum,
ex his Suetii verbiis: *Talibumque
domos, strepidis ubi dulcis nautis
lumina noctinguae tollit Pharus
armula lunae.* Lira sine adpi-
ratione hoc nomen scribendam recte
notavit Ryckius. ERM.

1. *duodecim villarum*] neque cer-
nendum aliquid comit, nec tantum
satisfaciunt interpretationes, quas
aliam editas vidi. *duodecim villa-
rum nominibus et nobilibus* est duo-
decim villis clarorum nominum ob-
veteres possessores, nec minus sub-
structionum magnificentia conspicien-
das. Gronov. recte Gronovius, nisi
quod hoc clare nomina ob veteres
possessores intelligenda, sed quid-
amque, etiam deorum, nam *villa
Iovis* discrete apud Suetonium com-
memoratur. ERM.

3. *occultis*] scribo occultos, quan-
to magis olim intentum, tanto ma-

gis nunc resolutum dicit in luxus
occultos et malum otium. Gron-
ovius. ERM.

7. *additus miles*] honoris specie
additus putat Pichona, revera ad-
custodiam. sed honoris species non
convenit apertis Seleni insidiis. ce-
terum hic potius est ut dicamus ad-
dendi verbum exquisitius dici cum
significatione in deteriorem partem,
de qua laudari ad c. 80 Gronovius
ad Senecam. Plautus Aulul. 3 6
20: *Argus, quem quondam Iovi
Imo custodem addidit.* sic capto
Virg. G. 1 160: *mox et framentis
labor additus* i. e. mox frumenta a
variis malis coeperant infestari, ut
sequentia docent, velut rubigine,
cardas, ulio. sed etiam 6: 14 *cu-
stodes additi* occurrunt, sine tali
vi, ut opinor, et clare 13 18.
ERM.

9. *celeberrime fori*] non tam ce-
leberrima fori parte, ut apud Suet.
Aug. 1: *celeberrima parte oppidi*
(etiam quorum diceret effigiem
Augusti celeberrima fori parte esse,
quod quisque sciebat?) quam *fre-
quenti fora*, sive quo tempore fo-
rum plurimum est hominum, qui
adcurrunt, misceri, opem ferre
possant, mox laud. scio an melius
ob deleatur: *eque spreto ubi* —
obiciebantur. ERM.

12. *Silio*] Perizonius (ep. ad Heian.
coll. Burm. t. 4 p. 766). *Silvanus*

Titio Sabine, ob amicitiam Germanici: neque ambire con-
 tentionem libereque eius percolere, negotiorum domus, cum sedem
 publico, post tot clientes unius, neque apud bonos laudatus
 et gravis iniquis. hinc Latiarius Latiarius, Porcius Cato, De-
 stitius Rufus, Marcus Opus praetura functi, adgrediuntur:
 cupidine consulatus, ad quem non nisi per Seianum aditus,
 neque Seiani voluntas nisi scelere quaequebatur. composuimus
 inter ipsos ut Latiarius, qui modico tunc Sabinae contingebat,
 straxerit dolam, ceteri testes adessent, deinde accusatibidem
 10 inciperent. igitur Latiarius iacere fortuitos primum sermones,
 mox laudare coartantur, quod metus, ut ceteri, florentis
 domus amicus afflictam deseruisset; simul honora de Germa-
 nico, Agrippinam miserans, dissecebat. et postquam Subi-
 anus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit
 15 lacrimas, iunxit questus, audacius iam onerat Seianum,
 saevitiam superbiam spes eius. ne in Tiberium quidem con-
 vicio abstinet. iique sermones, tanquam vetita miscuissent,
 speciem artis amicitiae facere. ac iam ultro Sabinus qua-
 rere Latiarem, ventitare domum, dolores quos quasi ad fidis-
 69 simum deferre. consultant quos memoravi, quoniam modo ex
 plurium auditu acciperentur. nam loco in quem coibat, ser-
 vanda solitudinis facies; et si pone fores assisterent, metus

verum patet, cum patre filio natus, ab ANerva adoptatus fuerit, et filius, de quo 15 48, a Philogente Mirab. 23 corrupte *Σελανάρως*, in inscriptione veteri dicente *Θίλιανος* vocetur; et sic ibi legi vult Lipianus. ad quem locum plura. vide tamen dicta ad Ann. 1 breviter. ENN.

1. Titio] Titum praenomen illi dat Plinius 8 61. *Aplunio*, alt, *PSilio* eos cum animadverteret ex causis *Neronis*, *Germanici* f, in *Tabinum* et *servitii* eius. LIPS.

4. gravis iniquis] est, ut opinor, iavimus his qui odissent eos. mox restitui veterem lectionem *Pythius* pro *Lipian* *Petitus*; quod id nomen in inscriptionibus pluribus apud Maritimum recitavi. ENN.

7. quaequebatur] eleganter pro *parabatur*, *parari* poterat. Virg. Aen. 6 647: non hoc *quaequebatur* munus in uisus i. e. repositum, pa-

ratum. 16. 743. *Seiani* congressus per ambitus et societas ventitantes parabatur. 6 4: sic *Regulo* ambus et *Tribuni* dilatio exitus quaequebatur i. e. parata. ENN.

18. arbitror legendum tuncque questus; qui absorbuit prima in questus. ENN.

18. facere] Muretas et Faustus legabant fratre. placet. tamquam vetita miscuissent est, tamquam consilia prava agitassent aut socii scelerum fuissent. ENN.

23. metus — suspitionis erat] haec est Rheumii coniectura. M lectio et veterum ead. est metus — suspitionis erat. [Immo M *suspicionis*. mihi metus visus aliquid duri habere videtur. quid si Tacitus docuit: metus visus, sonitus, aut forte etiae suspitiones erant, sive utiam metus, unde metus facile fieri potuit. ENN.]

causis auditis, aut forte ortas suspiciones erant. tectum inter
et, laquearia tres senatores, haud minus turpi latebra quam
detestanda frangere, sese abstrudunt; seranibus et rimis
atque adhaerent. intus Latianis, repositum in publico Sep-
timianus, velut visens cognita narraturus, domum et in cubi-
culum trahit; praeteritaque et instantia, quorum effatum
aspici, ac mores tentores circumlat, eadem pille et diutius,
quanto maiora, ubi semel praeterierat, difficiliter retinebat.
superante nocte coeuntis, amicisque ad Caesarem litteris ordi-
nem fraudis suumque ipsi dedecus narravere. non alias
magis anxia et pavens civitas, egens adverbum proximos;
congressus, colloquia, nocte ignotaque aures vitari; etiam
muta atque inanima, tectum et parietes circumspectabantur,
70 sed Caesar sollemnis incipientis anni calendis Ianuariis epi-

1. tectum inter et laquearia] di-
daeque auctores. perdat tam, nec-
ditem, frangit, omnia tamque exem-
plum ab Ephoris esse moneo. inven-
tatem, Pausaniam Spartae regem
cum ad Ephoras fidelissimae Argilii
quidam, preditionis et occultae cum
regis societatis, eamque in rem
litteras eius ostendebat. ut tamen
ipsi coram ea audirent cognoscere-
rent, commentum fraudem erat, ut
in templum perfringeret Argilii. quasi
adherens, ubi Pausanias in ea haec
argueret, apud senatum eam de-
gatus, Ephori autem in occulto la-
scent, duplici quodam tabulato dis-
classi, pote haec a Thucydide di-
sertim narrante l. 133. non dubi-
tabis quia perfidiae novum exemplum
sit a facto illo. Dars. Cicero. To-
picis: multi etiam in cas adiectiones
imprudenter, incident, ut Materio
super occidit, qui ea locutus est,
dama viris subaesculentibus pariete
interposito, quibus patetfectio in
culicibusque prolatio rei capitulis
sine demeratus est. Gaen. aptius
exemplum e Valer. M. 6. 1. 2 at-
tulis Brenovius, ubi inter cameram
et tectum cubiculi additi mittantur,
de captura, sive laqueum tentis sub-
lato, v. dicta ad Suet. Ner. 34.
Ran.

B. quanto] quarto M.
Id. egens] litterula addita. restituo

agena. dicta. similis in Cicero,
pro Roscio Am. 149: tecti res et
difficilis postumus; socium introit-
urru quipossumus? Livs. alii aliter
tentant. frustra omnes. coniectura
est, non veterum librorum lectio
agit, etiam, ut vult Muretus; quod
aliqui bosum sensum efficeret, vul-
gatum defendit d. Gronovius, inter-
ligens. fide. quae destituta civium
merito egens dicitur; quod an aliis
plateat, nescio. ego intelligam po-
tius contritum neciebant homines an
etiam proxima satis crederent. si-
mile est, quod a. 74 dicit: nactus
erga. Scimus. sed facile largiar
locum, sanum non esse. Ran.

Id. sollemnis incipientis anni] ibi-
dit nobis vir doctus. (Vertrunius),
dum interpretatur Tiberium ipso ca-
lendum die a senatu populoque
stronas per epistolam exagisse, et
id multis verbis. quanto preclivius
et verius erat dicere Tiberium invise
epistolae praefatum (ita scripserim,
quam praefatum) de calendis novi
anni, quo festus et sacros vulgo?
nob. prius: damno sententia ista,
ut sacra suspiciaque eius diei prima
epistola veneratus Caesar sit. ita
supra legi: sed principis litterarum
veneratus deo. sane dies ille,
si quis alius, religiosus in vulgus.
Plinius 28 6: primum incipientis
anni diem laetis precationibus in-

stula precatus, vertit in Sabium, corruptusque dum libi-
tatem et petium se arguens, ultionemque haud obscuri po-
tebat: nec mora quin decerneretur, et traheretur damnatus,
quantum obducta veste et adstrictis fascibus nisi poterat, cla-
mitans: sic inchoari annum, has Scioque victimas cedere: qui
intendisset oculos, quae verba acciderent, fuga, vastitas, descendi-
nera, fora: et quidam regrediebantur ostentabantque se rursus,
id ipsum paventes quod timebant. quem enim diem votumque
poena, ubi inter sacra et vota, quo tempore verba etiam profusa

rem sanctum continetur. templa
agrisque, vota concipiebant: pro-
sua quisque publica salute. Pro-
dentius in Symm. 1. 237: Iano etiam
celebri, de mensa litatur, suspiciis apu-
lisque sacris; quas inveterato, heu
miseri! sub honore agitant, et
gaudia dicunt festa calendarum.
vide et Ovid. Fast. 1. 173: sed et
Indi tum in palatio: Iulianus Mi-
sopog. p. 339: εἰς τὴν νύκτα θεά-
σων ἑμαυτὸν ὡς ἀβελήτορας,
οὐδ' εἶσα τῆς ἀδελφῆς παραδέχομαι
τὴν θυμὴν, ἔξω τῆς νεομηνίας
τοῦ ἔτους. at de stipe strenisque
quae est ratio? cum adeo aversus
culm morem Tiberius sit; homo alias
abhorrens omnes eiusmodi vitae amo-
nitates, ut plerumque extra urbem
calendis ipis egerit, ne admitteret
strenas. clare Dio 57. 8: τοῦτον
τὸν ἐνεκα ἔξω πᾶσι ταῖς νεομη-
νίας διῆγε, καὶ ἔκαστα τῶν
ἀνθρώπων ἀσχολῶν περὶ τὰς
νέας ἀρχὰς καὶ περὶ τὴν ἐορτὴν
ἔχοντα ποιῇ, ἣ καὶ ἀργύριον παρ'
αὐτῶν λαμβανῇ. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ
τὸν Αὐγουστον ἐπὶ τοῦτο ἐπήνε
διὰ τὸ πολλὴν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ,
πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς
ἀντιδόσεως γίνεσθαι religionem
et auspicia calendarum illustre
etiam hic D. Maximi locus, vbi
deest, vetasti (aeuum illius ante
mille annos), e sermone cui titulus
de calendis Ianuariis inrepatio. In
quo multa apponit in hanc vanta-
tam; et istud: novum annum Ia-
nuarius appellant calendae, cum
vetusto semper errore et horrore ver-
derent. auspicia etiam vanissimi
colligere se dicunt; ac statum vitae

suae inambulis iudiciis aestimantes
per incerta animi seretempus rigas
imminentis anni futura rimantur,
cum utique apud deum solum sit
notitia futurorum: at de apulia illo
die, vide omnino epist. 64 (22)
D. Augustini ad Aurelium. Lirs.
Ianuarius edicti Beroaldus, quem
ceteri secuti sunt. In M. et. Iu-
narius, unde Ianuarius debet
edere, ut ante post I. Iunium Iu-
cimus. Beroaldus.
6. acciperent M.

fugam auctor vitae Lucan. et alio
ut quondam in latrunc publicis,
clavore strepitus ventris emisso; he-
miolibus Novendium mactata tot
secessorum fuga promittitur: sub
terris commisso putat. Ovid. Fast. 1.
D. inter sacra et vota nihil enim
triste publice privatumque prius sine
die patrebat; sed ut patrebat.
Plutarchus in Mario. p. 462 v. καὶ
προσέβλεψεν (ὁ Μίριος) αὐταῖς με-
λάνθαις Ιανουαρίαις, ἔτους ἑσπε-
ρίου. τὰ μὲν Ἀπώνιον πᾶσι καὶ
μύσων. ἰδ' ἀπὸ τοῖς θεοῖς τῇ πόλει
τῶν αὐτῶν ἔδοξε κακῶν γεγονέναι
σημείων μέμνητον. nec mirum; sed
Romani dicit illius exitium habuer-
int a poena; quippe qui omnes
dies festos. Seneca pater Beroaldus
votum: 5. 4. accusatus est a fratre
parricidii et Iunianus. dicitur ypo-
etis inferendibus poena de I. Iu-
dita. est. Suetonius de Tiberio
saevitia 61: nullus a poena homi-
num cessavit dies; ne religio
quidem. et Tacitus. Philo Iudaeus
contra Flaccum p. 976: τοῖς θεοῖς
πολιτευόμενοις τῶν ἀρχόντων.
ἔτος ἔσται. μηδὲν καλῶν τῶν

accipit neciendi quod promeret, sed mitigavit. Seianus, modo Galli amore, verum hanc cunctationem principis opprobret, gnavus lentum in meditandis, ubi praecepisset, tristibus affectibus ardore facta coniungere.

Per eam idem tempus Julia mortem obit, quam neptem Augustus convictam adulterii damnaverat, proleceratque in insulam Trimerum, haud procul Apollia sitam. Illi viginti annis exsiliis toleravit, Augustus ipse sustinuit, quae florentes privignos cum per occultum subvertisset, misericordia erga afflictos palam ostendebat.

72. Eodem anno Frisii transrhenum populi, pacem exisse, nostris magis iuravit quam obsequii impationem. tributum in Drusus iusserat modicum, pro angustia rerum, ut in usibus.

2. *contationes* non apte aut recte *aperiri* mihi dicuntur, siue quis *maius querit*. ego *cogitationes* magis scribam, tam explicio, Seianum mitigasse Tiberium, quia non nolebat frigus ut *testitatem* illam excitari ac cogitationes eius produci, ut denique voti sui compos fieret, dubium illis afflicti. quod praevi-
debat fore ut Tiberius occultam adhuc iram promeret, et atroce facto ostenderet, cum non ultra taceret. et saepe id evenit, statimque initio anni proximi dno illi (Agrippina et Nero) occidit et damnat. an quis eam *operit* mallet? tam esset, mitigasse ideo Seianum, quia nondum maturum videbatur sensus principis *aperiri*, extenuavitque Asinium eius dicti, ut scilicet maris ollum mora conspiceret, et denique tristibus facis efferret. LXX. quid quid occidant, verum censeo *operiretur*, quod Mureto placuit. hoc est, ut subserviret ingenio principis et specie clementiam suadentis daret ei occasionem contandi differendique Gallum in matris odium, sciens illum gaudere mora et quodam tractu consiliorum; postquam decreasset, non poenitere, sed a verbis immitibus ad saeva supplicia procedere. sustinebat igitur ad tempus, donec maior et accumulata offensio uno impetu Gallum prosterneret. sed et supererat Julia Augusta, cuius ambo ad exserendum omne odium

in domum Germanici mortem aride exspectabant. GRON. certe totum illud, quod sequitur usque ad *conferre*, clarum est, si quis attendat, ad solum Asinium Gallum pertinere, quod si aut, neque *operiretur*, neque *operiretur*, locum habet. *operiretur* etiam Ryckio non displicet. RAN.

5. *Julia*] Iuliae filia, quae nupta Aemilio Paulo. scholiastes Iuvenalis in Sat. 6 138 a *barbaro* *relegatam* scribit, sed corrigendum ab apo. LXX.

7. *Trimerum*] sic M et veteres edd habent, neque adhuc in Lipsiana. Freinsheim. recepit *Trimerum*, quia modis est *Trimerum*, quod deinde in alias propagatum est, donec notus *Trimerum* restituit Gronovius. RAN.

12. *tributum* *in dracmas*] pro tributum *impationem* neque venationem exemplo *dracmas* *tributum* dative loqui de quo infra, tam praecipuendi tam habet, sed dicitur hic, ut apud Livium *tributum* *alicui* *tributum*, ut similia, in quibus intelligitur esse aut simile quid, 26 41, ubi v. Dukerus. HAN.

18. *in his* *in his*] nempe ad scuta, ad tentoria militum, edam ad machinarum paratum. simile tributum in Bosphoro, tempore Othone imperatorum, pensum Othone debet ad a. C. 527, et ap-

religiones, unde thesauri pendentes, non intentis cuiusquavis cum
quasi firmitude, quae sacra, dicitur Olenius e principibus
hinc regendis. Frisii impeditis cetera, virosque delegit quorum
ad faciendum acciperentur. id aliis quoque nationibus arduum,
spei Germaniae difficilis tolerabatur, quis ingentium belua-
rum, ferarum, saltus, modici domi armamenti sunt. ac primo
boves ipsos, mox agros, postremo corpora coniugum aut
liberorum, servitio tradebant. hinc ira et questus, et post-
quam non subveniebatur, remedium ex bello. rapti, qui
tributo aderant, milites et patibulo affixi. Olenius infensos
fuga perierunt, receptus castello, cui nomen Flevum; et
haud spernenda illic civium sociorumque manus littora
73 Oppani praesidebat, quod ubi Lucio Apronio inferioris Ger-
maniae propraetore cognitum, vexilla legionum e superiore
15 provincia, peditumque et equitum auxilium delectos acci-
vit, ac simul utrumque exercitum Rheno devectum Frisiis
intulit, soluto iam castelli obsidio et ad sua tutanda digressis
rebellibus. igitur proxima aestuariis aggeribus et pontibus
traducendo graviori agmini firmat. atque interim repertis
20 vadis adam Canninefatem, et quod peditum Germanorum
inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet; qui

pellas τὰς συντελείας τῶν ποδῶν.
addit autem (quam vero nescio)
Bupero fide nomen esse, ἀπὸ τοῦ
τακτικῆς Πυρραδῶς καὶ ἑπὶ τῶν ἀπὸ
χρηματικῶν ποδῶν. lego et equos da-
tur a Dalmatis in tributo, aliquo
medio et inferiore aevo. Lips. addit
de Mit. 5 5. Ern.

12. e principibus] int. contra-
gubernat. quorum quanta dignitas
fuerit, ex h. l. facile intelligitur,
cum ex aliis Taciti et Suetonii.
vide Lipsium l. c. 2 8. Ern.

13. modici domi armamenti] aliter
aut nostro aevo, et emendat. Lips.

14. non subveniebatur] legendum sub-
veniebatur, aut nescio subveniebatur.
Lips. sic et Rhennanus, Muretus
et alii. receptum deinde subvenie-
batur a Pichena et aliis. servavi
lectionem M, Beroaldi, Alciati,
Rhennani, Aldi cum Gronovio, quia
explicari potest intellecto Olenius.
strum Tacitus dederit subveniebatur
nomen pro certo non dixerim. Ern.

10. tributo aderant] int. exigendo;
quorum opera, vi. tributum exer-
cebatur. adesse Livio et Sallustio
exquisite dicitur in deteriorem par-
tem, at vim, odium, ferociam,
suevitiam indicet, quod haec loco
valde aptum. Sall. Jug. 50: de-
fensi adesse atque instare, ubi v.
Cortius. si quis tamen velit sim-
plicitate capere pro adjuvare, ut 12
1 fautores aderant, non valde re-
pugnem. sed illud melius. Livius
saepe adesse iungit dativo rei, po-
steriori sensu. v. Drakenb. ad 6
38. Ern.

11. Flevum] scribo libris Hist.
Lips.

14. M, Beroaldus et Alciatus pro-
praetore. post propraetori editum
ab Rhennano, Aldo. propraetore
repositum Gronovius. sed v. ad 2
52. Ern.

vexilla leg.] v. ad 1 88. Ern.
20. adam Canninefatem] cuius men-
tio Vukialis in lapide (ap. Grut.

iam ante compositi pellunt turmas sociales equitesque legionum subsidio missos. tum tres lances cohortes, nocturnas dnas. dein tempore interfecto alaribus eques inamissus, satis validi, si simul incubuissent, per intervallum adventantes neque constantiam addiderant turbatis et pavore fugientibus auferebantur. Cethego Labconi legata quintae legionis, quod reliquum auxiliorum, tradit, atque ille dubia sperum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implerabat. prodi rumpunt quintam ante alios, et acri pugna hoste pulso recipiunt cohortes alasque fessas vulperibus. nequa dicitur Rantus ultum iit, aut corpora humavit, nequaquam multi tribu

p. 385-1): *praef. equitum alas primae Cannas saluti.* Lins. sic scribitur etiam 11 18 in ed pr. Ern.

1. *pellunt*] Rhetanus. aut; emendavit pro *pelluntur*, quod est in M; idque Aldus ceterique secuti. sed *Hyeronimus* legendum, potius equos *pellunt vi.* *turmae sociales* sunt equites ex alis, quae sunt sociorum. primo pars equitatus alarii impetum fecit, mox equitatus legionarius, tandem universus alarius eques. Ern.

3. *alaris*] rectissime Freinsheimius ita rescripsit. pro vulgato tum *aeris*, idque servatum sequentibus editoribus. sed in eo nescio an assentendum sit viro doctissimo, quod equites alarum et legionum sic distinguit, ut illos ex sociis, hos e Romanis sumptos dicat, nam istis temporibus equitatus omnis e sociis videtur fuisse: sed dividebatur sig. ut pars adiungeretur legionibus, quarum odium quaeque equites trecentos habuerat alas nomine, post quingentos fere, pars cohortibus sociorum, qui equites alarii dicti. olim aliter fortasse fuit. nam Livius, qui 35 3 et 40 40 clare distinguit *legionarios equites* et *alarios*, in posteriori loco mox legionarios equites vocat Romanos, *alarii equites postquam Romanorum equitum tam memorabile facinus videre* etc. sed licet fortasse Romanos equites interpretari, qui cum Romanis erant; ut illi *alarii* etiam *equites sociorum* dicantur, non quia e sociis lecti

(quantum hoc quoque) sed quia cum sociis pugnant. sic et Vegetius ad Cic. ep. 2 17 iudicat. neque tamen hic aliquid pro certo affirmari, eorum hoc locum refellit Schellius, qui ad Hyginum p. 68 contra Salmasium disputans, regionem etiam ab imperatoribus equitibus centos attribuentem, negat Tacitum aut alium aetatis eius quae sub imperatoribus fuit scriptorem, *legionarii equites* mentionem fecisse, contenditque nullos alios nisi alarum equites illis temporibus fuisse, cum hic dixerit *legionum equites* et alarii distinguantur; qui locus virum summum fugit, etiam H. 1 53 *equites legionis* occurrunt. equites legionum quidem fuisse, idque concedere Salmasio debet, sed non eorum dico equitum. idem tamen (dicitur de agmine Vespasiani p. 298) corrigi se, et cum alas Pannonias et Moenicas interpretatus esset equitatum legionum Pannonicae et Moenicae (de quo v. ad H. 3 2), addidit *hae alas quia ex civibus conscriptae et legionibus adiunctae. in inscriptionibus eius aetatis equites legionis etiam appellantur.* quod ait de civibus Romanis, dubium videtur, necdum idoneis locis inductus sum ut credam. nam legionibus etiam sociorum equites additos fuisse iam Caesaris et liberae rei publicae extremis temporibus, clarum est e loco Hirtii B. Alex. 84, ubi Caepurnius legioni xxxvi equites contum a Daiparn totidemque ab Ario-

storum praefectorumque et insignes centuriones acedissent
 non compertum a transfugio reagentes Romanorum, equi
 lacum quem Boduennae vocant, pugna in posterum con
 tracta confectos, et aliam quadringentorum manuum, occupato
 74 Cusptoricis quondam stipendiaria villa, postquam prodicio mo
 20 tuebatur, mutua ictibus proquebibus, claudis inde inter Gero
 manos, Euxinum nomen, dissimulante Tibiana danna, ne cui
 bellum permitteret, neque cessatus in eo sum animo periculis
 dabonitarentur: pavon interius occupaverat omnes, cui ne
 25 modum adulatione quarebatur: ita quaque, diversis tamen
 rebus, consuleretur, aram clementiae, aram pietatis, efflu
 gisqueque circum Caesaris ac Seiani caesusque, arabisque pri
 cibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. non illi
 tamen in urbem aut propinqua urbi degressi sunt: satis
 30 visum omittit in salam et in praeiunt Campaniae adspici
 eo venire patres, eques, magna pars plebis, anxii erga
 Seianum, cuius durior congressus, atque eo per ambitum et
 societate consiliorum parabatur. satis constabat auctam et

Barzate adiungit. nempe Romani per cuniculos eo ducebant coepta
 querebant militum in socios trans
 talare, in qua his equitum praestan
 dorum munus. ERM.

1. *designat antiquitatem* stat quos
 alibi vocat primorum ordinem, pri
 mipiteres. ERM.

3. *Boduennae vocant* a nomine
 quae Rodae, hodie Holt, Pader, de
 quo accurate ditentum vide Mense
 1000: Alciogen, in Not. Batav. et
 Fala. par. 4. 1. p. 14. ERM.

10. *diutius* hanc alii quam de
 quibus relata, facta, esset. ERM.

14. *legendum* est *degressi* eum
 non *digressi*. aliter est ante c. 73.
 ad sua tentanda digressi reprobatur
 nam ipsi non modo castellum, reli
 quum, sed homines etiam diversi
 abierunt, quod hic vocat. est. 1. p.
 100. ad c. 49. 6. 1. H. 2. 51. ERM.

17. *per ambitum et societate con
 siliorum* est familiaris eius pre
 stando et consensu atque opera, ad
 illa quoque identidem machinabatur
 neque enim consiliorum vocabulo
 accipit tantum illam summam con
 siliorum omnium de lavando im
 porio, sed quaevis vel directo, vel

immo et venalia hac proprie con
 tendentia, et in quibus odio inter
 dum solummodo aut libidini, ut
 adiant, penitus impetentes, imple
 gebat. sed Freinshemius, quomodo
 inquit, societas consiliorum intri
 potuit ante congressum? quasi sco
 lorum minister, ne propterea empta
 nihil demit, propinquit, pararii
 sequestres, commendatores, ne lon
 gius abeant, 1. *Ermina* Capus et
 Tiberius societatem coierunt per
 dendi Scribonii Libonis: eura con
 gressum 2. 28. *Stenonia* Oth. 5.
 ac primo quinquaginta speculatoribus com
 missa, est. 100, deinde decem alios
 quos singuli hinc produxerunt. et
 plene tales, immo vita omnia
 mirificis inter abeant, ignotos an
 tabae aut etiam inimicos, sociando
 rum consiliorum. viis. Oth. 1. Kyki
 10. tamen Freinshemii, interpreta
 tionem praestat, quasi plures so
 cietatem inter se innoxias, ut qui
 prius admixtus esset, ceteris aditum
 pararet. Gronovius verum vidit, id
 quo patet ex eo, quod, qui ambitu
 et societate consiliorum parassent

arrogantiam effundit illud in propatulo serviliter spectantis
quippe. Rursum suus discursus et magnitudine urbis incertum
quod (quisque ad negotium) pergat: ubi campum aut ditiorum
centis nullo discrimine noctem (non) duntaxat agitatione
s. sanctus identitatem perpetiebantur, inde quoque vultus
et revere huius urbem trepidumque non veritatem non vides
dignatus. erat; quidam male aliorum, quibus infamiae omni-
75 ciniae gravis exitas imminerebat. ceterum Tiberius septem Agrip-
pinam Germanico ortam, cum eorum Gnaeo Donicio tradidisset,
10 in urbe celebrari nuptias inasitum Donitio; super vetustatem
generis; propinquum Caesaribus sanguinem delegato nam in
aviam Optatiam et per eam Augustum avunculum praeferebat;
illi quoque consuetudinem in qua per hanc agnoscere, hanc agnoscere

LIBER QUINTUS.

Breviarium. Livia Augusta moritur, eoque Seliani potentia crescit.
Agrippina et Nere principis litteris accusantur. nec multo post Selianus
ipse detecta cupidinae imperii pervertitur cum magna amicorum eius strage.
(quae omnia Tanito singillatim tradita; acrum abolevit.) falsus apud Cy-
dndas Drusus se ostendit; sed diligenti et astu Poppaei Saluti capitur.
Haec gesta, annis circiter tribus, CRabellio Gemino, C. Faio Gemino,
M. Vinicio Quadrato, C. Cassio Longino, Tiberis Caesare quintum Liadio
Seliano consilium, LIPS.

aditum, malevalores dicuntur. Re-
nam reddere. Tunc Tig. gravi infu-
stae amictus (quae societate con-
siliorum parte esset). exitus immi-
neret. ERM.

12. illam in prophetando M. 10. 11.
13. factus in prophetando M. 10. 11.
14. factus in prophetando M. 10. 11.
15. factus in prophetando M. 10. 11.
16. factus in prophetando M. 10. 11.
17. factus in prophetando M. 10. 11.
18. factus in prophetando M. 10. 11.
19. factus in prophetando M. 10. 11.
20. factus in prophetando M. 10. 11.

idque] alii tō que explicat
quoque, alii quoque corrigit; quod
probo. centies quoque in que muta-
tum et adiunctum voci praecedenti;
ut hodieque pro hodie quoque. v.
Burm. ad Suet. Claud. 19, Tit. 1.
imprimisque Draconem. ad Liv. 5. 28.

recepti vultus, quid vulgatum non
est. Tiberius inuenit. Nec vultus
mentem venit fuisse occidendum. ERM.

7. male] prosperam, stultis, et
causa; interpretatur Perducentibus.
non male. malis etiam; re-
peritulentum in metis; ut male in-
genitum; qui, ut Ovidius ait. Trist.
2. 342, in poemate. male genitum
est; qui perit ingenio suo. male
nata. gaudia Virg. Aene. 6. 278;
quae periculum afferunt. etque hunc
sensum sequenda considerant. ERM.
non infans M.

13. notam Octavianam] quia filius
L. Domitii ex Antonia maiore. An-
tonia matrem ex Octavia et Man-
tuo nata. avunculus ergo maior
fuit Augustus. est autem hic Domi-
tius, qui pater principis Nervae.
LIPS.

3] *tria* est. ceterum ut eo praesumpta iam et arguta dominatio, nam involvunt Augusti et adhauc perfugium, quia Tiberio inveteratum erga matrem obsequium, neque Solimanus audetque auctoritati potentis antire. tunc voluit frons existeret praesumptant, missusque in Agrippinam ac Nerone litteras, quas pridem aditus et cohibitas ab Augusta crediti vulgus haud enim tantum post mortem eius recitatas sunt. verba insunt quascumque experienter sed non arma, non verum novissima studium, auctores fuerunt et impudicium nepoti obiectabat. in munit ne id quidem confingere ausus, arrogantiam uti et contumacem animam incusavit, magis senatus parere ac silens, donec puniti quis nulla ex throno ipse, et publica mala singulis in occasionem gratiae trahuntur, ut referretur postulavere, promptissimo Cotta, Messalino, cum aeterni sententia. sed aliis a primoribus, maximeque a magistratibus, trepidabatur, quippe Tiberius etiam infense invectus, cetera ambigua reliquerat. fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis patrum actis delectus a Caesare, eoque meditationes eius intraspicare creditus. is fatali quodam motu (neque enim ante speciem constantiae dederat) seu prava sollertia, dum imminentium oblitus inserta pavet, in-

1. *argens*] Na. Respondi et inter sege cadentem aut praecipitem; non ultra in statu. vulgo *argens*, quod saevum explicat, nescio quo exemplo. Lirs. recte sane Pichena defendit *argens* i. e. saevior ac violentior; quod Tacitus voluit. sed quaerit Lipsius, quo exemplo? satis est exemplorum, modo abest capto. *argens* est preuens, gravis, onerosa, iniusti iugi aut oneris. qua re? nempe ob aeternam et violentiam. Varro? *qui pote plus arget*. Insidius 22: 3: *nec enim morantur in eius oblatione hostes, dum sua argenti* i. e. vexantur, male habentur, in periculo sunt. Oxon. Virg. G. 1: 146: *divis argens in rebus egestas*. Cic. Tunc. 3: 25: *opinio magis praesentis atque argenti mal.* Ean.

6. *et*] Acidalius malebat sed. vulgatum verum. pluribus locis sic loquatur Tacitus, ut 6: 21, ubi si-

militer Acidalius et alii sed conserunt; quae loca bene sic sentiri non ausim. 11: 5: *quadringentis numerum milibus Sallio datis, et cognita praevocatione*. Ibid. 38: *nec ille quaesivit, poposcitque potestatem*. 12: 30: *dum adipiscerentur dominationes, multa caritate, et maiore odio, postquam adepti sunt*. Ean.

10. *confringere* M.

18. *actis*] duplicia acta reperio, senatus populi que: acta senatus alio nomine commentarii senatus, Tacito 15: 74: acta populi alius dicitur, alias publica. dixi distincte de utrisque, quia confundi video non a juventute, sed et a doctis dixi, inquam, in Exc. 24: Lirs.

21. *imminentium oblitus*] mala praesentia et pericula negligit praeteritis, plus scilicet timebat ab heredibus, quos destinabat, quam a Tiberio. Lirs. *max brevibus mo-*

adversum ea dubitantibus, si sustinere consules de relationibus
inciperent, p. disceptatione libellus. momentis autem venti
potius, quandoque Germanicis, titulum poenitentiae, senis. et
non populus effigies Agrippinae et Neronis, genus autem
suetit curiam, fastidiumque in Caesarem omnibus, falsa litterae
et principis invito exitum dedit, ius intendi, claudat. ita
nihil trista ille die patrum, ferebantur sticti, nuli notant
bus commiserum fectae in Sciapura, et tentant, experientibus
plurisque per, octidit, itaque, p. p. p. p. libellum ingu
nierum, unde illi ira videtur et materia eliminandi.
apertum dolorem principis ab amatu, deservisse, populum
audiri iam et legi nova concionae, nova patrum consulas

mentis exquisito dictum. apud res pertinet ad Germanicos, non
alias et actantes est laetitia. sed esse festinandum, quae semel
voluit etiam temporis rationem ha- huius loco valde convenit. v. supra
bere. EAN. 4. 11. Germanicos non intellige

3. dandusque interstitium] et M. propter filios Germanici, iustoria
quandoque Germanicis titulum [immo ut Broterius videtur putasse, qui
titulum] poenitentiae senis. posset in Germanicis Terri posse negat, sed
elici dandusque Germanicis inter- ut Lipatus, de familia Germanico-
stitium (sive placet spatium) poen- rum. ceterum in textum interro-
tentiae senis. suadebat inter, saltem non sum ausus. lacuna post haec
vel Germanicorum memorie ingenu- in p. p. p. p. p. Ryckium
(Drusi avi et filii, qui pater videtur. Heinsius legisse dandum-
aut maritus horum) Germanicorum, que domi Germanici interstitium
inquam, memoriae hoc largien- poenitentiae senis, didici ex ep.
dum, ut spatium esset poeniten- Graevii t. 4 coll. Burn. p. 503,
tiae senis. posse enim illam ad idque placuisse Graevio, nisi quod
bonam mentem redire, si tempus senis crebatur, Broterius coniecit:
medium esset nec inasio eius statim quandoque Germanici stipem, ubi
patraretur, sane aliquid de Germa- spatium poenitentiae senis, resur-
nicis fuit, et si locus fortasse non gere. EAN.

5. festis] Ursinus, PFaber (de Magg. Rom., c. 2) volebant festis, idemque placet Burmanno ad Ovid, Met. 6 448, ubi etiam videndas Heinsius, qui locum Lucani 3 101, quo ad vulgatum descendendum hic utantur, corrigit, quod in editione sua secutus est Burmannus. verum puto; atque sic etiam 12 extra pro festis vocibus legendum festis, EAN.

11. distingue contra vulgas, apertum dolorem principis ab amatu, deservisse populum. Lips.

12. nova l. et seditiona, ad res novas pertinet. EAN.

quid reliquum misisset caperet forum et, iniquam imaginem
per vexillis adorti forent, duces imperatoresque deligerent?
5 igitur Caesar repetitis adversum nepotem vestrum patris
incerpitque per edictum plebs, questus apud patres quod
frande unius senatoris imperatoria maiestas elusa publice
foret, integra tamen sibi cuncta postulavit: nec ultra deli-
beratum: hic minus, non quidem extrema decernerent (id
enim vetitur), sed partes sub ultionem eius principis impediri
testarentur.

6 . . . quattuor et quadraginta orationes: super ea re haec
hinc, hic quibus motus paucos, plures assuetudine: ut
mihi pudorem aut Sciano invidiam allatum: certis vobis
est fortuna, et ille quidem, qui collegam et generum adve-
nerat, sibi ignovit; ceteri, quoniam per dedecora vivere, cum
5 accelere insectantur. miserrime sit ob amicitiam accusari an-
amicum accusare, haud discreverim. non crudelitatem, neque
clementiam cuiusquam experiar, sed liber et mihi ipsi pro-

9. *testentur*] malum tuum. Cer-
zetti, factum! non paginae aliquot;
sed libri hic perierunt, quibus ge-
sta fere tribus continerentur. de
Agrippinae litterarum eius exitu,
de Sciano spe conatque, de eius-
dem cum Agrippina amicum strage,
de Liviae flagitiis et morte; vel
summam, flos quasi historiae tuae.
ideo bonis illis patribus cura otium-
que fuit describere Orosius et Vo-
piscos et huiusmodi quisquilias pro
tuo auro. Lips.

Quae praecunt, gesta sunt Rufia
et Rabellio cons, initio anni: haec
autem C. Memmio Regulo et Fulvio
Trione. ita interciderunt acta ple-
raque anni 782, acta omnia anni
sequentis, quo cons. M. Vinicius et
L. Cassius: item hulus anni, quo
ex cal. Mali successit Tiberio et
Sciano consules Regulus et Trio.
Eux.

12. *mihi pudorem*] *invenit* *ad-*
tor ex oratione cuiusdam damna-
di ob Scianum, uti et sequens
membrum. Lips.

15. *Rehoratus decerni deleri vult*
et pro accusare legi accusari. *mihi*
mito. accusare amicum vel facere

quod illi quidem quem per dedecora
ferebant, nunc insectabantur; quod
Sextius Secundus, ex emissario et
satellite Sciani conatibus inde
hi, modo obo subterfugerent. Ti-
berium servilem, neque ab se
neque a vulgo pro *mihi* habenda
tur. ut et quibus improbi, quomodo
poenam evitaret. et hic noster cum
philosophis *mihi* conat et scilicet
solet; ac perinde *mihi* *mihi*
qui prodendo *mihi* et ciando
amicum sese tentant; et qui, quod
non facientur amicitiam, in per-
culo versatur. scilicet ut, cum
utrimque miserum sit, hinc, quia
turpitudine adest, inde, quia famam
damnationis immet, ostendat *mihi*
scias se *mihi* cepisse, fort, ut
illi putabant, *mihi* hoc anceps eva-
dendi. Gaes.

16. *non crudelitatem*] magni animi
vires, vel abruptae et similes a
Vibio Virio prelatas, quem Livius
sua manu mortuam in huius facti;
26 13. *mihi* *mihi* *mihi*
quae operat *mihi*, *mihi* *mihi*, *mihi*
aut *mihi* *mihi*, *mihi* *mihi*, *mihi*
praeferunt. *mihi*, *mihi* *mihi*, *mihi*
potest. Lips.

laetitia: antilitha: spiculum. res: obceptor: ne: memoriam: abici
 per: maerorem: quam: laeti: retinebat: sufficiendo: sibi: quoque
 7 iis: qui: sine: egregio: publica: malis: affugerunt: tunc: singulos:
 ut: quique: adfuerat: adloqui: cunctis: erat: retinens: quid: dimi-
 ssis: partem: diei: absumpsit: multique: adhuc: cecit: et: cum:
 ois: intrepidum: vultum: sine: spectantibus: cum: suspensae: tem-
 pty: novissimis: crederent: gladii: quem: sine: abdicent: in-
 tribuit: neque: consens: alii: dimissus: aut: probris: defun-
 ctum: insecutus: est: cum: in: Blaesum: multa: foedera: inu-
 8 savisset: reliqua: inde: de: Publico: Vitellio: et: Pomponio: Se-
 cundo: illum: indices: arguebant: claustra: aerarii: cui: pre-
 factus: erat: et: militarem: pecuniam: rebus: novis: obtulisse:
 haec: a: Consilio: praetura: functi: quicquid: Aelio: Galli: ami-
 citia: qui: punit: Seiano: in: horpos: Pomponii: quasi: fidissimum:
 15 ad: subsidium: per fugisset: neque: aliud: periclitantibus: auxilii:
 quam: in: fratrum: constantia: fuit: qui: vades: exstitisse: mox
 707] legi: hanc: id: videri: hanc: postea: hanc: alio: modo: hanc:

1. ne memoriam] et hic nihil cor-
 rupti, ut videtur Boxhornio: ne
 difficile: quidem: quicquam: memori-
 20 *quam: esse: magis: quam:* iamde-
 dum: in: nostro: in: Plauto: in: alii:
 observatum: *neque: memoriam: nostri:*
per: maerorem: quam: laeti: retine-
bat: est: ne: recordatio: mei: et
ipsum: huius: non: magis: contristet
quam: laetificet: ut: mortem: meam
malitis: plura: quam: placet: prose-
qui: ut: malitis: eam: laudare: quam
legere: vide: Senecam: ad: Marciam
a. 2 et 3: Octavia: Marcelli: me-
meriam: retinuit: per: maerorem: Li-
via: Drasi: post: primum: illum: do-
loris: impetum: laeta: Gron.

3. tunc singulos] quis iste? di-
 gaus: eras: quem: noscimus: ob: con-
 stantiam: mortis: Lips.

4. ut cuique adfuerat] et haec, ut
 sunt, illibata: conservo: *ut: adfue-*
re: respondet: to: retinens: quod: alii:
qui: to: dimittit: adfuerat: hic: est
genus: officii: quod: si: decubisset
illa: magnanimitas: sibi: adfuerat:
qui: venerunt: ut: adfuerent: ut
ei: praesto: essent: ut: praesentiam
commodarent: tanti: viri: apremis:
eos: retinebat: his: vultu: nuda: verbis:
significantes: gratum: sibi: esse: quod:
adessent: qui: vero: ut: hanc: allo-

quo, sive ob id ipsum quod age-
 batur, sive ob aliud negotium, po-
 titi: discederent: eos: cum: respectu
 sedate: placideque: nihil: turbatus: di-
 mitteret: Gron. haec: opposita: con-
 iunctis: Vertranii: et: Bocherii: que-
 ram: ille: ut: quique: adfuerat: hic: ut
 cuique: adfuerat: videntur: non: con-
 siliis: adfuerat: referri: ad: animas
 dant: Eam.

9. mellem deleta vobula cum
 Blaesum. Lips. non ego. memini
 etiam id dictum, ut apud Livium
 27: 1: *ipse: in: Publici: similitudinem*
nominis: increpans: et: 30: 20: in
se: quoque: ac: suum: ipsius: caput
exeratum: vide: utrobique: notas.
 Gron.

10. Vitellius praetorius vir erat.
 de Pomponio v. ad 11 13. Eam.

13. Veli] lege Aeli, cuius gen-
 tis cognomen Gallus. Lips.

16. fratrum constantia] Suetonius
 Vit. 2 ita narrat, ut de uno fratre
 modo dicit: *Publicus: inquit: post*
praeturae: honorem: inter: Aemii: con-
socios: arreptus: et: fratri: in: auto-
diam: datus: scalpro: librario: venae:
incidit: et: abligari: tum: ipse
et: passus: est: eodem: custodia: merito:
 proci: Lips.

crebris prolationibus, spem ac metum iuxta gravatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro levem ictum venis intulit, vitamque aegritudine animi finivit. at Pomponius multa merum elegantia et ingenio illustri, dum adversam fortunam aequus tolerat, Tiberio superstes fuit. placitum posthac ut in reliquos Seiani liberos adverteretur, vanescente quancquam plebis ira, ac plerisque per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius inminentium intelligens, puella adeo nescia ut crebro interrogaret quod ob delictum, et quo traheretur; neque factum ultra, et posse se pudrili verbere moneri. tradunt temporis eius auctores, quia triumvirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, a carnifice laqueum iuxta compressam; exin obliis faucibus id aetatis corpora in Gemonias abiecta.

10 Per idem tempus Asia atque Achaia exterritae sunt acri magis quam diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. et erat iuvenis haud dispari aetate, quibusdam Caesaris libertis ve-

2. *per speciem studiorum*] doctus enim fuit, et scripta reliquit. Tertull. de anima c. 46: *in Vitellii commentariis conditum est*. Lips.

9. *puella*] illa ipsa quae sponsa Claudii filio, ut hic notat Dio 58 11. Lips.

11. *verbere moneri* i. e. castigari, puniri. sic obiurgari flagris Sueton. Oth. 2. Ern.

12. *triumvirali*] triumviri, qui alias indices capitales, prorsus iidem Romae qui undecimviri Athenis. manus eorum praeesse carceri, punire damnatos; itemque cognoscere de furtis admissisque servorum aut eiusmodi viliorum capitum ad Maeniam columnam. quod idem in Atheniensibus fuisse disco ex Suida. *Ἐνδεκα*, inquit, *ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελομένη τῶν ἐν τῷ δεσμοτέρῳ καταχρῆτων*, ἐφ' ἣν ἀνήγερτο οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί. nec ambigo quin Romanis exemplum inde. alia de his habes apud Rævardam 2 Variorum et Fa-

brum Sem. 2 6, quae non recquam ego. sed cur ait inauditam virginem addici triumvirali supplicio i. e. laqueo? id quidem ita cepirim, quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem investemque. lex enim non tam virginitati ignotam cantumque voluit quam aetati. ita nec pueros interfici fas nisi toga sumpta et relatos in viros. hinc apud Dionem scriptum a triumviris in proscriptione iussu patrum quemdam togam virilem sumere, ut scilicet iure posset interfici, 47 6. καὶ ἄλλα τε, ait, διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, καὶ παιδείαν τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν' ὥς ἐς ἄνδρας ἤδη τελεῶν ἀποδάνη. Appuleius 2 apol. de puero praecoci malitia (ed. Fric. p. 95): hoc magis noxius, quod cum venia perniciosis est; et nondum poenae, iam iniuriæ sufficit. quam causam et hic subesse arbitror, ut compressa devirginataque mulier videretur et plena annis. Lips.

Ist agnitas, per dolumque comitantibus. adiciebantur ignari
 fama nominis, et promptis Graecorum animis ad nova et
 mira: quippe elapsam custodiae pergere ad paternos exerci-
 tus, Aegyptum aut Syriam invasuram, fingeant simul cre-
 debantque. iam inventus concursu, iam publicis studiis
 frequentabatur, latus praesentibus et inanum spe, cum au-
 ditum id Poppaeo Sabino. is Macedoniae tum intentus
 Achaia quoque curabat. igitur quo vera seu falsa antiret,
 Toronaecum Thermaecumque sinum praefestians, mox Eu-
 10 boeam Aegei maris insulam et Piraeum Atticae orae, dein
 Corinthiense littus angustiasque Isthmi evadit; marique alio
 / Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cogno-
 scit sollertius interrogatum quisnam foret, dixisse Marco
 Silano genitum, et multis sectatorum dilapsis adscendisse
 15 navem tanquam Italiam peteret. scripsitque haec Tiberio,
 neque nos originem finemve eius rei ultra comperimus.
 11 Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam
 Trio, facilis capessendis inimiciis et foro exercitus, ut se-

1. *agnitus*] scribendum opinor
agnitum, ut pendeat a *comitantibus*.
 nam intelligere velut *agnitus* esset
 a se, in hoc positum durum est.
 ERN.

3. *lapsum*] forte *elapsum*. LIPS.
 idem placet Rhenano Faerno et aliis.
 recte. Item *custodia* pro *custodiae*,
 quod est in [M et] veteribus omni-
 bus. id ego sequi non sum ausus,
 cum *elabi* etiam dativo iungatur, ut
 lexica docent. alioqui Tacitus li-
 benter accusativum iungit, ut 1 61,
 unde suspicari possis Tacitum scri-
 psisse *custodias*, idque pro *custodiae*
 acceptum a Beroaldo. sic H. 3 59:
locorum notitia custodias Vitellii
elapsum. ERN.

6. *inanium spe* i. e. inani spe.
 Heinsius tamen (ad Vell. 2 30) lo-
 gendum putat *inanium specie* ex 13
 8: *super experientiam sapientiam-*
que etiam inanium specie validus.
 sed ibi alia res. hic vulgatum ferri
 posse arbitror. ERN.

7. *pompeio* M. infra, 6 39, *pop-*
paeus.

8. *Achaia quoque curabat*] ex

decreto illo 1 76 et 80, quo *Achaia*
 et *Macedonia* onera deprecantes
 levare proconsulari imperio tradique
 Caesari, placuit. LIPS.

9. *Toronaecum Thermaecumque si-*
num] quorum ille ad Toronae Ma-
 cedoniae urbem, hic iuxta Macedo-
 niam, Axii fluvii receptor. LIPS.

12. *ibi demum*] locus inter mancos.
 nec enim ubi aut quomodo depre-
 hensus fugitivus ille, narratum. post
 cognoscit ergo ponenda nota. et
 statim scribe *interrogato*. LIPS.
 immo sanus locus in M et in edi-
 tione Beroaldi, ubi sic exhibetur,
 ut nunc post Pichenam editur. in-
 repperat vitio operarum dixit se in
 ed Rhenani primam. id secuti sunt
 Aldus Gryphius cet. hinc difficul-
 tas et emendandi constans. in Ba-
 silienae Alciati quidem a. 1519 ad-
 huc est dixisse. ERN.

16. *neque nos*] at reppererunt Zo-
 naras 11 3 et Dio 58 25, qui mi-
 sum eum ad Tiberium tradiderunt,
 Caligulae septias Antii celebra-
 tem. LIPS.

quam Regulum ad opprimendos Seiani ministros oblique perstrinxerat. ille, nisi laeessetur, modestiae retinens, non modo rettudit collegam, sed ut noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. multisque patrum orantibus ponerent sodia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, de nec magistratu abirent.

LIBER SEXTUS.

Breviarium. Tiberii arcaeae et foedae libidines. multorum accusationes, interque eqs MTerentii equitis Romani, cuius libera et egregia defensio inserta. LPisonis praefecti urbis mors et funus, et per occasionem de origine eius munera et progressu. de Sibyllarum carminibus recipiendis consultatio, et quae in iis cautio. seditio Romae ob gravitatem annonae. Germanici duae filiae nuptum datae LCassio et MVi-
aicio. feneratorum accusati, repressae usurae, et liberalitate Caesaris fides multorum resecta. iterum accusationes maiestatis, et uno edicto omnes conscii Seianianae coniurationis necati. CCaesar Caligula Claudiam uxorem accipit: eius mores et callida simulatio in avum. Tiberii praesagium de Servio Galba, et per causam eam de mathematicis aliquid et Thrasylo. Drusi Germanici filii miseraunda mors, item Agrippinae. Norva iureconsultus inedia voluntaria obiit. aliquot aliorum illustrium mortes. phoenix in Aegypto visa, et super ea veterum narrationes ac iudicia. accusationes variae et mortes. Parthorum legati in urbem venire ad novum regem petendum; et Tiberius unum, deinde alterum misit. LVitellius Orienti praefectus, eiusque ingenium. praelia inter Armenios et Parthos: Artabanus regno exutus et in Scythiam profugus; cui Teridates sufficitur Vitellii consiliis et armis. at Romae illustrium damnationes et mortes. Clitae Cappadoces regi suo rebelles et repressi. Teridates rex dissidio procerum pellitur, et Artabanus in regnum iterum accitur. Romae incendium atrox, quod Caesar liberalitate sua mitigavit. Tiberii deliberatio de successore, eiusque morbus et mors.

Gesta haec annis circiter sex, CaDomitio MFurio Camillo, SerSul-

3. noxium] imitatur Sallustium, glexit. usus est constructione graeca; Livius Latina 7 20: in Fal-
coners est. v. B. Iug. 42, ubi scos eodem noxios crimine. Ean.
Cortius hanc locum laudare non ne-

picio Galba L. Cornutius Sulla, Paule Fabio L. Vitellio, C. Gentio Gallo M. Servilio Ruffo, Q. Plautio Sex. Papiale, Ca. Accuronio C. Pontio consularibus. LIRS.

Cnaeus Domitius et Camillus Scribonianus consulatum inierant, cum Caesar transisset, quod Capreas et Surrentum intravit, freto Campaniam praelegebat, ambiguus an urbem intraret, seu, quia contra destinaverat, speciem venturi simulans. et saepe in propinqua degressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursus et solitudinem maris repetiit, pudore scelerum et libidinum, quibus adeo indomitus exarserat ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum et decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum incitamentum cupidinis habebat. tuncque primum ignota antea vocabula reperta sunt sellariorum et spintriarum ex foeditate loci ac multiplici patientia. praepositi quoque servi, qui quaererent, pertraherent, dona in promptos, minas adversum abnuentes, et si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus suaeque ipsi libita-
 10
 15
 2 velut in captos exercebant. at Romae principio anni, quasi recens cognitis Liviae flagitiis ac non pridem etiam punitis,

1. initium sexti libri arbitrario hic iure constitui, non certo. cui enim probes tantam vim rerum quantum dixi, triennique gesta uno libro cum sequentibus inclusa fuisse? scripsi igitur, non quia liqueret mihi initium in his deinceps verbis faciendum, sed quia magnitudinem resque gestas aestimanti ita videbatur. denique ut scires saltem hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum. LIRS.

Ex h. l. Camillum hunc consulem ordinarium merito faciunt Paganus in Crit. Baron. ad h. a. et Norisius in Ep. Cons. t. 2. opp. p. 864, quem sequitur, motus inscriptione antiqua (ap. Grut. p. 1067) Bimardus in Antiq. Cularoneasibus c. 5. p. 93 t. 1 Thes. Inscr. Mur. alii fastorum concinnatores suffectum faciunt. ENN.

5. *degressus*] hic quoque *degressus* legendum ex iis, quae saepe viri docti de horum verborum discrimine

docuere. V. ad 4 74. sic infra c. 30: *in insulas demoti, non dimoti*. ENN.

[*iuxta Tiberim hortis*] hortus Caesaris accipio, de quibus Horat. S. 1 9 18: *trans Tiberim longe cubat is prope Caesaris hortus*. ii vicini Naumachiae fuerunt, siquidem eadem de re Suetonius Tiber. 72: *his omnino toto recessu tempore Romanam redire conatus, semel trerenti usque ad proximos Naumachiae hortos subvectus est, disposita statione per ripas Tiberis, quae obvium prodantes submoveret*. vide iis de hortis et Suet. Iul. 83. LIRS.

11. *antea* M: vulgo *ante*.

12. *selleriorum et spintriarum*] vide, si lubet Suet. Tib. 43 et Turnebum 5 1. qui tamen non satis explicat cur sellarii dicti a foeditate loci. sed ego non violo te, Pador. LIRS. V. interpretat et Suet. l. c. ENN. p. *spintriarum* M.

13. *servi quaererent pertraherent* M.

atroas sententiae dicebantur, in effigies quoque ac memoriam eius, et bona Seiani ablata aerario ut in fiscum cogerentur, tanquam referret. Scipiones haec et Silani et Cassii, iisdem ferme aut paulum immutatis verbis, asseveratione multa censebant, cum repente Togonius Gallus, dum ignobilissem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. nam principem orabat deligere senatores, ex quibus viginti sorte ducti et ferro sociasti, quotiens curiam inisset, salutem eius defenderent. crediderat nimirum epistulae subsidio sibi alterum ex consulibus poecentis, ut tutus a Caepis urbem peteret. Tiberius tamen, ludibria seriis permiscere solitus, egit gratis benevolentiae patrum: sed quos omnes potes, quos deligi? semperne eosdem an subinde alios? et honoribus perfunctos an iuvenes, privatos an e magistratibus? quam deinde speciem fore sumentium in limine curiae gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. haec adversus Togonium, verbis moderans; neque ultra abolitionem sententiae suadere. at Iunium Gallionem, qui censuerat ut praetoriani actis stipendiis suis ascererentur in quattuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit, velut coram rogans quid illi cum militibus, quos

1. in figies quoque M. crebra salium mentio: disce semel hunc moerem, si placeat, e nostro excursu in A. Lips.

3. * tum rettulere Scipiones] stigmatias locus non frustra. desuat enim quaedam, vel hoc argumento, quod rettulisse Scipiones dicit. at relatio consulum erat, causio tantum senatorum. possit, si forte, legi ut in fiscum cogerentur, consules rettulere. Scipiones haec, et Silani et Cassii. sed ut tectum sit, non sanatum vulnus. Lips. sed postea cognita lectione M tam referret Scipiones, quam Beroaldus mutavit in tum rettulere, correxit tanquam referret in Disputatione notarum Mirandulani codicis; quam emendationem Pichena in textum recte recepit. vere Lipsius et Pichena, addit Gronovius: ceteri migrantur. eas nugae commemorare non est necesse. Ern.

12. gratis] sic M, Beroaldus, Alcius, Rhenanus. Alius gratis, alii

gratias. illud post Gronovium restitujmus. Ern.

14. honoribus perfunctos an iuvenes?] quidam ergo in senatu honoribus nondum functi. quod manavit ab Augusto: qui liberis senatorum, quo celerius rei publicae adulescerent, protenus virili togae latum clavum inducere et curiae interesse permisit. ait Suetonius Aug. 38. Tacitus 13 25: Iulius Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset. plura ibi. Lips. enimvero semper putem in senatum lectos quosdam nondum alio honore functos. Ern.

17. verbis] urbis M.

18. neque ultra abolit. sent. suadere] h. e. nihil aliud praeter sententiae abolitionem suavit, nec eo alterius progressus est, ut recte Pichena. Ern. suaderet M.

20. in quatuordecim ord. sedendi] tanquam equites essent. causam sententia sumpsit a primipilaribus, qui functi militia equites censebantur.

neque dicta imperatoris neque praemia nisi ab imperatore accipere par esset. repperisse prorsus quod divus Augustus non providerit. an potius discordiam et seditionem a satelite Seiani quaesitam, qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendum militiae morem propelleret. hoc pretium Galio meditatae adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus; et quia incusabatur facile toleraturus exilium delecta Lesbo, insula nobili et amoena, retrahitur in urbem custoditurque domibus magistratuum. isdem litteris Caesar 10 Sextium Paconianum praetorium percutit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, delectumque a Seiano cuius ope dolus Gaius Caesari pararetur. quod postquam patefactum, prorupere concepta pridem odia;

simile voluit in praetorianis. vide me in Milit. 2 8. Lips.

1. dicta imperatoris] haeret sententia, fortasse explicanda, si legas dicta non imperatoris; negatione inserta. Lips. sed post delendam vocem imperatoris cernuit, quod etiam visum Grotio. Rhenano aliisque placet neque dicta nisi imperatoris. in his etiam Grotio, qui tamen alterum praefert. Ean.

9. custoditurque domibus magistratuum] praeter carcerem et custodiam militarem custodia alia duplex, apud magistratus et apud vades. apud magistratus, cum reus consuli, praetori, aedili, interdum et senatori, etiam non e magistratu; committebatur, quod non nisi in rebus illustrioribus usurpatum, eaque custodia libera dicta, Sallustius Cat. 47: senatus decrevit uti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaque Lentulus Plentulo Spintheri, qui tum aedilis erat, Cethegus QCornificio, Statilius CCuarari, Ceparius CnTerentia senatori traduntur. Cicero in Bruto 96: domi teneamus eam septem liberati custodia, quasi si alia illa servilis. Inlius Fimicus: in custodia quandoque, sed libera exponetur, et sane haec libera digniorum tantum et plerumque senatorum. Hieronymus contra Vigilantium: sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amoena et libera custodiū, tamquam patres quidam

ordinis senatorii. Dio optime 58 3, de Asinio Gallo; qui hanc custodiam φυλακὴν ἀδελφῶν vocat, i. e. liberam et sine vinculis, additque πρὸς te γὰρ τῶν ἀπὸ ὑπᾶτων ἐπιχειροῦντες, ἔξω τῆς τοῦ Τίβερος ἀρχῆς τὸν γὰρ πρὸς τῶν στρατηγῶν ἐφυλάσσει, ἵνα μὴ φύγῃ, οὐ μὲν ἂν, ἀλλ' ἵνα μὴ τελευτήσῃ. Sidorius ep. 1 7, de Arvando: in Capitolio custodiebatur a Flavio Asellio hospite, comite sacrum largitionum. custodia apud vades, cura eorum periculo fidelissimis rebus tradebatur. Tacitus 5 8: nec aliud periculum rebus auxilii quam in constantia fratrum fuit, qui vades exstiterent. Clariusque de eadem re Suetonius Vit. 2: Publicius post praeturae honorem inter Seiani consilios irreptus, et in custodiam fratri datus. Ulpianus l. 4. de custodi. reorum: de custodiis reorum aestimare proconsul solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fidelissimis committenda. Symmachus Epist. I: statui ut Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur. Lips.

10. Sextium Paconianum] Sextius Paconianus scribitur infra: nec dispares Trebellius Rufi et Sextii Paconiani exitus. Lips. pagoniamum M.

13. per idem] emendo pridem Lips. sic etiam Faernus et Pichena. Salinerium per idem explicantem usdem de cunctis, angari vero iudicet

et summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. ut vero Latinium Latiare ingressus est, accusator ac reus iuxta invisi gratissimum spectaculum praebebantur. Latiaris, ut rettuli, praecipuus olim circumveniendi Titii Sabini et tunc luendae poenae primus fuit. inter quae Haterius Agrippa consules anni prioris invasit, cur mutua accusatione intenta nunc silerent: metum promus et noxiam conscientiae pro foedere haberi; at non patribus reticenda quae audivissent. Regulus manere tempus ultionis, seque coram principis exsecuturum; Trio aemulationem inter collegas, et si qua discordes iecissent, melius obliterari respondit. urgente Agrippa Sanquinus Maximus, e consularibus, oravit

Gron. Ean. supra quoque 4 40, *M. iam per idem equestre.*

2. *Latitium*] *Latanium M.*

ingressus est accusator Acrinus] restitui non male *aggressus est accusator ac reus.* Paconius et Latiaris odiorum duo nomina. itaque gaudium patrum fuit percusso Pacone a Caesare; gaudium alterum nominato, ab eo indice, Latiaris. Lirs. ac reus probant et alii, receptum quo a Pichena et sequentibus editoribus. *ingressus servatum, recte.* Salustius Jug. 28: *Calpurnius acriter Numidiam ingressus est multos mortales et urbes aliquot pugnando cepit:* ubi codices quidam *aggressus.* opportune ibi Curtius attulit locum Justini 41 4: *cum praedonum manus Parthos ingressus;* ubi Mideri Tanaquil Faber volebat *aggressus.* quamquam vides et ibi et hic de motu capi posse: nam etiam *Parthos* interpretari licet fines Parthorum: sed *omnino ingredi pro aggredi* dicitur, etiam ap. Cic. de Senect. 4; Acad. 4 6. v. Burm. ad Virg. G. 2 175. simile infra c. 16: *magna vis accusatorum in eos intravit;* quod proprie dicitur de iis qui infestis armis impetum faciunt in fines. si quis patet Tacitum in mente habuisse locum Sallustii, possit etiam conicere: ut vero L. L. i. e. *accusator acrinus, iuxta invisum, g. e. p.* ita non opus lex emendare *praebebant*, quod Moxio in Disruptionibus placet et Mureto ac Pichena; aut eum Aci-

dilio transponere verba: *ingressus est, gratissimum spectaculum praebebatur, accusator ac reus iuxta invisi.* Ean.

3. *praebebantur M.* proxime ad Mureti *praebebant.* vulgo *praebebatur.*

7. si examinas, stabis a Grossetio legente *noxae conscientiam.* ego etiam velim *habere*, non *haberi*, sententia volente. Lirs. M, Beroaldus, Alciatus *noxiam*, quod verum puto: prius mutavit Rhenanus, quem secutus est Aldus, Gryphus cet. Pichena etiam coniecit *noxiam/conscientiam.* si hoc licet, malim et *obnoxium conscientiam:* nam ob potuit absorberi a praecedente copula. *obnoxia conscientia* est huius, qui sihi male conscius non audet alterum offendere, ne ab ipso prodatur, ne ipse in periculum incurrat. nam tales homines *obnoxii* dici satis hodie notum est. v. Gron. ad Senec. de Ira 3 8. Ean.

12. *maximus*] verius, ut grandiori littera notes, *Maximus*, ut sit eius gentis cognomen. nam maximum aeo inter consulares fuisse non placet, nec verum est. consul enim suffectus demum fuit ante annos quattuor a. u. 781. praefectum urbis eum fuisse compertor sub Calo; ex Dionis corruptis verbis, 59 13: *τριάχοντα δὲ ἡμέρας ἦρε, (Caius videlicet) καὶ οἱ Λουκίῳ Ἀπρονίῳ τῷ συναρχοντῇ ἕξ μῆνας ἐπιτέρας, καὶ αὐτὸν Σκουίνιος Μάξιμος πολιρχῶν διεδέξατο.* scribe

senatum ne curas imperatoris conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus et Trioni dilatio exitii quaesita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosi vigiliis marcidus, et ob seguitiam quamvis crudelem principem non metuens, illustribus viris perniciem inter ganeam ac stupra meditabatur.

- 5 Exin Cotta Messalinus, saevissimae cuiusque sententiae auctor eoque inveterata invidia, ubi primum facultas data, arguitur pleraque: Gaium Caesarem quasi incestae virilitatis,
10 et cum die natali Augustae inter sacerdotes epularetur, no-

Σαυκλίνος, et hunc cape, qui tunc praefectus urbi et secundum consul. praefuit et inferiori Germaniae, ex Tacito 11 18: *Chauci nulla dissensione domi, et morte Sanguinii glaucres*. LIPS. mox *quaesita* v. 4 68. EBN.

9. ne hunc quidem locum, ex aedilitio edicto, perhibeo sanum integramque. remedium aliquod, si legas: *arguitur pleraque: CCaesarem quasi incestae virilitatis, et cum die natali Augustae inter sacerdotes epularetur, novendialem eum caenam dixisset*, ut, inquam, *τὸ dixisset* reducas etiam ad priora, statimque eodem exemplo legas *addidisset*. sed metuo ut haec, cum Aristophane, sit *αὐτὴν ἐνικουόλα*. LIPS. *pleraque*, ut saepe, multa. crimina plurima in eum sunt congesta, velut etc, reliqua Lipsii coniectura sane non magis aliis quam ipsi placet. melius Muretus, Ursinus, Acidalius, *arguitur pleraque in CCaesarem*, nam *τὸ in* non raro a praecedente *que* in libris absorptum est, et hic additum sensum commodum facit. sed non negem mihi valde blandiri Freinsheimianam rationem: *Gaium Caesarem, quasi incestae virilitatis, dixisse*. exemplis ab eo allatis ex Homero II. β 235, Suetonio Caes. 49 et Xiphilino 62 6, addas accommodatissimum e Cicerone de Orat. 2 68. *Cum QOptimus consularis, qui adolescentulus male audisset, festivo homini Egilio, qui videretur mollior nec esset, dixisset, quid tu Egilia mea? quando ad me venis cum tua colu et lana? non*

πολ, inquit, audeo: nam me ad famosas mater utitur accedere. adde Suet. Cal. 36. non dubito ita Tacitum scripsisse. idem placet Ryabius, a quo etiam locum Ciceronis iam allatum video, itemque IFGronovio ad Sen. de Vit. beat. c. 13, qui praeter locum Ciceronis, aliam similem ex Egesippo de Exc. Hierosol. 1 31 affert. et sic Hesbit legere *τὸ C*, quod est in M et add. prioribus ad Lipsianas usque, etiam Ryckiana, et IFGronovii. EBN.

incestae virilitatis M. constat sententia iocusque, *incestae virilitatis*. atque ita scribe. sic alibi *Abdus ademptae virilitatis*. notat autem Caligulam quasi ambigue virum, quique, ut Suetonius ait l. c., pudicitiae neque suae neque alienae pepercerit. infra c. 9: *sive composuerat quaedam in CCaesarem ut impudicus, sive facto habita fides*. iocus aliquis in verbis, quasi dicas androgynum eum fuisse, *ἀμφοτέρων ἀνρποδῖτην ὁμοεικένον*. LIPS. Querneus (Egreg. c. 12) explicat a Suetonii verbis: *pudicitiae neque suae neque alienae pepercerat*; ut sit virilitas incesto contaminata stupro. EBN.

10. *die natali Augustae*] immo vero *Augusti*. Liviae quidem natalem post mortem eius epulo ludisve celebratum non invenio. nec vero Tiberius, alias hand praeus in matrem, id permiserit, cum etiam minores quosdam honores a senatu ei decretos vetuerit abrogaritque. Dionem vide 60 5, ubi de his, quae Liviae decreta; verbum nullum de

vendialem eam cenam dixisse; querensque de potentia Marci Lepidi ac Lucii Arruntii, cum quibus ob rem pecuniariam

metali. at de Augusti certum est; cuius vitalis dies annis ludis epulisque celebrer. repete ea quae scripti de Augustalibus ludis ad l. 13. Lirs. recepit in textum Pichena. verum puto, etiam non ignoro, etiam vivae natalem celebrari potuisse, ut Seiani apud Dionem 58 2. Eam.

inter sacerdotes epularetur] observa ergo ille dia epulum fuisse, et ut apparet, per collegia. Dio auctor senatores tunc convivatos in Capitolio, 54 26. τὰ γενέθλια, inquit, τοῦ Ἀγούστου ἐ ἱούλος ὁ τοῦ Ἀγούστου παῖς στρατηγῶν καὶ ἱπποδρομῶν καὶ σφαγῶν θηρίων ἐτίμασε, καὶ ἐν τῇ Καπιτωλίῳ καὶ ἐκείνῳ καὶ τῇ βουλῇ κατὰ δόγμα αὐτοῦς ἐτίμασεν. videtur idem scriptor hoc convivium extendere ad vulgus etiam hominum. ib. 30: καὶ αὐτὸν διὰ τὰ ταῦτα καὶ διὰ τὰλλα ἀνδραῖς τε ἐκ συντελείας ἐτίμασαν, καὶ τῷ τοῖς τε-ἐγένοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις καὶ συνδεσθῆναι τοῖς ἄλλοις καὶ συνδειπνεῖν ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ δοῦναι. sed fallor, aut hoc de his tantum, qui quaeve senatorii gradus. post principes servatum, immo laetitiam eius diei etiam auxerunt. DMaximus quaedam mihi suppeditat sine praevercatione non omittenda, Serm. in Vigiliis Natalis Domini. laetitia quanta sit, inquit, quantasque concursus, cum imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, bene nostis; quoniam admodum duces eius et principes, omnes etiam militantes, accurati serviticiis vestibus, accincti operosis cingulis auro fulgente pretiosis, ambient solito nitidius in conspectu regis incedere. et paullo post! deinde quis in die natalis sui coeant cum largum futurum ac donaturum plurimum vel ministris suis vel his qui in domo eius abieci putantur et viles, tanta prius thesauros eius replere divitiarum varietate festinant, ut in quantum erogare voluerit, in tantum praerogatio copiosa non deest, et ante voluntas donandi deficiat quam substantia largiendi. haec

autem ideo sollicite faciunt, quia maiorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram. quibus in postremis nota mihi morem donandae stipis principi, natum, ut opinor, ex more Augusti, qui calendis et alias solitus largiter munera capere et dare. Lirs.

1. novendialem] causam loci paullo altius potendum. mortuis ritus Romano non ante diem nonum parentabatur. tunc iis iusta, ludi, epulae, inscriptio, et funeri funus. Domitius Phorm. l. 1 6: in nuptiis septimus dies iustantiationem voti habet, ut in funere nonus, quo parentalia concluduntur. postea alludunt. ut Virg. Aen. 5 84: praeterea si nona diem mortalibus alumnus Aeneas extulerit. ut Statius in Archemori funere Theb. 6 236: res oide iam novis caelo dimiserat astra Lucifer. et ab ea mente Iustinianus in Novella quadam scribit. ita novum diem fieri. πρῆμος defunctorum. glossae: novendialia ἐννέα ἐπὶ νεκροῦ ἀγούμαι. Angustinus in Genesis 1. Q. 182: necio utrum inveniantur alicui sanctorum in scriptis celebratum esse iustum novum dies, quod apud Latinos novendial appellatur. nemo ergo ille dies, praeter alia, opena funebri epulaeque. Iulius Obsequens 112: in sacro novendiali caena deae posita, a cane adesa, antequam delibaretur, etiam ambigo an id ad sebrum novendiale referendum; quod solitum fieri (insinuat Tullius rex, de quo Livius abunde l. 31) post lapidum imbrem. Festus. de Testim. animae c. 4: vocas seoteros mortuos, si quando extra portam cum obsecris et mattis (aliquid Suidas in Μελετρούμ). tibi potius parentans ad vota recedis, aut a laetis diluvior redis. idem de Resurr. carnis c. 1: et ego magis videbo vulgus tunc quoque, cum ipsos defunctos atrocissime exurit, quos postmodum gularissime nutrit, iisdem ignibus et praeferens et offundens. eam vocat Appuleius cae-

disceptabat; addidisse "illos quidem senatus, me autem tuebitur Tibiopolus meus." neque cuncta a primoribus civitatis revincebatur; iisque instantibus ad imperatorem provocavit. nec multo post litterae afferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiae principio cre-

nam feralem ei. 4. Florid. procul igitur fuces abigerent, procul ignes amolirentur, caenam feralem a tando ad mensam esserant. et Iuvonalis 4. 84: "dimidio constrictus grammorus ovo ponitur, exigua feralis caena patella. ubi nota ova, quia adhiberi ad lustrationem solita, videri in eiusmodi coenis tralaticia fuisse, uti lentem et salem: α νομίσουσι Περσικοί πένθημα, καὶ προτίθενται τοῖς πένθου, ait in Crasso Pintarchus c. 36 t. 1 p. 555; Moet in Appiani Panth. eodem narrantis, φανούς καὶ μάζαν, lentem et libum. sane cōitos quosdam obolos propeios fuisse huic mortali caenae, docet etiam Xiphilius in Demit. 67 9, ubi de simulato illo sepulchrali epulo: καὶ μετὰ τοῦτο πένθ' ὅσα πρὸ ἐν τοῖς ἐναγλαυαῖς καθάγλιστα, καὶ ἐκείνους μέλανα ἐν ἀνέμοις ὁμῶς προστρέχει; hanc caenam silicerniam vocatam decem Novius Festus et Tertull. Apolog. 13: quo differt ab epulo levis silicernium? a sympvio obdormit ad araspice pollinctor? hunc morem transisse ad Christianos etiam Augustinus narrat, et leviter excusat, 8 27 de civit. dei. quicquidque, inquit, epulas suas eo (ad sepulchra martyrum) deferant: quod quidem a Christianis melioribus non fit, et in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, sens eam apponerunt, utunt, et assident ut vescantur, et 6 2 Confess. de matre sua, cum ad memoriam sanctorum, sicut in Africa solet, patris et patrem et merum attulisset. addit mox votum ab Ambrosio, quod illa parentalia superstitiosi gaudium essent simillima. Paullini locum huic vel subtexo, in Felicitis Natali 9: ignoranda tamen puto talia, parvis gaudia quae docuit epulis, quae

mentibus error inceptis rudibus; nec tantum consilia culpas simplicitas pietate cadit, male credula sanctos perfusis halante more gaudere sepulchris. ubi rusticulos suos in Italia excusat, quod nisi vel abasi per simplicitatem veteri gentilius more, ad sepulchrum ipsam Dfelicis. legam pietate caret. ad eam ergo novendiales epulas hic altissim. et cum natalis Augusti celebraretur, dies laetus auctorque vitae, videri aibi Cottam fereles potius eam epulas dixit, sive quia ille nates exiit caesus matris, sive quia ante novem forte dies multi a Tiberio animadversi interfectique: quod placet. et mirum, ni exiderit is locus (verior liberiorque quam ut Cottam deceat) post stragem Seisai. non abaimille Plauti illud Aulul. 2 4 45: cocus ille nundinalis est, in novam diem solet ire coctum, i. e. feralis novendialisque, et qui mortuis tantum parat in caenam, ut praest nobis bene Festus. Lirs.

querensque] sic bene ex M restituit Pichenam, pro vulgato querentemque. sed quod inde colligit legendum a conjectura Lipsii dixisset et mox addidisset, idque in textum recipit, in eo fugit illam ratio, querens pendet ab arguitur. EAN.

Marci] Manii, ut saepe. Lirs. immo Marci, ut supra ostensum ad 1 13, 3 35. EAN.

2. neque cuncta] vere puto correxerat Pichenam et Boneggerum, neque cuncta. Gronovii ratio: illos quidem senatus: me autem? tuebitur Tibiopolus meus me. quas cuncta etc. multis modis displicet. dixisset, opinor, me autem quis? deinde in responsione Tiberioli nomen primo loco posuisset, et omisisset tō me. EAN.

brisque eius officio commemoratis; ne verba prave detorta
 neu convivialium fabularum simplicitas in crimen duceretur
 postulavit. insigne visum est earum Caesaris litterarum ini-
 6 tiam. nam his verbis exorsus est "quid scribam vobis, pa-
 stres conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omnino nos
 scribam hoc tempore, di me deaque peius perdant quam
 perire me quotidie sentio; si scio." adeo facinora atque
 flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant. neque fru-
 10 stra praestantissimus sapientiae firmare solitus est, si reclusi
 dantur tyrannorum mentes, posse aspicere laniatus et ictus;
 quando ut corpora verberibus, ita amentia, libidine, malis
 consultis animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortunam
 non solitudines protegabant, quia tormenta pectoris suasque
 7 ipse poenas latoretur. tunc facta patribus potestate statuendi
 15 de Caeciliano senatore, qui plurima adversum Cottam prom-
 pserat, placitum eandem poenam irrogari quam in Aruseium
 et Sanquinium, accusatores Laeli Arrantii, quo non aliud
 honorificentius Cottae evenit, qui nobilis quidem, sed egens
 ob luxum, per flagitia infamis, sanctissimis Arrantii artibus
 20 dignitate ultionis aequabatur.

Quintus Servaeus posthac et Minucius Thermus inductis;

2. conviviales fabulae] sunt ipsi
 sermones quicunque, inter convivium
 facti. Suet. Aug. 70: coena eius
 in fabulis fuit, sc. hominum, vulgi;
 in sermonibus vulgi versata est.
 ERM.

3. quomodo] quando M.

4. praestantissimus sapientiae] cre-
 do, Socrati hoc elogium, et iure
 tribuit. apud Platonem sane de
 Rep. 9 p. 579 gnomo talis: *ἐστὶν*
ἕκαστῳ ἀληθὲς, πᾶν δὲ μὴ τῷ
σοφῷ, & τῷ ὄντι τυραννὸς τῷ
ὄντι δοῦλος τῆς πλεονεχίας θανάτου
καὶ δουλείας, καὶ κόλας τῶν ἀν-
νηγοτάτων . . . καὶ πέρας τῆ
ἀληθείας γίνεσθαι, ἂν τις ἐλθῶν
ψυχὴν ἐπιστῇται δαΐσασθαι. καὶ
γοβού γεμῶν διὰ παντός τοῦ βίου,
σπαδάσμων τε καὶ ὀδυρῶν πλήρης.
 sed et ante et postea (magnus enim
 locus est) plura huius rei Socrates
 effatur, et istis similia, etsi noster
 contraxit. LRS.

firmare] Muretus affirmare.

frustra. v. ad 3 36: iterum sic
 dixit infra c. 60. ERM.

10. laniatus et ictus] Claudian. in
 Ruffin. 2 504: *pectus unctae de-*
formant maculae. ubi videndus Bar-
 thius. Cicero de Off. 3 21: *habet*
tu quas conscientiae Iubee in unum
censes habuisse? quae vulnera?
 ORO.

15. caeciliano M.] *caecilianus*
 16. Aruseius] Retrospectus malebat
 Aruseius in c. 40; quae coniectura
 hic quoque pertinet. id nomen ob-
 currit ap. Orat. p. 661. O. ERM.
 Sanquinium M.]

17. Arrantii] de eo dixi supra ad
 1 13, 3 11. ut de accusatione
 eius nihil in libris qui nunc sunt.
 LRS.

20. ultioni aequabatur M.]

21. posthac] Acidalius malebat
 post haec. v. ad 3 62, ubi cor-
 rigebat post hoc. ERM.

inducti] Ammianus Marc. 22
 3: *et acta super eo gutta non sēp*

Servaeus praetura functus et quondam Germanici comes, Minu-
cius equestri loco, modesta habita Seiani amicitia; unde illis
maior miseratio. contra Tiberius praecipuos ad scelera in-
erepans, admonuit Gaium Caestium patrem dicere senatui
quae sibi scripisset; susceptique Caestius accusationem. quod
maxime exitiabile tulere illa tempora, cum primores senatus
infimas etiam delationes exercerent, alii propalam, multi per
occultum; neque diacerneret alienos a coniunctis, amicos ab
ignotis, quid repens aut vetustate obscurum: penitus in foro,
10 in convivio, quaque de re lecti iaculabantur, ut quis prae-
venire et reus destinare properat, pars ad subsidium sui,
plures infecti quasi validudine et nontactu. sed Minucius et
Servaeus damnati indicibus accessere. tractique erat in sa-
stum eundem Julius Africanus e Santonis Galliae civitate,
15 Seius Quadratus: originem non repperi. neque sum ignarus
a plerisque scriptoribus omissa multorum pericula et potestas,
cum copia fatiscunt aut; quae ipse nimis et maesta fuerant,
ne pari taedio lecturos afficerent verentur. nobis pleraque
8 digna cognita obvenere, quanquam ab aliis incelebrata. nam
20 ea tempestate qua Seiani amicitiam ceteri falso exuerant, as-
sus est eques Romanus Marcius Terentius, ob id reus, am-

*magno legebatur horrore, cum id
voluminis publici contineret exordium:
consulatus Tauri et Florentii, in-
ducto sub praefationibus Tauri. Grony
inducti, accusati. proprie tamen
inducti in Senatum ad dicendam
causam. ERM.*

4. Caestium patrem] duo ergo
Caestii Romae, pater filiusque? non
inveni. fuit qui Caestium Pium vel-
let legi, quia frequens declamationis
est Seneca mentio. mihi, si
quid mutandum, placeat Caestium
praetorem; potuitque oblici error
ex motu. Caestius quidem praetor
fuit, ille ipse, uti divina, de quo
Romae inscriptio. *OCestius L. f.
pub. epulo pr. pl. vii vir. epulorum.*
Itaque apparet veribendum Caestius,
Mura sprata, quoniam et in num-
mis *LCestius*. Lips. coniectura Li-
psii, ut demonstrat Ryckius, re-
solvitur ex eo, quod huic Caestio
apud Dionem 58-25 cognomen Galli,

falsique consul cum M. Servilio infra
c. 31. ERM.

9. repens] sic M et edid. sed iam
Inconundus Veronensis in apographo
comrexit recens. nam hic est codex
vetus quem laudat Ursinus, qui
hanc correctionem, quae et Murto
in mentem venit, probabat. nam
repens proprie pro repentinae dicitur,
et tum male ei recens substituitur:
aitur: v. Gron. et Prak. ad Liv.
8 29. sed non de nuper orto vel
facto. ceterum, quia sic etiam
est 11 24, nihil mutandum censeo,
sed credo paulatim dictam pro re-
pens. ERM. cf. H. 4 25.

11. properat] non abiicerim po-
terat. Lips. sic etiam Muretus,
vel properabat. ERM.

13. indicibus accessere i. e. ser-
vati sunt, quia indicium professi.
ita supra c. 3: *summum supplicium
decernebatur, nisi indicium profes-
sus foret.* Lips.

tractatique M.

plecti, adhuc modum apud senatum ordiendo. "fortunas
quidem meae fortasse minus expediat agnoscere crimen quam
abnuere. sed utrumque casura res est, fatebor et fuisse me
Seiano amicum, et ut capere expetisse, et postquam adeptus
eram lactatum. videram collegam patris regendis praetoris
cohortibus, mox urbis et militiae munia simul obeuntem,
illius propinqui et affines honoribus augebantur; ut quique
Seiano intimus, ita ad Caesaris amicitiam validus; contra,
quibus infensus esset, metâ ac sordibus confictabantur. nec
10 quemquam exemplo assumo: cunctos qui novissimi consilii
expertes fuimus, meo minus discrimine defendam. non enim
Seianum Vulsiniensem, sed Claudiae et Iuliae domus pan-
tem, quas affinitate occupaverat, tuum, Caesar, generum,
tui consulatus socium, tua officia in re publica capessentem
15 colebamus. non est nostrum aestimare quem supra ceteras
et quibus de causis extollas. tibi summum rerum iudiciu
di dedere: nobis obsequii gloria relicta est. apsectamus porro
quae coram habentur, cui ex te opes honores, quis plurima
iuvandi nocendive potentia; quae Seiano fuisse nemo nega-

3. *fatebor et fuisse me*] tota haec
Terentii oratio, ut et causa, si-
millima est illi Amyntae apud Car-
tium 7 l. et membra sane aliquot
sunt quae dicas illinc translata.
nam Amyntas ita: *amicitiam, quae*
nobis cum Philota fuit, adeo non
inficior, ut expetisse quoque nos
magnosque ex ea fructus percipisse
confitear. an vero Parmenionis,
quem tibi proximum esse voluisti,
filium, omnes paene amicos tuos
dignatione vincentem, cultum a no-
bis esse miraris? tu, Hercule, si
verum audire vis, rex, huius nobis
periculi causa es. quis enim alius
effecit ut ad Philotam decurrerent,
qui placere vellent tibi? ab illo
traditi ad hunc gradum amicitiae
tuae ascendimus. is apud te fuit,
cuius et gratiam expellere et iram
timere possemus. et mox: igitur
si hoc crimen est, paucos innocentes
habes, immo Hercule neminem. omnes
enim Philotae amici esse volue-
runt; sed totidem quot volebant,
esse non poterunt. ita, si a con-

ciis amicos non dividis, ne ab ami-
cis quidem separabis illos qui idem
esse voluerunt. quae delectat, ita
me deus amet, excubere candi-
dissime et disertissime dicta. et
postrema verba etiam correctiuncula
iuvo et interpunctis. omnes enim
Philotae amici esse voluerunt. sed
totidem, quot volebant, esse non
poterunt. ita, sed si a consiliis,
etc. prorsus ita legendum, ex
Amyntae quidem mente. quod fa-
cile videbis, qui ipse eam habes.
LIPS.

9. *sordibus confictabantur*] re-
spicit ad sordes reorum. sensus
igitur est: aut metuebant perpetuo
accusationes, aut ab accusatoribus
vexabantur. ERM.

10. *novissimi consilii*] nempe de
Tiberio tollendo, quod Tiberio pe-
tefactum per Antoniam Germanici
matrem. Ioseph. Ant. Iud. 18 6.
v. Ryckius ad h. l. coniurationis
huius mentio infra c. 14 et alibi.
ERM.

12. *Claudiae per filiam, Iuliae*

venit. abditis principis sensus, et mi quid occultius parat, exquirere illicitum, anceps: nec ideo assequare. ne, patres conscripti, ultimum Seiani diem, sed sedecim annos negitaveritis. etiam Satrium atque Pomponium venerabamur; libertis quoque ac ianitoribus tunc motescere pro magnifico accipiebatur. quid ergo? indistincta haec defensio et promissa dabitur? immo iustis terminis dividatur. insidiae in rem publicam, consilia caedis adversum imperatorem puniantur: de amicitia et officiis idem finis et te, Caesar, et nos habebit. constantia orationis, et quia repertus erat qui offerret quae omnes animo agitabant, eo usque potuere ut accusatores eius, additis quae ante deliquerant, exilio aut morte multarentur.

Secutae dehinc Tiberii litterae in Sextum Vestilium praetorium, quem Druso fratri pessarum in cohortem suam transtulerat. causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quaedam in Gaium Caesarem ut impudicum, sive ficto

per se, quia Liviam duxerat Germanici sororem. Lirs. sed utrumque destinatum tantum fuit. Seianus Liviam ducere voluerat 4 39, et ducturus credebatur: Seiani filia destinata Claudii filio, auctore Diono 58 11. mox Tiberii gener dicitur ob opinionem destinatae ipsi Liviae. ceterum in M et ed Beroaldi est et Claudiae et Iuliae, sine sed; quod defendit Gronovius. et extant sane alia huius generis loca. Ean.

2. nec ideo assequare] breviter Tacitus, hoc sensu: et illicitum est et vanum: nam, utcumque scrutari, haud assequere. Gron.

4. Satrius est ille qui Cremutium accusavit 4 34. Pomponium puto, Quintum praenomine, qui moribus loquies, sit noster infra c. 18, haec et talia fastidari a se praetendebat, ut periculis Pomponii Secundi fratris mederetur; de quo 3 8. Lirs. hunc Satrium Ryckius putat conscium coniurationis fuisse et Antoniae dixisse, unde coniurationis index dicatur infra c. 47. eodem ex numero Pomponium putabimus. Ean.

15. cohortem amicorum. ita enim vocabant exemplo Praetoriae cohortis. Seneca de Clem. 1 10: *Sallustium et Cocceios et Deillios et totam cohortem primam interioris admissionis ex adversariorum castris conscripsit*, ubi vides plures fuisse amicorum cohortes (cf. Suet. Tib. 46, Cal. 19) et quasi gradus, quod originem habuit a Graccho et Livio Triunivis. idem scriptor, de Benef. 6 34: *apud nos primi omnium CGracchus et Livius Drusus instituerunt segregare turbam suam, et alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum universis. habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt et secundos, nunquam veros.* (legerim namquid, interrogatione sententia erecta.) itaque dicebantur amici primae, secundae, tertiae admissionis, ex ordine quo admittebantur. ille ipse ib. 83: *non sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur.* Lampridius in Alex. 20: *moderationis tantae fuit ut amicos non solum primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, aegrotantes*

habita fides. atque ob id convictu principis prohibitus cum
 senili manu ferrum tentavisset, obligavit venas; precatusque
 per codicillos, immitti rescripto, venas resolvit. actervatim
 ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamurco simul
 ac Sabino Calvisio, maiestatis postulatur, et Vinicianus
 Pollii patri adiciebatur, clari genus, et quidam summis
 honoribus contremuerantque patres (nam quotus quisque
 affinitatis aut amicitiae tot illustrium virorum expers erat?),
 ni Celsus urbanae cohortis tribunus, tum inter indices, Ap-
 10 sopium et Calvisium discrimini exemisset. Caesar Pollii ac
 Viniciani Scaurique causam, ut ipse cum senatu nosceret,
 10 distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. ne fo-
 minae quidem exsortes periculi. qua occupandae rei publicae
 argui non poterant, ob lacrimas incusabantur; necataque est
 15 anus Vitia, Fufii Gemini mater, quod filii necem flevisset.
 haec apud senatum. nec secus apud principem Veacularius

secret. et Tiberius ipse amicos
 notitus describere in tres classes.
 v. Suet. c. 46. ab hoc more ad-
 missiones manerunt, admissionales
 (quos Arrius describit diss. 4 §:
 οἱ ἐν τοῦ πατρὸς καὶ οἱ ἀπο-
 κλειστές τοὺς ἐξορτάς) et offi-
 cium admittendi. admissionum eius
 facilitatem in Traiani laudatione
 Plinius admiratur c. 47. Alexan-
 drum quasi unum e senatoribus, pa-
 tente velo, admissionalibus remotis,
 salutatum esse Lampridius scribit
 c. 4. et Acooleius magister admis-
 sionum nominatur in Flavii Aure-
 liano c. 12. id manus fuit liber-
 torum, ut clarum ex Suet. Vesp.
 14: quidam ex officio admissionis,
 simul expellens, adire Morboniam
 iusserat. fuit autem is libertus
 Phoebus. Plinius hoc idem ostendit
 loco non sano 33 12: fuit et
 alia Claudii principatus differentia,
 in solis his, quibus admissionem li-
 berti eius dedissent, imaginem
 principis in anulo ex auro gerendi,
 magna criminum occasione. quae
 omnia salutis exortus Vespasiani
 imperatoris adolevit, aequaliter pu-
 blicando principem. quem corrigo,
 quibus admissionum liberti ius de-

dissent. quod aut criminum occa-
 sionem fuisse, refer ad ea quae
 de imagine principis dicta mihi ad
 3 36, et quae Seneca de Benef. 3
 26. Lips. adde Excurs. 15 ad
 Suet. Ern.

4. *Annius Pollio*] est ille qui po-
 stea in Neronem coniuravit amico-
 rum eius praecipuus. 15 56. Lips.

5. *Vicinianus*] lego *Vinicianus*,
 auctore Dione 60 15, qui hunc
 Annium Vinicianum coniurasse in
 Claudium cum Scriboniano adserit.
 Lips. sic et M. est ergo in Be-
 roaldi ed error vel scriptoris vel
 operarum, quem Alciatus et ceteri
 secuti sunt. Ern. infra *viciniani* M.

11. *nosceret*] pro cognosceret. v.
 ad c. 12. cf. supra ad 3 35. Ern.

13. *qua*] Muretas corrigit *quia*.
 Pichena probat, recte. Huetius
 corrigit *quae*. Ern.

14. *ob lacrimas incusabantur*] heu,
 misera conditio sub tyrannidis, ubi
 nec liber liberrimus affectuum do-
 lor. Claudianus hoc pulchre ex-
 primit in Ruf. 1 259: tacitique se-
 pulcos suspirant gemitus, indignari-
 que verentur. Lips.

15. *Fufii Gemini*] qui ante consul
 5 1 et 2. Lips. *fugii* M.

Atticus ac Iulius Marius ad mortem aguntur, et vetustissimis familiarium, Rhodum secuti et apud Capreas individui, Vesculatus inidiarum in Libonem internuntius: Marini participio Scianus Curtium Atticum oppresserat. quo laetius ac soeptum sua exempla in consultores recidissee.

Per idem tempus Lucius Piso pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obiit, nullius servilis sententiae sponte au-

1. *Atticus*] sic M et odd veteres. *Flaccus*, quod est in ed IF Gronovii, est ex correctione Pichenae, quia 2 28 bis Flaccus dicitur. potuit duplex cognomen habere, ut videtur Ryckio. nec id rarum illis temporibus. EAN.

2. *secuti*] forte *secutis*. Gron. *familiarum* M.

4. *Curtium Atticum*] equitem Romanum ex illustribus, qui Tiberio comes Capreas. supra 4 58. Lips.

5. *sua exempla*] Phaedrus, l 26: *sua quisque exempla debet aequo animo pati*. EAN.

6. *per idem tempus*] quid ergo Iosepho (18 6 et 10) Zonaraeque in mentem venit, vivum eum facere Tiberio iam defuncto? nec enim alium habeo de quo possint illa intellegi, a Cato binas epistolas missas, unum ad senatum de Tiberii morte et suo imperio, alteram ad Pisonem praefectum urbis, qua iubebat Agrippam e castris transferri in praeas suas aedes. an imposuit Syro celebritas nominis Pisonis, et per Syrum (nam ab illo hausit) Graeco? an alius aliquis Piso tunc praefectus? quod non repperi. huic quidem Pisoni Aelius Lamia suffectus est, de quo Dio 58 19: τὸν τε Πίσωνα τὸν πολλήρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν. . . καὶ Λούκιον ἀντ' αὐτοῦ ταμίαν ἀνέβλετο, ὃν προπάλαμιν τῇ στρατιῇ προστάξας κατείχεν ἐν τῇ Ρώμῃ. scribe *Lamiam*. ridiculus interpres, qui vertit *Lucium ei quaestorem suffecit*, inductus puerili errato. sed ille ipse paullo post obiit, ut habes mox in nostro; et successit Lentulus Cossus. disco ex Seneca ep.

84 (85): *L. Piso urbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, maiorem partem noctis in convivio exigebat, usque in horam sextam fere dormiebat. hoc erat eius matutinum. officium tamen suum, quo tutela urbis continebatur, diligentissime administravit. huic et D. Augustus dedit secreta mandata, cum illum praeponeret Thraciae, quam perdomuit; et Tiberius proficiscens in Campaniam, cum multa in urbe et suspecta relinqueret et invisa. puto, quia illi bene cesserat Pisonis ebrietas, postea Cossum fecit urbis praefectum, virum gravem, moderatum, sed mersum vino et madentem. lego ex libro me ebrius ex quo semel factus est, fuit. i. e. post aam illam ebrietatem (quae tam bene cesserat, et cuius pretium praefectura ipsam habebat, ut Plinius scribit l 4 28 et Suetonius Tib. 42.) semper placuit ei esse ebrium. iacet aliqui sententia, nec a me erigi potest. Lips. de dissensu Taciti et Iosephi, et iis quae hic de Iosepho Lipsius dicit, alio loco dicetur commodius. neque enim Tacito illustrando profuerit ista disputatio. EAN.*

pontifex] nescio an ex notis error, scribendamque P. V. id esset, praefectus urbi. Lips. sic etiam Muretus et alii. recte. nam etiam si pontifex fuisset, tamen potius praefectura urbis commemoranda erat. vulgatam tamen lectionem defendit Rezzonico (Disquis. Plin. t. 1 p. 288 not. 3) ex inscriptione ap. Murator. Thes. Inscr. p. 584, ubi *L. Calpurnius Piso pontif. cos.* commemoratur, quem putat esse huic ipsam, dissentientibus Maffeo et Muratorio. EAN.

et quotiens necessitas ingrueret, sapienter moderans, patrum ei consilium fuisse memoraui; aetas ad octogesimum annum processit; decus triumphale in Thracia meruerat, sed praecipua ex eo gloria, quod praefectus urbi regens constantissimam potestatem et insolentia parendi graviter amittente peravit. namque antea, praefectis demum rebus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet ac subitis mederetur; feruntque ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullio Hostilio Numa Marcium et ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos, dein consules mandabant; duratque simulacrum, quotiens ob ferias Latinas praeficitur qui consulare munus usurpet. ceterum Augustus bellis civilibus Cilnium Maecenatem,

2. memoravi] non quidem in his libris, qui exstant, tamen intelligi vult LPisonem socrum CCaesaris, qui censor cum Appio Claudio a. u. 704. quo ipso anno, ut ratio aetatis Tacito constet (ait enim vixisse octoginta annos) natus fuisse debuit hic Piso. Lira.

3. in Thracia meruerat] Velleius 2 98: atrox in Thracia bellum ortus, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, LPisonis, quem hodieque diligentissimum atque lenissimum securitatis urbanae custodem habemus, virum compressit. vide et Dionem 54 34. Lira.

4. recens] ideo recentem dici putant, quia ab Augusto praefectura urbis instituta, quam Piso gessit, diversa a vetere, de qua mox; ut adeo praefectus urbis recens sit e recenti genere. sed hunc loquendi modum durissimum esse omnes vident, neque credo quemquam sine locatum. praefectus recens est recens creatus, nuper factus; quod alienum est. suspicabar Tacitum scripsisse creatus: sed id languidum esse sentio. nec tamen melius quid reperi. Ean.

6. praefectis demum rebus M.

9. Romulium] quia ap. Liv. 10 1 MLivius Denter occurrit, coniciant nonnulli, hic Livium pro Romulium legendum, quasi necessario ille Livianus Denter e posteris illius

primi praefecti: et non genti quoque Romulias sive Romuleas usitatum cognomen esse potuerit. Ean.

Numa Marcium] est pater Anci Marci, regis Numae Pompili gener, quocum praenomen Sabinium Numa commune habuit. eius mentio ap. Liv. 1 20, ubi pontifex a Pompilio creatus dicitur; ad q. l. v. Sigonius. v. de hoc Numa Marcio Spanhem. de Us. et Pr. N. class. 10 t. 2 p. 19 et 20, ubi recte repudiat Merceri conjecturam Numae nepotem Marcium; quod et placuerat Relandio Inscr. class. v. n. 2. Ean.

10. SpLucretium] Livius 1 50. Ean.

13. Cilnium] non ut receptum est [a M] Cillinium. Cilnius enim gentile nomen patris huius et abocis Musarum, cui domus prisca Arretium, ut olim ex Livio 10 3 docui v. Loc. Antiq. 1 22. et adde Siliū verus huiusce rei 7 29: Cilnius Arreti Tyrhenis ortus in oris claustrum nomen erat; etsi ibi quoque vulgo Cilnius. nam Silius, ut solet, historiam exornat flore hominum sui superiorisque aevi. praefecit autem Romae Italiaeque Maecenatem Augustus per bellum Siciliam. consule Dionem 49 16, in actis anni 718. Lira. adde de gente Cilnia Damasterum in Etruria regali 2 64, quem cum aliis lau-

equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. mox rerum potitas, ob magnitudinem populi ac tarda legum auxilia, sumpsit e consularibus qui coherceret servitia et quod civium audacia turbidum, nisi vim metuat. primusque Messalla Corvinus eam potestatem, et paucis intra dies finem accepit, quasi nescius exerceendi. tum Taurus Statilius, quamquam provecta aetate, egregie toleravit. dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est.

dat Drak. ad Livium l. c, ubi etiam de varietate mss in hoc nomine. Ean.

3. *coherceret servitia*] circumscribit potestatem praefecturae, quae tamen aucta. suadeo, legas Dionem in oratione Maecenatis 52 21. Lira.

3. *primusque Messalla*] tradit idem Eusebius Chronico. *Messalla Corvinus*, inquit, *primus praefectus urbis factus, sexto die magistratus se abdicavit, incivilem potestatem esse contestans.* at Dio 54 6, in actis a. 733, ita narrat, ut MAGrippam primum faciat praefectum urbi, cui mox a. 738, c. 19, Taurum sufficit, huius Corvini nulla mentione. Lira. omnino excogitavit novum, quod frustra negat Vertranus; et quidem, licet alia ostenderet, ut frangeret ius praetorum magistratus, quem a populo creari sinebat; tam felici successu, ut Boethius 3 de cons. phil. scribat: *praetura magna olim potestas, nunc inane nomen est, et senatoris onus gravis sarcina.* recte Suet. Aug. 37, etsi Torrentius quoque non tam instituisse quam anxiae et orasse notet. nomine unus est veteri: sed res et potestas toto genere distabat. Itaque eo tempore quo hic urbano milite succinctus praefectus urbi vigeat volitabatque maximo, tamen quotannis Latinarum causa quidam alius urbi praeficiebatur. ceterum de his Taciti deque Eusebii vel Hieronymi verbis eodem pertinentibus, quae disputamus adversus Scaligerum (ad Ean. p. 167) vide Obs. in Ecclesiast. Script. c. 19. Gron. Hein-

sias (in Ep. ad Perizon. t. 4 coll. Burm. p. 805) in Hieronymo legendum putat: *inhabilem se vero potestati contestans.* probat Perizonius in responsione p. 809, nisi quod rō se non desiderat. Ean.

8. *xx per annos*] ligat me nodus. quid? viginti per annos praefectus Piso? fuerit ergo necesse est ab a. u. 765. nam ab eo die in hoc tempus viginti ipsi anni. atque Augustus tunc vixit imperavitque. quomodo ergo verum, quod Plinius Suetoniumque consensu tradiderunt, a principe Tiberio Pisonem factum praefectum urbis propter bidui assiduam computationem? illius verba sunt 14: *eaque commendatione (ebri etatis scilicet) credidere LPisonem urbis Romae curae ab eo delectum, quod biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem.* nota ea; *apud ipsum iam principem.* Suet. 42: *postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco et LPisone noctem (discentis Plinius, qui ait duas noctes) continuumque biduum epulando potandoque consumpsit; quorum alteri Syriam provinciam, alteri praefecturam urbis confestim detulit.* ait dherite *postea princeps.* atqui vel ab initio principatus Tiberii ad hunc diem Pisonianae mortis anni duntaxat 17. sed hoc amplius ex Suetonio colliges, factum Pisonem praefectum sub idem tempus quo Pomponius Syriae praetor. ille autem Syriae non ante annum 773 praeponi potuit: Moesiam enim provinciam administrabat a. 772, uti ex Taciti 2 66 clarum. non ergo

12 Solatum inde ad patres a Quintiliano tribuno plebei de
libro Sibullae, quem Caelius Gallus quindecimvirum recipi
inter ceteros eisdem votis, et ea de re senatus consultum
postulaverat; quo per discessionem facto misit litteras Cae-
sar, iudice tribunum increpans ignaram antiqui moris ob-
inventam. Gallo exprobrabat quod scientiae caeremoniarum
que vetus incerto auctore, ante sententiam collegii, non, ut
auctor, lecto per magistros aestimatoque carmine, apud
infrequentem senatum egisset. simul commonefecit, quia
10 multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sanxisse
Augustum quem intra diem ad praetorem urbanum defetren-
tur neque habere privatim liceret. quod a maioribus quoque
decretum erat post exustum sociali bello Capitolium, quae-
sis Samo Illo Erythris, per Africam etiam ac Siciliam
15 et Italicas colonias, carminibus Sibullae, una seu plures
fuere, datoque sacerdotibus negotio, quantum humana ope
potuissent, vera discernere. igitur tunc quoque notioni quin-
decimvirum is liber subicitur.

tet annos Piso praefectus urbi. his
rationibus cogor ut in Tacito resti-
tutam Piso decem per annos, quia
Pomponium Syriae praefuisse ante
a. 75 non probabile. sit ergo hic
error ex notis geminatis. Lira.
sic censet etiam Nerinius ad Cen.
Fid. diss. 2, 16, 12. sed Pagius
(Crit. Bar. t. 1 p. 7) defendit vul-
gatam, non bene, ut docui ad
Suet. Tib. 42, ubi pluribus de h.
l. actum. summa redit huc, ut
suspicerer, hic scriptum fuisse xv,
et inde factum xx. nam in et v
saepe in libris scriptis permutantur.
altera ratio quam ibi proposui, ut
numerus certus pro incerto dictus
sit, probatur IGronovio et Breterio.
Erv.

2. *quindecimvirum*] sic M, quod
cum IGronovio recepinus. Bercal-
dus mutavit in *quindecimvir*, offen-
sus insolentia constructionis. intel-
ligo: e numero quindecimvirum.
H. 1 31: *tribunorum Sibullae et*
Cerium milites adorti. et sic alibi.
v. Sanctii Min. 4 3 p. 544, et ibi
Perizon. Erv.

8. *magistros*] magistri sunt sa-

cerdotum. Valerius 1 19: *a pa-
tre suo collegii Saliorum magistro*
iussus. Plinius 28 3: *quindecim-
virum collegii magister.* in lapide
(ap. Grut. p. 313 3) *ordo sacerdo-*
tum magistro suo. et Sueton. Cal.
22, Dom. 4. Capitolinus in Ant.
Phil. 4: *fuit in eo sacerdotio ut*
vates et praesul et magister. Lira.
10. *equivoca Augustum*] pote
Suetonio Aug. 31. Lira.

12. *neque*] arbitror, legendum
nove, quod interdum in libris cum
neque permutatur. Erv.

13. *sociali bello*] quid ais? sociali
sive Italicae bello Capitolium flagra-
vit? non alios, sed te, in te ad-
veco, qui scribis H. 3 72 *Capitolium*
flagrasse. LScipione CNerbone cec-
a. u. 671. atqui tunc iam diu po-
simus sperare bellum. Tullius tibi
adit, a memoriae vitio non excu-
set. civili bello scripsisse omnia
te ex historia oportuit. Lira.

14. *erythrae* M.

17. *potuissent*] latinitas postulat
possent. Erv.

notioni] verbum proprium in
haec re. v. ed 3 59. Erv.

- 13 Iisdem consulibus gravitate annona tanta seditionem
ventam; multa quoque, et plures per dies, in theatro licentius
efflagitata quam solitum adversum imperatorem. quis con-
motus incusavit magistratus patresque quod non publica au-
toritate populum coessissent; addiditque, quibus et provin-
ciis; et quanto maiorem quam Augustus, rei frumentariae
copiam advectaret. ita castigandae plebi compositum sena-
tus consultum prisca severitate; neque segnius constiterat
edixere, silentium ipsius non civile, ut crediderat, sed in-
superbiam accipiebatur.
- 14 Fine anni Geminus, Celsus, Pompeius, equites Romani,
occidere coniurationis crimine; ex quo Geminus prodigantia
opum, ac molitia vitae amicus Seiano, nihil ad serium. et
Iulius Celsus tribunus in vinculis laxatam catenam et circum-
datam in diversum tendens, suam ipse cervicem perfregit.
at Rubrius Fabatus, tanquam desperatis rebus Romanis Par-
thorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sane is
reperitus apud fretum Siciliae retractusque per centurionem,
nullas probabiles causas longinquae peregrinationis afferebat.
mansit tamen incolumis, oblivione magis quam clementia.
- 15 Servio Galba Lucio Sulla consulibus, diu quaesito quos

1. *grav. annonae]* v. ad 11 4. EAM.

6. *maiorem quam Augustus]* ali-
quid hac de re scripsi in Elestis 1
8 de annonae. sed modum tributi
Aegyptiaci, qui tunc me latebat,
erui ex Sex. Victore, in Augusto.
huius, inquit, tempore ex Aegypto
urbi annua ducentes millia frumenti
inferrebantur. vellem interseri sen-
tentiā millia modicum frumenti, quae
vox, littera saltem notata M, ut
solent, perit. Lirs. frustra tentat
Aurelium Victorem. sic enim et So-
neca de brev. vitae c. 18: *cogita
non id egisse te ab aetate prima,
omni cultu studiorum liberalium, ut
tibi multa millia frumenti bene com-
mitterentur.* nec aliter Polybius 5
1: καὶ οὐτοῦ προσδεῖναι μυριάδα.
Galb.

8. *segnius]* forte *sequius*. LIRS.
similiter locum Sallustii (B, lug. 75
extr. *nihilō segnius bellum parare*)

testat. Curtius, et vult legi *aequius*
pro *secks*, *aequius*, quocum in libris
permutatur. vide quos ibi laudat
Curtius, et Davis. et Oudendorp.
ad Caes. B. C. 2 7. ut credam
multis locis *aequius* impositae pro
secks, propter scripturam veterem
aequius, tamen h. l. non concedam.
respondet enim *aeque segnius* pro-
cedentibus *prisca severitate*; non
ita commode *secks* vel *secks*. EAM.

17. *sane reperitus]* quasi dicat il-
luc tantum itare solites agros? as-
pecta lectio. Mercuro placebat *sane*
is. LIRS. et aliis pluribus. recte
receptum est a viris doctis in tex-
tum. EAM.

21. *SerGalba]* duobus simul prae-
nominalibus usum quemquam privatum
Romae temporibus istis, nedum gen-
tem, putare est *βερξερλνρίκων* et
nostros mores miscere antiquis. Gal-
bam autem non simul Lucium et
Servium vocatam, sed *mutato prae-*

ea re sentari scribit, levi cum honore iuvenum. deinde red-
ditis absentiae causis admodum vagis, flexit ad graviora et
offensiones ob rem publicam coeptas, atque Macto praefectus
tribunorumque et centurionum pauci secum introirent, quati-
ens curiam ingrederetur, petivit. factoque large et sine
praescriptione generis aut numeri sanatus consulto, ne tecta
quidem urbis, adeo publicum consilium nunquam adiit, de-
vius plerumque itineribus ambigans patriam et declinans.

16 Interea magna vis accusatorum in eos irrupit qui pecu-
niae fessore auctitabant adversum legem dictatoris Caesaris,

Harlemensis male *felicitate*, quod
hic quoque placebat Pichenae, recte
reprehenso a Freinshemio. adde ad
Agric. 3. Ean.

1. *scripsit* vulgo.

2. *vagis*] nescio an melius *vanis*,
ut causas dicat fuitiles levesque. ta-
men non male *vagis*, quasi alienis
et parum certis. Lips. *vagis* verum
puto; i. e. longe repetitis, et cum
fluctuatione quadam, ut appareret
eum laborasse nec a vera animi
sententia protulisse. sic 15 54 *vagi*
sermones tribuuntur, ei qui laetitiam
simulare contendit. Ean.

3. *coeptas*] an magis *captas*, an
cum Mureto *susceptas*? Lips. pla-
num est Tacitum posuisse verbum,
quod significaret *susceptas*. an hoc
ipsum posuerit, dubio. quid enim
induxisse dicamus libentarios ut im-
itarent? magis inclino in *captas*.
sic *benevolentia capitur* dixit Cicero
Off. 2 9 idque permutatur cum *coe-
ptus*. v. Lips. Lect. Ant. 5 4.
adde ad H. 2 79. aut *exceptas*.
Suet. Caes. 73: *simultates exceptit*;
in quo haeret Burmannus: defendi-
mus nos, probante Oudendorpio.
Ean.

8. *ambigens*] Beato placuit *am-
biens*. vulgatum tueri videtur, quod
supra scriptum. *Campaniam prae-
legebat*, *ambiguus an urbem intra-
ret*; ni suspecta esset dictionis no-
vitas. Lips. *ambiens* etiam Ferret-
tus. sed *ambigens* verum puto, etsi
nullum aliud eius verbi sic usurpati
exemplum prolatus scio. olim qui-
dem sic dictam, *ambigens* argumento
erat, ambagibus circumdabat urbem

et declinabat, quoties ad eam ac-
cessisset. Ean.

10. *legem Caesaris*] suggerit eam
legem aperte, quod sciam, solum
Dio 41 38: ἐπειδὴ τε, συχνοὶ πολ-
λὰ χρηματὰ τε ἔχειν καὶ πάντα
αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἔλεγοντο, ἀπη-
γόρευσε μὴδὲνα πλείον πεντακισ-
χίλων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν
ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθαι.
et alludunt alii scriptores, ut Sueton.
Tiber. 49, dum scribit quor-
dam damnatos, quibus nihil aliud
sit obiectum quam quod partem rei
familianis in pecunia haberent. par-
tem scilicet maiorem quam pro lege.
in qua Suetonii vera sententia er-
randa. Scholiastae sunt frustra. reli-
quum pecuniae conferri Caesar vo-
luit in agros. Lips. non credo lo-
cum Dionis huc pertinere. nam si
quis sequentia legat, reperiet Cae-
sarem praefinisse modum non cre-
dendae sed domi habendae pecuniae,
non modo in numis, sed etiam in
supellectili aurea et argentea; vo-
luisse ea lege efficere ut hoc plures
cogereatur credere pecunias, nec
eas comprimerent in arcaeque habe-
rent, neve copia pecuniae paratas
esset materia rerum novarum; quo
spectare etiam locum Suetonii Tib.
49 diximus ad illum locum. Lipsium
tamen secutus est in notula ad Dio-
nis locum IAFabricius. ceterum non
dubito legem, hic inani Treboniam,
qua fidem publicam constituit, et
ut ei in postquam oporteret, rem
omnem fenebram et pecuniarum.
nam Dio 58 21, vocat hanc Caesaris
legem περὶ τῶν ἀντοβολῶν, id

qua de modo credendi possidendique intra Italiam cavetur, omittam olim, quia privato usui bonum publicum postponitur. sane vetus urbi fenebre malum, et seditionum discordiarumque creberrima causa; eoque cohibebatur antiquis quoque et minus corruptis moribus. nam primo duodecim tabulis sanctum ne quis unciario fenore amplius exerceret, cum antea ex libidine locupletium agigaretur; dein rogatione tribunicia ad aemuncias redacta, postremo vetita versura, multisque plebis scitis obviam itum fraudibus, quae totiens repressae miras per artes rursus oriebantur, sed tum Graechus praetor, cui ea quaestio evenerat, multitudine periclitantium subactus rettulit ad senatum; trepidique patres (neque enim quisquam tali culpa vacuus) veniam a principe

interpretes Latini vertit de contractibus. male. verte de pecuniis creditis; quas ita vocari multis locis planum est. vide Gesnerum et Reizium ad Luciani Asinum initio, ubi aliquis dicitur peregre abiisse propter πατρικὸν συμβόλαιον, ad exigendum συγραφήν, pecuniam quam pater alicui credidisset, ut ille apud Callimachum (h. in Cerev. v. 78) τέλος ἀπαιτήσων. hic igitur locus Dionis huc pertinet. Ern.

5. XII tabulis sanctum] et eam sanctionem Livius ad MDnellium tribunum plebis refert post 12 tabulas aliquot annis. 7 16: CMarcio CManlio consulibus de unciario foenore a MDnellio tribuno plebis rogatio est perlata; et plebs aliquando eam cupidius scivit accepitque Lips. crediderim neglectam, ut alias saepe, iustauratam et severius sancitam nova lege. Ern.

6. unciario fenore h. e. ne quis in centum asses plus menstrui senioris exigeret quam unciam h. e. nummum annuum pro centenis in annum. ita recte explicant Muretus ad h. l. Sigonius ad Livium, Salmasius de modo usurarum p. 291, IFGronovius in Antexegesi priore de centesimis usuris et foenore unciario p. 63 sqq. Ern.

7. deis rogatione trib.] decem annis post illam Duellii. Livius 7 27: TManlio Torquato CPlautio

consulibus aemunciarium tantum ex unciario foenus factum. Lips. 1c. Salmas. l. c. Ern.

8. vetita versura §. e. sublatum omne foenus quod ambigue Livius 7 42 posuit in actis anni 412, quinto anno post aemunciam constitutam. praeter haec, inquit, inventio apud quosdam LGentium tribunum plebis tulisse ad populum ne foenerare liceret. magis cum Tacito adfirmat Appianus B. C. 1 54, τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου κατὰ τὸ αὐτῷ οἱ χρῆσται πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν, οἱ μὲν πρᾶττοντες τὰ χρήα σὺν τόχοις, νόμον τινὸς παλαιοῦ (Gentii legem intelligit) προαγορεύοντος, μὴ δανείζειν ἐπὶ τόχοις, ἢ ζημίαν τὸν οὕτω δανείσαντα προσοφλεῖν. . . . ἔθους δὲ χρόνῳ τούτους τόχους βεβαιούντος, οἱ μὲν κατὰ τὸ ἔθος ἤτιον, οἱ δὲ οἷον ἐκ πολέμων καὶ στάσεων ἀντιβήλλοντο τὰς ἀπαδόσεις. εἰσὶ δ' οἱ καὶ τὴν ζημίαν τούτους δανείσαντας ἐκτίσειν ἠπειλοῦν. Lips. similiter versuram explicat Salmasius l. c. p. 292. adde Gronovium in Antexegesi postor. p. 162. nemp esse mutuum, quod sub foenore sumatur; unde frustra tentarunt quidam rescribere usura. ceterum Salmasius non dubitat talem legem latam, sed statim neglectam, nemp nemo erat qui crederet gratis; unde sua sponte lex irrita facta. Ern.

petivere; et concedente annus in posterum sexque menses
dati, quis secundum iussa legis rationes familiares quisque
17 componerent. hinc inopia rei nummariae, commoto simul
omnium aere alieno, et quia tot damnatis bonisque eorum
divenditis signatum argentum fisco vel aerario attinebatur.
ad hoc senatus praescripserat, duas quisque feneratoris partes
in agris per Italiam collocaret. sed creditores in solidum
appellabant; nec decorum appellatis minuire fidem: ita
primo concursatio et preces; dein strepere praetoris tribunal;
10 eaque quae remedio quaesita, venditio et emptio, in contra-
rium mutari; quia feneratores omnem pecuniam mercandis
agris condiderant. copiam vendendi secuta vilitate, quanto
quis obaeratur; aegrius distrahebant, multique fortunis pro-
volvebantur; eversio rei familiaris dignitatem ac famam
15 praesepe dabat, donec tulit opem Caesar disposito per men-
sus milies sestertio, factaque mutuandi copia sine usuris per

1. et ferri posse ait Pichena, mallet tamen eo. ERM.

3. commoto vere in alieno] i. e. dum creditor quisque pecuniam creditam repetit eodem tempore, ut mox tradit Tacitus. ERM.

6. duas quisque f. partes] Suet. Tib. c. 48. simile quod Plinius ep. 6 19 de senatu sui aevi; *patrimonii tertiam partem conferre iussit in ea quae solo continerentur*. Capitolinus de M. Antonio 11: *institit ut senatores peregrini quartam partem in Italia possiderent*. LXX. v. dicta ad Suet. l. c. ceterum video haesisse Muretum in verbo *foeneratoris*, pro eoque couecisse *patrimonii* e loco Suetonii et similibus. *foenus* dicitur de numis qui sub foenore ponuntur a foeneratoribus, de quibus hic maxime sermo. sic dici *foenus* dudum docuit Salmasius de Usuris p. 24, in primis Gronovius in Mantissa de pecun. vet. c. 1. eius rei ignoratio etiam locis quibusdam Livii tenebras offudit. ERM.

8. appellabant] int. debitores; qui proprie *appellari* dicuntur, cum pecunia credita ab ipsis repositur, cum de solutione moventur, ut mox. notissimum illud *optimis nominibus non appellando fuisse mala*. etiam *solidum*

proprium in hac re verbum. Cic. pro Rab. Post. 17: *solidum solvere*. Quintil. 5 10: *solidum petere*. ERM.

9. concursatio] more Ciceronis dicta de eo qui anxie laborat de re aliqua, adeundo, allegando, petendo. Cic. ad Div. 1 1: *Libonis et Hypsaei non obscura concursatio et contentio*; quem locum in mente habuisse Tacitus videtur. ERM.

11. mercandis] Salmasius putat legendum in *mercandis*, et condere idem quod ponere, collocare, verba in hac re tristissima. Pichena putat abscondidisse divites pecuniam, ut obaeratos redigerent ad necessitatem vilissimo pretio vendendi sibi agros. Gronovius (Mantiss. de pec. vet. c. 1 p. m. 417) Pichenam sequitur hactenus ut pecuniam in arca compressam a divitibus putet, ut paratiores essent ad occasionem bene emendi. verum vidisse arbitror. ERM.

13. aegrius distrahebant] quia emtores, necessitate vendendi cognita, simulabant sibi non opus agris et alia similia, ut sit, ut quam minimo pretio emerent. ERM.

15. praesepe] hic quoque iaculatum eunt in. v. ad 4 62. ERM.

16. sestertio] sic legendum, ut est in M et editis, non *sestertium*, ut

trienarium, si debitor populo in duplam praedib. cavens
sic reflecta fides, et paulatim privati quoque creditores re-
perti. neque emptio agrorum exercita ad formam senatus
consulti, acribus, ut ferme talia, iniis, incutioso sine.

- 18 Deum redeunt priores metus postulado maiestatis Consi-
dio Proculo; qui nullo pavore diem natalem celebrans raptus
in curiam, pariterque damnatus interfectusque. et sotori eius
Sanciae aqua atque igni interdictum, accusante Quinto Pom-
ponio. is moribus inquit haec et huiusmodi a se factitari
10 praetendebat, ut paria apud principem gratia periculis Pom-
ponii Secundi fratris mederetur. etiam in Pompeiam Matri-
nam exalkum statuitur, cuius maritum Argolicum, soterum
Laeonem, e primoribus Aethacorum, Caesar afflixerat. pa-
ter quoque illustris eques Romanus, ac frater praetorius,
15 cum damnatio instaret, se ipsi interfecere. datum erat cri-
mini quod Theophanem Mytilenaeum proavum eorum Gnaeus
Magnus inter intimos habuisset, quodque defuncto Theo-
19 phani caelestes honores Graeca adulatio tribuerat. post quos
Sextus Marius Hispaniarum ditissimus defertur incestasse
20 filiam et saxo Tarpeio deicitur. ac ne dubium haberetur
magnitudinem pecuniae malo vertisse, aurarias eius, quan-

Muretus, Ursinus voluit; de quo
genere ad 2 86 mentio facta est.
Gron.

1. Pichens vocem praedib. non
aspernit, tamen ambigit num verius
praedibus, usus loco Livii 22 60,
ubi praedes et praedia iunguntur.
cur autem praedibus potius quam
praediis, si unum sufficit? nam prae-
des tamen cavent praediis suis, et qui
praediis cavent, praedes sunt. Ean.

3. emitio M.

15. interficere M.

16. proavum] horum avus fuit
MPompeius Theophanes; Aetiae pro-
curator, Tiberio ex intimis amicis.
Strabo 13 p. 617: οὗτος δὲ (Θεο-
φάνης) καὶ πολιτικός ἀνὴρ ὑπῆρξε,
καὶ πομπητὴς τῷ Μάγνῳ κατέστη
φίλος. μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν
αὐτῶν καὶ πάσας συγκατάρδωσεν
αὐτῶν τὰς πράξεις. . . καὶ ἐαν-
τὸν πάντων Ἑλλήνων ἐπιφανέστα-
τος ἀνέδειξεν. οὐκ ἴσμεν τε ἀπὸ τῆς

Μέγαν Πομπήδων, ὅτι τῆς Ἀσίας
ἐπιτροπὸν κατέστησε ποτὶ Καίσαρα
ὁ Σεβαστός. καὶ τὸν ἐν τοῖς πον-
τοῖς ἐξετάζεται τῶν Τριετίου φη-
λῶν. Lira. de Theophane vide e
Cicerone congesta in Clave, Burm.
ad Vell. 2 18, et Ryckium ad h. l;
qui de suspitione Fresshemii ad
1 72 avum legendum putat: nam
Theophanis filium fuisse Pom-
ponium istam apud Strabonem, huius
hos duos. si Strabo non fallit, ve-
rum est. Ean.

21. magnitudinem pecuniae] de
qua vide Dionem 58 22, et de hac
historia tota. nescio an hic idem
ille Marius, qui ante annos aliquot
postulatus. 4 36: Drusum, auspi-
candi gratia tribunal ingressum,
adiit Calpurnius Salvianus in Sex-
tum Marium. Lira.

aurariasque] pro etiam auran-
rias accipit Sallustius et Heinsius
ad Vell. 6 2; neque tentantibus

quam publicarentur, sibi et Tiberius seposuit. iritatusque supplicii cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. iacuit immensa strages, omnis sexus, omnis aetas, illustres ignobiles, dispersi aut aggerati. neque propinquis aut amicis assistere, illacrimare, ne visere quidem diutius dabatur; sed circumiecti custodes et in maerorem cuiusque intenti corpora putrefacta assectabantur, dum in Tiberim traherentur, ubi fluitantia aut ripis appulsa non crenare quicquam, non contingere. intercederat sortis humanae commercium vi metus; quantumque saevitia gliaceret, miseratio arcebatur.

20. Sub idem tempus Gaius Caesar, discedenti Capreas avocome, Claudiam Marci Silani filiam coniugio accepit, in-

uisse a Faerno, qui *argentarias eius* legebat, ostendit, neque tamen persuadet, neque IGronovio neque mihi. aut delendum rō que puto, aut legendum quoque. v. ad 4 74. id lenius puto quam IGronovii coniecturam magnitudinem pecuniae malo vertisse avaritiaeque, eam, quamquam. ERM.

2. *supplicii*] supplicationibus roborum ac periclitantium, interpretatur Pichena. quis autem pro Caesaris hostibus supplicare auderet? potius *supplicii* est sanguis, caede. significat crudelitatem eius non exsatiata multitudine pauciorum, sed ultro incitatum, ut grassari cuperet in plures. ORON.

3. *immensa strages*] mirum tre-goedias eas verborum Tacitum misicere, si interfecti non plures viginti. ita enim Suet. 61: *viginti uno die abiecti tractique, inter eos pueri et feminae.* sed numerum eum, re ipsa admonente, corruptum dixero, substitutoque ∞, id est mille; quod fatuus exscriptor interpretatus est viginti. certe de maiori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. menda numerorum in Suetonio plura, et quaedam magnae rei. ut Nerone 12: *exhibuit ad ferrum etiam quadringentos senatores, sexcentosque equites Romanos.* quadriaginti senatores de senatus pars; quos omnes depugnasse in arena, fuge credere.

corrigo *quadragenos.* de equibus etiam *metum sexagenos*, firmante coniecturam Xiphilino 61 9, qui auctor est pugnasse tantum equites triginta. simile in Claud. 32: *convivia et ampla et assidua agitata, ac fere patentissimis locis, ut plerumque sexcenti simul discumbarent.* scribo *sexageni.* sexcenti convivae epulum publicum, non convivium. plura huius generis aliam statim etiam in Taciti verbis lego *vi metu.* LIPS. Bluretus in loco primo Suetonii *ducenti* corrigit, alii aliter, ut sit, in re incertissima. v. Casaub. et Burm. ad Suet. l. c. quasi non, ut aliis in rebus, diversos auctores potuerint sequi. ERM.

9. *sors humana* mors est et incipinasi aut incerti casus. ita l 61: *permoto ad miserationem exercitus ob casus bellorum et sortem hominum.* at sortis eius commercium est miseratio et agnitio similis fortunae; quae omnibus potest evenire. hanc sequitur auxilium vel solatium, et sepultura, communis quodam iure. LIPS. sive persuasio, sortem humanam, aliorum hominum adversa ad nos pertinere, communia esse. ut ille Terentianus nihil humani a se alienum putat, eaque de causa misericordiam, auxilium deberi. ERM.

10. *metus*] Lipaius *metu*, quod etiam Freinshemio placebat. ERM.

13. *immensem animum*] adde Suet. Cal. 10. ERM.

manum animum subdola modestia tegens; non dampnationis matris, non exilio fratrum rupta voce; qualem diem Tiberius induisset, pari habitu, haud multum distantibus verbis. unde mox scitum Passieni oratoris dictum percrebuit, neque meliorem unquam servum neque deteriorem dominum fuisse.

Non omiserim praesagium Tiberii de Servio Galba tum consule; quem accitum et diversis sermonibus pertentatum postremo Graecis verbis in hanc sententiam adlocutus "et tu, Galba, quandoque degustabis imperium," seram ac brevem potentiam significans, scientia Chaldaeorum artis, cuius apiscendae otium apud Rhodum, magistrum Thrasyllum habuit, peritiam eius hoc modo expertus. quotiens super tali negotio consultaret, edita domus parte ac liberti unius conscientia utebatur. is litterarum ignarus, corpore valido, per asavia ac derupta (nam saxis domus imminet) praeibat eum

2. *qualem diem*] corrupte. videntur verba huc tralata ex pagina sequenti: *quem tum annum, qualem diem haberet*. Vortranus conatur *qualem die Tiberius*, hoc sensu, Caligula talem habitatum induerat, qualem Tiberius quoque die induisset. coniectura, quam ego non emerim senterio nummo. LIPS. dixi (Obs. 1 2) non modo nihil hinc esse mendii, sed et verba exquisita. *qualem diem induisset* i. e. qualem animum vultumque quoquo die sumpsisset vel gessisset Tiberius, talem et ipse induens ac prae se ferens. τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν — οἷόν ἐν' ἡμῶν ἀγῆσι. GRON. rectissime, etsi inest aliquid duri. *habitu* de vultu atque oris specie dici notum est, et supra iam vidimus. Huertius corrigebat *qualem in diem*, quod etiam Broterius recepit in textum, intellecto *habitu*. RAN.

4. *Passieni*] de eo v. Torrentium ad Ner. 6, Lipsium Excursu A ad l. 12, et Ryckium ad h. l. RAN.

6. *praesagium Tiberii*] pugnat Suetonius, qui non Tiberio sed Augusto praesagium hoc tribuit; nec de consule Galba, sed puero. lege enim c. 4. a Tacito stant Iosephus 18 6 et Dio 57 19. LIPS. quid si dicamus Tacitum duplex

praesagium Augusti et Tiberii confudisse? nam verba *seram ac brevem potentiam significans*, non conveniant satis verbis *tu quandoque degustabis imperium*. RAN.

8. hoc de consule Tiberius: at Suetonius de puero refert *Augustum apprehensa eius buccula dixisse καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραγέσθῃ*, quae sunt ipsa quae hic Tiberio adscribantur; quod idem cum nostro et Dio facit. ita censent aliqui Suetonium vel alios auctores secutum vel memoriola lapsum; etsi potuit uterque diverso tempore praedixisse. sed itane verbis iisdem? LIPS. apud Suetonium ex melioribus libris iam legitur *παράρπῃ*. GRON. ceterum est excidisse videtur. RAN.

11. *Thrasyllum*] qui etiam de re medica libros composuisse videtur, laudante Plinio plus uno loco. pete faso haec a Dione 55 11. LIPS.

12. *super negotio*] *super tali negotio*, unde *super tali negotio*, vel *super eo negotio*, scil. praescientiae coniecit Pichena. *tali probo. consultaret* int. aliquem, scientiam illam professum. sic Plin. pan. 76. *consultare aves*. RAN.

15. *imminet*] non dicit *imminebat*, nam exstabat adhuc, et ostendebatur ac viscebatur peregrinantibus, ut sit,

cuius artem experiri Tiberius statuisset, et regredientem, si
 vanitatis aut fraudum suspicio inceserat, in subiectum
 mare praecipitabat, ne index arcani existeret. igitur Thra-
 sullus isdem rupibus inductus postquam percunctantem com-
 moverat imperium ipsi et futura sollerter patefaciens, inter-
 rogatur an suam quoque genitalem horam comperisset; quem
 tum annum, qualem diem haberet: ille positus siderum ac
 spatia dimensus, haerere primo, dein pavescere, et quantum
 introspiceret, magis ac magis trepidus admirationis et metus,
 10 postremo exclamant ambiguum sibi ac prope ultimum discrim-
 inen instare. tum complexus eum Tiberius praesciunt peri-
 culorum et incertum fore gratatur; quaeque dixerat, oraculi
 22 vice accipiens, inter intimis amicorum tenet. sed mihi haec
 ac talia audienti in incerto iudicium est, satone res morta-
 15 lium et necessitate immutabili an forte volvantur. quippe
 sapientissimos veterum, quique sectam eorum aemulantur,
 diversos reperies, ac multis inanimam opinionem, non initia
 nostri, non finem, non denique homines dis curae; ideo
 creberrime tristitia in bonos, laeta apud deteriores esse. com-
 20 tra alii fatum quidem congruere rebus putant, sed non e
 vagis stellis, verum apud principia et nexus naturalium cau-
 sarum; ac tamen electionem vitae nobis relinquunt, quam
 ubi elegeris, certum imminetium ordinem. neque mala vel
 bona quae vulgus patet: multos qui conflictari adversis vi-
 25 deantur, beatos, at plerisque quamquam magnas per opes
 miserrimos, si illi gravem fortunam constanter tolerent, hi
 prospera inconsulte utantur. ceterum plurimis mortalium

forte tamen dedit Tacitus *immine-
 bat*, et syllaba excidit, ut saepe in
 hoc M factum vidimus. ERN.

8. *pavescere*] M *pavescente*, unde
 IGronovius conficit *pavescens*. non
 displicet. ERN.

12. *et*] Acidalius *sed* conficit, ut
 supra 3 3. intellige ex *gratatur*
 dicit, aperit. ERN.

19. Freinshemius non dubitat le-
 gendum esse *creberrime tristitia*, de-
 leto *et*. IGronovius suspicatur *cre-
 berrima tristitia*. Illud melius puto,
 sed ut *et* servetur, et deinde *et*
laeta scribatur. ERN.

22. etsi *quam* ad vitam referri
 potest, tamen durius videtur nec
 satis dignum Tacito, *electionem vi-
 tae, quam ubi elegeris*. an *quam*
ubi feceris? aut *quam ubi decreris*,
 vel potius *nam ubi decreris*. Mar-
 tialis 2 64: *dum te caussidicum*,
dum te modo rhetora fingis, et non
decernis, *Taupe*, *quid esse velis*.
 ERN.

25. *at*] ac vulgo.

27. *prospera utantur*] *δοξαίως*,
 ut *afia*. Catonem et Plautum *ita*
dixisse lexica docent. ERN.

non eximenter quin primo cuiusque ora ventura destinantur; sed quaedam accus. quam dicta aint cadere, fallacia ignara dicentium: ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta et antiqua aetas et nostra tulit, quippe a filio eiusdem Thrasylli praedictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longius abierim.

23. Iodem simulibz Asinii Galli mors; vulgatur quem egestate sibi peremptum hand dubium: sponte vel necassitate, inestum habebatur, consultumque Caesar an sepeliri siceret, non erubuit permittere, utroque incusare, causa qui reum abstulissent antequam coram convinceretur, scilicet medio triennio defuerat tempus subundi iudicium consulari aeni, tot consularium parenti Drusus deinde, exstinguitur cum eo misericordie alimentis, mandando e cubili tomento, 11. narium ad diem detinuerat, tradidare quidam praescriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum, custodiae invenem (nam in palatio attinebatur), ducem populo imponere, max. quia rumor iacebat fore ut nurni, aq. nepoti consiliaretur Caesar, sacrificium quam penitentiam,

5. memorabitur] non est in libris, qui supersunt, hi vaticinium; ne in Suetonio quidem. Lirs. sed apud Xiphilinum 61 2, ubi narrat astrologum quendam praedixisse Neronem et imperatorem et matrem insequeturum. Ern.

7. Asinii Galli] quem eodem die et coxivam Tiberii fuisse, et eo subornante damnatum narrat Dio 58 3, in actis anni 783. est ille qui filius Pollionis Asinii librum edidit, quo patrem Ciceroai comparavit; cui rescripsit imperator Claudius. v. Suet. 61, et Plinius ep. 7 4, Agellius 17 l. Eusebius, in Chronica notat Asinium Gallum divitis supplicii mandatum anno ante Tiberii mortem. Lirs. stemma Asiniorum ad h. l. dedit Ryckius. Ern.

12. medio triennio i. e. toto triennio, quod a tempore accusationis ad mortem eius effluerat. Ern.

13. tot cens. par.] plures enim filios habuit qui consules. vide ea quae notavi ad 3 75. Lirs.

15. descriptum] Muretum praescriptum. Lirs. Et sic lucundus scripserat in apographo suo, unde laudat Ursinus. artibus vulgato est. quid defensionis reliquum esse. des. scribere exquisitè dicitur pro imperare, mandare, nisi aut pluribus. per partes imperatur aliquid, aut imperantur plura simul, rei perficiendae aut evitandae abstinenda. v. dicta in Clave Cic. in h. v. Tiberius in disponendo opprimendi Seiani negotio, Macroni mandavit de Druso, unde ei hoc descriptum fuisse recte et eleganter, ut opinor, dicitur. Horat. Art. P. 86: descriptus servare vices i. e. mandatas. sed quoniam praescriptum est in M (et sic edidit Beroaldus et Alciatus), non dubitavi hoc praefere. miror quò modo Rhenano in mentem venerit descriptus, quod expressit etiam Aldus. Pichena praescriptum in M non vidit; Gronovius non restituit. Ern.

17. custodia vulgo M.

18. nurni M.

24 *malesit*. quā et in vectus in defunctum, *probra corporis*, exitiabilem in suos, infensum rei publicae unum obsecit, recitarique factorum dictorumque eius descripta per dies insit. quod non aliud atrocius visum: adstinisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent, et potuisse avum audire, legere, in publicum promere, vix fides, nisi quod Aetii centurionis et Didymi liberti epistulae servorum nomina praeferebant, ut quis egrediens cubiculo Drusum pulsaverat, exterruerat. etiam sua verba centurio saevitiae plena, tanquam egregium, vocisque deficientis adiecerat, quis primo [alienationem mentis simulans] quasi per dementia funesta Tiberio, mox ubi ex spes vitae fuit, meditatae compositaeque diras imprecabatur, ut quemadmodum nurum filiumque fratris et nepotes demumque omnem caedibus complevisset, ita poenas nomini generique maiorum et posteris exsolveret. obturbabant quidem patres specie detestandi: sed penetrabat pavor et admiratio, callidam olim et tegendis sceleribus obscurum hac confidentiae venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbera centurionis, inter servorum ictus, extrema vitae alimenta frustra orantem.

25 Nondum is dolor exoleverat, cum de Agrippina auditum, quam interfecto Seiano spe sustentatam proximae reor, et postquam nihil de saevitia remittebatur, voluntate extinctam, nisi ai negatis alimentis assumulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. enimvero Tiberius foedissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens et Asinium Gal-

1. *probra corporis*] int. impudicitiam, quam II 2 *mollitiam* vocat. ERM.

3. *factorum*] intelligendum, ut opinor, *plurima* aut simile quidd. Genitivum cum tali ellipsi, more Graeco, supra quoque vidimus. adde Burm. ad Suet. Ner. 37. ERM.

14. *et nepotes*] intellige *interfecerit*, quod latet in sequentibus *domum caedibus complevisset*. v. ad c. 21 et alibi. ita non opus cum Acidalio suspicari vocem perisse. ERM.

19. *dimotis*] parietes non, ut an-

laen aut plagulae lecticae, dimoveantur, sed *deiciuntur*. Itaque legendum *demotis*. saepe haec verba confusa docent viri docti. v. Burm. ad Quinctil. 7 3: sic infra c. 30: *in insulas demoti sunt*. non *dimoti*. supra 4 60: *labefactum demovisset*, ubi etiam est pro *deiecit*. II 33: *effigies demovendas*. ERM.

23. *proximae*] porro vivere voluisse, vitam retinuisse. aliud exemplum nondum reperi aut proditum vidi. 3 66: *propolluebat* pro porro polluebat, ubi tamen corrigunt viri docti. ERM.

tam ad alteram, cuiusque morte ad taedium vitae compulsa; sed Agrippina aequi impatiens, dominandi avida, libus viris feminarum vitae exacerat. eodem die etiam quo biennio ante Seianus poenas fuisset, memoriae id prodendum addidit Caesar; iactavitque quod non lastrangulata neque in Gemonias proiecta foret. setae o grates, decretumque ut quintumdecimum calendis No bris, utriusque notis die, per omnia annos doctus Iovi eraretur.

26 Haud multo post Cocceius Nerva, continens prin cipalis divini humanique iuris sciens, integro statu, co illaeso, moriendi consilium cepit. quod ut Tiberio co tum, assidere, causas requirere, addere preces, fateri stremo grave conscientiae, grave famae suae, si prox amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. aver sermonem Nerva, abstinentiam cibi coniunxit. ferebant cogitationum eius, quanto propius mala rei publicae vis ira et metu, dum integer, dum intentatus, honestum i valuisse.

20 Ceterum Agrippinae perniciēs, quod vix credibile, i cinam traxit. nupta olim Gnaeo Pisoni et palam morte Germanici, cum Piso caderet, precibus Augustae minus inimicitiae Agrippinae defensa erat. ut odium et g desiēre, ius valuit; petitaque criminibus haud ignotis, 25 manu sera magis quam immerita supplicia persolvit.

2. *aequi impatiens*] Heinsius (ep. ad Graev. Coll. Burm. t. 4 p. 130): *abaequi impatiens*: nam illud propositum esse. frustra 2 42: *regibus aequa* *neque* *iniqua insolita*. sic indicat etiam Graevius in resp. ad Heinsium, qui et ipse post agnovit errorem. EAM.

7. *quintum decimum*] sic M, non *quintodecimo*, ut est in editis recensionibus: nam Beroaldus, Rhodanus, Aldus, Gryphius illud habent. similiter aliis locis loquitur Tacitus. 12 69: *tertium ante idus Octobres*, ut iam docuit Gronovius; ubi similiter mutatum in *tertio* restituit Pichena. EAM.

10. *Nerva*] celebris iuris auctor, de

quo Pomponius: *hic etiam Caesari familiarissimus fuit.* sul fuit cum Vibio Rufio a. LIRS.

16. *ferebant gnari*] Dio 5 tradit causas fuisse tum alias hanc, quod Tiberius leges *Ca nepti τῶν συμβολῶν* i. e. a cuius creditis renovare voluit unde fidem labefieri et alios citari viderit; eamque causam quare Tiberius postea rem mo retur, et illud millies gratuitum ret. dicendum esse potius, quod novasset: nam Nerva ἀπεκρίθη post transactam causam illam.

18. *intestatus*] ab accusato periculis nondum appetitus, no vexatus. EAM.

27 Tot. lectilis, funesta dignitate pars mactata. Sed quod
 Iulia Drusi filia, quandoque Nestoris uxor, denupsit in domum
 Rubellii Blandi, cuius, avum Tiburtem, equitem Romanum,
 plerique nominant, extremo anni mors Aetii Lamiae
 funere consorcio celebrata, qui administrandas Syrias ima-
 gine tandem exsolutus urbi praefuerat, genus illi decorum,
 viride denegavit, et non permixta provincia dignitatem ad-
 dideret, exim Flacco Pompeio Syrias praefectore defuncto
 recitantur Caesaris litterae, quis incusabat egregiam quere-
 10 que et regendi exercitibus idoneum abnovere id minus, se-
 que ea necessitudine ad praesens omni per quas consularium
 aliqui capessere provincias adigerentur, oblitus Arruntium,
 ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri
 obiit eodem anno et Marcus Lepidus, de cuius moderatione
 15 atque sapientia in prioribus libris satis collocari. neque ne-
 hilitas diutius demonstranda est: quippe Aemilium genus
 secundum bonorum civium, et qui eadem familia corruptia
 moribus, illustri tamen fortuna egeret.

2. *denupsit*] extra cognationem suam nupsit, interpretatur Muretus. id esset potius *enupsit*, verbo Liviano. si dixisset infra nobilitatem gentis, ferrem facillias. sed arbitror simpliciter pro nubere capi. posse. v. 15 37. Suet. Ner. 29: *Doryphoro liberto, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit*, sic et Ovid. M. 12 106, ubi B., a. l. usus est. adde Heins. ad illum locum ERM.

3. *avum Tiburtem*] at pater eius tamen consularis, de quo 3 51: *solum Lepido e consularibus Rubellius Blandus assensit*. consul suffectus fuit a. 771. Lips. Ryckius illum ipsum consularem hic intelligi putat. ERM.

6. *funere consorcio*] v. supra ad 4 15. ERM.

8. *Flacco Pompeio*] de eodem Suetonius Tib. 42: *postea princeps in ipsa publicorum morum correctione cum Pompeio Flacco et Lepione noctem continuumque biduum epulando potandoque consumpsit*; quo-

rum alteri Syriam provinciam, alteri praefecturam urbis confectum detulit. ubi aliquot libri Pompeio Flacco, male. est enim ille ipse qui ante 16 annos Messiae praefecerat. Cf. 2 66. Lips.

10. *exercitibus* M.

14. *Marcus*] iterum Manius. Lips.

15. *collocari*] de modo suspectum habet hoc verbum Muretus; et in promptu foret corrigere commemorari. sed etiam ponere sic fore dicitur. Orosio de Fin. 2 26: *posuisti otium dicere aios i*, e. commemorasti: est enim de disputatione sermo. de leg. 2 3: *magnus ille noster me audiente posuit in iudicio i*, e. dixit. ERM.

17. *corruptis moribus* i. e. temporibus malis et morum pravitate corruptis, ut saepe; ne quis ad familiam proprie referat. quod tamen ipsum quoque licebit, si quis malit, hoc sensu: qui ex illa familia mali cives fuere, tamen illustri fortuna usi sunt. ERM.

28. **Papio Fabio Lucio Vitellio** consulibus post longum saeculorum ambitum avis phoenix in Aegyptum venit, prae-buitque materiam doctissimis indigenarum et Graecorum multa super eo miraculo disserendi. de quibus congruunt, et plura ambigua sed cognitu non absurda, promere libet. sacrum soli id animal, et ore ac distinctu pinnarum a ceteris avibus diversum, consentiunt qui formam eius describere, de numero annorum varia traduntur. maxime vulgatum quingentorum spatium: sunt qui asseverent, mille quadringentos sexaginta unum interici, prioresque alites Sesoside primum, post Amaside dominantibus, dein Ptolemaeo qui ex Macedonibus tertius regnavit, in civitatem qui Heliopolis nomen adolaviase, multo ceterarum volucrum comitatu novam fa-

1. *Paullo Fabio LVitellio* *cons.*] Dio 58 27, Solinus c. 33, Plinius 10 2 biennio posterius venisse eum volant, QPlautio Sexto Papinio consulibus. verper ut stare sententia Taciti possit contra tot testes. nota autem ex Dione 58 24 hos ipsos consules post celebrata decennalia Tiberii poena adfectos; quod tacuit noster. ex quo non vane dixerim narrationi huic annali deesse quaedam. non enim consulum supplicium certe omisisset. Lips. negat Muretas consules interfectos fuisse. Vitellius quidem, imperatoris pater, Caligula et Claudio imperatoribus vixit. Suet. Vit. 2. Ern.

3. *materiem* vulgo.

6. *et ore ac distinctu*] hand multum. nam os ei etiam eximium, *cristis faciem caputque* (ait Plinius). *plumco apice cohonestantibus*. ingeniose alioqui Pichena colore ac. Lips. vulgatum defendit IGronovius ex noto carmine de phoenice. Plinius sane 10 2 etiam *faucium* (ubi quidam libri *faciem*) et *capitum* ornatum tradit. item Graevius ep. ad Heins. t. 4 coll. Burm. p. 512. Ern.

7. *describere*] *M deffinere* [*deffinere*] sed litteram *d* a recenti manu, et legendum *effluxere* Pichena censet. non credo. *effingere* non est, ut opinor, describere. Ern.

9. *LXI*] nimis minutum aut curiosum de uno anno. itaque Mure-

tus sententiam expedisse mihi videtur: *sexaginta: unum in terris*. neque enim probabile hoc omissum, de unitate. Lips. idem placet Ursino, Pichenae, nisi quod ille insuper coniiicit e *CDLX* factum esse *CICDLX*, quod fortasse et apud Plin. l. c. reponendum esse, ubi anni eduntur *DCLX*. sed Salmasius ad Solinum p. 388 b vulgatum defendit, intelligitque annum magnum canicularem Aegyptiorum, qui anno millesimo quadringentesimo sexagesimo primo circumagitur auctore Censorino c. 18. apud Plinium quidem l. c. traditur Manilium statuisse vitam phoenicis finire anni magni conversione, id si probetur, sequentia de aliis debent accipi. nam inter Amasin et Ptolemaeum Euergetem tantum spatium temporis non intercedit. sed in rebus fabulosis et negatoriis nihil certi reperiri potest. videnda etiam quae de hoc loco disputat Perizonius in Orig. Aegypt. c. 16. Ern.

10. *Sesoside*] sic ex emendatione doctorum virorum legitur. nam Beroldus edidit *Soside*. IGronovius autem mavult *Sesoside*, e vestigiis scripturae quae est in M, *aliter esse soside*. *Sesos* vocatur etiam a Diodoro Sic. l 53 et aliis. Ern.

11. *Amaside*] Perizonius l. c. p. 312 aut *Anysi* vel *Anyside* legendum, aut certe Herodoti Anysia intelligendam putat, si hic locus ad

ciem mirantium. sed antiquitas quidem obscura: inter Ptolemaeum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. unde nonnulli falsum hunc phoenicem neque Arabum e terris credidere, nihilque usurpavisse ex his quae veteris memoria firmavit. confecto quippe annorum numero, ubi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eique vim genitalem affundere, ex qua fetum oriri; et primam adulti curam sepeliendi patris; neque id temere, sed sublato murrhae pondere tentatoque per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit; subire patrum corpus inque solis aram perferre atque adolere. haec incerta et fabulosis aucta: ceterum aspici aliquando in Aegypto eam volucrem non ambigitur.

29 At Romae caede continua, Pomponius Labeo, quem

aliquam veri speciem revocari debeat. ERM.

5. annorum numero] Heinsius annorum M numero. probat Graevius l. c. ERM.

6. suis in terris] Heinsius coniebat *sarcula e thuris*; quam emendationem Graevius (ep. ad Heins. t. 4 coll. Burm. p. 505) pro certissima habet, nisi quod *to e* abesse vult. est sane peringeniosa. melior tamen altera eiusdem *sarculis thuris*. ERM.

9. tentato i. e. cum prius tentaverit. sic saepe historici loquuntur, Sallustius, Livius et Tacitus noster. LIPS. Heinsius *utineri*, probat Graevius l. c. recte. ERM.

10. subire] Salmasius ad Solin. l. c. legendum censet *subicere*: non enim *subire* corpus, quod verbum dicatur de onere imposito, quod dorso capite humeris feratur; sed pedibus ferre globum myrrheum cavatum, in locum cavatum subiecto patre: hoc esse *subicere corpus*, antiquae pro *subicere*. refellitur ab Isaaco Vossio ad Melam 3 8 ed Gron., qui variare veteres in modo portandi docet ex Artemidori Onirocriticis, ubi dicit eum qui phoenicem a se pungi somnariet, eo paupertatis venturum ut parentis cadaver more phoenicis suis humeris efferre cogatur, 4 49. bene haec. neque dubium est Tacitum in animo

habuisse Virgilianum illud Aen. 4 599: *quem subiisse humeris confectum aetate parentem*. atque etiam non nimis proprietatis verbi in talibus urgenda. defendebat etiam Heinsius et hoc et *adolere*, teste Graevio l. c. ERM.

11. atque adolere] Salmasius l. c. vult neque *adolere*: nam cineres iam in aram deferri et ibi relinqui, non comburi corpus. sed Tacitus certe putavit corpus patrum deferri, sicut accepit Herodotus 2 73, cuius tota narratio hoc clamat. idem dicit phoenicem patrem suum in templo Heliopolitano *ἄντην*, idque fieri in ara noster et alii tradunt, illud autem *ἄντην* in ara quomodo fieri quaeso potest nisi cremando? sive ipse abiecerit in ignem, sive sacerdotibus combutendum reliquerit. qualis autem modus narrandi, in aram perferre neque *adolere*? non potius omisisset Tacitus hoc addere? idem indicandum de Ryckiano atque avolare. ERM.

13. caede continua] absoluta capiendum est: cum Romae caedes continuae fierent; ideoque post ea verba interpunxi. nam aliqui plurimum nomina sequi deberent. et sic edd veteres usque ad Lipsianas. fortasse tamen alicui videatur legendum: *at Romae caedes continua vel continuae*, ut sit summa capitis 29 et 30. et alibi vel nominativi pro

propinquo Mucinae scetuli, per abruptas venas sanguinem effudit; accumulataque est coniunx Fannia: nam promptas circummedi mortis metus carnificis faciebat, et quia damnati publicatis bonis sepultura prohibebantur, eorum qui de se statuebant humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. sed Caesar missis ad senatum litteris discessit moerore fuisse maiusibus, quotiens dicerentur amicitias, in-

ablativis accepti, vel in ablativos mutati. v. ad II 2 init. ENN.

4. *sepultura prohibebantur*] sepultura luctuque adfinium prohiberi, nisi magnorum scelèrum damnatos (pata parricidii, pœduellionis, itemque suspendiosos) non moris apud priores. Invaluit sub tyrannhis, ideoque quasi novum in Tiberii sævitia Suetonius notat, c. 61: *interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent*. itemque *nemo punierum non in Gemonias abiectus unoquoque tractus*. qui autem tracti, Tiberis eis sepultura. idem in publicatione bonorum fuit, quæ apud antiquos in crimine perduellionis et hostilitatis tantum exercita, et fortasse parricidii. ita SpMaelii bona *contacta pretiis regni mercandi vendere atque in publicum redigere quæstiones iussit*, ait Livius 4 15. ita Ciceronis damnati a Clodio; MLepidi a senatu publica facta, quia secutus Antoni sectam. primus publicationem ad omnia crimina (pulsio intellego) traxit Caesar; qui, ut Suetonius lib. v. 42, *poenas facinorum auxit; et tunc idem expletes eo facilius scelere se obligarent, quod integris patrimonibus accumulabant, parricidas, ut Cæro scribit, bonis omnibus, reliquos di- midia parte multavit*. tenuit ea lex sub Augusto; qui tamen, cum multis divitiis vel dimidia pars nimia essent opes, et in ipso exsilio caussa laxas, sanxit ut his omnibus quibus aqua et igni interdictum (i. e. iurisconsultorum verbo deportatis) non plus possidere liceret quingentis milibus nummum. Dio 36 27: *intenditque iterum sævitiam eam Tiberius, lata lege qua interdictis aqua et igni adeempta omnia testamenti factio*. idem Dio 67 22. quam legem interpretans Cælius (l. 8. Qui

test. fac. possunt) *si cui aqua et igni interdictum sit, inquit, eius nec illud testamentum valet quod ante fecerit, nec id quod postea bona quoque, quæ tunc habuit cum damnabatur, publicantur*. LXX.

qui de se statuisent] non mirum, quia ne damnati quidem nec peracti sūt. Dio hæc omnia exprimeret voluit, in actis anni 784, 38 15: *ἐς τὴν ἀγορὰν τὰ δώματα ἀπάντων ἐρεπίτετο καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐρεβάλετο. ἦδη δὲ καὶ ὅπως οἱ παῖδες τῶν ὀδόνων αὐτοὺς κληρονομῶντες. ubi puero meandam clarum, scribendamque μὴ κληρονομῶσιν, inserta voce. idem enim abiecta corpora tractaque, ne liberi succedere in bona possent, quæ iam publica ut damnatorum ipsam punitionemque. nōrum ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. bona ergo manebant; si quis prævenisset damnationem, et testamenta: sed quid in præmissis accusatorum? nihil socius dari solere, ostendit Taciti locus supra 4 60: *et quia Cornutus — per præmia effliciebantur*. dari non solere, Seneca in narratione Cremutii morte, quæ sub hoc Tibere tempus, in Cons. ad M. 22: *cognito consilio — vel proflerentur*. [v. supra ad 4 34] nec satis actū quomodo in concordiam reducam eos locos. sub Claudio et Nerone fortean aliud fuerit; et Senecam decaperit mos sui ævi. Lips. adde Paull. Rec. Sent. 5 12, et ibi interpretes. ceterum latinitas postulat statuerant sive statuisent, quod video exhiberi in titulo notæ Lipsianæ, naspian in textu reperi. ENN.*

7. *morem fuisse*] v. supra 2 70, et ibi Lipsium, et quæ diximus ad Suet. Cæli 8. ENN.

cardigne domo eumque finem gratias poneret. id se repeti-
 risse in Laeone; atque illud, quia male administratae pro-
 vinciae aliorumque criminum urgebatur, culpam invidia vela-
 risse; frustra contorita uxore, quam casti moerentem, periculi
 stantem expertem fuisse. Mamercus deum Scianus rursum
 postulatur, insignis nobilitate et orandis causis, vita probre-
 sis. nihil huius officia Seiani, sed labefecit haud minus
 validum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes occul-
 tius exercebat; defuleratque argumentum tragoediae a Scauro
 scriptae, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. ve-
 rum ab Servilio et Cornelio accusatoribus adulterium Liviae,
 magorum sacra obiectabantur. Scianus, ut dignum veteri-
 bus Aemiliis, damnationem anteit, hortante Sextia uxore,
 30 quae incitamentum mortis et particeps fuit. ac tamen accu-
 satores, si facultas incideret, poenis afficiebantur, ut Servi-
 lius Corneliusque perditio Scauro famosi, quia pecuniam a
 Varro Ligure omittendae delationis ceperant, in insulas in-
 terdicto igni atque aqua demoti sunt. et Abudius Ruso fun-
 ctus aedilitate dum Lentulo Gaetulico, sub quo legioni prae-
 20 fuerat, periculum faceret, quod is Seiani filium generum
 destinasset, ultro damnatur atque urbe exigitur. Gaetulicus
 ea tempestate supernis Germaniae legiones curabat, mirum-

3. *urgebatur*] in promptu foret
 corrigere *arguebatur*, quod facile po-
 tuisset converti in *urgebatur*, praesertim cum nullum aliud exemplum
 huius generis profertur. sed quando omnes, qui M. inspexerunt, repe-
 rerunt *urgebatur*, credamus id esse
 a Tacito, et intelligamus Graeco
 more dictum pro *urgere criminibus*,
 ut Tacitus alibi loquitur (H. 4 43),
 intellectu nomine aut alius talis vo-
 cis. supra 5 11: *nomine conser-*
vationis, ubi vide dicta. ERM.

invidia] v. dicta ad 4 32. ERM.

5. *Mamercus*] male hic a Dione
 58 24 *Μάρκος*. de probrosa eius
 vita lege Senecam de Benef. 4 31,
 aut potius non lege impuritatem ho-
 minis et *ἀπορῶν μίαν*. notat eum
 brevi stigmate Tertull. de Pallio
 c. 5: *dabo catharticum impuritatis*
Scauri et aloe Curii et vinelestiae

Antonii. LIPS. quem vide et Se-
 necam l. c. ERM.

7. *Seiani, sed labefecit*] an trans-
 positio facta est, legendumque *Seiani*
labefecit, sed? ERM.

9. *tragoediae*] cui nomen Atræus
 fuit. versus qui in Tiberium flecti
 videbatur, ex Euripide: *τὰς τοῦ*
ἡρώδουτος ἀνάβας χρεὼν φέ-
ρειν. adi Dionem l. c. LIPS.

11. *Cornelio*] fuit cognomen Tusci.
 Seneca pater Suetoria 2: *Thusius*
ille, qui Scaurum Mamercum, in
quo Scaurorum familia extincta
est, maiestatis reum fecerat, homo
quam improbi animi, tam infelicitis
ingenti. LIPS.

13. *Sextia*] Lipsius in margine
Sextia. recte, ut opinor. ERM.

17. *omittendae delationis*] int.
 causa: de quo genere loquendi iam
 supra dictum. *capere pecuniam* au-
 tem est formula propria de iis qui

quo amorum advenit, utat, effusaeque in diffidens, et
 veritate, et proximis quoque caritatis per doctum Aproniam
 secum non ingratum. unde fanoq. cedentes. Antem mittere)
 ad Caesarem litteras; affinitatem sibi cum Sciano filii sponte
 sed consilio Tibellii receptam; quod in die, quoniam Tibellium
 filii petriase, neque errorem eundem filii sine fraude, obli-
 vicio habendum. sibi fidem integram; et, si nulli insidias
 peteretur, unanimitate, successorem suum edites, quam insidiam
 mortis accepturum. firmarent vellet, foedus, quo princeps
 eorumque reum petaretur, ipse providenti retinebat. Tibellio
 missa, quanquam in fidem, ex contrabebant, quod utas occasionem
 Sciani affinitum incohabitum, multaque gaudia manant, repantato
 Tibellio publicum sibi odium, extremam aetatem, imaginemque
 summa quam vi stare res suas.

31. Gaio Cassio Marco Servilio consulibus nobilibus Partii in
 urbem venero, ignaro rege Artabano. is inter Germanici
 filius Romanis, aequalis in suos, max. superbiam in nos,
 aevitiam in populares sumpsit, fretus bellis quae secunda
 adversum circumiectas nationes extiterat, et senectutem Ti-
 berii ut inermem despiciens, avidusque Armeniae, cui de-
 functo rege Artaxia Arsacen liberorum suorum veterrimum
 imposuit, addita contumelia et missis qui gazam a Vponone

contra leges pecuniam accipiunt, qui
 corrumpti se pecunia patiuntur. v.
 Clav. Cic. in h. v. ERN.

1. primum, ne quis tentet effu-
 sub, quia mox modicus, tantum
 est observatione saepe incalcata de
 consuetudine Taciti, variandae con-
 structionis contra consuetudinem ele-
 gantiorum scriptorum. infra c. 47;
 detestis honoribus, et illustris stu-
 dia. deinde conjectura Mureti et
 Pichense severitas; restituitur fre-
 quentia exemplorum contrarium in
 ipso Tacito, de qua iam alibi actum,
 sed quomodo differant effusae ele-
 mentiae et modicus severitatis, nam
 elementia est moderatio, severitatis
 effusam elementiam arbitror esse in
 condonatione aut levitate pecuniarum,
 severitatis moderationem in disci-
 plinae militaris param accurata et
 acri exactione. ERN.

8. videtur indicium mortis pro in-

dicta morte, vel indicatione mortis
 dixisse. GRON. nihil arbitror im-
 pedire, quo minus indicium pro signo
 acceptum, mortis sibi imminuentis
 indicium quidem, quae est Freins-
 hamii conjectura, vix commodam
 sensum perit. ERN.

17. aequalis i. e. lenis, mitis,
 aequus, iustus. nam aequalis in-
 terdum dicitur pro aequalis, ut ap.
 Cic. Off. 2 11; aequalis praedae
 portio, sed aequalitatis verbo no-
 tio iustitiae adhaesit: nam aequalis
 v. c. portio est eadem iusta; et
 hinc etiam civilitatis, lenitatis. v.
 Clav. Cic. ERN.

19. excreverat M.

20. inermem h. e. liberis carentem.
 v. dicta ad 1 3. sic etiam Freins-
 hamius; a quo sine causa idonea
 dissentit Gronovius. ERN.

22. imposuit] tempus ratio de-
 siderat impoenerat, sicut etiam ante

relictam in Curia Sibiniaque respuerunt; simul veteres Persarum ac Macedonum termines; sequē invasurum possent Cyre et post Alexandro, per vaniloquentiam ac minas iaculabatur. sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Simmacus, insignis familia ac perinde opibus, et praecipuus huius Abdus, adeptus virilitatis. non despectum id apud barbaros, utroque potentiam habet. ii. adactis et aliis primis, quia nomen gentis Arsacidarum summas rei imponere poterant, interfecit ab Artabano plerisque ant
 10 nondum adultis, Phrahatem regis Phrahatis filium Roma percoebant; nomine tantum et auctore opus; ut sponte Cassianis, ut genus Arsacis ripam apud Euphratis cerneretur.
 32 capitulum id Tiberis. ornata Phrahatem accingitque paternum ad fastigium, destinata retinens, consiliis et astu res exte
 15 nas moliri, arma procul habere. interea cognitis insidiis Artabanus tardum metu, modo cupidine vindictae inardescens et barbaris cunctatio servilis; statim exsequi regium videtur. valuit tamen utilitas, ut Abdum specie amicitiae vocatum ad epulas lento veneno illigaret, Sinnacetr dissimulatione ac

est exercuerat; et sic Tacitum scripsum puto. frustra obloquitur Bruterius: nam exempla similia non docent tam parum Latine scripsisse auctores, sed saepe imperitos librariorum male descriptisse. Eux.

6. non despectum] ex Instituto Cyri apud Xenoph. 7 5, qui custodiam curamque sui corporis solis commisit canonicis, et intimam aulam ex hoc semiviro genere constituit quasi fidissimo. itaque deinceps in honore. sed et Persae prius privasse viro credantur. Stephanus de Urbibus: *Ἐνάδα, οὐδὲτέρας; καίμη Περσική, ἐν ἧ πρώτῃ ἐδουλοῦντο γέγονεν*. Petronius c. 119: *Persarum ritu, male pudescens annis surripere viros, exsectaque viscera ferro in Venerem fregere*. alii ad Semiramis referunt, ut Ammianus 14 6. utramque famam posuit Claudianus in Eutrop. 1 339: *sed prima Semiramis astu Assyriis mentita virum, ne totis aculae mollietates laevesque genere se prodere possent, hos tibi*

continuit similes; seu Persica ferro luxuriosae utuntur naves lapegimus ambrosam. ubi scriptum etiam *Parthica*, nullo vitio, quia populi ii tunc coeant. Lips. unde factum ut canonicis pro primoribus, magnatibus dicerentur, ut docent viri docti ad Act. 5 27. Eux.

11. nomine] refer ad genus Arsacis, auctore autem ad sponte Cassianis i. e. fassen, ut supra. Eux.

14. astu] astutus M, ut paulo ante (30 extr.) *utilitate*, non ut astutus.

16. modo cup. v. inard.] desiderat alterum modo concedo: sed inserendum esse, ut cum Minreto vult Acidathum, nego cum IGraevio. Tacitus sic et alibi; neque modo in hac particula, sed etiam in aliis. Eux.

19. veneno illigatur] sic Hercules apud Sophoclem in versione Latina Cic. Tusc. 2 8: *ipso illigatus veste interitur textili*, de veste venenata; ubi in Graeco Sophoclis est *χειρὸς δὲ*. sed Cicero ad vultum respexit, de qua ante dixerat *irretire*. hic *illigare* videtur vim impe-

domis simul per negotia moraretur, et Phraates apud Sin-
 riam, dum omisso cultu Romano, qui per tot annos inces-
 sat, instituta Parthorum insunt; patriis moribus impar
 morbo absumptus est, sed non Tiberius omisit incepta.
 Tigridentem sanguinis eiusdem semalum Artabano, recuperan-
 daque Armeniae Hiberum Mithridatem deligit, conciliatque
 fatri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat; et cunctis
 quae apud Orientem parabantur, Lucium Vitellium praefe-
 cit. eo de homine haud sum ignarus amistram in urbe fa-
 10 mam, pleraque foeda memorari: ceterum regendis provinciis
 praeca virtute egit. unde regressus, et formidina Gai Cae-
 saris, familiaritate Claudii turpe in servitium mutatus, exem-
 plar apud posteros adulatorii dedecoris habetur, censeant-
 que prima postremis, et bona iuxtaque senectus flagitiosa
 33 obliteravit. at ex regulis prior Mithridates Pharasmanem
 perpulit dolo et vi conatus suos iuvare; repertique corruptor-
 um ministros Arsacis multo auro ad socius coegit, simul
 Hiberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, et urbe Artaxata
 potiuntur. quae postquam Artabano cognita, filium Orodem
 ultorem parat, datque Parthorum copias, mittit qui auxilia

diendi habere, ut in illo Virg.
 Aen. 10 704: *inutilis inque liga-
 tus*. Enn.

3. *insunt*] sic M, Beroaldus,
 Alciatus, Rheanus, Aldus. Li-
 pingus tacite edidit *sumit*. Pichena
 correxit *serumit*, quod iade in
 alios add fluxit. IGronovius resti-
 tuit *insunt*, 'quod imitati sumus.
 Tacitum sic scripasisse non affirmem.
sumit verum puto. in natum est
 e finali praecedentis verbi, ut saepe
 alibi. Enn.

6. *mithridatem* M. idem hic
 Hiberum et c. 33. *Hiberi*, sed 11
 8 et 9 *Iberis* et *Ibero*. Ma ubique
Hiberus.

12. *exemplar apud posteros*] cor-
 rigamus ergo Senecam, ubi vulgo
 Nat. Quaest. 4. praef. *alius adu-
 latione clam nectur, alius ex aperto
 palam, rusticitate simulata, quasi
 simplicitas illa, non ars sit. Plan-
 tus artifex ante Villenum maximus
 scribebat non esse occulte, nec ex dis-
 simulate blandiendum, et legamus,*

ante Vitellium. Villenus enim igno-
 tus: at Vitellii huius mirum in adu-
 lando ingenium etiam Suetonius ce-
 lebrat Vit. 2 et Dio 59 27. Plan-
 cus autem in Seneca est is qui apud
 Fulviam Antonii magnus; de cuius
 adulatoriis moribus Appianus B. C.
 5 50. Lirs.

15. *Pharasmanem* vulgo.

17. *ad scelus*] ad interficiendum
 veneno Arsacen, ut recte Martias.
 Enn.

18. *urbe Artaxata*] malim urbem.
 tamen et Artaxatam et Tigranocer-
 tam priore numero noster aliique
 scripserunt. Lirs.

19. *filium Orodem*] omnis haec hi-
 storia apud Iosephum 18 2. Lirs.

20. *datque Parthorum copias*] M
dat Parthorumque; quod IGronovio
 placet, non mihi. sed in copulis
 aliquid hic turbatum amplius credo.
 an scripsit Tacitus *dat Parthorumque
 copias, et qui auxilia mercede fa-
 cerent*? certe illud mittit cum per

mercatores facerent. contra Pharasmanes adtingere Albanos,
 accire Sarmatas, quorum accepti utrinque donis accepti,
 mare gentis, diversa induere: sed Hiberi locorum potan-
 tes Caspia via Sarmatam in Armenios raptim effundunt. at
 qui Parthis adventabant, facile arecebantur, cum aliis inco-
 nus hostis clausisset, unum reliquum, mare inter et extre-
 mos Albanorum montes, aestas impediret, quia flatibus Ete-
 siaram implentur vada, hibernus caeter revolvit fluitas,
 34 palloque introrsus freto brevia litterum nudantur. interim
 10 Oredem sociorum inopem auctus auxilio Pharasmanes vocare
 ad pugnam et detrectantem incescere, adequitare castris, in-
 fensare pabula; ac saepe in modum obsidii stationibus cin-
 gebat, donec Parthi contumeliarum insolentes circummisteret
 regem, poscerent praelium. atque illis sola in equite via:
 15 Pharasmanes et pedite valebat. nam Hiberi Albanique sal-
 tutivos locos incolentes duritiae patientiaeque magis inno-
 vere. feruntque se Thessalis ortos, qua tempestate Iaso,

se friget, tum quia est sine co-
 pala. ERM.

2. accipere] profecto fuit acciere
 i. e. arcessere et advocare. LIRS.
 puto accire. GRON. recte. saepe in
 libris huius verbo substituitur accipere.
 v. Drak. ad Liv. 10 19 et 28 17.
 itaque non dubitavi recipere, ut
 alibi viri docti fecere. ERM.

4. Caspia via Sarmatam] Seneca
 Thyeste 374: aut qui Caspia for-
 tibus recludunt iuga Sarmatis. GRON.
 sunt portae Caspiae Suet. Ner. 19.
 v. Ryckius. ERM. affert M.

5. qui Parthis adventabant] nempe
 Sarmatae, qui diversa, ut dixit,
 more gentis induerant. et hodie faci-
 unt Tartari, qui ea loca tenent. LIRS.

6. mare] nempe Caspium; et res
 ita habet. extremi fines Albanorum,
 versus Sarmatiam, Caspium mare
 tangunt. ad illud usque perpetuis
 fere montibus a Sarmatis separantur:
 ergo aditus in Albaniam per litoris
 eius oram et plana vicina. sed haec
 quoque, inquit, clausa tunc Sar-
 matis, quia ab oriente Etesiae fla-
 bant et undas fluctusque in plana
 impellebant, atque ita restagnabant.
 transitus autem Sarmatis non alius

in Armeniam quam per Albanos, et
 in Albanos per illud mare. LIRS.

7. aestas] defendi potest: nam
 Etesiae ventus aestivus. sed forte
 aestus scripsit Tacitus. ERM.

11. infensare] usitatus est in-
 stare: sed infensare eodem ana-
 logia dicitur. sic 13 37: infensare
 bello Armeniam. item ut infestum
 agmen saepe Livius, sic noster
 infensum 15 10 etc. ERM.

12. modum] addi praepositionem,
 in modum, voluit Muretas, Goe-
 lotius et Acidalius. recte. prima
 verbi sequentis absorbit praeposi-
 tionem, ut saepe alibi. ERM.

14. sola in equite via] mirer ne-
 mini in mentem venisse aut solo aut
 tota, cum supra in veteres 4 82
 haeserint. sola est una, quod etiam
 sic dicitur 4 39: sola necessitudinis
 gloria usuram. ERM.

17. Thessalis ortos] Strabo 11 p.
 498, qui de oraculo item Phari
 et vetita arietis caede, his verbis:
 ἐν τῇ Μοορχῇ τὸ τῆς Λευκοθέας
 ἱερὸν, Φαίφου ἱδρυμα καὶ μαρ-
 τείον ἐκείνου, ὅπου κρὶς οὐ
 θύεται. at aliter Iustinus, qui haec
 ad Orientem Albanos deducit ex

post Evetiam Medeam gentisque ex ea Liberos; marem
mox regiam Aetiae vacansque Colchos repetivisse Mediamque de
nomine eius, et stadium Phrixum celebrant, nec quisquam
ariete sacrificaverit creditur vexisse Phrixum, sive id animal
sive navis insigne fuit. ceterum directa utrinque acie, Par-
thus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum, contra
que ignobilem Hiberum mercenario milite discerebat; Phari-
saeos integros semet a Parthico dominatu, quante minora
peterent, plus decore victores aut, si terga darent, flagiti-
um atque perfendi laturos: simul horridam suorum aetiam, pictis
saepe Medorum agmina, hinc vires, inde praedam ostendere.

35 enimvero apud Sarmatas non una vox duois: se quisque
stimulant, ne pugnam per sagittas intrent: impetu et com-
mitas praeveniendum. varie hinc bellantium species, cum
15 Parthus nequi vel fugere pari arte suctus distraheret turmas,
apudam iocibus quaereret, Sarmatae unisso arce, quo bre-
vis

37

Italiam ab Albano monte. eius verba
42 3: cum Albani foedus percus-
sit Iason, qui Herulem ex Italia
ab Albano monte, tum effugit
extincto armenta eius per Italiam
duceret, secuti dicuntur, quique me-
mores Italicae origines antevenerunt
Onopsea bello. Italiditico. pro-
tres subitavero. Lira. Iaso. M.
vulgo. Iason.

1. *vacantem* int. liberis, qui suc-
cedere parenti possint. sic *vacua*
domus apud Sall. Cat. 15 facta est
sublate filio; ubi plura. Curtius,
infra c. 51 *vacui penates*. *vacui*
Colchi, qui regem non habent. sic
vacua Armenia 12 50; *provincia*
2 76, quae praesidem non habet;
legiones 2 46, quae sine duce;
mulier vacua 13 44, quae sine
marito. ERN. aetiae M.

2. *utrinque de nomine eius*] id
aspicio, loca sive templa de nomine
eius dici. Ita Strabo l. c. p. 303.
Iasonem cum Armento Thessalo pro-
fectum usque ad mare Caspium,
eis, inquit, *μαρτυρεῖ τὰ τε ἱερὰ*
ταῖς καὶ ἅλλα ὑπομνήματα. Iaso-
nem acceperim sacella aut templa
Iasonis honori. Iustinus l. c.: *Ia-
soni totus fere oriens ut conditori*

Albanos honorum tranquillae conestunt,
quem etiam vide super hoc reditu
in Colchos; Medea rursum adsum-
pta; ut hic. *metum tetigit*. Lira.

3. *oraculum vulgo*.

7. *discerebat*] magis pro sententia
esset. *differebat*. Lira. *discerebat*
verum est. etiam alibi *discerendi*
verbo tali loco utitur. H. 4 69:
*at Iulius Auspex viam Romanam per-
cussitque bona discerebat*. adde infra
44, 12 2 et 20 et 35 et 38. v.
Oha. Misp. Nov. t. 2. sed Acl-
dallii coniecturam, paulo ante *mer-
cenarium militem legendam*, probe.
ERN.

13. *intrent*] *intrent*. M.

16. *brevius*] puta: quia Parthi
hi enim ex propinquo invalidi, quae
res P. Ventidio de illis victoriam de-
dit. Frontinus Strateg. 2 2 6: *adeo*
se admovit ut sagittas, quibus ex
longinquo usus est, non minus appli-
citas cluderet. Florus 4 9: *passus*
est hostem castris succedere, donec
absumpto iactus spatio adimeret usum
sagittarum. Val. Flaccus Argon.
2 524: *tam brevis et telo volucris*
non utilis aër. Oha. nihil impe-
dire arbitror quo minus *brevius* pro
breviter dictam accipiamus, non
dix. ERN.

vinis valent, omnia gladiisque rursus; . . . mole equestris praelii
 more, frontis et tergi vice; aliquando, ut conferta acies
 corporibus et pulu- arborum pellerent pellerentur, iniqua
 et Albaei Hiberique prensare, detrudere, accipere pugnam
 hostibus facere, quos super eques, et a propinquis valen-
 ribus pedibus afflictabant. Inter quoque Pharsmanes Oroses,
 que, dum stremit assunt aut dubitantibus subveniunt, con-
 spicui eoque gnari, clamore tota equis concurrent, instantius
 Pharsmanes; nam vulnus per galeam adegit, nec ita
 10 valuit, praelatus eqno, et fortissimis satellitum protegentibus
 saucium. fama tamen occisi falso credita exterruit Partos,
 36 victoriamque concessere. mox Artabanus tota mole regni
 ultum iit. peritia locorum ab Hiberia melius pugnatum. non
 ideo abscodebat, si contractis legionibus Vitellius, et sub-
 15 dito numero, tanquam Mesopotamiam invaderet, pactum Ro-
 mani belli faceret. tum omnia Armenia versante Artabani
 res, illicente Vitellio, desererent regem saevum in pace et
 adversis praeliorum exitiis. igitur Sinnaces, quem antea
 infensum memoravi, patrem Abdagesen affosque occultos
 20 consilii, et tunc continuis cladibus promptiores, ad defectio-

1. [equestris] equites tres M.
 2. [vice] scribo vice, et sententiam
 expedit. a Ballastio est, qui in
 Hist. fragm. more equestris praelii,
 amplexu tergis atque redditis. et
 Ing. 69: quibus illi freti, non ut
 equestri praelio, sed, ut
 eodere, sed aduorsis equis concur-
 rare, implere ac perturbare aciem.
 frontis et tergi vice i. e. alterna
 mutatione, modo frontis modo tergi.
 Etes: Muretus et Acidalius malant
 intelligi erant vel essent vel face-
 rent; quod durum est, quia com-
 mune tribus membris subiectum Ser-
 vantae. EBN.

[conferta] sic correximus, quod
 omnes edd obtinet conserta, quod
 esse vitiosum dubitari non potest,
 et non uno loco pro conferta a li-
 brariis obtunditur. Liv. 3 70:
 quibus conferta peditum acies ce-
 sisset; ubi codex Harleianus con-
 serto. 22 28: conferto agmine mit-
 tit equites. multi scripti et editi
 conserto: illud recte tacetur Draken-

horibus, quem vide, et quos ibi
 laudat. adde infra 32 34, 34 36.
 EBN.

3. pellerent pellerentur] cf. Wyt-
 tenbach. Bibl. Crit. 6 p. 65.
 11. [credita] lego didita vel didita.
 at Iosephus revera "occurrit enim
 tradit 18 2. Lirs. didita fama
 est 11 1. sed etiam H. 4 34 est
 in libris credita fama, idque con-
 tra Lipsium et Rhenanum recte de-
 fendit Gronovius Obs. 3 10 p. 520.
 vulgatum igitur et hic servandum.
 in Gesneri tamen Thes. L. L. ex
 his locis omnibus laudatur didita
 fama. EBN.

ultimi * id] nisi quid desit (pe-
 puto hercle, quoniam tota hac
 narratione belli externi concius
 Tacitus), commode restituerimus ul-
 tum ut amat ita loqui auster, et
 Sallustius Ing. 68: quam maximam
 cura ultum ire iniurias festinat.
 Lirs. recepit Richena et secuti
 editores. EBN.

28. consuli] scribe amplius. Lirs.

non trahit, affluentiſſimæ paſſim in æta magna, quàm hoc
 ſuſcepta ſubiecti, repenti, auctoriſſimæ, auctoriſſimæ, auctoriſſimæ
 nec iam aliud Artabanæ reliquum, quàm ſi quæ extenuis
 corpori euſtodes aderant, omni quique aedibus æternis, quib
 neque boni intellectus neque mali cura, ſed mercede ſcien
 tur miniſtri ſecuriſſimis. his aſſumptis in longinquæ et con
 terminæ Scythiæ fugam maturavit, ſpe auxiliæ, quæ Hyr
 canis Carmanique per affinitatem ſanctus erit: atque in
 terim poſſe Parthos abſentium æquos, præſcriptis mobiles
 37 ad paucitatem mutati. ſent. Viſitatis proſtrata Artabanæ, et
 flexis, ad novum regem popularium animis, hortatus. Tui
 daten parata ſapere, robur legionum ſeciorumque ripæ
 ad Euphratis ducit. ſacriſſimis, omni hæc ſane Romæ
 ſuocetariſſimæ daret, ille equum placando animi aduſſet,
 11 ſuocetariſſimæ daret, ille equum placando animi aduſſet,
 ſuocetariſſimæ daret, ille equum placando animi aduſſet,
 ſuocetariſſimæ daret, ille equum placando animi aduſſet,

quomodo iam colligit, si demum
ad defectionem trahit? melius Faer-
nus et Freinsheimius *construunt*; idque
non dubitari recipere, quia in M
non est *construunt*, ut id propterea
ferendum sit, sed *construit*, ut edi-
dere etiam Beroaldus, Alciatus,
Bibacanus; Aldus, Gryphus. quod
dubitari non potest e *construit* fa-
ctum: nam non raro in hac littera
lapi scribæ. v. Sclepp. Art. Græc.
p. 56. *oculus consilii* dicitur, ut
adibi *manifestus consilii*. ERM.

14. de suovetaurilibus dico ad H.
4 53. de equo res sic habet. sole-
lennis Persarum victima soli equus.
Iustitiam 1 10; solem unum esse
dem Persae credunt, et equos ei-
dem deo sacros esse ferunt. Xenophon
Anab. 4 5; καὶ ἵππον ὃν εἰλήξει
παιλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφών)
τῷ χωμαρχῇ ἀναδρέοντι κατα-
θῆσαι, οὗ ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν
εἶναι τοῦ ἡλίου, δεδιώς μὴ ἀπο-
τάνῃ. et Cyrop. 8 3; πᾶσιν
μὲν ἥγοντο τῷ Διὶ ταῦροι πᾶν-
ταλοι εἰς τέσσαρας . . . μετὰ δὲ
τούτους ἵπποι ἥγοντο θύμα τῷ
ἡλίῳ. idemque Pausaniae in Lacon.
20 notatum. at de amne nihil no-
bis lectum. sed et aliis gentibus
victima equus. apud Romanos Marti

Festus in *Equis*, et apud *Mythos*.
Florus 4 12: illi statim ante aciem
inimicato equo concipere potant apud
Massagetas item soli. Strabo 11 p.
613: ὁὐδὲ δὲ ἄλλος μὲν ἡνὺρ-
ται, τοῦτο δὲ ληκόνουσαι, pugnat
eum superioribus, quod idem Strabo
14 p. 727. de Carmanis scribit:
ὅταν τε θύουσι τῷ Ἀρῇ, ὃν Ἥρα-
κλῆς ἐσφύτατο, θύου μὲν, αἱ
enim Persis solem, quem Mithram
dicunt; deum unicuique tribunt, non
Martem, ut hic, per oblivionem
forte, Strabo. Lips. adde ad H,
4 33. Enx.

16. in modum diadematis] ad diadematis formam adpiciit; quam, si vacat, a me capto. diadema com-
mune olim insignis regum, non alius
quam fascia. tenuis cingens caput.
Boscha ep. 80: vides illum Scythiae
Tharmatiseve regem insigni capitis
decorum? si vis illum aestimare te-
tumque scire qualis sit, fasciam
solue. nullum mali sub illa laetel.
Florus 8 19: ipse veste purpurea
argenteoque baculo, et: regium in
morem fronte redimida. atque ea
fascia alba. Tacitus hic albensilus
epurvis in modum diadematis. Silius
16 241, de luba rege: regnique
insigne vetusti gestat laeva deus;

modis disparis serbes, auspiciis prosperi transgressi. qui-
dam callidius interpretantur, in illa conatus secunda neque
disturni, quia eorum quae terra caelo potest darentur cer-
dor fides, flammam instabilis natura simul ostendat omnia
raperetque. sed ponte navibus effecto transiitque exercitu,
primus Oraspiates milibus equitum milibus in castra venit,
castris quondam et Tibazio, cum Delmatici bellum confice-
ret, haud inglorius excolit, coque civitate Romana densa-
tis, mox repetita amicitia regis multo apud eum honore,
10 praefectus campis qui Euphrate et Tigra insatis amantibus
circumflui Mesopotamiae nomen acceperunt, neque multo
post Sinnaes augeat copias, et columnam partium Abdagae
gastrum et paratas reges adiit. Vitellius tentans Romana
arma satis ratus, monet Tiridaten primoresque, hinc Phra-
15 hats rex et alteris Caesaris, quos utrique pulchre, memi-
nerit, illos obsequium in regem, reverentiam in nos, deus
quisque suum et fidem retinerent. exim cum legionibus in
Suriam remeavit.

38 Quae duabus aestatibus gesta coniunxi, quo requiesce-

cingatur tempora vata albeni. Eli-
nas 11 16: regibus apud in fronte
macula, quodum diademata candi-
dant. ubi hac enarra quidam e turba
(ap. Suet. Jul. 79.) statuam Cae-
sarum coronam lauream candida fascia
praeligatam imposuit, quasi dia-
dema illi attribuit. et apud Ve-
lerium 6 2 7 Pompeio, candida
fascia crux alligatum habenti, Fa-
vonius, non refert, inquit, quid in
parte corporis sit diademata. corrigo
Egestipum B. Iud. 2 1: quid enim
sella aurea alligatum diademata
nisi regni foveat insignia? et scribo
albatumque. apud Persas paullo
aliter, quibus nec omnino candidum
diademata, nec capiti nudo circum-
plexum, sed eidari sive tiarab.
Xenophon 8 3 7r habebat Cyrus
diademata circum tiarab, uti et vo-
gnati eius idem insignia ferebant.
Curtius 3 3: Cedarum Persas voca-
bant regum capiti insignia. hoc
venerula fascia albo distincta cir-
cumbat. quae verba 44 Eninolis
pronuncio parum sana. damnat ipse
Curtius 6 6, de Alexandro: ita-

quae purpureum diademata distinctum
albo, quale Darius habebat, ca-
piti circumdedit, vestemque Persi-
cum sumpsit. si purpureum, quo-
modo caeruleum? nec sane cae-
ruleum colorem inter reges aut prin-
cipes legi, ut illic scribendum
sacces fasces? an hoc caeruleum?
ut insigne capiti tali colore fuerit,
non fascia ipsa. de medicina enim
certa alius viderit: non hic mihi
cognomen Sullae. Iars.

1. prosperi] Rheanus sic cor-
rexit. ante erat prospere. secutus
est Aldus cum ceteris. HAN.

13. M et editi adici. Ryckius
adici edidit, bene: nam sic alias
scribitur in his libris, quae argu-
mento Burmannus repudiat scriptu-
ram codicis Memmiani, optimi De-
maticum ad Suet. Aug. 20. adici
ptiam ed pr 12 1; et tamen ibi
adici editur. v. de hac scriptura
in libris Drak. ad Liv. 2 10. Eak.

15. et] ut M. mox utrique.

17. retinerent] Ita e M Fichena.
alibi retineret. HAN.

ret animus a domesticis malis. non enim Tiberium, quamquam trisennio post eandem Seisii, quae ceteros modere soleant, tempus paucos satias mitigabant, quin incerta vel abolita pra. gravissimis et recentibus puniret. eo metu Fulcinus Trio ingruentia accusatores hand perpassus, supremis tabulis multa et atrocia in Macronem ac praecipuos libertorum Caesaris composuit, ipsi fluxam senio mentem. At continuo ab accessu velut exilium obiectando. quae ab heredibus coactata recitari Tiberius iussit, patriciam libertatis alienae constantem et contemptor atque infamiae, ac scelèrum Seisii diu nescius, max quoque modo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. isdem diebus Granius Marciannus senator, a Gaio Graccho iniestatis postulatus, vim vitae suae attulit; Tattusque Gracianus praetura functus lege eodem extremum ad supplicium damnatus. hinc dispares Trebellieni Rufi et Sextii Paconiani exitus: nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata strangulatus est. haec Tiberius non mari, ut olim, divisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed urbem iuxta, eodem ut die vel noctis interiectu litteris consulum rescribere

5. *supremis tabulis*] quae testamentorum licentia adeo recepta, ut plerique ingeniorum petulantiam non alio velo exerceant. Ita Fabrianus Veiento multa et probrora in patres et sacerdotes composuit, iis libris quibus nomen codicillorum dederat, ait Tacitus. 14 50. et ab hac mente in Augusto Suetonius 56: *iocis quae quorundam invidiosis aut petulantibus laecissus contradixit edicto. et tamen de inhibenda testamentorum licentia ne senatus quidquam constitueret, intercessit.* ab hac, inquam, mente. nec viram doctum, C. Rigonius, quisquam audist corrigentem *de inhibenda scominatorum licentia.* enimvero exempla huius libertatis in extrema tabula habebis in Tacito plura. et haec autem et quae sequuntur, tantum non ad verbum convertit Dio 88 25, addita Triaxem interfecisse se ipsum. quod nescio an intellegi

satis habuerit Tacitus, an expressum ab eo per ignaviam describentium exiderit. Lips.

7. *Paetrus legebat continuum abcessum.* Ean.

13. *granius marciannus* M: vulgo *Granius Martiannus.*

16. *Trebellieni Rufi*] Illius qui, praetura functus, tutor a senatu liberis Cotylis Thraciae régis datus fuit. 2 67, 3 38. Lips.

18. video esse qui transponant, *ob carmina in principem factitata, illic strangulatus est.* quasi carmina extra carcerem facta. fallunt fallunturque. ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, et quia indicium professus erat, retentus, donec carmina exitium illi maturare. lege initium libri huius. Lips.

20. *urbem iuxta*] Tusculi, aut in Albano. Dio 88 24. Lips.

set, quam aspiciens, mandantem per domos sanguinem aut manus carnificum. fine anni Poppaeus Sabinae concessit viam, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisque provinciis per quattuor et viginti saepius impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod par negotiis neque supra erat.

40. Quintus Plantius Sextus Papinius consules sequuntur. eo anno. neque quod Lucius Aruscus morte affecti forent, assuetudine malorum ut atrox advertebatur: sed extorruit quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, eam perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu venenum hausit, prolapsusque ac moribundus festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque iam exanimis laqueo vexatae. ne Tigranes quidem, Armenia quondam potius ac tunc reus, nomine regio supplicia civium effugit. at Gaius Galba consularis et duo Blaesi voluntario exitu cecidere,

2. concessit vita] sua sponte, non facto. vide Dionem 58 25. Lirs. male, e versione latina. in Graeco est ἡδίστα mortuum esse antequam in accusatores incideret. Enn.

4. per iv et xx annos] Muretus dubium movit ex eo quod Tiberius tantum 28 annos imperavit, et Pomponius Laeko sub Tiberio octo annos praefuerit Moesiae. Sabinae Moesiae praepositus vivo Augusto a. n. 763. addita est Macedonia et Achaia a. 768, adhuc praecerat a. 779 Macedoniae et Achaiae, 4 46. sed Moesiae Pomponius Laeko, fortasse sub Sabino: nam eius iussu legionem ducit in Thraciam. item a. 782, ut patet e 5 10. unde iam anni 19 efficiuntur. quando ex istis provinciis Romam redierit, non traditur. Tacito autem credo hoc ipso anno in provincia mortuum esse; quod probabile fit ex 1 80, et clarum est e Dione, qui l. c. in actis huius anni mortem eius refert, et in provinciis fuisse ἐς ἐκείνο τοῦ χρόνου, successoremque habuisse Regulum. Enn.

8. desunt non dubie propria aliquot nomina eorum qui damnati occisique. Vertranus labentem Regem

immissa voce fulcit: eo anno, neque quod alii, neque quod L. Aruscus. sed tibi sine non bene. Lirs. suspicabar quod L. Aruscii — advertebat. particulam neque tolero: videtur enim compendium in sermone, significans non dico alia, sed neque. Lectos autem Arucios intelligo patrem una cum filio. idque erat exemplum non inter vulgaria ponendum, et quod iuridum confiare posset; quemadmodum quod Octavianus statuit in Aquilios Flores Suet. 18 et Dion. 51 2. advertebat est: convertebat id se ac movebat hominum oculos et linguas, aut saltem arcanas iracundias. ut 2 17: octo aquilae silvas petere et intrare vias advertebat imperatorem. et ibi helle eadem vox eadem inclinatione ad utrumque verbum subanditum, advertebat homines, ut exterruit homines. Gron. de nomine Aruscii vid. supra ad c. 7. Enn.

10. Vibulenus] Vibillus dicitur Dion. 58 21. Lirs.

14. positus M.

16. Blaesi] sic bene edidit Ryckius et Gronovius. arte edebatur Blaesi et Blaetio. nam in M. mox Blaetio. Enn.

Galba tristibus Caesaris litteris provinciam sortiri prohibuit. Blacis sacerdotia, integra eorum domo desolata, convulsa distulerat, tunc ut vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexere et exsecuti sunt. et Aemilia Lepida, quam Javenti Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insectata, quanquam intestabilis, tamen imparita agebat, dum superfuit pater Lepidus: post a delatoribus corripitur ob servum adulterum; nec dubitabatur de flagitio. ergo omisso defensione finem vitae sibi posuit.

41 Per idem tempus Clitarum natio Cappadoci Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abcessit, locorumque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur, donec Marcus Trebellius legatus, a Vitellio praeside Syriae cum
15 quattuor milibus legionariorum et delectis auxiliis missus, duos collis quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Davara nomen est) operibus circumdedit, et erumpere ausos ferro, ceteros siti ad deditionem coegit.

At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium et Anthemusiada ceterasque urbes quae Macedonibus sitae Graeca vocabula usurpant, Halumque et Artemitam Parthica oppida recepit, certantibus gaudio qui Artabanum Scythas inter educum ob saevitiam exsecrati come Tiridatis ingenium Roma-

42 nas per artes sperabant. plurimum adulationis Seleucenses induere, civitas potens, septa muris, neque in barbarum

1. Galba] frater est illius qui postea princeps. Suet. Galb. 3: *Caius attritis facultatibus urbe cessu, prohibitusque a Tiberio sortiri anno suo proconsulatum voluntaria morte obiit.* LIRS.

5. Druso] Germanici filio, qui perit a. 786. v. c. 23. ENN.

rettuli] nusquam id in his libris scriptum. LIRS.

insectata M: editi *insecta*.

6. intestabilis] v. c. 51 extr. ENN.

7. pater] mortuus paucis annis ante. v. c. 27. ENN.

10. Clitarum] male vulgo Clitarum. Idem Clitae Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito 12

55: nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum est. Ideo hic legitur Clitarum natio, Cappadoci Archelao subiecta. nam Cilicia cognomento Trachea proprios reges habuit ad tempora Vespasiani. cave enim, de Archelao acceperis Cappadocum regem qui pridem mortuus, et regnum eius in provinciam reductum. nescio tamen an hic Archelao eius filius fuerit, ideo Cappadox dictus. postea a Pichena monitus in scripto sic etiam esse. LIRS. cieterum M.

25. in barbarum] int. nomen, ut e sequentibus intelligitur, sive morem; quod malim. Isocrates in Eusgora *ἑσπαρραποῦν* vocat. ENN.

corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. trecenti opibus aut sapientia delicti ut senatus; sua populo vis. et quotiens concordēs agunt, spernitur Parthus: ubi dissensere, dum sibi quisque contra aemulos subsidium vocant, accitus in partem adversam omnes valeat. id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu; nam populi imperium iuxta libertatem, paucorum dominatio regiae libidini propior est. tum adventantem Tiridaten extollunt veterum regum honoribus, et quos recens aetas largius invenit; simul probra in Artabanum fundebant, materna origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit: mox consultans quonam die sollennia regni capesseret, litteras Phrahatis et Hieronis, qui validissimas praefecturas obtinebant, accipit, brevem moram precantium. placitumque opperiri viros praepollentis, atque interim Ctesiphon sedes imperii petita. sed ubi diem ex die prolatabant, multis coram et approbantibus Surena patrio more Tiridaten insigni regio evinxit, ac si statim interiora ceterasque nationes petivisset, oppressa cunctantium dubitatio

3. spernuntur M.

7. iuxta libertatem i. e. parum abest a libertate, quae contraria regum dominationi. imitatus est Thucydidem 3 62, ubi oligarchia dicitur esse ἑγγυτάτω τυραννίδι; quem locum laudavit illustrandae Cornelianae sententiae causa Muræus. idem 1 13: ἑγγύτατα τοῦ γυν ἱππάρχου. Ern.

10. materna] verissimam esse putat Ryckius coniecturam Freinsheimii corrigentis paterna. nam Artabanus diserte Arsacidarum e sanguine dicitur 2 3, nec alium Parthi nisi Arsacidem forebant (cf. c. 31), nec oppositio aliter constat. v. Freinsch. et Ryck. melius totum epitheton abesset. sufficiebat enim originae Arsacidem. sed scriptores in talibus non semper accuratissimi sunt. ceterum argumenta illa non sunt omni exceptione maiora. etiam e filiabus posterius sanguinis nostri sunt et e sanguine nostro; neque de eo dubitare Lipsius ad 3 4 extr., Gronov. ad 4 32, aut quisquam alius, quod sciam. ergo et materna

origine natus ex Arsacidis est e stirpe et genere Arsacidarum, et genus Arsacis. tamen non abhorreo a coniectura Freinsheimii, praesertim quod Arsacides dicitur. Ern.

16. Ctesiphon sedes imperii] ut Herodianus ait 3 9: ἐνθα ἦν τὰ βασιλεία τοῦ Παρθύλου. ea urbs sive pagus potius vicinus Seleucia. Strabo 16 p. 743: πλησίον δ' ἐστὶ χώμῃ Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη. ταύτην δ' ἐποιοῦντο χειμαδιον οἱ τῶν Παρθύλων βασιλεῖς. Plinius 6 30: Ctesiphontem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi. et conditorem eius Vardanem regem facit Ammianus 23 6. pugnat tamen iis Procopius de bello Persico 2 28: apud Assyrios civitates duae maximae sunt Seleucia et Ctesiphon, Macedonum aedificia. de urbis huius situ et duplici munitissima arce lege Gregorium Naz. Orat. 4 in Iulianum. Lips.

19. dubitatio et omnes] Freinsheimius mavult dubitatione, omnes: nec enim facile subandiri in tali

et omnes in unum cedebant: assidendo castellum in quod pecuniam et pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. nam Phrahates et Hiero, et si qui alii delectum capiendi diademati diem haud concelebraverant, parame-
 5 metu, quidam invidia in Abdagesen, qui tum aula et novo rege potiebatur, ad Artabanum vertere. isque in Hyrcanis repertus est, illuvie obsitus et alimenta arca expediens. ac primo, tanquam dolus pararetur, territus, ubi data fides reddendae dominationi venisse, adlevatur animum, et quae
 10 repentina mutatio exquirat. tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat, neque penes Arsaciden imperium, sed inane nomen, apud imbellem externa mollitia, vim in Abdagesis domo.
 44 sensit vetus regnandi falsos in amore odia non fingere. neque ultra moratus quam dum Scytharum auxilia conciret, pergit
 15 properus et praeveniens inimicorum astus, amicarum pacificationem; neque exuerat paedorem, ut vulgum miseratione adverteret. non fraus, non preces, nihil omissum quo ambiguo illiceret, prompti firmarentur. iamque multa manu propinqua Seleucia adventabat, cum Tiridates simul fama
 20 atque ipso Artabano percussus distrahi consiliis, iret contra an bellum cunctatione tractaret. quibus praelium et festinatus casus placebant, disiectos et longinquitate itineris fessos ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt, proditores nuper hostesque eius quem rursum foveant. verum
 25 Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, ut

oratione subiunctivum vel imperfectum. sic elegantius fore video. ac fortasse etiam sic scripsit Tacitus. sed *ro erat* aut *fuisset* non solere omitti falsum est. itaque nihil definio. EAN.

1. *assidendo*] pro obsidendo, ut supra 2 81 et 4 48 *adpugnare* pro oppugnare. accusativus a praepositione, quae in verbo est, pendet. EAN.

4. *haud*] turbas dedit hic scriptura corrupta codicis *haci*; quam Beroaldus fideliter expressit, item Alciatus. pro eo Rhenanus et Aldus dedere *non*; quod secuti sunt omnes ad Pichenam, qui recte *haud* restituit. Faernus in *navi* mutabat, addito *non*. EAN.

5. *abdagesen* M, mox 12 et 26 *abdagaeris*, pag. sq. 4 *abdagaesen*.

11. *Arsacidem* vulgo.

13. *falsos* — *fingere*] Aurlinus Victor Schotti in Constantino M: quippe *humanas mentes frustratae boni spe asperius offendantur*, cum *mutato rectore flagitioso acrumnatum vis manet*. GNON.

14. *dam*] *tum* M.

19. *adventabant* M.

20. *percussus*] sic recte reposuit Rhenanus, cum edd Beroaldi et Alciati et M haberent *percussus*; de quorum verborum solita permutatione saepe monitum est a viris doctis. Rhenanum statim Aldus secutus est. EAN.

anne obiecto, Armeniis interim Elymaeisque et ceteris a tergo excitis, aucti copiis socialibus et quas dux Romanus misisset fortunam tentarent. ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen et Tiridates ignavus ad pericula erat. sed fugae specie discessum; ac principio a gente Arabum facto ceteri domos abeunt vel in castra Artaban, donec Tiridates cum paucis in Suriam revectus pudore prodicionis omnes exsolvit.

- 45 Idem annus gravi igne urbem afficit, densa parte circa
10 quae Aventino contigua, ipsoque Aventino. quod damnum Caesar ad gloriam vertit exsolutis domuum et insularum pretiis. milies sestertium ea munificentia collocatum, tanto acceptius in vulgum, quanto modicus privatis aedificationibus ne publice quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto
15 et scenam Pompeiani theatri; eaque perfecta, contemptu ambitionis an per senectutem, haud dedicavit. sed aestimando cuiusque detrimento quattuor progeneri Caesaris, Gnaeus Domitius, Cassius Longinus, Marcus Vinicius, Rubellius Blandus delecti, additusque nominatione consulum
20 Publius Petronius. et pro ingenio cuiusque quaesiti decretique in principem honores. quos omiserit receperitve, in incerto fuit ob propinquum vitae finem. neque enim multo post supremi Tiberio consules, Gnaeus Acerronius Gaius Pontius, magistratum occepere, nimia iam potentia Macro-
25 ni, qui gratiam Gai Caesaris nunquam sibi neglectam acris

1. *elymaeisque M.*

9. *gravi igne*] idem et eodem modo tradit Dio 58 26. sed Suetonius Tib. 48 existimatur dissentire, montem Coelius nominando pro Aventino. v. Muretas ad h. l. frustra. tam quoque pecunias tribuit, cum Coelius deustus est. v. 4 64. hanc munificentiam Suetonius pertrahit, ut monuit Lipsius. ERN.

12. *milies sestertium*] sunt vicies-quinquies centena millia Philippicum. egregia munificentia, et quam mirum est Suetonio non dictam aut neglectam. nam ubi ex proposito de hac re, Tib. c. 48, *publice munificentium bis omnino exhibuit*,

proposito milies na gratuito in triennii tempus; et rursus dominis insularum, quae in monte Caelio deflagraverant, pretio restituto. sed utraque haec munificentia praevit et in Tacito narrata est: haec posterior et insignis Suetonium effugit. LIPS.

ea] in M.

13. Freinshemius sic volebat interpungi: *aedificationibus, ne publice.* ERN.

14. *templum Augusto*] v. Suet. Tib. 47 et Cal. 21, qui leviter dissentit. ille enim semiperfecta opera fuisse ait, quae noster perfecta. LIPS.

20. *cuius M.*

in dies fovebat, impuleratque post mortem Claudiae, quam nuptam ei rettuli, uxorem suam Enniam imitando amore iuvenem illicere pactoque matrimonii vincire, nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur. nam etsi commotus ingenio
 46 simulationum tamen falsa in sinu avi perdidicerat. gnarum hoc principi, eoque dubitavit de tradenda re publica primum inter nepotes, quorum Druso genitus sanguine et caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus; Germanici filio robur inventae, vulgi studia, eaque apud avum odii causa.
 10 etiam de Claudio agitati, quod is composita aetate, bonarum artium cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. sin extra domum successor quaereretur, ne memoria Augusti, ne nomen Caesarum in ludibria et contumelias verterent metuebat: quippe illi non perinde curae gratia prae-
 15 sentium quam in posteros ambitio. mox incertus animi, fesso corpore, consilium, cui impar erat, fato permisit, iactis tamen vocibus per quas intellexeretur providus futurorum. namque Macroni, non abdita ambage, occidentem ab eo deseri, orientem spectari exprobravit. et Gaio Caesari forte
 20 morto sermone Lucium Sullam irridenti, omnia Sullae vitia et nullam eiusdem virtutem habiturum praedixit. simul crebris

.2. *immittendo*] hoc verbum quo referatur, non video. nam ordo verborum est: *Macro impulerat uxorem suam Enniam illicere iuvenem amore etc.* an vitium est in *impulerat*, legendumque *instituerat*? quod verbum in consiliis talibus frequens est. *amore illicere* quid sit, dictum ad 4 3. *vincire* pro devincire. v. ad 4 10. Broterius omnia sana putat: *Macro*, inquit, *uxorem s. Enniam immittendo, eam impulerat.* sed quae est ista latinitas? quid differant *immittere* et *impellere*? ERM. *immittenda* margo M: *ipae imitando amorem. max pacto-que m. patrimonio vincere.*

4. *dominationis apisceretur*] v. Lips. ad 3 55. frustra Pichona *dominationem.* ERM.

commotus ingenio i. e. vehemens, iracundus, ferox, unda sp. Cic. Brut. 34 *inaguntur feridior et commotior.* ERM.

5. *avi*] Casaubonus ad Suet. Cal. 10 legi vult *aviae*, et intellegit Liviam, apud quam primo educatus est; quod recte reiecit Ryckius. ERM.

6. *hoc*] int. ferocis et fervidioris ingenii esse Caesum, et vitia eius premi dissimulando. ERM.

10. *composita aetate* h. e. placida et a vehementioribus animi motibus aliena, quibus obnoxii iuvenum animi esse solent. ERM.

18. *occidentem ab eo deseri*] gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullae abneganti triumphum confidenter dixit (ap. Plat. Pomp. 22 p. 625) *ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δύομενον προσκυνούσιν, ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανόμενης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινόμενης ἐκείνῃ τῆς δυνάμεως.* Ions dicti ab eo, quod plerisque populis religionis receptum salutare solem orientem, ut alibi dicam. Lips.

cum lacrimis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu, "occides hunc tu" inquit, "et te alius." sed gravescente valitudine nihil e libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans, solitusque eludere medicorum artem, atque eos qui post tricesimum aetatis annum ad internoscenda corpori suo utilia vel noxia alieni consilii indigerent.

- 47 Interim Romae futuris etiam post Tiberium caedibus semina iaciebantur. Laelius Balbus Acutiam, Publii Vitellii quondam uxorem, maiestatis postulaverat; qua damnata cum
10 praemium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit. unde illis odia, mox Othoni exsilium. deim multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem; connectebantur ut conscii et adulteri eius
15 Gnaeus Domitius, Vibius Marsus, Lucius Arruntius. de claritudine Domitii supra memoravi: Marsus quoque vetustis honoribus et illustris studiis erat. sed testium interrogationi, tormentis servorum Macronem praesedis commentarii ad senatum missi ferebant, nullaeque in eos imperatoris litterae
20 suspicionem dabant invalido ac fortasse ignaro ficta pleraque

8. in patientia] legendum impatientia Muretus putabat; quod ego non intelligo. ceterum vulgatum sanum non puto. videtur legendum intemperantia. Suet. 72: nihil ex ordine quotidiano praetermitteret, ne convivium quidem ac ceteras voluptates, partim intemperantia, partim dissimulatione. melius certe nihil succurrit. ERM.

4. solitus eludere] Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inseruit praecipis de valetudine tuenda c. 49 p. 136, sed corruptus, vereor, in numero. ἡκουσα Τιβέριον ποτε Κάλαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονώς ἔτη καὶ προτέλων λατρῶν χεῖρα καταγέλαστός ἐστιν. nam post sexagesimum annum ait, quod noster tricesimum non dubie verius. rescripserim ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη, iuvante etiam Suetonio c. 68: valetudine prosperrima usus est, quamvis a trigésimo aetatis anno arbitratu eam

suo rexit, sine adiumento consilioque medicorum. LIPS. ubi v. dicta a nobis. ERM.

8. Laetius M.

10. ariho M, mox athoni.

11. illis odiis] i. e. ipsis inter sese. quae Balbus exsecutus est accusando et damnando Othonem. GRON.

13. Satrio] ille idem est qui supra 4 34 cliens. Seiani, et nunc, ut apparet, eius eversor. LIPS. Ryckius ad c. 8 suspicatur ab eo coniurationem Antoniae patefactam, quod ipse aut nollet aut non posset principem adire. ERM.

16. vetustis hon.] v. supra ad c. 30. ERM.

17. testium interrogationi] ea qualis olim fuerit, tirones cognoscent e dictis in Clav. Cic. in h. v. mox commentarii intell. in quos, quae testes et servi torti edidissent, relatum erat. ERM.

18. praesedis] praesidiis sc. M.

- 48 ⁶⁶ *inimicitias* Macronis notas in Arruntium. igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tanquam inediā destinavisset, producere vitam. Arruntius cunctationem et moras suadentibus amicis, non eadem omnibus decora respondit. sibi satis aetatis, neque aliud paenitendum quam quod inter ludibria et pericula anxiam senectam toleravisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium invisus, non culpa, sed ut flagitiorum impatiens. sane paucos et supremos principis dies posse vitari: quemadmodum evasurum imminenti ¹⁰ *saevitiam*? an, cum Tiberius post tantam rerum experientiam vi dominationis convulsus et mutatus sit, Gaium Caesarem vix finita pueritia, ignarum omnium aut pessimis innutritum, meliora capessitorem Macrone duce? qui ut deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per scelera rem publicam ¹⁵ *conflictavisset*. prospectare iam se acrius servitium, eoque fugere simul acta et instantia. haec vatis in modum dicentis venas resolvit. documento sequentia erunt bene Arruntium morte usum. Albucilla irrita ictu a semet vulnerata, iussu senatus in carcerem fertur. stuprorum eius ²⁰ *ministri*, Carsidius Sacerdos praetorius ut in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium, et eadem poenae in Laelium Balbum decernuntur, id quidem a laetantibus, quia Balbus truci eloquentia habebatur, promptus adversum insontes.
- 49 Idem diebus Sextus Papinius, consulari familia, repentinum et informem exitum delegit, iacto in praeceps corpore. causa ad matrem referebatur, quae pridem repudiata

6. *pericula*] scriptus codex *pericularia*. an *pericula varia*? LRS. forte *pericula tot*. GRON. vix conlicit IGronovius, quod omnium minime placet. nihil addendum puto, et appendiculam illam *ria* adhaesisse e fine votis *ludibria*. alias propius scripturam esset *talia*. adde ad 1 44. EAN.

15. *conflictavisset*] pro afflictavisset. etiam passivum sic interdum licet accipere, ut in Agrio. 22: *exercitus sacra tempestatibus conflictatus*, afflictatus, male vexatus. EAN.

20. *Carsidius*] sic pro *Grasidius*

rescripsi ex his, quae dicta sunt ad 4 13. commune utriusque hominis cognomen utriusque nominis scripturae prodest. EAN.

22. *aedem paene* M.

23. *a laetantibus*] Acidalius delet a. non enim a laetantibus decretas poenas, sed eas poenas laetantibus fuisse i. e. gratas in alios. 1 59: *ut quibusque bellum invitis aut cupientibus erat*. sed quid impedit quo minus et senatores laetati sint sibi occasionem datam ulciscendae improbitatis? EAN.

assentationibus atque luxu perpulsiasset iuvenem ad ea quorum effugium non nisi morte inveniret. igitur accusata in senatu, quanquam genua patrum advolveretur, luctumque communem et magis imbecillum tali super casu feminarum animum aliaque in eundem dolorem maesta et miseranda diu ferret, urbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuventae exiret.

50 Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. idem animi rigor: sermone ac vultu intentus, 10 quaesita interdum comitate quamvis manifestam defectionem tegebat: mutatisque saepius locis tandem apud promontorium Miseni consedit, in villa cui Lucius Lucullus quondam dominus. illic eum appropinquare supremis tali modo comper-
tum. erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non
15 quidem regere valitudoines principis solitus, consilii tamen copiam praebere. is velut propria ad negotia digrediens et per speciem officii, manum complexus pulsum venarum attigit.

1. ad ea] intelligit incestum simile, quale obiectum Cicroni in Tulliolam, de quo infami sermone Servius ad illud Virg. 6 623: hic thalamum invasit natae. LIPS.

3. patris M.

luctum] anad etiam lectum? LIPS. cur lectum? immo luctum verum est. Cic. Verr. 1 44: atque ego non dubito quin, ut mihi, cui filia maxime cordi est, res haec acerba videatur atque indigna, sic unicuique vestrum, qui simili sensu atque indulgentia filiarum commoveamini. luctus communis est quem omnes parentes in morte liberorum capiunt: sequitur deinde de praecipuo feminarum et matrum. mox alia in eundem dolorem dicta, ut 11 3: verba in eandem clementiam. ERM.

5. diu ferret] emendo differret, coniunctis vocibus, quas diduxerant. LIPS. probant Acidalius, Ryckius. sensus est: spargeret in omnes qui aderant. putem tamen etiam vulgati commodum sensum esse, si accipiatur pro iactaret, sc. sermone; quomodo ferre saepe dicitur apud Livium, nostrum et alios.

virī docti ac Schefferus in Obs. Misc. t. 8 p. 291 diu ferret. ERM.

7. exiret] forte exisset. ferri tamen et vulgatum potest. ERM.

8. iam vires, nondum diss. dcs.] manifesto imitatur Livium 1 25: Romanas legiones iam spes tota, nondum tamen cura deseruerat. ERM.

12. in villa cui] de ea fere his verbis Plutarchus in Mario c. 55 p. 424: villam in Misencensi Marini amoenam et mollius exstructam possidebat quam deceret virum militarem et tot bellorum victorem. eam atque LXXV CIO denarium misisse Corneliā, nec multo post L. Lucullum quingentis milibus denarium et ducentis. tantum brevi luxuria crevit, et civitas invaluit in abundantes opes. LIPS.

17. officii] necio an oculi. ea quidem mens. Suet. 72: cum manum sibi osculandi causa apprehendisset. LIPS. vulgatum quoque retum et verum est. idem Suet. Caes. 82: assidentem conspirati, specie officii, circumsteterunt. sed officium h. l. est in osculando. ERM.

neque fefellit; nam Tiberius, incertum an offensus tantoque magis iram premens, instaurari epulas iubet, discumbitque ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum nec ultra biduum duraturum Macro-
 10 roni firmavit. inde cuncta colloquiis inter praesentes, nuntiis apud legatos et exercitus festinabantur. septimo decimo calendis Aprilis interclusa anima creditus est mortalitatem explevisse. et multo gratantium concursu ad capienda imperii primordia Gaius Caesar egrediebatur, cum repente af-
 10 fertur redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandae defectioni cibum afferrent. pavor hinc in omnes; et ceteri passim dispergi, se quisque maestum aut nescium fingere; Caesar in silentium fixus a summa spe novissima exspectabat. Macro intrepidus opprimi senem iniectu multae vestis
 15 iubet, discedique ab limine. sic Tiberius finivit, octavo et
 51 septuagesimo aetatis anno. pater ei Nero, et utrinque origo gentis Claudiae, quanquam mater in Liviam et mox Iuliam familiam adoptionibus transferit. casus prima ab infantia

1. *neque fefellit: nam Tiberius*] non magis hic opus plaustris castigationum quam plaustris nugarum, quas saepe castigationibus opponit Salustius. *neque fefellit*, omnino vult: intelligi *Tiberium* vel *Chariclem*. neque latuit, inquit; neque hoc egit ita cante ut Tiberius non sentiret dolum et aequa sua sentari. argumentum huius rei et Chariclea et qui circa erant interpretabantur, quod tenuit hominem quasi coena viatica prosecuturus, et apparatus epulis secum discumbere iussit, et solito longius in triclinio duravit, ut enim ambiguum redderet, seseque firmiorem probaret quam fortassis arteria promississet. quidam gnari morum eius, et quantopere molles intima sua nosci, etiam gravioriter offensum dicebant, et ut hoc quoque dissimularet, magis benignitatem et amici honorem fingere. hinc apparet vis et necessitas particulae, neque ad divinos eundum. GRON.

5. *firmavit*] v. ad c. 6. ERN.

6. *xvii*] haud dubie *septimodecimo*, ut malebant antiqui: neque

aliter apud Suetonium scribendum et praenotandum c. 73. GRON. latius IGronovius firmat parentis emendationem consuetudine Taciti, et scriptura codicis xvii, quam *decimo septimo* expressit Beroaldus. ego scripturam codicis reposui, sed ea sic et legenda ut Gronovius voluit. de die ipse vide dicta ad Suet. 73. ERN.

15. *viii et lxx aetatis anno*] vel, ut Victor, post septuagesimum octavum annum et mensem quartum. Dio tamen annis toto diversus ab istis, qui a. o. ait vixisse *ἐντὶ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ μῆνας τεσσαράς καὶ ἡμέρας ἑννέα*. et hercle verius, si Sneto o credendum et actis; qui natum Tiberium ponunt a. u. 712, Muna io et Lepido coesa, xvi cal. Decemb. es. mortuus autem est consensu omnium a. 790, xvii cal. Aprilis. quanquam et Dionis rationes non plane ad eum calculum pariaveris. LIPS.

17. *in Liviam — transiit*] non quod ipsa adoptata sit, sed quod pater. et tamen transisse in Liviam familiam dici potest, ut Tiberius

incipites. nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti privignus introiit, multis aemulis conflictatus est, dum Marcellus et Agrippa, mox Gaius Luciusque Caesares viguere. etiam frater eius Drusus prosperiore civium amore erat. sed maxime in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudiciam uxoris tolerans aut declinans. deinde Rhodo regressus vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanae arbitrium tribus ferme et viginti obtinuit. moram quoque tempora illi diversa: egregium vita
 10 famaue, quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit; occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. idem inter bona malaue mixtus incolami matre; intestabilis saevitia, sed obiectis libidinibus, dum Seianum dilexit timuitve; postremo in scelera simul ac
 15 dedecora prorupit, postquam remoto pudore et metu suo tantum ingenio utebatur.

LIBER UNDECIMUS.

Breviarium. Valerius Asiaticus fraude Messalinae et Vitellii evasit. advocatis praemii modas pro patrociniis definivit. Parthorum res intestino regum dissidio turbatae. Iudi saeculares Romae editi. litterae tres novae a Claudio repertae, et ea occasione de primis litteris. Italus Cheruscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniae praeficitur, et ipsam militemque severo regit. Curtius Rufus triumphalia assequitur, deque ipso viro, de quaestorum munere et numero. Galliae proceres iam plenum civitatis Romanae adipiscuntur. patricii angentur. Iustrum comeditur. Messalina impudicissima seminarum, amore vecors, Consilio palam

apud Suetonium c. 3 insertis ei familiae dicitur. v. ad 5 l. deinde pro *transierit* hand dubie legendum *transierat*. ERN.

6. *inducitiam* M.

tol. aut declinans] toleravit in urbe et coram; declinavit, cum Rhodum secessit. LIPS.

9. *regegiu*, *occultum*, *subdolum*

commode atque eleganter referri ad *ro tempus* docuimus Obs. 1, 2. GRON.

13. *intestabilis*] Muretus *inde stabilis*: tum vagam inter bona malaue fuisse, mox in saevitia stabilem et firmum. adde 5 3. sed cave vel sic vel quidquam mutet: nam *intestabilis* detestabilis. GRON. sic dicitur supra c. 40. ERN.

subit. res ad Claudium deferretur, qui in uxorem et administratos libidinum impubli libertorum animadverit.

Haec gesta annis fere duobus, CValerio Asiatico MValerio Messala, AVitellio LVipatano consulibus, Lips.

nam Valerium Asiaticum, bis consulem, fuisse quendam adulterum eius credidit; pariterque hortis inhians, quos ille a Lucullo coeptos insigni magnificentia extollebat, Suillum accusandis, utrisque immittit, adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem benevolentiae mōneret Claudium cavere vim atque opes principibus infensas; praecipuum au-

1. hunc librum ἀξέφαλον esse ac moneri quidem necesse est. de sunt autem, a fine libri 6 ad huius initium, res gestae annorum circiter decem, in quibus CCaligulae principatus in universum, et Claudiani imperii primores anni sex perierunt. olim adolescens contexi Caiarum historiam et initia Claudii Corneliano exemplo stiloque. distuli aut apravi edere. postea in migrationibus meis, ut alia quaedam, periit mihi hic labor, fraude an casu, non dicam. Lips.

2. eius] Poppaeae, ut apparet. Lips.

3. coeptos] libri veteres emptos. Idem extollebat, non, quod Rhenano supponere visum, excolebat. Luculliani horti infra saepibus nominati; et in principis res pervenerunt, manseruntque ad aetatem Traiani. de his quidem Plut. in Luc. c. 81 p. 518: ὁπὸν καὶ νῦν, ἐπίδοσιν τοιαύτην τῆς τραυῆς ἐχούσης, οἱ Λουκουλλίανοι κηποι τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. Lips. alii tamen codices a Pichena et Schotto inspecti coeptos; quod verum est. atque hoc est etiam in prima ed, quanquam vitio operarum est captos pro coeptos; item Puteolani et Rivii. mox pro extollebat frustra Rhenanus scripsit excolebat, ut etiam est in ed Puteolani, quam haud dubie veteris editionis nomine intelligit Rhenanus ad h. 1, nisi Rivianam dixit, quae pariter sic habet. extollebat est agebat, insigniores reddebat, or-

nabat. 6 42: Τυρίδατεν extollunt veterum regum honoribus. adde ad 15 21. Rhenanum tamen recentus est Aldus, Gryph. Ean.

4. Sosibius] nescio an ille sit qui Arnobio nominatus l. 4 p. 144. nam ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius Herculeum cruciatum retulisse pronunciat. Itemque Clementi Alex. ad gentes p. 10. Suidas etiam Heteratoris meminit hoc nomine in Σωσίβιος. Lips. libertus, paedagogus, sive etiam servus adhuc. Anicetus libertus, Neronis olim educator, est 14 3. tales educatores ap. Cic. Planc. 33. mentio etiam educatoris in inscriptione ap. Murat. p. 102 11. Ean. Britannici M.

6. vis est potentia, quo sensu non uno loco dixit noster. vis Parthorum 2 60. est potentia Parthorum. de infensa vid. ad 634. Ean. auri] in vulgatis est caveri. et turbant in restituendo loco Rhenanus et Maurus. mihi verae lectionis auctor Farnesianus liber in quo caveri, e littera superius adpicta; et historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico causa necis. Dio 60 27: ὁ δ' Ἀσιατικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλουτοῦ, ὅπῃ οὐπερ καὶ ἀπέθανεν. et si otium est, adde reliqua, cum iis quae apud Zonaram 11 9 excerpta. auri vis optima dictio, quam iterum usurpat noster 16 1: specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur. quod Vertranus interpunctione invari locum existimat, per speciem b. mōneret, Clau-

ctorem Asiaticum interficiendi Caesaris, non extirpasse concionem populi Romani, fateri, gloriamque facinoris ultro potere; clarum ex eo in urbe, didita per provincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quando genitus Viennaee multisque et validis propinquitatibus subnixus turbare gentiles nationes promptum haberet: at Claudius nihil ultra scrupulum

diem caveret, etiam atque opes, quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium, clare sequentia aspernantur. denique quid hoc sit, vim esse principibus infensam? quasi non civis etiam e plebe. nam omnis certe vis omnibus mala. Lirs. ADD. repugnarent mihi quidam e supervacuo in verissima emendatione, quam probet iis vel Aristoteles Poeti. 4 11. οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, λαγνός καὶ πλοῦτος καὶ φίλων καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἀρχεσθαι οὔτε βούλονται οὔτε ἐπίσταται. ex quo vides Sosibium nimis vere monuisse aurum et opes principibus infensa. Lirs. sic (auri) esse in Mª Pichena confirmat, negant alii [ut Furia] et ibi esse caveri, quod restituit IGronovius estque in ed pr^a Puteolani, sed moneret, desiderat aut caveret, quod est in A, aut cum G caverre. sic 4 67: qui monerent perfugere ad Germanicos exercitus. video quidem a Salincrio laudari orabant omni iusidias, e 13 13, sed ibi M^a cavere, idquo recte repositum a Pichena. igitur non dubitavi et hic sic rescribere. si quis tamen malit ex A caveret, non valde repugnem. sed tamen caveret videtur esse correctio librarii, ita affecti ut Pichena ad 13 3, h. e. putantis infinitum vitiolum esse. EAV.

1. interpunxi post *Caesaris*, ne sequentia a praecedentibus pendeant. nam caput est duplex, primum quod auctor praecipuus fuerit Caesaris interficiendi, alterum quod id etiam palam tulerit in concione; idquo non animadversum, quia Tacitus non dixit *nec ext.* sed id non erat necesse. EAV.

concionem ex scriptis legas *concione* i. e. in concione, quod

autem ait praecipuum auctorem interficiendi Caesaris Asiaticum, addicit ei Seneca de Tranq. 2 18. *ea referam quae illum. (Caium) exitio dederunt. Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum et vix aequo animo alienae contumelias laturum. huic in convivio, item in concione (forte cognitione, cum videlicet adsector ei consiliariusque Asiaticus esset) clarissima voce, qualis in concubitu esset uxori eius, obiecit. di boni! hoc virum audire, principem scire, et usque eo licentiam pervenisse, ut non dico consulari, non dico amico, sed tantum marito, princeps et adulterium suum narret et fastidium? vide Iosephum Ant. 19 1 20. Lirs. Rhenanus e B. volebat concionem, quod est etiam in ed pr^a, sublato *mx fateri*; quod non quidem ab ipso; sed ab aliis tamen in textum receptum, etiam Lipsio. quod nunc est, restituit Pichena e libris, estque in G, etiam in ed Puteolani et Rivii. de re ipsa vide narrationem Dionis 59 30. ceterum res hic invidiose augetur. nam proprio non fassus est tale quid, sed se optare dixit ut interfecisset ipse Caium. locus Senecae a Lipsio allatus extat de Constantia c. 18. EAV.*

3. *didita* sive *mayis didita*. Lucretius 4 240: *rerum simulacra feruntur undique et in cunctas iaciuntur didita partes*. Virgilius 8 132: *cognatique patres, tum terris didita fama coniungere tibi*. Lirs. sic Faernus, et G a prima manu, et M^a, unde recte receptum, confundantur haec verba a librariis non raro. apud Virg. Aen. 7 144 *pro diditur libri permulti deditur*. vide ibi viros doctos. EAV.

6. *promptum*] alter V *porpretti*.

iatas, citis cum militibus, tanquam opprimendo bello, Crispinum praetorii praefectum misit; a quo repertus est apud
 2 Baiae, vinculisque inditus in urbem raptus. neque data senatus copia: intra cubiculum auditur, Messalina coram, et
 3 Suillio corruptionem militum, quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppaeae, apostremum molliam corporis obiectante. ad quod victo silentio prorupit reus, et "interroga" inquit, "Suilli, filios tuos: virum esse me fatebuntur." ingressusque defensionem,
 10 commoto maiorem in modum Claudio, Messalinae quoque lacrimas excivit. quibus abluendis cubiculo egrediens monet Vitellium ne elabi reum sineret. ipsa ad perniciem Poppaeae festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent, adeo ignaro Caesare ut paucos post
 15 dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percunctaretur cur sine uxore discubisset, atque ille funotam fate

nihil elicio, quod anteferam rplgatae.
 LIPS. habere M^a.

3. data senatus copia] interpunctio vulgata indicat pro ablativis accipi verba; quod etsi non plane alioquin, tamen potius pro nominativis accipienda. ita et elegantior oratio et Tacito dignior. ei rei interpunctionem accommodavi. ERM.

5. Suillio — obiectante] sic BGM^a, Puteolanus, Rivius, Beroaldus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, Gryphius. ERM. Lipsius Suillus — obiectare.

in omni flagitio] Rhenanus malebat in omne flagitium, ut supra ad scelus corrupta 4 10, ad facinus omne H. 1 72. verum puto melius certe quam quod Grutero placebat, omni flagitio; quod tamen ferrem, si ante rō et abesset. ERM.

7. postremum] adverbialiter. 1 74: perniciem aliis ac postremum sibi invenere. G habet ad postremum. non male: sed rō ad videtur natum ex eo quod mox sequitur ad quod. ERM.

molliam corporis] impudicitiam. probra corporis dixit 6 24. sic molli Suet. Cal. 56. v. Burm. ad Phaedr. 4 14. adde 14 49. ERM. victo] veteres indicto. recte, ut prorupisse ad loquendum intel-

ligamus, etsi silentium ante insum. LIPS. quia codices optimos auctoritas habet rō victa, quid moramur alterum, quod utramque versabit, nihil ex eo sani exculpes? nec placet tamen quod Salinerius et Pichena scribunt Asiaticum, vixisse silentium. qui enim ἀποκρησσει nec rō continet diutius, sed vincitur, non vincit. Itaque silentium eius victum est ab impudentia Suillii. victo silentio est victa patientia. GRON. editio prima inito. an finito fuit? confundatur enim in libris inito et finire. v. Drak. ad Liv. 35 7, 44 34. finis silentii est apud Cic. Marc. 1. sed victo melius, eo sensu quo Gronovius vult. ea lectio praeter BGM^a est in ed. Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi. indicto, quod in scriptis et editis quibusdam reperitur, nihili est. ERM.

8. filios tuos] quos indicat molliam infames esse. vir opponitur patheticis, cinuedis. sic apud Suet. Vesp. 13: ego tamen vir sum. ERM. esse me M^a: vulgo me esse

13. subditos M^a.

16. discis hinc uxores vulgo adhiberi solitas ad convivia. Aemilius Probus in praef. quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in

3 responderet. sed consultantis super absolutione Asiatici, sicut Vitellius, commemorata vetustate amicitiae utque Antoniam principis matrem pariter observavissent, dein percussis Asiatici in rem publicam officiis recentique adversus Britanniam militia, quaeque alia cunctandae misericordiae videbantur, liberum mortis arbitrium ei permittit; et secuta sunt Claudi

convivium? et olim quidem cubantibus viris sedere solitae (ut Servius ex Varrone notat ad Ving. 7 176: *perpetuis soliti patres considere mensis*, et Valer. Max. 2 1 2 de matris. vita), potius etiam accumbere. In accubitu ille mos, ut recumberent in sinu virorum. Ovidius ad proellam, quae cum viro caenatura, Am. 1 4 5: *alteriusque sinus apte subiecta fovebis?* incipit collo cum volet ille manum? iterumque v. 36: *nec premit indignis sinu tuo colla lacertis, mite nec in rigido pectore pone caput.* sed et amicae puerique messorum non aliter iacebant apud amatores. id vocabant interiorem iacere. Scipio in orat. adv. Gallum ap. Gell. 7 12: *qui in convivio adolescentulus cum amatore, tam chitridota tunica interior (etsi Agelli in libris inferior scriptum: non item male) accubuerit, cumque quisquam dubitet quin idem fecerit quod cinaedi facere volunt?* itaque arguit ecce mollitiam a decubitu ipso. Suetonius Gaes. 49 Caesarem et Dolabella dictum ait *spondam interiorum regiae lecticae*, non ab alia causa, ne interpretes ultra elincinentur. eodem faciunt Tranquilli verba de Cail libidinibus c. 24: *cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque convivio singulas infra se vicissim collocabat, uxore supra cubante*, nam sorores infra se, i. e. in sinu, collocabat, quasi iustas uxores, legitima consorte loco pulsa, nec aliud Cicero significat ad Div. 9 26: *infra Entrapellum Cytheris accubuit.* Livius 39 43 de scorto: *tum illam infra eum accubantem negasse unquam vidisse quemquam securi ferientem.* ubi liber optimus in terra even, ut videatur falsae

intrin. et forte sic in prioribus. Lirs.

atque ille f. f. responderet] non potest hoc cum praecedente ira cohaerere, ut responderet ab ut pendat. nam ignorantia Caesaris non potuit facere ut Scipio sic responderet. sed Scipio sic respondit rei tegendae causa, ne Caesarem epulantem perturbaret aut Messallinam irritaret. scribendum arbitror respondebat vel respondit. Acellius vidit, qui corrigit respondere. Enx. cf. c. 12 vacuoque adultero potiretur, 34 exemploque eius Largus Caecina uteretur, 14 83 et constantes in partem agminis acciperet, 14 34 plaustrisque imponerent, 15 16 contraxit prodidit.

1. consultantis v. mox notam ad v. permittit. Enx.

2. Antoniam] de qua lapis Romae (ap. Grut. p. 236.) Antoniae Augustae Drusi sacerdoti. divi Augusti matri. Ti. Claudi. Caesaris. Aug. p. p. Lirs.

3. percussit M.

4. britanniam M.

5. liberum ei] satis confusa ista, ut pleraque omnia hoc libro; quem scio interpolatum a mala et imperita manu. sententia tamen haec ex Diono 60 29, ut subornatus Vitellius, quasi Valerii nomine culpam agnosceret, peteret mortis arbitrium; idque a Claudio concessum. Lirs.

ei] B illi. vulgo ante mortis ponunt pronomen,

Interpres est qui mavult super supplicio quam super absolutione: neque enim se capere quo colore Vitellius potuerit effundere lacrimas ob novissimum amici casum, et mortem eius decernere, si princeps ostendisset se ad mitiora incli-

nare. non legat, aut intellexerat parum, quae praeclare hic Mercesen. et miros ipsum Lipsium admonendum fuisse. Tacitus enim superviasimo lepore, in re inexpectata narranda, verbis quoque utitur quae illudant *παρὰ προσδοκίαν* et fallunt expectationem legentis; et tamen suum illud *σεμνόν* servat. etiam Messallina commota erat, quae iure iniuria perditum volebat Asiaticum; modum Claudius, cui nullum in eum proprium erat odium. ergo auditis partibus rogatur sententias, aliquid iocit ex quo apparebat, placatum, et absolventes aequis auribus admissurum esse. hic Vitellius memor praecepti Messallinae, docuit quid esset apud Tacitum alibi, *persimul inimicorum laudantes*, quid *ornandum et tollendum*, mirificaque machina hominem *μετέωρον* et instabilem circumegit. lacrimae enim illae detestabiles, et commemoratio amicitiae meritorumque rei, et captatio misericordiae fidem ei fecere benevoli; qui mox idem petens pro beneficio et rei et suo nomine voluntariam mortem, duplici miserum praecindicio gravat, tanquam qui semet ipse, et quem homo benevolentissimus ac precator supplicio dignum agnosceret. id satis fuit Claudio, perinde hic ut prius, *nil ultra scrutato*, et iamdudum quae dixisset ipse Asiaticus oblito. sed quemadmodum hic eventus, contrarius principio totiusque actioni Vitellii, frustratus est haud dubie quotquot in consilio erant fraudis ignari, multosque Romae, dum fama facti seritur, ita Tacitus etiam facete supplantat legentem, atque eo ipso eius attentionem excitat, mirantemque ac destitutum indignitatem negotii, scelus Vitellii, vanitatem cruentam Claudii aut cogitando invenire aut aliunde exquirere compellit. illa enim omnia, consultans super absolutione princeps, fletus Vitellius, amicitia, patrona communis et eadem principis mater, res gestae domi bellicae, misericordia implorata, calculum album large promittebant, quum subito, velut scorpii cauda, niger apparet: *liberum ei mortis arbitrium permisit*.

hoc est, rogavit principem et suum et Asiatici nomine, ut ei tanquam confesso convictoque concederetur sponte mori, non *σπ. σπ. σπ. σπ. σπ.* rursus *εἰσπνεύμενος*; et secuta sunt Claudii verba in eadem clementiam. itaque locus hic mihi videtur singularis, et cui antiqua illa *l. vel x* praefigi debent: tantum abest ut accensandus aut labefactandus sit. GRON. de re nihil habeo quod contra dicam. sed an istius facetae supplantationis Cornelianae pars etiam est recedere a regulis grammaticis, et fallere lectorem, verbum adiungendo quod superioribus nullo modo conveniat? miri sunt interdum doctissimi homines. cum in mentem venit, omnia possunt non modo defendere, sed etiam exornare, ut pulcherrima sint. ego nullo modo inducere possum animum, ut credam Tacitum dixisse *Claudio consultanti super absolutione Asiatici, Vitellius ei liberum mortis arbitrium permisit*. viri docti omnes tantum in verbo permisit adhaesere; quod ego non repugnam accipi posse pro *petit ut permittatur*. sed constructio tota vitiosa est, idque voluit Lipsius, qui aliqui et ipse sensum loci satis perspexit; neque narratio perfecta est. itaque saltem *consultante* legendum, vel *consultantibus*, quod prope magis placet; et tum *permisit* erit permittendum censuit, quamquam id ipsum aptius foret, si de damnatione Asiatici consultatio esset. cui hoc non placet, poterit cum Acidalio *commemorata vetustatem*. qui tamen ultima etiam sic ordinat: *secuta sunt Claudii verba in eadem clementiam; et liberum ei mortis arbitrium permisit*. ex quo nova difficultas oritur. neque enim apparet quid Vitellius voluerit et quomodo absolutionem impedierit, quod sane nec lacrimis nec meritorum commemoratione fieri potuit. nec ei rei conveniunt sequentia, quae arguunt duriora consilia fuisse. quorsum enim Caesari opus de clementia dicere, si de absolutione actum erat? an quia ante dictam commotum Caesarem fuisse, putarunt librarum condemnationem esse alienam,

cognomentum. at causa necis ex eo quod domum suam Mnesteris et Poppaeae congressibus praebuissent. verum nocturnae quietis species alteri obiecta, tanquam vidisset Claudium spicea corona evinctum, spicis retro conversis, eaque imagine gravitatem annonae dixisset. quidam pampineam coronam albertibus foliis visam atque ita interpreta-

2 59; qui tamen Livii equites illustres male, huc trahit cum Pichena. ERM.

quibus *Petra cognomentum*] a quibus ala Petrina, opinor, nominata H. 4 49, itemque in Notitia imperii c. 89. LIPS.

at] *Ma ac* (?). non sane satis aptum h. l. *at*, quod deleri aut pro eo et legi volebat Acidalius; nec magis ac placet. fortasse Tacitus scripsit quibus *P. cognomentum* vel *cognomen*, ut habet ed pr, *erat. causa etc.* terminatio verbi *cognomen* potuit absorbere primam syllabam *rou erat*. neque semper verbum substantivum omittit Tacitus. 3 1: *quorum utrique cognomentum Geminus erat.* deinde delavi ex eo, quod non est in G, ed Puteolani, Beroaldi, Alciati, Rhenani, Aldi, nec satis dignum Tacito. ERM. B habet.

2. *Mnesteris et Poppaeae*] veterum editionum lectio, *Valerii et Poppaeae*, apta sane ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum adulterium Poppaeae, et forte equitibus istis, quod interpretes et administri. libri tamen scripti *Nesteris* aut *Nestoris*. ex quo Rhenanus *M. Nestoris*, nec recte. germanum illi pantomimo nomen *Mnester*; vel lapidis fide, qui in aedibus Crepanicorum Romae (ap. Grut. p. 615) *Ti. Iulio Aug. l. Mnesteri*. nescio ergo an Poppaeae etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi; in quo et Messallina deperit. ceterum haec Poppaea illa est, quae cunctas aetatis suae feminas pulchritudine supergressa gloriam reliquit filiae, quae scortum sive uxor Neroni. quam genuit ex priore marito, TOLLIO. LIPS. Rhenanum secutus est, ut solet, Aldus. ego veterem lectionem, quae etiam Ryckio placebat, restitui; estque in G. de Valerii et Poppaeae adulterio quaestio erat, non Mneste-

ris. is nec accusatus nec damnatus tum erat; quod necessarium foret, si hic nomen eius locum haberet. ERM. *asteris Ma, B maeisteris* vel *in nesteris*.

4. *spicea corona*] quae Cereris propria, et sacerdotum item Arvalium, ut Plinius notat 18 2. corona ea, alias non infelix, omen triste habuit, quod spicis esset retro conversis; sicut quod ante pagnam in Philippis corona inversa Cassio imposita. LIPS.

5. *dixisset*] frustra *praedixisset* vel *significari dixisset* Rhenanus, et *praedixisse* Heinsius. nam et dicere ponitur pro *praedicere*, ut Heinsius ipse docet ad Virg. Ecl. 1 17, et locis ibi citatis. huc referebat etiam Burmannus locum Virg. Aen. 7 370: *sic dicere divos*; ubi tamen hoc sensu dici non puto. porro illud quoque non probandum, quod pro *gravitatem* Ursinus et Muretus volunt legi *caritatem*, quomodo etiam hunc locum laudat Burm. l. c. nam *gravitas annonae* est etiam 6 13. nempe *gravitas* dicitur de omnibus quae male affecta sunt, non bene se habent; unde *gravitas corporum* apud Cic. Tusc. 3 1. adde Acad. 2 (4) 17, quod bene contra Bentleium *pravitatem* corrigentem defendit Schultens *ὁ μωραχτῆς* in Comm. ad Prov. Salom. c. 25 extr. idem de Fla. 4 12: *gravitate membrorum et cruciatu dolorum si quis quem leat*. v. Davies. ERM.

pampineam coronam] consentit cum interpretatione huius somni Artemidorus 1 79, ubi observat coronam e vite praeter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare propter pampinos implicatos et inflexos. similia crimina valuisse apud Constantium, non incite Ammianus narrat 15 3. *Mercurius somniorum appellatus comes . . . si*

tum tradidere, vergente auctumno mortem principis ostendi. illud haud ambigitur, qualicumque insomnio ipsi fratrique perniciem adlatam. sestertium quindecies et insignia praeturae Crispino decreta. adiecit Vitellius sestertium decies Sosibio, quod Britannicum praeceptis, Claudium consiliis iuaret. rogatus sententiam et Scipio, "cum idem" inquit "de admissis Poppaeae sentiam quod omnes, putate, me idem dicere, quod omnes", eleganti temperamento inter coniugalem amorem et senatoriam necessitatem.

5 Continuus inde et saevus accusandis reis Suillius, multique audaciae eius aemuli. nam cuncta legum et magistratum munia in se trahens princeps materiam praedandi patefecerat. nec quicquam publicae mercis tam venale fuit quam advocatorum perfidia, adeo ut Samius, insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suillio datis et cognita praeveraricatione ferro in domo eius incubuerit. igitur incipiente Gaio Silio consule designato, cuius de potentia et exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legem-

per quietem quisquam vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius patulis imperatoris auribus infundebat. et ob hoc homo, tamquam inexpiabili obnoxius culpa, gravi mole criminis pulsatatur. haec augente vulgatus fama, tantum aberat ut proderet quicquam visa nocturna, ut aegre homines dormire sese praesentibus faterentur externis; macrebantque docti quidam, quod apud Atlantaeos nati non essent, ubi memorantur communis non videri. LIPS.

1. *vergente*] *F vertente*. LIPS. illud mellis. ceterum verbum *ostendi* eleganter de praedictionibus et significationibus futuri. mox *G ambigebatur*. ERN.

7. *sentiam*] si haec scriptura Taciti, in qua nemo haereat, unde monstra lectionum, quae sunt in his? *Ma assenescitiam*; ex quo in ed prima *assenescitiam* expressum. alii duo codices Medicei *assentiam*, *G sententiam*. *sentiam* Puteolanus Rivius. ERN. B *assentiam*.

8. *eleganti temperamento*] etenim haec duplicem sensum habent. alte-

ram dignum amore coniugali: nemo credit vera esse quae Poppaeae obiecta sunt, nemo probat factum, nec ego. alterum periculo vitando aptum: credo quae obiecta sunt, et eadem quae ceteri senatores decerno. *elegantia* autem est in eo quod *figura* est in his verbis, ut Suetonius vocare solet, eaque prudenter adhibita; in quo ipso est *elegantia*. thrones videant Clavem Cic. in h. v. Rivius deceptus vitiosa interpunctione (*idem dicere: quod omnes*), addidit de suo *interpretati sunt*. omnino pessime in hac editione textus interpunctus est: sed fere ut in Puteolani editione. ERN.

12. *F nece refert pro munia*. deleo vero utrumque, ut glossema, scriboque *cuncta legum et magistratum in se trahens*. LIPS. male. supra 1 2 de Augusto: *munia senatus, magistratum, legum in se trahere*. ERN.

16. *incubuerit*] ed pr *succubuerit*, et mox *potentiae exitio*. sed vulgatum est iam apud Puteolanum. ERN.

18. et omittit Ma.

legemque Cinciam] certa ea

que Cinciam flagitant, qua cavetur antiquitus ne quis ob
6 causam orandam pecuniam donumve accipiat. deinde obstre-
pentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Sullio
Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens,
5 qui famam et posteros praemia eloquentiae cogitavissent pal-
cherima. alioquin et bonarum artium principem sordidis
ministeriis foedari. ne fidem quidem integram manere, ubi
magnitudo quaestuum spectetur. quodsi in nullius mercedem
negotia eant, pauciora fore: nunc inimicitias accusationes

scriptura ex libris et historia. legem de donis et muneribus (mune-
ralem apte Plautus dixit apud Fe-
stum) tulit MCincias tribunus plebis
a. u. 549. retulit iterum Augustus
evanescentem vetustate, et firmavit
novo consulto senatus. Dio 54 18:
καὶ τοὺς ῥήτορας ἀμισθὲς συναγο-
ρεύειν, ἢ τετραπλάσιον ὅσον ἂν
λαβῶσιν ἐκτίνειν ἐκέλευσε. noto
eo, ne quis miretur, cum plebiscitum
fuerit, vocari senatusconsultum a
Tacito 13 42: eius opprimendi gra-
tia repetitum credebat SC poena-
que Cinciae legis adversus eos qui
pretio causas oravissent. et Plinio
ep. 5 21: *causa dilationis* Nepos
praetor, qui legi de muneribus prae-
posuerat breve edictum, admonerat
accusatores, admonerat reos, exe-
cuturum se quae SC continerentur.
suberat edicto SC. hoc omnes qui
quid negotii haberent, turare, prius-
quam agerent, iubebantur nihil se
ob advocacionem cuiquam dedisse
promississe cavisse. his enim verbis
et mille praeterea et venire advoca-
tiones et emi vetabantur. sed id
SC credo fuisse a Traiano. cetera
super hac lege vide apud Manutium
de legg. 18, cuius scriinia non com-
pilo. legem Titiam quisquis hic re-
posuit (ea enim scriptura in vulga-
tis), Rhemmiae poena dignus ipso.
Lips. Cincia ed princeps. sed BG et
ed Puteolani, Beroaldi, Alciati,
Rhenani, Aldi Titia. male. notus
est Fr. Brummeri de h. l. commenta-
rius. adde Schulting. Iurisp. Ante-
Iust. p. 561. ed. Lips. Ern.

8. *discors Sullio*] haec verba non
significant hac in causa Sillio aliud,

aliud Sillio visum, ita ut nihil ex-
primaat nisi quod ex sequentibus
satis noscitur, et iure praetereantur
interpreti; sed volunt nobiles publi-
casque inter Silium et Sulliam fu-
isse similitates, quod dedita opera
interfocit Tacitus, ut intelligeremus
actionem eam, etsi foret in com-
mune utilis, non tamen tam amore
egregii publici quam odio et capi-
dinae inimicum ulciscendi a Sillio in-
ceptam esse. Gron.

5. et Ma, margo *ad*, vulgo *in*.

7. *ne fidem quidem*] quam Rhe-
nani lectionem, e B proditam. nec
fidem, neque ex Vaticanis Veru-
nius et Lipsius neque ex Florentinis
Pichena sollicitarint, vere simile est
eos codices istam adfirmasse. illa
autem non infimae notae editio, non
magis quam Frobeniana a. 1519,
quam Aldina 1534, et omnes quae
praecesserunt Rhenani recensionem,
habent et hanc et alias audaces
primitus edentium notas; quos ce-
dem, opinor, efficaciae obiecta la-
nis species a veteri scriptura discer-
dere compulsi. nec *fidem* est quod
alii exprimerent, sed nec *fidem*,
vel nec vero *fidem*. Gron. Aldius
ed non praecessit Rhenani recensio-
nem, sed anno post secuta est, cum-
que plerumque sequitur. hic tamen
ab ea recedit et habet *ne f. quidem*.
et hoc habent mas laudati Ryckio,
item G et ed pr. Puteolani. itaque
recte defendunt Ryckius et IGroen-
vius. Ern. B *ne fidem*, omisso *qui-*
dem.

8. *in nullius m.*] Acid. *nullius*
is m.

9. *negotia turantur*] facile crede

odia et iniurias foveri, ut quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat. meminissent Gai Asinii et Messallae ac recentiorum Arruntii et Aesernini: ad summa provectos incorrupta vita et facundia. talia dicente consule designato, consentientibus aliis, parabatur sententia qua lege repetundarum tenerentur, cum Sullius et Coasutianus et ceteri, qui non iudicium, quippe in manifestos, sed poenam statui videbant, circumstantiunt Caesarem, ante acta deprecantes. et postquam admit, agere

esse hic aliquid scabri. Lipsianae ad marginem ostendant in mss esse negotiantur. [ita B: Ma negotiant.] forte quodri in nullius mercedem negotia cant, pauciora fore. sic 8 50: qui neque servatus in periculum rei publicae neque interfectus in exemplum ibi. 14 64: itur in principis laudes. Gron. tucantur a barbarica aetate et manu esse IGronovius iudicat, qui e Ma quodam in nullius mercedem negotia sint legi vult; quod et recepit Broterius. ea si est Taciti - manus, scire velim quomodo inde tucantur factum; quod non erit barbarum, si intelligas oratores vel advocati. si nec sic placeat, lege curentur. curare et tucare confundantur in mss (v. Cort. ad Sall. Ing. 14 et 19); idque est verbum proprium. Ean.

2. meminissent CAsinii] omisi verba quae non repperi in libris scriptis, aliunde inculcata. Lira. nempe TGalbae, quod est in veteribus. in Ma est gAli Asinii Messallae: ex quo IGronovius fecit Galli, Asinii, Messallae, itaque edidit. adinvat ed pr, in qua est GAsinii Asinii M. nam a potest esse factum ex U, ut contra in eadem 13 14 pro demouet est demolit, et nū adhaesiase e sequente nomine, ut supra in ludibria periculosa. contra dici potest primum illud gAli factum videri e Gali; deinde vel maxime hoc, quod c. 7 in responsione ad hanc sententiam Asinius et Messalla commemorantur soli, nec credibile eum, qui primo haec propositus esset, omisum fuisse in refellendo, cum etiam cetera vermina recentiorum accurate repetam-

tur. itaque retinui lectionem a Lipsio inductam. corruptelae locum illud dediasse potest, quod librarii putarent nomen, non praenomen hic esse debere, quod Messalla sine praenomine poneretur, cum etiam recentiores critici hoc non semper concoxerint, ut nota proxima, et infra in Historicarum libris videbimus. Ean. B Galli, Asinii, Messallae.

3. Messallae] NHeimius volebat MMessallae. probat Ryckius, sc. quia in vulgatis erat ante CAsinii. quod tamen non esse consequens, patet vel ex eo quod saepe in consulis edendis alterum sine, alterum cum praenomine ponit, v. c. 6 1. Ean.

4. videtur quidem rotundiorum facere periodum rō provectorum; et ideo sic ausi corrigere, qui primas editiones curaverunt. sed neque sperandum est, quod constare membranis clamat mihi silentium eorum quibus harum copia fuit. Livium imitatus dixisset quos ad summa provectos. id praenomen omisum brevitate Taciti haudquaquam dedecet. Gron. adde ad Plin. 35 4. ed princeps plane habet praeprovectoros, haud dubie vitio operarum pro provectoros. hoc cum et BMa et alii apud Ryckium habeant, et ipse secutus sum. provectorum est in ed Puteolani et seqq plerisque. et sic est etiam in G. Ean.

5. consentientibus] ms apud IGronovium consentibus. absolute censere etiam est 13 26: nec deerant qui censuerent, sc. quod alii dixissent. consentit G. Ean.

9. tacens] veteres tacere. lego agere. Lips. sic R apud Ryckium.

incipiunt. quem illum tanta superbia esse ut aeternitatem
famae spe praesumat? usui et rebus subsidium praeparari,
ne quis inopia advocatorum potentibus obnoxius sit. neque
tamen eloquentiam gratuito contingere: emitti curas familia-
ris, ut quis se alienis negotiis intendat. multos militia,
quosdam exercendo agros tolerare vitam. nihil a quoquam
expeti nisi cuius fructus ante praeviderit. facile Asinium
et Messallam, inter Antonium et Augustum bellorum prae-
miis refertos, aut ditium familiarum heredes Aeserninos et
10 Arruntios, magnum animum induisse. prompta sibi exempla,
quantis mercedibus Publius Clodius aut Gaius Curio concio-
nari soliti sint. se, modicos senatores, quieta re publica
nulla nisi pacis emolumenta petere. cogitaret plebem, quae

A dicere. BMa tacere, quod est in
ed pr. inde Freinsheimius corrigit
tacere, quod placet Ryckio. male.
sequitur enim iusta oratio, de qua
tacere non dicitur. sed nec melius
IGronovii facere, intellecto gratium,
cuius ellipseos exempla desidero.
Puteolanus autem ex eo fecit ta-
cens, quod Beroaldus Alciatus Rhe-
nanus Aldus ceterique secuti sunt.
est tamen in G. ego agere probo
et recepi. melius enim puto lectio-
nem ms sequi quam coniecturam
Puteolani. ei lectioni favet etiam
interpunctio Ma et A, cuius lo-
otio est glossa *roū agere*. corrupte-
la est nata e duplicatione finalis
in *annui*, quod genus frequens est
in codd. EBN.

1. *illum*] sic mss et ed pr. at
G et Puteolanus *illum*, vitiose:
quis enim ita loquitur? et id tamen
Beroaldus Alciatus Rhenanus Aldus
aliique secuti sunt. 12 36: *avebant
vivere quis ille tot per unnos opes
nostras eprevisset*. EBN.

2. *subsidium praeparari*] sc. elo-
quentia comparanda. eloquentiam
comparari hoc consilio, ut prosit
amicis, rei publicae. BMa et ed pr
praeparare. mox BGMa *potentibus*.
[vulgo *potentioribus*] EBN.

5. *multos militia*] ad eam senten-
tiam Sallustius: *humillimas quisque
in arvis aut militia, nullius home-
stae rei egens, satia sibi satique*

patriae erat, ut vero emendavit no-
bilissimus noster Dousa. LIPS.

6. *exercendo agros*] posticum est
e Virgilio sumtum Aen. 7 780
dixit tamen etiam Columella 8 1
exercere rus. noster iterum Oem.
29, et alii, ut plura alia a poetis
dicta. EBN.

7. *providere*] sic ed pr. post in-
ductum a Puteolano *providetur*;
quod in *providere* rursus mutavit e
B Rhenanus. Pichena e Ma *pro-
viderit* scripsit, quod est etiam in
G. id Ryckius secutus est et IGro-
novius. sed IGronovius docet in Ma
esse *providere*. EBN.

9. *refertos*] B *refectos*.

12. *qui a*] quidam scripti [BGMa]
qui et a; ex quo Pichena, *quinta
republica*, et mox deinde *petere*.
assentior. LIPS. at IGronovius sit
mavult: *se modicos senatores: quieta
republica nulla nisi pacis emolu-
menta. petere ut cogitaret*. etenim
omnes scripti et editi habent *pete-
rent*; quod non est de nihilo. ac
antiquam lectionem arbitror sper-
nendam *qui a rep. nulla n. p. em-
peterent*. EBN.

13. *cogitare plebem*] displicent
quae scripsi olim, et induco. ve-
teres *cogitaret*. scribo *cogitare et
plebem qua toga emitteret*. i. e.
etiam quemvis e plebe occupatum
e. o. s. ut emergeret se et nitidiori
toga uti posset. sed revera (iterato

toga enitesceret. sublatiſ studiſ etiam ſtadia peritura. ut minus decora haec, ita haud fruſtra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis poſuit modum, uſque ad dena ſeſtertia, quem egreſſi repetendarum tenerentur.

8 Sub idem tempus Mithridates, quem imperitaſſe Armeniis et ad praesentiam Caesaris vocatum memoravi, monente

hunc animi mei ſenſum) et narrationes et orationes iſtae turbatae, conſue. conſer, ſodes, hunc xi librum cum uno quovis e primoribus: iurabis elapſum eum imperitorum manibus, velut e pugna aliqua Canoniſ. Lira. ſcripſit omnino Tacitus cogitaret plebem quae toga enitesceret. nec ſatis faciunt interpretes. togam utique Freinſhemius accipit laxae nimis. ea enim pacem pacisque artes omnes etſi aliquando poſſit complecti, tamen hic artius nihil aliud ſignificat quam eloquentiam forenſem. ut Livio 22 26 de CTerentio Varrone: *togaque ac forum placere, proclamando pro ſordidis hominibus cauſiſque*. Plinius ep. 1 22: *in toga negotiſque verſatur; multos advocatiſone, plures conſilio iuvat*. Florus 4 12: *ut primum togas et ſaviores armis iura viderunt*. reliquis autem ſenſus: meminisset magnam partem plebeios ac de plebe eſſe, qui enitescerent atque in lucem ſe proferrent toga et cauſidiciſ; qui non poſſent tam magnam induere animum, et operam illam gratuitam praestare, niſi eſſe zire domi et fame perire velint, dum alios beatos faciunt. nam quod dicere Tacitum faciunt, plebi non eſſe aliam viam ad dignitates, falſum eſt, ut aſſerunt rerum Romanorum periti. peius et ridicule, qui proprie accipiſt, quaſi vellet Tacitus, ut plebs cogitet quomodo niteat toga, ſic oratorem cogitare quomodo niteat oratio. Gron. rectiſſime haec. et plane ed pr et Puteolanus ſic habent. *BOMA cogitaret—qua*. ceterum enitescere aetas haec ſic dixit. Plin. Pan. 4 et alibi. Enn.

1. *ut minus deo*.] haec interpunctio debetur Freinſhemio. ante male interpungebatur poſt *decora*. ceterum in reliquis haereo; quae ſi ſine

vito ſunt, *fruſtra eſt ſine idonea cauſa*, qua moveri debeat ad decernendum ſecundum ea. ſed ita *fruſtra* non dicitur. arbitror Tacitum dediſſe ut m. *decora haec, ita haud fruſtra dicta. princeps cap. p. p. modum, deleto ratus*, quod eſt ab interpolatore, qui vitioſa interpunctiſone deceptus explendae ſententiae addidiſt *ratus*; niſi id factum e *motus*. Enn. poſuit deest Ma.

3. *uſque ad dena ſeſtertia*] eandem ſummam Nero etiam definiit, credo. de quo Suet. 17: *ut litigatores pro patrociniiſ certam iſtanque mercedem darent*. ſaepius epim relata haec lex, cum perſuaderet improbitas forenſis. eandem ſummam capere et Traianus advocatiſ permittiſt, ſed dumtaxat poſt negotia peracta. Plinius ep. 5 21: *peractiſ tamen negotiſ permittuntur pecuniam dumtaxat decem milium dare*. nam decem milia HS idem quod dena HS, idem quod centum aurei, ut alibi docebo. quod honorarium patrono Ulpianus tribuit in ſingulas cauſas (l. 1. D. de variis et extr. cognit.). Lira. vide, ad hunc locum quae ſcripſimus Pecuniae Veteris 2 5. Gron.

4. *quem i. p. modum*. ſic e Ma Pichena. B et veteres ed quae. Enn.

6. *memoravi*] in libris ſcilicet quibus deſcriptae res Caii. Dio 60 8 rem breviter tangit. τὸν Μιθριδάτην τὸν Ἰβήρα, ὃν ὁ Γάιος μεταπεμπόμενος ἰδεῖν, οὐκ ἄρα πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψε. quod hic in Tacito *vectum*, mas *vinctum*. legerim ad praesentiam Caesaris *vectum vinctumque memoravi*. quamquam Seneca non vinctum modo ſed in exilium miſſum fuiſſe ſignificat, de Tranquill. 11: *Ptolemaeum Africane regem, Armeniae Mithridatem inter*

Claudio in regnum remeavit, fisis Pharasmanis opibus. is rex Hiberis, idemque Mithridatis frater, nuntiabat discordare Parthos, summaque imperii ambigua minora sine cura haberi. nam inter Gotarxis pleraque saeva, qui necem fratri Artabano coniugique ac filio eius praeparaverat, unde metus eius in ceteros, accivere Vardanem, ille, ut erat magnis ausis promptus, biduo tria milia stadiorum invadit, ignarumque et exterritum Gotarzen proturbat; neque cunctatur quin proximas praefecturas corripit, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. in quos, ut patris sui quoque defectores, ira magis quam ex usu praesenti accensus, implicatur obsidione urbis validae et munimentis obiecti amnis mureque et commeatibus firmatae. interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus bellum renovat; coactusque Vardanes omittere Seleuciam, Bactrianos

Gaius custodias vidimus. alter in exilium missus est (Mithridates scilicet), alter ut meliore fide mitteretur optabat. Lirs. restitui vinctum, quod mss quidam et ed pr habent, et hic desiderari etiam Lipsius vidit. quae forma loquendi ad praesentiam alicuius vehi? omnino nescio quid sit ad praesentiam, quod cum vinctum iam est in ed Puteolani, reperique et in G. ab ed pr abest. Tacitum quidem sic scripsisse non credo. Ean. B vinctum.

1. *pharasmanis* M^a, qui ita solet.

4. *gotarzes* M^a. infra c. 10 *gotarzem*.

5. *praeparaverat*] nihil certius mihi quam Tacitum scripsisse *properaverat*, quod et Mureta visum. ut libro 2 31: *petiturum se vitam quamvis nocenti, nisi voluntariam mortem properavisset*. l. l. Cod. de his qui par.: *si quis parentis aut filii aut omnino adfectionis eius quae nuncupatione parricidii continetur, fata properaverit*. Virg. 9 400: *an sese medios moriturus in hostes inferat, et pulcrum properet per vulnera mortem*. vulgatum vix latinum est, neque elegantius *paraverit*, Gron. sic noster etiam alibi loquitur, 13 17. sed tamen vulgatum non adeo absurdum aut contra analogiam dictum puto. *praeparare*

alicui necem est moliri per venena, ut projectionem praeparare apud Suet. Tib. 38 pro moliri. quodsi tamen vi aperta sustulit, properare necessarium est. verum ab initio huius parentheses legendam puto quippe necem. syllaba ne absorpsit ultimam roū quippe. semper Tacitus in tali parenthesis hac particula utitur; ut ante c. 6. Acidalius etiam eius post metus deleri vult. recte. noster alibi unde metus in omnes. exemplum IGronovii alienum est. Ean. ceteros et accivere vardanes M^a. idem mox vardanes, vardanis, vardani.

7. *tria millia*] est ingens cursus in biduo: sed noctes etiam hand dubie assumptae. faciunt trecentis septuaginta quinque miliaria Romana. est idem cursus quem Anibal confecit a Scipione victus; et vide me, si voles, Centuria Epist. ad Italos, ep. 59. Lirs. biduo deest B.

8. *proturbat*] sic iam ed pr. id deinde mutatum in *perturbat*, quod est in B et ed Puteolani. restituit Rhenanus. consentit G. Ean.

9. *praefecturas*] satrapias, ut Herodotus appellat 1 102. *praefecti* satrapae. Ean.

14. *daharum* M^a.

9 apud campos castra castravit. tunc distractis Orientis viribus
et quoniam inclinarent incertis, casus Mithridati datus est
occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castel-
lorum ardua, simul Hiberno exercitu campos persultante. neo
semim resistere Armenii, fuso, qui praelium ausus erat, De-
monacte praefecto. paullulum cunctationis attulit rex mino-
ris Armeniae Cotys, versis illuc quibusdam procerum; dein
litteris Caesaris coercitus, et cuncta in Mithridatem fluxere,
atrociora quam novo regno conduceret. at Parthi impera-
tores cum pugnam pararent, foedus repente iciunt cogitis
popularium insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat; con-
gressique primo cunctanter, dein complexi dextras apud al-
taria deum pepigere fraudem inimicorum ulcisci atque ipsi
inter se concedere. potiorque Vardanes visus retinendo
15 regno: at Gotarzes, ne quid aemulationis exsisteret, penitus
in Hyrcaniam abiit. regressoque Vardani deditur Seleucia,
septimo post defectionem anno, non sine dedecore Partho-
10 rum, quos una civitas tam diu eluserat. exin validissimas
praefecturas invasit. et recuperare Armeniam, ni a Vibio

1. viribus] cepit B.

3. vi militis R.] int. conversa,
aut simile quid, quod latet in c.
persultante. *οὐλλήψεως* huiusmodi
exemplum iam non unum vidimus.
campos persultare e Livio est 34
20: quam saepe in agro eorum im-
pune persultavissent. ERN.

5. resistere] sic ed pr, Puteola-
nus et e B Rhenanus, Aldus. alii
residere. ERN.

10. faciunt] non ut in libris ho-
die, iaciunt. bene etiam Maurus
icit. porro an hic Bardanes sit,
quem in eo tractu regem a se vi-
sum et conventum Apollonius apud
Philostatratum dicit I 21, nescio.
actas patitur: sed et ibi notatur
pulsum cum regno fuisse, et tertium
tunc annum iterum regnasse. LIPS.
icit A, quod non spernendum puto.
Suet. Claud. 25: foedus in foro icit.
v. ad 12 62. ex eo factum iaciunt
in mas et edd pr sqq. ERN.

11. patefecerat] ita [e B] reposuit
Rhenanus, quod Aldus ceterique se-
culi sunt. mas, ed pr ceteraque

ante Rhenanum patefecit. Broterius
edidit fratris f., quod auctore Io-
sepho (A. I. 20 3) frater Gotarzi
Artabanus fuit, cuius filius Barda-
nes. non ausim imitari, quia filius
Artabant interfectus cum patre di-
citur c. 8, ita ut eum unum habuisse
videatur; et potuit duos fratres, al-
terum Artabanum, alterum Barda-
nem habere. ERN.

12. cunctanter] ed pr cunctantur,
quod mihi longe melius videtur. du-
bitant primo quid agant; deinde
confirmati dextras complectantur.
forma etiam narrandi Tacito con-
venientior. ERN.

dein BM: vulgo deinde.

19. invasit] mas et ed pr invist;
quod tamen in exemplo nostro an-
tiqua manus correxerat invasit; et
sic edidere Beroaldus Alciatus Rhe-
nanus. sed ante iam Puteolanus.
et ita est in G. ERN.

reciperare Armeniam*] non
sane locus; de quo velut in tene-
bris micabo. libri scripti [praeter
BM] voce antiquiores recipere Ar-

Marso Suriae legato, bellum minitante, cohibitus foret. atque interim Gotarzes paenitentia concessi regni, et vacante nobilitate, cui in pace durius servitium est, contrahit copias. et huic contra itum ad amnem Erinden; in cuius transgressionem multum certato pervicit Vardanes, prosperisque praeliis medias nationes subegit ad flumen Sindem, quod Dahae Ariceaeque disternit. ibi modus rebus secundis positus: nam Parthi quanquam victores longinquam militiam aspernabantur. igitur exstructis monumentis, quibus opes suas testabatur nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parata, regreditur ingens gloria, atque eo ferocior et subiectis intolerantior; qui dolo ante composito incautum venatio-

meniam habebat. et rectumne illud? ut sit Graecorum *ἔγω ἀντὶ τοῦ δύναμαι*; quomodo Cicero, Appuleius, Agellius, aliique et Latini interdum. an habebat? an audebat? verbum quidem infarciendum est ruenti sententiae sustentandae. Veneta editione recipere *Armeniam parabat* expressum invenies. in V optimo, siquid hoc ad rem, habeat scribitur, littera alia superne adiecta. quid si etiam recipere *Armeniam ibat*? sive vadebat. Lirs. optime Rheanus et Salinerius [qui recipere pro reciperebat volunt]. v. Obs. 2 14. Gron. habebat est etiam in ed pr, parebat in G. A adeo addit in animo. mihi dicta a Gronovio l. c. nondum satisfaciunt. nam exemplum infinitivi desidero in hac structura, sequente *ni*. Taciti quidem perpetua est consuetudo in hac forma orationis verbum finitum usurpare. haec dubitatio dum idoneis exemplis tollatur, liceat mihi credere legendum esse *reciperabat*. verbum *parabat* in mss tribus reperit Broterius, ediditque Puteolanus et inde Berwaldus, quos Broterius secutus est. ego eos imitari non ausus sum, quia in eo verbo minus est quam res requirit, ideoque interpolatorem redolet. Ern.

a] praepositio est in mss et ed pr. omisit Puteolanus, non deum Berwaldus, ut vult IGronovius, qui restituit. Ern. B nisi.

1. foret] B esset. mox BMa vocante, vulgo revocante.

4. Erinden] ed pr Eriden. Ryckius coniecit, Charindam, qui a Ptolemaeo 6 2 inter Hyrcaniam et Mediam ponitur, memoratus etiam Ammiano 23 6. Ern. Erinden B.

transgressum Ma.

6. Ginden] veteres Sindem. Gyndes fluvius nominatur etiam Senecae Ira 3 21: *Cyrus cum Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Gynden late fusum amnem vado transire tentavit*, et quae sequuntur; e quibus hauris sententiam Tibulliani versus 4 141: *aut rapidus Cyri dementia Gyndes*. ubi male veteres libri *Cydnus*. nam et Herodoto Gyndes, 1 189. Lirs. ed Puteolani aliaeque veteres *Gynden*. at ed pr, mss, etiam BG, *Sinden*; quod restituit Broterius: nam *Gyndes* Babylonius est alienus, de quo v. Broukh. ad Tib. p. 372. Ern.

8. longinquam militiam] sic ed pr, quod restituit [e B] Rheanus, inducta inde a Puteolano *quantumque*. G longinquam amicitiam. Ern.

9. munimentis Ma.

10. nec cuiquam — parata] sic eddit e B pro nec enim cuiquam — parata Rheanus. enim etiam ab ed pr abest. Rheanus statim secutus est Aldus. Ern. parata Ma.

12. intolerantior] iam diximus (ad 3 45) curis intolerantibus pro intolerandis dixisse Laevium, ut intolerantior possit esse minus toleran-

nique intentum interfecere, primam intra iuventam, sed claritudinis paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares quam metum apud hostes quassivisset. nece Vardanis turbatae Parthorum res inter ambiguas, quis in regnum acciperetur. multi ad Gotarzen inclinabant, quidam ad Meherdaten prolem Phrahatis, obsidio nobis datum. dein praevaluit Gotarzes. potitusque regiam, per saevitiā ac lxxum adegit Parthes mittere ad principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdaten patrium ad fastigium 10erabant.

- 11 Idem consulibus ludi saeculares octingentesimo post Romam conditam, quarto et sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt. utriusque principis rationes praeter-

das. Gron. *mox pro apud ad pr. inter. Ern.*

4. *turb. P. res, inter etc.] Mur-*
retus ita: turb. P. res. inter a. q.
i. v. acciperetur, multi etc.

5. *regno Ma.*

6. *prolem]* non filium, ne erres, sed nepotem ex Venone. ipse Tacitus infra 12 10. Lips.

7. *regis]* V optimus *regiam.* itaque scripsit. Lips. sic et Ma et ad pr. regis dedit Puteolanus et sequentes. sic G. Ern. A rerum.

saevitiem vulgo.

9. *permitti Meherdaten]* v. Obs. 2 13. Gron. i. e. ut potestatem daret eundi in patriam et capessendi regni. adde Gruter. ad Martial. 10 12, Drak. ad Liv. 3 70. Ern.

12. *iv et lx]* Plinius 7 49: *co-*
minus miror Stephanionem, qui pri-
mus togatas saltare instituit, utri-
que secularibus ludis saltasse, et
D'Augusti et quos Claudius consu-
latu suo quarto fecit, quando sexa-
ginta tres non amplius interfecere
anai. Lips.

13. *rationes praetermitto]* quae tamen clarescunt. Augustus enim praeam institutionem secutus est, et edidit quintos ludos saeculares anno centesimo et nono (decimo debuisse, si parvisset artae legi) exacto. Claudius ita rationem instituit ut centesimo quoque anno cen-

suerit celebrandos, quasi saeculum rotundo centum annorum numero definiens. itaque insuper habita computatione Augusti et prisca, retulit nunc pccc urbis anno, se iv et LVitellio IIII coss. plura si cupias, vade ad Onufrii Panvini ea super re libellum, viri industrii, diligentis, et cui Romanae memoriae (curam tantum ferre potuisset aut lliam) debeat debebuntque. Lips. immo Claudius celebravit ludos saeculares urbis conditae, seculum centum annis finiens, ut post alii imperatores fecere, ultimusque Philippus millesimo ab u. c. anno: sed Augustus celebravit ludos saeculares, e praescripto oraculi, quod est apud Zosimum 2 6, qui etiam c. 5 ritus horum ludorum narrat; primumque celebrati sunt a. u. 353, LValerio Potito quartum tribuno mil. cos. pot., ab Augusto a. u. 737, CFurnio et Claudio Silano consulibus quintam. quibus rationibus autem Augustus usus sit, non constat. nam si initium numerandi duxisset ab a. 353, cecidissent in a. 793; sive a quartis a. u. 605, incidissent in a. 715, in quo ponit Zosimus c. 4, sed falso et discentiente Censorino c. 17, qui in a. 737 ponit. sed haec disputare non est huius loci. videant, qui volunt, Pagium diss. Hypat. p. 2 c. 10, et qui de ludis saecularibus scripsere. Ern.

mitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani
composui. nam is quoque edidit ludos saeculares, iisque in-
tentius affui superdedito quindecimvirali praeditas ac tunc
praetor. quod non iactantia refero, sed quia collegio quin-
decimvirum antiquitus ea cura, et magistratus potissimum
exsequebantur officia caerimoniarum. sedente Claudio cir-
censibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiae in-
irent, interque eos Britannicus imperatore genitus, et Lucius
Domitius adoptione mox in imperium et cognomentum Nere-
10 nis adscitus, favor plebis acrior in Domitium loco praesagii
acceptus est. vulgabaturque affuisse infantiae eius dracones
in modum custodura, fabulosa et externis miraculis assimu-
lata: nam ipse, haudquaquam sui detractor, unam omnino
12 anguem in cubiculo visam narrare solitus est. verum incli-
15 natio populi supererat ex memoria Germanici, cuius illa re-
liqua suboles virilis; et matri Agrippinae miseratio augeba-
tur ob saevitiam Messalinae, quae semper infesta et tunc
commotior, quo minus strueret crimina et accusatores, nove
et furori proximo amore detinebatur. nam in Gaium Silium,

2. *isque intentius affuit Me.*

3. *valgo tum.*

4. *collegio Quindecimvirum*] ideo Horatius in Carm. saec. 70: *quindecim Diana preces virorum curat.* et in nummis Augusti: *imp. Caes. Aug. lud. saec. xv. s. f. l. e. quindecimviri sacris faciundis.* quamquam ad eos et aliorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum. LIPS.

5. *magistratus*] hoc ad id spectat, quod praetorem se tunc praemisit; eoque, inquit, gnarum huius rei et permixtum. LIPS.

8. *britannicus Ma.* qui nusquam simplice *t* id nomen offert, alioibi simplice *n*.

12. *in modum custodum*] genios enim specie augurum apparere opinio erat, ut multis locis poetarum patet. v. Heins. et Drak. ad Silium 2 585, Gorius ad Donii Inscr. ant. p. 44. EBN.

adsimulata] BM^a *adsimulata*; quod recepit. Pichena. ego hanc notam potius aetatis in librario puto, qui Tacitum et aequales eius nun-

quam *assimulare*, ut sequiorem aetatem, scripsisse arbitror, et de eo ad Statium c. 6 dicere coeperim. Gron. A et ed Putolani et sequentes *assimulata*. Sed G et ed pr *assimilata*. de verbo iam supra dictum. EBN.

13. *detractor*] Barm. ad Ov. Met. 5 246 putat fuisse *detractor*, et pro eo in mss datum *detractor*. verum puto. sic H. 1 83 libri quidam *detractatione* pro *detractatione*. EBN.

unam omnino anguem] paullo aliter Xiphilius 61 2, qui exuvias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inventas ait; idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum, quia serpentes positus exuvilis senectutem exuerent. en vanitatem! LIPS. adde Suet. Ner. 6. EBN.

19. *detinebatur* editiones omnes quas inspexi, praeter primam, quae habet *detinebatur*. verba illa saepe in mss confundi constat (v. Drak. ad Liv. 5 20), atque etiam in editis. proprie quidam *detinere* est retinere, quocum etiam confundi so-

inventutis Romanae pulcherrimum, ita exarserat ut Iuniam Silanam, nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret vacuoque adultero poteretur. neque Silius flagitii aut periculi nescius erat: sed certo, si abnueret, exitio et nonnulla fallendi spe, simul magnis praemiis, oppetiri futura et praesentibus frui pro solatio habebat. illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhaerescere, largiri opes, honores. postremo, velut translata iam fortuna, servi liberti paratus principis apud adulterum visebantur.

13 At Claudius matrimonii sui ignarus et munia censoria usurpans, theatralem populi lasciviam severis edictis incre-

let, ab aliqua re abstrahere; *distinere* autem in diversas partes trahere. itaque in *distinendo* duae ad minimum res intelligi debent, in *detinendo* sufficit una. hinc fit ut cum res sit una, trahatur non in diversas et plures sed unam partem, *detinere* dicendum sit. haec si ita sunt, ut puto, h. l. *detinebatur* est vera lectio, non *distinebatur*; quam quia ed pr habet, non dubitavi respondere. similis locus est ap. Cic. Phil. 9 2: *putat nos ad hoc bello detineri*, sc. quo minus eum coherceremus. sic ibi vulgo bene legitur: male alii *distineri*. si dixisset simpliciter *putat nos distineri*, rectam esset: intelligeretur enim duobus bellis. sed additum *ad hoc bello desiderat detineri*. noster dicit *attineri* 13 27. sic hic Messallina *distinebatur* studio ultionis et amore: sed amore *detinebatur*. consideret quis exempla verbi *distinere* a Drak. l. c. Heins. ad Ovid. Her. 8 69. et aliis collecta: ita esse reperiet. atque hinc facile in aliis locis indicabit. Graevius observatiuncula de hoc verbo captus id interdum male obtrahit scriptoribus. sic Iustino 29 2 recte restituit *distineri*, male obtrahit 6 6. ENN. B *detinebatur*, M^a *distinebatur*.

2. *vacuo adultero*] v. ad 6 34. Cic. Catil. 1 6: *domum novis nuptiis vacuefecisses*. Liv. 1 46: *cum domos vacuas novo matrimonio fecissent*. G et ed pr *adulterio*, ut infra c. 26 initio *adulterorum* pro

adulterorum. sed G etiam in fine capitis *adulterium* pro *adulterum*. ceterum haec sententia non pendere potest a praecedente supra ut, sed a tota praecedente sententia. nam Messallina exturbavit uxorem e matrimonio Sillii, quo sola frueretur adultero. itaque suspicatus sum legendum esse, *vacuo quo ad. p.* vel *quo vacuo a. p.* ENN.

6. *illa*] si sequens statim periodus non ab *at* inciperet, crederem hic intercidisse *at* per finalem praecedentis verbi syllabam. Silius sperabat rem latere posse: at illa, quomodo res lateret, nihil curabat. vix dubito Tacitum scripsisse *ipsa*. ENN.

7. *egressibus adhaerescere*] qui mos Romae colendi potentiores. LIPA. idem factum interdum pantomimis supra proditam, item a Plinio iuniori, scimus, amore, sicut h. l. ENN. B et *gressibus*.

10. *munia censoria*] de anno cooptae a Claudio censurae v. Pagium Crit. Bar. a. G. 48; de censura ipsa dicta ad Saet. Claud. 16. ENN.

11. Pichena et Gruterus velut emss restitutam iactant *edictis*. at ego in omnibus meis edd, pr, Puteolani Beroaldi Alciati Rhenani Aldi *edictis* reperi. in Lipsianas viitio operarum irrepsit *dictis*, quod et in ultimae recensiois exemplo (1600. 4) reperi. in iis quae post mortem facta sunt, *edictis* reperi, ut 1646. ENN.

puit, quod in Publium Pomponium consularem (is carmina scenae dabat) inque feminas illustres probra iecerat. et lege lata saevitiam creditorum coercuit, ne in mortem parentum

1. [Pomponium consularem] qui consul fuit a. 782, iterum sub Calo a. 794. sed de praenomine illustris viri et poetae quaero. hic Publius dicitur, infra 12 27 Lucius. loqui enim eum de hoc poeta, docent quae subiunxit: *decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae eius apud posteros, in qua carminum gloria praecellit.* et Dion 59 6 est Quintus: *ἔπειτα τοὺς ἐν τῷ δεσποτῆρῳ ὄντας ἀπέλυσεν, ὃν εἰς ἣν Κύντος Πομπώνιος, ἐπὶ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ οὐκίματι μετ' ὑπατέων κακῶδες.* quae ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex iis quae Tacitus § 8. ubi cum descripsisset custodiam huius Pomponii apud fratrem, addit: *at Pomponius multa morum elegantia et ingenio illustri, dum fortunam aequus tolerat, Tiberio superstes fuit.* et sunt ab eo tempore ad liberationem e custodia anni septem. hanc nominis litem dabam secundum Dionem (quippe integre perscriptum apud eum praenomen est) nisi submonuisset Tacitus fratrem poetae fuisse Quintum 6 18: *Sanciae aqua et igni interdictum, accusante QPomponio. is moribus iniquus, haec et huiusmodi a se facitari praetendebat, ut parva apud principem gratia periculis Pomponii Secundi fratris mederetur.* itaque nihil constimo. est autem hic non Atellanarum scriptor (qui LPomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecae, Macrobio, Nonio, Festo laudatus) sed tragoediarum. Quintil. 10 1 98: *eorum quos viderim, longe princeps Pomponius Secundus, quem senes parum tragicum putabant, eruditione ac nitore praestare confitebantur.* Plinius ep. 7 17: *Pomponius Secundus scriptor tragoediarum, si quid forte familiarior amicis tolleretur, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, ad populum provoco.* hic est quem tanti Plinius alter fecit ut vitam

eius miserit in scripta. 14 6: *nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponii Secundi vatis, coenamque quam principi dedit.* et 18 26: *ita sunt longinqua monumenta Tiberii Caiique Graecorum manus, quae apud Pomponium Secundum vatem civemque clarissimum vidi annos fere post ducentos.* Lips. de consulatu Pomponii primo nondum mihi res liquida. in fastis quidem cons. suffecti traduntur eo anno QPomponius et Sanguinius ab Onafrio, sed nullo argumento. in editione Almelovezanorum Fastorum pro testimonio laudatur inscr. ap. Grut. p. 1067. n. 1. sed ibi *APlanius* et *LNemius* eduntur, quos suffectos eo anno facit etiam Muratorias in Thez. Inscr. p. 302. sed tota illa *ἔκδοσις* vitiis plena est, omninoque optandum ut aliquis vir in his rebus accurate versatus, nominatim Hagenbuchius, hanc curam in se suscipiat, et fastos consulares constituat potius illustretque universos quam epistolam consularem tantum scribat, cuius edendae spem ab eo fieri video. — Sed de Hagenbachio irrita vota fuere. cui nunc provinciam hanc deferri capiamus, non repemus. ERM.

2. *lege lata*] tirones caveant ne haec e prisco more intelligant, velut ad populum de eo relatum fuerit. comitia populi tum nulla. senatus consultum intelligendum est. sic ep. Suet. Claud. 23 dicitur *obrogasse* legi Papiæ Poppæae: id factum 8Cto. ceterum *lata* non aptum videatur esse his temporibus, quibus leges *fiunt, dantur*, sed *non feruntur*. sufficiebat *lege saev. coercuit*. sed tamen et H. 4 47 *legem tulisse* Domitianus dicitur, cum relationem de lege sancienda in senatu fecit. ERM.

3. *saevitiam cr.*] exquisita sic vocal avaritiam et lacri sordidum studium, quam et *acervitatem* vocant, unde *acervissimi feneratorum* Cic. ad Att.

pecunias filiis familiarum fenori darent. fontesque aquarum ab Simbrainis collibus deductos urbi intulit. ac novas litterarum formas addidit vulgavitque, comperto Graecam quoque litteraturam non simul coeptam absolutamque. primi per
14 figuras animalium Aegyptiæ sensus mentis effingebant — ea antiquissima monumenta memoriae humanae impressa saxis cernuntur —, et litterarum semet inventores perhibent; inde

6 1. simile est quod *cruentus* *usus* dicant. ceterum verba *lege* — *coercuit* excidere in G. Ean.

ne in mortem parentum] quae circumscriptio inventus iam ante vetita, Laetoria lege. sed paullo aliter. nam Laetoria lex saltem caverat iis qui intra 26 annos; alios iussu habuerat: Claudius universe constituit de omnibus filiis familiarum, etiam supra legitimam aetatem. Laetoria etiam lex, fenoris aut pecuniae nulla mentione, simpliciter vetabat *vicenorum viginti quinque annis stipulari*, i. e. ἐπερωτᾶσθαι, ait Priscianus, sive stipulanti respondere. de ea non dubie Plautus sensit Psend. 1 3 6.; *perii! an non tum me lex perdidit quinta vicenaria? metuant credere omnes.* et Rud. 6 3 25: *ni dolo male instipulatus sice sive etiamdum sice quinque et viginti natus annos.* asperius eandem Claudii legem retulit Vespasianus Suet. 11: *ne filiorumfamilias feneratoribus exigendi crediti tunc unquam esset, ne post patrum quidem mortem.* satis multa Ioti ad 8C Macedonismum. Laps. BGMa in morte, male. Ean.

2. *Simbruinis*] veteres sub *imbruinis*. lego sub *imbruinis*. prorsum addi eam voculam placet. non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult, sed fontes aquarum, qui sub collibus, Romam perductos. locus ipse in melioribus Livii libris *Imbrivium*, 8 30, et Silio 8 370 *gehidoque rigantur Imbrivio*. apud Celsum tamen *Simbruinis* item aquas legas 4 5: *consistere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cytularum Simbruinarumque sunt, salutare est.* Lips. sub *imbruinis* omnes vetores libri ad Rhenanum;

qui e 14 22 correxit *Simbruinis*. veterem lectionem reduxit e Ma Pichena, quem secuti sunt Gronovii: Ryckius autem Rhenanum. e Lipeti correctione landat hunc locum Sigonius ad Livium l. c. sed Livii locus nil prodest Lipsio: est enim Livianum *Imbrivium*, s. *Imbrinium* potius, diversum ab loco hoc unde aquae deductae, ut monere Ortelius et Cluverius ap. Drak. ad l. c, qui edidit *Imbrinium*. apud Silium 8 371 meliores libri habent *Simbrivio*; atque id defendit NHeinsius ediditque Drakenborchius. ergo non dubitandum hic quoque *Simbruinis* vel *Simbruinis* scribendum esse, praesertim cum infra 14 22 haec scriptura sit in omnibus editis. sed quia, ut recte monuit IGronovius, non est de nihilo quod in mas est sub *Imbr.*, ex eius mente edendum curavi ab *Simbruinis*. non male, ut opinor, Heesselius suspicatur in Vibio Seq. v. *Anien* corruptum nomen *Simbrui* locus in *Velinum* p. 8. Ean. sub*imbruinis* Ma.

3. ed pr comperit quoque Gr. BMa et Puteolanus comperto quoque Gr. Ean.

5. *animalium*] non animalium solum, sed et rerum mutarum; quae hieroglyphicae notae dictae. litteras tamen postea Aegyptiis sive Isis regina tradidit sive Mercurius; sed ita ut praeas illas notas, quas *lepag* dicebant, sacerdotes retinerent, alias, quas *παρθμους*, vulgus. Lips. specimen scripturae huius extat in obelisco Rameisis, de quo 2 60. Ean.

et ant.] lego ea ant. Lips. sic et Freinshemius, qui haec ut in parenthesi dicta accipit; estque durior. hic crebra repetitio copulae, praesertim in oratione Tacui. Ean.

Phoenicas, quia mari praepollebant, intulisse Graeciae, gloriamque adeptos, tanquam reppererint quae acceperant. quippe fama est Cadmum classe Phoenicum vectum rudibus adhuc Graecorum popularis artis eius auctorem fuisse. quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum et temporibus Troianis Palamedem Argivum memorant sedecim litterarum formas, mox alios ac praecipuum Simonidem ceteras reppo-

3. *fama est*] in totum hunc locum de literis Graecis e Phoenice in Graeciam perlatis, inde in Italiam, qui velat iustum commentarium desiderat, legat disp. Scaligeri in *Animadvers.* ad Eusebii *Graeca* p. 110. et Montefalcon. *Palaeogr. Gr.* 2 l sqq, atque etiam Edm. Chishullam ad *Inscr. Sigeam* in *Antiq. Asiaticis*, ut alios taceam; in primisque inspiciat ap. Chishullam tabulam p. 24, in qua naturae et orbis alphabetum exhibetur. *Exn.*

Cadmum] atque ita creditum plerisque scriptoribus, ut Clementi *Alex. Strom.* 1 16. Κάδμος δὲ Φοινίκη ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἑλληνιστὴν εὐρώτις, ὡς φησὶν Εὐφροδῶς (verius Εὐφροδῶς), ὅθεν καὶ Φοινικῆς τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλήσθαι γράφει. *QCurtius* 4 4: si famae libet credere, haec gens (Phoenices) litteras prima aut docuit aut didicit. *Isidorus* 1 3: Graecorum litterarum usum primi Phoenices reppererunt. . . . hinc est quod Phoeniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litterae initium habuerunt. quod est de colore captum sive titulorum in libris, verum et vetus est. *Ovidius Trist.* 1 17: nec titulus minio, nec cedro charta notetur. causa tamen inepta et ex pectore *Isidori*. de *Cadmo* inventore *Ageus* l. vide et *Plinium* 7 57 et *Suidam* in *Φοινικῆς*. *Lips.*

4. *Cecropem* tamen plerique Aegyptio ortum fatentur, et illinc intulisse litteras. *Linus* est *Apollinis* et *Terpsichorae* filius, de quo *Suidas*: λέγεται δὲ πρῶτος οὗτος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἑλλήνας ἀγαγεῖν. ita vides in diver-

sitate sententiarum consentire tamen omnes de Phoenice aut Aegypto; et bene *Plinius* nunquam dubitasse aut l. c. quia litterae ab *Assyriis* essent. *Lips.*

5. *temporibus Troianis*] videamus. *Troianis* temporibus repectae primae litterae? imo, sive *Cadmum* sive *Cecrops* eas repperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. quin et *Orpheus* poeta vixit scripsitque maior illo aevo. at quidam iam memorant de *Palamede*. sed vix tamen aliqui veterum; et ad fidem rerum emendes: quidam *Cecropem Atheniensem*, vel *Linum Thebanum*, sedecim litterarum formas, et *Troianis* temporibus *Palamedem Argivum* tres memorant, mox alios ac praecipuum *Simonidem* ceteras repperisse. ita res habet. sedecim litterae primo. *Palamedes* tres addidit, ut *Isidorus* l. c. censet, sive quattuor, ut *Plinius* 7 57, *Suidas* in *Παλαμήδης*. et per me quidam in *Tacito* etiam legeris *Palamedem Argivum* 4 memorant. nam ex notis omnia confusiusque hic error. alias *Simonides* *Pythagoras*que. possis etiam verbis non traiectis scribere: quidam *Cecropem Atheniensem* vel *Linum Thebanum*. et temporibus *Troianis* *Palamedem Argivum* memorant 4 litt. f. etsi fateor tamen in *Gorgiae* declamatione pro *Palamede* eum dici auctorem litterarum ἀπλῶς et indefinitae. itaque non nimis pertendo. etsi pro mea sententia licet *Irenaeum* etiam addas adversa. *Haeres.* 1 12 (15). *Lips.* *Taciti* lectionem vulgatam defendit *Cassubonus* ad *Suet.* *Claud.* 41, prolatis Graecorum scriptorum loca idem de *Palamede* tradentium. *Exn.*

riese. et in Italia Etrusci ab Corinthio Damarate, Aborigines Arcades ab Euandro didicerunt; et forma litteris Latinae, quae veteribus Graecorum. sed nobis quoque paucae primum fuero, deinde additae sunt. quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quae usui imperitante eo, post oblitio-

1. in I. K. ab C. D.] id falsum videtur. nam, ante habuere litteras Pelagicas, ut e monumentis antiquis docuere doctissimi viri, quae sunt Cadmeis antiquiores. E. N. demarato aboriginibus arcades M^a.

2. ab Euandro] sive a Carmenta eius matre, ut visum aliis. Lips.

forma] sic BG, ed pr, et Puteolanus. Itaque frustra Ieronimus obloquitur Rhenano, qui hanc lectionem antiquiorem vocat. postquam Beroaldus formae dedit, sive lectionem M^a formae sic corrigens, sive errore operarum, ut credo, id secuti sunt ceteri. forma recte restituta. male Ieronovius defendit formae. etiam directa oratione ut cepit Tacitus. E. N. B. forma.

3. veteribus Graecorum] intelligit Phoenicias. rem ita esse, videbit qui Chishullii tabulam ante laudatam, aut etiam ceteros quos laudavi, inspicit. Svirtonius autem (diss. 5 c. de prisca Roma. literis p. 13) veteribus intelligit Pelagicas s. Etruscas, et litteras Latinas non recentes, quae Taciti aetate fieri, sed antiquiores, quae eadem cum Etruscis. falso. nam Tacitus diserte Phoenicias h. e. Cadmeas antiquissimas facit. E. N.

nobis quoque paucae] Latinis primo non nisi 16 litterae. Kappa Ballastus ludimagister invenit, gamma Spurinus Carvilius, litteram x aetis Augusti. Lips.

4. Claudius tres litt. adiecit] Suet. 14: novas etiam commutavit et litteras tres, ut numero veterum quasi maxime necessarias addidit. uterque esse litteras tres ait. sed quovis eas; et quibusdam visum promptius dubitare de Suetonii scriptura. nam adhibebo id mantelium ignaviae meae ego. planissime tres Claudius repperit. Aeolicum digamma, cuius facies litterae g inversae.

Quinctil. 1 7 27: nec inutiliter Claudius Aeolicam illam g ad has usus litterarum adiecerat. et 12 10 29: Aeolice quoque litterae, quae cervorum servomque dicimus, etiam si forma a nobis repudiata est, vis tamen manet. hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed et Varro, si credimus Annæo Cornuto. hanc litteram, inquit (in Orthographia ap. Cassiod. n. 1. in Putashii sylloge p. 2281) Terentius Varro dum vult demonstrare, ita praecorribit, VA. qui ergo in hac syllaba sonus est, idem litterae erit. hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudiis (ap. Grut. p. 196, 236, 298): TERMINAIT AMPLIAITQUE et DIAI AUGUSTI. de hac ergo alarum. secundum erro e Princiano 1 p. 557, antisigma. ait huc s praepositur P et loco V fungitur. pro quo Claudius Caesar antisigma X hac figura scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquam scripturam mutare. antisigma ideo, quia duo sigma obverso dorso, JC: hac enim semilunae figura prisci Graeci sigma formabant. in tertia littera haecronus, nec auxilio est Grammaticorum manus. non ille qui AI diphthongum fuisse censet, quia in Claudi aetate lapidibus ANTONIAI DIAI et similia scripta. constat enim antiquitas creberrime usurpatam hanc diphthongum. non etiam ille qui litteram nescio quam inventam a Claudio leniendo R putat, ex corruptis Velii Longi verbis; in quibus prioribus de Aeolico digamma saltem egisse Velium scio. sed nec Martianus Capella, qui sic scribit l. 3: huc litterae S Divus Claudius P adiecit aut C propter ψ et ξ Graecas, postterium, saxa. cesset enim ille a Claudio novum x repertum, quod vanum puto, quia x in usum

ratae, aspiciuntur etiam nunc in aere publicandis plebiscitis
 15 per fora ac templa fixo. rettulit deinde ad senatum super
 collegio haruspicum, ne vetustissima Italiae disciplina per
 desidia exolesceret. saepe adversis rei publicae temporibus
 sacros, quorum monitu redintegratas caerimoniae et in po-
 sterum rectius habitas; primoresque Etruriae sponte, aut pa-
 trum Romanorum impulsu, retinuisse scientiam et in familias
 propagasse. quod nunc segnius fieri publica circa bonas
 artes socordia, et quia externae superstitiones valescant. et
 10 laeta quidem in praesens omnia, sed benignitati deum gra-
 tiam referendam, ne ritus sacrorum inter ambigua culti per

temporibus iam Augusti, ut diserte
 monet Isidorus 1 4. sed et x inter
 eas a Varrone et Quinctiliano 1 4
 9, censetur, quae non necessariae.
 Varro in fragmento quopiam ex
 libro de Grammatica: *litterarum par-
 tem sunt et dicuntur, ut A B, par-
 tem dicuntur et non sunt, ut H et
 X, partim sunt neque dicuntur, ut
 φ ψ.* ex quibus verbis non absurde
 collegeris duabus his litteris, quae
 necessariae Varrone teste, novam
 formam induisse Claudium nomenque.
 et de ψ quidem clatum, cui an-
 tistigma respondit: de φ Claudiano
 neglexerunt tradere Grammatici, et
 ego non divino. phi quidem littera
 non dabit necessaria, et alius eius
 sonus quam F, uti monuit etiam
 Quinctil. 12 10 29. haec in re
 Grammatica nugamur; et omittere
 licuisset, si Claudii liber exstaret,
 quem de ratione harum litterarum
 edidit. Lips. vide interpretes Suetonii
 et Claudii locum, et Taylorum in primis
 ad Marm. Sandvic. p. 48. EAN.

1. *plebiscitis*] ego vero cum im-
 peratoribus tollo haec plebiscita;
 quae vim unumque Claudii tempori-
 bus habere non potuerunt, omni
 potestate tralata ad nunc. quare
 exempla in historia principum: non
 invenies. legerim *publicandis scitis*.
 sciti nomen generale est, et ad de-
 creta omnia pertinet ac iura. et
 haud dabit ea scriptura observata
 non solum in plebiscitis, ut demus
 ea fuisse, sed in legibus aliis edi-

ctisque. Lips. Grothius longe me-
 lius, qui sic scribi locum volebat
publicandis plebi scitis. quod mihi
 verissimum videtur cum Ryckio.
 librarii cum compendium scribendi
 SC non intelligerent, satis constat
 vel mediocriter in his litteris ver-
 satis quam varie corruerint haec
 verbum. sic et Hoeschellius volebat
 et Schefferus *Averd.* Or. p. 291.
 Obs. Misc. v. 8 p. 291. de re addo
 Suet. Claud. 41, qui eas litteras
 etiam in multis libris, actis diurnis
 et titulis operam restituisse suo tem-
 pore tradit. inscriptiones antiquas,
 in quibus digamma adhuc visitur,
 laudavi ad Suet. L. c, ubi v. Intt.
 EAN. *publico. dis plebiscitis Ma.*

3. *vetustissima*] quam ipsi Ro-
 mani liberos suos capere volebant,
 ac publice mittebantur. vide Va-
 lerium de Relig. 1 1, et Cicerone-
 nem de Divin. 2 23. Lips.

5. *accitis* mas et veteres ed omnes.
 sed *accitis* verum est, idque con-
 structio desiderat. sic volebat etiam
 Groslotius in Syll. Burm. t. 1 p.
 340. EAN.

9. *valescant*] ed Puteolani *inva-
 lescent*, et omnes deinceps ad Pi-
 cheam, qui e Ma restituit *in-
 valescant*, quod etiam ed pr habet.
 Tacitum simplicibus delectari supra
 notatum. EAN. B *valescant*.

11. *referendam*, ne] non videtur
 cepisse Freinsheimius, quum indi-
 cavit hoc membrum a proximo re-
 λειξ ὑποστιγμῇ separandum. ne-

prospera oblitterarentur. factum ex eo senatus consultum, viderent pontifices quae retinenda firmandaeque haruspicum.

- 16 Eodem anno Cheruscorum gens regem Roma petivit, amissis per interna bella nobilibus, et uno reliquo stirpis regiae, qui apud urbem habebatur, nomine Italicus. paternum huic genus e Flavio fratre Arminii, mater ex Cattumero principe Cattorum erat; ipse forma decorus, et armis equisque in patrum nostrumque morem, exercitus. igitur Caesar auctum pecunia, additis stipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capessere: illum primum Romae ortum, nec obsidem sed civem, ire externum ad imperium. ac primo laetus Germanis adventus, atque eo magis quod nullis discordiis imbutus pari in omnes studio ageret: celebrari, coli, modo comitatem et temperantiam nulli invisam, saepius violentiam ac libidines, grata barbaris, usurpans. iamque

que enim novum argumentum est, aut stimulus hortationis differens ab eo quo iam usus est: sed id ipsum, quod brevius attigerat, persequitur explicatius. *gratia* quam diis referri censeat, haec est una, ut cerimoniae rebus Romanis multo minoribus aut in arto servatae diligenter, temporibus secundis ne negligantur. intelligimus enim *gratiam*, non quae verbis haberetur aut aliis suppliciis, sed si fieret tam, ex quo appareret in hoc genere cultus gratos esse erga deos. ut 2 13 milites promittunt Germanico se *gratiam* de acie relaturos. deinde *to gratiam* accipiendum, quasi dixisset *eam gratiam* vel *hunc gratiam*. GRON.

2. *quae retin. firm. har.]* intelligo sane. sed non videtur Claudius voluisse delectum fieri, quid negligendum, quid servandum, sed disciplinam priscam retineri et servari. itaque videtur decretum esse ut pontifices de disciplina illa retinenda et firmanda viderent. suspicatus sum excidisse *disciplina*; quae essent disciplina haruspicum retinenda firmandaeque; phrasi antiqua et bona, quam saepe corruerunt librarii inasctia praeae latinitatis, et intelligendum *forent*. ERM.

3. *Roma]* BM^a et veteres ed *Romae*. Aldus e Rhenani coniectura recepit primum *Roma* quem ceteri recte secuti sunt. ERM.

5. *Italicus]* Ryckius ex A profert probatque *Italicus*, et sic in sequentibus etiam exhibere Ma. et sic, quoad posteriora loca, etiam ed pr. itaque non dubitavi restituere. valgo *Italus*. ERM.

6. *ex Cattumero]* in V est *Actumero*, Strabone 7 p. 292 Οὐκρόμερος ἡγεμὼν Κάρτων i. e. *Ucromerus*. vel ad etymon Germanicum verius *Acromerus*. LIPS. *Actumero* etiam BM^a et ed pr. O *Cactumero*. ERM.

9. *auctum]* *angustus* Ma.

12. veteri Covarruviae abesse *magis*, Gruterus testatur. abest etiam a BM^a et ed pr. *celebrari, coli* pro celebrabatur, colebatur. ERM.

14. *invisa* Ma.

15. *iamque apud pr., iam longius]* sic veteres ed usque ad Rhenanum, qui e B recepit *apud pr. longius*, omisso altero *iam*; quod secutus est Aldus. *apud*, quod e Ma so restituere ait Pichena, in omnibus veteribus est, primumque in Lipsiana reperi ad. ERM.

apud próximos, iam longias clarescere, cum potentiam eius suspectantes, qui factionibus floruerant, discedunt ad conterminos populos, ac testificantur adimi veterem Germaniae libertatem et Romanas opes insurgere. adeo neminem isdem in terris ortum, qui principem locum impleat, nisi exploratoris Flavii progenies super cunctos attollatur? frustra Arminium praescribi: cuius si filius hostili in solo adultus in regnum venisset, posse extimesci, infectum alimonio, servitio, cultu, omnibus externis. at si paterna Italico mens esset, non alium infensius arma contra patriam ac deos penatibus quam parentem eius exercuisse. his atque talibus magnas copias coegere. nec pauciores Italicum sequebantur. non enim irrupisse ad invitos, sed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, avo Cattumero praeberet. nec patrem rubori, quod fidem adversus Romanos volentibus Germanis sumptam nunquam omisisset. falso libertatis vocabulum obtendi ab iis qui privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habeant. adstrepebat huic alacre volgus; et magno inter barbaros praelio victor rex, dein secunda fortuna ad superbiam prolapsus pat-

5. *principem*] hoc ex Ma dedit Pichena, et sic Tacitus alibi. veteres ed omnes et mas alii *principia*. ERM.

6. *supra* vulgo.

Rhenanus se castigasse dicit *attollatur* et *solo* et *posse* pro *extollatur*, loco, *posset*. at omnia ista sunt ia ed pr, nisi quod *attollitur* vitio operarum, et *venisse* *posse Testimesci*. [sunt etiam in Ma, qui et ipse *venisse posse Testimesci*.] Puteolanus induxit *extollatur*, loco et *posset*; sed tamen e mas. nam et G loco et *posset*. ERM. B *attollatur*, *solo*, *posset*. *temitesci*.

Arminium] qui illi patruus; et tamquam in eius gratiam honoremque principatu ornatus esset. LIPS. cf. 4, 52.

8. *alimonio*] ita e Ma Pichena. sed sic etiam ed pr. Puteolanus mutavit in *alimonia*, ut est in G,

unde in ceteras edd fluxit. adde Burm. ad Suet. Cal. 42. mox G ac. ERM.

11. omnes volunt *parentem* scribi, non parvissem, nisi plane sic esset in ed pr. Puteolanus dedit *parentes* cum ceteris omnibus. ERM.

16. *patrem rubori*] quia sic est in Ma et ed pr, *esse* etiam abest a ms Covarruviae, non dubitavi hoc praeferre vulgato *patrem illi rubori esse*. et sic placebat IGroavio sic ex A laudat probatque Heinsius in Obs. Misc. t. 9 p. 383. ad 2.2. forma loquendi iterum occurrit 14 55, et est a Livio 45 13. ERM.

18. *his* BMa.

20. *magno inter*] forte *magno ut inter*. LIPS. sed etiam alibi et apud alios ut interdum in tali forma omittitur. ERM.

21. *dein*] sic GMa et ed pr. *dehinc* a Puteolano venit. ERM. B *deinde*.

usque, ac rursus Langobardorum opibus refectus, per laeta per adversa res Cheruscas afflictabat.

- 18 Per idem tempus Chauci, nulla dissensione domi, et morte Sanquini alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavere duce Gannasco, qui natione Canninefas, auxiliaris et diu meritis, post transfuga, levibus navigiis praedabundus Gallorum maxime oram vastabat, non ignarus dices et imbelles esse. at Corbulo provinciam ingressus magna cum cura, et mox gloria, cui principium illa
10 militia fuit, triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quaeque habiles, per aestuaria et fossas adegit; lintribusque hostium depressis et exturbato Gannasco, ubi praesentia satis composita sunt, legiones operum et laboris ignaras, populationibus laetantes, veterem ad morem reduxit, ne quis
15 agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes, vigiliae, diurna nocturnaue munia in armis agitabantur. feruntque militem, quia vallum non accinctus, atque alium,

4. *Sanquini*] Maximi, de quo ad 6 4. LIPS.

6. *auxiliaris, et diu meritis*] Vaticana scriptura *auxiliare esd in meritis*. fortasse *auxiliaris; deis emeritis*. nam et auxilia illo aevo credam adstricta ad militiae certum modum. Mercero placet *auxiliare aes diu meritis*. LIPS. F *auxiliare ex frumentis*: unde coniciebat olim Lipsius *auxiliaris ex frumentariis*: postea omnem hanc annotationem expunxit. quod in conjectura facile fero: sed scripturam vetusti codicis insuper haberi nolim, quippe in qua videam vestigia veritatis ad hoc usque latentis. eam esse credo *auxiliaris et dux gentis*. iuvat quod legitur 4 46 de Thracibus: *ne regibus quidem parere nisi ex libidine soliti, aut ei mitterent auxilia, suos doctores praeficere*. GRON. BM^a *auxiliare ex diu meritis*, unde IGronovius faciebat *auxiliare aes diu meritis* cum Mercero. A *auxiliaris ex diu meritis*, quod probat Ryckius. R *auxiliares diu meritis*. ed pr *auxiliare esd in meritis*; quod favet et ipsum Mercero. Puteolanus *auxiliaris et diu meritis*; unde

haec lectio in ceteras edd fluxit. G et ex diu m. lectionem quidem textus vitiosam esse facile est sentire. ERN.

9. *gloria*] cum gloria B. cui] referendam hoc ad gloriam, non ad Corbalonem, pro cuius gloriae princ. ERN.

10. *navium*] Rhenanus ita se emendasse dicit pro *naves*. at *navium* est in ed pr et Puteolani. *naves* dedere Heroaldus, Alciatus, nescio unde. ERN.

11. *aestuaria et fossas*] per Drusianam fossam, et lacus, qui plures tunc in unum meridionalem coiverant. LIPS. mox G *deprehensis*. ERN.

13. *ignaras*] F *ignavas*. LIPS. sic et ed pr, GM^a et alii; quod recepit Broterius. *ignaras* est non adhaerens labori. ERN.

17. *non accinctus*] aliud est ac si dixisset *disinctus*. non accinctum fodere est sine gladio fodere: disinctum fodere est soluta fluxaque tunica in morem muliebre. at ex disciplina erat cum gladio opus facere. Vegetius 3 8: *milites gladio cincti fossam aperiant*. LIPS.

quia pugione tantum accinctus foderet, morte punitos. quae nimia, et incertum an falso iacta, originem tamen e severitate ducis traxere; intentumque et magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam adversus levia cre-
 19 debatur. ceterum is terror milites hostesque in diversum affectit. nos virtutem auximus, barbari ferociam infregere. et natio Frisiorum post rebellionem clade Lucii Apronii cooptam infensa aut male fida, datis obsidibus concessit apud agros a Corbulone descriptos. idem senatum, magistratus,
 10 leges imposuit. ac ne iussa exuerent, praesidium immavit, missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent,

1. *foderet*] Freinshemius vult *caederet* aut *ferret*. sed si *vallum* pro aggere castrorum accipimus, qui e terra et cespite sit, nihil impedit quo minus *foderet* rectam sit. ERN.

2. [Ma et] ed pr *nimia* — *acta*, vitiose sive pro *iacta* sive pro *aucta*; sed illud potius credo, atque hanc esse lectionem Ma testatur Pichena. sic et est in G, nisi quod *actum* scripsit librarius, ad *originem* temere referens. non igitur Rhennanus demum sic dedit, ut vult videri; nec *nimia* pro coniectura debebat a Pricaeo reuicā. mox Puteolanus *munia* et *iacta vel aucta* edidit, quod secuti sunt Beroaldus Alciatus. Rhennanus autem Aldus Lipsius edidit *nimia* et *iacta*, quod neacie car a Gronovio mutatum et *vel aucta* additum sit. mihi autem *iacta* vel potius *iactata* magis placet quam *aucta*. nam *tò augere* iam est in *nimia*; deinde *falso* aptum est *tò iactata*, non *tò aucta*: huic enim frustra additur, cum per se intelligitur nec addi soleat. aliud est in *falsum augere* h. e. augendo falsum efficere, aliud *falso augere*. potro aliud est *iacere*, aliud *iactare*. illud dicitur, cum aliquis interdum aliquid obiter, suspicionis movendae, pangendi, irridendi causa, dicit (v. nostrum 1 10, 2 55, 4 7 et 68, 6 31 et 46, 11 13, 12 64. adde quae de h. v. viri docti ad Liv. 24 4 et alibi dixerunt), hoc, cum palam, crebro, apud omnes; in primisque

iactari dicuntur res quae fama celebrantur. pro *iactatus* a librariis subinde scriptum *iactus* docebit Drak. ad Liv. 10 37. item *actus* pro *iactus* ap. Quintil. 9 2 37, Liv. 25 4. ERN.

falso iacta] Veneta editio *iacta, aucta*, haesitante librario utrum praeferret, utramque adscripsit. ego quidem hic malim *falso aucta*. LIPS. Veneta editio est Riviana, in qua sic est. ed Puteolani *iacta vel aucta*. ERN.

6. vereor ut scripserit *virtute auximus*. augendi verbum patiendi significatu, ut infra. LIPS. recte dissentit Mercerus. ERN.

7. *post*] non, ut receptum, *per*, historia ipsa narrata 4 73. LIPS. *post* BMa et ed pr. *per* a Puteolano inductum. idque habet etiam G. mox et *male f.* ERN.

9. *senatus* Ma.

10. *immunivis*] ita mss. at valgi lectio inde *munivis*. suspicari possis antiquae fuisse *endommunivis*. uti apud Livium 5 39: *inventum militarem senatusque robur in arcem Capitoliumque concedere, armisque et frumento collatis, ex loco inde munito deos hominesque et Romanum nomen defendere*. scripserim *endommunivis*. LIPS. nihil hic sollicitandum. nam eadem vis est verbi, quam correctionibus quaerunt. sic Suet. Tib. 39: *in praetorio cui Speluncae nomen, incoenante eo complura coque ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt*. ut in-

simul Gannascum dolo aggredierentur. nec irritae aut degeneres insidiae fuere adversus transfugam et violatorem fidei. sed caede eius motae Chaucorum mentes, et Corbulo semina rebellionis praebebat, ut laeta apud plerosque, ita apud quosdam sinistra fama. cur hostem conciret? adversa in rem publicam casura: sin prospere egisset, formidolosum paci virum insignem, et ignavo principi praegravem. igitur Claudius adeo novam in Germanias vim prohibuit ut referri 20 praesidia cis Rhenum inberet. iam castra in hostili solo mo-
10 lienti Corbuloni eae litterae redduntur. ille re subita, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus quam beatos quondam duces Romanos, signum receptui dedit. ut tamen miles otium exueret, inter Mosam

soenante eo est quum ibidem coenaret ille, sic immuniuit est ibidem munivit. Gron. Acidalius coniecerat inibi munivit. Ern.

1. *degeneres*] non indignae nomine Romano sunt ipsò Corbulone, quia nempe in transfugam et militiae desertorem. hoc enim est quod *fidei violatorem* dicit, i. e. sacramenti. Lips. G ac deg. Ern.

5. *quosdam in sinistra* Ma.
in *republica* Ma.

6. *cum pr.*] Iosiae Merceri lectio verior, *sin pr.*, et approbata quibusdam libris. sententia: adversa rei publicae nocitura, prospera ipsi Corbuloni. Lips. recte. Ma *casuras inprospere*, quod expressit ed pr, nisi quod, sive vitio operarum, sive quod ita descriptum e codice esset, habet *casurus in*. Puteolanus habet *casura cum*, ut est in G. sensum autem potius cum Freinsheimio puto, homines calumniatos dixisse Corbalonem animos maiores sanctorum et Claudio periculosum futurum. Ern. B *casura* si.

7. *igitur*] sic GMO, edd pr, Puteolani Beroaldi, a qua hic discedit ed Alciati exhibens *ideo*, vitio hand dubie operarum: nam sequi Beroaldum solet. atque hinc *ideo* in ceteras venit, Rhenani Aldi. restituit igitur Gronovius. Ern.

10. *eae* hja : vulgo *hae*. item c. 26.

12. *prolocutus*] Rhenanus ita se emendasse ait pro *perlocutus*, quod so in Alciati ed repererat. sed ed pr et Puteolani sic iam habent. Ern.

13. *quosdam*] corruptione litterae periit huic dicto Venus. scribe *quondam*, i. e. olim libera re publica. persuadet Dio, qui sic extulit 60 30: ὡς μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες. Lips. recte. sed edd omnes *quosdam*. Ern.

14. *ne*] sententia scripturam eam damnat. lege ergo *ut*. Lips. sic et Gruterus et Pichena volebant; recte. in Ma est *vi*, quod confundi solere cum *ut*, docet post alios Drak. ad Liv. 4 51. ed pr et R plane habet *ut*. Puteolanus *ne* iniecit, quod est et in BG. Ern.

inter Mosam Rhenumque] Dio consentit 60 30. διατάφρουσ, inquit, πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Πήγνον καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. nam stadia 170 milliarum conficiunt 23, duobus stadiis et semi minus, ita ut septem stadia cum dimidio pro milliari capias; quod Plutarchus Suidas alique monnerunt. interpret tamen Dionis milliarum 21 vertit; et addit non convenire illi cum Corneliana ratione. Lips. quae de hac fossa varie a viris doctis disputantur.

Rhenumque trium et viginti milium spatio fossam perduxit, qua incerta Oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Caesar, quamvis bellum negavisset.

Nec multo post Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro Mattiaco recluserat specus quaerendis venis argenti; unde tenuis fructus nec in longum fuit, at legionibus cum damno labor, effodere rivos, quaeque in aperto gravia, humum infra moliri. quis subactus miles, et quia plures per provincias similia tolerabantur, componit oc-

tur, commemorare nihil attinet. v. Ryckiam ad h. 1. Cellar. G. A. t. 1 p. 211, Altinium t. 1 p. 47 et 114, qui sequitur Cluverium, qui putabat esse fossam quae a Leida Delphos, hinc ad vicum Maeseland ducta, tandem ad propinquum vicum Sluys Mosae iungitur. Ean.

1. *perduxit*] haec est lectio [Ma, si Furiae fides, et] ed pr, quam et G exhibet, quam restituere non dubitavimus. est verbum proprium in ea re. Caesar B. G. 7 36: *fossam — a maioribus castris ad minora perduxit*. Dio l. c. *διεταύρευσεν πᾶν τὸ μετὰ τοῦ τοῦ Ῥήνου καὶ τοῦ Μόσου*, quod est ipsissimum *perduxit fossam*. nam *perducere fossam* dicitur ut *perferre legem*. Puteolanus deinde pro *perduxit* dedit [quod B habet] *produxit*, unde in omnes edd venit *produxit*. IGronovius autem valde pugnat pro *praeduxit* (sic compendium Ma legit), idque in textum recipit. in quo falli virum clarissimum putamus. verbum *praeducere* dicitur illud quidem de fossis saepe et apud nostrum 14 32, sed semper cum vi muniendi, in castris, in obsidionibus, arcendi causa, intercludendi etc. tactis, ut patet ex omnibus exemplis, quae collegit praeter Lipsium, quem ipse laudat (de Mil. 5 5), Heinsius et Drak. ad Silium 10 411 alique; unde ipse comparat cum Graeco *προβάλλεσθαι*, quod est ab h. l. alienissimum. est pacis opus, non belli, recipiendae aquae factum, non arcendae. Ean.

2. *vetarentur*] recte, non *vetarentur*. Dio l. c. interpretatur, *ὥστε*

μή οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυροῦσι ἀναρροῦντες παλαγῶσιν. fuisse ergo necessum est fossam eam inferioris Bataviae parte, inter Rhenum veterem Mosamque; ubi fere ubique inter duos fluvios 23 milliarum intervallum. supra agtum Batavum, inter Mosam et adhuc integrum Rhenum, esse non potuit, quoniam illic certe periculum nullum ab aestu. Vertranus, cui legi placet *vidarentur* hoc sciam, ut fossam eam perduxerit qua commeari a Mosa ad Rhenum posset, ne Oceani pericula necessum esset subire, non placet. multo minus Ferretus, qui *μετέωρος* certe fuit, cum Mosam hic cum Mosella confudit, et ea scripsit quae rideant Batavorum pueri. Lips. recte Lipsius. *vetarentur* est arcerentur, prohiberentur, ne restagando terris nocerent. adde Obs. 1 5. Gron. et sic edd veteres. Ean.

3. *qui in agro*] Muretus volebat *quia*. mihi bene.

Mattiaco] suspectum esse, et potius *Maciaco* vel *Maxiaco* legendum videri (qui populi Africae sunt) docui in Saturn. 2 l. Lips. vide quae diximus de Pec. Vet. 4 9. Gron. *Mattiaco* placet Rheano, defenditque Cluver. Germ. Ant. 3 7. non in Africa ista gesta, quod e c. 21 patet, triumphi insignia nactum antequam in Africam venisset. Ean. Ma *mathiaco*, B *machicho*.

7. *effodere*] omnes mss et editi ante Lipsium habent *et fodere*. ceterum melius puto intelligere fossas, quibus aquarum rivi e metallis deducantur. Ean.

cultas litteras nomine exercituum, precantium imperatorem ut, quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tri-
 21 bueret. de origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa prompserim et vera exsequi
 5 pudet. postquam adolevit, sectator quaestoris cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitatur, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, et audita est vox "tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro consule venies." tali omine in spem
 10 sublatus digressusque in urbem, et largitione amicorum, ai-

2. *triumphalia ante tr.*] nempe ne triumphalium consequendorum causa militibus molestias crearent, quales Corbulo et Rufus creassent. ERN.

3. *Curtii Rufi*] est qui hunc censet esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, pure mehercules et Latine. Modus certe noster, cuius censurae Curtius non leviter debet, testatum reliquit cognomen ei Rufi tribui a libris. pugnare tamen aetas videatur, siquidem ad Augustum referenda illa sunt o libro eius 10 9: *proinde iure meritoque populus Romanus salutem se principi suo debere proficitur, cui noctis, quam paene supremum habuimus, novum sidus illuxit. huius hercule, non solis, ortus lucem caliganti reddidit mundo, cum sine suo capite discordia membra trepidarent. quot ille tum extinxit faces! quot condidit gladios! quantam tempestatem subita serenitate discussit! non ergo revirescit solum, sed etiam fleret imperium. absit modo invidia, excipiet huius saeculi tempora eiusdem domus utinam perpetua, certe diuturna posteritas. sed non sunt; nec quidquam hic de sidere Iulio, ut nungantur. refutant sequentia, quoniam Augustus cum ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit, sed accendit, eduxit. refutat et ille locus e 4 4 de urbe Tyro: multis ergo casibus defuncta et post excidium renata, nunc tamen, longa pace cuncta refovente, sub tutela Romanae mansuetudinis*

aequiescit. nam ait et agnoscit *longam pacem* in re Romana. an ea sub initia Augusti? imo viginti annorum bella. itaque priora illa refero ad Caligulae caedem et confusionem quas secuta, senatu imperium abrogante, milite et plebe stabiliente. haec sunt illa sine capite discordia membra, et Claudius ipse novum sidus. tamen incerta haec mihi, fateor; et facile manum dederò, si quis adferret verisimiliora. LIPS. esse historiae scriptorem putat etiam Ryckius. non est huius loci aut consilii nostri ista disputatio. ERN. exceperunt eam Hirdus et Buttmannus, absolvit Niebuhrus, Comment. acad. Berolin. a. 1822.

5. *sectator*] V *sector*. nec sperno. ad hastam enim sectiones exercebant. vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo ep. 7 27: *tenuis adhuc et obscurus obtinenti Africam comes haeserat.* ait enim, comes. LIPS. non solet sectoris nomen magistratibus iungi. sectatores et assectatores magistratum dicuntur tenues homines, qui se adiungunt quaestus alicuius causa. v. Cic. pro Rab. Post. 8: *Gabinii comes vel sector.* Gabinus autem proconsul Syriae. Verr. 2 11. *Africanus vetus assectator.* cf. Balb. 2. sector autem alicuius est, qui eius bona sub hasta emit, ut Antonius in Philipp. 2 15 *sector Pompeii.* ERN.

7. *oblata ei sp. mul.*] Plinius super eodem miraculo l. c. *inclinato die spatia batur in porticu. offer-*

mul acri ingenio, quaesturam, et mox nobiles inter candidatos praeturam principis suffragio assequitur, cum hinc verbis Tiberius dedecus natalium eius velavisset, "Curtius Rufus videtur mihi ex se natus." longa post haec senecta, et adversus superiores tristi adulatione arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit; atque ibi defunctus fatale praesagium implevit.

- 22 Interea Romae, nullis palam neque cognitis mox ca-
10 sis, Gnaeus Nonius eques Romanus ferro accinctus reperitur in coetu salutantium principem. nam postquam tormentis

tur ei mulieris figura, humana grandior pulchriorque. perterrito Africam se futurorum praenunciam dixit: iturum enim Romam honoresque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem provinciam reversurum, ibique moriturum. quod ait ultra modum humanum, semper ita antiqui, ut fidem divinitatis adstruant eiusmodi idolis. Virg. Aen. 2 773: *visa mihi ante oculos, et nota maior imago*. Iuvenalis 13 221: *ita sacra et maior imago humana, turbat pavidum co- gique fateri*. Xenophon 8 7 πα- δέλας: ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν κρείττων τις ἢ καὶ ἄνθρωπον εἰ- πεῖν "συσκευάζου, ὦ Κύρε· ἡδὴ γὰρ εἰς θεοὺς ἄπει." Tacitus H. 1 86: *erupisse cella Iunonis maio- rem humana speciem*. Lips.

4. *ex se natus*] G et ed pr *esse na- tus*, quod est illud ipsum quod Rhe- nanus e B dedit *ex se natus*. Pu- teolanus dederat *ex senatu*. est au- tem ambiguitas in verbis. nam *ex se nati* dicuntur qui maiores ciere non possunt, obscuri homines ge- nere; verum etiam qui ipsi sibi nomen peperere, non a maioribus accepere. ergo indicavit Tiberius Rufum obscuro loco ortum, et sibi aliquid nominis peperisse. Ean.

9. *max*] Heinsius vult *maxae* ad Vell. 1 12. prebat Graevius ad Flor. 3 10, non IGronovius, nec ego. respicit ad tormenta mox ad- hibita ad reperendam causam. Ean.

10. ed pr *S.N.Nonius*, quod est or- tum e scriptura Ma *GaNonius* [immo *C.N.nonius*]; abestque *insignis*. Pu- teolanus *GaNonius eques Romanus*; et sic sequentes veteres; item mas plures apud Broterium, qui resti- tuit. in Lipsianis *insignis* additur, quod recte Gronovii et Ryckius omisere. *Nonius praetuli*. Ean.

ferro acc. rep.] ideo Claudius primus, et fortasse hac occasione, scrutatores instituit, qui promiscuo omnes ad principem salvandi vel qua alia causa venientes excute- rent. Suet. 35: *saluatoribus scru- tatores semper apposit, et quidam omnibus, et acerbissimos*. quos ta- men Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio 12. verba Dionis ad hunc morem digna legi 60 3. *Κλαύδιος τὰ τε ἄλλα ἀχοι- βῶς ἐπελάττετο, καὶ πάντας τοὺς προσιόντας οἱ καὶ ἄνδρας καὶ γο- ναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐπόλε, μὴ τι ξυγερὸν ἔχουσιν. ἐν τε τοῖς συμ- ποσίοις πάντως τινὰς στρατιώτας θυρόντας εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καταδεχθὲν καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται· ἡ δὲ δὴ ἐρευναὶ ἡ διὰ πάντων διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο. mansit igitur de militibus: at de se structatione Vespasianus sustulit. scrutandi vetus, et Graecis quoque. mos iste tangit Plutarchus in Timole- onte 21 p. 245, ubi Dionysium iam ex- salem irrisum a quodam ait, qui *de- trans ad eum vestem excussit, ut tyrannis fieri solet*. Lips.*

diffiniabatur, de se non inficiatus consocios non edidit, incertum an occultans.

Isdem consulibus Publius Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui quaesturam adipiscerentur. apud maiores virtutis id praemium fuerat, cunctisque civium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus; ac ne aetas quidem distinguebatur, quin prima inventa consulatum ac dictaturas iniherent. sed quaestores regibus etiam tum imperantibus instituti sunt; quod lex curiata ostendit, ab Lucio Bruto repetita. mansitque consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primum Valerius Potitus et Aemilius Mamercus, tertio et sexagesimo

1. *de se — consocios*] non integer locus vel indicio libri P, qui cum lacuna refert *de se novi* *consocios*. videmur non incommode eximplere posse *de se Novius confessus consocios non edidit*. LIPS. edidi scripturam Ma [*de se novi*] potius quam coniecturam *Novius*, quam primus Puteolanus edidit, extatque in GF *novi* . . . quod edidit Ryckius. ed pr habet *de sonoi*, vitiose pro *de se non in* (nisi virgula est alieno loco, edique debuit *nōi*, ut in eodem libro 12 58 *illesceret* pro *illesceret*) nulla sequente lacuna. quicquid sit, etiam hinc confirmatur Gronovii coniectura, quam verissimam puto, *de se non inficiatus*. bene Pichena comparat locum Livii 24 5 *de se ipso haud cunctanter fassus consocios celabat*; quem in animo habuisse nostrum facile patet. Heinsius coniecit e F vestigiis *de se novissime confessus*. sed illud *novissime* friget, ut bene monuit idem Gronovius. ERN. B *de se novius consocios* sine lacuna. A *de se confessus* c.

3. *spect. gladi.*] Suet. c. 24: *collegio quaestorum pro stratura viarum gladiatorum munus iniunxit*. quod mutavit Nero, qui censuit ut ne designatis quidem quaestoribus edendi gladiatores necessitas esset, ait Tacitus 13 5. iterum induxit Domitianus, notante Suetonio c. 4, et perseveravit. Tertull. de Spe-

ctac. 12: *transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viventium, quaesturas deo et magistratus et flaminia et sacerdotin.* plura de his proprio libro. LIPS.

5. *apiscerentur*] pro poterent, apisci vellent: contextus facile docet. et esse debet *adepti essent*, si sensu vulgari diceretur. ERN. B *adipiscerentur*. v. Lips. ad 13 5.

7. *ne aetas q. dist.*] ut post factum est inductis legibus annalibus; de quibus dicere h. l. nihil attinet. mox Ma et ed pr et, non ac, ut ceterae. ERN.

8. *ac dictaturas*] et dictaturam B.

9. *quaestores*] de quaesturae origine ratione etc qui volet cognoscere plura, adeat imprimis Pighium in Annal. ad a. u. 244. tum abest a G. ERN. B abest etiam.

10. *lex curiata*] intelligitur lex de modo potestatis, quae regibus esset in populum. repetita est a Bruto, ut consulibus eadem potestas esset quae regibus fuisset. eam Taciti temporibus adhuc superfluisse ex h. l. clare patet. ERN.

11. *mansit cons. pot. delig.*] videtur dissentire Plutarchus in Valer. Popl. c. 38 p. 110. sed vide notam ad verba LXIII a. p. ERN.

13. *Potus*] ita libri scripti. lego *Potitus*, quod Valeriae gentis cognomen est. in vulgatis Valerius

anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur.

Postumius, imperite. est autem ille ipse qui consul postea a. u. 284; quod clare ex Dionysio hauries 9 51. Lips. ed pr *Potus*. Puteolanus dedit *Postumius*, ut est in G. quod omnes secuti sunt ad Lipsium usque. eadem editio habet copulam et, quae e Ma accessit, neglecta inde a Puteolano usque ad Pichnam, qui restituit. pro *Potus* recte restitutum *Potitus*. ERN. B *Val. post. et emilius*.

LXIII anno post] error numeri, nisi placet de primis quaestoribus totos 40 annos a Livio et Dionysio discrepare Tacitum. nam a. u. 269, QFabio SerCornelio consulibus, Livio 2 41 primi quaestores nominati LValerius et KFabius; itemque Dionysio 8 77. at ex hac Tacitiputatione circa a. demum u. 308 quaestores statuamus necesse est. quod falsum esse, liquet vel ex eo quod Livius et Dionysius post annum illum 269 saepius iam quaestores nominant. corrige hic ergo LXIII anno, ut ratio constet. in altero tamen quaestore manet adhuc dissensus; qui Livio et Dionysio est KFabius, non MamAemilius, ut nostro. nam Plutarchus plane diversus, qui PVeturium et MMI naciam nominat. Lips. eadem repetit Ryckius ad h. l., nec se expedit. in B et ed pr non per LXIII exprimitur numerus, sed est *sexagesimo tertio anno*. ceterum Tacitus cum Livio et Dionysio, Plutarcho item, facile componetur sic. Plutarchus tradit quaestores primos a regibus exactis: Livius et Dionysius nihil nisi qui illo anno quaestores fuerint, qui diem dixerint SpCassio; qui fuit annus XXIII a regibus exactis. Tacitus autem qui primi quaestores a populo creati sint; quod attendenti facile patebit, monnitque iam Drak. ad Liv. 4 41. Plutarchus dissentit in hoc quod iam Valerium Poplicolam concessisse populo creationem quaestorum dicit, a populoque creatos Veturium et Minucium. verum aut alios auctores secutus est uterque, aut ea tantum liberalitas Valerii fuit, quam

ceteri consules non sunt imitati, donec lege populo creatio quaestorum vindicata aut permissa est. Abreminius ad Ciceronis Phil. 2 20 sic conciliat Tacitum Plutarcho et Innio Gracchano, qui etiam sub regibus a populo creatos scripsit, ut reges quidem consulesque ipsi elegerint, sed populus lege curiata probat electionem. sed ea ratio per legem curiatam sancienti iam constituta serier est, et instituta ad usurpandam vetustatis memoriam. lata disp. ad h. l. est viri docti in Misc. Obs. t. 10 p. 257, in primis p. 287, qui per transpositionem conciliari Livio et Plutarcho posse Tacitum existimat sic: *creatique primum qui Romae curarent; dein gliscentibus negotiis duo additi, Potitus et Aemilius Mamercus, 90 anno post Tarquinius exactos, ut rem militarem comitarentur. mox etc. videntur, quibus otium est, haec excutienda. O habet annos. ERN.*

1. ut rem milit. com.] Tacitus a Livio et aliis discrepare monet Pighius l. c., quod primum duos militares quaestores creatos dicat, deinde demum additos duos urbanos, cum Livius tradat 4 43 ab initio duos urbanos tantum fuisse, additos deinde duos alios, qui consulibus in bellum profectis adessent. verba sunt: *moles discordiarum inter plebem ac patres orta est, cepta ab duplicando quaestorum numero, ut praeter duos urbanos quaestores duo consulibus ad ministeria belli praesto essent*. ego rem omnem sic concipio. fuere quaestores semper, sed a consulibus ab initio creati, nisi ubi magistratum ambitio, ut Poplicolae, populo permitteret. sed cum consulibus opus videretur in bellis ministerio quaestorum propter rem pecuniariam, necessarium visum est quaestores creati a populo comitis curiatis, ut rem militarem possent attingere, quod iniussu populi et sine lege curiata non licet. id apparere videtur, ut arbitror, ex eo quod etiam semper quaestoribus consulem, qui imperium haberet, secuturis lege curiata, dicitur

tur. dein gliscentibus negotiis duo additi, qui Romae curarent. mox duplicatus numerus, stipendiaria iam Italia et accedentibus provinciarum vectigalibus. post lege Sullae viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. et quanquam equites iudicia reciperavissent, quaestura tamen ex dignitate candidatorum aut facilitate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententia Dolabellae velut venundaretur.

caussa, ut ipsis proconsulibus, opus fuit, ut existimat Gruchius, quamquam dissentiente Sigonio. Cicero Phil. 2 20 obiicit Antonio, quod quaestor creatus statim ad Caesarem in provinciam cucurrerit *sine SC, sine sorte, sine lege*. ergo quaestores cum ante semper in urbe curassent aerarium, coeperunt iam etiam bellis interesse; ideoque, cum prope perpetua, bella essent, prope semper aberant ab urbe quaestores. hinc consilium natum est, ut praeter duos illos quibus liceret in bellum ire cum consulibus, crearentur alii duo qui assidui in urbe essent, quique quaestores urbani dicerentur, cum antea quaestores simpliciter dicerentur. ceterum G habet *consulitarem*, corrupte. v. ad l 43. ERN.

2. *duplicatus numerus*] epitome Livii 15: *quaestorum numerus amplius est, ut octo essent*. quod accidit circiter a. n. 488. LIRS.

3. *legem sullae* Mā.

XX *creati suppl. senatus*] uti a Caesare dictatore quadraginta eadem, ni fallor, caussa. v. Dionem 43 47. LIRS.

4. *supplendo senatus*] nam senatores fiebant maxime qui magistratum inferiorem gessissent. solos quaestorios in senatum lectos a censoribus, ut cum Sigonio vult Pichena, non credo. G *supplemento*. ERN.

5. *equites iudicia recup.*] non ut adimerentur omnino senatui, sed ut cum equitibus etiam communicarentur, quod factum esse constat lege Arelia Lottae. ERN.

6. *facilitate tribuentium*] Pighius ad a. n. c. 672 haec verba accipit, quasi Sulla tulerit ut quotannis isti 20 quaestores partim populi suffragio partim consulum beneficiis crearen-

tur. nam Tacitus, inquit, profecto dixisset *populi*, non *tribuentium facilitate*, si solus populus quaesturam tunc dedisset. idem ei apertius ostendere Cicero videtur in Interrogatione, quum c. 5 ait Vatinium quaesturae candidatum *iuvitis omnibus, non populi sed consulis beneficio extremum adhaesisse*. ea enim verba docere, uno quaestore populi suffragiis creato, alterum mox renuntiatione consulis e turba candidatorum adiici potuisse; atque alternatim usque ad extremum. et id fortassis eo instituisse Sullam, ne nimis diu extraherentur comitia in tanto quaestorum numero. haec somnia sunt inanissima. *beneficium consulis*. Ciceroni nihil est aliud quam consulis, qui comitiis praerat, studium et contentio in commendando Vatinio et vehemens pro eo supplicatio, quod rogandi genus cum semper sit gratiosum, tum sunt interdum, quibus nihil sit quod rogantibus non iure se concessurum populus putet. hi multis saepe indignis profuerunt et suffragia quamvis iuvitis extorserant. neque inepte Nic. Abramus, posse et fraudis suffragiorum puctis adhibitae suspicionem motam credi. nam Tacitum non solum intellegere populum, et solita sua subtilitate usum quam *tribuentium* maluit, facile largimur; quippe et populum et senatum et principes comprehendens verbum ponere debuit. ita *facilitate tribuentium* libera republica et iure comitiorum penes populum est studii tribuum; postea partim senatus, ad quem translata comitia sub Tiberio, partim principum suos candidatos sine meta repulsae obducunt. GRON.

7. *velut venundaretur*] quod iam

23 Aulo Vitellio Lucio Vipstano consulibus cum de supplendo senatu ageretur, primoresque Galliae quae Comata appellatur, foedera et civitatem Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in urbe honorum expeterent, multus ea super re variusque rumor. et studiis diversis apud principem certabatur, asseverantium non adeo aegram Italiam ut senatum suppeditare urbi suae nequiret. suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec paenitere veteris rei pu-

nemo, quamvis dignus, quaestor fieri vel auderet vel posset, nisi qui valde dives et perferendis munerum impensis esset. Ean.

1. *L'Vipsanio*] sic edd omnes. Ryckius cum Ruperto ep. 48. ad Reines. vult *Vipstano* e vestigiis MA, quorum ille [cum B] *Vipsana*, hic *Vipsano* habet. *Vipsana* etiam G: mox c. 25 *Vipsanus*. infra quidem hoc nomen eodem argumento pluribus locis receptum. quidni ergo et hic recipiamus? Ean.

8. duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. ex his qui cis Padum, ius civitatis assecuti sunt post bellam Marsicam; qui trans Padum, ius Latii eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. ea lex Pompeia dicta. sed non contenti Latinitate Transpadani terras saepe moverant, incitante etiam post quaesturam C. Caesare. nec enim de aliis Suetoniana illa capio Iul. 8: *decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petenda civitate agitantes adiit, et ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob id ipsum retinissent.* donec ille Caesar dictator primum transtulit eos in civium ius, narrante Dione 41 36: *τοῖς Γαλάταις τοῖς ἐντὸς τῶν Ἀλπεων ὑπὲρ τὸν Ἠριδανὸν οἰκοῦσιν τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἀρχὰς αὐτῶν, ἀπέδωκεν.* et de Transalpinis non liquide pureque aliquid scriptum reperio, nisi quod Strabo ostendit Cavaros Satyesque civitate donatos, tempore tamen non ex-

presso, 4 p. 188. *πάντας, ἰακὴ, οὕτω προσαγορεύουσι (Cavarorum nomina scilicet) τοὺς ταύτη βαρβάρους, οὐδὲ βαρβάρους εἶν ὄντας, ἀλλὰ μεταχειμένους τὸ πλεον εἰς τὸν τῶν Ῥωμαίων τύπον. καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίους, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ.* donatos tamen non dubium est ab Augusto: tuncne, cum Italiam ad Alpes promovit? an potius in diuturna illa peregrinatione, cum ad res Galliae constituendas biennium coactum illic egit? quod obiter suadere Dio videtur 54 25, qui Augustum in ea peregrinatione libertatem et ius civitatis aliis dedisse ait, aliis admississe. civitatem autem accipimus sine iure suffragii, quod nunc a Claudio demum adsecuti. Lips. de loco Strabonis v. Spanhemium (de O. R. 2 15 p. 92), qui per *πολιτείας* male vult intelligi rei publicae formam. Ean.

7. *indigenas consanguineis*] sensus videatur. olim Latinos (qui indigenae) suffecisse Romanis sanguine et affinitate cum iis iunctis: cur non nunc tota Italia? possis etiam *indigenas consanguineos populos*, eodem sensu. Lips. accipio interpretationem Pichenae, *indigenas* (sc. Italiae) Romanis *consanguineis* suis olim suffecisse. sed ei obstat *τὸ populus*. *populum Romanum*, non *populos Romanos* novimus. ergo aut inducenda vox ea, ut sit *suffecisse olim indigenas consanguineis*; aut *populos* faciendum, ut sit *suffecisse olim indigenas consanguineis populos*, aut denique scribendum *suffecisse olim indigenas consanguineos*

blicae. quin adhuc memorari exempla quae prius moribus ad virtutem et gloriam Romana indoles prodiderit. an parum quod Veneti et Insubres curiam irruperint, nisi coetus alienigenarum, velut captivitas, inferatur? quem ultra honorem residuis nobilium, aut si quis pauper e Latio senator, fore? oppleturos omnia divites illos, quorum avi proavique hostilium nationum duces exercitus nostros ferre vique ceciderint, divum Iulium apud Aleciam obsederint. recentia haec. quid si memoria eorum moreretur, qui Capitolio et ara Romana manibus eorundem per se satis. . . fruerentur

populo, nempe Italicos populo Romano, qui Etruscos Latinos Sabinos etc. miscuerit, et unum ex omnibus sanguinem ducat, ut ait Florus libro 3 18. et hoc praefero. Gron. Lipsius in prioribus edd coniecerat cum consanguineis populis: sed hanc coniecturam post damnavit et sustulit in posterioribus edd. Gronovius indigenas consanguinei populi, quia in Ma consanguines. mira ratio. Ean.

3. Veneti et Insubres] qui populi Transpadani. ex his colligas Cavaros, de quibus Strabo l. c, pleno civium iure non fuisse. eos enim potius hic nominasset. Lirs.

nisi coetus alienig.] quod sane haud diu post evenit, adeo ut Augustinus vere scripserit: numquid non multi senatores in aliis terris, qui Romanam ne facie quidem norunt? de civit. 5 17. Lirs.

5. aut si quis pauper — foret] negandi vim habet, quasi dicat: an aliquis etiam pauper e Latio senator fiet? non fiet. posset etiam aut equeis. Lirs. non male Acidalius conficit i. e. quem honorem ultra fore nobilibus aut senatoribus pauperibus e Latio. sed vulgatum etiam defendi potest, et intelligi dictum pro pauperibus senatoribus e Latio. ed pr senatus. Ean.

7. ferro vique] ita in meis libris, et recte. vulgo ferro ignique. simile mendum scio esse in Suet. Claud. 21: diu cunctatus, ut omnes igni ferroque absumeret, tandem e sua sede prosiluit. lege vi ferro-

que. Lirs. sic. BGMa et ed pr. at Puteolanus et sequentes ignique. Ean.

9. inoriretur] AGMa et. ed pr. moreretur. Puteolanus et seqq. inoriretur. ex illo Gronovius facit moreretur, Heinsius renouaretur. Illud melius. putam inoriretur ferri posse, quamquam est verbum insolens. Librarii ex inoriretur fecere moreretur, ut alibi multus ex inultus et similia. oreretur pro oriretur saepe est in libris antiquis: v. Burm. ad Suet. Caes. 64. aptius h. l. videtur verbum quod significet venire in mentem, quam quod commemoraretur. adde not. seq. Ean.

qui Capitolio et ara] locus fractus corruptusque, uti orationcula haec tota. nec ista Attius Navis pater augurum restituerit sine libris: nendum ut Beatus nobis persuadeat germanam lectionem esse qui Capitolio et ara Romana? manibus eorundem parceretis? est enim, inquit, apostrophe, subaudiendumque positi sunt. qua figura medius fidius vellem ipse usus esset. mei libri memoria eorum memoretur qui Capitolio et ara Romana manibus eorundem per se satis. Lirs. tentabam qui Capitolium et arcem Romanam, moenibus eorundem prostratis? intelligo obsederint, aedificiis urbis adfictis incensisque. ista quae recensuerat, ferro vique caesas legiones, Divum Iulium apud Aleciam obsesum, recentia et memoriae nondum exoletae. at, quanto graviore invidia premi posse Gallicum nomen, quanto minus dignos

sane vocabulo civitatis: insignia patrum, decora magistratuum ne vulgarent. his atque talibus haud permotus princeps et statim contra disseruit et vocato senatu ita exorsus est. "maiores mei, quorum antiquissimus Clausus origine Sabina simul in civitatem Romanam et in familias patriciorum adscitus est, hortantur uti paribus consiliis rem publicam capessam, transferendo hac quod usquam egregium fuerit. neque enim ignoro Inlios Alba, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo, et ne vetera scrutemur, Etruria Lucaniaque et omni Italia in senatum accitos, postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli viritim, sed terrae, gentes in nomen nostrum coalescerent. tunc solida domi quies, et adversus externa floruimus, cum Transpadani in civitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terrae

curia Romana visam iri, si mentio etiam fiat filiorum qui moenibus incensis ac prostratis circa montem Tarpeium et arcem per sex menses minacissimi pependerit. Gron. haec saltem commodum sensum habent. sed alias rationes afferemus, et lectoribus electionem relinquemus. BGMV habent *per se satis*; ita ed pr exhibet. sed IGronovius scripturam codicis Ma aliter legendam putat, atque ex ea coniecit *postem minati sunt, pro ara, arci*. ceterum Puteolanus edidit *prostratis*, quod omnes secuti sunt praeter Ryckium, qui *per se satis* dedit. Nerius in Analect. 4 coniciebat *prostrati*. Heinsius (in ep. ad Periz. in Coll. Barn. t. 4 p. 783) sic locum totum refingit: *quid ei memoria eorum iteretur, quis pro Capitolio et arce Romana manubias decorum pensastis vel depensastis vel repensastis*. Perizonius respondeas Heinsio p. 788 probat *manubias decorum*: et est sane elegantissima coniectura: et praeterea coniecit *pensastis*. ceterum veretur ne hic lacuna sit; quod valde probabile est. ERN.

1. addidi *sed* [ante *insignia*], e vestigiis ed pr, quae habet et *insignia*. et ortum est, cum finalis praecedentis verbi absorbuisset litteram s, quod satis constat huic particulae saepe accidisse. si quis ta-

men malit at, non valde repugnem. locus similis supra 3 5: *sane corpnus — quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse*. vide tamen infra ad c. 30. ERN. B copula caret.

3. *ita exorsus est*] quae oratio principis memoriae causa Lugdani habita, celeberrima urbe Galliarum, et in aes incisa. tabula manet illuc etiam nunc; et dignum lectu exemplar eius, quod exscriptorum fide proposui in Exc. A, eo magis, quod multa in eo ad Taciti lucem. Lira. mox ed pr *Claudius*, Puteolanus *Clausus* cum seqq. ERN.

7. *capessenda* Ma.

8. *Coruncanios Camerio*] Cicero Planc. 8 Tusculanos facit, ut iam monuit Ryckius, item pro Sulla 7. in quibus locis nihil movendum bene monet Perizon. An. Hist. p. 193, quod in rebus tam antiquis varios auctores sequi potuerint Cicero et Tacitus. ERN.

10. *ipsam*] Romanam civitatem. ERN.

11. *terrae gentesque*] ABMa et ed pr absque copula *terrae gentes*. Heinsius coniecit *integræ gentes*. ERN.

14. *deductarum per orbem*] in colonias nempe deductarum. hisque misti e provincialibus fere semper aliqui, eodem iure. Lira.

legionum, additis provincialium validissimis, fesso imperio subventum est. num paenitet Balbos ex Hispania nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transivisse? manent posterius eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. quid aliud exitio Lacedaemoniis et Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quod victos pro alienigenis arcebant? at conditor noster Romulus tantam sapientia valuit ut plerosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. advenae in nos regnaverunt. libertinorum filiis magistratus mandari non, ut plerique falluntur, repens, sed priori populo factitatum est. at cum Senonibus pugnavimus. scilicet Volsci et Aequi nunquam adversam nobis aciem instruxere. capti a Gallis sumus. sed et Tuscis obsides dedimus et Samnitium iugum subivimus. attamen si cuncta bella recens, nullum brevioris spatio quam adversus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. iam moribus artibus affinitatibus nostris mixti, anrum et opes suas inferant potius quam separati habeant. omnia, patres conscripti,

2. num] sic edd omnes quas vidi, praeter Gronovianas, in quibus est non: vereor ut consulto. sic tamen est in BG: G et non exhibet vitiöse pro num c. 29. ERM.

8. dein] B eodem.

9. libertinorum filiis] hoc illud est quod Suetonius notat in Claudio 24: Appium Caecum censorem, pro-auctorem generis sui, libertinorum filios in senatum allegisse docuit, ignarus temporibus Appii et deinceps aliquamdiu libertinos dictos non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. et notat vere. nam libertorum filii adeo a curia remoti temporibus priscis, ut nec in militiam sint admissi. et bello Italico libertini primum militare coeperant, ut notat Epitome Liviana 74. LRS. [M^a et] ed pr mandaret. ERM.

10. non — recens] non hercle antiquius quam a Caesare. primus ille libertorum filios allegit in senatum et magistrata ornavit. Dio 43 47: καὶ παμπληθεῖς μὲν ἐπὶ τὴν γερούσαν, μηδὲν διαφρίων, μήτ' εἰ τις στρατιώτης μήτ' εἰ τις ἀπε-

λευτέρου παῖς ἦν, ἐπέγραψεν. LRS. G fallitur. ERM.

repens] sic BM^a et ed pr. ceterae usque ad Pichenam recens. quia etiam sic est in M 6 7, nec credibile librariorum recens mutasse in repens, cum contra saepe factum sit. repens etiam hic servavi. v. ad 6 7. mox iisdem auctoribus libris, dedi instruxere pro vulgato struxere. praecedens littera, ut saepe, absorpsit primam syllabam. sic etiam R apud Ryckium, et V apud Lipsium in margine. ERM.

15. brevioris spatio] ita, si Galliam Comatam spectas, de qua hic agitur: nam decimo anno a Caesare perdomita est. aliter in aliis, quod historiae dicent. LRS.

18. omnia, P. C. quae] pulchram et acutam sententiam reperio a Synesio Cyrenensi episcopo, haud disparibus sane verbis, expressam in ep. 57. πολλὰ τῶν δεινῶν ὁ χρόνος ἐξέυρε καὶ διαφρῶσατο. οὐχ ἅπαντα πρὸς παραδείγματα γίνονται, καὶ τῶν γενομένων ἑκαστον ἀρχὴν ἔσχε. ἡμεῖς ἀρχὴν δώμεν ἔδει βελτίον. simile, sed brevi-

quae nunc vetustissima creduntur, nova fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italiae gentium post Latinos. inveterascet hoc quoque; et quod
 25 hodie exemplis tuemur, inter exempla erit." orationem principis secuto patrum consulto, primi Aedui senatorum in urbe ius adepti sunt. datum id foederi antiquo, et quia soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano usurpant.

Isdem diebus in numerum patriciorum adscivit Caesar vetustissimum quemque e senatu, aut quibus clari parentes

ter, Tertull. adv. Marc. 1 9: *omnes res anterior posteriori normam praeministravit.* LIPS.

5. *patrum consulto*] sunt qui putent Galliae Comatae universae civitatem optimo iure hoc SC datam, eoque alludi a Seneca de Benef. 6 19; idque ipsi Lipsio ad Sen. l. c. videtur. id falsum esse verba Taciti sequentia arguunt, e quibus patet ad solos primores Aeduum beneficium pertinuisse. non vero exemplo utitur ibi Seneca, sed ficto, ut philosophi solent. itaque etiam Hispanias adiungit, quibus Senecae temporibus ius civitatis datum non constat. v. plura contra disserentem Spanhem. in Orb. R. 1 15 initio. ERN.

7. *fraternitatis nomen*] in Panegyrico Flaviensium nomine ab Eumenio apud Constantium dicto 2: *quaenam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Aeduis se postulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes et barbaras Galliae gentes plurimis senatus consultis fratres populi Romani appellati sunt; et cum a ceteris Rhodano ad Rhenum usque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriati sunt.* et postea 3: *imputavere se origine fabulosa in Sicilia Mamertini, in Asia Ilienses: soli Aedui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenua et simplici caritate fratres populi Romani crediti sunt.* bene ait, crediti. neque enim aliunde, ut credo, fratres, quam ex sermone communi

Gallorum Germanorumque, quo fideles socii fratres amicique dicantur, non quia ab Iliaco sanguine, ut suggerunt quidam. sed quod Tacitus dicit solos Aeduis id nomen usurpasse, repugnat Lacanus, qui tribuit etiam Arvernus 1 426: *et docilis rector monstrati Belga coveini, Arverniq[ue] ausi Latio se fingere fratres sanguine ab Iliaco populi.* et lapis antiquus, qui Batavis (ap. Grut. p. 499 13.) *gens Batavorum amici et fratres Rom. imp;* quae inscriptio erata armamentario Britannico ad ostium veteris Rheni. tamen Diodorus etiam pro Tacito 5 25: *ἡ Παλαστία κατοικεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ἔθνων διαφόρων τοῖς μεγέθει. . . ὧν ἑστὶν ἕν πρὸς Ρωμαίους ἔχον συγγένειαν παλαιὰν καὶ φίλλαν τὴν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμέρουσαν.* LIPS. adde Cic. ep. ad Div. 7 10, et ibi Maantrum. ERN.

usurpabant B.

9. *senatu*] aliud patricii, aliud senatores. senatores multi e plebe, ut septuennibus pueris notum. Claudius igitur, ne exstingui et intermori patriciorum familias pateretur, antiquissimum quemque e plebeis senatoribus rettulit in patres. dico antiquissimum, sive aetatis ratione, seu potius temporis quo in senatu fuit. haec clara Taciti mens. et vir iuris et antiquitatis consultus (Vertranus), quasi in Cimmerios delatus esset, ita hic caecutit. vertit se in omnes formas, et tandem definit scribendum esse *vetustissimum quemque e se natum.* sapia, lector, et non rides? LIPS.

fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum et Lucius Brutus minorum gentium appellaverant, exhaustis etiam quas dictator Caesar lege Cassia et princeps Augustus lege Saenia sublegere. laetaque haec in rem publicam munia multo gaudio censoris inibantur. famosos probris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem et recens repertam, quam ex severitate prisca, rationem adhibuit, monendo, se-

1. *Romulus maiorum*] Tacitus sensisse videtur omnes patricios qui a regibus lecti (plures enim reges post Romulum legerant) maiores fuisse, qui a Bruto, minores. Livius tamen 2. 1 et alii contra. cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. sed Tacito, ut opinor, auctores sui. Ludovicus Vives tamen, patrum aevo doctrina celebri, verbis aliquot insertis hic legebat: *Romulus maiorum gentium, LTarquinius minorum, Brutus conscriptorum appellaverant*; cuius epistolam ea super re publicavit amicus meus, dum vixit, GCanterus in Novis suis (Nov. Lect. 2. 24, in Grut. Lamp. t. 3 p. 563). at mihi nondum animus adsentiendi; nec tibi quidem, si cum iudicio excusseris quae Onufrius per satyram et confuse, ut solet, collegit. Lips. Canteri correctionem refellit Arntzenius ad Victorium 6. 6. filius eius (Miscell. c. 1 p. 11) a Livio non dissentire Tacitum disputat, existimans et Prisco et Bruto lectos senatores minorum gentium dictos, Brutinos etiam conscriptos, ut visum iam Augustino de Legg. c. 7, et a Tacito Bruto uni tribui, quia is posterior tales legit. contra est, quod Livius Bruti senatores dicit ex equitibus fuisse, quia patriciorum numerus non suffecerit senatoribus legendis: sed gentes tum maiores tum minores sunt patriciorum. Ern.

3. *lege Cassia*] de lege hac nominatim auspiciam traditur. rem tradit Suet. Caes. 41. *patricios allegi*: sed id fecit potestate quam lex Cassia dederat. Ern.

4. *Senia* M^a. ille idem Vives scribit *Servia*. ins et mos Belgae dis-

sentiendi ab Ibero: *Saenia* enim vera lectio. colligo ex Dione 52. 42 extr, qui hunc patriciorum dilectum confert in a. u. 725. *τό τε τῶν εἰπατριδῶν γένος*, inquit, *συνεπλήθυνσε, τῆς βουλῆς οἱ δὲ θεν ἐπιπροσέσχον τοῦτο ποιῆσαι*. ex quo vides SC aliquod fuisse eius rei, sive legem. legibus nomina a consulibus; et consul suspectus prioris anni *LSaenius* in monumentis. Vertranium ergo, qui *Sentiam* reposuit, non audiemus. Lips. non *SC sive legem*, sed SC et legem. Monum. Ancyr. pilae prioris tab. 2 initio: *patriciorum numerum auxi consul quintum iussu populi et senatus*. nam legem non tribunitiam semper praecedit SC, scriptoresque modo legem solam, modo SC, modo utrumque memorant, positoque uno semper alterum intelligendum, neque alio modo dissensus inter scriptores fingendus, aut ipsi reprehendendi hoc nomine. Vertranti coniecturam sequitur Hotomannus de Leg. Rom. l. 1. Ern.

5. *censoris*] sic BOM^a. ed pr, Pateolani, Rhenani, Aldi aliaque. sed F et edd Beroaldi et Alciati *Caesaris*, male. v. c. 13. Ern.

6. *repertam*] ab Augusto. habes in Dione 52. 42 extr. Lips. adde Suet. Aug. 35. Ern.

7. *ex severitate*] alucinor, aut scribendum voce addita *laud ex severitate*. sententiam eam esse, id mihi certum. haec ita scripseram: sed ecce Pichena ex M^a *BQ, Vet tacente.* vere emendat *repertam quam ex*: sententia illa mea, id est (Corneliana phrasi) *potius quam*. Lips. plane sic ed pr. sed Pateolanus *quandam* induxit, quod Rivinus et alii secuti sunt. Ern.

cum quisque de se consultaret, peteretque ius exuendi ordinis. facilem eius rei veniam. et motos senatu excusatosque simul propositurum, ut iudicium censorum ac pudor sponte cedentium permixti ignominiam mollirent. ob ea Vipstanus consul rettulit patrem senatus appellandum esse Claudium: quippe promiscuum patris patriae cognomentum; nova in rem publicam merita non usitatis vocabulis honoranda. sed ipse cohibuit consulem ut nimium assentantem. condiditque lustrum, quo censa sunt civium quinquaginta novem centena octoginta quattuor milia septuaginta duo. isque illi finis inscitiae erga domum suam fuit: haud multo post flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas.

26 Iam Messalina facilitate adulteriorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat, cum abrumpi dissimulationem etiam Silius, sive fatali vecordia, an imminantium periculorum remedium ipsa pericula ratus, urgebat. quippe

1. *exuendi ordinis*] Solos Ciliciae abite nebulosae. enimvero latinitas scribi vult *ordine*, aut potius *exuendi ordinis*. ita 3 17: *Piso exuta dignitate in decem annos relegatur*. LRS. *exuendi* recepit Ryckius, quem secutus sum. noster H. 2 86: *senatoriūq; ordinem exuerat*. secutus est Broterius. ERN.

2. BMa *et G*: vulgo et excusatos.

3. *censorum*] Faernus legebat *censorium*, sic supra c. 13 *munia censoria*. sed quia collegam habuit LVitellium (Suet. Vit. 2, infra 12 4), vulgatum sine libris tentari non est necessarium. ERN.

5. *patrem senatus*] quod imitati sibi sumpserant Balbinas et Pupienus Augusti. in nummis *imp. Caes. Pupien. Maximus. Aug.* tum parte versa *patres senatus*. LRS.

9. *LXIX centena et XLVIII millia*] convenit cum Cassiodori ratione sexaginta novem centena millia exprimentis. cum libris hand plane convenit, e quibus V ille fidus exprimere videtur *quinquaginta octo centena et octogintaquattuor milia et LXXII*. nec miremur de granditate numeri, cum iam tunc

sub Augusto, nondum tot populi in civitatem acceptis, censa reperiam *quadragies centena millia*. lapidis inscriptio quam obtrudent, temporibus Claudii Tiberii factu hominum armigerum ostensione in Roma *septies decies centena millia* LXXXVII, parum vera aut fida nihil est. et tamen, cum de his saltem qui arma ferrent agat, nihil nobis obstat. LRS. ed pr LVIII LXXXII LXXII, et sic Ma. sed A pro LVIII habet LVIII. G LVIII LXXII. ed Puteolani *LXVIII centena et XLVIII millia*. et sic quoque Rivius Beroaldus Alciatus Rhenanus Aldus. atque hinc efficitur est ea quae nunc obtinet lectio. ERN. cf. FAWolf von einer milden Stiftung Traians p. 10.

14. *adulteriorum*] sic edidi ex ed pr. ceterae omnes [cum Ma *BG*] *adulteriorum*. etsi nihil interest admodum, tamen lectionem ed pr praetuli, quod et fecit Broterius. ERN. paulo ante malim nam.

16. Acidalius vel deleri sive vel ipse legi vult. ipse non patitur id etiam. sive sequente an est etiam 14 59. alias sane sive omittere noster solet. ERN.

17. *urgebat* Ma, *Vci urgebat*.

non eo ventum ut senectam principis opperirentur. inson-
tibus innoxia consilia, flagitiis manifestis subsidium ab au-
dacia petendum. adesse conscios paria metuentes. se cae-
libem, orbem, nuptiis et adoptando Britannico paratum.
mansuram eandem Messalinæ potentiam, addita securitate,
si praevenirent Claudium, ut insidiis incautam, ita irae pro-
perum. segniter eae voces acceptae, non amore in maritum,
sed ne Silius summa adeptus sperneret adulteram, scelusque
inter ancipitia probatum. veris mox pretiis aestimaret. nomen
tamen matrimonii concupivit ob magnitudinem infamiae, cuius
apud prodigos novissima voluptas est. nec ultra expectato
quam dum sacrificii gratia Claudius Ostiam proficisceretur;

1. *Ma senecta pr. opperiretur*, quod recepit Pichena. ed pr *senecta* — *opperirentur*. sed Puteola-
nus *senectam* edidit, quod et Spi-
rensis edere voluisse videtur; idque
ceteri secuti sunt, atque haud dubie
verum est. res enim pertinet non
modo ad Siliam, sed etiam ad Mes-
salinam. saltem legendum *senectam*
opperiretur. mox frustra Acidalius
Helius et Ryckius malunt *flagitiis*
manifestis: nam et vulgatum sensum
bonum habet, nec Tacitus in oppo-
sitionibus sibi similis esse solet, ut
iam saepe vidimus. EN.

3. *paria] patriam Ma* *6, ed
pr. sed Vct *pat'am*.*

8. *summa adeptus]* sic prima ed
Beroaldi, nescio an consulto: nam
Puteolanum alias sequitur in his li-
bris. ceterae omnes *summam*, etiam
msa. Rhenanus, qui e B dedit *sum-*
mam, intelligit rerum; idque Aldus
secutus est, ceterique usque ad Li-
psiam, qui *summa* reddidit. *sum-*
mam etiam G. EN.

10. *ob magn. infamiae]* elegan-
tissima guome, cuius acumen non
cepit Ferretus. explicat unus Se-
neca ep. 123 (122): *volunt solita*
peccare, quibus peccandi praemium
infamia est. ubi tamen male, et
praeter reliquum iudicium, Pincia-
nus in *fama* est legi voluit. ita
satis est. hominibus perditis et ad
flagitia proiectis ipsa infamia volup-
tas est. audi Valerium Max. 6 9
de mutatione morum: *perditae luxu-*

riae Athenis adolescens Polemo,
neque illecebris tantum sed etiam
ipsa infamia gaudens; ubi addo
voculam e libro veteri, *neque ille-*
cebris eius tantum, sententia omnino
volente. LIPS. prodigos intellige
famae. qui famam prodigunt atque
contemnunt, tandem eo amentiae
veniunt ut ipsa infamia delectentur;
appetantque ea unde vel maxima
infamia veniat. EN.

12. *sacrificii gratia]* immo rei
frumentariae gratia, ait Dio 60 31;
pellicum causa, Victor. sed sacrifi-
cium credo a Claudio institutum
rei frumentariae causa in Castorum
aede. id enim nomen ibi cultum
ventorum marisque causa. ita lego
apud Ammianum 10 10, in summa
inopia frumenti Tertullum, qui prae-
fectus annonae, apud Ostiam in
aede Castorum sacrificasse, *tran-*
quillitatemque mare moluisse. id sa-
crum perpetuum fuit, et suspicor a
Claudio institutum, qui portum il-
lum celebrem et fastum Ostiae ex-
struxit. celebrabatur solleanni qua-
dam laetitia, mense Maio; ideoque
post saecula Maiuma dictum. Sui-
das: Μαϊουμᾶς. πατήγουρις ἐγένετο
ἐν τῇ Ρώμῃ κατὰ τὸν Μαῖον μῆνα.
τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πό-
λιν τὴν λεγομένην Οὐσίαν οἱ τὰ
πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυ-
παθεῖν ἤρχειοντο, ἐν τοῖς θαλατ-
τείοις ὕδασι ἀλλήλους ἐμβάλλοντες.
Iulianus in Antiochico p. 362: ὑμῶν
δ' ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα

27 cuncta nuptiarum solennia celebrat. haud sum ignarus fabulosum visum iri tantum ullis mortalium securitatis fuisse in civitate omnium gnara et nihil reticente, nedum consulem designatum cum uxore principis, praediota die, adhibitis qui sobaignarent, velut suscipiendorum liberorum causa convenisse, atque illam audisse auspicum verba, subisse, sacrifi-

καὶ τὰς ἐορτὰς . . . τοῦ Μαίουμα. χοήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς δύει. nec aliud intellexit Aethicus in Cosmogr. Tiberis insulam facit inter portam urbis et Ostiam civitatem, ubi populus Romanus cum urbis praefecto vel consule Castorum celebrandorum causa egreditur sollemnitate incunda. ubi vides Castorum sollemne et Maiumam idem esse. hanc originem Maiumae nec incitam nec alienam a vero puto. LIPS.

2. tanto nullis Ma.

3. nedum consulem designatum] non beneficium principis exprobrat hic titulus Sille, sed personae eius empoentiam respicit, in qua nihil esse poterat obscurum; adeoque magis mirum et minus credibile sit huius loci hominem ad tantam recordiae fuisse progressuram. caeterum quod oratio scabra et rudis Vertranio videtur, id facile vitaveris, si memineris Taciti verba sic esse accipienda, ut ante τὰ nedum cons. des. intelligamus τὰ et quemquam, quasi esset tantum ullis mortalium securitatis inesse: et in civitate omnium gnara et nihil reticente quemquam, nedum consulem designatum, cum uxore principis convenisse. his duabus voculis, quas studio brevitatis auctor noster fecit lacri, per intellectum appositis nihil hac parte restat difficultatis. GRON.

5. obaignarent] int. tabulas dotis, sive, ut mox vocat, nuptiales tabulas. v. Suet. 26, qui Claudium inter signatores fuisse tradit. de tabulis nuptialibus v. Lipsium ad c. 30. ERN.

suscip. lib. causa] ea formula in nuptiis legitimis sollemnis, ad coniugii verum finem. nec enim ob

quid, ait Augustinus de sancta virg. 7, femina nubis quam ut mater fiat; unde et matremedium omnis causa dictum. ideo Graeci designant γάμον σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορῶ. et apud Athenienses (ait Isidorus Pelusiota 3 op. 243) ἡ συνάφεια ἡ κατὰ νόμον ἐπ' ἀρετῇ παίδων ἐλέγτο γάμος. Menander etiam pulchre (ap. Clementem Strom. 2 p. 421): παίδων ἀπόρον τῶν γνησίων δίδωμι σοὶ γε τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα. et Augustus seulle quoddam coniugium iniustum pronunciavit, quoniam non quaerendorum liberum causa incam, ait Valerius 7 7. in ipais autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustinus de civ. D. 14 18: quid concubitus coniugalis, qui secundum matrimonialium praescripta tabularum procurandorum fit causa liberorum? adde et Suet. Jul. 52. LIPS.

6. auspicum] B *auspicum*.

Verbum subisse corruptum indico. fortean auspicasse, i. e. solenni luteo flammeo, qui mos novis nuptis, faciem velasse. scripsi et sensi ita olim. at nunc delibero etiam atque etiam, et ambigo an subeundi verbum non hic germanum et inter legitima nuptiarum. Quactilianus suspicionem facit in sermone Declam. 247: dixit pars dherrea. non fuisti uxor, non subisti cum illo. legerim non subisti. et subitionem hanc intellegam, sive cum deducta subiret mariti domum, sive de ingemodo is ritus tamen satis certus. LIPS. subisse verba videtur dici, cui alius verba praecivit. v. Obs. 2 4. GRON. quod satis probabiliter disputatur ibi. et priori Lipsii coniecturae favet primo locus e Declamatione, ubi hodie e mis legitur subisti (v. ibi Schallingius); deinde

casae apud deos; discubitus inter convivas; oscula, complexus; noctem denique actam licentia coniugali. sed nihil compositum miraculi causa, verum audita scriptaque senioribus tradam. igitur domus principis inhorruerat; maximeque s quos penes potentia et, si res verterent, formido, non iam secretis colloquiis, sed aperte fremere, dum histrio cubicu-

quod verbo nubendi in ea re etiam utitur Suetonius, nec credibile satis Tacitum sollemnissimum ritum, cum ceteros memoraret, omisisse. ceterum post deos colon posui, ut est in eisd primis, et mox bis. ERN.

1. *discubitus*] et quidem forma nuptiali, quae volebat ut nova nupta in gremio mariti iaceret. morem enim exprimit Iuvenalis 2 119: *ingens coena, sed et gremio iacuit nova nupta mariti*. quasi eoce id inter sollemnia nuptiarum. Appuleius de nuptiis Psyches Met. 6: *accubabat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus*. ideo recte in Catullo 61 171: *adspice intus ut accubans vir tuus Tyrio in thoro totus immineat tibi*. nec recte magnus ille censor, quem unum semulor mirorque, *adspice inus emendavit*. imusque in illo geniali suo epulo maritus? immo summus, vel Appuleio teste. intus accubare, ut intus canere. interior autem maritus respectu sponsae ad quam hic sermo. siquid tamen mutandum, *legerim uetus*; qui mos Romanis in omni convivio solenni. LIPS. *discubitus* Ma. *Vt tacet.*

4. *tradam*] magis pro mente *trado*. iam enim illa incredenda scripsit. LIPS. ferri potest, si pro coniunctivo praesentis accipiatur. si quid mutandum, malim *tradiderim*, e quo per compendium scripto *tradam* fieri potuit. Liv. 1 46: *pluribus tamen auctoribus filium ediderim*. et sic centies idem et alii. nam cur *trado* in *tradam* mutarint librarii, vix intelligi potest. ERN.

5. *verterent*] *verterentur* RMa. *G.*

6. *dum industria cubiculum*] rogam olim feci, qui emendasset hunc locum. itaque concursum a multis ad corenam, et non anus mihi indicavit scribendam *dum histrio cubiculo*

principis occultatur, dedecus. verissime. intellegit enim Mnesterem illum pantomimum, qui diu in deliciis Messallinae. libri scripti non longe abeunt ab hac lectione, *dum instruo cubiculum principis exultavero, dedecus*. possis extrema item scribere, *cubiculo principis exultat, vere dedecus*. LIPS. simplicissimum: *dum histrio cubiculum principis exultaverit, dedecus quidem illatum, sed excidium procul abfuisse*. illud Salmasii eruditum, *exultare* esse *ἐξορχεισθαι*. quod melius intelliges, ubi consideraveris quae vir insignis Henricus Savilius notavit ad Chrysostomum in Psalmos, eo verbo usos veteres, Andocidem etc. et recentiores Lucianum, Plutarchum, Chrysostomum, pro *καταισχύνειν, ὑβρίζειν*, metaphora sumpta ἀπὸ τῶν ἐκπομπῶν τὰ μυστήρια, ut idem sit τῷ Χρυσόστομῳ *ἐξορχεισθαι τὴν πολιτείαν τὴν πατρίαν*, quod Maccab. 1 *βεβηλαῖαι τὰ σάββατα καὶ ἑορτὰς καὶ μιᾶναι ἁγίασμα*. quamquam ipsum illud *ἐξορχεισθαι τὰ μυστήρια* etiam translatum putem; et omnia ista dici ex eo quod saltabatur in scena, ita ut *ἐξορχεισθαι τινα* sit *κωμῳδεῖν*. proprie *exsultantur* οἱ κωμωδοῦμενοι et τὰ κωμωδοῦμενα, quemadmodum *saltatur fabula*, *Cyclops*, *Niobe*; quemadmodum *canticum desallatur*. quae ab histriionibus et mimis in pulpito repraesentantur, publicantur atque invulgantur: inde *ἐξορχεισθαι τὰ μυστήρια* dicuntur οἱ ἐξαγορεύοντες. sed et derisui sunt ac ludibrio: inde *ἐξορχεισθαι τινα* est *ὑβρίζειν, προπηλακίζειν*. hinc etiam Tacitus sumpsit ut diceret *exsultari* ab histriione *cubiculum principis*, i. e. infamari, inhonestari, contaminari, conspurcari; quorum verbo

lum principis exsultaverit, dedecus quidem illatum, sed exscidium procul abfuisse: nunc iuvenem nobilem, dignitate formae, vi mentis ac propinquo consulatu, maiorem ad spem accingi; nec enim occultum quid post tale matrimonium superesset. subibat sine dubio metus reputantes hebetem Clau-

ram aliquo aut simili usus fuisset, si de quovis alio homine quam scenico loqueretur. artificium hominis et genus vitae impetrarunt ut hoc verbum mallet, qui ubique decora personis animadvertit et tribuit. nec Lucilius aliter multo videtur dixisse apud Nonium 4 178: *debelles me atque deuras, exsultes, sollicites*. dum histrio cubiculum principis poluit et in eo quasi in scena exsultat, *dedecus quidem illatum*. intelligo domui. itaque placet *exscidium*, non *disidium*, non *discidium*. et hoc ipsum *exscidium* grandius quam *exitium*. Horatius ode 3 16 11: *concidit auguris Argivi domus ob lucrum demersa exscidio*. Gron. haec erudite disputari non negem; sed tamen nondum moverunt ut me conjecturae meae, quae, cum primum locum hunc consideravi, venit in mentem, et quam postea Francisco Medici iam tributam reperi apud Pichenam, me poenituerit, *dum histrio cubiculum principis persultaverit*: nam hoc quoque verbum est contumeliae indicandae natum, et ab artificio hominis non alienum (v. supra c. 9), quamquam ad contumeliam respici non est necessarium, ut mox videbimus. simile illud Catull. ep. 29: *et ille nunc superbus — perambulabit omnium cubita*, et ep. 6: *lecti argutatio inambulationeque*. ubi *argutatio* non de crepitu lecti cum Statio intelligenda, sed eodem fere sensu quo *inambulatio*. *argutatio pedum* v. c. est saltantium, ut *fullones* etiam dicti in fragm. veteris scriptoris apud Nonium 4 34 *pedibus argutari*, quod hand dubie a saltatoribus ductum. sic *argutius digitorum* de molliori et nimis artificiosa gesticulatione digitorum apud Cic. in Orat. 18, et *arguta manus* de Orat. 3 59. Gell. l. 5: *minus*

inter agendum argutae admodum et gestusae. in Salmasii et Gronovii ratione non modo est aliquid ad sensum contorti, sed etiam *ταυτολογία*. nam si *exsultare cubiculum principis* est infamare, polluere, quorum sequitur demum *dedecus allatum*? nonne hoc ipso patet in verbo praecedente dedecoris rationem habendam non esse? itaque non indignor Pichenae, qui *persultaverit* recepit. sed age varietatem lectionis indicabimus. *Ma histrio et exsultabero*. **Vct histrio*. * *R instruo-exultavero*. *A inserui-adulterio*. ed pr *instruo-exultavero*. G et ed *Puteolani industria-occultit adulteros*; quod omnes secuti sunt ad Pichenam usque, qui dedit ut supra dictum est. IF Gronovius *histrio-exultaverit*, quod Ryckius servavit. coniectaris aliis onerare librum nil attinet. vulgatum quomodo explicet GEsnerus, v. in Thesouro L. L. in *exsultare*. aliter quoque Gronovium olim intellexisse huic locum, patet e nota ad Liv. 29 6. EBN. B *industria-exultavero*. unde r. m. fecit: *inclusa in cubiculum principis exultat cum adultero*.

1. *excidium*] in *Ma* est *et scidium*, **Vct discidium*.* e quo Pichena *disidium*. sed profecto plus quam *disidium* hic timebatur, et *exitium* atque extrema. LPS. B *excidium*.

2. *dignitate formae*,] ita lego, non *forma*. dignitas formae propriae de viris, uti notat vetus litterator Agraetius (ap. Putsch. p. 2269). illud *iuventa* suspectum facit V, qui refert *vimentis*, ex quo Palmerius diductum legebat *vi mentis*. LPS. *vi mentis* est in *Ma* — ed pr *iuventis* corrupto pro *vi mentis*, ut mox *devinctum* pro *devinctum* ibidem expressum est; unde natum videtur *iuventa*, ut Puteolanus et ceteri, donec Pichena *vi mentis* elidit, quod tamen et *ipsa* habent. *forma* BGMa.

dium et uxori devinctum, multasque mortes iussu Messallinae patratas. rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis praevaluissent, posse opprimi damnatam ante quam ream. sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, utque clausae aures etiam confitenti for-
 29 rent. ac primo Callistus, iam mihi circa necem Gai Caesaris narratus, et Appianae caedis molitor Narcissus, flagrantissimaque eo in tempore gratia Pallas agitavere num Messalinam secretis minis depellerent amore Sili, cuncta alia
 10 dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem ultro traherentur, desistunt, Pallas per ignaviam, Callistus prioris quo-

et omnes veteres edd ad Lipsium usque. ERN.

4. in eo abest ab ed pr. ceterae omnes habent. mox pro *utque* puto legendum *neque*: alias dura ellipsis statuenda. sensus enim est: hoc modo timendum et cavendum esse, ne Messallinae defensio audiretur a Claudio, neve, etiam si non defenderet crimen sed confiteretur, tamen deprecanti se praeberet et exorabilem. si *utque* est a Tacito, intelligendum *timendumque ut c. a.* vel *efficiendumque ut.* ERN.

6. Caesaris] CCaesaris Caligulae; cuius necis consociis particepsque fuit hic libertus, narrante Iosepho 19 1 10. scilicet autem Tacitum hoc narrasse in libris qui de Caligula. LIPS. *necem* BMa. *et G.* edd omnes ad Pichenam mortem. mox CCaesaris legendum, quia Caesar simpliciter dici solet dicta tōr, cum aliis viris doctis credo. ERN.

7. Appianae caedis molitor] v. Suet. 37, in cuius verbis, nec multo post ex composito irrumperet Appius nunciatus, qui pridie ad id temporis ut adesset praeceptum erat, quasi plane representaretur somnii fides, accessi statim ac mori iussus est, menda est. quo enim accessi iubetur, qui iam aderat? non fugit Torrentium, qui ex libris legit accessi, pro accusari, ut interpretatur. mihi arceri verum videatur, ut exclusum eum a Claudio intel-

gamus nec admissum. transscripserim etiam arceri ac statim mori. historiam pete a Dione 60 14. LIPS.

8. eo in tempore] ita GMa et ed pr. vulgo eo tempore, inde ab ed Puteolani. restituit Pichena. ERN. B in eo tempore.

num M.] obscura examinanti, nec scio an satis nexa. sententia videtur, deliberasse libertos bifariam, primo an ad Claudium deferrent, quae pars praeivit: hic iam an ipsam Messalinam secreto de Silio monerent, alia adulteria dissimulantes. destitit ab utroque alii: Narcissus perstitit, sed in sententia priore i. e. de Claudio admonendo. LIPS. G non, male. v. ad c. 24. mox ed pr ultra male pro ultro. sed haec verba crasso etiam in mss confusa sunt. sensus: ne non modo nihil proficerent, sed insuper etiam perirent. ERN.

10. ultra Ma. *Vct tacente: sed testa Vct dein.*

11. prioris regiae] sub Caio, apud quem in gratia potentiaque fuit. Dio, ubi de Domitio Afro 59 19. et eleganter Seneca ep. 47: stare ante limen Callisti dominum suum vidi, et cum qui illi inpegerat titulum, qui inter redicula (reticula) mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi. sed fuit non minus magnus apud Claudium. estque ille ipse cui Scribonius Largus medicus eius aevi opus suum inscribit, et appellat Clulium Callistum. LIPS.

que regiae peritus, et potentiam cautis quam acribus consiliis tutius haberi. perstitit Narcissus, et solam id immutans ne quo sermone praesciam criminis et accusatoris faceret, ipse ad occasiones intentus, longa apud Ostiam Caesaris mora, duas pellices, quarum is corporibus maxime insueverat, largitione ac promissis, et uxore deiecta plus potentiae ostentando; perpulit delationem subire. exin Calpurnia (id pellici nomen), ubi datum secretum, Caesaris genibus provoluta nupsisse Messalinam Silio exclamat. simul Cleopatram, quae idem opperiens adstabat, an comperisset interrogat, atque illa adnuente cieri Narcissum postulat. is veniam in praeteritum petens, quod ei cis Vectios, cis Plautios dissimulavisset, nec nunc adulteria obiecturum

1. *acribus* G, ed pr. *Vct.* Puteolanus Rivius Beroaldus Alciatus. *acrioribus* B, Rhenanus Aldus etc. *acribus* restitui, ut volebat etiam IGronovius. *acrioribus* est e conjectura, ducta a consuetudine Taciti. mox G *perstitit*. similem confusionem supra notavimus. ERN.

2. et] BMR ut, quod habet etiam ed pr. Puteolanus edidit et, quem secuti sunt Beroaldus, Rivius, Alciatus, Freinshemius, Gronovius. Rhenanus deletit et, secutis Aldo Pichena Lipsio Ryckio; nec est in A. mihi et verum videtur, tum propter libros, in quibus est et G, tum propter consecutionem. si et deletur, debet esse punctum ante ipse, ut est in veteribus edd. neque solum in iis qui et non habent, et ed Beroaldi, ut ait IGronovius, sed etiam ceteris, ed pr. Puteolani. sed quis non sentit frigere iam rō ipse, quod sic non ponitur nisi in oppositione aut distributione; quamquam ne sic quidem satis recte positum est, nisi autem legas vel facerent, vel praescia-fieret. IGronovius vult at; quod mihi non placet. ERN.

3. Vct, ed pr accusatores, item 7 perculit.

5. *corpori*] V *corporibus*. LIRS. sic et ed pr. recepl. aliae omnes *corpori*. ERN. B *corporibus assueverat*.

12. *cis Vectium, cis Plautium*]

emendavi praesente V, qui habebat *cis Vecticis Plautio*. et vere. duo enim famosi in hac Messallina et quasi primorum ordinum adulteri Vectius Valens et Plautius Lateranus; quos tamen dissimulasse et siluisse se dicit. sed an magis per hac sententia, *bis Vectium, bis Plautium*? an *circa Vectium*? non accusatos quidem illos, aut certe iterum excusatos, sequentia etiam dicunt. ceterum famosi, ut dixi, hi adulteri. de Vectio mox noster, et Plinius de medicis 29 4: *exortus mox est Vectius Valens, adulterio Messalinae Claudii Caesaris nobilitatus*. item Scribonius Largus c. 22: *hoc medicamentum Apulci Celsi fuit, praeceptoris Valentis et nostri*. de Plautio mox, et 13 11: *seculaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messalinae ordine remotum reddidit senatui*. at viri docti desperatam huius loci restitutionem consehant, cum vulgo esset, *cis Vectium Plautium*. LIRS. scribendum quod ei *cis Vectios, cis Plautios dissimulavisset*. quid? patrata, sed sistentia neque ultra tales et hanc foeditatem excurrentia Messalinae adulteria, quam vocem differt in membrum sequens. particula *cis* idem vult quod *intra*. sic *cis Tiberim*; sic Plauto Most. 1 1 17: *cis paucas tempestates*. ut mox 12 28: *vis Agrippinae citra ultima stetit*.

ait, nec domum servitia et ceteros fortunae paratus reposcere. frueretur immo iis: sed redderet uxorem rumperetque tabulas nuptiales. "an discidium" inquit "tuum nosti? nam matrimonium Silius vidit populus et senatus et miles; ac mi pro-

veniam peto, Caesar, inquit, quod tacui, dum Vectiis, dum Plautiis moechis contenta fuit Messallina, dum intra hos et horum similes libidinem stitit. GAON. ut Lipinus V laudat, ita est in ed pr. Ma *cis vecticiis plantio*, Pichona teste [et Furia]. *Vt *cis vecticiis plantio dimula*....* sed Gronovius testatur sibi esse *cis Vecticiis Plautio*. A Cicero, *Vectios*, Plautios. unde conciliebat Heinsius Cincios. utrum Cincios an Titios e c. 35 an aliud quid hic legendum sit, non dicam: ceterum hanc lectionem optimam puto. illa *cis Vectium* sunt sane duriora: haec facillima. Broterius edidit Titios, Vectios, Plautios, et mox nec nunc Silius a. o., e vestigiis ed pr, quae habet simul, quod sane placet. nam ad eum ista pertinere res deest. itaque certe ad eum ista referenda sunt. ENN. B *cis vecticio plantio*.

1. *ne domum — reposceret*] contraatissimum locum Ferretus esse vult; qui mihi castus, purus. invidiosa concessione libertus, frustur sane, inquit, Silius domo tua, servus, veste et gaza omni regia (nam haec tralata ab adultera ad Silium, notante etiam Dione 60 31): reddat saltem uxorem. LIPS. Freinshemius legi vult *nec — reposcere*. verum puto. *paratus* iam in ed pr, non demum Rheani. Puteolanus dedit *appuratus*, quod exhibet G et ed Rivii. ENN.

2. ed pr habet *frueretur immo et his: redderet uxorem*. Puteolanus autem edidit, quod nunc obtinet: *f. i. iis, et redd.* si satis commode hic intelligi posset *et his*, praeferrem lectionem ed pr. *redderet uxorem* haberet maiorem vim, meo sensu, absolute dictum. sed quid est quod Silium praeter ista frui vult? itaque *frueretur immo iis* vel *his* verum puto. ceterum hic quoque correxi *sed*. vide supra

ad c. 28. simillima hic ratio. scio pluribus locis Taciti *et* prope idem esse quod *sed*, ponique ubi affi *sed* dicant, ideoque tentanda talia loca negavi. vide ad 5 3, 6 21. verum aliter est in figura ea qua hic Tacitus utitur, et c. 23. Broterius dedit *at is*. sane *at* bene; sed *is*, quod e R addidit, languet nimis. ENN. immo *his et Ma*.

tabulas nuptiales] ad legitimum matrimonii actum tabulae et signatores adhibiti. tabulis et dos continebatur, et illa solemnis coniugii causa, liberum quaerendum. Iuvenalis 2 119: *signatae tabulae, dictum feliciter*. Appuleius (Apol. p. 76. ed. Fric.): *quod in villa, non in opido tabulae sint consignatae, quarto et ultimo loco obicere*. meminert non semel iuriscoasulti, et proprio huic rei libro Brissonius, cuius accuratae diligentiae doctrinaeque non a me, non ab aliis quidquam addo. ut ergo eae tabulae matrimonio firmando, sic eadem ruptae disparando. Iuvenalis 9 75: *tabulas quoque ruperat, et iam signabat: tota vix haec ego nocte redemi*. de his tabulis locum accipio qui in praefatio Glossis: *λεγούσης τὰς γυναικὸς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἀρροῦσθαι ἀπὸ τινὸς, αὐτὸν τε υἱὸν ἰδίον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐπίδοσιν, ἥρνησάτο ἄλλος. ἀπεκρίθη γυνὴ ἑωμαίῃν αὐτὴν γεγενῆσθαι, καὶ δέλους μὲν γεγραπθαι, γάμους δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνήθεντος οὖν αὐτὸν ἀποδείξαι υἱὸν ἰδίον εἶναι, περὶ οὗ ἐπράττετο, ὅποτε μὴ εἴη σὸς υἱός, τὴν ἐπίδοσιν ἀπόδος*. LIPS.

3. *discidium*] et hic Tacitus scripsit *discidium*. numquid scis tibi nuntium remissum? divortium tecum fecisse Messallinam? GAON. quid opus verbis? ed pr habet *discidium*, unde restitimus. ceterum etiam an mihi frigere vide-

31. *pere agis, tenet urbem maritus.* tum potissimos amicorum vocat; primumque rei frumentariae praefectum Turranium, post Lusium Getam praetorianis impositum percunctatur. quis fatentibus certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret praetorias cohortes, securitati ante quam vindictae consulere. satis constat eo pavore offusum Claudium ut identidem interrogaret an ipse imperii potens, an Silius privatus esset. at Messalina non alias solutior luxu, adulto

tur. fortius foret non. ERN. *disidium* ABMa.

1. *potissimum*] aut potissimos legendum, aut *quemque* [cum A] addendum, dudum et vere monuerunt Lipaius, Mercerus, Freinsheimius. ERN.

2. *rei fr. praef. Turranium*] dixi aliquid ad 17, et videtur primus in hoc munere fuisse. tamen ambigo de tota hac sententia, et ne verius legi *tum potissimos amicorum* vocat, *primumque rei fr. praef.* hac mente: vocat praecipuos amicos, ac primo Turranium, deinde Octam. LIPS. *Turranium* iam ed pr, non primus Rheanus. Puteolanus *Turranus*. ERN. B *Turanium*.

3. *Lusium*] id illi verum et gentile nomen, non *Lucium* aut *Lucium*. duo autem hoc tempore praetorii praefecti, Lusius Geta et Rufus Crispinus. LIPS. *Lusius* h. 1. ed pr. at 12 42 LGeta. ERN. *impositum* Ma. *Vct tacet.*

4. *quibus fatentibus tum cert.*] libri mei scripti *tacentibus*. LIPS. at BMa et ed Puteolani Beroaldi *fatentibus*. quibus edd omnes: Ma IGronovii *quis*. sed tum hic nullo modo ferri potest, nec est in ed pr. ERN. si Furiae credimus, Ma *quibus facientibus certum*. *Vct quibus fatentibus certum.*

8. *adulto autumno*, i. e. mense Octobri. itaque etiam in horologio veteri Romae signatum eo mense *vindemiae sacrum Libero*. et per annum mihi non aliud esse hoc vindemiale festum quam sacra Liberi, quae CCaesar primus Romae celebravit, etsi Athenienses mense Novembri celebrasse in Philostrati 4 21 legi. de ipsa re, Servius ad Virg. ecl. 5 29. *hoc*, inquit, *aperte*

ad Caesarem pertinet, quem constat primum sacra Liberi patris transulisse Roman. ideo nummus percussus Caesari, in cuius parte CVbius Rufus, et impressa ara, cui persona histrionia imposita, item thyrsus, et tigris adiuncta, ad memoriam non dubie huius rei. Lampridius in Heliog. 11: *cum ad vindemiam vocasset amicos nobiles et ad corbes sedisset, gravissimum quemque percontari coepit an esset promptus in Venerem. posteaquam senes vidit erubescere, contulit ea ad iuvenes; a quibus cum audiret aetati congrua, gaudere coepit et dicere vere liberam* (emendo Liberi: in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna vero Libero deo) *vindemiam esse, quam sic celebrarent. ferunt multi ab ipso primum repertum, ut in vindemiarum festo multa in dominos iocularia et audientibus dominis dicerentur.* Capitolinus in Anton. Pio 11: *vindemias privati modo cum amicis agebat. videturque ritus postea imperii fuisse, ut princeps extra urbem dies aliquot lasciviret et vacaret huic vindemiali festo.* Panllus Diaconus de gestis Longob. 3 12: *procedente itaque Tiberio ad villam, ut iuxta ritum imperialem triginta dies ad vindemiam iocundaretur, Sophius vocatum ad se Institianum voluit ad imperium sublinare. idem festum magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis, de cor. 7: sed et alias Liberae principem coronae plane laureae. . . etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum solennes magnam appellat coronam.* alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia; quae antiquae Li-

autumno simulacrum vindemiae per domum celebrabat. u-
geri praela, fluere lacus; et feminae pallibus accinctae ad-
sultabant ut sacrificantes vel insanientes Bacchae; ipsa crine
fluxo thyrsus quatens, iuxtaque Silius hedera vinctus, ge-
nere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro.
ferunt Vectium Valentem lascivia in praealtam arborem con-
nisum, interrogantibus quid aspiceret, respondiisse tampe-
statem ab Ostia atrocem, siue ceperat ea species, seu forte
32 lapsa vox in praesagium vertit. non rumor interea, sed
10 undique nuntii incedunt, qui gnara Claudio cuncta et venire

heraeque reipublicae et incidebant in xv. Kal. Apriles. de quibus Varro L. L. 5, et Calendarium Romanum. LIPs.

1. per domum] Gregorius Tur. 5 31: procedente autem eo ad vil-
lam, ut iuxta ritum imperialem
xxx diebus ad vindemiam iocunda-
retur. GRON. BMa, Rhenanus, Al-
das, Lipsius celebrabat. ceteri ce-
lebrat; quod servavimus, etsi se-
quitur adsultabant. in tali genere
narrandi nulla in temporibus con-
stantia. 2. 65 se excipiunt onerat,
scripsit, firmabat. G habet simu-
labat. EAN.

2. pellibus] GO nebridibus; quod
IGronovio doctius quam pro libra-
riorum capta videbatur. nebrides
pelles damarum, quibus Bacchae
icingebantur; unde ap. Statium
Theb. 2. 664 nebridēs et thyrsi
linguantur. sed poetarum illud ver-
bum est, quod aliquis ad marginem
codicis sui adscripsit, unde in tex-
tum venit. v. ad H. 2. 98. EAN.

3. sacrificantes vel] Muretus de-
let, probatque Acidalius, nescio
quare. nam nebridibus incinctae
sacrificabant Bacchae, ut scholiastes
ad Statii l. c. docet. EAN.

crine fluxo] eodem habitu An-
toniam depingit Velleius, qui Li-
berum se ferebat 2 82: cum Li-
berum patrem appellari se iussisset,
cum redimitus hedera coronaque ve-
latus aurea et thyrsus tenens co-
thurnisque succinctus, curru velut
Liber pater uectus esset Alexan-
driae. de cothurnis etiam Virg.
G. 2 8: nudataque musto tinge

novo mecum direptis crura cothur-
nis. de thyrsu praeter alios Iusti-
nus ep. ad Zenam c. 6: ὡς περ αὖ
Βάκχαι διὰ σχήματος εἰρηνικοῦ
τὰς λόγους ἐν τοῖς θυρσοῖς περι-
φέρουσιν. vide et Plinium 16 62.
Athenaeus eiusmodi Bacchi insignia
in Pyrrhicha saltatione recepta fuisse
ostendit 14 7: ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς
πυθόγλη Διονυσιακὴ τις εἶναι δο-
κεῖ, ἐπιειχεστέρα οὐσα τῆς ἀρ-
χαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ δοχοῦμενοι
θύρσους ἀντὶ δορατίων, προτίενται
δ' ἐπ' ἀλλήλους, καὶ ναύθηκας
καὶ λαμπάδας φέρουσιν. δοχοῦν-
ται τε τὰ περὶ τὸν Διόνυσον καὶ
τὰ περὶ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τὰ περὶ
τὸν Πενθέα. quae verba lucem
dare volo iis quae hic praecedunt,
feminae pellibus accinctae assulta-
bant, velut sacrificantes vel insa-
nientes Bacchae. LIPs. O crine
fuso. deinde G hedera iunctus, con-
fusione frequenti librariis in istis
syllabis. mox c. 33 idem liber vis
pro ius. adde ad 12 16 et 29.
EAN.

6. ferunt, Vectium] B fertur
verticium.

8. ceperat ea species] si vera
haec lectio, intell. animum. siue
ea species animo oblata est prospici-
entis etc. EAN. mox lassa Ma.

10. incedunt] Freinshemius frustra
incidunt, veluti nimis lento altero.
incedunt est crebescunt, repente su-
perveniunt. v. ad 3 26. alias et
incidunt aptum; et saepe pro inci-
dere librarii dedere incedere. v.
Drak. ad Liv. 9 24. EAN.

promptum ultioni afferrent. igitur Messalina Lucilianos in hortos, Silius dissimulando metu ad munia feri digrediantur. ceteris passim dilabentibus affuere centuriones, inditaque sunt vincla, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messalina tamen, quanquam res adversae concilium eximerent, ire obviam et aspici a marito, quod saepe subsidium habuerat, haud segniter intendit, iussitque ut Britannicus et Octavia in complexum patris pergerent. et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam oravit pontificis

1. *Lucilianos in hortos*] de quibus initio huius libri. tamen et Luciliana praedia reperio, et hic in mss constanter hortos Lucilianos. lapsi Romae (ap. Grut. p. 594.) d. m. Crescentis nepoti Fortunati. Caesaris. n. ser. exactoris praedium Lucilianorum. LRS. quia haud dubie Luculli horti intelliguntur, de quibus c. 1, quod clare patet e loco Io. Antiocheni, quem ad c. 37 affert IFronovius, *Lucilianos* etiam contra libros legendum. M^a h. l. *Lucilianos*, infra c. 37 cum G *Lucilianis*, ut ed pr, a qua non longe abit B, qui h. l. *Lucilianos*, infra *Lucianis*. *Luculiani* horti occurrunt ap. Plin. in Lucull. 81 p. 518. sed apud Sext. Rufum et Aurelium Victorem reg. IX urbis Romae *Lucullani* dicuntur. v. Ryckius ad h. l. utrumque rectum. ERN.

2. *dissimulando*] O *dissimulato*. illud melius: dissimulandi metus causa. BM^a *Vct tacente* metum, male. ERN.

digrediantur] ita M^a et ed pr. ceteri *digreditur*. illud recte restituit Pichena. ERN.

4. *vincula* vulgo.

6. *eximerent*] sic ABGM^a et ed pr. ceteri scripti et editi *adimerent*. illud merito praetuli. ERN.

7. *iussitque ut*] hoc quoque exemplum adscribetur iis, quibus viri docti hanc constructionem verbi *iubere* defendunt. v. Drak. ad Liv. 32 16, et quos laudat et ipse et Dukerus ad 23 21. ERN. *missique ut* M^a. *Vct tacet.*

8. *Vibidiam*] *urbidiam* B.

9. *vetustissimam*] est eadem quae *virgo maxima* dicitur. nam ab aetate praeerat, et sic dicebatur. nos in *Vesta*. LRS. *vetustissimam* esse quae maxima est, facile concesserim, cum plerumque, quae dignatione ac loco, praecederet etiam aetate, certe annis sacerdotii. sed maxima proprie princeps collegii, ut *pontifex maximus*, *sugus maximus*, *curio maximus*. in quo Lippius de Vesta c. 7 nondum laetus obiecit Gutherio de iure pontif. 1 4, qui tamen ipse hac occasione ingerit quae nunquam defendet. quid est enim *pontificem maximum* dici, quod maximi esset imperii; et nuncupatum a potestate et imperio, quod utrumque maximum legibus Romanis sit assequutus. sugae de pontificum imperio: Sigonio, cui obtruncat, manus dare debuerat. *maximus* autem, qui primum inter eos locum teneret, collegiumque cogeret atque ei praesideret. pari iudicio *praetorem maximum* facit urbanum, quem [MTullius dixerit *primum*. verba Cic. in Pis. I: *me cum quaestorem in primis, nedilem priorem, praetorem primum cunctis suffragiis populus Romanus faciebat*. quem admodum nullus nuncupatione propria *quaestor* est in *primis*, non *aedilis prior*, ita nec *praetor primum*: tantummodo ante collegas se renuntiatum significat: sed nec in praetoribus, quales intelligimus, qui iure diuando praesent, nullus *maximus*. maiorem et minores novi. Festus: *maiorem consulem L. Caesar putat diu vel cum penes quem facies sint, vel cum qui prior factus sit; praetorem au-*

maximi aures adire, clementiam expetere, atque interim, tribus omnino comitantibus (id repente solitudinis erat) spatium urbis pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat, nulla cuiusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas praevalebat. trepidabatur nihilo minus a Caesare: quippe Getae praetorii praefecto haud satis fidebat, ad honesta seu prava, iuxta levi. erga Narcisus, assumptis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Caesaris. affirmat quam si ius militum uno illo die in aliquem libertorum transferret; seque offert suscepturum. ac ne, dum in urbem vehitur, ad paenitentiam a Lucio Vitellio et Publio Largo Caecina mutaretur, in eodem gestamine sedem poscit sumitque. crebra post haec fama

tem maiorem urbanum, minores caeteros. queshadmodum autem consul maximus non dicebatur illa maior, ita nec maior ille praetor maximus. scilicet autem occurrit hic titulus, praetor maximus est maximus magistratus. ut apud Livium 7 3: *ut qui praetor maximus sit, idibus Septembribus clavum pangat.* hanc. ut haberent, dictator dictus L. Manlius. officium enim praetores, qui postea consules, a Bruto nempe Tarquinioque ad communicationem cum plebe consueverunt, cum magistratu iure dicundo datum hoc nomen, iis autem qui antehac praetores fuerant dicti, consulum. Festus in Praetoria porta: Livius, quam margini Catherinus allevit, 25 12, ex vate Marcio praetorem nominat, qui in populo plebique dabit summum, non praetorem maximum. nihilo magis cum invat Festi: maximum praetorem dici putant alii eum qui maximi imperii sit, alii, qui aetatis maxime. veriorum esse priorum sententiam liquet ex Livio. addit: pro collegio augurum decretum est, quod in Salutis augurio praetores maiores et minores appellentur, non ad aetatem sed ad vim imperii pertinere. hoc aut consentit eum illis verbis, quae supra adduximus; aut ibi praetores maiores et minores ipsi fuere consules et praetores: nam imperium minus praetor, minus habebat consul, ut ex Messalla re-

fert Gellius 13 15. Gron. mox A. addit, expetere. Ean.

4. *eripiuntur*] R *expunantur*, ed pr *reperiuntur*, ceterae *eripiuntur*. an *exciipiuntur* vel *inferuntur*? p. 105. forte melius *Cassari*. v. int. ad Liv. 1 36. Ean.

7. *fideliunt* M. *Vet tacet.*

11. *in urbem referatur vehitur* M. *Vet tacet.*

12. *PLargo Cato* M.] fratre, opicior, CCaecinae Largi, qui consul cum Claudio fuit, a. u. 795, et in consulatu interfectus. quem intellegit Asconius, in pro MScarae: *Scauri domum possidet nunc Longus Caecina. qui consul fuit cum Claudio, scribe Largus, et quae hinc quae Asconii certa aetas.* Lirs. Ryckius putat consulem ipsum illam gratiosam intelligi, legendumque *CLargo*. Broterius edidit et P., quod in R est a P., non male. pro *mutaretur* G *invitaretur*. Ean.

13. *gestamine* i. e. gestatoria sella, quae a Claudio deducta in vulgi usum, ut docui. sic 14 4: *gestamine Baulos pervertam.* apparet tamen in uno gestamine plures sellas fuisse, ut hic vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumitque. Lirs. nullam necessitatem video sellae intelligendae, cum etiam *lectique gestamen* sit 2 2. sed recte Ryckius monuit carpentum intelligendum. neque enim quatuor in

fuit, inter diversas principis voces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam coniugii et infantiam Iherorum revolveretur, non aliud prolocutum Vitellium quam "o facinus! o scelus!" instabat quidem Narcissus aperire ambages et veri copiam facere: sed non ideo pervicit quam suspensa et quo ducerentur inclinatura responderet, exemploque eius Largus Caecina uteretur. et iam erat in aspectu Messalina, clamitabatque audiret Octaviae et Britannici matrem, cum obstrepere accusator, Silium et nuptias referens. simul codicillos Ibiidinum indices tradidit, quibus visus Caecaris averteret. nec multo post urbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoveri eos iussisset. Vibidiam depeffere nequivit, quin multa cum invidia flagitaret ne indefensa coniunx exitio daretur. igitur auditurum principem et fore diluendi criminis facultatem respondit: 35 Iret interim virgo et sacra capesseret. mirum inter haec silentium Claudii, Vitellius ignaro propior: omnia libere obediabant. patefieri domum adulteri, atque illuc deduci imperatorem iubet. ac primum in vestibulo, effigiem patris 20 Silii consulto senatus abolitam demonstrat, tum, quicquid avitum Neronibus et Drusis, in pretium probri cessasse. incensumque et ad minas erumpentem castris infert, parata concione militum; apud quos praesente Narciſso paucos verba fecit: nam etsi iustum dolorem pudor impediēbat.

seſſa geſtatoria ſedes, nec in lectica, ut opinor; nec *sedes* de lectica commodè dicitur. *geſtatio* quidem etiam de navi, vehiculo dicitur apud Celsum 2 15. ceterum *assumitque* Ma. *Vct tacet.* unde lectio vitiosa ed pr *positus sumitque*. ERN. post haec] B post hac.

9. *obstreperet*] Acidalius et Freinsheimius corrigunt *obstrepere*, et propter structuram orationis, et quia, si finitè ponere voluisset verbum, *obstrepebat* dicendum fuisset. recte. ERN.

10. Vct quis.

13. *quæ* G et ed pr. restituit Pickena pro vulgato *quæ*. ERN. Ma *quid*.

14. *igitur*] sic Ma teste IGronovio ad c. 19, BG et ed pr. quod cur non et hic restituatur, ut ibi? vulgo *ergo*. ERN.

17. *Vitellius*] Iulius Ma. *Vct tacet.*

19. *in vest. effig. patris*] in atrio sive in vestibulo aedium imagines malorum, uti hic Silii patris. sed enim Silius legatus olim inferioris Germaniae damnatus criminis maiestatis cum uxore Sosia Galla, ut 4 19 narratum: ideoque et imagines abolitae, quas tamen filius restituerat. criminatur ergo id libertas. LRS.

21. *habitum*] lege *avitum*: quod movit me Claudius Chiffletius. LRS. sic et Faernus volebat. confundi ista verba in libris notum est. v. Graev. ad Cic. pro Cluentio, et infra 13 34. mox BOM^a et ed pr *erumpentem*, quod restitimus: vulgo *prorumpentem*. adde ad H. 2 70. ERN.

continuus dehinc cohortium clamor nomina reorum et poenas flagitantium; admotusque Silius tribunali non defensionem, non moras tentavit, precatus ut mors acceleraretur. eadem constantia et illustres equites Romanos cupidos maturae necis fecit. Titium Proculum custodem a Silio Messalinæ datum, et indicium offerentem Vectum Valentem, confessum, et Pompeium Urbicum ac Saufellum Trogum ex consensu trahi ad supplicium iubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum praefectus, Sulpicius Rufus iudi procurator, Iuncus Virgilia-
 36 nus senator eadem poena affecti. solus Mnester cunctationem

- 1. cohortium clamor deh. cont.] in BMG. et aliis. Mas apud Brotierum hic ordo, *continuus dehinc cohortium clamor*, melior, ut puto. Ern. *Vt tacet.*

- 4. illustres viros eq. B. - *romani cupido maturae necis fuit. et titium Ma. maturae deest B. *et Vt abest sed, G habet.**

- 5. custodem Silio no. Messalinæ datum] quis dederit Silio custodem? Claudiano, qui omnium ignarus? logi. in V est *custodem Messalinæ dat.* aliena deinde manu adscriptum ac Silio. lego igitur *custodem Messalinæ datum*, vel etiam [cum Ma] *custodem a Silio Messalinæ datum*. alterum quidem verum est, ut hic Titius sive a Claudio adpositus uxori custon, sive a Silio ut amicae. utrumque enim soleas Romanis. de maritis, Tibullus 1 6 9: *ipse malus docui quo posset ludere pacto custodes.* de amatoribus, Propertius 2 5 29: *quos igitur tibi custodes, quae lumenina ponam?* miscellus ille custos cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset. Vertranus inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis poenas exigit. verum meramque somnium. Lips. sine dubio illa, castas imitata, per blanditias hunc *αἰδοῦν* a marito novo ipsa exegit. Martialis 10 69: *custodes das Polla viro, non accipis ipsa.* tales ille qui *dominam nec vir nec femina servabat* adversus Nasonem Am. 2 3. Iuvenalis 6

347: *quis custodiat ipsos custodes?* Gory. plane sic Ma. add veteres omnes *custodem Silio ac Messalinæ dat.* Lipsas edidit *datum*. quod nunc est; Pichena edidit. *max pro Urbicum G Vibium, et trahi pro trahi, utrumque male.* Ern. B *Silio et Messalinæ dant.*

6. indicium offerentem] bene conlatum. Nam indicium, ait Eu-
 347 nucho 5 7 13 Donatus, proprie est eius qui una peccaverit. Ascenius (ad illud Cic. in Div. ad Q. Caec. 11: *quapropter si indicium tibi postulas daret*) ait *index est qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate proposita.* quae tamen impunitas circumscripta est, quia, ut idem notat, *certa sunt in quibus impunitas indici datur, ut in causa proditoris, muicis, et si quid huiusmodi.* Lips. et confessum] *G* BMa copula carent. in voce confessum latere nomen alicuius e consensu putat Lallemandus. Or.

7. Saufellum] V Saufellum. scribo Saufeium. et induxit librariorum illud l longiusculum, ut L scribebant. horum omnium mentio Senecae in Menippaea de Claudii morte, ubi tamen disianctim scribit *MHelvius, Trogus*. qui hic etiam Tranlus, male fortasse in Seneca *Sex. Trallus*. Lips. Saufellum ed pr. Ern. B Saufellum. trahi] BMa trahi.

8. Decius] scripti libri *Deorius*. puto *Decrius*, quod nomen et infra invenies. Lips. *Deorius* ed pr. mox *Luncus*. G *Iuncus*. Glan-

attulit, dilaniata veste clamitans aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis qua se obnoxium iussis Messalinae dedisset, aliis largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam; nec cuiquam ante pereundum fuisse, si Silius rerum poteretur. commotum his et primum ad misericordiam Caesarem perpulere liberti ne tot illustribus viris interfectis histrioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccavisset, nihil referre. ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modesta inventa, sed corpore
 10 insigni, accitus ultro noctemque intra unam a Messalina proturbatus erat paribus lasciviis ad cupidinem et fastidia. Sulpio Caesonino et Plautio Laterano mors remittitur, huic ob patrum egregium meritum: Caesoninus vitis protectus est, tan-
 37 quam in illo foedissimo coetu, passus muliebria. interim Mes-
 15 salina Lucullianis in hortis protolare vitam, componere preces, nonnulla spe et aliquando ira: tanta inter extrema superbia agebat. ac ni caedem eius Narcissus properavisset, verterat perniciem in accusatorem. nam Claudius domum re-

dorpii Onomasticum laudat ex h. l. *lucum. Virgilianum*, nescio quo libro auctore. ceterum verum videtur. mox de *procuratore ludi* v. ad 13 22. ERN. B *Decius q. Calpurnianus* et *vigiliis*, ubi *M. Calpurnianus*. *Vet *Decius* — *vigilum*.*

2. *obnoxium iussis Messalinae*] commentum feminae lepidum. mimum istum deperibat Messalina: sollicitat. ille tergiversari, maturaere imperatorem. quid ergo, si maritus ipse iubeat? inquit. et cum marito egit quasi opera Mnestris aliqua in re illi usus. ille vocatum mimum male accipit, iubet in omnibus uxori obediat pateatque. paruit. et id iussum valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam et vitam. Dio 60 22. Lips.

6. *perpulere*] B *pepulere*.

7. *magna*] reposuissae se e B pro *magne* Rhenanus ait. at sic et ed pr. O *patravisset*, quod non spreverim. *magna* G, sed sine *tam*. ERN.

11. *fastidia*] sic BM et edd Puteolani Beroaldi Alciati Rhenani

Aldi Gryphii Pichenae Gronovii Ryckii. at ed pr Lips. *fastidio*. in ed pr et G est etiam *perturbatus*, male. ERN.

12. *patrum*] A Plantii, suspicor, qui Britannium Claudio subegit. cf. Agr. 14. Lips.

14. *passus muliebria*] simile illorum inventum in Suet. Dom. 10, *qui se, quo facilius expertes culpa ostenderent, impudicos probaverant*. dii deaeque istos, non corpore, non animo viros. adeo turpior omni morte haec fuga mortis. Lips.

15. *Lucullianis in hortis*] Io. Antioch. Malala: τῶν μὲν βασιλέων ἐξωσθεῖσα, περὶ δὲ τοὺς Ἀσιατικοῦ κήπους πλανομένη, ὧν ἕνεκα τὸν δεῖλαιον Ἀσιατικὸν μικρὸν πρόσθεν ἀπολωλέκει. Gron.

16. *tanium* — *egibat* M.

18. *perniciem*] sic ed pr, recte. restituit Rhenanus. Puteolanus Beroaldus Alciatus *perniciem*, etiam G. mox ms idem *incaluit*, et omnes veteres praeter Rhenanum, quem sequitur Lipsius, porro *ferunt* abest ab O. ERN.

guensus et tempestivis epulis delentus, ubi vino incaluit, iri iubet nuntiarique miserae (hoc enim verbo usum ferunt) dicendam ad causam postera die adesset. quod ubi auditum et languescere ira, redire amor, ac si cunctarentur, propinqua nox et uxorii cubiculi memoria timebantur, prorumpit Narcissus, denuntiatque centurionibus et tribuno, qui aderant, exsequi caedem: ita imperatorem iubere. custos et exactor e libertis Euodus datus. isque raptim in hortos praegressus repperit fuzam humi, assidente matre Lepida, quae florenti filiae haud concors supremis eius necessitatibus ad miserati-
nem evicta erat, suadebatque ne percussorem opperiretur: transisse vitam, neque aliud quam morti decus quaerendum.

1. *delentus* vulgo.

5. *prorumpit*] sic BMA *Vet tante*, recte: nam sequitur *denuntiatque*. ante Pichenam omnes *prorumpit*. confusio praesentis et perfecti frequens est in his libris; v. ad 18 §. Ean.

6. *aderat* Ma.

8. ed pr *pergressus* vitiose pro *praegressus*, quod habent edd Puteolani Beroaldi Alciati Ryckii IGronovii, denique Ma idque secuti autus. G et Rhennanus e B *progressus*, item Aldus, Lipsius, IGronovius, male, ut etiam contextus docet. similis confusio infra 14 13. Ean.

9. *Lepida*] quaeenam haec Lepida?

M Antonius III vir. Octavia.	Antonius maior.	Cn Domitius	Nero imp.
	L Domitius	Agrippina ux.	Valeria Messallina
	mar.	Domitia Lepida. Valer. Messalla mar.	uxor Claudii.
	Antonius minor.	Germanicus.	
	Drusus mar.	Claudius imp.	

vides ergo Claudium et Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) vere consobrinas. atque hac ratione forte maritum ipsam Lepidae Suetonius dixerit Claudii consobrinum. tamen tutius putarim legi, *Barbati Messallae et consobrinae suae filiam*. sententia quidem non alia est; et haec Lepida Neronis amita, Messallinae mater. Suet. Claud. 26. Lips.

TACITUS.

ego vero repperisse me censeo famosae feminae (Messallinam dico) stirpem et matrem. Suetonius scribit 26: *post has Valeriam Messallinam Barbati Messallae consobrinam sui filiam in matrimonium accepit*. ubi dissimulant interpretes quomodo hic Valerius Claudio consobrinus. dicam ego. ex LDomitio et maiore Antonia natus est CnDomitius, pater Neronis principis, et item Lepida amita eiusdem, de qua infra. haec Lepida est illa ipsa quae nupta Valerio Messallae, et quae hic Messallinae dicta mater. at Claudius natus ex Druso et minore Antonia, uti clarum. stemma istud:

in loco Suetonii errasse Lipsium existimat Perizonius (ep. ad Heinsium t. 4 coll. Burm. p. 801. 802). sed res ea non est huius loci. qui rationem Perizonii cognoscere volent, adeant ipsum. dissentit etiam a Lipsio Ryckius. Ean. 12. *neque aliud*] B *neque quicquam aliud*.

morte] placet *morti*, ut in Veneto (Riviano). Lips. sic BOMa,

sed animo per libidines corrupto nihil honestum inerat; in-
crimaeque et questus irriti ducebantur, cum impetu venien-
tium pulsae fores, astititque tribunus per silentium, at liber-
38 tus increpans multis et servilibus probris. tunc primum for-
tunam suam introspectit, ferrumque accepit, quod frustra
iugulo aut pectori per trepidationem admovens ictu tribuni
transigitur. corpus matri concessum. nuntiatumque Claudio
epulanti perisse Messalinam, non distincto sua an aliena
manu. nec ille quaesivit, poposcitque poculum et solita
10 convivio celebravit. ne secutis quidem diebus odii, gaudii,
irae, tristitiae, ullius denique humani affectus signa dedit,
non cum laetantes accusatores aspiceret, non cum filios
maerentes. iuvitque oblivionem eius senatus censendo nomen
et effigies privatis ac publicis locis demovendas. decreta
15 Narcisso quaestoria insignia, levissimum fastidii eius, cum
supra Pallantem et Callistum ageret. . . honesta quidem,
sed ex quibus deterrima orerentur, tristitiis multis

ed pr, Puteolanus, Beronaldus, Al-
ciatus. Rhenanus morte dedit, quod
Aldus secutus est et ceteri. mox
cum impetu ed pr, quod e M^a re-
posuit et Pichena, ut mox adstitit-
que. ceterae veteres tum et adsti-
tit. post ex eodem M^a bene Pi-
chena dedit ad pro vulgato ac. deni-
que G increpans, quod non displicet.
amat Tacitus frequentativa. ERN.

4. et BM^a: vulgo ac. *Vct tacet.*

6. aut M^a: vulgo ac. *Vct ac.*

7. transfigitur] malim transigitur.
LRS. id dat M^a. *sed Vct tacet.*

15. levissimum fastigii eius] haec
cum lineis postumis corrupta, hialca,
nec iuvant aut discrepant libri, nisi
quod tristitiis inultis, non flagitiis,
uti substituisse fatetur Rhenanus. ego
ab eiusmodi ulceribus sanandis sani
hominis censeo abstinere manum.
nam sine librorum ope irrita abierit
Hygia ipsa. LRS. M^a, V duo
et ed pr fastidii, quod ego reci-
pere non dubitavi, convenientissim-
um impotenti et arroganti liberto.
gratia liberti non dicitur Latinis, ut
opior, fastigium. nec obstat, ut
Ryckio videtur, quod hic laudare
Narcissum voluisse Tacitus videatur.

vult dicere enim honorem Narcissi
superbiae parum satisfacere, cum
in aula primum gratiae locum tene-
ret. Plin. Pan. 55: ut appareat
non superbia et fastidio te amplis-
simos honores repudiare, qui mino-
res non dedigneris. ubi pariter
in codice Vaticano fastigio apud
Schwarzium ad h. l. ceteri scripti
et editi fastigii. enimvero nec sic
locum persanatum puto. quis enim
dicat leve fastidii vel fastigii?
immo fastidio vel fastidiis potius
legendum. ERN.

cum supra Pallantem] sic in M^a
esse *Vct taceat* testis Gronovius,
scripta per compendium voce supra,
quod etiam in aliis locis, ut supra c.
16 in verbis supra cunctos attollatur,
occurrit. sane iam, deiecta Messa-
lina, principem locum tenuit inter
libertos potentes. Ryckius edidit
super. v. ad 12 9. ed pr mox
egeret vitiose pro ageret. ceterum
ista in parenthesi accipienda, si
honestia refertur ad insignia quaes-
toria, ut opinantur; sed vide
mox. ERN.

16. honesta quidem etc.] haec val-
go referuntur ad quaestoria insignia,

LIBER DUODECIMUS.

Breviarium. Claudius de matrimonio deliberat, et Agrippina aliis praefertur, Germanici fratris eius filia. eae nuptiae decreto senatus firmatae et legitimae habitae. Silanus mortem sibi consciscit, Claudii gener. Annaeus Seneca ab exilio redit, Octavia Claudii filia Neroni desponsa. Parthi regem Roma petunt Meherdatem; qui praelio congressus a Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum recipere tendit irrito conata. victus Romam tandem perducitur. Lollia illustris femina Agrippinae artibus damnata. Claudius pomerium urbis profert; et qui ante eum protulerint. Nero Domitius a Claudio adoptatur. colonia in Ubios deducta. Chatti latrocinia agitantur vincuntur. Vannius Suevorum rex pellitur regno. Postorii in Britannia res, et de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinae fraudibus Neroni posthabetur, et fidelissimi comitum paulatim ab eo remouentur. prodigia aliquot, et Romae annonae caritas. bellum inter Armenios et Iberos, cui Parthi et Romani quoque miscantur. SC Claudianum de feminis quae servo succumberent. matris aliquis in Iudaea inter incolas et Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emisit et navale spectaculum praebuit. procrasterum in provinciis auctoritas ab eodem stabilita. Cois immunitas concessa. Lira.

Byzantiis tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obscure ab uxore tollitur. Nero primordia imperii capit.

sed nullo commode sensu; nec patiuntur sequentia, quae profecto non orta sunt e quaestoriis insignibus, omninoque illis senatus decretis. primus Ryckius, ut opinor, vidit esse epiphonema, quale Tacitus alii-que historici soleant addere in fine rerum magnarum. sed ego insuper existimo hic verba quaedam excidisse, quorum in his ratio reddatur, velut *haec tum acta flagitiis Messallinae ulciscendis*, aut *haec supphia a Messallina et adulteris sumta*, aut simile quid. inspicat lector aliarum talium narrationum clausulas, ut A. 3 19, inprimis hoc ipso libro c. 26. nam verba *honestata quidem, sed ex quibus* etc necesse est habeant aliquid ad quod referantur; quod hic nusquam est. Eam. *ex quis ed pr.*

17. *flagitiis inultis*] mas fere *tristitiis multis* vel *inultis*. vide notam Lipii proxime praecedentem. ed pr *tristitiis ultis*, et paullo ante *quis*: ed Puteolani et sequentes *flagitiis multis*, nescio unde. Rhennanus Aldus etc *flagitiis inultis*, e coniectura Rhennani. *flagitiis multis* nullum commodum sensum habet in hoc contextu. Messallina flagitiosa; sed Agrippina facinorosa et scelestata. itaque praefero *tristitiis multis*; sed id corruptum videtur e *tristitiae multis*, sive *tristissima multis*. sensus: recte quidem Messallina cum adulteris punita; sed ea origo novorum malorum. nam hinc multa nata sunt publice noxia et privatis tristissima; quae deinde in sequentibus libris traduntur. Eam.

Gesta haec annis sex, CPompeio QVeranno, CAntistio MSulio Rufe, TiClaudio Quintum SerCornelio Orfito, PCornelio Sulla LSalvio Othone, Diunio Silano QHaterio, MAsinio Marcella MAclio Aviola consulibus.

Caede Messalinae convulsa principis domus, orto apud libertos certamine quis deligeret uxorem Claudio, caelibis vitae intoleranti et coniugum imperiis obnoxio. nec minore ambitu feminae exarserant: suam quaeque nobilitatem formam opes contendere ac digna tanto matrimonio ostentare. sed maxime ambigebatur inter Lolliam Paulinam Marci Lollii consularis, et Iuliam Agrippinam Germanico genitam: huic Pallas, illi Callistus fautores aderant. at Aelia Petina e familia Tuberorum Narcisso fovebatur. ipse huc modo modo illuc, ut quemque suadentium audierat, promptus, discordantes in consilium vocat, ac promere sententiam et adicere rationes iubet. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petina erat), nihil in

2. *caelibis vitae intoleranti*] in mss quibusdam *caelibis*; et vellet Pichena *caelibis vitae intoleranti*. illud vulgatum, nescio quo modo, mihi pro moribus et sermone Claudii videtur. Lips. recte Pichena, quem omnes postea editores secuti sunt. *caelibis* [cum Ma] ed pr: ceterae omnes *caelibis*. A *insolenti*; quae est glossa *roū intoleranti*. *intoleranti* restituit IGronovius, definitione et explicatione verborum promissa, non adlata. ERN.

3. *imperatoris Ma*, *Vet tacente, et ed pr.* mox Ma *contenderet, ostentaret*.

5. *digna*] forte *dignas*. GRON. frustra, iudice NHeinsio (Obs. Misc. t. 9 p. 289) et Burm. ad Suet. Claud. 38. Cic. Tusc. 1 24: *tam natura putarem vitam hominis sustentari quam vitis, quam arboris. haec enim etiam dicimus vivere, non has. sed saepe de hac re critici, et frequentia sunt exempla in primis apud Graecos. sed tamen GMa dignam, et ed Puteolani Beroaldi Rhenani Aldi. int. sc. Livius 1 47: desuisse qui se regno dignum putaret*. ERN.

6. *MLolli*] non prisci *illius Lollii*, qui moderator CCaesari datus, ne erres, sed filii eius. qui tamen quando consul fuerit, ignorantia tempora suadent, et clarissime Plinius 9 38, qui hanc Lolliam Paulinam neptem illius Lollii appellat. Lips. [quod vulgo post *consularis* addunt] *filiam* abest a BGMa, *Vet tacente.* ERN.

9. *huc modo Ma*: valgo *modo huc*. *Vet tacet.*

10. *promptus*] Muretus *promptus*. non male: sed h. l. *facilius promptus* feram quam 4 60. ERN.

11. *consilium*] sic non modo A et R apud Ryckium, sed et O et omnes veteres edd quas inspexi. primum *concilium* in ed Lipsii vidi, in quam haud dubie vitio operarum irrepsit. *consilium* restituit Ryckius. frustra illud servavit IGronovius nixus Ma. mox ed pr *adicere* pro *adicere* e scriptura vetere *adicere*. ERN.

12. *familiam*] Muretus *filiam*: probant Acidalius et Ryckius. recte. *familiam* de uno capite dici nondum reperi. ERN.

penatibus eius novum disserebat, et sueta consuetudine re
 handquaquam novercalibus odiis virota Britannicum et
 viam, proxima suis pignora. Callistus improbatam
 discidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam; et
 que rectius Lolliam induci, quando nullos liberos geni
 tuam aemulatione et privignis patris loco futuram
 Pallas id maxime in Agrippina laudare quod Ger
 nepotem secum traheret, dignum prorsus imperatoria
 tuna: stirpem nobilem, et familiae Claudiae quae
 10 sterbis coniungeret, ne femina expertae fecunditatis

2. *amta in Br.]* sic ed Puteoli
 ni aliaeque veteres. mas, ed pr.
 Lippius, Pichena *viamra Brit.* unde
 Hesiatis corrigebat *nostra*, pro
 pante Ryckio et Burm. ad Valer.
 Fl. 7. 93, ubi *odis urgete tyranni*
caput, *indolenda partibuspil facti ut*
clabitem, mas tres apud Broterium
nostram, quod ei non displicet.
 EBN.

et omittit Ma. *Vet tacet.*

4. *disidio] immo discidio*, ut su
 pra saepius. Gron. Sic ed pr. Pu
 teolanus autem *disidio* cum seqq.
 EBN.

5. *Lollia Ma.* *Vet tacet.*

8. *nepotem] G nepotes*, quod de
 fendere licet similibus apud nostrum
 exemplis. EBN.

9. expediri sententia potest: ta
 men mavelim scribi et familiae
 Claudiae, quia posteros coniunge
 ret, ut quasi hortantis ea sint Li
 berti. Lips. ego vero illud, di
 gram prorsus imperatoris fortuna,
 Neroui detrahi nunquam patiar. si
 gnificat enim dignissimam Augusto
 fars, dignam Caesarea domo par
 tem. deinde accipio quidem Lipsii
 quia, et sagaciter odoratum Mure
 tum pato non omnia locum suum
 tenere: sed quem appellavit auctor
dignum imperatoris fortuna, eum
 eodem ordine vocari *stirpem nobilem*
parum acce parumque decens mihi
 videtur. scribo autem *quin stirpem*
nobilem et familiae Claudiae poste
ros coniungeret. hoc est, magno
 pere suadere ut diductam nunc in
 duas domus primae nobilitatis gen
 tem revocaret in unam, et Claudii

nobilis posteros, sequa et
 nepotem, matre illius uxore
 penatibus consociaret, ne u
 felix et probati utari, seti
 hili et inflexa, coniugi
 quemcumque alium extolleret
 haureret. sic infra c. 20: *qu*
ripeset oblata et servaret e
 Gron. in A est *dignam*;
 metito placet Ryckio. non
 conveniens videtur Pallantem
 nare Neronem imperatorem.
 Heinians sic constabat:
nobilem (sc. Agrippinam) et f
Juliae Claudiaeque posteros
gere. coniungere etiam Frein
 phoebat. nec longe hinc
 IGronovius: *stirpem nobilem*
Juliae Claudiaeque posteros
gere. Ryckius denique *stir*
bilem, et familiae Claudiae
posteros coniungeret. mihi
 mum videtur quod etiam Me
 mentem venit: *stirpem nob*
quae familiae Claudiae post
tungeret sc. matrimonio cum
 pina inuendo. in ed Puteo
 inde Rivii est punctum ante
 quod huic conjecturae favet
 colon in ed pr et aliis ve
 EBN.

10. *ac] Broterius e R* edia
 quod narrationem postulare
 frustra. non cepit satis
 intelligendum est: verendu
 ne f., quod genus ellipse
 quens est apud Latinos scr
 mox dubium est ntrum *expe*
cunditatis an experta fecu
 dederit Tacitus: sed quia
 illud est, et Tacitus libenti

tegra inventa, glanitudinem Caesarum, aliam in domum
 3 ferret. praevalere haec adita Agrippinae illecebris;
 quae ad omnia per speciem necessitudinis crebro ventitando
 pellicit patrum, ut praelata ceteris, et nondum uxor, po-
 5 tentia uxoria iam uteretur, nam ubi sui matrimonii certa
 fuit, struere maiora, nuptiasque Domitii, quem ex Gnæo
 Aenobarbo genuerat, et Octaviae Caesaris filiae moliri; quod
 sine scelere perpetrari non poterat, quia Lucio Silano de-
 sponderat Octaviam Caesar, iuvenemque et alia clarum in-
 10 signi triumphalium et gladiatorii muneris magnificentia pro-
 tulerat ad studia vulgi. sed nihil arduum videbatur in animo
 principis, cui non iudicium, non odium erat nisi iudicia et
 4 iussa. igitur Vitellius, nomine censoris serviles fallacias
 obtegens ingruentiumque dominationum pravior, quo gratiam
 15 Agrippinae pararet, consiliis eius implicari, serere crimina
 in Silanum, cui sane decora et procax soror, Iunia Calpurnia,
 haud multum ante Vitellii nurus fuerat: hinc initium ac-
 cusationis; fratrumque non incestum sed incustoditum amq-

structionem variat, cum Ryckio praetuli. *experta fecunditatis* aliud significat quam res hic desiderat. nam *expertus* cum genitivo est tritus in aliqua re usu. EAN.

2. *praevalere*] *Q praevalere*. mox abest *quae*, item a B et ab aliis mos apud Broterium. EAN.

9. *et alia clarum*] ita diserte V, verèque. transmarina forma sermo-
 nis est, *νεανίσκος τὰ εἰς ἄλλα λαμπρόν*, crebrumque apud Latinos, *homo cetera bonus*, et similia, in Agellio *homo plerumque non indi-*
ligens. Lips. sic Ma [negat Furia *et tacet Vot.*] sed G et alii et edd veteres *alias*. mox ed pr
 male *insignia*. G *municipalia*. v. ad H. 3 34. EAN.

12. *indita*] Muretus *indicta*. Lips. sic et Acidalius, Pichena. at sic oritur tautologia. *indita* sunt quae subiciuntur, suggeruntur ab aliis. EAN.

13. *fallacias*] dubitavi ne prisco verbo scribendum *pellacias*. apud Lucretium scriptum 2 559: *subdola cum ridet placidi pellacia ponti*. et convenientior huic sententiae visa

ea vox. non enim tam fraudes erant quam adulationes humiles et demissae ad pellicendam paraudam, quo gratiam Agrippinae, at addit noster. Lips. sed adulationes maxime ad fallendum comparatur. EAN.

15. *serere*] sic edd Puteolani Bernoldi. Alciati Gropoviorum Ryckii, quod verum, puto. ceterae [cum BMA] *ferre*. Vitellius, materiam criminandi suggerebat, quod est *serere crimina*, non *ferre*; cuius formulae loquendi etiam exempla desidero. confundi haec verba in libris docet Drak. ad Sil. 5 235. EAN.

16. *Galvina* Ma. *Vet tacet.*

18. *fratrisque*] *V fratrumque*; quod probò. in reliqua scriptura pandeo animi. vulgatam si ferimus, sententiam esse volo: tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororemque, sed tantum incustoditum, i. e. amorem parum cautum circumspectumque, et qui sine crimine rapi tamen in crimen potuerit. simillimum illud Plinii ep. 6 29: *tutus cum Iulium Ras-*

rem ad infamiam traxit. et praebebat Caesar aures, accipiendis adversum generum suspicionibus caritate filiae promptior. at Silanus insidiarum nescius, ac forte eo anno praetor, repente per edictum Vitellii ordine senatorio movetur, 5 quamquam lecto pridem senatu lustroque cendito. simul a-finitatem Claudius diremit, adactusque Silanus eiurare magistratum, et reliquis praeturae dies in Eprium Marcellum collatus est.

5 Gaio Pompeio Quinto Verannio consulibus pactum inter
10 Claudium et Agrippiniam matrimonium iam fama, iam amore illicito firmabatur; necdum celebrare sollennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductae in domum patruī fratris

sum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum. siquid mutandum, legerem incustoditum sermonem. ex Seneca certe clarum non aliud vere obiectum huic Silano quam verba adversus sororem nuptialia et parum cantā. ait in Ludo de morte Claudii: qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti LSilani generum suum occidit. oro propter quid? sororem suam festivissimam omnium puellaram, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. ita enim restitui eum locum nuper. LRS. recte omnino. sic Seneca Medea v. 56: ad regum thalamos i. e. regis et puellae regiae. dein idem v. 59: sceptrigeris colla tonantibus, h. e. Iovi et Iunoni. neque erat cur penderet animi ὁ πᾶν in tam comoda explicatione relinqui. non foedam et scelestam libidinem, sed simplicem nimis et incautam eoque malignae interpretationi obnoxiam consuetudinem et conversationem arripuit in crimen. apud Senecam in ludo scribendum: si mercurius a Saturno petisset hoc beneficium, cuius mensem toto anno celebravit, non tulisset illud. ne-dum ab Iove, quem, quantum quidem in illo fuit, damnavit incesti. LSilani enim generum etc. eodem pertinet ibidem: unum abnepotem LSilani. videris, Iupiter, cum in causa mala. certe in tua. vide quae ibi notavi. Gron. sic

etiam Ma et ad pr. idemque voluit exprimere scriptor B, qui dedit fratrem. ceterae edd ad Pichenam fratrisque. fratres dici de fratre et sorore exempla docent in Gesneri thesauro prolata, et a Bentleio et Burmanno locis ibi citatis. ERY.

4. edictum Vitellii] nam censores edicta proponebant. Livius 43 16: multis equos ademervat. in ea re quum equestrem ordinem offendissent, flammam invidiae adiecere edicto, quo edixerant ne quis etc. Plinius 13 5: urbis a. 565 PLicinium Crassum LLulium Caesarem censores edixisse ne quis venderet unguenta exotica. idem 14 16: PLicinius Crassus LLulius Caesar censores edixerunt ne quis vinum Graecum Amineumque octonis ueris singula quadrantalia venderet. Suet. de Rhet. de iisdem interiecto tempore CnDomitius Aenobarbus et LLicinius Crassus censores ita edixerunt. de quo ante item censorium edictum subiicium. ne quem frustretur, qui edictum, tacentibus aliis, explicat albam censorium cum senatorum nominibus, quod postquam Augustus publicavit primus, ex eo edictum sit appellatum. nihil aliis cum senatoribus: solo cum Silano negotium in hoc edicto Vitellio fuit. Gron.

9. Verania Ma *et G: sed Vet tacet.*

10. iam fama] distinguunt libri mei matrimonium, iam fama, et

filiae. quā et incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. nec ante ommissa cunctatio quam Vitellius suis artibus id perpetrandum sumpsit. per-cunctatusque Caesarem an iussis populi, an auctoritati senatus cederet, ubi ille unum se civium et consensui imparem respondit, opperiri intra palatium iubet. ipse curiam ingreditur, summamque rem publicam agi obtestans veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque gravissimos principis labores, quis orbem terrae capessat, egere adminiculis, ut
 10 domestica cura vacuus in commune consulat. quod porro honestius censoriae mentis levamen quam assumere coniugem,

recte, quoniam ante istos consules matrimonium pactum. supra enim scriptum c. 3: *quae ubi matrimonii sui certa fuit.* statim etiam e F scripseris deductae in domum patris fratris filiae. Lips. sic et Ma, *Vt taceat.* contra edd veteres *filia deducta.* Ean.

1. *quin et incestum*] sententiam loci censeo: fruebantur quidem matrimonii bonis Claudius et Agrippina, at non securi, quia et incestum sabesse videbatur nondum firmatis eiusmodi nuptiis, et periculum ne populus ab exemplo passim usurparet, publico malo. Lips. gerrae Siculae male *πολιτικοῦ*, quae hic Boethornius. Freinshemio Catone simus contenti. Claudius haud erat intacti superstitione animi. immo quo mente commotior, eo paullo infirmior unus multorum, eo supersticiosior. docetque id etiam Suetonius in vita eius 22. semper autem incesta in prodigiis habita, in expiandis et procurandis, in iis quibus iram deorum putabant denuntiari. reliqua pete a Freinshemio. Gron.

5. *civium et consensui*] delenda copula, vel, quod verius, addenda vox scriptori elapsa, *civium et S consensui*, i. e. senatus. ita respondebit Claudii oratio Vitellianae. tamen aliquis cepit, aut iam capit, quasi esset *unum se civium, et consensui imparem*; quod ego non probem, nec certe princeps unus e vulgo civium est; non. Lips. vulgatum frustra a Lipsio

tentatur aliisque. R et ed Pateolani *consensus pro consensui*, non male. Ean.

7. *summamque reip.*] scribo *summamque rempublicam.* Lips. sic Ma, unde cum Ryckio et Gronovio recepi. de forma loquendi *summa respublica* hodie nota omnia, sed *summa reipublicae* idem est. vide quae dixi in Clave Cic. in v. *summa.* nimis viri docti adamarunt observationem de *summa republica.* Ean.

9. *capessat* i. e. caret. supra 11 34: *iret virgo et sacra capesseret.* adde infra 15. mox pro *commune* G *concionem.* Ean. *Vt capessat.*

11. *censoriae*, non *Caesareae*, ut Acidalius et Pichena volunt. nam censorum erat exigere matrimonia. censor adigebat solenne iusiurandum: *tu ex animi tui sententia uxorem habes?* teste Gellio 4 20. huc pertinet oratio QCaecilii Metelli Numidici, *quam in censura dixit ad populum de ducendis uxoribus*, ut est apud eundem 1 6. vel *de prole augenda*, ut inscribit Suetonius, qui et Augustum eam senatui recitasse et populo per edictum notam fecisse scribit c. 89. itaque censor uxore legibus ducenda exemplum salubre prodebat populo. Claudius autem non modo forte, sed certe censor, et post longum intervallum, Augusto et aliis magisterio morum contentia. Suet. 16: *gessit et censuram intermissam diu post Paulum Plancumque censores.* quod honestius levamen est, qui non nomen

prosperis dubisque sociam, cui cogitationes intimas, cui parvos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuetus, sed qui prima ab inventa legibus obtinuerat; postquam haec favorabili oratione praemisit multaue patrum assentatio sequebatur, capto rursus initio, quando maritandam principem cuncti suaderent, deligi oportere feminam nobilitate puerperis sanctimonia insignem. nec diu amquirendam quia Agrippina claritudine generis anteciret: datum ab ea fecunditatis experimentum, et congruere artes honestas: id vero egregium, quod previsu deum vidua iungeretur principi sua tantum matrimonii experto. audivisse a parentibus, vidisse ipsos arripi coniuges ad libita Caesarum: procul id a praesenti modestia. statueretur immo documentum,

modo censoris et officium, sed et mentem, castam illam, sanctam, integram dignaque oratore unico et morum custode, praestaret? Gaon. *quam] anquam. et M. *Vt tacet.**

1. *G. dubia sine copula. Ean.*

2. *luxu]. O luxu; quod verum videtur. nam sic in dativo libenter veteres, etiam noster. v. Oudendorp. ad Suet. G et volupt. Ean.*

10. *vidua Agrippina, mortuo sub initia imperii Claudiani Crispo Passieno, cui post Domitium nupserrat. Plinius l. 16: arborescens mori exulam aetate nostra adamavit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinae matrimonio et Nerone privigno clarus. Suetonius Ner. 6: verum Claudio imperium adeptus non solum paternas opes recuperavit, sed et Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. tamen idem ille Passienus antea maritus Domitiae sororis Aenobarbi. quod ex Quinctilianis colligas, 6 2 50. apud Senecam de hoc eodem Nat. Quaest. 4. praef. Crispus Passienus, quo ego nil novi acutius in omnibus rebus, maxime in distinguendis (omni- no scribendum distingendis) et curandis vitis, saepe dicebat adul- tioni opus esse non claudere ostium sed aperire, et quidem sic quemad- modum amicae solet, quae si im- pulsi, grata est, gratior, si ef- fregit. iterum scribo sed aperire;*

i. e. leviter obducere, opponere ostium; ne pereat dicto sua Venus. pluscula etiam in En. A. vide. Lirs. ms. Senecae: adulatibus non claudere ostium, sed aperire. scribendum igitur adulatibus nos non claudere ostium, sed opponere, et quidem sic quemadmodum amicae opponi solet. hoc est non observare sed repagulis firmare, sed sine sora, dempto obice, manibus tantummodo obtendere, vel obiectum sustinere ac praetendere. nam operire, in quo et Gruterus arguitur, ipsum claudere est. Terentius Phorm. 5 3 33: ianua operuit ostium. noster 3 15: egressa cubiculo uxore operiri fores iussit. Gaon.

12. *vidisse] principe Caio. Lirs.*

13. *documentum quo uxorem] an- gax oratio. quid enim? non antea imperatoribus semper uxor? semper. quid ergo opus ei rei documento? tu corrige quomodo uxorem. id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, ut imperator uxorem senatu suatore et auctore capiat. Lirs. quicquid obtrecent Lipsio Pichena et Freinsheimus, multo magis respicit Latium ve- tus, statueretur immo documentum quomodo uxorem imperator acciperet, quam alterum. hoc enim vult, tempus venisse ut exem- plum prodatur, idque iam profi- posse, quod respicientes quoque*

que uxorem imperator acciperet. at enim nova nobis in fratrum filias coniugia. sed aliis gentibus sollennia, nec lege ulla prohibita. et sobrinarum diu ignorata tempore addito percerebuisse. morem accommodari prout conducit, et fore 7 hoc quoque in iis quae mox usurpentur. haud defuere qui certatim, si cunctaretur Caesar, vi acturos testificantes erumperent curia. conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem orare elamitat. nec Claudius ultra exspectato obuius apud forum praebet se gratantibus, senatumque ingressus decretum postulat quo iustae inter patruos fratrumque filias nuptiae etiam in posterum statuerentur. neque ta-

admoniti secuturi principes discant qualiter et quemadmodum matronam introducere in penates deceat Augustam. adhuc enim nullum exemplum coniugii Caesarum salubre exstabat, adde quae scripsimus Obs. 4 11. Gron. sic et Ryckius. recte. mox O coniugia. Eran. in Ma la causa inter imperator et acciperet. *de qua Vct tacet.*

2. neque Vct.

3. sobrinus appellat; tamen palam est intellegi debere de consobrinis. quis enim hoc censet, eos quos proprie sobrinos legum auctores appellant, arceri inter se nuptiis? nunquam factum: sed veteres haec miscebant, vocularum haud aequae curiosi captatores. in glossis priscis legibz ἀνεψιός consobrinus, sobrinus. alibi δέλλα πρὸς μητρός consobrina, et ἐξιδελφός, ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν, consobrinus. quid quod Velleius simili libertate 2 3 consobrinum Ti. Graecchi Scipionem Nasicam appellat, qui iuris consultorum finitione sobrinus ait? Lips. tuetur sobrinus Clemens Klenzius (Familienrecht der Cognaten und Affinen p. 19).

tempore addito perc.] malim. tempore percerebuisse, reiecta voce quae glossographum sapit. aut potius invertam, tempore adeo. et id verum puto. de re ipsa Plutarchus auctor in Canisii, graest. 6. diu apud Romanos sobrinarum coniugia (ἀνεψιῶς ipse appellat, et bene vertit Xylander) fuisse invisa; coepisse tamen a levicula causa,

quam ipse denarrat, factumque decretum populi πῶς ἐξέλαια γάμειν ἄλλοις ἀνεψιῶν, τὰ δὲ ἀρετέρω περικλυθῆναι. i. e. licere omnibus ducere usque ad consobrinas, appro autem vetari. hoc quando proprie conepit, non dedit: satis vetus esse ex Livio discas, apud quem 42 34 ita loquitur Sp. Ligustinus, cum primum in aetatem veni, pater matri uxorem fratris sui filiam dedit: imo quasi in laudem hoc recenset. sane coniugia ea deiaceps crebra; et sic inter illustres M. Marcellus Iulium Augusti f. duxit sibi sobrinam, aliique plures. nuptiis tamen eas ipsas nuptias Theodosius, de quo Victor. tantum, inquit, pudori tribuit et continentiae, ut consobrinarum nuptias vetuerit tamquam eorum. permiserantque iterum Arcadius et Honorius 1 19. C. de nuptiis. Lips. addito scripti et editi omnes; et verum puto cum Eusebio hemio, pro procedente tempore, mox orare MO, ed pr, et ceterae ante Rhenanum, qui [e B] rogare substituit. Eran.

9. obuius vulgo. *Vct. tacet.*

10. decretum postulat] Zonaras 11 10: ψήφισμα ἐνομήσαντο ἐξελαι Παμφοῖς ἀδελφιδῶς ἀγεσθαι. ait Tacitus fratrem filias; et stricte capias; non enim licuit sororum. quod notavit accurate et diffuse, quantam satis est, Cuiacius obs. 18 16; quem non exscribo. nec ausultit Nerva hoc SC, ut idem vera interpretatione collegit. de Claudii hoc facto Tragicus Octavia

men repertus est nisi unus talis matrimonii cupitor. Titus Alledius Severus eques Romanus, quem plerique Agrippinae gratia impulsura ferebant. versa ex eo civitas, et cuncta feminae obediebant non per lasciviam, ut Messalina, rebus Romanis illudenti. adductum et quasi virile servitium: palam avaritas, ac saepius superbia; nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret, cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur, die nuptiarum Silanus mortem sibi concipivit, vive eo usque spem vitae produxerat, seu delecta die augendam ad invidiam. Calvina soror eius Italia pulsa est, addidit Clandius sacra ex legi-

1 141: *gentisneque patris coniugem captus sibi toris nefandis flebilium- xis face*, ubi melius leges *genitum- que fratre coniugem captam*. Domitianus imitatus exemplum est, qui Italiam habuit filiam Titi. Lrs.

1. receptus Ma. *Vt tacet.*

2. Talledius]. Talledius scribo, et vidi postea ita citare hunc locum Beroaldum. in monumentis priscis (ap. Ornt. p. 667 2.) MAllidi. in Iuvenali 5 118: *tibi habe frumentum, Alledius inquit*. quod noster unum imitatore sceleris eius facit, Suetonius dissepit, qui duos c. 26. noster, credo, non habuit curae necio quem recensere libertinum, vocat etiam equitem Romanum, quem ille primipilarem. nec aberrat, quoniam primi pili comes gradus equestris. Martialis 6 58: *et referes pili praemia clarus eques*. Lrs. recipere Ryckins et Pichena et alii. sic volebat etiam Torp. ad Suet. Claud. l. c. Ean.

4. Messallina] mas tres apud Broterium et ed. Beroaldi Messallinae; quod recepit Broterius. non bene, nec enim pendere potest ab obediebant. sensus est, non per lasciviam illadebat rebus Romanis, ut Messalina fecerat, sed etc. Ean.

5. adductum quasi] arbitrio meo transponantur verba *addictum et quasi virile*. lectioni stabiliendae (nam ego olim sollicitavi) est, quod apud eundem Tacitum de Mor. Germ. 43 scribitur: *trans Lygios Gothones regnantur, paullo iam ad-*

dictus. quam ceteras Germanorum gentes, nondum tamque supra libertalem. nec poenitet tamen prorsus coniecturae, adductum, praesertim quae firmatur B. et Ma. de qua verbo in H. 3 7. Lrs. adductum et quasi est in G et ed pr. at Puteolanus additum quasi et vile, vitiose: quod secuti sunt Rivius Beroaldus et Alciatus. sed Rhenanus additum quasi et virile, et sequentes usque ad Pichenam. Ean.

8. die nuptiarum] mala ergo distinctio, et historiae vitandae, in Suetonio obtinuit 29: *Silanus abdicare se praeturae morique initio anni coactus. die ipso Claudii et Agrippinae nuptiarum in quinque et triginta senatores trecentosque amplius equites animadvertit. apago. nulla caedes nuptiali eius die lecta, scribego initio anni coactus, die ipso — nuptiarum. in quinque etc. Lrs. sibi mortem vulgo.*

10. Calvina] fortasse illa quae vitam produxit ad Vespasiani imperium, de qua Suet. Vesp. 23: *cum gausoleum repente patuisset, ad Iuliam (male enim editum suppositumque a scholiastis Iuliam) Calvinae e gente Augusti pertinere dicebat. nam Silani isti inter obnepotes Augusti fuerunt, ut dicam. Lrs.*

11. si pulsa tantum, quid ita commentator Iuvenalis scribit eam a se interfectam? Calvina, inquit, praetoris cuiusdam soror, quae se occidit tamquam infamem in fratrem

bus Tullii regis piaculæque apud lucum Dianæ per pontifices danda, iridentibus cunctis quod poenæ procurationesque incesti id temporis exquirentur. at Agrippina ne maius tantum facinoribus notesceret, veniam exilii pro Annaeo Seneca, simul praeturam impetrat, factum in publicum rata ob claritudinem studiorum eius, utque Domitii pueritia tali magistro adolesceret; et consiliis eiusdem ad spem dominationis uteretur, quia Seneca sedus in Agrippinam memoria 9 beneficii et infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur: placitum dehinc non ultra cunctari, sed designatum consulem Memmii Possionem ingentibus promissis inducunt sententiam expromere qua oraretur Claudius despondere Octaviam Domitiam; quod ætati utriusque non absurdum et maiora patefacturum erat. Possio haud disparibus verbis ac nuper Vi-

(lego fratre) *Claudii temporibus* hoc notat ad illud 3 133: *donat Calvinae vel Catiænae*. homo errat. Lirs.

sacra ex legibus Tullii non alia sacra piaculæque accipio, quam quibus Tullas olim rex in Horatio sororiam caedem luit expiavitque. Livius 1 26: *itaque ut caedes manifesta aliquo tamen piaculo lucretur, imperatum patri ut filium expiaret pecunia publica*. is quibusdam piacularibus sacrificiis factis, quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt, transmissa per viam tigillo velut sub tegum misit iuvenem. similiaque Dionysius 3 22, qui addit ea sacra per pontifices facta, convenienter cum iis quæ hic Tacitus. Lirs. alia piacula intelligenda vere indicat Ryckius. Ern.

2. *iridentibus cunctis*] et hercle ridiculum, quod Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris fueret, ipse in eadem culpa. nam piacula istaec cave alio referas quam ad crimen Silani. Lirs.

3. *ad Agrippinae* M^a. *Vt tacet.*

4. *veniam exilii*] relegatus enim Seneca post quaesturam a Claudio in Corsicam iussim, ob suspitionem adulterii cum Iulia Germanici filia, Vinicli uxore. cuius criminis scena a Messalina fuit. scena dico. non enim re ipsa expetit in te hæc

culpa, o Romani nonnulli et sapientia magis sol. Lirs.

6. *tali magistro*] magno, magno magistro: utili privatim et publice, si Neronis indoles aut Romanæ satis voluissent. sed ad historiam addo hæc: scholiastis in Iuvénalis Sat. 3 109. *Seneca sub Claudio, quasi conscius adulteriorum Iuliae Germanici filiae, in Corsicam relegatus, post triennium revocatus est. qui etsi magno desiderio Athenas intruderet, ab Agrippina tamen erudiendæ Neroni in palatium adductus, suum immanemque natum et sensu cifo et multavit, inter familiares solitus dicere non fore suo illi leoni, quin gustato semel hominis sanguine ingentia redeat sacvilia*. Lirs. mox iterentur M^a. *Vt tacente.* ceteri scripti et editi uteretur ad Pichenam usque. illud verum. nam et mox est inducunt: intellige Agrippinam cum libertis et ceteris instrumentis impotentiae; quamquam ibi Broterius dedit *inducit* e mss et ed pr. post bene e M^a *oraretur* pro vulgato *hortaretur* restituit Pichena. Puteolanus Rivius *oraret*. Ern.

13. *maiora patefacturum* i. e. facultatem maiorum perficiendorum, aditum ad maiora daturum. mox *super priorem* bene e Mª Pichena. ante vulgati omnes *secundum*, ut 11 38. Ern.

pellius, cœnaret; despondeturque Octavia, ac super priorem necessitudinem sponsus iam et gener Domitius æquari Britannico studiis matris, arte eorum quis ob accusatam Messalinam ultio ex filio timebatur.

- 10 Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, ut ratuli, Meherdates missi senatum ingrediuntur, mandataque in hunc modum incipiunt, non se foederis ignaros nec defectione a familia Arsacidarum venire; sed filium Vasaia, nepotem Phrahatis accedere adversus dominationem Getae, nobilitati plebique iuxta intolerandam, iam fratres, iam propinquos, iam longius sitos caedibus exhaustos; adijci coniuges gravidas, liberos parvos, dum socors domi, bellis infans ignaviam sævitia tegat. veterem sibi ac publiceceptam nobiscum amicitiam, et subveniendum sociis virium acemulis cedentibusque per reverentiam. ideo regum obaides liberas dari ut, si domestici imperii tædeat, sit regreasque ad principem patresque, quorum moribus assuefactus rex illi melior adascisceretur. ubi hæc atque talia dissertavere, incipit orationem Caesar de fastigio Romano Parthorumque obsequiis: sequē divo Augusto adæquabat, petittum ab eo regem referens, omissa Tiberii memoria, quanquam is quoque miserat. addidit præcepta (etenim aderat Meherdates), ut non dominationem et servos sed rectorem et cives cogitaret, clementiamque ac iustitiam, quanto ignara barbaris,

3. quis ob] qui sub M^a. *Vct tacet.*

5. ut restit] 11 10. Lirs. mox mandataque BGM^a et ed pr, Puteolani omnesque ad Rhenanum [qui mandata] restituit Freinsheimus. Ean.

8. sed — accedere] ABGM^a et ed pr accedere, quod recte restituerat Ryckius et Gronovius. Puteolani dedit accersere, quia ante expetere, 6 31 poscere, ut opinor; quod sequitur Rivius. verum in G et veteribus odd est et, in BM^a sed et. an Tacitus scripsit ut — accederent? id certe accuratius antecedentibus opponeretur. item Gronovius legi vult dominationem intoleranda; quia ultima vox sic in M^a. *Vct tacente,* non placet mihi. Ean.

12. bellis infestus] elegantissimi

ingenii et doctrinae noster Modius (ep. 99. in Grut. Lamp. v. 5.) observat e libro vetere (A) belli infestus. recte, ea forma qua militiae clarus. Lirs. ed pr bellisque. ante eadem adicit vitiose pro adici, scriptura sæpe obvia, sed non constante. vitio operarum in ed Puteolani inreparat abici, quod propagatum est ad Rhenanum usque, qui verum restituit. Ean.

22. miserat] et quidem tres miserat, Vononem, Phraatem, Teridatem. adi 2 1, 6 30 sq. Lirs.

addiditque pr. vulgo.

23. concitaret M^a.

24. ignara] ita edidi et V. F erat ignota, vulgo ignoratiora. phrasid vulgata et obvia in Tacito. Lirs. sic scriptor M^a dare voluit, in quo est

tanto tolerantiora capesseret. hinc versus ad legatos extollit laudibus alumnorum urbis, spectatae ad id modestiae: ac tamen ferenda regum ingenia, neque usui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriae provectam ut externis quoque gentibus quietem velit. datum post haec Gaio Cassio, 12 qui Suriae praecerat, deducere iuvenem ripam ad Euphratim. ea tempestate Cassius ceteros praeminebat peritia legum: nam militares artes per otium ignotae, industriosque aut ignavos pax in aequo tenet. ac tamen quantum sine bello dabatur, 10 revocare priscum morem, exercitare legiones, cura provisu perinde agere ac si hostis ingrueret: ita dignum maioribus suis et familia Cassia per illas quoque gentes celebrata. igitur excoitis quorum de sententia petitus rex, positisque castris apud Zeugma, unde maxime pervius annis, post- 15 quem illustres Parthi rexque Arabum Acbarus advenerat, monet Meherdaten barbarorum impetus acres cunctatione lan-

*ignata**, tacente Vcl.* sic ed pr et mas apud Broterium. pro quo Puteolanus *ignorantiora* dedit, quod in omnibus est usque ad Lipsium, qui *ignare* recte restituit. G *ignorantiora*. EBN.

1. *tanto tolerantiora capesseres*] fluctus hic interpretes movent in simpulo. v. Obs. I 14. Gron. sic e Ma dedit Pichena. veteres edd omnes *tolerantiora*. *tolerantiora* sunt gratiora. nam ut Graeci τὸ πάσχειν etiam de rebus bonis dicunt, sic *tolerari* dici possunt etiam grata et bona. sic *vita tolerari* dicitur saepe nulla molestiae significatione adiuncta. possis etiam sic capere, eas virtutes tolerabilius reddere regum imperium. sed non est necesse. frustra viri docti tentarant corrigere *lantiora*, *gratiora*. EBN.

2. *ac tamen*] ed pr et tamen. Rhenano quoque *ac tamen* suspectum, quod omnes a Puteolano habent. mox ed pr *posthaec*; ceterum totus locus sic, ut nunc editur, ibidem expressus est. ceterae edd omnes ad Pichenam *velit datam*. post haec — ad Euphratim iubet. EBN.

7. *ceteros praeminebat*] V *ceteris* praecerat. accipio. LIPS. ita etiam ed pr. et est sane exquisitum dictum; nec dubitare restitueret, nisi

suspicio superesset id repetitum a librario e praecedentibus. *praeminebat* ceteri omnes; nisi quod Gronovianae et Ryckins *praeminebat*, quod secutus sum, quia sic omnes veteres edd e. 83, et supra aliquoties Ma. post dedit aut e BMa et ed pr pro *ac*, quod ceteri habent omnes, nisi quod etiam Rhenanus sic volebat non parentibus operis. ac sequente vocali inusitatum veteribus fuisse saepe monuere viri docti. EBN.

9. *attamen* vulgo.

10. *exercere*] veteres *exercitare*. LIPS. sic et Ma, unde restituit Pichena. mox *ratus* abesse testatur IGronovius a Ma, nec in ed pr compareret; unde valde credibile sit id esse institutum. nec id ipsum, aut *ferens*, *dictitans*, intelligi alienum a Taciti stilo. EBN. B *ratus*, deia lacunam. lacunam etiam Ma. *Vcl. Cassia . . . p illas.*

12. *per illas quoque gentes*] ob Cassium illum, qui τὸν ἀρχαῖον, cuius in Syria prospera res post cladem Crassi. LIPS.

*13. *petitus* Vcl.*

15. *Abbarus* soleant illis regibus nomen, ut Ptolemaeus Aegyptiis, V Acbarus semper scriptum, et Apiano Ἀχάρως; in annalis anti-

gnaescere aut in perfidiam mutari: ita urgeret coempta, quod
 spretum fraude Achavi, qui invenem ignorantem et summam
 fortunam in luxu ratum multos per dies attinuit apud oppi-
 dum Edessam. et vocante Carene promptasque res osten-
 tante, si citi advenissent, non comminus Mesopotamiam sed
 flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems
 13 occipiebat. exin nivibus et montibus fessi, postquam cam-
 pos propinquabant, copiis Carenis adiunguntur, transmissio-
 que amae Tigri permeant Adiabenos, quorum rex Izates so-
 10 cietatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzen per occulta
 et magis fida inclinabat. sed capta in transitu urbs Ninos,
 vetustissima sedes Assyriae, [et Arbela] castellum insigne

quis *Ἀβγαρος*. Lirs. B mox *Abbarus*, mox *Abbarus*. GMR constanter *Acharus*. [Ma tamen *abbarus* c. 14] ad pr *Acharus* vitio opera-
 rum pro *Acharus*, ut A, unde id cum IGronovio recepi. Ryckius maluit *Abgarus* sequi, scripturam num-
 morum, de quibus vide Spanhemium (de V. et P. N. t. 1 p. 126 et 534) qui acriter *Abgarus* defendit. Valesius ad Euseb. H. E. 1 13
 utrumque rectum esse defendit, sed praefert *Ἀβγαρος*, *Acharus* ob consensum Graecorum et Latinorum
 scriptorum. scilicet non quaeritur utrum sit per se rectius, sed utrum
 valgo inter Graecos et Latinos tritius. EAN.

1. ita urgueret] Ma, *tacente Vct.*
 vulgo itaque urgeret. cf. c. 44 et 45.

4. Carrhene] IGronovius notat in Ma scribi sine aspiratione, semel [bis] uno r. ed pr semper *Carene*. sed ibi etiam infra [ut in Ma] *Par-racis*, et in aliis quoque verbis una littera pro duplici. sic et G. EAN.

6. petiuit Ma.

7. occipiebat] AR et ed pr occupa-
 bat. et sic placebat Mureto. ceterae edd occipiebat. EAN.

campis B. *Vct.*

8. transmissioque vulgo.

9. Iuliates] ita edidi ex meis li-
 bris. vulgo tamen *Hylliates*; et statim infra *Ezates*, etiam in mss. scito verum nomen esse *Iazates*. ita enim appellatur constanter Iosepho 20 2 3, ubi et historia omnis ex-

plicita de origine huius regis et progressu. narrat. autem Iosephus Iudaicae religionis eum et matrem Heteam fuisse; multaque alia, quae operae sit legere. Lirs. *Iuliates* Ma et ed pr, et mox *Ezates*, ut BQ, mox eadem per *occulta* et *magis fida*, ut post Rhenanus dedit e B, cum intermediae edd dedissent *occultam* et *m. fidam*. EAN. B *Yhates*.

11. in transitu est, dum eas regio-
 nes transeunt. de Nino porro ne dubites, quam funditus a Cyaxare et Nabuchodonosore deletam scimus: instaurata post videtur, sed ut ad pristinam magnitudinem non rediret. sic videtur cum aliis, tum Cellario G. A. t. 2 p. 660. EAN. v. intpp ad Lucian. Contemplat. 23.

12. castellum insigne fama] atten-
 tum lectorem non fallit vitium. quid enim? an Ninon castellum vocat, quam paullo ante urbem? et utrumne apud Ninon postremum Darii cum Alexandro proelium fuit? imo haud procul Arbela, apud pagum Gaugamela. inseruerim ergo vocem, *sedes Assyriae, et Arbela castellum insigne fama*; aut certe, si satis sit id intelligi, addita copula, *sedes Assyriae et castellum*. Lirs. Ryckius ex A recepit et *Arbela*, c. i. f. sed illum codicem interpolatum non uno loco contendit IGronovius, nec probat Ryckii factum. Pichena posteriore Lipii conjecturam recepit. ego vitium esse in h. l. non ambigam. nam potuit quidem Tac-

fenna, quod postremo inter Darsum atque Alexandrum prae-
 lio Persarum illis opes conciderant. interea Gotarzes, apud
 montem cui nomen Sambulos, vota dis loci suscipiebat, prae-
 cipua religione Herculi; qui tempore stato per quietem monet
 5 sacerdotes ut templum iuxta eques venatui adornatos sistant.
 equi ubi pharetras telis onustas accepere, per saltus vagi
 nocte demum vacuis pharetris multo cum anhelitu redeunt.
 rursus deus, qua silvas pererraverit, nocturno visu demon-
 14 strat, reperiminturque fusae passim ferae. ceterum Gotarzes,
 10 monendum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimento
 uti, et quanquam per insectationes et nuntios ad praelium
 vocaretur, nequire moras, locos mutare, et missis corrupto-
 ribus exuendam ad fidem hostes emercari. ex quis Izates
 Adiabeno, mox Acbarus Arabum cum exercitu abecedunt,
 15 levitate gentili, et quia experimentis cognitum est barbaros
 malle Roma petere reges quam habere. at Meherdates va-

tas periphrasi uti; sed tum debuit
 dicere c. i. f. ad quod — Persarum
 opes conciderunt, non sic ut est in
 vulgatis. nunc clarum est nomen
 loci praecessisse, de quo aliquid
 addat, ut ante de Nino. itaque re-
 cepti lectionem codicis A. unde Gro-
 novius didicerit praecelaram urbem
 fuisse, nescio: Curtius vicum ap-
 pellat. ERN.

3. *sambulos* Ma. *tacente Vct.*

4. *Herculis*] BGMO et edd Pateo-
 lani Rivii *Herculi**, tacente Vct* quod
 non spernendum, i. e. sed maxime
 vota suscepit Herculi. ed pr etiam
praecipuae, [Ma *praecipue*.] vulgati
 sensus: sed maxima religione ibi Her-
 cules colitur. mox *stato* e Ma Pi-
 chena: veteres edd *statuto*. illud
 verum esse Latinitas docet, estque
 et in aliis mss apud Broterium. ERN.

6. *V telis omissis onustas*, nec
 scio quid voce ea faciam. forte *telis*
omnigenis onustas. LIPS. sic et ed
 pr. Acidalius coniciebat *missilibus*.
 credo vitiosam et veram scripturam
 a librario fuisse coniunctam, quod
 vitiose scriptum delere nollit. nam
omissus et onustus confundi possunt.
 ante pro ubi GO ut. ERN.

8. *qua silvas pererraverit*] vulgo
 102 e codice Herbipolensi laudat

quas silvas pererraverint. Ma lectio-
 nem reposuit Pichena. *pererraverit*
 ed pr et G. ERN.

14. *mox Acbarus Arabum, cum*
exercitu] Pichena coniicit et rex
Abbarus Arabum c. ex. et tantum
 de Arabum exercitu intelligi, cum
 Izates privatus fuerit nec copias ad-
 duxerit. haec non excidissent viro
 praestantissimo, si Iosephum et Zo-
 naram inspexisset; aut animadvert-
 isset c. 12 legendum: *Adiabenos*,
 quorum rex Izates. intelligo tamen
 esse in hac narratione, quo aliquis
 acutum videns facile offendatur; eiusque
 hoc remedii censeo, ut scribamus:
ex quis Izates Adiabeno, mox Ab-
barus Arabum cum exercitu, abeced-
dunt. si non dixisset supra c. 12
rexque Arabum Abbarus, admittere
 Farnesianum, tanquam Izati
 nunc cum titulum temperasset appo-
 nere, quia c. 13 dederat. sed quum
 superius utrumque regem appellas-
 set, *Izata* hio ea mentio in altero
 non minus fatuum *Izates Adiabenus*,
 tanquam id antea non percepisse-
 mus. nihil commodius quam *Adia-*
beno, ut intelligas ex proxime cum
exercitu. GNON. placet Ryckio et
 mihi. ERN.

16. *Roma*] Schegkian ad Vell. 2 102

didis auxiliis nudatus, ceterorum prodicione suspecta, quod unum [erat] reliquum, rem in casum dare praelioque expectari statuit. nec detrectavit pugnam Gotarzes deminutis hostibus ferox. concursumque magna caede et ambiguo eventu, donec Carenem profligatis obversis longius evectum integer a tergo globus circumveniret. tum omni spe perdita Meherdates, promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo eius vincitur traditurque victori. atque ille non propinquum neque Arsacis de gente, sed alienigenam et Romanum increpans, auribus decisis vivere iubet, ostentui clementiae suae et in nos dehonestamento. dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones Medos tum praesidens. nulla huic prospera aut adversa quis memoraretur: brevi et inglorio imperio perfunctus est, resque Parthorum in filium eius Vologesen translatae.

15 At Mithridates Bosporanus amissis opibus vagus, postquam Didium ducem Romanum roburque exercitus abisae cognoverat, relictos in novo regno Cotyn iuventa rudem et paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano, spretoque concire nationes, illicere perfugas; postremo exercitu coacto regem Dandaridarum exturbat imperioque eius potitur. quae ubi cognita et iam iamque Bosporum invasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila et Cotys, quia Zorsines Siracorum rex hostilia resumpserat, externas et ipsi gra-

Romanus; idque probat et exemplis illustrat. adde Barm. ad Ovid. Met. 7 296. et sic plane exhibent G et ed pr. mox BG et ed pr. Rheuani, Aldi, Gryphii non habent erat. Ean.

5. *Carrhenen* vulgo.

12. *Medos tum praesidens*] ita e Ma *Vt tacente* edidit Pichena; quam constructionem supra vidimus 3 39, 4 5. editi ante Pichenam omnes *Medis*. Ean.

16. Dio Mithridatem quemdam nominat prolem magni illius; cui Claudius regnum Bospori largitus est, 60 8. sed is alius debet fuisse ab isto. Lirs. *bosporanus* Ma, et c. 63 *bosphorianoque*. mox, ut c. 35 et 14 11, vulgo *posteaquam*. *de Ma Vt tacet, sed postquam ed pr.*

22. *et iam iamque Bosporum invasurus habebatur*] sic omnes editi, nisi quod ed pr *iamiamque* vitiose pro *iamiamque*, et *invasurum*. Rhennanus dicit se delevisse et iam [cum B], et pro *habebatur* scripsisse *videbatur*. sed operae vulgatum dedit; quod non tentandum est. *invasurus habebatur* pro erat, dicebatur. Virgilius 12 134: *tumulus qui tunc Albanus habetur*, noster infra c. 23: *iure quo Sicilia habetur* i. e. esset. mox bene Pichena dedit *diffisi* e lectione Ma *diffisis*; quod est etiam in ed pr. *Vt tacet.* ceteri *diffisis*. Ean.

24. *Siracorum*] F *Siracusorum*. vera scriptura *Siracorum*. nam et a Strabone in 11 p. 506 τὰ τῶν Σираκῶν φύλα dicuntur. populi

tias quaesivere missis legatis ad Eunonen, qui Adorsorum genti praecellebat. nec fuit in arduo societas potentiam Romanam adversus rebellem Mithridaten ostentantibus. igitur pepigere, equestribus praeliis Eunones certaret, obsidia urbium Romani capessarent. tunc composito agmine incedunt; cuius frontem et terga Adorsi, media cohortes et Bosporani tutabantur nostris in armis. sic pulsus hostis, ventumque Sozam oppidum Dandaricae, quod desertum a Mithridate ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi praesidio visum. exin in Siracos pergunt, et transgressi amnem Pandam circumveniunt urbem Uспен, editam loco et moenibus ac fossis munitam, nisi quod moenia non saxo sed cratibus et vimentis, ac media humo, adversum irrumpentes invalida erant; eductaeque altius turres facibus atque hastis turbabant obsessos. ac ni praelium nox diremisset, coepta paratrataque expugnatio eundem intra diem foret. postero misere legatos, veniam liberis corporibus orantes: servitii decem milia offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos saevum, tantam multitudinem custodia cingere arduum: belli potius iure caderent. datumque militi-

sunt ad Caucasum. LIPS. *Syracusorum* etiam GMR et ed pr. Puteolanus, *Syracusorum* Alciatus. *Soracorum* primus dedit Rhenanus. infra GMa et ed pr *Seracos*. *Vct *Siracos*.* Ryckius recepit *Siracorum*. initium eius vocis certe desiderant scripti. sed scriptura mss potest etiam facta esse e *Siracenorum* vel *Seracenorum*. nam Ptolemaeus 5 9 vocat Σηραχηνούς, et scriptura Strabonis 11 p. 492 Σηραχηνούς. Ean.

1. *Adorsorum genti*] Straboni Plinio Ptolemaeo hi populi dicti *Aorsi*, inter Scythas. LIPS. quod recepit Ryckius. Ean.

5. *tum vulgo*. Ita etiam c. 36.

7. *nostris in armis*] aliter exaudito quam vulgus. i. e. nostri in lateribus erant et ad armos. nec enim solos Romanos in armis fuisse censendum, sed cum Aorsi in fronte agminis et tergo essent, in medio Bosporani, Romanos latera tutatos esse. nisi tamen legendum, *nostris armis*, ut dicat Bosporanos Romano

ritu instructos armatosque; quod malo. LIPS. posterius verum puto. mox *Sozam* Ma et ed pr. sed ceteri *Soza*. *Vct tacet.* item *Dandaricae*, quod se correxisse pro *Dandaridae* dicit Rhenanus, est in ed pr. Ean. B *nostris in armis*.

12. *cratibus iunctis*] V *cratibus et vimentis*, probō. LIPS. sic et AMR. [immo Ma *gratibus et vimentibus*: *Vct cr. et vimentis*] ed pr transpositis vitiose, ut alibi, literis *iunctis*. B *cratibus ac vimentis. iunctis*, quod est in ed Puteolani et Rivii, factum e *vinctis*, quod est in G, ut ante *iumentis* et *vimentis*. v. ad 11 31. *vinctis* autem natum est e glossa. Broterius edidit *cratibus vinctis*, per coniecturam: *vimentis* improbat, quia nusquam id verbum apud Latinos occurrit. *media humo* illustrabit Caesar B. G. 7 23. Ean.

16. *postremo* *G* Ma.

20. *ut belli potius iure caderent*] haec verba pendent ab *aspernati sunt*. Acidalius autem malebat trans-

bus, qui scalis evaserant, signum caedis. excidio Uspensium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque et urbes iuxta perrumperentur: igitur Zorsines, diu pensitato Mithridatisne rebus extremis an patrio regno consularet, postquam praevaluit gentilis utilitas, datis obsidibus apud effigiem Caesaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum et victorem tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. sed in regressu dispar fortuna fuit, quia navium
 10 quasdam, quae mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumvenere barbari, praefecto cohortis et plerisque centurionum interfectis. interea Mithridates, nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. frater Cotys, proditor olim, deinde hostis, metuebatur: Romano-
 15 rum nemo id auctoritatis aderat ut promissa eius magni penderentur. ad Eunonen convertit, propriis odiis non infensum et recens coniuncta nobiscum amicitia validum. igitur cultu vultuque quam maxime ad praesentem fortunam comparato regiam ingreditur, genibusque eius provolutus "Mithridates" inquit "terra marique Romanis per tot annos quaesitus sponte adsum. utere, ut voles, prole magni Achae-
 20 menis, quod mihi solum hostes non abstulerunt." at Eu-

ponere post *signum caedis*. non absurda coniectura. forte tamen ut defendendum, quod etiam hic propter frequentiam *toū* a ingratum est. *belli potius iure caderent* multo fortius et efficacius erit, et ita Tacitus aliis quoque locis. mox pro *perrumperentur* vitiose [B et] edd veteres *prorumperentur* usque ad Rhenanum. ERN.

8. *ausuisse* Ma. cf. 15 16. *Vct tacet.*

11. *centurionum* a Rhenano est, ex emendatione, ut ait, codicis B. nam mei mss, itemque editiones antiquae, *plerisque consularium* [ut ARG], quidam *consiliarium* [ut Ma]. verum puto *auxiliarium*. nam praestit de praefecto cohortis. LIPS. *centurionum* verum esse puto. magnae semper cladis signum apud historicos interitus multorum centurionum. infra c. 28: *praefectus tamen et*

octo centuriones cecidere. sic alibi. Picheuae coniectura est *classicorum* vel *classiariorum*, NHeinsli *commanipularium*, IGronovii *contubernatium*. mox ed pr *id auctoritatis*; item Puteolanus et G pro quo temere Beroaldus et Alciatus eius auctor. restituit verum Rhenanus. ERN.

16. *infensum*] Franciscus Modius e Rodolphi Agricolae codice negationem inserit, *non infensum*: quod approbo. non enim Eunones a se Mithridatem oderat, sed in gratiam aspectumque Romanorum. LIPS. idem placet Gronovio, vel *nullis*; cuius notam contra Salinerii ineptias omisi. ceterum malui prius exhibere cum Ryckio, quod est in ms, quam *nullis* cum Freinshemio de mera coniectura, etsi nixa loco Taciti 15 64: *nullo proprio in Paullinam odio*. IGronovius dedit *inoffensum*. mox G maxime sine quam. ERN.

nones claritudine vitii, mutatione rerum et prece hand degeneri permotus, adlevat supplicem, laudatque quod gentem Adorsorum, quod suam dextram petendae veniae delegerit. simul legatos litterasque ad Caesarem in hunc modum mittit, 5 populi Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus primam ex similitudine fortunae amicitiam, sibi et Claudio etiam communionem victoriae esse. bellorum egregios fines, quotiens ignoscendo transigatur. sic Zorsini victo nihil ereptum. pro Mithridate, quando gravius mereretur, non potentiam, 10 non regnum precari, sed ne triumpharetur neve poenas capite expenderet. at Claudius, quanquam nobilitatibus externis mitis, dubitavit tamen, accipere captivum pacto salutis an repetere armis rectius foret. huc dolor iniuriarum et libido vindictae adigebat. sed disserebatur contra suscipi 15 bellum avio itinere, importuoso mari; ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens; tum taedium ex mora,

2. *permotus*] scripsisse se, uti ante, *permotus* Rhenanus ait. at ita iam ed pr. *promotus* est in ed Puteolani, vitio operarum, ut opinor, quod servat Rivinus. ed pr etiam *degeneri* [cum AMa]. mox frustra Rhenanus quod deleri volebat. ERN.

3. *advorsorum* Ma. mox vulgo *dexteram*.

5. *magnarum nationum* Ma.

7. *etiam communionem*] sic BGMa, ed pr, Puteolanus, Rivinus. ceterae ex *communione*, ad Pichenam usque. illud Taciti stilo convenientius ob varietatem constructionis, qua delectatur. ERN.

8. *transigantur*] mihi multo potius *transigatur*, in quo intelligo res, controversia, id quod bello quaeritur. sic H. 3 46: *affuit, ut saepe alias, fortuna populi Romani, quae Mucianum viresque Orientis illuc tulit; et quod Cremonae interim transeginus*. annon hic quoque verbum absolute ponitur? numquid autem conventio utriusque partis consensu inita accipienda est? non secus in Agricola 34: *transigite cum expeditionibus; imponente quinquaginta annis magnum diem*. Gron. sic et BGMa et ed

pr; idque restituit Rhenanus, cum *transigantur* dedissent Puteolanus Rivinus Beroaldus *Vct tacente* Alciatus; idque frustra defendit Freinshemius. ceterum etiam *bellum transigi* recte dicitur, nec de eo dubitandum erat. noster H. 2 88: *singulis veluti ictibus transacta sunt bella*. Livius 9 12: *transigere cum Publio certamen*, quod tuetur Drakenborchius. ERN.

10. *non regnum*] sic GMa, quod ut elegantius et stilo Taciti congruum recepi. alii neque *regnum*. secutus est Broterius rationem nostram. ERN. *Vct tacet.*

11. *exenderet*] F exciperet. at de more ipso plectendi in carcere triumphatos duces suadeo omnia legas Fabrum Semeistr. 2 3. LIRS. A exciperet, unde Rychii amicus conciebat exigent. ERN.

at] sic Gronovius e Ma. idem est in BG et ed pr. ceteri Nhl etque. ERN.

13. *hinc*] forte *huc*. LIRS. recte. mox ed pr *adiacebat*. post eadem *ad hoc*, ut Rhenanus (e B) dedit. sic G. ERN.

16. *populos*] G corruptissime *pulso*. mox melius *periculum*. ERN.

pericula ex preperantia, medicam victoribus laudem, ac multum infamiae, si pellerentur. quin arriperet oblata et servaret exsulem; cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicii fore. his, permotus scripsit Eunoni meritum quidem novissima exempla Mithridaten, nec sibi vim ad exsequendum deesse: verum ita maioribus placitum, quanta pervicacia in hostem, tanta beneficentia adversus supplices utendum. nam triumphos de populis regnisque integris acquiri. traditus posthac Mithridates, vectusque Romam per Iunium Cilonem procuratorem Ponti, ferocius quam pro fortuna disseruisse apud Caesarem ferebatur, elataque vox eius in vulgum hisce verbis "non sum remissus ad te, sed reversus: vel si non credis, dimitte et quaere." vultu quoque interrito permansit, cum rostra iuxta, custodibus circumdatus, visui populo praeberetur. consularia insignia Ciloni, Aquilae praetoria decernuntur.

22 Idem consilibus atrox odii Agrippina ac Lolliae infensa, quod secum de matrimonio principis certavisset, molitur crimina et accusatorem, qui obiceret Chaldaeos, magos, interrogatumque Apollinis Clarii simulacrum super nuptiis imperatoris. exin Claudius inaudita rea multa de claritudine eius apud senatum praefatus, sorore Lucii Volusii

3. cui] GM^a et ed pr *quin*. cui verum est. ante ed pr *pelleretur*. E^{AN}.

6. *quanta pervicacia in hostem*] a Mureto est, qui ingeniose veram lectionem pervidit. nam vulgo erat *quantalibet pertinacia in hoc tentata* b. *pervicacia* autem in V scriptum. LIPS. M^a et ed pr *quanta pervicacia in hoc tentata*. *pervicacia* pro constantia in bonam partem non semel est apud nostrum. E^{AN}. *quanta pervicacia in hoc tempta* B.

9. *post haec* vulgo.

10. *Colonem*] hic et infra emendo *Cilonem*. Dio auctor 60 33, faceta narratione inserta super hoc homine. praefuerat Bithynis, inquit, (nam Bithynia adiuncta, at opiaeor, Ponticae administrationi) et praefuerat nequiter, avaro. questi Bithyni apud Claudium sunt, poposceruntque poenas. cum parum intellexis-

set Claudius in turba strepitumque adstantium quid dixissent Bithyni, alios interrogat. ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendacio edidit gratias eos agere Ciloni. tum ille: praesit ergo eis alterum biennium. dicitur autem Dioni *Τούνης Κίλων*. et firmat Vellius Longus (ap. Putsch. p. 2234). *Cilones*, ait, *vocantur homines angusti capitis et longi; chilones a brevioribus labiis dicti*. Glossae: *cilo προξέφαλος*. Declamator in Sallastium c. 6 pro hominibus nequam improbisque accepit: *quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in tota urbe fuit*. vide Festum in *Chilo* et *Cilo*. LIPS.

22. *Volusi*] de cuius gentis nobilitate Rutilius in Itiner. 169: *qui Volusi antiquo derivat stemmate nomen, et reges Rutulos teste Marone refert*. LIPS.

genitam, maiorem ei patrum Cottam Messalium esse, Memmio quondam Regulo nuptam (nam de Gai Caesaris nuptiis consulto reticebat), addidit perniciose in rem publicam consilia, et materiem sceleri detrahendam: proin publicis bonis cederet Italia. ita quinquagies sestertium ex opibus immensis exsuli relictum. et Calpurnia illustris femina pervertitur, quia formam eius laudaverat princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone; unde vis Agrippinae citra ultima stetit. in Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem adigeretur. damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis. Galliae Narbonensi ob egregiam in patres reverentiam datum ut senatoribus eius provinciae

2. *Memmio quondam Regulo*] vide Suet. in Caio 25, itemque Dionem 59 12. statim vox *nuptiis* abest F codici; et illaesa sententia potest. Lrs. *Vct *Messalinam*.*

4. *sceleri*] ed pr *celeriter*. materiem primus Rhenanus dedit [e B]. mox Acidalius putat ita incongruum, legique vult at, vel expungendum. frustra. sensus est: his dictis senatus motus decrevit exsilium et publicationem bonorum, sed ut quinquagies relinqueretur e bonis. de divitiis Lolliae Plinius 9 58. Ern.

8. *vis*] rex Ma. *Vct *ivct*.*

10. *Cadius*] male ego olim *Claudius*; male vir doctus, in re nummaria, *Cordius* restituit. est filio de quo H. 1 77: *redditus Cadio Rufo*, *Pedio Blaeso senatorius locus*, *qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant*. si mutamus, legerem *Tadius*. Lrs. firmant *Cadius* numi ap. Pellerinum in numis urbium t. 3 p. 227. R *Claudius*, A *Coelius*. vir doctus apud Ryckium *Cantius* e Martial. 3 20. mox pro *patres* ed pr *partes*, solenni etiam in scriptis confusione. Ern.

11. *narbonensis* Ma. *Vct tacet.*

12. *ut senatoribus*] libera republica liberis senatoribus peregrinari etiam rei privatae causa. id tantum excogitatum, ut legatio libera peteretur a senatu sumereturque, quo maiori abessent cum dignitate. Cicero saepe. at lapsa republica in

servitutem senatoribus etiam adempta haec libertas. Augustus id instituit imperio firmando, et ne quis illustriorum commere ad exercitus aut conciliare milites provincialesve posset. Dio eleganter 52 42: *προσπεινε πᾶσι τοῖς βουλευουσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἂν μὴ αὐτὸς τινὲ κελεύσῃ ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀπὸ φυλάσσειται*. quamquam praeviasse ad hoc factum Augusto Indus videtur, *qui sanxit ne quis senatoris filius nisi contubernalis aut comes magistratus peregre proficeretur*. ait Suetonius 42. ubi libido mihi legendi *ne quis senator senatorisve filius*. si enim filius interdictum, maior ratio ut senatoribus ipsis. in usu autem ut comiteus peregrinandi a Caesare ac senatu peterentur. Suet. Cal. 29: *praetorium virum ex secessu Anticyrae propagari sibi comiteatum saepius desiderantem, cum mandasset interimi*; quo loco relecta vocula scripserim *praetorium virum secessu Ant.* sed *Claudius* a se solo id peti primus instituit. Suetonius 23 subornare: *comiteatus a senatu peti solitos sui beneficii fecit*. cui lucem do ex Dione 60 25: *τοῖς δ' οὖν, inquit, αἰτουμένοις ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἀποδημῆσαι ἐγείμην μὲν καὶ καὶ αὐτὸν ἀνευ τῆς βουλῆς, τοῦ γε μὴν καὶ νόμου τινὲ αὐτῷ δοκεῖν πείπειν, δόγμα γενέσθαι ἐκέλευσε*. vide et l. 22. D. ad municipalem.

non exquisita principis sententia, iure quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret. Ituraeque et Iudaei defunctis re-gibus, Sohaemo atque Agrippa, provinciae Suriae additi. Salutis augurium quinque et viginti annis omissum repeti ac deinde continuari placitum. et pomerium urbis auxit Caesar, more prisco, quo iis qui protulere imperium etiam termines urbis propagare datur. nec tamen duces Romani, quanquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi Lucius Sulla

atque in primis Cassiodorum; apud quem expressa formula ipsa dauidi huius per principem commentus, Variar. 3 ep. 21. Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat; sicut nunc Claudius Narbonensem, quia utraque provincia vicina et quasi suburbana. Dio 52 42: πλὴν γὰρ οὐκ ἐξ τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐξ τὴν Γαλιатиὰν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμῶς ἄλλως ἐβουλευτὶ ἀποδημῆσαι ἔξῃσι. ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullo aliter effert, in Κλαύδιος. ait νόμον προὔθηκε μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἐπὶ τὰ σημεῖα τῆς πόλεως ὁδεύειν χωρὶς τῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως. Lips.

3. *Sohaemo atque Agrippa*] quorum ille Arabum Ituraeorum, hic Iudaeae rex. Sohemus autem scribendum, aut certe Soaemus ex Dione, non Soheannus, ut editiones vulgatae. Dio de Caligula 59 12: ἐν δὲ τούτῳ, Σοάμῳ τὴν τῶν Ἰουδαίων τῶν Ἀράβων καὶ Πολέμωνι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ψηφισαμένης δὴ τῆς βουλῆς ἔχαρίσατο. de Agrippa et mutatione secuta vide Iosephum 19 8 9, qui tamen nihil aperte de contributione Iudaeorum in Syros. immo vero etiam nunc, ut ante, praesides suos sive procuratores habebant; qui adspiciebant quidem legatum Syriae, sed non assidue audiebant. quin et Agrippa iunior rex etiam fuit, patre defuncto. quomodo igitur provinciae Syriae additi noviter, cogitandum sit aut a peritioribus cogitandum. Lips. ed pr *Sohema*, vitione in terminatione. Ern. solimo *Vet sohemo* Ma, et 13 7 *sohoeus*, H. 2 81 *sohaemus*, 5 1 *sohemus*.

4. *Salutis augurium*] quod e tenebris primus eruit Politianns, quem licet legas Miscell. c. 13, Dionem 37 24 et 51 20; Festum in voce *maximus praetor*. sed numerus in Tacito satia verus? delibero. nam suprema mentio capti huius augurii apud Dionem 51 20 est a. n. 725, cum et Ianus item ab Augusto clausus. atqui ab eo die ad hunc. 802 u. a. non 25, uti hic scriptum, sed 77 intersunt anni. ut ergo verus iustusque hic numerus sit, a Tiberio repetitum id augurium necesse est Cornelio Cethego, Visellio Varone cons. a. n. 777. Lips. adde interpr. ad Suet. Aug. 31, Cic. de Div. 1 47. *augurium* autem pro omine dicitur; de quo v. Burm. ad Suet. Aug. 95. Ern.

5. *pomerium urbis*] idque lapis etiam nunc testatur Claudiani aevi, Romae (ap. Grut. p. 196) Ti. *Claudius Drusi f. Caesar Aug. Germanicus, pont. max, trib. pot. viiii, imp. xvi, cons. iiii, censor, p. p, auctis populi Romani finibus pomerium ampliasit terminasitq.* auxit post Britanniam Romano imperio adiectam. Lips. apud Gruterum est etiam altera inscriptio p. 1078 10, pertinens ad pomerium ab Augusto prolatum. C. *Marcinus L. f. L. n. Censorinus ex. C. Asinius C. f. Gallus cos. ex s. c. fin. pomer. termin.* in G non est urbis; et quoniam in inscriptionibus allatis et aliis auctorum Latiorum locis pomerium simpliciter dicitur, ut apud Cic. N. D. 2 4, Liv. 1 44, et c. 24 nostrum, id verbum et hic sustuli. Ern.

8. *nisi LSulla*] non defendo te, Corneli: erras. etiam C Caesar au-

24 et divus Augustus. regum in eo ambitio vel gloria varie vulgata. sed initium condendi, et quod pomerium Romulus posuerit, noscere hand absurdum reor. igitur a fero boario, ubi aereum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consii, mox ad curias veteres, tum ad sacellum Larum; forumque Romanum et Capitolium non a Romulo sed a Tito Tatius additum urbi credere. mox pro fortuna pomerium auctum. et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu et publicis actis perscriptum.

xix interloctus inter eos duos. Agellius auctor 13 14. Dio 43 50: ταῦτά τε ἐποίησε καὶ νόμους εἰσέφερε, τὸ τε πωμῆριον ἐπὶ πλείων ἐπεξήγαγε. apud eundem Antoninus in laudatione Caesaris funebri 44 49: ὁ καὶ τὸ πωμῆριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας. Cicero ad Att. 13 20: de urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire velim. iuvat tamen aliquid nostrum, quod Suetonius, exactae in tabulis diligentiae, nihil huius in Iulio commemorat; et fortean concepta a Iulio res, perfecta demum ab Augusto. nam ille nator apud Senecam de Brev. vit. 14 ridiculus, qui Sullam ultimum Romanorum protulisse pomerium tradidit, quod numquam provinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit. vide, quae huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano 21. Lips. *silla* Ma hic et c. 32.

1. *regum in eo ambitio*] consule Onufrium in urbe Roma. Lips.

7. *lapides*] sunt cippi pomerii, quos Varro vocat L. L. 4 82, columellae positae pomerii designandi causa. Ern.

palatii ad aram consii, mox curias Ma,

8. *curias veteres*] ita mss., et recte, Varro de L. L. 1 c: *curiae duorum generum. nam et ubi curarent sacerdotes res divinas, ut cu-*

riae veteres; et ubi senatus humanas, ut curia Hostilia. Festus: *novae curiae ad compitum Fabricium aedificatae, quod parum amplae veteres a Romulo factae.* Plantus Curc. 4 1 19: *sub veteribus ibi sunt qui dant quique accipiunt focnore.* Liv. 44 16: *aedes Africani pone veteres ad Fortunae signum lanceasque (scribe laenasque) et tabernas cunctas in publicum emit.* Ovidius eadem intelligit Fast. 3 139: *ianus tunc regis posita vires arbore Phoebi: ante tuas sit idem, curia prisca, fores.* Lips. loca Plauti et Livii ad veteres tabernas pertinere, non ad curias veteres. Ern.

Larium] AGMa *Vct tacente* *larum*; idque exprimere voluerant operae ed pr, quae habet *larem*. eius scripturae multa e libris scriptis exempla v. ap. Ondend. ad Suet. Dom. 17. intelliguntur autem *Lares publici*. porro Ryckius interpungit post *forum Romanum*. sic et alii volvere, ut quatuor anguli Romae ab initio quadratae explerentur. sed etiam Dionys. 2 50 forum numerat in partibus Tatius demum recepto additis, sed ab ipso et Romulo communiter, ut videtur. si placet post *for. R.* interpungi, legam deinde *at Capit.* Ern.

12. *perscriptum*] sic AGMR, ed pr, Gronovius, Ryckius. ceteri praescriptum, vitiose, verba illa in scriptis et editis olim saepe permutari notum est. G addit etiam *est*. Ern.

25 Gaio Antistio Marco Sullio consulibus adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinae ut conciliator nuptiarum, et mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium consuleret rei publicae, Britannici pueritiam robore circumdaret. sic apud divum Augustum, quam nepotibus subnixum; viginis privignos; a Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. se quoque accingeret iuvene partem curarum capessituro. his evictus biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem quem a liberto acceperat modum. adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricos Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauso continuos

1. *adoptio in Domitium*] agnosce ergo, lector, et tolle librarii errorem (non enim ipsius Suetonii, puto) Neronis c. 7: *undecimo aetatis anno a Claudio adoptatus est*, *Annaeque Senecae iam tunc senatori in disciplinam traditus*. adoptatus Nero XI aetatis anno? falsum, vel te iudice et indice, Suetoni. nam idem scribis XVII anno ad imperium eum pervenisse, quod et Tacitus et Dio adstruunt. atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque. *duodecimo* ergo in Suetonio scribendum, si ratio quidem constatura est. Lrs. M^a et ed pr *optio*. item G, qui et infra h. e. habet *orationem* pro *adoptionem*. paulo post ed pr *pueritiam* robor *circumdaret*. Ern.

8. *accingeret iuvene*] ed pr *accingeret: iuvenem p. c. capessiturum*. Ern. *iuvenem* etiam M^a. *Vct tacet.*

9. *biennio*] Freinsheimius corrigit *trienatio* ex 13 6 et 15, ubi eodem fere tempore Neroni 17, Britannico 14 anni tribuantur. Ryckius autem natalibus utriusque comparatis e Suet. Ner. 6 et Claud. 27 quatuor annis maiorem Neronem facit. Dodwellus denique Prael. Camden. 5 6 *quinquennio* corrigendum censet: primam vocis partem notis numeralibus scriptam fuisse, e v factum II, quem lapsam librorum frequentem esse in *Manuscriptis*; quod etiam pluribus *Manuscriptis* notavit Brakenborchi.

sibi constare velimus, Freinsheimius hic potius audiendus erit. mox G *habita ante ad senatum*. mox *eundem* videtur indicare in nulla parte immatutam a Claudio orationem: alias esse debebat *eum*. Ern.

10. *in deest* M^a.

11. *nullam antehac ad.*] atqui Tiberius Germanicum adoptavit, uti notum. excusabant id curiosi, quod Tiberius iam e Claudiis migrarat in gentem Iuliam. Lrs.

12. *Atta Clauso*] secuti sumus spectatae fidelis codicem V, qui disertim habet *Atto Clauso*. superius tamen aliena manu I addito, ut fieret *Attio*. ut mirer Vertranum scribere duos V *Accio Clauso* referre. sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quis oculos istos suppositis eruit manibus. facit a V in eadem bibliotheca vetas Suetonius, qui initio libri tertii *Atta Claudio* refert. et quidni probabile, cum Clausus recens e Sabinis esset, praenomen eum habuisse terminatione Sabinum? emendandas ita, me indice, Livius 2 16: *Atta Clausus*, cui postea *Appio Claudio Romae nomen fuit*. et 10 8: *principem nobilitatis vestrae, seu Attam Clausum seu Ap. Claudium vultis*. de Clauso manifeste post Virgilium Silius 17 33: *hic prisca ducens Clausorum ab origine nomen, Claudia*. et Ovidius in Fastis 4: *Claudia Quincta genus Clauso* *hnt ab alto*. Lrs. *Atto* M^a,

26 duravisse. ceterum actae principi grates, quaesitiore in Domitium adulatione; rogataque lex qua in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret. augetur et Agrippina cognomento Augustae. quibus patratis nemo adeo expers misericordiae fuit quem non Britannici fortunae maeror afficeret. desolatus paulatim etiam servilibus ministeriis, intempestiva novercae officia in ludibria vertebat, intelligens falsi. neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt, sive verum, seu pe-
 27 riculis commendatus retinuit famam sine experimento. sed
 10 Agrippina quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum e vocabulo

quod verum est. v. supra ad 4 9. ed pr, Rhenanus, Aldus Appio. Puteolanus, Beroaldus, Alciatus Actio. Ern.

1. *quaesitiore*] Pichena bene sic e Ma, ubi est *questiore*. ed pr *questore*, ut G; quod ex eodem ortum. a Puteolano ad Pichenam editum erat *exquisitiore*. Tacitus saepe simplici illo utitur, ut vel index docet. Ern.

2. *lex*] curiata apud pontifices. v. H. 1 15. mox tentor legere *fortuna moerore*: sed vulgatum etiam, quamquam durius, ferri potest. Ern.

6. *desolatus paulatim*] ita capio. Britannicus spoliatus exutusque paulatim non solum honestiore comitatu, sed etiam servilis, cum Agrippina eos quasi ad alia officia operasque avocaret. desolatus *μωρὸς*, solus relictus, uti 1 30: *Nannus opperendas Tiberii epistolas clamitaverat; mox desolatus aliorum discessionibus imminuentem necessitatem sponte praevertit*. Lips. adde Gronov. Obs. 4 21. Ern.

intempestiva] sic correxi ex ed pr, deleta praepositione *per*, quam ceteri libri omnes habent. viri docti frustra quaerunt sensum commodum *per* *quod*. n. o. referentes ad *desolatus*. tum sequentia nullum sic commodum sensum habent. at deleta *per*, omnia bene procedunt. noverca volebat officiosa videri, sed id faciebat inepta. itaque Britannicus intelligens fraudem, ridebat

inepta officia. nihil clarius esse potest. mox *falsi* etiam est in BG et ed pr: sequentes usque ad Rhenanum *falli se*. post a G abest et post *segnem*; quod placeret, nisi scirem, atque alibi exemplis positissimis monuisse, Tacitum id prominis etiam praeter necessitatem et elegantiam ponere solere. Ern.

8. *sive verum, seu periculis*] desistite medici: nullum hic valens, sive, inquit, re vera non segnis illi indoles fuit; sive pericula, et ex periculis favor, hanc ei famam circumdederunt. alternans hic sermo per Tacito familiaris. 3 31: *longam et continuam absentiam paulatim meditans, sive ut amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret*. 2 22: *de se nihil addidit metu invidiae, an ratus conscientiam factis satis esse*. et exempla obvia. Lips. recte. Livius 1 4: *seu ita rata, seu quia deus auctor culpae honestior*. B et ed pr bis habet *sive*. mox *retinuit* est pro *obtinuit*. commendatus ac. favori hominum, favorabilior factus. Ern.

12. *impetrat*] sic G, ed pr, Puteolani ceteraeque. in Lipsianis *impetrat* vitio operarum irrepsisse patet; unde Freinshemio nota nata. Ern.

ex vocabulo ipsius] parum *ἀνολόως* ergo vulgo Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Aethico et Itinerario Antonini: metius Agrippinensis aut Agrippinensium. etiam Claudia agnominata, fide la-

ipaius. ac forte acciderat ut eam gentem Rheno transgressam avus Agrippa in fidem acciperet.

Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum adventu Chattorum latrocinia agitantium. deinde Lucius Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, addito equite alario, monuit ut anteirent populatores vel dilapsis improvisi circumfunderentur. et secuta consilium ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui laevum iter petiverant, recens reversos praedaeque per luxum usos et non somno graves circumvenere. aucta laetitia, quod quosdam e clade Variana quadragesimum post annum servitio exemerant. at qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti et aciem auso plus cladis faciunt, et praeda famaque onusti ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius

pidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimae urbis (ap. Grut. p. 436.) M. Mario M. f. Stel. Titio Rufino col. leg. leg. i. Minar. p. f. cur. col. Claud. Aug. Agrippinensium procos. prov. Siciliae cur. Amidernor. praet. tr. pl. q. prov. Macedon. sevir. turmar. eq. Rom. trib. laticl. leg. i. adiv. p. p. *in vivo stitibus iudic. quo iure deducta colonia fuerit. Paullus lib. 2 D de censibus D. 50 15: in Germania inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt.* Lirs. e Ma. *Vct abest ex.*

2. in fidem acc.] quod factum credo Agrippa et LGallo cons. a. u. 717, ex Dione 48 49. Lirs.

4. Cattorum] Muretus *Cancorum*. ed pr *Canthorum*, et mox c. 28 *Canthi*. nempe tum scribebant *Cathi*, ut est in ed Puteolani. hinc *Canthi* effecti. G *Cactorum*: at post *Cathi*. Ean. *adventu cathorum* Ma.

Parum cohaeret narratio. cui rei enim illud deinde? vereor ut exciderint ea quae de Sulpicii Galbae et PGabinii expeditione adversum Catos Marsosque Dio narravit 60 8, quamquam ea gesta annis aliquot ante. Lirs. Acidalius succurrebat corrigendo *proinde*. sed videtur hic lacuna esse. in ed pr punctum est *post deinde*. non moveret me, cam valde vitiosa et absurda saepe sit in hoc libro inter-

punctio: sed hic non de nihilo esse videtur, non modo rei causa, sed etiam quia idem punctum in editione Puteolani Rivique expressum est, item in G. mox eadem ed pr *Vangiones*, ut BMa, ed Puteolani, Alciati, IGronovii. primus mutavit *Rhenanus* in *Vangiones*, sive operae. Ean. *Vct dein.*

6. *monuit*] BGMa habent *monitos*; unde opinatur *Rhenanus* scribendum *addit*, *equite alario monito*. sane et ed pr *monito*. vulgatum est a Puteolano. vix aliquid certi dici posse arbitror propter suspicionem lacunae. sed *monitum* Pomponii non modo ad equites pertinuisse sed etiam pedites, patet e sequentibus. mox *dilapsis* BG, ed pr, Puteolanus, Rivinus, Beroaldus, Alciatus, ut e Ma dedit Pichena. *delapsis* est a *Rhenani* editione. mox G *mitis*. singularis etiam alibi pro plurali restitutus in hac voce. Ean.

11. *XL post annum*] insta supplicatio. clades illa enim accepta a. 763. Lirs. *quadragesimum post* ed pr et sequentes usque ad *Rhenannum*, qui [e B] *post* praeposuit. restituit in locum e Ma Pichena. post *Taunum* se correxisse pro *Taurum* dicit *Rhenanus*. at sic iam ed pr. *Taurum* fluxit a Puteolano: sed est et in scriptis, velut G. de Tauno monte dictum est ad l 56.

cum legionibus opperiebatur, si Chatti cupidine ulciscendi casum pugnae praeberent. illi metu ne hinc Romanus inde Cherusci, cum quis aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae eius apud posteros, in quis carminum gloria praecellit.

- 29 Per idem tempus Vannius Suevis a Druso Caesare impositus pellitur regno, prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans, et odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. auctores fuere Vibillius Hermundurorum rex et Vangio ac Sido sorore Vannii geniti. nec Claudius, quanquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur; scripsitque Publio Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, legionem ipsaque e provincia lecta auxilia pro ripa componeret, subsidio victis et terrorem adversus victores, ne fortuna elati nostram quo-

7. Suevis] non genti toti Suevorum, sed illi qui Maroboduum et Catualdam reges comitati erant; qui a Druso, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Cusum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum, ait noster 2 63. Vannii regnum in parte describit Plinius 4 25: campos et plana luxurges Sarmatae, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, a Moro (nescio an corrig. Maro) sive is Dacia est, a Suevis regnoque Vanniano dirimens eos. LRS.

9. diuturnitatem] lego diuturnitate. mutans pro mutatus, quod apparet ex mss. Varro: in priore verbo graves prosodiae quae fuerunt, manent, reliquae mutant. LRS. sic Ma et ed pr. diuturnitatem est a Puteolano. mox ed pr Vibillius; quod se in veteribus libris reperisse iam Muretus notavit, et ita ex AMA edidit Ryckins, probante Gronovio; quem nos sequimur. adde 2 63. Vibillius factum, intellige e nota ult. ad c. 16. sic ed pr hoc ipso capite ius pro vis. KAN.

12. Sido] ille ipse, qui postea in partibus Vespasiani. H. 3 5: trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Suevorum. LRS.

14. P. Attilio Histro] MV Atellio. in veteri inscriptione reperio hominem; quae sic habet fide Aldi (ap. Grut. p. 443): Sex. Palpethio P. f. Vel. Histro. leg. Ti. Claudi Caesaris Aug. pro. cos. pr. tr. pl. Xvir. stl. iudic. tr. mil. leg. XIV Germanicae comiti Ti. Caesaris Aug. dato sub divo Aug. quae si ad illum referenda, quod ego censo, legendum hic scripsitque Palpethio. LRS. Atellio histro etiam AG et ed pr. Attilio hystro est a Puteolano. Palpethio placet Ryckio. EAV.

15. Pannoniae praesidebat] quidam scripti Pannoniam; nec raro ita noster. 4 5: Galliae litus restructae naves praesidebant. iterumque: litora oceanii praesidebant. LRS. sic Ma, unde restituit Pichena. de forma hac loquendi iam alibi monitum. EAV.

16. componere Ma.

17. terrori] ed pr terrorem; quod verum puto. Tacitus amat variare constructionem; et studium intempe-

que pacem turbarent. nam vis innumera Ligii atque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius triginta per annos praedationibus et vectigalibus auxerat. ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium; eoque castellis sese defensare bellumque ducere statuerat. sed Iazyges obsidionis impatientes et proximos per campos vagi necessitudinem pugnae attulere, quia Ligius Hermundurisque illic ingruerant. igitur degressus castellis Vannius funditur praelio, quamquam rebus adversis, laudatus quod et pugnam manu capessit et corpore adverso vulnera excepit. ceterum ad classem in Danubio opperientem per fugit. secuti mox clientes, et acceptis agris in Pannonia locati sunt. regnum Vangio ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide, subiectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationis, multa caritate, et maiore odio, postquam adepti sunt.

31 At in Britannia Publius Ostorius pro praetore turbidae res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus eo violentius quod novum ducem exercitu ignoto et coepta hieme

stivum conformandi sequentia praecedentibus saepe obfuit Tacito, ut aliquot iam locis vidimus. vide v. c. supra c. 19 extr. his scriptis inspicio notam IGronovii. ecce sic M^a. igitur recepi. contra G tempore. EAV.

2. XXX] legitima ratio esset 33 per annos. Lrs.

8. *ingruerant*] sic GM^a. ed pr, Puteolanus Beroaldus Alciatus. mutatum a Rhenano [e B] in *ingruerant*. restituit Pichena. item post *capessit*; nisi quod Puteolanus Rivius Beroaldus Alciatus *capessit* pro *capessivit*. frustra Rhenanus dedit *capessit*; quod est in G. Pichena illud restituit. EAV. *Vt capessit.*

9. *degressus*] haud dubitanter ita rescripsi pro vulgato *digressus*. sic 4 49 pro *tumulis non digrediebantur* recte repositum *degrediebantur*. vide ibidem c. 74. EAV.

13. et videtur tollendum. EAV. *vagus ac sidio* M^a. *Vt tacet.*

14. *adversus nos*] ita Livius 5 35: *quamquam adversus Romanos nulla eis amicitia*. noster 3 29: *privignis cum vitrico levior necessitudo quam avo adversus nepotem*. at vulgo apud nos *fide* legeris, non latine. Lrs. *adversus* etiam M^a et ed pr. paullo ante GM^a et ed Puteolani *partivere*, ceteri *partiti sunt* ad Pichenam usque. illud verum, quoniam e Sall. lug. 43 putat Ryckius, unde etiam Servius ad Aen. 1 198 *partiverant* laudat. sed ibi recte Curtius rescripsit *paraverant*. saepe active *partire* dixit Plautus. paullo post arbitror legendum *dominationis*, ut 6 45: *dum dominationis apiceretur*. sed sic iam vir doctus apud Ryckium. EAV.

18. *britannia* M^a.

M^a *Vt tacente* *propraetore*; quod IGronovius recte recepit, valde huic formae favens. ceteri omnes scripti et editi *propraetorem*, praeter G, qui et ipse *propraetore* exhibet. hic quidem *propraetore* EAV.

iturum obviam non rebantur. ille gnarus primis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit, et caesis qui resisterant, disiectos consecratus, ne rursus conglobarentur infensaque et infida pax non duci non militi requiem s. permitteret, detrachere arma suspectis cunctaque castris Antonam et Sabrinam fluvios cohibere parat. quod primi Icenii abnuere, valida gens, nec praelium contusi, quia societatem nostram volentes accesserant. hisque auctoribus circumiectae nationes locum pugnae delegere septum agresti aggere et
10 adita angusto, ne pervius equiti foret. ea munimenta dux Romanus, quanquam sine robore legionum sociales copias ducebat, perumpere adgreditur, et distributis cohortibus turmas quoque peditum ad munia accingit. tunc dato signo

3. *resisterant*] sic latipitas postulat. vulgati omnes vitiose *resisterant*; quod nullo modo ferendum ultra. ferri etiam posset *resisterent*. adde ad c. 32, ubi Acidalinus ne *coeperant* quidem in tali constructione probabat, quod tamen facilius ferri potest. EBN.

5. aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam pervidi. libri veteres *cunctisque castris*. forte: *detrachere arma suspectis cunctisque castris Antonam ad Sabrinam* (Ptolemaeo est *Sabritana*) *fluvium cohibere parat*. sive, ut Agricola legebat, *iunctisque castris*. Antona sane civitas videtur, manetque hodie Northamptona, quasi dicas septentrionalis Hammonis civitas. nam *ton* prisca Britannis semper civitas. olim divinavi *cinctosque castris, Antona et Sabrina fluvio*, eo sensu ut hostem vagum et metuentem pugnae partim castris partim fluminibus cingeret et ab effusa populatione arceret. sed ludimus aleam, in loco fortasse non pleno. LIRA. *Ma cunctaque castris*, ed pr *cunctasque castris*, et mox *Sabnam*. ceteri ut est in textu. Pichena conciliebatur *cunctosque ultra A. et S.*, sensu probabilii. *submovere* alias de hac re dicitur apud Suetonium. Camdenus, in Brit. p. 375, *Antonam* pro *Aufona* irrepisisse putabat, qui est fluvius hodie dictus *Avon*, cum *Sabrina* transversam in-

ulam secans ita ut boreales partes petenti necessario alteruter sit trans-eun-das; idque placebat etiam Celario (G. A. t. 1 p. 323) et Bruterio. *cunctosque* verum esse puto, ex lege distinctionis: suspectis detraxit arma, omnes submovere et coercere fluminibus castellisque volebat. si *ultra* devius correctio videtur, possis etiam sic legere: *castris Aufona et Sabrina fluvio cohibere parat*, h. e. submovere ultra flumina illa, et dispositis ideos loca castris coercere, ne transire fluvios et turbare provinciam et socios possent. EBN.

7. *concussa*] F *contusi*. LIRA. sic et Ma et ed pr. ceterae edd ad Pichenam usque *concussa*. *contundere* verbum elegans pro frangere, debilitare, quo usus et Sall. Ing. 43: *nostrae opes contusae hostiumque aetate erant*. ubi similiter codices quidam *concussae*. v. ibi Cortium. EBN.

13. *turmas quoque peditum*] ego scio numquam turmas peditum dici; quod tamen libri omnes prae se ferunt. posuit legi *turmas, quodque peditum*. adde Pichenam distinctione expedire, *turmas quoque, peditum ad munia accingit*. i. e. turmas equitum (qui immanes) iubet politam officia fungi. LIRA. frustra addidisset *quodque peditum*, cum cohortes iam nominasset. verum videtur Pichena. *peditum* pendet a *munia*.

perfringunt aggerem suisque claustris impeditos turbant. atque illi conscientia rebellionis, et obseptis effugiis, multa et clara facinora fecere. qua pugna filius legati Marcus Ostorius servati civis decus meruit. ceterum clade Icenorum compositi qui bellum inter et pacem dubitabant; et ductus inde Cangos exercitus. vastati agri, praedae passim actae; non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. iamque ventum haud procul mari quod Hiberniam insulam aspectat, cum ortae apud Brigantitas discordiae retraxere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur nisi prioribus firmatis. et Brigantes quidem, paucis qui arma coeptabant interfectis, in reliquos data venia, resedere: Silurum gens non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bellum exerceret castrisque legionum premenda foret. id quo promptius veniret, colonia Camulodunum, va-

equites non uno loco apud Livium equis descendere et munia peditum praestare iubentur. mox pro qua O contra. ERN.

6. Cangos] promontorium Καρυα-
vών etiam Ptolemaeus 2 3 in Brit-
tania agnoscit. sed qui fuerint
proprie hi populi, certant. ego
hoc scio, vicinos Icenis fuisse et
cum iis restituendos Caesari 5 21.
corrupte enim ibi legas *Cenimagni*
Segontiaci Ribroci missis legationi-
buss sese Caesari dederunt. nam
Cenimagni nunquam lecti inter Bri-
tanniae gentes. divido, et scribo
Iceni, Cangis. capio iudicem te,
Guilielme Camdene, qui Britanniae
suae nebulas claro ingenii sole nu-
per illustrasti. LIRS. GMV et ed
pr inde Cangos; unde Pichena con-
iciebat inde in C., quod verum
puto. etiam aliis locis librarii inde
et in pro inde in dedere. v. Burm.
ad Suet. Caes. 35 et ad Vesp. 5.
[cf. Ernest. infra ad c. 51.] mox
iamque, quod e Ma dedit Pichena,
habet etiam O cum ed pr, idemque
mox Brigantas. v. supra ad c. 27.
sic c. 34 *Siluras*. ERN.

12. coeptabunt] forte coeptarant;
Acidalius. favet ed pr coeperant, quod
est aut pro ceperant aut coeptarant.
hoc malim. infra quoque idem liber
extorcebant. adde ad c. 31. ERN.

13. *Silurum*] ita correxit Rheas-
nus. superiores edd *Sylurarum*. ed
pr *Diluram*, sed dein recte *Siluras*;
nisi quod c. 38 *Siluas*, quod omnes
libri habent 14 29. ERN. B *Silua-*
rum, Ma *silvarum* *, tacente Vct.*

15. *Camalodunum*] quod oppidum
antea regum in eo tractu sedes.
Dio 60 21 Καρυλόδουρον τὸ τοῦ
Κυροβέλλινου βασιλείου appellat.
at Camalodunum lapidi prisco in-
sculptum; eccisti (ap. Grut. p. 439):
censitor civium Romanorum coloniae
Victricensis, quae est in Britannia
Camaloduni. duplex autem eo nomine
oppidum, alterum in Brigantibus,
alterum in Trinobantibus, colliges
ex Ptolemaeo l. c. Plinioque 2 77.
nescio an nomen illis a peculiari
aliquo et indigena deo; cuius for-
tean mentio in hoc lapide (ap. Grut.
p. 56) *Camulo. sanc. fortiss. sac.*
Ti. Claudias Ti. f. Quir. Tertius.
mil. coh. vii. pr. 7. veri. l. d. d. d.
LIRS. AGMO et c. id veteres omnes
Camulodunum; quod verum est, ut
etiam scriptura Graeca docet. sic
etiam Itiner. Anton. sed inscriptio
a Lipsio allata et numus antiquus
Camalodunum, quod defendunt Cam-
denus p. 322 et Cellarius. hic qui-
dem quid libri desiderant rescribi,
quaeritur. ERN.

genitam, maiorem ei patrum Cottam Messalinum esse, Memmio quondam Regulo nuptam (nam de Gai Caesaris nuptiis consulto reticebat), addidit perniciose in rem publicam consilia, et materiem sceleri detrahendam: proin publicis bonis cederet Italia. ita quinquagies sestertium ex opibus immensis exsuli relictum. et Calpurnia illustris femina pervertitur, quia formam eius laudaverat princeps, nulla libidine, sed fortuito sermone; unde vis Agrippinae citra ultima stetit. in Lolliam mittitur tribunus, a quo ad mortem adigeretur. damnatus et lege repetundarum Cadius Ruffus accusantibus Bithynis. Galliae Narbonensi ob egregiam in patres reverentiam datum ut senatoribus eius provinciae

2. *Memmio quondam Regulo*] vide Suet. in Caio 25, itemque Dionem 59 12. statim vox *nuptiis* abest F codici; et illaesa sententia potest. Lips. *Vt *Messalinam*.*

4. *sceleri*] ed pr *celeriter*. materiem primus Rhenanus dedit [e B]. mox Acidalius putat ita incongruum, legique vult at, vel expungendum. frustra. sensus est: his dictis senatus motus decrevit exsilium et publicationem honorum, sed ut quinquagies relinqueretur e bonis. de divitiis Lolliae Plinius 9 58. Ern.

8. *vis*] *irex* M^a. *Vt tacet.*

10. *Cadius*] male ego olim *Cladius*; male vir doctus, in re nummaria, *Cordius* restituit. est filio de quo H. 1 77: *redditus Cadio Ruffo, Pedio Blaeso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant*. si mutatus, legerem *Tadius*. Lips. firmant *Cadius* nam ap. Pellerinum in numis urbium t. 3 p. 227. R *Cladius*, A *Coelius*. vir doctus apud Ryckium *Canius* e Martial. 3 20. mox pro *patres* ed pr *partes*, solenni etiam in scriptis confusione. Ern.

11. *narbonensis* M^a. *Vt tacet.*

12. *ut senatoribus*] libera republica liberum senatoribus peregrinari etiam rei privatae causa. id tantum excogitatum, ut legatio libera peteretur a senatu sumereturque, quo maiori abessent cum dignitate. Cicero saepe. at lapsa republica in

servitutem senatoribus etiam adempta haec libertas. Augustus id instituit imperio firmando, et ne quis illustriorum commere ad exercitum posset. Dio elegantior 52 42: *προσάπειπε πᾶσι τοῖς βουλευούσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλλίας, ἂν μὴ αὐτὸς τινὶ κελεύσῃ ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀπὸ φυλάσσεται*. quamquam praeviasse ad hoc factam Augusto Iulius videtur, qui sensit ne quis senatoris filius nisi contubernalis aut comes magistratus peregre proficisceretur, ait Suetonius 42. ubi libido mihi legendi ne quis senator senatoris filius. si enim filius interdictum, maior ratio ut senatoribus ipsis. in usu autem ut comestus peregrinandi a Caesare ac senatu peteretur. Suet. Cal. 29: *praetorium virum ex secessu Anticyrae propagari sibi comestum saepius desiderantem, cum mandasset interiri*; quo loco relecta vacula scripserim *praetorium virum secessu Ant.* sed Claudius a se solo id peti primus instituit. Suetonius 23 suboscure: *comestus a senatu peti solitos sui beneficii fecit*. cui lucem do ex Dione 60 25: *τοῖς δ' οὖν, ἰναίτι, αἰτιομένοις ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλλίας ἀποδημῆσαι ἐξέειπεν μὲν καὶ καὶ αὐτὸν ἀνευ τῆς βουλῆς, τοῦ γε μὴν καὶ νόμῳ τινὶ αὐτῷ δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα γενέσθαι ἐπέλεσε*. vide et l. 22. D. ad municipalem.

non exquisita principis sententia, iure quo Sicilia haberetur, res suas invisere liceret. Ituraei quae et Iudaei defunctis regibus, Sohaemo atque Agrippa, provinciae Suriae additi. Salutis augurium quinque et viginti annis omissum repeti ac deinde continuari placitum. et pomerium urbis auxit Caesar, more prisco, quo iis qui protulere imperium etiam terminos urbis propagare datur. nec tamen duces Romani, quanquam magnis nationibus subactis, usurpaverant, nisi Lucius Sulla

atque in primis Cassiodorum; apud quem expressa formula ipsa dandi huius per principem comitatus, Variar. 3 ep. 21. Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat; sicut nunc Claudius Narbonensem, quia utraque provincia vicina et quasi suburbana. Dio 52 42: πλὴν γὰρ οἱ ἐς τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμῶς ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδομῆσαι ἔξεστιν. ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etiam id paullo aliter effert, in Κλαύδιος. ait νόμον προὔθηκε μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἐπὶ τῇ σιμείᾳ τῆς πόλεως ὁδεύειν χωρὶς τῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως. Lips.

3. *Sohaemo atque Agrippa*] quorum ille Arabum Ituraeorum, hic Iudaeae rex. Sohemus autem scribendum, aut certe Soaemus ex Diono, non Soheannius, ut editiones vulgatae. Dio de Caligula 59 12: ἐν δὲ τούτῳ, Σοαίμῳ τὴν τῶν Ἰτυραίων τῶν Ἀράβων καὶ Ἰλλέμωνι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ψηφισαμένης δὴ τῆς βουλῆς ἐχαρίσατο. de Agrippa et mutatione secuta vide Iosephum 19 8 9, qui tamen nihil aperte de contributione Iudaeorum in Syros. immo vero etiam iunc, ut ante, praesides suos sive procuratores habebant; qui adspiciebant quidem legatum Syriae, sed non assidue audiebant. quia et Agrippa iunior rex etiam fuit, patre defuncto. quomodo igitur provinciae Syriae additi noviter, cogitandum sit aut a peritiorebus rogandum. Lips. ed pr *Sohema*, vitiose in terminatione. Ern. *solieno* *Vct sohaemo* Ma, et 13 7 *sohaemo*, H. 2 81 *sohaemus*, 5 1 *sohemus*.

4. *Salutis augurium*] quod e tenebris primus eruit Politianus, quem licet legas Miscell. c. 13, Dionem 37 24 et 51 20; Festum in voce *maximus praetor*. sed numerus in Tacito satia verus? delibero, nam suprema mentio capti huius augurii apud Dionem 51 20 est a. u. 725, cum et Ianus item ab Augusto clusus. atqui ab eo die ad hunc. 802 u. a. non 26, uti hic scriptum, sed 77 intersunt anni. ut ergo verus iustusque hic numerus sit, a Tiberio repetitum id augurium necesse est Cornelio Cethego, Visellio Varone coss. a. u. 777. Lips. adde interpr. ad Suet. Aug. 31, Cic. de Div. 1 47. *augurium* autem pro omnia dicitur; de quo v. Burm. ad Suet. Aug. 95. Ern.

5. *pomerium urbis*] idque lapis etiam nunc testatur Claudiani aevi, Romae (ap. Grut. p. 196) Ti. *Claudius Drusi f. Caesar Aug. Germanicus, pont. max, trib. pot. viii, imp. xvi, coss. iiii, censor, p. p, auctis populi Romani finibus pomerium ampliavit terminavit*q. auxit post Britanniam Romano imperio adiectam. Lips. apud Gruterum est etiam altera inscriptio p. 1078 10, pertinens ad pomerium ab Augusto prolatum. C. *Marcus L. f. L. n. Censorinus et. C. Annius C. f. Gallus cos. ex s. c. fin. pomer. termin.* in G non est *urbis*; et quoniam in inscriptionibus allatis et aliis auctorum Latinorum locis pomerium simpliciter dicitur, ut apud Cic. N. D. 2 4, Liv. 1 44, et c. 24 nostrum, id verbum et hic sustuli. Ern.

8. *nisi LSulla*] non defendo te, Corneli: erras. etiam C. Caesar au-

24 et divus Augustus. regum in eo ambitio vel gloria varie vulgata. sed initium condendi, et quod pomerium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. igitur a foro boario, ubi aereum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi oppidi coeptus, ut magnam Herculis aram amplecteretur. inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox ad curias veteres, tum ad sacellum Larum; forumque Romanum et Capitolium non a Romulo sed a Tito Tatio additum urbi credidere. mox pro fortuna pomerium auctum. et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu et publicis actis perscriptum.

xit interlectus inter eos duos. Agellius auctor 13 14. Dio 43 50: ταῦτά τε ἐποίησεν καὶ νόμους εἰσέφερε, τὸ τε ποιμήριον ἐπὶ πλείον ἐπέξηγαγε. apud eundem Antoninus in laudatione Caesaris funebri 44 49: ὁ καὶ τὸ ποιμήριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας. Cicero ad Att. 13 20: de urbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire velim, iuvat tamen aliquid nostrum, quod Suetonius, exactas in tabulis diligentiae, nihil huius in Iulio commemorat; et fortitan concepta a Iulio res, perfecta demum ab Augusto. nam ille nator apud Senecam de Brev. vit. 14 ridiculus, qui Sullam ultimum Romanorum protulisse pomerium tradidit, quod numquam provinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit. vide, quae huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano 21. Lips. silla Ma hic et c. 32.

1. regum in eo ambitio] consule Onofrium in urbe Roma. Lips.

7. lapides] sunt cippi pomerii, quos Varro vocat L. L. 4 32, columellae positae pomerii designandi causa. ENX.

palatii ad aram consii, max curias Ma.

8. curias veteres] ita mss, et recte, Varro de L. L. 1 c: curiae duorum generum. nam et ubi curarent sacerdotes res divinas, ut on-

riae veteres; et ubi senatus humanat, ut curia Hostilia. Festus: novae curiae ad compitum Fabricium aedificatae, quod parum amplae veteres a Romulo factae. Plautus Curc. 4 1 19: sub veteribus ibi sunt qui dant quique accipiunt foenore. Liv. 44 16: aedes A. Africani pone veteres ad Fortunni signum lanceasque (scribe lanienasque) et tabernas conuicias in publicum emit. Ovidius eadem intelligit Fast. 3 139: ianus tunc regis posita vires arbore Phoebi: ante tuas fit idem, curia prisca, fores. Lips. loca Plauti et Livii ad veteres tabernas pertinet, non ad curias veteres. ENX.

Larium] AGMa *Vet tacente* larum; idque exprimere voluerant operae ed pr, quae habet larem. eius scripturae multa e libris scriptis exempla v. ap. Oudend. ad Suet. Dom. 17. intelliguntur autem Lares publici. porro Ryckius interpungit post forum Romanum. sic et alii volvere, ut quatuor anguli Romae ab initio quadratae explerentur. sed etiam Dionys. 2 50 forum numerat in partibus Tatio demum recepto additis, sed ab ipso et Romulo communiter, ut videtur. si placet post for. R. interpungi, legam deinde at Capit. ENX.

12. perscriptum] sic AOMR, ed pr, Gronovius, Ryckius. ceteri praescriptum, vitiose. verba illa in scriptis et editis olim saepe permutari notum est. G addit etiam est. ENX.

25 Gaio Antistio Marco Sullio consilibus adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinae ut conciliator nuptiarum, et mox stupro eius illegatus, stimulabat Claudium consuleret rei publicae, Britannici pueritiam robore circumdaret. sic apud divum Augustum, quam nepotibus subnixum, viguisse privignos; a Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. se quoque accingeret iuvene partem curarum capessituro. his evictus biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habita apud
10 senatum oratione in eundem quem a liberto acceperat modum. adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricos Claudios reperiri, eosque ab Atto Clauso continuos

1. *adoptio in Domitium*] agnosco ergo, lector, et tolle librarii errorem (non enim ipsius Suetonii, puto) Neronis c. 7: *undecimo aetatis anno a Claudio adoptatus est, Annaeque Senecae iam tunc senatori in disciplinam traditus.* adoptatus Nero xi aetatis anno? falsum, vel te iudice et indice, Suetoni. nam idem scribis xvii anno ad imperium eam pervenisse, quod et Tacitus et Dio adstruunt. atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque. *duodecimo* ergo in Suetonio scribendum, si ratio quidem constatura est. Lrs. Ma et ed pr optio. item G, qui et infra h. c. habet *orationem pro adoptionem.* paulo post ed pr *pueritiam robore circumdaret.* ERN.

8. *accingeret iuvene*] ed pr *accingeret: iuvenem p. c. capessiturum.* ERN. *iuvenem* etiam Ma. *Vct tacet.*

9. *biennio*] Freinshemius corrigit *triennio* ex 13 6 et 15, ubi eodem fere tempore Neroni 17, Britannico 14 anni tribuuntur. Ryckius antem natalibus utriusque comparatis e Suet. Ner. 6 et Claud. 27 quatuor annis maiorem Neronem facit. Dodwellus denique Prael. Camden. 5 6 *quinquennio* corrigendum censet: primam vocis partem notis numeralibus scriptam fuisse, e v factum ii, quem lapsus librorum frequentem esse in libris scriptis; quod etiam pluribus locis ad Livium notavit Drakenborchius. si Tacitum

sibi constare velimus, Freinshemius hic potius audiendus erit. mox G *habita ante ad senatum.* mox *eundem* videtur indicare in nulla parte immutatam a Claudio orationem: alias esse debebat *eum.* ERN.

10. *in deest* Ma.

11. *nullam antehac ad.*] atqui Tiberius Germanicum adoptavit, uti notum. excusabunt id curiosi, quod Tiberius iam e Claudiis migrarat in gentem Iuliam. Lrs.

12. *Atta Clauso*] secuti sumus spectatae fidei codicem V, qui disertim habet *Atto Cluso.* superius tamen aliena manu I addito, ut fieret *Attio.* ut mirer Vertranum scribere duos V *Accio Clauso* referre. sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quivis oculos istos suppositis eruito manibus. facit a V in eadem bibliotheca vetus Suetonius, qui initio libri tertii *Atta Claudio* refert. et quidni probabile, cum Clausus recens e Sabinis esset, praenomen eum habuisse terminatione Sabinum? emendandus ita, me indice, Livius 2 16: *Atta Clausus, cui postea Appio Claudio Romae nomen fuit.* et 10 8: *principem nobilitatis vestrae, seu Attam Clausum seu Ap. Claudium vultis.* de Clauso manifeste post Virgilium Silius 17 33: *hic prisca ducens Clausorum ab origine nomen, Claudia.* et Ovidius in Fastis 4 305: *Claudia Quincta genus Clauso referebat ab alto.* Lrs. *Atto* Ma,

26 duravisse. ceterum actae principi grates, quaesitiore in Demitium adulatione; rogataque lex qua in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret. augetur et Agrippina cognomento Augustae. quibus patratis nemo adeo expers misericordiae fuit quem non Britannici fortunae maeror afficeret. desolatus paulatim etiam servilibus ministeriis, intempestiva novercae officia in ludibria vertebat, intelligens falsi. neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt, sive verum, seu pe-
27 ricultis commendatus retinuit famam sine experimento. sed
10 Agrippina quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Ubiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat; cui nomen inditum e vocabulo

quod verum est. v. supra ad 4 9. ed pr, Rhenanus, Aldus Appio. Puteolanus, Beroaldus, Alciatus Actio. ERN.

1. quaesitiore] Pichena bene sic e Ma, ubi est questiore. ed pr quaestore, ut G; quod ex eodem ortum. a Puteolano ad Pichenam editum erat exquisitiore. Tacitus saepe simplici illo utitur, ut vel index docet. ERN.

2. lex] curiata apud pontifices. v. H. 1 15. mox tentor legere fortuna maerore: sed vulgatum etiam, quamquam durius, ferri potest. ERN.

6. desolatus paulatim] ita capio. Britannicus spoliatus exutusque paulatim non solum honestiore comitatu, sed etiam serviliis, cum Agrippina eos quasi ad alia officia operasque avocaret. desolatus *μωρὸς*, solus relictus, uti 1 30: *Nannus opperendas Tiberii epistolas clamitaverat; mox desolatus aliorum discessionem imminuentem necessitatem sponte praevertit.* LIPS. adde Gronov. Obs. 4 21. ERN.

intempestiva] sic correxi ex ed pr, deleta praepositione per, quam ceteri libri omnes habent. viri docti frustra quaerunt sensum commodum per *ip̄s*. *α.* *α.* referentes ad desolatus. tum sequentia nullum sic commodum sensum habent. at deleta *pēs*, omnia bene procedunt. noverca volebat officiosa videri, sed id faciebat inepta. itaque Britannicus intelligens fraudem, ridebat

inepta officia. nihil clarius esse potest. mox falsi etiam est in BG et ed pr: sequentes usque ad Rhenanum *falli se.* post a G abest ei post segnem; quod placeret, nisi scirem, atque alibi exemplis positus monuissim, Tacitum id pronominis etiam praeter necessitatem et elegantiam ponere solere. ERN.

8. sive verum, seu periculis] desistite medici: nullum hic vulnus. sive, inquit, re vera non segnis illi indoles fuit; sive pericula, et ex periculis favor, hanc ei famam circumdederunt. alternans hic sermo per Tacito familiaris. 3 31: *longam et continuum absentiam paulatim meditans, sive ut amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret.* 2 22: *de se nihil addidit metus invidiae, an ratus conscientiam factis satis esse.* et exempla obvia. LIPS. recte. Livius 1 4: *seu ita rata, seu quia deus auctor culpa honestior.* B et ed pr bin habet sive. mox retinuit est pro obtinuit. commendatus sc. favori hominum, favorabilior factus. ERN.

12. impetrat] sic G, ed pr, Puteolani ceteraeque. in Lipsianas impetrat vitio operarum irrepassisse puto; unde Freinshemio nota nata. ERN.

ex vocabulo ipsius] parum *ἀνελόγως* ergo vulgo Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Aethico et Itinerario Antonini: motus Agrippinensis aut Agrippinensium. etiam Claudia agnominata, fide la-

ipais. ac forte acciderat ut eam gentem Rheno transgressam avus Agrippa in fidem acciperet.

Isdera temporibus in superiore Germania trepidatum adventu Chattorum latrocinia agitantium. deinde Lucius Pomponius legatus auxiliares Vangionas ac Nemetas, addito equite alario, monuit ut anteirent populatores vel dilapsis improvisi circumfunderentur. et secuta consilium ducis industria militum, divisique in duo agmina, qui laevum iter petiverant, recens reversas praedaeque per luxum usos et somno graves circumvenere. aucta laetitia, quod quosdam e clade Variana quadragesimum post annum servitio exemerant. at qui dextris et propioribus compendiis ierant, obvio hosti et aciem auso plus cladis faciunt, et praeda famaque onusti ad montem Taunum revertuntur, ubi Pomponius

pidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimae urbis (ap. Grut. p. 436.) M. Mario M. f. Stel. Titio Rufino cos. leg. leg. i. Miner. p. f. cur. col. Claud. Aug. Agrippinensium procos. prov. Siciliae cur. Amilernor. pract. tr. pl. q. prov. Macedon. sevir. turmar. eq. Rom. trib. laticl. leg. i. adiv. p. p. iuvire stitibus iudic. quo iure deducta colonia fuerit, Paullus lib. 2 D de censibus D. 50 15: in Germania inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt. Lirs. e M^a. *Vet abest ex.*

2. in fidem acc.] quod factum credo Agrippa et LGallo cons. a. u. 717, ex Dione 48 49. Lirs.

4. Cattorum] Muretus Cancorum. ed pr Canthorum, et mox c. 28 Canthi. nempe tam scribebant Cathi, ut est in ed Puteolani. hinc Canthi effecti. G Cancorum: at post Cathi. Ean. advectu catthorum M^a.

Parum cohaeret narratio. cui rei enim illud deinde? vereor ut exciderint ea quae de Sulpicii Galbae et PGabinii expeditione adversum Catos Marsosque Dio narravit 60 8, quamquam ea gesta annis aliquot ante. Lirs. Acidalius succurrebat corrigendo proinde. sed videtur hic lacuna esse. in ed pr punctum est post deinde. non moveret me, cum valde vitiosa et absurda saepe sit in hoc libro inter-

punctio: sed hic non de nihilo esse videtur, non modo rei causa, sed etiam quia idem punctum in editione Puteolani Rivique expressum est, item in G. mox eadem ed pr Vangionas, ut BM^a, ed Puteolani, Alciati, Gronovii. primus mutavit Rhenanus in Vangiones, sive operae. Ean. *Vet dein.*

6. monuit] BGM^a habent monitos; unde opinatur Rhenanus scribendum addit, equite alario monito. sane et ed pr monito. vulgatum est a Puteolano. vix aliquid certi dici posse arbitror propter suspicionem lacunae. sed monitum Pomponii non modo ad equites pertinuisse sed etiam pedites, patet e sequentibus. mox dilapsis BG, ed pr, Puteolanus, Rivinus, Beroaldus, Alciatus, ut e M^a dedit Pichena. delapsis est a Rhenani editione. mox G militis. singularis etiam alibi pro plurali restitutus in hac voce. Ean.

11. xl post annum] insta supplicatio. clades illa enim accepta a. 763. Lirs. quadragesimum post ed pr et sequentes usque ad Rhenanum, qui [e B] post praeposuit. restituit in locum e Mª Pichena. post Taunum se correxisse pro Taurum dicit Rhenanus. at sic iam ed pr. Taurum fluxit a Puteolano: sed est et in scriptis, velut G. de Tauno monte dictum est ad l 56. Ean.

cum legionibus opperiebatur, si Chatti cupidine ulciscendi casum pugnae praeberent. illi metu ne hinc Romanus inde Cherusci, cum quis aeternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem et obsides misere; decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famae eius apud posteros, in quis carminum gloria praecellit.

- 29 Per idem tempus Vannius Suevis a Druso Caesare impositus pellitur regno, prima imperii aetate clarus acceptusque popularibus, mox diuturnitate in superbiam mutans, et odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. auctores fuere Vibillius Hermundurorum rex et Vangio ac Sido sorore Vannii geniti. nec Claudius, quanquam saepe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur; scripsitque Publio Atellio Histro, qui Pannoniam praesidebat, legionem ipsaque e provincia lecta auxilia pro ripa componeret, subsidio victis et terrorem adversus victores, ne fortuna elati nostram que-

7. Suevis] non genti toti Suevorum, sed illis qui Maroboduum et Catualdam reges comitati erant; qui a Druso, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum et Curum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum, ait noster 2 63. Vannii regnum in parte describit Plinius 4 25: campos et plana Iaxiges Sarmatae, montes vero et saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, a Moro (nescio an corrig. Maro) sive is Dnria est, a Suevis regnoque Vanniano dirimens eos. Lips.

9. diuturnitatem] lego diuturnitate. mutans pro mutatus, quod apparet ex mss. Varro: in priore verbo graves provodiæ quae fuerunt, manent, reliquae mutant. Lips. sic Ma et ed pr. diuturnitatem est a Puteolano. mox ed pr Vibillius; quod se in veteribus libris reperisse iam Muretus notavit, et ita ex AMA edidit Ryckius, probante Gronovio; quem nos sequimur. adde 2 63. Iubillius quomodo e Vibillius factum, intellige e nota ult. ad c. 16. sic ed pr hoc ipso capite ius pro vis. Ean.

12. Sido] ille ipse, qui postea in partibus Vespasiani. H. 3 5: trahuntur in partes Sido atque Iulicus reges Suevorum. Lips.

14. P. Attilio Histro] MV Atellio. in veteri inscriptione reperio hominem; quae sic habet sive Aldi (sp. Grat. p. 443): Sex. Palpeio P. f. Vel. Histro. leg. Ti. Claudi Caesaris Aug. pro. cos. pr. tr. pl. Xvir. al. iudic. tr. mil. leg. XIV Germanicae comiti Ti. Caesaris Aug. dato sub divo Aug. quae si ad illam referenda, quod ego censeo, legendum hic scripsitque Palpeio. Lips. Atellio histro etiam AG et ed pr. Attilio histro est a Puteolano. Palpeio placet Ryckio. Ean.

15. Pannoniae praesidebat] quidam scripti Pannoniam; nec raro ita noster. 4 5: Galliae huius restructae naves praesidebant. iterumque: litora oceani praesidebat. Lips. sic Ma, unde restituit Pichena. de forma hac loquendi iam alibi monitum. Ean.

16. componere Ma.

17. terrori] ed pr terrorem; quod verum puto. Tacitus amat variare constructionem; et studium intempe-

que pacem turbarent. nam vis innumera Ligii aliaeque gentes adventabant, fama ditis regni, quod Vannius triginta per annos praedationibus et vectigalibus auxerat. ipsi manus propria pedites, eques e Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium; eoque castellis sese defensare bel-
 30 lumque ducere statuerat. sed Iazyges obsidionis impatientes et proximos per campos vagi necessitudinem pugnae attulere, quia Ligius Hermundurisque illic ingruerant. igitur degressus castellis Vannius funditur praelio,
 10 quanquam rebus adversis, laudatus quod et pugnam manu capessit et corpore adverso vulnera excepit. ceterum ad classem in Danubio opperientem perfugit. secuti mox clientes, et acceptis agris in Pannonia locati sunt. regnum Vangio ac Sido inter se partivere, egregia adversus nos fide,
 15 subiectis, suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationis, multa caritate, et maiore odio, postquam adepti sunt.

31 At in Britannia Publium Ostorium pro praetore turbidae res exceperere, effusis in agrum sociorum hostibus eo violentius quod novum ducem exercitu ignoto et coepta hieme

stivum conformandi sequentia praecedentibus saepe obfuit Tacito, ut aliquot iam locis vidimus. vide v. c. supra c. 19 extr. his scriptis inspicio notam IGronovii. ecce sic M^a. igitur recepi. contra G tempore. EAV.

2. XXX] legitima ratio esset 33 per annos. LRS.

8. *ingruerant*] sic GM^a. ed pr. Puteolanus Beroaldus Alciatus. mutatum a Rhenano [e B] in *ingruerant*. restituit Pichena. item post *capessit*; nisi quod Puteolanus Rivius Beroaldus Alciatus *capessit* pro *capessivit*. frustra Rhenanus dedit *capessit*; quod est in G. Pichena illud restituit. EAV. *Vet *capessit*.*

9. *degressus*] haud dubitanter ita rescripsi pro vulgato *digressus*. sic 4 49 pro *tumulis non digrediebantur* recte repositum *degrediebantur*. adde ibidem c. 74. EAV.

13. et videtur tollendum. EAV.

vangio ac sidio M^a. *Vet *tacot*.*

14. *adversus nos*] ita Livius 5 85: *quamquam adversus Romanos nulla eis amicitia*. noster 3 29: *privignis cum virrico levior necessitudo quam avo adversus nepotem*. at vulgo apud nos *fide* legeris, non latine. LRS. *adversus* etiam M^a et ed pr. paullo ante GM^a et ed Puteolani *partivere*, ceteri *partiti sunt* ad Pichenam usque. illud verum, ductumque e Sall. Ing. 43 putat Ryckius, unde etiam Servius ad Aen. 1 198 *partiverant* laudat. sed ibi recte Curtius rescripsit *paraverant*. saepe active *partire* dixit Plautus. paullo post arbitror legendum *deminationis*, at 6 45: *dum dominationis apiceretur*. sed sic iam vir doctus apud Ryckium. EAV. 18. *britannia* M^a.

Mª *Vet *tacento** *propraetore*; quod IGronovius recte recepit, valde huic formae favens. ceteri omnes scripti et editi *propraetorem*, praeter G, qui et ipse *propraetore* exhibet. hic quidem recipi nil vetat. EAV.

iturum obviam non febantur. ille gnarus primis eventibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit, et caesis qui resisterant, disiectos consecratus, ne rursus conglobarentur infensaque et infida pax non duci non milini requiem s. permitteret, detrudere arma suspectis cunctaque castris Antonam et Sabrinam fluvios cohibere parat. quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec praeliis contusi, quia societatem nostram volentes accesserant. hisque auctoribus circumiectae nationes locum pugnae delegere septum agresti aggere et
 10 adita angusto, ne pervius equiti foret. ea munimenta dux Romanus, quanquam sine roborè legionum sociales copias ducebat, perrumpere adgreditur, et distributis cohortibus turmas quoque peditum ad munia accingit. tunc dato signo

3. *resisterant*] sic latinitas postulat. vulgati omnes vitiose *restiterant*; quod nullo modo ferendum ultra. ferri etiam posset *resisterent*. adde ad c. 32, ubi Acidalius ne *coceptabant* quidem in tali constructione probabat, quod tamen facilius ferri potest. EBN.

5. actionem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam pervidi. libri veteres *cunctisque castris*. forte: *detrudere arma suspectis cinctisque castris Antonam ad Sabrinam* (Ptolemaeo est *Sabriana*) *fluvium cohibere parat*. sive, ut Agricola legebat, *inunctisque castris*. Antona sane civitas videtur, manetque hodie Northamptona, quasi dicas septentrionalis Hammonis civitas. nam *ton* prisca Britannis semper civitas: olim divinavi *cinctosque castris, Antona et Sabrina fluvio*, eo sensu ut hostem vagum et metuentem pugnae partim castris partim fluminibus clingeret et ab effusa populatione arceret. sed ludimus aleam, in loco fortasse non pleno. LRS. *Ma cunctaque castris*, ed pr *cunctasque castris*, et mox *Sabnam*. ceteri ut est in textu. Pichena conficiebat *cunctosque ultra A. et S.*, sensu probabili. *submovere* alias de hac re dicitur apud Suetonium. Camdenus, in Brit. p. 375, *Antonam* pro *Aufona* irrepsisse putabat, qui est fluvius hodie dictus *Avon*, cum *Sabrina* transversam in-

sulam secans ita ut boreales partes petenti necessario alteruter sit transiendus; idque placebat etiam Colario (G. A. t. 1 p. 323) et Broterio. *cunctosque* verum esse puta, ex lege distinctionis: suspectis detraxit arma, omnes submovere et coercere fluminibus castellisque volebat. si *ultra* durior correctio videtur, possis etiam sic legere: *castris Aufona et Sabrina fluvio cohibere parat*, h. e. submovere ultra flumina illa, et dispositis ideoque locis castris coercere, ne transire fluvios et turbare provinciam et socios possent. EBN.

7. *concussa*] F *contusi*. LRS. sic et M^a et ed pr. ceterae edd ad Pichenam usque *concussa*. *contundere* verbum elegans pro frangere, debilitare, quo usus et Sall. Ing. 43: *nostrae opes contusae hostiumque auctae erant*. ubi similiter codices quidam *concussae*. v. ibi Curtium. EBN.

13. *turmas quoque peditum*] ego scio numquam turmas peditum dici; quod tamen libri omnes prae se ferunt. posuit legi *turmas, quodque peditum*. adde Pichenam distinctionem expedire, *turmas quoque, peditum ad munia accingit*. i. e. turmas equitum (qui immanes) isbet peditum officia fungi. LRS. frustra addidisset *quodque peditum*, cum cohortes iam nominasset. verum vidit Pichena. *peditum* pendet a *munia*.

perfringunt aggerem suisque claustris impeditos turbant. atque illi conscientia rebellionis, et obseptis effugiis, multa et clara facinora fecere. qua pugna filius legati Marcus Ostorius servati civis decus meruit. ceterum clade Icenorum compositi qui bellum inter et pacem dubitabant; et ductus inde Cangos exercitus. vastati agri, praedae passim actae, non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. iamque ventum haud procul mari quod Hiberniam insulam aspectat, cum ortae apud Brigantatas discordiae retraxere ducem, destinationis certum, ne nova moliretur nisi prioribus firmatis. et Brigantes quidem, paucis qui arma coeptabant interfectis, in reliquos data venia, resedere: Silurum gens non atrocitate, non clementia mutabatur, quin bellum exerceret castrisque legionum premenda foret. id quo promptius veniret, colonia Camulodunum, va-

equites non uno loco apud Livium equis descendere et munia pedum praestare iubentur. mox pro qua G contra. ERN.

6. Cangos] promontorium Καγγαῶν etiam Ptolemaeus 2 & in Britannia agnoscit. sed qui fuerint proprie hi populi, certant. ego hoc scio, vicinis Icenis fuisse et cum eis restituendos Caesari 5 21. corrupte enim ibi legas Cenimagni Segontiaci Ribroci missis legationibus sese Caesari dederunt. nam Cenimagni usquam lecti inter Britanniae gentes. divido, et scribo Icenii, Cangi. capio iudicem te, Guiljelme Camdene, qui Britanniae suae nebulas claro ingenii sole nuper illustrasti. LIPS. GMV et ed pr inde Cangos; unde Pichena conciebat inde in C., quod verum puto. etiam aliis locis librarii inde et in pro inde in dedere. v. Barm. ad Suet. Caes. 35 et ad Vesp. 5. [cf. Ernest. infra ad c. 51.] mox iamque, quod e Ma dedit Pichena, habet etiam G cum ed pr, idemque mox Brigantat. v. supra ad c. 27. sic c. 34 Siluras. ERN.

12. coeptabant] forte coeptarant, Acidalius. faveo ed pr coeperant, quod est aut pro ceperant aut coeptarant. hoc malim. infra quoque idem liber excoepissent. adde ad c. 31. ERN.

13. Silurum] ita correxit Rheanus. superiores edd Sylvarum. ed pr Dilurum, sed dein recte Siluras; nisi quod c. 38 Siluas, quod omnes libri habent 14 29. ERN. B Siluarum, Ma silvarum *, tacente Vct.*

15. Camalodunum] quod oppidum antea regum in eo tractu sedes. Dio 60 21 Καριουλόδουνον τὸ τοῦ Κυροβέλλλου βασιλείου appellat. at Camalodunum lapidi prisco insculptum; eccisti (ap. Grut. p. 439): censor civium Romanorum coloniae Victricensis, quae est in Britannia Camaloduni. duplex autem eo nomine oppidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemaeo l. c. Plinioque 2 77. nescio an nomen illis a peculiari aliquo et indigena deo; cuius fortean mentio in hoc lapide (ap. Grut. p. 56) Camulo. sanc. fortiss. sac. Ti. Claudias Ti. f. Quir. Tertius. mil. coh. vii. pr. 7. veri. l. d. d. d. LIPS. AGMO et ad veteres omnes Camulodunum; quod verum est, ut etiam scriptura Graeca docet. sic etiam Itiner. Anton. sed inscriptio a Lipsio allata et numus antiquus Camalodunum, quod defendunt Camdenus p. 322 et Cellarius. hic quidem quid illi desiderent rescribi, quaeritur. ERN.

lida veteranorum manu, deducitur in agros captivos, sub-
 33 gum. itum inde in Siluras, super propriam ferociam Ca-
 ractaci viribus confisos, quem multa ambigua, multa pro-
 spera extulerant, ut ceteros Britannorum imperatores prae-
 mineret. sed tum astu locorum fraude prior, vi militum in-
 ferior, transfert bellum in Ordovicas, additisque qui pacem
 nostram metuebant, novissimum casum experitur, sumpto ad
 praelium loco, ut aditus, abcessus, cuncta nobis importuna
 10 et suis in melius essent. tunc montibus arduis, et si qua

2. *imbuendis sociis ad officia le-
 gum*] veteranos eo deductos ait, a
 quibus et illi qui essent in armis
 repellerentur, et qui in ditione,
 legibus et imperiis Romanis adsue-
 scerent, sub fascibus vivere addisce-
 rent. Gron.

3. *Caractaci*] Dio 60 29 Κα-
 ράχατος nominat, alii *Catacratum*,
Zonaras Caractacum. *Caradocum* vo-
 casse videntur Britanni. certe etiam
 hodie locus est, et in eo parietinae
 arcis, quem *Caer Caradoc* vocant,
 i. e. oppidum sive arcem Caradoci.
 Lips. ed pr *Caratacum* semper,
 h. l. etiam G. Ern. Ma c. 36 ca-
 taractacus, 38 carataco, 40 carata-
 cum. idem mox confisus.

5. *Britannorum* Ma, c. 35 *britann-*
orum, c. 36 *britannia*.

6. *sed astu, tum*] amplector Ma
 scripturam *sed tum astu, locorum*
fraude prior, ut sit sensus, astu
 translatum ab eo bellum, quia
 fraude ex locorum peritia prior es-
 set. monuit Pichena. Lips. A *sed*
tamen astu locorumque fraude prior.
 et sic ed pr, nisi quod rō que ab-
 est. IGronovius e Ma coniciebat
 Tacitum scripsisse *sed tum astu,*
loco, tum fraude prior; quod si
 cui placet, feram. ego lectionem
 Ma praeferam huic consuetudine. sed
 tamen locum non satis sanum puto.
 quantum e sequentibus colligere li-
 cet, tantum loco callide delecto
 valebat Caractacus: nullius alius
 astus mentio. itaque suspicor e ve-
 stigii scripturae *sed tamen astu,*
 legendum *sed ea tempestate locorum*
f. p. saepe Tacitus *ea tempestate*

1 3, 3 6. in G est *tum astu, tum*
loco f. Ern.

7. *Ordovicas*] ita correxit Rhe-
 nanus. ed pr *Ordolucas*, Pateola-
 nus Alciatus et B *Ordolucas*. G
praelium in Ordolucas; cuius con-
 fusionis plura post exempla reperiet
 lector. Britanniae populus est. Ern.

pacem nostram] libri aliquot
 editionum veterum *pacem in iram*.
 ego legerim *pacem an iram nostram*.
 duplex scilicet stimulus capiendi
 arma in Romanos, sive quod pa-
 cem et servitutem multi timerent,
 sive quod extrema ab irata. Lips.
 Freinshemius *pacem iniuriam*; alii
 aliter. frustra moliantur. pax elo-
 gauter interdum est idem quod im-
 perium. Seneca de Clem. 1 1:
haec tot millia gladiatorum, quae
pax mea comprimit. c. 4: *hic co-*
usus Romanae pacis exitium erit;
hic tanti fortunae populi in ruinas
aget. sed et c. 8: *tibi in tua*
pace armato vivendum est. in regno
 vel imperio tuo, quod pace con-
 tines, ubi aliis pacem praestas. de
 Provid. 4: *omnes considera gentes,*
in quibus Romana pax desinit. Plin-
 ius 27 1: *immensa Romanae pa-*
cis maiestate non homines modo di-
versis inter se terris gentibusque,
verum etiam montes et excedentia in
nubes iuga partisque eorum et her-
bas quoque in vicem ostentante. Ar-
 rianus Epict. 3 22: *ὅτι τις οὐδέποτε*
ἡμεῶν, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι ἐν τῇ οἰκονομίᾳ
ἡμῶν, ἐν τῇ οἰκονομίᾳ οἱ ἄλλοι
 ergo *pacem nostram metuent*, qui
 detrectant imperium nostrum; qui
 verentur ne et ipsi veniant in di-

clementer accedi poterant, in modum valli saxa praestruit et praefluebat amnis vado incerto, catervaeque maiorum pro
 34 munimentis constiterant. ad hoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos minuendo metu, accendenda spe, aliisque belli incitamentis. enimvero Caractacus huc illuc volitans illum diem, illam aciem testabatur aut recuperandae libertatis aut servitutis aeternae initium fore. vocabatque nomina maiorum, qui dictatorem Caesarem pepulissent; quorum virtute vacui a securibus et tributis, intemerata coniugum et liberorum corpora retinerent. haec atque talia dicenti adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi,
 35 non telis, non vulneribus cessuros. obstupescit ea alacritas ducem Romanum; simul obiectus amnis, additum vallum, imminet iuga, nihil nisi atrox et propugnatoribus frequens terrebat. sed miles praelium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare; praefectique ac tribuni paria discentes ardorem exercitus incendebant. tum Ostorius, circumspectis quae impenetrabilia quaeque pervia, ducit infensos, amnemque haud difficulter evadit. ubi ventum ad ag-

tionem nostram. sic quoque supra Tacitus 29: *terrori adversus victores, ne fortuna elati nostram quoque pacem turbarent*; h. e. in fines nostros facerent incursiones; nos quoque adorirentur. Gron. *pacem in iram* est in ed pr. ceterae inde a Puteolano omnes *pacem nostram*. recte. sic *pacari* Romanis scriptoribus dicuntur, quae sub imperio Romanum rediguntur armis. Ean.

1. *sata*] sic ed pr et O. at Puteolanus et sequentes omnes usque ad Pichenam *saxis*. male, cum praecedat *montibus arduis*. Ean.

2. *catervaeque maiorum*] lego *catervaeque nationum*. solitam ita Britannis Gallisque struere aciem per nationes, ut discreta virtus eluceret. Lips. placet Pichenae, quia sequitur *ductores gentium*. sed hi pertinent ad reliquum exercitum; et tantum pars copiarum pro munimentis stabat, non *catervae nationum*. nec sequar Ryckium, qui ex A. rescripsit *caterva maiore*, nec

Barthium, qui Adv. 45 3 *Moniorum* vel *Maniorum*, quae gens insulam *Moniam* vel *Maniam* habitavit, corrigi volebat. nihil melius vidi quam quod Freinsheimius voluit: *catervaeque armorum*, s. *catervae*, ut in Agric. 37. quod optime consentit iis quae dicuntur c. 35 initio, ubi *propugnatores* dicuntur. Ean.

7. nescio an elegantius veriusque *servitutis aeternae fore*, voce deleta. Lips.

11. *quisque religione*] BG et ed pr *religioni quisque*. item Puteolanus, Alciatus, Rhenanus, Aldus, Gryphius. Lipsius bene *religione*, cum sequentibus, i. e. suae quisque gentis more iurat. nam *religio* est religiosa adseveratio. sic et correxerat docta manus in Gryphiana. Ean.

16. *expugnabili clamitare, praefectique tribuni* M^a *, tacente Vct.*

17. *incendebant*] veteres add omnes *intendebant*, ut volebat NHeinsius, et est in B apud Ryckium, et O.

gerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos et pleraeque caedes oriebantur. postquam facta testudine rudes et informes saxorum compages distractae parque comminus acies, decedere barbari in ingra montium. sed eo quoque irrupere ferentarius gravisque miles, illi telis assultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum galearumve tegmina; et si auxiliariis resisterent, gladiis ac pilis legionariorum, si hac verterent, spathis et hastis auxilium sternebantur. clara en
 10 victoria fuit, captaque uxore et filia Caractaci fratres quoque
 36 in deditionem accepti. ipse, ut ferme intuta sunt adversa, cum fidem Cartimanduae reginae Brigantum petivisset, vinc-
 ctus ac victoribus traditus est, nono post anno quam bellum in Britannia coeptum. unde fama eius evecta insulas et

intendere pro angere saepe dici apud nostrum scio: sed an satis commode iungatur *ardori*, dubito. itaque *incendebant* secutus sum, quod tacite receptum est, nescio an e ms. in A esse colligo, quia Ryckius nihil notavit, cum de Regio mone-
 ret. et sic correctum est in Gryphiana. ENN.

*3. *distracta* Vct.*

4. *decedere*] Acidalius malebat *recedere*, alius apud Ryckium *secedere*, neutrum placet. vulgatum defendi potest, intellectu *proelio* vel *munimentis*. *decedere proelio* dici pluribus exemplis docet Dukerus ad Liv. 34 47. *decedere praesidio*, *vallo* dici posse nemo dubitat. *decadebant proelio* et *munimentis*, ut in montes evaderent. ENN.

6. *conferto gradu*] Freinsh. volebat *conserto* e 6 35, ubi *conserta acies*. et sic est in mss ap. Broterium. sed *conferto gradu* nihil est quam *conferto agmine* ap. Liv. 22 28, quod recte defendit Drahenborchius, etsi libri quidam *conserto*. adde ad 6 35. ENN.

9. *spathis et hastis aux.*] observa diversa arma inter legionarias auxiliaresque: illis gladios et pila, his spathas et hastas tribuit. spathas autem *gladios maiores* interpretatur Vegetius 2 15. Lips. mirum est barbarum vocari verbum *spathae* a

Lupano, quod Graecum et ipsius Menandri est. GRON.

10. *quoque*] *que* Ma. *et ed pr, tacente Vct.*

12. *Cartimanduae*] ed pr *Cartimandam* vocat, nisi quod h. l. [ut in Ma] *Cartimandus* scriptum. ed Puteolani h. l. *Cartimandam* vocat, post semper *Cartimandam*, et sic omnes veteres variant. [Ma e, 40 *catimandum* *Vct *cartimannus* et *cartimannus*] sed H. 3 45 constanter *Cartimandua* [Ma et *cartimandum* et *cartimandum*]. Puteolanus *Cartimandua*, et sic ceteri veteres. ENN.

13. ix post anno] atqui bellum coepit Claudio tertium LVicellie secundum consulibus, ut Dio clare tradidit 60 19. nec inde ad hunc diem plus annos septem numeraveris, ut suspicio iure numeralis mensi sit. pugnant etiam haec cum iis quae H. l. c. scribuntur. *Cartimandus*, inquit, *Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate; et auxerat potentia, postquam capto per dolum rege Caracilae intradue triumphum Claudii Caesaris videbatur*. nam triumphus Claudii aliquot annis anterior; nec in eo hercle ductus iste Caractacus. ut nihil dici possit, quin Tacitum in *Historia* aut memoria fefellerit aut prorexit calor quidam scriptoris. Lips. Ryckius putat initium suppletionis.

proximas provincias pervagata per Italiam quoque celebrabatur; auebantque visere quis ille tot per annos opes nostras sprevisset. ne Romae quidem ignobile Caractaci nomen erat; et Caesar dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. vocatus quippe ut ad insigne spectaculum populus. steter in armis praetoriae cohortes, campo qui castra praeiacet. tunc incedentibus regiis clientelis phalerae torquesque, quaeque bellis externis quaesiverat, traducta; mox fratres et coniunx et filia, postremo ipse ostentatus. ceterorum preces degeneres fuere ex metu: at non Caractacus aut vultu demisso aut
37 verbis misericordiam requirens. ubi tribunali astitit, in hunc modum locutus est. "si, quanta nobilitas et fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem quam captus venissem, neque dedignatus esses claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperitantem foedere pacis accipere. praesens sors mea ut mihi informis, sic tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, si haec invitus amisi? num, si vos

ducendam a bello intestino, quod Romanos in Britanniam traxerit. Ean.

1. *provincias*] G *civitates* in textu, sed *provincias* in margine. mox idem *ruebantque visere*. vulgatam verum esse, series narrationis satis indicat. Ean.

6. *castra*] V *castris*. et statim lego *regis clientelis*. Lirs. *castris* etiam ed pr. reliquae a Puteolano inde omnes *castra*. post rescripti tum pro *tunc*: quod alienissimum esse omnes vident, et aliis quoque locis pro *tum* scribitur. *tunc* est eo tempore, tum post, quo facto. secutus est Broterius. mox ante Lipaium omnes *clientulis*, estque sic in mas. *clientuli* occurrunt infra in Dial. de Or. c. 36. neque ego spreverim. per contentum, ut de reguli barbari clientibus, dici patet. denique an non durum incedere de clientulis dici? pro *traductis* ed pr *tradita*. Ean.

7. *falere torquibus quaque* Ma. mox vulgo *externis bellis quaesiverat*. "tacente Vct, sed ed pr b. ext. *quaesiverat*."

10. *ex metu*] et non] locus prava

distractione laborabat in omnibus edd praeter ed pr, quae habet punctum post *requirens*, ubi in ceteris est comma. atque etiam post *metu* colon esse debebat, non punctum. nisi vero rō non est alieno loco: at *Caractacus non vultu demisso aut verbis m. requirens*, ubi etc. quod sane melius puto, placetque Broterio. denique si *ex metu* abesset, nemo desideraret. nam *degeneres preces* sunt meticulosae. si genuinum est, *degeneres preces* sunt humiles nimis. Ean.

15. *imperitantem*] ita e Ma edidit Pichena: nescio an recte, cum mox iteram *imperitare* recurrat. sed hoc leve. ed pr *Lipsiana imperantem*. ceterae veteres omnes *imperitans*, vitiose e Puteolano pro *imperitantem*. id unde ortum sit, lotio G indicabit: *non dedignatus essem* (passive) *cl. m. ortus*, p. g. *imperitans federe pacem accipere*. Ean. *pacem* etiam Ma.

18. *nam si vos*] falso vero hoc et inepte dicitur. idne consequens, ut qui velit, quod velit possit? ego me Britannis regem esse volo: illi

omnibus imperitare vultis, sequitur ut omnes servitutem accipiant? si statim deditus traderer, neque mea fortuna neque tua gloria inclaruisset. et supplicium mei oblivio sequeretur: at si incolumem servaveris, aeternum exemplar clementiae ero." ad ea Caesar veniam ipsique et coniugi et fratribus tribuit. atque illi vinclis exsoluti Agrippinam quoque, haud procul alio suggestu conspicuam, isdem quibus principem laudibus gratibusque venerati sunt. novum sane et moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis
 10 praesidere: ipsa semet parti a maioribus suis imperii sociam
 38 ferebat. vocati posthac patres multa et magnifica super captivitate Caractaci disseruere, neque minus id clarum quam quod Syphacem Publius Scipio, Persen Lucius Paulus, et si qui alii victos reges populo Romano ostendere. censen-
 15 tur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis, sive amoto Caractaco, quasi debellatum fo-

accipiant? emendo priorem voculam, et *num* lego; atque ita sententiam interrogatione inspiro. ego, inquit, vobis me opposui. quid mirum? an quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos et liberi. LRS. sic editum ab illo tempore usque ad Ryckium, qui edidit *non si* ex A et conjectura Mureti, Grotii; quod est sane elegans et generoso Caractaci animo aptum. constantiam enim quandam et firmitatem animi indicat; quamquam etiam in simplici argumentatione adhibetur, ut patet e Sic. Top. 3: *non si uxori vir legavit omne argentum quod suum est, idcirco, quae in nominibus fuerunt, legata sunt*, quem locum attulit Ryckius. noster 14 48: *non quicquid nocens reus pati mereretur, id statuendum*. constantiae servit in loco noto Suetonii Aug. 97 et Terentii Eun. 1 1 4: *non si me obsecret*. recepit Broterius. ego quia *nam* scripturae vulgatae *nam* similis, hoc secutus sum. sed tamen et supra *nam* et *non* confundi vidimus. EAN.

2. *traderer*] nonne praestat *traher*?

3. *sequeretur*] lego *sequetur*, et distinctione sententiam expedit: *et supplicium mei, oblivio sequetur: at si incolumem*, etc. LRS. sic iam ante Rheuaenus. ego recipere in textum non dubitavi propter evidentiam, haud paulo maiorem quam ante in *clientelis*; quod tam constanter ab omnibus e Lipsii conjectura, ut alia, editur. secutus me est Broterius. EAN.

6. *exsoluti*] BM^a *absoluti*.

8. *gratibusque*] edd veteres **tacente Vct^a gratibusque*. quod auctoritatur, O habet. EAN.

9. *signis R. praesidere* i. e. inter signa militaria loco edito, tribunali, imperatoris modo, sedere. v. dicta ad Suet. Tib. 6. mox *posthac* veteres edd omnes, de quo supra satis dictum. EAN.

13. *quod sisacem* M^a: vulgo *cam Siphacem* **tacente Vct^a*.

14. *vinctos*] sic e M^a restituit Pichena. at ita dudum ed pr. *idem* exhibet G et alii apud Broterium. intermediae omnes *victos*. paulo post R et ed pr *sive quod hact.* EAN.

16. *sive quod amoto* vulgo **tacente Vct^a*.

ret, minus intenta apud nos militia fuit, sive hostes miseratione tanti regis acrius ad ultionem exarsere. praefectum castrorum et legionarias cohortes extruendis apud Siluras praesidiis relictas circumfundunt. ac ni cito [e] vicis et castellis proximis subventum foret, copiae tum occidione occubuissent. praefectus tamen et octo centuriones ac promptissimus quisque e manipulis cecidere. nec multo post pabulantis nostros missasque ad subsidium turmas profligant. tum Osterius cohortes expeditas opposuit; nec ideo fugam sistebat, ni legiones praelium exceperissent. earum robore aequata pugna, dein nobis pro meliore fuit. effugere hostes tenui damno, quia inclinabat dies. crebra hinc praelia, et saepius in modum latrocinii per saltus, per paludes, ut cuique

3. *silulas praesidiis relictas* M^a. *taccate Vct*.

4. *cito vicis*] editione prisca et quibudam scriptis cito nuntiis. suspicor citis nuntiis et castellis, nisi placet cito municipiis et castellis. malim etiam mox promptissimus quisque e manipulis cecidere. et cohortes expeditas opposuit. Lirs. intelligit ed pr. sed sic etiam edd Puteolani Rivii et BGMA. Muretus coniecit cito e vicis. sed Gronovius Obs. 2 20 vulgatum defendit: ceterum sententiam non expedit. nam profecto non subventum vicis et castellis, sed praefecto castrorum et cohortibus in struendis novis praesidiis occupatis, manentibus. itaque non displicet mihi Mureti coniectura, quae et aliis placuit; nisi praepositio omissa est consulto. ut in nominibus urbium. vici intelliguntur in quibus praesidia militaria essent. v. Gronov. ad Agric. 41. *castella vicique* saepe iunguntur, ut apud Liv. 9 38, ubi pariter turbant librarii in *vicique*. neque tamen Lipsii coniecturas spreverim, praesertim priorem. ERN.

5. *vitiose* veteres edd [cum M^a] *copiarum obsidione occubuissent*. Rhenanus primus dedit *copiae tum occidione occubuissent*. Muretus eleganter corrigit praeterea *occidissent*, quod etiam adscripserat vir doctus in margine Gryphianae. est propria Latinorum formula, *occidione occi-*

dere, ut apud Liv. 2 51, ubi etiam libri quidam *obsidione*. v. Drakenborchium. ERN.

7. *manipulus*] verius e *manipulis*. Lirs. *Pisihena manipularis*. Lipsianum praetulerim ob consuetudinem Taciti. H. 1 57: *promptissimi e legatis*. sed tamen frequentissime genitivum iungit, unde forte malit quis *manipularium*. ERN.

pabulantis nostros missasque] hanc esse veram lectionem putamus, quae totidem literis est in ed Puteolani, unde non dubitavimus restituere; secutusque est nos Broterius. GMA *pabulantis nos ipsos missasque*; ed pr *pabulatum nos ipsos missasque*, unde volebat IGronovius *hos ipsos*. atqui proxime de interfectis praecesserat. e *nostros* factum est *nos ipsos*. Beroaldus et Alciatus dederunt *pabulantis nostros missasque*. quae nunc obtinet lectio *pabulantis nostros ipsasque missas* primum reperitur in ed Rhenani 1533, unde duxere Aldus, Gryphius, ceteri. itaque suspicor in nota Rhenani esse vitium operum, dicit enim se scripsisse *pabulantes nostros ipsos*. ERN.

9. *cur exposuit?* an in navibus fuerant? legitimum verbum erat *submisit*. tolerabilis erat *exposuit*. ERN.

11. *pro meliore fuit*] sensus: post existimatum est nos superiores fuisse; a nostra parte melius pugnatum esse. de usu hoc praepositionis *pro* v.

pors aut virtus; temere, proviso; ob iram, ob praedam; iussu, et aliquando ignavis ducibus. ac praecipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Romani vox, ut quondam Sugambri excisi aut in Gallias traieci forent, sita Silurum nomen penitus exstinguendum. igitur duas auxiliares cohortes avaritia praefectorum incautius populantes intercepte; spoliaque et captivos largiendo ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant; cum taedio ourarum fessus Ostorius concessit vita, laetis hostibus, tanquam ducem hand spernendum, etsi non praelium, at certe bellum absumpsisset. at Caesar cognita morte legati, ne provincia sine rectore foret, Aulum Didium suffecit. is propere vectus non tamen integras res invenit, adversa interim legionis pugna cui Manlius Valens praeerat. auctaque et apud hostes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent, atque illo augente audita, ut maior laus compositis vel, si duravissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant; lateque persultabant; donec accursu Didii pellerentur. sed post captum Caractacum praecipuus scientia rei militaris Venutius, e Brigantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu et Romanis armis defensus, cum Cartimandua

Cort. ad Sall. Jug. 22. sed mox videtur legendum *et fugere*. rationem enim videtur reddere velle, cur, cum aequo Marte discesserint, tamen postea se victores crediderint. in tali re noster copula *et* utitur. fugere sane hostes, inquit, sed tamen tenui damno. etc. ERN.

1. *provisa*] verius *provisu*. Lips. Ma *Vct tacente* *proviso*, quod recepit recte Pichena. ERN.

2. *ac*] rectius coniunctionem abfuturam putat Freinshemius. si quid mutandum, malim *at*, quod hic aptissimum fore facile omnes sentiant. ERN.

4. Ferretus in notis hic *exciti*; et Ursinus pro correctione Faerni laudat *excisi*. at in omnibus editis *ma*is *excisi* reperi. et posset *exciti* defendi, nam Sugambri proprie non delati, sed suis sedibus *exciti* in Galliam traducti sunt; estque id fore proprium in ea re verbum. sed

gens excisa dici potest, cum mota sedibus suis aliis immiscetur, ut nomen proprium habere desinat. et sic h. l. capiendam. ERN.

aut Ma: vulgo *et*. *ante Lipsiam ut, tacente Vct.*

16. *illo augente*] IF Gronovius coiecit *ille augere*, non probante filio. ex ratione oppositionis debebat esse *ipso augente*. et hostes augebant, et dux ipse res actus perscripserat Roman. ERN.

compositi] iudicavi deesse olim aliquid. male. scribe tantum *compositis*; et sententia liquida erit. Lips. id postea recte receptum, quamquam obloquitur IF Gronovius. quorum enim referetur commodum *duravissent*, si ante singularis est? ERN.

20. *Iugantum*] legit *Brigantum* Rodolphus. et sane ex H. 3 45 ita apparet. nam quod hic ait supra se retulisse, non lego id quidem in his libris. Lips. ed pr [ut

reginam matrimonio teneret, mox orto discidio et statim bello etiam adversus nos hostilia induerat. sed primo tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartimandua artibus fratrem ac propinquos Venutii intercepit. inde accensae hostes, stimulante ignominia, ne feminae imperio subderentur. valida et lecta armis iuventus regnum eius invadunt. quod nobis praevisum; et missae auxilio cohortes acre praelium fecere, cuius initio ambiguo finis laetior fuit. neque dispari eventa pugnatam a legione cui Caesius Nasica praeerat.

10 nam Didius senectate gravis, et multa copia honorum, per ministros agere et arcere hostem satis habebat. haec, quam a duobus [Ostorio Didioque] proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne divisa haud perinde ad memoriam sui valerent. ad temporum ordinem redeo.

41 Tiberio Claudio quintum Servio Cornelio Orfito consulibus virilis toga Neroni maturata, quo capeasendae rei pu-

BM^a] *evigantum*. an id factum e *Brigantum*? sed e reliqua illius libri ratione colligo operas dare voluisse aut debuisse e *Iugantum*, quod omnes ceteri habent *tacente Vct^a et G. v. ad c. 16. veteres edd et mss mox *Venutius* omnes. quis primus *Venutius* dederit, nescio. sed sic libri H. l. c. EAN.

1. *discidio* et hic scribendum censeo. Gron. sic AM^a *tacente Vct^a et ed pr. *discidio* est a Puteolano invectum. EAN.

5. *ne feminae imp. subd.*] vereor, Tacite, ut meus tibi praesens. in tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cum haec scripsisti. numquid illis ignominiosum subdi feminae? te igitur audi. *solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare*. quod clare testatur Boadicea tua 14 35. Lirs.

12. *Ostorio Didioque*] nomina haec a glossa quadam adiecta putat Freinsheimius. mox *ro nunc* abest a M^a et deleri volebat IGronovius. cum in quibus editis esse dicit, fallitur. non habet Puteolani ed et Rivii. abest et a BG. itaque delevi. vulgo: *nunc ad temp.* EAN.

13. *proinde* M^a *et ed pr, ta-

cente Vct^a et h. l. et c. 60, 18 47, 15 44. id rectius legatur c. 41.

15. *Orfito*] huius consulatus, collega Claudio, notatur etiam inscriptione apud Fabretum p. 473, ubi ei idem quod h. l. nomen tribuitur. male quidam vocant *Sergium*, alii etiam *Scipionem*, ut in Fastis Fanvinii et Almeloveenii. nomen *Scipionis* ductum putant e Dione. sed bene docet Fabretus (in Descript. lacus Fucini memb. 2.) indicem consulum libri 60 Dionis a Leunclavio consarcinatum utranque e Xiphilino. EAN.

16. *bene maturata*. non enim ex ritu populi Romani debebatur ante expletum annum xiv. at ipse ineunte cepit. Tertull. de anima 38: *iura civilia abhinc* (id est a xiv anno) *agendis rebus attemperant*. idem de virginib. veland. 11: *ethusis feminas quidem a duodecim annis, masculos vero a duobus amplius ad negotia mittunt*. nec alius sententiae illud Cornelli infra 13 15: *turbatus his Nero, et propinquo iam die quo quartumdecimum aetatis annum Britannicus explebat*. nota, quod ait, explebat, quia tunc referendus in viros, et ideo ab eo

metus. votus Horatii interpres indicatum id voluit, dum scribit *nobiles pueros praetexta veste sub disciplina usque ad annum decimumquintum usos*, scilicet quia tunc toga eam matabant virili. hoc verum est. nec velim pendere ultra viros dictos in tirocinii legitimo die. nam quod Augustus aliiq. serius ceperint togam, ab alia quavis causa fuit, non a lege aut more. Lirs. de Augusto fefellerunt Lipsium verba Suetonii c. 8 vulgo corrupta: *decimum annum agens aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit, quadriennio post virili toga sumpta*. sed sic iubent ex Nicolao Damasceno Florida in Exc. ap. Constant. Porph. p. 474: *ὅτι Καῖσαρ περὶ ἑννέα ἔτη μάλιστα γεγονώς θαυμά τε οὐ μικρὸν παρέσχε Πωμαίοις, φύσει αὐρότητα δηλώσας ἐν τοιάδε ἡλικίᾳ, καὶ ὅπου τοῖς ἀνδράσι πολὺς ἐγγίνεται θόρυβος, ἐν πολλῷ ὁμῶς δημηγορήσας, nempe ἀποθανοῖσιν αὐτῷ τῆς τιτθῆς. μοχ κατέβηκε δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ ἑτῆ μάλιστα γεγονώς τεσσαρεσκαίδεκα, ὥστε ἀποδέσθαι μὲν αὐτὸν ἤδη τὴν περιπόρευσον ἐσθῆτα, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν καθαρὰν, σύμβολον οὖσαν τῆς εἰς ἀνδρας ἐγγραφῆς*. a quo ita penes utramque scribendum recte iudicavit Henricus Valesius ad h. l. neque aliter legas suadeo apud Quin-til. 12 6: *Caesar Augustus decem natus annos aviam pro rostris laudavit; etsi vulgo ibi quoque duodecim*. corrigenda et Vita Virgillii: *initia aetatis Cremonae egit usque ad virilem togam, quam XVII anno natali suo accepit, iisdem illis consulibus quibus erat natus*. repone quam quinto decimo natali suo accepit. nam consules illi, Cn Pompeius Magnus M Licinius Crassus, fuerunt primum a. n. c. 683, iterum 698. Capitolinus Marco 4: *virilem togam sumpsit quinto decimo aetatis anno*. Augustus Buchnerus cum ad Plinii Ep. 2 14 (*qui nuper togas sumpserunt*) observat describi septendecim annorum aetatem, quod sexdecim annos nati togam puram praetexta posita sumerent, vulgarem secutus est errorum Manutiorum, Sigonii,

aliorum, ex quibus Aldus in Quaesitis 3 1 Ciceroni filio datam in exitu sexti decimi anni togam virilem scribit, qui natus fuerit Cotta et Torquato consulibus. atqui Lilio Caesare C Marcio Figulo natum scribit ipse ad Atticum 1 2, h. e. a. u. c. 689. tirocinium autem eius fuit Lentulo et Marcello consulibus a. u. c. 704, h. e. quinto decimo. idem perperam accipit quod est apud Ovidium Fast. 3 771, quasi velit ille pueris non expectato aetatis anno XVI per unum solammodo diem Baccho dicatam toga pura uti licuisse. nam quare toga libera detur, est quare dari soleat, non in istum diem modo sed in perpetuum, tum cum in viros transcribuntur; et pueris est, qui adhuc praetextam gesserunt. Petrus Servius in Iuvenalibus Peris argumentum firmissimum censet, quod legimus apud Valerium Max. 5 4 4, a MCotta, quo die togam virilem sumpsit, ut e Capitolio descendit, postulatam Carbonem: *ma- iorem autem septem et decem annis praetor postulare velat l. 1 § 3 D. de postul.* id mihi nullius ponderis videtur: facile namque legibus annariis aut eximia virtus aut gratia illustris solvitur. quem et vehementer falli puto in verbis Cic. pro Caelio 5: *nobis quidem olim annus erat annus ad cohibendum brachium toga constitutus*. nam, inquit, praetexta puerilis non adeo dimissa ac protracta erat ut brachio eam colligi oporteret; virilis autem cum longius deflueret, latius pateret, ac multum laciniosa esset, brachio manique colligenda erat. haec somnia mera; nec minus, quae inde colligit, vere, cum sumeretur toga, una brachio cohibita, quasi cohibere brachium toga nihil sit aliud quam togam liberam indnere; et olim statum annum eius sumendae fuisse, postea incertum. Cicero enim significat primo post sumptam togam anno puberes modestiae specimen dedisse cohibito intra togam dextro brachio neque exserto; quali cum semper esset Cethegus, ferocior habitus est, et mernit illud Lucani 2 543: *extertique manus versant*

blicae habilis videretur. et Caesar adulationibus senatus libens cessit, ut vicesimo aetatis anno consulatum Nero iniret, atque interim designatus proconsulare imperium extra urbem haberet ac princeps iuventutis appellaretur. additum nomine eius donativum militi, congiarium plebei. et ludicro circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in praetexta, Nero triumphali cum veste travecti sunt. spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque praesumeret. simul, qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, et alii per speciem honoris. etiam

Cethegi. olim autem particula obliquam habet insectationem temporum, quam sublatus haud quidem, multo tamen solutior iste mos esset, crescente in dies licentia et lascivia iuventutis. sic igitur habendum, non XVI aut XVII, non incertum omnino atque arbitrarium, sed quintum decimum solemnem ac legitimum tirocinii apum fuisse, nisi quae eam gravis causa proferret; quod raro fiebat inter bonos ac pios propter avida vota parentum; quemadmodum qui rem publicam capessere, annum petitionis non obire metuebant. GRON. annum aetatis XIV tum absolutum fuisse tempus togae virilis sumendae, non modo sub imperatoribus, sed etiam ante, late docet Dodwellius in Prael. Camden. prael. 5, ubi etiam Damasconum audiendum putat. adde Ryckium ad h. l. ERN.

2. *libens* est in G et ed pr. sed Puteolani ed habet *liberis*, vitio, ut puto, operarum; quod propagatum ad Rhenanum, in cuius ed totum verbum desideratur, nec esse dicit in codice suo: corrigit tamen *libens* in notis. abest etiam ab ed Aldi, Gryphii. Lipsius restituit *libens* tacitus. ERN. *Vt *libens*, sed G *libetis*.*

XX aet. anno] decretum frustra. consulatum enim iniit decimo septimo aetatis anno, sed iam princeps et legum securus. LIPS.

3. *proconsulare imperium*] initium fastigii Caesaribus; quod ea mente etiam Germanico tributum fuit l 14.

LIPS. ubi vide et de *principe iuventutis* ad c. 3. *extra urbem* proconsulari imperio additur etiam apud Capitolin. Aurel. 6. igitur recte Ryckius hinc refellit Salmasium, qui in Capitolino verba *extra urbem* pro supervacuis deleri volebat. in eo fallitur, quod non satis credit Salmasio proconsulare imperium non nisi extra urbem fuisse, motus exemplis eorum qui a Tiberio quamquam provinciis datis, tamen in urbe retinebantur. nam hoc praeter morem factum. Salmasius verum dixit. noster l 14 propterea proconsulare imperium non postulatum Druso dicit, quia consul designatus praesensque fuerit. ERN.

5. *plebei* M^a: valgo *plebi*.

7. *triumphali*] vitiosum esse non dubitari potest. utrum legendam *triumphali in* vel *cum veste*, ut Freinshemio placet, an *triumphantium*, ut Acidaliq visum, incertum. sed posterius tamen malim. Liv. 5 41: quae augustissima vestis triumphantis. *triumphali veste* correctum est in ed Gryphii, et citat Lipsius in ep. ad Nicolaum Florentinum apud Modinum ad Liv. 31 11, ubi etiam de vestitu triumphantium agitur. vestes triumphales toga picta et tunica palmata. v. Ruben R. V. l 21. ERN.

transvecti vulgo, et l 29 *transmisere*,

9. *simul qui*] sic et Mª Pichena, quod secuti sunt poster. sic et G, ed pr, Pateplanus, *simulque* qui est a

libertorum si quis incorrupta fide, depellitur tali occasione. obvii inter se Nero Britannicum nomine, ille Domitium salutavere. quod ut discordiae initium Agrippina multo quaestus ad maritum defert: sperni quippe adoptionem, quaeque censuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari; ac nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. commotus is quasi criminibus optimum quemque educatorem filii exsilio ac morte afficit, datosque a 42 noverca custodiae eius imponit. nondum tamen summa mo-
10 liri Agrippina audebat, ni praetoriarum cohortium cura exsolverentur Lusius Geta et Rufius Crispinus, quos Messalinae memores et liberis eius devinctos credebatur. igitur distrahi cohortes ambitu duorum, et si ab uno regerentur, intentio-

Beroaldo. ed pr etiam miserebantur, ut G. EBN. *remotis Vct et ed pr.*

1. tali occasione obvii] quae haec occasio? non enim praecessit; nec ad circenses velim referri. at tu distingue, depellitur, tali occasione. obvii inter se etc. removendi enim ministros fidiore occasio nata ex hoc, quod denarrat, facto. Lirs.

5. iusserit populus] rogata enim lex fuit, qua in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret, ut ait supra 26. Lirs.

6. infensa docentium] ita accipio, quasi dicat magistros eos esse ad iras et offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex impensa praefert, quod magis approbo: i. e. grandis, immodesta. Lirs. intelligit editionem primam quam vocare soleo. sed infensa verum esse contextus facile vincit: arceri vult homines pravae, qui infensum illum animum et infensa dicta inspirarent Britannico. EBN.

7. is Ma*, tacente Vct*: vulgo hic addito, post criminibus, Claudius.

quasi criminibus] Freinshemius suspectam sibi hanc lectionem factam ait ex eo quod Veneta ed (i. e. Puteolani vel Rivii) habeat quamquam, id falsum est. nam tamquam, ut GO, exhibet. ceterae omnes quasi. quasi crimina putant, ficta; quod genus loquendi illustrat Darm. ad Ovid. Art. Am. l 429.

sed mihi prope melius videtur sic intelligere. his non aliter commotus est Claudius, quam si crimina vera essent, quod Agrippina dixerat impulsu libertorum a Britannico Domitium vocatum Neronem. atque sic etiam in ceteris locis, quae afferri soleant, id quasi explicari posse arbitror: nec necesse esse ut praedictivo fictus positum putetur. EBN.

Claudius] suspectam huius nominis interpositionem faciant libri, a quibus plane abest, ms, AMR et alii, ed pr. primus Puteolanus, quod sciam, addidit Claudius, quem omnes postea secuti sunt. IGronovius igitur putabat delendum id nomen. referendumque verbum commotus ad maritus, sed aures meae id non ferant, et nisi vehementer fallor, aut Claudius hic necessarium est aut praenomen is vel ille. igitur nisi Tacitus scripsit commotus de quasi cr. aut ille commotus hic, Claudii nomen abesse non potest. id dum idoneis libris docetur, monebo in lectione vulgata, quae est ipsa, ut opinor, e libris scriptis ducta est. reperi quidem ipse in G. EBN.

11. Rufius] sic recte e MR restituit Ryckius, ut ex aliis ms idem nomen restitutum est apud Sueton. Ner. 35; secutusque exemplum IGronovius. consentit G. ed pr ha-

rem fore disciplinam asseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiae militaris famae, gnarum tamen cuius sponte praeficeretur. suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingressi, qui mos sacerdotibus et sacris antiquitus concessus venerationem augebat feminae, quam imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit et coniugem et matrem

bet *Ruffus* h. 1, aliis modo *Rufius* modo *Ruffus*; quae varietas etiam apud Suetonium occurrit. ceterae edd omnes *Rufus*. [infra 13 45 et 16 17 *Ma rufi, rufus*; 15 71 et 16 17 extr. *rufius, rufrium*.] mox eadem ed pr *Burrus*, ut *Ma* *tacente Vet* et inscriptiones veteres et in aliis scriptoribus libri boni, non *Burrus*. itaque illam scripturam secutus sum. adde Castationem Obs. Dec. 5 8. Ern. B *Ruffius*.

5. et sacris] emendatio a libris est. nam valgata quid ineptius, et sacris *Druidibus*? qui nihil ad res moresque Romanos. ex qua voce tamen *Pitheos* (Advers. subsec. 1 5) acute *virginibus* faciebat. sacerdotes Vestales capio, sacra deos ipsos statuasque, quas pompa circensi traduci in carpentis moris fuit. de Vestalibus *Prudentius* in *Symm.* 2 1087: *fertur per medias ut publica pompa platens, pilento residens molli*. idemque de sacerdotibus feminis univere *Artemidorus* adsignificat 1 58, ubi curru in somaliis per urbem vehi, liberis mulieribus et virginibus bona sacerdotia ait portendere, scilicet quia id sacerdotum insigne. de diis aut consecratis *Suet. Claud.* 71: *matri carpentum, quo per circum duceretur*. idem *Cal.* 15: *matri circenses carpentumque instituit, quo in pompa traduceretur*. olim tamen commune fuisse videtur ut matronae vulgo carpentis uterentur ad sacra. *Ovidius Fast.* 1 619: *nam prius Aesonias matres carpenta vehabant. haec quoque ab Evandri dicta parente reor*. *Livius* 34 1: *ne mulier iuncto vehiculo nisi sacrorum publicorum causa veheretur*. sed exolevit scilicet ille mos, utique post repertus leotices. et

mansit saltem in veneratione sacerdotum decurumque. prima *Messalina* honorem hunc a senatu cepit. καὶ τῇ Μεσσαλλίνῃ, ait *Dio* 60 22, τὴν προσδραῖν, ἣν καὶ ἡ Διοῦτα ἐσχέκει, καὶ τὸ καρπέντω χρησθῆαι ἔδοσαν. et iuxta eam *Agrippina* nunc, de qua idem scriptor c. 33: καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλλίνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα διὸ καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τὸ καρπέντω ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρησθῆαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. posteaque etiam praefecti praetorio (*Cassiodor.* 6 3 in formula praef. praet. et *Symmachus* 10 dist. 17.) carpentis usi, et nisi *Vopisci* locus in *Aureliani* initio fallit, etiam praefecti urbis. et mos satis certus: haereo in *Corneliana* saltem lectuone. ait, in Capitolium ingredi carpento concessum *Agrippinae*. quid? in Capitolium tantum? vereor ut nimis angusto; et certe non ad exemplam *Messalinae*, quae etiam carpento mariti sui curum secuta triumphantis. denique *Dio* laxè ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ait, i. e. per festos omaes dies laetosque. nec tamen muto quidquam aut repono. carpenti formam veram erues ex numis *Agrippinae*; et qui differat a rheda, aliquid apud *Pausaniam* 5 9 in descriptione *Olympiae* ludorum. *Lips.* de usu carpentorum vide, quae contra *Lipsium* disputat *Ryckius* ad h. 1. pro mos *Ursius* malebat *honos*; quod verum puto. Ern.

Druidibus] vox reicula unde irrepperit, merito quaero. non enim fortuita est, nec a librario temere inculcata. Galli sane olim usi carpentis: scio, sed pugnae causa, non honoris; nec *Druides* soli, sed vulgus. suspicari licet (proinde ut

fuisse, unicum ad hunc diem exemplum est. inter quae praecipuus propugnator eius Vitellius, validissima gratia, aetate extrema (adeo incertae sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. is crimina maiestatis et cupidinem imperii obiectabat. praebuissetque aures Caesar, nisi Agrippinae minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igni interdiceret. hactenus Vitellius voluerat.

- 43 Multa eo anno prodigia evenere. insessum diris avibus
 10 Capitolium, crebris terrae motibus prorutae domus, ac dum
 latius metuitur, trepidatione vulgi invalidus quisque obritus.
 frugum quoque egestas et orta ex eo fames in prodigium
 accipiebatur. nec occulti tantum questus, sed iura reddentem
 Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque
 15 in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo
 infensos perripuit. quindecim dierum alimenta urbi, non
 amplius, superfuisse constitit; magnaue deum benignitate et
 modestia hiemis rebus extremis subventum. at Hercule olim

fracti hi libri sunt) scriptum hic ali-
 quid de Druidibus fuisse, quorum
 religionem nomenque, quantum in se
 fuit, Claudius sustulit, Seneca in
 Menippea Claudiana et Suetonio c.
 25 teste. etsi Plinio ad Tiberium
 id referre visum 30 4. *Tiberii
 Caesaris, inquit, principatus sustulit
 Druidas Gallorum et hoc genus va-
 tum medicorumque. sed Tiberium
 scilicet in urbe tantum sustulisse,
 Claudium in Gallia ipsa. Lips. ed
 pr non habet vocem Druidibus, quam
 primas edidit Puteolanus, quem ce-
 teri secuti sunt. est in BG et aliis
 apud Broterium. Enn.*

1. *unicum—exemplum*] inter Ro-
 manos dumtaxat. alias parum cauta
 affirmatio; sicut et illa Pliniana
 7 42, nisi restringas ad Graecos.
*una feminarum in omni aevq Lam-
 pido Lacedaemonia reperitur, quae
 regis filia, regis uxor, regis mater
 fuit.* nam apud Aegyptios aliosque
 barbaros sunt exempla. Lips.

8. *hactenus V. voluerat*] potuisset
 eum saevire in mortem eius: sed
 contentus hac quasi deportatione
 fuit. Lips. ante *ad pr interdicat*,

Puteolanus *interdiceretur*. correxit
 Rhenanus (e B). mox edd omnes
 ante Pichenam *proruptae* et *obri-
 tus*. et *accipiebantur* ante Rhema-
 num. Enn.

10. *proruptae* Ma*. Vct *prorutae*.*

15. *vi urgebant*] sic e Ma dedit
 Pichena. sic et ed pr habet: a ce-
 teris ante Pichenam *vi* abest. mox
 Ryckius recte restituit *infensos* cum
 IGronovio ex AMR. sic et ed pr
 habet. ceterae *infestos*. v. ad 6
 34. at eadem ed pr vitiose *prorup-
 tit*. Enn.

16. *xv dierum alimenta*] id est
 canon dierum 15. maius autem
 isto periculum sub Caio, cum 7
 aut 8 certe dierum cibaria tantum
 superfuisse Seneca notat ad Paulli-
 num 18. Lips.

18. *modestia hiemis*] ita caplo ut
 dicat modesta et quieta praeter so-
 litum hieme anni frumentum navibus
 subvectum; quod alias hieme advehi
 non moris. v. Suet. 18. haec scriptum
 codicum. alii tamen *modestum ur-
 bis* (ut G); alii *modestia hiemis*
 reponunt. male, male. Lips. *modestia*

Italia legionibus longinquas in provincias comméatus portabat; nec nunc infecunditate laboratur. sed Africam potius et Aegyptum exercemus, navibusque et casibus vita populi Romani permissa est.

44 Eodem anno bellum inter Armenios Hiberosque exortum Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum causa fuit. genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Graeca, concessu fratrum regnum adeptus; Hiberos Pharasmanes vetusta possessione, Armenios 10 frater eius Mithridates obtinebat opibus nostris. erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, et patrias artes edoctus, claraque inter accolae fama. is modicum Hiberiae regnum senecta patris detineri ferocius crebriusque iactabat quam ut cupidinem oc- 15 cultaret. igitur Pharasmanes iuvenem potentiae promptae, et studio popularium accinctum; vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, et Armeniam ostentare, pulsus Parthis datam Mithridati a semet memorando: sed vim differendam, et potiore dolum, quo incautum 20 opprimerent. ita Rhadamistus simulata adversus patrem discordia, tanquam novercae odiis impar, pergit ad patrum; multaue ab eo comitate in speciem liberum cultus primo-

*hiemis ed pr. ERN. subvenientum Ma *, tacente Vct. ed pr subveniendum. deinde Vct ad hercule.**

at hercule olim] querela, quae expressa videri possit ex illa Varrouiana de R. R. 2 pr: igitur, quod nunc intra murum fere patres familiae correperunt, et manus movere maluerunt in theatro ac circo quam in segutibus ac vinetis, frumentum locamus qui nobis advehant, qui caturi sumus, ex Africa et Sardinia. post bella certe civilia et fasum tantum sanguinis, Italiae inducta vastitas. Lucani ea in re sententias operae sit legere libro 7 passim. Lirs. mox ex I. reg. est a Rhenani codice. sine praepositione ed Puteolani cum seqq. at Ma et ed pr Italia reg. — portabat. mihi regionibus suspectam est. cur enim non potius dixisset ex Italia? arbitror Tacitum dedisse Italia (vel

ex Italia) legionibus — portabant vel portabatur. de legionibus certe non dubitandum. ita magis augeretur fecunditas Italiae et pristina copia; nec fere nisi ad exercitus frumentum exportatum. ERN. portabantur B.

5. *Q exortum est Parthisque ac. vulgatum melius. ERN.*

10. *farasmanis Ma. et radamistus, mox radamastus.*

15. *promptae] malo promptum. Lirs. Freinsheimius autem malebat properum e 4 59: clientes apiscendae potentiae properi: sed deinde tamen delabitur eo ut velit potius impotentiae promptae. mihi prior coniectura magis placet; nec tamen satisfacit. nam potentia vix satis apta huic loco: aptior foret audacia. prompta. si vulgatum verum est, intelligendum sic: qui facile prumperet ad potentiam usurpandam.*

res Armeniorum ad res novas illicit, ignare et ornante in-
 45 super Mithridate. reconciliationis specie assumpta regresus
 ad patrem, quae fraude confici potuerint, prompta nuntiat,
 cetera armis exsequenda. interim Pharasmanes belli causas
 5 confragit: praelianti sibi adversus regem Albanorum et Ro-
 manos auxilio vocanti fratrem adversatum, eamque iniuriam
 excidio ipsius ultum iturum. simul magnas copias filio tra-
 didit. ille irruptione subita territum exutumque campis Mi-
 thridaten compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac prae-
 10 sidio militum, quis Caelius Pollio praefectus, centurio Ca-
 sperius praeerat. nihil tam ignarum barbaris quam machi-
 namenta et astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae
 maxime gnara est. ita Rhadamistus frustra vel cum damno
 tentatis munitionibus obsidium incipit; et cum vis neglege-
 15 retur, avaritiam praefecti emeretur, obtestante Casperio ne
 socius rex, ne Armenia donum populi Romani scelere et pe-
 cunia verterentur. postremo quia multitudinem hostium Pollie,
 inasa patris Rhadamistus obtendebant, pactus indutias abeco-

mox ed pr *urgentibus*; quae vario-
 tas supra iam observata est. ENN.

1. *ornante insuper Mithridate.*] ita emendavi, nescio an recte. distinctione potius peccatum est, scribendumque *ornante* i. *Mithridate*, *reconciliationis specie* etc, sententia continuante. LIRS. vulgo *orante*; quod etiam [Ma et] mas apud Broterium habent, et ed pr dare voluit: sed viduum operarum prima praecedentis verbi syllaba repetita factum *ignorante*. distinctionem Lipsii habent ed pr, Puteolanus, Rivinus, Beoraldus et Alciatus sequente mox *regressusque*: sed copulam cum puncto praecedente sustulit Rhennanus; quod ceteri secuti sunt. ego, quod nunc est, verum puto. non solent Latini ablativos consequentiae his ponere in eodem periodo, nullis aliis verbis interpositis. paullo ante etiam G et ed pr in *spem liberum*. ENN.

*2. edd ante Rhennanum *regressusque*, tacente Vot.*

3. *quae — prompta*] ita emendavimus. male vulgo, *qua fraude confici potuerit, prompte nuntiat*.

sententia est: parata sibi promptaque quae ad fraudem spectant: cetera vim requirere. LIRS.

8. *eruptione*] an potius *irruptione*? Freinsheimius ait. defixos in solam Pichenae editionem habuit oculos: nam omnes Lipsianae, quas vidi, et antiquiores *irruptione*. Pichenam secutus et Gruterus, incuria magis, ut puto, quam consilio. Gronov. sic ed pr, Puteolanus etc. et tamen etiam in IFGronovii ed *eruptione* irru-
 psit, forte quia e Freinsheimiana facta est, in qua itidem *eruptione*. ENN.

17. *verterentur*] sic B apud Rhennanum et A. atque idem dare voluerunt MR et ed pr, in quibus est *utrerentur*. itaque id Tacito reddidi. secutus est nos Broterius. *vertere* dixit pro *evertere*, perdere. Virg. Aen. 1 24: *Tyrinus olim quae verteret arces*, ubi v. Burmann. addo & 810. noxter supra 3 54: *verci civitatem clamitabant*. vide etiam Drak. ad Silium 15 411. *venderetur* induxit Puteolanus, sed tamen e mas: nam sic etiam G exhibet. *scelere et pecunia vendere* non arbitror satis bene dici. ENN. *Vot

dit, ut nisi Pharasmanen bello absterruisset, Titum Um-
 46 dium Quadratum praesidem Suriae doceret quo in statu Ar-
 meniae forent. digressu centurionis velut custode exsolutus
 praefectus hortari Mithridaten ad sancendum foedus, con-
 iunctionem fratrum ac priorem aetate Pharasmanen et cetera
 necessitudinum nomina referens, quod filiam eius in matri-
 monio haberet, quod ipse Rhadamisto socer esset. non abnu-
 ere pacem Hiberos, quanquam in tempore validiores; et sa-
 tis cognitam Armeniorum perfidiam, nec aliud subsidii quam
 10 castellum commeatu egenum. ne dubitaret armis incruentas
 condiciones malle. cunctante ad ea Mithridate, et suspectis
 praefecti consiliis, quod pellicem regiam polluerat inque
 omnem libidinem venalis habebatur, Casperius interim ad
 Pharasmanen pervadit, utque Hiberi obsidio decedant expo-
 15 stulat. ille propalam incerta et saepius molliora respondens,

in Ma legi dicit *muterentur*; ipse
 contexit inde *muterentur*.*

1. *Vimidium*] V *Umidium*. ve-
 rum nomen *Numidium*. ex Io-
 sepho 20 6, qui vocat diserte
Νομίδιον Κοδράτων τῆς Συρίας
προστάρχοντα. sed et Plinius in epi-
 stolis non uno loco docet gentile
 nomen Quadratorum Numidium esse.
 ita 7 24 Numidia Quadratilla nemi-
 natur, 6 11 Numidius Quadratus ado-
 lescens. Lira. Ma *tacente Vct* et
 ed pr *tumidium*, quo decant etiam
 vestigia AR. vera scriptura est *T.*
Umidium, ut docuere Salmasius ad
 Spartiani Hadr. 15, Rupertus ad
 Reim. ep. 21, in primisque Span-
 hemius de V. et P. N. t. 2 p. 7,
 Norisius in Epoch. Syro-Maced.
 diss. 3 p. 183. clare ed pr [cum
 Ma] *Umidium* 13 8 et *Umidio* 9.
 sed 14 26 *Immidt*, ubi codices Vati-
 cani teste Norisio *Umidit* et Ma
Umidi. etiam G 13 9 *Amidius*; alibi
 mox *Vimidi*, mox *Namidi*. ita-
 que non dubitavi hoc nomen cum
 Gronovio hic reponere, ut in Iose-
 pho fecit Hudsons 20 6 et de Bell.
 Ind. 2 12 3. et sic etiam restimen-
 dum Plinio II. cc., ubi etiam qui-
 dam scripti *Umidi*, frustra repe-
 diante Cortio. adde Bentleium ad
 Hierat. Serm. 1 1 96, ubi pariter
 libri variant, *Vimidi*, *Namidi*,

Uvidius, *Unidius*, *Umidi*, *Umni-
 dius*, postremum defendente et illu-
 strante Bentleio. adde item viros
 doctos ad Var. R. R. 3 3, ubi
 vulgo *Immidius*, pro quo *Ummidius*
 legendum recte censent Scaliger, Ur-
 sinus, Bentleius. frustra igitur h. l.
Namidium et ceteris Taciti locis re-
 scripsit Ryckius. ceterum in inscripti-
 one vetere apud Norisium l. c. praesae-
 men C. tribuitur huic praesidi. ERM.
 3. foret Ma, *tacente Vct. ed pr
Armenia foret.*

custode exsolutus] quia silent
 omnes, compellor credere sic in-
 mas eos reperisse. alioqui si *custo-
 diae* in illis quoque, ut ante Rhe-
 nanum editi, blandiebatur magis
custodia. Gron. ed pr *custode*;
 quod Rhemanus restituit (e B). sic
 et G. ERM.

9. *cogitamus—perfidiam*] G *Vct* *co-
 gnita perfidia*. mox e MR cum
 Ryckio editi *subsidii*, ut mox c.
 15 initio pro *praesidi*. ERM.

10. *commeatu*] F *commeatus*,
 quod placuit viro docto in margine
 Gryphianae. mihi illa homoeotelen-
 ta non valde placent. ERM.

quam incruentas condiciones] *quam incruenta condicione*. at Grosle-
 tius rō *quam* deletum fit. Lira.
 appono calculum rō *quam* depon-
 tibis, sive coniectura est ea Gros-

sors aut virtus; temere, proviso; ob iram, ob praedam; iussu, et aliquando ignaris ducibus. ac praecipua Silurum pervicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Romani vox, ut quondam Sugambri excisi aut in Gallias traiecti forent, sita Silurum nomen penitus extinguendum. igitur duas auxiliares cohortes avaritia praefectorum incautius populantes intercepte; spoliaque et captivos largiendo ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cum taedio curarum fessus Ostorius concessit vita, laetis hostibus, tanquam ducem
 10 haud spernendum, etsi non praelium, at certe bellum ab-
 40 sumpsisset. at Caesar cognita morte legati, ne provincia sine rectore foret, Aulum Didium suffecit. is prope vectus non tamen integras res invenit, adversa interim legionis pugna cui Manlius Valens praeerat. auctaque et apud ho-
 15 stes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent, atque illo augente audita, ut maior laus compositis vel, si duravissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant; lateque persultabant, donec accursu Didii pellerentur. sed post captum Caractacum praecipuus scientia rei
 20 militaris Venutius, e Brigantum civitate, ut supra memoravi, fidusque diu et Romanis armis defensus, cum Cartimanduanam

Cort. ad Sall. Iug. 22. sed mox videtur legendum *et fugere*. rationem enim videtur reddere velle, cur, cum aequo Marte discesserint, tamen postea se victores crediderint. in tali re noster copula *et* utitur. fugere sane hostes, inquit, sed tamen tenni damno. etc. ERM.

1. *provisa*] verius *provisu*. LRS. Ma *Vct tacente* *proviso*, quod recepit recte Pichena. ERM.

2. *ac*] rectius coniunctionem abfuturam putat Freinshemius. si quid mutandum, malim *at*, quod hic aptissimum fore facile omnes sentiant. ERM.

4. Ferretus in notis hic *exciti*; et Ursinus pro correctione Faerni laudat *excisi*. at in omnibus editis *meis excisi* reperi. et posset *exciti* defendi. nam Sugambri proprie non deleti, sed suis sedibus *exciti* in Galliam traducti sunt; estque id fere proprium in ea re verbum. sed

gens excisa dici potest, cum nota sedibus suis aliis immiscetur, ut nomen proprium habere desinat. et sic h. l. capiendum. ERM.

aut Ma: vulgo *et*. *ante Lipsium ut, tacente Vct.*

16. *illo augente*] IF Gronovius coniecit *ille augere*, non probante filio. ex ratione oppositionis debebat esse *ipso augente*. et hostes augebant, et dux ipse res auctas perscripserat Romam. ERM.

compositis] indicavi deesse olim aliquid. male. scribe tantum *compositis*; et sententia liquida erit. LRS. id postea recte receptum, quamquam obloquitur IF Gronovius. quorum enim referetur commode *duravissent*, si ante singularis est? ERM.

20. *Iugantum*] legit *Brigantum* Rodolphus. et sane ex H. 3 45 ita apparet. nam quod hic ait supra se retulisse, non lego id quidem in his libris. LRS. sed pr [ut

reginam matrimonio teneret, mox orto discidio et statim bello etiam adversus nos hostilia induerat. sed primo tantum inter ipsos certabatur, callidisque Cartimandua artibus fratrem ac propinquos Venutii intercepit. inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne feminae imperio subderentur. valida et lecta armis iuventus regnum eius invadunt. quod nobis praevium; et missae auxilio cohortes acre praelium fecere, cuius initio ambiguo finis laetior fuit. neque dispari eventa pugnatam a legione cui Caesius Nasica praeerat. nam Didius senectate gravis, et multa copia honorum, per ministros agere et arcere hostem satis habebat. haec, quamquam a duobus [Ostorio Didioque] proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne divisa haud perinde ad memoriam sui valerent. ad temporum ordinem redeo.

41 Tiberio Claudio quintum Servio Cornelio Orfito consulibus virilis toga Neroni maturata, quo capeasendae rei pu-

BMa] *evigantum*. an id factum e *Brigantum*? sed e reliqua illius libri ratione colligo operas dare voluisse aut debuisse e *Iugantum*, quod omnes ceteri habent *tacente Vct* et G. v. ad c. 16. veteres edd et mss mox *Venutius* omnes. quis primus *Venusius* dederit, nescio. sed sic libri H. l. c. Ern.

1. *discidio* et hic scribendum censeo. Gron. sic AMa *tacente Vct* et ed pr. *discidio* est a Puteolano invecum. Ern.

5. *ne feminae imp. subd.*] vereor, Tacite, ut mens tibi praesens. in tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cum haec scripsisti. numquid illis ignominiosum subdi feminae? te igitur audi. *solutum quidem Britannis feminarum ductu bellare*. quod clare testatur Boadicea sua 14 35. Lips.

12. *Ostorio Didioque*] nomina haec a glossa quadam adiecta putat Freinshemius. mox rō *nunc* abest a Ma et deleri volebat IGronovius. cum in omnibus editis esse dicit, fallitur. non habet Puteolani ed et Rivii. abest et a BG. itaque delevi. vulgo: *nunc ad temp.* Ern.

13. *proinde* Ma *et ed pr, ta-

cente Vct,* et h. l. et c. 60, 13 47, 15 44. id rectius legatur c. 41.

15. *Orfito*] huius consulatus, collega Claudio, notatur etiam inscriptione apud Fabretum p. 473, ubi ei idem quod h. l. nomen tribuitur. male quidam vocant *Sergium*, alii etiam *Scipionem*, ut in Fastis Pavinii et Almeloveenii. nomen *Scipionis* ductum putant e Dione. sed bene docet Fabretus (in Descript. lacus Fucini memb. 2.) indicem consulum libri 60 Dionis a Leuclavio consarcinatum utranque e Xiphilino. Ern.

16. *bene maturata*. non enim ex rita populi Romani debebatur ante expletum annum XIV. at ipse ineunte capit. Tertull. de anima 38: *iura civilia abhinc* (id est a XIV anno) *agendis rebus attemptant*. idem de virginib. veland. 11: *ethnici feminas quidem a duodecim annis, masculos vero a duobus amplius ad negotia mittunt*. nec alius sententiae illud Cornelli infra 13 15: *turbatus his Nero, et propinquo iam die quo quartumdecimum aetatis annum Britannicus explebat*. nota, quod ait, explebat, quia tunc referendus in viros, et ideo ab eo

metus. vetus Horatii interpres indicatum id voluit, dum scribit *nobiles pueros praetexta veste sub disciplina usque ad annum decimumquintum usos*, scilicet quia tunc toga eam matabant virili. hoc verum est. nec velim pendere ultra viros dictos in tirocinii legitimo die. nam quod Augustus aliiq[ue] serius ceperint togam, ab alia quavis causa fait, non a lege aut more. Lirs. de Augusto fefellerunt Lipsium verba Suetonii c. 8 vulgo corrupta: *decimum annum agens aviam Iuliam defunctam pro concione laudavit, quadriennio post virili toga sumpta*. sed sic iubent ex Nicolao Damasceno Florida in Exc. ap. Constant. Porph. p. 474: *ὅτι Καῖσαρ περὶ ἐννέα ἐτὴ μάλιστα γεγωνὼς θαυμά τε οὐ μικρὸν παρέσχε Ρωμαίοις, ψύσεως ἀκρότητα δηλώσας ἐν τοιαύτῃ ἡλικίᾳ, καὶ ὅπου τοῖς ἀνδράσι πολὺς ἐγγίνεται θόρυβος, ἐν πολλῷ ὁμίλῳ δημηγορήσας, nempe ἀποθανοίσης αὐτῷ τῆς τιτ-θῆς. μοχ κατέβριμεν δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν περὶ ἐτὴ μάλιστα γεγωνὼς τεσσαρεσκαίδεκα, ὥστε ἀποθῆσθαι μὲν αὐτὸν ἤδη τὴν περιπόρουρον ἑσθῆτα, ἀναλαβεῖν δὲ τὴν καθαρὰν, σύμβολον αὖσαν τῆς εἰς ἀνδρίας ἑγγραφῆς. atque ita penes utrumque scribendum recte iudicavit Henricus Valesius ad h. l. neque aliter legas suadeo apud Quintil. 12 6: *Caesar Augustus decem natus annos aviam pro rostris laudavit*; etsi vulgo ibi quoque *duodecim*. corrigenda et Vita Virgilii: *initia aetatis Cremonae egit usque ad virilem togam, quam XVII anno natali suo accepit, iisdem illis consulibus quibus erat natus*. repone quam *quintodecimo natali suo accepit*. nam consules illi, Cn Pompeius Magnus M Licinius Crassus, fuerunt primum a. n. c. 683, iterum 698. Capitolinus Marco 4: *virilem togam sumpsit quinto decimo aetatis anno*. Augustus Buchnerus cum ad Plinii Ep. 2 14 (*qui nuper togas sumpserunt*) observat describi septendecim annorum aetatem, quod sexdecim annos nati togam puram praetexta posita sumerent, vulgarem secutus est errorem Manutiorum, Sigonii,*

aliorum, ex quibus Aldus in Quaesitis 3 1 Ciceroni filio datam in exitu sexti decimi anni togam virilem scribit, qui natus fuerit Cotta et Torquato consulibus. atqui Lilio Caesare C Marcio Figulo natum scribit ipse ad Atticum 1 2, h. e. a. u. c. 689. tirocinium autem eius fait Lentulo et Marcello consulibus a. u. c. 704, h. e. quinto-decimo. idem perperam accipit quod est apud Ovidium Fast. 3 771, quasi velit ille pueris non expectato aetatis anno XVI per unum solummodo diem Baccho dicatam toga pura uti licuisse. nam *quare toga libera detur*, est quare dari soleat, non in istum diem modo sed in perpetuum, tum cum in viros transcribuntur; et *pueris* est, qui adhuc praetextam gesserunt. Petrus Servius in Iuvenilibus Feriis argumentum firmissimum censet, quod legimus apud Valerium Max. 3 4 4, a MCotta, quo die togam virilem sumpsit, ut e Capitolio descendit, postulatam Carbonem: *minorem autem septem et decem annis praetor postulare vetat* l. 1 § 3 D. de postul. id mihi nullius ponderis videtur: facile namque legibus annariis aut eximia virtus aut gratia illustris solvitur. quem et vehementer falli pnto in verbis Cic. pro Caelio 5: *nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus*. nam, inquit, praetexta puerilis non adeo dimissa ac protracta erat ut brachio eam colligi oporteret; virilis autem cum longius deflueret, latius pateret, ac multum laciniosa esset, brachio manique colligenda erat, haec somnia mera; nec minus, quae inde colligit, vere, cum sumeretur toga, una brachio cohibitam, quasi *cohibere brachium toga* nihil sit aliud quam togam liberam indinere; et olim statum annum eius sumendae fuisse, postea incertum. Cicero enim significat primo post sumptam togam anno puberes modestiae specimen dedisse cohibito intra togam dextro brachio neque exserto; quali cum semper esset Cethegus, ferocior habitus est, et mernit illud Lucani 2 543: *exsertique manus vesana*

blicae habilis videretur. et Caesar adulationibus senatus libens cessit, ut vicesimo aetatis anno consulatum Nero iniret, atque interim designatus proconsulare imperium extra urbem haberet ac princeps iuventutis appellaretur. additum nomine eius donativum militi, congiarium plebei. et ludicro circensium, quod acquirendis vulgi studiis edebatur, Britannicus in praetexta, Nero triumphali cum veste travecti sunt. spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusque praesumeret. simul, qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis causis, et alii per speciem honoris. etiam

Cethegi. olim autem particula obliquam habet insectationem temporum, quam sublatus haud quidem, multo tamen solutior iste mos esset, crescente in dies licentia et lascivia inventus. sic igitur habendum, non xvi aut xvii, non incertum omnino atque arbitrium, sed quantum decimum solemnem ac legitimum tirocinii annum fuisse, nisi quae cum gravis causa proferret; quod raro fiebat inter bonos ac pios propter avida vota parentum; quemadmodum qui rem publicam capessere, annum petitionis non obire metuebant. GRON. annum aetatis xiv tum absolutum fuisse tempus togae virilis sumendae, non modo sub imperatoribus, sed etiam ante, late docet Dodwellius in Prael. Camden. prael. 5, ubi etiam Damasenum audiendum putat. adde Ryckium ad h. l. ERN.

2. *libens* est in G et ed pr. sed Puteolani ed habet *liberis*, vitio, ut puto, operarum; quod propagatum ad Rhenanum, in cuius ed totum verbum desideratur, nec esse dicit in codice suo: corrigit tamen *libens* in notis. abest etiam ab ed Aldi, Gryphii. Lipsius restituit *libens* tacitus. ERN. *Vt *libens*, sed G *libetis*.*

xx aet. anno] decretum frustra. consulatum enim inuit decimo septimo aetatis anno, sed iam princeps et legum securus. LIPS.

3. *proconsulare imperium*] initium fastigii Caesaribus; quod ea mente etiam Germanico tributum fuit l 14,

LIPS. ubi vide et de *principe iuventutis* ad c. 5. *extra urbem* proconsulari imperio additur etiam apud Capitolin. Aurel. 6. igitur recte Ryckius hinc refellit Salmasium, qui in Capitolino verba *extra urbem* pro supervacuis deleri volebat. in eo fallitur, quod non satis credit Salmasio proconsulare imperium non nisi extra urbem fuisse, motas exemplis eorum qui a Tiberio quamquam provinciis datis, tamen in urbe retinebantur. nam hoc praeter morem factum. Salmasius verum dixit. noster l 14 propterea proconsulare imperium non postulatam Druso dicit, quia consul designatus praesensque fuerit. ERN.

5. *plebei* M^a: valgo *plebi*.

7. *triumphali*] vitiosum esse non dubitari potest. utrum legendam *triumphali in* vel *cum veste*, ut Freinshemio placet, an *triumphantium*, ut Acidaliq visum, incertum. sed posterius tamen malim. Liv. 5 41: *quae augustissima vestis triumphantis. triumphali veste* correctum est in ed Gryphii, et citat Lipsius in ep. ad Nicolaum Florentinum apud Modium ad Liv. 31 11, ubi etiam de vestitu triumphantium agitur. vestes triumphales toga picta et tunica palmata. v. Ruben R. V. 1 21. ERN.

transvecti vulgo, et 14 29 *transmiscere*.

9. *simul qui*] sic e Mª Pichena, quod secuti sunt poster. sic et G, ed pr, Puteolanus, *simulque qui est* &

libertorum si quis incorrupta fide, depellitur tali occasione. obvii inter se Nero Britannicum nomine, ille Domitium salutavere. quod ut discordiae initium Agrippina multo quaestus ad maritum defert: sperni quippe adoptionem, quaeque censuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari; ac nisi pravitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. commotus is quasi criminibus optimum quemque educatorem filii exsilio ac morte afficit, datosque a 42 noverca custodiae eius imponit. nondum tamen summa mo-
10 liri Agrippina audebat, ni praetoriarum cohortium cura exsol-
verentur Lusius Geta et Rufius Crispinus, quos Messalinae memores et liberis eius devinctos credebat. igitur distrahi cohortes ambitu duorum, et si ab uno regerentur, intentio-

Beroaldo. ed pr etiam miserebantur, ut G. ERM. ^{*remotis} Vct et ed pr.*

1. *tali occasione obvii*] quae haec occasio? non enim praecessit; nec ad circenses velle referri. at tu distingue, *depellitur, tali occasione. obvii inter se* etc. removendi enim ministros fidiore occasio nata ex hoc, quod denarrat, facto. LIRS.

5. *iusserit populus*] rogata enim lex fuit, qua in familiam Claudiam et nomen Neronis transiret, ut ait supra 26. LIRS.

6. *infensa docentium*] ita accipio, quasi dicat magistros eos esse ad iras et offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex *impensa* praefert, quod magis approbo: i. e. grandis, immodesta. LIRS. intelligit editionem primam quam vocare soleo. sed *infensa* verum esse contextus facile vincit: arceri vult homines praves, qui infensum illum animum et infensa dicta inspirarent Britannico. ERM.

7. *is Ma**, tacente Vct*: vulgo *his* addito, post *criminibus, Claudius.*

quasi criminibus] Freinshemius suspectam sibi hanc lectionem factam ait ex eo quod Veueta ed (i. e. Puteolani vel Rivii) habeat *quamquam*, id falsum est. nam *tamquam*, ut GO, exhibet. ceterae omnes *quasi*. *quasi crimina* putant, ficta; quod genus loquendi illustrat Barm. ad Ovid. Art. Am. 1 420.

sed mihi prope melius videtur *is* intelligere. his non aliter commotus est Claudius, quam si crimina vera essent, quod Agrippina dixerat impulsu libertorum a Britannico *Domitium* vocatam Neronem. atque *is* etiam in ceteris locis, quae afferri soleat, *id quasi* explicari posse arbitror: nec necesse esse ut praedictivo *fictus* positum putetur. ERM.

Claudius] suspectam huius nominis interpositionem faciant libri, a quibus plane abest, MSS, AMR et alii, ed pr. primus Puteolanus, quod sciam, addidit *Claudius*, quom omnes postea secuti sunt. IGronovius igitur putabat delendum id nomen. referendumque verbum *commotus* ad *maritus*, sed aures meae id non ferunt, et nisi vehementer fallor, aut *Claudius* hic necessarium est aut pronomen *is* vel *ille*. igitur nisi Tacitus scripsit *commotus is quasi cr.* aut *ille commotus his*, Claudii nomen abesse non potest. id dum idoneis libris docetur, monebo in lectione vulgata, quae et ipsa, ut opinor, e libris scriptis ducta est. repori quidem ipse in G. ERM.

11. *Rufius*] sic recte e MR restituit Ryckius, ut ex aliis MSS idem nomen restitutum est apud Sueton. Ner. 35; *acutusque exemplum* IGronovius. consentit G. ed pr ha-

rem fore disciplinam asseverante uxore, transfertur regimen cohortium ad Burrum Afranium, egregiae militaris famae, gnarum tamen cuius sponte praeficeretur. suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingressi, qui mos sacerdotibus et sacris antiquitus concessus venerationem augebat feminae, quam imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit et coniugem et matrem

bet *Ruffus* h. 1, aliis modo *Rufius* modo *Ruffus*; quae varietas etiam apud Suetonium occurrit. ceterae edd omnes *Rufus*. [infra 13 45 et 16 17 *Ma rufi, rufus*; 15 71 et 16 17 extr. *rufius, rufrium*.] mox eadem ed pr *Burrus*, ut *Ma* *tacente Vet* et inscriptiones veteres et in aliis scriptoribus libri boni, non *Burrhus*. itaque illam scripturam secutus sum. adde Castalionem Oha. Dec. 5 8. Ern. B *Ruffius*.

5. et sacris] emendatio a libris est. nam vulgata quid ineptius, et *sacris Druidibus*? qui nihil ad res moresque Romanos. ex qua voce tamen *Pisibos* (Advers. subsec. 1 5) neote *virginibus* faciebat. sacerdotes Vestales capto, sacra deos ipsos statuasque, quas pompa circensai traduci in carpentis moris fuit. de Vestalibus Prudentius in Symm. 2 1067: *fertur per medias ut publica pompa plateas, pülento residens molli*. idemque de sacerdotibus feminis univ. Artemidorus adsignificat 1 38, ubi curra in somniis per urbem vehi, liberis mulieribus et virginibus bona sacerdotia ait portendere, scilicet quia id sacerdotum insigne. de diis aut consecratis Suet. Claud. 71: *matri carpentum, quo per circum duceretur*. idem Cal. 15: *matri circenses carpentumque instituit, quo in pompa traduceretur*. olim tamen commune fuisse videtur ut matronae vulgo carpentis uterentur ad sacra. Ovidius Fast. 1 619: *nam prius Ausonias matres carpenta vehabant*. haec quoque ab *Evandri* dicta parente reor. Livius 34 1: *ne mulier iuncto vehiculo nisi sacrorum publicorum causu veheretur*. sed exolevit scilicet ille mos, utique post repertas locitices. et

mansit saltem in veneratione sacerdotum deorumque. prima Messalina honorem hunc a senatu cepit. καὶ τῇ Μεσσαλλῇ, ait Dio 60 22, τὴν προσεδίωκεν, ἣν καὶ ἡ Λιουῖα ἐσχίκει, καὶ τὸ καρπέντι χρῆσθαι ἔδωκεν. et iuxta eam Agrippina nunc, de qua idem scriptor c. 33: καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλλίνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα διὰ καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τὸ καρπέντι ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. posteaque etiam praefecti praetorio (Cassiodor. 6 3 in formula praef. praet. et Symmachus 10 dist. 17.) carpentis usi, et nisi Vopisci locus in Aureliani initio fallit, etiam praefecti urbis. et mos satis certus: haereo in Cornelia saltem lectibne. ait, in Capitolium ingredi carpento concessum Agrippinae. quid? in Capitolium tantum? vereor ut nimis anguste; et certe non ad exemplum Messalinae, quae etiam carpento mariti sui currum secuta triumphantis. denique Dio laxè ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ait, i. e. per festos omnes dies laetosque. nec tamen nullo quidquam aut repono. carpenti formam veram erues ex numis Agrippinae; et qui differat a rheda, aliquid apud Pausaniam 5 9 in descriptione Olympiae ludorum. Lips. de usu carpentorum vide, quae contra Lipsium disputat Ryckius ad h. l. pro mos Urinae malebat honos; quod verum puto. Ern.

Druidibus] vox reicala unde irrepsit, merito quaero. non enim fortuita est, nec a librario temere inculcata. Galli sane olim usi carpentis: scio, sed pugnae causa, non honoris; nec Druides soli, sed vulgus. ~~quod~~ licet proinde ut

fuisse, unicum ad hunc diem exemplum est. inter quae praecipuus propugnator eius Vitellius, validissima gratia, aetate extrema (adeo incertae sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. is crimina maiestatis et cupidinem imperii obiebat. praebuissetque aures Caesar, nisi Agrippinae minis magis quam precibus mutatus esset, ut accusatori aqua atque igni interdiceret. hactenus Vitellius voluerat.

- 43 Multa eo anno prodigia evenere. inessum diris avibus
 10 Capitolium, crebris terrae motibus prorutae domus, ac dum
 latius metuitur, trepidatione vulgi invalidus quisque obtriti.
 frugum quoque egestas et orta ex eo fames in prodigium
 accipiebatur. nec occulti tantum questus, sed iura reddentem
 Claudium circumvasere clamoribus turbidis, pulsumque
 15 in extremam fori partem vi urgebant, donec militum globo
 infensus perripuit. quindecim dierum alimenta urbi, non
 amplius, superfuisse constitit; magnaue deum benignitate et
 modestia hiemis rebus extremis subventum. at Hercule olim

fracti hi libri sunt) scriptum hic aliquid de Druidibus fuisse, quorum religionem nomenque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippea Claudiana et Suetonio c. 25 teste. etsi Plinio ad Tiberium id referro visum 30 4. Tiberii Caesaris, inquit, principatus sustulit *Druidas Gallorum et hoc genus vatium medicorumque*. sed Tiberium scilicet in urbe tantum sustulisse, Claudium in Gallia ipsa. Lips. ed pr non habet vocem *Druidibus*, quam primus edidit Puteolanus, quem ceteri secuti sunt. est in BG et aliis apud Broterium. ENN.

1. *unicum—exemplum*] inter Romanos dumtaxat. alias parum cauta adfirmatio; sicut et illa Pliniana 7 42, nisi restringas ad Graecos. una *feminarum in omni aeco Lampido Lacedaemonia reperitur, quae regis filia, regis uxor, regis mater fuit*. nam apud Aegyptios aliosque barbaros sunt exempla. Lips.

8. *hactenus V. voluerat*] potuisset enim saevire in mortem eius: sed contentus hac quasi deportatione fuit, Lips. ante ed pr *interdicat*,

Puteolanus *interdiceretur*. correxit Rhenanus (e B). mox edd omnes ante Pichenam *proruptae et obtritis*. et *accipiebantur* ante Rhenanum. ENN.

10. *proruptae* Ma*, Vct *prorutae*.*

15. *vi urgebant*] sic e Ma dedis Pichena. sic et ed pr habet: a ceteris ante Pichenam *vi* abest. mox Ryckius recte restituit *infensus* cum IGronovio ex AMR. sic et ed pr habet. ceterae *infestos*. v. ad 6 34. at eadem ed pr vitiose *prorupit*. ENN.

16. *xv dierum alimenta*] id est canon dierum 15. maius autem isto periculum sub Caio, cum 7 aut 8 certe dierum cibaria tantum superfuisse Seneca notat ad Paullinum 18. Lips.

18. *modestia hiemis*] ita capio ut dicat modesta et quieta praeter volitum hieme anni frumentum navibus subvectum; quod alias hieme advecti non moris. v. Suet. 18. haec scriptura codicum. alii tamen *modestia urbis* (ut G), alii *modestia hiemis* reponunt. male, male. Lips. *modestia*

Italia legionibus longinquas in provincias comméatus portabat; nec nunc infecunditate laboratur. sed Africam potius et Aegyptum exercemus, navibusque et casibus vita populi Romani permissa est.

- 44 Eodem anno bellum inter Armenios Hiberosque exortum Parthis quoque ac Romanis gravissimorum inter se motuum causa fuit. genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Graeca, concessu fratrum regnum adeptus; Hiberos Pharasmanes vetusta possessione, Armenios 10 frater eius Mithridates obtinebat opibus nostris. erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decora proceritate, vi corporis insignis, et patrias artes edoctus, claraque inter accolae fama. is modicum Hiberiae regnum senecta patris detineri ferocius crebriusque iactabat quam ut cupidinem oc- 15 cultaret. igitur Pharasmanes iuvenem potentiae promptae, et studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, et Armeniam ostentare, pulsus Parthis datam Mithridati a semet memorando: sed vim differendam, et potiore dolum, quo incautum 20 opprimerent. ita Rhadamistus simulata adversus patrem discordia, tanquam novercae odiis impar, pergit ad patrum; multaue ab eo comitate in speciem liberum cultus primo-

*hiemis ed pr. ENN. subvenientum Ma **, tacente Vct. ed pr *subvenientum*. deinde Vct ad *hercule*.*

at hercule olim] querela, quae expressa videri possit ex illa Varroniana de R. R. 2 pr: igitur, quod nunc intra murum fere patres familiae correpserunt, et manus movere maluerunt in theatro ac circo quam in segitibus ac vinetis, frumentum locamus qui nobis advehant, qui saturi fiamus, ex Africa et Sardinia. post bella certe civilia et fasum tantum sanguinis, Italiae inducta vastitas. Lucani ea in re sententias operae sit legere libro 7 passim. Lirs. mox ex I. reg. est a Rhenani codice. sine praepositione ed Puteolani cum seqq. at Ma et ed pr *Italia reg.* — portabat. mihi regionibus suspectum est. cur enim mox potius dixisset ex Italia? arbitror Tacitum dedisse Italia (vel

ex Italia) legionibus — portabant vel portabatur. de legionibus certe non dubitandum. ita magis augeretur fecunditas Italiae et pristina copia; nec fere nisi ad exercitus frumentum exportatum. ENN. portabantur B.

5. Q. exortum est Parthisque ac. vulgatum melius. ENN.

10. pharasmanis Ma, et radamistus, mox radamastus.

15. promptae] malo promptum. Lirs. Freinshemius autem malebat *properum* e 4 59: *clientes apiscendae potentiae properi*: sed deinde tamen delabitur eo ut velit potius *impotentiae promptae*. mihi prior coniectura magis placet; nec tamen satisfacit. nam potentia vix satis apta huic loco: aptior foret *audacia prompta*. si vulgatum verum est, intelligendum sic: qui facile irumperet ~~substantivum~~ usurpandam.

res Armeniorum ad res novas illicit, ignare et ornante in-
 45 super Mithridate. reconciliationis specie assumpta regressus
 ad patrem, quae fraude confici potuerint, prompta nuntiat,
 cetera armis exsequenda. interim Pharasmanes belli causas
 5 confingit: praelianti sibi adversus regem Albanorum et Ro-
 manos auxilio vocanti fratrem adversatum, eamque iniuriam
 excidio ipsius ultum iturum. simul magnas copias filio tra-
 didit. ille irruptione subita territorium exutumque campis Mi-
 thridaten compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac prae-
 10 sidio militum, quis Caelius Pollio praefectus, centurio Ca-
 sperius praeerat. nihil tam ignarum barbaris quam machi-
 namenta et astus oppugnationum: at nobis ea pars militiae
 maxime gnara est. ita Rhadamistus frustra vel cum damno
 tentatis munitionibus obsidium incipit; et cum vis neglege-
 15 retur, avaritiam praefecti emeretur, obtestante Casperio ne
 socius rex, ne Armenia donum populi Romani scelere et pe-
 cunia verterentur. postremo quia multitudinem hostium Pollis,
 inssa patris Rhadamistus obtendebant, pactus indutias aboco-

mox ed pr *urgentibus*; quae vario-
 tas supra iam observata est. Ean.

1. *ornante insuper Mithridate.*] ita emendavi, nescio an recte. distinctione potius peccatum est, scribendumque *ornante i. Mithridate, reconciliationis specie* etc., sententia continuante. Lira. vulgo *ornante*; quod etiam [Ma et] mas apud Broterium habent, et ed pr dare voluit: sed vitium operarum prima praecedentis verbi syllaba repetita factum *ignorante*. distinctionem Lipsii habent ed pr, Puteolanus, Rivinus, Boeroaldus et Alciatus sequente mox *regressusque*: sed copulam cum puncto praecedente sustulit Rhennanus; quod ceteri secuti sunt. ego, quod nunc est, verum puto. non solent Latini ablativos consequentiae his ponere in eadem periodo, nullis aliis verbis interpositis. paullo ante etiam G et ed pr in *speciem liberum*. Ean.

*2. edd ante Rhennanum *regressusque*, tacente Vot.*

3. *quae — prompta*] ita emendavi. male vulgo, *qua fraude confici potuerit, prompte nuntiat.*

sententia est: parata sibi promptaque quae ad fraudem spectent: cetera vim requirere. Lira.

8. *eruptione*] an potius *inruptione*? Freinshemius ait. defixos in solam Picheneae editionem habuit oculos: nam omnes Lipsianae, quas vidi, et antiquiores *inruptione*. Pichenam secutus est Gruterus, incuria magis, ut puto, quam consilio. Gron. sic ed pr, Puteolanus etc. et tamen etiam in IFronovii ed *eruptione* irru-
 17. *verterentur*] sic B apud Rhennanum et A. atque idem dare voluerunt MR et ed pr, in quibus est *aderentur*. itaque id Tacito reddidi. secutus est nos Broterius. *vertere* dixit pro evertere, perdere. Virg. Aen. 1 24: *Tyrias olim quae verteret arces*, ubi v. Barmann. addo 5 810. *nostrae supra* 3 54: *veriti civitatem clamitabant*. vide etiam Drak. ad Sillum 15 411. *verderetur* induxit Puteolanus, sed tamen e mas: nam sic etiam G exhibet. *occlere et pecunia vendere* non arbitror satis bene dici. Ean. *Vot

dit, ut nisi Pharasmanen bello absterruisset, Titum Um-
 46 dium Quadratum praesidem Suriae doceret quo in statu Ar-
 meniae forent. digressu centurionis velut custode exsolutus
 praefectus hortari Mithridaten ad sanciendo foedus, con-
 iunctionem fratrum ac priorem aetate Pharasmanem et cetera
 necessitudinum nomina referens, quod filiam eius in matri-
 monio haberet, quod ipse Rhadamisto socer esset. non abnu-
 ere pacem Hiberos, quanquam in tempore validiores; et sa-
 tis cognitam Armeniorum perfidiam, nec aliud subsidii quam
 10 castrum commeatu egenum. ne dubitaret armis incruentas
 condiciones malle. cunctante ad ea Mithridate, et suspectis
 praefecti consiliis, quod pellicem regiam polluerat inque
 omnem libidinem venalis habebatur, Casperius interim ad
 Pharasmanen pervadit, utque Hiberi obsidio decedant expo-
 15 stulat. ille propalam incerta et saepius molliora respondens,

in Ma legi dicit *muterentur*; ipse
 coniecit inde *mutarentur*.*

1. *Uvinidius*] V *Umidium*. ve-
 rum nomen *Numidium*. ex Io-
 sepho 20 6, qui vocat diserte
Νομισιδιον Κοδρατον της Σαπρας
προεστηχοντα. sed et Plinius in epi-
 stolis non uno loco docet gentile
 nomen Quadratorum Numidium esse.
 ita 7 24 Numidia Quadratilla nomi-
 natur, 6 11 Numidius Quadratus ado-
 lescens. Lips. Ma *tacente Vct* et
 ed pr *ummidium*, quo decunt etiam
 vestigia AR. vera scriptura est *T.*
Umidium, ut docuere Salmasius ad
 Spartiani Hadr. 15, Rupertus ad
 Reines. ep. 21, in primisque Span-
 hemius de V. et P. N. t. 2 p. 7,
 Norisius in Epoch. Syro-Maced.
 diis. 3 p. 183. clare ed pr [cum
 Ma] *Umidium* 13 8 et *Umidio* 9.
 sed 14 26 *Immidii*, ubi codices Vati-
 cani teste Norisio *Umidii* et Ma
Umidii. etiam G 13 9 *humidius*; alibi
 mox *Vinidius*, mox *Numidius*. ita-
 que non dubitavi hoc nomen cum
 Gronovio hic reponere, ut in Iosepho
 fecit Hudsonus 20 6 et de Beil.
 Ind. 2 12 3. et sic etiam restituen-
 dum Plinio ll. oc., ubi etiam qui-
 dam scripti *Umidius*, frustra repu-
 diante Cortio. adde Bentleium ad
 Horat. Serm. 1 1 96, ubi pariter
 libri variant, *Vinidius*, *Numidius*,

Uvidius, *Unidius*, *Umidius*, *Umni-
 dius*, postremum defendente et illu-
 strante Bentleio. adde item viros
 doctos ad Var. R. R. 3 3, ubi
 vulgo *Immidius*, pro quo *Umidius*
 legendum recte censent Scaliger, Ur-
 sinus, Bentleius. frustra igitur h. l.
Numidium et ceteris Taciti locis re-
 scripsit Ryckius. ceterum in inscripti-
 one vetere apud Norisium l. c. praene-
 men C. tribuitur huic praesidi. EAN.

3. *foret* Ma, *tacente Vct. ed pr
Armenia foret.*

custode exsolutus] quia silent
 omnes, compellor credere sic in
 mus eos reperisse. alioqui si *custo-
 diae* in illis quoque, ut ante Rhe-
 manum editi, blandiebatur magis
custodia. Gron. ed pr *custode*;
 quod Rhomanus restituit (e B). sic
 et G. EAN.

9. *cogitam—perfidiam*] G *Vct* co-
 gnita *perfidia*. mox e MR cum
 Ryckio editi *subsidii*, ut mox c.
 15 initio pro *praesidi*. EAN.

10. *commeatu*] F *commeatus*,
 quod placuit viro docto in margine
 Gryphianae. mihi illa homoeoteleuta
 non valde placeant. EAN.

quam incruentas condiciones]
 ego *incruenta condicione*. at Grono-
 tius id *quam* deletum it. Lips.
 appono calculum id *quam* delem-
 tibus, sive est

secretis nuntiis monet Rhadamistum oppugnationem quoque modo celerare. augetur flagitii merces, et Pollio occulta corruptione impellit milites ut pacem flagitarent seque praesidio abituros minitarentur. qua necessitate Mithridates diem
 47 locumque foederi accepit, castelloque egreditur. ac primo Rhadamistus in amplexus eius effusus simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. adiicit ius iurandum, non ferro, non veneno vim allaturum. simul in lucum propinquum trahit, provisum illic sacrificium imperatum dictans, 10 ut dis testibus pax firmaretur. mos est regibus, quotiens in societatem coeant, implicare dexteras pollicesque inter se

lotii (in Syll. Burm. t. 1 p. 350) et Gruteri; et multo magis, si verum est quod iacit Ursinus, inventos libros veteres qui particulam damnerent. labes non ab iis qui docendi erant quid *arma*, quid *dubitare*, quid *dubitare armis* esset, sed ab his qui non concoquebant *inruentis conditiones armis malle*. neque enim protritum hoc loquendi genus: elegans tamen. Appuleius Apolog. p. 83. ed. Pric: *persuaserat idem Pontianus matri suae, ut me aliis omnibus mallet*. subandiam antea experiri, quod et ad armis et ad *conditiones* satis commode referri videbatur. sed illud magis placet. Gron. atque hoc recepit Ryckius et Broterius. ed pr *dubitare*, sicut MR. Gronovium verum vidisse puto. EBN.

2. *celerare*] sic AGMR et ed pr, idque recte restitutum a Ryckio et Gronovio. Rhenanus (e B) dedit *accelerare*, quod hinc in sequentes edd venit. *celerare* iterum dixit c. 64. mox O *occulta pollutione*. an voluit dare *pollicitatione*? sed forte Pollio scribae obfuit. EBN.

3. *seque praesidio abituros minitarentur*] Pichena vitium aliquod hic latere suspicatur, quod in Ma^a taente Vet^a corrupte legitur *seque* [vel *seque*] *praesidium ammis minitarentur*. ed pr pro *abituros* habet itidem corrupte *praesidium quominus*. R *praesidium cominus*, A *tradituras*. unde Freinshemius eleganter suspicatur

legendum *praesidium omitturos*. vulgatum est in G. EBN.

9. *provisum illic imperatum*] superfluit verbum alterum. quid enim refert provisum sacrificium an imperatum dixeris? vera, puto, lectio *provisu suo illic sacrif.* sive etiam *provisum illic ac sacrif. paratum*. video alios explicare vulgatum, provisum ibi sacrificium quod imperasset: sed ubi de imperato legitur? nisi intelligit a seipso imperatum. Lips. timide suspicabar simul in *lucum propinquum trahit renitens*, *illic sacrificium paratum dictans*. vel *renitentem* i. e. tergiversantem, quod nihil boni praesagiret animus, sequentem tamen, quia suae potestatis esse desierat. Gron. Ryckio placebat Heinsii coniectura: *provisum illic sacrificio imperato*. melior Gronovii ratio: *promissum illis sacrificium*; nec tamen satis placet. dum meliora proferantur, credam *imperatum* esse, quod praefectus praesidium Romanum inserit: nam ante dixerat de Mithridate, *diem locumque foederi accepit*; aut esse glossam verbi *provisum*. EBN.

11. *implicare dexteras*] morem hanc sanciendae privatae publiceque amicitiae usitatos esse Scythas Armenios et in ea ora gentes, legi. de Scythis Lucianus in Toxari sive de Amicitia 37: ἀφ' οὗ γὰρ ἐντεμόντες ἀπᾶς τοὺς δακτύλους ἐνσταλάζουσιν τὸ αἷμα εἰς κύδιχα, καὶ τὰ ἔσφη ἄκρα βύβαντες ἅμα ἀμώτεροι ἐπισχόμενοι πίμπρουν, οὐκ

vincire, nodoque praestringere: mox ubi sanguis artus extremos suffuderit, levi ictu cruorem eliciunt atque invicem lambunt. id foedus arcanum habetur quasi mutuo cruore sacratum. sed tunc qui ea vincla admovebat, decidias simulans genua Mithridatis invadit ipsumque prosterit; simulque concursu plurium iniciuntur catenae. ac compede, quod

ἔστιν ὃ τί μετὰ τοῦτο ἡμᾶς διαλύσειεν ἄν. Mela 2 21: ne foedera quidem incruenta sunt. sunciant se qui paciscuntur, exemplumque sanguinem, ubi permiscuere, degustant. de Armeniis Valerius 9 11 3 extr: Sauriaster adversus patrem suum Tigranem Armeniae regem ita cum amicis consensit, ut omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque cum invicem sorberent. et univerte Tertull. Apol. 9: legite necubi relatum sit, diffusum brachius sanguinem ex alterutro degustatum nationes quasdam foederi comparasse. nescio quid et sub Catilina degustatum est. atque is mos patrum etiam aevō passim repertus ab Hispanis apud Barbaros novi orbis. sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio, quae assiratum iis dicta, quoniam assir sanguis, ut aiunt Glossae. Festum ita capio: assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino et sanguine temperatum, quod Latini prius sanguinem assir vocarent. etsi fortasse ea potio olim in sacris; quod suadere videtur Sallustius 22. fuere, inquit, qui idicerent Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse; inde cum post execrationem omnes degustavissent, sicuti in solennibus sacris fieri consuevit, aperuisse consilium suum. ait enim consuetum id in solennibus sacris. Silius videatur innuere 2 426: parte alia supplex infernis Annibal aris arcanum Stygia libat cum uale cruorem. Lirs.

1. BO et edd pr, Puteolani, Alciati, Rheani, Aldi, Gryphii, praestringere, quod non mutandum fuisse putat IGronovius. Ovidius Met. 10 495 peratringere dixit pro constringere vel comprimere. sed ibi libri variant, aliis constringere, aliis praestrin-

gere exhibentibus. itaque praestringere verum puto, cui centies substitutum alterum. mox edd ante Rheanum suffuderit, quod melius puto, sed deleto [ante artus] in. non enim nodo facto effunditur sanguis in artus, sed suffundit articulum, ut omnes sciunt. et sic video placuisse etiam NHeinsio apud Ryckium. nec displicet IGronovio, qui tamen etiam putat scriptum esse potuisse in artus. et extremos suffuderit. illud melius puto. ERN.

4. vincula vulgo.

6. iniciuntur catenae, ac compedes] haesi ipse olim in his vinculis; unde facile me nunc expedio, scriboque iniciuntur catenae: ac compede, quod dedecorum barbaris, trahebatur. ad morem Romanum Tacitus narrat. iniectae, inquit, catenae; immo et oblonga compede per viam tractus. qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodia militari: at apud barbaros dedecori habetur et ignominiae summae. verissima lectio sententiaeque. ita Athenion Manium Aquilium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente. quem locum omnino vide transcriptum a me ex Athenaeo § 14 supra De custodia militari, § 22. Lirs. nihil sani sensus, ut eamque torqueant, premant; invertant. scribe: iniciuntur catenae ac compedes. quo dedecore barbaris trahebatur. h. e. quo vinculorum dehoneste addito vel imposito e lustris illis prodacitur et in conspectum turbae praesentis datur, villisimis e Scythia calceis et lixis custodem vice stipentibus, quibusdam et tenentibus catenas. nam hoc augeat contumeliam, non centuriones, non milites saltem iustos

dedecorum barbaris, trahebatur; moxque vulgus, duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. et erant contra qui tantam fortunae commutationem miserarentur. secutaque cum parvis liberis coniunx cuncta lamentatione complebat. diversis et contextis veliculis abduuntur, dum Pharasmanis iussa exquirentur. illi cupido regni fratres et filii potior, animusque sceleribus paratus. visui tamen consuluit, ne coram interficeret. et Rhadamistus, quasi iuris iurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem et patrum expromit, sed proiectos in humum et veste multa gravique opertos necat. filii quoque Mithridatis, quod caedibus perirentum illacrimaverant, trucidati sunt. at Quadratus cognoscens proditum Mithridaten et regnum ab interfectoribus obtineri, vocat consilium, docet acta, et an ultisceretur consultat. paucis decus publicum curae; plures tuta disseruat. omne socius externum cum laetitia habendum; semina etiam

scire, quibus custodia credita. quamquam et *res barbaris* ad mores Rhadamisti et suorum referri possit, ut sit: quibus vinculis tam pudendis oneratus et tractus ostenditur vulgo a Rhadamisto et comitibus vere barbaris. immo et dandi casu, ingeritur oculis barbarorum Armeniorum et Iberorum. *trahi* dicuntur, quicumque offerantur catenati. Aem. 2 57: ecce manus invenem interea post terga revinctam pastores magno ad regem clamore trahebant. Gron. mihi ista correctio durior videtur. Ryckius Lipsii sententiam probat; quae est melior. Ionsius suspicabatur *ae compedes*, et, quod dedecorum etc. ENN.

1. *max quis vulgus* Ma.

2. *contra*] Ma *e contra*, ut Pichea *cum Vct* narrat, [non Furia]. ego vero eam notam puto temporis, quo factum est illud exemplar: nam aevi meliore non sic loquebantur. Gron. etiam ed pr *econtra*. id post Picheam receptum eiocere rursus recte Ryckius et Gronovius, qui originem mendii callide indagat, et in eo se iaciat, adorans alloqui vestigia scripturae Mediceae. in ed pr 18 87, ubi alii *si copias contra* dicerentur, illa *si copia econtra*

diceretur; ubi vides adeo numerum verbi mutatum a librario vicio scripturae decepto. Quidem *contra* exhibet. idem mox *abducuntur* pro *abduuntur*. sane abditos fuisse contexta velicula satis indicant. Suet. Tib. 64: *nurum et nepotes nunquam aliter quam catenatos obituque lectica loco movit*. ENN.

8. *commutationem*] male vulgo *commotionem*. Lips. *commutationem* ed pr. ENN.

8. *interficerentur* vulgo, *inocent* Vct.*

16. *omnes*] sententiae reddita lex, si scribas *omne*. littera detracta, ut sint verba ex oratione censentium. Lips. non video cur plaudam Lipsio: non enim *omne* magis hoc congruit quam *quoddam* aut *quodvis* huiusmodi additamentum. prorsus aliud quid in ea voce laet, de quo inveniendo non multum quidem mihi pellicor: esse tamen poterat *disseruat*, *monentes socius*. Gron. valet in montem legendum quippe, quae etiam alibi in ratione sententiae reddenda utitur Tacitus; vel *invenit*; quae verba corrumpi poterant in vulgatam scripturam: pro *externum* Met ed pr *acternum*. mox Rheneus (e B) et Dausius volebant in *con-*

ediorum iacienda, ut saepe principes Romani eundem Armeniam, specie largitionis, turbandis barbarorum animis praebuerint. peteretur Rhadamistus male partis, dum invisas infamis, quando id magis ex usu quam si cum gloria adeptus foret. in hanc sententiam itum. ut tamen adunice facinori viderentur et diversa Caesar iuberet, missi ad Phasmanem muniti ut abscederet a finibus Armeniis filiumque 49 abstraheret. erat Cappadociae procurator Iulius Pelignus, ignavi animi et deridiculo corporis iuxta despiciendus, sed 10 Claudio perquam familiaris, cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret. is auxiliis provincialium contractis tanquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quam hostes praedatur, abcessu suorum et incursantibus

dem Armeniam, quod non probo. ERM.

4. scribo haec omnia: *quanto id magis ex usu, quam si cum gloria adempta forent?* at nunc (ultimis curis) video explicare Pichenam quod vulgatum est: magis hoc ex usu Romano, si cum infamia, quam si cum gloria regnum adeptus; quia scilicet incertior futurus odiisque magis obnoxius. non damno. LIPS. paulo post Ma iuberet pro praeciperet. ERM. *taet Vct.*

9. *conspiciendus*] memoratur hic, quod nollem, quibus maxima copia fuit, silentio transiisse. video enim fateri Rhenanum se fecisse *despiciendus*, nulla mentione veterum librorum. in quibus si erat *conspiciendus*, profecto notandum non fuit, quippe quod sit insignis, insignitas, et non secus atque haec tam in deterrere quam in meliorem partem spectatur. Suetonius Claudius 4: *ne quid faciat quod conspici ac derideri possit.* Homero *conspiciendus* ἰσότης II. γ. 42: *λίσσιν τ' ἔμεναι καὶ ἰσότηρον ἄλλων.* vide nostra Observata in SS. Eccl. c. 19, et ad Livii 4 13. Gron. adde Ryckium ad h. l. Gronovius *conspiciendus* esse ait a Beroaldi licentia. at sic ante Puteolanus edidit; et sic est in G. ed. pr. [cum Ma] *despiciendus*, quod restituat

Rhenanus (e B). id non video quare displiceat magno Gronovio. *taet* indicat verbum referendum etiam ad ignaviae vitium. atqui ignaviae proprium tenentem. Suet. Demit. 15: *Clementem, patruelem suum, contentissimae inertiae.* quod autem quidam malunt *ignavo* vel *ignavia*, non necessarium puto, ut etiam visum Gronovio. ERM.

10. deprecor invidiam: sed profecto hunc locum, atque alium, propitiis Musis restitui, hoc modo, *cum privatus olim conversatione scurrarum iners otium oblectaret.* Claudius ante imperium villis, abiectis, scurris et sordidissimis hominibus convixit: *e quorum contubernio, super veterem segnitiae notam, ebrietatis quoque et aleae infamiam subit,* ait Suetonius 5. inter eos hic Pelignus. libri veteres, quorum vestigia institui, habent *cum privatis olim conversationes curaret, iners otium oblectaret.* unus V *curatio-* *nes pro conversationes.* LIPS: *oblectaret* tamen BGM et edd Puteolani et Rivii, *oblectaret* ed pr. verissime emendavit Lipsius, idque recte recepit Freinsheimius, probatum etiam Casaubono ad Suet. Claud. 8. mox *Pelignus* [post *is*] sparium esse, eodem Freinsheimio sententior. etiam alibi sic peccatum in Tacito vidimus, 4 10: ERM. B *privatus.* A *privatus.*

barbaris praesidiis agens ad Rhadamistum venit; domusque
 eius evictus ultro regium insigne sumere cohortatur, sumen-
 tique adest auctor et satelles. quod ubi turpi fama divul-
 gatum, ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Helvi-
 50 dius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro
 tempore ut consularet. igitur propere montem Taurum
 transgressus moderatione plura quam vi composuerat, cum
 redire in Suriam iubetur, ne initium belli adversus Parthos
 10 venisae ratus, quam a maioribus suis praecedens externus rex
 flagitio obtineret, contrahit copias fratremque Tiridatem de-
 ducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio
 ageret. incessu Parthorum sine acie pulsi Hiberi, urbesque
 Armeniorum Artaxata et Tigranocerta iugum accepere. de-
 15 inde atrox hiems, seu parum provisi commeatus, et orta ex
 utroque tabes percellunt Vologesen omittere praesentia. va-
 cuamque rursus Armeniam Rhadamistus invasit, truculentior
 quam antea, tanquam adversus defectores et in tempore re-
 bellaturos. atque illi, quamvis servitio sueti, patientiam
 51 abruptum armisque regiam circumveniunt. nec aliud Rha-
 damisto subsidium fuit quam pernicitas equorum, quis seque
 et coniungem abstulit. sed coniunx gravis primam utcumque
 fugam ob metum hostilem et mariti caritatem toleravit; post
 festinatione continua, ubi quati uterus et viscera vibrantur,
 25 orare ut morte honesta contumeliis captivitatis eximeretur,

6. ne ceteri quoque] non est ab-
 sturum quid velit. ne de Peligno
 coniectura in alios fieret; ne Ro-
 manorum alii, quibus armorum ius,
 si quiescerent, approbare Peligni
 facinus et ratum habere crederentur.
 Terent. Heaut. 3 3 13: ego de me
 coniecturum facio. Gron. in fine
 capituli G iuberetur. Ean.

8. rediret Ma *,tacente Vct.*

16. percellunt] Pichena ex Ma edi-
 dit. percellunt. rectius vulgo per-
 pellunt. vide quae notamus ad Liv.
 3 30. Gron. percellunt est in G,
 ed pr et ceteris usque ad Rhe-
 nanum. paullo ante deinde dedi e
 GMa et veteribus odd. post rebel-

laturos bene Rheanus: scripti est
 ante editi bellaturos. mox circum-
 ventum habent AG, quod primi
 edidit Rheanus (e B). ed pr cir-
 cumvenimus, quod est etiam in B.
 sed Puteolanus primus dedit circum-
 eunt, quod Rivinus Beroaldus *ta-
 cente Vct* et Alciatus secuti sunt.
 Ma circumvenit. Ean.

24. quati] durum est coiangi
 quati et vibrantur. in promptu est
 cum Heinio corrigere quatur.
 sed nil mutandum. simile exemplum
 est 16 27 extr, etiam illam quoque
 locum tentat Freinsheimius; item 16
 11 extr. simillimus omnium locus
 est H. 3 31, a nullo tentatus.
 saepe sic etiam Sallustius. Ean.

Ille primo amplecti adlevare adhortari, modo virtutem admirans, modo timore aeger, ne quis relicta peteretur. pastorem violentia amoris, et facinorum non rudis, destrinxit acinacem, vulneratamque ripam ad Araxis trahit, flumini tradit, ut corpus etiam auferretur. ipse praeceps Hiberos ad patriam regnum pervadit. interim Zenobiam (id. mulieri nomen) placida illuvie spirantem ac vitae manifestam advertere pastores, et dignitate formae haud degenerem reputantes obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent, cognitoque nomine et casu in urbem Artaxata ferunt; unde publica cura deducta ad Tiridaten, comiterque excepta cultu regio habita est.

- 52 Fausto Sulla Salvio Othone consulibus Furia Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem principis per Chaldaeos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius ut casus prioris (nam relegata erat) impatiens. pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam moverat; idque ad clementiam trahebat Caesar, quod stirpem hostilem iterum con-

3. *destrinxit*] sic in Ma esse primus vidit IGronovius. editi ante Ryckium omnes *distringit*. sed etiam sine codicis auctoritate sic corrigendum erat, ut hodie omnes norunt. cf. 1 32 et 44. mox cum eodem Ryckio et Gronovio dedi *ripam ad*; quod praeter Ma habet ed pr, estque solennae Tacito praepositiones postponere. sed mihi suspicio corruptelae oborta dudum est in verbis *ripam ad Araxis trahit, flumini tradit*. non dicam de vicina verborum *trahit et tradit*: saltem dixisset *trahens*, aut *et flumini tradit*. puto Tacitum scripasisse *vulneratamque ripam ad Araxis flumini tradit*. G *traditam*. mox pro *ne* GMO ut, quod probat IGronovius, ut corpus etiam auferretur, sc. a flumine, nec in manus hostium veniret. ERN. B *ut etiam corpus non auferretur*.

5. *Iberos*] A *ad Iberos*, unde Heinsius volebat legi *ad Iberos, patrium in regnum*. sed ut nomina regionum sine praepositione ponit saepe Tacitus, ita etiam nomen populi pro regione positum esse

potest. Virg. Eccl. 1 65: *sitientibus ibimus Afros*. ERN.

7. *illuvie*] videri *eluvie* legendum diximus ad Livii 1 4. Gron. ais, 13 57: *eluvies maris*. ERN.

advertere pastores] sic 2 17: *octo aquilas petere silvas visse, advertere imperatorem*. id. verbum ea notione reddendum Livio 1 12 de Metio Curtio in paludem coniecto; *adverteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri*, i. e. converterat illuc animos oculosque Sabinorum. nam libris omnibus *avertit* acscriptum, alio sensu. LRS. immo *advertere* h. l. est *animadvertere*, quomodo Graeci *προσέχειν* dicant, int. *νοῦν*. ERN.

17. *Camillus*] legatus Dalmatiae, de cuius bello civili v. Suet. Claud. 13. paullo ante ed pr *mater vivae* eius. in margine Gryphianae video notatum *Vibia*. V *Vinia*. ERN.

18. *quod stirpem*] sic e Ma pro vulgato *qui stirpem* dedit Pichena. at mihi multo magis se probat aliorum *qui*: est enim quale Terentii Andr. 4 1 40: *nisi mihi deos satis scio fuisse iratos, qui auscultaverim*.

sertaret. neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuita an per venenum extinctus esset, ut quisque credidit, vulgavere. de mathematicis Italia pellendis factam senatus consultum atrox et irritum. laudati dehinc oratione principis qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati 53 adioerent. inter quae refert ad patres de poena feminarum quae servis coniungerentur; statuiturque ut ignaro domino

Hæant. § 3 28: *dū te eradiciunt, Syra, qui me istinc extrudis.* Iustinus 39 5: *Ptolemaeo regnum redditur, qui neque cum matre bellum gerere voluisset, nec a fratre armis repetere quod prior possedisset.* Cicero ad famil. 5 22: *neque mihi est Spartiatus ille Agosilanus perhibendus, qui neque pictam neque fictam imaginem suam passus est esse.* et talia ὅσα νόμις. Gron. quod est etiam in BG et ed pr. idque verum est. qui h. l. durum videtur; R et ad pr. *interitum* pro *iterum*. ERN.

2. *extinctus esset*] mitius facere-
dus *extinctum esse*, quam si cum Mureto et Acidalio deleremus, quorum hic etiam mortem fortuitam. sed nihil mutandum: a fronte namque horum verborum subadditur *totum*, quemadmodum in omnibus fere istis, ubi *incertum an vel dubium an vel an* solum in hanc sententiam interponitur. Gron. ed pr. *extincta*, ut ad *vitam* referatur. ut sic R. Gronovii coniectura est in A. ERN.

3. *Italia*] *ita* Ma *et ed pr, tacente Vcl.*

7. *refertur* valgo cf. c. 61 initio, c. 63 extr.

8. *ut ignaro domino*] non prompta lectio sententiae huius loci, mihi quidem. nam aliis omnia liquent. aiunt non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quae cum alieno servo solita sit domino faciente, servam fieri velut proprio consensu, et natos item ex his liberos non haberi. itaque nunc nuper ecce emendavit vir doctus, et *ignara domino ad id prolapsa, in servitutem, seu consensisset; et*

qui nati essent, pro liberis ne haberentur. (Torr. ad Suet. Vesp. 11.) sed mihi, per bonam gratiam, ius sit dissentire. nego alterum illud membrum, de natis ex eo cocta in servitutem habendis, usquam reperiri in legum libris: aio contra ius esse. favor libertatis exposcit ut nati e libera sint liberi; adeoque superveniens calamitas matris nocere ei, qui in utero est, non debet, ut sufficiat matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paulus Sentent. 2 tit. 24. Martianus l. 5 D. de statu hominum. quo iure ergo servi isti? clementius vulgata lectio aiebat, *pro libertis haberentur*: sed non verum. quomodo enim libertas, qui nunquam servus? adde quod manuscriptis vestigiis nullam eius membri. verba, inquam, ea, et *qui nati essent*, absunt manuscriptis omnibus, etiam B. ut mihi quidem F codicis scriptura certa sit: *ut ignaro domino ad id prolapsa in servitute, si consensisset, pro liberta haberetur.* optime. duplex videlicet eius SCti membrum, in eas quae ignaro quaeque sciente domino peccatum id peccassent. et si quidem ignaro, ait lex, serva esto: si volunt, habetor pro liberta. omnino enim propositum legislatori a servili contubernie abstinere lubricum sexum; et aive sciente sive iusculo domino ea mixtio, posuit poenam, sed ἀναλόγως et pro gradu noxae intentiorem remissioremq. sed cui rei, iuales, fuerit pro liberta? huic, ut vinculo aliquo teneatur domino servi ad operas libertorum aliaque eius ordinis praestanda. ius item domino in feminae bonis; et quicquid in veram libertam. sed

scote pro liberta: non enim liberta vere. rettulit hoc ipsum decretum postea (credo quia aboleverit licentia temporum et iausu) Vespasianus princeps, de quo Suetonius 11: *avator senatui fuit decernendi ut, quae se servo aliquo iunxisset, ancilla haberetur.* ita tamen ut apud Iurisconsultos nomen manserit consulti Clandiani, non a Claudio Pallante, qui repertor, sed a Claudio principe, qui rettulit. Tertullianus item adspexit, ad uxorem 2 8: *nonne insuper censuerunt (Romani) servituti vindicandas, quae cum alieno servo post dominorum denuntiationem in consuetudine perseverarunt?* plura ad hanc rem petes, si operae tibi est, a PFabro Semestr. 1 25. revera enim ad asciam factum, quidquid dedolavit ille faber. Lrs. frustra pugnat Salinerius pro verbis quae Taciti non sunt, et specie inhibendi correctiones genus corrigendi maxime anceps et rarissime felix tuetur. BFMA agmine facto ciarant, quod de filiis alibi nusquam se legisse fatetur et Salinerius. idque sine dubio sarcinatorum cuiusdam est, leviter corruptos locos, qui littera una alterave dempta vel addita vel mutata restituebantur, pro ingentibus hiadibus supplementum. pellexit in fraudem vox *libertis*, quam quo referret quia non videbat, ipse aliquid commentus interposuit; cui locus non erat, si, ut est in F, *liberta* reperisset. at, inquit, sic nati statim matrem a servi complexibus habuerunt servam. hoc parum est pro irreconsulto loqui, quem scire oportebat non pro serva habitam nisi post trinas denuntiationes. deinde hoc non eo valebat utique ut mancipium fieret, nisi forte in humilibus et egentibus personis, quam ut et suam et adsumti mariti libertatem ab huius domino emere compelleretur. itaque caute Tacitus in *servitute haberetur.* quemadmodum enim aliud est esse in *libertate*, aliud esse *liberum*, teste Fabio declam. 340, sic et aliud est *servam esse*, aliud in *servitute esse.* roganti Lipsio quemadmodum *libertus* esse possit, qui

servus nunquam fuit, reponit, quo pacto liberta dicatur, quae non servierit. haec paria non sunt. mulieris enim culpa est antheutis iugum, cui leges eam infamiam statuerant: nulla culpa foetus est. quia rem diligentius consideranti liquebit nihil tale nec potuisse de natis ex eo coniugio constitui, nec necesse fuisse, cum iure communi satis cautum esset. nam qui ante denuntiationes istas provenerant, nec servi erant nec liberti, sed ingenui, quia non mutabat mulier statum nisi postquam dominus servi denuntiasset. si vero factis denuntiationibus non abstinent servo mulier neque libertatem utriusque redemit et plane serva facta est, al, quod inde nascitur, conceptum est antequam mater iustam servitutem subiret, haud dubie liberum est: quod simul concepit et parit iam ancilla, servum est ex communi iure. quod autem PFaber *ingrato* pro *ignaro* reponi suadet, quod sit invito, ut apud Terentium Eun. 2 1 14 Donatus interpretetur, fallitur. neque enim id procedit nisi in uno *ingratis*: sic enim loquimur, *ingratis meis, ingratis alicuius fieri*, quod sit me vel aliquo invito. et de hoc agit Donatus. illa vero *ingrata*, quae ex Catullo 73 3 et Plauto Amph. 1 1 10 Turnebus Adv. 13 13 explicat, non invita sunt, sed quae sunt ingratas et non redemptibus vicem aut cum gratia excipientibus collocata. Gron. lectio a Lipsio probata totidem verbis est in A, nisi quod habet *sin* pro *si*. atque sic edidit Ryckius, sic correxerat vir doctus in Gryphiana. id probat IGronovius hactenus, ut malit *prolapsa* in pluralem unnerum [quem habet B] quam *libertis* et *haberentur* in singularem mutari, propter auctoritatem M^a, quocum consentit B et ed pr. eum nos secuti sumus. vitio operarum in ed Gronovii expressum est *consensissent*. vulgo erat *prolapsa in servitutem consensissent*, et qui nati essent pro *libertis haberentur*. verba et qui nati essent absunt ab ABM *tacente Vct^r R et ed pr. iidemque libri habent *servitute*. de re adde Schulting. ad

ad id prolapsae in servitute, sin consensisset, pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Caesar, praetoria insignia et centies quinquagies sesterium censuit consul designatus Barea Soranus. additum a Scipione Cornelio grates publice agendas quod regibus Arcadiae ortus veterrimam nobilitatem usui publico postponeret, seque inter ministros principis haberi sineret. asseveravit Claudius contentum honore Pallantem intra priorem paupertatem subsistere. et fixum est aere publico senatus consul-

Paull. Rec. Sent. 2 21 in Iurispr. Ante-Iustiniana, qui verba *ignaro domino* de initio rei intelligenda putat: re comperta dominum denunciare debuisset, et si tunc perseveraverit mulier, factam ancillam, ut Paullus dicat. coniecturas Gundlingii, ICSchwarzii et Heumannii super h. l. vide in actis Erud. a. 1732 p. 290 et 1733 p. 431. eas nemo facile probabit. Heumannianae etiam latinitas adversatur. corrigit enim *ei qui nati essent, ei sc. feminae. liberi nascuntur ex matre patri, non matri.* ita fert vulgata loquendi consuetudo. EBN.

2. *Pallanti—Praetoria insignia*] de quo inscriptio: *Ti. Claudius Aug. l. Pallas. huic senatus ob fidem pietatemque ergo patronos ornamenta praetoria decrevit et h. centies quinquagies, cuius honore contentus fuit.* et indignatur iure in hoc facto maior Plinius 35 58: (ad Pallantem enim ea refero). *hoc est insigne venalitiis gregibus opprobriumque insolentis fortunae. quos et nos adeo potiri rerum vidimus, ut praetoria quoque ornamenta decerni a senatu, iubente Agrippina Claudii Caesaris, viderimus; tantumque non cum laureatis fascibus remitti illa, unde cretatis pedibus advenissent.* itemque minor ep. 8 5. *Lira.* inscriptionem istam spuriam pronunciat Harduinus ad Plinium l. c. quod hactenus verum est, quoad verba praeposuntur *Ti. Claudius Aug. l. Pallas*, ut ostendit Ryckius ad h. l. nam Pallas fuit libertus Antoniae, dictusque adeo *Antonius Pallas*, ut frater

Antonius Felix, quamquam hic et *Claudius* apud Iosephum dicitur, vide Lipsium mox ad c. 54 init. quicquid sit, caput inscriptionis a Lipsio additum: cetera inscriptio spuria non est, quippe prodita a Plinio ep. 7 29, 8 6. quo loco etiam fragmenta monimenti in honorem Pallantis facti. EBN.

4. *Barea Soranus*] lego in lapide *Q. Marcio Barea TRustio Nummio Gallo coss.* si de isto, habemus viri celeberrimi gentile nomen. *Lira.* haec inscriptio est apud Grut. p. 107 8. sed ex alia, quae est apud eundem p. 235 10, ubi iidem consules, patet fuisse sub Tiberio, post quartum consulatum, et anno quidem, ut videtur Pighio, 778, Calvisio et Lentulo Gaetulico coss ordinariis. ceterum vel sic gentile nomen Bareae hinc cognoscitur. EBN.

5. *regibus Arcadiae ortus*] vide, quaeso, mancipium hoc togatum Pallantem ad regum stirpem refer; credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadium reges, o opprobrium omnium Scipionum, et dignissime domino Pallante! assu hunc nequissimum servum trans mare advectum inter venales ex Plinio scimus; et eundem Antoniae matri servisse, ex Iosepho 18 6 6, qui *Πάλλαντα* appellat τὸν πιστάτορ τῶν δούλων αὐτῆς. ab ea ergo ad Claudium pervenit. *Lira.*

9. *fixum est publice*] ita libri scripti; et non abhorret a Cornelianae phras. at vulgo aere publico legas, non sine additamenti suspitione. *Lira.* in Ma *tacante Vcr* est locum

tum, quo libertinus sestertii ter milies possessor antiquae parimoniae laudibus cumulabatur.

54 At non frater eius, cognomento Felix, pari moderatone agebat, iam pridem Iudaeae impositus et cuncta malefacta sibi impune ratus tanta potentia subnixo. sane praebuerant Iudaei speciem motus orta seditione, postquam cognita caede eius haud obtemperatum esset. manebat metus

[inter est et publico], sed in margine alia manu scriptum *aere*. AR et ed pr *publice*, sine lacuna. *aere publica* primum reperiō apud Putschianum. utrum sequere, nil referre arbitror. est enim utrumque ineptum. *aere publico* et *publice* nihil esse potest nisi sumtu aerarii: quod quorsum additur? nam omnia sic SCta fixa. si *publice* intelligas de loco publico, num alia privato loco fixa? suspicor scriptum fuisse sic: *foro Dialii Caes.* aut sine *Caes.* nam Plinius ep. 8 6 auctor est positam SC ad statum Dialii lorica tam, loco celeberrimo urbis; idque ille ut indignissimum notat. itaque non videtur hoc Tacitus omisisse aut omittere debuisse. atqui ista statua fuit in foro Dialii, ut auctor est alter Plinius H. N. 34 5. opponit nobis Broterius locum Plinii citatum; in quo nos nil reperimus quod emendationi nostrae obesset. nam *aes* et *monimenta publica* nihil dubitationis habent: at *aes publicum* et *publice* figere. ENR.

4. *iampridem*] non hercle ita pridem, si Iosepho in gentili historia credendum. praeposuit enim de manu Iudaeae est post damnatum Cumanum. Iosephus *Ioud.* αλώ 6. 2 12 8 clare μετά ταῦτα, inquit, *Ioudaίαις μὲν ἐπιτροπον Φήλικα τὸν Παύλαντος ἀδελφὸν ἐπέμπει τῆς τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περσας.* ut fortasse hic rescribendum sit, *Felix haud pridem Iudaeae impositus.* hunc libertum Claudium Felicem Iosephus 20 6, Suidas in *Κλαύδιος*, Zonaras 6 13 6 nominant: at Antonium Felicem Tacitus H. 5 9. ne te turbet: scies plerumque istos e libertis Antoniae matris fuisse; eoque binomines.

alias principis, alias patronae mortuae nomen tulisse. LIPS. (A et) ed pr *tum pridem*, unde possis conicere *tum quidem*: nam *pridem* et *quidem* subinde confunduntur in libris scriptis. sed non necessarium puto aliquid mutare. nam e sequentibus patet Iudaeae nomen hic latius sumtum, et non modo proprie sic dictam Iudaeam sed etiam Samariam et Galilaeam intelligendam. Iudaea propria Felici demum attributa est artibus iis quae hoc capite narrantur, h. e. Cumanō damnato, ut e loco citato Iosephi patet, et Euseb. H. E. 2 19, ubi eo anno missi Roma Felicis mentio. v. Valesium. similiter in Actis Apost. 24 10 Felix dicitur a multis annis Iudaeis praefuisse. atqui ea res acta tribus aut quatuor annis post Cumanum damnatum. ENR.

5. *patientia Ma.*

6. *cognita caede Caii*] lacuna hic et hiatus, quem tamen ab historia facile explevero. tangit enim motum illum Iudaeorum, qui Caligula imperante fuit ob statuas eius in templo erigi et coli iussas, Tacitus H. 5 9: *dein iussi a CCaesare effigiem eius in templo locare, arma potius sumere; quem motum Caesaris more diremit.* et discere rem omnem e Iosepho 2 10 *Αλώσεως*, itemque *Αρχαιολογίας* 18 8. tangit, adsero, illum motum, argumento claro in his verbis *cognita caede Caii.* et *manebat metus ne quis principum eadem imperitaret.* qui aliter medicinam adferunt, aberrant. sed quid hoc, inquirunt, ad Felicem, qui tanto post successit? nam ille quidem motus Petronio procuratore fuit. dicam. repetit rem ab alto Tacitus;

ne quis principum eadem imperitaret. atque interim Felix intempestivis remediis delicta accendebat, aemulo ad deterima Ventidio Cumano, cui pars provinciae habebatur, ita divisus ut huic Galilaeorum natio, Felici Samaritae parerent,

et initia recesset motuum secutorum, quos auxit accenditque infelix iste Felix. apud Suidam tamen alterius mentio turbas, cui componendae Felix electus. *στασιασάντων*, inquit L. c., *τῶν Ἰουδαίων κατὰ Χριστιανῶν, ἄρχοντα ἐπέστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα, κελεύσας αὐτῷ τιμωρεῖσθαι τοὺτους*. Lips. suspicabar pro *postquam* scribendum *quamquam*; et quia *ἀντὶ τοῦ Caii* quidam libri eius, fuisse *quamquam* cognita caede Caïi edicto eius *haud obtemperatum* esset, nam quod illud fuerit edictum, voluit auctor repeti ex quinto historiarum. videbatur sublata causa motus morte furiosi principis. narrat autem Tacitus nihilominus, quae iamdudum coquebatur, seditionem ortam, etsi Caius interfectus et edictum eius abolitum foret. quid ita? quia supererat metus etc. Gron. nihil adhuc melius vidi coniectura Gronovii, et vix operae pretium referre alias coniecturas. Rhennanus *postquam, cognita caede Caïi, haud obtemperatum. sed manebat. vel postquam c. c. C. iussis haud obtemperatum esset, manebat. Faernus postquam cognito Caïi iussis haud obtemperatum esse, manebat. Helmsius haud obtemperatum est, et manebat. ed pr sic habet, postquam cognita caede eius haud obtemperasset. manebat. Puteolanus postquam c. c. eius h. obtemperatum esset. sed manebat m. et sic sequentes usque ad Rhemani secundam, quae dedit e coniectura p. c. c. Caïi, h. o. esset. manebat quod omnes secuti sunt. manus docta in ed Gryphii sic correxit, *postquam cognita caede eius haud obtemperatum esset. sed m. an e mss, nescio. ceterum ubi haec comparo cum historia, non invenio quid huic loco faciam. dicit Iudaeos quidem fecisse quae speciem seditionis haberent, sed Felicem ista delicta non**

idoneis remediis compulisse, verum auxisse cum Cumano. hic scire velim an ullo modo sermo esse possit de motibus, qui statim a morte Caïi fuerint. nam nulli fuerant. statim enim Iudaea tradita est Agrippae, quo mortuo domum novi procuratores missi, Fadus primam, dein Alexander, sub quibus nulla seditionis mentio. tum quomodo, cum tantum *speciem motus* protulisse dicantur, *seditio orta* dicitur? arbitror esse lacunam bene magnam post *imperitaret*. initium loci totius de Caïi tempore intelligo. nam species motus est in non parando. verba *cognita caede eius* transposita credo, et ad *manebat metus* referenda, sic: *cognita caede eius manebat metus*: sed deinde deest, quod sententiam *postquam* — *obtemperatum* esset expleat: id debet pertinere ad Caïi voluntatem de status. Ean.

3. post *Ventidio* lacunam Me, Cumano in margine.

4. *divisis*] vide an scripserit Tacitus *divisae*. Gron. verum patet ed pr *divisi*. Ean.

Felici Samaritae] apud Iosephum Felicis adhuc nullae partes; contraque Cumanus a Samaritis stetit legitur. sed tu cum vide, non una in re a nostro dissentientem, 20 § 6. Lips. dissenasus Taciti et Iosephi manifestus est. cum sic viderunt quidam componere, ut, cum Iosephus tradit deiecto Cumano missum Felicem, id non sic capiant quasi Roma tum missus sit, sed e Persae ut Noris. Cenot. Pis. 2 16 §. 13, probante Pagio Crit. B. ad a. C. 48. quod est *trihiti*. *trihiti* simpliciter dicuntur centies, nulla Romae mentione, qui in provinciis erant. iam proclive est dicere cum Wessellugio (ad Simsoni Chron. p. 1647) in re Iudaica plus fidei habendum Iosepho. et ego plurimum tribuo Iosepho etiam. sed hic ut

discordes olim et tum contemptu regentium minus coercitis odiis. igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, et aliquando praeliis congregi, spoliisque et praedas ad procuratores referre. hique primo laetari; mox gliscente pernicie cum arma militum interiecissent, caesi milites. arsiassetque bello provincia, ni Quadratus Suriae rector subvenisset. nec diu adversus Iudaeos, qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite poenas lucrent: Cumannus et Felix cunctationem afferebant, quia Claudius 10 causis rebellionis auditis ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. sed Quadratus Felicem inter indices ostentavit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrentur; damnatusque flagitiorum quae duo deliquerant Cumannus, et quies provinciae reddita.

55 Nec multo post agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, saepe et alias commotae, tunc Troxobore duce montes asperos castris cepere; atque inde decursu in littora aut urbes vim cultoribus et oppidanis, ac plerumque in mercatores et navicularios audebant. obsessaque civitas Anemuriensis, et missi a Suria in subsidium equites cum praefecto Curtio Severo turbantur, quod duri circum

pro Tacito indicem, facit primo rei magnitudo et insolentia, quae non sinit haec ficta credere. novum enim est duos procuratores Iudaeis esse eodem tempore, quod Tacitus sine idoneis auctoribus vix scripserit. accedit Lucae auctoritas, sive potius Pauli, qui Felicem multos annos Iudaeis praefuisse dicit anno, postquam Cumannus damnatus est, tertio aut quarto. id multo rectius dicetur, si Felix una cum Cumano missus est anno octavo imperii Claudiani; quem annum de Cumano edit diserte Iosephus: in quo sequendus erat, non ii, quos cum alii tam Valesius edunt ad Euseb. H. E. 2 19. Ean.

1. contemptui Ma *tacente Vct.*

13. *damnatus flag.*] aperte magis et distincte scriptor Iudaeus. negat a Quadrato damnatum Cumannum, sed ipsum cum Celere tribuno missum ad Caesarem, qui de re

cognosceret statneretque. ita Cumane exsilium irrogatum, Celerem remissum Hierosolyma et vicatium discriptum. LIPs. frustra de his verbis sollicitus est Acidalius, quasi novum sit *flagitia delinquere*, addique vult unus *luit Cumannus*. nam *delinquere quid* utique dicimus; ubi quid intelligas nisi *flagitium vel scelus*? sed et Papinianus l. 38. §. 4 D. ad leg. Iul. de adulteriis: *cum alias adulterii crimen, quod pubertate delinquitur, non excusetur aetate*. quo autem istud *luit*? an dubium est quemquam, qui *damnatus flagitiorum* dicitur, poenas pendisse, nisi diserte addatur unde veniam meruerit post sententiam? GRON.

16. *Troxobore*] Ma *tacente Vct* *Troxobore*, [mox *saxobore*], ed pr *Ar-esobore*, V *Ar-esobore*. mox rescripti e BGMa *tacente Vct* et ed pr at *opp.* pro *ac opp.* Ean.

loci peditibusque ad pugnam idonei equestre praelium haud patiebantur. dein rex eius orae Antiochus, blandimentis adversus plebem, fraude in ducem cum barbarorum copias dissociasset, Troxobore paucisque primeribus interfectis ceteros clementia composuit.

- 56 Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemque Liria perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus visceretur, lacu in ipso navale praelium adornatur, ut quendam Augustus structo cis Tiberim stagno sed levibus navigiis et 10 minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesque et undeviginti hominum milia armavit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent, ac tamen spatium amplexus ad vim remigii, gubernantium artes, impetus navium et praelio solita. in ratibus praetoriarum cohortium manipuli turmaeque 15 adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultae

7. *magnificentia operis*] quae ex Eusebii sive Hieronymi nota in Chronico elucebit. *Claudius*, inquit, *circa haec tempora Fucinum lacum exsiccauit, undecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus*. Lirs. adde Suet. 20. ERN.

9. *cis Tiberim stagno*] de quo Suet. Aug. 43: *edidit navale proelium circa Tiberim cavato solo, in quo nunc Cnesarum nemus est*. Lirs. *tiberim Ma **, tacente Vct.*

10. *triremes*] censemus reponi numerum debere, scribimusque *centum triremes*. tot enim fuisse credimus Dion 60 33. *οἱ δὲ ναυαρχήσαντες*, inquit, *σανάτω καταδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ρόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες*. si utrumque naves quinquaginta, in universum ergo centum. idemque numerus in Xiphilino. at ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat c. 21. *hoc spectaculo*, ait, *classis Sicula et Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulae*. falso. omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis utrumque navibus? quando undeviginti millia pugasse hanc navalem pugnam Ta-

citus exprimat diserte. non ergo abest, quin ad Dionis reiique fidem corrigendus Tranquillus ait, *quinquaginta triremium*. Lirs. probat Acidalius. at vir doctus in marginis Gryphianae correxerat *tr. qu. duodecim et viginti m*. ERN.

11. *ratibus*] quid si *cratibus* aut *trabibus*? tale quid substitueris non invito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit l. c. *τειχός τε περὶ τὴν λίμνην ἐκλιγὼν κατεσκευάσθη καὶ ἔχοντα ἑπταετα*. etus ergo quasi valli tutelae praepositus praetorii miles. Lirs. frustra. nam mox in ratibus adstitisse dicuntur praetoriani, ut bene monuit Acidalius. mox *ac tamen* veterem edd ante Rhenanum. hic dedit attamen cum ceteris. *ac tamen* veterum puto, quod et G exhibet. ERN.

13. *gub. artes, impetus navium, et proelio solita*] sic expressit e Mª Pichena pro vulgari et *gub. artes, impetusque navium proelio solita*, plane sic etiam ed pr, nisi quod *solita* habet pro *solita*, ut BG. ac sic fere etiam Puteolanus, nisi quod et post *remigii* copulam ponit, quem secuti sunt Rivius Beroaldus et Aldatus estque in BG. ERN. *de *solita* tacet Vct.*

ballistaeque tenderentur. reliqua lacus classarii tectis navibus obtinebant. ripas et colles ac montium edita in modum theatri multitudo innumera complevit proximis e municipiis, et alii urbe ex ipsa, visendi cupidine aut officio in principem. ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina chlamyde aurata, praesedere. pugnatum, quanquam inter sotes, fortium virorum animo; ac post multum vulnorum occidioni exempti sunt. sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter. incuria operis manifesta fuit, haud satis depressi ad lacus ima vel media. eoque, tempore interiecto, altius effossi specus, et contrahendae rursus multitudinis gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. quin et convivium effluvio lacus appositum magna formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens proxima trahebat, convolsis ulterioribus aut fragore et sonitu

1. *tectis*] ita restitui pro *rectis*. tectae naves idoneae ad pugnam; *αἱ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι*, uti Thucydides appellat 7. 40. Lips. *tectis* ed pr et Puteolanus. vereor ne *rectis* vitio operarum irrepsit in Beroaldinam editionem Romanam, unde in ceteras fluxerit. nam Beroaldus tantum *repositi* textum Puteolani. frustra *rectis* defendit Acidalius, tanquam *rectae naves* opponantur *rationibus*. *coenam rectam* novi, non *naves rectas*. ante ed pr vitiose *traderentur* pro *tenderentur*. ENN.

2. ac M^a deest, ut c. 58 et post *domestis*.

6. *Agrippina*] Dio l. c. etiam Neronem adiungit: *ὁ δὲ Κλαύδιος ὁ τε Νέρων στοατικῶς ἐστύλησαν, ἥ τε Ἀγρίππινα χλαμύδι διαχρύσω ἐχοσμεῖτο*. Plinius 33 19: *nos vidimus Agrippinam Claudii principis, edente eo navalis proelii spectaculum, adsidentem ei indutum paludamento, auro textili, sine alia materia*. Lips. veteres add *praesidere*, et RG. mox copula post *der* non est in BM^a *tacente Vct* et ed pr. orta est e finali τοῦ *iter*, et melius abest. itaque delevi. ENN.

10. *vel media*] dixerat *ad lacus ima*; quod ut melius intelligeretur, *adioci vel media*: inde namque

colligimus id ei esse imum, quod in medio lacus foret, ubi plerumque maxime profundum est. Gron. unde irrita Mureti coniectura *delentis ima vel*, et Heinsii *legentis lacunae media*. *lacunam* de tanto lacu dici ab historico non credo. ENN.

11. *altius effossi specus*] de laborioso hoc opere vide Plinium 36 24. quod ante Claudium tamen conceperat Diulius (Suet. Iul. 44.), non inceperat; nec rite perfecit ipse Claudius, quoniam manus postea admovit et Hadrianus. Spartianus in eius vita 22. Lips. v. ad Suet. Claud. 20, et Fabretum in Descr. Emissarii lacus Fucini. ENN.

15. aliquid est in hac oratione monstri. nam cum audimus *convulsis ulterioribus*, intelligimus *membris operis*: cum autem *aut fragore et sonitu exterritis*, non possumus hoc de iisdem accipere, sed de convulsis, qui super ista decumbant et qui circa erant. requirit tamen filum orationis ut eadem sint *convulsa* ista et *exterrita*. si quid video, Tacitus scripsit *exterritos*, ut id referatur ad *to cunctos*. *exterritos*, inquit, partim eo quod sentiebant labefactari et convelli tigna, continuata illis quae abstraherantur, partim fragore ac sonitu tum pro-

exterritis. simul Agrippina trepidatione principis usa ministrum operis Narcissum incusat cupidinis ac praedarum. nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiasque spes eius arguens.

- 58 Decimo Iunio Quinto Haterio consulibus sedecim annos natus Nero Octaviam Caesaris filiam in matrimonium accipit, utque studiis honestis et eloquentiae gloria enitesceret, causa Iliensium suscepta, Romanum Troia demissum et Iuliae stirpis auctorem Aeneam aliaque haud procul fabulis vetera
10 facunde exsecutus, perpetrat ut Ilienses omni publico munere

rumpentium aquarum tam soluti operis. Suet. Claud. 32: *convivatus et super emissarium Fucini locus, ac paene submersus, cum emissus impetus aqua redundasset.* quem locum in promptu cum haberet Aurelius, tamen offensus voce convivii eo usque delirat ut *complavium* subiecerit. sed *convivium* hic coenatio est, triclinium, vel locus ita structus ut caperet convivas. sic 15 37: *publicis locis struere convivium.* neque aliter accipiendum H. 1 82: *militem impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quo minus convivium irrumperent.* sic et incertus auctor Panegyrici Maximiano et Constantino dicti 6: *imago illa in Aquileiensi palatio ad ipsum convivium posita adspectum.* ubi etiam male tentarunt. Gron. sed si *exterritos* corrigimus, etiam delendum erit *aut*, tamquam additum, ut *exterritis* cum *convulsis* *ulterioribus* coniungeretur. et tamen durior est orationis structura. BR et ed pr *exterriti* habent. GO *ulterioribus* addant *sublicis*. EAN.

5. Haterio] anterior Ma — non concilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. noster matrimonium cum Octavia, causarum dictiones ad consules refert quos posuit Suetonius c. 7 gesta haec vult toto anno ante, Claudio quintam et Cornelio Orfito consulibus. nec enim de alio Claudii consulatu intellexeris illa *apud patrem consulem pro Bononicisibus Latine et pro Rhodiis atque Iliensibus Graece verba fecit.* nec ulla post duxit uxorem

Octaviam. at inter eum consulatum et hunc Taciti annum interiecti Faustus Sulla et Salvius Otho. nam verior, mihi sane non liquet. Lira. mox G C Caesaris, male. EAN.

7. *enitesceret*] profecto in Gradetii mei correctionem inclino, *notesceret*. Lira. et confunduntur sane in libris haec verba, ut *enitescere* et *enotescere*. v. Schwarz. l. c. p. 493. Pan. p. 9. 493. sed *enitescere* plus est quam *notescere*, adeoque melius h. l. sic *enitescere*, pro quo simplex posuit more suo, pro illustrari, clarescere. v. Schwarz. l. c. p. 493. Ma etiam *taceute Vct* *enitesceret*, quod recepit Lallemandus. EAN.

8. *Romanum Troia demissum*] nihil deesse ostendimus ad illud Livii 3 2: *quod et Romanus ira odique pugnabat.* Gron. nempe *Romanus* poulitur pro *Romani*, populo Romano, ut apud Livium saepe pro exercitu Romano. Grotius putabat addendum nomen. *demissus* pro ortus dixit imitatione Virgillii Aen. 1 292 et alibi. EAN.

9. *vetera*] correxit Rhenanus (o B), cum ante esset *vera*. Lipsius in prima ed coniecerat *verum*, quod placet Acidalio, sive ceterum. *verum* est in A, unde recepit Ryckius. ed Puteolani *vera facunditate*. eo verbo etiam Plantus usus in Trucal. 2 6 13. ea lectio fortasse nonnullis non displiceat. quod nunc editur, verum puto. EAN.

10. *impetrat*] liber vetus *perpetrat*, recte. sed quid? non iam ante immunes Ilienses? immunes pridem, primus Alexander, post

solverentur. eodem oratore Bononiensi coloniae igni hant-
stae subventum centies sestertii largitione. redditur Rhodiis
libertas, adempta saepe aut firmata, prout bellis externis
meruerant aut domi seditione deliquerant. tributumque Apa-
mensibus terrae motu convulsis in quinquennium remissum.
59 at Claudius saevissima quaeque promovere adigebatur eius-
dem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum, opibus

pugnam ad Granicam amnem, *ἔλευ-
θέρην καὶ ἄφορον* eam urbem pro-
nuntiavit, ait Strabo 13 p. 593.
certamen deinde Romanis in hoi-
stenda urbe, ut credebant, parente.
in foedere quod cum Antiocho, im-
munitas Iliensibus data et Rhoetenū
ac Gergithum concessa, ut auctor
est Livius 38 39. epistola deinde
Graeca senatus populique Romani
ad Seleucum regem missa (Suetonii
verba sunt Claud. 25) *amicitiam et
societatem ita demum pollicentis, si
consanguineos suos Ilienses ab omni
onere immunes praestitisset.* Nulla
etiam, Asiam constituens, eosdem
*ἔλευθέρους ἤπει καὶ Ῥωμαίων
ἀνέγραψε φίλους*, ait Appianus
Mithr. 61. an hoc mutatum postea
(et saepe solet) nescio: Iulius qui-
dem Caesar iterum et agrum et li-
bertatem dedit et immunitatem; nec
imminuit Tiberius aut Augustus.
Strabo l. v. p. 595: *Καίσαρ ὁ θεὸς
χάραν τε δὴ προσένευεν αὐτοῖς, καὶ
τὴν ἔλευθερίαν καὶ τὴν ἀλείτουρ-
γησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. καὶ
μέχρι νῦν συμμέρουσιν ἐν τούτοις.*
quis ergo ea abstulit, ut opus fuerit
sive reddi a Claudio sen firmari?
an Caligula? nihil lectum. credo
equidem, nemo: sed vel Claudius
adiexit aliquid ad immunitatem olim
datam, effecitque ut plenissima ute-
rentur (atque ideo Tacitus scripserit
ut omni publico munere solverentur,
quasi antea non omni), aut con-
cessa, sed publicanorum improbitate
mota, sanxit in perpetuum stabili-
vitque. Suet. l. c: *Iliensibus quasi
Romanae gentis auctoribus tributa
in perpetuum remisit.* Callistratus
l. 17. D. de excusat. *Iliensibus
et propter inchoitam nobilitatem civi-
tatis, et propter coniunctionem ori-*

*gins Romanae, iam antiquitus et
senatusconsultis et principum consti-
tutionibus plenissima immunitas tri-
buita est, ut etiam tutelae excusa-
tionem habeant.* Lips. *perpetrat*
BGMa et alii apud Broterium, et
ed pr. Ern.

2. *Rhodiis libertas*] adempta nu-
per ab ipso Claudio propter cives
quosdam Romanos in crucem actos,
ut notat Dio 60 24. sed restituta
orante Nerone, cuius honori iure
epigramma illud adsero, quod no-
mine Antiphili legitur primo Antho-
logiae eis *νήσους*. nec enim alio
spectat quam ad hoc factum (Iac.
Anth. Palat. 2 p. 60). *ὡς πάρος
ἄλλον, νῦν Καίσαρος ἡ Ῥόδος
εἰμι νῆσος, ἴσον δ' αὐτῷ φέγγος
ἂν ἀμφοτέρων. ἥδη σβεννυμέ-
ναν με νέα κατεφώτισεν ἄστis,
ἄλιε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε
Νέρων. πῶς εἶπω; τίμι μᾶλλον
ὀφειλόμαι; ὃς μὲν ἔδειξεν ἐξ
αἰός, ὃς δ' ἥδη ὄυστατο δυομέ-
ναν.* argutum Epigramma. et com-
parat Neronem ecce cum Sole, quia
ut ille Rhodum retexit radiis fecit-
que oriri, sic iste pressam et oc-
cidentem restituit reduxitque in lu-
cem. Lips. potest etiam respexisse
poeta ad nomen Rhodiorum in ho-
norem Neronis cusum, in quo Nero
caput radiatum habet, propter fa-
mam de qua Dio apud Xiphil. 61
2, recens natum Neronem radiis
circamdatum apparuisse; qua specie
etiam exhibetur in numo Nicaeen-
sium. Ern.

4. *Apamensibus*] sic GMA *tacente
Vct* et d pr, idque secutus sum. ce-
teras edd inde a Puteolano *Apamensi-
bus*, nisi quod Ryckius ex A *Apamen-
sibus* ~~scribit~~ *scribit*. quia et *Apama* et

illustrem, hortis eius inhians pervertit accusante Tarquitio Prisco. legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam reverentiam, pauca repetundarum crimina, ceterum magicas superstitiones obiectabat. nec ille diutius
 5 falsum accusatorem indignasque sordes perpassas, vim vitae suae attulit ante sententiam senatus. Tarquinius tamen curia exactus est; quod patros odio delatoris contra ambitum Agrippinae pervicere.

60 Eodem anno saepius audita vox principis, parem vim rerum habendam a procuratoribus suis iudicatarum ac si ipse statuisset. ac ne fortuito prolapsus videretur, senatus quoque consulto cautum plenius quam antea et uberius. nam
 15 divus Augustus apud equestres qui Aegypto praesiderent lege agi, decretaque eorum perinde haberi iusserat ac si magistratus Romani constituissent. mox alias per provincias et in

Apamia recte dicitur, etiam adiectivum varie formari potest. sed usitatissimum est quod nos exprimi curavimus. ceteram Apameam Phrygiae intelligit Ryckius. ERN.

5. *indigna sortes* Ma,*tacente Vcl.* AR et ed pr *indignasque sortes*; unde NHeiusius corripbat *indignasque sordes* i. e. immeritum reatum; quod verum puto. ed pr *Tarquinius* constanter. G, Puteolanus et veteres add ceterae *Tarquinius*, male. de Tarquitio v. Ryckium ad h. l. adde 14 46. ERN.

10. a *procuratoribus suis iudicatarum*] defunguntur vulgo leviter interpretatione huius loci, et alterius Suetoniani comparis, Claud. 12: *ut rata essent quae procuratores sui in iudicando statuerent, a senatu precario exegit*. referunt enim ad procuratores rei familiaris in provinciis; quibus datum nunc ius volunt cognoscendi statuendique inter privatos et fiscum, in re pecuniaria quidem: non enim criminum, argumento l. 2. C. si advers. fs. l. 8 § Transactiones. D. de transact. et l. 1. C. de iurisd. omn. iudic. itaque non aliud Tacitum tam longa et querula oratione indignari quam iurisdictionem procuratoribus mandatam in re et causae

fiscali pecuniaria, eorumque decreta firma a Claudio habita et rata. sed mihi profecto, et, crede, Tacito alia mens est, cui lacum dare conamur in Exc. B. Lira. ego procuratores rei privatae omnes intelligam. nam de procuratoribus vice praesidium procurantibus minores provincias, non sit valde mirum eorum iudicata valere. et Tacitus in fine capitis simpliciter et sine exceptione vocat *libertos quos rei familiari praefecerat*. et consilium Claudii arguit. vult enim ostendere quomodo administratio reipublicae, quae maxime iudiciis exerceudis continetur, a Senatu paulatim ad equites, ab his ad libertos domi forisque venerit. procuratores etiam in maioribus provinciis ex equitibus et libertis Caesarum. v. 13 l. ERN.

13. *equestres*] nove hoc dictum, pro equitibus vel ordinis equestris hominibus, nec ante Tacitum reperiri recte monet Dukerus ad Liv. 33 26. similiter infra 12 10 *Infans Densus equester*, quod non memor huius loci Muretus tentabat, corrigens *eques R*, probante Acidalio. mox pro *proinde* Pichena malebat *perinde*. id, quia G addidit, recepi. ERN.

urbe pleraque concessa sunt quae olim a praetoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo totiens seditione aut armis certatum, cum Sempronius rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Serviliae leges senatui iudicia redderent, Mariusque et Sulla olim de eo vel praecipue bellarent. sed tunc ordinum diversa studia, et quae vicerant, publice valebant. Gaius Oppius et Cornelius Balbus primi Caesaris opibus potuere condiciones pacis et arbitria belli tractare. Matios posthac et Vedios et cetera equitum Romanorum praevalida nomina referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari praefecerat, sibi que et legibus adaequaverit.

1. in urbe] in urbe equitibus Romanis late datum ius, uti ab Augusto Maecenati in praefectura urbis, uti praefecto praetorio semper, quia is ex equite ad tempora Vespasiani. sed et procuratoribus Caesaris in urbe aliquod ius, extra res fisci. Ulpianus (l. 9. de Off. proCS ap. Schulding. in Coll. LL. Mos. et Rom. t. 14): *frequens est etiam legis Fabiae cognitio in tribunalibus praesidum; quamquam quidam procuratores Caesaris usurpaverint, quam Romae, tam in provinciis*. Lips. ceterum hic proprie nondum de procuratoribus loquitur, sed de equitibus. unde non opus Ryckiana animadversione de procuratoribus in urbe; de quibus si sermo hic iam esset, firmaret id ea quae ante contra Lipsium dixi. Enn.

4. Serviliae leges] plures eo nomine, sed una iudiciaria, quam tulit QServilius Caepio consul. de qua Cicero saepius et Asconius in pro MScauro. Lips.

6. bellarent] sic scripti et editi ante Rhemanum, qui frustra (e B) mutavit in *bellarunt*. itaque cum IGronovio restitimus. mox quae vicerant BMa et edd pr, Puteolani ceteraque veteres ante Lipsium. an data opera e libris scriptis editam sit qui, nescio. ego veterem notationem restitui: intell. *studia*. *studia* et saepe *studia* dicuntur.

partes vicerant, eae consequerentur ut plurimum in republica possent, iudicia administrarent; non ut unus omnia posset, ut post bellum Caesarianum factum. Enn.

9. Matios posthac et Vedios] Vedium intellegit Pollionem, et C sive CaMatium. etsi libri hic omnes inepte *Macchyos* vel *Matthios*, [Ma mathios.] CMatii, qui inter amicos Iulii Caesaris, mentio Suetonio c. 52: *quae sive CMatium COppium reliquosque Caesaris amicos*. item Ciceroni ad Trebat. ep. 7 15: *quum in CMatii suavissimi doctissimi que hominis familiaritatem venisti*. et quia Cicero elogio doctissimi ornatus, censui olim eundem esse cum illo qui Mimiambo et Iliada scripsit, quem Agellius 15 25 Macrobinusque Sat. 2 16 laudant ut hominem impense doctum. sed tamen cum Cnaei praenomine, uti et apud Plinium 12 6 CaMatius legitur inter amicos Augusti: *CaMatius, ex equestri ordine, DAugusti amicus*. qui fortasse alius ab illo primo, et de quo hic sermo. in lapide quodam (ap. Grut. p. 654) geminata littera sculptum legi *PMattius Chariton*. Lips.

11. rei familiari] iuvare videtur eos qui Claudianum scitum ad rationales tantum referunt. frustra. procuratores enim omnes primo rei familiari sive fisco praefecti, sed imago imperii quibusdam adiuncta. Lips.

61 Rettulit dein de immunitate Cois tribuenda, multaque super antiquitate eorum memoravit: Argivos vel Coeum Latonae parentem vetustissimos insulae cultores; mox adventu Aesculapii artem medendi illatam maximeque inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, et quibus quisque aetatibus vignerent. quin etiam dixit Xenophontem, cuius scientia ipse uteretur, eadem familia ortum, precibusque eius dandum ut omni tributo vacui in posterum Coi sacram et tantum dei ministram insulam colerent. neque dubium habetur multa eorundem in populum Romanum merita sociasque victorias potuisse tradi. sed Claudius facilitate solita, quod uni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velavit.

62 At Byzantiis data dicendi copia, cum magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetivere, orsi a foedere quod nobiscum iecerant, qua tempestate bellavimus adversus regem Macedonum, cui ut degeneri Pseudophilippi vocabulum impositum. missas posthac copias in Antiochum

1. tribuenda] sic se castigasse dicit Rhenanus (e Bud.) pro restituenda. at sic etiam edd pr, Puteolani, Rivii. alterum est a Beroldo et Alciato. infra post scientia in G abest ipse, non bene. ENN.

2. vel cum Latoniae parente] certissima emendatio est et elegantis ingenii clara index, quam a Iosia Mercero accepi; vel Coeum Latonae parentem. pater enim eius deae Κοίος vel Κείος. Hesiodus Theog. 404: Φοίβη δ' αὖ Κόλου πολυγατον ἤλθεν ἐς εὐνὴν, χυσαμένη δ' ἤπειτα θεὰ θεοῦ ἐν φιλότιμῳ Ἀἴτω κυανόπτερον ἐπέτατο. et ab eo nomen ipsi insulae datum. huius ipsi rei gryphus in Athenaei 10 21 ex veteri carmine: μήτηρ δ' εἶσι' ἀριθμοῖο παῖς. numerus mihi filia mater. significatur Latona, inquit Athenaeus, Coi filia, quia Macedones numerum Coeum agnominant. at de Xenophonte quod additur, est ille medicus cuius Diogeni Laertio mentio in fine Xenophontis Socratici: τριττος ἱατρος Κῆρος. Lips. parentem habet Ma *tacente Vct.*

9. tantum] sic BFM₁ et ed pr.

ceterae omnes ante Pichenam tanti, etiam Lipsiana, quod male defendit Ryckius ex A, cui adstipulatur G. vult nonnisi deo servire insulam, non etiam hominibus, tributo pendendo. vitiose etiam ed pr aliaeque veteres cum ABM₁ habentur. ENN.

11. potuisse tradi. sed] sic felicitator restituit Rhenanus e B, qui habebat patuisse tradidisset, ut G. ed pr cum Ma potuisset tradidisset. Puteolanus primus dedit patuisse. Cl. *tacente Vct.* ENN.

14. Byzantiis] Ma *tacente Vct* et ed pr Byzantiis. mox iecerant, ut BOM₁, edd pr, Puteolani, Beroldi, Alciati, Rhenani, Aldi. iecerant reperi apud Gryphium Pichenam Lipsiam. liceret corrigere fecerant, ut 11 9 e iaciunt factum faciunt. ENN.

18. quid posthac? ergo Antiochus et Perses post Pseudophilippum? minime: tempore hi anteceunt. sed scilicet Byzantii primum, ut validius, foedus memorant, quod tempore Pseudophilippi colit; tum addunt de auxiliis varie latis, itaque posthac non tempus rei gestae sed dictae notat. malim tamen post

Persen Aristonicum, et piratico bello adiutum Antonium memorabant, quaeque Sullae aut Lucullo aut Pompeio obtulissent, mox recentia in Caesares merita, quando ea loca insiderent quae transmeantibus terra marique ducibus exercitibusque, simul vehendo commeatui opportuna forent. namque artissimo inter Europam Asiamque divortio Byzantium in extrema Europa posuere Graeci, quibus Pythium Apollinem consulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum est, quaererent sedem caecorum terris adversam. ea ambage Chalcedonii monstrabantur, quod priores illuc advecti, praevisa locorum utilitate, peiora legissent. quippe Byzantium

haec eo sensu. Lips. frustra: post-hac idem est, et sic dictum 3 62 et 6 7. Ean.

1. *Antonium*] capio non de celebri notoque Antonio, qui triumphavit, sed de M. Antonio, qui curator orae maritimae cum infinito imperio sub initia Piratici belli; de quo illud Sallustii innotuit in fragm. l. 3: *M. Antonius perdundae pecuniae genitus, vacuusque a curis nisi instantibus.* vide Ciceronem et Asconium in Verrem 1 23, 2 3. Lips. max commeatui volebat Pichena, et sic Gryphiana. sed vulgatum verius, sive dativum velis sive ablativum. de dativis in * supra iam vidimus c. 5, et constructionem similem cum ablativo 3 19. Ean.

*5. *commeatu* Vct.*

7. *Graeci*] pleraque historia Spartanis adscribit conditam haec nobilem urbem et fathleam imperiorum sedem. Iustinus 9 1 et Isidorus Orig. 15 1 a Pausania rege, Claudianus a Byzante quodam non obscure extractam vult, in Eutrop. 2 83: *hoc Byzas Constantinusque videbant?* in Ioanne Sarraberieensi de augis Curialium (in quo centone multos pannos purpurae agnosco et fragmenta aevi melioris) lego 1 5: *Chilon Lacedaemonius iungendae societatis causa missus Corinthum, duces et seniores populi ludentes invenit in alea. infecto itaque negotio reverens est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructio Byzantio clarescebat,*

haec maculare infamia, ut diceretur cum aleatoribus contraxisse societatem. at alii non conditam a Pausania, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Aemilius Probus 1 2. Ammiano vero est *Atticorum colonia*, 22 8. Lips.

9. *caecorum*] *graecorum* Ma*, *caecorum* Vct.*

10. *praevisa*] ad sententiam fortasse aptius *parum visa*. ideo enim caeci oraculo dicti. apud Strabonem denarrata tota res 7 p. 320. τὸν Ἀπόλλω, inquit, φασὶ τοῖς κτίσασαι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρηστηριαζομένοις προστάξει ποιήσασθαι τὴν ἰδρυσιν ἀπεναντίον τῶν τυφλῶν, τυφλοὺς καλέσαντα τοὺς Χαλκηδονίους, οἱ πρότερον πλεύσαντας εἰς τοὺς τόπους, ἀφέντες τὴν πέραν κατασχεῖν τοσοῦτον πλοῦτον ἔχουσαν, εἰλοντο τὴν λυπρότεραν. habes eadem in Herodoto 4 144, nisi quod illic dictum hoc et scomma in Chalcedonio Megabyzo Satrapae tribut. septemdecim antem annis conditam Chalcedona ante Byzantium, ibidem etiam traditum. Lips. *parum visa* placet etiam Pichena. at IGronovio *impraevisa*. quid impedit quo minus *praevisa*, quod omnes libri habent, sint non visa, praetervisa, ad formam Graeci verbi παρορᾶν. atque sic apud Horatium (Serm. 1 3 26) *praevidas mala* legunt et intelligunt viri praeclari Rutgersius, Bentleius, Heinsius, Cuningamus. et sic iam

fertili solo, secundo mari, quia vis piscium innumera, Ponto

monuit NHeinsius apud Ryckium. *ERV. AB provisā.*

1. *secundo*] *secundoque* vulgo.

vis piscium in Pontum] falsa lectio, damnata ab historia et a libris. nam libri omnes *vis piscium in Metapontum erumpens*. ex quibus vere corriges *vis piscium innumera Pontum erumpens*. ita scilicet res est. copia ista piscium (pelamydes sunt) non intrantes e mari Aegaeo Pontum, ut vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentesque capiuntur. foetura enim eorum in paludibus Maeotidis est; atque inde adulti grege facto Pontum Propontidemque intrant. atque ibi captura. Strabo clare 7 p. 320: γεννᾶται οὖν τὸ ῥῶν (pelamydem intelligit) ἐν τοῖς ἔλαι τῆς Μαιώτιδος, λαχῶσαν δὲ μικρὸν ἐκπλῖπτει διὰ τοῦ στόματος ἀγέληδόν, καὶ φέρεται παρὰ τὴν Ἀσιανὴν θύονα μέχρη Τραπεζοῦντος καὶ Φαρυνακίας. et post pauca addit ἐπειδὴν δὲ ἡδὴ συνάψῃ ταῖς Κυανταῖς καὶ παραλλάξῃ ταύτας, ἐκ τῆς Χαλκηδονιακῆς ἀκτῆς λευκὴ τις πέτρα προσπίπτουσα φοβεῖ τὸ ῥῶν ὥστ' εὐθὺς εἰς τὴν περὶ αὐτὴν τρέψασθαι. παραλαβὼν δὲ ὁ ἐν ταῦθα ῥοῦς ἅμα καὶ τῶν τόπων ἐφυῶν ὄντων, πρὸς τὸν ἐκεῖ ῥοῦν τῆς θαλάττης ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ Κέρας τετραμῆθαι φυσικῶς, συνελάνθεται δειρὸν, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντιοῖς καὶ τοῖς δῆμῳ τῶν Ῥωμαίων πρόσδορον ἀξιόλογον. eademque ex Aristotele colliges H. A. 8 13. Pliniani codicis mendum non aileo in hac narratione 9 20. *est in Euxiopo*, ait, *Thracii Bospori*, in ipsius *Euxiopo Asiaticae separantis freti angustias*, saxum miri candoris, a vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiae. huius aspectu repente territi semper adversum Byzantii promontorium, ex ea causa appellatum Chrysoceras, praecipiti petunt agmines. itaque omnis captiva Byzantii est, magna Chalcedonia pecunia. opperimur autem Aquilonis flatum, ut secundo fluctus exeat e Ponto; nec nisi in-

trantes Pontum Byzantii capiuntur. quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contra ante dixit, capi exeuntes e Ponto, non intrantes. quod verissimum est. itaque alii vice Ponti Propontidem substituant: Pincianus totum locum rescribit confidentius, nec nisi infantes tunc Byzantii capiuntur. fortasse verius, simplicius certe, *intrantes portum Byzantii*, ut ad ipsam oppidam et in portum fuerit ea captura. nam cornu illud, ad quod deferebantur, fuit προσεχὲς τῷ Βυζαντίῳ ταίχει, ut Strabo ait: imo, ut Plinius, in ipso illo promontorio, quod Cornu vocant, Byzantium urbs. atque ibi in multos sinus acclusus, tamquam ramos (εἰς οὓς ἐμπλῖπτουσα ἡ πηλαγὴς ἀλλασκεται) faciebat urbi illi portum. ADD. ad correctionem nostram et exitum piscium e Ponto facit valde Sallustii locus apud Servium 4 et Iuvenalis interpretem Sat. 4 42: *qua tempestate vis piscium Ponto erumpit*. tamen, ne callide dissimulem, vulgatam lectionem DAMBROSIIUS affirmare videtur, Hexæm. 5 10: *pisces*, inquit, *ex plurimis locis, a diverso sinu maris, innumeri, velut communi consilio convenientes, coniuncto agmine flatus aquilonis petunt*, et ad illud septentrionalium mare partium quaedam naturae lege contendunt. dicat, si ascendentes videat, rheuma quoddam esse. ita prouinc fluctusque interrecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes. sed mox addit, ingruente hieme, et postquam ibi foetificaverint, immenso agmine regredi. vide locum; et utramvis lectionem defendi posse, tu defendas. LIPSIUS edd veteres itidem in Metapontum usque ad Rhenanum, qui dedit in pontum; quod omnes secuti sunt, donec Lipsius feliciter correxit innumera pontum, quod recepit IFGRONOVIUS. Broterius etiam correxit et edidit Ponto e loco Sallustii ap. Schol. Iuvenalis l. c. in vulgata int. *en*. post G pro urgente habet urgente, de qua confusione iam supra admonuimus. *ERV.*

erumpens et obliquis subter undas saxis exterrita, emissio alterius littoris flexu hos ad portus deferitur. unde primo quaeestuosi et opulenti; post magnitudine onerum urgente finem aut modum orabant, adnitente principe, qui Thraecio Bosporanoque bello recens fessos iuvandosque rettulit. ita tributa in quinquennium remissa.

64 Marco Asinio Marco Acilio consulibus mutationem rerum in deterius portendi cognitum est crebris prodigiis. signa ac tentoria militum igne caelesti arserunt, fastigio Capitolii examen apium insedit. biformes hominum partus, et suis fetum

1. *obliquis*] quaerunt quae haec *saxa obliqua*? ego dicam. e littore Chalcedonis saxa a latere se ostendant; et velut ex transversa (Straboni scriptum); atque ea igitur fugiunt. at Franciscus Medices, quia Strabo idem et Plinius candidum *saxum* id dicunt, vellet hic legi *albis* vel *albidis* pro voce *obliquis*. vellem et ego hominis causa. quis enim Medicus Medices non amet? sed non possum hanc peraudacem coniecturam. Lirs.

3. *quaeestosi* Ma*, et ed pr tacente Vct.*

4. Thracium bellum intellegit, quod cum Thracibus montanis gestum dux Poppaeo Sabino; Bosporanum, quod cum rege Mithridate. de illo noster 4 46, de hoc supra 15 et 21. Lirs.

7. *Asinio*] veteres edd vitiosae *Anlinus**, tacente Vct.* index consulum apud Dionem *Asinio* dat praenomen Q, et *Acilio Manius*. de Acilio concedo, quia id solenne Aciliorum praenomen, ut e Cicerone et Livio notum est; idque praenomen exprimendum curavi, cum vulgo sit *Marcus*. de Asinio non discedo a libris, qui in M consentiunt. index consulum in Dionis exemplaribus cuius fidei, dictum supra ad c. 41. Enx. *manilio macilio* Ma.

8. *signa enim ac*] delevi enim auctoribus Ma et ed pr. non opus est ista particula; nec in tali narratione utitur ea Livius. vide v. c. 31 12. adde nostrum 14 12, 15 47. mox *apium* editur inde a Pichena e Ma: ceteri scripti et editi veteres *apum*. supra contra 24 Ma habebat

Larum pro *Larium*. de illo genitivo *apium* v. Drak. ad Silium 8 637, et quos ibi laudat; item de hoc prodigio; sed in primis ad Liv. 4 33, ubi tamen Livio *apum* adaequit. Enx.

9. *examen apum*] quod semper inter portenta, cum viam loco insolenti. Silium emendari velim L. c. de prodigiis quae ante pugnam Caanensem; *obseditque frequens castrorum limina bubae*; nec densas *trepididis absunt se involvere nubes tessaruntque aquilis*; non unus erinx cornu regnorum eversor rubuit *lithale cometes*. scribique *trepididis apium se inv.* nubes apium examina vocat, quae insederunt signa. quod sequitur, *suis fetus editus*, libris omnibus erat *setum editum*; et fortasse nominandi causa sic dixerat etiam antiqui. Lirs.

10. *biformes hom.* p.] Ryckius intelligit *hippocentaureum*, quem Plinius H. N. 7 3 tradit Claudio imperante Romam ex Aegypto allatum in melle. et dicuntur Centauri *divicis* biformes. apud Cic. Tusc. 2 8: *biformatus insipetus* de Centauro. sed quia plurali numero utitur Tacitus, arbitror etiam de aliis et pluribus intelligi posse, etiam hermaphroditis, quibus *duplex, ambigua natura* a Latinis tribuitur. sic ob duplicem faciem biformis Ianus apud Ovid. Fast. 1 89. androgyni autem etiam apud Livium 31 12 inter prodigia, et quidem obscenissima. ceterum coniuvi cum sequentibus, ut est in ed pr, Puteolani Beroaldi Alciati. pinus

editum cui accipitrum ungues inessent. numerabatur inter ostenta deminutus omnium magistratuum numerus, quaestore, aedili, tribuno ac praetore et consule paucos intra menses defunctis. sed in praecipuo pavore Agrippina, vocem Claudii, quam temulentus iecerat, fatale sibi ut coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere et celerare statuit, perditam prius Domitia Lepida, muliebribus causis, quia Lepida minore Antonia genita, avunculo Augusto, Agrippinae sobrina prior ac Gnaei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebatur. nec forma aetas opes multum distabant; et

diremit Rhenanus interposito puncto, quem omnes secuti sunt. deinde mas et edd veteres omnes *factum editum*, et Ma edd veteres ante Rhenanum *inessent*, pro quo hic dedit e B *erant*; idque secuti sunt usque ad Pichenam. *fetus editus* unde venerit, nescio. male autem Ryckius haec coniungit cum *numerabatur*. inter *prodigia numerari* dicitur h. l. de re quae propria non est, sed propter eventum pro prodigio habetur. ex quo genere est mors magistratuum ex omni genere. sed fetus suis cum accipitris unguibus semper prodigium fuit. non animadvertenter viri docti intelligendum *nunciabatur*, *ferrebat*. saepe apud Liviam et nostram oratio subito e recta fit obliqua, et contra. v. ad l. 36. sed si libri faverent, tamen praeferrem nominativos. ERN.

6. *perdita prius*] nemo tam inconspicuum in legendo, qui vitium non videat male haerentis et incohibilis orationis. Domitia, inquit, perditam est; et subdit quasi de alia, quia inter Lepidam et Agrippinam aemulatio exercebatur. corrige vero, et reducere aberrantem vocem: *perdita prius Domitia Lepida levibus et muliebribus causis, quia minore Antonia genita*. scilicet CaDomitia duas fuisse filias, quarum utraque Domitia gentis nomine dicta, sed minor, de qua hic, discriminandi causa cum Lepidae cognominis. ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Ner. 7: *amitam Lepidam ream testimonio coram adfluxit, gratifi-*

cans matri, a qua rea premebatur. at Domitia altera supervixit, et mentio eius 13 19, estque veneno sublata a Nerone paullo post mortem matris. v. Suet. Ner. 34 et Xiphil. 61 17. LIRS. nempe ante erat: p. p. D. *levibus et m. c. quia Lepida*; quod primum reperi apud Puteolanum et G. in Ma et ed prae est *Domitia le muliebribus*. hinc *levibus et* formatum, cum debere esse *Lepida*, ut Lipsius voluit et Torrentius ad Suet. Ner. 5. liberrius deinde voluit resarcire peccatum, et alieno loco scripsit *Lepida*; quamquam etiam altero loco nomen illud ferri posse arbitror. itaque post Freinsheimium Gronovium et Ryckium dedi *Domitia Lepida muliebribus causis*. ERN.

8. *minore Antonia*] culpant me quod non scripserim *maiore*. non me, sed Tacitum. ita enim iterum sensit scripsitque noster 4 44: *CaDomitius electus, cui minor Antonia Octavia genita in matrimonium daretur*. at enim Suetonius et Plutarchus aliter. quid ergo? novam est ut dissensus aliquis scriptorum ait? et tamen Plutarchus clare id non dicit. clare Suetonius, fateor, plus uno loco. sed cur arbitror ego inter eos sira? solvo me iudicatu isto; et bono veterique ritu iure mihi non liquere. LIRS. intelligit Torrentium ad Suet. l. c. ERN.

sobrina prior] sive quod iurisconsulti suggerunt, *sobrina prior*; etsi eodem vis alteri illi vocalae. Lepida autem Germanico patri Agrippinae, coaesebrina iuit.

utraque impudica infamis violenta, haud minus vitis aemulabantur quam si qua ex fortuna prospera acceperant. enimvero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem praevaleret: nam Lepida blandimentis ac largitionibus iuvenilem animum devinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quae filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. ceterum obiecta sunt quod coniugium principis devotionibus petivisset, quodque parum coercitis per Calabriam servorum agminibus pacem Italiae turbaret. ob haec mors indicta, multum adversante Narcisso, qui Agrippinam magis magisque suspectans prompsisse inter proximos ferebatur certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum seu Nero potestetur. verum ita de se meritum Caesarem ut vitam usui eius impenderet. convictam Messalinam et Silium. pares iterum accusandi causas esse, [si Nero imperitaret. Britan-

filiae ergo Germanici Lepida sobrina propior. res satis clara ex stemmate nostro Augusti. Lips. mox eius post mariti abest a G, eleganter. sed vide dicta supra. Ern.

1. *violenta*] malim *violenta*, ut superba et commota animo utraque fuerit. de vini nota nihil legi. Lips. sic G et ed Puteolani Beroaldi Alciati. ceteri libri *violenta*. illud restituit Pichena. mox c. 67 pariter verba haec confusa. Ern.

4. *ac*] et vulgo.

6. *dare imperium*] Freinshemius addendum putabat *volebat*. sed non profecto *volebat* tantummodo, quippe quae iam dudum dedisset: sed intelligendum *quibat*. Agrippina eo usque valebat in republica, penes Claudium, apud se, ut filio imperium pararet: sed non erat tam potens sui ut toleraret regnantem. genus loquendi Obs. 4 2 illustravimus. Gron. rectissime. huiusque generis exemplum iam supra observavimus. eum sequitur et Graevius in epistola ad Heinsium, qua respondet eius coniecturae *daret* t. 4 coll. Burm. p. 498 et 505. adde ad 13 56. Ern.

7. *coniugium principis* i. e. coniugem. nam ut Claudii coniugium ipsa ambiebat, non lectum. abusa

ergo votitis artibus ad perniciem Agrippinae. sic *servitium* pro servo et *matrimonium* pro matrona alibi notavi, et *clientelas* pro clientibus in Tacito. Lips. atque etiam MR *coniugem*; quod videtur esse e glossa. ceterum non necessarium *coniugium* de coniuge capere. v. quae supra ad 2 13 de *matrimonio* dixi. mox *indicta*, quod edidit Rhenanus pro *indita*, est iam in ed pr. Ern.

14. *pares iterum accusandi*] ita haec distinguenda sunt, etsi suspecta mendi. Lips. explicandum potius quam mutandum hunc locum existimo; et id tentavimus Obs. 1 22. Gron. commoda sane est sententia paraphraseos Gronovianae. sed vereor ne plus sit in paraphrasi quam in verbis Taciti. verba *pares* — *imperitaret* sic explicat. *sane imputari Neroni posse convictam Messalinam et Silium: sed rursus convincendam Agrippinam cum Pallante. quod si faceret, ut necessario faciendum sit, si Caesarem salvum velit, implacabilem Neronem habiturum, si, quamvis eversa matre, fortuna illi det imperium.* potuit sane ita disputare Narcissus: sed in verbis hoc ubi est? quae per latinitatem nihil aliud significare

nico successore, nullam principi meritum, ac] novae domum omnem convelli, maiore flagitio quam si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quanquam ne impudicitiam quidem nunc abesse Pallante adultero, ne quis ambigat decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere. haec atque talia dictitans amplecti Britannicum, robur aetatis quam maturimum precari, modo ad deos modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret, matris etiam
 66 interfectores ulcisceretur. in tanta mole curarum Claudius
 10 valetudine adversa corripitur, refovendisque viribus mollitia caeli et salubritate aquarum Sinuessam pergit. tum Agrippina, sceleris olim certa et oblatae occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultavit, ne repentino et praecipiti facinus proderetur; si lentum et tabidum
 15 delegisset, ne admotus supremis Claudius et dolo intellecto

possant quam, si contingat ut Nero imperitet, idem esse agendum in Agrippina quod fecisset in Messalina. atqui id est falsum; id Narcissus dicere noluit. vive Claudio accusanda Agrippina erat. nempe commemorato quid pro principe egerit, quid agendum sit, incipit docere quid se futurum sit, primum si Nero succederet salva matre (quippe non successurus erat damnata et sublata Agrippina), deinde si Britannicus sublata aut viva novae. hic igitur clarum puto, deesse quod respondeat primae sumtionis *si Nero imperitaret*. non enim apparet quare tum sibi metnendum putet. nam, ut dixi, de matre accusando eversa cogitari hic non potest; quod tum non imperaturus erat. ergo post haec verba lacunam esse puto, et punctum ponendum post *esse*. iam in alterius sumtionis *ὑποβολῇ* verba *nullum principi meritum* explicat, *nihil esse quod ei imputet*. an vero hoc verba latina sonant? quis dixit nunquam *nullum est ei meritum* pro nihil mihi (aut alii) debet, nullum meum est in eum meritum? hoc saltem doceri debebat. dixisset potius *nullum sibi meritum* aut simile quid. atque etiam *principis* nomine Claudius videtur intelligendus. nam vive Clau-

dio non appellaret sane Britannicum *principem*, si per *πρόληψιν* dici obiciat, tamen hic frigidit verbum, cum pronomine tantum opus sit, principisque futuri nomen iam insit in *successore*. atque hac de causa nec probem Acidalii coniecturam *nullum e principe metum*; quod etiam est falsum: nam dicit se etiam Britannico imperante periturum. credo verum esse quod Ferrarius voluit Elect. l. 1, *nullum principi metum*: si sublata Agrippina Britannico successio certa, Claudium quidem ab uxoris insidiis tutum fore: at se evertenda Messalina tot turbarum in domo Caesaris causam attulisse, ut hoc nomine Britannicus supplicium sumturus sit. sed varietatem lectionis addamas. R et ed pr *impeditaret*. porro M^a ad [immo a] *novae*. *Vct ad.* pro *habere* Grotius malebat *haberi*, quod probat Ryckius. *metum*; at scripsit etiam manus docta in margine Gryphii. E. x.

9. *Claudius* deest M^a *et ed pr, tacente Vct,* mox vulgo *mollitiae* *, tacente Vct, sed ed pr *mollitia*.*

11. *Sinuessam*] Sinuessanae aquae H. l. 72 et Plinio 31 4 commendatae ob vim quamdam salubrem. Lira.

13. *ne repentino*] iat. cavendum, metnendum; more Graecorum, ut supra iam notavimus l. 47. E. x.

ad amorem filii rediret. exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem et mortem differret. deligitur artifex talium vocabulo Locusta, nuper beneficii damnata et diu inter instrumenta regni habitā. eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister e spadonibus fuit Halotus, inferre epulas et
 67 explorare gustu solitus. adeoque cuncta mox pernotuere ut temporum illorum scriptores prodiderint infusum delectabili cibo boletorum venenum, nec vim medicaminis statim intellectam, socordiane Claudii an vinolentia; simul soluta alvus
 10 subvenisse videbatur. igitur exterrita Agrippina, et quando ultima timebatur, sprete praesentium invidia, provisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. ille, tanquam nixus evomentis adiuvarēt, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur, haud ignarus summa sce-
 68 lera incipi cum periculo, peragi cum praemio. vocabatur interim senatus, votaque pro incolumitate principis consules et sacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis vestibus et fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio com-

5. et explorare] sic 13 16: quia cibos potusque eius dilectus ex ministris gustu explorabat. cui id munus, is passim in lapidibus dicitur praegustator: in quodam etiam a potione. Athenaeus 4 21: ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προγεῖνστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένδην ὠνόμαζον. mos qui libera republica ignotus Romanis; quem tamen coepisse comicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romae (Grut. p. 662): genio Caeli Herodian. praegustator. divi Augusti. idem postea villicus in hortis Sallustianis. decessit nonis augustis, M. Cocceio Nerva C. Vibio Rufino cons. tenuitque Tiberius, de quo lego (ap. Grut. p. 582 1) Ti. Claudius Flammas Clausus Ti. Aug. praegustator. et deinceps alii. traductum morem opinor a Persis maxime, de quis Xenophon 1 3 παιδείας: οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόαι ἐπειδὴν ἐνδιδῶσι τὴν γιάλην, ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀσιστερὰν χεῖρα ἐκχέμενοι, καταρροφούσι, τοῦ δὴ, ἐλ γάρμαξι ἐγγέσκειν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. nbi et ritum ha-

bes praegustandi. Lips. mox pro pernotuere B habet notuere. illud h. l. melius. plus enim est pernotescere quam notescere. Ern.

8. boletorum] lelo Ma*, tacente Vct. et lucto ed pr.*

9. socordiane Claudii, an vinolentia] mire hic turbant libri. Ma socordiane an Claudii vi an vinolentia. A socordia mentis a Claudio bibi an vinolentia. ed pr socordiam necis ad Claudii hi an vinolentia. sequentes edd socordiane an Claudii vinolentia*, tacente Vct.* Rhenanus, ut est in textu nostro; item Aldus, Gryphus, Lipsius, Pichena. quinam sint vulgati qui habeant vinolentia auctore Pichena, nescio. est tamen in G. Ern. B et Ma, nisi quod vinolentia.

soluta alvus] BG et alii apud Broterium solutam alvum. quod negat mutandum Rhenanus. sed consensus ceterorum librorum sequendus, etiamsi aliam videtur etiam dictum reperiunt cum accusativo, ut dicitur, scilicet. vide Dukerum ad Flor. 2 6 45, et quos ibi laudat. saepe sic Livius. Enx.

18. dum res firmando] Ma*, tacente

ponuntur. iam primum Agrippina, velut dolore victa et solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque et Octaviam sorores eius attinuit, et cunctos aditus custodiis clauserat, trebroque vulgabat ire in melius valitudinem principis, quo miles bona in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldaeorum
 69 adventaret. tunc medio diei, tertium ante idus Octobris, foribus palatii repente diductis, comitante Burro Nero egreditur ad cohortem quae more militiae excubiis adest. ibi monente praefecto festis vocibus exceptus inditur lecticae. dubitavisse quosdam ferunt, respectantes rogitanesque ubi Britannicus esset: mox nullo in diversum auctore, quae offerebantur, secuti sunt. illatusque castris Nero et congruentia
 15 tempori praefatus, promisso donativo ad exemplum paternae largitionis, imperator consalutatur. sententiam militum secuta patrum consulta, nec dubitatum est apud provincias. caelestesque honores Claudio decernuntur, et funeris solenne perinde ac divo Augusto celebratur, aemulante Agrippina
 20 proaviae Liviae magnificentiam. testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio privignus iniuria et invidia animos vulgi turbaret.

Vct^a dum res forent firmando, et sic ed pr. AR etiam forent, sed insuper dumque, dum quae, unde IGronovius volebat corrigi dum res foris firmando, respiciens ad milites foris exebantes. Heinsius dum quae e re forent firmando. malim dum quae forent f. sive nos sive Gronovium sequare, melius erit vulgata. paullo ante ed pr vexabatur interim senatus. ENX.

8. adventaret] sic mas praeter B, e quo attentaret reposuit Rhenannus, quod nec intelligi potest. secuti tamen id sunt editores ad Pichenam usque, estque et in G et aliis apud Broterium. mox tertium, quod e Ma dedit Pichena, omnes habent anto Rhenanum, qui [e B] od:dit tertio. ENX.

9. egreditur] pr ed vitiose ag-

greditur. sed deinde ad cohortem, ut dedit post (e B) Rhenannus, cum intermediae edd dedissent a cohorte. porro omnes veteres ibi, quod a e Ma edidisse dicit Pichena pro ubi, quod in Lipsiana demum reperitur vitio operarum. festis vocibus omnes habent, ut 5 4; pro quo legendum videtur faustis. ENX.

15. ad exemplum pat. larg.] promisit ergo viritum *quinadena sesteritia*, ut Suetonius in Claudio expressit c. 10, sive ut Iosephus 19 4, *quina millia drachmarum*; quae sunt *sestertia vicena*, sive nobis *quingenti Philippi*. nam quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis, erravi. ea enim donatio a Claudio usurpata singulis deinceps natalibus imperii sui. LIRS.

LIBER TERTIUS DECIMUS.

Breviarium. Silanus proconsul Asiae veneno necatus, Agrippinae fraude. item Narcissus ad mortem actus. Claudio funus censorium ductum, et laudatur a principe. bona Neronis initia, et multa arbitrio senatus constituta. Parthi Armeniam affectant, quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente; eaque causa imminutae maternae potentiae. Pallas libertus cura rerum demotus. mox venenum Britannico properatum, et festinum eius funus. Agrippina Neroni offensior, et visa res novas moliri. accusata eo nomine absolvitur. Neronis luxur et lascivi per noctem discursus. actum de libertis in servitutem revocandis, sed non peractum. damnationes aliquot illustrium, itemque a fato mortes. iterum cum Parthis discordia super Armenia. ad quod bellum prisca severitate et disciplina militem suum Corbulo firmavit. is Armeniam ingreditur, castella aliquot excindit, urbem Artaxata capit et incendit, rege Teridate praelium aut defensionem nusquam ansio. PSuillius Romae damnatur, adveniente Seneca. Octavius Sagitta Pontiam tergiversantem de nuptiis, impotentia amoris, ferro transadigit. libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppaea Sabinam amare Nero occipit; deque ingenio et Venere eius feminae. Cornelius Sulla Massiliam amovetur, suspectus principi. publicanorum iniquitas temperata. in Germania Frisii res movent, et sedes iuxta Rhenum conantur figere, frustra, quia pulsati ab Romano equite et disiecti. eorundem agros mox Ansibarii occupant, sed eodem fato. Hermunduri Chattique inter se bellantur. sed magno praelio Chatti ad exitium pene gentis caesi.

Gesta haec annis quattuor, imperatore Claudio Nerone LAntistio Vetro, QVolasio PCornelio Scipione, imperatore Claudio Nerone iterum LCalpurnio Pisone, imperatore Claudio Nerone tertium Valerio Messala consulibus. LIPS.

Prima novo principatu mors Iunii Silani proconsulis Asiae,

1. Iunii Silani] crebro in historiae horum temporum mentio Silanorum, et confusa; quae, cautio mihi est, ne turbet inventum. ea re non stemma quidem eius familiae ponam (ardens ille et fortasse vanus labor) sed illustrissimos quosque, quo im-

peratore quoque exitu fuerint, exsequar, cum temporum nota, exordio a Tiberio principe, quia quae supra, nihil ad Spartam meam.

Claudius C. F. Silanus. consul factus cum PCornelio Delabella a. 762 sub Augusto; proconsul Asiae sub

ignaro Nerone, per dolum Agrippinae patrat, non quia ingenii violentia exitium irritaverat segnis et dominationibus aliis fastiditus, adeo ut Gaius Caesar pecudem auream eum

Tiberio, damnatusque repetundarum et proiectus in Cytheram insulam. supra § 68 sq.

M. Minus M. F. Silanus. consul fuit sub Tiberio a. 771. proconsul Africae fuit. H. 4 48: *max C Caesar turbidus animi, ac M Silanum obtinentem Africam metuens.* socer fuit Caii Caligulae et ab eodem interfectus. Suet. 12 et 23. item Dio 59 8, 61 6.

Di. Minus M. F. Silanus, Marci prioris frater. is adulter in Iulia nepte Augusti in exilium iivit, rediitque per gratiam et potentiam Marci fratris sui. fuit posthac in urbe, neque honores adeptus est. 3 24.

Ap. Iunius Silanus. consul fuit sub Tiberio a. 780. consocer Claudii dicitur Suetonio propter L Silanum filium eius Octaviae sponsum. proconsul Hispaniae, et maritus Lepidae matris Messallinae. a Claudio incerto crimine occisus. Dio 60 14, Suetonius 29 et 37.

eius duo filii *L Silanus* et *M Silanus.* Lucius gener Claudii fuit, Octaviae sponsus, Agrippinae artibus ad mortem actus. Marcus consul fuit cum Valerio Asiatico a. 799; in quo error insignis Onofrii, qui Asiaticae collegam dat Messallam, quem Dio 60 27 refutat et Fasti Graeci. proconsul Asiae fuit et a Nerone nunc interfectus. de eo Plinius 7 11: *D Augustus, in reliqua exemplorum raritate, neptis suae nepotem vidit genitum, quo excessit unno, M Silanum; qui cum Asiam obtineret post consulatum (malim scribi pro consulatu) Neronis principis successione, veneno eius sublatu est.* etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster rejicit in matrem.

fuit et *Di. Minus Silanus,* consul a. 806. Lira.

1. *paratur*] Aurelius, Freinsheimius, Ryckius malunt *patratur*, quo verbo in hac re alibi noster utitur, 2 39, 4 57. et confunduntur haec verba non raro in libris scriptis. v. Curtius ad Sall. Ing. 13. *mortem, perniciem parare* dicitur illud quidem, sed cum dativo. ERM.

2. *exitum* BMA, *exitium* A, ut legendum putant viri docti. recte. nam hic exitus violentus, caedes intelligenda. v. dicta ad Suet. Dom. 14, ubi *exitium* Cassaubonus Graevius et nuper Ondendorpius. adde infra c. 17: *crebris ante exitium diebus.* porro e BOMA rescripti *irritaverat* pro vulgato *irritaverit*, quod in hoc contextu et narratione directa locum non habet. utrumque secutus est Broterius. ERM.

3. *C Caesar pecudem auream*] vereor ut scriptori nostro constet ratio. non enim in hunc M Silanum expetit Caii dictum, sed in illam alteram, qui eius socer. Dio clare 50 8: *ὁ δὲ ἤ περὶ τὸν αὐτοῦ Μάρκος Σιλανός, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, αὐτὸν κατεχόρουτο. ὁ δὲ Γάιος τὰ τε ἄλλα ὁμοῦς προεπηλάμισε (καίτοι οὐδὲν καλῶς περὶ αὐτοῦ ὑπομῶν ὥστε καὶ χρύσουσαν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) καὶ ὅπως μὲν πρῶτος ἐπισημειώσεται.* cui ut assentiar, aetas Silani me inducit. natus enim est extremo, ut Plinius ait, Augusti anno, a quo ad hunc diem anni damtaxat 40 sunt. non ergo in ea aetate hic adolescens formidini aut contentui aliis dominationibus esse potuit, cuius adhuc οὐδὲς λόγος. sed ut in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Graecus. putat enim laudis honorisque fuisse, quod reversa probri fuit, et salse iactum in hominem divitem, sed ignavum, habetem, ovicolam meram. Lira. Dionem in secundo dicti et homine errare docet Ryckius. mox vereor ne cum e ut-

appellare solitus sit. verum Agrippina fratri eius Lucio Silano necem molita ultorem metuebat, crebra vulgi fama anteponendum esse vixdum pueritiam egresso Neroni, et imperium per scelus adepto, virum aetate composita, insontem, snobilem et, quod tunc spectaretur, e Caesarum posteris: quippe et Silanus divi Augusti abnepos erat. haec causa necis. ministri fuere Publius Celer eques Romanus et Helius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. ab his proconsuli venenum inter epulas datum est apertius quam ut
 10 fallerent. nec minus properato Narcissus Claudii libertus, de cuius iurgiis adversus Agrippinam rettuli, aspera custodia et necessitate extrema ad mortem agitur, invito principe, cuius abditis adhuc vitiis per avaritiam ac prodigientiam mire
 2 congruebat. ibaturque in caedes, nisi Afranius Burrus et
 15 Annaeus Seneca obviam issent. hi rectores imperatoriae

minatione proximi verbi ortum sit. ERM.

1. *LSilano*] convenit cum historia: tamen libri scripti *CSilano*. LIPS. C ed pr, L Puteolanus et sequentes omnes. C correctum in margine Gryphianae. mox quia verba et quod tunc spectaretur e per-

sona Taciti dicantur, videtur esse debere *spectabatur*. sed illud est in omnibus libris. ERM.

6. *Augusti abnepos*] praeit ad stemma aliquomodo Plinius, qui cum nepotem scribit Augusti neptis. atqui Augusto e Iulia filia neptes duae, Iulia et Agrippina. e Iulia hunc derive hoc modo.

<p><i>Iulia</i> Aug. F, cui vir MAgrippa.</p>	{	<p><i>Iulia</i>, cui vir LAemilius Paullus. Suet. Aug. 64.</p>	{	<p><i>Aemilia Lepida</i> proneptis Augusti. Suet. Claud. 26. cui vir APlinius Silanus, claro argumento, quia Suetonius eum consocerum Claudii vocat. postea tamen alteri Lepidae maritus, quae mater Messallinae. ex Dione.</p>	{	<p><i>MSilanus</i>, de quo hic. <i>LSilanus</i> Claudii gener.</p>
--	---	---	---	---	---	--

stemma hoc satis certum est. ne fallat te tantum Dio, qui 60 14 Lepidam matrem Messallinae uxorem tribuit Appio, sed sub finem vitae. at M ille Silanus Augusti abnepos genitus fuit vivo Augusto. Appium hunc Silanum intellegit Augustus in epistola quadam, vocatque adfinem Claudii ob hoc matrimonium, apud Suet. Claud. 4: *curare cum ludis Martialibus triclinium sacerdotum non displicet nobis, si est passurus se ab Silano filio homine sibi adfini admoneri, ne quid faciat quod conspici et derideri possit*. LIPS.

7. *PCelerius*] infra c. 83 *PCeler*

dictur. hic ergo corrige. LIPS. sed etiam *Helius* rescripti pro *Aelius*, ut iam voluit Ryckius e Suet. Ner. 23 et Dione 63 12. add pr, Puteolani aliaeque veteres omnes *Helius* sine aspiratione; quod frustra mutatum est in *Aelius*. Romani Helii nulli sunt, ut docuit Perizonias in Trig. diss. p. m. 151, et de numis consular. p. 235. at hic est nomen Graecum liberti. G plane *Helius* exhibet, et ante *Celerius*. mox *his* e Ma *tacente Vct* Pichena. sic et ed pr. Vulg. *iis*; de qua confusione supra dictam. ERM.

iuventas, et raram in societate potentiae, concordēs, diversa arte ex aequo pollebant, Burrus militaribus curis et severitate morum, Seneca praeceptis eloquentiae et comitate honesta, iuvantes in vicem, quo facilius lubricam principis aetatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. certamen utrique unum erat contra ferociam Agrippinae, quae cunctis malae dominationis cupidinibus flagrans habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis incestis et adoptione exitiosa semet pervererat. sed neque
 10 Neroni infra servos ingenium; et Pallas tristi arrogantia modum liberti egressus taedium sui moverat. propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, signumque mero militiae petenti tribuno dedit optimae matris. decreti et a senatu duo lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio cen-

1. *pari in soc. potentiae*] si quid mutandum, legam *paris*. sed vix opus, etsi alii conantur. Lips. Boxhornius e vestigiis *Ma*, qui habet et parum in societate potentia et concordēs, corrigit et (*rarum in societate potentiae*) concordēs. feliciter, ut puto. sic supra 1 39: *ni aquilifer Calpurnius vim extremam arxisset*, (*rarum etiam inter hostes*) *legatus P R Romanis in castris sanguine suo altaria deum commaculavisset*. item c. 56: *nam (rarum illi coelo) siccitate et annibus modicis inoffensum ille properaverat*. 6 10: *per idem tempus L Piso pontifex (rarum in tanta claritudine) fato obiit*. Gron. cum *Ma* consentit AR et ed pr, nisi quod alterum et est ante potentia. Puteolanus *Beroaldus tacentē Vct* *pari in societate potentiae*, ut est in G. *que* delevit Rheanus. *potentiae* primum in Lipsii edd reperi. *parem societatem potentiae*, pro *paris*, ferrem. nam adiectiva etiam in aliis Tacitus permutat, ut supra vidimus, atque etiam alli, in primis poetae. v. Excurs. 9 ad Suet. sed Boxhornium verum vidisse puto, cuius correctionem secutus est Broterius. idque iudicavit etiam Heinsius. recepit Ryckius. ERM. et ante concordēs non vidit Furia.

7. *mulus*] sic ed pr, Beroaldus,

Alciatus. sed G et Puteolanus *malis*; quod (e B) restituit Rheanus, idque secuti sunt Aldus, Gryphius. sane proprie hoc adiectivum referendum erat ad cupidines. verum vide notam praecedentem; et sic *quoto-tēleva* vitantur. ERM.

11. *suae Ma* *, tacentē Vct*.

12. *signum* sive tessera semper tribunis data, etiam republica antiqua. Livius 28 24: *forma tamen Romanorum castrorum constabat, quod tribunos et iura reddere in principis sinebant, et signum ab iis petebant, et in stationes ac vigiliis ordine ibant*. dabatur a consule, praetore, eoque qui exercitui toti praerat. idem Livius ib. 27: *in praetorio tetenderunt Albius et Albius*, *classicum apud eos cecinit, signum ab iis petiitum est*. at praetorii tribunus a solo principe. idem supra 1 7 inter signa accepti imperii Tacitus posuit: *defuncto Augusto signum praetorii cohortibus et imperator dederat*. super hac res plura in Excursu A. Lips.

14. *duo lictores*] at Liviae decretus lictor tantum unus, et id ipsum recusante Tiberio, 1 14. flaminium *Vct flamonium* Claudiale quomodo ad honestandam facit Agrippinam? credo, ut ipsa flaminica Claudii esset, exemplo Liviae, quae Augusti. nam eam sacerdotem AR

3 serium funus et mox consecratio. die funeris laudationem eius princeps exorsus est, dum antiquitatem generis, consularatus ac triumphos maiorum enumerabat, intentus ipse et ceteri, liberalium quoque artium commemoratio, et nihil regente eo triste rei publicae ab externis accidisse, prona animis audita. postquam ad providentiam sapientiamque flexit, nemo risui temperare, quanquam oratio a Seneca composita multum cultus praeferret, ut fuit illi viro ingenium amoenum et temporis eius auribus accommodatum. 10 adnotabant seniores, quibus otiosum est vetera, et praesentia contendere, primum ex iis qui rerum potiti essent Neronem alienae facundiae eguisse. nam dictator Caesar summis oratoribus aemulus; et Augusto prompta ac profluens, quae deceret principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque 15 callebat, qua verba expenderet, tum validus sensibus, aut consulto ambiguus. etiam Gai Caesaris turbata mens vim dicendi non corrumpit. nec in Claudio, quotiens meditata

gusti fuisse docui ad l 10. volumque addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati frustra, 2 75: *Livia Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam. legunt quin transgressa ad eos sacerdotem paene habuit ac flaminem.* quasi ad Liviam ipsam referenda sint, quae mortua caelesti religione culta per flamines ac sacerdotes. campas loquuntur et floccos: tu lege mecum *quam transgressi ad deos.* Livia enim est, quae mariti sui in deos relati et sacerdos fuit et filia. satis dictum supra. Lirs.

3. *ceteris* M^a. *A et ed pr, tacente Vct.*

5. *rei publicae triste* vulgo.

9. *eius*] sic M^a et ed pr. ceteri *z-lus*. illud cum I Gronovio recepi-mus. mox *otium* ed pr, Beroaldi *immo otiosum* et ceterae usque ad Pichenam. *otiosum* BGM^a et ed Puteolani, Pichenae seqq, e quo per compendium scribendi factum *otium* videri potest. sed tamen durum est *otiosum est contendere*: mollius multo *otium* videtur. Ean.

11. *his* M^a.

13. *quae deceret pr.*] durior haec interpositio. quod sensit Acidalius, qui coniciebat *qua*, i. quatenus. possis etiam *quaeque*. sed non satisfacit. Ean. A et quae.

15. *validus*] ed pr *validis*, ceterae omnes *validus*. *validis* consentit consuetudini Taciti variandae constructionis in talibus. mox ac Q et veteres omnes ad Rhenanum, qui e B dedit *aut*; quod melius. Ean.

16. *CCaesaris*] qui etiam libros scripsit de arte dicendi, ut vult Suidas: Γάιος Καίσαρ, ὃς ἐπεκλήθη Καλλιγόλας, ῥητορικὴν τέχνην ἐγράψε Ρωμαϊκῶς. quem tamen puto ego falli; eosque Germanici fuisse. Lirs. Heinsius malebat *CCaesari*. Burmannus ad Suet. Cal. 53 *turbatam mentem* interpretatur iratam; quo sensu *turbatus* dici satis probat. adiuvat Suetonius, qui l. c. dicit *irato et verba et sententias suppeditasse*. sed ego potius capiendum puto de mentis validitudine; de qua idem Suet. 50. valetudo mentis, quae ei sive e morbo sive e philtro accidit, non corrumpit eius vim dicendi. mox ed pr *dicerentur*, ut M^a; quod et ipsum bonum est. item *suclare, pingere*, atque liber sine

dissereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus statim annis vividum animum in alia detorsit: caelare, pingere, cantus aut regimen equorum exercere; et aliquando carminibus pangendis inesse sibi elementa doctrinae ostendebat.

- 4 Ceteram peractis tristitiae imitamentis curiam ingressus, et de auctoritate patrum et consensu militum praefatus, consilia sibi et exempla capeassendi egregie imperii memoravit, neque iuventam armis civilibus aut domesticis discordiis imbutam; nulla odia, nullas iniurias nec cupidinem ultionis
10 afferre. tum formam futuri principatus praescripsit, ea maxime declinans quorum recens flagrabat invidia. non enim se negotiorum omnium iudicem fore, ut clausis unam intra domum accusatoribus et reis paucorum potentia grassaretur. nihil in penetibus suis venale aut ambitioni pervium; discre-
15 tam domum et rem publicam. teneret antiqua munia senatus; consulum tribunalibus Italia et publicae provinciae assisterent. illi patrum aditum praeberent: se mandatis exerciti-

copula, quem primus Puteolanus addidit, non Beroaldus. ENN. B discerentur. pro in alia A ad puerilia, manifesto glossemate.

7. egregie] add ante Rhenaum egregii; et sic G. sed egregie melius est. ENN. mox Ma neque iuventam, ubi vulgatur nec iuventam. *Vt neque iuventam.*

16. consulum tribunalibus Italia] Polybini 6 13: ὁμοίως καὶ δῶα τῶν ἀδικημάτων τῶν κατ' Ἰταλίαν προσδίδεται δημοσίας ἐπισκέψεως, λέγω δὲ οἷον προσδοσίας, συνωμοσίας, φαρμακείας, δολοφονίας, τῇ συγκλήτῃ μέλει περὶ τούτων. πρὸς δὲ τούτοις, εἴ τις ἰδιώτης ἢ πόλις τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν διαλύσεως ἢ ἐπιτιμήσεως ἢ βοηθείας ἢ φυλάκης προσδίδεται, τούτων πάντων ἐπιμελὲς ἐστὶ τῇ συγκλήτῃ. qui locus unicus verbis Taciti est illustrandis. GRON.

publicae provinciae] spectat ad divisionem Angusteam. Claudius pleaque omnia ad se traxerat: at Nero populi provinciam (eae enim publicae) earumque controversias solis consulis curae fore; se Caesarianis provinciis, in quibus exercitus, velle consilere praedicit. LIPS.

17. illi patrum aditum] non nota. consules, inquit, praebeant provincialibus aditum patrum. at haec oratio Senecae adeo grata patribus, ut Xiphil. 61 3, ὥστε καὶ ἐς ἀργυρῶν στήλην ἐγγραφεῖναι καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν αἰεὶ ὑπᾶτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεισθαι ψηφισθῆναι. nec novum id senatus decretum: excipio de argento. nam et antea semper principum orationes in aes incisae et Kalendis Iannariis recitatae. morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio 60 10. τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ νομηνίᾳ τοῦ τε Ἀδριανου τοῦ καὶ τοῦ Τιβερίου κατὰ δόγμα ἀναγινωσκομένους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας τοὺς βουλευτὰς παρατείνεσθαι. ἔπαυσεν, ἀρχοὺν εἶναι φήσας ἐν ταῖς στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγραφεῖναι. Item hinc do Plinil Paneg. 75. acclamationes nostras, inquit, ne qua interciperet oblitio, P. C., in publicis acta mittendas et incidendas in aere censuisti. ante orationes principum tantum eiusmodi genere monumentorum mandari aeternitati solebant: acclamationes quidem nostras parietibus curiae clauderantur. et ab hoc rita est, quod QHaterius 3 87

5 tibus consulturum. nec defuit fides, multaque arbitrio senatus constituta sunt: ne quis ad causam orandam mercede aut donis emeretur; ne designatis quaestoribus edendi gladiatores necessitas esset. quod quidem adversante Agrippina, tanquam acta Claudii subverterentur, obtinere patres; qui in palatium ob id vocabantur, ut astaret obditis a tergo foribus

censet eius dici senatus consulta aureis litteris in curia figenda. ingerant et iuriconsulti, apud quos locis aliquot orationes hae principum laudatae. sed nec ab alia causa evenisse crediderim quod Claudii oratio Lugduni nostro aevo reperta in tabula aeris. LIRS.

3. ne des. quidem q. ed. glad. nec.] pertinet ad abolendum Claudii scitum, qui auctore Dolabella sanxit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorum, qui Quaesturam adipiscerentur. v. 11 22. ubi suspecta vox adipiscerentur. cur enim hic *ἐμπατικῶς* scriptum ne designatis quidem, nisi quia antea ex ea sanctione dabant etiam candidati? atque ita in Lampridii Alexandro lego c. 43. quaestores candidatos (malim quaesturas) ex sua pecunia iussit munera populo dare, sed ut post quaesturam praeturam acciperent. ceterum haec Neronis decretum abolevit iterum Domitianus, de quo Suetonius 4. LIRS. quidam deleri volebant Acidalian et Ursianus. potuit et sequentibus huc trahi, ut c. seq. alii ante anquirebant in ed pr. si est a Tacito, sensus est, ne quaestoribus saltem quod tantum designati essent, necesse esset edere gladiatores. ERM.

5. in Palatium] puto in templum (v. Suet. Ang. 29.) Apollinis Palatina. supra 2 37: quatuor filiis ante limen curiae adstantibus, cum in palatio senatus haberetur. LIRS. in cubiculum potius, credo, propter sequentia. idque etiam interdum sub illis imperatoribus factam, exemplo Fulii, qui causam Delatori in cubiculo cognovit, ut patet ex oratione Cic. 2. Add. 11 2. nam quae IGronovius paulo post de abditis et occultis foribus in templo illo, ea cetera sunt. ERM.

abditis] melius obditis. intellegit autem vela, quae praestenta foribus; quibus etiam Claudius se tenuit. Suet. 10: *prorepit ad solarium proximum, interque foribus praestenta vela se abdidit.* et Hellogabalus, narrante Lampridio 14, *subito militum strepitu exterritus in angulum se condidit, obiectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se tenuit.* Iulius Pollux describit 10 7. *πρὸ μὲν τοῦ κοιτῶνος ἐπὶ ταῖς θύραις παραπνεύματα σοι δεῖ, εἴτε ἀπλοῦν εἴη τὸ παραπνεύμα λευκὸν ἢ ὀδόνης, εἴτε καὶ πολύχρουν.* id velum levabatur in admissionibus. Seneca ep. 80 (81): *non erepuit subinde ostium, non allevabatur velum.* Lampridius Alex. 4: *salutabatur quasi naus de senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis.* inde apud Ictos causas cognoscere levato velo, i. e. palam omnibus admissis, l. 6. C. de naufragiis: *de submersis navibus decernimus ut levato velo istae causae cognoscantur.* ad haec et talla vela facit lapis vetus Romae (ap. Grut. p. 599 7). Ti. Cl. Thallus. praepositus velariorum domus augustanae. erant tamen et alia vela in caenationibus arcendi frigoris, itemque ornatus causa; de quibus Seneca Q. Nat. 4 13, et Tertullianus de habitu muliebri 1 8. LIRS. coniciebam obdito a tergo foribus velo discreta. a tergo, puta sedentis principis, discreta velo, quod obditum erat foribus, in quibus stabat ipsa. GRON. vulgata est in omnibus scriptis et edd, nisi quod B *ad-ditis*. Ryckius putat vulgatum intelligi posse *adstitisse a tergo tapetis foribus praestenti*; quod nullo modo procedit. nam ordo verborum esse debet *adstaret discreta velo*: id quemodo interiectum fuerit, et

velo discreta, quod visum arceret, auditum non adimeret. quin et legatis Armeniorum causam gentis apud Neronem orantibus ascendere suggestum imperatoris et praesidere simul parabat, nisi ceteris pavore defixis Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. ita specie pietatis obviam itum dedecori.

6 Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos et rapi Armeniam allatum est, pulso Rhadamisto, qui saepe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. igitur in urbe sermonum avida, quemadmodum princeps vix septendecim annos egressus suscipere eam molem aut propulsare posset, quod subsidium in eo qui a femina regeretur, num praelia quoque et oppugnationes urbium et cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. 15. contra alii melius evenisse disserunt quam si invalidus senecta et ignavia Claudius militiae ad labores vocaretur, servilibus iussis obtemperaturus. Burrum tamen et Senecam multarum rerum experientia cognitos; et imperatori quantum ad robur deesse, cum octavo decimo aetatis anno Gnaeus 20 Pompeius, nono decimo Caesar Octavianus civilia bella sustinuerint? pleraque in summa fortuna auspiciis et consiliis

quare, additur, nempe apertis foribus, quae in aliud cubiculum ferrent, praetentum a tergo. atque haec desiderant Gronovii correctionem. ERN.

1. *aditus non adimeret*] imo vero adimebat aditus; nec adiri conspici-ve Agrippina voluit. scribo *auditus*. LRS. recepit Freinsheimius et socii editores. Pichena tamen malebat *audium*, quod est in margine O. *adire* et *audire* saepe in libris confusa. v. Burr. ad Suet. Tib. 27, Drak. ad Liv. 82 2. ERN.

3. *ascendere*] prohibita vox, et repperi ita in F, sicuti paullo post in V *anquirebant*. nemo autem tinctus hac meliori litteratura, cui non ista hodie nota. LRS. utrumque est etiam in M. *de *ascendere* tacet Vct.* de verbo *ascendere* pleni hodie criticorum libri, eiusque confusione cum *ascendere*. post etiam *disserunt* bene Pichena e M. pro

dixerunt post *evenire*. hoc enim verbo libenter utitur Tacitus. litterae istae saepe confusae. infra c. 13 in ed pr *effulserant* pro *effulserant*. c. 17 pro *et sibi* est *exili*. ERN.

18. *multarum*] *multa*. quod placet. ERN.

21. *pleraque in s. fort.*] magnam ait partem res etiam a principe in bello gerendas eius esse indolis, uti melius per legatos sive ministros, et mandata, quam per ipsum praesentem, armatum et concursantem vel satagentem, expediantur et transigantur. Suetonius Oct. 21: *domant autem partim ductu partim auspiciis suis Cantabrigiam, Aquitaniam* etc. *auspiciis suis*, id est per legatos suos, ubi ipse non intervenit nec praesens fuit. Gron. nempe int. *magis*, cuius ante quam omisset exempla plura ad h. l. notavit Rhodanus. alii malunt *pluraque*, quod

quam telis et manibus geri. daturum plane documentum, honestis an secus amicis uteretur, si ducem amota invidia egregium, quam si pecuniosum et gratia subnixum per ambitum deligeret. haec atque talia vulgantibus, Nero et iuventutem proximas per provincias quaesitam supplendis Orientis legionibus admoventi, legionesque ipsas propius Armeniam collocari iubet, duosque veteres reges Agrippam et Antiochum expedire copias, quos Parthorum fines ultro intrarent; simul pontes per amnem Euphraten iungi. et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenen Sohaemo cum insignibus regiis mandat, exortusque in tempore aemulus Vo-

et mss quidam et edd Puteolani Rivii Broëaldi habent, placetque Broërio. credo Tacitum, si hoc voluisset, plura scripturum fuisse, sine copula. pleraque est multa, ut saepe apud scriptores huius aetatis. EBN.

2. si ducem] varie tentatur hic locus quem nulla medela egere arbitror, dixerant principes in bellis plus consiliis valere quam vi. subiciunt, quantum consilio valeat, quam bonos consiliarios habeat, statim clarum fore ex eo, si ducem bello praeficeret potius egregium, nihil invidens virtuti, quam si divitem et gratiosum. magis, potius intelligi statim vidimus, et si repeti etiam elegans est. in ed pr est *deligent*; unde conficere liceret *deligerent*, ut simul ad amicos principis referretur. et si Rhenanus e B, Aldus, Gryphius. EBN.

6. *admoventi*] Pichena malebat *admoventi*, quia mox est collocari et iungi. placet. EBN. *regionibus* Ma *et ed pr, taceant Vct.*

7. Agrippam intellegit Agrippae filium, cognomento Iuniorum, qui Galilaeae Trachonitidis et parti Iudaeae rex; de quo Iosephus 20 7 satis. sed Iocchus iste quis? utrum Boechus rescribendum? an potius expleta voce *Antiochus*? quod verum censeo. intellegit Antiochum regem Commagene et in parte Ciliciae, de quo Iosephus 19 5: *Ἀντίοχον δὲ ὃν εἶχεν βασιλεὺς ἀπελόμενος,*

Κιλικίας μέγας τὴν καὶ Κομμαγηνὴν δωρεῖται, et Dio 60 8. confirmat eam scripturam noster infra c. 37, qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iteratque hoc mandatum. simul, inquit, *Antiochum regem monet proximas sibi praefecturas petere*. V tamen est *Lochium*. Lips. Ma *Iocchum*; quod edd omnes habent praeter ed pr, quae exhibet *Lochium*, ut ARV et G. in quo est *Loechum*. Ryckius recepit *Antiochum*, quem cum IGronovio secuti sumus. mox ed pr *omnem Euphraten vitiosum pro amnem*, quod verbum omnes edd et scripti habent, nec tentandum erat, cum ab aliis saepe *id* dicatur, etiam brevitate amantibus. EBN.

9. *minorem Arm. Arist.*] Iosephus 20 8: *τὴν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας προσοπιστὴν Ἀριστοβούλου, Ἡρώδου τῆς Καλικίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται*. et addit id factum τῷ πρώτῳ τῆς Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, convenienter plane cum Tacito. Lips.

10. *Sohemo*] nescio an idem sit, qui a Caio constitutus Arabum Ituraeorum rex, auctore Dione 59 12. sed apud eum *Σοαῖρος* dicitur; et fortasse iam hic scribendum. Lips. ed pr *Sohaemo*. sed *Sohemus* etiam probabat Lipsius ad 12 23; ex quo loco etiam patet Sohemum Ituraeae regem dudum mortuum fuisse, ut bene iam monnit Ryckius. ed pr *Sophenen*, recte. ceterae *Sophenen* usque ad Ryckium. EBN.

logeso filius Vardanes; et abscessere Armenia Parthi, tan-
 8 quam differrent bellum. sed apud senatum omnia in maius
 celebrata sunt sententiis eorum qui supplicationes et diebus
 supplicationum vestem principi triumphalem, utque ovans
 5 urbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine ac Martis
 ultoris eodem in templo censuere, praeter suetam adulationem
 laeti quod Domitium Corbulonem retinendae Armeniae
 praeposuerat, videbaturque locus virtutibus patefactus. co-
 piae Orientis ita dividuntur ut pars auxilium cum duabus
 10 legionibus apud provinciam Suriam et legatum eius Quadra-
 tum Ummidium remaneret, par civium sociorumque numerus
 Corbuloni esset, additis cohortibus alisque quae in Cappa-
 docia hiemabant. socii reges, prout bello conduceret, parere
 iussi. sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant.
 15 qui ut famae inserviret, quae in novis coeptis validissima
 est, itinere propere confecto, apud Aegeas civitatem Ciliciae
 obvium Quadratum habuit, illuc progressum, ne, si ad acci-
 piendas copias Suriam intravisset Corbulo, omnium ora in se
 verteret corpore ingens, verbis magnificus, et super expe-
 9 rientiam sapientiamque etiam specie inanum validus. cete-

1. *vardanis* Ma.

11. *Vinidium*] *Numidium*, ut supra. Lips. immo *Ummidium*, ut supra demonstratum, 12 45. Enn. *umidium remaneret. pars* Ma. *de his tacet Vct.*

12. *aliisqueque cappadocia* Ma: vulgo *alisque quae apud Cappadociam*. cf. 15 6. **alisque quae Cappadocia* Vct.*

15. *inserviret* doest Ma *et ed pr. tacente Vct.*

16. *Egae*] libri mei, *Aegaeas*, et recte. id enim Ciliciae oppidum. Strabo 14 p. 676: *μετὰ δὲ Μαιλλὸν Αἰγαῖαι πόλιν ἔχον*. Lips. Lucanus tamen 3 227: *et extremas resonant navalibus Aegae*. sic enim legendum puto, non *externae*. Stephanus *Αἰγαὶ πολλὰι. πόλις Κιλικίας* etc. Plinius 5 22: *oppidum Aegae liberum, annis Pyramus, portae Ciliciae*. Philostratus de vita Apollon. 1 12. *καὶ εἰς τῆς ἐν Αἰγαῖς διατριβῆς . . . ὁ δὲ ἐρρωσθαι φράσας οἷς ἐπαρτεν (ἐν*

Ταρσοῖς ἄρα ἀγορὰν ἦεν) ἐξω-μήθη εἰς τὰς Αἰγὰς. idem VII. 2 4 in Antiocho: *Ἀντιόχον τὸν σοφιστὴν αἱ Κιλικίων Αἰγαὶ ἤνευ-ξαν*. apud Dionem 47 30 est καὶ τοὺς Ταρσαίους ἐκουσίως προσλαβὼν φρουροὺς τινας αὐτοῦ ἐν Αἰγαῖς ὅπως ἐνέλκησε. sed ibi quoque Xylauder mavult ἐν Αἰγαῖς. quare vereor ne et Strabo scripserit *μετὰ δὲ Μαιλλὸν Αἰγαί*, et mox *μετὰ δὲ Αἰγὰς Ἰσόδος*. Gron. *Aegaeas* tamen AGMR et ed pr. unde merito receptum. Enn.

19. *magnificis* Ma.

20. *specie inanum validus*] restitui, meo animo, vere. Corbulo, inquit, non solum vera virtute sapientiaque magnus, sed etiam animos allicere peritus specie inanum, i. e. gestibus, verbis, habituque externo. at nostri censores quam hic mente, ut ait ille, exsensa! Beatus legis *spe animam validus*, pro animorum, inquit. Vertranus *spe inanimum*, scilicet rerum. cum bona gratia,

rum uterque Vologesen regem nuntiis monebant, pacem quam bellum mallet, datisque obsidibus solitam prioribus reverentiam in populum Romanum continuaret. et Vologeses, quo bellum ex commodo pararet, an ut aemulationis suspectos per nomen obsidum amoveret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. accepitque eos centurio Insteius, ab Ummidio missus forte priore de causa, adito rege. quod postquam Corbuloni cognitum est, ire praefectum cohortis Arrium Varum et recipere obsides iubet. hinc ortum inter
 10 praefectum et centurionem iurgium ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque, qui eos ducebant, permissum. atque illi ob recentem gloriam, et inclinatione quadam etiam hostium, Corbulonem praetulere, unde discordia inter duces, querente Ummidio praerepta quae suis
 15 consiliis patravisset, testante contra Corbulone non prius

abite, quaeso, et cucurbitas pingite.

Lips. *specie* Ma (sed deinde *tacente Vct* *inanimum*, ut ed pr) G, ed Puteolani, Beroaldi, Alciati. sed ed pr *spem*, ceterae *spe*. sic ed pr etiam ante *spem pietati* pro *specie*; ac saepe istae voces confusae. causa est, quod cum per compendium scriberetur *spē*, ut in ed pr c. 31, signum compendii omissum est. sensus est: etiam alia inerant viro, quae quidem ad bellum et rempublicam gerendam nil valent, ceterum magnam vim habent ad animos imperitorum conciliandos. ERN. mox Ma *interque ad vologesem*.

4. *ex aequo modo*] nisi fallor, *to modo παρ᾽ αὐτοῦ*; aut certe cum Mercero legam *ex commodo*. Lips. *ex commodo*, quod voluerant Muretus et Mercerus, recte Pichena recepit, e vestigiis Ma *ex quo modo*. *tacet Vct.* antiqui in nonnullis verbis QU pro C scribebant, quod librarii antiquarii interdum imitati sunt. sic in nobili SC contra Bacchanalia *indoquolud* pro *in oculo*: haec enim vera ibi lectio, non *indovolgod*, ut vult Maffens in Istoria dipl. p. 124 [infra c. 15 extr. Ma *dequoquūtur*]. ceteri libri habent *ex aequo modo*. sensus est, ut maiorem opportunitatem belli paraudi nancisceretur huiusmodi belli a-

6. *Hostorius*] V *Histius*. parum aut nihil est; tamen infra=post triennium in his locis. *Latius Capito* est, *castrorum praefectus*. Lips. Ma *Histeius* [immo *Insteius*], AGR et ed pr ceteraeque *tacente Vct* *Historius*, usque ad Rhenanum, qui *Hostorius* dedit cum seq. Ryckius putat *Insteius* e c. 39. recepit Lallemannus. ERN.

7. *priore de causa*] Mureto accedo, *prior ea de causa* legenti. Lips. sed sic interpungendum, ut nunc est, non post *missus*. ERN.

9. *recipere*] sic Ma, edd pr, Pichena, seqq. ceterae edd *recipere*, ut et G. illud melius. volebat obsides sibi praereptos auferri Ummidio. ERN.

10. *ne*] sic BMa, ed pr, Rhena- nus et sequentes. G, Puteolanus, Beroaldus Alciatus *quod ne*; quod melius puto. sic mox: *unde discordia inter duces*. — *Nero*, *quo componeret diversos*; ubi *diversi* sunt discordes, simultatem exercentes. post *inclinationem quandam* BG Puteolanus, *Beroaldus, *tacente Vct.* sed ablativi meliores e consuetudine Taciti. ERN.*

12. *ob non est* in Ma *et ed pr, *tacente Vct.**

conversum regem ad offerendos obsides quam ipse dux bello delectus spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diversos, sic evulgari iussit, ob res a Quadrato et Corbulone prospere gestas laurum fascibus imperatoriis addi. quae in alios consules egressa coniunxi.

- 10 Eodem anno Caesar effigiem Gnaeo Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus erat, petivit a senatu; sibi quoque statuas argento vel auro solidas adversus offerentes prohibuit. et quanquam censuissent patres ut principium anni inciperet mense Decembri, quo ortus erat Nero, veterem religionem calendarum Ianuariarum inchoando anno retinuit. neque recepti sunt inter reos Carinas Celer senator, servo accusante, aut Iulius Densus equester, cui favor in Britannicum crimini dabatur.

- 11 Claudio Nerone Lucio Antistio consulibus cum in acta principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit, magnis patrum laudibus, ut iuvenilis

4. de fascibus imperatorum sive principum (nec enim alios hic intelleges) docebo invenies: fors fuit, et quosdam senes. olim non nisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in provinciis, fascibus usi. quid ergo princeps in urbe, si nullum gereret ordinarium magistratum? nihilo secius fasces duodecim illi. origo rei ab Augusto; cuius honori senatus decrevit a. u. 735 uti consulari potestate semper esset fascibusque duodecim uteretur. Dio 54 10: ὁ δὲ Αὐγουστος τὴν τῶν ὑπᾶτων ἐξουσίαν διὰ βίου ἔλαβεν, ὥστε καὶ ταῖς δώδεκα ῥάβδοις αἰεὶ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν αἰεὶ ὑπατευόντων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίσκου καθέζεσθαι. eumque morem tenuerunt principes secuti, ita ut laurum tamen fascibus non adderent, nisi in victoria; uti hic factum. at statim per adulationem irrupit, ut omnium principum fasces et semper laureati essent, etque nota maxime distinctus a vulgo princeps. Herodianus de Gordiano 7 14: ἐπεὶ δὲ ἀπὸ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπή, τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ . . . νεανίσκων ἐν σχήματι τῶν κατὰ Πώμην προϋόντων

δορυφόρων. αἱ τε ῥάβδοι ἐδαμνηφόρου, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγινώσκειν τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. Capitolinus in Maximinis 14: inde Carthaginem venit cum pompa regali et protectoribus et fascibus laureatis. quando id coeperit, ignoro: paullatim quidem non solum laureati admissi fasces, sed et aurati. Claudianus in 6 cons. Honorii 644: agnoscat rostra curules auditas quondam proavis; desuetaque cingit regius auratis forma fascibus Ulpia lictor. Lirs. addidit Ma. *Vct diversus.*

6. patri et cons. B *Vct.*

12. inter] sic GMa et editi omnes veteres, non Beroaldus tantum et Aldus, ut tradit IGronovius. Lipsius habet in, nescio an primus et operarum vitio. inter restituit IGronovius. sic noster loquitur etiam 3 70. Ew.

16. principum] non, ut receptum, principis. iurabant enim in acta non unus, qui imperitabat, sed et priorum. dicam multa ad 16 22 Exc. A. Lirs.

17. ut iuvenilis animus] sensus est, ut, cum intelligeret, etiam e tam levi re tantam gloriam nasci tanta-

animum levium quoque rerum gloria sublatum maiores contumneret. secutaque lenitas in Plantium Lateranum, quem ob adulterium Messalinae ordine remotum reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando quam honesta praeciperet, vel iactandi ingenii, voce principis vulgabat.

- 12 Ceterum infracta paulatim potentia matris delapso Nerone in amorem libertae, cui vocabulum Acte fuit, simul assumptis in conscientiam Othone et Claudio Senecione, adulescentulis decoris, quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obtinente, penitus irrepserat per luxum et ambigua secreta, ne senioribus quidem principis amicis adversantibus,

que laudes, cupido indiceretur rebus maioribus patrandis porro maiorem laudem petendi. ERN.

2. *Plantium Lat.*] supra 11 36. LIRS. O *Plantium*. ERN.

3. *remotum*] simplex motum malebat Acidalius. sed Suetonius Vit. 2: *Quintus carnis ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores removerique placuisset*. GRON. sed locus Suetonii non satis similis huic. an *ordines* removere quisquam dixerit, docendum erat: *senatores minus idoneos secernere et removere*, sive etiam *submovere*, quin dici possit, nulla dubitatio est. et Gronovius ipse apud Livium 45 15 *tribus remoti* corrigit *moti*; idque non displicet Drakenborchio, qui tamen in textu servat *remoti*; ad quod defendendum loco Taciti uti poterat. in eodem loco Livii est etiam *senatus emoveri*. ceterum ob locum Livii, et quia *removeri* in similibus, et sine praepositione, dicitur, ut apud Suet. Tib. 34 *quaestura removere* (add. Burm. ad c. 42), h. l. vulgatum non tentandum puto, in quo omnes libri consentiunt, nisi quod ab O abest *ordines*. ERN.

5. *vel iactandi ingenii*] contaminarent impurae manus, *causa iactandi*. ad vox ea eleganter abest V. LIRS. item a M^a *taceat tamen Voc.* modus loquendi elegans, vulgabat *iactandi ingenii*, quo usus

noster etiam H. 4 42: *accusationem subisse, nec depellendi periculi, sed in spem potentiae videbatur*. Liv. 4 30: *cernentes piacula pacis deum exposcendae*. et saepe librarios cum in aliis, tam in hac formula *caussa* addidisse, saepe docuerunt viri docti. v. Cort. ad Sall. Cat. 6. sed tamen hic aliquid scrupuli residet ex eo, quod putem librarios datos fuisse *iactandi ingenii causa*, si vocem addidissent velut temere omissam, non, quod rarius est, *caussa iact. ing.* ea forma passim tamen assus Livius. v. Gronov. ad 31 12. sic etiam Graeci. Xenophon M. 8. 4 7 *ἔνεκα πολείας*. *caussa* addunt omnes veteres edd. vel inde a Rheano. *caussa* primus omisit Lipsius. ERN.

8. *Acte*] ex Asia oriunda mulier; cuius genus Nero, ut splendorem ei adstrueret, ad Attalum regem porrigebat. Xiphilinus 61 7. LIRS. Suet. 28: *submissi Consulares, qui regio genere ortam peterent*. GR.

12. *irrepserat*] scribe *irrepserant*. ad Senecionem enim pertinet et Othonem, non ad Acten. LIRS. recepit Pichena. mss et edd. veteres omnes *irrepserat*. nec video cur singularis hic tantopere displiceat, cum etiam c. 15 sit *nox et lascivia exemerat*. *ambigua secreta* pertinent ad rem amatoriam. ERN.

13. *senariis*] libri scripti *senio-*

muliercula nulla cuiusquam iniuria cupidines principis ex-
 plente, quando uxore ab Octavia, nobili quidem et probitatis
 spectatae, fato quodam, an quia praevalent illicita, abhorre-
 bat; metuebaturque ne in stupra feminarum illustrium pro-
 13 rumperet, si illa libidine prohiberetur. sed Agrippina Li-
 bertam aemulam, nurum ancillam, aliaque eundem in mo-
 dum muliebriter fremere. neque paenitentiam filii aut
 satietatem opperiri; quantoque foediora exprobrabat, acius
 accendere, donec vi amoris subactus exueret obsequium
 suam matrem seque Senecae permetteret, ex cuius familiaribus

ritus. Lips. etiam ABOM^a et ed pr. ERN.

1. *muliercula, nulla* qui atten-
 derit, observabit hic nimis crebram
 esse constructionem per ablativos
 consequentiae. sensit quidem Hein-
 sius, correxitque *mulierculae ex-
 plenti*. ego suspicarer Tacitum scrip-
 sisse *mulierculam explere*, pro, quo
 minus expleret; quod ei non inso-
 lens. sed vulgatum ferri potest.
 ERN.

3. *facto Ma.*

10. *Senecaeque* haerere me iubent
 libri. nam [M^a *seque nece*] F *seque
 neci*, V *seque*, addito superius *neci*.
 o quibus *seque Senecae* occurbat,
 nisi aliud latet. tamen de Seneca
 fuisse, verba subsita statim dicant.
 Lips. Pichena, meo iudicio εἰς αὐ-
 τὴν τὴν ἀλήθειαν τὸν κάλαμον βά-
 ψας, *Senecaeque permetteret*. in re
 ancipiti et dubiae interpretationis
 artifici brevitate defungitur, ne in
 alteram utram partem pronior appa-
 reat. Seneca etsi iam ab initis im-
 perii Neronis unum cum Burro cer-
 tamen habuisset adversus crudelita-
 tem et superbiam Agrippinae, sem-
 per tamen in filio aluerat debitam
 matri pietatem; et quoties ab ea se
 ille insolentius asperiusque tracta-
 tum doleret, quamvis instigantibus
 hand dubie statim assentatoribus, non
 permiserat eum matri diu irasci, ne-
 dum frequenter mordere, sed gravibus
 et honestis monitis exulceratam men-
 tem sanaverat. nunc per ipsius im-
 potentiam eo res erat redacta et sic
 commota ferocia saevi adolescentis,
 ut necessario esset silendum de matre,

aut expectandum ut ipse cum illa
 quateretur foras, qui solus aut cum
 altero illo in aula verum dicebat,
 et in posterum et ad haec mitiganda
 et omnibus bonis totique reipublicae
 fieret iutilis. ergo *permisit*, hoc
 est tacuit, dedit obui et hac parte
 veri molles auriculas radere, nec
 retinuit palam resonsantem et, quae
 adhuc clam fecerat, oculis ingeren-
 tem. quod nec laudare voluit Ta-
 citus, et accusantur frustra quae
 cogunt tempora. ideo sic transmit-
 tit. nam quod sequitur de Annae
 Sereno, non accipiendum quasi fa-
 verit amoris Neronis Seneca contra
 matris voluntatem suae gratiae cau-
 sa: sed quia iudicaret hunc ei la-
 dum dandum maioris mali evitandi
 ergo, eo ipso, quod comparaverat
 personam cuius nomine liberalitas
 Neronis velaretur, fovebat reveren-
 tiam matris, et filium retinebat, ut
 cum aliqua verecundia indulgeret
 aetati. sed salubre consilium aucto-
 ritas Agrippinae et aemulatio vana
 irritum reddidit. Gron. Farnesiane
 consentit R et ed pr. Ma ^atacenta
 Vct^a *seque nece permittet*, A *se-
 que nec ei*. editi praeter pr omnes
 [cum B] *senecaeque p.*, nisi quod
 Ryckius dedit *seque Senecae p.* quod
 secutus sum. *Senecaeque* est mora
 oolactura Puteolani: *seque* cum in
 omnibus scriptis sit, nullo modo re-
 pudians. in *Senecae* prima syl-
 laba exciderat ob mox praecedens
seque. et primae syllabae in pro-
 priis omissae exemplum supra ha-
 buimus *Iochum* pro *Antiochum* c. 7.
 antea Nero in potestate Agrippinae

Annaeus Serenus simulatione amoris adversus eandem libertam primas adolescentis cupidines velaverat, prae-bueratque nomen, ut quae princeps furtim mulierculae tribuebat, ille palam largiretur. tum Agrippina versis artibus per blandimenta iuvenem aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre contingendis quae prima aetas et summa fortuna expeterent. quia et fatebatur intempestivam severitatem, et suarum opum, quae hand procul imperatoris aberant, copias tradebat, ut nimia nuper coercendo filio, ita rursus intemperanter de-
missa. quae mutatio neque Neronem fefellit, et proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris semper atrocis, tum et falsae. forte illis diebus Caesar in-
specto ornatu quo principum coniuges ac parentes effulserant, deligit vestem et gemmas, misitque donum matri, nulla
15 parcimonia, cum praecipua et cupita aliis prior deferret. sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat, et dividere filium quae cuncta ex ipsa haberet.
14 nec defuere qui in deterius referrent. et Nero insensus iis quibus superbia muliebris innitebatur, demovet Pallantem
20 cura rerum quis a Claudio impositus velut arbitrum regni

fuorat. v. supra c. 1. nunc se Se-
necae permittit, ut ille rempublicam
curaret neque adjuvaret consilio, ope-
ra: illi obsequi potius coepit quam
matri. ERM.

1. *Annaeus Serenus*] qui praefec-
tus vigilum Neronis. Plinius 22 47:
*fungi familias nuper interemere et
sola convivis, Annaeum Serenum
praefectum Neronis vigilum et tri-
bunos et centuriones. quae voluptas
tanta accipitis cibi? de hoc amico
suo capiendus Seneca ep. 63: haec
tibi scribo, is qui Annaeum Sere-
num carissimum mihi tam immodice
fleui, ut, quod minime velim, inter
exempla sim eorum quos dolor vicit.
et inscripsit eidem libros suos de
Tranquillitate, monumentum amoris.*
LIPS. mox celaverat ed pr, et sic
correxerat manus docta in margine
Oxyphianae. fortasse verum. sed
tamen et 6 29 culpam invidia ve-
lare; idque h. l. melius. ERM.

3. *ille*]
ipse, quia

ceps largiebatur, ipse palam dabat.
confusionis huius et alia exempla
sunt, etiam supra notatae. ERM.

6. *fortuna*] hoc se dare iactat
Rhenanus (e B). at ita et edd pr
et Puteolani. in ed Beroaldi irre-
pserat vitio operarum *forma*, quod
sorvarat Frobenius s. Alciatus, ut
cetera. nam *fortuna* et *forma* et-
iam in scriptis permutantur. ERM.
mox Ma *intempestatam severitatem.*
tacente Vct.

11. *cavere*] sic e Ma restituit Pi-
chena pro vulgato *caveri*, recte. ma-
lebat idem *caveret* cum Rhenano,
frustra. v. ad 11 l. *cavere* etiam
ed pr et BG. mox *domum matri*
edd veteres usque ad Rhenanum, et
G. ERM. B *domum*.

19. *superbia muliebris*] G et alii
apud Broterium *ferocius mulieris*,
fortasse melius. libenter enim eo
verbo utitur Tacitus, ut de Agrip-
pina Germanici. ERM.

20. *cura rerum*] a rationibus Clau-
dij fuit ex Suet. 28, et lapide, in

agebat; ferebaturque degrediente eo magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse ire Pallantem ut eiuraret. sane pepigerat Pallas ne cuius facti in praeteritum interrogaretur, paresque rationes cum re publica haberet. praecoeps posthac Agrippina ruere ad terrorem et minas, neque principis auribus abstinere quo minus testaretur aduultum iam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus et adoptivus per iniurias matris exerceret. non abnuere se quin cuncta infelicis domus mala patefierent; suae in primis nuptiae, suum veneficium. id solum diis et sibi provisum quod viveret privignus. ituram cum illo in castra. andiretur hinc Germanici filia, inde vitis

quo sculptum: *Pallans Caes. n. ser. adiutor a rationibus*. Lirs. mox *arbitrium* GM^a, nec modo Beroaldus, ut IGronovius ait, sed ante Puteolanus, e quo ille sumxit, post Alciatus. at ed pr ceteraque omnes *arbitrium*. similiter variatur H. 4 21. ubi tamen ed pr *arbitrium*, Puteolanus contra *arbitrum* cum Beroaldo et seqq. utrumque eodem redit. utrum Tacitus dederit, non dicam. ERN.

1. *d. degrediente*] MOR *degrediente*. si intelligendum est de palatio, ut IGronovius censet nec dubitare sinunt sequentia *magna prosequentium multitudine*, verum est. v. ad 4 49. adde H. 3 67: *palatio degreditur*, ubi v. Gron. ERN.

2. *ire Pallantem*] ambigua et obscura verba, quia et post *ire* et post *Pallantem* interpungere licet. quibus hoc placet, ambigunt quid intelligendum sit. *procuracionem* quidam, ut Ryckius. sic H. 3 68 *eiurare imperium*; supra 12 4 *magistratum*. sed ita nullum acumen apparet; nec convenit sequentibus. et quorsum deponeret, quod iam ademtum erat? Aurelius putat respici ad illud *eiurare bonam copiam*: exire Pallantem aula, ut illam prosequentium multitudinem aliis cederet; quod paullo melius puto. inest enim faceti quid. sed cum eo quomodo conveniunt sequentia? nam particula *sane* e consuetudine Taciti indicat rationem reddi diem, idque

confirmari. Heinsius (op. ad Graev. t. 4. Coll. Burm. p. 515) volebat corrigi *eiurarent*; idque placebat Graevio: qui tamen vulgatum defendi posse putabat, si intelligeretur *multitudinem*. sed ille ait p. 517 *ne elegantiae causa sic corrigere*; unde clarum eum interpungi voluisse post *ire*: *ire multitudinem illam*, ut Pallantem eiurarent. qui sensus et ipse commodus est: modo ita sequentia convenirent. sed nihil melius habeo. B et ed pr *eiuraret*. ERN.

3. *cuius*] sic ed pr, [Rhenanus, ceteri. intermediis Puteolanus Beroaldus Alciatus cuiusque. *interrogaretur* est rationem reddere cogretur, ut reus fieret, ut 14 46. Cic. pro Domo 29. mox ad etiam ed pr, non *is*; item *posthac*. ERN.

4. *paresque rationes*] id est, uti iurisconsulti loquuntur, ut pariator esset sive ἀλοῖναστος, nec reliqua ulla haberet. sic *parem rationem facere* Seneca dixit epist. 19 et de Benef. 6 40, item Iurisc. l. ult. D. de doli except. — l. 22. D. de manum. testam. Lirs.

preces posthac Ma. vulgo *praecoeps post haec*. *de preces tacet Vct.*

9. qui Vct.

12. *vitis*] V bibl. suspicari possim num *debilis* legendum. debilitas enim loco probri, quia et sacris olim arcebantur, et decreto Augusti etiam senatu. sequitur autem de

rursus Burrus et exsul Seneca, trunca scilicet manu et professoria lingua generis humani regimen expostulantes. simul intendere manus, aggerere probra, consecratum Claudium, infernos Silanorum manes invocare, et tot irrita facinora.

- 15 Turbatus his Nero, et propinquo die quo quartum decimum aetatis annum Britannicus explebat, volutare secum modo matris violentiam modo ipsius indolem, levi quidem experimento nuper cognitam, quo tamen favorem late quaevisisset. festis Saturno diebus, inter alia aequalium ludicra, a regnum lusu sortientium evenerat ea sors Neroni. igitur ce-

hoc ipso Burro trunca scilicet manu. suspectum aequae rō rursus, quod hic nulli rei. puto fuisse rufus, glossema scilicet ad cognomen Afranii Burrhus. nam Latini Burrhum rufum dicebant, a Graeco. glossae Burrhum *βαρδόν*, *πυρρόν*. vide Festum. Lips. scribo: *audiretur hinc Germanici filia; debilis rursus Burrus et exsul Seneca*. nam cum inveniretur *debilis*, ut solet has inter se literas permutare manus vestusta, adiecit aliquis rō in, ut esset quod rō hinc responderet. sed particula *rursus* eius vice fungitur, et est idem quod inde vel vicissim. Gron. verum vidit Gronovius. quod si a lectione veteri inde *vilis*, quam primum reperi apud Puteolanum, estque etiam in A, discedendum est et coniectura ponenda, malo ponere *debilis*, ut voluit Gronovius, quam inde *debilis*, ut Lipsio placuit. nam in hac *rursus* molestum est, ut nota Lipsii apparet. ei incommodo occurrit Broterius delendo *rursus*. syllaba *de* ex coniectura repetitur, in illa nihil est incommodi. *inde-bilis* BM^a *tacente Vct* R et ed pr, et inde factum *inde vilis*. in natum est e terminatione praecedentis verbi *filia*. non est praetereundum, Gronovium e vestigiis O, qui habet *inde mancinus rursus* ut G, legi velle *hinc Germanici filia et Britannicus, rursus Burrus et exsul Seneca*. ERN.

1. Agricola adnotavit *tunicata manus*. a sene an a libris? et sane videtur mollitiam Burro obiectare

et tunicas manicatas. Lips. frustra sudat hic Marcellus. *trunca manu* omnino respicit Burrum, et *professoria lingua* Senecam. nec necessum totam ut manum praecisam habuerit: sufficit digito uno aut altero captum fuisse; idque incommodum accepisse dum in acie sternit hostem, est verisimile. ergo id insigne virtutis non magis arcuit eum praefectura praetorii, quam claudicatio ex vulnere SpCarvilius dehonestavit, quem mater, quoties gradum faceret, iubebat meminisse bellicae gloriae; aut herniae, quam in equo dies noctesque persedendo nactus erat, MServilium poenituit. Gron. *professoria lingua* est hominis scholastici et declamatoris. in *irrita facinora* sine causa haerebat Rhenanus. dolet se frustra tot facinora patrasse parandae potentiae. ERN.

2. expostulantis Vct, ed pr.

5. quo xiv] adeoque togam virilem acciperet. v. dicta ad 12 41. ERN.

7. ut quidem] elegans est Freinsheimii coniectura *levi quidem*; quales quid sequentia desiderant. AR habent quidem *quo tum*, in qua lectione non opus foret illo epitheto; sed ita totus locus fit frigidus. Freinsheimius verum vidit. *quaevisisset* est conciliasset, parasset, ut saepe. ERN. ut quidam M^a, uno quidem Walchius.

10. regnum lusu sort.] eo ritu quo regna conviviorum, i. e. talo. ex Luciani infra verbis. BM^a etiam

teris diversa nec ruborem allatura: ubi Britannico iussit exsurgeret progressusque in medium cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoque convictus, nedum temulentos ignorantis, ille constanter exorsus est carmen quo evolutum eum sede patria rebusque summis significabatur. unde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox et lascivia exemerat. Nero intellecta invidia odium intendit; urgentibusque Agrippinae minis, quia nullum crimen neque iubere caedem fratris palam audebat, occulta molitur, compararique venenum iubet, ministro Pollione Iulio praetoriae

Iudicra R. regnum, quod valet Romanum. LIRS. ed pr adeo Rō, GR Ro, A Rome. ERN. romanum regnum Ma.

Interpretes ad illustrationem loci adferunt, quae Pollux scribit 9 110. βασιλινδα, inquit, ἐστίν, διὰν διακληρωθέντες ὁ μὲν βασιλεὺς προστάτη τὸ πρακτέον, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἶναι λαχὼν πᾶν τὸ ταχθὲν ὑπεκποῖ. magis facit Arriani locus Diss. Epicteti 1 25: ἐν Σατορνάλιοις λέλογχε βασιλεὺς. ἐδοξε γὰρ παιᾶν ταύτην τὴν παιδίαν. προστάσσει, σὺ πτε, σὺ κερᾶσον, σὺ ὦσον, σὺ ἀπελθε, σὺ ἐλθε. ὑπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἐμέ λήγῃαι ἢ παιδία. et maxime Luciani in Saturnalibus 4: ὁρᾷς ἡλέκον τὸ ἀγαθόν, ἐτι καὶ βασιλέα μόνον ἐκ' ἀπάντων γενέσθαι, τῷ ἀστραγάλῳ κρατήσαντα, ὥς μήτε ἐπιταχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττειν ἔχοις, τῷ μὲν αἰσχρόν τι περὶ αὐτοῦ ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν δοχῆσασθαι, καὶ ἀράμενον τὴν αὐλητρίδα τρις τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. LIRS.

1. *ruborem allatura*] sic GMA, non, ut IGronovius queritur, solus Beroaldus et Aldus, sed etiam auctores cuiusque, Puteolanus, Rhennanus, et imitatores Rivinus, Alciatus, Gryphius. quo auctore ms *allatura* invecum sit in Lipsii et Pichena, nescio. ed pr adhuc exquiritus *oblatura*, quod mihi supra librariorum captum videtur, eique saepe substituitur *afferre* in istis formulis, in quibus et *offerre* et *afferre* rectum est. ut *mortem*,

moerorem, pudorem, luctum. v. Drak. ad Liv. 34 23, et quos ibi laudat. interea animum illum librum sequi non sum ausus, sed *allatura* edidi. mox pro *ubi* frustra Acidalius volebat *uni*. de constructione verbi iussit, qua hic noster utitur, supra satis dictum ad 11 32. ERN.

4. *carmen*]. vetus illud ex Ennio tritum (ap. Cic. Tusc. 3 19): *o pater, o patria, o Priami domus ruptum altisono cardine templum etc.* LIRS. constanter est sine meta et haesitatione, promte; quo sensu saepe apud nostrum *constantia* dicitur. *carmen exorsus* est phrasid Liviana. deinde, etsi intellige *summaeque rebus*, et supra dictam est c. 13 *summa fortuna*, tamen hic vereor ne vera Taciti manus sit *rebusque suis*. nam nec dixit *sede Caesarea* aut simile quid, sed tantum *patria*, ut indicaret sibi erepta sua, quae sibi deberentur. nam in hoc proprie iniuria est, ex illo miseratio. pro *suis* librariorum interdum dedisse *summus*, docebit praeter alios Drak. ad Liv. 5 11 extr. mox *iubere* pro glossa deleri vult Acidalius. verum videtur, cum praesertim statim sequatur *iubet*. porro Heinsius malebat *occultam molitur*, bene. item *pararique dedi* e Ma, quod Broterius imitatus est. editi omnes praeter IGronovium sine copula. voluit tamen sic edere Pichena: sed operae non paruerunt. ERN.

10. *Pollione Iulio*] puto eum esse qui postea praefectus Praefectio fuit,

cohortis tribuno, cuius cura attinebatur damnata veneficii nomine Locusta; multa scelerum fama. nam ut proximus quisque Britannico neque fas neque fidem pensi haberet, olim provisum erat. primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsoluta alvo parum validum, sive temperamentum inerat ne statim saeviret. sed Nero lenti sceleris impatiens minitari tribuno, iubere supplicium veneficae, quod dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. promittentibus dein tam praecipitem necem quam si ferro urgeretur, cubiculum Caesaris iuxta decoquitur virus cognitis antea venenis rapidum. mos habebatur principum liberos cum ceteris idem aetatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propria et parciore mensa. illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius

sub Othone. v. Plutarch. Oth. 24. Lips.

8. quod dum] his dum in ed pr et Puteolani, non demum in ed Rhemani. Beroaldus et Alciatus casu, ut opinor, omiserunt. securitatem omnes pueri pr, quae habet securitate. idem voluit dare Rhenanus, sed operae non parvere. itaque et Aldus, Gryphus illud habent, quod verum est. ceterum saltem esse debebat respiciant, parent. Ean.

11. cognitis ven.] nempe experimentis factis in animalibus. v. Suet. Ner. 53. Ean.

13. sedentes vesci] Suetonius super eodem ritu, Claudii 32: adhibebat omni caenae et liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. idem in Augusto 64 de nepotibus eius: neque caenavit una, nisi in imo lecto adsiderent. ubi ascripserim nisi ut imo. ex quibus vides pueros sedisse ad fulcra pedesque parentum. sedisse dico. spernebant enim etiam tunc accubitus a pueris, a servis, quasi luxuriae ritum illi aetati ordinive non decorum. de servis Plantus Stichus 3 4 21: potius in subselliis Cynice accipiemur quam in lecto. ib. 3 2 32: non postulo equidem me in lecto accumbere. scis tu me

esse in subsellii virum. Donatus in vita Terentii: iussus ante Caecilium recitare, ad caenantem cum venisset, quod erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse dicitur; post paucos vero versus invitatus ut accumberet, caenasse una. Senecam sic accipio de tranq. 2 15 (sive de Const. Sap. 15.) non accipiet sapiens contumeliam si in convivio regis recumbere infra mensam vescique cum servis ignominiosa officia sortitis iubebitur. qua contumelia a Caio Pomponius Secundus adfectus; qui cibum cum eo cepit παρὰ τοῖς ποδὶν αὐτοῦ καθήμενος, ait Dio 59 29, scilicet quasi Veiovis illius servus, nec alio Plutarchus respexit, cum in Convivio suo c. 10 reliquos quidem accumbentes facit, at Aesopum, qui servus, sedentem in subsellio apud Solonem. Lips.

14. quia cibos potusque] mss et veteres edd omnes cibos p. e. d. ex ministri gustu explorabatur; quod vitiosum esse omnes vident. Ursinus ex delendum putabat, sed pariter delendum foret delectus, quod ad cibum potumque non commodè refertur. hodierna lectio est e correctione Danesii, ut puto. in qua tamen delectus ex ministris languidus est quam pro celebrata Taciti brev.

delectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum aut utriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. innoxia adhuc ac praecalida et libata gustu potio traditur Britannico; dein, postquam fervore aspernabatur frigida in aqua affunditur venenum, quod ita cunctos eius artus pervasit ut vox pariter et spiritus raperentur. trepidatur a circumsedentibus; diffugiunt imprudentes. at quibus altior intellectus, resistunt defixi et Neronem intuentes. ille, ut erat reclinis et nescio similis, solitum ita ait, per comitalem morbum, quo primum ab infantia afflicteretur Britannicus, et redituros paulatim visus sensusque. at Agrippinae is pavor, ea consternatio mentis, quamvis vultu premeretur, emicuit,

1. omitteret Vct G, ed pr, Put.

§. praecalida] retuli ad calidae potionem in Electis 1 4. et velim ei capiti addi Arriani locum 1 13: *ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντός σου μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας γλιτωτέρον ἐνέγκῃ, ἢ μὴδ' εὐρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, το μὴ χαλεπαίνειν μηδὲ δῆγνυσθαι οὐκ ἔστιν ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς*; qui simillimus illi Senecae quem adduxi, de Ira 2 25. ceterum ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur Britannicum iuxta cubans, ait Suetonius Titi 2. miror cur cubans scriperit: nam ille vero sedit, ut hic in Tacito, cum Britannico scilicet simul ac paribus disciplinis et apud eosdem magistros institutus, ut ipse Suetonius ibi scripsit. nec probabile in pari aetate Titum supra Domitianum honore affectum. sed exciderit hoc Suetonio, pro vulgato more scribenti. LIPS.

5. frigida in aqua] ita factum et Alexandro ab eadem causa et cautione. Iustinus 12 14: *in qua frigida venenum habuerunt, quam praegustatae iam potioni supermiscerunt*. est error hac in re, opinor, Aeliani in Hist. An. 5 29, qui diserte vult venenum ei in cibo datum, non potu. *μυρίοι γ' οὖν, inquit, καὶ πλείοντες τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος, καὶ ἑσθλόντες, ὡς Κλαύδιος ὁ Ρωμαῖος καὶ Βριταννικὸς ὁ τοῦτου παῖς*. atqui de potu et Tacitus et Suetonius

adfirmant. LIPS. affunditur Me, ed pr (quamquam ibi est eff. vitiose pro aff.), Rhenanus et seqq. at Puteolanus cum sequacibus, Beroldo et Alciato, infunditur. mox R delet eius post spiritus, recte. repetitum est temere e praecedentibus. ERN.

6. trepidatur] sic veteres odd ante Rhenanum omnes; quod cur ab eo (e B) in trepidatur mutaretur, nulla gravis satis causa erat. et tamen omnes postea id secuti sunt. ERN.

10. primum corruptum esse omnes vident. utrum corrigendum sit *primum* cum A et Acidalio, an *plurimum* cum Freinshemio, non pro certo dicam. illud consuetudini loquendi convenientius videtur. *primum* et *plurimum* etiam alibi in mss confunduntur, ut apud Liv. 5 37. *plurimum* pro saepe dicitur. Britannicus sane supervacuum est; unde deleri volebat Muretus. sed quia haec nominis proprii redundancia iam aliquot locis observata est, incipio vereri ne Tacitus eius auctor sit. ERN.

12. emicuit] an emicuit? id enim est verbum proprium de animi motibus vultu se prodentibus, quamvis premantur. v. praeter alios Oudead. ad Suet. Cal. 15. *emicare* vix conveniat consternationi et terrori. et confunduntur ista verba in libris. in loco etiam Ciceronis apud Quintil. 9 2 40 in multis est *emicabat*,

ut perinde ignaram fuisse ac sororem Britannici Octaviam
constiterit: quippe sibi supremum auxilium exceptum et par-
ricidii exemplum intellegebat. Octavia quoque, quamvis
rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere
17 didicerat. ita post breve silentium repetita convivii laetitia,
nox eadem necem Britannici et rogi coniunxit, proviso
ante funebri paratu, qui modicus fuit. in campo tamen
Martis sepultus est, adeo turbidis imbris ut vulgus iram
daum pertendi crediderit adversus sapinam, cui plerique etiam
10 hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias et insocia-

cum. apud Ciceronem sit *ominabat*.
ERN.

1. *ac sororem B. O.*] hoc ordine
dedimus ex ed. pr. quamquam ibi
omissum *ac*. vulgo inde a Puteolano
ac Oct. sor. Br. illum ordinem
mellorem esse, primum per se, tum
ne *ac* durius cum vocali concurrat,
facile apparet. ita non opus con-
iectura. *Euerat. atque.* Breterius
mallet *dolori Octaviam*. ERN. *fuisse*
octavian sororem britannici M.
**de omisso ac tacente Vct. ed pr*
*fuisse Britannici sororem Octaviam.**

2. *pericidii exemplum*] Scylla
Ovidio Met. 8. 116: *cives odere me-
rentem, finitimi exemplum metuent.*
Seneca Troad. 241: *suique victor
operis exemplum horruit, didicique
Achilles et dea natos mori.* GRON.

3. *Octavia*] scribe *Octaviae*. is
pavor videlicet finit. Lips. dura
coniectura. ERN.

5. *post breve silentium*] tale Statii
Theb. 2. 262: *in regem conversi
omnes formidine prima: mox au-
dierunt negant.* GRON. mox ed pr
communis pro convivii; quod confir-
mat lectionem a nobis Suetonio red-
ditam Ner. 38, ubi vulgo *sermone*
communis: nos ex Curtiana Exc.
dedimus *sermone convivii*; quod etiam
e codice Vindobonensi profert Gu-
dendorpina, sed pro glossa *com-*
muni habet. an hic quoque *convivii*
est glossa eius verbi? ERN.

6. *nox eadem*] miror ergo quo-
modo vera quae Graeci tradiderunt,
Britannici corpus gypso multo obli-
tum a Nerone fuisse, ne liver ap-
paret e veneno, sed plaviam ~~con-~~

tam eluisse gypsum, dum cadaver
per forum effertur, omniumque ocu-
lis scelus subieciisse. haec Zonarar
11. 12, haec Dio 61. 7. scite, sed
parum vere, ut Taciti quidem nar-
ratio est. nam haec omnia operire
nox potuit. Lips. mox *parat*,
quod in M. **Vct tacente,** habet
etiam ed pr. idem Rhenaanus (e B)
edere voluit, sed operae non pa-
ruerunt: itaque in sequentibus man-
sit *apparatus* usque ad Pichenam.
etiam supra ista verba confusa vi-
dimus. ERN.

8. *sepultus*] non tamen ibi combu-
stus: sed reliquiae eius in urna il-
latae, ut opinor, monumento Au-
gusti. Lips. *Martis* ex M⁴ edidit
Pichena. vulgo *Martio*. sic et c.
31. ERN.

10. *ignoscebant*] omnino ignosce-
bant, non *ingemiscabant*, ut vult
Acidalius. Philo περί προσβέλας
p. 1601: ἀπειθοῦντες εἰ οὕτως
ἀδρόως ἐνδεδέχεται τροπὴν ὁ πρὸς
μικροῦ χρηστὸς καὶ φιάνθρωπος
ἰσὸς τε καὶ κοινωνικός εἶναι νομι-
μῆεις Γίγως, ἀπολογίαις ἐσκόπου
καὶ διερευνῶντες εὐρισκον, ἐπὶ
μὲν τῷ ἀνεμῷ καὶ συγχληρονόμῳ
τοιαῦτα φράσκοντες, ἀκοινωνήτων
ἀρχῇ, θεισμός φρεσὺς ἀκίνητος,
οὗτος ἂ παθεῖν ἐμελλήσεν ἂν ὑπ'
ἀδυνατωτέρου, προέβηκεν ἰσχυρό-
τερος ὢν. ἄμυνα τοῦτ' ἐστίν, οὐκ
ἀνδροπονία. τάχα δὲ καὶ προνοη-
τικῶς ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ συμπαντος
ἀνθρώπων γένους τὸ μειράκιον
ἐκποδὼν γαγνήται, τῶν μὲν τοῦ-
τω τῶν δὲ ἐκείνῳ προσκεκληρω-
μένων ~~ἐκείνῳ~~ ταραχὰ ἐμφύλιος τε

bile regnum aestimantes. tradunt plerique eorum temporum scriptores crebris ante exitium diebus illudum iase pueritiae Britannici Neronem, ut iam non praematura neque saeva mors videri queat, quamvis inter sacra mensae, ne tempore quidem ad complexum sororum dato, ante oculos inimici properata sit in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quam veneno pollutum. festinationem exsequiarum edicto Caesar defendit, a maioribus institutum referens subtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut

καὶ ξενικοὶ πόλεμοι συνίστανται. sic enim legendum; ubi editur ἡμύνατο. τοιούτων οὐκ ἀνδροφονία. Gron. etiam abest a G. Ean.

1. *aestimantes* i. e. cogitantes, reputantes. atque ita Puteolanus Beroldus Alciatus. sed Rhenanus et Pichena e Ma edidere *existimantes*, decepti scriptura *extimantes*, quae est etiam in AG et ed pr. Puteolanus recte legit et edidit *estimantes*: nam x pro s scribi in veteribus libris et edi ante monuimus ad c. 6, et *extimare* pro *aestimare* olim scriptum esse etiam Gesaenus monet in Thes. L. L. et sic est in ed pr 15. 2. a diis *extimatur*. adde ad H. 1 14. alioqui non ignoro *extimare* fere scribi pro *existimare*, et huic verbo alieno saepe loco substitui *aestimare*, de quo pleni criticorum libri, quos laudat Drakenborchius ad Liv. 34 2. sic *existimare* recte defenditur, ubi de indicio sermo est, quamquam etiam ibi *aestimare* defendit Curtius ad Sallustium, non dicam quam bene: non ubi cogitandi, reputandi significatio requiritur, ut h. l. ignocebant, qui reputabant antiquas discordias, quae inter fratres illos fuissent, et regni societatem nullam esse posse; quod sane non est *existimare*. de inasociabili regno sententia sumta e Livio 1 14: *infida regni societas*. Ean. B *existimantes*. Pichena e Flor. dedit *extimantes*, additque vulgo (male scil.) *existimantes*. noster ergo deceptus.

2. *illusisse*] prisci aliquot *illudum esse*. scribe *isse*. *ludere* autem et *illudere* in re Venoris usurpant: sed

hōc fere in foeda. Sum. Tib. 45: *feminarum capitibus illudere*. Lira. *illudum esse* ABGMR et edd pr eo ceterae ante Rhenanum, e cuius correctione editum est *illusisse* usque ad IFGronovium, qui Lipatii consuetorum recepit. Salmastium, qui *illudum esse* active capit, refellit Ryckius. si *illusisse* libris scriptis adiuuaretur, sane praefertem: nunc sequar Gronovii exemplum. aliam *isse illudum* proprio est tentasse, instituisse illudere, omninoque conatum alicuius rei indicat magis quam effectum, ut 4 73 *nec ultum itē est, nec tentavit ulcisci*. sed videtur h. l. *ire* dictum ut in rebus amatoctis solet: *ire ad famosas, ad meretrices*. Gell. 3 2 extr. *mulier quae ante d. IV. Kal. I. usurpatum isset* i. e. ad virum, ut usurparetur. sic h. l. *isse* ad Britannicum, ut eius pueritiae illuderet; intelligendumque cum effectu, ut ibi. Ean.

5. *sorori*] sic omnes edd, nec e mss varietatem notatam reperi. sola ed pr *sorum*; quod non spreverim. nam et altera soror *Antonia* erat, quamvis non ὁμογάστριος, eoque adhuc viva. [habet *sorum* Ma*, taconte Vct.*] mox *id a maioribus institutum* omnes libri. at ego non dubito quin rō *id* natum sit e finali praecedentis verbi. plane enim non friget modo, sed legibus dicendi repugnat. sequi enim deberet ut. itaque delevi. Ean.

9. *subtrahere oc. ac. f.*] nota ritum. acerba enim et immatura funera, quae intra tirocinii diem, pompa fnebris aut laudatione non dignata. vide me ad Senecae de

pompa detinere. ceterum et sibi amisso fratris auxilio reli-
 quas spes in re publica sitas, et tanto magis fovendum pa-
 tribus populoque principem, qui unus superesset e familia
 18 summum ad fastigium genita. exin largitione potissimos ami-
 5 corum auxit. nec defuere qui arguerent viros gravitatem
 asseverantes, quod domos villas id temporis quasi praedam
 divisissent. alii necessitatem adhibitam credebant a principe,
 sceleris sibi conscio et veniam sperante, si largitionibus va-
 lidissimum quemque obstrinxisset. at matris ira nulla muni-
 10 ficientia leniri, sed amplecti Octaviam, crebra cum amicis
 secreta habere, super ingentem avaritiam undique pecunias
 quasi in subsidium corripere, tribunos et centuriones comiter
 excipere; nomina et virtutes nobilium, qui etiam tum super-
 erant, in honore habere, quasi quaereret ducem et partes.
 15 cognitum id Neroni, excubiasque militares, quae ut coniungi
 imperatoris olim, tum ut matri servabantur, et Germanos
 super eundem honorem custodes additos degredi iubet. ac

brev. vitae c. ult. Lips. mox ed
 pr neque laudationibus retinere. Ern.
 B laud. aut pompam detinere pre-
 ces effundere. ceterum.

5. viros gravitatem asseverantes]
 in Senecam et Burrum criminatio
 spectat. quam deluit tamen leviter
 ipse Tacitus, Senecae ubique vo-
 lons et amicus, aliter quam ille Bi-
 thynus, qui inimicitias cum Seneca
 iudicatas exercet et ex professo.
 Lips. dedi defuere ex BMa et ed
 pr, villas pro villasque ex iisdem
 tacente Vct et AG, praedam ex
 iisdem et R cum Ryckio et IGro-
 novio pro praedas. asseverare h. l.
 est prae se ferre. Ern.

12. corripere] vel corripere. Lips.
 recte. Ern.

16. emendavi verissime olim, tum.
 iampridem, inquit, excubiae Agrip-
 pinae, Claudio quidem vivo ut con-
 iungi principis, Nerone imperante
 ut matri. Lips. omnes mas apud
 Ryckium et G solitum ut, nisi quod
 A et matri; unde Ryckius rescrip-
 sit quae, ut coniungi Imperatoris so-
 litum, et matri servabantur, ut
 Faerno placnerat, quod secutus est
 etiam Broterius, qui et in mas re-
 perit et ut. ego malim cum IGro-

novio ut retinere et lectionem mas
 sequi, bonam illam et intelligen-
 dam, etsi duriusculam, quam con-
 iecturam Lipsii recipere, quam
 nec ipse in textum recepit. haes-
 sitatio orta est ex eo quod in edd
 esset vox divulsa soli tum. in ed
 pr est soli cum ut matri, sed in eo
 libro non semel ultima tum divelli-
 tur et in cum mutatur. Puteolanus
 coepit edere et ut matri, quod
 omnes secuti sunt. Ern.

Germanos super eundem h.] du-
 plex ergo custodia Agrippinae,
 uti et principi ipsi, praetoriani mi-
 lites Germanique. Suet. 34: ab-
 ductaque militum et Germanorum
 statione, contubernio quoque ac Pa-
 latio expulsi. iampridem vero Ger-
 manis habitus is honos; et ante eos
 Hispanis. nam Iulius Caesar Hi-
 spanorum cohortem habuerat custo-
 diae suae (Suet. Iul. 86) et Cala-
 gurritanorum manum Augustus, Suet.
 49. sed ii dimissi, et eorum vicem
 allekti Germani. quos ipsos metu
 aliquo et suspicione ob Vari cladem
 (Suet. I. c.) dimiserat, sed mox, ut
 opinor, recepit Augustus. habuit
 certe eos inter initia principatus Ti-
 berius. ex Tacito I 24: robora

ne coetu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam quae Antoniae fuerat, quotiens ipse illuc ventitaret, saeptus turba centurionum et post breve
 19 osculum digrediens. nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est quam fama potentiae non sua vi nixa. statim relictum Agrippinae limen. nemo solari, nemo adire, praeter paucas feminas, amore an odio incertum. ex quibus erat Iunia Silana, quam matrimonio Gaii Silii a Messalina depulsam supra retuli, insignis genere forma lascivia, et
 10 Agrippinae diu percara, mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuvenem a nuptiis Silanae

Germanorum, qui tunc custodes imperatori aderant. aliique ad Galbam usque, qui cohortem Germanorum olim a Caesaribus ad custodiam corporis institutam atque multis experimentis fidelissimam dissoluit. (Cf. Suet. 12.) sed et post eum iterum recepta, uti clarum ex historia inferiore. imo et externi reges vitam suam commiserunt istis. de Herode quidem (ap. Ioseph. 17 8) lego Iudaene, habuisse eum in satellitio Germanos. faveo tibi, pugnacissima et fidelissima gens, faveo hanc laudem, quae tamen propria quodammodo Batavorum. uti enim hodie Helvetii, sic illi olim eximii visi ad hoc munus. itaque indiscriminatum modo Batavi ii custodes appellati, modo Germani. Batavos Suetonius Cal. 43 nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertissime 55 24. ex cuius verbis etiam disces equites peditesque in hac manu fuisse, sicut et in Constitutione Hadriani inter vexillationes Palatinae Batavos equites seniores iunioresque recensitos reperies. ad hos non dubie custodes illa Arriani spectant de oblongis gladiis, quorum et nunc Germanae genti usus, Dissert. 4 7: *δείκνυε μοι τὴν μαχαίραν τῶν δορυφόρων. ἰδοὺ, ἥλικαι εἰσὶ, καὶ πῶς ὀφείλουσι. τί οὖν ποιοῦσιν αὐτοὶ μεγάλα αὐταὶ μάχαιραι καὶ ὀφείλουσι ἀποκτείνουσιν.* reperio et Frisios in hoc numero, vicinos scilicet Batavis ingenio sitique. lapis Interamnæ (ap. Grut. p. 600) Hilarius Neronis Caesaris corporis cu-

stos natione Frisaeo. LIPS. mox *degredi* pro *digredi* legendum a. de statione. v. dicta ad c. 14 et 54. sic *statio cohortis demoveri* dicitur c. 24. certo, cum abest custodia et statione milites, *degradiatur*. itaque sic correx. ERM.

2. *Antoniarum* maioris, ut opinor, quae avia Neronis. ERM.

5. omnes veteres edd cum BG *nixa*; quod sine causa ac tacite mutatum est in *nixae* in Lipsii ed., forte non a Lipsio: monuisset enim. at hinc in omnes alias venit. mox *incertus* BM^a et ed. pr. *incertum* verum. item *Iulia* omnes veteres cum M^a, vitiose. nam *Silani* sunt et *Iunius*, et *Iunia* dicta est 11 12. ERM.

9. *supra*] 11 12. credo sororem esse Marci Lucii Silanorum. LIPS.

Romana vetus editio *forma, lascivia*. non displicet. LIPS. sic GM^a, ed. pr. et veteres omnes ad Rhenani editionem. in qua *forma lasciva*. videtur esse vitium operum, quod Aldus ceterique fideliter, at alia, expresserunt. Pichena *lascivia* restituit. mox G *praecara*. sed scriptum *percara*. laudatur hoc verbum e Ter. Phorm. 3 3 25: sed ibi libri meliores *percara* exhibent. itaque de hoc verbo adhuc dubitandum videtur. ERM. *forma lasciva* B.

11. *Sextium*] scribe *Sex*. ut praenomen sit. 14 46: *census per Gallias a Q. Volusio et Sex Africano Trebellioque Maximo acti sunt, amnis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano*. nobilitatem haec Africani repetendam arbitror

deteruerat Agrippina, impudicam et vergentem annis dictitans, non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus et orbitate Silanae maritus poteretur. illa, spe ultionis oblata, parat accusatores ex clientibus suis, Iturium et Calvisium, non vetera et saepius iam audita deferens, quod Britannici mortem lugeret aut Octaviae iniurias evulgaret, sed destinasse eam Rubellium Plantum, per maternam originem pariter ac Nero gradu a divo Augusto, ad res novas extollere, coniugioque eius et iam imperio rem publicam rursus invadere. haec Iturius et Calvisius Atimeto, Domitiae Neronis

a Iulo Antonio, Marcellae marito, cui cognomen Africano. ei filius Antoninus 4 44 supra; et hic, ut episcopus, nepos. Lips. frustra, ut bene docet Ryckius. ENN.

2. *et orbitate*] explicari et ferri posse scio: sed tamen non celabo mihi in mentem venisse ex *orbitate*. ENN.

3. *ultionis*] *caussa* addunt veteres omnes inde a Puteolano; quod Faernus corrigebat *casu*. quorum librorum auctoritate sublatum sit, non reperio. ego non reperi in ed pr, in qua corrupte *speculationes* pro *spe ultionis* ut in BG, qui tamen et ipsi *caussa* habent. ENN.

4. *Iturium*] verius *Titurium*, atque ita scribunt libri veteres 14 12. simile mendum ad O. Fratrem 3 7: *ad Labienum et ad Ligurium litteras dabo*. malim *Titurium*, qui in Caesaris legatis. Lips. mox BMA *differens*. ceterum v. intpp ad Valer. Fl. 1 763. ENN.

7. *Plantum*] recte Plautum. noster 14 22: *et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia*. iterum 57: *comperitque Plautum et Syllam maxime timeri*. 16 10: *interfectum esse Rubellium Plautum, generum LVeteris*. Graecisque constanter semper *Ἰαννῆτος*. ubi ergo *seors Plancus* aut *Blandus* substituentium? at enim pater illi fuit Rubellius Blandus. homo inconspicue; an nescis plerumque filiorum cognomine a patribus diversos fuisse hoc aeo? Taciti una aut altera pagina

tibi testis. in Iuvenali ergo corrige Sat. 8 59: *tecum est mihi sermo, Rubelli Plante; tumes allo Drusorum sanguine*. Suetonius, qui APlancium quendam iuvenem nominat, non tibi imponet: alius est ab isto, ut dicam 14 59, ubi de morte huius Planti. quod ait Tacitus pari eum gradu a DAugusto fuisse ac Neronem, id clarum. Rubellius Blandus maritus Iuliae Drusi filiae fuit. ex iis genibus hic Rubellius Plautus. tabulam nostram adi. Lips. tangit Torrentii notam ad Suet. Ner. 35, quem excusat Ryckius ad h. l. ENN.

9. *coniugioque eius etiam imperio temp. rursus inv.*] Faernus legebat *coniugio eius etiam imperium rursus*. Ursinus vero *coniugioque petito rempublicam rursus*. et sic fere Muretus, qui tamen relinquit *eius etiam*. Pichena pacto; quo verbo saepe utitur in hac re Tacitus. sed in hac lectione friget *etiam*. in mss est vel *perio*, ut in MR *Vct tace[n]te,* vel *potiri ac*, ut in GO, vel *imperium*, ut in A. vulgatum est in omnibus edd. IGronovius corrigit *coniugioque eius clam petito*. lenissimum est IFronovii (Obs. 1 22 p. 171) *coniugioque eius et iam imperio* i. e. mox vel statim. ENN.

10. *Atimeto Domitiae*] aetas non abnuit quin sit ille libertus, de quo hodie inscriptio in aedibus Caesiorum (ap. Grut. p. 607): *Atimetos Pamphili. Tl. Caesaris Aug. l. l. Anterotianus*, cum carmine Romana Anteroque in portem Illo-

amitae liberto, aperiunt. qui laetus oblati (quippe inter Agrippinam et Domitium infensa aemulatio exercebatur) Parridem histrionem, libertum et ipsum Domitiae, impulit ire
 20 prope crimenque atrociter deferre. provecta nox erat, et
 15 Neroni per violentiam trahebatur, cum ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis luxus principis intendere, sed tunc compositus ad maestitiam, expositoque indicii ordine ita audientem extertit ut non tantum matrem Plautumque interficere, sed Burrum etiam demovere praefectura destinaret
 10 tanquam Agrippinae gratia provectum et vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est scriptos esse ad Caecinam Tuscum codicillos, mandata ei praetoriarum cohortium cura; sed ope

monoeas coniungis. e domo enim Pamphili Tiberiani liberti transire ad hanc Domitiam potuit. de eodem fortasse Scribonii Largi locus est, sed vitiatum, 119: *Cassii medici, inquit, collice bona, multis nota propter effectus, vera haec est, ut ab eius servo Atimeto accepti, legato Tiberii Caesaris.* quomodo enim servus legatus Caesaris sit? scribam *legato Tiberio Caesari*, hac mente, ut a Cassio moriente legatum relictus sit Tiberio. Lips.

4. *atrociter* h. e. tempore et modo quo maxime commoveret Neronis animum. sic apud Ciceronem *atroces litterae*. Ern.

6. *lusus*] nec male *luxus*. Lips. *lusus* edidit Rhenannus e codice, ut puto; B. quod secuti sunt omnes, usque ad Pichenam. ante Rhenannum omnes *luxus*. ea res me in hac voce non movet, propter ea quae dixi ad c. 6, et quod saepe haec litterae in mss confusae. deinde *luxum intendere* convenit histrioni, non *luxum int.* porro *lusus* opponitur *maestitiae et terrori*, non *luxus*. non autem intelligendus *lusus* puerilis, ut Pichena putabat, sed laetitia convivantium, commissantium, quae augebatur ab histrionibus, scurris, aretalogis et similibus. opponuntur *luxus et seria*. *lusus* est, quicquid sit voluptatis atque hilaritatis causa, etiam Venus, ut saepe docuere viri docti. histrio facit, ut

hilariores sint homines, non ut luxuriosiores. si dixisset *luxus exhibere*; nihil dubitarem. similiter ap. Livum 1 5, pro *per lussum et lasciviam*, multi *luxum*, ubi v. Gron. et Drak. idem 40 13: *tempus lusus, convivii et comissionis*. adde c. 24 init. Ern. BMA *luxus*.

11. *Fabius Rusticus*] historias eorum temporum scripsit; de quo elegium nostri in Agr. 10: *Livius veterum, Fabius Rusticus, recentium eloquentissimi scriptores*. Lips.

12. *codicillos*] bene et ad ritum eius aevi *codicillos*. nam officia omnia administrationeque dari a principe moris in *codicillis*. Tacitus in Agr. 40: *credidere plerique missum e secretioribus ministeriis libertum codicillos, quibus ei Syria dabatur, tulisse*. Sidonius Ep. 1 11: *vacante aula turbataque republica solus inventus est, qui ad Gallias administrandas fascibus prius quam codicillis usus accingi*. ingerit idem non convienti lectori Baetonius Claud. 29: *suppositos etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos*. et Arrianus disert. 3 7: *ἀλλὰ καὶ κατὰς εἰρημίων Ἑλλήνων οἶδας χρίσκειν; τί σε ἐποίησεν εἰδέναι; καὶ σὺ μοι πωδέκελλον ἔγραψες. γραψάτω σοι ἕνα κατὰς περὶ τῶν μοναρχῶν, καὶ τί σοι διέλεος;* Zeno Imp. 1. 1 C. t. 49. Ut omnes indices: *aut codicilli alterius administrationis oblati*. et l. 12 C. de *Dignitat. indi-*

Senecae dignationem Burro retentam. Plinius et Cluvius nihil dubitatum de fide praefecti referunt. sane Fabius inclinat ad laudes Senecae, cuius amicitia floruit. nos consensum auctorum secuturi, quae diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, et interficiendae matris avidus, non prius differri potuit quam Burrus

oes, qui se furtis et sceleribus fuerint maculasse convicti, ablatiis codicillarum insignitiis et honore exuti. Lampridium vero interpretemur ex istis, in Alexandro 49: pontificatus et quondam viratus et gurguratus codicillares fecit, ita ut in senatum allegarentur: codicillares, i. e. tribuit eos ipse per codicillos, cum antea cooptari a collegis, partim a plebe, solerent. de hisdem codicillis interpretor Suetonii locum Tib. 42: alteri Syriam provinciam, alteri praefecturam urbem confestim detulit, codicillis quoque iocundissimos et omnium horum amicos professus. Caecina Tuscus, quem hic nominat, est ille qui postea praefectus Aegypti a Nerone relegatus est, Suetonius 35: Tuscum nutritis filium relegavit, quod in procuratione Aegypti balneis in advenum suum exstructis lavisset. Dionem corrigere 63 18: τί δὲ ὅτι καὶ Κλῆσαν Τούσκον ὑπερώρισεν, ὅτι τῆς Αἰγύπτου ἄρχων ἐλοῦσατο ἐκ τῶν βαλανεῖων, ὃ ἐπέτυχεν ὡς καὶ εἰς τὴν Αλεξάνδρειαν ἤφοντι ἐποιήθη. et scribe τί δὲ ὅτι Καίσιαν. aspernit tamen Neroni, et nominat iterum noster H. 3 38: apud Caecinaam Tuscum epulari multos, praecipuum honore Iunium Blaesum, nuntiat. Lirs.

1. Plinius] in libris Historiarum, quos a fine Aufidii Bassi composuit triginta et unum. ipse in praefatione ad Titum: nos quidem omnes, patrem, te fratremque diximus opere usque, temporum nostrorum historiam oras a fine Aufidii Bassi. eosdem libros intelligit 2 85: nec minus mirum ostentum et nostra cognovit aetas, anno Neronis principis summo, sicut in rebus eius exposuimus. et 106: amnes retro fluere et nostra vidit aetas, Neronis princi-

pio supremis, sicut in rebus eius retulimus. credo autem scripsisse Aufidium a bellis civilibus ad res Claudii aut paulum infra. certe vixit ea aetate, et viri optimi (ita appellat) constantiam in lenta morte Seneca describit ep. 30. citatur bius Vitis fragmenta in Stasutia 7 pro Cicerone. Lirs.

Cluvius] non Clivius. est Cluvius ille Rufus, vir consularis, qui huius inferiorisque aetatis historiam scripsit. Plinius ep. 9 19: ita secum aliquando Cluvium locutum scis, Virgili, quae historiam fides debeatur: proinde si quid in historiis male legio aliter se velles, fugo ignoscas. omenda Pintarchum in Ochrone. apud quem sub initium male Κλαύδιος Πούπος scriptum et verum. nominat aliquotiens noster, ut 14 2, et Suetonius Ner. 21. Lirs. Clivius omnes veteres edd. Ern.

4. omnes edd sequuntur lectionem inductam a Puteolano: *seculum quae* — trademus. at primum R et ed pr *secuti*, sicutque correxerat vir doctus in margine Gryphianae, idque haud dubie verum. nam iam tradidit in quibus auctores hactenus consenserunt. et apud Livium, nostrum aliosque in talibus locis perfectum reperitur. sed trademus fecit, ut futurum poneretur. post omnes scripti et ed pr *qui*, quod recte correctum *quae*: nam res dicuntur tradi, non scriptores. denique aut tradimus vel tradidimus scripsit Tacitus, aut simul indicat quid in reliqua historia facturus sit. sed videtur hic potius loqui de re ea quam tradiderat, in eaque quid fecerit monere, ut solent scriptores rerum gestarum. et in talibus locis saepe temporum confusio. sic 14 64 pro memoravimus G memorabimus, male. Ern.

6. differri i. e. adduci, ut cae-

necem eius promitteret; si facinoris coargueretur: sed cui-
cunque, nedum parenti, defensionem tribuendam; nec accu-
satores adesse, sed vocem unius ex inimica domo afferri.
refutare tenebras et vigilatam convivio noctem, omniaque
21 temeritati et inscitiae propiora. sic lenito principis metu,
et luce orta, itur ad Agrippinam, ut nosceret obiecta dissol-
veretque vel poenas lueret. Burrus iis mandatis, Seneca
coram,ungebatur: aderant et ex libertis arbitri sermonis.
deinde a Burro, postquam crimina et auctores exposuit, mi-
10 naciter actum, et Agrippina ferociae memor "non miror"
inquit "Silanam, nunquam edito partu, matrum affectus igno-
tos habere, neque enim perinde a parentibus liberi quam

dem matris differret. differri cum
accusativo personae optimi scripto-
res dicunt. v. ad Suet. Vesp. 23.
ERN.

8. unius ex inimica d.] haecito,
num scribendam *mini* ex *inimica* d.
de Paride enim; et fatalis quidam
librariorum in iis vocibus error.
Lips. praeter necessitatem locum
tentatur, et fatum est verbi *minus*
et *minicus*, ut auctoribus obtrudan-
tur, ut observat Burr. ad Suet.
Tib. 24, quamquam ibi alieno loco.
ERN.

4. *refutare*] haeret sententia;
quam explicari posse puto, si legas
reputaret. Lips. veram esse credo
Lipsii correctionem. si de insidiis
illa nocte ab Agrippina structis de-
tulisset Paris, rectum esset *refu-
tare*, videreturque Tacitus in animo
habuisse quae Demetrius apud Li-
vium 40 15 refellendi criminis a
fratre impacti causa dicit. nunc
nihil tale est, et clarum Burrum
suadere ne alieno tempore, cum
cogitandi et iudicandi recte facultas
non sit, aliquid gravius in matrem
statuat. *refutare* et *reputare* con-
funduntur in libris, ut *refellere* et
repellere. mox GO *inscientiae* pro
inscitiae. similiter apud Liv. 22 25
pro *temeritatem et inscitiam*, libri
quidam *inscientiam*, quod praefere-
bat IF Gronovius; quem vide ibi et
Drakenborchium. saepe sane *in-
scientiae* substituta *inscitia*. ERN.

6. non bene videtur *luce orta*
coniungi cum praecedentibus. puto
et delendam: *luce orta* itur ad A.
ERN.

7. *poenas lueret*] R et ed pr
poena lueret; quod non spernam.
est enim exquisitius, et in hac for-
ma peccatur non raro a liberris.
Liv. 30 37: *poenaria luere* Kartha-
ginenses: scripti et editi multi *pe-
cuniam*. ceteri omnes *poenas*. ro-
cepit etiam Brötterius. nosceret ante
est cognosceret, audiret. mox et ante
a Burro, quod delevit Rhenanus,
non est in ed pr. alterum ante
Agrippina est, ut in GM^a *, Vct
tacente.* ERN.

12. *perinde*] primum Mª *Vct ta-
cente* et ed pr *proinde*. deinde
sensus est parentes amorem erga li-
beros non ita transferunt in alios
liberosque adeo odisse incipiunt, ut
impudicae amorem ab adultero uno
ad alium, etiam levi de causa.
verbum *mutari* magis convenit adul-
teris quam liberis, sed utrisque in-
gitur; cuius generis plura iam ob-
servavimus. verum *mutare* elegans
in re amatoria. Propertius 1 12
18: *si despectus potuit mutare cal-
ces, sunt quoque translato gaudia
servitio*. v. Gronov. diatr. in Stat.
c. 35. p. 224, ubi hunc Taciti lo-
cum afferre non neglexit. mox
quod Gruterus ait in omnibus edd
fere esse vitiose *anni* pro *anni*, id
falsum est. veteres edd omnes, quas
inspexi, *anni*. ERN. paulo ante

ab impudica adulteri mutantur. nec si Iturius et Calvisius ad eas omnibus fortunis novissimam suscipiendae aequationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidii aut Caesaris conscientia subeunda est. nam Domitiae inimicitias gratias agerem, si benevolentia mecum in Neronem meum certaret: nuno per concubinam Atimetum et histrionem Parridem quasi scenae fabulas componit. Baiarum suarum piacinas extollebat, cum meis consiliis adoptio et precensulare ius et designatio consulatus et cetera apiscendo imperio praepararentur. aut existat qui cohortes in urbe tentatas, qui provinciarum fidem labefactatam, denique servos vel liberos ad scelus corruptos arguat. vivere ego Britannico

suscipiendam Ma *et ed pr, tacente Vct.*

6. *concubinam* Ma.

7. *quasi scenae fabulas*] *elegant*. Livius in oratione Demetrii 40 15, quam ante laudavi, iidem *nocturnam fabulam* de crimine insidiarum nocturnarum. EAN.

8. *excolebat*] GMO, ed pr, Puteolani *extollebat*; unde restitui. *excolebat* ceterae edd. a Beroaldo, an ab operis, primum mutatum venit in ceteras. *extollere hortos* habuimus II 1. mox *apiscendo* ex AMa pro *adipiscendo* cum Ryckio et Gronovio. EAN.

10. *aut*] sic Rhennanus edidit o B. superiores *at*; item post Aldus. Rhennanum sequuntur Pichena, Lipsius. Gryphius *ut*, quod laudat et in notulis Ferretus. sed est vitium haud dubie operarum pro *at*. utrumque commodum est. sed *aut* fortius. servit enim hortationi, praesertim cum irrisione aut minis, aut saltem indignatione. mox ed pr *labefactam*. EAN.

12. lege nota interrogandi, *vivere* o. B. p. r. *poteram*? sequentia scripserim, *republicam indicatusve obtinuerit*. i. e. si Plantus rerum iudiciorumve potiretur. Rodolphus legit *republicam invasurus*. Lips. quid de vexatissimo loco mihi videretur, exposui Obi. I 22. Gron. quae probare non possum, quia primum cum Lipsio interrogative caput; deinde responderi sumit his ad crimen de luctu super Britannici

mortis. nam Tacitus clare dicit o. 17 hoc non obiectum esse. ergo nec diffutum est defensione. nec de hoc iam quaerebatur. sensus est: quorsum ego delicere imperio filium tentem? quo delecto, et Plauto vel alio quo imperante, ne illud quidem boni habitura sum quod imperante Britannico habuissem, nempe securitatem. quod est maxime solenne argumentum in defensionibus omnibus. satis scio esse apud Livium locum persimilem, quem iam reperire non possum. iam quod ad verba attinet, difficultas quaeritur in verbo *iudicaturus*, quod varie tentatum est. Lipsii *iudicatusve* non placet, quia potestas iudicandi iam est in *republicam obtinere*. nec *indicaturus* Salmasii (I. A. R. p. 375) probo, quod placuit etiam Rutgersio Venn. Lect. p. 415. non credibile est voluisse pungere filium. nec Agricola *invasurus* verum puto. alienam enim saturnam in hoc verbo dixisset *adortus* aut simile quid in perfecto. *iudicaturus* verum putabo, dum melius quid e libris scriptis proferatur, idque additum verbo *obtinuerit* ἐξηγητικῶς. si Plautus *republicam* obtinuerit, adeoque potestatem iudicia exercendi nactus fuerit; quod sequentibus optime convenit. nisi quis malit prorsus pro glossa deleri, cuius sane speciem habet, quando, ut dixi, iudicandi potestas per se intelligitur; idque placuisse video viro docto in mar-

potiente rerum poteram? at si Plautus aut quis alius rem publicam iudicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impatientia caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obiciant quibus nisi a filio absolvi non pos-
sim." commotis qui aderant, utroque spiritus eius mitigan-

tibus, colloquium filii exposcit; ubi nihil pro innocentia, quasi diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit,
22 sed ultionem in delatores et praemia amicis obtinuit. praefectura annonae Fenio Rufo, cura ludorum, qui a Caesare
10 parabantur, Arruntio Stellae, Aegyptus Gaio Balbillo per-
mittuntur. Suria Publio Anteio destinata: sed variis mox
artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. at Si-
lana in exilium acta. Calvisius quoque et Iturius relegan-
tur. de Atimeto supplicium sumptum, validiore apud libi-
15 dines principis Paride quam ut poena afficeretur. Plautus
ad praesens silentio transmissus est.

23 Deferuntur dehinc consensisse Pallas ac Burrus ut Cor-

gine Oryphianae. ceterum ab initio G et ed pr pro potiente habent po-
tito; deinde edd veteres et B ac
et, vitiose. denique Ma *tacente
Vct* et ed pr non habent mater
post a filio; estque sane frigidum ibi
verbum illud: unde deleui. Deme-
trius ap. Livium 40 15: quid mihi
opei esset, nisi patrem iudicem ha-
berem? ERN.

1. at] ac Ma.

7. diffideret] Rodolphus adnota-
vit defenderet. LIPS. immo diffi-
deret, h. e. paveret, sollicita esset,
laboraret, defensionis egere caus-
sam suam putaret. id enim anceps,
et apud malignos venit in suspicio-
nem culpa. Iustinus de Alexan-
dro et Philippo medico 118: oculos
in vultum legentis intendit. ut
securum conspexit, laetior factus
est. Suetonius Oct. 55: etiam
sparsos de se in curia famosos li-
bellos nec expavit. GRON. post be-
neficiis aut addendum, aut intelli-
gendum de. ERN.

9. Senio] Fenius illi nomen; at-
que ita semper infra. LIPS. Fas-
cium vocat Ma 1. 15.

cura ludorum — Arr. St.] inter
dignitates ergo ea res fuit: sic 11

35: Sulpicius Rufus ludi procura-
tor. in lapide prisco Tibura (ap.
Grut. p. 489) curat. muneris pu-
blici gladiator. apud Sueton. Cal.
27 curator munerum ac venatio-
num. LIPS. add. Guther. Off. D.
A. 3 35. ERN.

10. [Balbillo] de hoc Seneca
Nat. Q. 4 2: Balbillus virorum
optimus, in omni litterarum genere
varissimus, auctor est, cum ipse
praefectus obtineret Aegyptum, etiam
male vulgo Babilus. corruptum et
in Plinio idem nomen libri 19 pro-
oemio. Galerius a freto Siciliae
Alexandriam septima die pervenit,
Babilus sexta, ambo praefecti.
scribe, Balbillus. in lapidibus no-
minatur quidam Ti. Iudus Balbil-
lus sacerdos solis. LIPS.

11. P. Anteio] inepte vulgo Pan-
tello, errore duplici. coniectura no-
stra certo firmatur e 16 14: simul
annuum pecuniam a P. Anteio mi-
nistrari cognoscit; neque necium
habebat Anteium caritate Agrip-
pinae invisum Neroni. LIPS. com-
modius foret Syria P. Anteio desti-
nata, qui variis. GRON. malim sed
cum Heinio, sive et. sed v. ad 3
3. ERN.

aelius Sulla, claritudine generis et affinitate Claudivi, cui per nuptias Antoniae gener erat, ad imperium vocaretur. eius accusationis auctor exstitit Paetus quidam, exercendis apud aerarium sectionibus famosus et tam vanitatis manifestus, nec tam grata Pallantis innocentia quam grauis superbia fuit: quippe nominatis libertis eius, quos consocios haberet, respondit nihil unquam se domi nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent, scripto usum, ne vocem consociaret. Burrus, quamvis reus, inter iudices sententiam dixit. exsiliumque accusatori irrogatum, et tabulae exustae sunt, quibus obliterata aerarii nomina retrahebat.

24 Fine anni statio cohortis assidere ludis solita demove-
tur, quo maior species libertatis esset, utque miles theatri

1. cui] sic Rhennanus legi voluit, sed non recepit; unde post etiam in edd qui mansit, usque ad L. primum, nō fallor. qui et cui saepe in libris confunduntur. adde supra ad c. 9. ERM.

3. apud aerarium sectionibus] emendis bonis, quae a praefectis aerarii sub hasta venderentur. tales enim auctiones sunt sectiones; qui emunt bona, sectores: de quibus videant tyrantes dicta in Clave Cic. sic Clādivi bona sub edicto praefectorum venalia apud aerarium pependerunt. Suet. Claud. 9. mox vanitatibus omnes edd ante Rhennanum. vitioso. vanitas est falsa dicentis, calumniantis. sic apud Cic. Tusc. 3 1 vanitati opponitur veritas. nisi quis malit de studio captandae gratiae accipere, de qua apud eundem Ciceronem vanitas dicitur post a B auit tam, quod placet Rhennano, ut intelligatur magis ante quam. tam omitti ante quam vidimus 3 8. ERM. B *Vct* vanitatis.

8. vocem consociaret] idem quod Cicero dicit sermonem communicare. in hoc superbia, non dignari libertos quibuscum loquere, cum ipse libertus sis. frustra Marcellius consociaret. ERM.

10. auxiliumque Ma * et ed pr, tacente Vct.*

11. monumenta] obliuio quae legendum videoi.

Zonaras de Romana Argynopolis 17 12: ἵνα γὰρ τῶν ἀπολωλότην ἰσοστάσια κηρύσσεται, πρῶτον ἀντὶ κρατοῦντος ἐγένετο καὶ πικρὸς λογιστὴς, παῖδας πατέρων γυγν-
ρακοῦσι χρεῖα πρᾶττόμενος, καὶ πυρκαϊὰς ἀνίσταται κατὰ τῶν οὐκ-
κῶν, ὥστε ὁ χρόνος ἤδη πόνη-
σεσθῆναι κατέβησεν ἢ τῶς πε-
τέχασεν ὑπὸ σποδῆ. ἐντεῦθεν πολλοὶ τῶν πατρῶν οἰκῶν καὶ ἀγρῶν ἀπηλάνοντο, καὶ τῆς πόλιν ἐκκλησίαν ἐκδιώσκόμενοι εἰς πενίαν λαμπρὰν συνήλυνοντο. GRON. rectissime. nam tabulae in quibus vetera nomina, sunt illa quidem monumenta aerarii, sed non solae. itaque verba latius patent quam sensus patitur; et tabulae iam commemoratae sunt. nomina aera-
rii obliterata sunt veteres aerarii debitores apud Suetonium. res est ita clara et certa ut recipere non dubitaverim. imitatus est Lallemanus. nam quod Gronovius, nimia veneratione Ma, in quo non credit tot litteras frustra scriptas, vult emolumenta, id. nihil est. emolu-
menta sunt redditus, vestigalia, de quibus nuspiam sermo, cum de quadruplatoribus agitur. ERM. mo-
nimenta retrahebant. finem Ma *, ta-
cente Vct: ed pr finem.*

12. statio cohortis] non repeto quae scripsi Epistolic. Quaest. 3 18. LIRI.

13. utque] ut B.

licentiae non permixtas incorruptior ageret, et plebes daret experimentum an amotis custodibus modestiam retineret. urbem princeps lustravit e responso haruspicum, quod Iovis ac Minervae sedes de caelo tactae erant.

- 25 Quinto Velasio Publico Scipione consulibus otium foris, foeda domi lascivia, qua Nero itinera urbis et lupanaria et diverticula veste servili in dissimulationem sui compositas pererrabat, comitantibus qui raperent venditioni exposita et obviis vulnera inferrent, adversus ignaros adeo ut ipse quoque exciperet ictus et ore praeferret. deinde ubi Caesarem

- 3. *lustravit*] eiusdem ritus mentio H. 1 87 et apud Livium saepe. facta lustratio prodigiorum causa; amburbiali sacrificio, h. e. circumducta circa urbem vicima expiatoria. v. Duk. ad Liv. 35 19, qui laudat Salmasium ad Vopisc. Aurel. 19. Ern.

- 5. *QVolusio PScipione*] ita mei libri, idque Fasti comprobant. lapis Neapoli (ap. Grat. p. 9): *Q. Volusio Saturn. P. Cornelio Scip. cos. augustales, qui Neroni Claudio Caesari Augusto et Agrippinae Augustae l. o. m. et gentio coloniae Iudae fecerunt XIII XII k. Mart.* nominat et Phlegon in Admirandis c. 27 QVolusium PScipionem consules. Lips. PScipione ed pr. at Puteolanus et seqq usque ad Lipsium *Cepione*, ut est et in G, vitiose. atque etiam in duabus inscriptionibus ap. Gadium p. 19 et 24 est *PCornelius Caepio*. sed videretur Wemelingius ad Simsoni Chron. p. 1654 ne ea scriptura e corruptela huius loci nata sit. Ern.

7. *diverticula* vulgo.

8. *ad venditionem exposita*] an ergo interdiu id factum? nam noctu non merces sunt expositae. immo noctu. verbum non nimis argendum est. tabernae effractae sunt, in quibus res venales. v. Suet. Ner. 26. ceterum *ad abest* a M^a, unde Gronovius coniecit *venum*. *Vet tacet.* in ed pr est *venditioni*, quod mallet. an in venerabili illo codice tot litterae frustra scriptae sint? consentit G. Ern.

10. *exciperet ictus*] sic ABOMR, edd pr, Puteolani Beroaldi Alciati ceteraque veteres usque ad Lipsium, qui cum sequentibus habet *exciperet*, quod propagatum est IGron. adscribit Rhenano. at in prima eius ed a. 1633, quam expressere Aldus et Oryphius, est *exciperet*. unde patet in posteriores edd Basileenses vitio operum irrepsisse. restituit vetus IGronovius. Ern.

ore praeferret] vera lectio. Beatus Maurusque frustra adlaborant in scriptura codicis B; quem ex hoc aliisque locis scias fuisse non optimaе notae. legunt tamen illi *ore se Caesarem praeferret*. inepte. hoc noster voluit clare, excepisse eum ab ignavis ictus, et laesa facie praetulisse. Plinius 13 43 de Thapsia: *Nero Caesar claritatem ei dedit initio imperii, nocturnis grassationibus converberatam faciem illinens sibi cum thure ceraque, et secuto die contra famam cutem sinceram circumferens*. Lips. non pugnant inter se Tacitus et Plinius, ut Acidalius putat. Tacitus narrat id quod fiebat, quodque sit naturaliter: Plinius, quemadmodum id quod factum erat, celaretur ac dissimularetur. sed et plerumque inter existentia mala et inventa remedia temporis aliquid intercedit. Gron. *ore praeferret* ed pr, ut M^a; quod recte omnes servant: lectio B est etiam in GO. *A perferret*. e lectione O IGronovius coniecit *ore victricem praeferret*. vir doctus in margine Gey-

esse qui grassaretur pernôtuit, augebanturque iniuriæ adversus viros feminasque insignes, et quidam permissa senatû licentiâ sub nomine Neronis multi propriis cum globis eadem exercebant, et in modum captivitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus senatorii ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum principe, quia vi attentantem acriter reppererat, deinde agnitum ora-

phii verba ore præce delevit, ceterum vulgatam lectionem defendit (nisi quod et ipse vult exciperet) et copiose illustrat NHeinsius ad Vell. 2 116. ERM. B et fore se Cæs. præf.

deinde ubi [C.] hæc periochus exitum non habet. apparet copulam ubinibi esse delendam. Acidalius primam delet: augebantur; ut sit punctum post insignes. Gronovius ultimam, ante in modum. illud magis placet. ERM.

2. insignes] F illustres. LRS. sic et A. ERM.

permissa semel] sic M^a, ed pr, Pichena, Gronovius uterque, Ryckius, ceteri similes. ERM.

3. multi] melius inulti. LRS. sic M^a, Pichena, Ryckius. ERM.

4. et in] .r. M^a *, tacente Vct.* captivitatibus] divino scribendum captæ civitatis. ea enim facies potius quam carceris custodiae. LRS. immo captivitatis verum; quo verbo utitur noster etiam 11 23, 16 16, ubi captivitas urbium. et deberet esse captæ urbis, non civitatis. ERM.

Iulius quidem Montanus] si memoria mihi firma, poeta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur. LRS. locus est contròv. 16, sive diversum illud ab hoc: quidem abest a BG a manu prima, quod non omnino displicet. nam quidem addi solet exemplis, quas imperiorum confirmandorum causas adferuntur; quod hic non esse videtur. quidam editi exhibent quidam, sed non e scriptis; melius tamen est vulgato. ceterum huius generis nominibus non solet addi, sed obscuris. ERM.

5. qui nondum honorem] Suetonius 76 latitavit vocat: in scito: aut

et, sub hoc ærum mos, ut liberi senatorum lato clavo induerentur una cum virili toga, curiaque intus essent. ab Augusto institutum, qui liberis senatorum, quo celerius reipublice advenirent, prout virili togæ latum elapsum inducere et curiae interesse permisit, Suet. 38. a quo more Ovidius Trist. 4 10 28: liberior fuit mihi togæ est; induiturque humeris cum lato purpura clavo. iidem ergo latitavit, iidem capessendis honoribus destinati. noster 14 40: Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus. Statius Silv. 3 124: adhuc tantum minoris munere clavi. alii sunt tribuni latitavii, de quibus hæc non capio. Iulius ergo Montanus senatorii quidem loci, sed qui magistratum adhuc nullum cepisset; et tantum latitavii. LRS. congressi M^a *, tacente Vct.*

7. quia via [vel qui via] temptantem MR; quod est etiam in ed pr. BG qui via tentantem. A quia vi attentantem. et sic volebant Rhenanus, Danestus. hoc cum Gronovio recepimus. nam consentit vitiosis nostris lectionibus. vulgo inde à Puteolano vim tentantem. ERM. deinde agnitum orabat] miror hic silere, qui manu exaratorum codicum fuere compotes. videtur enim scripserat Tacitus: deinde et agnitum oraverat; huc pertinet illud Misenæ: nihil est crudelius quam sic offendere, ut magis sis offensurus, si satis feceris. Gronov. Rhenanus et B notavit ad agnitum. Ryckius idem e suo. habet [etiam M^a] et ed pr. Ryckius probat correctionem Gronovii. apud Tertullianum est ad agnitum. mox [non autem M^a, sed tum *, Vct tacente.* deinde] BM et ed pr pte-

verat, quasi exprobrasset, mox adactus est. Nero autem metuentior in posterum milites sibi et plerisque gladiatores circumdedit, qui rixarum initia medica et quasi privata sinerent: si a laesis validius ageretur, arma inferebant. ludicram quoque licentiam et fautores histrionum velut in praelia convertit impunitate et praemiis, atque ipse occultus et plerumque coram prospectans, donec discordi populo, et gravioris motus terrore, non aliud remedium repertum est quam ut histriones Italia pellerentur, milleque theatro rursum assideret.

26 Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque ut adversus male meritos revocandae libertatis ius patronis daretur. nec deerant qui censerent.

rosque gladiatores, quod restitui pro gladiatorum, quamquam hoc quoque recte dicitur. Gronovius nescit unde Beroaldo genitivum sumserit, scilicet a Puteolano, quem in his libris secutus est. Tacitus non semper plerique cum genitivo dixit, post. frustra Muretus aerevent. Nero serebat certamina; milites resisti sinebant modice, sed inferrent a Puteolano Beroaldo Alpiato editum, a Pichena restitutum est, cum Rhenanus cum sequacibus, Aldo Gryphio Lipsio, inferabant addidisset, quod est in GMA. credo in ms Rhenani fuisse inserebant, nam sic est in ed pr. quod elegantius, videri potest quam ut sit vitium librarium aut operarum, ita sensus foret, non uno impetu adgrebantur resistentes Neroni, sed paulatim se immiscebant certaminibus, neque necessarium est coniunctivum esse, quem puto correctioni Puteolani debere, sed huic rei obest, quod cum in hac lectione et sententia esse debet, ut opinor. Eas. B inferbant, A insebant.

5. fautores] legit *favores* Acidilius. immo eleganter Tacitus idem verbum duabus rebus diversa significatione attribuit, quo in genere frequentissimus Ovidius, neque infrequens nostris. *licentia ludicra in praelia converti* recte dicitur: paulo audacia, nec minus recte, *favores histrionum*, ut, utraque in fil-

corem, versus in penitentiam. in misericordiam naufragi versi Iustino, nostro diuturnitate in superbiam mutans. quia etiam (de eodem alio modo, ut in formulis erat) verbis in istis *licentiam ludicram et fautores histrionum* potest intelligi figura quam *ex dia duoiv* vocant, at apud Iustium 2 2 *lanae usus ac vestium*, quod est vestium e lana usum, laboribus et bellis pro laboribus bellis licentiam ludicram et fautores histrionum est licentiam ludicram fautorum histrionum. Gron.

7. et gr.] Rhenanus (e B) ex gr. edidit cum sequacibus. sic G. putavit *discordi populo* esse dativum; quod si esset, malletur terrori. mox Grosiotius volebat *missive*: cur enim milites theatro assidere, si histriones Italia pulsi? verum videtur. Eas.

12. *revocandae libertatis ius*] non ergo ratum Claudii iudicium, qui *ingratos*, et de quibus patroni querebantur, revocavit in servitutem, Suet. 25. in quo Claudius exemplum Athenicium secutus videri potest, apud quos *convictus a patrono libertus ingratus iure libertatis exiit*, ait Valerius. 2 6 6 et Plutarchus in Solone. indicavit ergo quidem ita Claudius, sed in legibus et more Romano aliud fuit, uti audiemus. Lips. sic mihi quoque placere ostendi ad Sueton. l. c. *patroni* abest R et ed pr. Eas.

sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus, ille an auctor constitutionis fieret ut inter paucos ei sententiae adversos: quibusdam coactam libertate irreverentiam eo prorupisse fressmentibus, vine an aequo cum patronis iure agerent, senten-

1. *relationem inc. non ausi*] nempe intelligendum ea, de quibus dictum, prolata per egressionem relationis, et a consilibus postulatam ut de ea re referrent ad senatum; quod illi facere dubitaverant. *relationem incipere* est etiam 5 4. v. in primis Gronov. Obs. 1 22, nos ad Suet. Caes. 20. ERN.

2. *tamen incensum* Ma *, tacente Vcl.*

senatus: ille auctor ^{pato} le-
gendum interpretandumque, *senatus illi, an auctor constitutionis fieret ut inter paucos et sententiae adversos.* firmant illa Taciti 14 19: *at consules perficere senatus decretum non ausi de consensu scripsere Caesari.* LIPS. favent BGMa et edd pr, Putcolani et reliquae veteres omnes, quae habent *ille an.* an casu omissum pato, quod non habent Pichena Lipsius et seqq. at A plane *illi, an;* unde recepit Ryckius, quem sequimur. nam id saltem est in scripto: *ille auctor* clare est vitium operarum, posteris propagatum editoribus. Broterius e R dedit *ille iam auctor.* mox credo vere Freinshemium corrigere ei *sententiae;* quod placebat etiam Ryckio. nam si capias *et cum IF Gronovio* (Obs. 1 22 p. 177) pro *etiam,* ut 1 4 *aegro et corpore,* tamen friget, ut opior. nam haberet vim augendi, quae hinc loco non convenit. an enim mirum est sententiae per egressionem relationis dictae adversari quosdam? minimum in tali re est sententia tali modo dicta. ceterum nullo modo potuerunt consules postulare, quod videtur Gronovio l. c., ut quod pro sententia dictum erat a senatoribus relationem egressis, ratum haberet et constitutionem esse sineret sine relatione. nullae tamen constitutiones factae sine relatione. ergo quaerunt an sententia illa placeat, velique

relationem fieri. cf. 15 22. ERN. B in consensum.

4. *coactam*] i. e. confirmatam et auctam, ut 14 1 *coacta vetustate imperii audacia.* adde H. 4 55. sumta metaphora ab arboribus et plantis, quae coalescere dicuntur, cum radicibus adhaeserunt terrae nec convelli possunt. ERN.

5. *vi an aequo cum patronis*] occisus locus, ita vivam et sentiam ego. ecce tamen vespillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. est qui legat *vi an aequo — eorum confutarent — intenderent, implere vel p. alius ut ne aequo — conculcarent; — implerent p. s. d.* parcite boni viri: non vos, non ego restituemus sine libris; a quibus nihil hic labor. ludibria tamen mea haec: *ut iam nec aequo cum patronis iure agerent. sententia eorum consilari, an verberibus manus ultro intenderent, impune vel poenam suam dissuaderent.* ad manuum intentionem facit aliquid locus e 3 36: *libertique etiam ac servi patrono vel domino, cum voces, cum manus intenderent, ultro metuebantur.* LIPS. ego haec sic lego. *vine an aequo cum patronis iure agerent? sententiam eorum confutarent, an verberibus manus ultro intenderent? impellere poenam suam dissuaderent.* h. e. parum abesse quin dubium facerent, vine cum patronis agere an aequo iure, ut pares cum paribus, velint. parum abesse quin irrumperent in curiam, non modo ut sententiam contra se dictam arguant, sed etiam ut manus intendant sententiae auctoribus. denique quid aliud agere adversantes, quam ut accessant poenam suam et in se ruinam trahant? v. Obs. 1 22 p. 178. GRON. de corrupto misere et tam varie tentato loco vix attinet dicere. illud video, ab initio ut necessarium esse propter

tiam eorum consultarent, ac verberibus manus ultro intenderent, impulere vel poenam suam dissuadentes. quid enim aliud laeso patrono concessum quam ut vicesimum ultra lapidem in oram Campaniae libertum releget? ceteras actio-

verba irreverentiam eo prorupisse. deinde non potuisse timere ne in curiam irrumpere liberti etc. nam cum haec per egressionem relationis dicerentur, non potuere illi scire; adeoque hoc valde improbabili-ter diceretur. sed facilius hic est alius sententiam refellere quam ipsum quid certi proferre. vir doctus in exemplo Gryphiano sic correxerat: *ut nec aequo c. p. i. a. sed iam coram insultarent ac verberibus manus ultro intenderent, impune vel poena sua gaudentes.* Broterius aequitur correctionem Huetii, *ut aequo i. i. e.* ut iam se aequarent patronis et cum iis iure agerent. *insultarent* et *impune* arbitror verum esse; et de contemptu poenae a dominis timendae sermonem esse in extremo ratio subiecta plane docet. Ean.

3. concessum] quando id aut qua lege patrono concessum, quaerimus. suspicor esse ab Augusto, qui, ut Dio ait 55 13, constituit τὰ δικαιώματα οἷς οἱ τε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερουμένους καὶ αὐτοὶ οἱ δεσποταὶ σφῶν γενόμενοι χρῆσονται, i. e. iura quibus erga libertos cum aliis, tum ipsi patroni uterentur. et relegatio quidem est ab exemplis aevi priisci. ut enim patres olim filios rus relegabant poenae et molestiae causa, uti Roscius Amerinus, uti Torquatus a patribus relegati leguntur, sic patronis relegandi libertos ius nunc tribuit sive quis alius sive Augustus. sed in numero num qua ratio? et cur non ultra xx lapidem? nihil reperio. praefectus quidem urbi intra centesimum lapidem cognoscebat: ultra praefectus praetorio, ut notat Ulpianus in fragm. Pithoeanis tit. de plagiaris et l. 1 de off. praef. urbis, l. 9 de offic. procons. eoque exemplo Severus imperator praetorianos milites ultra centesimum lapidem abesse ab urbe inivit, apud Hero-

dianum 2 43. et Prosper Aquit. de Symmacho; quem, cum aram victoriae restitui postulasset, *iratus princeps statim a vis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedae non stratae impositum, ea die manere praecipit.* Dio tamen 52 21, ubi de praefecto urbis, iurisdictionem eius angustus terminat *ἕξω τῆς πόλεως μέχρι πενήκοντα καὶ ἑξαχοσίων σταδίων*: ea essent millia circiter 87, nisi in Dione re- scribendum sit *ἑπταχοσίων*; quod puto. sane ad praefectum urbis pertinuisse audire patronos queren-tes de libertis, ex Ulpiano clarum l. 1 de off. praef. urbis. sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, ut apparet, tribuit; nec tamen videtur usurpari potuisse sine auctoritate maiori. Lips. *ut deest M.* teste Vcl deest quam ut.**

4. oram Campaniae novi ex H. 3 60: *iam Miscenensem classem et pulcherrimam Campaniae oram deservisse. moram autem Campaniae,* ut corrigit Petitus Leg. Att. p. 183, latine quid hic sit ignoro. *centesimum ultra lapidem* scribendum, vicisse mihi videntur Lipsius et Camillus Peregrinus in opere docto de Capua diss. 1 6. mirum tamen in oram Campaniae libertos relegari. sed sciendum neminem relegatum proprie in Campaniam; sedum omnes, et nusquam alio. relegatio fiebat ultra centesimum; at locum ultra centesimum quilibet sibi legebat ipse, qui solum vertebat. ex his igitur aliquos, praecipue lautiores, Campaniam praetulisse atque huic invidiae occasionem dedisse, satis est verisimile. in exemplo est Etruscus apud Statium Silv. 3 162: *molles Campani litoris oras et Diomedaeas concedere iussus in arces.* itaque isthaec *ἐπετήγησις* ita explicanda est: *centesimum ultra lapidem*, puta in oram Campaniae; verbi gratia in oram Campaniae;

nes promiscuas et pares esse.tribuendum aliquod telum quod
 sperni nequeat. nec grave manumissis per idem obsequium
 retinendi libertatem, per quod assecuti sint. at criminum
 manifestos merito ad servitutem retrahi, ut metu coerceantur
 27 quos beneficia non mutavissent. disseminabatur contra paucor-
 um culpam ipsis exitiosam esse debere, nihil universorum
 iuri derogandum. quippe late lusu id corpus. hinc ple-
 rumque tribus, decurias, ministeria magistratibus et sacer-
 dotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas; et plurimis equi-
 10 tum, plerisque senatoribus non aliunde originem trahi. si
 separarentur libertini, manifestam fore penuriam ingenuorum,
 non frustra maiores, cum dignitatem ordinum dividerent,

quae poena quanta sit, ex eo no-
 scas licet, quod profugii delicati in
 Campania subsidere possunt, et sub-
 sederant quidam. nam et ora Cam-
 paniae ultra centesimum est. Gron.
 sic etiam Gothofredus ad Cod. Theod.
 l. 2 t. 22 de lib. ademptione. t. 1 p.
 217 ed Lips. ERN. *in oram Cam-
 paniam Vct et ed pr.*

3. at] sic GMa et ed pr, Piche-
 na et seqq. ac Puteolanus cum ce-
 teris ad Pichenam; quod ab h. l.
 alienum esse facile intelligitur. mox
 [detrahi Ma *tacente Vct,*] mutavis-
 sent ed pr, Rhenaanus (e B) et seqq.
 Puteolanus autem cum Beroaldo
 Alciato et G commutavissent. parum
 refert. sed utrumque vitiosum et
 sine sensu esse puto. an Tacitus
 scripsit continuissent, aut simile
 quid; ut sit imitatio sententiae Ci-
 ceronianae: ut quos honestas in of-
 ficio continere non posset, metus
 coecreter. nisi malis non deleri, na-
 tum e com. ERN.

8. decurias] indicumne decurias in-
 tellegit, an potius scribarum? puto
 scribarum. qui ordo late usus Romanus,
 et non inhonestus. liberti autem ordi-
 nem cum pretio certo emebant, ut e
 Cicerone haurias in Verrem 3 79:
 ad eos me scribas revoca. noli hos
 colligere, qui nummulis corrogatis
 de nepotum donis ac scenicarum co-
 rollariis, cum decuriam emerunt, ex
 primo ordine explosorum in secun-
 dum ordinem civitatis se ventisae di-
 cunt. et p. p. de iisdem: mirabi-

mur turpes aliquos esse in eo or-
 dine, quo cuius pretio licet perve-
 nire? scribae it divisi per decurias.
 Suetonius Oland. 1: corpus eius
 per municipiorum coloniarumque pri-
 mores, suscipientibus obviis scribarum
 decuriis, ad urbem devectum. repe-
 riesque sparsim quaestorios scribas,
 aedilicios, praetorios, item scribas
 aerarii praetorii. Lips. non erat
 dubitandum, sed pro certo ponen-
 dum, intelligi decurias scribarum at-
 que etiam viatorum, praeconum,
 lictorum. nam si quoque in decu-
 rias descripti. v. non ad Suet.
 Aug. 57, ubi itidem decuriae hoc
 sensu occurrunt. nam quod ministe-
 ria magistratuum separatim memo-
 rantur, etiam scribae sunt ministri
 magistratuum. sed tamen scribarum
 decuriae in primis honestae. unde
 decuriam emere de scriba ap. Cic.
 l. c. ERN.

ministeria magistratibus] lictores,
 viatores, praecones, calatores, prae-
 cias. Lips.

9. cohortes etiam in urbe] cohor-
 tes vigiliam, quae scriptae primo ex
 milite libertino. Strabo 5 p. 235.
 Dio 55 26. Lips.

11. separantur] sic inde a Rhena-
 no editur. priores, a Puteolano,
 separantur; quod nescio cur a
 Rheno repudiatum sit, cum non
 minus h. l. rectum sit. R et ed pr
 separantur. videntur dare voluisse
 separantur. quare cum et GMa
 separantur habeant, restat. ERN.

libertatem in communi posuisse. quin et manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur paenitentiae aut novo be-

1. *manumittendi duas species*] libertas duplex, iusta, non iusta. iusta, quae viadicta, censu, testamento data; non iusta, quae inter amicos in convivio, per epistolam. Seneca de Vita beata 24: *hominibus prodesse natura iubet, servi liberive sint, ingenui an libertini, iustae libertatis an inter amicos datae*. recteque libri veteres aliqui, in Suet. Aug. 40: *servos non contentius multis difficultatibus a libertate multoque pluribus a libertate iusta removere*. iusta illa qui manumissi, plane pleneque liberi; qui altera, vinclo adhuc quodam, ut Tacitus ait, attinebantur servitutis. imo retrahi poterant in servitutem. fragmentum quoddam IC veteris a Puteano: *hi qui domini voluntate in libertate erant, manebant servi; et manumissores audebant in servitute denuo eos per vim ducere. interveniebat praetor, et non permittebat manumissum servire*. et addit post: *sed nunc habent propriam libertatem, qui inter amicos manumittuntur, et fiunt Latini Iuniani*. scite ergo ob hunc iteratae (haec sunt iterationes, quarum mentio Iustin. Novell. 78) servitutis metum Messenio servus apud Plantum, qui inter amicos manumissus subicit Men. 5 9 88: *sed meliore est opus auspicio, liber perpetuo ut siem*. Lirs. de retractione in servitutem mox quaeretur. ERN.

2. *poenitentiae*] ut retraheres in servitutem: beneficio, ut vindicta liberares. ita apud Plinium ep. 7 16: *facile deflectet ad te, si voles vindicta liberare, quos proxime inter amicos manumisisti*. Lirs. non adsentior magno Lipsio, nec illo fragmento Puteaneo, quod ante ab ipso prolatum est, mihi persuaderi patior, ut tum patronus ins fuisse credam libertatem, etiam non iustam, adimendi. libertorum coercitio tempore Augusti facta apud praefectum urbi ex lege Aelia Sentia, ut patet e fragmento eius apud Ulpian. l. 30

ff. qui et a quibus manumiss. genera poenarum traduntur in tit. ff. de praef. urb., in primis § 10. sed in his nulla libertatis ademptio. atque haec ratio mansit, donec Claudius coepit revocare ingratos in servitutem, sed decretis, non lege, ut ante dictum. nam si lex fuisset, frustra iam demum ea peteretur. atque etiam alij imperatores post subinde duriora in liberos decrèverè: nulla lege de libertatis amissione sancitum ante Commodi tempora. is initium fecit statuendi, quae ad libertatis amissionem vim facerent, l. 6 ff. § 1. de agnosc. et alend. liberis. primum eos in potestatem patronorum redigi et ministerium dominis praebere cogi: sin autem nec hoc modo admoneantur, vel a praecide emtori addicentur et pretium patroni addicetur. quae contra disputat Cuiacius Obs. 10 33, refellit Gothofredus ad Cod. Theod. l. c., qui et alia loca legum affert, e quibus patet post Commodi tempora libertatis ademptionem valuisse. maxime perspicuus est locus Pauli l. 10 ff. de manum. testam. § 1, laudatus Schultingio in Inrpr. Amstel. p. 573 ed. Lips. *cum hodie placeat libertatem adimi posse*. at qui is vixit sub Severo et Caracalla, si ergo Commodus primum sanxit in potestatem patronorum redigi vendique liberos ingratos, et sui temporis id ius demum fuisse testatur Paulus, non potest iam Neronis tempore libertatis ademptio iure inducta fuisse. quae igitur est ista poenitentia? nempe quae opponitur novo beneficio. qui libertatem non iustam dat, spem tamen dat plene, sibi que locum relinquit novi beneficii tribuendi. itaque libertus patrono manet quodammodo obnoxius, et ut post ait Tacitus, vinculo servitutis attinetur, nempe ob cupiditatem iustae libertatis. poenitentiae est non dare unquam iustam libertatem, cuius spem feceris. quod fit, si prioris beneficii poenitet. ERN.

neficio locus. quos vindicta patronus non liberaverit, velut vinclo servitutis attineri. dispiceret quisque merita, tardeque concederet quod datum non adimeretur. haec sententia valuit, scripsitque Caesar senatui, privatim expenderent causam libertorum, quotiens a patronis arguerentur: in commune nihil derogarent. nec multo post ereptus amitae libertus Paris quasi iure civili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat.

28 Manebat nihilo minus quaedam imago rei publicae. nam inter Vibullium praetorem et plebei tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum et a praetore in vincla ductos tribunus omitti iussisset. comprobare patres, incusata Antistii licentia. simul prohibiti tribuni ius praetorum et consulum praeripere, aut vocare ex Italia cum quibus lege agi posset. addidit Lucius Piso designatus consul ne quid intra domum pro potestate animad-

1. cur *vindictae* tantum mentionem facit? nempe quia primo manumissionis per testamentum nulla hae ratio habenda erat, quod qui sic manumissi sunt, post mortem patroni demum liberi sunt, erga eum adeo ingrati esse non possunt. deinde manumissio per censum rarissime contingebat, cum census raro ageretur. nam propterea censum omissum esse, quod, ut apud Ciceronem Crassus ait de Or. 1 40, *ex iure civili potest esse contentio, cum quaeritur, is qui domini voluntate census sit, continuone an ubi lustrum conditum liber sit*, non puto. per calumniam id quaeri potuisse credo: iuris recepti id fuisse ut revocari voluntas domini posset, cum iam census esset servus, sed nondum lustrum conditum, nego. EAV.

6. *derogant*] Muretus *derogarent*. recto. nam ante dixerat *expenderent*, pendetque utrumque a *scripsit*. in hoc genere saepe peccatum. v. ante not. 4. recepit et Broterius. EAV.

ereptus amitae libertus] zammiam ergo aliquando in nos molitus Ulpianus, cum scripsit (l. 3 de conduct. cau. data) *Nervatus etiam*

libro Membrarum refert Paridem pantomimum a Domitia Neronis filia, decem, quae ei pro libertate dederat, repetisse per iudicem. filiamque eam Neroni fecit, quae est amita, magna sua librarij culpa. sed librarium id peccasse clementius est; scribendamque *Neronis amita*, aut potius *Neronis consilio*, quod firmat Tacitus, qui Neronis iussu patratum id ingenuitatis iudicium ait. LIPS.

10. *Vibullium*] veteres edd omnes *Bibulum*: sed idem nomen est. [*bibulum* M^a.] mox et a praetore omnes edd. sed rō et super vacuum, quod et a ms apud Broterium abest. EAV.

12. *comprobare*] int. praetoris factum, non tribuni, ut Muretus voluit, corrigens propter ea non *probare*, quod placet Broterio. EAV.

13. *prohibiti tribuni*] non mirum, quippe qui nec Romae vocationem habuerint, auctore Varrone, cuius verba in Agelli noct. 13 12. in Italia multo minus, quippe cum potestas eorum urbis dumtaxat finibus terminaretur. †. Dionys. 8 87: LIPS.

*16. *advertent* Vct.*

verterent, neve multam ab iis dictam quaestores aerarii in publicas tabulas ante quattuor menses referrent; medio temporis contra dicere liceret, deque eo consules statuerent. cohibita artius et aedilium potestas, statutumque quantum scurules, quantum plebei pignoris caperent vel poenae irrogarent. eo Helvidius Priscus tribunus plebis adversus Obultronium Sabinum aerarii quaestorem contentiones proprias exercuit, tanquam ius hastae adversus inopes inclementer augeret. dein princeps curam tabularum publicarum a quae-

29 storibus ad praefectos transtulit. varie habita ac saepe immutata eius rei forma. nam Augustus senatui permisit deligere praefectos; deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero praetorum qui praessent. neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. tunc

15 Claudius quaestores rursum imposuit, iisque, ne meta offensionum segnius consulerent, extra ordinem honores promisit. sed deerat robur aetatis eum primum magistratum capessentibus. igitur Nero praetura perfunctos et experientia probatos delegit.

30 Damnatu isdem consulibus Vipsanius Laenas ob Sardiniam provinciam avare habitam. absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quod praefectus remigum qui Ravennae haberentur, velut infimam nationum Italiam luxuria saevitiaque afflict-

25 visset, veneno damnationem anteit. Gaius Aminius Rebius,

1. *his Ma* *et ed pr, tacente Vct.* mox redundat *aerarii*: sed tum sic mos loqui. sic l 75 habuimus *praetores aerarios*. nempe ut non omnes praetores aerarii curam habent, nec omni tempore habuerunt, ita nec quaestores. itaque discriminis causa sic dicti. ERM.

6. *eo*] sic libri omnes. IGronovius et volebat. recte. mox *Obultronium* BMa, G *Oblutonium*. at edd veteres omnes ante Rhenanum *Obultronius*. IGronovius putat veram esse *Autronius*. ERM.

10. *varie habita*] quam varietatem breviter exposui, cum temporum luce, in Excursu B. illiac ad variam Taciti plures locos peto. LIPS.

11. *volgo permisit senatui d. pr. deis*.

16. *permisit*] sic omnes edd veteres. o Ma Pichena notat *promisit*; quod tacite recepit IFGronovius itemque Ryckius et IGronovius, atque et in BG. *in G est *permisit*.* ego *permisit* melius pnto. voluit enim dicere dedit, mandavit, pro quo est *permisit*. ERM.

18. *praetura*] omnes libri *praefectura*; quod vitiosum esse omnes agnovere scribendumque *praetura*: primum recepit Pichena. Suetonius Claud. 24 *praetura* *functos* vocat. ubi v. Torr. ERM.

21. *cestus* Ma.

26. *anteit* BMa. *volgo antecurrit*. *Aminius Rebius*] libri veteres

ex primoribus peritia legum et pecuniae magnitudine, cruciatus aegrae senectae misso per venas sanguine effugit, haud creditus sufficere ad constantiam sumendae mortis, ob libidines muliebriter infamis. at Lucius Volusius egregia fama concessit; cui tres et nonaginta anni spatium vivendi, praecipuaeque opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit.

31 Nerone secundum Lucio Pisone consulibus parca memoria digna evenire, nisi cui libeat, laudandis fundamentis et trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Caesar extruxerat, volumina implere, cum ex dignitate populi Romani repertum sit res illustres annalibus, tanta diurnis urbis actis mandare. ceterum coloniae Capua atque Nuceria additis veteranis firmatae sunt; plebeique congiarium quadrin-

C. Aminius. nescio an Geminus Rebilus? certe (et doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus iuriconsultus. LIRS. ed pr Geminus Rebilus, quod faveat coniecturae Lipsii. ERM. B Aminius Rebilus. A C. Annaeus Rebilus.

4. LVolusius] de huius senio Plinius 7 49: *nuper LVolusius Saturninus omnium, quos in consulatu sententiam rogaverat, superstes fuit.* praefectum eum urbi fuisse colligas ex altero Plinii loco ib. 12: *nuper LVolusio Saturnino in praefectura urbis extincto, notum e Cornelia Scipionum gentis Volusium* (intelligit Plinius QVolusium, qui consul a 809.) *Saturninum, qui fuit consul, genitum post 62 annum. et de divitiis eius Tacitus 14 56: et quantum Volusio longa parcimonia quaesivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. sed et tota Volusiorum domus dives. Tacitus 3 30: Volusio vetus familia, neque tamen praeturam egressa. ipse consulatum intulit ... optimique, quis domus illa immensum viguit, primus accumulatur.* LIRS. mox Lipsius malebat *amicitia* pro *malitia*. alias sane noster loquitur sic, plurimumque imperatorum *amicitia* floruisse homines dicit. velle viri docti, qui contra Lipsium disputant, unum locum attulerunt, quo

probassent *offensam malitiam* latine dici, et hoc sensu quem hic locus desiderat. si vera est lectio valgata, intelligenda est sic: *inoffensis tot principibus, qui tanta malitia essent ut a viro bono facile offenderentur.* ERM.

10. *amphitheatri*] quod totum e ligna struxit. Suet. 12. vide librum nostrum, si placet, de Amphitheatro. LIRS. *extruxerat* ABGM, edd pr, Rhehani et seqq. at Puteolanus cum sequacibus, h. e. Rivio Beroaldo *tacente Vct* et Alciato, *extruxerat*; quod erat in Puteolani vitium operum. *adstruxerat*, quod est in ed IGronovii servavitque Ryckius, simile vitium puto cum IGronovio. sed videtur etiam corrigendum *extruxerat*. alias quidem sio noster, etque est legitima ratio. supra c. 20: *nos quae diversa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus.* et sic alibi. mox ed pr post *res illustres* addit *scribendas.* ERM.

13. *ceterae* M^a.

14. *quadragenti nummi*] imberbis liberalitas. corrigo *quadringenti*; et do auctorem Suet. 10: *divinae populi viritum quadringenis nummis, senatorum nobilissimo omique* etc. LIRS. altera summa decem Philippos vel ducatonas, altera num facit. GRON. sic GM^a et edd pr,

geni nummi viridum dati; et sestertium quadringenties aërio illatum est, ad retinendam populi fidem. vectigal quoque quintae et vicesimae venalium mancipiorum remisum, specie magis quam vi, quia cum venditor pendere iuberetur, in partem pretii emptoribus accrescebat. edixit Caesar ne quis magistratus aut procurator, qui provinciam obtineret, spectaculum gladiatorum aut ferarum aut quod aliud ludicrum ederet. nam ante non minus tali largitione quam corripendis pecuniis subiectos affligebant, dum quae

Puteolani et seqq omnes, nisi quod fere *quadrigeni* exhibent; ex quo male factum *quadrageni*, quod est in Lipsiana. etiam apud Suet. Ner. 10 in eadem re sic variatur, ut *quadrigeni* sit in scriptis pro *quadringenis*. v. Oudend. EAN. B *quadrigenti*.

1. *sestertium quadringenties*] Alciatus subintelligi vult *centena millia*. quadringenties centena millia nummum summa quadringenties sestertio eadem est. et tamen cum dicitur *quadringenties sestertium*, non intelliguntur *centena millia*, sed tantummodo *centenum*. nam in omnibus quae per adverbia sic evantiantur, a *decies* usque in infinitum siletur intelligiturque *centenum*. vocabulum autem *sestertium* significat pondus mille nummorum; quot scilicet nummi sestertii in argentum sestertium vel libram argenti sestertium, hoc est duas et sedibram, imputabantur. igitur *quadringenties sestertium*, et *quadringenties centena sestertia*, et *quadringenties centena millia nummum sestertium*, idem. errat non minus Alciatus, cum *decies aeris* dici breviter pro decem millibus aeris probat ex loco Livii, in quo cum scribitur *qui supra cec millia usque ad decies aeris*, ex proximo subaudiendum quod deest, nemo non videt. vide Pecuniam Vet. 2 §. Gron.

2. *vectigal quoque quintae et vic.*] ampla populi Romani vectigalia: nullum, censeo, amplius eo quod e servis libertisque. rem eam paullo uberius a capite mihi tractanti aut gratia aut venia esto. antiquissimum vectigal vicesimae reperio,

quae ad libertos. institutum a. n. 397, C. Marcio Cn. Manlio coss. Livius 7. 16: *ab altero consule (Cn. Manlio) nihil memorabile gestum, nisi quod legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributum, de vicesima eorum qui manumitterentur, tulit. patres, quia ea lege laud parvum vectigal inopi aerarii additum esset, auctores fuerunt. ea vicesima semper ex hinc exarcha, ad tempora principum inferentem. itaque non infrequens memoria in libris. ab hac aurum vicesimarium derivo, quod in sanctiore aerario; de quo Livius 27. 10: *consulibus aurum vicesimarium, quod in sanctiore aerario ad ultimos carum servaretur, promi placuit.* plura ad hoc vectigal in Exkursu C, et quae ad Tacitum faciunt, vide. Lira. ubi etiam vide a nobis notata. ceterum remissum est hoc vectigal in gratiam civium Romanorum, qui fere emptores: venditores externi; ut bene monet Pichena. EAN.*

6. *qui provinciam*] sic correxit Rhenanus. ante erat *in provinciam* vitiose, ut in G. EAN. *in provincia* BM^a *. Beroaldus tacente Vel *in provinciam*.*

8. *tali largitione*] int. ludis edendis, in quibus pecuniae profusio et largitio, quia sumtas fit in gratiam populi. hanc ipsam largitionem vocat mox *ambitum* h. e. benevolentiae et gratiae concupitionem, per quam consequuntur ut ab occasione tuti sint. per *libidinem* intellige non modo Venerem improbam, sed etiam iniusticiam, avaritiam, maxime avaritiam. EAN.

32 libidine deliquerant, ambitu propugnant. factum et senatus consultum ultioni iuxta et securitati, ut si quis a suis servis interfectus esset, ii quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter servos supplicia penderent. redditur ordinae Lucius Varius consularis, avaritiae criminibus olim percussus. et Pomponia Graecina insignis femina, Plautio, qui ovans se de Britanniiis rettulit, nupta ac superstitionis externae rea, mariti iudicio permissa. isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaue coniugis cognovit, et insontem nuntiavit. longa huic Pomponiae aetas et continua tristitia fuit. nam post Iuliam Drusi filiam deo Messalinae interfectam per quadraginta annos non cultu

1. *factum SC.*] quod Pisonianum dictum, in l. Senatus. de SC Silae., et Neronianum a Paulo, Sentent. 3. 5. certe conditum vulgatumque est Nerone II et Pisone coss. latum ea de re et antea sub Augusto, PCornelio Dolabella et CSilano coss., unde nomen SC Silaniani; sed minus plene. dixerant plura ante me Vertranus hoc loco et ICuicius Observ. 1. 18. Lirs.

5. *Lurii BGMa* et edd omnes ante Rhenanum. Rhenanus dedit *Lusius* forte ex 11 31, 12 42. credo cum Ursino et Mureto legendum *Lucius*, ut est in A. iaterim antiquam scripturam restitui cum IGronovio, qui fallitur, cum Berqaldum primum sic edidisse dicit. *Lurii* in inscriptionibus antiquis passim occurrunt, sed est nomen gentile, ut *Variorum*. Lirs.

6. *Pomponia Graecina*] soror filiae Pomponii Graecini qui consul sub Augusto, et ad quem Elegiae Ovidii de Ponto 1 6, 2 6, 4 9. Lirs. filiam Ryckius putat. EN. *platio Ma* *et ed pr, taçente Vct.*

7. *qui ovans se de Britanniiis rettulit*] Virg. G. 4 180: *fessae multa referunt se nocte minores.* et Aen. 7 286: *ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis saeva Iovis coniux.* Horat. Sat. 1 6 114: *inde domum me ad porri et ciceris refervo laganaque cotinum.* GRON. haec Alciato opposita corrigenti quem de

Britannis ovasse rettuli. Greslotius e libro edito laudat *ovationem*, sed et illud probat. G *Britannis*. EN.

superstitionis externae rea] Christianismi credo accusatam hanc feminam, sive, ut tuac confundeabant, Iudaismi. non ergo superstitionis sed religionis. etsi universe fateor genus hoc ad *θηροφελαι* et inanem externumque cultum nimis pronum. Strabo l. 7 p. 297 pulchre et ex veri adyto: *ἀπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγούς οἰοῦνται τὰς γυναῖκας. αὐταὶ δὲ καὶ τοὺς ἀνδρας προκαλοῦνται πρὸς τὰς ἐπιπλεόν θεραπειὰς τῶν θεῶν καὶ ἐθρῆας καὶ ποτνιασμούς, ἀπάνιον δ' εἰ τις ἀνὴρ καθ' αὐτῶν ζῶν εὐρίσκειται τοιοῦτος.* Lirs. sic censent et alii, Rhenanus, Agricola, Ryckius. EN.

10. *nuntiavit*] ita libri omnes, nisi quod Ursinus e codice vetere laudat, *pronunciavit*. fides sit penes auctorem, ut aiunt. ceteram ita legendum et alii censent. forte *iudicavit* fuit. sed vulgatum defendi potest sic: Neroni et senatui, causa cognita, nuntiavit, insontem repectam esse. EN.

11. *Iuliam Drusi filiam*] duas enim Iulias Claudius sustulit, suam sive inas Messalinae, alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Suetonius 29, et Dio 60 8 et 18. Seneca in Ludo. Lirs.

12. *per XL annos*] luctus hic, at clarus, ob Iuliam interfectam. ab

nisi lugubri, non animo nisi maesto egit. idque illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam vertit.

- 33 Idem annus plures reos habuit. quorum Publium Celerem accusante Asia, quia absolvere nequibat Caesar, traxit, senecta donec mortem obiret. nam Celer interfecto, ut memoravi, Silano proconsule magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum foedumque, et idem ius audaciae in provincia ratum quod in urbe exercuerat. sed pervicaci accusatione conflictatus postremo defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. pro Eprio Marcello, a quo Lycii res repetebant, eo usque ambitus praevaluit ut quidam accusatorum eius exsilio multarentur, tanquam insonti periculum fecissent.
- 34 Nerone tertium consule simul iniiit consulatum Valerius Messala, cuius proavum, oratorem Corvinum, divo Augusto, abavo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse pauci iam senum meminerant, sed nobili familiae honor auctus est oblati in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messala paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio quoque Cottae et Haterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quamvis per luxum avitas opes dissipassent.

eius ergo caede 40 anni? falsum. nam et caesa paullo ante expeditionem Claudii in Britanniam, uti e Dione liquebit tibi. scribe fidei habente me quatuordecim annos. enim Iulianae in annum incidit urbis 716, a quo ad hunc Neronis consulatum iusti 14 anni. Lips. at bene Graterus et Freinsheimius moment non tempus intelligi quod a caede illa ad hunc usque annum effluxerit, sed usque ad mortem feminæ, quam longaevam fuisse dicit. male ergo quatuordecim in textum recepit Pichena. ERN.

3. senecta] Faernus corrigebat *sententiam*, probante Ursino. male, cum clarum sit traxit referri ad *PCelerem*. immo interpunge: *traxit, senecta donec*. ERN.

7. Cossutianum Capitonem] hunc aut alium sui aevi intelligi Iuvenalis voluit Sat. 8 9 2: *quam fulmine traxit et Capito et Tutor rucinus dumtaxat scellus*! piratar C-

licum. sed magis certo Fabius 6 1 14: *egregie nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutianum Capitonem videbatur, Graece quidem, sed in hunc sensum "erubescit Caesarem timere."* Lips. *maculosum foed.* v. ad H. 2 30. ERN.

13. periculum fecissent] sic loquitur etiam 16 19 extr. mox Puteolanus cum Beroaldo *tacente Vox* et Alciato iniiit. ed Rhemani etc iniiit. ERN.

15. oratorem] vulgo auctorem, pessime, Lips. ed pr et sequentes omnes veteres oratorem. in Gryphiana primum reperi auctorem, quod unde ductum sit nescio. ERN.

18. in sing. annos quingenis sest.] hunc ergo Suetonius intellexit 10: *senatorum nobilissimo cuique annua salario, et quibusdam quingenis constituit*. Lips.

20. atherio Ma.

21. avitas] vulgo labiles, errore tralatio. Lips. v. ad 11 35. ERN.

Kius anni principio mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur, quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati a se regni expertem esse aut alienae id potentiae donum habere, et Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur parta olim a Lucullo Pompeioque recipere. ad haec Armenii ambigua fide utraque arma invitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignota illuc magis ad servitium inclinantes. sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum quam contra perfidiam hostium erat. quippe Suria transmontae legiones, pace longa segnes, munia Romanorum aegerime tolerabant. satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos qui non stationem, non vigiliis inissent, vallum fossamque quasi nova et mira viderent, sine galeis, sine loriciis, nitidi et quaestuosi, militia per oppida expleta. igitur dimissis quibus senectus aut validudo adversa erat, supplementum petivit. et habiti per Galatiam Cappadociamque delectus, adiectaque ex Germania legio cum equitibus alariis et peditatu cohortium. retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamvis hieme saeva adeo ut obducta glacie nisi effossa humus tentoriis locum non praeberet. ambusti multorum artus vi frigoris, et quidam inter excubias exanimati sunt. annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat, ita praeripuisse manus ut oneri adhaerentes truncis brachiis decide-

1. *prolatatum*] restituisse se *prolatatum* pro vulgato *prolatum* dicit Rheuanus. at illud ed pr et Puteolani. sed ed Beroaldi, forte operarum vitio, et Alciati *prolatum*. sic tamen et AG. EBN.

*6. *ad hoc* Vct.*

9. *illuc*] sic ed pr ceteraque omnes: Rheuanus *illic* malebat, Lipsius *illud*. immo *illuc* verum est. *illuc* ad Parthos, h. e. *ad servitium*. sed aut *ad servitium* spurium est, aut addendum et, vel *adque* legendum. EBN.

12. *Romanorum*] Freinshemius corrigit *armorum*; probatque Ryckius. IGronovius putat fuisse *Ro. armorum*, inde factam *Romanorum*. *militia*, *disciplina* sane *Romana* saepe

occurrit, asperitatis indicendae causa. Horatius *Serm.* 2 2 10: *si Romana fatigat militia adnatum graecori*. EBN.

16. *nitidi et quaestuosi*] comiti et ornati more urbanorum et molliorum, quamquam Caesar etiam suos milites *nitere* posse dicebat. dein negotiantes in oppidis, de more Romanorum qui in provincia essent. *mox O Galatiamque*. EBN. *Galitiam* BM^a. *cappadociamque* M^a; vulgo *ac cappadociam*.

17. *senectus* BM^a; vulgo *senecta* *,tacate Vct.*

18. **delectus* Vct.*

24. *praeripuisse manus*] significat ipsas manus, frigore praemortuas, una cum fascis devolutas vel abie-

rent. ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse; laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere. dehinc quia duritiam caeli militiaeque multi abnuebant deserebantque, remedium severitate quaesitum est. nec enim, ut in aliis exercitiis, primum alterumque delictum venia prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat. idque usu salubre et misericordia melius apparuit: quippe pauciores illa castra
 36 deseruere quam ea in quibus ignoscebatur. interim Corbale
 10 legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam priores adirent praedicat. curam praesidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat. his quanquam incautos barbaros et bene gerendae rei casum offerri scripserat, tenere
 15 se munimentis et maiores copias opperiri iubetur. sed rupto imperio, postquam paucae e proximis castellis turmae adveniant pugnamque imperitia poscebant, congressus cum hoste

ctas. negat aut ridet vir quidam scriptis et genere nobilis (Michael Montanus), olim mihi serio inter amicos. atquin et Dio notat in illo tractu vim frigoris esse (49 31, actis p. 718), et Annales Turcici (ex vers. Leunclavi ad a. mox cit.) *supra Trebixium Saleimanni milites, cum Parthos insequerentur, tanto frigore oppressos ut plurimi manus pedesque amitterent.* hoc nostro sevo factum a. 1535. neque igitur sic mirandum illud Taciti aut ridendum. scio et a guaris similia aut maiora asserti, qui in septemtrione fuerant. Lips. *deciderent* ed pr, Rhenani et seqq. at Puteolanus Beroaldus Alciatus *reviderent*, male. ceterum *praeriguisse* non cohaeret praecedentibus, scribendumque videatur *annotatumque militi qui etc.* nisi ex *annotatus* intelligas *notatum est* ei vel simile quid; quod sane durius est. ERN.

1. *evi* Ma *, tacente Vct.*

3. *duritia celi* Ma *, tacente Vet.*

12. *adirent, praedicat*] probum, quod in Romano libro est. *auderent*. vellein etiam *edicit*. Lips. Ma *audirent*, ABG *adirent*. et sic edd

omnes ante Pichenam. nam Lipsius *auderent* non in textum recepit; quem imitatus sum. cum *ire pugnam, videre labores, discrimen* et similia dicantur, cur non etiam *adire pugnam*? non necessaria periculi significatio in tali edicto. Livius 8 6: *edicunt consules ne quis extra ordinem in hostem pugnaret.* et si esset, in verbo *adcedendi* quoque exprimeretur. nec iuvat M*: nam *adire* et *audire* in mas confunduntur, ut supra notatum et alii notarunt. porro *edicere* est quidem verbum ordinarium in tali re, sed etiam *praedicere*. Liv. 23 19: *quia praedictum erat dictatoris ne quid absente eo rei gereret*; quod recte defendit Gronovius, hoc ipso Taciti loco allato. ceterum Romanum librum intelligo ms V. nam ed pr, quam alibi vocat Romanum librum, habet *adiret*. ERN. tacet Faria *cam Vct,* ut videatur invenisse *adirent*.

Pactio] Pucci et Pucciæ satis frequentes in vetustis lapidibus. GRON. Muretus volebat PAttio. ERN. *pacium* Ma infra *tacente Vct.* omnes autem Orphito.

funditur. et damno eius exterriti qui subactum ferre debu-
erant, sua quisque in castra trepida fuga redire. quod gra-
viter Corbulo acceperit, increpitaque Pactium et praefectos mi-
litesque tendere extra vallum iussit. inque ea contumelia
detenti, nec nisi precibus universi exercitus exsoluti sunt.
37 at Tiridates super proprias clientelas epe Volagei fratris
adiutus, non furtim iam sed palam bello inferre Arme-
niam, quosque fidos nobis rebatur, depopulari, et si copiae
contra ducerentur, eludere, hucque et illuc volitans plura
10 fama quam pugna exterrere. igitur Corbulo quaesito diu
praelio frustra habitus, et exemplo hostiam circumferre bel-
lum coactus, disperdit vires, ut legati praefectique diversos
locos pariter invaderent. simul regem Antiochum monet pro-
ximas sibi praefecturas petere. nam Pharasmanes interfecto
15 filio Rhadamisto quasi proditore, quo fidem in nos testaretur,
vetus adversus Armenios odium promptius exercebat. tunc-

4. *tendere omnes extra vallum*] quod poenae militaris genus anti-
quum. Livius 10 4: *cohortes quae
signa amiserant, extra vallum sine
tentoriis destituit*. Valerius 2 7 15:
*neve quis eorum intra castra tende-
ret, neve locum extra assignatum
vallo aut fossa cingeret, neve ten-
torium ex pellibus haberet*. vide et
Polybium 6 36. sed proprie de
hac ipsa re sic Frontianus Strat. 4
1 20: *Domitius Corbulo in Arme-
nia duas alas et tres cohortes, quae
ad castellum initio hostibus cesse-
rant, extra vallum iussit tendere*.
Lips. [omnes non est in M^a *, ta-
cente Vcl.*] mox Rhenano placet
disque ea contumelia: sufficere vi-
detur *detenti*, quod moram indicat.
suspicio tamen corruptelae nascitur
ex ed pr, quae exhibet *quandoque*.
Enn.

*8. *si copia e contra duceretur*
Vcl et ed pr.*

9. *huc quoque et illuc*] lego pri-
mum *hucque et illuc*, deinde, ut
in libro optimo, *pugna exterrere*.
vera sententia scriptioque. nam hoc
ait, Tiridatem ostendisse potius ar-
ma quam intulisse, et plura exter-
ruisse adventus sui fama quam pu-
gna. Lips. optime Lipsius. sic 15

38: *artis itineribus hucque et illuc
flexis*. nam in illo *extrahere* nihil
sui sensus, quicquid conetur Sa-
linerius. Gron. *exterrere* GM^a,
edd pr, Puteolani, Beroaldi, Alci-
ati. *extrahere* recepit Rhenanus e
B et seqq usque ad Pichenam. C
exercere, quod placet Broterio.
Enn.

12. *dispartit* vulgo *, tacente Vcl.
sed ed pr *disperdit*.*

13. r. *Antiochum*] Commagenae
regem, ut supra dictum 13 7. Lips.
hoc ordine M^a et edd veteres ante
Rhenanum, in cuius ed casa trans-
posita verba. veterem ordinem
I Gronovius restituit. sed leve hoc,
nec audax error, ut ille ait, sue-
tus in minutiis tragoediari. *prae-
fecturae* autem sunt partes Arme-
niae, quibus sui praefecti, satra-
pae, ut supra iam vidimus 11 8.
adde mox c. 39. Enn.

15. *proditore suo*] scribo sui. Lips.
nomen abest a M^a, et potuit
nasci e sequente *quo*. Enn.

16. *tuncque* — *Insechi*] copula est
e M^a addita a Pichena: est etiam
in G. priores edd omnes *tacente
Vcl* *quoque*. in nomine variant li-
bri. V *Insechi*, Mª *Insochi*, aucto-
ribus I Gronovio et Faria *, *Lochi*

que primum illecti Insechi, gens ante alias socia Romanis, avia Armeniae incurravit. ita consilia Tiridati in contrarium vertebant, mittebatque oratores qui suo Parthorumque nomine expostularent, cur datis nuper obsidibus redintegrataeque amicitia, quae novis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniae possessione depelleretur. ideo nondum ipsum Vologesen commotum, quia causa quam vi agere mallet. sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis virtutem fortunamque saepius iam clade Romana expertam. ad ea
 10 Corbulo, satis comperto Vologesen defectione Hyrcaniae at-
 tineri, suadet Tiridati precibus Caesarem aggredi: posse illi regnum stabile et res incruentas contingere, si omissa spe
 38 longinqua et sera praesentem potieremque sequeretur. placitum dehinc, quia comminantibus in vicem nuntiis nihil in
 15 summam pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. mille equitum praesidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loriceis et galeis in faciem pacis veniretur. cuicumque mortalium, nedum veteri et provido duci, barbarae astutiae patuissent, ideo artum inde na-

teste Vct*: Pichenena legit *Insechi*; ed pr *Insichi*. ceterae omnes ante Pichenam *Isichi*. IGronovius recepit *Insechi*, quod verbum etiam inseruit Melae l 19 79, nescio quam bene. apud Stephanum quidem male e *Ταόχοις* facit *Ιναόχοις*, ut eum inspicienti facile patebit. *Insechi* et *Insichi* idem nomen. EAN.

1. ante alias socia] nostro scilicet tempore socii et fidi super alios, etiam tunc illecti. ita possis capere, fateor. nec displicet tamen meum vetus *gens haud alius*. Lips.

3. vertebant] sic AM* *tacente Vct* et ed pr, ut voluerat Muretus. et sic saepe Tacitus. ceterae edd usque ad Ryckium *vertebantur*. mox edd ante Pichenam omnes *mallet*. *mallet* est e M*, tacente Vct.* item post additum ex eodem iam, ut Mureto placuerat. idque est etiam in ed pr et BC. EAN.

14. in summa pacis] Faernus volebat in *summam pacis*, Muretus in *summam* (deleto *pacis*). in sum-

mae pacis verum est, idque non dubitavi recipere. Liv. 3 61: *peruaque certamina in summam totius profecerant spei*; ubi plures codices in *summa*. v. ibi Drak., qui pluribus exemplis illustrat. adde Gronov. ad Sen. Controv. l praef. potest quidem etiam dici in re aliqua proficere, sed de re praesenti, ut in litteris proficere: ubi de re futura sermo, accusativus necessarius est. adde etiam H. 2 16, ubi in *summam* recte recepit Freinshemius et seqq. vide ergo inconstantiam virorum doctorum. EAN.

18. in faciem pacis] i. e. ut esset species et imago quaedam pacis, non belli. sic *facies* saepe, et tota constructio Tacito frequens. EAN.

19. provido duci] omnis eruditionis etiam et studii in litteris aliquum, quod Pfilios aliquoties Corbulonem inter auctores laudat, quorum opera usus, uti indicat lib. 5 et 6. patrem egregio viro in-

merum finire et hinc maiorem afferri, ut dolus pararetur: mam equiti sagittarum usu exercito si detecta corpora obicerentur, nihil profuturam multitudinem. dissimulato tamen intellectu, rectius de iis quae in publicum consulerentur testis exercitibus coram dissertaturos respondit. locumque delegit cuius pars altera colles erant clementer assurgentes accipiendis peditum ordinibus, pars in planitiem porrigebatur ad explicandas equitum turmas. dieque pacto prior Corbulo socias cohortes et auxilia regum pro cornibus, medio sextam
 10 legionem constituit, cui accita per noctem aliis ex castris tria milia tertianorum permiscuerat, una cum aquila, quae eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, unde videri magis quam audiri posset. ita sine congressu dux Romanus abscedere militem, sua quemque in
 39 castra, iubet. rex sive fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, sive ut commentus nostros Pontico mari ac Trapezante oppido adventantes interciperet, prope discedit. sed neque commentibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur praesidiis nostris insessos; et Corbulo,
 20 ne irritum bellum traheretur utque Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. sibi quoque, quod validissimum in ea praefectura, cognomento Volandum, sumit;

hæc suspicor Pomponium aut Orfitum, suadente Plinio 7 4. *Vestiliæ Cherdicii ac postea Pomponii Orfiti* (scribe ex libris Pomponii atque Orfiti) clarissimorum civium consilium, ex his quattuor portus emixa, Sempronium septimo mense genuit, Sallium Rufum undecimo, Corbulonem septimo, utrumque consulem; postea Cnesonium Cati principis coniugem octavo. Lips. mox barbaræ astutiae more postarum dixit, pro barbari astutiae. et similia iam vidimus, in quibus viri docti hæserunt. Ean.

1. *afferri*] si me audis, scribe ferri. hoc est, permitti, concedi, tolerari. Gron. A *afferri*, ut Danculus et Acidalius voluerant; idque recepit Ryckius. ed pr locum sic exhibet: ideo autem non numerum finire, et hinc maiores afferri. Gronovium sequor. Ean.

ut *dolus pararetur*] sic BGMA, ed pr, Pichena. intermediæ omnes edd *pararetur*. sequentes *pararetur*; quod verum et Tacito usitatum. mox nam abest mss tribus apud Broterium et B. Ean.

4. *intellectu*] ad Taciti phrasim magis *intellecta*. Lips. Acidalius *intellectum*. quasi necessarium Tacitum semper eodem modo loqui. immo *intellectu* exquisito dictum, nec *intellecta* mutasset librarius. Ean. mox vulgo *his*. item c. 42.

12. *eadem legio*] int. cuius esset ista aquila, tertianorum. sed in G non est *eadem*. melius fortasse. Ean.

17. et Tr. edd Put. Beroaldi, tacente Vct, et seqq usque ad Oberlinum.

21. G non habet *quod*. Ean.

22. *Volandum*] sic ed pr, ut e B edidit Rhennanus et post eam omnes. medise edd *Vallandum*, ut G. Ean.

minora Cornelio Flacco legato et Insteio Capitone castrorum praefecto mandat. tum circumspectis munimentis, et quae expugnationi idonea provisae, hortatur milites ut hostem vagum neque paci aut praelio paratum, sed perfidiam et ignaviam fuga confitentem exuerent sedibus, gloriaeque pariter et praedae consulerent. tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos subruendo vallo inducit, alios scalas moenibus admove, multos tormentis faces et hastas incutere iubet. libratoribus funditoribusque attributus locus unde
 10 eminus glandes torquerent, ne qua pars subsidium laborantibus ferret pari undique motu. tantus inde ardor certantis exercitus fuit ut intra tertiam diei partem nudati propugnatoribus muri, obices portarum subversi, capta escensu munimenta, omnesque puberes trucidati sint, nullo milite amisso,
 15 paucis admodum vulneratis. et imbelles vulgus sub corona venundatum; reliqua praeda victoribus cessit. pari fortuna legatus ac praefectus usi sunt, tribusque una die castellis expugnatis cetera terrore et alia sponte incolarum in deditio-
 nem veniebant. unde orta fiducia caput gentis Artaxata ag-

1. *Isteo Capitone]* ex lapid. *Insteio*. mirum ni idem qui supra Hostorius dicitur, ubi de recipiendis obsidibus actum. certe V liber eo loci *Histeus*, non *Hostorius* praeferebat. nec moveor, quod ibi centurio dicitur, hic praefectus castrorum. potuit enim honore esse auctus. LIPS. *Insteio* M^a et ed pr. *Vct *Insteo*. * *Isteo* a Pateolano fluxit. EBN. B *Iustello*.

9. *libratoribus]* hic quoque Gronovius intravit suum *libratoribus*. at vide ad 2 20. G, ed pr et ceterae edd omnes *libratoribus*; idque verum est. EBN. ne in M^a quidem hoc loco *libratoribus* vidit Faria, *sed Vct vidit.*

10. *glandes torquerent]* libratores ergo glandes torquebant? immo tela lapidesque. integer locus, quod mirere, apud Calepinum legitur: *eminus lapides et glandes torquerent*. LIPS. potuit Calepinus in mente habere locum Sall. Ing. 57: *pars eminus glande aut lapidibus pugnare*. noster quoque H.

5 17 iungit *saxa et glandes*. verum arbitror *saxa* illa, quae a libratoribus mittuntur, *glandium* nomine intelligi posse. nam etiam silices funda mittantur, et libratores tantum maiores lapides mittant. EBN.

11. *motu]* ita BGM^a et edd pr, Pateolani Beroaldi Alciati Rhenani Aldi Gryphii. at Lipsianae et sqq *metu*, quod sine libris, et operarum aut correctoris culpa, irrepsisse puta. Gronovius e M^a restituit. ceterum etai *motu* servari, idque intelligi potest *pari undique belli mole ingruente*, tamen *metu* facilius et naturalius in tali re est. cum per undique periculum esset, distinebantur (*ancipitem metum* vocat Livius) nec subsidium laborentibus ferri poterat. itaque si constaret e bonis libris esse *metu*, praefarerem. EBN.

*13. *ascensu* mss et edd vett (tacet Vct). *escensu* edd inde a Lipsio.*

19. *caput]* capiti M^a, correctum in *capitis*. *tacet Vct.*

Artaxata] ceditam ab Arte-

grediendi. nec tamen proximo itinere ductae legiones; quae
si amnem Araxen, qui moenia alluit, ponte transgredere-
tur, sub ictum dabantur: procul et latioribus vadis transiere.
40 at Tiridates pudore et metu, ne si concessisset obsidioni,
nihil opis in ipso videretur, si prohiberet, impeditis locis
seque et equestres copias illigaret, statuit postremo osten-
dere aciem et dato die praelium incipere, vel simulatione
fugae locum frandi parare: igitur repente agmen Romanum
circumfundit, non ignaro duce nostro, qui vias pariter et
10 pugnae composuerat exercitum, latere dextro tertiam legio,
sinistro sexta incedebat, mediis decimanorum delectis; re-
cepta inter ordines impedimenta, et tergum mille equites
tuebantur, quibus iusserat ut instantibus comminus resiste-
rent, refugos non sequerentur. in cornibus pedes sagittarius
15 et cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro

xia rege, suasa Amibalis Poeni. Rhinarchum adi in Lucullo c. 66. Lips. Ern.

7. dato die i. e. primo die dato, cum illuxisset. ita 4. 40: *dataque tempore non reticebo*, i. e. oblato. Lips. Pichena conficit *claro die*. frustra. vid. doctus apud Ryckium nato, quod nimis poeticum. mox *incedebat* ed pr., ut post (e B) castigavit Rhenaanus. in Puteolani ed est *incedebat*, vitio operarum, ut facile intelligitur: tamen id expres- sere Rivius Beroaldus et Alciatus. Ern.

11. *dilectis*] miratur Grotius, non vidisse viros tot eraditos nullum his verbis esse sensum: mutatione opus levi, *dilecti*. mediis locis scilicet. (praecessit enim latere dextro et sinistro) incedebant lectissimi legio- nis decimae. multo magis mirum *tot manu* non vidisse *medios* esse qui mediam aciem tenerent, qui in medio incederent: deinde *mediis decumanorum delectis* dici verbi substantivi participii intellecto, per- inde ac si esset: cum mediis forent ex decuma legione delecti; cum medios haberent decumanorum dele- ctos. Gron. mox G *insisterent*. Ern.

14. *pedes, sagittarius*]

omnes inde a Puteolano. sed ed pr *pedes sagittariusque*, copulam qui- dem etiam Muretus et Acidalius addi volebant. itaque recepissem lectionem ed pr., nisi ceterorum mss auctoritas obstaret, e quibus nil varietatis notatum a quoquam videtur; unde *sagittarius* in iis vulga- tum fuisse. et id eodem redit, modo interpungatur post *pedes*, ut facimus. Ern.

15. *productior cornu in sinistro*] expeditior omnino et velocior erit le- citio *productiore cornuum sinistro*. e cornibus, inquit, productius erat sinistrum; et causam addit. Lips. *productiore cornu in s.* Ma (quam- quam non satis consentiunt qui in- spexere) ed pr et seqq *tacente Vct** ad Rhenaanum, qui (e B) de- dit *productior*, quod est et in GO. A *productiore eorum sinistro*. atque etiam ultima in *productiore* in Ma est inducta. ego malui scriptu- ram Rhenani sequi, quae mihi com- modissima videtur omnium, quatu- meram coniecturam. *productior* int. manus equitum peditumque. ceter- um licet suspicari *cornu* e margine irrepsisse. brevitatis quidem si sa- tis retinens Tacitus, non posuit. Ern. *productior cornus in s. O.*

Ma, teste Furia.

per ima collium, ut si hostis intravisset, fronte simul et sinu exciperetur. assultare ex diverso Tiridates, non usque ad iactum teli, sed tum minitans tum specie trepidantis, si laxare ordines et diversos consecrari posset. ubi nihil temeritate solum, nec amplius quam decurio equitum audentius progressus et sagittis confixus ceteros ad obsequium
 41 exemplo firmaverat, propinquis iam tenebris abscessit. et Orbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret obsidioque circumdaret agitavit, concessisse illuc Tiridatem ratus. dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter et Medi an Albani peterentur incertum, lucem opperitur; praemissaque levis armatura, quae muros interim ambiret oppugnationemque eminus inciperet. sed oppidani portis sponte patefactis se suaeque Ro-
 15 manis permisere. quod salutem ipais tulit. Artaxatis ignis immissus, deletaque et solo aequata sunt, quia nec teneri sine valido praesidio ob magnitudinem moenium, nec id nobis virium erat quod firmando praesidio et capessendo bello divideretur: vel si integra et incustodita relinquerentur, nulla
 20 in eo utilitas aut gloria quod capta essent. adicitur miraculum velut numine oblatum: nam cuncta extra, tectis tenus, sole illustra fuere; quod moenibus cingebatur, ita repente

3. si laxare] si efficere posset ut Romani ordines laxarent, ac deinde ipse distractos persequi et urgere posset. mox, quod e M^a dedit. obsidioque pro obsidioneque. Ryckius et Gronovius, est etiam in ed. pr. alterum induxit Puteolanus, non Beroldus, illius imitator. obsidium saepius Tacitus quam obsidio. EAV.

12. levi Vct, et sic A et ed pr.

16. aequata] ed pr. adaequata, quod recipere non dubitavi, cum sit Tacito usitatum verbum. v. 12 60, 15 9. etiam Liv. 1 29: omnia tecta adaequat solo. et alii. EAV.

teneri] verbum deest, unde pendeat teneri; unde Grotius malebat tenere, ut referretur ad erat. sed potest intelligi poterant, quod in seqq. quodammodo latet. EAV.

21. numine] F superadditum deum numine. Lips. frustra: nam simpliciter quoque dicitur numine. EAV.

cuncta extra tecta hactenus ante] puto cuncta extra, tecta tenus, sive, quod in M^a esse postea didici, tectis. sententia: extra urbem, usque ad tecta domusque, omnia sole liquida. Lips. posteriorem correctionem recipere Gronovii, scripturam Mª Pichena et Ryckius: superiores omnes edd habent tecta hactenus. hactenus sive de loco sive de tempore capias, ineptum est, nec sensum commodum habere potest; primamque syllabam natam esse arbitror e prima in tecta vel tectis. tenus igitur quidam interdum etiam accusativo: sed quia tamen M^a clare tectis habet, hoc praefendum puto. EAV. non te-

h

nus M^a, sed astrans. idem mox quod repente moenibus ita atra. et insensantibus de deis. *ed pr. Puteolanus, Beroldus (tacente Vct):

atra nube coopertum fulguribusque discretum est ut quam infensantibus deis exitio tradi crederetur. ob haec consalutatus imperator Nero, et senatus consulto supplicationes habitae; statuaeque et arcus et continui consulatus principi, utque inter festos referretur dies quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de ea esset, aliaeque in eandem formam decernuntur, adeo modum egressa ut Gaius Cassius de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunae dis grates agerentur, ne totum quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit, eoque oportere dividi sacros et negotiosos dies, quis divina colerent et humana non impedirent.

42 Variis deinde casibus iactatus et multorum odia meritis reus, haud tamen sine invidia Senecae damnatur. is fuit Publius Suillius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, et mutatione temporum non quantum inimici cuperent demissus, quique se nocentem videri quam supplicem mallet. eius opprimendi gratia repetitum credebatur senatus consultum poenaeque Cinciae legis adversum eos qui pretio causas oravissent. nec Suillius questu aut exprobratione abstinebat, praeter ferociam animi extrema senecta liber, et Senecam increpans infensum amicis Claudii, sub quo iustissimum exilium pertulisset. simul studiis inertibus et juvenum imperitiae suetum vivere iis qui vividam et incorruptam eloquen-

quod repente moenibus cingebatur, ita atra —. et sic AG.*

1. *fulguribus discretum*] modus loquendi ductus a poetis, qui fulguribus nubes dividi dicunt. Horat. G. 1 34 5: *Dispartit igni corusco nubila dividens*. et sic saepe alii. G *fulguribus*. EBN.

2. *consalutatus Imp.*] primum G *consalutatus*, sed superne adiecta t, ut fieret *consultatus*. *Vot *consalutus*.* deinde, quod per compositionem erat *Imper*, id in ed pr est *super*, sive in ms illud vitium fuit, sive descriptor codicis intulit. deinde pro *et SC* est *ex SC*; quod verum est. porro vitiose *supplicationesque* post *dis grates*. tandem *et aequus oportere* - - *colerent*. *colerent* quidem etiam GMA ceteraeque add ante Rhennanum; qui quare *colerentur* reposuerit, idque tam

constanter secuti sint editores, non assequor. ego cum IGronovio *colerent* restitui. EBN. B *consalutatus* et *colerentur*.

18. *legis Cinciae* l. e. SCti facti ante ad legem Cinciam emendandam, quo poena constituta. nam lege Cincia, quae proprie dicta, nulla poena constituta fuit. vide dicta in Excursu 24 ad Suetonium. EBN. vulgo *adversus*.

23. *livere*] sic BM^a, cui concinit ed pr *lividae*: G et Puteolanus *invidere*; quod omnes secuti sunt ad Pichenam. *livere* pro *invidere* frequens huic aetati. distinguuntur tamen *livere* et *invidere* in Dial. de Orat. 25. ceterum omnes ante Rhennanum habent *invenem*, pro quo ille recte dedit *invenem*. at G a *invenem* imperita suatum. EBN.

tiam tuendis civibus exerceant. se quaestorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse. an gravius existimandum sponte litigatoris praemium honestae operae assequi, quam corrumpere cubicula principum feminarum? qua sapientia, quibus philosophorum praeceptis intra quadriennium regiae amicitiae ter milies sestertium paravisset? Romae testamenta et orbos velut indagine eius capi, Italiam et provincias immenso fenore hauriri. at sibi labore quaesitam et modicam pecuniam esse. crimen, periculum, omnia potius toleraturum quam veterem ac domi partam dignationem subitae felicitati submitteret. nec deerant qui haec iisdem verbis, aut versa in deterius, Senecae deferrent. repertique accusatores direptos socios, cum Suillius provinciam Asiam regeret, ac publicae pecuniae peculatum detulere. mox quia inquisitionem annuam impetraverant, brevius visum

1. *quaestorem Germanici*] Suillus quaestor Germanico bello. 4 31: *at Psuillium quaestorem quendam Germanici*. adulterum Senecam in Italia Germanici filia fuisse vult. dixi ante. LIPS. mox *G sponte a litigatoribus*. vulgatum exquisitius et verius. EBN.

2. *extimandum*] Ma *et ed pr, tace Vct.* *estimandum* B.

6. *ter milies sestertium*] summa eadem divitiarum Senecae expressa a Dione 61 10, qui omnes res relictas habet praet culpet virum inculpatum. ita adulterium illi obicit cum Agrippina; pallarium eum fuisse ait, idemque vitium ab illo insitum Neroni; causam auctoremque interfectae matris; aliaque quae homo vanus praeter fidem praeterque omnium mentem conviciatur velut e plastro. quibus odii causis? aut quo mendacii pretio? nam Seneca tanto anterior, non iniuria, non beneficio cognitus illi. sed credo, iudicii quaedam morumque perversitas fuit, quae eundem illum in Ciceronem exacuit, quae in Cassium Brutum omnesque bonos. caveat ab his, moneo, inventus; et e campis illis ita antiquitatum et historiae flores legat, ut non colligat venena. at quod ad divitias elegantiamque Senecae attinet, vide

lector et lege egregium eius libellum de vita beata; quem scripsit non alia re quam ut ore obstrueret calumniatoribus istis. praesertim a c. 17. Lirs.

10. *ac olim*] ex aliis libris liceat ac diu. Lirs. ac olim est a Puteolano. sed pr ed cum B habet ac deo; unde videtur nata Rhemani conjectura adeo; quod plane est in GO. Ma ac dō, unde Lipsius Pichena fecere diu; Gronovius putat esse domi; quod praecedentibus aptissimum est. interea sequamur, quod recentiores edd obtinet ac diu, quamquam nobis suspectum. EBN. B. ac deo, ut in ed pr.

11. *submittere*] lege *submitteres*. Lirs. veteres omnes *submittere*, et BG. mox aut versa non erat in B, nec est in G et aliis apud Broterium. Rhenaanus putabat abesse commode. saltem aut servari deberet. EBN.

15. *inquis. annuam impetraverant*] Cicero act. Verr. 1 2: itaque cum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguam postulavissem, invenit iste qui sibi in Achasam biduo brevior diem postularet, non ut is idem conficeret diligentia et industria sua, quod ego meo labore et vigiliis consecutus sum. etenim ille Achaicus inquitur ne Brundisium quidem per-

urbana crimina incipi, quorum obvii testes erant. ii acerbitate accusationis Quintum Pomponium ad necessitatem belli civilis detrusum, Iuliam Drusi filiam Sabinamque Poppaeam ad mortem actas, et Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumventos; iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudii saevitiam Suillio obieciabant. ille nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat, donec eam orationem Caesar cohibuit, comperit sibi referens ex commentariis patris sui nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. tum iussa Messalinae praetendi et labare defensio: cur enim neminem alium delectum qui saevienti impudicae vocem praeberet? puniendos rerum atrocium ministros, ubi pretia scelerum adepti scelera ipsa aliis delegent. igitur adempta bonorum parte (nam filio et nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quae testamento matris aut aviae acceperant) in insulas Balearas pellitur, non in ipso discrimine, non post damnatio-

venit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obii ut omnium populorum privatorumque iniurias cognoscerem. Asconius in Orat. pro Scauro: subscripserunt Triurio in Scaurum L. Marius L. P. M. et Q. Paucius fratres, qui inquisitionem in Sardiniam itenque in Corsicam insulas dies tricenos acceperant. Plinius Ep. 3 9: addiderunt Baetici, quod simul socios ministrosque Classici detulerunt, nominatimque in eos inquisitionem postulaverunt. p. p: Norbanum Licinianum legatum et inquisitorem. et mox: non legati nomen, non inquisitionis officium. quae firman lectionem Ma impetraverant, indignam quam silentio Lipatus transmitteret. Aurelius impetraverat, interpretatur, animum ad purgandam innocentiam, contra morem et rationem. et tamen alium sensum id verbi non habet. Gron.

1. cur autem suburbana? omnia ista in urbem perpetrata. vereor ne sub ortum sit e terminatione praecedentis verbi. urbana crimina opponuntur provincialibus, de quibus ante, ut apud Ciceronem in Verri-

nia. mox ed pr et G hi pro si, ut saepe aliis locis. Ean.

2. [QPomponium] nihil legi. qui sequuntur, si fere nominati Senecae in Ludo. Lirs:

11. praetendi] B et ed pr protendi. mox delectum AMa, quod cum IGronovio recepi. ceterae electum. G neminem allectum, vitiose. post delegare aliis scelera exquisite pro in alios auctores transferre, sumta forma loquendi a re pecuniaria. Cicero exemplum praeivit, pro Font. 4: quid si hoc crimen optimis nominibus delegare possumus. v. plana in Clave Qic. in h. v. Ean.

15. filio et nepti pars conced.] ablego te ad Caiacium, Obs. 6 23, qui ante me abunde dixit. Lirs. mox acceperant actipe de filio et nepte, aut solis, aut Suillio patre simul. ita non opus cum Mercero acceperat. quod porro Freinsheimius confidit aviae ceperant, in Ma esse testatur IGronovius aviae, quod recepit Broterius; Freinsheimii conjecturam Lallemandus. Ean. B vol. mox Ma insulam.

nem fractus animo; forebaturque copiosa et molli vita secretum illud toleravisse. filium eius Nerullinum aggressis accusatoribus per invidiam patris et crimina repetundarum, intercessit princeps tanquam satis expleta ultione.

- 44 Per idem tempus Octavius Sagitta plebei tribunus, Pontiae mulieris nuptae amore vecors, ingentibus donis adulterium et mox, ut omitteret maritum, emeretur, suum matrimonium promittens ac nuptias eius pactus. sed ubi mulier vacua fuit, nectere moras, adversam patris voluntatem causari, repertaque spe ditioris coniugis promissa exuere. Octavius contra modo conqueri modo minitari, famam perditam, pecuniam exhaustam obtestans, denique salutem, quae sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. ac postquam spernebatur, noctem unam ad solatium poscit, quae delinitus modum in posterum adhiberet. statuitur nox, et Pontia consciae ancillae custodiam cubiculi mandat. ille tunc cum liberto ferrum veste occultum infert. tum, ut assolet in amore et ira, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio; et pars tenebrarum libidine seposita. ex qua incensus nihil metuentem ferro transverberat, et accurrentem ancillam vulnerare absterret, cubiculoque prorumpit. postera die manifestae caedes, haud ambiguus percussor: quippe mansitasse una convincebatur. sed libertus suum illud facinus profiteri,

2. *Nerullinum* vulgo.

11. *contra modo*] a BG abest *contra modo*. G mox ostentans; quod hic non alienum foret. sed saepe in illo libro ostentare scribitur pro obtestari; et obtestans h. l. efficacius. ERN.

14. *spernebatur*] verbum proprium in re amatoria, cum non redamere sed fastidiare; de quo copiose, ut solet, Broukhus. ad Tibull. 1 & 77 p. 93, ubi h. l. non omisit. modum adhiberet, int. amoris: deponeret amorem. ERN.

19. *libidine seposita*] malant libidini; qui casus legitimus. infra c. 54: *agri vacui et militum usui sepositi*. et alibi. sed nil impedit intelligere in libidine, per libidinem. seposita est assumpta, s. ut Berneggerus in Indice, exacta. et

dativus verus sit, est tributa, impensa. ERN.

et *questus incensus*] haec lectio edita est a Puteolano, quam falsam esse IGronovio concedo: nam questus iam praeterierat. M^a et *questus census*, A et ed pr et *questus census*. Gronovius hinc facit et *quasi incensus*, sc. amore ex usu libidinis; simulans se remolitum. quod nec significat incensus, nec huic loco aptum est. ego tentavi atque ita *infensus*, vel sic. ubi satiaverat libidinem, tandem infestus, ardens sc. ira ex infuria, transigit feminam. atque ita formula frequentissima in eventu rei tradendo, ut omnes sciunt. *infensus* poterat abesse, sed quoties Livius similiter ponit *infestus*? qui meliora dederit, ei ego plaudam

se patroni iniuriis ultroque casu commoveratque quosdam magnitudine exempli, de hoc ancilla ex vulnere resecta verum aperuit. postulatque apud consules a patre interfectae, postquam tribunatu abierat, sententia patrum et lege de sicariis condemnatur.

45 Non minus insignis eo anno impudicitia magnorum vel
publicae malorum initium fecit: erat in civitate Sabina Pop-
paea, Tito Ollio patre genita, sed nomen avi materni sumptu-
rat, illustri memoria Poppaei Sabini, consulari et triumphali
10 decore praefulgentis: nam Ollium honoribus nondum functum
amicitia Seiani pervertit. huic mulieri cuncta alia fuere
praeter honestum animum. quippe mater eius, aetatis tunc
feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter et formam
dederat. opea claritudini generis sufficebant. sermo comis,
15 nec absurdum ingenium. modestiam praeferre et lascivia
uti. rarus in publicum egressus, idque velata parte oris,
ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. famae nunquam
pepercit, maritos et adulteros non distinguens, neque affectui
suo aut aliene obnoxia: unde utilitas ostenderetur, illius
20 libidinem transferebat. igitur agentem eam in matrimonio
Rufi Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho

**primus. Broterias qua statim inc.
EAY.**

1. *ultum esse*] mallem *ultum isse*.
LIRS. v. ad c. 17. mox commo-
verat B. copulam saepe in tali
contextu apud nostrum rep̄ri. EAN.

4. *postquam trib.]* nam magistratus postulari et accusari non possunt. sed mox pro *et* videtur scribendum *ex*. quorsum enim copula? ERN.

lege] edd veteres ante Rhe-
num omnes habent *lege Cornelia*,
non demum Beroaldi, ut IGrono-
vius tradit. sed recte deletum au-
ctoribus BMO, quibus consentit G
cum aliis apud Broterium. ERN.

6. *magnorum*] sic ex Ma dedit Pichena, sic ed pr. mediae omnes *maiorum*. superior nullum reipublicae malum attulerat. Eav.

10. *honoribus nondum f.*] atqui
quaestorium cum fuisse Suetonius
arbitrat 35. *q. d. honoribus fortasse*
non tam honor

nozem. ipse tamen Tacitus 12 64
quaesturam inter magistratus recom-
sult, Agellius, et alii. Lips.

15. *nec absurdum ingentum*] e
Sallustio imitatum, qui Cat. 25 de
Sempronio *ingentium* eius *laud ab-*
surdum, posse versus facere. Lira.
quod alias *amoenum, facetum*, nam
supra c. 14: *non absurde dixi,*
pro *facete, lepide.* Ean.

16. *velata parte oris*] ad simulationem credo mulierum Arabiae, de quibus Tertull. de virg. vel. 17: *Arabiae feminae ethnicarum non capiunt sed faciem quoque illa totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentae sint dimidium frui lucem quam totam faciem prostituere. sed causae in hoc nobili scorte et in illis disper.* Lira.

21. *Crispius*] alii *Crispi*. sed *Crispianum* et cognomen. Plutarchus in Galba, noster 15 71. et clarissime

pollexit inventa scelerum, et quia flagrantissimis in amicitia
Neronis habebatur, nec mora quia aditerno matrimonio
46 inauguratur. Otho sibi amorem incensus, laudare formam cle-
gantiamque uxoris apud principem, sive ut accenderet ac,
si eadem femina potirentur, id quoque vinculum potentiam
ei adiceret. saepe auditus est consurgens a convivio Caesa-
ris, se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem,
pulchritudinem, vota omnia et gaudia felicitum. his atque

casto philosopho) in Otavia, ubi
Poppaea inducitur v. 728 sq. ve-
nitentem intus continente turba con-
tingit quendam meum gratumque
properat petere complexus meos Cri-
spianus, et intermissa edare oscula.
Rufinus Crispianus filius eius a Suetonio nominatur c. 35. Lips. immo
Ruffi Crispiani: nam sic filius di-
citur apud Suetonium l. c. in po-
nis libris; et sic supra 12 42 dedi-
mus. veteres edd. Ruffi Crispi, us-
que ad Lipsium, qui Crispianus de-
dit. Ryckius primus uti nos. Ern.
Ruffi Crispi Ma.

3. incensus] vero incensus. et
simillima vecordia ille Candaules
apud Iustinum 1 7: hic uxorem,
quam propter pulchritudinem deper-
ibat, praedicare omnibus solebat,
non contentus voluptatum suarum
tacita concientia, prorsus quasi si-
lentium dumtaxat pulchritudinis so-
set. vecordia laquam simili, sed et
satis. Lips. Acidalius hic transpo-
sita membra putat, et verba laudare
formam principem post adiceret po-
ni vult. putem Tacitum sic de-
disse, quia paullo longior altera
ratio facti. si tamen placeat trans-
positio, malim illa verba statim
poni post nomen Othonis; quod mol-
lius et probabilius. Ern.

4. potentiam ei] sic editi omnes
praeter ed pr, quae habet potentiae.
vinculum potentiae dicitur, ut vin-
culum amicitiae apud Ciceronem
pro Plancio 2, quod potentiam, h.
e. gratiam, firmat et stabilem red-
dit. atque, ut frequens est apud
eundem novum vinculum accessit,
sic hic novum vinculum potentiae
adiecit. itaque mihi valde blandi-
tur: lata lectio; praescripta cum du-

cta sit vinculum potentiam adiicit,
vinculum non augeat potentiam, sed
firmat: Ern. adiceret Ma.

7. dictitans] adhaerescere. forse-
an, a dia iactans, aut dia di-
gnam. B alius legi ubi concessam
dictitaret. ex eo divinabam ubi
concessam deditaret. Lips. ita dif-
ficilis hic locus visus, ut Graevius
fessus sit se ex eo non expediri.
primum varietatem lectionis notabi-
mus. Ma habet, ut est in textu,
nisi quod seque ante ire; unde
I Gronovius, conicit quippe. frustra,
ut opinor, cum nil praecenserit cuius
ratio reddatur. A consentit cum B.
ed pr [qum Ma] habet ubi, O Pa-
teolanus Beroaldus Alciatus Rhe-
nanus Aldus Gryphius ibi. Lipsius
et ed seqq sibi. dictitaret etiam
A. Perizonius An. Hist. p. 173
corrigebat divinitus pro dictitans:
quod ridet I Gronovius. ego dudum
locum sic corrigendum putavi: au-
ditus est, cum surgens e conv. —
dictitaret nobilitatem; quod verissi-
mum puto. anper autem, cum col-
lectionem epistolarum a Burmanno
editam percurrerem, si quid esset
quod Tacito prodesset, reperi t. 4
p. 671 N Hesiunum similiter corre-
xisse; nisi quod ille cum consurgens
ubi mirum est Graevium non capere
potuisse tunc cum post auditus est, in-
terrogantem, quid factum est cum di-
ctitaret? at nihil Ciceroni et Livio
usitatus; estque in eo elegantia.
Cic. ep. ad Div. 3 7: a Pausania
audivi cum diceret. sed Heinsius
etiam pro sibi vult uni, ut Acidali-
us. Ern.

8. vota omnium, gaudia felici-
um] inscriptio votas apud Grut. p.

47] Hactenus Nero flagitia et sedibus valentia quae-
 vit, suspectabat maxime Cornelium Sullam, reos inge-
 nium eius in contrarium trahens, collidumque et simulate-
 rem interpretandq. quem cunctum Graptus ex Libertis Caccasia,
 usu et senecta Tiberis abusque desum principum odetus,
 tali mendacio intendit: pons Malvina in eo tempore tele-
 bois nocturnis illecebris erat; ventabatque illic Nero, quo
 solatus urbem extra lasciviret. igitur regrediens per viam
 Flaminiam cotapositas insidias, fatoque evitatas, quoniam
 10 diverse idem Sallustianus in hortos remeaverit, anctotem-
 que eius deli Stellan essentitur, quia forte redoumibus mi-
 abstris principis quidam per iuvenalem licentiam, quae tunc
 passim exercebatur, inanem metam fecerant. neque servot-
 rum quisquam neque clientium Sullae agnitus; maximeque
 15 despecta et nullius ausi capax natura eius a crimine abhor-
 rebat: perinde tamen quasi convictus esset, cedere patria et
 Massiliensium moenibus coerceri iubetur.

48] Isdem consilibus audiat Puteolanorum legationes, quas
 diversas ordo plebsque ad senatum miserant, illi vim mul-

8. a Tiberio neque] V. Tiberio
 ato neque, ex quo fecerim Tiberio
 abusque, deleta priore praeposi-
 tione. Lira. Valicano consentit
 ABOMa et ed pr. Liptii corre-
 ctionem cum IGrenovio veram puto.
 mox Malvina vera scriptura, non
 Milvina. v. Gort. ad Sall. Cat. 45,
 et quos ibi laudat. post celebris
 omnes edd. v. ad 2 88 extr. ven-
 tabatque Ma et ed pr. eadem mox
 solutus. EBN. Ma solutus.

10. salustianus Ma, mox vulgo
 invenit.

14. maximeque] copulam quo ex
 Ma restituit Pichona; quae est co-
 lam in G. et ed pr. a crimine ab-
 horrebat est, erat eiusmodi ut non
 videretur probabile cum tale quid
 ansum esse, ut crimen obiectum ve-
 rissimile non esset. ita eleganter
 abhorrebat Ciceroni et Livio dicitur.
 Cic. pro Coel. 4: Coelius longe
 ab ista suspitione abhorrebat debet.
 EBN.

17. Massil. moenibus] relegendi ge-
 nus tunc frequens. ab Italia opido

Rheginorum ab Augusto clausa, Mi-
 lanus a Nerone Bario municipio
 Apuliae; Dolabella in coloniam Aqu-
 natem ab Othone sepositus. Lira.

19. schattorius ordo] certe dele-
 dam rō genitorius, et obsequendum
 scriptis ibi vocabuli non agnoscenti-
 bus; quod mirot in nos atque iudi-
 cium esse dilatum. quemadmodum
 enim Romae ordo amplissimus, ordo
 floridissimus pro senatu, sic in mu-
 nicipiis ordo usque pro decurioni-
 bus positur. Tacitus ipse H. 2 52:
 onerabat paventium curas ordo Ma-
 tinensis arma et pecunias offeren-
 do. Ammianus Marc. 22 9: ordo
 equalens occurrit et populus nimium
 quantum antehac floridissimus, de
 Nicomediensibus. idem 25 9: et
 hoc quidem suppliciter ordo et po-
 pulus precebat. vide indicem In-
 script. Grut. a. 9. Gron. rectis-
 sime. non enim est in ABMa,
 ed pr. est additamentum Puteo-
 lani, non Borealdinum, ut IGre-
 novius vocat: sed tamen e ma, si-
 quidem et G. habet. ceterum in-

titudinis, hi magistratum et primi cuiusque avaritiam increpantes. cumque seditio ad saxa, ad minas ignium progressa necem et arma proliceret, Gaius Cassius adhibendo remedio delectus, quia severitatem eius non tolerabant, precante ipso ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte praetoria, cuius terrore et paucorum supplicio rediit oppidanis concordia.

49. Non referrem vulgatissimum senatus consultum, quo civitati Syracusanorum egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur, nisi Pactus Thrasea contra dixisset, praebuissetque materiem obtrektoribus arguendae sententiae, cur enim, si rem publicam egere libertate senatoria crederet, tam levia consecraretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus et legibus, quibusque aliis Romana continentur, assuaderet dissuaderetve? licere patribus, quotiens ius dicendae sententiae accepissent, quae vellent, expromere relationemque in ea postulare. an solum emendatione dignum no-

men cum Ryckio et Gronovio delevi. sed praeterea *Ma plebs* copula supra scripta; ed pr *plebs* et *ordo*, quod longe mollius: *ceterumordo plebesque*. ceterum pro *diversas* BG et alii apud Broterium *divisas*. EAN.

1. *primi cuiusque*] an *primi* peculiaris dignitas in senatu, ut apud Cic. pro R. A. 9: *decem primi Amerini*, et Verr. 2 67: *magistratus et decem primi*. apud Liv. 39 15: *deni principes*. γ. Graev. ad Cic. 1, c, et Noris. ad Cenot. Pis. 1 3. sic videtur Ryckio. mox B *elegantior ad saxa, ad minas*. Horat. Ep. 1 1 46: *per mare pauperum fugiens, per saxa, per ignes*. post ed pr *pelliceret*, Puteolanus *perliceret* cum seqq, ut G. tacito post Lipsium receptum *proliceret*, nescio unde; quod tamen eodem rediit. pro *Scribonios fratres* ed pr *conspicuos fratres*. at Scribonii *fratres* etiam H. 4 41. EAN.

2. *cumque*] *eaque* Ma. mox *valgo perliceret*.

9. *numerum ed. gladi. fin.*] Augustus edixit a. n. 732 *μηδ' ὀπλομαχίας πλεονάξει ἢ δὲ ἐν ἐκά-*

στον ἑξή, μήτε πλείονων ἄρσεναι καὶ ἑκατόν ἀνδρῶν ποιεῖν. Dio 54 2, simile edictum antea a senatu, de quo Suetonius Iulii 10: *cum multiplici undique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romae liceret*. Saturaalia nostra vide. Lips. ed pr *civitatem*. EAN.

14. *Romana*] insero vocem, *res Romana*, sequentia emendavi, distinxī, sublata confusione, quae in libris. Lips. ed pr *sane continetur*. G et Puteolanus *continentur*, quod omnes secuti sunt. at in B *continenterur*. utrumque rectum, si modo *Romana* verum. sed Lipsii correctionem veram puto. EAN.

15. *suaderet dissuaderetve*] nihil notatum video unde haec lectio sit, quae iam est in edd Lipsii. nam [Ma.] ed pr, Rhenanus et seqq *suadere dissuadere licere*; Puteolanus Beroaldus Alciatus idem sine *ve*. sed illud melius. nam in hoc verbum non est ad quod referatur quin, ut alia incommoda taceam. de re vide Gronov. Obs. 1 22. EAN.

Syracusis spectacula largius ederentur? cetera per omnes imperii partes perinde egregia quam si non Nero sed Thrasea regimen eorum teneret? quodam summa dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum? Thrasea contra, rationem poscentibus amicis, non praesentium ignarum respondebat eiusmodi consulta corrigere, sed patrum honori dare, ut manifestum fieret magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent.

50. Eodem anno crebris populi agitationibus, inmodestiam publicanorum arguentis, dubitavit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet, idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. sed impetum eius, multum prius laudata magnitudine animi, attingere venatores, dissolutionem imperii docendo, si fructus quibus res publica sustineretur deminuerentur: quippe sublati portorii sequens ut tributorum abolitio extolleretur. plerasque vectigalium societates a consulibus

2. *quam si* Acidalius vult quasi. et sic plane in ed. pr. intelligendum autem haec non in senatu dicta, sed in sermonibus privatis coequebatur. post *quod si*, quod e Ma. edidit Gronovius, est et in AB et ed. pr. id mutatum in *quae*, et opinor, propterea quod *summa* ad *dissimulationem* referebatur. sed *summa* opponuntur *inanibus*. EBN.

10. *inmodestiam* i. e. avaritiam: mox vocat *cupidines*. v. dicta ad Suet. Tit. 4. et inde natam saevitiam, sive, ut post vocat, acerbissimam. EBN.

12. *omitti* tentat Pichena *remitti*, uti timide. quis librarius haereret in *remitti*, idque in *omitti* mutaret? *omitti* est aboleri; et de hoc dubitabatur, mox *abolitio* diserte memoratur, et *tollere*; quod plus est quam *remittere*. nam *remissio* plerumque fit ad tempus, *abolitio* in perpetuum. etiam Suetonius Vesp. 16 dixit *omissa vectigalia*; ad quem locum confirmandum loco Taciti bene utitur Dukerus. neque ullo modo ibi videndum an aliquis malit *liber* habeat *remissa*; qui si reperiretur, a librario ita ut Pichena ad h. l. affecto corruptam dicerem.

vectigalia autem proprie, h. e. de portoriis, accipit Barmannus de Vect. P. R. c. 5 p. 66. et sane post *portoria* sola commemorantur. EBN.

14. *senatores*] fero. sed praefere meum illud *seniores*. Lips. sed illud est in omnibus libris. EBN.

16. *sequens*] frustra Acidalius tentat *sequi*. int. esse. Cicero Or. 2 53: *non esse consequens*. Tacit. 5 8: *alterum alteri consequens est*. EBN.

17. *societates*] quas haec coniunctio est ut tot viri docti corrigant *necessitates*? *socii* et *societates* pro publicanis toties apud unum Cicero nem commemorantur, ut annotare loca pigeat. v. ad fam. 13 9. et tamen in his quoque Muentias corripit. ad Orat. pro Plancio c. 9: *vel quod erat pater is qui est princeps iam diu publicanorum*; vel *quod is ab sociis unice dirigebatur*. quia, inquit ille, perquam raram ut ab sociis publicani diligenter: ubi enim vectigalia exigantur, ibi fere contentiones odiaque nascantur. quasi *socii* sint hic provinciales, et hi momentum in comitiis istis futuris. *inter ab sociis est a publico-*

et tribunis plebis constitutas acri etiam populi Romani tum
libertate, reliqua mox ita provisum ut ratio quæstum et ne-
cessitas erogationum inter se congruerent. temperandas
plane publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querela
51 tolerata novis acerbitatibus ad invidiam verterent. ergo
edixit princeps ut leges cuiusque publicæ, occultæ ad id
tempus, prohiberentur; omnes petitiones non ultra annum
resumerent; Romæ prætor, per provincias, qui pro præ-
tore aut consule essent, iura adversus publicanos extra or-

nis. sed captant verbum *constituere*.
frustra: nam *vetigalium* *stabilitates*
nihil aliud sunt quam ipsa *vetigalia*.
Illa, ipsa publica: nullum enim pu-
blicum alienius ponderis quod non
exeroceretur a societate. Gron. mox
tum quod Rhenanus e B addidit,
est etiam in ed pr, et in hac præ-
terea acri in Remp. in eadem est
etiam erogationum, quod Rhenanus se
correxisse dicit. erogationum na-
tum credo, quod esset scriptum, ut
in ed pr, erogationum. U erogationum.
ERN. Utsinus e codice
vetere etiam tum P. R.

3. congruens M^a. ita e. 55 extr.
superfundere.

6. publicum hic non civitas aut
commune cuiusque oppidi, uti cen-
sent, sed τὸ δημόσιον, τελωσι.
Plautus Trucul. 1 2 41: illa, *hanc*
ego, habuit publicum, *perverse in-*
terpretaris. Seneca ep. 120 (119):
iam ego paraveram fiscos: circum-
spiciendum in quod me mare nego-
tiationis immitterem, quod publicum
agitarem, quas accederem merces.
Suet. Cal. 40: additumque ad ca-
put legis, ut tenerentur publico quæ
meretricium quæve lenocinium fe-
cissent. Seneca iterum ep. 102
(101): ille qui et mari et terra
pecuniam agitabat, qui ad publica
quoque; nullum relinquens inexter-
tum genus quæstus, accesserat. ubi
male subsistunt publicanos. Bhrs.
falsitas Marcellus Donatus in frau-
de publicanorum explicanda. non
quim vetera illi renovabant, sed nova
inventabant. nam cum lex sive for-
mula et captis conductionis non es-

sent vulgata, exigebant quibusdam
nominibus, quibus concessum non
erat per legem neque unquam suo-
rat. has vocat *novæ acerbitates* et
nomina *exactionum afflictorum*. ex-
emplum est apud Cic. 3 in Verr.
3 78: ex omni pecunia, quam ora-
toribus solvere debuisti, certis no-
minibus deductiones fieri solebant,
primum pro expectatione et collybo,
deinde nescio pro quo cerario. hanc
omnia, indices, non verum certa-
rum, sed furorum improbiarum
sunt vocabula. Caesar B. C. 3 52:
multa præterea ad avaritiam exco-
gitabantur. in capita singula re-
vorum ac liberorum tributum impo-
nebatur. columnatæ, ætariæ, fru-
mentum, milites, remiges, arma,
 tormenta, vesturne imperabantur.
cuius rei modo nomen reperiri pote-
rat, hoc satis esse ad cogendus pe-
cunias videbatur. sic igitur isti
quoque faciebant. et licebat dolo-
re, non recusare obnoxiiis, quod
ille se iure suo nti et nihil nisi ex
lege flagitare mentirentur. hæc il-
lis latebra sublatæ est legibus cuius-
que publici proscriptis; unde didi-
cerunt, a quibus exigebatur, quid
deberent, quid non deberent. fru-
stra etiam ex Suetonii Vesp. 1 præ-
bat, quod aliunde satis constat et
probari non est necesse. ibi enim
hincior lectio publicum quadrage-
simæ in Asia egit, non publicanum.
addo Obs. 4 28. Gron. in locis
a Lipsio citatis aliorum est e Suet.
Cal. 40. nam ibi publicum est æa-
rium, quod sæpe ita vocatur, ut
ap. Liv. 2 9: arbitrium salis in
publicum omnium. Ern.

dionem redderent; militibus immunitas servaretur, nisi in illis quae veno exararent; aliaeque admodum aequae, quae brevi servata, dein frustra habita sunt. manet tamen abolitio quadragessimae quinquagesimaeque, et quae alia exactionibus illicitis nomina publicani invenerant, intemperata apud transmarinas provincias fragmenti subvectione; et ne censibus negotiorum aures addeciberentur tributumque pro illis penderent, constitutum.

52. Reos ex provincia Africa, qui praconsulare imperium illis habuerant, Sulpicius Camerianus et Pomponius Silva-

1. et c. 55 h. M.

4. *quadr. quinquagesimaeque*] portorium id fuit, explicatum Quintiliano in parte, Declam. 359: *praeter instrumenta itineris, omnes res quadragessimam publicano debeant*. sed abolitio haec Neroniana non firma. certe Symmachi aeo iterum praebita quadragesima, ut discas e l. 5 ep. 65: *quadragessimae portorium non recte possitur a senatoribus candidatis, quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. quaeso igitur ut humanitatem nostri ordinis editoribus impartias, et ursum transvectionem cupiditati mancipium subtrahas*. etiam quinquagesima; de qua ib. ep. 62: *quaestores ordinis nostri nunquam ferarum suarum portorium contulerunt. nunc a fratre meo Cynegio V. C. quinquagesimae vectigal exigitur, quod solos ursum negotiatores, utpote quaestui servientes, oportet agnoscere*. de hac quadragesima capio Suetonium Vesp. 1: *huius filius publicum quadragessimae in Asia egit, mandantque (lego mantantque, quia pervenisse eas ad suum aevum subindicant Tranquillus; vel potius monedantque) imagines sub hoc titulo πωλεῖς τελωνήσαντα*. at Cal. 40 alia hercle ab ista: temporaria duntaxat, et quae cum impuro illo perita, exigebatur pro litibus atque iudiciis ubique conceptis quadragesima summae, de qua litigaretur, sed et quinquagesimam venalium, de qua supra, disparo ab ista; sicut quinquagesimam illas Cic. in Varr.

8 10 sq., quae ad aratores pertinerunt decumanosque. Lirs. non portorium sed *quadragessimam* Eriani abolitam cum Calacio Obs. 8 28 aliisque statuit, et simul Spanhemium, qui (de V. et P. N. dia. 13 t. 2 p. 550 sq.) Taciti fidem impugnat p. numo Galbae, in quo XXXI DENISSA extat, refellit Burmannus (de Vect. P. R. c. 5 p. 65 sq.) iis rationibus, quibus facile caesarum quemque putem. mox *exactionibus* bene correxit Rhenanus. superiores ex auctionibus. Ean. *quadragessimae* M.

6. quae haec subvectionis? illae quae Romae? ex Africa et Aegypto puta aliisque provinciis ad alimenta plebis. an intelligit in ipsius provinciis modum positum, qua et quatenus frumenta sua adveherent? fraudes enim et hic committi solere et molestias oblici provincialibus, e Taciti Agr. 19 discas. emere, inquit, *alio frumenta et vendere cogebantur. devortia itinerum et longinquitas regionum indicabatur, ut civitates a proximis hibernis in remota et avia desererent, donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret*. Lirs.

et ne censibus] mutare hinc loco locum a PFabro Rom. 1 25. Lirs.

10. habuerunt B.M.

Sulp. Cam. absoluit] sed eundem paulo post cum filio interfecit, *ἐγκαλέσας ἀφ' αὐτῶν*, ait Xiphilius 63 18, *ὅτι Πρωτοὶ ἐκ ἀγορεύων ἐγκαλούμενοι οὐκ ἐκρίναντο*

non absolvit Caesar, Cameracum adversus piratas et paucos, acutius magis quam captatum pecuniarum crimine obediens. Silvanum magna via acuatissimum circumsteterat, percrebatur tempus evocandorum testium: res illico defendi postulabat: valuitque pecunia orbitata et suspecta, quam ultra vitam octava produxit quorum arbitrio evaserat.

53. Quiesce ad id tempus res in Germania fuerant, ingens datum, qui pervulgatis triumphis insignibus manus ex eo deus sperabant, si pacem continuarent. Paulinus Pompeius et Lanius Vetus ea tempestate exercitus praecant. ne tamen regnum militem attinerent, ille inchoatum ante tres et sexaginta annos a Druso aggerem coercoendo Rheno absolvit, Vetus Mosellam atque Ararim facta inter utrumque fossa connectere parabat, ut copiae per mare, dein Rhodano et Arara subvectae per eam fossam, mox fluvio Mo-

πρόσχημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθιδὰς ἐκ τῆς δμωονυμίας ἡσθούρ. qui Dionis sive abbreviatoris eius corruptus locus, scriboque ὅτι Πυθιδὸς etc. Sulpicii enimvero non Pythici sed Poetici cognominati, uti liquere potest ex Fastis. quod cognomen ad iniuriam suam trahebatur Nero, quia ipse solus victor, solus Pythicus. notabit ergo philologus similitudinem aliquam inter eas voces veteri germanaque pronunciatione fuisse. Lrs. *Supplicium Camelianum Ma.*

... Pompeium Silvanum] est cum Pompeium Silvanum in Tacito (H. 2 86) reperias; est cum Poppaeum. librorum ea varietas sit an hominum, alibi videbo. Lrs. infra dedi ex Ma et ed pr vitam cornu; deinde ex iisdem et G Pompeius et Vetus. ERN.

11. inchoatum a Druso aggerem] intelligitur fossam Drusianam, Iacobi hodie cognomine insignem? quae Rheum immanit, exhaust, et quasi coercent? an potius aliud opus in Gallia ripa, quo tumidum et vagum cum pernicie accelarent amnem reprimeret? videtur. et refero ad aggerem istum quae H. 5 19 scribit.

Druso Germanico factum, Rheumque prono alveo in Galliam rudentem, disiectis quae morabantur, effudit. vidi qui molem eam vellet esse Drusoburgum, ad Isalam nunc situm. nec illi falsissimum. nam qui potest? in Galliarum ripa ea moles fuisse debuit, non in Germania, uti factio Civilis Tacitique verbis ratio constet. refellere quidem igitur aliena possim, firmare adhuc ipse nihil. Lrs. Ryckius LXVI redigit, ducto initio numerandi ab a. n. 745, quo Drusus consul in Germania mortuus. sed non necesse est terminum temporis, cuius annos Tacitus tradit, ponere in anno eo cuius res iam exponuntur. turbae ex ea re ortae hic traduntur. opus quidem ipsum aliquot annis ante coeptum est. de aggero ipso vide H. l. c. ERN.

13. Mosellam atque Ararim] deus bene, utile, magnum, regium vel Romanum plane opus! sic Carolus Magnus Danubium et Rheum statuit, alii alia: sed omnes statuerunt tantum. et nescio quae vis ab alto fere impedit maturi haec per naturam statuta. Lrs. paullo post pro exis ed pr deim. Pichena volebat et in; quod non necesse puto. ERN. Ararim deest Ma.

sella in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, sublatisque
 itineris difficultatibus navigabilia inter se Occidentis Septen-
 trionisque flumina fierent. invidebatur operi Aelius Gracilius Bel-
 gicae legatus, deterrendo Veterem ne legiones adeptas pro-
 vinciae conferret studiaque Galliarum affocaret, formidolosum
 id imperatori dictans, quo plerumque prohibentur comitis
 54 honores. veterum confinio exercitum, solo fano incescit
 ereptum fas legatus ducendi in hostem. usque Finii inven-
 tutem saltibus aut paludibus, insellum actum per lacus
 10 addimoveret ripae, agrosque vacuos et militum usui sepositos
 insedere, auctore Veritis et Malorige, qui nationem cum
 regebant in quantum Germani regnantur. iamque fixerant
 domos, semina arvis intulerant, utque patrum solam exeda-
 cebant, cum Dabius Avitas, accepta a Paulino provincia,
 15 mittendo via Romanam, nisi abscederent Finii veteres in
 locos aut novam sedem a Caesare impetrarent, perpulit Ver-
 ritum et Malorigem preces suscipere. profectoque Romanam
 dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quae
 barbaris ostentantur intravere Pompeii theatrum, quo magni-
 tudinem populi viserent. illic per otium (neque enim Indi-
 cris ignari oblectabantur) dum concessum caveae, discrimina

2. itinerum vulgo.

3. *Aelius Gracilius*] e libris *Ae-
 lius Gracchus*. Lips. sic et A. et
 ed pr eius *Gracilius*: fuit *Elus*, ut
 in seqq. G *helius*, ut ante Lipsium
 edebatur. mox veteres edd *Vetere*,
 usque ad Rhenanum, *Veterem* AM.
 deinde AB *cohibentur*, eleganter.
 ceterum ad h. l. v. Marca Prima.
 Lugd. p. 160. Ean.

12. *in qua tum*] Ma *in quantum*
Germani, optime. i. e. quatenus
 Germanis quidem est regnum, qui
 in semilibertate. Lips. omnes co-
 lecturas irritas fecit Ma, cuius lo-
 etio editur inde a Pichena. ed pr
 in *quam tunc Germani regnabant*.
 Ean. paullo ante Ma *quia*, non *qui*.
fixerant] castigat Rhenanus e
 B *fixerant*. immo *fixerant*, i.
 e. posuerant, collocaverant. Inven.
 Sat. 3 2: *laudo tamen vacatis quod*

sedem figere Cumis destinet. Gron.
 add ante Rhenanum omnes *fixerant*.
 Ean.

14. *Dubius*] labor ut scribam *De-
 dius*, inducente me Plinio, qui Ne-
 ronis temporibus praesedisse Galliae
 Germaniaeque inferiori Vibium Avi-
 tum significat, 54 18: *statum*
Avernorum cum faceret, *provinciae*
Vibio Avito praesidente. antea so-
 spicabar de Didio: falsebar. Liro:
 male: nam et apud Plinium opidi-
 mae membranae *Dubio Avito*, non
Vibio. Gron. Lipsium sequitur
 cum Bucherio, Ecardo, Hardu-
 num ad Plinium, *Dubius* pro bar-
 baro et Romanis incendio repelli-
 ens, et Broterius, Oronovium Ryki-
 us. sane tum multa Romae nomina
 barbara, nec ante Romae audita;
 nec mirum, ut monuit recto Orono-
 vus ad c. 32 in nomine *Lauri*.
 Ean.

ordinum; quis eques, ubi senatus praeconantur, adstrere quodam cultu externo in sedibus senatorum; et quatenus forent rogantes, postquam audiverant verum gentium legatis id honoris datum quae virtute et amicitia Romana praecellent, nullos mortalium armis. quid fide ante Germanos esse exclamant, degrediunturque et inter patres candidant. quod comiter a visentibus exceptum, quasi impetus antiqui et bona aemulatione. Nero civitate Romana ambrosio depavit, Etruscos decedens agris insuit. atque illis asperantibus auxiliari eques repente inmissis, nequitiam attulit, captis cunctis qui pervicacius restiterant.

55. Eosdem agro Ampurarii occupavere, validior gens non modo sua copia, sed adiacentium populorum miseratione, quia pulsi a Chaucis et sedis inopes tutum exsilium orabant. moderatque iis. clarus per illas gentes et nobis quoque fidus.

2. quodam cultu ext.] Armenios et Parthos, sedentes in senatu, uti eleganter Suetonius loquitur. morem autem cum lausae, et hunc honorem bene meritis sociis, didici e. Iustino, qui de Massiliensibus. 43 5: ob quod, meritis et immunitas illis decreta et locus spectaculorum in senatu datus. item Iosepho, qui decretum C. Caesaris et senatus recitat pro Iudaeis. 14 10 6, in haec verba: ὁδοῦναι τε Ὑγραν καὶ παῖσι τοῖς αὐτοῦ, καὶ πρεσβυταῖς τοῖς ὑπὸ αὐτοῦ πεμφθεῖσιν. ἐν τε πυγμῇ μονομάχων καὶ θηρῶν καθεζομένους μετὰ τῶν συγλητικῶν θεωρεῖν. Dio 68 15: οἱ δὲ Τράιαρος τοὺς πρεσβυτάς τοὺς παρὰ τῶν βασιλέων ἀρχινομένους ἐν τῇ βουλευτικῇ θεάσασθαι ἐπέλει. etiam veterat id ante, sua quadam causa, Augustus, ut in Suetonio leges 44. interdicto tamen non firmo, sed ait Iustinus, necesse, in senatu, et Suetonius Dom. 8: in equestre spectare. nec errant ultra, qui apud Suetonium in Claudio in senatoriis tentant reponere. sed quod de legatis his ad Neronis tempore Tacitus rettulit, eximium et antiquae nostrae simplicitatis factum, Tranquillo visam Claudio attribuisse 25. errat, me indicat, Tranquillus. Lirs.

3. legatis] legum M^a.

6. degrediunturque] sic bene e M^a dedit Pichena. veteres omnes digrediunturque, ut alibi. v. ad 4 49 et 74. E. N. mox inter partes M^a.

8. aemulatione] libri aliquot aemulatione; ex quibus inactum tunc scribam quasi impetus antiqui et boni aemulatione: et sane sic fuit. Lirs. impetus est repentinus animi ex homine motus. ut c. 50: sed impetum eius, nullum prius laudat magnitudine animi, attrinere seniora. antiquum, quod quodammodo excedit modum saeculi et antiquitati laudat par est. aemulatio autem bona, ut alibi prava. sic igitur accipe: quasi quod esset impetus antiqui et bona aemulatione fieret. Gron. bona aemulatione missi et edd veteres ante Rhenanum, qui dedit aemulatio. E. N.

12. Ampurarii B. M^a. ed pr Ampurarii, et infra [cum M^a] Ampurarii, Ampuriorum, in loco Ammanii 22 10, ex quo Rhenanus Annabion laudat, putatque eadem cum his, Almurii hodie leguntur, quae est gens Francorum. v. ibi Lindenbr. et Vales. male igitur e loco Taciti colligit, Rheanus Francos e Chaucis prodiasse. mox ed pr Boia-

nomine Boiscinus, victum de rebellione Chersona inuen Ar-
minii referens, mox Tiberio et Germanico duobus stipendiis
meruisse. quinquaginta annorum obsequio id. quaeque adma-
gere, quod gentem suam diuioni nostras subiceret. quetam
partem campi iacere, in quam pecora et armenta militum
aliquando transmitterentur? seruant sane receptos gregi-
bus intra hominum famam: modo ne vastitatem et solitudi-
nem mallent quam amicos populos. Chamavorum quondam
ea arva, mox Tubantum et post Uisiporum fuisse. aucti
10 caelum deis, ita terras generi mortalium datas; quaeque va-
cuas, eas publicas esse. solum deinde respiciens et ceterum
sidera vocans, quasi coram interrogabat vellente contueri
inano solum: potius mare superfunderent aduersus terrarum

culas, G Boiscinus. M^a infra dolo-
cals.

2. et deest M^a.

3. 1] libri veteres *quadraginta*.
a clade certe Variana ad hoc ae-
rum 46 circiter anni sunt. Lirs.
edd veteres et G *quinquaginta*, re-
cto, numero rotundo, etai aliquot
anni ad veritatem desinat. Ean. et
quinquaginta ABM^a.

4. *quetam*] forte quo tantam,
aut quo eam. vulgatum etiam to-
tero et capio. Lirs. iacere dicitur
campus qui non colitur, nullos fru-
ctus edit. aliter agri iacere dicun-
tur apud Petron. c. 44, nempe
cum non sunt in magno pretio, cum
pretia eorum iacent, ut Cicero lo-
quitur pro Rosc. Com. 12. Ean.

8. *receptos*] scriberem *exceptos*
et *famem*. Lirs. edidi, ut est in
omnibus scriptis et edd ante Freins-
hemium, qui de coniectura edidit
receptus et *famem*; quorum illud
quidem commodum sensum habet,
non hoc, in hoc quidem loco. re-
ceptos int. agros vel campos, ex
antecedente. agri recepti gregibus
sunt concessi, dati gregibus abundis.
recipi eleganter dicuntur quae ex-
cipiuntur, reservantur (v. Gron. ad
Sen. Com. ad Marc. a. 10); atque
idem est quod ante c. 54 *expensis*

aut nullum. apud Livium 1 53:
*reliquam captivum pecuniam in ac-
ditionem templi sepevit*. petro
inter hominum famam intellige, ad
modo campi illi sint inter homines,
his locis ubi homines sint, habitant;
quod clarum est v seq. modo ne
vastitatem et solitudinem mallent.
hominum famam, aive *famam* pro
locis habitatis illa aetas dixit; id-
que illustrat Gron. Obs. 1 4, ubi
hunc locum similiter explicat.
Freinsheimii coniectura tamen rece-
pta in edd IFGronovii (non ab ipso),
Ryckii, et, prima parte, IGro-
novii. mox *stati* M^a et ed pr.
Ean.

9. *visiporum* M^a, et c. 56. *vispores*.

10. *quaeque vacuas*] suspicer de-
disse Tacitum quaeque vacuas; et
hoc exemplum addendum iis quas
notavimus Obs. 2 14. Gron. sunt
etiam ab ed pr abest, ut a M^a. de-
levit Pichena. copulam addidit Rhe-
nanus. Ean.

11. *respiciens*] ABM^a et ed pr
despiciens; quod ridicale defendit,
in textum receptum, IGronovian,
quasi radices in terram missas a sole
adspexerit. *respiciens* inde a Pu-
teolano omnes. Rhenanus contende-
bat *aspiciens*. at *respicere* pro ad-
spicere etiam 14 8. pro deinde G
idem. Ean.

56 ereptores. et commotus his Avitus, patiendâ meliorum imperia: id dis quos implorarent placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent quid adimerent, neque alios indices quam se ipsos paterentur. hæc in publicum Ampsivaris respondit, ipsi Boiocalo ob memoriam amicitiae daturum agros. quod ille ut proditiōis pretium aspernatas, addidit "deesse nobis terra in qua vivamus; in qua moriamur, non potest." atque ita infensais utrinque animis discessum. illi Bructeros, Teneteros, posteriores etiam nationes socias bello vocabant. Avitus scripto ad Curtitium Mancianum superioris exercitus legatum, ut Rhenum transgressus arma a tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Teneteram induxit, excidium minitans, ni causam suam dissociarent; igitur absistentibus his pari metu exterriti Bructeri. et ceteris quoque aliena pericula defendentibus sola Ampsivariorum

1. et commotus] turbata et truncata forsitan. lego tamen nec commotus — imperia ait. dis quos etc. Lips. habuit M^a. mox G et duo alii apud Broterium, qui darent, qui adimerent, quod sequentibus bene convenit. ERN.

4. se ipsos] nec male deleveris rō se, at rō ipsos referatur ad deos. 15 24: quoniam dū, quamvis potentium populorum arbitri, possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Horatius Od. 3 l 5: regum timendorum in proprios greges, reges in ipsos imperium est Iovis. GRON.

7. decem nobis terra] sic primus edidit Rheanus de conjectura; totidemque verbis est in A. ed pr corrupte decere nobis terram vivam; Puteolanus decesse nobis terra viva, quod secutus est Beroaldus. terram vivam etiam BGM^a, unde IGronovius faciebat terra in vitam. Pichena coniecit terra vivis. utrumque bonum: illud melius et elegantius. sic habere in sanctorum. illud autem est corrumpere, non corrigere, quod NHeinsius (ep. ad Graev. t. 4 Coll. Burm. p. 498) vult, atque etiam est in margine ed Gryphi adscriptum; terra potest: quasi non melius et seq intelligatur.

vide hoc genus loquendi copiose illustratum a Gronovio Obs. 4 2 p. 26. adde ad 12 64. ERN.

10. Curtitium Mancianum] Phlegon de admir. 27: Curtitius Mancianus legatus in Germania exercitum duxit QVolusio et PScipione cons. Lips. G ab Avito scriptum ad G: M. ERN.

13. ni: M^a: vulgo nisi.

14. exterriti Bructeri] M^a lectio et ed pr. ceterae exterritis Bructeris. mox quoque abest a B. ERN.

15. deserentibus] BGM^a et ed pr defendentibus; quod interpretatur IGronovius a se arcentibus, vultque servari, cum ipse interea vulgatum teneat. ac nisi aliena pericula defendere et consuetudine latine loquentium esset potius pericula aliis aliis propulsare quam communionem alieni periculi vitare, eam lectionem propter librorum auctoritatem reciperem: nunc vulgatum retineo et ipse, dum melius quid reperitur; quum interea fatear me nescire an docta sit e libro scriptor. eam primas induxit Rheanus, corrigens lectionem superiorum edd, in quibus erat deserentibus (nam sic est in ed Puteolani Beroaldi Alciati, non deserentibus, ut IGronovius e Beroaldina laudat), sive

suū gens retro ad Uaiptos et Tulantes concessit. quorum terris exacti cum Chattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod iuventutis erat, caeduntur; imbellis aetas in praedam divisa est.

57. Eadem aetate inter Hermundurōs Chattosque certatum magno praelio, dum flumen gignendo sale fecundum et terminum vi trahunt, super libidinem cuncta armis agendi religione insita, eos maxime locos propinquare caelo, praecaeque mortalium a deis nusquam propius audiri. inde insolentia numinum illo in amne illisque silvis salem providere, non ut alias apud gentes elavie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis, concretum. sed bellum Hermunduris prosperum, Chattis exitio fuit, quia victores

vitium operarum in ed Puteolani fuit, quod sequerentur ceteri, sive ita ille e me edidit, quod credo, etiam infra 14 33 confunduntur *deserentibus* et *defendentibus*. id si est, tanto magis libet suspicari Tacitum dedisse *defugientibus*. ac fortasse in mente habuit locum Caesaris B. G. 6 13: *uis omnes decedunt* (pro quo noster *abistere*), *aditum eorum sermonemque defugiant*. notio *deserendi* est iam in *sola*; quod est *deserta*. ERN.

5. *catthosque* M^a, et infra *catthis*.

6. *flumen gigni sale f.*] non abhorret certe a fide, ut hoc flumen Sala fuerit, argumento vel nominis ipso. flumen nobile, mihi carum, domicilii olim causa, et Andreae Ellingeri, medici primarii, cuius fides et doctrina magna mihi, dum vivam. LIPS. mox *libidinem* est a Rhenano. superiores omnes *libidines*. illud tamen verum est. mox G vi, *armis*. ERN.

10. *salem*] Gronovius notat e M^a item; et plane sic est in G et ed pr. *salem* ceteri omnes. mox BGM^a *arentem*. male. ERN.

11. *arescente unda, sed*] Muretus *arescente, sed unda*. at ipsa de re Plinius 31 39: *Galliae Germaniaeque ardentibus lignis aquam salisam infundunt*. Varrō R. R. 1 2, in *Gallia Transalpina intus ad*

Rhenum, cum exercitum ducerem, aliquot regiones accessi, ubi salem nec fossicium nec maritimum haberent, sed ex quibusdam lignis combustis carbonibus salsis pro eo uterentur. ubi lego *intus Rhenum*, particula addititia reiecta. LIPS. Isidorus Orig. 16 2: *nam aquis maris sponte gignitur, spuma in extremis litoribus vel scopulis derelicta et sole decocta*. GRON. Muretum sequitur Broterius. ERN.

12. ex OM^a et edd omnes ante Rhenanum, qui delevit. Picena restituit. idem M^a *alimentis*, vitiose. initia hic et materia, ex qua sal fiat, non alimenta memorantur. *concreta* scripti et editi olim omnes. *concretum* est e correctione Lipsii, quam ille tamen non recepit in textum, sed Picena et seq. ERN.

14. *Cattis exitio fuit*] non dissimulo alucinationem et *παράλογον* viri docti nostratis, qui ab hac pugna initia derivat Batavae genti. censeat enim victos pulsoque eo proelio Catts devenisse maritimos locos, ubi nunc Batavia est, et originem dedisse inter Belgas nobilissimae genti. caecitatem! Batavi noti celebresque diu ante hanc aetate Neronis pugnant; et Cattoꝝ migratio, de qua Tacitus de Germ. 29, non dubie antiquior. *Batavi*, inquit, non multum ex ripa, sed in-

diversam ad eam Marti ac Mercurio sacraverit, quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. et minae quidem hostiles in ipsos vertebant. sed civitas Vibonum socia nobis male improvise afflicta est. nam ignes terra editi villas omnia vicos passim torripiebant, ferebanturque in ipsa conditae super coloniae moenia. neque extinguere poterant, non si imbres caderent, non si fluvialibus aquis aut quo alio humore, donec inepta remedia et ira cladis agrestes quidam

*sulum Rheni amnis colunt, Catterum
quondam populus, et ordinatione do-
mestica in eas sedes transgressus,
in quibus pars Romani imperii fi-
erent. Lirs. sic omnes edd inde a
Puteolano ad Pichenam, qui o M^a
deest exitiosus fuit. B et ed pr
exitiosum. melius est exitio fuit.
praesertim, cum Tacitus variare so-
let formam orationis. ENN.*

2. *cum ita victa*] placet Danesii
conjectura, *cuncta viva*. LIRS. BM^a
et add omnes *cunctis victis*, idque
defendit Freinsheimius ad Flor. 4 2
et ad h. l. Faernus quoque coniecit
viva. At IF Gronovio neutrum pla-
cet, *vel victis*: *cuncta quae victus*
antea possedit. ERN.

8. *vertebant*] sic est in M^a et ed pr, ut Rhenanus coniecerat; idque ut Taciti stilo convenientius rescripsi cum IGronovio. vulgo *vertebatur*. EAN. *vertebantur* in M^a invenit Furja.

De hoc igne nimia mira. Pighius
amicus noster censebat *Huionum*
scribendum, quoniam in agro cogno-
mine hodie lapis multus sub terra
foassilis, idoneus concipere ignem.
sed ego ambigo ne ea gens in Ger-
mania ipsa alibi fuerit, non in Bel-
gica; et quidam libri *Vibonum*.
Lrs. *Vibonum* ABGM^a. nemp
saepe in libris scriptis vi et ia per-
mutantur, centies in ed pr Taciti,
ut iam supra notavi. nullum igitur
hinc argumentum pro corruptela
vulgatae lectionis. ed pr *Iubionum*,
Puteolanus *Iuhonum* et sic ceteri.
NHeinsius coniciebat *Ubiornum*, quod
etiam Altlingio (Not. G. inf. P. I.
p. 83) et Cellario probatur. Rycki-
um *Aedionum*, ~~etiam~~ *in*
dium Lugdun

13; quod nescio an quisquam probaturus sit. Cluverus (G. A. 3 8) in ducatus Bergenensis austriacae parte civitatem Inghoven ponit. Graevius (ep. ad Heinss. t. 4 Coll. B. p. 673) non urbem, sed gentem, rem publicam intelligit. ERR.

5. *corripiebant*] *ad pr arripiebant*, quod rectum est, et fortasse illi praefereudam. etiam 14 8 *arripere servos* pro *corripere*; et sic saepe Livius. v. Drak. ad 3 13. Eny.

8. *humore niterentur*] aiant corruptum hoc verbi *niterentur*; aut potius M^a exemplo delendum. dissensio, et promptum est *niterentur* *extinguere* ordinari. Lips. ego vero non dubitavi delere verbum, quod etiam a B et ab ed pr adest, et in quo ceteri mss ita variant, ut planum sit id verbum e margine et a glossa natum esse. nam A habet *perfunderentur*, O *niterentur*. omitti vult etiam Cort. ad Sall. B. C. 3 p. 22, ubi similia exempla. IGronovius vocat donum Beroaldi. immo Puteolani, sive codicis quem ille habuit, nam est et in G. verum deleto hoc, consequens erat ut etiam deleteretur alterum *si*; ut vidit Pichena, frustra repugnante IGronovio. atque credo hoc ipsum *si*, frustra a librariis repetitum, occasionem dedisse inserendi verbi ad quod referretur. decepit librarios insuetudo consuetudinis Cornelianae, substantiva periphrastice exprimendi. sufficiebat *non imbribus*. ei periphrasi deinde adiungit substantiva nuda. sic paullo ante c. 56: *quod inventum erat: imbellis aetas*. secutus nos est Broterius. Ekw.

agredes} et pr agrestis; mox

quibus saxa iacere, dein residensibus flammis propius ingressi tota fastium aliisque verboribus ut feras absterrebant. postremo tegmina corpori derepta iacintus, quanto magis profana et usu polluta, tanto magis oppressura ignea.

58. Eodem anno Ruminalem arborem in consilio, quae super octingentos et quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam texerat, mortuis ramalibus et arescente trunco deminutam prodigii loco habitum est, donec in novae foetum reviresceret.

LIBER QUARTUS DECIMUS.

Breviarium. Nero matrem suam fastidit, denique interficit. excusat id factum apud senatum, et is non ignoscit solum sed laudat. inde ad deterrima quaeque proripit, currus agitavit, in scena castavit. quinquennale ludicrum Romae institutum, vario sermone vulgi. Rubellius Plautus amovetur. at Corbulo in Armenia strenue rem gerit: Tigranes, certa capit, Tigranem regem iis imponit. contra in Britannia clades accepta, cum Suetonius Paulinus Monam insulam intrasset. et tota poene provincia amissa; quam tamen mira constantia et unius praefecti successu Suetonius idem retinuit. praefectus urbis domi suae interfectus. supplicium de familia sumptum. lex maiestatis revocata. Burrus obicit. Seneca a pessimis in invidiam vocatur, ideoque commentum a principe petit, nec accipit. Tigellius natus omnia potest: is Plantam et Sullam

resistentibus flammis, ut in GM^a. ceterae omnes *residentibus*; quod verum. paullo post correxi *derepta* pro *direpta*, ut Ryckius ex A. ERN.

4. *usu polluta*] adde vocem e prisca editione, *usu viliori polluta*. vestes vult sanguinis aut seminis notis sordentes. LRS. intelligit ed Puteolani, quam sequuntur Rivius Beroaldus Alciatus, estque et in G. at ed pr, AB, omnesque a Rheno edd eo verbo carent. recte. quorum enim addatur? ERN.

5. *Ruminalem arborem*] de sicu Ruminali et Navia digna lectu Scalliger in Festum, illustratissimum in-

genium nostri aevi. LRS. adde Salmas. ad Solin. p. 800. ERN.

6. *Deet et XL]* damno numerum. nam hic annus u. c. 811. Romulus autem Remusque 18 dumtaxat annos nati, cum facta Roma est. non ergo plures ab infantia eorum ad hunc diem annis triginta. facilius putatio ex Dionysio Livio et aliis. ita ergo hic emendem, et *octingentos et triginta* scribam, ne Tacitus manifesta sit in culpa. LRS. quare *septingentos et quadraginta* M^a.

9. *reviresceret*] ita e M^a [qui *revivesceret*] Pichena edidit; cui consentit G. *revivisceret* superiores omnes. sed ante idem liber G non habet *habitum* est. ERN.

interfici curat. Nero Octaviam dimittit, Poppaeae iungitur: seditionem
super ea re populus movet; quae causa maturandi Octaviae exiti. ea
interfecta in Pandateria insula.

Gesta haec annis circiter quattuor, CVipstano CFontejo Capitone,
imperatore Nerone quantum Coaso Cornetto Lentulo, CQaeso Pao
CPetronio Turpilliano, PMatio Celso LAstio Gallo consulibus. LIPS.

Gaio Vipstano, Fontejo consulibus diu meditatam scelus
non ultra Nero distulit, vetustate imperii coalita audacia, et
flagrantior in dies amore Poppaeae, quae sibi matrimonium
et discidium Octaviae incolumi Agrippina haud sperans, cre-
bris criminationibus, aliquando per facetias incusaret prin-
cipem et pupillum vocaret, qui iussis alienis obnoxius non
modo imperii sed libertatis etiam indigeret. cur enim dif-
ferri nuptias suas? formam scilicet displicere et triumphales
avos, an fecunditatem et verum animum? timeri ne uxor
saltem iniurias patrum, iram populi adversus superbiam
avaritiamque matris aperiat. quodsi nulum Agrippina non-

1. *Vipstano*] vulgati *Vipstano*. vñ
ri docti Vipstanum eum nominant.
vide Fulvii nummos, in Apronia
gente. LIPS. quum alteri consulum
nullum praenomen addatur, id autem
fuerit non aliud quam quod prae-
scribebat collega, suspicor Tacitum
scripsisse *Caius*. de gente *Vipstana*
vide Ruperi et Reinesii *Alteras*
Ep. 48 et 53. GRON. *Vipstano*
verum esse clarum est ex inscri-
ptionibus ab Ursino Spondo et Gr-
tero editis, quas vide apud Rycki-
um et IGronovium ad h. 1; unde
sic cum illis ipsis edi curavimus.
edd veteres omnes [cum BM^a] *Vi-
pstano*: recentiores ut Lipsii, IFro-
novii, *Vipstano*. ERN.

8. intelligi potest *flagrantior*. me-
lius tamen *flagrantiore*; quod Ta-
citus dedisse credo. nam et con-
iungit haec cum *audacia coalita*,
non cum nomine Neronis. de vi
verbi *coalescere* supra dictum. ERN.

4. *dissidium*] ut saepe supra, *di-
scidium*. GRON. sic ABGM^a, ed
pr, Ryckii, Gronovii filii. *dissidium*
Puteolanus cum seqq. ERN.

5. *incusaret* — *vocaret*] sic BGM^a,
ed pr, veteres omnes; idque verum.
at recentiores, Lipsius et seqq, in-
finitivos dedere, nescio an e libris.
ERN.

8. *triumphales avos*] unum tan-
tum, Poppaeum Sabinum. LIPS.
parentes, liberos, filios et similia
in plurali dici, etiam cum de uno
sermo est, hodie notissimum. ERN.

9. *distinguo, verum animum? ti-
meri ne uxor*. nam quod Erricus
Memmius legebat, *utrum animum*,
acutius quam verius censeo. LIPS.
sic emendabat etiam Faernus, pla-
cebatque Ursino Freinsheimio et aliis.
sed *verum animum* probo, h. e.
verum amorem. nam opponitur mox
infesta Neroni uxor: verus animus
est etiam H. 1 15, unde iam lau-
davit Ryckius. Heinsius (ap. Graev.
t. 4. Coll. B. p. 672) corrigit *a.
f. et v. a. timeri? neve uxor etc.*
quod mirè placet Graevio, hoc sen-
su: neve, si uxor eius sim, si non
alia, at iniurias, quibus a patribus
afficitur, et odium populi in Agrip-
pinae asperiam. ERN.

nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoque terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris quam viseret, periculis eius immixta. haec atque talia lacrimis et arte adulterae penetrantia nemo prohibebat, cupientibus cunctis infringi potentiam matris, et credente nullo usque ad caedem eius duratura filii edis. 2 tradit Cluvius Agrippinam ardore retinendae potentiae eo usque provectam ut medio diei, cum id temporis Nero per vinum et epulas incalesceret, offerret se saepius temulento 10 comptam et incesto paratam. iamque lasciva oscula et praenuntias flagitii blanditias adnotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium a femina petivisse, immissamque Acten libertam, quae simul suo periculo et infamia Neronis anxia deferret pervulgatum esse incestum 15 gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinae sed Neroni cupitum id memorat, eiusdemque libertae astu disiectum. sed quae Cluvius, eadem ceteri quoque auctores prodidere, et fama huc inclinat, seu concepit animo tantum immanitatis 20 Agrippina, seu credibilior novae libidinis meditatio in ea visa est quae puellaribus annis stuprum cum Lepido spe

1. posset, reddatur] Acidalius vel possit vel redderetur legendum censet. probo posterius propter sequentia. ERM. redditur M^a.

5. matris potentiam vulgo.

7. ardore ret. A. p.] sic scripti et editi praeter C, qui habet Agripp. a. r. p. quod melius recte iudicat Broterius. nam valgata structura durior est. ERM.

8. medio diei] Romani ergo epulabantur die medio? non vulgo quidem; non item viri serii, sobrii, siccii. sed describit Tacitus Neronis convivium adolescentis madidi, vere tempestivum. de quo, itemque de intempestivo, vide utiliter notata in Excursu A. LIPS. mox edd ante Rhenanum male lascivia. copula, quam e M^a addidit Pichena, est etiam in ed pr. sed iidem libri et AG flagitiis, ut et ceterae edd ante Rhenanum. post proximis colon posui, ut est in edd ante Rhenanum. ERM.

19. concepit] sic edidi e M^a et ed pr. nam mox etiam visa est. atque sic etiam placebat IGronovio. vulgo conceperit. ERM.

21. Lepido] qui Lepidus antea maritus Drusillae, convictus postea coniurationis in Calpum (Suet. Cal. 24, Dio 59 11 et 22) itemque stupri in Agrippinam et Livillam. Rutilius in Itin. de Lepidis v. 293. haud procul hinc petitur signatus ab Hercule porcus: vergentem sequitur mollior aura dcm. inter castrorum vestigia sermo vetexit Sordidum Lepido praecipitante fugam. litore namque Cosae cognatos depulsi hostes virtutem Catuli Roma secuta ducis. ille tamen Lepidus prior, civilibus armis qui gessit sociis impia bella tribus. insidias paci moliri tertius ausus, tristibus excepti congrua fata reis. quartus Caesareo dum vult irrepere regno, incesti poenam solvit adul-

dominationis admiserat, pari cupidine usque ad libita Pal-
lantis provoluta, et exercita ad omne flagitium patrum nu-
3 ptiis. igitur Nero vitare secretos eius congressus, absceden-
tem in hortos aut Tusculanum vel Antiatem in agrum lau-
sdare quod otium laceraret. postremo, ubicunque haberetur,
prægravem ratus, interficere constituit, hactenus consultans,
veneno an ferro vel qua alia vi. placuitque primo venenum.
sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non
poterat tali iam Britannici exitio; et ministros tentare ar-
modum videbatur mulieris usu scelerum adversus insidias in-
tentæ; atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus.
ferrum et caedes quonam modo occultaretur, nemo reperie-
bat; et ne quis illi tanto facinori delectus iussa sperneret,
metuebat. obtulit ingenium Anicetus libertus, classi apud
15 Misenum præfectus et pueritiæ Neronis educator ac mutuis
odiis Agrippinae invisus. ergo navem posse componi docet,
cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram.
nihil tam capax fortuitorum quam mare; et si naufragio in-
tercepta sit, quem adeo iniquum ut sceleri assignet quod
20 venti et fluctus deliquerint? additurum principem defunctæ
4 templum et aras et cetera ostentandæ pietati. placuit sol-

terti. primum mali facti Lepidum intellegit, qui cum QCatulo dissen-
sit post obitum Sullæ et in Sardi-
nia periit. alterum, qui triumvir.
tertium, qui conspiravit in Augu-
stum, illius filium. quartum, de quo
hic. sed cur poeta ait incestum
eius adulterium cum Agrippina et
Livia? ideo quia maritus Drusillæ
Lepidus, et cum Agrippina etiam
sanguine iunctus. credo enim hunc
Lepidum natum ex Aemilio Paulo
et Iulia nepte Augusti. at Iulia
soror Agrippinae, quæ mater Caii
et sororum. hinc clarum cur Caius
succensorem illum imperii destina-
verit, et quinquennio maturius quam
per leges magistratum capere volue-
rit; quod Dio tradidit 59 22. erat
enim sanguinis gentisque Angustæ,
pari cum Caligula gradu. præter
rem hæc dixi, ad Suetonii histo-
riæque lucem. Lira. *dominatio-
nis M^a.*

5. *laccscret* i. e. capes eret, ut
inciperet. Ean.

6. *prægrave* BM^a.

13. *illo* M^a.

14. *metuebat*] Acidalius malebat
metuebant aut *metuebatur*, vel ante
etiam *non reperiebat*. sed non ne-
cesse est ut Tacitum eodem modo
omnia enunciasse putemus. mox
AM^a et ed pr *classi*. ceteræ edd
classis. utroque modo loquitur Ta-
citus. Ean.

16. *docet*] Suetonius Ner. 34 ipsum
Neronem commentum esse tradit.
Dio 61 12 et 13 etiam occasionem
inventi tradit. paullo post BOHMO
pietati; quod etiam habet Puteola-
na et veteres omnes præter pr.
recentiores *pietatis* præter IGrono-
vium, quod et in mss reperit Bro-
terius. *pietati* exquisitus est. Ean.

lertia, tempore etiam iuta, quando Quinquatrum festos dies apud Baias frequentabat. illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias et placandum animum dictitans, quo ratiorem reconciliationis efficeret, acciperetque Agrippina, facili feminarum credulitate ad gaudia. venientem dehinc obivus in littora (nam Antio adventabat) excipit manu et complexu, ducitque Baucos. id villae nomen est quae promon-

1. *iuta*] ita libri mss. Lips. sic et G et ed pr, quamquam inversa prima syllaba, ut alias. addq ad 3 35. ceteri ante Lipsium *adiuta*, et sic laudat Victorinus ad Cic. ep. ad Div. 2 12. Ean.

Quinq. festos dies] Suetonius 34 sollemnia Quinquatrum vocat. Horatius item Quinquatrus festas. causa, quia ii dies Minervae, laeti pueris virisque. de pueris Horatius Ep. 2 2 197: *puer et festis quinquatribus olim, exiguo gratuitoque fruaris tempore raptim.* et Symmachus 5 85: *nempe Minervae tibi solenne de scholis notum est, ut fere memores sumus etiam procedente aetate pueritium feriarum. ad eum diem convivium tibi paramus.* feriae ergo pueris: at viris etiam ludi et spectacula gladiatorum. Ovidius de quinque his diebus Fast. 3 811: *sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro. caesa, quod est illa nata Minerva die. altera tresque super rasa celebrantur arena: ensibus exsertis bellica laeta dea est.* hinc disce secundum Quinquatrum diem natalem eiusque poetae fuisse. Trist. 4 11: *Lucifer amboꝝ natalibus adfuit idem: una celebrata est per duo liba dies.* haec est armiferae de festis quinque Minervae, quae fieri pugna prima cruenta solet. natus ergo sexto post Martias Idus. sed et moris ut ii dies incunde hilariterque traducerentur. Augustus ad Tiberium apud Suet. Aug. 71: *aps, mi Tiberi, Quinquatrus satis incunde egimus.* Iustinus enim per omnes dies, forumque alcatorium cultsecimus. Lips. quinquatrum M^a.

3. *parentum vulgo,*

4. *acciperetque*] assentior Pichenae *deciperetque* scribenti; nisi placeat *alliceritque*. Lips. edd veteres omnes praeter pr [cum BM^a] *acc. Agrippinam venientem.* lectio quae inde a Berneggero edita, est e correctione Freinsheimii, quam ille cum seqq editoribus recepit, eademque placebat Aspidasio. ea confirmatur ed pr, in qua est *Agrippina*, sed interpunctio post *venientem*, ut fortasse casu irrepperit nominativus. de interpunctione Freinsheimii non dubitem. de cetera lectione, Norius (in Analect. 1 10) defendit vulgatam, et interpretatur *deciperet*, ut Pichena corregebat; usus auctore Nonio, qui 4 15 locum e Laetilio profert: *sic veteratorem illum vetulum lupum Antibalum deceptum, ubi accipere interpretatur decipere.* sed ut in illo loco sic possis intelligere, *accipere* per se, et in Taciti contextu id significare non credo. *rumorem accipere* nil aliud significare potest quam audire. *deciperet* vel *alliceretque* legendum puto propter sequentia. Ean.

6. *excepit* M^a.

7. *Baucos*] antea Hortensii villa, tunc in principum honis. de ea non ineleganter Symmachus eius possessor Ep. 1 1: *huc deus Alcides quibulanda armenta coegit, eruta Geryonis de Lare terganini.* inde recenta aetas corrupta Bonafia *Baucos* nuncupat, occulto nominis indicio, ab divo, ad proceres dominos fortuna cucurrit, fama loci obscurus ne puteretur heros. hanc celebravit opum felix Hortensius aulam, contra Arpinatem qui stetit eloquio. fuit etiam Antoniae Drusi, uti e Plinio discas 9 55 (81). Lips. paullo post in ed pr, et in BM^a *matri*; unde colligit Gronovius id

stipula. Misrum inter et Baianum lacum Hæro mari alluitur. stabat inter alias navis ornatio, tanquam id quoque honori matris daretur: quippe puererat tîremi et classiariorum remigio vehi. ac tum invitata ad epulas erat, ut occultando, facinori nox adhiberetur. satis constitit exstitisse proditorem, et Agrippinam auditis insidiis, an crederet ambiguum, gestamine sellae Baiae pervectam. ibi blandimentum sublevavit metum: comiter excepta superque ipsum collocata. nam pluribus sermonibus, modo familiaritate iuveni Nero et rursus adductus, quasi seria consociaret, tracto in longum convictu, prosequitur abeuntem, artius oculis et pectori haerens, sive explenda simulatione, seu perituræ matris supremus aspectus quamvis ferum animum retinebat. noctem sideribus, illastrem et placido mari quietam, quasi convincendum ad scelus, dii praebuere. nec multum erat progressa navis, duobus e numero familiarum Agrippinam comitantibus, ex quia Crepereius Gallus haud procul gubernaculis astat,

quoque honori matri daretur; quod non displicet. etiam in G littera e erasa est. ERN.

1. *alluitur* M^a.

3. *proditionem* B.

7. *priscis libris abest vox sellae.* atque ita sane locutus 11 33; in eodem gestamine sedem poscit sumitque. de gestatoria sella in Electis 1 19. libri iidem *Baulos*, non *Baias*. male, ex Suet. 34. nam Dio. hæc parum clare 61 13, et olim mihi imposuit. LIPS. *sellae* omnes editi, et ABM^a. *Baulos* iidem mss, G et ed pr; quod recto repudiant viri docti. nam a Baulis sella pervecta est Baia. ERN.

Blandimentum — collocata } suspicabar. *blandimenta sublevarunt metum comiter exceptae superque ipsum collocatae.* GRON.

8. *superque ipsum*] ergo is locus in convivio honestior, quotiens duo accumbere. idque recte, dissentiant liquet, scio monuisse olim. non refellit me alter Taciti locus 3 14: *in convivio Germanici cum super eum ipse discumberet, infestos cibos manibus eius arguentes.* scito enim

tres discubuisse, mediumque inter eos Germanicum. LIPS.

10. *adductus i. e. severus*, compositus, gravis. in Historiis 3 7 super hac voce. LIPS.

11. *artius oculis et pectori haerens*] sic accipio. cum surrexisset Agrippina et abitum pararet, prosequutus est eam ac deduxit comes ad litus; in ipso autem digressu oculos et ubera eius dissuaviatus est ultra modum verae affectionis. Suetonius atque in digressu papillas quoque exosculatus. GRON. recte hæc. ceterum frustra tentant statim viri docti *explendae simulationi*: nam etiam ablativos hoc sensu recte et exquisite dici supra demonstratum est. v. ad 3 19. ERN.

17. *quis*] sic AM^a et ed pr, quod cum Ryckio et Gronovio assensum. ceterae edd quibus. *Acerromia* ed pr, et sic nomen hoc in optimis libris Suet. Tib. 73 et inscriptionibus antiquis scribitur. (ap. Murat. p. 1621. vulgo *Acerroma*.) mox ed pr, ut ABO, *recuperatam*. Helianus autem volebat legi *matris*. ERN.

Acerronia super pedes cubitantis reclinis pauciteretiam filii et reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat, cum dato signo rueri tectum loci multo plumbe grave; pressusque Crepereius et statim exanimatus est. Agrippina et Acerronia eminentibus lecti parietibus, ac forte validioribus quam ut oneri cedarent, protectae sunt. nec dissolutio navigii sequebatur, turbatis omnibus, et quod plerique ignari

3. *tectum loci*] est *camara* Suetonii 34, lacunar diaetae in puppi. locus de eo ubi quis deversatur, deversorio, hospitio. v. Graev. ad Cic. ep. ad Div. 16 21. mox est *AM*^a, edd pr, Puteolani, veteres omnes, IGronovii. Pichena factum comiciebat ex at. *pressus* autem est pro oppressus, ut H. 4 2. Ean. est non habet B.

6. *quavis oneri*] video esse qui legant *quam ut oneri*, haud ab re. at mihi etiam vox *parietibus* non firma; et quid si *arietibus*? sane in Caesare 4 17, ubi pontem in Rheno struit, *publicae obliquae pro ariete adiguntur*. et videatur fabri metaphora sic appellasse ligna sustentantia et modice inclinata instar arietis subsilientis aut caprae; unde et *capreoli* vulgo. Lips. recte haesit Lipsias in *tecti parietibus*, qui intelligi non possunt, quicquid IGronovius obloquitur, etiamsi non plantum tectum sinas, sed arcuatumingas; eratque docendum ab ullo nupiam tabulas lacunaris vel camarae parietes dici. at etiam laepte tectum concavum fecissent, et contra consilium. nam quod dicit parietibus aiti undiquaque tectum, id falsum est primo in lacunari, quod suspenditur potius, deinde si nititur parietibus, cubi- culi illi vel diaetae sunt, non tecti. quod dicit partem tantum tecti delapsam, fingit, non docet. nam dicitur *ruisse tectum*, non *pars tecti*; et machinamentum haud dubie fuit per quod suspensum arte tectum repente delaberetur; moles plumbi addita non ut rueret tectum, sed ut magna vi rueret elideretque subiectos. si porro pars tecti non

delabatur, atque ita in vacuo Agrippina, non potest dici *protecta* esse; quod verbum clare docet aliquid obtatisse, quare tectum, quamvis magna mole ruens, tamen ipsam cum Acerronia non opprimeret. tam velim scire quomodo pars tecti non delapsa *eminentes parietes* dici possit. his et aliis moveor ut lectionem *A lecti parietibus* certissimam patem, et eam Ryckio in textum inferre non dubitaverim, cum eandem ed pr exhibeat; unde apparet eam etiam in alio hunc et antiquo codice fuisse. [est in B et, id quod e Furiarum silentio colligas, in *M*^a.] Broterius etiam in Vaticanis duobus et R reperit. corruptio orta est e vicinia verbi *tectum*. quia parietes lecti erant eminentiores, h. e. qui extarent altius, ut arcerent quae illaberentur, et validiores, ut onere ruentis tecti non confringerentur, illaesa in lecto mansit Agrippina cum Acerronia. memini me audire ac legere sic infantem in cunis vivos et salvos collapsis tectis mansisse. tum tota forma orationis docet legendum esse *quam ut*. sic 13 22: *validiore apud libidines principis Furide quam ut poena afficeretur*; idque cum Pichena, aliisque recepi. *BM*^a et edd veteres omnes *quavis*, usque ad Pichenam. sic placebat etiam Grossetio, Acidalio. Ean. *Ameri M*^a. in Badenii ac ante fortioris sum est.

7. *sequebatur* i. v. procedebat, succedebat. mox etiam, quod e *M*^a addit Pichena, est etiam in O et ed pr omnibusque veteribus. cens excludiase pto. Ean. docet B.

etiam consensu impeditabant. visum dehinc remigibus unum
in latus inclinare atque ita navem submergere. sed neque
ipsi promptas in rem subitam consensus, et alii contra ri-
tentes dedere facultatem senioris in mare iactus. verum
Acerronia imprudens, dum se Agrippinam esse utque sub-
veniretur matri principis clamitat, centis et remis et quae
fors obtulerat, navalibus telis conficitur. Agrippina silens,
eoque minus agnita, unum tamen vulnus humero excepit.
mando, deinde occurrit leuunculum Lucinam in lacum
6 vecta, villae suae inferitur. illi reputans ideo se fallacibus

1. *visum*] imo *iussum*, ut libri
aliquot, a navarchis et fraudis au-
ctoribus vel actoribus. sane remi-
ges id a se non excogitarunt; et
additur nec iussos omnes statim con-
sensisse. Lira. non possum hic se-
qui Lipsium. si *iussum* fuisset, fa-
cilis consensus: quod alii non con-
sentiant, alii contra nituntur, pla-
num facit consilium id paucorum
fuisse, ut bene monuit iam Freins-
hemius. quare cum *visum* libris
firmetur, ABGM^a, edd pr, Rhenani
et seqq, id secutus sum cum Ryckio
et Gronovio. *iussum* edidit Pu-
teolanus Rivinus Bercaldus Alciatus
Pichena IFGronovius. Ean.

unum in latus] Heinsius (Misc.
Obs. t. 9. p. 365) notat in A non
esse *unum*. contra G addit ab in-
itio *ratem*. verum ne hic aliquid
corruptelae sit. post idem in mar-
gine *demere* pro *dedere*. [M^a *dere*,
in margine c^d *dere*.] an fuit *ademerere*
facultatem celerioris in mare iactus?
certe *iactus* dedit remigum, non Agrip-
pinae. mox Pichena in M^a ait esse
imprudens; idque plane sic est in
ed pr et in B. credo natum e ter-
minatione vocis praecedentis: non
enim *εὐγανον*. eadem ed et G non
habeat copulam et aut *ut*. BM^a
autem *utque*, quod multo mollius;
unde recepi. *fors* iidem libri. ce-
terae pdd ante Pichenam male *sors*,
ut G. *sors offert* aliquoties Teren-
tius. *quae fors obtulit arma* etiam
Virgilius, si fallor. v. Gronov. ad
Liv. 1 9. G *quaeque sors*. Ean.

9. *leuunculum*] haec est vera

lectio, quae extat BGM^a, edd pr
ceterisque ante Rhenanum, qui in-
dixit *leuunculum*; quod, libris
obtinuit usque ad Ryckium. etiam
apud alios in hac voce turbatum, ut
apud Gell. 10 25, ubi ms Schefferi
remunculus (v. de Mil. nav. 2 2),
ut etiam h. l. habet A. quod non
dispicit Ryckio; qui tamen temere
e Scheffero id manuscriptis apud
Gellium tribuit. v. Gronov. ad Gell.
l. c. item ap. Caes. B. C. 2 43,
ubi ms Ciacconianus *leuunculi*.
apud Valer. M. 1 5 ext. 1 ubi v.
Perizonium et Torrentium apud Sal-
last. fr. Hist. 2, ubi etiam Curtius
edidit *remunculo*. Ean.

10. *vecta — inferitur*] sic e Ma
bene dedit Pichena. consentit ed pr.
ceterae inde a Puteolano *vectam*
inferunt, ut est in BG. Ean.

illi reputans] concervatio re-
rum Agrippinae factum cogitanti ob-
laturum impeditorem orationem fa-
cit. ut nunc editur, inde ab Rhe-
nано, antecedens est ab *illi* ad in-
telligerentur, consequens a *misit*.
sed BGM^a, ed pr; Puteolanus cum
sequacibus, *misitque*. unde suspici-
batur IGronovius totum illud super-
ius coniungendum esse cum *inferen-
tur*. sane etiam Puteolanus initium
novae sententiae facit *misitque*: sed
in istis primis edd interpretationi
non multum tribuendum; ut sciunt
qui eas tractarunt; et *illi reputans*
etc formam habet novae sententiae.
verumtamen si rō *que genuinam*
est, aliter esse non potest. sed pro-
fecto durum. nam secundum *leuun-*

litteris accipiam et honore praecipuo habitum; quidque litus
iuxta; non ventis acta; non axis impulsa navis summa sui
parte veluti terrestre machinamentum concidisset; observans
etiam Acceroniae necem, simul suum vulnus aspiciens; solam
insidiarum remedium esse, si non intelligeretur, misit li-
bertum Agerinum, qui nuntiaret filio benignitate deum et
fortuna eius evasisse gravem casum; orare ut quamvis peri-
culo matris exterritus vivendi curam differret; sibi ad pene-
sens quiete opus. atque interim, securitate simulata, medi-
10 camina vulneri et fomenta corpori adhibet; testamentum Accer-
oniae requiri bonaque obsignari iubet, id tantum non per
7 simulationem. at Neroni nuntios patrati facinoris opperienti
affertur evasisse ista levi sauciam, et haec adite discrimi-
mine ne auctor dubitaretur. tum pavore exanimis, et iam
15 iamque affore obtestans vindictae properam, sive servitio
armaret vel militem accenderet, sive ad senatum et populum
pervaderet, naufragium et vulnus et interfectos amicos obi-
ciendo, quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrus et
Seneca expedirent; quos statim acciverat, incertum an et

tatem bonam deberet esse illata re-
putavit etc. ceterum et hoc, et
quod vulgatur, metus est quum
cum Ryckio ex A post remedium
esse inserere putavit; quod recte
improbat etiam Gronovius. frigidum
sane est reputans putavit; et pen-
det illa propositio ab reputans,
quomocunque de ceteris statuatur.
Enn.

11. non abest ab R et ed pr. G
id tamen per sim. tibiare so-
lent librarii in hac formula. v.
Drak. ad Liv. 4 2. hoc loco acci-
piunt pro tantummodo non; id
unum non per simulationem fecit.
sed quae hic simulatio et causa si-
mulandi esse poterit, non intelligo,
ut id addi necesse fuerit. mox ante
Rhenanum edd omnes addito. male.
Enn.

13. discrimine auctor dubitaret Ma.

18. subsidium] Romana editio suf-
fragium. nec damno. sane suffra-
gii adjuvare et opem ferre est, ut
refragari obsistere. inde et refrag-
ium, quod Graecis ἐνσώγιον.
Hegesippus 4 23. gubernator obli-

quat velorum sinus, et sine refragie
scinditur fretum. eaque voce et
alii usi. Lirs. subsidium omnes
inde a Puteolano. in ed pr suffra-
gium. inde Gronotius corrigebat
suffugium. quod probabile sit e
loco Sen. de Ira. 1 11, ubi non
natus liber habet suffragia pro suf-
fugia, quumquam illud ibi probant
Gruterus et Lipsius, male, ut opi-
nor; deinde Ovidii Nuc. 119, ubi
suffragium pro suffugium etiam
contra metrum irrepsit, eiectionem
iam ab Erasmo aliisque editoribus.
unde apparet valde pronos librarios
in hanc confusionem fuisse. sed ac-
quiesco in vulgata, quia nihil simile
a me notatum video, ut in sub-
sidium consentire videatur. Enn.

19. expurgarentur] BG habent
expurgent, sed ille error prioris scri-
ptura. Ma expurgens, A exprom-
rent; quod recepit Ryckius, ed pr
experies. vulgatum est a Puteolano,
non Beroaldo; in quem frustra in-
vehitur Gronovius, 'Ipse mire in
h. 1. incertum, modo expurgent,
modo expurgatis, modo expurgatis

ante ignaros. igitur longum utriusque silentium, ne irrita, discederent, an eo descensum credebant ut, nisi praeveniret Agrippina, pereundum Neroni esset. post Seneca, haecenus promptior, respicere Burrum, ac si scitaretur an militi imperanda caedes esset. ille praetorianos toti Caca- rum domui obstrictos memoresque Germanici nihil adversus progeniem eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. qui nihil cunctatus poscit summam sceleris. ad eam vocem Nero illo sibi die dari imperium, anteaquam tanti muneris libertum proficitur: iret propere, dupesque promptissimos ad iussa. ipse audito venisse missu Agrippinae nuntium Agerinum, scenam ultro criminis parat, gladiumque, dum mandata perfert, abiit inter pedes eius, tum

sentans; quibus omnibus nihil sani esset. quidam voluerant expedirent. ERM.

inc. an et ante ignaros] fides tibi, Coraell, magis curae quam Dion, qui 61 12 Senecam auctorem impulsoremque unicum Neroni eius criminis facti. idque a fide dignis multis traditum esse. *ἀλλ' ἐνὸς οὐκ ὄντος θυμὸν ἐν ὀργῇ δέσσειν*. LRS. hoc Tacitus addit, ut aliquid daret invidio rumor, qui utrumque huius culpaе alligavit. quod Tacitus affirmare noluit. et sine dubio intelligit ignaros insidiarum in Agrippinam, non huius tantum irriti coepti. neque obstant argumenta Vertranii. quid enim? Burrus promissit Agrippinae mortem, si facinoris coargueretur: ergo et conscius fuit, cum sine crimine, sine accusatione interficeretur? deia Seneca Acten immisit, ut praeveniret incestum: ergo parricidium probavit. immo tum nemo credebatur, ad caedem matris filii odia duratura. denique Dio cum compluribus suis hac in re nulla fide dignus est, optimorum e Romanis obrectator. Gaon. vir doctus in Gryphiana corroserat gnaros. ERM.

1. utriusque] A utriusque, ed pr utrumque. Helusius coniciebat utriusque. mox an BM^a et ed pr. sequentes et. sed an bene restituit Pichena. reddit more suo causas silentii, sed dubitantes et ducit

conjectura. post pro post G prior, male. ERM. pro promptior BM^a promptius.

2. ut deest M^a.

4. ac sciscitari] sic legendum putavit Freinshemius. vere enim ille observat, quae sequuntur, e solo aspectu intelligi non potuisse. accedit verbum respondit, quod discretam interrogationem supponit. itaque cum sic sit in A, non dubitavi cum Ryckio recipere pro val-gato ac si scitaretur. forte tamen Tacitus tantum dedit scitari. ed pr [cum M^a] ac si scitaretur. sed eadem ante respiceret, [id quoque cum M^a.] mox ABM^a et ed pr memoresque. sequentes et memores, praeter I Gronovium. ERM. B despiceret B. ac sciscitaretur. mox M^a imperande.

8. poscit summam sceleris] i. e. peragere caput quod coepit agere, et extremam velut manum sceleris imponere. LRS. sive potius, sibi totam rem mandari, se praefici ei negotio cupit, pollicitus peragere coepta. mox ABM^a et ed pr eam: ceteri illam, male. ERM.

9. illo sibi die] sic legitur e correctione Rhenani. superiores omnes illos invidiae. BG corrupte illos in brevi die. ERM. illos invidie M^a.

12. agerrimum M^a.

quasi deprehensio vincula inici iubet, ut exitum principis molitam matrem et pudore deprehensi sceleris sponte mortem 8 sumpsisse confingeret. interim vulgato Agrippinae periculo, quasi casu evenisset, ut quisque acceperat, decurrere ad lit-
tas. hi molitum obiectus, hi proximas scaphas scandere; alii, quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere; questibus, votis, clamore diversa rogitantium aut incerta respondentium omnis ora compleri; affluere ingens multitudo cum luminibus, atque ubi incolumem esse 10 pernotuit, ut ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati et militantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque ianua obvios servorum abripit, donec ad fores cubiculi veniret; cui pauci astabant, ceteris terrore irrupentium exterritis. cubiculo modicum 11 lumen inerat et ancillarum una, magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo a filio ac ne Agerinus quidem: aliam fere littore faciem nunc, solitudinem ac repentinos strepitus et extremi mali indicia. abeunte dehinc ancilla, "tu quoque me deseris" prolocuta, respicit Anicetum, tri-

3. exitum M^a.

5. molitum] de his molibus ad Balas Cassiodorus Var. 9 6: *quantis ibi molibus marini termini decenter invasi sunt? quantis spatiis in vicibus aequoris terra promoti est?* Strabo lib. 8 p. 245: *ἡ δὲ πόλις ἐμπορεῖον γέγενηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ὄρμους διὰ τὴν ἐκρύβαν τῆς ἡμῶν. διόπερ τῇ χάλιζι κυμαίναντες τὴν ἀμφοκονίαν, προβιδέουσι χάρματα εἰς τὴν θάλατταν.* Virgilius 9 710: *qualis in Enboico Baiarum litore quondam saxea pila cadit.* Ausonium in ea re corrigo ep. 9 30: *vel quae Baiarum pendens fluitantia pilis.* male enim hactenus palis. enimvero pilae illae e saxo, ut Virgilius. in eademque voce Livius corrigendus 1 26: *modo intra illum pilam et spolia hostium.* male vulgo *illa pila.* intellegit columellam, quam Dionysius *σηλίστα* dixit, spoliis Quiratorum insignem. *Horatia pila* apud Propertium 3 2 7 tota ipsa sunt; ne quis eo me refutet.

et de pilis his ad Balas etiam Seneca ep. 77: *omnis in pilis Puteolorum turba consistit.* Lirs.

7. votis] BM^a et edd ante Rhenanum vocis, coniunguntque cum clamore, male. *questus* sunt dolantium Agrippinae vicem et periculum, *vota* pro salute eius nuncupata. mox *rogitantium* BGM^a et ed pr. restituit Pichena. ceteri editi ante Pichenam *rogantium*. de verbo *arripere* v. ad 13 57. Encl. mox *deiecti* BM^a. *obripit* B, *abripit* M^a. vulgo *adripit*. cf 13 35.

17. *aliam fere litore nunc*] sic editi Pateolanus, quod omnes secuti sunt. at M^a et ed pr. *aliam fere lateret faciem*. A *aliam fere latere faciem*, unde Ryckius coniecit *aliam ante fores faciem*. Brotierius *aliam fores ante rerum faciem*. sed locus corruptus est. nec sine nass medela parata. O et inae fere habet cetera, ut Encl.

erarcho Herculeio et Obarito centurione classico comitatum; ac si ad visendum venisset, refectam nuntiaret, sine facinus patraturus, nihil se de filio credere; non imperatum patricidium. circumstant lectam percussores, et prior trierarchus fusti caput eius afflixit. iam in mortem centurioni ferrum destringenti protendens uterum, "ventrem feri" exclamavit; multisque vulneribus confecta est. haec consensu produatur, aspexeritne matrem exanimem Nepo et formam corporis eius laudaverit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. cremata est nocte eadem, conviviali lecta et exaequis vilibus; neque, dum Nere rerum potiebatur, congesta aut clausa humus. mox domesticorum cura levem tumultum accepit, viam Miseni propter et villam Caesaris dictatoris, quae subiectos sians editissima, prospectat. accenso rogo li-

1. *Herculeo et Obarito* vulgo.

5. *fusti* BM^a, ed pr, Lipsius Pichena et seqq. Puteolanus autem ceterique veteres editi *fuste*. male. v. ad 3 21. ERN.

nam ABGM, edd pr, Puteolani, seqq. Faecius et Gronovius corrigebant *scm*. credo verum *scm*, quod Acidalius coniecit, *caput eius afflixit non in mortem*. qua forma loquendi non uno loco utitur Tacitus, ut 4 45 et 62. hoc viso, centurio ferrum destringit. at ne hic quidem in mortem illo ictu percussit; nam multis demum vulneribus confecta est. *destringenti* recte Ryckius et Gronovius. ERN. nam *nocte e.* M^a.

7. *multisque vulneribus confecta est*] suspensum in aigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti e Senecae Octavia (368 s.) verbatim. omne omnia iure desunt V. (B habet.) non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices V inspexisse iactat, miror et indignor. haec Agrippianae mors. at Philostratus de Vita Apollonii 4 38 adfirmavit naufragio periisse Agrippianam solutū illa nave. adeo ille et genere et partibus scriptionis suae negator est. Lips. verba illa insititia etiam absunt ab ed pr. sed mox edidit Puteolans, imitantibus

pro *traduntur* editi quam Gronovius. sic cum BGMO ed pr et Puteolani, quam hic deserit Beroaldus vitio sane operatum, ut patet e dictis in praefatione. Rixus habet ut Puteolans, sequentibus ceteris. mox sequens *tradiderint* ceterum peperit. ERN.

9. *sunt qui tradiderint*] Boethius 2 eam. 6: *frustra qui quendam ferus interempto, matris effuso maduit cruore, corpus et viam gelidam pererrans ora non tinxit lacrimis, sed esse censor extincti potuit decoris*. Gron. adde Suet. Ner. 34. pro *adspexerit* frustra amicus Ryckii inspexerit. nam et illud pro *inspicere* dicitur. v. Drak. ad Liv. 42 5. ERN.

10. *conviviali lecto*] non funebri et legitime parato. Lips. mox recte editur *humus* e M^a, consentiente ed pr. *humus* primus edidit Puteolanus. non enim haec pendent a prioribus, nec ullo modo per latinitatem hic ablativus locum habet. ERN.

14. *subiectos sians*] apte ad hunc locum Seneca ep. 51: *CMarius et CPompeius et Caesar extruxerunt quidem villas in regione Baiarum, sed illas imposuerunt summis iugis montium. videtur hoc magis mirabile, ex edito speculari longe lateque subiecta*. Lips.

fortis eius cognomento Minester ipse se ferro transegit; incertum caritate in patronam an metu exitii. hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina contempseratque. nam consulenti super Nerone responderunt Chaldaei fore ut imperaret matremque occideret; atque illa "occidat" inquit, "dum imperet."

10. Sed a Caesare perfecto demum scelere magnitudo eius intellecta est. reliquo noctis modo per silentium defixus, naepius pavore exurgens et mentis inops, lucem opperiebatur tanquam exitium allaturam. atque cum auctore Barro prima centurionum tribunorumque adalatio ad spem firmavit, prensantium manuum gratantiumque quod discrimen improvisum et matris facinus evasisset amici dehinc adire templi, et coepto exemplo proxima Campaniae municipia victimis et ulegationibus laetitiam testari. ipse diversa simulatione mactatus, et quasi incolumitati suae infensus, ac morti parentis

1. *se abest a M^a et ed pr.* quae et habet *ipso*. unde IGronovius coniecit cognomen *Minesteris*, se fl. 6. aut *is se ferro* v. illud melius, sed tamen non necessarium. putem ipse *se* nam *se* saepe ita excidit. sic 13 49 pro *esse se G esse*. et tibi censes in libris scriptis. Ean. B. *ipse ferro* v.

7. *perfecto demum scelere*] ita fit. currimus ad scalus praecipites, quod sedente impetu veris mox pretiis aestimamus, aurea gnome, sumptuane a Menandro? certe ab illo antea sic elata (Stob. serm. 4). *Οὐδεις εὐνοιδεν εξαμαρτάνων πόσον αμαρτάνει τὸ μέγιστος, ὅστις ἐστὶν ὁ ὄψι*. Lips. *reliquo*, quod se emendasse ait Rhenanus, est iam in ed pr. Ean. Puteolanus *reliquo*.

10. *exitium*] Barthius *exitum* i. e. finem moeroris. quasi non tam tristium expectatio torqueat et cruciet quam horum delectat. Petronius c. 126: *utri deaeque, quam male est extra legem viventibus! quicquid meruerant, semper expectant. Seneca ep. 106: dat porcum, quicquid expectat; quicquid autem meruit, expectat. Oron.*

12. *prensantium*] sic edidimus etiam h. 1, cum aliis in locis Taciti sic sit e bonis libris. v. ad H. 1 36 et 66, ubi tamen alii *prehensur*. sed saepe hoc *sic* substituitur corrigiturque. v. Drak. ad Liv. 4 47, 4 48. certe in M^a et ed pr est *prehensur*; quod est, ut opinor, pro *prehensur*. nam etiam sic variatur H. 1 36. porro dedimus et iisdem libris manu. nam ablativus in hac formula etiam H. 66. *prehensantium manuum* primus edidit Puteolanus, quem omnes secuti sunt; et sic est in G. Ean. *prensantium manuum* BM^a.

16. *morti*] BGM^a, ed pr; Puteolani omnesque veteres *morte*. dativus solennis huius verborum et *illacrimare morti* dixit Cicero N. D. 3 33. at nec ablativum vitiosum dixerim. intelligendum tu. ita *illacrimare* absolute dicitur, ut saepe. Virg. G. 1 480: *illacrimat templi edui* i. e. in templis. ceterum post *testari* colon, et post *illacrimare* panotum esse debet. tacite mutatum est in *morti*, neacio an e libris scriptis, habentque Lipsius et Pichea. mox *obversabaturque* bene Pichea e M^a. ante add amicos sine copula. Ean. v.

illacrimas; quia tamen non, ut homines valent, in decorum facies mutantur, obversabaturque maris illius et littorum gravis aspectus (et erant qui crederent sonitum tubarum colibus circum editis planctusque tumultu matris audiri), Neapolim convescit, litterasque ad senatum misit, quarum
 11 summa erat: repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex
 intimis Agrippinae libertis, et fuisse eam potnam consentientia,
 qua scelus paravisset. indiciebat crimina longius repetita,
 quod consortium imperii iuraturaeque in feminas verba praetor
 10 torias cohortes: idemque dedecus senatus et populi spectavit
 act, ac postquam frusta optata sint, infensa militi patri
 busque et plebi dissuasisset dominum et coniugem, per
 culaque viris illustribus instruxisset. quanto suo labore per
 petratum ne irrumperet curiam, ne gentibus externis
 15 sponsa daret. temporum quoque Claudianorum obliqua in
 sectatione cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtu
 lit, publica fortuna extinctam referens, namque et naufragia

2. *facies* non est in O. sine, ut Gronovius iudicat, commodè abesse potest, et si satis retineat brevitas, sub Taciano, debet. est forte qui putat de hoc non consequeret, nec meminisset illud Ovidiani Met. 16: *unus erat velis naturae vultus in orbe*. etiam Virgilius, 5. 848 *auris vultum* dixit. sed ut saepe dixi, nemo, nec Tacitus, in brevitate servans est: ut nempiam aliquid redundare sinat. nec tam severa constantia ab ullo scriptore expectanda. mox dicitur abest a G. Ean.

7. *eam potnam* conc. hanc est locutio GM, edd pr et ceterarum ante Rhenanum, qui (e B) ea addidit (post poemam), nec necessitate urgente nec avaritia ferente. igitur bene delevit Pichena. Ean.

8. *adiciebant* M^a.

11. *oblata* periphrasem mendam. E *ablata* forte interclasse vocis explendae; ad illa tentata. aut potius adhaerens Romanis lectioni, *optata*. interpretor, postquam frustra ea volnerit, veritatis Agrippina. Lirs. coniciebam *frustra tentata*, nempio quae dixit *conspicua*. Gron. omnes editi,

quae vidi, *oblata*. per Romanam lectionem, quam Lipsius laudat, intelligam Vaticanam. nam in ed pr est *oblata*. quae autem sit ex qua Aedalus laudat *captata*, nescio. sic volebat Gronovius, M^a *ablata* ut F. *optata* recepit Freinsheimius et Ryckius. mox [sic M^a, non sicut] *saluti* editi pro *militibus* ex BM^a et ed pr. *construiss* vi-tiose utraque Gronovius! Ean.

15. *obliqua* vulgo, et libris scriptis, *oblita*. Ferretus, *oblita*, nostra emendatio certa videtur ex ratione prius acribendi, *obliqua*. Lirs, *oblita* etiam BM^a, et ed pr. a *obliqua* A. Ean.

17. *publia fortuna* et imprimis ipsius privata. hinc illud iure laudatum Quinctilliano 8. 5, Africanus Oratoris ad Nervam super hac morte: *regant te, Caesar, Galliae tuae ut felicitatem tuam fortiter feras*. Lirs. sed Latinorum mea, quaecumque praeter modum salutaria, *fortuna* populi Romani attribueret. Ean.

namque Lipsius corrigebat *sanctus*; quod, mea sententia, recte repudiat Pichena, etiam alias pro

gium narrabat: quod fortuitum fuisse, quis adeo habes inveniretur ut crederet? aut a muliere naufraga missum cum solo unum, qui cohortes et classes imperatoris perfingeret? ergo non iam Noto, cuius inhumanitas omnium questus antebat, sed Seneca rumore adversae erat, quod oratione tali 12 confessionem scripisset. mirum tamen certamine procerum decernantur supplicationes apud omnia pulvinaria, utque Quinquatrus, quibus apertae insidiae essent, ludis annis celebrarentur; autem Minervae simulacrum in curia, et iuxta principia imago statueretur; dies natalis Agrippinae ipse nefastus esset. Thrasea Pactus silentio vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus exiit tum se-

praeterquam recte punitur, ut mox p. 12 iam sol. repente obscuratus. nam eodem modo referri potest ad praecedentia. argumentum plus quod dixerat, publicam fortunam consulere voluisse Romanis, erat a fortuito naufragio. quod si non placet, namque accipere pro quid? quod praeterea. etiam nam transiendi. bus servit eleganter v. Manut. ad Cic. ep. 3 11, & 20. mox [BM^a et] ed pr. fuisset. etiam alias ante Rhenanum fuisset. qui perfringeret l. e. qui speraret se interficere Caesarem posse, qui cohortibus et classe munus esset. verbum elegans, pro quo etiam dicitur perumpere. Ean.

6. adverso rumore Seneca vulgo. oratione tali] Quinctil. l. c. de hac oratione: facit quasdam sententias sola geminatio; qualis est Senecae in eo scripto quod Nero ad senatum miris oculis matre, cum se periclitatum videri vellet. saltem me esse adhuc nec credo nec gaudeo. Lira.

8. quinq. ludis ann. cel.] nonne iam ante celebrabatur? dixi enim de gladiatoribus. sed puto hic intelligi scenicos ludos amicos, aut circenses. Lira. M^a quinquatrus, B quinquatrum. veteres edd quinquatrus. sed iam PVictorius (ad Cic. ep. 2 12) monuit mendum esse, et in veteri codice Bibliothecae DMarci esse quinquatrus, ut supra e. 4. ed pr. etiam corruptius quinq.

quatrui; quod tamen veram scripturam indicat. nam mss. interdum quinquatruis faciunt e quinquatrus, ut ap. Liv. 26 27, Suet. Aug. 71, ubi v. Oudendorpiam, et Cic. l. c. quinquatrus citat e Liv. 44 20 etiam diligentissimus Drakenborchius: sed ibi est quinquatribus. apud Suet. Dom. 4 conscribere libros editos in quinquatris video, sed id vitiosum puto, et in aliis locis apud Suetonium est quinquatrus. mox GM^a et ed pr. insidiae essent. Ean.

10. statuerentur M^a.

12. exitium senatus] locus, qui nullus videatur, et non est. nihil enim narratur in quo Thraseas interfunderit. at scribe mecum fidenter exitum tum senatu. hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quod senatu egressus est, cum de Agrippina referretur. Xiphilinus 61 16: ο Ιλαρίλος δὲ Θρασεὺς Παιδὸς ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐπὶ κούρην, ἀναγνώσαντος δὲ αὐτοῦ ἐξάρστη τε αὐτὸς, πρὶν καὶ ἐτιοῦν ἀπορήνασθαι, καὶ ἐξῆλθε, δίδωσι, ἃ μὲν ἤθελεν, εἰπεῖν οὐκ ἔδυνάτο, ἃ δὲ ἠδύνάτο, οὐκ ἔθελεν. Tacitus 16 21, hunc ipsum locum respiciens, olim atque infensus, et accidentibus causis in Thraseam, quod senatu egressus est cum de Agrippina referretur, ut memoravi. Lira. recapit. Pichena. Ean.

nata, ac sibi causam periculi fecit, ceteris libertatis initium non praeiuit. prodigia quoque crebra et irrita intercessere. anguem enixa mulier, et alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repente obscuratus, et tactae de caelo quattuordecim urbis regiones. quae adeo sine cura deum eveniebant ut multos post annos Nero imperium et scelera continuaverit. ceterum quo gravaret invidiam matris eaque demota auctam lenitatem suam testificaretur, feminas illustres Iuniam et Calpurniam, praefectura functos Valerium Capitonem et Licinium Gabolum sedibus patriis reddidit, ab Agrippina olim pulsos. etiam Lolliae Paulinae cineres reportari sepulcrumque exstrui permisit; quosque ipse nuper relegaverat, Iturium et Calvisium poena exsolvit. nam Siliana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa labante iam Agrippina, cuius inimicitia conciderat, vel tandem mitigata.

13 Cunctanti in oppidis Campaniae quonam modo urbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis reperiret anxio, contra deterrimus quisque, quorum non alia regia fecundior exstitit, invisum Agrippinae nomen et morte eius accensum populi favorem disserunt: iret intrepidus, et venerationem sui coram experiretur. simul praegredi exposcunt. et promptiora quam promiserant inveniunt, obvias tribus, festo cultu senatum, coniugum ac liberorum agmina per

4. *tactas* M^a.

5. *sine cura Deum eveniebant*] *ἐνὶ οὐρανῷ* et hic et alibi *nostr.* Lips. i. e. apparuit in his portentis illi divini fuisse, non portendere sic deos perniciem Neronis veluisse, ut his creditum est quae ante mortem Claudii evenere. irridet igitur potius portenta, et eorum vanitatem indicat. Ean.

9. *Iuniam*] Calviam, de qua 12 4 et 8. de Calpurnia ib. 22. statim *praetura functos* lego. Lips. recte. Ean.

16. *tandem*] *τᾷν* M^a, *tum* vulgo.

17. *cunctari* M^a, et mox *ausius*.

18. *repereret*] libri quidam *reperiret*; quod merito Pichena probat.

TACIT.

dubitabat scilicet et agebatur an senatum obsequentem, plebem faventem reperiret. Lips. sic etiam G, ed pr et emnes ante Rhenum, qui male e B induxit *repereret*. melius mox *regis* dedit pro *regio*, quod in superioribus erat. Ean.

22. *praegredi*] sic M^a recte, ut divinarat Grotius. verbum *exposcant* indicat non rogasse ut Nero progrediendo experiretur, sed sibi hoc dari voluisse, ut praegrediendo tentarent animum populi. supra c. 7: *poscit summam sceleris*, et alibi. veteres edd omnes *progredi*, usque ad Gronovium. *praegredi* et *progredi* sic confunduntur ap. Liv. 35 30 init. adde supra 11 37. Ean.

24. *senatu* M^a.

sexum et aetatem disposita, exstructos, qua incederet, spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. hinc superbus ac publici servitii victor Capitolium adiit, grates exsolvit, seque in omnes libidines effudit, quas male coercitas 14 quaecumque matris reverentia tardaverat. vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus foedum stadium cithara ludicrum in modum canere, cum conaret; quod regium et antiquis ducibus factitatum memorabat, idque va-

5. *copia*] ita libri prisca. substituerunt *cura*, ad sententiam non male. nescio an *copido* sive *cupido*. Lips. *cura* libri editi omnes a Puteolano ad Lipsium, qui *copia* reposuit; quod est in mas et ed pr. id ergo tamen servare malui, quia sensum aptum habet, *copia* nullum. nam sequens *nec minus foedum studium* indicat hic verbum desiderari, idem significans quod *studium*. *copia* de permissione matris et praceptorum accipit Ryckius, quod esse alienissimum facile patet. si liber proferetur in quo *cupido*, statim *cura* dimittitur. v. Suet. Ner. 22, ubi de studio equorum curallum. ERM.

6. *carr. quadr. ins.*] non adesse certaminibus quadrigariorum, ut o Suetonii l. c. colligas, sed quadrigas agere, o latinitate. infra 15 44: *habitu aurigae curriculo insistens*. ERM.

7. *ludicrum*] non etiam displiceat *ludiorum*. numos certe cussit illa bellua, in quibus ipse citharoedico habitu, in tunica oblonga, citharam percussions. describit eum habitum graphice Apuleius 2 Flor. in persona Bathylli: *eique prorsus citharoedicus status. deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Graecanico cingulo. chlamyda velat utrumque brachium adusque articulos palmarum. cetera decoris instrumentis dependet: cithara baltheo caelato apta structim sustinetur. manus eius tenerae, procerulae. lacra distantibus digitis nervos molitur; dextra psallentis*

gestu mo sapulum (lege pulsatulum) citharae admovet, cum parato percutere. ita enim locum eam legimus, distinguimus. et quod ai de chlamyda deque cingulo, etiam illa apparent in Neronianis numis: *incipio*, quod non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys. Lips. non video quare *ludiorum* legatur. multo exquisitius est *ludicrum in modum*, eodem sensu: ut in ludis fieri solet, quae *ludicra* dicantur. sic ap. Suet. Ner. 11 *ludicrae partes* sunt histrionum sive ludiorum. mox ed pr. cum *celaret*, quod fortasse aliquis defendat o Suet. 22. Item *quis regibus* — *memoret*. M^a *quis regium* — *memorat*, unde Gronovius *quasi regium* et — *memorans*; quod mihi parum placet. BG *quis regum* et a. d. *factum memorabat*. forte fuit antiquis *regum* et *ducibus* f. *memorabat*. vel si brevis iactata Taciti fert, *praeis regum* et a. d. f. m. relativum saepe inculcatum est in Tacito. ERM.

8. *regibus et ant. d.*] ita in paenegyrico illo ad Pisonem, qui hoc aevo scriptus, inserta eadem defensio v. 157: *nec pudeat populi lyram, cum pace serena publica securis exultent otia terris. ipse fidem movisse ferax narratur Achillea*. quem Ovidio ablatum viri docti videntur Lucano. neutri ego. ab Ovidio aetas abiudicat, ab Lucano conditio scribeat. nam ille quicumque poeta ignotus fuit, obscura deo fortuna tenui; et humilis blauditur Pisoni quam ut decerneret Lucanum. ait ecce v. 241: *tu, Piso, latentem exere: nos humilis domus, at sincera parentum, sed tenui*

tata laudibus celebre et deortum honori datum. enimvero cantus Apollini sacros, talique ornatu adstare non modo Graecis in urbibus sed Romana apud, templa numen praecipuum et praescium. nec iam sisti poterat, cum Senecae ac Burro visum, ne utraque pervinceret, alterum concedere. clausumque valle Vaticana spatium in quo equos regeret, haud promisco spectaculo. mox ultro vecari populus Romanus, laudibusque extollere, ut est vulgus cupiens voluptatum et, si eodem princeps trahat, laetum. ceterum evulgatus ropudor non satietatem, ut rebantur, sed incitamentum attulit. ratusque dedecus molliri, si plures foedasset, nobilium familiarum posteros egestate venales in scenam deduxit; quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tri-

fortuna sua caligine celat. at Lucanus certe notus, celeber, per se perque uxorem praedives. adde Senecam patrum in aula; qui huic humili et tenui protendere manum potuisset prae Pisone. sed et decimo nono aetatis anno scriptum hoc carmen. nam ait v. 248: *quamvis nunc iuvenile decus mihi pingere malae coeperit, et nondum vicesima venerit aetas.* quod non convenit in aetatem Lucani, praesertim cum scriptum sit dia post consulatum Pisonis, et paullo ante detectam, ni fallor, coniurationem. certe post consulatum dia, quoniam et eloquentiae eius specimen Neapoli praebitum celebrat, quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cum Nero in eadem urbe Graecanica copiam fecit suae vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit a. u. 810. sed nec Statius huius carminis mentionem facit, cum omnia minima scripta eius recensent Silv. 2 7. Lips.

5. *ne utroque*] putarom ne utrumque, i. e. ne duo illa extorqueret, alterum indulgere, ut in eo acquiesceret. Lips. at utraque verum, quod e M^a protulit Pichena, habetque ed pr. ceterae inde a Puteolano veteres utroque, ut GO. Ern.

6. *valle Vaticana spatium*] credo id a Plinio denotari: *na. 14. laudibus*

obeliscus Romae in Vaticano Carli ac Neronis principum circo. Lips. Suet. l. c. hortos ponit. sed ii in valle Vaticana. adde Ryckinm ad h. l. mox *laudibusque*, quod e Ma dedit Pichena, etiam G et ed pr, pariter ut eodem; quod est etiam in ceteris ante Rhenanum, qui (e B) dedit eo. denique etiam *evulgatus*, quod in *vulgatus* mutatum a Puteolano, restituit Rhenanns. Muretus tamen et Acidalius praeferebant *vulgatus*, frustra. *evulgare* dixit etiam Liv. 9 46. similia apud nostrum *emulare*, *emercari* et alia. in quo genere verborum libenter variavere librarii. v. Cuningam. ad Horat. p. 235, ut alios taceam. Ern. B *laudibus*.

11. *amoliri*] Romana editio *molliri*, quod ego praefero. Lips. sic etiam ABMO. alii *molliri*. at Puteolanus *amolliri* pro *amoliri*, ut sequentes omnes habent. *molliri* probant etiam Freinshemius et IGronovius. simile est *invidiam mollire* supra 4 30. sed tamen nescio quomodo magis placet *amoliri*, nec credo *mollendi* verbum esse aptum decori et turpitudini, in qua nulla acerbitas aut asperitas, ut in *invidia*, intelligi potest. et credibilis est Neronem dedecus voluisse omne tollere quam tantum minnere. Romana ed, quam Lipsius landat, non est Beroaldina sed prima. Ern.

buendum puto. et eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potius dedit quam ne delinquerent. netos quoque equites Romanos operas arenae promittere subegit donis ingentibus, nisi quod merces ab eo qui iubere potest vim necessitatis affert. ne tamen adhuc publico theatro debonestaretur, instituit ludos iuvenalium vocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiquam, non aetas aut acti honores impedimento quo minus Graeci Latine histrionis artem exercerent usque ad gestus modosque haud viriles. quin et infeminae illustres deformia meditari; exstructaque apud nemus, quod navali stagno circumposuit Augustus, conventi-

1. nam et] ed pr non habet nam; quod melius videtur. duplex ratio silentii affertur, prima ut maioribus parcarur, deinde quia flagitium magis Neronis quam ipsorum. EBN.

6. ludos iuvenalium] qui privati et per domum celebrati aut in hortis. Tacitus 15 33: *acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat iuvenalibus ludis*. mansit nomen ludorum posteriori aevo, et imperatores, quos in palatio ludos dabant Kalendis novi anni (de quibus v. Iuliano monni ad 4 70), iuvenalia videntur appellasse ab exemplo hoc Neronis. Sidonius in Narb. v. 307: *Ianus forte suas bifrons Kalendas sumendas rescrebat ad curules. mos est Caesaribus diebis uno (privatos vocitant) parare ludos. tunc coetus iuvenum sed aulicorum Elei simulacra torva campi exercet spatiantibus quadrigis*. et addit post descriptionem curalium ludorum v. 428: *tam vero iuvenalibus peructis*. ut videantur ii ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolianus in Gordianis 4: *Cordus dicit in omnibus civitatibus Campaniae Piceni Umbriae de proprio illam per quadrimum ludos scenicos et iuvenalia edidisse*. quod notari volo. Neronis tamen aevo et instituto scenici: ex Tacito hic et Plinio, qui 37 7 ad hos ludos respiciens ait Neronem peculiari theatro in hortis primum cantasse et

Pompeiano praelusisse. non praeter eo notam Xiphilini, qui 61 19 hos ludos institutos vult per causam positae a Nerone primae barbae et hercle ea nominis causa. iuvenalia enim dicta, quia ut tireciali die pueros exuebant, sic barba sua iuventutem, transibantque tunc in viros. unde illud Domitiae amicae blandientis Neroni votum: *cum! aene excepero, mori volo*, Suet. 34. itaque is dies Romanis pariter festus. de Octaviano Dio 48 34: *τὸν πάγωνα ὁ Καίσαρ τότε πρῶτον ἐπαίμενος αὐτὸς τε μεγάλας ἐπαρτάς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἐορτὴν παρέδωκε. καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπεκλείουτο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι*. alia huic ritui in Excursu B. Lips. *iuvenilium* M. vox theatro abest ab O et alio apud Broterium. mox *gestus* modosque vir doctus apud Ryckium emendabat *gestus motusque* ex 15 37, quod non displicet. *modi non viriles* sunt *gestus motusque non viriles*, ut supra in *modum ludicrum*. tam *modi* magis de voce et cantu quam de gestulationibus dicuntur. EBN.

11. navali stagno] ad Tiberim. deque eo stagno supra 12 36: *Augustus structo cis Tiberim stagno*. et Suetonius Aug. 43. ad nomen illud est quod *Caesarum nemus* appellatum. vide et hic Xiphil. 62 15. Lips. mox *venio*, quod se correxisse dicit Rheanus, est iam in ed pr. in Puteolani ed irreperit vero operarum error: id fideliter servatum a Rivio Beroaldo et Al-

cula et cauponiae, et posita veno irritamenta luxui dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consumerent. inde gliscere flagitia et infamia; nec ulla moribus olim corruptis plus libidinum circumdedit quam illa colluvies. vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum pudicitia aut modestia aut quicquam probi moris reservaretur. postremo ipse scenam incedit; multa cura tentans citharam et praemeditans assistentibus, facies

clato. mss Vaticani deinde apud Vertranum *luxuriae*. Ma et ed pr burxi, ut supra *causae bello* 2 64, *fundamenta urbi* apud Liv. 1 12. *nostris incitamenta ingenii allaturus* infra c. 21. ERN.

1. *dabanturque stipes*] cui rei datae stipes? ad ludosne? ita olim saepe Apollinariibus ludis factum reperio. *praetor edixit*, ait Livius 25 12, *ut populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodum esset, conferret*. Plinius 33 48: *populus Romanus stipem spargere coepit*. SpPostumio QMarcio cepit. tanta abundantia pecuniae erat ut eam conferret LScipioni, ex quo is ludos fecit. quae verba ne se fallant. nam stipes de qua Livius, multis annis prior notatione Pliniana. sed voluntariam, credo, Plinius intellexit: illa fuit ex edicto. sed et Augustus stipem praetoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione 54 2: *τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεως πάσας συνέταξεν, ἐκ τε τοῦ δήμου διδοσθαι τε αὐτοῖς κελεύσας*, nisi tamen τὸ *δημόσιον* intellegi voluit potius quam *δῆμον*. stipes alias usitate dabantur diis, et ad res sacras. Seneca de Benef. 7 4: *omnia deorum sunt: tamen diis positimus donum, et stipem iecimus*. et Ep. 116 (115): *colitur autem non taurorum optimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoque suspensio, nec in thesauros stipe infusa, sed pia et recta voluntate*. Varro de L. L. 4 36: *diis cum thesauris assem dant, stipem dicunt*. ita in capita fontium, quae sacra, stipem iaciebant. Plinius Ep. 8 8 de Clitumno: *fons perus et vitreus, ut numerare iactas*

stipes et relucens calculos possis. Seneca Q. Nat. 4 2 de Nili venis: *in haec ora stipem sacerdotes et aenea dona praefecti, cum sollenne venit sacrum, iaciunt*. Lips. hic stipes datae a Nerone, ut statim per libidinem absumerentur. Gruterus comparat factum Augusti ap. Suet. 98. mox non placet mihi neq. ulla inq. — *plus lib. addidit quam illa colluvies*. delendum puto ulla, intelligendumque quid, quidquam. puto me similia exempla reperisse. ERN.

7. *reservaretur*] ed pr *reservatur*, unde passis conicere *reservatur*. sed sollennis illa praesentis et imperfecti confusio. v. ad 3 17 extr. ERN.

scenam inscendit] restitui ex libris, vulgo *scenas incedit*. Lips. *scenam incedit* AV et ed pr. *scenas incedit* BGMA, et Rhenanus et seqq. usque ad Lipsium. Puteolanus Beroaldus Alciatus *scenas ascendit*. Lipsius edidit *scenam inscendit*, quod sequentes imitati sunt. ego lectionem mss secutus sum, quae a Tacito non aliena, ut iam Rhenanus monuit. sic 1 61: *incedunt locos moestos*. ERN.

8. *assistentibus familiaribus*] falso. nam V *absistentibus facies*, F *assistentibus fucies*. similisque lectio B; quod facile odororis e Rhenano coniectante *absistentium facie*. utrumne *assistentibus facibus*? certe noctu ad lumen etiam hi Indi exerciti. sequiturque *hi dies ac noctes plausibus personare*. et ait postro- mum in scenam venisse Neronem. ergo ad lumen. infra etiam 20: *noctes quoque dedecori adiectas*. sed et Suetonius Cal. 18: *quondam et*

accesserat, cohors militum, centuriones tribumque et matrem Burrus ac laudans. tuncque primum conscripti sunt equites Romani cognomento Augustanorum, aetate ac robore conspicui, et pars ingenio procaces, alii in spe potentiae. 16 dies ac noctes plausibus personare formam principis vocemque deum vocabulis appellantes; quasi per virtutem clari honoratique agere. ne tamen ludicrae tantum imperatoris artes notescerent, carminum quoque studium affectavit, contractis quibus aliqua pangendi facultas nec dum insignis.

iam et nocturnos ludos praebuit accensis facibus. noster iterum infra 21: laetitia magis quam lasciviae dari paucos totius quinquennii noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat. vos divini conferte operam, si mihi Phoebus hic non favit. Lirs. etiam GMa assistentibus facies, et ed pr absentibus facies. vulgatam induxit Puteolanus. Muretus corripuit sonascis s. phonascis. in Ma ultimae voci superscriptum homines. hinc Gronovius coniciebat assistenti histrionum asiei; quod am aliquis probaturus sit nescio. qui homines adscripsit, voluit indicare illo corrupto vocabulo homines significari. vulgata an e ms ducta sit nescio. sed valde consentit iis quae Suetonius narrat c. 21, apud quem pariter amicorum intimi adfuisse dicuntur. ac fortasse inde correctionem Puteolanus sumxit. Ean. B assistentibus facies.

1. *accesserat cohors*] Ita legendum, non quia Suetonius l. c. ita narrare videtur, sed quia res poscit. nam Suetonius de alio ibi et publico theatro. Lirs. nempo ante in edd erat, ut in BMa, *abscesserat*, male. mox ed pr *centurionesque*. Ean.

2. *Burrus*] unus ergo hic tantum praefectus praetorio. nec pugnat Suetonius, qui duos nominat, quia Tacitus de juvenali ludicro adhuc loquitur, de publico theatro Suetonius, capite dicto. Lirs. verba quidem Taciti non indicant unum tantum praefectum praetorio adfuisse, sed Burrum, cum moereret animo,

tamen voce laudasse: de altero nihil praecipui erat quod traderet. mox vir doctus in Gryphiana deleverat *que*. post Muretus pro *is* spe malebat *spe*; quod non displicet. at quod idem deleri vult *hi*, non probro. sed interpunctio mutanda, ut fecimus, et est in G. vulgo punctum est post *personare*, et comma ante *quasi*. Ean. Ma *hi*, B ii.

8. *carminum quoque studium*] Plinius 37 12: *Domitius Nero in ceteris vitae suae portentis capillos quoque coniugis suae Poppaeae in hoc nomen adoptaverat, quodam etiam carmine succina appellando. intellexit et Seneca hunc poetam Q. Nat. 1 5: ut ait Nero Caesar disertissime, colla Cytheriacae splendent agitata columbae. laudat eam Martialis 8 70: curmina qui docti nota Neronis habet. et 9 27: ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures, lascivum iuveni cum tibi laus opus. Lirs.*

9. forte legendum quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis. ii alternatim considerare simul. Muretus 15 2, cui scriptor hic noster in amoribus, et iure, corrigit: *quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis erat. ii considerare simul, et natos ibidem versus coniecere. non damno: germana tamen esse non credo. ceterum ab hoc Corneliū iudicio Tranquillus dimittit c. 52. Lirs. meo iudicio rem acu tetigit hactenus Muretus, post quem quae alii tentarunt quam considero, miror quemquam hincere animum: adeo nihil est quod cum eius coniectura putem comparandum.*

aetatis nati considerare simul, et allatos vel ibidem repertos versus connectere, atque ipsius verba quaequomodo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu et instinctu nec ore uno fluens. etiam sapientiae doctoribus tempus impartiebat post epalas, ut contraria asseverantium

quodsi elldi rō nati ferre nequeunt, faciamus nec dum insignis erat ad famam, vel insignis erat. hi acciti considerare simul. tales enim quaesivit, qui callerent versuum faciendorum studio, sed nihil dum edidissent aut eo nomine celebres essent. insignis ad famam, ut Cicero (de leg. 3 8) insignis ad deformitatem puer. quod autem Tacitum et Suetonium committant, utramque verum, sed in diversis opusculis, existimo tradidisse. neque enim dubito quin et potuerit scribere versibus Nero, et quaedam scripserit sine cuiusquam auxilio. et in huiusmodi tabulis incidit Suetonius. sed et quum repentinus hic impetus ei venisset, dum festinat omnis morae impatiens, et gestit eloquentiae sectoribus accenseri atque illam laudem rapere potius quam mereri, non tantum sumpsisse temporis et otii et recessus quantum iusta cura requirit, ideoque hos adiutores adhibuisse, facile credo Tacito, et id tyranni iuvenis, lascivientis et luxuriantis, indoli valde conveniens mihi videtur. licet et suspicari factum id in opere, quod parabat ad instantem commissionem. Gron. idem videbatur viro docto in ed Gryphii, ubi hunc locum ad mentem Mureti correxerat. I Gronovius addi vult laus: nec dum insignis erat laus. IF Gronovii acciti probari non potest, quia id iam est in contractis. Broterius locum sic constituit: quibus a. p. facultas, nec dum insignis. aetate pares considerare simul. ego nihil expeditio destitutus libris melioribus. Ean.

1. allatos] Pichena coniecit oblatos e B M², ubi est ablatos. ego vero haudquaquam hoc sollicitandum censeo. allatos est domi meditato. quod ad primum quidem congressum non congruit; sed postquam semel studia

lunxere, vix est ut unquam discesserint, quin praecepissent animis proximi conventus materiam, et ad eam aliquid domi per habentes carmina somnos natum possent afferre. sed et ad illos, quos subito ad iustum principis effuderant, emendandos aliquid domi potuit subiaceri et inde allatum in regia repertis addi. Gron. sed ita Mureti correctio probatur tantum usque ad simul. mox quoque modo bene Pichena e M². sed aio et G, ed pr omnesque veteres. vitium operarum fuit quoque modo, in editione ea qua Pichena usus est. velut id reperi in Lipsiana 1585, correctum in alia. Ean.

4. fluens] miror hic neminem tentasse fluentium, cum alibi talia tententur in Tacito et aliis. nam fluens et species non bene conveniunt. sed illa ἀρρεβία non semper a Tacito servata est, ad poeticam rationem inclinante. v. ad 4 32. mox in ed pr abest tempus. Ean.

5. adseverant. tum discordiae Ma. — malim nihil hic mutari: nam illud utque eruebantur habet quandam ἔμφατον, quam in nulla earum, quas subiiciunt, lectione reperio. illae namque significant modo quid feret: hoc etiam vauum simulatum fucatum fuisse quod fiebat. periunde namque est quasi dixisset et quasi eruebantur: et volebat videri se id agere, ut variae et diversae sectarum opiniones cognoscerentur et excuterentur. nam rō ut similitudinis est, ut bene Salinerius animadvertit. Gron. Rhennus coniecit quaequerentur; quod maxime mihi placuit ante ex iis quae vidi. emphasis illam Gronovianam vix aequor, nec utque est et quasi. Ma rueretur, B ruerentur, A erueret, G atque eruebantur, ed pr rueret. sed puto vir-

discordia erueretur. nec deerant qui ore vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperant.

- 17 Sub idem tempus levi contentione atrox caedes orta inter colonos Nucerinus Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Livineius Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe oppidana lascivia in vicem incessentes probra, dein saxa, postremo ferrum sumpsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. ergo reportati sunt in urbem multi e Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum aut parentum mortes deflebant. cuius rei iudicium princeps senatui, senatus consulibus permisit. et rursus re ad patres relata, prohibiti publice in decem annos eiusmodi coetu Pompeiani, collegiaque quae contra leges instituerant, dissoluta; Livineius, et qui alii seditionem conciverant, exsilio multati sunt.

- 18 Motus senatu et Pedius Blaesus, accusantibus Cyrenensibus violatum ab eo thesaurum Aesculapii delectumque militarem pretio et ambitione corruptum. iidem Cyrenenses

gulam errore operarum ex ultima litora in vicinam translata. Puteolani eruerentur. Beroaldus cum seqq omnibus *eruebantur*. credo Tacitum scripsisse *viderentur*. invat etiam quod subilicetur: fuisse tamen etiam qui non riderent cum principe, sed dum ille rideret philosophos disputantes, severo vultu adsiderent, BMR et ed pr mox ore pro voce, quod recepi, et quia sequitur *spectari*, et quia alibi quoque *os et vultus* iunguntur, ut apud Virg. 9 251. EAW.

8. *contentione*] M^a *incentio*, Puteolani item. ed pr *intentid*; unde possis conicere *initio* vel *ab initio*: sed ultima syllaba excidit. intelligenda tamen praepositio *ab*, quam in hac formula omittere noster solet, ut infra c. 32. Beroaldus primus edidit *contentione*, ut est in G; quod omnes secuti sunt. mox [M^a *libidine eius*, B *libidini eius*,] veteres edd *Lividineius*. male. recte hic et 3 11 editur *Livineius*, ut e cognomine apparet. EAW. infra BM^a *Libidineius*.

6. *incessente*] lege *incessentes*. Lirs. [*dein* M^a. erat *deinde*.] mox edd pr, Puteolani ceteraque veteres cum BGMA *deportati*, sc. e spectaculo; et BM^a ed pr *ant perentum*, non *ac*, ut sequentes. EAW.

12. *relata*] sic scripsi e M^a et ed pr, ut etiam videbatur IGronovio, pro *delata*, quod est in omnibus aliis edd; intelligendumque de relatione, quam consules re causaeque cognita fecere. non iam res deferri ad senatum poterat, quod factum erat re nuntiata senatui et ultione petita: sed quam poenam statui vellet, quaesitum. similiter plerique codices ap. Liv. 21 6: *tunc delata res ex integro ad senatum*; sed ex ms Florentino et Cantabrigiansi recte Gronovii correxerant *relata*, atque ita edidit Drakenborchius. EAW.

17. *delectum militarem*] i. e. in delectu militari inique versatum esse, et vacationem militiae dedisse pro pecunia aut gratiae causa iis qui aetatem militarem haberent et stipendia facere deberent. EAW.

reum agebant Acilium Strabonem, praetoria potestate usum et missum disceptatorem a Claudio agrorum, quoniam regi Apioni quondam habites et populo Romano cum regno nobiliores proximis quisque possessor invaserant, distinaque licentia et iniuria quasi iure et aequae nitebantur. igitur ab iudicatis agris orta adversus indicem invidia; et senatus ignota sibi esse mandata Claudii et consulendum principem respondit. Nero probata Strabonis sententia, se nihilo minus subvenire sociis et usurpata concedere scripsit.

9 Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitii Afri et Marci Servilii, qui summis honoribus et multa eloquentia viguerant, ille oranda causas, Servilius diu foris, mox tradendis rebus Romanis celebris, et elegantia vitae; quam clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diversus.

8. regis Apionis B.M. lego regi Apioni. Rufus hac de re. Cyrenas cum ceteris civitatibus Libyae Pentapolis Ptolemaei antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo regis Apionis arbitrio cunctis asserenti. Item Eutropius 6 11: quo tempore Libya quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex eius fuerat, accessit, in qua inclutae civitates erant, Berenice Ptolemaei et Cyrenae. Appianus in extremo Mithridatico: τοῖς Πυρραίοις Κυρήνην Ἀντων βασιλεὺς τοῦ Λαυιδῶν γένους νόθος ἐκ διαδοχῆς ἀπέδωκεν. factum hoc a. u. 660, CCoelio LDomitio consulibus. sed ut moneam, in verbis Rufi vereror ut menda sit, licet occultior. quis ille Ptolemaeus antiquior? plerique omnes Aegyptii reges Ptolemaei, et parum proba aut recepta discrimina haec nota. analim rescribere Ptolemaei Apionis. nam hic sane rex Ptolemaeus fuit, sed cognomento Apion. Appianus Civil. 1 111: sequenti anno populus Romanus duabus provinciis ex testamentis regum est auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemaeo ex Lagidis, cui Apioni cognomentum fuit. Lips. regi Apioni bene probat Ryckius ex 11 35. Lipsius olim coniciebat antos pro habitos, sicque correxerat vir

doctus in ed Gryphii. sed illud molles. regi habites & c. possessor. ad 11 35, 18 84. Eut.

8. Nero probata] sic primus edidit Pichona, cum ante esset princeps, e vestigiis Ma ne probata, ut et habet G, nisi quod tamen addit princeps. Gronovius tamen malebat Nero rata. at in ed pr est ne improbata; quod verbum etiam exhibet A, nisi quod ille addit tunc princeps non. mihi venit in mentem nec improbata S. s. saepe Tacitus eventum rei tradit initio facto ab et. principis verbum e proximo intelligi potest. et nescio quomodo aptius huic loco videtur non improbata sententia quam probata, et multo magis rata. nam rata quidem sententia illa non fuit, cum nihil ex ea actum sit nec agri veteribus possessoribus ademti. omnino rata sententia dici pro, cum ratam sententiam esse iussisset, vix credo. Eut.

13. traiecerim, et quem elegantiam vitae clariorem effecit. Lips. elegantiam accipio in optimam partem, et prorsus ut de Pomponio Secundo § 8: at Pomponius multa morum elegantia et ingenio illustri. ille autem, ut par ingenio, ita morum diuersus, non Servilius est, sed Domitius, quam, inquit, elegantiam vitae Servilii effecit clariorem Do-

20 Notae quatuor: Cornelio Cosse consuli bis quinquennale

Indicium Romae institutum est ad morem Graeci certaminis, varia forma, ut cuncta ferme nova. quippe erant qui Gaseum quibque Pompeium innotatum a senatibus ferrent quod mor-

atius, ut par ingenio, ita morum diversa. sed ut dicitur Domitius, quod ut homines facerent, occasionem dedit. in contrariam Cicero ad fam. 12 9: *tu melius animo se- pienti fortique sis, ut tua modera- tio et gravitas aliorum infamet in- iuriam.* Quoniam. verissima haec, et omnes aliorum conjecturas inanes reddunt. sed tamen excidisse putamus propriam, quod post effectus necessario desideratur: *quam el- ioriorem effectus Afer.* nam ad hunc certe ista pertinent. Ean.

1. Nerone IV Corn. Coss. cess.] quorum mentio in lapide Romae (ap. Grat. p. 8 5) d. O. M. et genio venalis. P. Actius cerdo votum soluit Nerone Coss. Aug. IIII Coss. Let- tulo Coss. f. eos. Lips. aliam in- scriptionem vide apud Ryckium. Ean. quarto Ma.

[*quinquennale Indicium*] est hoc ipsum, quod noster 16 4 *lustrate certamen* appellat. quod longo inter- vallo post reduxit et firmavit Gordianus Iunior imperator, de quo apposite Victor: 27: *eoque anno lustrae certamine, quod Nero Ro- manam invexerat, aucto firmatoque in Petras profectus est.* exemplum au- tem, credo, Nero sumit a Neapo- litis, de quibus Strabo 5 p. 247: *πὺν δὲ πεντητηριαὸς ἑρὸς ἀγῶν συντελέσται παρ' αὐτοῖς, μουσικὸς τε καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέ- ρας, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐπιφανέσι- τῶν τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα.* nota quod ait *πὺν δὲ.* institutum enim id certamen eius aevi in honorem Augusti. Suetonius clare Aug. 98 et in Claud. 11. Herodes etiam In- duseo rex theatrum et certamen quinquennale condidit ad honorem gratiamque Augusti, uti Iosephus narrat 14 8. sunt et nummi Nero- niani, in quibus mensa cum corona et lebetis, inscripti certa. quinq. ann. co. sc. id est, certamen quin-

quennale Romae constituit. Lips. quidam exemplum sumserit a Indis quinquennialibus Actiacis, Suet. Aug. 98. sed forte etiam sponte institutum fuerat. vide de his Indis Ne- ronis Scalig. Emend. temp. p. 469, et ad 16 2. Ean. institutum M^o.

[*A. Pompeium innotatum*] perpetuum saae theatrum Pompeius con- didit primus a. u. 689. antea sa- hitudine erant, et comorum inno- quorumque disiecta. Tertall. de spe- ctac. 10: *saepē censores renascentis theatra destruebant, moribus con- sulentes, quorum scilicet periculum ingens de lascivia providebant. ita- que Pompeius Magnus solo theatro suo miser, cum illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, utrius- quendūque memoriae suae censorium animadversionem, Veneris aedem in- terponuit.* donec praecipitanti- bus moribus extruxerant ipal censores. Valerius 2 4 2: *theatra inchoata quidem sunt a Messallu et Cassio cradribus, ceterum auiore Scipione Nasone omnino apparatus opus co- rum subiectum hastae venire pla- cuit.* Appianus Civ. 1 28: *τῷ δ' αὐτῇ χρόνῳ Σκίππων ὑπατοὺς πα- ρεῖλε τοὺς δέμας, οὗ Λεύκιος Κλάσιος ἤρχτο, καὶ ἤδη πον τέ- λος ἐλάβανεν, ὡς καὶ τότε σιγά- στων ἀρξὸν ἐτέρων, ἢ οὐ χρησ- μον ὅλως Ἑλληνικαῖς πρὸς πειλάς Ρωμαίων ἐδίδεσκον.* omniaque in rem 8C. interpositam, quod legis mo- nito Tertullianus intellexit in Apo- logi 6: *quoniam illae leges abierunt quae theatra stuprandis moribus orientia statim destruebant?* Vellei locus addatur, qui corruptus vulgo, 1 15: *Cassius censor a Lupercali in Palatium versus theatrum facere instituit; cui in demolendo carnis civilis severitas et consul Caspio restitit.* scribe in emolendo et Scipio. Lips.

suram theatrū sedem posuisset. nam antea subitulis gradibus et scena in tempus structa ludas edī solitus; vel si volūtustiora repētās, stantem populum spectāvisse; ne si commīderet, theatro dies totos ignavia continuaret. spectantorum quidem antiquitas servaretur, quotiens praetores ederent; nulla cuiquam civium necessitate certandi. ceterum ab illis paulatim patrios mores funditus everti per actum lasciviamque ut quod usquam corrumpi et corrumpere queat, in arto visatur, degeneretque studiis externis inventus, gymnasia et otia et turpes amores exercendo; principe et senatu auctoribus, qui non modo licentiam vitiis permiserint, sed vim adhibeant; procures Romani specie orationum et carminum

1. *subitulis gradibus*] Anthon in prol. ad Lud. 7 Sup. 14: *aedificio olim scenam tabulatum dabat subito excitatum, nulla mole saxea.* Lirs.

3. *stantem pop. spect.*] Valerius l. c. ait: *SC cautum ne quis in urbe propiusve passus mille sudaellum possit sedensve ludos spectare delictet.* sessionem tamen adstruere Livius 1 35 et Dionysius videntur 3 68 sub Tarquinio rege: *locum divitis patribus equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. spectare furcis duodenos ab terra spectacula alta sustinentibus pedes.* sed tantum in Circo. Lirs.

Omnes hic *ne si* scribendum ceasent, cum vulgo sit in scriptis et editis *si*. solus Ryckius in textum recepit *ne*, et mox ante *spectaculorum* idem delēvit, auctore A, quem nos imitati sumus. nempe loco motum est *tō ne*, quod e sequente versu huc retrahendum erat. etiam I Gronovius secutus est, sed tacite, Ryckium, ne confiteretur aliquid boni esse in A, praesertim quod non esset in M^a. ERN.

5. *libri scripti praetor sederet.* facile et vere emendes praetores ederent. enimvero editionem ludorum magistratibus incubuisse, praesertim praetori, notam iis qui in vestibulo versantur antiquitatis. facit huic parti illa responsio: *nec proinde magistratus rem familia-*

rem exhausturos. Lirs. *sed ut praetor sederet*, et sic ceteros usque ad Rhenanum, qui edidit *quoties P. R. sederet.* Lipsius vero correxit. recepit Pichena. ERN.

6. *certandi*] secutus sum manuscriptos. vulgata scriptio tamen recta adeoque, *spectandi*. utrumque enim, factitatum sub his comœdis principibus, ut viri illustres et ad certandum cogerentur et ad spectandum. nec displiceat geminari *necessitate spectandi aut certandi.* Lirs. *certandi* edd omnes ante Rhenanum, qui edidit *spectandi*. quod secuti sunt omnes usque ad Lipsium. *certandi* etiam BG. ERN.

7. *libris meis abest tō everti;* et umbrarum recta. scribi etiam posset *et viti.* Lirs. *everti* edd omnes habent, nisi quod in pr corrupto antiq., ut in A. *emitti* posse coniebat etiam Marcella. Aspidasius vult valebat, quo saepius Tacitus utitur quam *everti*. ego abesse posse non credo: esse enim ante deberet *aboliri*, non *abolitus*. tum quid est *abolitus paulatim funditus?* immo, cum ante paulatim *aboliti* sint, nunc repente funditus everti per peregrinam lasciviam. ERN.

12. *specie orationum et carminum*] ad musicum certamen refert. Lirs. immo etiam ad oratorium. vide e. 21. ante *procures* colon scripturam, ut est etiam in ed. pr. ita diffus-

actas palliatur, quid superesse nisi ut corpora quoque nudent et caestus assument, easque pugnās pro militia et armis meditentur? an iustitiam angurii et decurias equitum egregiam indicandi munus expletores, si fractos sonos et dulcedinem vocum perite audissent? mores quoque dedecori adiectos, ne quod tempus pudori relinquatur, sed coetus promiscuus, quod perditissimus quisque per diem concupiverit, per tenebras audeat, pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina praetendebant. maiores quoque non abhorruisse spectaculorum oblectamenti pro fortuna quae

tas tollitur, quam fugit Acidalius, coque aut ut addi aut polli corrigi vult, pendet scilicet membrum a superiori ut. [pro quid M^a quis.] mox possis qualicere caestus erant, ut ex ultima praecedentis verbi nata sit syllaba prima in vulgato: est enim usitatus in tali ra amplex. sed etiam Agric. 3 *assumere fiduciam*; pro quo alii potius *ducere fiduciam*. Ean.

3. an iustitiam angurii] vitium, cui mendo impar ego. Lira. *fracti soni* non significant aliquid ad artem pertinens, sed id quod Beneca dicit *non virile*, cum in Hercule Furente canit v. 450: *ad non virilem tympani movi sonum*. *decubriae* autem equitum ut nihil respiciunt militarium munitorem, ita nec augurali ullas hic est locus disciplinae. tamen est etiam qui *sancti* aut *servile*: ait sese, abque cura verborum, quae Lipsius corruptas credat. hoc autem velle Tacitum vaticinari: ubi poethac inventum. hi severitatem iudicis et sanctissimam concordiam inter homines, quae mos modum ceterum et numerum munitorem? ad elici solis commodum putat ex infra scriptis, quae positis hic respondent; *non cuiquam iudici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis impartire*. ubi etiam sine cura, opinor, verborum, interpretatur iudicem nihil perdere gravitatis, interim hoc posteriore in loco quid est quod confirmes illam castimoniam sacerdotis? de solis iudicibus excusat, quia de so-

lis iudicibus nota erat invidia. desinamus nugari et audiamus solum Pichenam, qui corrigit an *institutos Augustanos et d. e. pauper legi an institutos Augustanos et decurias equitum*. sed non est necesse. nam *institutos Augustanos et decurias equitum* per *ly dia duoiv* dicitur de iisdem, prorsus ut 13 25 *iudicem licentiam et fautores histrionum, e. 46 pellice ancilla et assuetudine Actes*. num, inquit, adolescentulos secundi ordinis (qui conscripti sint cognomento Augustanorum, aliquando in decurias iudicum allegendi) paratius et religiosius causas audituros, si molliter et dulci carenti Caesari artificiose plaudere et docte atque ingeniose acclamare didicissent? nam hoc est *perite audire* (ut ap. Suet. 22: *solos scire quidre Graecos*), *plausibus personare formamque principis et vocem deum vocabulis appellare*, quemadmodum interpretatus ipse Tacitus c. 15. quod quia fiebat assidue, *dies et noctes*, ideo iustior haec invidia in tam male perdetes tempus, quod collocare deberent in sanctissimo iudicem officio discendo, cui destinabantur. Gron. Broterius locum sanari putat una copula transposita et *egr. i. m. iustitiam angurii intelligit auguratum*. Ean. *iustitia M^a*.

9. ac tamen] ed pr *attamen*. licentia illa uti cupiebant, sed sub honestioribus nominibus. Ean.

10. F oblectamenta, vere. Lira. add omnes ablativum habent. Ean.

tum erat, eoque a Tuscia acutos histriones, a Thuriis equorum certamina; et possessa Aethia. Asiique ludos curatius editos, nec quemquam Romae honesto loco ortum ad theatrales artes degeneravisse; ducentis iam annis a Lucii Mummi triumpho; qui primus id genus spectacula in urbe prae-buerit. sed et consultum parcimoniae, quod perpetua sedes theatro locata sit potius quam immenso sumptu singulos per annos consurgeret ac destrueretur. nec perinde magistratus

1. *Prostantibus pro Tuscia putat legendum Osci ex § 14. frustra. nam et Livius 7 2: ludiones ex Etruria acciti, ad istudinis ludos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant. atque etiam nomen Tuscam est, auctore eodem Livio ibidem: quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionicus inditum. nempe ludus ipse ab Osci est, ut noster tradit § 14. Livius l. c. histriones ex Etruria venire, cum ludus iam esset, ut clarum e Livio, ut magis excitarentur fibrentque incedi-diores. ERM.*

a *Thuriis equorum certamina*, atqui Livius 1 35 etiam equos a Tuscia derivat. *ludicrum fuit equi pugilisque, ex Etruria maxime acciti.* et cum equorum certamina antiquissima Romae sint, vix videntur ea petisse tam longinque. Magna Graecia certe et illa ora in qua Thuri, non tam pernota tunc Romanis, quae tamen frons mea a Tacito dissentientis? Thuri vicini Tarentinis, ab hisque eversi, ut Strabo narrat; quorum olim Sybaris, oppidum celebre deliciis, ab Augusto colonia illic deducta, Copiae. LRS. vir doctus in margine Gryphianae Tyrii; nescio unde, aut quare. ERM.

2. *curatius*] germana Cornelii vox, non *accuratius*, ex libris. LRS. sic et G et ed pr. Puteolanus dedit *accuratius*. ERM.

4. *cc*] et paulo pluribus, quoniam triumphavit de Achaëis et Corinthiis Mummius a. u. 608. LRS. ceterum *Mummi* M^a et ed pr,

non Mummi, ut est in edd ceteris usque ad Ryckium. ERM.

5. *id genus*] quod genus? gymnasticum? iustitiam, sed primus athletas dedisse legitur. in aedilitate Aemilius Scaurus, multis post annis. potes igitur capere ludos Graecos. nam antea noti tantum Osci et Latini. Cicero ad Marium 7 1: non enim puto te Graecos aut Graecos ludos desiderasse, praesertim cum Osci vel in senatu spectare possis, Graecos vero ita non ames ut nec ad villam tuam via Graeca ire soleas. hos triplices ludos Tranquillus in Italio intelligit 39: ludos regionatim urbe tota dedit, et quidem per omnium linguarum histriones. et Aug. 43: ludos fecit nonnullam vicatim ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones. LRS.

8. *consurgeret ac strueretur*] haud dubie elegantius et ad brevitatem aptius foret, si abesset ac *strueretur*, quod habet speciem glossae. nam *surgere* et *consurgere* eleganter dicuntur, quae *struuntur*, *aedificantur*. quorum ergo idem his dicitur, et suavis tropi explicatione exstinguitur? admiratores brevitas et elegantiae Cornelianae facile largientur delendum esse. sed tamen omnes scripti et editi habent; et Tacitum sibi in brevitas cura non satis constare semper, id quoque iam alibi monuimus. igitur *ἐπέως*. si Cicero aut Livius esset, non dubitarem esse institutum. magis tamen inclino in partem eam ut Tacito abindidem, propter frequentia glossematam, quibus eius libri interpolati sunt. v. ad 16 1. ERM. *destrueretur* probat Wytenbachius Bibl. Crit. 7 p. 96.

non familiarum exhaustos, aut populo efflagitandi Graeco certamina a magistratibus censam fero, cum ea sumptu res publica fungatur. oratorum ac votum victoriae incitamentum ingentis allaturas; nec cuiquam iudici grave aures studiis honestis et voluptatibus concessis impartire, laetitiae magis quam lasciviae dari paucas totius quinquennii noctes, quibus tanta luce ignium nihil illicitum occultari queat, sane pullo insigni dehonestamento id spectaculum transiit, ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditu quatuorquam steneae pantomimi certaminibus sacris prohibebantur. eloquentiae primas nemo tulit, sed victorem esse Caesarem pronuntiatum. Graeci amictus, quia per eos dies plerique incesserant, tum exoleverant.

2. certamina] certaminis vox ad gymnasium spectare potius videtur quam ad scenam. sed in scena ipsa certamen quoddam victoriae. LIPS.

4. nec cuiquam iudici grave] respondetur ad verba ex institutos Augustanos et decurias equitum egregium iudicandi munus explecturos. iudicium causarum forensium et certaminum orationumque bene coniungi. Cicero pro Arch. 10 aures poetis dedere dixit. ERN.

6. totius] ita scripserim, non potius. LIPS.

8. transiit M^a.

9. modica] immodica legendum videtur; quae videlicet excitari solebant pantomimorum certamina. supra l 77 et 18 26. GRON. sane verbum exarsere vehementius est quam pro ne modica quidem. at contra mihi immodica non videntur potius ne quidem. igitur vulgatum huic coniecturae praefero. si quid tamen testandum, malim ne solius quidem. ERN.

10. certamina sacra, sive ιερὸς ἀγῶνας, ὡν τὰ ἄλλα ἐν στείριον μόνῳ, definit Pollux 3 30. tale hoc Neapolitanum, quod et ιερὸς ἀγῶν a Strabone dicitur 5 p. 246. LIPS.

11. primas partes] a F abest par-

tes, recte. LIPS. item a M^a et ed pr. ERN.

12. Graeci amictus] libri leviter aberrant. nam F Graeciam iactam quo, V Graeciam iactus ita quod dixi aberrant. nam vera lectio haec: Graeci etiam amictus quis — incesserant, vel quos — ingesserant. Graecanicam scilicet hoc certamen fuit, et ideo amiciebantur plerique ad motum Graecum, palliati crepidatque. haesi olim, sed expedivit me plane Dio 60 6, de hoc ipso spectaculo, Neapoli: ἐπεὶ ἐν γὰρ τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἐστὶν. τὰ τε γὰρ ἅλλα Ἑλληνικῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνήγες οἱ διγῆτες, καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱματίον καὶ κρηπίδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφύρεα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλαμβάνει. et simile quod in Commodo tradit 72 17, quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere χλαμύδα ὀλοπόφυρον τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ στέφανον ἐκ τε ἰσίδων καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον. ex his facile intellego restituoque Suetonii locum Dom. 4: certabant etiam et prosa oratione Graece Latineque, ac praeter citharocedos chorocitharistae quoque et psilocitharistae. in stadio vero cursu etiam virginum certamini praecedit crepidatus purpureaque amictus toga Graecanica, capite gestans coranam auream. corrigo et distinguo et psilocitharister:

22 Inter quae et sidus cometes effulsit; de quo vixi opinio est tanquam mutationem regnis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quisnam deligeretur anquirebant. et omnium ore Rubellius Plautus celebrabatur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. ipse placita maiorum colebat, habitu severo, casta et secreta domo, quantoque meta occultior, tanto plus famae adeptus. ausit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulgaris. nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est,

in stadio vero cursu etiam virgines certamini praesedit etc. vera lectio, vera mens: certasse praetor citharodos etiam chorocitharistas, et in stadio, certamine cursus, etiam virgines. at certamini toti quinquenniali praesedissee Domitianum ritu Graeco, purpurea toga et corona ornatum. dixit enim togam vel malleum chlamydem, uti idem scriptor Neronis c. 25 redditum in urbem describens, habitu Graecanico: in veste purpurea distinctaque stellis aureis chlamyde, ubi veste gloriematum puto deleoque. item Dio supra, et Capitolinus in Pertinace 8: purpureasque chlamydes Graecanicas. Lir. scribo incesserant. quos, inquit, per eos dies toga posita gestatos plerique arguebant, iam vulgares tum erant, et sero reprehendebantur. Gron. BGM^a Graeci amictus, ut est in omnibus edd praeter pr, quae habet graeciam factus ut V. mox mas praetor G omnes et ed pr quo; unde Pichena colligebat legendum quemodo. id recepit Barnegegger: quos, quod edd omnes inde a Puteolano habent eatque in G, restituit IGronovius. in quo nihil impedit quo minus intelligas amictu, etsi pluralis praecedit; cuius formae exempla apud Graecos et Latinos sunt. sic mox c. 22, post stagna, in cui intelligi posse magno putabat IGronovius. Quotidianus malebat quis. sed quos melius, incesserant (al. incessuerant) int. conviciis. Gronovii incesserant defendam si in libris occurrat: corrigendo nulli obtrudam. ERN. mox exolverant B.

2. regis] Bentleius ad Lacum. I

529 corrigit regnis. sane admodum probabiliter. Broterius recepit in textum. ERN.

2. anquirebant] sic cum IGronovio correxi vulgatum inquirebant e M^a, adiuvante loco simili 13 6. ea verba et alibi confusa. secutus est Broterius. A. et ed pr perquirebant; quod certe malum quam inquirebant, quod est in omnibus edd reliqua. mox celebrabatur est a Pichena correctione, quae iam Mareto in mentem venerat, nam mas et edd superiores omnes celebratur. et IGronovius in M^a legit celebratus, idque recepit, praesens imperfecto saepe in Tacito substitutum esse iam vidimus. v. c. 16. ERN.

4. celebratur Ma.

3. interpretatio] intrâ. et actio Ma.

9. cui Sublaqueum nomen est] Philinus 8 12 (17): Anio lacus tres umositate nobiles, qui nomen dedere Sublacco (ita enim potius scribendum, quia a lacu) desert in Tiberim. addubito autem vox Tacito desit, legendumque villa, cui Sublaqueum nomen. certe Neronis villa Sublaccensis Frontino (2 de Aqueduct.) cognita. Aemilianus 2 16: Benedictus pater in loco qui Sublaccus dicitur, qui ab urbe Roma 40 millibus abest, effulsit. Philostratus (4 43 de vita Apollonii) ad hanc rem addit calicem Neronis, quem iam ori admovebat, fulmine excussum. Lir. suspicor a Tacito fuisse stagna (loco Sublaqueum nomen est) icine dapes, ut H. 4 26: nec ausi ad hostem pergere (loco Gelduba nomen est) castra ferre. sic et restituendum

ictae dapes mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat unde patema Plauto origo, hunc illam numine deum destinari credebant, fovebantque multi, quibus nova et ancipitia praecolere avida et plerumque fallax ambitio est. ergo permotus iis Nere composuit ad Plantum litteras, consuleret quieti urbis, seque prave diffamantibus subtraheret: esse illi per Asiam avitos agros, in quibus tanta et inturbida iuventa fruaretur. ita illuc cum coniuge Antistia et paucis familiarium concessit.

10 Idem diebus nimia luxus cupido infamiam et periculum Neroni tulit, quia fontem aquae Marciae ad urbem deductae nando inceaserat; videbaturque potus sacres et caerimoniam loci corpore loto polluisse. secutaque anceps validudo iram deum affirmavit.

apud Floram 8 8: prioresque Theonon sub ipsis Alpium radicibus assequutus (locum Aquas Sextias vocant) quo, fidem numinum! praefatio oppressit! Gron. Gronovii correctio probatur Ryckio, et est sane usitata ista ratio nostro, et Livio in primis. sed tamen nulla necessitas hic loquendi; et ut recte monet Gronovius, relativo noster non minus saepe utitur. ipse intelligit stagno, non male. immo cur non loco, quod non raro per ellipsin abest. vir doctus in ed Gryphii correxerat quis. de Simbrunius collibus v. ad 11 13. stagna sunt tres lacus Plinio memorati. G pro ictae habet iactae. Ean.

2. hunc] Groselotius Rhenanus et Grotius hinc corrigunt. quasi non alterum multo sit elegantius. Virgilius Aen. 4 675: hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas? Petronius 101: hic est Cyclops ille et archipirata, cui vecturam debemus. Gron. sic supra quem illum; ubi frustra tentabant ullum. mox praecolere nova et ancipitia est colere praeteritis tantis et praesentibus. Ean.

6. sibi et turbis] volebam sibi et urbi: sed notat in Ma legi quiet urbis; ex quo apposite Pichena quieti urbis. sed sic tamen prius illud deest sibi; nec ab eo a mea

coniectura. Lips. repugnat Pichena Lipsias, passus ἀνδραγαθῶν 11. neque enim rō sibi vel Nerois vel Taciti oratio necessario requirit, ut, si absit illud, manca vel vitiata debeat putari. posset id tenere locum, si constarent caetera. sibi et turbis tolerari nequit; et arguitur ab antiqua manu, ex qua corrector indoctior fabricavit vulgatum, cum faciendum haberet, quod Pichena tum consuleret urbi quam laxum! et consuleret quieti urbis tale, nihil ut posset expressius aut definitius. Gron. C et ed pr sibi e turbis. mox praeca. Ean. prava et BMa.

11. Marciae] vera lectio. frustra turbant libri, qui partim marginac, partim morgio referunt. Lips. hoc habet ed pr [, Ma margio]. sed inde a Puteolano vulgatum est in omnibus edd. in G a manu prima Marciae, a secunda Marsyae. mox Heinias ex A corrigebat incesterat. v. ad Vell. 2 73. sed hic narrat Tacitus modo quid fecerit; de polluta aqua statim sequitur. recte igitur et a Ryckio haec correctio relicta. Ean.

13. loto] imo loto. fontes et capita aquarum praeis sacra: in iisque natate nefas. Plinius ep. 8 8 de Clitumno: pons terminus sacri profanisque: in superiori parte na-

23 At Corbulo post deleta Artaxata utendum recenti ter-
 ræ ratus ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis metum
 hostium intenderet vel, si pepercisset, clementiæ famam
 adipisceretur, illuc pergit, non infenso exercitu, ne spem
 veniæ auferret, neque tamen remissa cura, gnarus facilem
 mutatu gentem, ut segnem ad pericula, ita infidam ad occa-
 siones, barbari, pro ingenio quisque, alii preces offerre,
 quidam deserere vicos et in avia digredi; ac fuere qui se
 spehuncis, et carissima secum, abderent, igitur dux Roma-
 10 nus diversis artibus, misericordia adversus supplices, celerita-
 te adversus profugos, immitis iis qui latebras insederant,
 ora et exitus specuum sarmentis virgultisque completos igni
 exurit. atque illum fines suos præegredientem incursavere
 Mardi, latrocinii exerciti contraque irrumpentem montibus
 15 defensi; quos Corbulo immissis Hiberis vastavit, hostilemque
 24 audaciam externo sanguine ultus est. ipse exercitusque ut
 nullis ex praelio damnis, ita per inopiam et labores fatisce-
 bant, carne pecudum propulsare famem adacti. ad hoc pe-

vigare tantum, infra etiam natare concessum. imo in quibusdam aquis navigare etiam vetitum. ib. ep. 20 de laen Vadimonis: nulla in hoc navis (sacer enim est) sed innatant insulae. Seneca ep. 41. de his caeremoniis: magnorum fluminum capita veneramus; subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet; caluntur aquarum calentium fontes, et stagna quaedam vel opacitas vel immersa altitudo sacrauit. Lips. toto etiam volebat Heinsius (ep. ad Graev. t. 4 coll. Barm. p. 424) valdeque probat Graevius (ibid. p. 426), recte. sic supra confusa tecti et lecti, c. 5. EAN.

2. occupanda] sic BG, ed pr, Rhenani et seqq omnes. at Puteolanus Beroaldus Alciatus occupandum, quod ipsum quoque rectam est nec inausitatum bonis scriptoribus. mox infidam ad occasiones est, si occasio opportuna deficiendi daretur, defecturam facile. EAN. paulo ante faciem m. M^a.

8. proprie di
 TACITUS.

di: sed quia non omnes eandem partes petiere, sed fuga illa etiam dispersi sunt, vulgatum ferocidum puto. EAN.

11. his M^a.

13. præteregredientem] BM^a præegredientem. ed pr progredientem, vitiose pro præegredientem; quod non spernendum cum IGronovio puto. sic prævehi pro prætervehi saepe, etiam apud nostrum, ut suo loco videbimus. et præegredi quoque sic Livio aliisque usurpatum, et adsertum a viris doctis. v. IFronovium et Drakenborchium ad Liv. 29 32. similiter haec verba in libris confunduntur apud eundem 35 36, ubi præegredi præfertur. recepit et Broterius. G habet quidem præteregredientem, sed ut litterae acter sint in litura. EAN.

18. carne pecudum propulsare] ut Tacitus, sic et Caesar B. G. 7 17: neque eo, ut complures dies milites frumento caruerint, et pecore e longinquioribus vicis adacto extremam sustinent. nouis carne

nuria aquae, fervida aestas, longinqua itinera sola duci patientia mitigabantur, eadem plura quam gregario milite tolerante. ventum dehinc in locos cultos, demessaque segetes, et ex duobus castellis, in quae confugerant Armeni, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obidione coguntur. unde in regionem Taurannitium transgressus improvisum periculum vitavit. nam haud procul tentorio eius non ignobilis barbarus cum telo repertus ordinem insidiarum seque auctorem et socios per tormenta edidit; 10 convictique et puniti sunt qui specie amicitiae dolum parabant. nec multo post legati Tigranocerta missi patere moenia afferunt, intentos populares ad iussa. simul hospitale donum, coronam auream, tradebant. accepitque cum honore; nec quicquam urbi detractum, quo promptius obsequium in- 25 tegri retinerent. at praesidium regium, quod ferox iuventus clauserat, non sine certamine expugnatum est: nam et pra-

frumento militi Romano extrema fames est. GRON.

hoc BMA: vulgo haec.

2. ed pr eodem plura gregario milite tolerant. unde suspicor Tacitum scripsisse eadem plura gregario milite tolerantis. nam si accurate perpendas, non eodem sed ipso latinitas postulat. tum ablativi prope nimis frequentes, quamquam tolerante ad patientia referri potest. EAM. eadem Ma, tolerant BMA.

5. captum] vox addita, auctore V. LIRS. nempe captum, quod etiam G et ed pr exhibent. EAM.

6. Taurannitium] sic cum IOro-nio rescripsimus, qui ita reperit in Ma. vereor tamen ne verum sit Taurannitium, quod est in ed pr, consentitque G. [id invenit Furia.] quod Beroaldum primum exhibuisse dicit idem Taurannitium, fallitur: secutus est Patroclanum, qui ita habet. Taurannitium esse a Lipsio dicit Ryckius: sed ita iam reperio in Gryphiana, operarum, ut opinor, vitio; nam aliqui Abmannum sequitur, qui de-

dit Taurannitium. EAM. Taurannitium B.

8. non ignobilis barbarus] cum Megistanum. estque ille ipse de quo Frontinus sic narrat 29: Domitius Corbulo cum Tigranocertum obsideret, in quemdam ex Megistanis, quos ceperat, animadvertit copaque eius ballista excussam intra munimenta hostium misit. id forte decidit in medium concilium, quod tum cum maxime habebant barbari. ad cuius conspectum velut exterriti consternati ad deditionem festinaverunt. LIRS.

15. praesidium accipe de castello, ut supra 3 21. id milites imposu, fortitudine freti, clauseram, cum contra Tigranocertis moenia peterent. frustra Muretus quo f. i. clausa erat, et non animadversa elegantia vulgati. pro regium BGM et ed pr legerat, A increat. forte latet hic nomen istius castelli. mox ABGM et edd veteres omnes ad irrumpentium; quod restituit Gronovius. recentiores copulam emiserant. Ryckius pro aggeris vult aggeribus sc. obsidentium. non displicet: aggeribus demum muro iniunctis et irrumpentibus hostibus cessare. EAM.

liam pro muris ausi erant, et pulsati intra munimenta aggeris demum et irrupentium armis cessere. quae facilius proveniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. miserantque Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, sattineri a se Vologesen pro pignore amicitiae ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphraten transgressi hostium custodiis circumvenirentur, dato praesidio ad littora maris rubri deduxit, unde vitatis Parthorum finibus patrias in se-
 26 des remeare. quia et Tiridaten per Medos extrema Ar-
 10 meniae intrantem, praemisso cum auxiliis Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire procul ac spem belli amittere subegit; quosque nobis aversos animis cognoverat, caedibus et incendiis perpopulatus, possessionem Armeniae usurpabat, cum advenit Tigranes a Nerone ad capessendum
 11 imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usque ad servilem patientiam demissus. nec consensu acceptus,

8. *distinebantur*] scribendum *detinebantur*. sic Livius 27 12: *Hannibalem acerrimo bello detineret*. apud Cic. Phil. 11 2 est quidem in rectoribus libris *distineri bello*: sed edd veteres omnes *detineri*. Ean.

7. valde equidem hic nunc haerere, olim et in primis editionibus transitum aut neglectum. ad quod mare rubrum Hyrcanos (de his sermo) deduxit? illud Aegyptium, quod vulgo sic appellant? ingens via sit, et nec sic in fines suos, nisi per Parthorum, intraret. an alterum illud magnum et Indicum? ita solent veteres, fateor: sed nec hic ei locus, aut omnis chorographia me fallit. sunt enim Hyrcani ad mare Caspium ipsum siti, procul ab omni Indico. et pone vel flexu magno haec: tamen Parthorum fines omnia illa maritima fere tangebant. Plinius 6 26 (29): *Persae rubrum mare semper accollere*; atque aliae sub Parthis gentes. considera et inspicies (oculorum res est): abeunt a patria millibus milium, et in distantissima ipsa veniunt quae vitabant. quod dicam non habeo... nisi si

scripsit Tacitus ad littora maris orientis nam Tacitum ut imperitiae accusum, durum improbumque sit; et mea ista lectio haud ab re sit, ex Armenia cum praesidio, brevi flexu, deductos ad mare iuxta quod habitabant. supra Euphratem igitur iverint, per montana et finitima Iberias ad suum mare. Lips. vide quae contra pro vulgata disputat Ryckius ad h. l. Ean.

11. *amittere*] hic quoque Acidalius tentat *omittere*. sed supra iam ei satisfactum. *amittere* est omittere, dimittere. Ean.

12. nobis ob regem aversos animi] lectio vulgata est a Puteolano. at Ma et ed pr ab rege animis. sed syllaba ge in Ma superscripta [ab eadem manu], ut ab re fuisse videatur. unde Gronovius coniecit *adhorre*. A alienos animis, G adversos animis. de confusione adversi. et aversi. infra dicetur. animis pro animi recepti. [Ma anisus.] mox a GO et aliis abest *delectus*, et commode sane abfuerit. Ean.

14. *usurpabat*] occupabat B.

durante apud quosdam favore Arsacidarum. at plerique superbiam Parthorum perosi, datum a Romanis regem habebant. additum et praesidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes duaeque equitum alae, quo facilius novum regnum tueretur. pars Armeniae, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere iussae sunt. Corbulo in Suriam abscessit, morte Ummidi legati vacuum ac sibi permissam.

27 Eodem anno ex illustribus Asiae urbibus Laodicea tremore terrae prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis epibus revaluit. at in Italia vetus oppidum Puteoli ius coloniae

1. *plerisque superbia* M^a.

3. et] sic BGMa et ed pr. vulgo *etiam*, a Puteolano usque ad Pichenam. post Freinsheimius bene, ut opinor, corrigit *alae*, quo [legebatur *alae. et quo*]. sic videbatur etiam Ryckio. at isti violentiae, ut vocat, valde adversatur IGronovius. quid ad tuendum regnum prosunt aliorum incrementa? G *tueretur*. Ean.

5. *fin. pars Nipolique*] latet in corruptione nomen alicuius regis. forte *Thrascypolique*, qui dynasta alibi in finitimis Armeniae locis. Lips. ego divinabam *Pharasmani Polemonique*. Iberus est Pharasmanes iamdudum per filium Rhadamistum insidiatus fratri Mithridatis regno, Armeniae; unde cum abstereretur a Romanis, partim ut horum gratiam mereretur, partim proprio metu filium interfecit, et ex eo adversus Tiridatem Corbuloni militavit. vide nostrum 12 44. item 13 37, ubi et mentio de Antiocho, quemadmodum saepius alibi. Polemo notissimus rex Ponti; Iosepho *Κιλίκης* Ant. 20 7; et apud nostrum H. 3 47 commemoratur, Aristobulus 13 7. Iosephus 20 8: *την μικρὰν Ἀρμενίαν προστάσαν Ἀριστοβούλος, Ἡρώδου τῆς Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐχειρίζεται*. Gron. felicem correctionem merito vocat Ryckius, quam et in textum recepit Broterius. BMa *pars Armeniae erant cuique*, ut et ed pr; A *per Armeniam erant cuique*. sequentia ibidem *pars*

manipulique. ed pr *pars manipuli*, [*pars nipulique* Ma.] vulgata est a Puteolano, quae tamen et in G astat, nisi quod mox *visae* pro *visae* habet. Ean.

7. *abscessit*] ita emendavit Lipsius. editi ante omnes *accessit*. Ean.

10. a deest Ma.

11. Puteoli, ais, adipiscantur ius coloniae? ego vero advocacionem peto, ut deliberem. nonne enim iam pridem id oppidum eo iure? liquet ex Livio 34 44 Velleioque 1 16, qui coloniam Puteolis deductam voluit a. u. 660 PScipione Africano et TiSempronio consulibus. sed et lapides testantur hodie (sp. Gron. p. 110 7, 115 9) *ab colonia deducta anno xc, et aedibus colon. Puteolanorum, et gentio colonias Puteolanorum*. an colonis eorumque posteris intermortuis colonia esse desiit? an tempore interiecto transiit ad municipale ius? Cicero certe aevo municipium fuit, non colonia. oratione pro MCoelio 2: *nam quod est obiectum, municipium adolescentem non esse probatum est, nemini unquam praesenti Puteolani maiorem honorem habuerant*. occidit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba e ms (ap. Goes. p. 139): *Puteoli colonia Augusta. Augustum deduxit. ex uno latere iter populi debetur ped xxx. ager eius in ingentibus veteranis et tribunis legionariis est assignatus. colonia ergo adhuc recenti aevo. recreat Apellus 16 13, qui ostendit aevo con-*

et cognomentum a Nerone apiscuntur. veterani Tarentum et Antium adscripti non tamen infrequentiae locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias in quibus stipendia expleverant; neque coniugiis suscipiendis neque aliendis liberis

mutari solere colonias in municipia, et contra. nisi tamen Cornelii verbis ea vis, ut velit universum oppidum incolaeque (plures autem inquilini eius loci ob commercia et mare) praeter eos qui restabant ex colonis Augustaeis, colonica iure donatos, et sane, duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, e Cicero clarum, pro Sulla 21, ubi dissidia etiam inter Pompeianos (iierant cives veteres) colonosque reconset. alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris haeret navis.

MDD. placet eruditissimo nostro Pighio truncam locum esse, ob causas quas in commentario dixi itaque supplet voce addita, *Puteoli novum ius coloniae*. (in Herc. Prodic. p. 357.) ipsum vide. nam nos sententia nostra non demovemur, quam in extrema nota posuimus, de toto oppido in coloniam ius nunc translato. Lips. probat hanc Lipsii sententiam Pagius Crit. ad a. C. 60, adnotans illo anno decemalia imperii proconsularis a Nerone celebrata: moris autem fuisse colonias deducere, novas urbes condere, aut veteribus nova hominum dare, per occasionem talium solennium. Ean. *adipiscuntur* vulgo.

2. et Antium abest a B. sed edd omnes habent, unde in aliis ms reperiri patet; et de colonia Antium missa tradit etiam Suetonius 9. porro, quod in provincias dilapsi sunt in quibus stipendia explebant, causa fuit, quod ibi multis noti essent et negotiari et similia facere suerant. Ean.

4. *neque coniugiis suscip.*] milites itaque olim sine uxore, ut apparet. nec ritu, sed lege id vetitum ait Dio 60 24: τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἔδύναντο ἔχειν τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γενησιγενῶν δικαιώματα ἔδωκε. resolvitur hoc ius f

videtur, si recte capie Herodianum 3 25. τοῖς στρατιώταις, inquit, πολλὰ συνέχωρσεν, ἀ μὴ πρότερον εἶχον καὶ διαφυλάττειν χρυσοῖς χρησασθαι ἐπέτρεψε, γυναῖξί τε συνοικεῖν. certa enim de coniugio legitimo capiendum videtur, quia contubernii militibus, opiaque, semper ius. a Innone arcebant eis, non a Vedere Romanae leges. scilicet Livius 43 3, qui quattuor milia hominum a senatu petiisse oppidum, ubi habitarent, ait; qui nam in Hispania ex militibus Romanis et mulieribus Hispanis, cum quibus nullum copuabili ius. imo peregrini milites, i. e. non cives, non amicas modo habuisse videntur, sed uxores, nisi me inducant frustra tabulae Vespasiani et Domitiani aevi, quibus inscriptum civitatem datam militibus e classe Ravennate et cohortis III Alpinorum, itemque conubium cum uxoribus, quas tunc habuissent cum est civitas eis data, aut quas postea duxissent. tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam aevi caelibes fuisse milites ostendit. aevum autem eius sub Severi. sit in Exhort. ad Castit. 12: sufficit solis maritorum domibus bene est pervierunt caelibum familiae, spadonum, militum, aut peregrinantium sine uxoribus? non enim et nos milites sumus? Severi ergo permittum aut ad praetorianos tantum pertinet; aut verba arte capienda, ut tantum permiserit συνοικεῖν γυναῖξί, cohabitare feminis, sub eodem tecto agere et contubernales habere, non legittimas uxores. sed non repugnat, inquit, toti huc sententiae Livius, qui diserte uxores militibus attribuit? ut ecce 21 41, in Scipionis exhortatione ad milites: unusquisque se non corpus suum, sed coniugem ac liberos armis protegere putat. et alibi. respondere, temporaneam tunc (belle

sueti ortas sine posteris domos relinquebant. non enim, ut olim, universae legiones deducebantur cum tribunis et centurionibus et sui cuiusque ordinis militibus, ut consensu et caritate rem publicam efficerent, sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis quam colonia.

- 28 Comititia praetorum arbitrio senatus haberi solita, quod
acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris, qui su-
10 pra numerum petebant, legioni praeficiendo. auxitque pa-
trum honorem statuendo ut, qui a privatis iudicibus ad se-
natum provocavissent, eiusdem pecuniae periculum facerent
cuius ñ qui imperatorem appellavere. nam antea vacuum
id solutumque poena fuerat. fine anni Vibius Secundus
15 eques Romanus accusantibus Mauris repetundarum damnatur
atque Italia exigitur, ne graviore poena afficeretur, Vibii
Crispi fratris opibus enisus.

Puulco secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, ut postea, devinctam. capiebantur mittebanturque milites non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. at perpetua et firma 25 annorum militia instituta, hoc quoque inductum de caelibatu. sane etiam iurisperiti hac causa causam solvendi matrimonij militiam numerant. L. 60: *bona gratia dissolvi matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam retineri non potest.* Lips. ceterum vinculum orationis ante neque desideratur: refertur enim ad veterani, at praecedens non subvenere. ERN.

2. ut olim, univ. leg.] exprimit deductionem veterem Hyginus (ap. Oes. p. 160): *multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, et ad laboriosam agriculturam re-
quiem primo tirocinij gradu pervenire. nam cum signis et aquila et primis ordinibus ac tribunis deducebantur.* Lips. mox sui corripbat Gronovius. plane sic BG et ed pr veteresque omnes, ut suis, quod hodie in edd est, ab errore opera-
rem natum putem. illud restitui,

quod elegantior latinitas postulat. ERN. nonne potius *sui quibusque?*

4. *remp. efficerent*] idem est quod Livius dicit, 1 8, *coalescere in populi unius corpus.* ERN.

11. *a priv. iud. ad sen. provoc.*] lucis causa rem appellatam a capite deduxi ad hoc Neronis aevum, in Excursu C. atque illius locum istis peto, ERN.

13. *enim is* Ma, cum *is* B.

14. *Vibius*] ed pr habet *Iulius*, ut et H. 4 43. sed H. 2 10 et 4 41 *Iubius*, quod est inversa prima syllaba *Vibius*. v. ad 12 16 extr. ERN. Ma *vivius*, B *nivius*.

16. *ac graviore poena*] an ergo in crimine repetundarum poena gravior quam relegatio? attente legas, quia ne relegatio quidem. olim sane exallium fuit et aestimatio, uti Asconius notat in Verrem Act. 1 13, et Cicero subiudicat non semel: sed secuta lex Iulia immutavit. ex ea poenam fuisse adfirmo amissionem ordialis et aestimationem, nihil ultra. id est, qui damnatus eo crimine esset, senata moveretur, et

29 **Caesonio Pacto Petronio Turpiliano consulibus gravissimae cladis in Britannia accepta; in qua neque Anlus Didius le-**

iudices acciperet ad aestimandam litem. docet Suetonius in Julio 43: *repetundarum convictos etiam ordinem senatorio movit. sed et hauriens ex Tacito infra 48. exin a Constantiano Oribasione, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini moveri sibi recipiaverat. is autem repetundarum lege damnatus 13. 89. et H. 1 77: redditus Cyprii Rufe, Petio Blaeso senatoris locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant. apertius ex Plinio ep. 2 11, ubi Marius Priscus accusantibus Afri sponte senatus abiit et iudices petiit, omnia defensione, scilicet quasi ea ratione satisfactum legi. et 4 9, cum Baebius Macer lege repetundarum teneri censuisset, mitigans Caepio salva dignitate iudices dandos proponit. id est, uti in sepato remaneret, facta saltem aestimatione. vide epistolas ipsas, et volens favoreis sententiae huic. ab hac re Suetonianis verbis lumen Oth. 2. tantum potentia, inquit, valuit ut damnatum repetundis consularem virum, priusquam plane restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in senatum ad agendas gratias introducere. motus enim ille quicumque senata erat: sed Otho quasi plane restitutum in senatum introduxit, haec ergo ordinaria poena: sed gravitas et plerumque extra ordinem in id crimen animadversum, pro delicti modo. atque ea Macri mens (leg. 7 ad leg. Iul. repet.): *hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur; et plerumque vel exilio vel etiam durius, prout admeruerint. quid enim, si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel interfecerint innocentem?* eademque ratione Plinius scripsit ep. 2 11: *excessisse Priscum immanitate et suavia crimina quibus dari iudices possent, cum ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam, pecunias accepisset. nec aliter capies, quod hic Vibius relegatus est: exilii etiam poenam meritis, nisi**

frater intercessisset, sicut et 3 68 CSilano proconsuli Asiae repetundarum damnato aqua atque igni interdictum, ob insignem scilicet aevitiam. Lips.

17. favore] quidam libri *opibus*. Lips. prima Pichenae editio *fratris opibus* e vestigiis *Ma fratribus*. concinit B6 *fratri sororibus*. atque etiam Lipsius testatur in quibusdam libris esse *opibus*. C laudat Broterius. in ed pr est *fratris*, sed vacuo spatio intersecto, ut aut lacuna in ms fuerit, aut extricare descriptor nil poterit. in ceteris add ante Pichenam est *fratris favore*, eodem sensu, sed haud dubie e coniectura Puteolani. Ern.

1. Freinshemius et Lipsius putant *Caesonium Pactum* esse eundem, qui 15 6 *Caesennius Pactus* dicitur. sed bene Ryckius ostendit diversos, ex inscriptionibus duabus apud Gruterum; quarum altera hunc *Caesonium* consulem exhibet cum *Petronio*, altera *LCaesennius Pactum* cum *PCalvisio Rusone*. Ern. pacto et petronio Ma.

2. *Avitus*] atqui ADidius eum vocavit 12 40, et Didium Gallum in Agricolae vita 14. ut ambigere possis num rescribendum *ADidius*, plura tamen cognomina habere potuit more sui saeculi. Lips. ego vero non dubitavi rescribere *ADidius*, ut volebat vir doctus in margine Gryphianae, inductus primum ed pr, in qua (ut in B) est *Aditus*, in quo satis perspicua vestigia verae lectionis; deinde ratione, quod si vel maxime duo cognomina Didio fuere, non credibile videtur Tacitum eundem hominem alio nunc quam supra nomine appellatum fuisse, veluti de alio homine loqueretur. G *Alutus*, [Ma *havius*.] recepit et Broterius, qui laudat Bimardi diss. de vita, rebus gestis et numis TDidii cos. et gente Didia p. 19. mox *Veranius* BGMA et ed pr. ceterae ante Pichenam *Veranius*. Ern.

gatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, et successer Ver-
 ranius modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bel-
 lum proferret, morte prohibitus est, magna, dum vixit, se-
 veritatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis mani-
 festus: quippe multa in Neronem adulatione addidit subie-
 cturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset.
 sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia
 militiae et rumore populi, qui neminem sine aemulo sinit,
 Corbulonis concertator, receptaeque Armeniae decus aequare
 domitis perduellibus cupiens. igitur Monam insulam, in cella
 validam et receptaculum perfugarum, aggredi parat, nave-
 que fabricatur plano alveo adversus breve litus et incertum.
 sic pedes: equites vado secuti, aut altiores inter undas ad-
 nantes equis tramisere. stabat pro littore diversa acies,
 densa armis virisque, intercurrentibus feminis, in modum
 Furiarum veste ferali, crinibus deiectis; facès praeferebant.

1. *nisi parta*] B *nisi ut parta*.

2. *silvas*] emendo *Siluras*. cum
 ea enim Britanniae gente tupe ma-
 xime bellum. consule Tacitum 12
 32. LIPS. recepit Pichena. ante
 edd omnes *silvas*. EAN.

4. glossematum est *to verbis*. et
 statim *subiecturum ei provinciam*
fuisse lego, capioque Britanniam
 ipsam, quae nondum perdomita.
 LIPS. [legebatur, cum BM^a, *pro-*
vincias.] Acidalius etiam *testamenti*
delet. hoc vero est vim facere.
suprema de morte dici scio, non de
 testamento, ego vulgatum sanum
 puto. in ultima testamenti parte
 ambitionem prodidit, ut innuit ver-
 bum *addidit*. sic apud Cic. Ep. 2
 13: *extrema pagella me pupugit*
chirographo tuo. ed pr *supremi*
test. verbis, quod eodem reddit, sed
 exquisitius est, pro *verbis* in *ex-*
trema testamento scriptis. EAN. B
 mox *timore populi*.

10. *Monam insulam*] credo, hunc
 locum esse quem aspexit Iornandes
 in Goth. 2: *in extrema Britanniae*
parte Memma, quam Cornelius An-
nalium scriptor narrat. corrigo
 enim *Mona*. LIPS. intelligenda *Mo-*
na ea quae magis versus austrum
 sita, hodie *Anglesey* dicitur, di-

versa a *Mona Caesaris* B. G. 3 13.
 mox *litus* abest ab ed pr et ab
 ABM^a; a suis libris afaisse dicit
 Lipsius in editione prima. etiam
 Broterius in quibusdam mss non
 reperit *delevitque*. volebantque de-
 leri Muretus et Acidalius. frustra.
brevis et incerta maris scio; simi-
 liter dici *breve et incertum* nec scio
 nec credo. in omnibus mss Taciti
 non raro verba integra omissa. EAN.

13. *vado*] videtur Tacitus scri-
 pisse *vada*. pergentes qua *vada*
ducebant. GRON. Ryckius defendit
vulgatum ex eo, quod Caesar B. G.
 1 6 *vado transire* dixit. at non
 quaeritur an latinum sit *vado* sequi,
 sed an hic locum habeat; quod non
 puto. deberet enim sequi *aut ad-*
nando equis. at nunc dicit equites
 transisse partim quaerendis vadis,
 partim dum adnatast equis. sed
 BM^a et ed pr habet *pedes*; quod
 cum Gronovio restitui mus. idem
 M^a *tramisere*, ut alibi. EAN.

16. *Furiarum, quae*] semper cre-
 didi, hic excidisse pronomen *quae*.
 id repertum iam in ed pr restitui-
 mus. recepit pariter Broterius, re-
 pertum et in CR. sed videatur esse
 alieno loco, ponendumque ante *in*
modum Furiarum, quod hoc maxi-

Bradaeque circum, preces aras sublatas ad taedium militibus
 fundentes, novitate aspectus perculere militem, ut quasi
 haerentibus membris immotibile corpus videretur praebere;
 dein cohortationibus ducis, et se ipsi stimulantes ne malig-
 31 bre et fanaticum agmen pavescerent, inferens signa sternunt-
 que obvios et igni suo involvunt. praesidia posthac impo-
 sitam victis, excisique lucis saevis superstitionibus sacri: nam
 cruore captivo adolere aras et hominum fibris consulere deos
 fas habebant. haec agenti Suetonio repentina defectio: pro-
 vinciae nuntiatur. rex Rhenorum Prasutagus, longa opulencia
 clarus, Caesarem heredem duasque filias scripserat, tali ob-
 sequio ratus regnumque et domum suam procul injuria fore,
 quod contra vertit, adeo ut regnum per centuriones, domus

me Furilis similes erant, quod faces
 gestabant. sed potest prius istud
 in modum Furiorum referri ad cur-
 sum. nam et Liv. 4 33 *fanaticum*
cursum habet. qui vulgatum ma-
 vult, punctum faciet post *femina*.
feralis vestis eadem est quae furia-
 lis, in morem Furiarum facta; si-
 milique sensu *feralem habitum* di-
 xit Florus 1 12 7, quamquam ibi
 de toto apparatu dixit. ceterum
feralem vestem aut de vittis capidum,
 quas in habitu furiali memorat Flo-
 rus: non enim credibile feminas
 illas, praesertim barbaras, sibi ve-
 stes fecisse quales a poetis tribun-
 tur Furiis; aut legam vittam e Floro
 l. c, ubi in furiali habitu vittae
 ponuntur. *Crines deieci* sunt fluen-
 tes, non collecti in nodum; neque
 nullo modo opus cum Acidalio cor-
 rigere *disiectis* vel *reiectis*. cete-
 rum prae oculis habuisse Tacitus
 videtur locum Livii 4 33. adde 7
 17. Ean. cf. Boettiger *Furiomaske*
 p. 47.

2. *perculere*] frustra vir doctus
 in ed Gryphii corrigit *perpulere*.
 terror hic est, qui percellit, stu-
 pefacit, non perpellit. et Livius
 l. c. in re simili *Romanos exterruit*.
militis e Ma edidit Pichenus, quod
 secuti Gronovii; Ryckius *militem*
 servavit. [*militem* in Ma esse per-
 hibet Furia.] ut hic porro *fanati-*
cum agmen, sic ab simili re Livius

1. c. *fanaticum cursum* dixit. de-
 nique *involvere flammis* etiam dixit
 Virg. 6. 2 308. Ean.

5. *sternuntque* Ma.

7. *victis*] rectius *viciis*. sic ap-
 pellant quae habebant pro capto gen-
 tis oppida. *vici* Marsorum 1 50.
 adde quae scripsimus Obs. 1 20.
 Gron. *viciis* edidit Rhenanus e B,
 quod omnes imitati sunt usque ad
 Pichenam, qui e Ma et ed Puteo-
 lani dedit *victis*, quod etiam G et
 edd pr, Beroaldi, Alciati habent.
 Gronovius pater *viciis* ediderat: filius
 et Ryckius *victis*; quod et nos ser-
 vavimus propter auctoritatem libro-
 rum, quibus quatuor alii apud Bro-
 terium accedunt. ceterum fere lo-
 cis imposita praesidia reperies. Ean.

8. *cruore captivo adolere aras*]
 de hac Britannis Gallis Germanis
 communi immanitate dicam ad li-
 bellum de moribus Germaniae. Lira.

10. *longa*] scribo *longe*, ut sit
 longe notum clarumque inisae pro-
 pter opes. Icenae autem in libris
 scriptis *Tigemi* sunt. Lira. etiam
 in ed pr. et ceteras usque ad
 Rhenanum et BG *Igeni*. porro ed
 pr *Phrasuragus*. *longa* bene de-
 fendunt Gruterus et Pichenus, pro
 diuturna, antiqua. sic 1 8 Augusto
longa potentia tribuitur. *longa de-*
cora infra c. 53. mox *que* e BGM^o
 et ed pr. Ean.

per servos valuit capta vastarentur. iam primam uxor eius Boudicea verberibus affecta et filiae stupro violatae sunt; praecipui quique locerum, quasi cunctam regionem muneri accipissent, arvis bonis exornantur, et propinqui regis inter 5 mancipia habebantur. qua contumelia, et metu graviorum, quando in formam provinciae cesserant, rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus et qui alii nondum servitio fracti assumunt libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio, quippe in coloniam Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captivos, servos appellando, forentibus impotentiam veteranorum militibus similitudine vitae et spe singulae licentiae. ad hoc templum divo Claudio constitutum quasi

2. Boudicia] Dionii Boudouira est. Tacito infra c. 37 Boudicea; in vita Agricola 16 Boudica scriptum. est illa quam perplexe Gildas legem dolosam appellat, quae rectores sibi relictos trucidavit. Lira. eius e Ma addidit Pichena. sic et ed pr, G et alii. in iisdem libris est post rebellionem; quod restituit Pichena. rebellionem est in duobus mss apud Broterium. habetur etiam in quibusdam mss apud Liv. 8 14. sed Livii aetate vox ea non usitata fuit, recteque repudiata est a Drakenborchio. his eo verbo usus est Valerius M. 7 3 9 extr. ERN. Boudicia BMa. infra c. 83 M^a boudicea, c. 37 boudicea.

3. ygenorum M^a, et

7. trinovantibus.

8. assuefacti] scripta veraque lectio facti. Lira. sic MR et ed pr. Cicero dicit factus ad aliquid. A fracti. Puteolanus dedit assuefacti, quod est et in BG et aliis tribus apud Broterium, et omnes secuti sunt usque ad Pichenam. sane factum ad aliquid esse refertur potius ad naturam et ingenium quam ad consuetudinem, ad quam hic refertur indicat rō nondum; nec posterioris generis exemplum memini me asperire. ipse Tacitus distinguit mox c. 66 factus natura et consuetudine exercitus. igitur veros non verum sit sucti, quo saepe noster

atur, ut supra c. 27, vel fracti. ERN.

13. hoc M^a: valgo haec. cf. 12 20 et 34, 15 4.

templum D Claudio] de eo Seneca in Menippea: parum est quod templum in Britannia habet, quod nunc (lego hunc) barbari colunt et ut deum orant. quod in Tacito est ara dominationis, libenter scripsimus ara, quasi id templum pignus et arrabo aeternae servitutis. quamquam et aras sane habuisse Claudium in Britannia fateor. poeta eius aevi ad ipsum: Oceanusque tuas ultra se respicit aras. qui finis mundo est, non erit imperio. nec tamen hic in Tacito templum ideo dixeris aram. Lira. immo arx, ut vult Freinshemius, quod merito receptum inde a Berneggero. v. Freinshemium ad h. 1, qui e Tacito satis illustrat. ara est perfingiam, ut ara sociorum apud Cic. Verr. 3 48 lex de repetundis; quod aliud. arx est munimentum, firmamentum, sedes, ἐπιτείχιον, unde fit impetus dominantiam. et forte respexit Tacitus ad locum Cic. in Pison. 5: templum illud fuit arx civium perditorum, castellum forensis introitus. similiter dixit idem aliquo loco in Verrinis. pro Ligario 7 simili sensu Africa dicitur arx provinciarum omnium. ERN.

arx aeternae dominationis aspicebatur: delectique, ~~audientes~~ specie religionis omnis fortunas effundebant. nec arduum videbatur excindere coloniam nullis munimentis saeptam; quod decibus nostris parum ~~previsum~~ erat, dum amoenitati
 32 prius quam usui consulitur, inter quae nulla palam causa delapsum Camuloduni simulacrum Victoriae se retro conversum, quasi cederet hostibus, et feminas in furem turbatae adesse exitum cavebant. externasque fremitus in curia eorum auditos; consoruisse ~~ululatus~~ theatrum, visamque
 10 speciem in aestuario Tamesae subversae coloniae; iam Oceanum cruento aspectu, dilabente aestu humanorum corporum effigies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad motum trahebant, sed quia procul Saetonius aberat, petivere a Cato Deiciano procuratore auxilium. ille haud amplius quam ducentos
 15 sine iustis armis misit; et inerat modica militum manus. tutela

1. *delectique sacerdotes*] legebantur enim pontifices flaminesque Claudio ex provincialibus ipsis; quibus in sacra victimasque eius divi multi faciendi sumptus. vide Arriani verba, quae adduxi l. 10. Lirs. *omnis* BM^a: vulgo *omnes*.

7. *Ieronovius feminas in furore* capit ita dictum ut *uiles in hasta*, et *turbatae ut turbata mens*, 4 22; repudiatque Faerni correctionem *in furor*, et A lectionem *in furore*. sufficiebat sane *in furore* i. e. per furem, dum vaticino furore correptae sunt. nam *feminas turbatae*, cum de vatibus sermo est, sunt profecto furentes, alienatae animis. sic *turbidus Orestes* apud Val. Fl. 7 147, Pythiaque *turbata* non uno loco. ab eius rei intellecta, Faerni non inelegans coniectura videbitur. ENN.

8. *externasque — theatrum*] prodigia eadem recenset Dio 62 1: *ἔκ τε τοῦ βουλευτηρίου θροῦς ὑπὸς βαρβαρικοῦς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' ὀλέωνος ἐξηκούστο*. Lirs.

9. *visamque speciem*] quam speciem? aliquid deest, aut latet. in Dione hoc editur, statim post illa dicta: *οὐχ αὖτε τινες ἐν τῷ Ταμέσῳ ποταμῷ ἐκπύοντες ἐκέρωντο*. ergo legebam *visamque aedem* spe-

ciam, sed enimvero Pichena in M^a esse assortit in *aestuario* tam *esse subversae coloniae*. itaque nihil verius quam quod sentit, *Tamesae* scribendum. nimirum species subversae coloniae, quae apparuerat, signum erat evitendae; et haec sunt istae Dionis aedes, sed subversae, dirutae, incensae. Lirs. cum M^a consentit plane ad pr. sed in ceteris paullo corruptius in *aestuum* *oc*. sed hinc apparet unde Puteolani lectio efficta, *notam esse subversae coloniae*, quod omnes deinde usque ad Pichenam secuti sunt; estque sic in BG. EBN.

10. *Oceanus cr. aspectu suo labente* — *relictas* M^a. idem

12. cum B *trahebantur*.

14. *procuratore*] *imperatore* B.

15. *tutela* (video enim non omnes capere ut oportebat) hic septum est et aliqua non magni operis munitione. sic Varro R. R. 1 14: *nunc de septis, quae tutandi causa fundi aut partis fiant*, dicam. eorum *tutelarum genera* quatuor. GRON. *frete* refertur ad *militum manus*; et latine sic dici potest; etsi nobis tum propter *vicium* *temporis* non satis placet, tum propter *sonum* non commodum. nam quersum hoc memoratur? de *millario* praesidio di-

durante apud quosdam favore Arsacidarum. at plerique superbiam Parthorum pereai, datum a Romanis regem malebant. additum et praesidium, mille legionarii, tres sociorum cohortes duaeque equitum alae, quo facilius novum regnum tueretur. pars Armeniae, ut cuique finitima, Pharasmani Polemonique et Aristobulo atque Antiocho parere iussae sunt. Corbulo in Suriam abscessit, morte Umidiū legati vacuam ac sibi permissam.

27 Eodem anno ex illustribus Asiae urbibus Laodicea tremore terrae prolapsa, nullo a nobis remedio, propriis opibus revaluit. at in Italia vetus oppidum Puteoli ius coloniae

1. *plerisque superbiam* M^a.

3. *et*] sic BGM^a et ed pr. vulgo *etiam*, a Puteolano usque ad Pichenam. post Freinshemius bene, ut opinor, corrigit *alae*, quo [legebatur *alae*. et quo]. sic videbatur etiam Ryckio. at isti violentiae, ut vocat, valde adversatur IGronovius. quid ad tuendum regnum prosunt aliorum incrementa? *G tuerentur*. ERN.

5. *fin. pars Nipolique*] latet in corruptione nomen alicuius regis. forte *Thrasycypelique*, qui dynasta alibi in finitimis Armeniae locis. LRS. ego divinabam *Pharasmani Polemonique*. Iberus est Pharasmanes iamdudum per filium Rhadamistum insidiatus fratris Mithridatis regno, Armeniae; unde cum abstergeretur a Romanis, partim ut horum gratiam mereretur, partim proprio metu filium interfecit, et ex eo adversus Tiridatem Corbuloni militavit. vide nostrum 12 44. item 13 37, ubi et mentio de Antiocho, quemadmodum saepius alibi. Polemo notissimus rex Ponti; Iosepho *Κιλικίας* Ant. 20 7; et apud nostrum H. 3 47 commemoratur, Aristobulus 13 7. Iosephus 20 8: *τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν προστάσαν Ἀριστοβούλου, Ἡρώδου τῆς Κιλικίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειροῦνται*. GNON. felicem correctionem merito vocat Ryckius; quam et in textum recepit Broterius. BMA *pars Armeniae cuius cuique*, ut et ed pr; A per *Armeniam* *cuius cuique*. sequentia ibidem *pars*

manipulique. ed pr *pars manipulique*, [*pars nipulique* M^a.] vulgata est a Puteolano, quae tamen et in G extat, nisi quod mox *etiam* pro *etiam* habet. ERN.

7. *abscessit*] ita emendavit Lipsius. editi ante omnes *accessit*. ERN.

10. *a* deest M^a.

11. Puteoli, aia, adipiscantur ius coloniae? ego vero advocacionem peto, ut deliberem. nonne enim iampridem id oppidum eo iure? liquet ex Livio 34 44 Velleique 1 15, qui coloniam Puteolis deductam voluit a. u. 660 PScipione Africano 11 TiSempronio consulibus. sed et lapides testantur hodie (sp. Grut. p. 110 7, 115 9) *ab colonia deducta anno xc, et aedilis colon. Puteolanorum*, et *genio coloniae Puteolanorum*. an colonis eorumque posteris intermortuis colonia eam desiit? an tempore interiecto transiit ad municipale ius? Ciceronis certe aeo municipium fuit, non colonia. oratione pro MCoelio 2: *nam quod est obiectum, municipibus adolescentem non esse probatum aia, nemini unquam praesenti Puteolani maiorem honorem habuerunt*. conculit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba e ms (sp. Goes. p. 139): *Puteoli colonia Augusta. Augustus deduxit. ex uno latere iter populo debetur ped. xxx. ager eius in ingentibus veteranis et tribus legionariis est assignatus. colonia ergo adhuc recentis aeo. recreat. Agellius 16 13, qui ostendit saepe com-*

et cognomentum a Nerone apisountur. veterani Tarentum et Antium adscripti non tamen infrequentiae locorum subvenere, dilapsis pluribus in provincias in quibus stipendia expleverant; neque coniugiis suscipiendis neque abendis liberis

natur: solvere colonias in municipia, et contra. nisi tamen Cornelii verbis ea vis, ut velit universum oppidum incolasque (plures autem inquilini eius loci ob commercia et mare) praeter eos qui restabant ex colonis Augusteis, colonica iure donatos. et sane, duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, e Cicero's clara, pro Sulla 24, ubi dissidia etiam inter Pompeianos (ii erant cives veteres) colonosque recenset. alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris haeret navis.

ADD. placet eruditissimo nostro Pighio truncum locum esse, ob causas quas in commentario dixi. itaque supplet voce addita, *Putoli novum ius coloniae*. (in Herc. Prodic. p. 357.) ipsum vide. nam nos sententia nostra non demoveatur, quam in extrema nota posuimus, de toto oppido in coloniae ius nunc translato. Lips. probat hanc Lipsii sententiam Pagius Crit. ad a. C. 60, adnotans illo anno decemalia imperii proconsularis a Nerone celebrata: moris autem fuisse colonias deducere, novas urbes condere, aut veteribus nova homina dare, per occasionem talium solennium. Ean. adipiscuntur vulgo.

2. et Antium abest a B. sed edd omnes habent, unde in aliis nas reperiri potest; et de colonia Antium missa tradit etiam Suetonius 9. porro, quod in provincias dilapsi sunt in quibus stipendia expleant, causa fuit, quod ibi multis noti essent et negotiari et similia facere siveissent. Ean.

4. neque coniugiis suscip.] milites itaque olim sine uxore, ut apparet. nec rñm, sed lege id vetitum ait Dio 60 24: τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναικας οὐκ ἐδύναντο ἐκ γὰρ τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. rosolvime hoc ins Severus imperator

videtur, si recte capie Herodianum 8 25. τοῖς στρατιώταις, ἰπκνιτ, πολλὰ συνέχωρησεν, ἃ μὴ πρότερον εἶχον. καὶ διατυκλῶς χροῦσσις χρήσασθαι ἐπέτρεψε, γυναικί τε συνοικεῖν. certe enim de coniugio legitimo capiendam videtur, quia contubernii militibus, opinor, semper ius. a Iunone arcebant ebi, non a Vedere Romanae leges. scis Livius 43 3, qui quattuor milia hominum a senatu petisse oppidum, ubi habitarent, ait; qui nam in Hispaniis ex militibus Romanis et mulieribus Hispanis, cum quibus nullum copuabili ius. imo peregrini milites, i. e. non cives, non amicas modo habuisse videntur, sed uxores, nisi me inducant frustra tabulae Vespasiani et Domitiani aevi, quibus insculptum civitatem datam militibus e classe Ravennate et cohortis III Alpinorum, itemque conubium cum uxoribus, quas tunc habuissent cum est civitas eis data, aut quas postea duxissent. tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam aevi caelibes fuisse milites ostendit. aevum autem eius sub Severi. sit in Exhort. ad Castit. 12: *soldates solis maritorum domibus bene est? perierunt caelibum familiae; spada-num, militum, aut peregrinantium sine uxoribus? non enim et nos milites sumus?* Severi ergo permissum aut ad praetorianos tantum pertinet; aut verba arte capienda, ut tantum permissum συνοικεῖν γυναικί, cohabitare feminis, sub eodem tecto agere et contubernales habere, non legitimas uxores. sed non repugnat, inquires, toti huc sententiae Livius, qui diserte uxores militibus attribuit? ut ecce 21 41, in Scipionis exhortatione ad milites: *unusquisque se non corpus suum, sed coniugem ac liberos armis protegere putet.* et alibi. spondeo, temporaneam tunc (belle

sueti eras sine posteris domos relinquebant. non enim, ut olim, universae legiones deducebantur cum tribunis et centurionibus et sui cuiusque ordinis militibus, ut consensu et caritate rem publicam efficerent, sed ignoti inter se, diversis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repente in unum collecti, numerus magis quam colonia.

- 28 Comititia praetorum arbitrio senatus haberi solita, quod
 10 acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris, qui su-
 pra numerum petebant, legioni praeficiendo. auxitque pa-
 trum honorem statuendo ut, qui a privatis iudiciis ad se-
 natum provocavissent, eiusdem pecuniae periculum facerent
 cuius si qui imperatorem appellavere, nam antea vacuum
 id solutumque poena fuerat. fine anni Vibius Secundus
 15 eques Romanus accusantibus Mauris repetundarum damnatur
 atque Italia exigitur, ne graviore poena afficeretur, Vibii
 Crispi fratris opibus enisus.

Pausan secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, ut postea, devinctam. capiebantur mittebanturque milites non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. at perpetua et firma 25 annorum militia instituta, hoc quoque inductum de caelibatu. sane etiam iuriconsulti hac causa causam solvendi matrimonii militiam numerant. L. 60: bona gratia dissolvi matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam retineri non potest. Lips. ceterum vinculum orationis ante neque desideratur: refertur enim ad veterani, ut praecedens non subvenire. ERM.

2. ut olim, univ. leg.] exprimit deductionem veterem Hyginus (ap. Goss. p. 160): multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, et ad laboriosam agriculturam requiem primo tirocinii gradu pervenire. nam cum signis et aquila et primis ordinibus ac tribunis deducebantur. Lips. mox sui corripbat Crotolius. plane sis BG et ed pr veteresque omnes, ut suis, quod hodie in edd est, ab errore operam natam putem. illud restitui,

quod elegantior latinitas postulat. ERM. nonne potius sui quibusque?

4. remp. efficerent] idem est quod Livius dicit, 1 8, coalescere in populi autius corpus. ERM.

11. a priv. iud. ad sen. provoc.] lach causa rem appellationum a capite deduxi ad hoc Neronis aevum, in Excursu C. atque illius lucem istis pete. ERM.

13. cuius is Ma, cum sis B.

14. Vibius] ed pr habet Iulius, ut et H. 4 43. sed H. 2 10 et 4 41 Iulius, quod est inversa prima syllaba Vibius. v. ad 12 16 extr. ERM. Ma vivius, B niviis.

16. ne graviore poena] an ergo in crimine repetundarum poena gravior quam relegatio? attente legas, quin ne relegatio quidem. olim sane exsilium fuit et aestimatio, uti Asconius notat in Verrem Act. 1 13, et Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Iulia immutavit. ex ea poenam fuisse adfirmo amissionem ordinis et aestimationem, nihil ultra. id est, qui damnavis eo crimine esset, senata moveretur, et

29 Caesonio Pacto Petronio Turpiliano consulibus gratias
clades in Britannia accepta; in qua neque Aulus Didius le-

indices acciperet ad aestimandam
litam. docet Suetonius in Iulio 43:
*reputandorum convictos etiam ordine
senatorio movit. sed et hauries ex
Tacito infra 48. ex a Cosutiano
Capitane, qui super senatorium or-
dinem precibus Tigellini socii sui
reciperaverat. is autem repetunda-
rum lege damnatus 13. 83. et H.
1. 77: redditus Cadio Ruffo, Peditio
Elaeso senatorius locus, qui repe-
tundarum criminibus sub Claudio aut
Neroce occiderant. apertius ex Pli-
nio ep. 2. 11, ubi Marius Priscus
aestimantibus Afrio sponte senatus
abijt et indices petiit, omnia de-
fensione, scilicet quasi ea ratione
satisfactum legi. et 4. 9, cum Bas-
cum Baebius Macer lege repetunda-
rum teneri censuisset, mitigans Cae-
pio salva dignitate indices dandos
proponit. id est, uti in senatu
romanageret, facta saltem aestimatio-
ne. vide epistolas ipsas, et volens
favere sententiae huic. ab hac re
Suetonianis verbis lumen Oth. 2.
tantum potentia, inquit, valuit ut
damnatum repetundis consularem vi-
rum, priusquam plane restitutionem
ei impetrasset, non dubitaret in se-
natum ad agendas gratias introdu-
cere. motus enim ille quicumque
senatus erat: sed Otho quasi plano
restitutum in senatum introduxit,
haec ergo ordinaria poepa: sed gra-
vius et plerumque extra ordinem in
id crimen animadversum, pro de-
licti modo. atque ea Macri mens
(leg. 7 ad leg. Iul. repet.): hodie
ex lege repetundarum extra ordi-
nem puniuntur; et plerumque vel
exilio vel etiam durius, prout ad-
miserint. quid enim, si ob hominem
nequandum pecuniam acceperint? vel
interfecerint innocentem? eademque
ratione Plinius scripsit ep. 2. 11:
excessisse Priscum immanitate et su-
perbia crimina quibus dari indices
poscent, cum ob innocentes condem-
nandos, interficiendos etiam, pecu-
nias acceperisset. nec aliter capies,
quod hic Vibius relegatus est: ex-
sillii etiam poenam meritis, nisi*

frater intercessisset, sicut et 3. 68
CSilano proconsuli Asiae repetun-
darum damnato aqua atque igni in-
terdictum, ob insignem scilicet sac-
viciam. Lirs.

17. favore] quidam libri *opibus*.
Lirs. primus Pichena edidit *frat-
ris opibus* e vestigiis M^a *frisorib-
us*. concinit B6 *fratri sororibus*.
atque etiam Lipsius testatur de qu-
busdam libris esse *opibus*. C lau-
dat Broterius. in ed pr est *fratris*,
sed vacuo spatio interfecto, ut aut
lacuna in ms fuerit, aut extricare
descriptor nil poterit. in ceteris
edd ante Pichenam est *fratris fa-
vore*, eodem sensu, sed hand dubie
e conjectura Puteolani. Ern.

1. Freinshemius et Lipsius putant
Caesonium Pactum esse eundem, qui
15. 6 *Caesennius Pactus* dicitur. sed
bene Ryckius ostendit diversos, ex
inscriptionibus duabus apud Grute-
rum; quarum altera hunc *Caesoni-
um* consulem exhibet cum *Petronio*,
altera *LCaesennium Pactum* cum
PCalvisio Rusone. Ern. pacto et
petronio M^a.

2. *Avitus*] atqui ADidium eum
vocavit 12. 40, et Didium Gallum
in Agricolaе vita 14. ut ambigere
possis num rescribendum *ADidius*,
plura tamen cognomina habere po-
tuit more sui saeculi. Lirs. ego
vero non dubitavi rescribere *ADi-
dus*, ut volebat vir doctus in mar-
gine Gryphianae, inductus primum
ed pr, in qua (ut in B) est *Adi-
tus*, in quo satis perspicua vestigia
verae lectionis; deinde ratione, quod
ai vel maxime duo cognomina Di-
dio fuere, non credibile videtur
Tacitum eundem hominem alio nunc
quam supra nomine appellatum
fuisse, veluti de alio homine loque-
retur. G *Alutus*, [Mª *Avitus*.] re-
cepit et Broterius, qui laudat Bi-
mardi diis. de vita, rebus gestis et
numis TDidii cos. et gente Didia
p. 19. mox *Veranius* BGM^a et ed
pr. ceterae ante Pichenam *Verani-
us*. Ern.

gatus, ut memoravi, nisi parta retinuerat, et successor Ver-
 rianus modicis excursibus Siluras populatus, quin ultra bel-
 lum proferret, morte prohibitus est, magna, dum vixit, se-
 veritatis fama, supremis testamenti verbis ambitionis mani-
 festus: quippe multa in Neronem adulatione addidit subie-
 cturum ei provinciam fuisse, si biennio proximo vixisset.
 sed tum Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia
 militias et rumore populi, qui neminem sine aemulo sinit,
 Corbulonis concertator, receptaeque Armeniae decus aequare
 10 donatis perduellibus cupiens. igitur Mona insulam, incolis
 validam et receptaculum perfugarum, aggredi parat, nave-
 que fabricatur plano alveo adversus breve litus et incertum.
 sic pedes: equites vado secuti, aut altiores inter undas ad-
 30 nantes equis tramisere. stabat pro littore diversa acies,
 15 densa armis virisque, intercurstantibus feminis, in modum
 Furiarum veste ferali, crinibus deiectis; faces praeferebant.

1. *nisi parta*] B *nisi ut parta*.

2. *silvas*] emendo *Siluras*. cum
 ea enim Britanniae gente tunc ma-
 xime bellum. consule Tacitum 12
 32. LIPS. recepit Pichena. ante
 edd omnes *silvas*. EAN.

4. glossematum est *ro verbis*. et
 statim *subiecturum ei provinciam*
fuisse lego, capioque Britanniam
 ipsam, quae nondum perdomita.
 LIPS. [legebatur, cum BM^a, *pro-*
vincias.] Acidalius etiam *testamenti*
delet. hoc vero est vim facere.
suprema de morte dici scio, non de
 testamento, ego vulgatum sanum
 puto. in ultima testamenti parte
 ambitionem prodidit, ut innuit ver-
 bum *addidit*. sic apud Cic. Ep. 2
 13: *extrema pagella me pupugit*
chiographo tuo. ed pr *supremi*
test. verbis, quod eodem reddit, sed
 exquisitus est, *pro verbis in ex-*
trema testamento scriptis. EAN. B
 mox *timore populi*.

10. *Mona insulam*] credo, hunc
 locum esse quem aspexit Iornandes
 in Goth. 2: *in extrema Britanniae*
parte Memma, quam Cornelius An-
nalium scriptor narrat. corrigo
 enim *Mona*. LIPS. intelligenda *Mo-*
na ea quae magis versus austrum
 sita, hodie *Anglesey* dicitur, di-

versa a Mona Caesaris B. G. 3 13.
 mox *litus* abest ab ed pr et ab
 ABM^a; a suis libris afuisse dicit
 Lipsius in editione prima. etiam
 Broterius in quibusdam mss non
 reperit delevitque. volebantque de-
 leri Muretus et Acidalius. frustra.
brevis et incerta maris scio; simi-
 liter dici *breve et incertum* nec scio
 nec credo. in omnibus mss Taciti
 non raro verba integra omissa. EAN.

13. *vado*] videtur Tacitus scri-
 pisse *vada*. pergentes qua *vada*
ducebant. Gron. Ryckius defendit
 vulgatum ex eo, quod Caesar B. G.
 1 6 *vado transire* dixit. at non
 quaeritur an latinum sit *vado* sequi,
 sed an hic locum habeat; quod non
 puto. deberet enim sequi *aut ad-*
nando equis. at nunc dicit equites
 transisse partim quaerendis vadis,
 partim dum adnatare equis. sed
 BM^a et ed pr habet *pedes*; quod
 cum IGronovio restituimus. idem
 M^a *tramisere*, ut alibi. EAN.

16. *Furiarum, quae*] semper cre-
 didi, hic excidisse pronomen *quae*.
 id repertum iam in ed pr restitui-
 mus. recepit pariter Broterius, re-
 pectum et in CR. sed videatur esse
 alieno loco, ponendumque ante *in*
modum Furiarum, quod hoc maxi-

Druidaeque circum, preces aras sublatas ad caedem manibus fundentes, novitate aspectus perculere militem, ut quasi haerentibus membris immobili corpus valueribus praebere. dein cohortationibus ducis, et se ipsi stimulantibus ne malis bre et fanaticum agmen pavescerent, inferunt signa sternuntque obesos et igni suo involvunt. praesidium posthac impeditum victimis, excisique huc saevis superstitionibus sacri: nam cruore captivo adolere aras et hominum fibrin consulere deos fas habebant. haec agenti Suetonio repentina defectio pre-
 31 vinciae nuntiatur. rex Renortus Prasutagus, longa opulentia clarus, Caesarem heredem duasque filias scripserat, tali obsequio ratus regnumque et domum suam procul infuria fore, quod contra vertit, adeo ut regnum per centuriones, domus

me Furis similes erant, quod faces gestabant. sed potest prius istud in modum Furiarum referri ad cursum. nam et Liv. 4 33 *fanaticum cursum* habet. qui vulgatum mauli, punctum faciet post *femina*. *feralis vestis* eadem est quae *furialis*, in morem Furiarum facta; similique sensu *feralem habitum* dixit Florus 1 12 7, quamquam ibi de toto apparatu dixit. ceterum *feralem vestem* aut de *vittis* capiam, quas in habitu furiali memorat Florus: non enim credibile feminas illas, praesertim barbaras, sibi vestes fecisse quales a poetis tribuuntur Furiis; aut legam *vitta* e Floro l. c, ubi in furiali habitu vittae ponuntur. *Crines deiecti* sunt fluentes, non collecti in nodum; neque ullo modo opus cum Acidalio corrigere *disiectis* vel *reiectis*. ceterum prae oculis habuisse Tacitus videtur locum Livii 4 33. adde 7 17. Ean. cf. Boettiger *Furienmaske* p. 47.

2. *perculere*] frustra vir doctus in ed Gryphii corrigit *perpulere*. terror hic est, qui percellit, stupescit, non perpellit. et Livius l. c. in re simili *Romanos exterruit milites* e Ma edidit Pichena, quod secuti Gronovii: Ryckius *militem* servavit. [*militem* in Ma esse perhibet Faria.] ut hic porro *fanaticum agmen*, sic ab simili re Livius

1. c. *fanaticum cursum* dixit. denique *involvere flammis* etiam dixit Virg. G. 2 308. Ean.

5. *strennuumque* Ma.

7. *victis*] rectius *viciis*. sic appellat quae habebant pro capto gentis oppida. *vici* Marsorum 1 50. adde quae scripsimus Obs. 1 20. Gron. *viciis* edidit Rhenanus e B, quod omnes imitati sunt usque ad Richenam, qui e Ma et ed Puteolani dedit *victis*, quod etiam G et edd pr, Beroaldi, Alciati habent, Gronovius pater *viciis* ediderat: filius et Ryckius *victis*; quod et nos servavimus propter auctoritatem librorum, quibus quatuor alii apud Broterium accedunt. ceterum fere locis imposita praesidia reperies. Ean.

8. *cruore captivo adolere aras*] de hac Britannis Gallis Germanis communi immanitate dicam ad libellum de moribus Germaniae. Lips.

10. *longu*] scribo *longe*, ut sit longe notum clarumque fuisse propter opes. Icenii autem in libris scriptis *Tigemi* sunt. Lips. etiam in ed pr. at ceterae usque ad Rhesanum et BG *Igeni*. porro ed pr *Phrasuragus*. *longa* bene defendunt Gruterus et Pichena, pro diuturna, antiqua. sic 1 8 *Augusto longa potentia* tribuitur. *longa decora* infra c. 53. mox quae e BGM et ed pr. Ean.

per servos valde capta vastarunt. iam primam axer eius Bondicea verberibus affecta et filiae stupre violatae sunt: praecipui quique locerum, quasi cunctam regionem muneri accipissent, avitis bonis exornantur, et propinqui regis inter mancipia habebantur, quae contumelia, et metu graviorum, quando in formam provinciae cesserant, rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinobantibus et qui alii nondum servitio fracti resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio; quippe in eponiam Camulodunum recens deducti pellebant domibus, exturbabant agris, captivos, servos appellando, foveantibus impotentiam veteranorum: militibus similitudine vitae et spe eiusdem licentiae. ad hoc templum divo Claudio constitutum quasi

2. *Boudicea*] Dionii Bourdovix, ut Tacito infra c. 37 *Boudicea*; in vita Agricolae 16 *Voadicea* scriptum. est illa quam perplexe Gildas *legem dolosam* appellat, quae rectores sibi relictos trucidavit. Lips. eius e M^a addidit Pichena. sic et ed pr. O et alii. in iisdem libris est post *rebellionem*; quod restituit Pichena. *rebellionem* est in duobus mss apud Broterium. habetur etiam in quibusdam mss apud Liv. 8 14. sed Livii aetate vox ea non usitata fuit, recteque repudiata est a Drakenborchio. hic eo verbo usus est Valerius M. 7 3 9 extr. ERN. *Boudicea* BM^a. infra c. 35 M^a *boudicea*, c. 37 *boudicea*.

3. *ingenorum* M^a, et

7. *trinobantibus*.

8. *assuefacti*] scripta veraque locutio *facti*. Lips. sic MR et ed pr. Cicero dicit *factus ad aliquid*. A *fracti*. Puteolanus dedit *assuefacti*, quod est et in BG et aliis tribus apud Broterium, et omnes secuti sunt usque ad Pichenam. sane *factum ad aliquid esse* refertur potius ad naturam et ingenium quam ad consuetudinem, ad quam hic refertur indicat *non dum*; nec posterioris generis exemplum memini me reperire. ipse Tacitus distinguit mox c. 66 *factus natura et consuetudine exercitus*. igitur vereor ne verum sit *sueti*, quo saepe noster

ulitur, ut supra c. 27, vel *fracti*. ERN.

13. *hoc M^a*: vulgo *haec*. cf. 12 20 et 34, 15 4.

templum D Claudio] de eo Seneca in Menippea: *parum est quod templum in Britannia habet, quod nunc (lego hunc) barbari colunt et ut deum orant*. quod in Tacito est *ara dominationis*, libenter scripserim *arx*, quasi id templum pignus et arrabo aeternae servitutis. quamquam et aras sane habuisse Claudiam in Britannia fateor. poeta eius aevi ad ipsam: *Occanusque tuas ultra se respicit aras. qui finis mundo est, non erit imperio*. nec tamen hic in Tacito templum ideo dixeris *aram*. Lips. immo *arx*, ut vult Freinshemius, quod merito receptum inde a Berneggero. v. Freinshemium ad h. 1, qui e Tacito satis illustrat. *ars* est perfringam, ut *ars sociorum* apud Cic. Verr. 3 48 lex de repetundis; quod aliopum. *arx* est manimentum, firmamentum, sedes, *ἐπιτελισμα*, unde fit impetus dominantium. Et forte respexit Tacitus ad locum Cic. in Pison. 5: *templum illud fuit arx civium perditorum, castellum forensis Introitus*. similiter dixit idem aliquo loco in Verrinis. pro Ligario 7 simili sensu Africa dicitur *arx provinciarum omnium*. ERN.

arx aeternae dominationis aspiciebatur: delectique, ~~advidetum~~
 specie religionis omnis fortunas effundebant. nec arduum
 videbatur excindere coloniam nullis munimentis saeptam;
 quod ducibus nostris parum provisum erat, dum amoenitati
 32 prius quam usui consulitur. inter quae nulla palam causa
 delapsum Camuloduni simulacrum Victoriae ac retro conver-
 sum, quasi cederet hostibus. et feminae in furem turbat-
 ae adesse exitum caneant. externasque fremitus in curia
 eorum auditos; consonuisse adulteribus theatrum, visamque
 10 speciem in aestuario Tamesae subversae coloniae; iam Ocea-
 num cruento aspectu, dilabente aestu humanorum corporum ef-
 figies relictas, ut Britanni ad spem, ita veterani ad metum tra-
 hebant. sed quia precul Suetonius aberat, petivere a Gato De-
 ciano procuratore auxilium. ille haud amplius quam ducentos
 15 sine iustis armis misit; et inerat modica militum manus. tutela

1. *dilectique sacerdotes*] legeban-
 tur enim pontifices flaminesque Clau-
 dio ex provincialibus ipsis; quibus
 in sacra victimasque eius divi macti
 faciendi sumptus. vide Arriani ver-
 ba, quae adduxi l 10. Lirs. *omnis*
 BM^a: vulgo *omnes*.

7. *IOronovius feminas in furem*
capit ita dixit ut miles in hasta,
et turbatae ut turbata mente, l
22; repudiatque Faerni correptionem
in furem, et A lectionem
furore. sufficiebat sane in furem
 l. e. per furem, dum vaticino fu-
 rore correptae sunt, nam *feminae*
turbatae, cum de vatibus sermo est,
 sunt profecto furentes, alienatae
 animis. sic *turbidus Orestes* apud
 Val. Fl. 7 147, Pythiaque *turbata*
 non uno loco. ab eius rei intella-
 cta, Faerni non inelegans coniecta-
 ra videbitur. ERN.

8. *externasque — theatrum*] pro-
 digia eadem recenset Dio 62 1:
Ex τε τοῦ βουλευτηρίου θρούς νυ-
κτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλως,
καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ'
ὀμωγῆς ἐξηκούστω. LIRS.

9. *visamque speciem*] quam spe-
 ciem? aliquid deest, aut latet. in
 Dione hoc editur, statim post illa
 dicta: *οἰκίαι τε τινες ἐν τῷ Τα-*
μέσῳ ποταμῷ ἔφρυδοι ἐωρῶντο.
 ergo legebam *visamque aedium spe-*

ciam. sed enimvero Pichena in M^a
esse asserit in aestuario tam esse
subversae coloniae. itaque nihil ve-
 rius quam quod sentit, *Tamesae*
scribendum. nimirum species sub-
 versae coloniae, quae apparuerat,
 signum erat evertendae; et haec sunt
 istae Dionis aedes, sed subversae,
 dirutae, incensae. LIRS. cum M^a
 consentit plane ed pr. sed in ceteris
 paullo corruptius in *aestuumoo-*
tum cor. sed hinc apparet unde
 Puteolani lectio efficta, *notam esse*
subversae coloniae, quod omnes de-
 inde usque ad Pichenam secuti
 sunt; estque sic in BG. ERN.

10. *Oceanus cr. aspectu sic la-*
bente — relictas M^a. idem

12. cum B *trahebantur.*

14. *procuratore*] imperatore B.

15. *tutela* (video enim non omnes
 capere ut oportebat) hic septum est
 et aliqua non magni operis munia.
 sic Varro R. R. 1 14: *nunc de op-*
ptis, quae tutandi causa frundi aut
partis fiant, dicam. earum tutela-
rum genera quatuor. GRON. *freti*
refertur ad militum manus; et la-
 tine sic dici potest; etsi nobis tum
 propter violam templi non satis
 placet, tum propter sensum non com-
 modum. nam quersum hoc memo-
 ratur? de ordinario praesidio di-

templi freti, et impediensibus qui occulte rebellionis consilii consilia turbabant, neque fossam aut vallam praeduxerunt, neque motis sensibus et feminis inventus sola restitit: quasi media pace inequali multitudine barbarorum circumveniantur. et cetera quidem impetu direpta aut incensa sunt: templum, in quo se milites conglobaverat, biduo obcassum expugnatumque. et victor Britannus Petilio Ceriali legato legionis nonae in subsidium adventanti obvius fudit legionem, et quod possum, interfecit: Cerialis cum
 10 equitibus evasit in castra et munimentis defensus est. qua clade et odiis provinciae, quam avaritia in bellum egerat,
 33 trepidus procurator Catus in Galliam transit: at Suetonius mira constantia medios inter hostes Londinium petrexit, cognomento quidem coloniae non insignis, sed copia negotia-

citur, non de novo, quod sine ipsis armis venerat, et non dixisset opinor *tutela*: nam nemo sic; sed aliter etc. *tutela templi* intelligo praesidium templi, quale fuit in Hierosolymitano et aliis. in *freti* forte aliquid latet, quod nondum assequor. coniciebam *spreti* scilicet Britannis; sed non satisfacit. forte spurium est verbum: nam commodè absit. ERN.

1. et imped.] ter initium fieri ab et sane non admodum elegans: sed negligam tamen. verum primum et mihi suspectum est; et diligentius contextum inspicienti spero apparituum at vel sed desiderari. sed ne sic quidem satis apte cohaerens reliqua oratio. itaque Acidalius ante quasi inserebat *ita*. Ryckius auctore Freinshemio sic interpunxit, *manus. tutela t. freti et imp.* non repugnem. sed tamen facile intelligitur deesse sed aut aliud verbum, quod cum superioribus aliquo modo coniungat. ed pr pro *impedientibus* habet *inobedientibus*, item OR. ERN.

occulti] sic e M^a, cui G consentit, pro vulgate *occultae* edidit Pichena. sane rebellie non occulta erat, sed consilii. idem est in ed pr. sed quia meis auribus durum est qui *occulti consilii* (nec Tacitum sic scripsisse credo), corrigas non male *occulte*. at,

que ita fuisse videtur in libris e quibus *occultae* editum est, cum editor e pro *ae* scriptum putaret, ut saepe est in scriptis et olim editis. [est *occulte* in B.] multo tamen melius patem et Tacito dignius *occultis rebellionis*, debete constati, quod e verbi sequentis initio glossave nasci potuit. sic 6 38 *occultis consilii*. post *neque motis* intellige et *non motis*. Faernus corrigebat *amotis*, quod est verbum proprium in hac re; Fleissius *submotis*, *remotis*. sed etiam infra *mouetur* pro *amouetur* c. 60. ERN.

3. et] aut B.

7. britannus M^a.

Pactio] scribe Petilio. ita enim statim dicitur; estque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administravit. LIPS. recepit recte Pichena. ed pr cum B M^a habet Petio. post medias, quod Rhomanus e B dedit, etiam ed pr. at Puteolanus Beroaldus Alciatus medius. hoc quoque rectum: id habet G. ERN.

14. copia negot. — m. c.] etiam hodie, eoque nomine princeps Britanniae urbs. commentum proprie accipit, uti Suetonius Ner. 20: *Alexandrini qui de novo commentu Neapolim confluerant*; Graecis *κατάπλουν*. Ammianus 27 8 de hac urbe: *Londinium vetus opidum*,

teram et comaeatum maxime celebre. ibi ambiguus an illam sedem belle deligeret, circumspecta infrequentia militis, satisque magnis documentis temeritatem Potili coërcitam, annus oppidi damno servare universa statuit. neque fletu et lacrimis auxilium eius orantium flexus est, quin daret perfectionis signum et comitantes in partem agminis acciperet. si quos imbellis sexus aut fessa aetas vel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omnis castellis praesidiisque militarium, quod uberrimum spoliandi et defendentibus intuitum, laeti praeda et aliorum segnes petebant. ad septuaginta milia civium et sociorum iis quae memoravi locis cecidisse constitit. neque enim capere aut venundare, aliudve quod belli commercium, sed caedes patibula ignes cruces, 15 tanquam reddituri supplicium ac praerepta interim ultione,

quod Augustam posteritas appellabit. Lips. comaeatum est e Ma. sic et ed pr. variandae orationis causa, aut ut simile esset praecedenti, dixit pro comaeantium. ceterae usque ad Pichenam comaeatu consentiant BGR. Ean.

6. et comitantes] Acidalius vult interpungi post signum et legi acceperat. de interpunctione consentit ed pr. alterum series orationis et sensus desiderat. Ean.

9. militarium] bene Pichena militariibus, ut est inf. c. 45. Ean.

10. deferentes] repone lectionem scriptam defendentibus. quae in prima recensione mea culpa me fugit. cetera etiam Mercerus ingeniose sic concinnat: quod uberrimum spoliandi et defendentibus intuitum, laeti praeda et aliorum segnes petebant. alacres ad praedam, segnes ad cetera. mihi tamen probaretur et laborum segnes. Lips. spoliandi mas omnes et edd veteres. spoliandi est e verissima correctione Merceri. Gronovius tamen malebat spoliandi defendentibus intuitum etiam BCMa et ed pr. ceterae ante Lipsium omnes deferentes intuitum. haec verba confandi in libris etiam supra. 13. 56 vidimus. denique segnes est a Mennero. mas et eddi

olim insignes. in natum est e finali praecedentis. occasionum segnis est 16 14. Ean.

11. LXX millia civium] at Dio, in pleraque hac historia Taciti velut interpres, periisse ait, 62 1, μυριάδας ὅτι τῶν τε Ρωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν, at hic LXXX fortasse verior scriptura ait. Lips. cecidisse GMa et alii, ed pr. ceteri libri occidisse. Ean. occidisse constitit Ma.

14. patibula, ignes, cruces] diversa haec igitur, patibula et cruces? quodam sensu. patibulum enim proprie, in quo suffixus homo expanditur, transverso tamen ligno. crux vero etiam, cum is erecto simplici stipiti adfigitur sive infigitur. diximus abunde in libellis de Cruce. Lips.

15. reddituri] potius reddituris. Lips. non assecuti sunt viri docti, qui de hoc loco egere, elegantiam. reddituri supplicium verum est. imitatus est Livium, qui simili ratione dixit reddere cladem. 24 17: quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades. ibidem 20. Heinsius ad Vell. 2 85 legi vult redditum supplicium, non male, sed tamen sine necessitate: ceterum vim verborum bene assecutus, laudans e Seneca de Ira. 2 32 dulcis est do-

34 festinabant. iam Suetonio quarta decuma legis cum vexilla-
 riis vicesimariis, et e proximis auxiliares, decem ferme mi-
 lia armatorum erant, cum emittere cunctationem et congregari
 acie parat. deligitque locum artis faucibus et a tergo silva
 reclusum, satis cognito nihil hostium nisi in fronte et apertam
 planitiem esse, sine metu insidiarum. igitur legionarius
 frequens ordinibus, levis circum armatura, conglobatus pro-
 cornibus eques adstitit. at Britannorum copiae passim per
 catervas et turmas exultabant, quanta non alias multitudo,
 10 et animo adeo fero ut cingens quoque testes victorine se-
 cum traherent planstrisque imponerent, quae super extremum
 35 ambitum campi pesucent. Boudicea curru filias prae se ve-
 hens, ut quamque nationem accesserat, solitum quidem Bri-
 tannis feminarum ductu bellare testabatur: sed tunc non ut
 15 tantis maioribus ortam regnum et opes, verum ut unam e
 vulgo libertatem amissam, confectum verberibus corpus, com-
 trectatam filiarum pudicitiam ulcisci. eo propectas Romano-
 rum cupidines ut non corpora, ne senectam quidem aut vir-
 ginitatem impollutam relinquant. adesse tamen deos iustae
 20 vindictae: cecidisse legionem quae praedium ausa sit; ceteros
 castris occultari aut fugam circumspicere. ne strepitum qui-
 dem et clamorem tot milium, nedum impetus et manus per-

lorem reddere. mox idem vult *praecepta*, quod et in ms uno reperit Broterius. vulgatum verbo *festinabant* aptius videtur. Ean. ac omit- tit B.

2. *vicesimariis*] vere arbitror Acidaliu[m] correxisse *vicesimariis*, ut est c. 37 et alibi. si vel maxime forma verbi, hoc quidem sensu, nihil vitii haberet, tamen non credibile est Tacitum istis homoeotelen[tis] usu- rum fuisse. librarius temere termina- tionem praecedentis verbi repetiit, ut alibi. v. ad 11 6. itaque non dubitavi cum IGronovio *vicesimariis* recipere. Ean. *vicesimariis* Ma.

7. *levis*] sic ex AMa restituere huac locum Ryckius et IGronovius, cum ante vulgo esset *levi*. consen- tit R. *levis* est etiam in ed pr. Ean.

11. *imponerent*] *superimponerent* B.

14. *dictu* Ma.

16. *confectum*] sic ed pr et re- centiores omnes praeter IGrono- vium. at a Puteolano veteres reli- quae omnes *consectum*, item CO et Ies. apud Broterium, qui re- cepit. non displicet. Horat. Epod. 4 11: *flagellis sectus*. sed quia *confectum* etiam BGMa, hoc praetuli. Gronovius apud Liv. 26 46 probat *cae- dendo confectus*, pro concisus, *confrac- tus*, ut ibi alii libri habent. quidam *verberibus confectus* dicatur? tam in ed Puteolani etiam alio loco obser- vavimus s expressum pro *f*. atqui ab illa editione reliquae ductae, ut in praefatione ostendimus. Ean.

18. *nec* Ma.

22. *tot milium*] fuisse enim in acie hostili *δεξιτερὰ μυριάδας*, i. e. cxx milia hominum, Dio annotavit 62. 2. noster omittit, ut pleraque

laturos. si copias armatorum, si causas belli secum expenderent, vincendum illa acie vel cadendum esse. id mulieri
 36 destinatum: viverent viri et servirent. ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. quanquam confideret virtuti, tamen exhortationes et preces miscebat, ut spernerent seniores barbarorum et inanēs minas. plus illic feminarum quam inventutis aspici. imbelles internēs caestros statim, ubi ferrum virtutemque vincētiū totiēns fusi agnovissent. etiam in multis legionibus paucos esse qui praelia profligarent;
 10 gloriaeque eorum accessurum quod modica manus universi exercitus famam adipiscerentur. conferti tantum et pilis emissis, post umbonibus et gladiis stragem caedemque continuarent, praedae immemores: parta victoria cuncta ipsa cessura. is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intor-
 15 quenda pila expedierat vetus miles et multa praeliorum experientia, ut certus eventus Suetonius daret pugnae signum.
 37 ac primum legio gradu immota et angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggestus hostis certo

alia, in hac narratione, non incuria aut culpa sua, sed, quod facile odorere, libratorum exscriptorumve, qui hos libros pessime admittarunt. Lirs. at veteres edd omnes *millium*, ut BGMa. sed *millium* melius. ERN.

3. *viria et Ma, et viris B.*

4. *qui quanquam*] qui abest BCMR et ed pr, non male. ERN. Ma non *quanquam* sed *quam*, ut: 1 13 et 16 19.

5. *sonorus*] V *sonores*. atque ita scripsisse Tacitum pertendo. alibi *sonorem alterius proclii non audient*. Lirs. sic et BMR, ed pr. ERN.

7. *ubi ferrum — agnovissent*] sententia a Livio sumta, qui ea non uno loco utitur, et noster quoque aliis locis H. 2 4, 4 50. mox *esse* abest ab ed pr. ERN. et a B.

10. *manus*] sic BMOR, alii, et ed pr, ut volebat Acidalius; quod Tacito restitimus cum Ryekio. supra c. 32; *modica manus, tutela templi freti*. ceteri illi *manu*.

mox recte *conferti*. v. ad 6 35. ERN.

16. *eventus*] veteres edd usque ad Rhenanum *eventu*. etiam AMa et alii apud Broterium, cui placet ob *εἰς γόμφλιν*. nec mihi displiceret, nisi nimis insolens esset constructio. Ferretus se *eventi* alibi legisse dicit. vellem dixisset ubi. id haud dubie, si in bono libro esset, praferrem. nam ista homoeotelenia offendunt aures nimis, quamquam talia etiam melioribus scriptoribus, nominatim Livio, interdum excidere. ERN. B certo *eventu*.

18. *certo iactu*] certitudo haec iactum non videtur ad hostes referenda (paucissimi enim e Romanis cecidere, ut addit) sed ad ipsos Romanos; ideoque legum *suggestis hostibus*. atque ea veritas. Lirs. Pichena contra ad hostes refert et *incerto iactu* legit. quod recte repudiat Freinshemius. nam si propius suggestus hostis demum misit tela, incertus factus non fuit. itaque aut Lipatus audiendus, aut aliud quid vitii in *certis* latet. forte

iacula tela exhausserat, velat cuneo erupit. idem auxilium impetus; et equas protentia hastis perfringit quod obvium et validum erat. ceteri terga praebuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula saepserant abitus. et miles ne mulierum quidem neci temperabat; confixaque telis etiam inmenta corporum cumulum auxerant. clara et antiquis victoriis per ea die laus parva; quippe sunt qui paulo minus quam octoginta milia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis ferme interfectis, nec multo amplius vulceratis. Bondica vitam veneno finivit. et Poenius Postumus praefectus castrorum secundae legionis, cognitis quartadecimanorum vicesimanorumque prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudaverat abnueratque contra ritum militiae iussa ducis, se ipsum gladio transegit.

- 38 Contractus deinde, omnis exercitus sub pellibus habitus est ad reliqua belli perpetranda. auxitque copias Caesar missis ex Germania duobus legionariorum milibus, octo auxilium cohortibus ac mille equitibus; quorum adventu nonnani legionario milite suppleti sunt. cohortes alaeque novis 20 hibernaculis locatae, quodque nationum ambiguum aut adversum fuerat, igni atque ferro vastatur. sed nihil aeque quam fames affligebat serendis frugibus incuriosos, et omni aetate ad bellum versa, dum nostros commentus sibi destinant. gentesque praeferoce tardius ad pacem inclinant, quia 25 Iulius Classicianus successor Cato missus et Suetonio discors bonum publicum privatis simultatibus impediabat, disperse-

orebro. nam profecto certus iactus non satis convenit verbo *exhaustire*, si ad hostes verbum hoc pertinet. mox cuneo GMV et edd veteres usque ad Rhenum, qui e B dedit *cuneus*: cuneo restituit Pichena. post *perfringant* B les, ed pr, non male, nec abhorrens a Taciti more. EAN.

3. *effugium* Ma.

4. B *ambitus*.

5. *confixa tela* Ma.

8. *octingenta* B Ma. *occidisse* B.

10. *veneno*] Dio 62 12 morbo. ἀποθανούσης ait ἐν τοῖσι τῆς Βουδούλης νόσσι. Lira. sed nisi fallor, legendum ζόντι, EAN.

Poenius] Reinesio placebat *Horius*. et est *Horius* familia clara, ex qua consul a. n. 894 Thoenius Severus. sed et *Poenii* in monumentis antiquis occurrunt, etsi minus nobiles. EAN.

17. ex Ma, vulgo a. rursus c. 39 vulgo ex.

auxilium] sic cum IGronovio edidi e B Ma et ed pr. ceterae *auxiliorum*. mox forte melius fuerit *vastatum*. post ed pr *versos*, unde conficiat *omni aetate ad bellum versos*. EAN.

25. *Suetonio*] *suetior* Ma.

et quod novum legatum apponendum esse; sine hostili ira et
superbia victoris clementer deditis consuleretur. Simul in
urbem mandabat, nullam praedio finem expectarent nisi suc-
cederetur Suetonio, cuius adversa pravitati ipsius prospera
39 ad fortunam, rei publicae referebat. igitur ad spectandum
Britanniae statum misans est e libertis Polyctus; nunguam
Neronis spe posse auctoritate eius non modo inter legatum
procuratoremque concordiam gigni, sed et rebelles barbare-
num animos pace componi nec defuit Polyctus quod minus;
10 ingenti agmine Ithiae Gallinaeque gravis, postquam Oceanum
transmiserat, militibus quoque nostris terribilis incederet.
sed hostibus irrisi fuit, apud quos flagrante etiam timidi-
tate nondum cognita libertinorum potentia erat; miraban-
turque quod dux et exercitus tanti belli confector servitium
15 obedirent. cuncta tamen ad imperatorem in modis relata;
detentusque rebus gerendis Suetonius, quod post paucas ma-

2. in urbem] veteres add usque
ad Rhegnum in urbe; quod et
BOMa exhibent. v. ad 10. 36 extr.
mandare in urbem praemittere qui
nunciarent, s. litteras quibus nunc-
ciarent, illa aetas dixit saepe; quam-
quam ita etiam antiquiores, sed ra-
ro. v. ad Suet. Cal. 25. Ern.

3. praedio] ἀνύπεος. legerem de-
le, aut certe praediarum. Lips.
probat Quaterus possit etiam proe-
dia, atque etiam verba delectum et
praedia acerbissime in mea retinenda
di, satis constat, atque in ipso Tacito,
ut infra bis videmus; unde
marito priorem Lipsii coniecturam
proben. Ern. et praedia 12 45.

4. prospera ad fortunam] in Ro-
manis, ad leges prospera fortunae;
et contentis tota sumpta a Bellustio;
cuius fragmentum in similes calum-
niatores apud Non. 4 403. ad haec
memoribus adversa in pravitatem;
secunda in casum; fortunam in te-
meritatem declinando corrumpebant.
Lipsii editionem Romanam latellige
principem aliam a Beroaldina, quae
habet a Puteolano ad f. triep. cum
seque omnibus. ricp. est. hand du-
bit a Puteolano; nam in mea est
ipais, ut BOMa, ed pr. tam ille
codex (?) fortunam, hi (BOMa) ad

fortunam, ed pr fortunae. unde
varietas corrigendum nata. Ioro-
novius volebat imperii. quid si
eius adversam pravitati ipsius pro-
spera fortunae referebat? ut illud
alterum opus temere ex anteceden-
tibus rependunt. Ern.

6. Polyctus vulgo.

10. posteaquam B.

13. libertum] in BOMa, ed pr,
Puteolani est libertinorum. sed vul-
gatum necesse, intellectu Caesaris,
de omni subis libertis sermo. Ern.

16. detentusque] Faernus legebat
detentusque, quod verum videtur
sic 13 14. detinet Pallentem cura
erum. nam hoc melius consentit
exercitibus. Ern.

quod post paucas] scribo post-
quam paucas. Gron. Omne quod
post paucas, B quod perpaucas,
sine relativu, A quod postpaucas.
Ma consentit ed pr. Puteolanus
autem dedit qui quod post paucas,
quod Beroaldus et Albiatus retuli-
erat. unde ergo Ryckius Beroaldum
dicit induxisse qui post paucas. Rhe-
nanus quod perpaucas, cum sequaci-
bus Aldo, Grypho. sed post lectis
quod post restituta a Lipsio Pichena
Ryckio. in ed Gronovii patris est
quod post. unde. sed id ta-

moia maiorum et preces Cæsaris poenae magis quam infar-
 41 mae exemere. perculit is dies Pompeium quoque Aelianum,
 iuvenem quaestorium, tanquam flagitiorum Fabiani gnarum;
 eique Italia et Hispania, in qua ortus erat, interdictum est.
 pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos, ne apud
 praefectum urbis arguerentur, ad praetorem detulisset, inte-
 rim specie legum, mox praevaticando ultionem elusurus, ad-
 ditur senatus consulto, qui talem operam emptitasset, redi-
 disseve, perinde poena teneretur ac si publico iudicio con-
 demnatus.

42. Hand. multo post praefectum urbis Pedanium Secundum
 servus ipsius interfecit, seu negata libertate, cui pretium pe-

*ut illa testimonia dixerunt, sed in
 exilium aguntur aut in insulam rele-
 gantur aut curia submoventur.* Lirs.

6. ad praetorem] quem praeto-
 rem? urbanumne? non opinor. nec
 enim eius in culmine cognitio. olim
 sane proprius peculiarisq.ue praetor,
 qui constitutis quaestionibus perpe-
 tratis cognosceret de falso. cum hic
 intellegi credo. etsi enim pleraque
 iudicia in senatu aut apud praefe-
 ctum urbis, et praetorem potestas
 imminuta, mansit tamen, opinor,
 veteris ritus imago quaedam et um-
 bra. quam Ponticus hic pro re am-
 plexus, non sine sua fraude. et
 praefectum urbis omnia crimine
 omnia sibi iudicasse, ab Ulpiano
 creditum est (l. 1. de offic. praef-
 ecti urbis); non quidem ab Au-
 gusto, (falluntur qui id consent;
 et Augustus ius tantum ei dedit in
 viros, et quod civium audacia tur-
 bidum, nisi vim metuas) sed ere-
 scente paulatim, concessa principum,
 ut solet, nova potestate. Lirs.

8. SCto] sic ABM, ed pr, Rycki-
 as, Ieronimus. cf. H. 4 46. co-
 torae edd SCtum; quod sane spe-
 ciosum est. non enim videtur in
 decretis senatus de poenis singulo-
 rum sancitum esse de generibus cri-
 minum. potuere librarii verbo ad-
 ditur decipi, ut SC acciperent Se-
 natuconsulto. mox vendidisset ex
 A edidit Ryckius, quod videtur na-
 tum, dum librarius hoc verbum
 precedenti confo-

perinde sine ut, quod inde a. Pico-
 lano omnes habent usque ad Piche-
 nam; estque et in G. delevimus
 deinde etiam si post ac, quod non
 est in ed pr, deletrique voluit Faer-
 nus. Enn. B. vendidisset ut per-
 inde p. 1. ac si.

9. iudicij condemnationes] cum qui
 praevaticatus sit, quive
 praevaticatorem emerit fecerit, pu-
 nit hoc SC calamitose poena. ea
 est talis et infamia, uti colligas ex
 l. penult. et l. 4. D. de praevati-
 cat. Lirs. mox ed pr interfecit. Enn.

12. cui pretium pepigerat] mori-
 bus nequam uti servus interdum
 cum domino quasi paciscuntur in
 certum pretium, quod si exsolvis-
 set, liber esset. id pretium a pe-
 culio servi vel adventicio lucro. Se-
 neca Ep. 80: *mancipii quoque con-
 ditionis, extremas, et in his cordi-
 bus nata, omni modo exuere conan-
 tur servitutem; peculium suum, quod
 compitatorum centre fraudato, pro
 capite numerant.* Virgilius, 10
 respiciens. Ecl. 1 83: *nec spes liber-
 tatis cust. nec cura, pecul. ut vo-
 pus sano ille mos, cuius vestigia
 plura in Ranto, ut Anbaleria Stre-
 bilum, reperto thesauro, 5 8: quis
 ego illi invenias mo hanc praedam
 dico atque eloquer? igitur eribo et
 manu me mittas, ibo atque eloquer.*
 Gripeus servus Rudente 4 2 23: *ad
 herum veniam docto atque astute,
 paulatim pollicabor pro capite
 ut sim liber.* et clarius

pigerat, sive amore exoleti infensas et dominum aemulum
 non tolerans. ceterum cum vetere ex more familiam omnem,
 quae sub eodem tecto mansitaverat, ad supplicium agi oportere,
 concursu plebis, quae tot innocios protegebat, usque
 ad seditionem ventum est; senatusque in ipso erant studia ni-
 miam severitatem aspernantium, pluribus nihil mutandum
 consentibus. ex quis Gaius Cassius sententiae loco in hanc
 43 modum disseruit: "saepenumero, patres conscripti, in hoc
 ordine interfui, cum contra instituta et leges maiorum nova
 10 senatus decreta postularentur; neque sum adversatus, non
 quia dubitarem super omnibus negotiis melius atque rectius
 olim provium et, quae convalescerent, in deterius mutari,
 sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere
 viderer. simul, quicquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris
 15 contradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret

in Cassina 2 6 7: *quid dicitur me
 libertate territas? vobis iudicis atque
 amborum ingratiss. una libella liber
 possum ego fieri. quod! non aliter
 intellegendum, quam ut cum hore
 iam ante pactus fuerit in libram.
 et in hanc sententiam scripsit Her-
 mogonius adversus hominum con-
 sistore servis licere, siqui eius num-
 mis redemptos se, et non manumis-
 sos contra placiti fidem, adhaerent,
 l. 53 D de iudiciis. item Ulpia-
 nus: qui se dicit suis nummis re-
 demptum, si hoc probaverit, exinde
 liber erit, ex quo redemptus est.
 interdum vero imaginaria quaedam
 emptio, interposita persona tertia,
 adhibebatur. de qua l. 4 de Ma-
 numiss. quodsi dominus non ser-
 varot fidem, querela serve Romae
 apud praefectum urbi, apud Prae-
 sidem in provincia, ex constitutione
 Diocetian fratrumfidei l. 5. ib. Lips.*

1. amore edd pr. Rhehani et seqq
 omnes ut et G. sed Puteolanus Ri-
 vivus Beroaldus Alciatus amori. pro
 infensus Pichena malebat incensus
 (sic A). sane infensus animus ex-
 primatur sequentibus. Ean.

2. bene, vetere ex more. nam
 etiam libera republica id obtinuit,
 ex epistola Servii Sulpicii de caede
 Marcelli in Cic. epp. 4 12: ego

tamen ad tabernaculum eius perva-
 ri. iuveni duos libertos et pauco-
 los servos. reliquos aiebant profu-
 gisse metu perterritos, quod domi-
 nus eorum ante tabernaculum inter-
 fectus esset. hunc priscoe severita-
 tis ritum servavit postea SC Sila-
 nianum sub Augusto, itemque nunc
 Neronianum, de quibus Caiacium vide
 Obs. 1 18 et 10 33. addo ne fe-
 minas quidem immunes exceptasque
 fulvae, suavis Taciti infra verba,
 cunctarum aetatem aut servum misce-
 rantium. item rescriptio Hadriani
 l. 1 de SC Silianiano. Lips.

5. senatusque in quo ipso.] ex-
 peditior sententia, senatusque in
 ipso. Lips. nas senatusque in quo
 ipso. Idemque exhibent edd Rhe-
 nani et seqq usque ad Berneggeram,
 qui Lipsii correctionem recepit cum
 seqq; nisi quod in pr est ipse. et
 Puteolanus dedit senatus in q. i.
 quod secuti sunt Beroaldus Rivius
 Alciatus. Lipsius verum vidit. nam
 nihil est ad quod nominativus sena-
 tus referatur. mox Ma et ed pr vi-
 tiose mutandum. recte contra ex-
 quis, ut saepe. vulgo quibus, ne-
 que ad Ryckium. Ean.

11. et B.

12. in deest Ma.

15. maneret Ma.

integrum, si quando res publica consilium egisset. quod hodie venit consulari viro domi suae interfecto per insidias serviles, quas nemo prohibuit aut prodidit quamvis nondum concusso senatus consulto quod supplicium toti familiae minis-
tabatur. decernite Hercule impunitatem, ut quem dignitas sua defendat, cum praefectura urbis non profuerit? quem nimmerum servorum tuebatur, cum Pedanium Secundum qua-
dringenti non protexerint? cui familia opem feret, quas ne in metu quidem pericula nostra advertit? an, ut quidam sin-
gulare non erubescunt, iniurias suas ultus est intersector, quia de paterna pecunia transegerat, aut avitum mancipium de-
trahebatur? pronuntiemus ultro dominum iure caesum videri.
44 libet argumenta conquirere in eo quod sapientioribus delibe-
ratum est? sed et si nunc primum statuendum haberemus,
15 creditiane servum interficiendi domini animum sumpsisse, ut

2. *venit*] sic mas, ed pr, Rhe-
nanus et seqq. in ed Puteolani ve-
nit vitio operarum: id tamen te-
nere Rivius, Beroaldus, Alciatus.
ERN. venit M^a.

3. *at quem*] Rhenanus e B notat
at quem: ex aliis nil notatum video.
at mirum, ni hic dissentiat Me,
cum dissentiat ed pr, quacum tam
saepe convenit illi optime. ea ha-
bet: ut quem dignitas sua defen-
dat, cui praefectus urbis non pro-
fuit? praefectus haud dubie pro
praefectura. certe at h. l. non
habet commodum, ut sensit etiam
Rhenanus, qui volebat equum: in
illo autem ironia belle continuatur.
vulgatum est a Puteolano; qui haec
sequentibus similia efficere voluit.
G atque d. s. defendet, vel cui
praefectura urbis non profuit. at
R apud Broterium ut quem. G et
quem; quod favet conjecturae Rhe-
nani. mox mas plures apud Broteri-
um cui. ERN. ut quem — defendat
— profuit Me. praefectus etiam B.
8. *ferat* B.

9. *avertit*] suspicor Tacitum scrip-
sisse: quam — advertunt. sic habes
verbum exquisito illo usu, quo esse
solet interdum apud nostrum et Li-
vium. Gron. ut edidi, est in edd
veteribus omnibus, unde restituit iam
Ryck.

et seqq, quod et BGMa exhibent.
elegans tamen est IF Gronovii conie-
ctura. ERN. ante B.

11. *de paterna pecunia*] abite si-
nistras manus: nihil mutandum. si-
pavides ista et 15 ἀνιστάσας
capienda sunt. LARS.

13. *libet argumenta conquirere*] in-
terrogationis nota est a Froinsho-
mio; et sic placebat Ursina. sen-
sus est: frustra argumentis demon-
strabimus, quod maiores nobis, haud
paullo sapientiores re satis delibe-
rata iam decrevere. sequentia Rhe-
nanus sic cum antecessoribus con-
fingenda censet: ac si nunc primum
et. haberemus. ERN. B sed si.

15. *invenisse*] sic mas, ed pr,
Puteolanus Berwaldus Alciatus. sed
Rhenanus e B correxit *sumsisse*.
vetus restituit Ryckius, sequente
IF Gronovio. ego quoque veterem le-
ctionem retinui, sed vereor ne *sum-
sisse* melius sit. Ryckius ad Sta-
tium Theb. 12 643 provocat: di-
gnas insumite mentes coepitibus. sed
ibi coepitibus videri potest esse da-
tibus. aliud autem est *mentem in-
sumere alieni*, aliud *mentem insumere*
simpliciter. illa forma saepe
apud nostrum, ut 3 44, 16 23:
huius nullum exemplum mihi, quod
sciam, alibi occurrit. in G syllaba
in est in litura, potuitque nasci, ut

non vox minax excideret, nihil per temeritatem proloqueretur? sane consilium oculuit, telum inter ignaros paravit: num excubias transiret, cubiculi fores recunderet, lumen inferret, caedem patraret omnibus nescitis? multa sceleris indicia praeveniunt: servi si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios, postremo, si pereundum sit, non insulti inter nocentes agere. suspecta maioribus nostris facinus ingenia servorum etiam cum in agris aut domibus isdem nascerentur caritatemque dominorum statim acciperent. post-

alibi, e finali littera praecedentis verbi. ERN.

2. *ocul ut Ma.* lacunae recentior manus syllabam *ta* inseruit.

3. *excubias*] nocturnus ergo ad limen excubias servorum habuerunt domini potentiores. quod tu mihi, philologe, observa. Quintil. Declam. I pro Caecio: *dicatur sarcus sine rectore, sine duce, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes servos errans cum ferro, cubiculum deinde patris ingresses.* idem Declam. 2. 16 pro Caeco: *tu sentis quando senem viceris lassitudo curarum. ois pariter an una quiescentium fores vallaverit cura servorum.* Apuleius Met. 2: *pueros ablegat arbitrio nocturni gannitus; qui alloqui de more procubabant.* Silius 1. 66 ad hunc ritum de Ausibale: *saepe etiam famuli turbato ad limina somno expavere truccem per vatta silentia vocem.* vide et Appianum Civ. 2. 99 in Catonis morte, et Tacitum in Othonis H. 2. 30. LRS.

5. *praeveniunt servi si*] retineo veterem interpunctionem; et *praeveniunt* non accipio, ut sit praecedunt, ante scelus existant, sed ut sit occupant, praecipiant, deprehendant, antequam scelus eventum habeat. sic alibi noster *praeventam gratiam* i. e. occupatam. haec illi *si prodant*, extra periculum sumus: si dissimulant et succumbimus sceleri, manente SC Siliamiano non insulti peribimus. Gron. at haec non est vetus interpunctio, sed ea quam nos exhibuimus; quae est in ed pr, Puteolani Beroldi Alciati. in ed Rhe-

nani mutata est, sed tacite, et vitiose, ut manifestum est. sic enim habet (e B) *praeveniunt servi, si prodant. possumus.* et tamen hoc secuti Aldus, Gryphius etc. inde factum deinde *praeveniunt servi, si prodant, possumus.* et haec est vetus Gronovii interpunctio. sensus est planus in vetere interpunctione, quam nos restituiamus. multa sceleris indicia se exserunt antequam factum patretur, nec ita tale consilium premi potest quia indicia quaedam vel per imprudentiam, erumpant. ea si servi animadversa prodant, nihil a servis timendum est. ERN.

possumus. — anxios] haec sunt, ut mihi videtur, vitiosa. nam haec coniunctum haud dubie capienda sunt, *possumus singuli inter plures tuti*, ut mox, *inter nocentes non insulti*. quid iam fiet reliqua, *inter anxios*? scire velim unde ista sint. in pr ed *anxios* non est. quid in libris aliis scriptis sit, non reperio notatum. Q quidem *anxios* habet, quod a Puteolano editum omnes secuti sunt. vereor ne ita supplere maluerit aliquis, quam *inter* illud delere, quod librarius per errorem scriptum delere noluerat, ut saepe factum scimus. si deleas cum *anxios*, bello procedit oratio. nisi quis malit alium nominativum ante ista verba excidisse, quia sequitur *postremo*; quod saltem duo membra praecedentia exigere videtur. an *securi*? sed etiam ap. Cic. Mur. 23 *denique* est, praecedente uno tantum membro. ERN.

8. *idem Ma* hic et c. 46.

quam vero nationes in familiis habemus, quibus diversitas,
externa sacra aut nulla sunt, colluvient istam non nisi metu
coercueris. at quidam insontes peribunt. nam et ex fuso
exercitu cum decimae quaque facti feritur, etiam strenui sor-
tuntur. habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum,
45 quod contra singulas utilitate publica rependitur. senten-
tiae Cassii ut nempe unus contra ire ausus est, ita dissonae
voces respondebant: munerum aut aetatem aut sexum ac plu-
rimorum indulgentiam innocentiam misericordiam praevaleat ta-
10 men pars quae supplicium decernebat. sed obtemperari non
poterat, conglomerata multitudo et saxa ac faces minante.
tum Caesar populum edicto increpuit, atque omne iter quo
damnati ad poenam ducebantur, militibus praesidiis oc-
cupavit. censuerat Cingonius Varro ut liberti quoque, qui sub
15 eodem teste fuissent, Italia deportarentur. id a principe
prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non
miscebat, per saevitiam intenderetur.

46 Damnatus isdem consulibus Tarquiti Priscus repetun-

8. unus et] neque interrogatio-
nem adhiberim, nec negandi par-
ticulam, quam fabetur satis Pichena
in M^a non apparuisse, quum ex
Veneto accensit. est autem oratio
brevis, continens rationem eius quod
non ponitur, sed intelligitur ex prae-
cedenti. quasi foret *at quidam in-
sontes peribunt*. pereant sane; ne-
que id hoc solius casu contingit:
unus et etc. etiam strenui sortuntur
i. e. sortem trahunt inter deciman-
dos et saepe accipiunt iniquiorem,
pereuntque insontes. neque enim
sortuntur παθητικόν, ut voluit. Cic.
Ver. 2. 29: *dic, inquit: illi adesse
non possunt. nam hercle, inquit
Minnicius, me quoque Petilius, ut
alibi in consilio essem, rogavit. et
simul a subselliis abire coepit. intel-
ligitur, immo et ego, inquit Min-
nicus, adesse non possum: nam hercle
me etc.* pluribus alibi hoc in
sermone compendissime illustramus.
Gnaeus rectissime. et plane sic est
in ed. pr. Rhenani Aldi Gryphii.
alterum [unus et — non sortuntur]
dedit Puteolanus, quem secuti Ri-
vius Beroaldus et Alciatus. a GM^a

etiam abest non. ac mirum cur lo-
ctionem Puteolani receperint. recen-
tiores. bene igitur antiquitas ac ve-
rius restituere Ryckius et Grono-
vius. in *fusti* hic quoque variatur,
ut supra c. 8. ERN. *veritus* M^a.

7. unus in G unus est in litara.
fuerat bonus. (sic B). sed unus ve-
rum est. mox in eodem est du-
biam, absorpta syllaba in, ut saepe,
a praecedente litara. ERN.

11. et saxa ac faces] sic GM^a et
edd omnes ante Rhenanum, qui (e
B) copulam et delevit. notum est
Virgilianum Aen. 1. 160: *iam fa-
ces et saxa volant*. mas idem et-
iam et edd Puteolani Beroaldi Al-
ciati habent *minante*. sed frequen-
tativis gaudet noster. mox *incen-
deretur* scripti et editi omnes ante
Pichenam, qui coniecturam Rhenani
et Merceri recepit primus, idque
secuti sunt ceteri. ERN.

17. *incenderetur* M^a.

18. Tarquiti Pr.] huius MTar-
quiti Proc. nomen in numo Clau-
dii et Neronis, apud Patinum, Va-
lentem, cuso a Nicomedensibus;
unde patet statim ab accusatione,

larum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accusatum ab eo Statillum Taurum praetorem ipsius nominaverant. census per Gallias a Quinto Voluio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, aemulis inter se sper nobilitatem Voluisi atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.

47. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate constantia fama, in quantum praesumbrante imperatoris fastigio datur, clarus, adeo ut Nero aeger validudine, et adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium rem publicam, regantibus dehinc in quo potissimum, addiderit in Memmio Regulo. vixit tamen post haec Regulus, quiete defunctus, et quia nova generis claritudine neque invidiosis opibus erat, 15 gymnasium eo anno dedicatum a Nerone, praebitumque oleum equiti ac senatui Graeca facilitate.

48. Publio Mario Lucio Asinio consulibus Antistius praetor,

quae facta est anno ante mortem Claudii, accepta provincia missum praetorem. quod in numo Neronis est *ΜΤαυριλίου Πρωτῆς*, id puto esse cum viris doctis vitiosum, sed ut cum Spanhemio putem esse potius pro *Πρωτῆς* (vid. de U. et Pr. N. t. 2 p. 493) quam cum Perizonio *Πρωτῆς* ap. Ryckium ad 12 59. ceterum libri, ita ut supra, variant inter Tarquinius et Tarquinus. ENN.

1. qui accus. ab eo St.] supra 12 59. LIPS. BG quia. Ma praetore, quod recepto Gronovius. ceteri omnes scripti et editi praetorem, recte. v. ad 2 52. pro ipsius CR et ed pr ipsi. ENN.

3. Voluisi] ed pr Voluisio. v. Lipsium ad o. 56. sed deinde ABMRC Sextio pro vulgato Sexto, quod cum Ryckio et Gronovio recipimus. supra tulere i. e. fecero ut plus ipse gloriae, laudis, gratiae ferret. ENN.

7. eo] R eodem, ut supra cisdem cons. mox [Ma obiit.] in praesumbrante imp. f. dictum verbum e Graeco *ἐπιστάτης*, quo sic utuntur elegantissimi, Demosthenes, Lucianus et alii. ENN.

12. addideret] sic edidi ex BG

et ed pr, cum in ceteris omnibus sit addiderit. atqui illud necessarium est in recepta ab omnibus interpunctione. addiderit requirit et rogantibus dehinc. ENN. B addideret.

15. praebitumque oleum] si oleum populo tantum praebitum, nihil novum aut Graecum: praebuit ante PScipio, quem aedilem deducit congiarium olei in vicos singulos Livio crede 25 2. dedit et CCaesar post victoriam Africanam. τὸν τε δῆμον, inquit Dio 43 31, λαμπρῶς ἐστίασας, καὶ οἷον ἐξαι τοῦ τεταγμένου καὶ ἑλαίου προσέθεκεν αὐτῷ. etiam Magrippa in aedilitate oleum et salem, ut auctor idem Dio 49 43. sed nemo eorum ad gymnasium, quod hic Nero, Pinius 15 3: *annum olei ad luxuriam vertere Graeci, in gymnasiis publicando*. adde Suet. 12. LRS. exemplum talis Graecae facilitatis in Seleuco Nicatore apud Iosephum A. I. 12 3, qui etiam Iudaeis a praefectis gymnasiarum pecuniam ad oleum emendam dari iussit. ENN.

17. P. Mario] nomen huius primi Consulis corrupte legas in vetusta Persii vita nuper cum Iuvencalis scholiaste edita: *deceat Perseus*

quam in tribunatu plebis libenter egisse numerati, probro adverte principem carmina tacitavit, vulgavitque celebri convivio, dum apud Ostorium Scapulam opulatur. exiit a Coesuriano Capitone, qui nuper senatoriam ordinem praefatus Tigellini socii sui recuperat, maiestatis delictus est. tum primum revocata lex; credebaturque haud perinde exitum Antistio quam Imperatori gloriam quaeri, et condemnatus a senatu intercessionem tribunicia morti eximeretur: et cum Ostorius nihil audivisse pro testimonio dixisset, assensibus creditum; consuitque Iustus Marullus consul designatus adimentum reo praeturam notandumque more maiorum. ceteris inde assentientibus, Pactus Thrasea, multo tam honore Caesaris et acerrime increpito Antistio, non quicquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe et nulla necessitate obstricto senatui statuendum disseruit. carnificem

III kal. Decembr. Rubrio Mario, Anicio Gallo cons. scribe Publio Mario: cui cognomen fuit Celsus. LIPS.

1. memorant] 13 28. LIPS.

5. tigellani Ma, infra quoties recurrit hominis mentio, Tigellinum vocant BM.

6. lex credebatur, quae — gloriam quaesivit, ut — eximeretur] locus haud dubie vitiosus, eaque de causa varie tentatus. libri non magis operere variant, nisi quod edd Patolani Beroaldi Alciati ne condemnatus, ed pr exponeret pro eximeretur, utrumque vitiose; denique Ma ut non habet, quod in G est in illura, [pro eximeretur habet extimeretur.] tentatur correctio sic, ut alii auctore Meroero qua corrigan; alii cum Mureto quaereret: Aclialius credebaturque — quaesivisse: Freimshemius credebaturque — gloria quaesivit; IGronovius denique credebaturque — quaeri, uti, quod ille etiam in contextum recepit. de credebaturque haud ambigo: nam non lex quaesivit gloriam Neroni, sed accusator et ipse Nero: de altera parte nihilnam desinare adeo. magis tamen incline in quaesivit. etenim non videtur dicere velle Tacitus, quid homines de re iudicarent ante eventum, sed eventum, ex quo videbam

apud falsum sua et accusatorem. si ante causam actam sic credidissent, nihil impedisset quo minus durius statuerent. sed offensio Neronis et rescriptum indicabat voluisse materiam habere glorie. atque ante qui scire poterant? ENN.

8. intercessionem tribunicia] intercessionem ipsius Caesaris, qui ita clementiae gloriam pararet. LIPS.

10. consul designatus] Inter suspectos non dubie consules. sed in hunc ipsum annum Animum Senecam et Trebellium Maximum consules referant viri docti in opere Fastorum; et loca sunt quae annunt. Ausonius tamen in Panegyrico Senecae consulatum aperte detrahit: dives Seneca, nec tamen consul, arguetur rectius quam praedicabitur non cruduisse indolem Neronis, sed armasse saevitiam. quo loco video esse qui negationem subtrahunt, legantque: dives Seneca, tamen consul. LIPS.

15. senatus] vectores edd ante Rhenanum [cum Ma] senatus. si copula et abesset, probarem. nunc senatus verum est. ENN.

carnificem et laqueum] respondent illi decreto, more maiorum nequid. ex quo clare discis quid Tacito more maiorum. LIPS. vet. Ner. 39. ENN.

sione manifesta; non idcirco concordes interire, relictionem aut Thraseam decessit sententia, ceteris quae probarentur deseruere, pars; ne principis obiciat invidia, videretur, plures numero tuti, Thraseae cuncta firmitudine animi et in gloria interideret.

50 Haud dispari crimine Fabricius Veientis neficitatus est, quod multa et probrora in patres et sacerdotes componisset in libris quibus nomen codicillorum dederat. adiebat, Tappilius Geminius accusator venditatis ab eo munita principis et adipiscendorum honorum, in qua causa Nerone fuit suscipiendi iudicii, convictumque Veientonem Italia depulit, et libros exuri iussit, conquiescentes lectitatosque domos cum peniculo parabantur; mox licentia habendi oblivionem attulit.

51 Sed gravescentibus in dies publicis malis subsidia minuebantur, concessitque vita Burrus, incertum validudine an veneno. validudo ex eo coniectabatur, quod in se tumescentibus paulatim faucibus et impedito meatu spiritum finiebat,

sic BGM^a et edd pr. Puteolani Be-realdi Alciati; idque bene restituit Pichena. ablativi sunt a Rhenano. *licentia* dicitur illa quidem etiam in bonam partem apud nostrum, ut 2 26. sed forte hic non absurdum sit existimare data opera ambiguitatem quaesitam. ceterum in OM^a est et pro *etiam*, fortasse malum, vide tamen ad c. 36 extr. Eav.

6. *Fabricius Veientis*] puto illam esse, qui a Fabricius Dionis dicitur, qui praetor canes Circensibus ad carnis adiunxit pro equis. Lrs. Ryckius de eo laudat Plinium ep. 4 22, Iuvenal. Sat. 4 113. mox bene Pichena *quod multa e. M^a pro qui m.* sic etiam ed pr et BG. Eav. *Veientis* BM^a.

8. *notam codicillorum dederat*] noto fuisse morem uti in testamentis convicia quaedam et probra liberius scriberent; quae ante Augustum inobservata et permessa, scilicet quia supremis illis tabulis et voci danda videbatur aliqua libertas. frenum indicere senatus volebat; sed ille idem princeps, ut Suetonius ait c. 56, *de inhibenda testamentorum licentia ne senatus quidquam constitueret, intercessit*.

ea eam germana lectio, germana mens eius loci, non ut vir doctus substituit *concomiterum*. exempla in Tacito passim, de illis qui super his tabulis multa atrociter in Ma-cronem, in Tiberium aliosque potentes componerent. hoc exempla ergo maledictoriae suae carent Ve-ientis inscripsit opices et Oros eos liberos codicillos. Lrs.

Talis] Muretus volebat *T. Allius*, idque olim probabat Lipsius, reiecit postea, nec sperandum putat Ryckius, proferens ex inscriptione veteri *Q. Allium Max. epulem*. *Talis* occurrit apud Muretum p. 1501 2. mox BG. a manu secunda *condicata*, male, post idem Q. indicit. Eav.

16. an] est BM^a, correxit Rhenanus.

16. in se tumescentibus] Muretus corrigit *intumescentibus*. placet. certe in se vitiosum est. Eav.

17. *spiritum finiebat*] haec corrupta esse credo, legendumque *impedito meatu spiritus, finiebat*, sive etiam *finierat*. *spiritus* meare dicitur, ut apud Curtium 2 5. *finire* autem simpliciter pro mori, notat cum aliis dixit. 6 50. ad igitur

plures assu Nerone, quasi rationem adhiberetur, illatum
 palatum eius nullo medicamine asseverabant, et Burrum in-
 collecto scelere, cum ad visendum eum princeps venisset,
 aspectum eius aversatam sciscitanti haecenus respondisse,
 "ego me bene habeo." civitati grande desiderium eius man-
 sis per incensam virtutis et successerum alterius segnem
 innocentiam, absteris flagrantissima flagitia et adulteria.
 quippe Caesar duas praetoris cohortibus imponerat, Renium
 Rufam ex vulgi favore, quis rem frumentariam sine quae-
 10 sta tractabat, Sesonium Tigellianum, veterem impeditum

liberius e spiritu fuit spiritum.
 adiuvat G, in quo est spiritus. li-
 tera s absorberi potuit ab initiali
 sequentis verbi. denique haec con-
 plexerunt homines post mortem Burri.
 itaque melius fuerat; quod et se-
 quentia desiderant. Ean.

2. eius habent GM^a et edd vete-
 res ante Rhenanum, qui auctore B
 deleuit, ut mox cum Tacitus, et
 brevitatem alias affectus, libenter
 hoc pronomine sine necessitate uti-
 tur, ut supra iam notavimus. Item
 infra hoc capite veterem imp. atque
 inf. in eo servatus. Cicero et Li-
 vius sine te eo dixissent. c. 59:
talum cum ceteris tradidit. suffi-
 ciebat *talum*. c. 62: *accitum cum*
Caesar advenit. Cicero et Livio
 sufficisset *accitum Caesar advenit*,
 quamquam et Livius interdum sine
 necessitate pronomen addit. v. not.
 ad Suet. Caes. 7. Ean.

4. aduersatum M^a.

Heinsius sic distinguit: *scisci,*
tantique, aduersum, respondisse, ego
me bene habeo. acute; et illud
hactenus, ut Burri, non Taciti, et-
 iam praefert Aurelii Iustini, verba
ita hactenus ego me bene habeo
 alio caractere formata exhibens.
 cotinuo tamen *hactenus respondisse*
 se potest exponi, hoc tantum. vide
 Obs. in Eodes. c. 22. in eo au-
 tem responso quo vis sit, dicet
 Seneca Ep. 24: *sicut illum CaPom-*
peii socerum Scipionem, qui con-
trario in Africam vento relatus cum
teneri navem inueni videret ab hosti-
bus, ferro se transverberavit, et
quaterentibus ab imperator esset, im-

peratur, inquit, bene se habet. vix
haec illum parem maioribus fecit,
et fatalem Scipionibus in Africa
gloriam non est interrupti passus.
 GRON. hoc verum. sed BM^a et
 ed pr habent *sciscitanti*, sine copula
 quae; quod secutus sum. mox ed
 pr *adultera* vitiose pro *adulteria*.
 etiam a M^a abest copula. sed nisi
 Tacitum perum accurate scripsisse
 dicamus, hic aliud quid latet. nam
adulteria sunt in *flagitiis*. nisi ve-
 ro voluit generi hanc speciem ad-
 dere; ut in quam in prius flagi-
 tiis esset. post Rhenanum mla-
 bat *tractaverat*. immo *tractatur*.
 Ean.

10. Tigellianum libri appellant,
 et Graeci, quibus semper *Tiyellio-*
vos, Sophronium corrupto epitoma
 Dionis; Osonium Tacit. H. 1 72.
 quod ait de veteri infamia, intel-
 legit credo stuprum eius cum Agrip-
 pinæ matre Neroneis; qua causa a
 Caio in exilium pulsus. Dio 59
 28: *ἐν τοῦτοις δὲ τότε γεύοντα*
καὶ ὁ Τηγελλίος ὁ Σωφρόνιος, καὶ
Ἀγριππῆν μεμοιχευώς, ἐξέ-
πεσεν. mentio clara hominis, imo
 brevis vitae descriptio, in scholi-
 aste veteri Iuvenalis ad verbum 1
 155 post Tigellianum. C^alentinus
 (corrigenum C^alonius) Tigelli-
 nus; patre Agrigentino, *Soylaeum*
delegatus inuenit, egress, verum ad-
modum pulcher, in concubinatum a
Bincio et Lucio Domitio marito
Agrippinae et Fulviae horum Caes-
oris, atque in utriusque uxoris
inopostus, ob hoc urbe summus.
 plura illio vide, sed haec corrige:

atque infamiam in eo actus. atque illi pro cognatis moribus facere, validior Tigellianus in animo principis et intus libidinibus assumptus, praecipua populi et militum fama Rufus, quod apud Neronem adversum experiebatur.

52. Mons Barri infregit Senecae potentiam, quia nec bonis artibus idem visum erat abesse velut duci amotas, et Nept ad detestores inclinabat, ubi variis criminationibus Senecam oderunt, tanquam ingentes et privatum modum excoctas

a Fido et Lucio, itemque Aetnae piniae et Liviae, sororum Caesaris. nihil certius. Item M. Vinius. Etiam Gemoniaci, filii, etiam habuit, et L. Domitius Agrippinam. Tacitus 8. 46. Idem Tigellianus nomen corruptum odoror, in Egeippi 4. 20, ubi de Nerone. et idem, inquit, nequissimis se Nymphidius et Gemellius praecipue commendavit. Gemellianum huic nunquam reperit, et suppone fidenter Tigellianus, adprobat, quod ipse, in deserto Nerone ab utroque quod Historiae, et nominatum de Tigelliano. Tacitus, prodidit. Lirs. Offonum vel Ofonium Tigellianum veteres edd. a quo ad Lirpium, Ex.

1. ac quae illi pro cognatis non displicet Farnesiana scriptura, ut quae illi pro cognatis, e. praecognitum antea qui mores utriusque. V. refert progenitis moribus. tentabam pro genitricibus, quae a commendatione victorum pro natalibus suis. humilitatem quidam generis eius, neque idem Tacitus H. 1. 72: Saphanus Tigellianus obcuria parentibus, feda, pueris. forte et sic legendum, ut qui illi pro genitis moribus faveret. geminam simile. emeritis, ergo Tigellianus favorem Neronis similitudine morum victorumque, sed ne dissimularet, Farnesiana lectio firmari omnino a Nicolo videtur, phrasin hanc amantem, imo sumente a Tacito, in Othone: qui potentis dies fers. 35, praecognitis moribus, petitis, potiusquam a Vitellio pulvis est, mortem sibi conparit. atque ita Victor: tamen ingeniosus Mercerus divisione illa Farnesiani edicula legebat illi

pro cognatis, tales quales iam ante noti. Lirs. sive potius, ita valuerit, ut mores cogniti, eandem ferret. ita, certe, valeat Mercerus, et quae id sequentia desiderant; in quibus explicatur distincte de cognatis, quid eis pro cognatis moribus esse. ceterum correctionem Merceri recepit primus Fickens, quem ceteri secuti sunt. H. M. sequit. illi pro cognatis moribus fuisse, quod Gronovius explicat cognatis, quod hypones voluit, insitae, scilicet, amnes, ne ad honores profecti emendaret. mirum, immo si Tacitus illi dedit, sensus est, ita apud quos, quae favorabiles facere, ut cuius similes moribus erant. nam ut Orac. si quaeque, est pro similitudine, sic cognata, Latina, similitudine quadam inter se coniuncta, similia. Rychius ex A. dedit, ita illi pro cognatis moribus fuisse, male. et prae atque illi praecognitis moribus fuisse. Eam. 2. ex V. int. exet, ad latinas libidines electus. Lirs. M. et, ut edidit Rhenanus e. B. consentit, ed. pa. nisi quod est et. in. idque secutus sum cum Gronovio. ex est a Farnesiano. sed id h. l. non convenit, esset enim, cum ante intus eius libidinibus conscius sciret, neque socius potius et adiutor huic reputatur. ceterum sic etiam est in A. Eam.

7. detestores. B. terrores.

8. modum excoctas, sic receptiores; unde colligo in M. nullam esse praepositionem. at rursus edd. inde a Farnesiano omnes supra modum. sane rursus praepositionem desiderat, nec dicitur pro egresse aut supergressa, sed est simpliciter

oper adhauc angustis; quodque studia civium in se verteret, hortensum quoque amicitiae et villarum magnificentia quasi principem supergrederetur. obliuiscant etiam eloquentiae laudem uni sibi assiscere, et curam crebrius facitare, postquam Neroni amor verum venisset. nam oblectamentis principis palam antiquum detestare vim eius equos regentis, habere voces, quotiens caneret. quem ad finem nihil in re publica clauus fore quod non ab illo reperi credatur? certe finitam Neronis pueritiam, et robur iuventutis adesse. exue-

10ret magistrum; satis amplis doctoribus instructus maioribus
53 aui. at Seneca criminantium non ignarus, prodentibus nō quibus aliqua honesti cura, et familiaritatem eius magis aspernante Caesare, tempus sermoni orat, et accepte ita in-

15cipit. "quartus decimus annus est, Caesar, ex quo spei tuae admotus sum, octavus, ut imperium obtines: medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, ut nihil felicitati meae desit nisi moderatio eius. utar magnis exemplis, nec meae fortunae sed tuae. abavus tuus Augustus Marco Agrippae Mytilenense secretum, Gaio Maecenati

20urbe in ipse velut peregrinum otium permisit; quorum alter bellorum socius, alter Romae pluribus laboribus iactatus ampla quidem, sed pro ingentibus meritis, praemia acceperant. ego quid aliud munificentiae [tuae] adhibere potui quam studia, ut sic dixerim, in umbra educata, et quibus

sublatas. quia ergo illud supra e
mau est; quippe quod est et in G,
vestitum. in ed pr est de priuatis
modum, unde conicias ultra pif
tatem modum. (sic A.) priuatis
mau Puteolanus Beroaldus et Ab
clatum. deim G. hiorumque am
mox quasi est propemodum; Cicero
Aad. 4 26. quasi pedalis. pro
supergrederetur G. praegrederetur.
Ean.

4. carmina] tragoediasne, quae
eius nomine feruntur? non op
nor, et alibi video. Lira. mox
venisset Ma.

6. detestare valgo.

9. exue] relinqueret, amove
ret; a Quaeo sanum, qui dicit
deuocadai tui pro repudare, in
prima de ingratia. uenponu- con-

tentia est o Clo. ad Div. 1 7 extr.
Ean.

18. nec] ne Ma.

atavus tuus Augustus] imo
abavus; Lira. sic ipse noster vo
cat supra 13 34, unde cum Ryckio
recepit. Ean.

19. mytilenas Ma.

20. A addit tuae. sensus est, qua
re possit promoveri munificentiam
tuam; qui sine illa vocala non con
stat, itaque recepit. vocatus est
Beroaldus, qui item in mss tribus
reperit. Ean.

24. in umbra educata] quae in
tota privata tractavi, formavi.
suntum o. Ciceroae, ni fallor; apud
quem de Legg. 3 6 etiam sunt um
bracula vuditorum et otium, quae
opponuntur soli et acti h. e. ad-

claritudo venit, quod invenimus ratiocinando affinis va-
deor, grande huius rei praejudicium in gratiam dementiae,
innumeram pecuniam circumdedit, adeo ut plerumque fa-
ctu me ipse voluim egere, equester et provinciali loco tra-
ctus, proceribus civitatis adhaerentior? inter nobiles et longa
decora praeserentes novitas mea emittit? ubi est animus
ille modicus contentus? ubi est modestus instans, et per haec
suburbana procedit, et tunc agerum spatium, cum lato fo-
lore exuberat? una defensio obcurrit, quod ministris tuis
54 obasti non debui. sed uterque mensuram implevimus, et tu,
quantum princeps tribuere amico posset, et ego, quantum
amicus a principe accipere. cetera invidiam augent. quae
quidem, ut omnia mortalia, infra tuam magnitudinem laetant,
sed mihi incumbit: mihi subveniendum est. quomodo in

ministratio vel publice. non ita
de schola cogitandum cum Pichena,
ut iam monuit Fretschelmus: etiam
educatio oratio est ap. Cic. Ean.
e quibus] sic ed pr et seqq omnes.
at IGronovius e Ma et quibus, ut
consecerat Actianus. mox IGronovius
dicit BOM. recepit Pichena. Vobis
res edd omnes deest. deest
BMO, edd pr veteresque omnes
sic edd, quod tunc in me ipso
mutatum restituit Ryckius. Ean, ita
quoque habebat B a l. m.

3. Longa l. 6. antiqua. v. ad c.
37. decorum sunt minorum imagines
et eorum honores, res gestae. sed
BFA et ed pr tunc, quod IGrono-
vius factum colligit e tunc. mox
B et ed pr tunc. Ean.

7. vultus vultus.
Videtur hic opus Senecae in villa
agris, pecunia: sed quid est in
strat? referri ad statuas tabulas
aliquaque ornatum potest, et in
codex extrahi, quod ad aedificia
ibi superbia et nova. Lirs. extrahi
cum ANI habet ed pr. simile in
pra. fuit huius extollebat; unde
non omnino spernendum putem. ed
pr etiam tunc. in verbo succit est
significatio ventilationis et super-
biae, de qua saepe viri docti di-
xere. v. Curt. ad Sall. Jug. 31.
senore possis etiam ad reditus ex
27m referre, primum propter epi-

moniam, deest quia c. 33
Kott. fenus et villae, nulla agro-
rum mentione. Ean.

10. tu deest M.
12. augent] Ma ager, quod
IGronovius factum putat ex alens,
sic et ed pr, ubi antiqua manus
correxerat augent. Confundi agere
et alere notum est? v. viri docti
ad Cic. pro Arp. 7. et Virg. Aen.
3. 231. nec tunc absurdum aut h
li. 1. alienum] dicitur enim pro
teuere, excitare, incitare, deest
Civ. v. Gebb. ad Liv. 10. 14. sed
tamen augent verum puto, cui non
raro in mass agere substituitur, ut
apud Livium l. c. v. ibi Drak.;
item ad 3. 3, 27. 9. addo infra ad
c. 58. etiam 15. 10 pro augeretur
ed pr ageretur. nec futurum huius
loco convenit. Ean.

13. iacent et mox decumbunt BQ,
ed pr, Putolamus Beroaldus Alcia-
tus, ut ad cetera referantur, quod
restitui. addunt mortalia, quae
melius de bonis humanis quam de
vitiis, velut invidia, capiuntur;
item sequenti quomodo in militia
etc, in primis verba cum meas ope-
stra sustinere non possim. cetera
quae sint v. c. 36 extr. ceteri li-
bri editi habent iacet et incumbit;
quae lectio orta est ex eo quod ad
invidiam referri putabant. Ean.

aditum, ut via sacra, administrare praearam, ita in hoc itinere vitam, senex et levissimum, quaeque, cuius imper, cum opes mea ultra sustinere non possim, praesidium peto. iube eas per procuratores tuas administrari, in tuam fortunam recipi, nec me in paupertatem meae detrahendum, sed traditis quorum fulgere praestringor, quod temporis hortorum aut villarum curae sponitur, in animum revocebo. superest tibi robur et tot per annos virum fastigii regimen; possumus seniores amici quietem respondere, hoc quoque in

1. *militia*] intellegit optiones, quia adiutores centurionibus dant. Festum corripo: optio qui nunc dicitur, antea appellabatur accensus. ita adiutor dabantur centurionibus. huncq. militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permittitur est optare, et nomen ex facto certius est, legoqua, a tribunis, militibusq. ex eo tempore. Lirs. mox ed pr possum. post eas abest a BGM^a. Ean. sed in Ma ubere,

6. *perstringor*] Cannegieterus (diss. ad Avian. p. 320) corrigit praestringor. verum videtur. Cic. Vatin. 10. dignitas et splendor praestringebat oculos Vatinii; ubi similiter quidam mas et editi perstringebat. adde Drak. ad Siliam 1. 358. senatus est: relictis iis quorum invidia mihi obest, tempus omne animo impendam, quod hortorum et villarum cura absumit. Ean.

8. *tot per annos virum fastigii regimen*] haec vitiosa esse facile intelligit, qui attenderit perspicue, quae vult interpretari, conservata latinitate. nam quod Massaens, per tot annos sustinisse imperii onus, Gronovius (Obs. 2. 4) bene magno tempore fundata potentia, bonus sensus est, sed e contextu sumtus, non e verbis ipsis, in quibus ille non inest, nec probabilis Grotii coniectura *omnis fastigio* i. e. ad fastigium. Grotianae sententiae sufficeret virum. Cic. Planc. 27. *huc per me virum ascendit*. sed illa sententia ab h. l. aliena. idem ille IFronovius apud Rycklium conicit *virum fastigio*, ut *fastigium* dictum sit pro imperio, potentia, ut

16 l. sed et hic manet difficultas, quod non convellit tot per annos illud mihi videtur esse clarum, hoc quaeri, an Nero iam per se, sine Senecae auxilio, possit imperare? ei sententiae quae lectio vel correctio maxime convenit, ea est optima. sed ei sic satis congruit lectio ABGM^a ed m. *tot per annos virum fastigii regimen*. vidisti, inquit, tot per annos quomodo summum imperium tractari, non publica regi debeant, habesque adeo usum rerum idoneum, ut tibi non amplius opus sit auxilio, meo. sed verior et satis prudenter ista dicantur, et sine offensione Neronis dici poterint, et ne virum lectum sit a sumum, ut factum passim in libris veteribus. v. Hains. ad Ovid. A. A. 2 660, Drak. ad Sil. 3 284, item ad Livium pluribus locis. interim nihil melius aut vidi aut ipse excogitare potui. Ean.

9. *quidem respondere*] non usquequaque placeat. V. quietem praestant, fortean, possumus — quietem impendere. fuit cum incoherenter vocem e sequenti linea putarem, loqueremque relecta, possumus — quietem, quid si quietem respondere? Apuleius phrasos huius approbator Apol. 2: *hanc gratias bonus frater matri respondet?* Lirs. at tu vide, si lubet, Obs. 2. 4; Sap. ibi sic interpretatur, res seiores amici satisfaciunt tibi etiam quietem, optum lacessendo, et in reliquam viribus tuis confidendo, quae sane interpretatio valde arridet, sed tamen hic restat mihi scrupulus, quod ita sententia haec non aptis apta argumento Senecae, vult abire cura

ipsum gloriam celet, eos ad arma vocasse qui et modica
 55 tolerarent." ad quae Nero sic ferme respondit. "quod ma-
 ditas orationi tuae statim occurram, id primum tui mun-
 eris habeo, qui me non tantum praevia sed subita expedire
 docuisti. abavus meus Augustus Agrippae et Maecenati
 usurpare otium post labores concessit, sed in ea ipsa aetate
 cuius auctoritas traheretur quicquid illud et quaecumque tri-
 buisset; ac tandem neutrum datis a se praemiis exiit. bello
 et periculis meruerant; in iis enim inventa Augusti versata
 10 est. nec mihi tela et manus tuae defuissent in armis agenti.
 sed quod praesens condicio poscebat, ratione consilio prae-
 ceptis paucitiam, dein inventam meam fovisti. et tua qui-
 dam erga me munera, dum vita suppetet, aeterna erunt;
 quae a me habes, horti et fenus et villae, casibus obnoxia
 15 sunt. ac licet multa videantur, plerique haudquaquam arti-
 bus tuis pares plura tenuerunt. pudet referre libertinos, qui
 ditiores spectantur. unde etiam rubori mihi est quod prae-
 56 cipuus caritate nondum omnes fortuna antecellis. verum et
 tibi valida aetas, rebusque et fructui rerum sufficiens,

rei publicae h. e. ad quietem et
 otium redire. tu vales aetatis ro-
 bore, et habes imperium satis fir-
 mum, ergo ego senex possum de-
 ponere illud onus. quod sane non
 satis commode videtur exprimi per
satisfacere quiete. etiam BMV et
 ed pr habent *quietem*. non abhor-
 rebat animus a coniectura, Tacitum
 scripsisse possumus — *quietem*
repetere vel *resumere*. error in
 verbo eviri potuit, quod mox est
respondit: *quiete* primus edidit Pu-
 teolanus, idemque exhibet G. sed
 sensus forte est, possumus vicissim
 quietem sumere vel quiete uti, post-
 eaque tu nobis laborantibus quie-
 visti; quod *respondere* esse potest
 e Graecorum imitatione, qui *ἀντι-
 στρέφειν* sic dicunt et *ἀντιστρέφειν*.
 et sic alii quoque *respondere* di-
 xere. Bruterius mavult cum Peta-
 vio *quietem respicere*. ERM.

2. *tolerarent*] sic ed pr, Rhena-
 nus e B et seqq. at Puteolanus
 Beroaldus Alciatus *tolerantur*. et
 sic fuit in G a manu prima. ERM.
quod] et *quod* M^a.

TACITUS.

5. *avus*] legam, ut supra, *abavus*.
 LRS. quod rescripsi. Ryckius mire;
*avos latina lingua etiam ultra se-
 cundum gradum vocat*. recte. ve-
 rum ubi pro maioribus ponuntur,
 et non nisi in plurali: *avum meum*
 posse de alio quam de mei paren-
 tis patre dici, id vero etiam atque
 etiam nego. mox BM^a ac tamen,
 quod et Mureto et Acidalio place-
 bat. vulgatum probro. mox in ea
 ipsa aetate. an ipse? ERM.

8. *bello*] sic G et ed pr, Rhena-
 nus e B et seqq. at Puteolanus
 Beroaldus Alciatus *bellis*. Acidal-
 lius autem putabat excidisse *et*. est
 enim obiectio. ERM.

9. *hic* valgo.

13. primum non redundat, ac pae-
 ne ineptum est, *dum vita suppe-
 tet*? vereor ut gentianum sit. de-
 inde ed pr *obnoxiae*, et mox *in-
 ferre* pro *referre*. mox *rubori mihi*
est et Livius dixit 45 13. ERM.

19. *fructui* contra Ictum Parisi-
 ensium, qui *fructui* corripiebat, late
 defendit Salmasius ad Ins Ast. et
 Rom. c. 16. p. 373. ERM.

AA

et nos prima imperii spatia ingrediamur, nisi forte aut te Vitellio ter consuli aut me Claudio postponis. sed quantum Volusio longa parcimonia quaesivit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. quin, si qua in parte lubricum adolescentiae nostrae declinat, revocas, ornatumque robur subsidio impensius regis: non tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies; si reliqueris principem, sed mea avaritia, meae crudelitatis metus in ore omnium versabitur. quodsi maxime continentia tua laudetur, non tamen sapientia viro decorum fuerit; unde amico infamiam parer, inde gloriam sibi recipere." his adiecit complexum et oscula, factus natura et consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca, qui finis omnium cum dominante sermonum, grates agit: sed instituta prioris potentiae commutat, prohibet coetus salutantium, vitat comitantes, rarus per urbem, quasi validudine infensa aut sapientiae studijs attine-

2. *praeponis*] si quid video, aut negatione insita scribendum non *praeponis*, aut mutandum in *postponis*. certe et Nero indicio ante Claudium, et Seneca omni re ante Vitellium. Lips. *postponis* et aliis placitum. et id esse in Ma auctor IGronovius, in R Broterius, qui recepit in textum; quem sequor: interpretatio vulgati, nisi plura Vitellio te accepisse, me plura Claudio dedisse putas, angustior est quam pro re et antecedentibus. EKN.

3. *Volusio*] dixi supra; addo hoc nomen in V constanter semper scribi *Volusio*. porro de divitiis Volusiarum Silius egregius locus est, hac alludentis, 3 261: *occumbis, generosae Volux, nec clausa repostis pondera thesauris, patrio nec regia quondam praesulgens ebore et posessa mapalia soli profuerint*. Lips. Broterius corrigit *vel quantum* aut *et q.* cum Acidalio, quod placet. ed pr *Volusio*. EKN. A *sed an q.*

in te mea liberalitas] M^a et ed pr *in me mea libertas*. de quo vide IGronovium. vulgatum verum. *parcimonia* et *liberalitas* opponuntur apte. EKN. B *in me mea liberalitas*.

5. *inornati* vox displicet, cum sequantur verba parum illi congrua. malim *inordinatumque*, i. e. incompositum aetatis huius robur. nec displicet sane Faerni *inornatumque robur*. Lips. frustra coniecturis indulgere viri docti. bene e M^a *ornatum* rescripsit Picheda; quo loco tamen ab alia manu additum i tradit, at A et ed pr plane *ornatum* habeat. robur, quod in praeeptis, consilio ornasti, instruxisti. EKN.

10. quod mihi olim sponte iam mentem venit e grammatica ratione, legendum esse *paret* pro vulgato *parat*, id deinde apud Ryckium reperi esse in AM^a. e R protulit etiam Broterius. veteres edd *parat*: id corrigere debebat Rheanus *paret*, non *parat*; quod omnes habent usque ad Ryckium; item G. EKN.

11. *factus*] libri ita. vulgo *factus*. Lips. *factus* in quatuor mss reperit Broterius. sed *factus* verum est. EKN.

13. quibusdam abest vox *ornatum*; nec ego requiram. Lips. est in BOM^a, ed Puteolani, sequomisit Lipsius, restituit Picheda. abest ab ed pr et H. EKN.

57. * Perculso Seneca promptum fuit Rufum Fusum inhi-
 curre Agrippinae amicitiam in eo criminatibus. validiorque
 in dies Tigellinus, et malas artes, quibus solis pollebat,
 gratiores ratus, si principem societate scelerum extingueret,
 sanctus eius rimatur; compertoque Plautum et Sullam maxime
 timeri, Plautum in Asiam, Sullam in Galliam Narbonensem
 super amicos, nobilitatem eorum et propinquos hinc Orontem
 illi Germanico exercitus commendat: non se, ut Bar-
 cum, diversis spes, sed solum incoluntiam Neronis spe-
 10 tantes, cui cavere utramque ab urbanis insidiis praesentia:
 longinquos motus quoniam modo comprimere posse? erectas
 Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspensos Asiae
 populos claritudine avi Drusi. Sullam inopem, unde prae-
 cipuam audaciam, et simulatorem segnitiae, dum temeritati
 15 locum reperiret. Plautum magna opibus ne fingere quidem
 cupidinem otii, sed veterum Romanorum habitamenta prae-
 ferre, assumpta etiam Stoicorum arrogantia sectaque, quae
 turbidos et negotiorum appetentes faciat. nec ultra mori.
 Sulla sexto die pervectus Massiliam percussoribus, ante me-
 20 ram et rumorem interficitur, cum epulandi causa discumbe-
 ret. relatum caput eius illius Nero tanquam praematura ca-
 58 mitie deforme. Plauto parari necem non perinde occultum
 fuit, quia pluribus salus eius curabatur; et spatium itineris ac

10. praesentia] M^a et B est *praesentiora*, ex quo alii *praesentiores*; ego *praesenti opes* vellem, si tam-
 ena vulgata mutanda. Lips. *Prole-*
hemius praesenti cura, quod in A
 repertum recepit Ryckius. vulga-
 tum verum puto. ipsa praesentia
 in nonnullis rebus valet plurimum.
 Et hic clare opponitur *longinquitati*,
 eorum praesentiora etiam habet ed
 pr. Ern.

12. suspectos] scribo *suspensos*.
 Lips: nempe ut melius conveniat
 verbo *erectas*; quod elegantius sana
 foret, necessarium non est. Ern.

14. simulatorem segnitiae] saepe
 sic evenit, ut, qui maxime ambi-
 tiosi, occultent. pulchre et ad Ta-
 citi lucem Seneca in Oedipo v. 682:
certissima est regnare cupienti via,

laudare modum et otium ac so-
limum loqui. ab inquieto coepte lau-
datur quies. eiusdem sententiae il-
 lud nostri est: *cuius disparum mi-*
tiorumque naturam contra interpre-
tatur. H. 4 86. Lips. adde 13
 47. Ern.

18. moras M^a.

21. relatum] M^a habet *prelatum*.
 si *perlatum* caset, quod est in A;
 probari posset. atque sic confici-
 bat fuisse Pichena; sed *relatum*
 eodem redire vidit. id est in B
 et edd omnibus, ut et mex c. 59.
 mex quia pluribus etiam ed pr. in
 sequentibus, neque ad Rhenanum,
 est quia a pluribus. Ern.

22. plautio M^a.

23. a. G. abest ac moris. Ern.

maris tempusque interistum maverat fastam; vulgoque fingebant petium ab eo Corbulonem, magnis tum exercitiis praecedentem, si clari atque insontes interficerentur, praecipuum ad pericula, quia et Asiam favore iuvenis animae cepisse, nec milites ad scelus miscerant; numero validos aut animo promptos, postquam inasa efficiere nequiverint, ad apertae novae transisse. vana haec, morae famae, credentium otioangebantur; ceterum libertus Plauti celebritate venturum praevenit centurionem, et mandata Laciij Antistii socii attulit: effugeret segnem mortem, otium, suffugium, et magni nominis miseratione reperturam bonas, consociaturum anda-

1. *M^a fama vulgoque fingebat,*

2. *petitum* l. e. tentatum, ut diceret a Nerone et cum Plauto consilia conjungeret. *magnis tum*, quod e *M^a* dedit Pichena, etiam ed pr. eadem post ut clari: sive ubi verum est, sive et ei; quod malim. nam copula h. l. vix commode abesse potest. [habet eam *M^a*, omisso si.] ut etiam in G, sed in margine: in textu est ne. ERN.

4. *asija* *M^a* et

7. *transissent.*

in ore famae] Modius noster in Novembris ep. 15 legit *more famae* et *angebantur*. acute. ita H. 4 50: *more famae in manus innotueret*. Lrs. vix est ut non scripserit Tacitus odio. sic H. l. 51: *sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipsis castris odio, metu, et ubi vires suas repperant, securitate*. Gron. *more* verum esse docuit post *M^a*, estque etiam in ed pr et BA, unde merito receptum a Pichena. idemque Modii e coniectura recepit *angebantur*, cum autem esset *agebantur*. recte. v. supra ad c. 34. *credentium otio feram*, et habet commodum sensum. si tamen odio placeat, legendum, opinor, erit *praesentium odio*, non *credentium*, ut alibi noster loquitur. Boethius non male notavit illud esse non satis commode poni in fine praecedentis orationis: sed quod id mutari vult in *vana* (quamquam haec verba non raro in libris permutan-

tur) et ad sequentia referri, id non necessarium videtur. placeat tamen Broterio. interpunctio vitiosa est, quam nos e pr ed correximus. Puteolanus interpungit post *haec*. vulgatam post *una* induxit Beroaldus. ERN.

10. *effugere* *M^a*.

otium, suffugium] suspecta, Lrs. optime hunc locum emendatum puto a NHeinsio, qui legendum putabat *odii suffugium*. Inval. A, qui habet *odii suffugium*. edim. eadem est *otio* facile confusa in libris, etiam ob scripturam. solebant enim scribere per e librarum, ut etiam in ed pr semper exprimitur. *mors segnis* est vel quae infertur inulta ab illis, vel quam sibi quis ipse infert inultus. sciamus ergo est, ne timeret se inultum perire. nam talem mortem esse quidem *odii suffugium*, liberare ab odio; at nihil aliud, nisi miserationem habere inanem; homines quidem misericordia moveri, si vir magnus tali morte pereat, sed eam misericordiam nihil prodesset. Potavius corrigebat *otiosum suffugium*, quod probat ex Broterio. sed *otiosum* lenius est pro re. si esset *ignavum suffugium*, secus foret. et pro at saepe Tacitus: v. ad 5 3. mox *adveniebant* ed pr et Rhenanus, sed Puteolanus Beroaldus Alciatus *veniebant*. deinde legitima latinitas postulabat *referretur* et *permearet*; et saepe in hoc genere peccatum in libris Taciti a libris vidimus. ERN.

et. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adveniebant) propulsi esset, dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura quae ad usque bellum evalescerent. denique aut saltem tali consilio quaeri, aut nihil gravius audienti quam ignavo
 59 patiendum esse. sed Plautum ea non movere, atque nullam opem providebat inermis atque exsul, seu taedio ambiguae spei, an amore contingis et liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla sollicitudine turbatum. sunt
 10 qui alios a secero nuntios venisse ferant, tanquam nihil atrox immineret; doctoresque sapientiae, Coeranum Graeci, Musonium Tusi, geminis constantiam opperientiae mortis pro inserta et trepida vita suavis. repertus est certe per medium diei nudus exercitando corpori. talem etiam centurio
 15 trucidavit, coram Palagone spadone, quem Nero centurioni et manipulo, quasi satellitibus ministrum regium, praeposuerat. caput interfecti relatum; cuius aspectu (ipsa pri-

1. aspernandum M^a.

2. protulisset B.

4. quae ad usque bellum evalescerent] sic AGM^a, add. omnes. ab G abest bellum. Rhenanus coniecit, quoad usque bellum evalesceret. ERM.

11. Coeranus mihi irreperitus, nisi quod Plinius Indios lib. 2. inter sectores, quos delibavit, recenset Coeranum. in Seneca Ep. 66 valde celebratur huius aevi Claranus quidam philosophus. numquid ibi Coeranus? aut magis in Tacito Claranus? sed Musonius notior, qui Valentinus in Etruria natus, equestri ordine, studium philosophiae et placitum Stoicorum accumulatus est, ait noster H. 3. 81. nomina illi CMusonius Rufus; uti ex Tacito H. 4. 40 et Plinio colliges Ep. 3. 11. superavit ad imperium Vespasiani, ut iure calpes Suidam interfectum eum a Nerone his adfirmantem. vide eum in voce Μαυρόνιος et Κορυόνιος. melius fortasse Philostratus? 16, qui Musonium Tyrannum in Cyara insulam proiectum a Nerone scripsit. unde rediit, cum ille abisset. LRS. ed pr et Festus. Coeranus, quod restituit Bekkerus, cum in ed. Barockii, ere-

rore operarum factum esset Coeranus quodque secutus Alciatus. de Musonio adde Ryck. ad h. l. ceterum a G totum hoc Coeranum — generis abest. ERM.

12. opperientiae] Helaeus corrigebat oppellendae, quod verum videtur. in G est opprimendae, alterum in margine. mox ed pr et ceterum. ERM.

16. parum proprie manipulo. erant 60 tantum (v. c. 58); qui non faciunt manipulum, ut male Ferretus ad h. l. putabat. dicitur igitur h. l. vel pro centuria, quae 60 ad minimum habebat, aut pro manu quacunque. pro centuria apud Tacitum dici etiam Schellio (ad Hygin. p. 4) placebat; ubi rectius h. l. usus esset. in locis qui ibi a libro 1. laudantur, proprie verbum asculpi potest. ERM.

17. caput interfecti relatum] non ergo idem hic ille Plantas, cuius necem, fluctuans rettulit c. 35. non hercle idem; aequalis obstat. primum ille inter pueros, aut certe aetate inferior quam Nero; stupre enim ante mortem illi cognita. ad ista grandior. ille. Remae fuisse dicitur, cum pater esset.

cipis verba referant) "quin" inquit, "Nero, deposite matu-
nuptias Poppaeae, ob eiusmodi terrores dilatas, maturam
paras, Octaviamque coniugem amoliri, quamvis modeste
agat, et nomine patris et studiis populi gravem?" sed ad
senatum litteras misit de cede Sallae Plantique haud com-
fessas, verum utriusque turbidum ingenium esse, et sibi in-
columitatem rei publicae magna cura haberi. decretas eo
nomine supplicationes, utque Sulla et Plautus senatu move-
rentur, gravioribus tamen ludibriis quam malis.

- 60 Igitur accepto patrum consilio, postquam cuncta acele-
ram suorum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam,
sterilem diotitans. exin Poppaeae coniungitur. ea diu pel-
lex, et adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex
ministeris Octaviae impulsit servilem ei amorem obicere. de-
stinaturque reus cognomento Eucerus, natione Alexandrinus,
canene tibiis doctus. actae ob id de ancillis quaestiones, et

ille viva Agrippina, hic mortua pri-
dem interfectus. itaque istum cum
libris aliquot verius est APlantium
vocari, filium fortasse eius qui de
Britannis triumphavit. cum nostro
isto si confundis, quod faciunt plu-
res, quomodo vel hac parte Tacitum
cum Suetonio iungas, qui di-
versissima Neronis verba depro-
munt? Dio an de hoc Plauto locu-
tus sit 62 14, nescio. τὸν γ' οὐκ
Ἰλαύτων (scribo Ἰλαύτων) ἀπο-
κρίνας, ἐπειτα τὴν μεγάλην αὐτοῦ
προσερχομένην οἱ ἰδὼν, οὐκ ἴδεν,
ἔφη, οὐ μεγάλην ἴδνα εἶχεν. nam
et ea verba diversa ab istis. quis
tamen negat quin et haec poterit
adiungere? Lira.

1. referēbam M^o, referēbant B.
quin, inquit] BM^a cur inquit
Nero et postea. etiam G et edd ve-
teres ante Rhenum cur, sed mox
Nero deposito. hinc Gronovius lo-
cum sic constituit: curve Nero,
et — maturare para. quod mihi
non placet, dixisset, optaret, ma-
ture et amolire, quam para matura-
re, tam τὸ παρα ita iam esset
in curve. Tacitum quidem alibi in
eadi conversatione dixit nec proprie.
sed semet alioquin incitantiam. mi-
xime volebant particula quin est, ad

nemo nescit. quis confunditur et
aliis locis cum cur et am, quod
pro cur in antiquis libris, et etiam
in G. h. l., scribebatur quor. cete-
rum si quis velit [cum Maro] *parat*,
non repugnem. Ean. cur
— Juxta modum — parat B.

4. agere, et] GM^a et edd vete-
res ante Rhenum ageret, abec-
pta copula. mox G et edd Paten-
bant Boscaldi Alcisti enedibus. Ean.

9. gravioribus tamen ludibriis
quas malis] vulgatum sic interpre-
tabar: quae severa tamen sedulatio
non tam aggravabat augebatque ma-
la, indignas nimirum catenas Sallae
Plantique, quam mimica, vana, lu-
dicia mala veris addebat. Gron.
recte Freinsheimius [cum A] pro ta-
men malebat iam: graviores fuisse
illa ludibria ipsis malis. mox su-
rum e Ma addidit Pichena. et et-
iam in B et ed pr. neque com-
modo abfuerit. Ean.

15. Eucerus scripti et editi. Eu-
cerus a correctione Freinsheimii
venit, qui putabat esse graecum
Εὐκαρπος; quod incertum. post
Alexandrina BQMO et edd veteres
omnes. Ean.

16. tibiis] Ma per tybicus. an dicit
te pueri tibiis? Lira. per tibiis

vi tormentorum victis quibusdam ut falsa pingerent, plures peratere sanctitatem dominae tueri; ex quibus una instanti Tigellina castiora esse muliebria Octaviae respondit quam ea eius. mox tamen primo civilis discidium specie; domumque Burri, praedia Plauti, infausta dona, accipit. mox in Campaniam pulsa est addita militari custodia. inde crebri questus nec occulti per vulgum, cui minor sapientia et ex mediocritate fortunae pauciora pericula sunt. his quanquam Nero poenitentia flagitii, coniugem revocavit Octaviam. 61 exin laeti Capitolium scandunt, deasque tandem venerantur, effigies Poppaeae prouunt, Octaviae imagines gentant humeris, spargunt floribus, foroque ac templis statuunt. itur

edam A et ed pr. IGronovina comparat *vilā per virtutem actā*. frustra. mox 6 viduose peratere sanctitatem. EAN. B tibias omissio per.

1. *victi quibusdam si falsa M^a*.

2. *una*] nomen libertinae ancillae Pythias, ex Dione 62 13. LIPS.

4. *dissidii i. e. divortii*. LIPS. immo *discidium*, ut est in ABGM^a et ed pr. aliquoties iam correctum sic in Tacito, restituit h. l. Ryckius.

pro *mox* sine necessitate corrigitur *amovetur*. v. dicta supra ad e. 32. mox BM^a *domumque B. pr.*

PL quod placet IGronovio. in ed pr est *praediaque*. EAN.

7. *et omittit M^a*.

8. *his haud quamquam Nero*] multa, fracta, et in quibus restituendis sine libris frustra allaborem. in eadem noxa sequentia. in A tamen codice notatum *his motus Nero*, *as poenitentia flagitii*. sed ingenio, ut opinor, dnce. LIPS.

hoc tamen recepit Ryckius. *motus Nero* sane etiam GO; etque usitata Tacito formula *his motus*, et non perpetua. BGM^a et ed pr omnesque veteres *his*; quod Tacito non absonum, ut Pichena et IGronovius iam docuere. 16 12 *his atque talibus*. 15 26 *talibus* *litteris*. si quid tentandum esset, mallet ab his. sed *his* tenendum. post *quamquam* BM^a et ed pr, *tantumquam O*; item G^a. sed alio loco. *haud quamquam* ed in A. a Ptolemano omnes. utrumque quibus posterioribus placeat,

Nero tamen vitiosum est, sive loco sive scriptura, loco, si *tantumquam*, scriptura, si *haud quamquam*; legendumque vera, forte tamen alicui placeat scriptura libri G. *his motus Nero tantumquam poenitentia flagitii*. Proterius corrigit *his motus Nero, haud quamquam p.* et sic edit. EAN.

10. *tandem* eleganter additum ad indicandum desiderium rei factae diuturnae. longum nimis visum hominibus hoc videre; esse tamen deos, esse coeleste numen, ut ille apud Livium ait. Lipsio olim aspectum *tō tandem*: sed mutavit sententiam. Mullerus intelligi mavult *tandem*, post multas simulatas gratias diis actas serio venerantur. bona sententia est, sed non est in verbis Taciti. EAN.

12. *spargunt floribus*] sparsio illa florum recepta in eos quos honore honestos volebant, quosque benevolentia prosequerantur. Liv. 33 33: *omnes tendere ad imperatorem Romanum, ut ruente turba in unum adira, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosque iacientium, haud procul periculo fuerit*. Capitolium in MAnton. 4: in *Saliatu omen accepit imperii*. coronas omnibus in pulvinar ex more iacentibus, aliae aliis locis haeserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est. ubi recte scripseris coronas et iacentibus. Ovidius de Germanico triumphante Trist. 4 2 49:

et in principis laudes repetitum venerantium. iamque et palatium multitudine et clamoribus complebant, cum emissi militum globi verberibus et intento ferro turbam disscere. mutataque quae per seditionem verterant, et Poppaene homines repositus est. quae semper odio, tum et metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret aut Nere inclinatione populi mutaretur, provoluta genibus eius, non eo loci res suas agi ut de matrimonio certet, quanquam id sibi vita potius, sed vitam ipsam in extremum adductam a clientelis et servitiis Octaviae, quae plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi quae vix bello evenirent. arma illa adversum principem sumpta; ducem tantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur: omitteret modo Campaniam et in urbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cicerentur. quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensio-

quaque ibi manibus circumplaudere tuorum, undique tactato flore tegente vias. Herodianus I 18, de Comodi adventu in urbem: τοιοῦτον δὲ θαυμάζοντες τὸν βασιλέα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίας τε παρτοδαπῆς καὶ στεφανῶν καὶ ἀνδρῶν βολαῖς ὑπεδέχοντο. Virgilius Aen. 6 884: *purpureos spargam flores, animamque nepotis his saltem accumulem donis.* Lips.

1. *venerantium*] haec est lectio antiquorum librorum, ut BM^a, ed pr, unde restituit Rhenanus; cum Puteolanus et seqq dedissent *venerantur*, ut est in G. A *expetitur venerantibus*, quod recepit Ryckius. Grotius coniciebat *reperitur veneratio*, Harlaeus *repetita veneratione*, sensu uterque commodo. at IGronovius propius ad scripturam *repetitu venerantium*. Ios. Nerijs Anal. I 5 *repetitum venire Antium*. carum oppidum Neroni fuisse, saepeque ibi egisse, satis constat. v. 15 23. probat et in versione sequitur Mullerus. Ryckium sequitur Broterius. Ern.

3. *turbam*] sic BCR et ed pr, quod non displicet. Ern. vulgo *turbatos*.

4. *et P.*] copulam addidit e Mª Pichena: sic et ed pr: mox tum

et mss. ed pr et B habent *tumet* una voce. Puteolanus edidit *tumens*, quod est et in G. tum et Rhenanus. Ern.

9. *a clientelis et serv.*] sic ed pr, Pichena, seqq. at Puteolanus et seqq (et B) *clientulis*, eadem varietate qua supra. mox dedi *ausi* ex ed pr et veteribus omisibus, quae vidi, item G. in recentiori aliquando irrepererat *ausis*, vitio correctoris, ut opinor, qui ad *servitiis* male referebat et genus non concoquebat. id propagatum est a Lipaio usque ad Gronovium; qui e M^a correxit. talia etiam sine libris debebant corrigi. ceterum *ausi* refer ad *clientes* et *servos*, qui latent in *clientelis* et *servitiis*; cuius generis exempla plura in Tacito et aliis. penult post *pro cicerentur* male G *cerneretur*. Ern.

16. *an quia veram*] hic aliquid turbatum est. nam argumentatio non procedit; quod facile animadvertet qui attendet. atque etiam libri variant. nam ed pr habet *ausi* let p. R. *quam tibi*. igitur pato verum esse *an quia veram progeniem p. C. daturam sit?* (immo) *malte populum R.* (sc. veram progeniem Caesarum) *quoniam tibi. Aeg. v. 16.*

est? malle populum Romanum tibicinis Aegypti subilem
 imperatorio fastigio induci? denique, si id rebus conducatur;
 libens quam coactus acciret dominam, vel consuleret securi-
 tati insta ultione. et modicis remediis primos motus conse-
 disse: at si desperent uxorem Neronis fore Octaviam, illi
 62 maritum daturus. varius sermo, et ad metam atque frank
 accommodatus, terruit simul audientem et accendit. sed parum
 valebat suspitio in servo, et quaestionibus ancillarum elusa
 erat. ergo confessionem alicuius quaeri placet, cui rerum
 10 quoque novarum crimen affingeretur. et visus idoneus ma-
 ternae necis patrator Anicetus, classi apud Misenum, ut
 memoravi, praefectus, levi post admissum scelus gratia,
 dein graviore odio, quia malorum facinorum ministri quasi
 exprobrantes aspiciuntur. igitur accitum eum Caesar ope-
 12 rae prioris admonet: solum incolumitati principis adversus
 insidiantem matrem subvenisse; locum haud minoris gratiae
 instare, si coniugem infensam depelleret. nec manu aut
 telo opus: fateretur Octaviae adulterium. occulta quidem
 ad praesens sed magna ei praemia et secessus amoenos pro-
 20 mittit, vel, si negavisset, necem intentat. ille insita ve-
 cordia, et facilitate priorum flagitiorum, plara etiam quam

f. induci. id non displicet Broterio.
*mallet etiam BGM^a, populus Roma-
 nus BG. EBN. mallene Handius
 Tursell. I p. 241.*

4. *concedisse* i. e. considerare po-
 tuisse, opprimi potuisse, s. consi-
 dere solere. mox ac pro ut malle-
 bat Acidalius. Lipsius etiam olim
 an corrigebat; sed eam coniectu-
 ram deinde damnavit. in ed a. 1585
 adhuc est: in ultima non. EBN.
 B consentos concedisse.

8. *eluserat*] Iacobo Lectio eru-
 dito iuveni adstanti scribenti *clausa*
erat. Lips. idem placebat Faerno,
 Pichense; idque, ut evidens, rece-
 pitus, exemplo virorum doctorum,
 qui hoc modo saepe veram lectio-
 nem restituere. nam frequens iste
 error in mss. vide exempla plurima
 apud Draht. ad LXX 23 29. sed ed
 pr et seqq usque ad Athenanum il-
 lustrant. ante dicitur B et ed pr.
 sequentes

13. *graviorum*] itane tam obtusae
 cuiquam aures, ut non offendantur
 illa fatua repetitione vocis, *graviore*
odio, quia graviorum. nos vero
 sine dubitatione recipimus scriptu-
 ram Florentinam. Plautus Me-
 naechm. 5 7 15: *o facinus indi-
 gnum et malum.* Tibullus 2 4 25:
illa malum facinus suadet. noster
 12 8: *at Agrippina ne malis tan-
 tum facinoribus notesceret.* Gron.
 recte *malorum* etiam ed pr. [*ma-
 iorum* B. M^a *maiorum* habeat an
malorum, non liquet Fariae.] *gra-
 viorum* O, et id praeferebat Schu-
 fleischius. eadem post, pro *mino-
 ris gratiae*, habet *minoris erga*:
 deinde mihi rō vel post *promittit*
 suspectum: saltem melius abesset,
 ut quisque facile sentiet. sed, sci-
 licet, non ut quidque elegantius,
 ita verius, in tali praesertim scri-
 ptore. EBN.

21. ed pr. *indictum.* sed *flagi-
 tiorum* verum est. mox pro *insensu*

inasmum erat, fugit fateturque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat princeps. tum in Sardiniam pellitur, ubi
 63 nam inops exilium toleravit et fato obiit. at Nero praefectum in spem sociandae classis corruptum, et incusatum paulo ante sterilitatis oblitus abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta edicto memorat, inaequalis Pandataria Octaviam claudit. non alia exsul vigentium oculos maiore misericordia affecit, meminerant adhuc quidam Agrippinae a Tiberio; recentior Iuliae memoria obversabatur a
 10 Claudio pudae, sed illis robur aetatis affuerat: laeta aliqua viderant, et praesentem aevitiam melioris olim fortunae recordatione allevabant. huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductae in domum in qua nihil nisi luctuosum haberet, excepto per venenum patre et statim fratre; tum
 15 ancilla domina validior, et Poppaea nonnisi in perniciem
 64 uxoris nupta, postremo crimen omni exitio gravior. ac

Acidalius malebat iussus; quod et ipse praeferrem, si libri alicuius auctoritate firmaretur. similiter notrum male in vulgatis plerisque c. 65. Ean.

4. in spem] sic M^a et. ed pr. quod mutatum in spe a Puteolano (estque sic et in BG) restituit Pichena. sensus est, corruptum esse Anicetum, ut tentaret classem, cui praesens, eaque ad societatem consiliorum adversus Caesarem adduceret. sic 4 10: corrupta ad satius Livio. 2. 62: corruptis primoribus ad societatem. similiter apud regni saepe dicitur de iis qui regnum affectant. infra 15 42 spes irrita pro conata irrita. Ean.

6. dicto] legendum hic edicto idem Lectius, quem nominavi, docuit me vere, nam principes per edicta populum adfhebant, ut notum. Lips. dicto omnes editi ante Pichenam, qui primus edicto recepit. recte, nam talia aut ad senatum scribebantur aut edicto publicabantur. edictum et dictum etiam apud Livium in mas confusa 7 35, 8 7, 9 14, ubi v. Drakenborchius, et infra 15 36 pro edicto testificatio BG dicta s. Ean. M^a compertus dicta.

insulaque Pandataria] quid ergo in mentem illi poetae ignobili venit (non enim Senecae, cum certis argumentis post mortem eius scripta ea tragoedia sit) qui relegere Octaviam in Aegyptum videtur v. 968: data vela fretis ventisque, petat puppis rector tandem Phariae litora terrae. nisi si hoc vale, Alexandriae dumtaxat navi avertam Octaviam. id enim contentiosum aliquis possit parum εὐλόγως dicere. alias reposuerim ego Pandatariae litora terrae. Lips. in margine G adscriptum: nunc appellatur Iechia. Ean. pandataria M^a.

12. allevabant] sic GM^a et add veteres usque ad Rheanum, qui elevabant induxit e B. illud Pichena restituit. allevare est consolari, lenire; quomodo etiam Cicero dixit, ut et allevationem pro diminutione mali. Tusc. 3 29, Brnt. 12, Fin. 1 12. etiam noster 12 51. Ean. primum omnes scripti et edidi ante Pichenam, qui conieciturum Lipsii primum recepit. male. non clarum est ipse primum responderet tum et postremo, itaque primum restitui; et ei sententia integritatem aequum fore. Ean.

16. ac] Puteolanus Bezaeque At-

puella vicinior aetatis aetate, inter centuriones et militum, praesagio malorum iam vita exempta, nondum tamen morte aequiescebat. paucis dehinc interiectis diebus mori iubetur, cum iam viduam se et tantum sororem testaretur, communisneque Germanicos et postremo Agrippinae nomen ciceret, qua incolumi infelix quidem matrimonium sed nunc exitio pertulisset. restringitur vinculis, venaeque eius per omnes artus exsolvuntur; et quis pressus pavore sanguis tardius labeatur, praefervidi balnei vapore coeetatur. additurque atrocior saevitia, quod cepat amputatum latumque in urbem Poppaea vidit. dona ob haec templa decreta. quod ad

clatus at; quod placebat Mureto. *puellam* de nupta etiam dici, apud poetas inprimis, satis notum. mox *iam vita exempta* AM^a et ed. pr. quod iam IGronovius restituit, explicans, cum iam vita ei nulla inesset. ego potius capio intellectum praepositionis *de* vel *ex*, nec necesse est cum NHeinsio corrigere *vitalae*, quod placebat Ryckio. *eximere* cum ablativo saepe Livius, ut § 21 *ad eximendos obsidione socios*, quod pluribus exemplis illustrat Drakenborchius, repudiatis *ms* qui *ab* addunt. BG *a vita*, ut editi inde a Putholano. habent. post pro morte Heinsius malebat *morti*. sed illud quoque rectum. Cicero Mil. 27: *qui morte eius acquieverunt*. idque, ni fallor, iam supra monitum. ENN.

4. *communisque Germanici*] accipere possis appellasse Octaviam patris nomen, qui Germanicus dictus, uti et Nero. communis igitur utriusque. tamen cum in priscis libris sit *communisque*, nata mihi lectio *quae matresque Germani*, ut fratrem appellaverit sublatum, et deinde matrem. Lirs. nihil opus hac correctione. non enim ultionis exponendae causa tunc, sed misericordiae movendae, in quo manus alicui sunt. AM^a et edd pr et seqq usque ad Rhenanum *communisque Germanicos*, quod bene restituit Freinshemius. utriusque, Octaviae et Neronis, matres erant Germanici. Rhenanus dedit e B *commu-*

neque Germanici, quod omnes deinceps secuti sunt, ut solent; usque ad Freinshemium; et sic habet etiam G. verbum *cicere* proprium in tali re verbum. ENN.

7. *restringitur*] sive int. manus post tergum; sive potius pro *constringitur*, *adstringitur* capiendum, ut supra 13 55 *respicere* pro *adspicere*, et alia similia in hoc et aliis, praesertim huius aetatis scriptoribus, v. ad Suet. Aug. 78. ENN.

10. *atrocior*] malebam *atrocior*, h. e. gravius indubitanter crudelitate. sic libro seq *adiecisse deoq dignum Arsacidarum. dignum, atrocior*, res dignae, res atrocior. Oron. etiam Heinsius *atroci hoc saevitiae*. sed vulgatum verum puto. nam et hoc saevitiae est, primum lacerari mortuae corpora, deinde cepat velut maleficae circumferri, tertio permittere ut aemula eius aspecta pascat oculos: hoc enim est in verbis Poppaea vidit. ENN.

11. hic locus sic habet in ed. pr. *dona ob haec templa decreta, quae ad finem memorabimus. quoniamque -- nocent, praesentium habebunt etc. quae etiam est in G et e M^a notat IGronovius, unde colligo cetera quoque sic esse ut in ed. pr. nam in vulgata lectione quae ineptum. vulgatum est a Putholano, idemque Puto. memorabimus. et ad 13 20. ENN. memorabimus*

cum haec memoravimus, ut quicumque casus temporum illorum nobis vel alia auctoribus noscent, praesumptum habeant, quotiens fugas et cedes iussit princeps, totiens grates deis actas, quaeque rerum secundarum olim, tum publicae cladis insignia fuisse. neque tamen silebimus, si quod senatus consultum adulatione novum aut patientia postremum fuit.

65. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfecisse creditus est, Doryphorum quasi adversatum nuptiis Poppaeae, Pallentem, quod immensam pecuniam longa senecta detineret. Romanus secretis criminationibus innotaverat Senecam ut Gai Pisonis socium; sed validius a Seneca eodem crimine percussus est. unde Pisoni timor, et orta insidiarum in Neronem magna moles, sed impropera.

LIBER QUINTUS DECIMUS.

Breviarium. Vologeses Parthorum rex Armeniam invadit; quem Corbulo caute et tamen fortiter repressit, sed Caesquius Paetus missus Neronis mox supervenit, proprius Armeniae tuendae dux. is imperitia et temeritate rem perdidit, turpi foedere cum hoste depectus. Corbulo ei tamen, sed sero succurrit. Neroni filia ex Poppaea nascitur, non vitalis. legati Parthorum Romam venere super Armenia recipienda. iriti remittuntur, et bellum Corbuloni permissum. is Armeniam iterum invadit, et metu Parthis inlecto ad colloquium ventum. placuit arma poni, et Teridaten diadema statuae Neronis submittere, nec nisi sponte eius resumere. Nere Neapoli cantat in publico, Roma luxu et libidine omnia polluit, ipsa urbs ardet casu sive principis dolo; qui in ruinis

9. creditum est] vel creditus est v. Eust. Ner. 35. Lips. creditus AM^a et ed pr, idque iam receptum Ryckio. idem volenti Gronovio operae non parvere. Eux.

Doryphorum] est nomen sive cognomen liberti proprium. Fortasse et in hoc Xiphilini loco, in Nerone 61 3, Δορυφόρου τῷ τῇ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέποντι πενήκοντα ἔτη καὶ διακοσίας μνημόσας δοθέναι ἐκτελεσσε. qui a N-

bellis erat. Ita ego veterem, et munus nostri Doryphori eruerim. ut interpres praetoriano cuidam militi fecit; qui non solent profecto a libellis aut talibus officiis esse. Lips.

ros

rum

adcreatum M^a.

14. sed] et M^a.

impropera] O a maw secundo improspecta. vulgatum verum est. Eux.

seus ingentem sibi domum extraxit. Christippi ab eo exagitati et necati, falso crimine incendii, conspiratio in Neronem iacta et detecta, capite eius C. Pisone, multi interfecti illustrium, interque eos Seneca. gratias tamen diis actae et dona decreta templis et rebus laetis.

Gesta haec annis paulo amplius tribus, C. Memmio Regulo Verginio Rufo, C. Laccanio Basso M. Licinio Crasso, P. Sillio Nerva C. Iulio Antico Vestino consilibus. LXX.

Interea rex Parthorum Vologeses cognitis Corbulonis rebus regemque alienigenam Tigranem Armeniae impositum, simul fratre Tiridate pulso apertum Arsacidarum fastigium ire ultimum volens, magnitudine rursum Romana et continui foederis reverentia diversas ad curas trahebatur, cunctator ingenio et defectione Hyrcanorum, gentis validae, multisque ex eo bellis illigatus, atque illum ambiguum novus insuper nuntius contumeliae exstimulat; quippe egressus Armenia Tigranes Adiabenos, conterminam nationem, latius ac diutius quam per latrocinia vastaverat; idque primores gentium aegre tolerabant, eo contemptionis descensum ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis tot per annos inter mancipia habiti. accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod praesidium aut unde peteret rogans, iam de Armenia concessum, proxima trahi; et nisi defendant Parthi, levius servitium apud Romanos dedisse quam captis esse. Tiridates quoque regni profugus per silentium aut modice querendo

6. defectione] sic add ante Rhomanam, qui videtur dissensisse, quod, et ubi sunt istae usque ad Rhomanam defectione verum esse patet etiam e 18. 17. extr. illigatus est impeditus, ut h. c. defectione Hyrcanorum attulerit Vologesi alia debet esse defectione. Enst. B. defensionem.

7. novus insuper nuntius contumeliae] ed pr. novus eo insuper. contumeliae novae ins. sed idem est sensus vulgati. Enst.

13. dolorem eorum intelligo eorum rerum, ex his rebus Vologesi natum, ut e aeqq. patet. sed melius sane eorum abesse: nam et sensus salvus et sensus melior foret. ac

fortasse e terminatione praecedentis verbi natum est. Breterius ad Vologesem et primores gentium refertur, sed Monobazus querelas non apud primores gentium, sed Vologesem, facit. Enst.

16. transpositione copulae sententiam explicandam est: praesidio trahi, nisi defendant Parthi et levius servitium. Acidalius putabat, vulgatum victionum esse, subitari non potest. sed et ante praesidium ponendum, quod ita evidens est ut ita corrigere non dubitaverim. ultimus verba tecte minatur deditionem, ne succurrat Vologesi. Enst.

18. Acad.] Minotus et Acidalius volebant aut, quae probat Ryckius.

gravior erat. non enim ignavia magna imperia contineri: virorum armorumque faciendum certamen. id in summa fortuna aequius quod validius. et sua retinere privatae domus, 2 de alienis certare regiam laudem esse. igitur commotus his Vologeses concilium vocat, et proximum sibi Tiridatem constituit, atque ita orditur. "hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per aetatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniae deduxi, qui tertius potentiae gradus habetur: nam Medos Pacorus ante ceperat. videbarque, 10 contra vetera fratrum odia et certamina, familiae nostrae penates rite composuisse. prohibent Romani, et pacem nunquam ipsis prospere laceffitam nunc quoque in exitum suum abrumpunt. non ibo infitias: aequitate quam sanguine, causa quam armis retinere parva maioribus malueram. si 15 cunctatione deliqui, virtute corrigam. vestra quidem vis et gloria in integro est, addita modestiae fama, quae neque summis mortalium spernenda est et a diis aestimatur." simul diademate caput Tiridatis evinxit; promptam equitum manum, quae regem ex more sectatur, Moneſi nobili viro 20 tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis; mandavitque Tigranem Armenia exturbati, dum ipse positus adversus Hyrcanos

sed nihil mutandum censent Freyhemius, Boxbornius, Gronovius. vivum exemplum; IF Gronovius ait, est apud Caesarem (B. G. I. 44) in Sequanis. sane silentium, ut Longinus ait 9 3, interdum quavis oratione fortius. sed id in omnibus exemplis, quae praefari video, tantum est in exemplis rudes; consuetudine, non in sensibus talibus; consillis, coartationibus, caldis generis est quod sequitur, in quo diſſerta oratio desideratur. itaque aut vocem puto; quod dicit adit; Batolides et super Euterius. non censeri est retinere. Eas.

10. cunctatione certamine Rhomanus. nam Patolano et sequi habet certamen. Patolano forte non assecutus est. ed. pr. lectionem, in qua est certamen in; quod est corruptum pr. certamine, quamquam G plane corripuit. [M^a cunctum in.] sensus est: videbatur rem in componere; ut multa odia et

certamine talia inter non esse possent, qualia semper fore inter fratres de regno fuere. mox per laceſcit est violata. Eas.

12. ipsis nunquam vulgo. exitum] abstrum M^a.

16. in integro] integro B. praepositio; deest M^a.

19. cunctatur] sic e M^a edidit Gronovius; sic est. etiam in. ed. pr. cunctatur. est a. Patolano; quod ipsum quoque rectum esset, si e libris melioribus esset. sic tamen BG. add. Tacitum infra c. 33 ante Eas.

21. exturbati] M^a exturbis, ed. pr. exturbat. puto Tacitum scripsisse exturbet, aut saltem exturbare. iussit. Moneſon cum istis Tigranem exturbare Armenia et restituisse Tiridatem. exturbati est a Patolano; et sic ceterae edd. omnes, et G. putarunt mandare esse pro mutare, ut alibi; quo sensus nonnulli turbati sequi debent. M^a

discordis vires intinas mollique belli cist, provincialis Ro-
 3 manis militans. quae ubi Corbuloni certis auxiliis audita
 erat, legiones duas cum Verulano Severo et Vettio Bolano
 subsidium Tigrani mittit, occulto praecepto, compositionem
 5 eametsi quam festinantius agerent: quippe bellum habere
 quam gerere malebat. scripseratque Caesari proprio ducis
 opus esse, qui Armeniam defenderet: Suriam ingruente Vo-
 legese acriter in discrimine esse. atque interim reliquas
 legiones pro ripa Euphratis locat, tumultuariam provincia-
 10 dium manum armat, hostiles ingressus praecidis intercipit.
 et quid egeat aquarum regio est, castella fontibus imposita;
 4 quosdam rivos congestu arenae abdidit. ea dum a Corbu-
 lone tuendae Siriaae parantur, acie raptim agmine Meneses,
 ut famam sui praeciret, non ideo necium aut incautum Ti-
 15 granem offendit. occupaverat Tigranocertam, urbem copia
 defensorum et magnitudine moeniam validam. ad hoc Ni-
 cephorius annis haud spernenda latitudine partem murosque

fra c. 28 operiri imperavit male in
 nonnullis libris pro opere. mox
 compositis dedit Rhenanus et seqq.
 ad Pichenam usque. EAN.

3. Pectio] scribe Vettio, ex M^a
 pale (ap. Grut. p. 128 5): C. Cui-
 purnio Pisone Mª Vettio Bolano cos.
 de huius Bolani bellica gloria Sta-
 tius Silv. 5 2 34 ad filiam eius
 Crispinam: rigidi summam Mavortii
 agibat Corbulo, sed contritus
 belli sociumque laboris ille quoque
 egregius multum miratus in armis
 Bolanum, atque illi curam asper-
 vima suetus credere. LRS. Vettio
 M^a, Vettio A et ed pr. itaque laud
 Ryckius et Gronovius rescribere;
 de eaque scriptura v. Ryckium ad
 h. l. ante ed pr pro certis habet
 curictis; quod non spernam: sic
 bonum amabilem perferitur Cicero ad
 Q. Fr. 2 12. EAN.

5. festinantius] festinantius ed pr.
 Rhenanus e B, seqq. EAN. confestim
 nuntius M^a, omisso quam.

10. hostiles ingressus] intelligo lo-
 ca per quae ingredi provinciam so-
 lent aut possint Parthi. nam non
 tantum tempore. interci-
 dulam-

paven; Polybius 5 99 et alii saepe
 de impetibus interci praecidis utan-
 tur. EAN.

11. et quia] non videtur hoc fa-
 ctum, quod iam olim esset, sed ut
 postea esset, forte Tacitus et qui
 egeat aquarum regio esset, castella
 fontibus imposita. Gron. varissime.
 EAN. A egeat.

12. abdidit] sic ed pr, Rhenanus
 e B et seqq. et Puteolanus Beroaldi
 dms Alciatus abdidit, quod et e vo-
 tem codice laudat Ursinus, vitioso
 arenam abdidit; at non rivos. male
 recepit Ryckius. EAN. Ursinus in
 vet. c. reperit: congestis arenam
 abdidit.

15. occupaverat] sic M^a, defendit-
 que Gronovius. quia sic etiam ed
 pr, id secutus sum. vulgo qui oc-
 cupaverat, inde a Puteolano. v. ad et
 19 et 44. EAN. Tigranocertam B
 tyrannocertam M^a, qui paulo ante
 tyrannem. vulgo Tigranocerta.

16. magn. moenium validum] adeo
 ut Applanus (Mithr. 84) producat
 moenia Tigranocertae in altitudine
 ad 50 cubitos; quae in imo ad-
 aptata equorum statu. LRS.
 hoc] vulgo hanc.

ambit; et data ingens fessa, qua fluvio diffidebatur. in-
rantque milites et provisi ante commeatus; quorum subvectu
pauci avidius progressi et repentinis hostibus circumventi iam
magis quam metu ceteros accenderant. sed Partho ad ex-
sequendas obsidiones nulla comminus audacia: parvis sagittis
neque clausos extaret et semet frustratur. Adiabeni cum
promovere scalas et machinamenta inciperent, facile detrusi,
mox erumpantibus nostris caeduntur. Corbulo tamen, quam-
vis secundis rebus suis, moderandum fortunae ratus misit ad
Vologesen qui expostularent vim provinciae illatam; socium
unicumque regem, cohortes Romanas circumsideri. omitteret
potius obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra po-
siturum. Casserius centurio in eam legationem delectus
apud oppidum Nisibin septem et triginta milibus passuum a
Tigranocerta, distantem adit, regem et mandata ferociter edi-
dit. Vologesi vetus et penitus infixum erat arma Romana
vitandi; nec praesentia prospere fluebant. irritum obsidium;
utus manu et copiis Tigranes; fugati qui expugnationem
numpserant; missae in Armeniam legiones, et aliae pro Su-
ria paratae ultro irrumpere; sibi imbecillum equitem pabuli
nopia: nam exorta vis locustarum ambederat quicquid her-
bidum aut frondosum, igitur metu abstruso mitiara obten-
lens, missurum ad imperatorem Romanum legatos super pe-

I. etiam B et ed pr *inerantque
nihilis*, quod e. Ma recepit iam Pi-
chena. [aperat *que*. Ma *inheserant*-
me, at c. 31 extr. *inherat*.] post
morum subvectu est, qui comnea-
ns dum subvehuntur in urbem et
onquirantur. ERN.

11. *circumsideri*] sic omnes scripti
et editi praeter A, in quo est *cir-
umsideri*, quod Ryckius recepit,
ecte. nam et passivum praecedit,
et res ipsa ita postulat. ommissio co-
mulae post regem corruptelae locum
ecit. EAM. *circumcedere* Ma.

12. lego *ocius*, non *potius*. LIRS,
ic Faerans. Boethornius *protinus*.
literatrum verum est. ERN.

15. *Tigranocerta*] genus femini-
num supra 14. 24 iam occurrit, et
n ed pr etiam mox *Monesen* amitt-
ere *Tigranocertam* iubet. mirum

tamen Tacitum eodem loco genus
variare, supra et hic. mihi res
suspecta; et vereor ne vitiosum sit,
etsi non nescio etiam ex Appiano
exemplum proferri, Mithr. 67. mox
aut *adit* legendum pro *adit*, aut
edit. sic c. 7 ed pr *hostia opera
fuga perrumpit, seque pello extul-
lit*. bene a Puteolano correctam
perrumpit. adde ad 11 37. sed *edit*
G; quod recepi. nam sequitur *edi-
dit*. de vitandi pro vitare diximus
ad 2 43. ERN.

20. *pabuli inopia*] GO dirimunt ab
antecedentibus, et habent *pabuli in-
opiam*. mox Ma et ed pr *nam exorta
vi locustarum aberat*. (vi etiam B.)
reliquae veteres edd cum BG *ab-
ederat*. sed Pichena Lipaius et seque
ambederat dederunt, an e libris,
nescio. EAM.

tenda Armenia et firmanda pace respondet. Moneseh omittit Tigranocertam iubet; ipse retro concedit. haec plures ut formidine regis et Corbulonis minis patrata magnifice extollebant. alii occulte pepigisse interpretabantur ut omisso utrinque bello et abeunte Vologese Tigranes quoque Armenia abscederet. cur enim exercitum Romanum a Tigranocertis deductum? cur deserta per otium quae bello defenderant? an melius hibernavisse in extrema Cappadocia, raptum erectis tuguriis, quam in sede regni modo retenti? dilata prorsus arma, ut Vologeses cum alio quam cum Corbulone certaret, Corbulo merita tot per annos gloriae non ultra periculum faceret. nam, ut rettuli, proprium ducem tuendae Armeniae poposcerat, et adventare Caesennius Paetus audiebatur. iamque aderat, copiis ita divisus ut quarta et duodecima legiones addita quinta, quae recens e Moenis excita erat, simul Pontica et Galatarum Cappadocumque auxilia Paeto obedirent, tertia et sexta et decuma legiones priorque Suriae miles apud Corbulonem manerent; cetera ex rerum usu sociarent partirenturque. sed neque Corbulo aemuli patiens; et Paetus, cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil caedis aut praedae, usurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitans: se tributa ac leges et pro umbra regis Romanum ius victis impositurum. sub idem tempus legati Vologesis, quos ad principem missos memoravi, revertere irriti, bellumque pro palam sumptum a Parthis. nec Paetus detrectavit, sed duabus legionibus, quarum quartam Funisulanus Vettonianus eo

1. ed. pr. *amittere*. ea duo verba confundi supra iam vidimus ad 14 26. *amittere* verum puto, cui centies alterum usque substitutum; quamquam et paulo ante est *omittere*. ERN. *Tigranocertam* B et ed. pr. *tyranocertam* M^a.

3. *magnifice*] sic edidi ex ed. Puteolani, quam expressit Beroatius et Alciatas. pro eo Rhenanus e B, ut opinor, reposuit *ac magnifica*, quod inde in omnes edd venit, nisi quod quaedam et pro *ac*; et sic quoque G. Mareto tamen placebat *magis magnifice*; idque ego

ut latinas praetulit. sed non celabo in ed. pr. esse tantum *patrata extollebant*, quod fortasse optimum. eadem mox *Tigranocertis* sine praepositione. ERN. *patrata ac magnifica* BM^a.

13. *Caesennius Paetus*] qui male in Dionis eclogis, quas nuper Falvius Ursinus dedit, *Ξένιος* scribitur. enimvero *Καῖσεννίος Πάτος* etiam in Iosepho scribitur diciturque Excidii 7 21 (7). an hic ipse qui sub Nerone praefuerat, cui parum bona fama? aetas haud neget. LIPS. adde ad 14 29. ERN.

27. *Funisulanus Vettonianus*] ab

in tempore, duodecimam Calavius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. nam in transgressu Euphratis, quem ponte tramittebat, nulla palam causa turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retro evasit. hostiaque, quae muniebantur, hibernaculis assistens semifacta opera fuga perripit seque vallo extulit. et pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. ceterum Paetus spreto omnibus, necdum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariae provisu, rapit exercitum trans montem Taurum recipiendis, ut ferebat, Tigranocertis, vastandisque regionibus quas Corbulo integras omisisset. et capta quaedam castella, gloriaeque et praedae nonnihil partum, si aut gloriam cum modo aut praedam cum cura habuisset. longinquis itineribus percursando quae obstineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, et instante iam hieme, reduxit exercitum, composuitque ad Caesarem litteras quasi confecto bello, verbis magnificis, rerum vacuas. interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus praesidiis insedit; et ne ponti iniciendo impedimentum hostiles turmae afferrent (iam enim subiectis

M^a et ed pr. *Famisolanus* etiam A. *Famisulanus* bis occurrit ap. Cic. ad Att. 5 4, 10 15. vulgo *Famisulanus* *Veconianus*. BG *Fimisulanus*. mox M^a *tramittebat*. edd omnes *transm.* ENN.

1. *Calavius*] *Frelasheimas* ad 6 9 valebat *Calvisius*, eundemque esse qui H. 1 48 memoratur. ENN. *regebant* B.

2. *tristione*. nam M^a.

3. *tramittebant* M^a, et c. 31 *transmittuntur*. vulgo *transmittebat*, *transmittuntur*.

equus qui] mos infrequens et inobservatus de hoc equo. geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso 36, qui inter prodigia pariter futurae cladis sic narrat: ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπιπιάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ δεῖθρον, ὑποβρύχιος ἤφαντοθῆ. item Obsequens 129, inter ea quae Pansae consili hand laeta evenerunt, *equus phalaratus in ipsius conspectu festinans*

concidit. Dionys. Ant. Rom. 10 24, qua parte de LQuinctio agit dictatore iam electo: οἷς δὲ ἔγγυς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φιλικῶς κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσάγων, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἀλουργὰς καὶ τὰ ἄλλα παρὰσῆμα, οἷς πρότερον ἢ τῶν βασιλέων ἐκεκδόμετο ἀρχῇ, προσήνεγκαν. ut appareat equum usum pluresve cum ornatu imperatorio et consulari, si eum magistratum dux gessisset, e publico datos, non aliud quam specimen et notam dignitatis. Tacitus hic consularia insignia ait, quia Caesennius Paetus ille ipse est qui ante annum consul cum Petro- nio Turpiliano fuerat. LIRS. at vide ad 14 29. ENN. *consiliaria* M^a, *eraso u.* et mox *ostia quaeque m.*

8. *ominibus*] sic edd omnes inde a Puteolano. BG et ed pr *omnibus*, solita istorum verborum confusione. id vitium etiam est in ed IFGronovii. ENN.

19. *et ne*] B ut ne.

campis magna specie volitabant), naves magnitudinis præstantes et connexas trabibus ac turribus auctas agit per amnem, catapultisque et balistis proturbat barbaros; in quos saxa et hastae longius permeabant quam ut contrario agitarum iactu adaequarentur. dein pons continuatus, collesque adversi per socias cohortes, post legionum castris occupantur, tanta celeritate et ostentatione virium ut Parthi omisso paratu invadendae Suriae spem omnem in Armeniam vertērent. ubi Paetus imminentium nescius, quintam legionem 10 procul in Ponto habebat, reliquas promiscuis militum commeatibus infirmaverat, donec adventare Vologesen magno et infenso agmine auditum. accitur legio duodecima, et unde famam aucti exercitus speraverat, prodita infrequentia. quā tamen retineri castra et eludi Parthus tractu belli poterat, si 15 Paeto aut in suis aut in alienis consiliis constantia fuisset. verum ubi a viris militaribus adversus urgentes casus firmatus erat, rursus, ne alienae sententiae indigens videretur, in diversa ac deteriora transibat. et tunc relictis hibernis, non fossam neque vallum sibi sed corpora et arma in hostem 20 data clamitans, duxit legiones quasi praelio certaturus. deinde amisso centurione et paucis militibus, quos visendis hostium copiis praemiserat, trepidus remeavit. et quia minus acriter Vologeses institerat, vana rursus fiducia tria milia delecti peditis proximo Tauri iugo imposuit, quo transitum 25 regis arcerent; alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. coniunx ac filius castello, cui

2. conexa M^a et 3. in quo saxa — permancbant.

9. ibi vulgo.

13. M^a et ed pr *fama speraverat*; quod recte IGronovius monet corrigendum fuisse *fama sperata erat*. sic 14 62 ex *elusa erat* factum *eluserat*. sed Puteolanus potius corripit *famam speraverat*, cum B. atque ita omnes post eum edidere. in Rhenaui ed secunda editum, nescio quā de causa aut unde, *sperat*, quod Lipsius ceterique temere omnes secuti sunt. ego interea veterem lectionem reposui. ceterum *fama sperata erat* ~~verum~~ puto. in fre.

quentia signa saepe Livius. sive etiam legionum. Ern.

24. *delecti peditis*] sic e M^a edit Pichena, ceterique secuti; idem est in ed pr. [*pedites* invenit Furia.] intermediae edd (et B) *delectorum*. post pro quo Muretus malebat *quae*, Gronovius pater *qui*; quod verum puto. mox *Arsamosata* etiam B et ed pr. *Asamosata* G, Puteolanus Beroaldus Alciatus. illud verius. v. Ryckius. sed Polybius habet *Armosata*, et natus musei Medicei, quod Broterius cum Harduino ad Plin. 6 9 (10) praefert. non consentiant semper barbaris in nominibus scriptores. in

Araamosata nomen est, abditi, data in praesidium cohorte ac disperso milite, qui in uno habitus vagum hostem promptius sustentavisset. aegre compulsum ferunt ut instantem Corbuloni fateretur. nec a Corbulone properatum, quo gliscentibus periculis etiam subsidii laus augetur. expediri tamen itinere singula milia ex tribus legionibus et alarios octingent-
 11 tos, parem numerum e cohortibus iussit. at Vologeses, quamvis obsessa a Paeto itinera hinc peditatu inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares ex-
 10 terruit, legionarios obtrivit, uno tantum centurione Tarquittio Crescente turrim, in qua praesidium agitabat, defendere auso, factaque saepius eruptione et caesis qui barbarorum propius suggredebantur, donec ignium iactu circumveniretur. peditum si quis integer, longinqua et avia, vulnerati castra
 13 repetivere, virtutem regis, saevitiam et copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pavebant. ne dux quidem obniti adversis, sed cuncta militiae munia deseruerat, missis iterum ad Corbulonem precibus, veniret propere, signa et aquilas et nomen reliquum
 20 infelicis exercitus tueretur: se fidem interim, donec vita sup-
 12 peditet, retenturos. ille interritus, et parte copiarum apud Suriam relictis ut munimenta Euphrati imposita retinerentur, qua proximum et comitatibus non egenum, regionem Commagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petivit. comitabantur exercitum, praeter alia sueta bello, magna vis camelorum onusta frumenti, ut simul hostem famemque de-

uno BM^a, ed pr, Pichena cum seqq. ceteri in unum. ERN.

8. et] copulam habent M^a et editi ante Rhenanum, qui delevit; nisi quod ed pr ut pro et. restituit Pichena. si libri auctoritate Rhenanus delevit, probro. in BG quidem non est a prima manu, sed supra adscripta. ERN.

instantem] durum mihi semper visum. G instatem. credo verum esse necessitatem. ERN.

8. inde] B hinc. post Faernus sed debebat; quod est sane alienum ac durum. deinde factaque BM^a et ed pr. denique per longinqua visione Puteolani et seqq. per na-

tum e terminatione praecedentis verbi: abest ab ed pr; delevit Rhenanus. ERN.

13. circumvenirentur B.

18. iterum] sic ABM^a, edd pr, Rhenani et seqq omnes. at GO, edd Puteolani Beroaldi Alciati item, quod natum e compendio scripturae; et saepe in his istae voces confunduntur. v. Burn. ad Suet. Caes. 36, Drak. ad Liv. epit. 14. Freinshemius conticiebat identidem. mox retenturos bene editum a Pichena ex M^a, est etiam in B et ed pr. in ceteris ante Pichenam est retenturum; item post sueta pro assuetis. ERN.

26. camelorum] de usu camelorum

pelleret. primum e percussis Pactium primipili centurionem obvium habuit, dein plerosque militum; quos diversas fugae causas obtendentes redire ad signa et clementiam Paeti experiri monebat: se nisi victoribus immitem esse. simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, novam gloriam ostendere. non vicos aut oppida Armeniorum sed castra Romana duasque in iis legiones pretium laboris peti. si singulis manipularibus praecipua servati civis corona imperatoria manu tribueretur, quod illud et quantum decus, ubi par eorum numerus apisceretur, qui attulissent salutem et

in bello v. Schel. ad Hygin. p. 94. *frumenti* ABGM^a, edd pr, Puteolani ceteraque veteres omnes, etiam Lipsii priores. at in ultima s. sexta *frumento*, quod deinde in sequentes edd propagatum est. etiam Plautus *Aul.* 4 2 4 *anlam onustam auri* dixit. itaque veterem lectionem servavi, sive Tacitus ipse sic scripsit, quod non abhorret, sive librariis antiquariis debetur. ERN.

1. *primipili centurionem*] at supra 13 36 perfunctum eo honore ait: *curam praesidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat.* LIPS. Paccium MA.

4. *se nisi victoribus immitem esse*] frustra exercet acumen suum Salmerius, cum obscuri nihil sit. non enim, si 13 36 *Pactius Orphitus primipilaris* iussu Corbulonis praesidio praepositus commemoratur, et hic *Pactius centurio primipili* a Paeto venire dicitur, ideo et omnes milites hic obvius Corbuloni ducem eum cum Paeto mutasse necesse est. 13 40 sunt cum Corbulone tertia et sexta legio et decuma; eandem obtinet hoc lib. c. 6. Paetus quartam et quintam et duodecimam, nec *diversas fugae causas obtendere* est falsis nominibus uti Corbulonis saevi, Paeti mitis. eoque nec ulciscitur hic Corbulo quicquam privati doloris, neque amara irrisione iudit, sed voce plena gravitatis et disciplinae profugos redire ad signa et duci, cui a Caesare attributi essent, causam probare iubet, si forte veniam det ille: se nullam fugae excusationem accipere nec deserto-

ribus ignoscere. GRON. nec veniam daturam antequam victoria emendassent peccatum. ita sensus bonus efficitur. sed tamen ita videtur esse debere *immitem fore*. et ne sic quidem satis mihi hic sensus cum reliqua Corbulonis oratione consentire videtur. forte melius victores intelligantur Parthi. se immitem et ultorem venisse non militibus Romanis sed victoribus Parthis. ERN.

10. *adipisceretur*] malo *adspiceretur*, et al non ignorem Plautum et Tacitum ipsum alibi adipiscendi verbo *παθητικῶς* esse usos. LIPS. placet etiam Freinshemio, recepitque Pichena, qui testatur in M^a esse *apisceretur*, ut alibi; quod recepere Ryckius et Gronovius. si maxime legamus *adspiceretur*, tamen nulla commoda sententia efficitur. nam *par numerus servantium et servatorum* quomodo decus augeat? immo magnus servatorum numerus augeat, praesertim in paucitate servantium. aliud hic quid et acutius lateat necesse est, si non frigidissimum verborum lusum capiat Tacitus. *adipisci* est verbum usitatum in his praemiis. Plinius 7 30 (31): *omnium triumphorum lauream adepte maiorem*. ergo intelligo *coronam civicam*. servatores eam adipiscuntur ob servatos in castris milites, servati ob auxilium cohortibus Romanis latum, quae Tigranocertis obsidebantur ante, sed eorum adventu liberatae sunt. vidu c. 5. corona civica autem non proprio sensu intelligenda, sed tropice, ut in talibus solet; pro decore he-

qui acceperant? his atque talibus in commune alacres (et erant quos pericula fratrum aut propinquorum propriis stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant. 13 eoque intentius Vologeses premere obsessos, modo vallum legionum, modo castellum, quo imbellis aetas defendebatur, appugnare, propius incedens quam mos Parthis, si ea temeritate hostem in praelium eliceret. at illi vix contuberniis extracti, nec aliud quam munimenta propugnabant, pars insu ducis, et alii propria ignavia, ut Corbulonem opprimentes, ac si vis ingrueret, provisus exemplis Caudinae ac Numantinae cladis. neque eandem vim Samnitibus Italico populo aut Hispanis [quam Parthis] Romani imperii aemulis. validam quoque et laudatam antiquitatem, quotiens for-

nere et gloria. ita tamen probabilem sensum arbitror existere. neque vero tales sententiae ad vivum resecandae. acumen quaesitum est in eo quod etiam servati quodammodo honorem servantium consequuntur; quod habet aliquid *παρρησίας*. ceterum offendor etiam eorum, quod melius abesset: an Tacitus dedit *eam* vel *coronam*? ERM.

1. *his atque talibus*] v. ad 14 60 extr. post *adpugnare* bene e Mª Pichena. v. 2 81. AB et ed pr *ad pugnare*; vulgo *oppugnare*. mox *nec aliud* edd pr, Rhenani (e B) et seqq: aliae *ne aliud*. ERM.

9. *ign. aut metu* C.] de lectione huius loci optime Rhenanus, qui *metu* delevit et pro *aut* scripsit *ut*. ex *ignavia* ut litera male repetita, *ignavia* aut factum. suppleverunt *metu*, qui nesciebant *ignaviam* hic nihil aliud esse quam metum. saepe veteres has voces, *ignavus*, *segnis*, *ignavia*, *segnities*, usurpant in illis quibus abest virtus aut viro digna audacia, quos *polltrons* dicimus. illis, inquit, abunde magnum erat munimenta defendere, nonnullis quia edixerat dux ne quis castris exiret; aliis non aliter facturis, si signa ferri iussisset: ita erant perculti, praeficientes se tanquam in stativis Corbulonem expectare, *ut opprimerent*, quemadmodum praecedenti

libro *utque cruebantur*. illud *provisis exemplis* pari lepore Ovid. Met. 9 506, ubi Byblis at non *Aeolidas thalamos timere sororum. unde sed hos novi? cur haec exempla paravi?* GRON. haec bene Gronovius. cum igitur *metu* non sit in ABM^a aut ed pr, sed tantum aut *Corbulonem*, Rhenani correctionem secutus sum, quam etiam Ryckius adoptavit. *metu* primus edidit Puteolanus, quem Beroaldus et Alciatus secuti sunt. revocavit Berneggerus. ERM.

10. *si deest M^a. qui mox caudinae numantinaeque eandem*.

12. *Poenis R.*] Freinshemius corrigat *Hispanis* ut R. respici enim ad Numantinam cladem; nec nullas hic Poenorum partes. recte ille. sed non satis. lege *Hispanis* quam *Parthis* R. GRON. quod IGronovius Samnitas et Poenos iterum coniungi obicit in Germ. c. 37, id nihil est ibi de cladibus Romano populo illatis universe dicitur: hic de exercitu sub iugum misso, quod a Poenis alienum est. *Poenos* correxit, qui meminerat eos saepe Romani imperii aemulos dici. quod Brevins negat Numantinos aemulos imperii Romani fuisse, id sane speciosum est: sed ea verba non ad vivum resecanda. fuere certe Romanis valde periculosi. ERM.

tuna contra daret, saluti consuluisse. quæ desperatione exercitus dux subactus primas tamen litteras ad Vologesean non supplices sed in modum querentis composuit, quod pro Armeniis semper Romanae dicionis, aut subiectis regi quem imperator delegisset, hostilia faceret: pacem ex aequo utilem. nec praesentia tantum spectaret. ipsum adversus duas legiones totis regni viribus advenisse: at Romanis orbem
14 terrarum reliquum, quo bellum iuvarent. ad ea Vologeses nihil pro causa, sed opperientos sibi fratres Pacorum ac
10 Tiridaten rescripsit; illum locum tempusque consilio destinatum quid de Armenia cernerent; adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul et de legionibus Romanis statuerent. missi post a Paeto nuntii et regis colloquium petitum, qui Vasacen praefectum equitatus ire iussit. tum Paetus Lucul-
15 los Pompeios et si qua Caesares obtinendae donandaeve Ar-

1. *contra daret*] *contradiceret* B.

4. *regi*] *rei* M^a.

5. *utile* M^a, *utili* B. mox *ne pr.*

11. *quid*] G *qui*, quod accipendum pro *quo*; quod e vetere codice laudat Ursinus, et est in AM^a et ed pr *quod*. unde mihi non dubiam est hic *qui* aut *quo* legendum esse. *quo*. et *quod* millies in libris confunduntur; et h. l. etiam e seq voce litera adhaesit. *qui* autem pro *quo* saepe, ut apud Liv. 3 39 in m; Guelferhytano membranaeo. atque etiam verbum *cernere* accusativum illum *quid* vel *quod* plane respuit, cum absolute dicatur, ut omnes sciunt. itaque sic correxii. secutus nos est Broterius. in ceteris Oronovio assentior, nec probo Ryckium, qui ex A rescripsit *quo de Armenia cernerent*, *quod se fastigioque dignum Arsacidarum*. quae interpolata esse in promta est. et tamen probat etiam Graevius (ep. ad Heins. t. 4 Coll. Burm. p. 187). etiam Heinsius *illis*. sed ante p. 158 coniecerat Graevius *adiiecisse deos dignum Arsacida rem*; Heinsius autem p. 163 *dignum vi Arsacidarum - statuere* ex 2 3, idque placebat Graevio p. 170. ERM.

adiiecisse deos dignum] locus de quo tria verba non possum hincere.

LIRA. ego vero locum hunc sanum integrumque et tantum explicandum contendo. sensus, ut brevissime dicam: tum temporis hoc ipso in loco forte opportunum consultare quid decernerent de Armeniae possessione simul, et (quam diu rem dederint dignam Arsacidarum maiestate) quid statuerent de legionibus Romanis, quam illis legem pacis darent. *consilio quid cernerent*, breviter est, quo tractaretur quid decernerent, quem finem controversiae de Armenia imponent, ut 13 56 *arbitrium quid darent, quid adimerent. adiecisse deos*, deum benignitate accessisse materiam deliberandi multo ampliorem et vix speratam, sed dignissimam magnitudine Parthica, nimirum quid placeat fieri de legionibus Romanis: adeo eas in potestatem esse. vel deos fecisse ut ipse adicere superiori orationi sequentia verba posset. Seneca de benef. 1 10: *ceterum idem semper de nobis pronuntiare debemus, malos esse nos, malos fuisse (inventus adiciam) et futuros esse*. haeserunt in hoc verba et apud Livium 10 7. GRON.

12. *et*] malim *ut*.

13. *post a*] *posthas* M^a.

15. *si qua Caesares*] sic coniecit Pichea o scriptura M^a *si quocumque*

meniae egerant, Vasaces imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos memorat. et multum in vicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis quae pepigissent adhibetur. placuitque liberari obaidio legiones, et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi; quibus perpetrata
 15 copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos. interim flumini Arsaniae (is castra praefluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi quasi documen-
 10 tum victoriae iusserant. namque iis usui fuit; nostri per diversum iere. addidit rumor sub iugum missas legiones et

[vel si quae res ante hiatum], ut est etiam in B et ed pr. Berneggerus recepit; quem omnes deinde secuti sunt. superiores si qui duces; quod est et in G. sane post Pompeium nulli duces, sed Caesares de Armenia aliquid egerant. mox ABM^a et ed pr largiendive pro donandive; quod cum Ryckio et Gronovio secutus sum. alterum verbum variavit: credibile est etiam hoc variasse Tacitum. imaginem et vim illustrat Heinsius ad Vell. p. 259. Ean. Agr. et Scipiones, pessime.

2. memorat BM^a. vulgo memoravit.

4. his M^a.

8. non alibi lectus nobis hic Arsametes; et omnino arbitramur falsam. magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fulvius Ursinus) hic ipse fluvius Arsania dicitur. verba Dionis 62 21: ἀπῆκεν αὐτὸν προδιουμολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτῷ Ἀρσάνην ζεύξωσι. nominat et ante Πάρθειαν τὴν πρὸς Ἀρσάνην ποταμῷ οὖσαν. Randeian (oppidum sive vicum ubi Paetus obsessus) ad Arsaniam fluvium sitam. Plinius quoque Arsaniam agnoscit, et in Euphratem labi facit § 24 (26). sed et Plutarchus in Lucullo 31. itaque corrigi prorsus velim in Tacito fluvio Arsaniae (etenim is e. p.), litteris postremis in allam vocalem reformatis. emendabis iterum infra. Lips. Arsaniae etenim receptum a Pichona. sane et AM^a et ed pr Arsanioti: sed etenim

cum Ryckio omisi, quippe sola Lipsii coniectura nixa. praefluebat ed pr. Rhenanus et seq. at mediae inter ed pr et Rhenanum perfluebat, et sic BG, male. sic 11 37 praegressus et pergressus confusa. Ean.

9. experientis] immo expedientis Grotius ait; et sic videtur fuisse in G a prima manu, sed correctum alia in experiendi. syllabae ped clara adhuc vestigia. et correxissem statim locum. nisi dubius fuisset ob librum G utram expedientis an expediendi scribendum esset. sibi nullo modo patitur experientis. nunc, cum Broterius expedientis in meo duobus reperit, recepi, ut ille fecit. Ean.

documentum M^a.

10. namque] ex Taciti consequenti narratione indices legendam neque. et firmat certe Dio, qui in hac re, ut saepe, velut interpret Taciti L. c. ἵνα τὸν ποταμὸν Ἀρσάνην ζεύξωσι, οὐχ ὅτι γεγυρῶς ἐδεῖτο (περὶ γὰρ αὐτὸν διελήλυθει), ἀλλ' ἵνα ἐνδείξεται σφίσι ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν. Lips. placet Pichonae et alius. contra disputat Freinsheimius, qui tamen se torquet in verbis Dionis περὶ γὰρ αὐτὸν διελήλυθει, non assecutus magis quam Lipsius sensum. pedes et sine ponte flumen transierat, nempe adveniens. itaque etiam abiens peterat sic facere. Ean.

11. rumor] cui rumori Suetonius etiam fidem habet 39. Lips. max namque, item excederet GM^a et editiones ante Rhenanum omnes et

alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia aut iumenta agnoscentes abstrahentesque. raptae etiam vestes, retenta arma, pavidō milite et concedente, ne qua praelii causa exsisteret. Vologeses armis et corporibus caesorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. fama moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. flumen Arsaniā elephanto insidens, proximus quisque regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat pontem cessurum oneri dolo fabricantium. sed qui ingredi ausi sunt, 16 validum et fidum intellexere. ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit ut horreis ignem inicerent, contraque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum et pabulo attrito relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere afuisse. adicit iure iurando Pacti cautum apud

adeo a Pichena recentiores. ceterae nam, *decederet*, quod e superioribus [et B] repetitum a Rheno. sed hic intelligendum *munimentis castrorum*, non *Armenia*. *ERN.*

8. *fama*] ed pr addit *nam*; atque id manus secunda, Candidi scilicet, adiecerat in G. mox BG in *elephanto*. *ERN.*

10. *proximus*] et *proximus* vulgo. — suspicor de loci defectu. nonne plerique Parthorum in equis (talibus illorum militia), non solum proximi regis? certe, adde quod Dio l. c. disertim narrat *regem quidem elephanto, alios sine usu ullo pontis, ut prius, transisse*. αὐτὸς μὲν (ὁ βασιλεὺς) ἐπ' ἑλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἀνελκυσσάντων. itaque fidenter, fortasse et feliciter, expleo: et *proximus quisque regi, alii vi equorum*. hac mente, rex quidem in elephanto, et in simili bellua eius exemplo primos transmissere, aliud vulgus in equis. *Lips.* ABGM^a et ed pr *regem*, quod exprimendum curavi. etenim est exquisitissimum; unde mutatum hic, ut centies alibi, in notiorum casum. sic et *mas* alii apud

Broterium. *Lipsius* sine necessitate alii addi vult. proximi regi secuti sunt eum: cetera multitudo libere et varie vel ponte vel natando transiere. mox *fidum* firmat etiam ed pr, BG. at *firmum* ceterae edd ante Rhenanum et G. *ERN.*

15. *prodiderit Corbulo*] in commentariis, opinor, aut historia harum rerum. *Plinius* certe Corbulonem inter scriptores censuit, *Indice* lib. 5 et 6. *Lips.*

17. *affuisse M^a*, mutatum in *affuisse*: idem *adicit* dedit pro vulgari *adiecit*.

cautum apud signa] spectra invenis. iuramenta Romanorum apud signa, i. e., uti ego interpretor, apud principia. illic enim signa. et plerosque castrorum solennes actus apud principia notabis celebratos. dabo exempla, et labore meo levatio tuum. ins in principis dictum. *Livius* 28 24: *tribunos tamen iura reddere in principis sinebant*. edicta ibi proposita. *Vulcatius* in *Avdio* *Cassio* 6: *nam statim et ad signa edicti iussit, et programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus inveniretur in Daphne, discinctus rediret*. litterae lectae et habitae

signa, adstantibus iis quos testificando rex minisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litterae Neronis, an paci annueret. quae ut augendae infamiae composita, sic reliqua non in obacuro habentur, una die quadraginta milium spatium emensum esse Pactum, desertis passim sauciis, neque minus deformem illam fugientium trepidationem quam si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obvius non eam speciem insignium et armorum praetulit ut diveritatem exprobraret. maesti manipuli ac vicem commilitonum miserantes ne lacrimis quidem temperare. vix prae fletu usurpata consalutatio. decesserat certamen virtutis et ambitio gloriae, felicitum hominum affectus: sola misericordia valebat, et apud 17 minores magis. ducum inter se brevis sermo secutus est. 15 hoc conquerente irritum laborem, potuisse bellum fuga Par-

allocutiones. Spartianus in Pescennio 4: *itaque mihi litteras recitandas ad signa, quibus, etc.* Tacitus 1 67: *contractos in principis milites iussit cum silentio audire.* castigatio et interdum animadversio ibi. Suetonius Oth. 1: *ausus est milites quosdam capite punire, et quidem ante principia se coram.* Frontinus Strateg. 4 1 15: *MCato memoria tradidit in furto comprehensis dextras esse praecissas, aut si lenius animadvertere voluissent, in principis sanguinem missum.* si-gnum etiam pugnae propositum. Isidorus Orig. 19 22: *missata pridie quam dimicandum esset, solebat ante principia poni quasi admonitio et indicium futurae pugnae.* Lira. mox referrentur miss et edd omnes veteres, nisi quod in BGM^a et ed pr referentur. Pichena vulgo esse ait referantur, quod in Lipsianis reperi, e Rhenani secunda ductum, Ean.

9. et B deest.

ut diversitatem exprobraret i. e. ut pudorem illis incuteret, qui non eo apparatu venissent, sed longe dissimili, nempe qui fugientium ease solet. Ean.

11. temperare] GM^a et edd ante Rhenanum omnes temperare, quod nescio cur in temperare mutavit

Rhenanus, secutis omnibus, praeter IGronovium, quocum veteri restant. mox G, et B et ed pr, vitione consolatio. Ean. B etiam temperare.

14. minores hoc loco sunt inferiores fortuna. et hoc magis miserratio usurpata, quia infelices illi longe deterioris conditionis erant quam ipsi, nec invidia obsteret miserrationi. Ean.

15. haec conquerentium: irritum] reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas: *hic conqueri, tantum irritum laborem: vel hoc conquerente.* brevis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur frustra se properasse et laborem eum sumpsisse, cum ille auxilium non expectasset. Pactus contra integra omnia. Palmerius noster malebat, *huius conquerentis irritum laborem, illius integra utique omnia.* Lira. *haec conquerentium* ed pr, Rhenanus e B, et seq. at hoc GM^a et edd Puteolani Bernoldi Alciati. coniecturam Faerni aliorumque hoc conquerente recepit Berneggerus cum seq. mihi potius Tacitus acrisime videtur *huic conquerenti*, et ideo non adhaesisse e terminatione verbi sequentis; quod genus vitii iam aliquoties observavimus. mox Quercus Egreg. p. 65 h. *finiri* mutat

thorum finire, ille integra utrique cuncta respondit: converterent aquilas et iuncti invaderent Armeniam abecessu Vologesis infirmatam. non ea imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum e provincia egressum, quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Suriam repetiturum. sic quoque optimam fortunam orandam, ut pedes confectus spatij itinerum alacrem et facilitate camporum praevenientem equitem assequeretur. exin Pactus per Capadociam hibernavit. at Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, detraheret castella trans Euphraten, annemque, ut olim, medium faceret. ille Armeniam quoque diversis praesidiis vacuam fieri exposculabat. et postremo concessit rex; dirutaque quae Euphraten ultra communiverat Corbulo, et Armenii sine arbitro relictis sunt. at Romae tropaea de Parthis arcusque medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab senatu integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui consulitur sprete conscientia. quin et dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quo securitatem annonae ostenta-

in finire, ceteris servatis, ut vulgo edita sunt. EBN.

6. *optimam Fortunam*] quia Fortunae nomen de dea est, *optimam* mihi suspectum sit, cum in hac phrasi, quam et apud Livium aut Ciceronem legi, nude dicatur. EBN. mox B *dein P*.

11. *olim*] sic GM^a et edd veteres ante Rhenanum, qui e B induxit *omnium*. vetus restituit Pichena. par ratio sequentis *dirutaque*. Rhenanus e B dedit *diruptaque*, male: illud Pichena reddidit. sed libri scripti et ed pr *diruta quaeque*, transposita copula. EBN.

13. vulgo *ultra Euphraten communierat*.

14. *sine arbitro*] sic AM^a et ed pr, i. e. sine domino, ut l 26. EGO *sine arbitrio*, ex qua lectione factum ab editoribus *suo arbitrio*, quod habent omnes edd praeter Gronovium; qui vetus restituit. EBN.

16. *dum amissa d*. M^a et mox sprete.

18. *plebis*] sic B et edd omnes,

pro quo Muretus malebat *publicum*; quod placet et Broterio, motu inscriptione (ap. Grat. p. 244 4), ubi *plebs* dicitur accepisse *frumentum publicum*. G a prima manu *plebi*: secunda supra adposuerat *s. plebi* non spernam: quod plebi destinatum, dividendam servabat in heredes. vide 2 59. EBN.

19. *sistentaret*] ita scripsi, nec poenitet. libri omnes *sustentaret*: PFaber Sem. 2 16 *ostentaret*. aspicio antiquis usurpatum *sistentare* pro *ostentare*: argumento etiam Plantini versus Truc. 2 2 14: *tu vero clurium pecus advenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus*. sic enim duo manuscripti in Vaticano; tertius *sustentatum*. et in eodem poeta alibi *extentatum* reperio. si quis tamen *sustentaret* servat, poesis interpretari, sustentatam servatamque ea ratione ipsam opinionem copias frumentariae, cum et in Tiberim abiceret leviter corruptum. Lips. scribe *sic ostentaret*. nam *sustentare* aliam, *sistentare* verbum nihil.

ret. cuius pretio nihil additum est, quamvis ducentas ferme naves portu in ipso violentia tempestatis et centum alias Tiberi subvectas fortuitus ignis absumpsisset. tris dein consulares, Lucium Pisonem, Ducemium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus publicis praeposuit, cum insectatione priorum principum, qui gravitate sumptuum iustos redditus anteissent: se annum sexcenties sestertium rei publicae largiri.

- 19 Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum pro-
 10 pinquis comitiis aut sorte provinciarum plerique orbi fictis
 adoptionibus adsciscerent filios, praeturasque et provincias
 inter patres sortiti statim emitterent manu quos adoptave-
 rant. magna cum invidia senatum adeunt; ius naturae, la-
 15 bores educandi adversus fraudem et artes et brevitatem
 adoptionis enumerant. satis pretii esse orbis quod multa
 securitate, nullis oneribus gratiam honores cuncta prompta
 et obvia haberent. sibi promissa legum diu expectata in
 ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine

sic friget, et inest iam in quo. itaque malim simpliciter ostentaret, ut ex A dedit Ryckius et volebat Heinsius. EBN.

3. Tiberi] AB Tiberim.

4. Ducemium Geminum] qui sub Galba praefectus urbi H. 1 14. Lira. ducemium M^a.

6. cur iustos redditus? redditus isti per latinitatem sunt sufficientes ad sumtus necessarios. nec si legitimos, aequos intelligas, sensus commodus est. an Tacitus dedit publicos i. e. aerarii, quia Nero de suo se dicit dare quotannis aerario. EBN.

9. pravissimus mos] in M^a pravissimos, eademque manu correctum pravus mos, quod praefert Gronovius. etiam in G pravissimus est a manu secunda, deleto quod ante erat, nova voce versiculi finem longe excurrente, ut ante breviter vocem ibi fuisse appareat. EBN.

10. fictis adoptionibus] quae frans olim etiam usurpata et reprehensa a Scipione his verbis (ap. Gell. 5 19.): in alia tribu patrem, in alia

filium suffragium ferre. filium adoptionem tam procedere quam si se natum habeat. quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse quam notionem censoriam. et cum illic inquirerent qui uxores quique liberos haberent, malo quodam more eos qui adoptassent non habuisse pro improbilibus. adde ad Taciti lucum l. 2. D. de vacat. mauer. Lira.

13. qui magna] sic edd omnes. at qui, quod ad patres refertur, abest ab ABGM^a et ed pr, et commode abest. itaque delevi. v. ad c. 4. si tamen qui est a Tacito, arbitror transpositum et ante ius naturae ponendum: aduent qui — enumerant. saepe patres longius abest ab aduent. invidia quid h. l. sit, v. ad 4 52. EBN.

adeunt, ius naturae, labores] sic hunc locum restituit Rheanus. BM^a aduentibus naturae. G aduent; ubi naturae, laboresque: sed rō que deletum. ed pr aduentibus ne. ceterae ante Rheanum aduent, ibi naturae minus. pro ius possit etiam couicere vna. et sic a G notavi Broterius. EBN.

luctu orbus longa patrum vota repente adaequaret. factum ex eo senatus consultum ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici iuaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset.

20 Exin Claudius Timarchus Cretepaïs reus agitur, ceteris criminibus, ut solent praevalidi provincialium et opibus nimis ad iniurias minorum elati: una vox eius usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dictitasset in sua potestate situm an proconsulibus, qui Cretam obtinuisent, gra-
10 tes agerentur. quam occasionem Paetus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat provincia Creta depellendum, haec addidit. "usu probatum est, patres con-
scripti, leges egregias, exempla honesta apud bonos ex delictis aliorum gigni. sic oratorum licentia Cinciam rogatio-
15 nem, candidatorum ambitus Iulias leges, magistratuum avaritia Calpurnia scita pepererunt. nam culpa quam poena tempore prior, emendari quam peccare posterius est. ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelae socio-
20 rum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque
21 habeatur, alibi quam in civium iudicio esse. olim quidem non modo praetor aut consul sed privati etiam mittebantur, qui provincias viserent et, quid de cuiusque obsequio videretur, referrent; trepidabantque gentes de existimatione sin-
25 gulorum. at nunc colimus externos et adulamur; et quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius accusatio decernitur. decernaturque et maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi; sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeatur quam malitia, quam crudelitas.

3. *ne usurpandis quidem*] ne ad solidi capacitatem. argumento l. 51 D. de Legatis 11. vide quae notavi ad legem Papiam § 25. Lips. *quidem* abest a B.

5. *exin* M^a.

12. *haec*] B hoc.

16. *nam culpa quam poena*] similis gnomo in Tertull. *nemo post-futura reprehendit, quae ignorat futura: emendatio culpam non antecedit.* Lips. mox provincialium ante Pichanum add omnes; etiam

G, nisi quod ed pr provinciam. Ern. *provinciarum* M^a.

21. *iudicia* M^a.

27. *decernaturque et m.*] si non fractus locus, scribo sententia ducente *decernatur ne m.* nisi per ironiam haec dicta capies, et simulata quadam concessione. quo sensu nihil mutem. Lips. omnia sana sunt. Ern. suam non habet B. deinde *ostentandi* M^a.

29. *cohibeantur*] G a secunda manu *cohibeatur*, ut volebat Acidalius.

plura saepe peccantur dum demeremur quam dum offendimus. quaedam immo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme, et finis inclinatur, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus; quae si arceantur, aequabilibus atque constantius provinciae regentur. nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione
 22 ambitio cohibebitur." magno assensu celebrata sententia, non tamen senatus consultum perfici potuit, abnudentibus consulibus ea de re relatum. mox, auctore principe, sanxere mo-

si pluralis verus est, referendus simul ad malitiam et crudelitatem. ENN.

2. odio sunt] vulgo, qui eas gravatur. LIRS.

4. et] primum et dictum pro sed, ut, ut saepe alias. v. ad 5 3. inclinatur, intellige in partes deteriores. mox Arosolotius malebat aequabilibus pro aequalibus. etsi hoc quoque defendi potest, tamen quia aequabilibus est in ed pr, et Sallustius sic coniunxit aequabilibus atque constantibus Cat. 2, ut inde haud dubie sumserit, aequabilibus recepimus. secutus nos est Broterius. ENN.

8. cohibetur] legerem cohibebitur. LIRS. verum est. ENN.

9. abn. cons. ea de re relatum] atqui licere patribus, quoties ius dicendae sententiae acceperint, quae vellent expromere relationemque in ea postulare, supra 13 49 scripsit Tacitus. similique sententia 2 38 lego: a maioribus concessum eger di aliquando relationem, et quod in commune conducat, loco sententiae promovere. licuisset ergo consulibus referre ea de re ad patres: sed illis aliter visum. ius relationis autem solis consulibus; nec sine relatione perfici potuit nullum SC. ideo Vespasiano concessum uti ei senatum habere, relationem facere remittere liceret. ideo sequentibus principibus honoris causa datum ius tertiae, quartae, quintae relationis: i. e. me interprete, ut quoties consules ipsi non essent, tres nihilo minus, quatuor aut quinque relatio-

nes facere possent, quae de re cumque illis visum. sollemnem relationum verba e Suet. Cal. 15 haec didici: quod bonum felixque sit CCaesar, de N., patres comscripti, quid fieri placet? LIRS. Lipsius igitur substantive cepit relatum, ut est etiam H. 1 30, quamquam alio sensu. alii videntur intellexisse relatum pro relatum esse; unde Boethius DHeinsii correctionem probat, nec abn. C. ea de re relatum. Schefferus (in Alex. Obs. Misc. t. 8 p. 292) sic interpretatur: consulibus. ea de re relatum mox auctore principe. sanxere ne etc. ingeniose utique, et sic prope est in ed pr. consulibus. ea de re relatum mox auctore principe sanxere. Lipsius verum vidit. quae per egressionem relationis dicta erant, a consulibus erant ex integro referenda, si SC fieri deberet. v. ad 13 26. et Tacitus delectari hac forma verborum, notum est. ENN.

10. sanxere] reperio iam ante sanxisse id Augustum, de quo Dionis verba iata 56 25. τῷ ὑπάρχοντι προσπαράγγειλε μηδενὶ τῶν προσιασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μὴτε τῆς ἀρχῆς χρόνον μὴτε ἐντός ἐξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς τιμὴν τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προσπαράσχειναι πολλὰ διὰ τούτων ἐλαττοῦν. sed diversam tamen hoc Neronianum consultum, quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes, hoc plane et plene tollit. LIRS.

quis ad concilium sociorum referret agendas apud senatum praetoribus prove consulibus grates, non quis ea legatione fungeretur.

Idem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes liquefacta. et motu terrae celebre Campaniae oppidum Pompeii magna ex parte proruit. defunctaque virgo Vestalis Laelia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

- 23 Memmio Regulo et Verginio Rufo consulibus natam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellavitque Augustam, dato et Poppaeae eodem cognomento. locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. iam senatus utrum Poppaeae commendaverat dis, vota quoque publice susceperat; quae multiplicata exsolutaque. et additis supplicationes templumque Fecunditati, et certamen ad exemplar Actiacae religionis decretum, utque Fortunarum

2. *Provetconsulibus*] Valerius ad Ann. 30 5 corrigit *proqueconsulibus*. quod sane rectius: nam de utraque pari modo cavetur. et saepe in his particulis peccatum, ut ap. Suet. Aug. 43 *maiorum minorem pro minorumque*. ENN.

3. *effigies usque in Ma.*

motu terrae] dissentit Seneca, qui (Nat. Q. 6 1) ad sequentes consulares refert hunc terrae motum expressim: Pompeios celeberrimam Campaniae urbem desedisse terrae motu, Lucili virorum optime, audivimus; et quidem diebus hibernis, quos vacari a tali periculo maiores nostri solebant promittere. (observa. ergo statim consulibus novis, ut anni totius necessario in alterutro error ait.) *Nonis Februarii fuit hic motus, Regulo et Verginio consulibus*. et hercle tam adseverat id distincte, ut credam vitium esse non Taciti (non id convenit in fidei et diligentiae unice scriptorem) sed Aegisthi alicuius; cuius adulteria et tralectiones complurares agnosco in hac regia vere sponsa. LIPS. dixi ad I 68 (ubi *prorumpere*, non *prorumpere* volui in verbis Curtii) apud bene Latinos semper *πρωτῆς* poni rō *prorumpere*. auctor qui-

dem Aetnae vulgo v. 307: *rapēs aliquas penitusque cavernas prorumpere*. sed cum Scaliger ibi testetur veteres libros habere *provehere*, censeo scribendum *procidere*. quemadmodum et apud Val. Flaccum 7 599: *in caput inque humeros ipsa vi molis et irae prociuit*, ubi editur *proruit*. tale vitium et hic oblatum Tacito, qui scripserat *et motus terrae*. ut Livius 22 5: *cum terrae motum, qui multarum urbium Italiae magnas partes prostravit, montes lapsu ingenti proruit*. Seneca Nat. Q. 6 1: *hic motus Campaniam magna strage vexavit*. GRON. verum puto. ENN.

9. *Memmio Regulo et Verginio Rufo*] restitue illis praenomina vera ex lapide (ap. Grat. p. 8) praeter mentem Onufrii Fastorum scriptoris: *votum solverunt I. M. L. Verginio Rufo. C. Memmio Regulo cosa. LIPS.*

12. *abest verbum fuit a BG et aliis*, ed Rhenani et seqq usque ad Pichenam. ENN.

13. *iam sen. utrum*] ante utrum legabatur *interim*, *utrum* sustulit, deerat *utrum* intrusit.

16. *Atticae* *reli-*

meniae egerant, Vasaces imaginem retinendi largiendive penes nos, vim penes Parthos memorat. et multum in vicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis fis quae pepigiassent adhibetur. placuitque liberari obsidio legiones, et decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque et commeatus Parthis tradi; quibus perpetrata 13 copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos. interim flumini Arsaniae (is castra praefluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter expedientis: sed Parthi quasi documentum 10 victoriae iusserant. namque iis usui fuit; nostri per diversum iere. addidit rumor sub iugum missas legiones et

[vel si quo ces ante hiatum], ut est etiam in B et ed pr. Berneggerus recepit; quem omnes deinde secuti sunt. superiores si qui duces; quod est et in G. sane post Pompeium nulli duces, sed Caesares de Armenia aliquid egerant. mox ABM^a et ed pr largiendive pro donandive; quod cum Ryckio et Gronovio secutus sum. alterum verbum variavit: credibile est etiam hoc variasse Tacitum. imaginem et vim illustrat Heinsius ad Vell. p. 259. EBN. Agr. et Scipiones, pessime.

2. memorat BM^a. vulgo memoravit.

4. his M^a.

8. non alibi lectus nobis hic Arsametes; et omnino arbitramur falsum. magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fulvius Ursinus) hic ipse fluvius Arsanias dicitur. verba Dionis 62 21: ἀρῆκεν αὐτὸν προδιομολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτῷ Ἀρσανίαν ζεύξωσι. nominat et ante Πανδεῖαν τὴν πρὸς Ἀρσανίαν ποταμῷ οὖσαν. Randeian (oppidum sive vicum ubi Pæctus obsessus) ad Arsaniam fluvium sitam. Plinius quoque Arsaniam agnoscit, et in Euphratem labi facit 5 24 (20). sed et Plutarchus in Lucullo 31. itaque corrigi prorsus velim in Ta- cito fluvio Arsaniae (etenim is e. p.), litteris postremis in aliam voculam reformatis. emendabis itorum infra. Lips. Arsaniae etenim receptam a Pichena. sane et AM^a et ed pr Arsaniet: sed etenim

cum Ryckio omisi, quippe sola Lipsii coniectura nixum. praefluebat ed pr, Rhenanus et seq. at mediae inter ed pr et Rhenanum praefluebat, et sic BG, male. sic 11 37 praegressus et pergressus confusa. EBN.

9. experientis] immo expedientis Grotius ait; et sic videtur falsae in G a prima manu, sed correctum alia in experienti. syllabae ped clara adhuc vestigia. et correxissem statim locum. nisi dubius falsam ob librum G utrum expedientis an expediendi scribendum esset. ubi nullo modo patitur experientis. nunc, cum Broterius expedientis in manus duobus reperit, recepi; ut ille fecit. EBN.

documentum M^a.

10. namque] ex Taciti consequa narratione indices legendum neque. et firmat certe Dio, qui in hac re, ut saepe, velut interpret Taciti L. c. ἵνα τὸν ποταμὸν Ἀρσανίαν ζεύξωσιν, οὐχ ὅτι γεφυρὰς ἔδειτο (περὶ γὰρ αὐτὸν διελθῆναι), ἀλλ' ἵνα ἐνδείξηται σφίσι ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν. Lips. placet Pichena et aliis. contra disputat Freinsheimius, qui tamen se torquet in verbis Dionis περὶ γὰρ αὐτὸν διελθῆναι, non assecutus magis quam Lipsius sensum. pedes et sine ponte flumen transierat, nempe adveniens. itaque etiam abiens poterat sic facere. EBN.

11. rumor] qui rumorì Suetonius etiam fidem habet 39. Lips. mox namque, item excederet GM^a et editiones ante Rhenanum omnes et

alia ex rebus infaustis, quorum simulacrum ab Armeniis usurpatum est. namque et munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum excederet, et circumstetere vias, captiva olim mancipia aut iumenta agnoscentes abstrahentesque. raptae etiam vestes, retenta arma, pavido milite et concedente, ne qua praelii causa exsisteret, Vologeses armis et corporibus caesorum aggregatis, quo cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. fama moderationis quaerebatur, postquam superbiam expleverat. flumen Arsaniam elephanto insidens, proximus quisque regem vi equorum perrupere, quia rumor incesserat pontem cessurum oneri dolo fabricantium. sed qui ingredi ausi sunt, **16** validum et fidum intellexere. ceterum obsessis adeo suppeditavisse rem frumentariam constitit ut horreis ignem inicerent, **15** contraque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum et pabulo attrito relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere afuisse. adicit iure iurando Paeti cautum apud

adeo a Pichena recentiores. ceterae nam, *decederet*, quod e superioribus [et B] repetitum a Rhemano. sed hic intelligendum *munimentis castrorum*, non *Armenia*. Enn.

8. *fama*] ed pr addit *nam*; atque id manus secunda, Candidi scilicet, adiecerat in G. mox BG in *elephanto*. Enn.

10. *proximus*] et *proximus* vulgo. — suspicor de loci defectu. nonne plerique Parthorum in equis (talibus illorum militibus), non solum proximalibus? certe, adde quod Dio l. c. disertim narrat *regem quidem elephanto, alios sine usu ullo pontis, ut prius, transisse*. αὐτὸς μὲν (ὁ πασιλεύς) ἐν' ἐλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἀνελκόμενοι. itaque fidenter, fortasse et feliciter, expleo: et *proximus quisque regi, alii vi equorum*. hac mente, rex quidam in elephanto, et in simili bellua eius exemplo primores transmissere, aliud vulgus in equis. Lips. ABGM^a et ed pr *regem*, quod exprimendum curavi. etenim est exquisitius; unde mutatum hic, ut centies alibi, in notiora casum. sic et *mas* alii apud

Broterium. Lipsius sine necessitate alii addi vult. proximi regi secuti sunt eum: cetera multitudo libere et varie vel ponte vel natando transiere. mox *fidum* firmat etiam ed pr, BC. at *firmum* ceterae edd ante Rhenum et G. Enn.

15. *prodiderit Corbulo*] in commentariis, opinor, aut historia harum rerum. Plinius certe Corbalonem inter scriptores censuit, Indice lib. 5 et 6. Lips.

17. *affuisse* M^a, mutatum in *affuisse*: idem *adicit* dedit pro *vulgari adiecit*.

cautum apud signa] spectra invenis. iuramenta Romanorum apud signa, i. e., uti ego interpretor, apud principia. illic enim signa. et plerosque castrorum soleantes actus apud principia notabis celebratos. dabo exempla, et labore meo levatio tuum. ius in principii dictum. Livius 28 24: *tribunos tamen iura reddere in principii sinebant*. edicta ibi proposita. Valsatius in Avilio Cassio 6: *nam statim et ad signa edicti iussit, et programma in parietibus fixit, ut si quis cinctus juveniretur in Daphne, discinctus rediret*. litterae lectae et habitae

signa, adstantibus iis quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litterae Neronis, an paci annueret. quæ ut augendæ infamiae composita, sic reliqua non in obscuro habentur, una die quadraginta milium spatium emensum esse Pactum, desertis passim sauciis, neque minus deformem illam fugientium trepidationem quam si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius non eam speciem insignium et armorum praetulit ut diversitatem exprobraret. maesti manipuli ac vicem commilitonum miserantes ne lacrimis quidem temperare. vix prae fletu usurpata consalutatio. decesserat certamen virtutis et ambitio gloriae, felicitum hominum affectus: sola misericordia valebat, et apud minores magis. ducum inter se brevis sermo secutus est. hoc conquerente irritum laborem, potuisse bellum fuga Par-

allocutiones. Spartianus in Pescennio 4: *itaque mihi litteras recitandas ad signa, quibus, etc.* Tacitus I 67: *contractos in principia milites iussit cum silentio audire.* castigatio et interdum animadversio ibi. Suetonius Oth. 1: *ausus est milites quosdam capite punire, et quidem ante principia se coram.* Frontinus Strateg. 4 I 15: *MCato memoria tradidit in furto comprehensis dextras esse praecepsis, aut si lenius animadvertere voluissent, in principia sanguinem mittere.* signum etiam pugnae propositum. Isidorus Orig. 19 22: *missa pridie quam dimicandum esset, solebat ante principia poni quasi admonitio et iudicium futurae pugnae.* Lira. mox referrentur miss et edd omnes veteres, nisi quod in BOM^a et ed pr referentur. Pichena vulgo esse ait referantur, quod in Lipsianis reperi, e Rhenani secunda ductum. Ean.

9. et B deest.

ut diversitatem exprobraret i. e. ut pudore illis incuteret, qui non eo apparatu venissent, sed longe dissimili, nempe qui fugientium esse solet. Ean.

11. temperare] GM^a et edd ante Rhenanum omnes temperare, quod nescio cur in temperare mutavit

Rhenanus, secutis omnibus, praeter IGronovium, quocum veteres restitimus. mox G, et B et ed pr, vitione consalatio. Ean. B etiam temperare.

14. minores hoc loco sunt inferiores fortuna. et hoc magis miserratio usurpata, quia infelices illi longe deterioris conditionis erant quam ipsi, nec invidia obstaret miserrationi. Ean.

15. haec conquerentium: irritum] reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas: *hic conqueri, tantum irritum laborem: vel hoc conquerente.* brevis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur frustra se properasse et laborem cum sumpsisse, cum ille auxilium non expectasset. Paetus contra integra omnia. Palmerius noster malebat, *huius conquerentis irritum laborem, illius integra utique omnia.* Lira. haec conquerentium ed pr, Rhenanus e B, et seq. at hoc GM^a et edd Puteolani Bersaldi Aiciati. collecturam Faerni aliorumque hoc conquerente recepit Berneggerus cum seq. mihi potius Tacitus scripsisse videtur *huc conquerenti*, et rō non adhaesisse e terminatione verbi sequentis; quod genus vitii iam aliquoties observavimus. mox Queranus Egreg. p. 65 h. finiri mutat

thorum finire, ille integra utrique cuncta respondit: converterent aquilas et iuncti invaderent Armeniam abscessu Vologesis infirmatam. non ea imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum e provincia egressum, quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Suriam repetiturum. sic quoque optimam fortunam orandam, ut pedes confectus spatiis itinerum alacrem et facilitate camporum praevenientem equitem assequeretur. exin Paetus per Capadociam hibernavit. at Vologesis ad Corbulonem missi nuntii, detraheret castella trans Euphraten, annemque, ut olim, medium faceret. ille Armeniam quoque diversis praesidiis vacuam fieri exposulabat. et postremo concessit rex; dirutaque quae Euphraten ultra communiverat Corbulo, et 18 Armenii sine arbitro relictis sunt. at Romae tropaea de 15 Parthis arcusque medio Capitolini montis sistebantur, decreta ab senatu integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui consulitur spreta conscientia. quin et dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quo securitatem annonae ostenta-

la finire, ceteris servatis, ut vulgo edita sunt. ERM.

6. *optimam Fortunam*] quia Fortunae nomen de dea est, *optimam* mihi suspectum sit, cum in hac phrasi, quam et apud Livium aut Ciceronem legi, nude dicatur. ERM. mox B *dein P.*

11. *olim*] sic GM^a et edd veteres ante Rheanum, qui e B induxit *omnium*. vetus restituit Pichena. par ratio sequentis *dirutaque*. Rheanus e B dedit *diruptaque*, male: illud Pichena reddidit. sed libri scripti et ed pr *diruta quaeque*, transposita copula. ERM.

13. vulgo *ultra Euphraten communiverat*.

14. *sine arbitro*] sic AM^a et ed pr, i. e. sine domino, ut l 26. EGO *sine arbitrio*, ex qua lectione factum ab editoribus *suo arbitrio*, quod habent omnes edd praeter IGronovium; qui vetus restituit. ERM.

16. *dum amissa d.* M^a et mox *spreto*.

18. *plebis*] sic B et edd omnes,

pro quo Muretus malebat *publicum*; quod placet et Broterio, moto inscriptione (ap. Grut. p. 244 4), ubi *plebs* dicitur accepisse *frumentum publicum*. G a prima manu *plebi*: secunda supra adposuerat *s. plebi* non spernam: quod plebi destinatum, dividendum servabatur in horreis. vide 2 59. ERM.

19. *sistentaret*] ita scripsi, nea poenitet. libri omnes *sustentaret*: PFaber Sem. 2 16 *ostentaret*. aspicio antiquis usurpatum *sistentare* pro ostentare: argumento etiam Plautini versus Truc. 2 2 14: *tu vero clivium pecus advenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus*. sic enim duo manuscripti in Vaticano; tertius *sustentatum*. et in eodem poeta alibi *extentatum* reperio. si quis tamen *sustentaret* servat, positis interpretari, sustentatam servatamque ea ratione ipsam opinionem copiae fragmentarias, cum et in Tiberim abiceret levior corruptum. LRS. scribe *sic ostentaret*. nam *sustentare* alienum, *sistentare* verbum nihili. Gron. sed r²

ret. cuius pretio nihil additum est; quamvis ducentas ferme naves portu in ipso violentia tempestatis et centum alias Tiberi subvectas fortuitus ignis absumpsisset. tris dein consulares, Lucium Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus publicis praeposuit, cum insectatione priorum principum, qui gravitate sumptuum iustos redditus anteissent: se annum sexcenties sestertium rei publicae largiri.

- 19 Percrebuerat ea tempestate pravissimus mos, cum propinquis comitiis aut sorte provinciarum plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, praeturasque et provincias inter patres sortiti statim emitterent manu quos adoptaverant. magna cum invidia senatum adeunt; ius naturae, labores educandi adversus fraudem et artes et brevitatem adoptionis enumerant. satis pretii esse orbis quod multa securitate, nullis oneribus gratiam honores cuncta prompta et obvia haberent. sibi promissa legum diu exspectata in ludibrium verti, quando quis sine sollicitudine parens, sine

sic friget, et inest iam in quo. itaque malim simpliciter ostentaret, ut ex A dedit Ryckius et volebat Heinsius. ERN.

3. Tiberi] AB Tiberim.

4. Ducennium Geminum] qui sub Galba praefectus urbi H. 1 14. LIRA. ducennium M^a.

6. cur iustos redditus? redditus iusti per latinitatem sunt sufficientes ad sumtus necessarios. nec si legitimos, aequos intelligas, sensus commodus est. an Tacitus dedit publicos i. e. aerarii, quia Nero de suo se dicit dare quotannis aerario. ERN.

9. pravissimus mos] in M^a pravissimos, eademque manu correctum pravus mos, quod praefert Gronovius. etiam in G pravissimus est a manu secunda, deleto quod ante erat, nova voce versiculi finem longe excurrente, ut ante brevioris vocem ibi fuisse appareat. ERN.

10. fictis adoptionibus] quae frans olim etiam usurpata et reprehensa a Scipione his verbis (ap. Gell. 5 19.): in alia tribu patrem, in alia

filium suffragium ferro. filium adoptivum tam procedere quam si se natum habeat. quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse quam notionem censoriam. et cum ii inquirerent qui uxores quique liberos haberent, malo quodam more eos qui adoptassent non habuisse pro improbiis. adde ad Taciti lucem L. 2. D. de vacat. muner. LIRA.

13. qui magna] sic edd omnes. at qui, quod ad patres refertur, abest ab ABGM^a et ed pr, et commode abest. itaque delevi. v. ad c. 4. si tamen qui est a Tacito, arbitror transpositum et ante ius naturae ponendum: adveniunt qui — enumerant. sane patres longius abest ab adveniunt. invidia quid h. L. sit, v. ad 4 52. ERN.

adeunt, ius naturae, labores] sic hunc locum restituit Rhenanus. BM^a advenitibus naturae. G adveniunt; ubi naturae, laboresque: sed rō quae deletum. ed pr advenitibus ne. ceterae ante Rhenanum adveniunt, ibi naturae munus. pro ius posita etiam conlicere vim. et sic e G notavit Broterius. ERN.

luctu orbus longa patrum vota repente adaequaret. factum ex eo senatus consultum ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici iuaret, ac ne usurpandis quidem hereditatibus prodesset.

- 20 Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, ut solent praevalidi provincialium et opibus nimis ad iniurias minorum elati: una vox eius usque ad contumeliam senatus penetraverat, quod dictitasset in sua potestate situm an proconsulibus, qui Cretam obtinissent, gratos agerentur. quam occasionem Pactus Thrasæa ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat provincia Creta depellendum, hæc addidit. "usq̃ probatum est, patres conscripti, leges egregias, exempla honesta apud bonos ex delictis aliorum gigni. sic oratorum licentia Cinciam rogationem, candidatorum ambitus Iulias leges, magistratum avaritia Calpurnia scita pepererunt. nam culpa quam poena tempore prior, emendari quam peccare posterius est. ergo adversus novam provincialium superbiam dignum fide constantiaque Romana capiamus consilium, quo tutelae sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque
- 21 habeatur, alibi quam in civium iudicio esse. olim quidem non modo praetor aut consul sed privati etiam mittebantur, qui provincias viderent et, quid de cuiusque obsequio videretur, referrent; trepidabantque gentes de existimatione singulorum. at nunc colimus externos et adulamur; et quomodo ad nutum alicuius grates, ita promptius accusatio decernitur. decernaturque et maneat provincialibus potentiam suam tali modo ostentandi; sed laus falsa et precibus expressa perinde cohibeatur quam malitia, quam crudelitas.
- 25

3. *ne usurpandis quidem*] ne ad solidi capacitatem. argumento l. 51 D. de Legatis 11. vide quae notavi ad legem Papiam § 25. Lips. *quidem* abest a B.

5. *exin* M^a.

12. *haec*] B hoc.

16. *nam culpa quam poena*] similis gnome in Tertull. nemo postfutura reprehendit, quae ignorat futura: emendatio culpam non antecedit. Lips. mox provincialium ante Pichænam edd omnes; etiam

G, nisi quod ed pr provinciam. Ern. *provinciarum* M^a.

21. *iudicia* M^a.

27. *decernaturque et m.*] si non fractus locus, scribo sententia ducente *decernatur ne m.* nisi per ironiam haec dicta capies, et simulata quadam concessione. quo sensu nihil mutem. Lips. omnia sana sunt. Ern. *suam* non habet B. deinde *ostentandi* M^a.

29. *cohibeantur*] G a secunda manu *calideantur*, ut volebat Acidalius.

plura saepe peccantur dum demeremur quam dum offendimus. quaedam immo virtutes odio sunt, severitas obstinata, invictus adversum gratiam animus. inde initia magistratuum nostrorum meliora ferme, et finis inclinat, dum in medium candidatorum suffragia conquirimus; quae si arceantur, aequabilibus atque constantius provinciae regentur. nam ut metu repetundarum infracta avaritia est, ita vetita gratiarum actione
22 ambitio cohibebitur." magno assensu celebrata sententia, non tamen senatus consultum perfici potuit, abnuentibus consulis ea de re relatum. mox, auctore principe, sanxere ne

si pluralis verus est, referendus simul ad malitiam et crudelitatem. ERM.

2. odio sunt] vulgo, qui eas gravatur. LIRS.

4. et] primum et dictum pro sed, at, ut saepe alias. v. ad 5 3. inclinat, intellige in partes deteriores. mox Gronovius malebat aequabilibus pro aequalibus. etsi hoc quoque defendi potest, tamen quia aequabilibus est in ed pr, et Sallustius sic coniunxit aequabilibus atque constantius Cat. 2, ut inde hand dubie sumserit, aequabilibus recipimus. secutus nos est Broterius. ERM.

8. cohibetur] legerem cohibebitur. LIRS. verum est. ERM.

9. abn. opna. ea de re relatum] atqui licere patribus, quoties ius dicendae sententiae acceperint, quae vellent expromere relationemque in ea postulare, supra 13 49 scripsit Tacitus. similique sententia 2 38 lego: a maioribus concessum egredi aliquando relationem, et quod in commune conducit, loco sententiae promovere. licuisset ergo consulibus referre ea de re ad patres: sed iis aliter visum. ius relationis autem solis consulibus; nec sine relatione perfici potuit ullam SC. ideo Vespasiano concessum uti ei senatum habere, relationem facere remittere liceret. ideo sequentibus principibus honoris causa datum ius tertiae, quartae, quintae relationis: i. e. me interprete, ut quoties consules ipsi non essent, tres nihilo minus, quatuor aut quinque relatio-

nes facere possent, quae de re cumque iis visum. sollemnia relationum verba e Suet. Cal. 15 haec didici: quod bonum felixque sit Caesaris, de N., patres conscripti, quid fieri placet? LIRS. Lipsius igitur substantive cepit relatum, ut est etiam H. 1 30, quamquam alio sensu. alii videntur intellexisse relatum pro relatum esse; unde Bohnius DHeinsii correctionem prebat, nec abn. C. ea de re relatum. Schefferus (in Aeneid. Obs. Misc. t. 8 p. 292) sic interpretatur: consulis. ea de re relatum mox auctore principe. sanxere ne etc. ingeniose utique, et sic prope est in ed pr. consulis. ea de re latum mox auctore principe sanxere. Lipsius verum vidit. quae per egressionem relationis dicta erant, a consulis erant ex integro referenda, si SC fieri deberet. v. ad 13 26, et Tacitum delectari hac forma verborum, notum est. ERM.

10. sanxere] reperio iam ante sanxisse id Augustum, de quo Dionis verba ista 56 25. τῷ ἀρχόντι προσπαράγγειλε μηδενὶ τῶν προστασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μητε τῆς ἀρχῆς χρόνον μητε ἐντὸς ἐξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς τιμὴν τινα δίδοναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προσπαράσκειν αὐτοῖς πολλά διὰ τούτων ἐκαύοντο. sed diversum tamen hoc Neronianum consultum, quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes, hoc plane et plene tollit. LIRS.

quis ad concilium sociorum referret agendas apud senatum praetoribus prove consiliis grates, neu quis ea legatione fungeretur.

Isdem consilibus gymnasium ictu fulminis conflagravit, effigiesque in eo Neronis ad informe aes liquefacta. et motu terrae celebre Campaniae oppidum Pompeii magna ex parte proruit. defunctaque virgo Vestalis Laelia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

- 23 Memmio Regulo et Verginio Rufo consilibus natam sibi ex Poppaea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellavitque Augustam, dato et Poppaeae eodem cognomento. locus puerperio colonia Antium fuit, ubi ipse generatus erat. iam senatus utrum Poppaeae commendaverat dis, vota publicè suscepit; quae multiplicata exsolutaque. et additae supplicationes templumque Fecunditati, et certamen ad exemplar Actiacae religionis decretum, utque Fortunarum

2. *Provetconsilibus*] Valerius ad Ann. 30 5 corrigit proqueconsilibus. quod sane rectius: nam de utriusque pari modo cavetur. et saepe in his particulis peccatum, ut ap. Suet. Aug. 43 maiorum minorumque pro minorumque. ERM.

3. *effigies usque in Ma.*

motu terrae] dissonat Seneca, qui (Nat. Q. 6 1) ad sequentes consules refert hunc terrae motum expressim: Pompeios celeberrimam Campaniae urbem desedisse terrae motu, Lucili virorum optime, audivimus; et quidem diebus hiernis, quos vacari a tali periculo maiores nostri solebant promittere. (observa. ergo statim consilibus novis, ut anni totius necessario in alterutro error sit.) Nonis Februarii fuit hic motus, Regulo et Verginio consilibus. et hercle tam adieverat id distincte, ut credam vitium esse non Taciti (non id convenit in fidei et diligentiae unice scriptorem) sed Aegisthi alicuius; cuius adulteria et traiectiones complariis agnosco in hac regia vere sponsa. LIPS. dixi ad I 68 (ubi prorumpere, non prorumpere volui in verbis Curtii) apud bene Latinos semper προηρξαις poni rō procurere. auctor qui

dem Aetnae vulgo v. 307: *rupes aliquas penitusque cavernas prorumpere.* sed cum Scaliger ibi testetur veteres libros habere *provehere*, censeo scribendum *procidere*. quemadmodum et apud Val. Flaccum 7 599: *in caput inque humeros ipsa vi mobilis et irae procidit*, ubi editur *proruit*. tale vitium et hic oblatum Tacito, qui scripserat *et motus terrae*. ut Livius 22 5: *cum terrae motum, qui multarum urbium Italiae magnas partes prostravit, montes lapsu ingenti proruit*. Seneca Nat. Q. 6 1: *hic motus Campaniam magna strage vexavit*. Gron. verum puto. ERM.

9. *Memmio Regulo et Verginio Rufo*] restitue iis praenomina vera ex lapide (ap. Grut. p. 8) praeter mentem Onufrii Pastorum scriptoris: votum solverunt I. M. L. Verginio Rufo. C. Memmio Regulo cos. LIPS.

12. *abest verbum fuit a BG et aliis, ed Rhemani et seqq usque ad Pichonam.* ERM.

13. *iam sen. utrum*] ante utrum legebatur *interim*, quod Rheanus sustulit, deerat in Bud. ubi 2 m. intrusit

affligies aureas in solio Capitolini Iovis locarentur) ludicrum circense, ut Iuliae genti apud Bovillas, ita Claudiae Domitiaeque apud Antium ederetur. quae fluxa fuere, quantum intra mensem defuncta infante: rursusque exortas adulationes censentium honorem divae et pulvinar aedemque et sacerdotem. atque ipse ut laetitiae, ita macrois immodicus egit. adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum immoto animo praenuntium imminentis caedis contumeliam excepiisse. secutam dehinc vocem Caesaris ferunt, qua reconciliatum se Thraseae apud Senecam iactaverit, ac Senecam Caesari gratulatum. unde gloria egregiis viris et pericula gliscebant.

24 Inter quae, veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis litterasque in eandem formam attulere. se

nasci Atheniensium intellegi volunt, de quibus apud Graecos obviis loci dubito. nam Panathenaeis respondebant Romanae Quinquatrus. nescio an hoc certamen novum. in libris etiam vacillare scripturam video. quorum V optimus *acciciaeque* praeferit, F *anciatae*. an fuit *Actiacae religionis* sive potius *regionis*? nec enim maior hic quam in aliis ludis religio. enimvero in Suetonio lego, Aug. 18, ab eo principe institutos *Nicopoli apud Actium ludos quinquennales, quo celebratiores eius victoriae memoria in posterum esset*. et durasse eos ad inferiora tempora, Mamertinus in Paneg. docet c. 9: *urbs Nicopolis conciderat; et certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, intermiserat temporis maesti deforme iustitium*. fuit autem certamen triplex, gymnicum musicum et equestre, ut Dio tradit 51 1. haec mea olim mens, sed ut multa in hac ἀρχαιολογία incerta nec unquam eruenda, hic etiam dissentiunt, et vir pereruditus (PFaber) tnetur vulgatam lectionem, et explicat in Agonistici sui 3 29. LIPS. *Actiacae* firmat ed pr, quae plane habet *acciacae*, quod est etiam in G, a manu secunda tamen. nam ante fuit, ut e lemmate marginali patet, *atricae*; e quo forte *atticae* a Puteolano factum. [*actice*

B.] vulgata lectio *atticae* inde a Puteolano editos obtinet. mihi *Actiacae* placet, quod et cum Broterio recepti, qui et in R reperit, non *Antiatitis* vel *Antiatinae* Grotii, quod Ryckius probabat, [*antiacae* A.] nam *certaminis* verbum indicat Graeci ritus ludos fuisse, quales *Actiaci*. *Atticae* si aliud esset quam conjectura, non adeo displiceret. nam Graecorum certaminum forma sane ex Attica petita. quia vero *Actiaci* ludi ab Augusto instituti maximoque in honore erant, non abhorret ad eorum exemplar certamen decretum esse. quod IGronovius e lectione MS. Flor. conlicit *Acciercae*, ab ἀκτερος, an alicui placere possit dubito. ERN.

1. *locarentur*] sic ARM^a, ad pr, IGronovius. ceteri libri *collocarentur*. parum refert. nam verbum *locare* hic malim sensu ponendi, quam pro redemptoribus faciendam mandare, accipere. ERN.

2. *Iuliae gentis apud Bovillas*] 2 41. LIPS. *vobillas* M^a, ut 1 *Iobis* et c. 24 *adprobatam*.

12. *gloria*] sic mm et edd veteres omnes. non ergo vulgo est *glorias*, ut Pichena scribit. in Lipatensis reperi, in quas e Rhemani secunda fluxit, ubi est vitium operum. mox inter quae BGM^a, edd pr, Pichena, sequ. ceteras interdu. ERN.

puncta. et totiens saetata super obtinenda Armenia nunc emit-
 tere, quoniam dii, quamvis potentium populorum arbitri,
 possessionem Parthis non sine ignominia Romana tradidissent.
 super cleonem Tigranem; post Pactum legionesque cum op-
 primere possent, incolantes distinguere, astis apprehensam vim;
 aliam et levitatis experimentum. nec securitatum Tiridaten
 accipiendo, diademati, in urbem venire, nisi aeternitatis re-
 ligione attingeretur, iterum, ad signa et effugies principis, ubi
 25 legionibus, eorum regnum auspiceretur. talibus Vologenesis
 10 litteris, et quia Pactus, dixerat, tanquam rebus integris scribe-
 bat, interrogatus, centurio qui cum legatis advenerat, quo
 in statu Armenia esset, omnes inde Romanorum excessiones re-
 spondit. tum intellegto barbarorum irrisu, qui peterent quod
 agnoscant, consuluit inter primores civitatis Nero, bellum
 15 anops, an pax inhonesta placeret. nec dubitatum de bello.
 et Corbulo militum atque hostium tot per annos gnarus
 gerendae rei praeficitur, ne cuius alterius inactia rursus
 perceretur, quia Pacti piguenat. igitur irriti remittuntur,
 cum donis tamen, unde spes fieret non frustra eadem ora-
 20 turum Tiridaten, si preces ipse attulisset. Sarisaeque exe-
 cutio Cincio, copiae militares Corbuloni permittae; et quinta
 decuma legio ducente Mario Celso, Pannonia adiecta get,
 scribitur tetrarchis ac regibus praefectisque et procuratoribus,
 et qui praetorum finitimas provincias regabant, iussis Cor-
 25 bulonis obsequi, in tantum ferme modum aucta potestate,

1. committere M^a.

125. pax in hoste] fortasse rectius
 pax inhonesta. Lips. sic enim
 Victorius correxerat (ad Caton. R.
 R. c. 80) e vetere codice, qui ha-
 bebatur in hoste, h. e. M^a, ut docet
 Pichena. recepit Pichena. veteres
 edd. a. Puteolano in hoste, ut BG.
 ed. pr. in hostes. EBN.

16. vulgo tot per annos militum
 atque hostium.

20. executio M^a. — executionem
 pro administratione usurpat fortasse,
 uti alibi negotii eius executionem
 libena. usurpat. Seneca: differam
 haec in praesenti. desiderant enim
 longam et propriam executionem.
 addubito tamen, num legendum Sy-

riaque. Sex. Cincio. Lips. pro Cin-
 cio ABGM^a et ad pr. Cincio. at Pi-
 ghini legendum censet Cestio, pro-
 bante Ryckio ad h. l., quod rece-
 pit Broterius. et veror ut ratios
 temporum recte subductae sint.
 Pagius quidem (ad a. C. 66) Cestium
 a. C. 65 demum in Syriam mis-
 sum, et a. 66 belli Iudaici initium
 factum putat. de quo, alio forte
 loco, a nobis dicetur et commodius
 et diligentius. EBN.

28. praefectos per euallagen dictos
 puto. solus enim Aegypti praefectus
 intelligendus. et Aegypti statim
 mentio et militum inde acceptorum.
 procuratores intelligendi non rei pri-
 vatae Caesaris, sed qui provincias
 ut Iudaeam. EBN.

quem populus Romanus Gaio Pompeio bellum Fraticum
gestum dederat, regressum Pactum, cum graviora metueret,
facilius insectari satis habuit Caesar, his ferme verbis, igno-
scere se statim, ne tam promptus in pavorem longiore mor-
26 *hitudine aegresceret.* at Corbulo quarta et duodecima le-
gionibus, quae fortissimae quaeque animae et ceteris exercitiis
parum habiles paelio videbantur, in Syriam transiit, sex-
tam inde ac tertiam legiones, integrum militem et crebris
ac prosperis laboribus exercitam, in Antiochiam ducit. ad-
10 *diditque legionem quintam, quae per Pontum agens expere-*
clalis fuerat, simul quindecim annos rebus additas, et
 vexilla delectorum ex Illyrico et Aegypto, quodque ceterum
cohortatione, et auxilia regum in unum conducta apud
Melitenen, quae transmittere Euphraten parabat. tum Instra-
15 *tum hinc exercitum ad concionem vocat, orditurque magni-*
fica de auspiciis imperatoris rebusque a se gestis, adversam
in inscitiam Pacti declinans, multa auctoritate, quae viri
27 *militari pro facienda erat.* mox iter Lucio Lucullo quon-
dam penetratum, apertis quae vetustas obsaeperat, pergit.
20 et ventantes Tiridatis Volagesisque de pace legatos haud
aspernatus, adiungit his centuriones cum mandatis non inani-
tibus, nec enim adhuc eo ventum ut certamine extremo

1. *quem habent* add. Ind. & Rhe-
nane omnes, cum BG. idque proba-
bat IF Gronovius. *edd ante Rhe-*
nam quam, quod malebat Freinshe-
mius. *quem* verum est, nisi *quante*
factum est e quantum, ut saepe ali-
bi. *pro in tantum* ali potest in
eum; unde commodè sequi potest
quem. de Pompeii infesto Imperio,
lege Gabinia accepto, v. Bistarch.
in Pomp. c. 40 p. 631 et Dion. 35
6. EBN.

14. *Melitenen*] Ptolemaeo 6° 3 *Me-*
litenē, *Emisēnae* pars. Lira. et
hic Cappadociae Melitene Intelli-
genda, ut bene Ryckius. nam illa
longe ultra Euphratem: hanc En-
phrates ab ortu praeterfluit. v. Cel-
lar. U. A. t. 2 p. 298. EBN.

Instratum hinc ex.] mos exer-
citus recens acceptum instruit. ex-
emplum aliud est Aemili Pauli ap.
Plut. in Aemil. c. 61 p. 274. rjv

divinur in Macedoniae pugila-
bor. καὶ τὸν ἐλεφάντα πυρρὴν
καθαγὼν αὐτῆς etc. item CFlami-
nii ap. Cic. de Divin. 1 34. idem
factum antequam res geri faceretur,
ut a Caesare B. G. 8. 62.
quomodo Instructio facta, notum est
c. Livii 1 44. mox imperatoris ha-
bent mos et *edd pr.* quod vulgato
imperatoris praetuli. EBN.

16. *adversum in inscitiam*] ita le-
gendum vidit Freinshemius, idque
recte receptum. veteres *edd vel*
adversam in inscitiam, ut *ed pr.*
ant adversam inscitiam, ut BG, ad
Ptolemaei et seqq usque ad Frein-
hemium, v. supra 14 38. EBN.
Ma, adverso inscitiam.

18. *iter L Lucullo*] Ptolemaei lo-
go. Lira.

-22. *non tam*] BMa et *ed pr* acc
cuius. EBN.

opus esset. multa Romanis secunda, quaedam Parthis evenisse, documento adversus superbiam: proinde et Tiridati conducere intactum vastationibus regnum donq accipere, et Vologesen melius societate Romanâ quàm damnis mutuis genti Parthorum consulturum. scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas et praeferores nationes regeret. contra imperatori suo immotam ubique pacem et unum id bellum esse. simul consilio terrorem adicere, et megistanas Armenios, qui primi a nobis defecerant, pellit sedibus, ca-
 10stellâ eorum excindit, plana edita, validos invalidosque
 28pari metu complet: non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam barbaris habebatur, eoque consilium effus fidum credebant: ergo Vologeses neque atrox in summam, et quibusdam praefecturis indutias petit. Tiridates
 15locum diemque colloquio poscit. tempus propinquum, locus in quo nuper obsessae cum Paeto legiones erant, cum barbaris delectus esset ob memoriam laetioris sibi rei, Corbulo non vitavit, ut dissimilitudo fortunae gloriam augetet. neque infamia Paetiangebatur; quod eo maxime patuit, quia
 20filio eius tribuno ducere manipulos atque operire reliquias malae pugnae imperavit. die pacta Tiberius Alexander,

5. scire] sententiam adiuveris, si scribas sciret. Lips. immo intellige se. Ean.

8. compitiora haec Freinshemius fere putat, si sic legamus: simul, et consilio terrorem adiceret, Megistanus etc. placet. sed infinitam tamen et verbum finitum etiam alicubi iungi vidimus. v. ad 12 51. mox ed pr pepulit. Ean.

9. pellit sedibus Ma, pellit a sedibus B.

13. ergo Vologeses] sensus est: Vologesen, quoad summam rem, de qua agebatur, non ferocem ac durum fuisse; admisisse orationem legati; tantum inducias quibusdam praefecturis potuisse, quae a Corbulone adflegebantur. viris doctis, qui corruptum locum putarunt, tenebras, ut opinor, offudit rō neque sequente et, de quo iam supra vidimus. Ean.

16. cum barbaria BM. vulgo cum a barbaris

17. esset] BM et ed pr est; unde Gronovius ad c. 10 vult tum deletus est, et deinde [ubi vulgo legitur non est a Corbulone vitatus,] Corbuloni non vitatus, quod in hisdem libris est Corbulo non vitatus. sed in hac lectione friget tum. mox Rhenanus e B deditangebatur, cum ante essetangebatur, quod etiam est in G et edd Lipsii Gryphii aliis; nec video cur prorsus damnetur. operiendis his reliquiis infamia Paeti tegebatur quodammodo. sed tamen antecedentibusangebatur aptius videtur. vir doctus in ed Gryphii correxerat agebatur, frustra. Ean.

20. operire BG et edd veteres omnes. operiri edd Lipsii male. v. ad c. 2 extr. Ean.

21. Tiberius Alexander] qui Procurator Iudaeae post Cuspiam Fadum. idem antea Alexandriae Alabarches. Iosephus 20 6. Lips.

illustris eques Romanus, minister bello datus, et Vinianus Annius, gener Corbulonis, nondum senatoria aetate sed pro legato quintae legioni impositus, in castra Tiridatis venerat, honori eius, ac ne metueret insidias tali pignore. viceni dehinc equites assumpti. et viso Corbulone rex prior eques desiluit; nec cunctatus Corbulo, sed pedes uterque dextras miscuere. exin Romanus laudat iuvenem omissis praecipitibus tuta et salutaria capebantem. ille de nobilitate generis multum praefatus, cetera temperanter adiungit: iterum 10 quippe Romam, laturumque novum Caesari decus, non ad- versis Parthorum rebus supplicem Arpacidem. tum placuit Tiridaten ponere apud effigiem Caesaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere; et colloquium osculo finitum. dein paucis diebus interiectis, magna utrinque specie, inde 15 eques compositus per turmas et insignibus patris, hinc agmina legionum stetero fulgentibus aquilis signisque et simulacris deum in modum templi. medio tribunal sedem ca-

1. *minister bello datus* i. e. ad- iutor, exactor, arbiter adiunctus a Nerone. v. Gronov. Obs. 2 20. Ean.

Vinianus] M^a et ed pr *Vinianus*; quod cum I Gronovio verum puto. A *Vinianus* idem est: si mutatum in m. mas plures apud Broterium, G, add inde a Puteolano *Vinianus*. Ean. B *Vinianus*.

2. *senatoria aetate*] quae est an- nus vigesimusquintas, ut alibi mo- ni. Lips.

4. *honori* emendavit Lipsius, Pi- chena recepit. atqui H. 1 44 non *honore Galbae*. adde Obs. 4 16. Gron. *honor* M^a.

6. *dextras miscuere*] quod apud Persas sanctissimi foederis. Iose- phus 18 9: ὁ δὲ Ἀρτάβανος τοὺς τε πατέρας θεοὺς ἐπώνυμο μη- δὲν κακὸν δράσειν αὐτοὺς καὶ τὴν δεξιὰν ἰδίδου, ὅπερ μέγιστον πα- ρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάρους πα- ραδείγμα τοῦ θαρσεῖν γίνεται τοῖς ἐμιλουσίν. οὐ γὰρ ἂν ψεύσαιτό τις δεξιὴν ἢ π' αὐτοὺ δόσεως γε- νομένης, οὐδὲ πιστεύειν ἐνδοιά- σκειν, εἰ τοιαῦτα ἀσφαλείας δόσεις

γένοιτο παρὰ τῶν ἐν ὑποψίᾳ ἀδι- κήσεων καθεστῆκότων. firmat Co- mistus Pletion l. 2 de rebus Graeco. Persarum rex Mentorem, quod dex- tram dedisset (maxima enim haec apud Persas fides) conservavit. Lips. dexteram M^a.

9. *multum*] *militum* M^a.

16. *signisque*] videnda, si habet, quae de signis in Militia scripti. multa et varia fuerunt et clypeis imaginibusque ornata; et ideo sic disposita et erecta comparat cum *deum templo*. ita enim distinguen- dum videtur, quia simulacra etiam deorum ibi fortasse, pleraque ta- men principum erant, et qui rerum tunc potiebantur. nisi quis ceaset ad ornatum, in sollemni illa velut pompa, etiam statuas deorum adhi- bitas et dispositas; quod in aliorum arbitrio et opinatione relinquo. Lips. immo *simulacris deum* coniungen- dum. dii in signis culti, et inter eos Caesarum imagines. unde apud Maniliam l 797 Augustus dicitur Iulium Caesarem per signa videre, magnamque Quirinum in coeta di- vum; quod hac referebat Raper- tus in ep. Reines. p. 670. Ean.

rulem et sedes effigiem Neronis sustinebat. ad quam progressus Tiridates, caesis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum caedes aut obsidio. at nunc versus casus: iturum Tiridaten ostentui gentibus, quanto minus quam captivum? 30 addidit gloriae Corbulo comitatem epulasque; et rogitante rege causas, quotiens novum aliquid adverterat, ut initia vigiliarum per centurionem nuntiari, convivium bucina di-

1. *sedes effigiem Neronis*] de ea re Dio in Eclogis nuper publicatis (in ed Reim. 62 23): *ἀλλὰ καὶ βῆμα ὑψηλὸν ἤγειρον, καὶ ἐν αὐτοῦ εἰκόνες τοῦ Νέρωνος ἐστάθησαν.* similis sedes sive suggestus etiam Romae in castris praetoriis. H. 1 36: in suggestu, in quo paulo ante aurea Galbae statua fuerat, medium inter signa Othonem collocant. ergo statua haec, ut apparet, in sedo, exemplo scilicet deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Paneg. 52: iamudum illi radiatum caput et media inter deos sedes auro staret aut ebore. LIPS.

2. *caesis ex more v.]* eum morem suggerant Claudianus de laud. Stilic. 1 59: *penetratibus ignem sacratum rapere adytis, rituque invencos Chaldaeos stravere Magi. rex ipse micantem inclinat dextra patenam, secretaque Belli et vuga testatur volentem sidera Mithram.* et Sidonius Paneg. Leonis (vel Anthemii his cos.) v. 83: *magis iuratur ab illis ignis et unda deus. nec non rata pacta futura hic divos testatur avos. Chaldaeus in extis pontificum de more senex arcana peregit murmura.* Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi l. 15 p. 732: *μερίσαντος δὲ τοῦ μάγον τὰ κρεῖα τοῦ ὑψηλομένου τὴν ἱερουργίαν, ἀπλάσι διελόμενοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμνυντες μέρος. τῆς γὰρ ψυχῆς πρὸς τοῦ ἱερέως δίδωται τὸν θεόν, ἄλλου δὲ οὐθένος. διωὸς δὲ τοῦ ἐπιπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὥς λέγουσι τινες, ἐπὶ τὸ πῦρ.* docte ergo de omento Catallus inseruit c. 90: *quatus ut accepto veneretur*

carminis divos, omentum in flamma pingue liquefaciens, ut ante me vulgavit magnus filiarum Mnemosynae antistes. LIPS. *sublati capiti Ma.*

5. *iterum Ma.*

7. *rogitante rege*] videtur edidisse Tacitus *rogitantem regem.* id enim requirunt his respondentia, admiratione prisci moris adfectu. GRON.

9. *per centurionem*] qui vigilias ordine obliant. H. 2 29: *Varus deflagrante paulatim seditione addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubae sono, quo miles ad belli munia vocatur.* obibat ergo centurio, et rediens nuntiabat dari recte habere. Polybium vide 6 34. LIPS. *nunciari* edd pr., Rhonani o B, sqq omnes. at mediae et G *enunciari.* Ean.

convivium buccina dimitti] circumvivi olim hunc ritum, non totigi. at nunc in manum mihi dat Polyb. 14 3: *est ea Romana consuetudo, ut tempore convivendi cuncti tubicines ac buccinatores ad tentorium ducis personent, ad hoc ut nocturnas custodias suis locis per id temporis constituent.* o locum opportunum et huic rei unicum! e quo etiam Livio lux, qui morem hunc, sed obscurius, tangit 39 5: *tribunis edicit ut, ubi praetorio dimisso signa concinnissent, extemplo educerent et castris legiones.* ita ut imperaverat, signa sub occasum solis efferrī sunt coepit. scribit uterque de Scipionis astu, quo castra Syphacis clam invasit. Germanorum principum mos nescio an originem trahat istius. certe receptum dy-

mitti et structam ante augurale aram subdita face accendi, cuncta in maius attollens admiratione prisci moris affectat. postero die spatium oravit quo tantum itineris aditurus fra-

nastis etiam hodie ut convivium in-
eant ad sonum tabae. quod ipsum
Alexandrum Macotam fecisse obser-
vo, ex Athenaeo 12 9: ἐγένετο δὲ
τὰ δείπνα πρὸς σάλπιγγα, τότε
μὲν ἐν τοῖς γάμοις, καὶ ἄλλως
δὲ αἰε, ὅτε τυχοῖ ἀπονδοποιούμε-
ρος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ στρα-
τόπεδον. at enim quia hic de fine
et de buccina tantum, videsis me
in Militia Rom. dial. 5 9 propius
certiusque haec explicantem. Lirs.
Athenaeus 4 2: ἡὸς ἐσάλπισε τὸ
εἰωθὸς τοῦ τελευταίου δείπνου σή-
μιον. τοῦτο γὰρ τὸ Μακεδονι-
κὸν οἶσθαι ἔθος ἐν ταῖς πολυανδρῶ-
ποις εὐωχλαῖς γινόμενον. GROM.
buccina Ma.

1. haesi et in hoc loco olim;
quem nunc quidem perambulo levi
pede. lego *structam ante augurale
aram*: non enim vult structum ali-
quid accensumve ante aram fuisse
(non ille mos) sed in ipsa, quam
collocat ante augurale, locum in
dextra praetorii parte, ut docuimus
ex Hygini verbis 2 13. sed quis
iste ritus? nisi fallor, ille ipse qui
in privatorum etiam convivio, car-
pendi aliquid e dapibus et libandi
in honorem deorum, hoc tamen dis-
crimine, quod vulgo in focum li-
bamenta ea illata, sedem scilicet
Larium, hic in aram, paullo aug-
ustius, et pro splendore imperatoria.
et de libatione quidem varii testes:
proprie ad hunc morem isti, Ho-
merus in Achillis convivio 9 219:
θεοῖσι δὲ θυσιᾷ ἀνώγει Πάριον κλον
ὄν ἐταῖρον. ὁ δ' ἐν πυρὶ βάλλε
θυηλάς. Dionysius Antiq. 4 2: ἀπὸ
τῆς ἐστίας τῶν βασιλέων, ἐφ' ἧς
ἄλλας τε συντελοῦσι. Ῥωμαῖοι τε-
ρουρχίας καὶ τῆς ἀπὸ τῶν δει-
πνῶν ἀπαρχὰς ἀγίζουσι. Plutarchus
(de Fort. Rom. c. 19 p. 323) facit
Ocrisiam ἀπαρχυματι καὶ λοιβὴν
λαμβάνουσαν ἀπὸ βασιλικῆς τρα-
πέζης καὶ ὥσπερ εἰσάγει, τῇ πυρὶ
ἐπιβάλλουσαν. Silius pulcherrime
7 182: *distinxit dulces epulas nul-
loque cruore polluta castas menses*

*Cerealia dona attulit, ac primum
Vestae deterit honorem antiquae, et
in modicam iecit libamina flammam.*
Persius in patella poni et deferri
solere ostendit 3 26: *cultrixque fo-
ci secura patella*. ubi vetus inter-
pres: *quia delibantiae (pato deli-
batae) dapes in ea positae ad fo-
cum feruntur*. inde patellarū dñ
Plauto Cistoll. 2 1 48. inde Var-
roni scriptum *deos colere et dare in
patellam μικρὸν κρέας*. Tibullus
huc asperxit, Lares compellans 1 1
36: *adsitis, divi, nec vos e par-
pere mensa dona nec e parvis spar-
nite fictilibus*. etiam Livius 39 43:
*inter pocula atque epulas, ubi li-
bare diis dapes et bene precari mos
esset*. denique Horatius Sat. 2 6
66: *vernasque procaces pascio liba-
tis dapibus, satyricae et ambiguae
sensu, sive quia non pasceret ver-
nas nisi prius libatis dapibus, sive
quia e libatis dapibus*. et hoc postre-
mum, ut religio poetae fuit, ma-
gis censeam ex eius mente. non
enim semper comburi libamenta ea
mos, saepe apponi tantum et mex
edi. Artemidorus hoc clare notat
de sacrificiis eo cibo se sustentan-
tibus 3 8. Lirs. rectissime Lipsi-
us. unde merito haec emendatio
recepta a sequentibus editoribus.
structum etiam habent AGM^a et
edd omnes ante Rheanum, qui e
B male *structa* dedit, cum deberet
augurale pro *auguralem*, quod est
in omnibus scriptis et editis ante
Pichenam. EBN.

2. *cuncta in maius attollens*] sic
ABGM^a et edd veteres omnes. re-
centiores, iam Lipsianae, *extollens*,
e Rhehani secunda. ego vetus se-
cutus sum. II. 2 90, 3 9 est *lau-
dibus attollere*, et alibi quoque apud
nostrum pro *extollere* dicitur. EBN.

3. *postremo*] forte *postero*. nam
noctem eam mansit, uti apparet ex
vigiliis nuntiatis. Lirs. *postero* M^a,
edd pr, Beroaldi Alciati Picheno
et seqq. *postremo* BG et ed Pa-
scoleni Rhehani et sqq usque ad

31 *tum aut matretrua. viaret: eisdem interea filiam studiis litterisque supplices ad Neronem. et digressum Pacorum apud Medos, Valerianum Eboracensem repperit, non incuriosam fratris; quippe et propriis nuntiis a Corbulone petierat. nequam imaginem servitii Tiridates perferret, nam ferrum traderet, aut complexu provincias obtinentium arceretur foribusque eorum assisteret; tantusque ei Romae, quantus consulum, honor esset. scilicet externae superbiae sueto non fuerat notitia nostri, apud quos vis imperii valet, inania* 40 *transmittuntur.*

32 *Eodem anno Caesar nationes Alpium maritimarum in ins Latii transtulit. equitum Romanorum locos sedilibus*

Pichenam. nos illud cum Lipsio probamus; placebatque NHeinsio. ERM.

2. Pacorem M.

"5. *non ferrum traderet*] Persae enim et Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus 23 6: *omnes promissus, vel inter apulas festosque dies gladiis cincti ornantur, quos Genecorum veterum morem primos quiescisse Athenienses Thucydides est auctor.* at de ritu ponendi apud magistratus ferri in Electis mihi dictum, capite de lictoribus. LRS.

6. *complexu*] duplex. alius. priorum illustris e Spartiano Severo, de quo legatus Africoe c. 2: *in ea legatione cum cum quidam municipum suorum Lepitani, praecedentibus fastibus, ut antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset, fustibus cum sub elogio praeconiis cecidit. legatum populi Romani homo plebeius temere amplecti noli, interdicti ergo provinciales complexu, sed nec in fores statim illis aditus, nisi eleganter. Salvianus de Gubernat. 3 82: intra ianuam non modo industrii potestatum, sed etiam praesidium aut praepositorum, non omnes passim intrare praecumunt, nisi quos aut index vocaverit aut negotium traxerit aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit, ita ut, si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut caedatur aut propellatur aut aliqui persequantur atque exstiminationis suae laqueum multetur.* quod an-

gendae dignitati amputatum a praesidibus, uti privatim a quibusdam per superbiam Romae. LRS.

7. et ex M^a a Pichena additum, quod est etiam in ed. pri. mox erat BGM^a, ed. pr. IGronovius. *occuli erat, vis parvo imperii M^a, teste IGronovio, scilicet in excerptis quibus usus est. Ryckius. mirum Pichenam, qui coniciebat legendum esse vis, id in codice M^a non vidisse. sed ita in mss scribitur vis et vis, ut facile etiam a legentibus permutantur. in codice quidem A vis esse testatur Ryckius. in meis libris omnibus est vis. sed vis veram est: nam opponuntur inania; ideoque cum Freinshemio Gronovio Ryckio secutus sum. v. Heins. ad Vell. p. 258. ERM.*

12. *equitum R. locos*] recte et ordine capienda haec legendaque, ne cum aliis ab eis errabundus, ita autem in circo sedendi (nam de theatro alius mihi locus) res fuit. ad Augusti aevum spectaculum id sonatus eques plebes inibat indiscreti, nam Roscia lex et Julia theatralis de scena tantum caverant, non de curialibus ludis. qui quoniam antiquissimi, religione quadam, censeo, et simul non alienandae plebi, servatus in iis mos priscus. Cornelio Cinna demum et Valerio Messalla consulibus, a. v. 758, mutavit Augustus. Dio 55 22: *καὶ τὰς ἀρχαίων τοῦ πολεμικοῦ ζωῆς μὲν οἱ πολέωνος καὶ οἱ ἰννεῖς ἀπὸ τοῦ*

plebis anteposuit apud circum. namque ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quattuordecim ordinibus sanxit. spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. sed feminarum illustrium senatorumque plures per arenam feedati sunt.

ἀποδοὺς πλῆθος εἶδον, ὃ καὶ νῦν γίγνεται. sed ita ut saltim lubet seorsim spectare, senatum; seorsim equitem; non tamen loca illis certa adsignaret stataque. itaque in alia atque alia regione circi spectabant, sedilibus videlicet his aut illis a plebe occupatis, donec tollendae confusioni Claudius imperator senatui attribuit certam mansuetamque sedem. Suetonius 21: *circo maximo, marmoribus carceribus auratisque metis exulto, propriis senatoribus constituit loca, promiscue spectare solitis.* ait promiscue: magis vero proprieque vago. eam enim Suetonii mentiam esse, liberos Dionis donerede, rem eam explicanti cum cura, 60 7: *ἑωρων μὲν πον καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ (de circo praedixit) ἰδίᾳ καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἑκαστοί, τὸ τε βουλευόν καὶ τὸ ἱππεύον καὶ ὁ ὄμιλος, ἅψ' οὐπερ τοῦτ' ἐνομιλᾷ. οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδεικτο. ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἰδραν τήν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε, καὶ προσέτι τοῖς θεάουσιν σφῶν ἑτέρωθεν πον καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῇ θεάσασθαι ἐπέτρεψε.* sed Claudius senatui tantum; equiti eodem nunc Nero. Suetonius 11: *Circenibus loca equiti secreta a ceteris tribuit.* Plinius 8 7 satis ostendit nova exaedificata ea loca fuisse, Caesar dictator, inquit, *curiis arenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens.* quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas. nam etiam post loca divisa promiscue licuit spectare senatoribus, sed in veste, ut ait, privata. exemplum in Plinio ep. 9 23, ubi Cornelius Tacitus hic ipse noster in equestribus spectat, etiam senator. *numquam maiorem, ait Plinius, cepi voluptatem quam nuper ex sermone Corne-*

li Taciti. *narrabat sedisse ex Circenibus proximum equiti Rom.* haec satis ad Taciti mentem; nam de linea, de cancellis, de loco feminarum alibi dico uberius. *Lira sedibus,* quod e B induxit Rhemanas, etiam ed pr habet, Ean.

2. *inibant*] sic infra *inisse eum domesticam scenam.* Lira. *inibant* etiam BG. edd ante Rhenanum omnes *ibant.* post *priora* ante Rhenanum ed pr. ceterae et G *priori.* ceterum id intelligendum de iis quos 14 gradus non capiebant, in tantum aucto equitum numero. Ean.

4. *feminarum illustrium senatorumque*] cur iuvenilis, coneres? non calas, inquit, probabile feminas descendisse in arenam. boni viri, quam haec sentiant de sexu, quod nihil abruptius, cum aemulorum exensit ingenui pudoris! sed discite et credite praeis, non in caveam solum feminas veniatis, sed in arenam. Iavonalem omittit Suetonius 6 245. sq. Suetonius ecce in Dom. 4: *venationes gladiatorumque et noctibus ad lychnuchas dedit; nec virorum modo pugnas, sed et feminarum.* et Statius de iudicio ludis Silv. 1 6 53: *stat sexus rudis instansque ferri, et pugnas caput improbus viriles. credas ad Tantalum ferumque Phasim Thermedoniticas culere turmas.* adeoque id verum et vulgatum, ut Severo imperante cavendam SC fuerit *μηκέτι μηδεπὺν γυναικα μονομαχίαν.* ait in Severo Xiphilius 75 16. Lira. haec opposita Rhemano, qui edidit f. i. e. *filiorem plures, e B. filiorum* etiam G habet; idque edicum usque ad Ipsiā: abest ab omnibus ante Rhenanum edd. Gruterus autem pro *feminarum* legendam putat *familiarum*, audiendus Lipsian. Ean.

33 Cuius *Lecanio* *Marcus Licinius* consubilis acriore in dies
 cupidinae adigebatur Neri prouiscuas scenas frequentandi.
 nam adhuc per domum aut hortos cecinerat, iuuenalibus lu-
 dia, quos ut partum celebres et tantae voci angustos sperne-
 bat. non tamen Romae incipere ausus Neapolim quasi
 Graecam urbem delegit: inde initium fore ut transgressus in
 Achaiam, insignesque et antiquitus sacras coronas adeptus,
 maiore fama studia civium eliceret. ergo contractum oppi-
 danorum vulgus, et quos e proximis coloniis et municipiis
 10 eius rei fama civerat, quique Caesarem per honorem aut
 varios usus sectantur, etiam militum manipuli, theatrum
 34 Neapolitanorum complent. Illic, plerique ut arbitrabantur,
 triste, ut ipse, providum potius et secundis numinibus eve-
 nit: nam egresso, qui affuerat, populo vacuum et sine ullius
 15 moxâ theatrum collapsum est. ergo per compositos cantus
 grates dis atque ipsam recentis casus fortunam celebrans,
 petiturusque maris Hadriae traiectus, apud Beneventum in-
 terim consedit; ubi gladiatorium munus a Vatinius celebre
 edebatur. Vatinius inter foedissima eius aulae ostenta fuit,

1. *C. Lecanio*] apud Plinium 26
 1 (4) vocatur *Q.* nam non videtur
 ab hoc diversus ille. sed hic con-
 stanter omnes Hbri *C.* in utro vi-
 dum sit; haud facile dictum. quos
 Hbri in nom de hoc *Lecanio* e *De-*
decampio repetuntur ab Harduino,
 corrigi possunt e Ryckio ad h. l.
 aut Lambecio Bibl. Vindob. 2 7.
 ENN.

3. *aut*] *B* et.

5. *incipere*] sic primus edidit Pi-
 chena e recentioribus, deleta sce-
 nas, e iudicio Lipsii et M^a. at
 sic dudum ed pr. similiter *scenis*
 deletum, quod post *transgressus*
 est in BG, ed Rhenani, atq. at non
 in edd ante Rhenanum, Lipsianis
 et seqq. paullo post pro *civerat*
Rhenanus e B, Aldus, Gryphius
acciverat. ENN.

12. *arbitrantur* B.

18. *gladiatorum* B.

19. *Vatinius*] de hoc sutore Va-
 tinio Martial. 14 96: *villia sutoris*
emblem monumenta Vatini accipe,
sed natus longior ille fuit. cu-

ius epigrammatis argutiam non ce-
 pit Turnebus (Adv. 9 24). ego
 sententiam puto, cum quattuor na-
 sos oblongos haberet ille *Vatinia-*
nus calix, tamen longiorem iis fuisse
Vatini nasum. notatque callide
 eum ut acrem et sagacem inquisi-
 torem criminatoremque. ita enim
 fuit. *Xiphilius* eum ait (63 15)
 adeo hostem optimatibus fuisse, ut
 semper in ore haberet, *μισῶ σι,*
Καίσαρ, ὅτι συζητητικὸς εἶ. de
 populo ipso Iuvenalis 5 46: *tu Be-*
neventani sutoris nomen habentem
siccabis calicem nasorum quattuor.
Lips. in *contumelias* adsumtus, ut
 esset inter copreas, ut Suetonius
 vocat Tib. 61, ridereturque ab au-
 licis. *Muretas* malebat inter *contu-*
melias. ita *contumelias* pro copreis,
 quod durum puto. mox pro *vulvis*
Acidalius malebat *evulvis*. deinde
malos e M^a bene Pichena: nam
 haec constructio Corneliiana. *Rhe-*
nanus cum seqq dederat *malis*, ut
 est in AB et ed pr. ceterae ante
Rhenanum *malis*. *Q* et in
 aliis pro:

extrinsecus tabernae alumnus, corpore detorto, facies acervili-
 bus, primo in contumelias assumptus; dehinc optimi crimi-
 naeque criminatione eo usque valuit ut gratia, pecunia, vi no-
 35 cendi etiam malos praemineret. eius munus frequentanti
 Neroni ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur.
 isdem quippe illis diebus Terquatus Silanus mori edigitur,
 quia super Iuniae familiae claritudinem divum Augustum
 atavum ferebat. iussu accusatores obicere prodigum largiti-
 nibus, neque aliam spem quam in rebus novis esse, quin
 10 eum nobiles habere quos ab epistolis et libellis et rationibus

2. deinde vulgo.

8. *atavum*] sic scripti et editi omnes praeter Ryckium, qui ex admonitione Ruperti (ep. 60 p. 542 ad Reines.) et Valesii (ad Excerpt. Dionis 62-27) edidit *abavum*. falsae enim fratrem Marci et Lucii Silanorum, abnepotum Augusti, Agrippinae fraude interfectorum 13 T. sed res mihi nondum satis liquida; de qua etiam Reinesius dubitabat. itaque non ausus sum Ryckium imitari. EAN.

iussu] sic edidi cum Ryckio pro *iussu id*, quod est in G atque editi omnibus praeter pr. etiam in B *id* erat a manu secunda adscriptum. nec est in AM^a, nec sequentia fert. non enim iussu suis obicere genus, sed quae sequuntur. EAN.

9. vulgo novis rebus.

10. *nobiles*] nobilitum vox mihi suspecta, atque alii examinanti. qui enim ista tam viles nobiles, qui alteri suae sortis ad tale officium se submitterent? imo nec principes ipsi nobiles ad ea munera habebant, sed liberos. primus Vitellius (verba Taciti H. 1 58) *ministeria principatus per liberos agi solita in equites Romanos disposuit*. sed nec ea dispositio firma. vix coepta abiit; eoque Spartianus c. 22 Hadrianum imperatorem quasi primum auctorem eius rei laudat: *ab epistolis, a libellis, primus equites Romanos habuit*. Dionis locus 52 33 non me movet, oratione Maecenas ad Augustum, ubi suadet *ad epistolas et ad libellos adiutores*

quosdam ex equitibus adsumi. nam id Dio inseruit (ut solet, et alias monuit) ad aevi sui morem; atque illinc sumpsit. sub Augusto certe non sic fuit. quid ergo ad Taciti aunc locum? corruptum esse, et aut vixeam eam *nobiles* expectandam abiciendamque esse, male insartam, aut mutandam, *quis cum monillos habere*. LRS. merito hi *nobiles* suspecti Lipsio. contra quem qui disputat (Borhornius), *verbum quam dicunt Romani, Meliboece, pertinet. hinc nostrae similis*. nomen enim principum Augustorum, a primo huius nominis ad haec demeraxat, quemquam ingenuum, neminem nobilem, adeo contempsit ut ei humani modi officium delegaret. hoc ille non cepisse ostendit esse, cum interpretatur Caesares more principum malorum ita deprimisse veterem nobilitatem. immo pudet hic erat principum et suspectas non nobilitatis modo veteris recentisque, sed etiam civium et minimorum de plebe Quiritium, non abuti eis pro servis et libertis: his enim ista mandabantur. quod igitur se princeps quidem audebat, quis talisset in privato? sed nec nobilitum quicquam re atque existimatione integra vel se vel liberos suos sic abiciebat, ut non dico apud aliquem inter nobiles clarissimum, sed vel apud Caesarem vernarum aut vindicta suorum locum, quamvis tantam et libertinum patrimonium spendentem, subirent aut subire possentur. perdit autem et deplorati ad bestias illi aut cultum, ac locum

appellet, nomina summæ curæ et meditationis, iam intus quisque libertorum vincti abreptique. et cum dampnatio instaret, brachiorum venas Torquatus intercidit, secutaque Neronis oratio ex more, quamvis sentem et defensionem merito diffugum victurum tamen fuisse, si clementiam iudicis expectasset.

36 Nec multo post, omissa in præsens Achaia (censæ in

malebant. itaque quin sedeant hic alius, nihil ambigo. Spartianus de Hadriano l. c. *ab epistolis et a libellis primus equites Romanos habuit*. nemo igitur ante illam, accedit quod 16 8 Tacitus hæc ipsa respiciens et quodammodo repetens *præficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos*, hæc postrema vox, aut aliqua quæ id genus familiarium significare possit, desideratur. certum hoc, non arbitrarium censeo. quæ vero sit illa, quaerendum. coniciebam *quin cum domi lib. habere*. illud *domi lib.* (i. libertos, quo compendio passim lapides antiqui) potuit insuria ævi et per ignorantiam librariorum degenerare in *nobiles*. Gron. lectio vulgata est a Rheasani conjectura. nam et veteres eod. habent *qui ne ignobiles vel innobiles haberet vel habere*. Ryckius coniecit *quin cum homines habere*. IGronovius reiecit Ryckii conjectura, *quin cum ob id et habere*, quod nemini, ut opinor, placebit. Broterius edidit *nec ignobiles* h. mihi Ryckii ratio placet magis. immo et *homines* pro glossa deleverim. *nobiles* quidem vel non *ignobiles* hic locum non habent, ut e subiecta ratione patet: *nomina summæ curæ etc.* mox *appellet* ed pr, Rheasani e B et seqq omnes. at G Puteolanus Beroaldus Alciatus vir doctus in margine Gryphianæ *appellaret*: quod prope magis placeat, sc. ut referatur ad *iusi*, quod imperfectum requirit. Eam.

1. *nomina summæ curæ*] iam capio, olim oaligavi. hæc, inquit, nomina *ab epistolis, a libellis*, sunt summæ curæ nomina, i. e. imperii et principatus, nempe eius meditationis. significat, eo ipso quod talia officia et nomenclaturæ Tor-

quatus in domo habeat, iam aunc incipere et meditari imperare. cur enim hæc imagines eius usurpat? nam alii privati a manu habent, non ab *epistolis, libellis*, et talibus ac conveniunt in principes solos. Lips. quia fere idem per idem interpretantur viri optime, sic habet ea esse nomina ministeriorum principis et quendam principatus meditationem, profusionem, munus. Gron.

2. *abreptique* M^a.

7. *Achaia*] in quam cautiandi causa ivit, et libertate eam donavit, uti Sueton. aliique tradidere. illud Pausaniæ mirum 7 17, Neronem Graeciae libertatem reddidisse, sine ullo imperii detrimento, quoniam pro ea Sardiniam præditivem insulam in provinciae formam redegerit. aberrat. et intelligi voluit Alpes Coctianas, quæ solæ cum Ponto Polemoniaco in provinciam a Nerone redactæ. Sardinia quidem, una cum Sicilia, prima provinciarum.

ADD. Interpreti hercule succenseo, etsi fido alias et docto (Romulus Amasæus est), qui me, ut iniuste Pausaniam arguerem, fecit. nam ipsam Graece nuper editum cum vidi (antea namquam fuit copia), verba eius in aliam sententiam hæc repperi Ach. 17: καὶ ἐλευθερον ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀγρίων ἀπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιήσμενος τὸν Ρωμίων. Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον, ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα, ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. quorum verborum vera hæc sententia: *omnium immensam et liberam Nero reliquit Graeciam, permutatione quadam cum populo Romano facta. Sardiniam enim insulam beatam et liberam pr*

nutritinae tiberage alumnus, corpore detorto, facies nutriti-
 lus, primo in contumelias assumptus; dehinc optimi cuius-
 que criminatione eo usque valuit ut gratia, pecunia, vi no-
 35 cendi etiam malos praemineret. eius munus frequentanti
 Neroni ne inter voluptates quidem a sceleribus cessabatur.
 isdem quippe illis diebus Torquatus Silanus, nesci adigitur,
 quia super Iuniae familiae claritudinem divum Augustum
 atavum ferebat. iussit accusatores obicere prodigum largiti-
 onibus, neque aliam spem quam in rebus novis esse, quin
 10 eum nobiles habere quos ab epistolis et libellis et rationibus

2. deinde vulgo.

8. atavum] sic scripti et editi omnes praeter Ryckium, qui ex admonitione Ruperti (ep. 60 p. 542 ad Reines.) et Valesii (ad Excerpt. Dionis 62-27) edidit *abavum*. falsus enim frater Marci et Lucii Silanorum, abnepotum Augusti, Agrippinae fraude interfectorum 13 T. sed res mihi nondum satis liquida; de qua etiam Reinesius dubitabat. itaque non ausus sum Ryckium imitari. Ean.

iussit] sic edidi cum Ryckio pro *iussi id*, quod est in G atque edd omnibus praeter pr. etiam in B *id* erat a manu secunda adscriptum. nec est in AM^a, nec sententia fert. non enim iussi sunt obicere genus, sed quae sequuntur. Ean.

9. vulgo novis rebus.

10. nobiles] nobilium vox mihi suspecta, atque alii examinanti. qui enim ista tam viles nobiles, qui alteri suae sortis ad tale officium se submitterent? imo nec principes ipsi nobiles ad ea munera habebant, sed liberos. primus Vitellius (verba Taciti H. 1 58) *ministerium principatus per liberos agi solita in equites Romanos disposuit*. sed nec ea dispositio firma. vix coepta abiit; eoque Spartianus c. 22 Hadrianum imperatorem quasi primum auctorem eius rei laudat: *ab epistolis, a libellis, primus equites Romanos habuit*. Dionis locus 52 33 non me movet, oratione Maecenas ad Augustum, ubi suadet *ad epistolas et ad libellos adiutores*

quosdam ex equitibus adsumi. nam id Dio inseruit (ut solet, et alias mox) ad aevi sui morem; atque illinc sumpsit. sub Augusto certe non sic fuit. quid ergo ad Tacitum nunc locum? corruptum esse, et aut vocem eam *nobiles* expectandam abiciendamque esse, male inferebam, aut mutandam; *quis enim non nobiles habere*. Lirs. merito hi nobiles suspecti Lipsio. contra quem qui disputat (Boxhornius), *urbem quam dicunt Romam, Meliboe, peravit. huic nostrae similis*. nemo enim principum Augustorum, a primo huius nominis ad hanc duntaxat, quemquam ingenuum, nondum nobilem, adeoque contempsit ut ei humani modi officium delegaret. hoc ille non cepisse ostendit sese, cum interpretatur Caesares more principum malorum ita depravasse veterem nobilitatem. immo pudor hic erat principum et suspectos non nobilitatis modo veteris recentisque, sed etiam civium et minorum de plebe Quiritium, non abuti eis pro servis et libertis: his enim ista mandabantur. quod igitur ne princeps quidem audebat, quis talia et in privato? sed nec nobilium quamquam re atque existimatione integra vel se vel liberos suos sic abiciebat, ut non dico apud aliquem inter nobiles clarissimum, sed vel apud Caesarem veruarum aut vindicta suorum locum, quamvis laetam et libertinam patrimonium spendentem, subirent aut subire poterant. perditum autem et deploratum ad bestias illi aut cultum, ac locum

appellet, nomina summæ curæ et meditationis, tum intimus quisque libertorum victi abreptique. et cum dampnatio instaret, brachiorum venas Torquatus intercidit, secutaque Neronis oratio ex more, quamvis sentem et defensionem merito diffium victurum tamen fuisse, si clementiam iudicis expectasset.

36 Nec multo post, omissa in præsens Achaia (causae in

malebant. itaque quin sedeat hic ulcus, nihil ambigo. Spartianus de Hadriano l. c. ab *epistolis et a libellis primis equites Romanos habuit*. nemo igitur ante illum, accedit quod 16 8 Tacitus hæc ipsa respiciens et quodammodo repetens *præficeretque rationibus et libellis et epistolis libertos*. hæc postrema vox, aut aliqua quæ id genus familiarium significare possit, desideratur. certum hoc, non arbitrarium censeo. quæ vero sit illa, quaerendum. coniciebam *quis cum domi lib. habere*. illud *domi lib.* (i. libertos, quo compendio passim lapides antiqui) potuit insuria ævi et per ignorantiam librariorum degenerare in *nobiles*. Gron. lectio vulgata est a Rhemani conjectura. mas et veteres add. habent *qui ne ignobiles vel innobiles haberet vel habere*. Ryckius coniecit *quis cum homines habere*. IGronovius reiecta Ryckii conjectura, *quis cum ob id et habere*, quod nemini, ut opinor, placebit. Broterius edidit *nec ignobiles* h. mihi Ryckii ratio placet magis. immo et *homines* pro glossa deleverim. *nobiles* quidem vel non *ignobiles* hic locum non habent, ut e subiecta ratione patet: *nomina summæ curæ* etc. mox *appellet* ed pr. Rhemani e B et seqq omnes. ut G Puteolanus Beroaldus Alciatus vir doctus in margine Gryphianæ appellaret: quod prope magis placet, sc. ut referatur ad *massi*, quod imperfectum requirit. Ern.

1. *nomina summæ curæ*] iam capio, olim colligavi. hæc, inquit, *nomina ab epistolis, a libellis*, sunt summæ curæ nomina, i. e. imperii et principatus, nempe eius meditationis. significat, eo ipso quod talia officia et nomenclaturæ Tor-

quatus in domo habeat, iam nunc incipere et meditari imperare. cur enim hæc imagines eius usurpat? nam alii privati a manu habent, non ab *epistolis, libellis*, et talia? ac conveniunt hæc principes solos. Lips. quia fere idem per idem interpretantur viri optime, sic habet ea esse nomina ministeriorum principis et quendam principatus meditationem, profusionem, mimum. Oron.

2. *abreptique* M^a.

7. *Achaia*] in quam cavandam causa ivit, et libertate sam donavit, uti Sueton. aliique tradidere. illud Pausaniæ mirum 7 17, Neronem Graeciae libertatem reddidisse, sine ullo imperii detrimento, quoniam pro ea Sardiniam prædixit, insulam in provinciae formam redegerit. aberrat. et intelligi voluit Alpes Coctianas, quæa solæ cum Ponto Polemoniaco in provinciam a Nerone redactæ. Sardinia quidem, una cum Sicilia, prima provinciarum.

ADD. interpreti hertalea succensæ, etsi fido alias et docto (Romulus Amasæus est), qui me, ut iniuste Pausaniam arguerem, fecit. nam ipsam Graeco nuper editam cum vidi (antea nunquam fuit copia), verba eius in aliam sententiam hæc repperi Ach. 17: καὶ ἐλευθέρων ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφίησιν ἀπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ρωμύλιον. Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον, ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα, ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. quorum verborum vera hæc sententia: omnium immensam et liberam Nero reliquit Graeciam, permutatione quadam cum populo Romano facta. Sardiniam enim insulam beatam et uberrimam pro Graecia

incerto fuere) urbem revisit, provincias Orientis, maxime Aegyptum, secretis imaginationibus agitata. dehinc edicto testificatus non longam sui absentiam et cuncta in re publica perinde immota ac prospera fore, super ea protectione sadii Capitolium. illic veneratus deos, cum Vestae quoque templum inisset, repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrēte, seu facinorum recordatione nunquam timore vacuus, deseruit inceptum, cunctas sibi curas amore patriae leviores dicitans. vidisse maestos civium vultus, audire
 10 secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adversum fortuita aspectu principis refoveri. ergo ut in privatis necessitudinibus proxima pignora praevalerent, ita populum Romanum vim plurimam habere, parendumque retinenti. haec
 15 atque talia plebi volentia fuere, voluptatum cupidinae, et quae praecipua cura est, rei frumentariae angustias, si abesset, metnenti. senatus et primores in incerto erant, precul an coram atrocior haberetur: dehinc, quae natura magnis
 37 timoribus, deterius credebant quod evenerat. ipso quo fidem

cin ei attribuit. Ita palam latē erroris illius Pausanias liberatur; qui non hoc vult, ut Sardinia tunc demum provincia sit facta, non hercules, non, sed ut cum populo permutata. hoc tamen ipsum an vere? ambigas iure, quia Strabo libro ultimo et Dio 53 12 Sardiniam iam inde a prima divisione Angusti collocant inter populares. quod si mutatum a mediis principibus, Dionem id non monuisse profecto mirum est. LRS. mox ed pr *causae incertae fuere.* R *machinationibus*, sed cum ohelo. Ita Ursinus et Murretus volebant, male. In illius itineris cogitatione nullis machinationibus opus erat. EAV.

2. *dehinc BGM^a*, ed pr ceteraque veteres. *delm* est a Rhenano, quod in omnibus ceteris est. pro edicto BGM^a et ed pr *allaeque veteres dicto*, male. v. ad 14 63. edicto primus dedit Rhenanus. mox in *re publica perinde bene Pichena: M^a in repperiende*, B et ed pr in *repperiendi*. ceteri scripti et editi

exinde. sensus: omnia bene se habitura, non minus quam si ipse Romae esset. EAV. mox *prospere Ma*.

5. *veneratus*] sic Ma et ed pr, et sic edidit Pichena. ceteri *veneraturus*, BG *veneraturus*. illud quidem sensus requirit. EAV. B non habet *illic*.

9. *maestos civium M^a*. vulgo *civium maestos*.

10. *auditurus esset cuius Ma*.

15. *plebi volentia*] sic GM^a et edd veteres, nisi quod vitio, ut opinor, operum in ed Puteolani et Beroaldi *valentia*. (sic B.) illud restituit bene Pichena illustratque Lipsius ad H. 3 52. Rhenanus ediderat e coniectura *volenti*, quod elegans et Taciti stilo conveniens, si a libris scriptis esset, illustraturque ab ipso ad h. l. et aliis passim. sed ut saepe dixi, non necesse est credere Tacitum semper eodem modo loqui. *volentia* sunt grata, iucunda. EAV.

acquireret nihil usquam perinde luctum sibi, publicis locis
atruere convivia, totaque urbe quasi domo uti. et celeberrimae
luxu famaeque epulae fuere, quas a Tigellino paratas
ut exemplum referam, ne saepius eadem prodigantia nar-
randa sit. igitur in stagno Agrippae fabricatus est ratem,
cui superpositum convivium navium aliarum tractu move-
retur. naves auro et ebore distinctae; remigeque exoleti per
aetates et scientiam libidinum componebantur. velucres et
feras diversis e terris et animalia maris Oceano abusque
petiverat. crepidinibus stagni lupanaria astant illustribus
feminis completa: et contra scorta visebantur nudis corporibus.

1. *perinde luctum*] mihi hoc luctus. Verraniam malle periculosam; insipientia est. clare hoc ait. Nero uti re ipsa ostenderet nullum sibi locum prae Roma esse, struxit in publico convivium, etc. Lips. codices hic turbant. Ma *locum locia*. B *peripne locum sibi luctum publ. locia*.

publ. locia str. convivia] Suetonius 27: *caenabatque nonnumquam et in publico. naumachia praeclusa vel Martio campo vel circa maximo*. Lips. mox *quas a Tig. par.* Ma et ed pr, quae vera lectio. hinc factum quasi Tig. in BG et edd Puteolani Beroaldi Alciati, unde correctione Rhenani factum *quas Tigellino*. vetus restituit Pichena; et sic notatum in margine Gryphanae. deinde *exemplum referam* Ma, ed Rhenani, seqq, nisi quod Berneggerus Gronovius Ryckius *exemplar*. BG, Ruteolanus, Rivinus *exemplum feram*. Beroaldus et Alciatus *exempla referam*, unde *exemplar* natum. Ean.

3. *stagno Agrippae*] cuius mentione Straboni; itemque memoris da quo hic l. 13 p. 590, de Lampaco: *ἐντεῦθεν δὲ μετῆνεν Ἀγρίππης τὸν πεπωκότα λέοντα, Ἀυθίλλου ἔργον. ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ εὐρίπου*. Ammianus, puto, idem intellexit 29 6: *inter quas porticum excitavit ingentem lavacro Agrippae contiguam, Boni Eventus cognomine*. Lips.

6. *conv. aliarum*

atque hoc ordine verba in ed pr. Haud dubie suavius quam quod post Pichenam editur *convivium navium a. t. navium* non est in BG a prima manu, sed a secunda in margine; abest item ab ceteris edd ante Pichenam. putavi posse intelligi *ratium* propter verbum *aliarum*. Broterius putat me ignorasse ratem, nec ratem a rate agi posse. immo bene novi et vidi ratas: et intellexi non ratas vulgari sed poetarum sensu, in primis *naves actuarias*, quas in rate maiori movende commemorat Livius 21 28: nam statim post discrete *naves* appellantur. quia *aliarum*, aeryato navium, durius est, forte quis putet verum esse *actuarias*, mox pro *maris* Heinsius malebat *maris*. verum puto, non animalia marina petiverat, sed terrena, si marinas ex Oceano belluas, quas stagno inuarent, dixisset *animalia maris Oceani* sive *e mari Oceano*, non *Oceano ab usque*. Ean.

10. *ilustribus feminis completa*] corripi in hac sententia Sueton. 27: *quingens gaudas et matronarum institerio copas imitantium*, legoque *institerio*, pro locis ipsis. Lips.

11. *et non habet B.*

nudis corporibus] ita receptum in propositis, ut nuda ostenderent quidquid sui. Iuvonalis 6 122: *tunc nuda papillis constitit auratis*. Lampridius Eligab. 26: *et cum ad meretricios habitu muliebri processisset, papilla circum, optime omnia* etc., in eodem monstro 79 13.

sanæ gestus motusque obscenæ; et postquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nequoris, et circumiecta tecta consomare cantu et luminibus clarescere. ipse per hæta atque illicita foedatas, nihil flagitii reliquerat quo corruptior ageret, samsi paucos post dies uni ex illo contaminatorum grege (nomen Pythagoræ fuit) in moluum sollemnium coniugiorum denupsisset. inditum imperatori flammeum; vini auspices, dos et genialis torus et facies nuptiales; cuncta denique spectata quæ etiam in femina nox operit.

38. Sequitur clades, forte an dolo principis incertum (nam utrumque auctores prodidere), sed omnibus quæ huic urbi per violentiam ignium acciderunt gravior atque atrocior. initium in ea parte circi ortum, quæ Palatina Caehique montibus contigua est; ubi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul coeptus ignis et

ἡμῶν τὴν ἀπὸ ἐπὶ τῆς θύρας ἀν-
τὸ ἐστὶν. ὅθεν αἱ πόρται, καὶ
τὸ ἐνδόνον. χρόσος καὶ οἱ ἐξ-
ηρημένον διασείων, τοὺς τε πα-
ρόντας ἀπὸ τῆς καὶ κελευσμένη
τῇ φωνῇ προσεπαροῦμενος. Lirs.

1. *incedebant*] sic omnes scripti
et editi. at Rhomanus et Heinsius
apud Ryckium mutant *incedebant*.
male. *incedebant* est oriebantur,
ingrediebant, se *intende*bant, uti Li-
vius loquitur 1 67. v. 3 26. etiam
apud Silium 6. 339 hoc genus lo-
quendi tentatum est ab Heinsio et
Drakenborchio, qui tamen metus
sententiam, et *incedere* ibi et h. l.
defendit ad Liv. 1. c. Enn.

5. *nomen*] cui nomen vulgo.

6. *Pythagoræ*] at Doryphorum
vocat Suetonius 29, facitque eum
Nervæ libertum. enimvero errare
Tranquillum aio, quoniam Dory-
phorus ante mortuus. Tacitus 16
66: *eodem anno potissimum libertor-
um veneno interfecisse credimus est*,
Doryphorum ut adversatum nuptiis
Poppææ. a Tacito etiam Dio stat
62 28. Lirs. sed Suetonius in
alia re Doryphorum memorat. et
potuit alius hoc nomen esse. Enn.

7. *auspices duo*] 9 Sulpicio Se-
vero, qui locum hæc transcripsit,
aperte legendum videtur *auspices*,
dos. melius etiam *visi* quam *missi*.

verba Sulpicii 1. 2: *inditum impe-
ratori flammeum, dos et genialis*
*torus et facies nuptiales; cuncta de-
nique quæ vel in fœdatis non sine*
verecundia conspicuntur, spectata.

Victor de hac re c. 5: *omnis in-
dentium virginum specie, paleam ve-
natus, dote dula, in manum comen-
tit.* sed et in Suetonio 28 mentio
dotis; nec hercle in his legitimis
nuptiis omitti debuit. Lirs. *dos*
firmat etiam M^a apud IGronovium
ad h. l.; nec de eo dubitandum. in
O *duos* est a secunda manu. in H-
tera sunt *uo*, ultima in non raris
chartis; sed duas litteras trassas et
ultimam s. fuisse apparet. *visi* est
e conjectura Rhoman, quam reco-
pere Berneggerus, Gronovius uter-
que, Ryckius. scripti et editi ve-
teres *missi*, recentiores quidam, ut
Læpius, *missi*. *visi* verum esse non
credo, quia statim sequitur *spectata*.
IGronovius coniciebat *castis*, non
male. Heinsius in margine Morel-
lianae plane delebat *missi* vel *missi*.
Enn. B *missi* *auspices* *deos*.

12. *gravior atque atrocis* B.

14. *id mercim.*] nam ibi, i. e. in
Velabro, olearii. Plautus Capt. 3
1 29: *de compacto rem gerunt*,
quasi in Velabro olearii. ideo a
Victore in regiones 11 circi maximi
locata sedes *Harculæ Olivæ*. sed

statim validus, ac veitus citius adgruendum circū corripuit. neque enim domus monumentis acceptas vel templa muris cunctis esse quid aliud moras interdicebat. impetu pervigilantem incendium plana primum, deinde in edita assurgens, et rursus interiora papaverat, antequam remedia velocitate malis et obnoxia urbe artibus miseribus hacque et illuc flexis, atque caernibus vicis, qualem veteris Roma fuit, ad hoc lamentum paventium feminarent; fessa [aetate] aut rudis pueritiae aetas, quique sibi quique aliis consulebant, dum transierant invalidos aut opprimunt, pars mora, pars festinans, cuncta impediabant et saepe, dum in tergum respiciant, miseribus aut fronte circumveniebantur; vel si in proxima evaserant, illis quoque igni correptis, etiam quae longinqua crediderant in eodem casu reperiebant. postremo, quid vi-

et Thauridis vicis. Idcirco. Denique purpura, serica, aliaeque merces. Martialis 11 28: nec nisi prima vestis de Thauris vestera vico. Lirs. videtur tabernae intelligere extra circum in vico. at ego intelligo tabernae quae in parte externa circi fuerit, auctore Dionysio. Halic. 3 68 p. 201: ἐξ ὧν περὶ τὸν ἰσθμόν πορροὺν ἐπὶ τὰ ἀπὸ μὲν ὁδοῦ, ἐξ ὧν αὖ ἐπὶ τὴν αὐτὴν οὐκ ὁδοῦ, ἐπὶ τὴν αὐτὴν οὐκ ὁδοῦ. officinae hic quidem, sed et haec tabernae, in hisque materiam alendo igni. Clarum est locum Taciti insipienti accurate, in ipso circi coepit incendium, et quidem in tabernis quae in ea parte circi essent. Enn.

5. rursus sine copula B.

7. *endormibus vicis* Livius 3 59 post Galliam incendium id excusat. *festinantis curam* extemit vicos dirigendi, dum dimisso sui alienisque divertine in vacuo aedificant. et addit formam urbis esse occupatae magis quam civitas similes. Lirs. mox ad hoc ed pr. Rhensi, seqq. ut G et edd. Fiteolani Berodum ad haec, quod eodem redit. Enn.

8. *fessa aetate una*] sensu corruptionem et ambollor: fessa, aut rudis pueritiae aetas, superfluenti voce inducitur describit in incendio infirmam sextis pavorem et aetatem aetas infirma duplex, pueritia, so-

betas. hanc notam videas Cassian. 14 33: si quos imbellis aetas aut fessa aetas attinuerat. H. 1 12: fessam iam aetate Galliae. Ann. 1 46: an Augustum fessam aetate totius in Germaniam commovere poterit? Illud. Maria tentatus locus. Ryckium ex illa depit fessa senum, ad aetate pueritiae aetas; cui in vet orex Unia. In quo erat fessa aetate senes. et Gronovius repadiat ob similitudinem constructionis; nequeque deleri aetate. id argumentum nihil est. nam similitudinis istius plura in Tacito haud corrupta exempla occurrunt. ceterum quia illius codicis suspecta fides, non ausus sum Ryckium imitari, ut fecit Broterius, neque porro video quare Gronovius senes feminas tantum intelligi velit. Iam senes universi et aetas tenera cuncta impedimento erant. Pichenae placebat fessa aetate aut r. p. aetas. lector eligat, post pro pars morans in MR para mora; quod non displicet. Enn.

13. aut delendum est *to etiam*, ut sit, illis quoque igni correptis quae longinqua crediderant; aut scribendum *reperiebant*; hoc sensu: filii ipsi qui evaserant in proxima; quae tunc putabant; ubi viderunt se frustra gavisos et instare ignem, properarunt ulterius ad quae non accensurum periculum certe persuasum

tarent quid peterent ambigui, complere vias, sterni per
 agros; quidam amissis omnibus fortunis, diurni quoque
 victus, alii caritate avarum, quos eripere nequiverant, quan-
 vis patente effugia intuerent. nec quisquam defendere ande-
 bat, crebris multorum minis restringere prohibentium, et
 quia alii palam facies inciebant atque esse sibi auctorem
 vociferabantur, sive ut raptus licentius exercerent, seu iussu,
 39 eo in tempore Nere. Antii agens non ante in urbem regressus
 sua est quam domui eius, qua palatium et Maecenatis her-
 105 toa continuaverat, ignis propinquaret. neque tamen sisti
 potuit, quia et palatium et domus et cuncta micram hauri-
 rentur. sed solatium populo exturbato ac profugo campum
 Martis ac monumenta Agrippae, hortos quia etiam suos
 patefecit, et subitaria aedificia extruxit quae multitudinem
 15 inopem acciperent; subvectaque utensilia ab Ostia et propin-
 quis municipiis, pretiumque frumenti minutum usque ad

habebant; sed illa quoque corrupta
 flammis reperiebant. Gron.

2. *fortunis diurni quoque victus*] vix credam sic dedisse Tacitum, qui enim modis loquendi, *fortunis diurni victus*? an fuit illorum incipit victus, aut exiit verbum unde genitivus penderet? aut *diurnus* q. totus, ut placet Broterio? Ean.

3. *nequiverant* B:

7. *vociferabantur*] ed pr *vocife-
 rantur*; et sic correxit manus se-
 cunda in G, cum ante fuisset vul-
 gatum. similiter apud Varr. R. R.
 3 9 *vociferant* magno consensu li-
 brorum. sed saepe in hac voca-
 formam activam librorum dedere. v.
 Drak. ad Liv. 7 12, 8 38. mox
 G et ed pr *iussu*, quod non sper-
 nendum videtur. melius tamen vi-
 detur *iussi*, ut Huetius corrigebat.
 Ean.

8. *eo in t.*] Grotius corrigebat *eo
 enim t.*; quod valde placet Brote-
 rio. Ean.

9. horti Maecenatiani in Exqui-
 liis. his autem a Nerone aedificata
 domus, productaque ad Exquilias
 ipsas. Suetonius 31: *domum a Pa-
 latio Exquilias usque fecit; quam
 primo transitorium, mox, incendio*

*absumptam restitutamque, curram
 gentisavit.* priorem ergo ante in-
 tellege. Lirs.

13. *ae*] vulgo *et*.

monumenta Agrippae] quae plu-
 ria in eo campo. v. Dionem 84
 28. Lirs.

16. *municipiis*] *beneficiis* B.

pretiumque fr. minutum] apparet
 ergo non plane gratuitum frumen-
 tum fuisse, nisi tamen intellegit de
 eo quod supra annonarium modum
 appropinquo mensuram tesseram capie-
 bant. ante et antea mentio pretii
 fuit c. 18: *frumenti pretio nihil
 additum est, quarum ducentas fere
 naues etc.* itemque post hoc libro
 c. 72: *addiditque militibus sine pre-
 tio frumentum, quo antea ex modo
 annonae utebantur.* haec autem re-
 tio conciliandi favoris pulchre et
 ex sui saeculi ritu descripta, Lucano
 in Iulii persona 3. 54: *quoque mo-
 do vanos populi concinet amoris,
 quarum et irarum causas et summa
 furores annona momenta trahi.* nam-
 que *adversis urbes sola fames, ami-
 turque actus, cum aegre potentis
 vulgus aluit.* necesse plebes tritu-
 timere. Lirs. de utensilibus dictum
 ad 1 70. Ean.

ternos nummos: quae quanquam popularia in irritum cadebant; quia pervaserat rumor ipso tempore flagrantis urbis infusae cum domesticam scenam et cecinisse Troianum extinctum, praesentia mala vetustis cladibus assimilantem. sexto idcirco die apud inas Esquilias finis incendio factus, prorutis per immensum aedificiis, ut continuae violentiae campus et velut vacuum caelum occurreret. necdum posito metu redibat levius rursum grassatus ignis, patulis magis urbis focus; eoque strages hominum minor, delubra deum et porticus innocentiae dictatae latius procidere. plusque infamiae id incendium habuit, quia praediis Tigellini Aemilianis prorup-

1. *in irritum*] propositionem amittit B et hic et c. 51.

2. *ramor*] GH *rumore*. ed pr *rumori*, sive ultima litera e sequente voce adhaesit, sive fuit in ipsa tempore. sed vulgatum verum puto. est enim solennis formula dicendi. vid. Drak. ad Liv. 5 18. EAN.

4. *sexto demum die*] at Suetonius ait sex dies septemque noctes ea glade saevitum, uterque longe abijt a lapide prisco, qui novena commemorat dies, Romae ad Basilicam Petri: ex voto suscepto, quod diu erat neglectum nec redditum, incendiorum ardentium causa, quando urbs per novem dies arsit Neronianis temporibus. et hac lege disposita est, ne cui liceat intra hos terminos aedificium extruere. conciliari facile noster potest, quia mox addit ignem rediisse, primam ut incendium sex dierum fuerit, alteram triam. Suetonium, aut lapidem certe, non excuso. LIPS. fragmentum inscriptionis edidit etiam Reinsius cl. 7. n. 19, non memor integram esse apud Gruterum 61 3. EAN.

5. *proruptis*] lege omnino *proruptis*. de quo verbo diximus ad 1 68. incendium *prorumpit*, et mare *prorupit* et similia: sed aedes *prorumpunt*, ut incendium ruina extinguitur. GRON. sic placebat et Grolotio, recte. vid. Intt ad Caesar. B. G. 3 26, ubi similiter libri *mas proruptis*, ut alibi. adde Drak. ad Liv. 4 29. recepit et Broterius. EAN.

7. *redibat*. * *levis*] inuasi notam. tamen legi potest, sententia incolam, *reditit*, at *levius rursum grassatus ignis*. LIPS. distinctio Lipsii est a Rhénano; quae nunc est, a Pichena. mss mire turbant, ut haud liceat aliquid certi extricare. M^a *necdum p'* [post Furia] *metus aut rediebat levius*. i *rursum* [*levis rursum idem*] *grassatus ignis*. G *necdum post metus aut residebat levius*: nec dum posito metu satis credebatur, cum *levius rursum grassatus ignis*: quae sunt e duobus codicibus ducta, ut facile apparet. A nec dum posito metu *redibat non levius*, et *rursum grassatus ignis*; quod recepit Ryckius. alteram lectionem G Muretus pro coniectura dedit, eaque est etiam in edd Pntoolani et Beroaldi. ed pr *necdum metus post aut rediebat levius*, et *rursum grassatus ignis*. quod Rhénanus dedit (*necdum posito metu rediebat. levius* etc.), omnes deinde secuti sunt usque ad Pichenam; quod Heinsius in margine Morellianae corrigit addito *haud ante levius*. larga materia est exercendi coniecturas exitum vix habituras. Broterius e vestigiis C et ed pr textum sic concinnavit: *nec dum p. metu, redibat haud levius, et rursum grassatus ignis*. cur autem non *haud leviter r. gr. ignis*? nam *ignis levius* omnino non admodum placet. EAN. B *necdum post metus rediebat levius rursum gr. i*.

11. *Aemilianis*] puto legendum in *Aemilianis*. Aemiliana enim locus

rat; videbaturque Nero condendae urbis novae et cogne-
mento suo appellandae gloriam quaerere. quippe in regio-
nes quattuordecim Roma dividitur, quarum quattuor integras
manebant, tres solo tenuis deiectae; septem reliquis parca
41 tectorum vestigia supererant, lacera et squassa. domum et
insularum et templorum, quae amissa sunt, numerum inro-
haud promptum fuerit: sed vetustissima religione, quod Ser-
vius Tullius Lunae, et magna ara fanumque, quae praesenti
Herculi Arcas Euander sacraverat, aedesque statoris Iavis
10 vota Romulo, Numaeque regia et delubrum Vestae cum
penatibus populi Romani exusta. iam opes tot victoriis
quaesitae, et Graecarum artium decora, exin monumenta in-
geniorum antiqua et incorrupta, quamvis in tanta resurgens-
tis urbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quae re-

extra urbem ad campum Martium,
coniunctus tamen continensque urbi.
Varro RR. 3 2: *eorum aedificia
qui habitant extra portam Flumen-
tanam aut in Aemilianis*. Suetonius
Claud. 18: *cum Aemiliana per-
tinacius arderent*. est tamen in ipsa
urbe et vicus Aemilianus regione
VII nominatus Sex. Rufo. Lips.
sic placebat etiam Casaubono ad
Suet. Claud. l. c. et Heinsio in
margine Morellianae. verum puto
cum Ryckio. in G manus secunda
erasit ultimam litteram in *Aemilia-
nis*. ERN.

1. *videbaturque Nero*] Salpicius
Severus Sac. Hist. l. 2. mutatus
hoc est a Tacito: *sed opinio omni-
um invidiam incendiis in principem
retorquebat*, *credebaturque impera-
tor gloriam innovandae urbis quae-
sisse*. LIPS.

6. *semiusta vulgo*.

8. *Lunae*] templum Lunae in
Aventino reperio, apud Livium 40
2: *forem ex aede Lunae, quae in
Aventino est, raptam tulit*. Rufus
in regione XII: *templum Lunae in
Aventino magnum*. Ovidius Fast.
3 883: *Luna regis menses*. huius
quoque tempora mensis finit Aven-
tino Luna colenda iugo. suspica-
bar de Luna matre antea: sed falso.
LIPS.

11. *penatibus P. R.*] potest intel-
ligi de diis patris, quorum simu-
lacrata Troia ab Aenea in Italiam
allata et in aede Vestae servari
credebantur. atque etiam est no-
mus apud Lipsium de Vesta c. 9,
in quo inscriptio *Vesta penates P.
R.* nisi malis intelligere aedem decu-
ram Penatium, quae cum regia Nu-
mae et templo Vestae coeangit et
in regione octava posit. S. Rufus.
sic capit Oudendorpius ad Suet.
Aug. 76, et sic capi posse iam no-
nuit Lipsius l. c. ERN.

12. *Graecarum artium decora*] stu-
tuae et tabulae magnorum artificum.
LIPS.

monimenta ingeniorum] libri vo-
torum scripti, multi ab ipsius aucto-
ribus; qui in privatis aut publicis
bibliothecis perierunt. o iustam que-
relam! et si tunc, quid nunc post
barbares dicam? iure laboramus in
restituendis. LIPS.

13. *quamvis refero ad multa*, et
corrigo supra *quaesitas*. ac fortasse
etiam *quamvis* loco motum est: nam
iungi adiectivo suo solet. seniores
meminerant permulta decora et me-
nimenta, quae reparari nequibant,
cum urbs ipsa longe pulchrior re-
surrexisset. alias oratio non con-
stat. ceterum libri scripti et edicti
fluctuant inter *meminerant* et *me-
mnerant*: hoc verum puto. ERN.

parari nequibant. fuere qui adnotarent quarto decimo calendae Sextiles principium incendii huius ortum, quo et Sennones captam urbem inflammaverint. alii eo usque cura progressi sunt ut totidem annos mensesque et dies inter utraque incendia numerant.

42. Ceterum Nero unus est patriae ruinis, extruxitque domum in qua haud perinde gemmae et aurum miraculo essent, solita pridem et luxu volgate, quam arva et stagna et in modum solitudinum hinc silvae inde aperta spatia et prospectus, magistris et machinatoribus Severo et Celere, quibus ingenium et audacia erat, etiam quae natura denegavisset, per artem tentare et viribus principia illudere. namque ab lacu Averno navigabilem fossam usque ad ostia

1. *xiv kal. Sextiles*] satis miras ille dierum concursus et convenientia, et ab arcanis providentiae causis. sicut et in templo Hierosolymitano Iosephus notat, 6 4 Excidii, eodem mense et die a Tito incensum, quo olim a Babylonio rege fuisset. quis autem propria ille dies Romani incendii? notatur a Tacito decimasquartus kal. Sextilium, sed cum manifesto errore vel librarii, vel ipsius potius, ut vult vir doctissimus in Temporum emendatione l. 5 p. 472. nam omnes veteres, inquit, incendium illud evenisse non *xiv sed xvi kal. Sextilis* tradunt. fateor miratum me cum legerem, et Taciti causa sedulo inquisivisse. sed profecto omnis me ratio fugit, aut hic virum illum magnum; et a capite rem inquisivi in *Excursu A. Lips.* magnus Scaliger diem cladis Aliensis in animo habuit, eumque confudit cum die occupatae et incensae urbis. atque ipse errorem in ed tertia correxit, ut iam notavit Ryckius. *ERN.*

2. *quo et*] et quo *M^a.*

3. *inflammaverant*] A et ed pr *inflammaverint*; quod ipsum quoque rectum; et praeferrem, si plures libri haberent. *ERN.* habet *M^a.*

4. *totidem annos mensesque*] tricae curiosorum hemium, quas non extrico. computam ab urbe condita? dispar *ERN.* aequae dispar

ex Fastis. at mihi hunc videntur, tenebrae sunt, quas non illustret ipse Phoebeus. *Lips.* si de iis qui tempore incendii vixere loquitur, ut ante, verum vidit Acidalius, qui corrigi voluit *numerarent.* si de scriptoribus, *numerent* quoque rectum est. sed illud probo. *ERN.*

6. *usus est patriae ruinis*] obscurius dictum. de spatio intelligit Pichea; quod sequentibus maxime convenit. videndum tamen an etiam respiciat id quod Suetonius 38 tradit: *pollicitus cadaverum et rudorum gratulam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit.* et infra c. 52 dicitur domum extruxisse civium spoliis. *ERN.*

8. *arva et stagna*] Suetonius 34 et Martialis magis distincte loca ipsa describens 1 2 5: *hic, ubi conspici venerabilis amphitheatri erigitur moles, stagna Neronis erant. hic, ubi miramur velocia munera thermas, abstulerat miseris tecta superbus ager.* *Lips.*

9. *inde*] B *hinc.*

12. *temperare* *M^a.*

viribus pr. illudere] sic H. 2 94: *pecuniae illudere.* simile illud Sallustii Cat. 20: *postremo omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, ubi v. Cort.* *ERN.*

13. *ab lacu Averno*] Plinius 14 6 (8): *antea Cascubo erat generositas, quod iam intercidit, et incoloni locique angustia; magis*

Tiberina depressuros promiserant, squalenti littore, aut per montes adversos. neque enim aliud humidum gignendis aquis occurrit quam Pomptinae paludes: cetera abrupta aut ardentia; ac si perumpi possent, intolerandus labor, nec satis causae. Nero tamen, ut erat incredibilium cupitor, effodere proxima Averno iuga connisus est; manentque vestigia irritae spei, ceteram urbis quae domui supererant, non, ut post Gallica incendia, nulla distinctione nec passim erecta, sed dimensis vicorum ordinibus et latius viarum spatii colli-
bitaque aedificiorum altitudinis ac patefactis arcibus, additisque

tamen fossa Neronis, quam a Baiano lacu Ostiam usque navigabilem inchoaverat. LIPS. mox ad depressuros in margine G defossuros; quae est glossa. illud elegans. Cic. Verr. 6 27: saxum in mirandam altitudinem depressum; et non uno loco Plinius maior, in delectu talium verborum curiosus. EBN.

hostia tyberina M^a.

1. *squalenti* i. e. arido, sine arboribus aut frondibus aut herbis, et nedum aqua, omni prorsus carens humiditate. sic Pichena bene. est autem Graecum (ex ἀρχηρόν) et poeticum: quod genus non refugit Tacitus. sic *squalentes campi, arenae, squalida arva*. v. Drak. ad Silium 12 373. usus tamen est et Curtius 7 4, sed paullo aliter: *squalida siccitate regio*. at ed pr habet *sequenti*; et sic correctum in G, cum ante fulisset *squalenti*. *sequens litus* eleganter diceretur, quod est in locis mollibus et planis, ubi nulla saxa montesve occurrunt, nec difficilis fodientium labor, ut *cera sequi* ap. Plin. ep. 7 9. ac si oppositio esset inter litus sequens, et quod per montes duceretur, praeferrem: nunc sequentia sane *squalenti* desiderant, nec est oppositio talis. EBN.

6. *conisus* M^a, qui etiam c. 51 et 57 *conisa*, 66 *conisis*; *cnixus* B. vulgo *connixus*. mox M^a *irrita*.

7. *ceterum*] Mullerus corrigit *cetera*, in ceteris nobiscum sentit. placeret, si quid praecederet ad quod illa *cetera* referri possent. nunc quoniam tantum addere aliquid

vellet videtur his quae de conatu Neronis dixerat, ceterum aptius videtur. EBN.

quae domus supererant] pugnat in se sententia. si enim supererant, quomodo erectae? quod in directas incensasque convenit. putarim legendum *quae domus perierant*. LIPS. hoc dicit Tacitus. ceterum domus in locis, quae urbi post tantum spatii detractum et regia sua immensa occupatum reliqua fecerat Nero, aedificatae, non ut etc. tanta parte recisa, quae supererant struendae domus urbis, sea quibus urbs censeretur et habitaretur, non erectae etc. posset et urbi legi: sed necesse non est. GROV. bona sententia est et rebus consentiens, quam ante indicavit Salinerius probavitque Pichena, sed quam e verbis non eruas. hinc cum Ryckio et Gronovio recepi *domui*, quod hic in M^a se vidiase testatur, Pichena non vidit; intelligoque domum Neronis. sed verbum *erectae* non convenit, quia neutraliter capiendum est *quae supererant*, quod necessarium est per latinitatem, cum Ryckius contra consuetudinem loquendi intelligat *partes*. itaque correxì *erecta* e OR et ed pr. sed idem O habet *domuum*; nec Tacito alienum *quae domuum*. edd ante Ryckium omnes *domus*. domos aedificandas hic locum non habere, patet etiam ex eo quod mox *aedificiorum* frigidum et supervacuum foret. EBN. B *domus*, et mox *erecta*.

9. *cohibita aed. altitudine*] quod iam ante Augustus fecerat, eadem

ignibus in propatulo quisque haberet; nec communione parietum, sed propriis quaeque muris ambirentur. ea ex utilitate accepta decorem quoque novae urbi attulere. erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiae itinerum et altitudo tectorum non perinde solis vapore perumperentur: at nunc patulam latitudinem et nulla umbra defensam graviore aestu ardescere. et haec quidem humanis consiliis providebantur. mox petita dis piacula, adiūque Sibyllae libri, ex quibus sup-
 10 plicatum Volcano et Cereri Proserpinaeque, ac propitiata Iuno per matronas, primum in Capitolio, deinde apud proximum mare, unde hausta aqua templum et simulacrum deae perspersum est; et sellisternia ac pervigilia celebrare

petam non ad hoc tantum. custodes accipio *ἐπιπόρευς* et procuratores, aquas publicas privatorum licentia intercipi prohibuit, et eas abeiores crebrioresque praestituros; et ad hoc vocabulum subaudio ex sequente membro verbum *haberet*. *aqua*, antehac *privatorum licentia intercepta custodes haberet*, i. constituerentur ac praecessent castellis et salientibus passim in publico certi homines, qui operam darent ne tantum inde duerent derivarentque in suum privati, ut partim siccarentur, alibi parum humoris eiacularentur. habes in lapidibus antiquis (ap. Grut. p. 483.) *L. Varronio L. f. Pal. Capitori, scribae aedilicio, curatori aquarum.* item (ib. p. 381.) *L. Caesonius C. f. Quir. Lucillus Macer Rufinianus, curator aquarum et Minuciae.* item *M. Graevius M. f. M. n. Cerdo cur. aquar. aedilis*, denique patrifamilias *quisque in propatulo*, sive in vestibulis aedium, *subsidia reprimendis ignibus haberet*, hoc est, quodvis instrumentum incendiis compescendis; si non omnia singuli, at nemo non aliqua et fere complura. GRON.

9. a diis] deleo praepositionem: vult enim conquisita piacula sive sacrificia piacularia et sacra, quae diis fierent. GRON. recte, ut iudicat etiam Ryckius. itaque non dubitavi delere, cum minus perspicua passim in hoc scriptore recepta

sint vulgo. petita sunt piacula e Sibyllinis libris, non a diis, sed ea facta diis, ut statim traditur; mox *deum placamenta*. ceterum initium huius capituli illustrare conatus est Vignolius Berolinensis super sacerdos (in Hist. Crit. de la Républ. des lettres t. 8 p. 81 sqq.) parum feliciter, ut speciminibus aliquot mox proferendis patebit. ERM.

10. *Volcano et Cereri*] Vignolius videtur existimasse haec sacra facta diebus festis, cuique in calendario Romano sacris. nam eos dies indagat, et hinc argumenta ducit pro tempore ortae persecutionis adversus Christianos. frustra. extraordinariae istae supplicationes facere, quae die factae sunt ea quam Caesar vel senatus decrevisset. ERM.

13. *perspersum* vulgo.

probe omnino *lectisternia*. cum tamen in BM^a sit *sellisternia*, non nefas suspicari *hosiernia*, ut intelligat feminas (receptissimo tunc rito) corpora in humum abiecit, ad aras deorum repisisse. Lucan. 2 30: *haec lacrimis sparsere deos, haec pectore duro adfixere solo*. Statius Silv. 5 1 162: *omnibus aris illacrimant, signatque fores et pectore terget imina*. et in Livio, Polybio, Apuleio exempla. LIPS. at ego non dubitavi cum Ryckio et Gronovio recipere *sellisternia*, quod praeter BM^a etiam G a manu prius habuit, sed correctum est alio stro-

feminae quibus mariti erant. sed non ope humana, non largitionibus principis aut deum placamentis decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, et quaesitissimis poenis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat. auctor nominis eius Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat; repressaque in praesens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modo per Iudaeam, originem eius mali, sed per urbem etiam, quo cuncta undique atrocita aut pudenda confluunt celebranturque. igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incedendi quam odio humani generis convicti sunt. et pereun-

mento in *lectisternia*, sed ita ut omnes literae veteres adhuc appareant. *lectisternia* proprie deabus, *lectisternia* diis, ut clarum e loco Valer. M. 2 1 2. et *sellisterniorum* etiam alibi mentio; quae loca diligenter collegit Chimentellus de honore bisell. c. 31. adde Ryckium ad h. l. *sellisternia* etiam probat Graevius ad Cic. Har. R. 27. at Vignolius l. c. p. 151. utrumque verbum locum habere putat, quod ap. Livium 5 13 *lecti strati* dicuntur Apollini, Latonae, Dianae, Mercurio, Neptuno. adde 22 10. ceterum omnes edd ante Ryckium *lectisternia*. ENN.

1. sed non ope humana] haec et quae sequantur transscripsit iterum Sulpicius l. 2: neque ulla re Nero efficiebat quin ab eo iussum incendium putaretur. igitur vertit invidiam in Christianos, actaeque in innoxios crudelissimae quaestiones. quin et novae mortes excogitatae, ut ferarum tergis connecti laniatus canum interirent. multi crucibus affixi aut flamma usti. plerique in id reservati ut, cum defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. LIPS.

4. quaesitissimis] exquisitissimis B.

5. Christianos] sive Chrestianos, ut scripsere per inscitiam illi. quod nomen ortum demum observo im-

τρον τοῦ ἀποστόλου χειροτονήσαντος Εὐδῶδιον ἐν Ἀντιοχείᾳ, μετωνομασθῆσαν οἱ πάλοι λεγόμενοι Ναζαρηῖτοι καὶ Γαλιλαῖοι Χριστιανοί. sed et Iudaei appellati antea, quod frustra negitant quidam. aperte Arrianus 2 9: δταν τινὰ ἐπαμφοτερόζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. δταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ἡρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. ait τοῦ βεβαμμένου. qui ergo tincti et baptizati praeter Christianos? Suetonius Claud. 25: Iudaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulit. LIPS. mox qui ante Tiberio cum IGroaovio delevi, quia nec in ed pr est; quod passim Tacito additum, ut supra c. 4 et 19. ENN. abest et a Ma.

7. Pontium Pilatum] qui sextas Procurator Iudaeae, cum potestate praesidis, fuit. v. Iosephum Antiq. 18 3. miror autem cur Syriae procuratorem, nimis diffuse, Tertullianus dicat in Apol. 21: Pontio Pilato Syriam tunc ex parte Romanae procuranti. LIPS.

11. primo] BM^a primum.

13. odio humani generis] Faernum legisse aiunt odio generis convicti. sed non ea mens Taciti: est ipsa quam H. 5 5 expressit de Iudaeis:

tibus addita ludibria, ut ferarum tergis contexti laniata cannam interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, et circense ludicrum edebat, habitu aurigae permixtus plebi vel curriculo

omnes alios hostile odium. et Arnobius dicit l. 1 Christianis hoc oblectum, quia scilicet diversa omnia in moribus et sacris, itemque contagem et congressum eorum, theatra et circos, fugiebant. Lips. *convicti* scripti et editi ante Gronovium omnes, praeter M^a, unde hic edidit *convincti*; quod ille interpretatur, confessis adiuncti sunt. sed id verba in crimine, deinde odio g. h. non patiuntur, nec sensus inde commodus erui potest. Cic. pro Sulla 30: *quoties quisquam est in hoc scelere convictus.* et sic aliquoties Suetonius, ut Claud. 14, ubi quoque male codex Harlemaniensis *convinctos*; Tit. 9, ubi liber scriptus *convinctos*. mox G ea *percutitibus*, ut e B edidit Rhenanus. ERM.

2. *aut flammandi*] videtur significare Sulpicius l. c. *ut — interirent, aut crucibus affixi et flammam uncti escis, ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.* sive malis alimentis aut materia. H. 2 21: *fraude illata ignis alimenta credidit.* Ovidius Met. 14 533: *picem et ceras alimenta quoque cuncta flammam Mulciber urebat.* GRON. *flammandi* scripti et editi omnes praeter A, in quo *flammati*, quod placet Ryckio. sed sive hoc sive illud placeat, sive aliud quid, tamen atque molestum est; quod mihi delendum videtur. *flammare*, et applicium hoc illustrat Scaliger Emend. temp. p. 471. ERM.

3. *in usum nocturni luminis*] pro lychno et lucerna. credo Iuvenalem ad hoc saevitiae genus spectasse l. 155: *pone Tigellinum: taeda lucibus in illa; qua stantes ardent, qui fixo guttore fumant.* quos veras scio et vulgus interpretum et egregium Turnebum longe secius accipere. ceterum prima haec exercitia in nostrum nomen crudelitas;

sanguinis dico. nam Claudius antea tantam expulerat. Suetonius 25. Tertull. Apol. 5: *consulite commentarios vestros. in illis reperietis Neronem primum in hanc sectam, tum maxime Romae orientem, Caesariano gladio ferocisse.* Lips. BGMO et ed pr in usu. ERM.

4. *circense ludicrum edebat*] hic iterum mire argutatur Vignolius et fallitur. miratur nec Lipsium nec Ryckium aliquid suae adnotationis ad haec verba dedisse. ipse a verbis *plebi permixtus* colligit sermonem esse de ludis plebeis; eorum initium fuisse ex calendarii indicio d. xv Nov., unde planissimum esse contendit adfectionem Christianorum Neronianam coepisse d. xv Nov. *ἀγοι.* extraordinarii isti ludi fuerunt, quales Nero et alias, capidas istius artificii circensis, edidit, auctore Tacito, in hortis suis. ludi plebei editi sunt ab aedilibus curilibus auctore Cic. Verr. 3 14. nec e verbis *permixtus plebi* ullo modo colligi potest plebeios ludos fuisse. ERM.

5. *circulo*] ego persevero legere *curriculo*, sententia plane volens. Nero, inquit, interdum quasi spectator immiscebatur plebi, interdum currui insistebat ut aurigator. proprie insistebant. Plinius ep. 9 6: *quo magis miror tot milia virorum tam pueriliter identidem currentes equos, insistentes curribus homines videre.* at Neronem currus rexisse nimis notum. Plinius leviter emendando 28 17 (72): *feruntque et Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario (imo trigarium) approbare vellet.* approbare trigarium, valet ostendere se legitimam aurigam et agitatore aequorum. Lips. *curriculo* A, unde recepit Ryckius, quod vel sic recipiendum erat, *insistens* flagitante

inastens. unde, quanquam adversus fontes et novissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tanquam non utilitate publica sed in saevitiam upius absumerentur. interea conferendis pecuniis pervastata Italia, provinciae eversae, sociique populi et quae civitatum liberae vocantur. inque eam praedam etiam di cessere, spoliatis in urbe templis, egestoque auro quod triumphis, quod votis omnis populi Romani aetas prospere aut in metu sacraverat. enimvero per Asiam atque Achaïam non dona tantum sed simulacra numinum abripiebantur, missis in eas provincias Acrato ac Secundo Caprinæ. ille libertus cuicumque flagitio promptus;

14 de eodem Nerone: *vetus illi cura erat curtiole quadrigarum insistere.* ERN.

5. *inque eam] in eamque B.*

7. *auro quod triumphis]* aurum e triumphis, coronarium capio: quod iam per alios innuit; sive etiam quod ab imperatoribus per triumphos illatum. e votis, quod senatus in re trepida Iovi aliisque diis vovebat. Petronius 88: *ipse senatus, recti bonique praeceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solent.* aut ipsi consules praetoresque in provincias et ad bellum ituri. Livius 31 9: *ludos Iovi donumque vovere consulem cui provincia Macedonia evenisset, iussit.* ib. c. 14: *tum P. Sulpicius secundum vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus.* et exempla in Livio sparsim. Lips. de auro e triumphis posterior ratio vera. saepe apud Livium Plinium aliosque commemorantur illatae templis a triumphanthus res pretiosae ex auro; quae domi habere religio erat, malebantque ad ornanda templa deorum quam suas domos conferre, ut Cicero etiam in Verrinis docet. Querneus (Egred. c. 14 p. 60) intelligit manubias sive pecuniam e praeda divendita, cuius pars templis illata male. ea pecunia in aerarium illata est. mox pro *prosperare* Acidalius *prospera re*; quod probro. ERN.

9. *simulacra num. abrip.]* Paucanias 10 T. non nisi a Nerone

tas, partim deorum partim hominum, sustulit imagines. Plinius ait 34 8 (19 23) *clarissima quaeque signorum violentia Neronis in urbem convecta et in sellarum domus aureae disposita fuisse.* Lips.

10. *Acrato ac Secundo]* prior horum nominatus et Dion Chrysostomo, et tota res et rapina haec denarrata; sed nomen corruptum est in libris. verba in oratione quam Rhodiacam inscripsit: *Ἰστε γὰρ Ἀκράτων ἦγε μόνος, τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν περιελθὼν τοῦτου χάριν, καὶ μηδὲ κόμην παρὲς μηδεμίαν, ὥς χάνθαιδε ἦγε.* corrupta, inquam, priora palam, et viri duo doctissimi mederi praetentant: ego faciam. in scripto codice aiant esse *Ἀκράτων ἔχει μόνος.* lego *Ἰστε γὰρ, Ἀκράτος ἔχει μόνος, τὴν οἰκουμένην.* vertenda: *notis enim, Acratus ille, omnem orbem fere pervagatus illius rei gratia* (statuas auferendi et talia ornamenta), *et nullum pagum etiam aut vicum omittens, ut huc etiam venerit.* haec vera lectio, et Tacitus firmat, quod ad nomen attinet: in re autem, lucem a Dione etiam ipse capit capietque. locum totum vide. volebam etiam legere *Ἀκράτος τοῦ ἡγεμόνος*, ex vulgata editione; quod esset *Acratus principis*, libertus scilicet aut servus: sed verius habeo quod dixi. Lips. cf. Vales. Emend. p. 59.

11. *Secundo Caprinæ]* enunciat

hic Graeca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. ferebatur Seneca, quo invidiam sacrilegii a semet averteret, longinqui ruris secessum oravisse, et postquam non concedebatur, ficta validudine, quasi aeger nervis, cubiculum non egressus. tradidere quidam venenum ei per libertum ipsius, cui nomen Cleonicus, paratum iussu Neronis, vitatumque a Seneca proditione liberti seu propria formidine, dum simplici victu et agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, proficiente aqua vitam tolerat.

46 Per idem tempus gladiatores apud oppidum Praeneste tentata eruptione praesidio militis, qui custos aderat, coerciti sunt, iam Spartacum et vetera mala rumoribus ferente populo, ut est novarum rerum cupiens pavidusque. nec multo post clades rei navalis accipitur, non bello (quippe
15 haud alias tam immota pax): sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. ergo gubernatores, quamvis saeviente pelago, a

linum missum, quia contra tyrannos declamitaverat; quemque Iuvenalis tangit 7 204: sicut Thrasy Machi probat exitus, atque Secundi Caprinatis. tinctum eum eloquentia litterarumque studiis Taciti consequa verba indicant. LIPS. BGMa Caprinat. ab ed pr plane abest. in margine G nomen scriptum eo compendio, quod in Ma auctore IGronovio; unde patet id esse Caprinat, non Caprenat, ut legebat Picheua. EBN.

1. ore tenus exercitus h. e. ut posset de philosophia virtutibus vitisque Graecorum more disserere. nescio quare offendat hic loquendi modus Rhenanum, qui ore tenus auctoritate B deleri malebat, nec sic dici putabat. immo oppositio hoc verbum desiderat, et commodè sic dicitur. exercuerat se homo Graeca doctrina hactenus ut ore ac lingua se philosophum probaret. adde 16 32. EBN.

2. induerat] tentabam imbuerat. nunc adfirmo vulgatam scripturam; et perplacet metaphoræ honestas, qua ipsa usus Agellius 2 29 de Aesopo fabulatore, qui, inquit, res salubriter ac perperspicaciter animad-

versas in mentes animosque hominum cum audiendi quadam illecebra induit, non, ut corrumpnat, induxit. LIPS. verbum induere, ad hunc modum dictum ex Graeco *ἐνδύωσθαι*, copiose illustrat et h. l. induerat defendit Oatakerus Advers. 1 9. EBN.

8. persimplici victu] in tantis opibus magna et rara abstinenciae laus. ipse de se ep. 84 (83): panis deinde siccus, et sine mensa prandium, post quod non sunt lavandae manus. dormio minimum. consuetudinem meam nosti. brevissimo somno utor et quasi intervigilo. ubi ex veteri libro adsero et quasi intervingo, ab aurigis metaphoræ. ep. 109 (108): inde in omnem vitam unguento abstinentius, quoniam optimus odor in corpore est nullus. inde vino caret stonachus. inde in omnem vitam balneum fugimus. et plura ibidem. LIPS. Ma persimplici, quod receptum a Picheua. vulgo ante persimplici. mox B tolerabat: forte toleraret. EBN. B simplici.

11. adcessit] AC aderat. EBN.

12. mala ramaribus] materiam moribus B.

Formis movere; et gravi Africo, dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis littoribus impacti triremium
 47 plerasque et minora navigia passim amiserunt. sine anni
 volgantur prodigia, imminentium malorum nuntia. vis ful-
 67 gorum non alias crebrior, et sidus cometes, sanguine illu-
 stri semper Neroni expiatum. bicipites hominum aliorumve
 animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificiis, qui-
 bus gravidas hostias immolare mos est, reperti. et in agro
 Placentino, viam propter, natus vitulus cui caput in crure
 10 esset. secutaque haruspicum interpretatio, parari rerum hu-
 manarum aliud caput, sed non fore validum neque occul-
 tum, quia in utero repressum aut iter iuxta editum sit.
 48 Ineunt deinde consulatum Silius Nerva et Atticus Ve-
 stinus, coepta simul et aucta coniuratione, in quam certa-
 15 tim nomina dederant senatores eques miles, feminae etiam,
 cum odio Neronis, tum favore in Gaium Pisonem. is Cal-
 purnio genere ortus, ac multas insignesque familias paterna
 nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat per

1. classis Romana in portu Miseni ordinariam stationem habebat, uti Alexandrina Puteolis, ut Strabo 17 p. 793 indicat. promontorium hoc infame naufragiis, uti e Seneca colligas ep. 78 (77), ubi de Alexandrinis navibus: cum intravere Capreas et promontorium, ex quo alta procelloso speculatur vertice Pallas, ceterae velo insidentur esse contentae. Statius Silv. 3 2 23: prima salutavit Capreas, et margine dextro sparsit Tyrrhenae Mareotica vina Minervae. libabant ergo procellosae illi Palladi nautae, periculo maris defuncti. LIPS.

6. Grotius delebat semper; quod raro cometae apparent. nec nisi semel ante apparuerat cometes sub Neronis imperio. (a. u. 813. cf. 14 22.) ego malle Neroni delere, aut pro eo tyrannum legere; quod melius. auctor mihi Suetonius Ner. 36, ubi de eodem cometo agitur: ut ex Babilo astrologo didicit, solare reges talia ostenta caede aliqua illustri expiare atque a semet in capita procerum depellere etc. ERM.

8. gravidas hostias immolare]

paucis super eo sacrorum ritu. trahere huc possis illud Festi: confecta sus, quae cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium. LIPS. addo eundem Festum in herda; quem locum iam laudavit Ryckius. ERM.

12. quia in utero repressum] intellige: quia caput iam in utero loco suo motum et retro versum sit, ut cum crure demum prodierit, s. brevius, corruptum ac vitiatum sit. Cic. Brut. 4: omnis foetus repressus, exustusque flos siti veteris ubertatis exaruit. porro vel et legendum, vel aut pro et accipiendum. Muretus corrigebat at, quod et ipsum rectum. sed quod idem non in a. r., id probare cum Broterio non possum, qui adeo in textum recepit. nam iter iuxta editum refertur necessario ad alterum membrum neque occultum: prius igitur ad imbecillitatem; quare negatio locum non habet. ERM. cf. Walsh. ERM. Liv. p. 189.

13. Silius] e Fastis et lapidibus Silanus. LIPS. sic etiam Perizonio placebat, item Norisio in ep. consulari. v. tamen ad 4 69. ERM.

virtutem aut species virtutibus similes. namque facundiam
 tuendis civibus exercebat, largitionem adversum amicos, et
 ignotis quoque ceni sermone et congressu. aderant etiam
 fortuita, corpus procerum, decora facies. sed procul gravitas
 morum aut voluptatum parcimoniam: lenitati ac magnificentiae
 et aliquando luxui indulgebat. idque pluribus probabatur,
 qui in tanta vitiorum dulcedine summum imperium non re-
 49 strictum nec perseverum volunt. initium ceniurationi non a
 cupidine ipsius fuit; nec tamen facile memoraverim quis
 10 primus auctor, cuius instinctu concitum sit quod tam multi
 sumptuerant. promptissimos Subrium Flavum tribunum prae-
 toriae cohortis et Sulpicium Asprum centuriopem exstitisse
 constantia exitus docuit. et Lucanus Annaeus Plautiusque
 Lateranus [consul designatus] vivida odia intulere. Luca-
 11 num propriae causae accendebant, quod famam carminum
 eius premebat Nero, prohibueratque ostentare, vanus aemu-

1. *facundiam*] has omnes laudes eius cecinit quicumque ille adolescens poeta, in Panegyrico ad Pisonem. LIRS. max R *largitiones*, non male. [*adversum* Ma hic et infra c. 52: legebatur *adversus*.] deinde malim *comis sermone et congressu*, etsi vulgatum quoque ferri posse video. EBN.

5. verbum *lenitati* nimis bonum est quam ut h. l. aptum sit; et *gravitas* videtur requirere *lenitati*. levitas autem est in sumtibus ad capendam gratiam, aut ad speciem maiorem induendam. EBN.

6. *luxu* Ma.

pluribus] aut ita dicuntur h. l. *plures* ut οἱ πολλοί, etiam *πλεονες*, apud Graecos de populo; aut legendum *noxi volebant*, si de maiori hominum, qui tum fuere, numero intelligatur. EBN.

9. ego quoque cum I Gronovio cupidine recepi, quod id etiam in G et ed pr. reperi. ceteras add omnes cupiditate, quod tamen eodem reddit. ante ceniurationis mss plures et ed pr. vulgatum exquisitius est. EBN.

11. *Subrium Flavium*] Dionii 62. 24 dicitur Σούβριος Φλάβιος. et etiam Σούβριος Ἀπρος, qui ne-

stro est *Asper*. LIRS. M^o h. l. *Flavium*, c. 50 *Flans*, c. 58 *Flavo*, c. 67 *Flavus* et *Flavi*.

16. *premebat Nero*] sed idem tamen post mortem famam ei non invidit, i. e. legi et edi permisit. hoc vult inscriptio vetus (ap. Grut. p. 354 2) M. Annaeo Lucano Cordubensi poetae beneficio Neronis forma servata. gaude, liberrime poetarum: litasti genio Aeternitatis. LIRS.

prohibueratque ostentare] quinquennali Indicio, cum Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est; quod aegro talit citharoedus princeps. Statius Silv. 2. 7 58: *ingratus Nero dulcibus thea- tris, et noster tibi praefatur Orpheus*. sed quid sibi vult hic *vanus admiratione*? an quod Nero vano et irriti conatu assimilare et reddere Lucani versus voluit? ita scriberes *assimilatione*. sed non placet. ne Farnesianum quidem scriptum, *vana assimilatione*. lego clarius *vanus aemulatione*. LIRS. *aemulatione* placet etiam Urino et Freinshemio, sed simul *vana*; *vanus aemulatione* Heinsio in margine Morellianae. *vanus admiratione* non intelligo. *ostentare* pro ostendere, i. e. odere, recitare. EBN.

latione: Lateranum consulem designatum nulla iniuria sed amor rei publicae sociavit. at Flavius Scaevinus et Afranius Quintianus, uterque senatorii ordinis, contra famam sui principium tanti facineris capessivere. nam Scaevino dissoluta luxu mens et proinde vita somno languida: Quintianus mollitia corporis infans et a Nerone obscuro carmine diffamatus contumelias altum ibat. ergo dum scelera principis, et finem adesse imperio, diligendumque qui fessis rebus succurreret, inter se ac inter amicos iacunt, aggregare Tullium Senecionem, Corvarium Proculum, Vulcanium Araticum, Iulium Tugurium, Manatium Gratum, Antonium Natalem, Marcium Festum, equites Romanos; ex quibus Senecio, e praecipua familiaritate Neronis, speciem amicitiae etiam tum retinens eo pluribus periculis confistebatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. ceteris spes ex novis rebus petebatur. adscitae sunt super Subrium et Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Gavius Silvanus et Statius Proximus tribuni cohortium praetoriarum, Maximus Scaurus et Venetus Paulus centuriones. sed summum rebus in Fenio Rufo praefecto videbatur, quem vita famaue laudatum per saevitiam impudicitiamque Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabaturque criminationi-

2. *amare* M^a.

Scevinus] hunc Scaevinum appellat

M^a inde a c. 53.

3. *Quintianus* BM^a. G^a et edd veteres plures *Quintilianus*. Nam vulgo *Quintorianus*.

6. *mollis corpore*] F *mollitie corporis*. Ita Latinis dicta η *θηλεα* vocatur. Ovidius *mollis erat fatidique viris Pacantius heros*. LIPS. sed M^a *mollitia corporis*. ed per *mollitie*; idque receptum Pichenae. v. ad 11 2. ERM. *mollis corpore* B.

7. *ultum*] *multum* M^a.

8. *imperii*] ACR et ed pr. *imperi*, melius e Taciti more. ERM. *imperia diligendum quoque fessis* M^a.

11. *augurinum* M^a, et paulo ante *vulgacium*.

12. *Antonium Natalem*] non arbitror illam esse quem Seneca cum robore describit ep. 87. *utis tam improbae lin-*

impurae, in cubiliis cum femineis pergebantur. LIPS.

Marcium M^a: vulgo *Martium*.

13. *Senecio e praecipuo*] ergon ille qui 13 12 una cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum eius in Actea administer et interpres? patem. sed ibi Claudius Senecio dicitur, hic Tullius. itaque me sustineo. LIPS.

16. *super*] libri mei per. LIPS.

18. *Gavius Silanus* M^a et h. l. et c. 71, *Gaius Silanus* B. vulgo *Gravus Silvanus*.

19. *Maximus*] Spanhemius (de Usu et Pr. N. t. 2 p. 37) corrigit *Maemercus*, quod nusquam Scauris hoc cognominis tribuatur. de antiquioribus temporibus concedo. at his temporibus cognomina multiplicata; unde nihil certi sine libris dici arbitror. ERM.

Facundo M^a. et perinde infra.

bus ac saepe in metum adduxerat quasi adulterum Agrippinae et desiderio eius ultioni intentum. igitur ubi coniuratis praefectum quoque praetorii in partes descendisse crebro iparus seminare facta fides, promptius iam de tempore ac loco caedis agitabant. et cepisse impetum Subrius Flavius ferebatur in scena canentem Neronem adgrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret inconstituta. hic occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis pulcherrima, animum exstimulaverant, nisi impunitatis cupiditate retinisset, magnis semper conatibus adversa. interim conatantibus prestantibusque spem ac metum, Epicharis quaedam, incertum quonam modo sciscitata. (neque illi ante nulla rerum honestarum cura fuerat), accendere et arguere coniuratos; ac postremum lentitudinis eorum pertaesa, et in Campania agens, primores classiariorum Misensium labefacere et conscientia illigare commissa est tali initio. erat chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendae matris Neronis inter ministros, non ex magnitudine sceleris proventus, ut rebatur. is mulieri olim cognitus, seu recens mortis amicitia, dum merita erga Neronem sua et quam in irritum cecidissent aperit, adicitque questus et destinationem vindictae, si facultas oreretur, spem dedit posse impelli et plures conciliare: nec leve auxilium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos et Misenum maris

7. *ardente domo*] conliciebam, *gaudens vino*. Gron. Mullerus malit *aurea in domo*, quas sc. ita ample ut urbis instar haberet, c. 42. cf. mox c. 52. prodest etiam quod sequitur, *huc illuc*, quod aedibus aptius videtur quam urbi. sic placebat et Mureto, non probante Broterio, qui cum Huetio de incensa domo Neronis accipit. sed coniuratos voluisse domum Neronis incendere vix credam, ERN.

11. *spem ac metum*] nec male *spe ac metu*. Lips. probat Acidalius, conlicieas etiam *spem inter ac metum*. vulgatum interpreto conatum cum spe ac metu coniunctum. v. ad 14 63. supra c. 42 *spes irrita* pro conatu irrita. ERN.

12. *quonam modo sciscitata* i. e.

unde aut per quem odorata de coniuratione. spernae Vertranii *auxiliata*. Lips. mox *accendere et arguere* est accendere arguendo, velut ignavos esse ac tardos etc. post *labefacere* est avertere a fide in Neronem. ERN.

14. *postremo* vulgo.

17. *chiliarchus*] ita libri. vulgo *navarchus*. bene chiliarchus pro tribuno, sicut et centuriones repeties plus semel in classe. Lips. *navarchus* etiam BG et alii. at ed pr *chiliarchus*, et CR. ERN. *crant vurchus* M^a.

22. *oriretur*] G *orretur* a manu prima, ut saepe in scriptis. centurum promptum esset conicere *effareretur*. ERN.

ism laetabatur. ergo Epicharis plura; et omnia scelera principis orditur. neque senatui quid manere. sed provisum quoniam modo poenas eversae rei publicae daret. accingere-
tur modo navare operam et militum acerrimos ducere in partes, ac digna pretia expectaret. nomina tamen coniuratorum reticuit. unde Proculi indicium irritum fuit, quamvis ea quae audierat ad Neronem detulisset. accita quippe Epicharis, et cum indice composita, nullis testibus innisum facile confutavit. sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone haud falsa esse etiam quae vera non probabantur. coniuratis tamen metu prodicionis permotis placitum maturare caedem apud Baias in villa Pisonis, cuius amoenitate captus Caesar crebro ventitabat, balneasque et epulas inibat omis-

1. *ergo Epicharis plura*] Pichena. *modus transitus ad poenas eversae rei publicae*: rei publicae eversae aptissimum nihil salvi. *eversae bene e Mª Pichena* alio etiam G et ed pr, omnesque ante Rhenanum, qui primas e B. *versae* dedit; quod tamen etiam sic dicitur apud Gronovium (3 54), probaturque Gronovio ad Sen. de Benef. 5 16. Ean.

2. *neque senatui quid manere*] V codicis scripturam expressi. nec dissensit F, nisi quod refert quod manere. (sic et B.) quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc aestu? forte *nequa se naviam quidem navare*, quasi attollens coniuratorum numerum splendoremque id dicat mulier. etiam ipso cessante, provisum viris melioribus quomodo nefarius ille poenas daret. Lirs. non habet coniecturas virorum doctorum adscribere. adeo parum in iis opis ad locum sanandum; adeo longe a scriptura et sensu recedunt institutiones orationis. ego conieci Tacitum scripsisse *neque salvi quid manere*. est conclusio orationis de sceleribus principis et facinoribus: hinc com-

4. *navare operam*] sic habent BGMO, et mox ducere. recte. nam sic accingi constructur. unde bene receptum a Ryckio et IGronovio. edd antea omnes *navaret* ac duceret. mox edd ante Rhenanum et G vitiose *multum* pro *militum*. Ean.

10. *quae vera n. probabantur* i. e. quorum veritas nondum, ob testium defectum, patebat. GR *probantur*, solenni in libris Taciti aberratione, ut saepe vidimus. adde c. 39. rectum etiam esset *probarentur*: sed *probabantur* omnes edd et a Tacito non abhorrens. mox *permotis*, quod e M^a addidit Pichena, etiam BG, ed pr et veteres omnes. in recentioribus et Lipsianis excidit, casu, ut opinor. idem pro *cuius* legendum putat *quo eius*, ex quo facile fieri potuit *quoinis*, *cuius*. Heinsius autem *creber* eo apud Ryckium et in margine Morellianae. Lipsius *crebro* eo. Ean. *placuit*, et mox *balnea*.

nis exultibus et fortunae suae mole. sed abnuñt Piso, invidiam praetendens, si sacra mensae dique hospitales caede qualiscunque principis cruentarentur: melius apud urbem in illa invisa et spoliis civium exstructa domo vel in publico spatraturos quod pro re publica suscepissent. haec in commune, ceteram timore occulto ne Lucius Silanus eximia nobilitate disciplinaque Gai Cassii, apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus imperium invaderet, prompte dataris operam qui a consideratione integri essent, quique miserarentur Neronem tanquam per scelus interfectum. plerique Vestini quoque consulis acre ingenium vitavisse Pisonem crediderunt, ne ad libertatem moveretur, vel delecto imperatore alio sui muneris rem publicam faceret. etenim expers coniurationis erat, quamvis super eo crimine Nero
 53 vetus adversum incontinentem odium expleverit. tandem statuere circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exsequi destinata, quia Caesar rarus egressu domoque aut hortis clam-

1. *fortunae suae mole*] intelligi posse putavi nixus vel fretus. ac veritus sum ne tale verbum exciderit: esset enim durior ellipsis. sed pendet ab *omissis*, et intelligendum est *et fortunae suae mole omissa*, i. e. apparatu solito, cōmitatu. sic *ὄγκος* dicitur Graecis. Iosephus 18 6 9 *ὄγκον παραγυῖται* de imperio. ENN.

2. *hospitales* Ma.

6. *LSilanus*] de quo inferius 16 7 sq. LIPS.

9. *operam omittit* Ma.

a *coniuratione*] B *conirution*; unde Rhensius corripbat *coniuratione*, quod est in ed pr, aut *coniurationis*. ceteri libri in vulgato consentiunt, quod verum puto. ENN.

12. *ne a libertate moveretur*] V *ne ad libertatem moraretur*. ducit me sententia ut legam *ne aut libertatem moliretur*. duplex videlicet a Vestino metus, ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret, aut alium a Pisonem principem deligeret. LIPS. videndum an fuerit *ne a libertate moneretur*. Iustinus 2 9: *huius virtute cum admonita civitas libertatis esset*. ORBN. lectio V codicis est etiam in A et ed pr,

unde Broterius recepit *ad libertatem*. vulgata est in BO et in edd. Inde a Puteolano omnibus; eamque veram puto. *libertate moveri* dicitur, qui dulcedine eius captus eius maxime rationem habet, ut pecunia moveri amantes pecuniae, qui eius spem in omnibus sequuntur. si a displiceat, possis corrigere aut, praesertim cum libri quidam habeant ad. ENN. Ma *ad libertate moneretur*.

16. *die qui Cereri celebratur*] qui dies pridie Idus Aprilis, ita notatus calendario veteri, *Iudi Cereri*. et biduo ante *Iudi in circo*. infra noster: *utque circensium Cerealium ludicrum pluribus eorum curribus celebraretur*. Dio 47 40 inter prodigia refert, quod aediles Cereri loco circensium et equestrium ludorum gladiatorios exhiberint. Ordinum adde Fast. 4 389 sq. et nummum veterem: *Memmius aed. Cerialia primus fecit*. quod Caesaris et Tullii aevi factum. v. *Polidani Miscel.* c. 83. LIPS. G et ed pr *diem*, male. Broterius bene, ut opinor, e calendario antiquis docet diem XIX Apr. intelligendum. s. XIII kal. Maj. domoque etiam ed pr; ut Ma. ENN. B *domo*.

us ad ludicra circi ventitabat, promptioresque aditus erant ieiunia spectaculi. ordinem insidiis composuerant ut Latianus, quasi subsidium rei familiari oraret, deprecabundus et genibus principis accidens prosterneret incautum preme-
etque, animi validus et corpore ingens. tum iacentem et opeditum tribuni et centuriones et ceterorum, ut quisqueudentiae habuisset, accederent trucidarentque, primas sibi artes expostulante Scaevino, qui pugionem templo Salutis in Etruria] sive, ut alii tradidere, Fortunae Ferentino in oppido detraxerat, gestabatque velut magno operi sacrum. in-

4. *accidens*] sic bene Rhenanus. id superiores omnes cum BGM^a *cedens*. mox *ingens*, quod idem B dedit, G et ed pr. ceterae ante Rhenanum *vigens*. ERN.

7. *audentiae*] lectio a V est. F *adaciae habuisset*. corrupte tritum *audivisset*. LRS. *audentiae* iam ed pr. G *audaciae*, et edd ante Rhenanum, qui induxit, nescio care, *audivisset*, quod servatum est ad Lipajum usque. ERN. summum e B.

8. *templo Salutis in Etruria*] quantum intelligere potui, sic pleque capiunt, ut templum sive Salutis sive Fortunae fuerit in Ferentino oppido Etruscae; unde Cluevas corrigit *Ferentino*, ut est ap. Oth. 1; quod probabat Ryckius, recepit Broterius. omninoque illos *Ferentinos* agnoscit IFGroevius ad Liv. 9 15, etsi Strabo p. 226 diserte *Φερεταιών* Etruscae memorat. sed dubium esse test an in *Etruria* etiam ad oppidum Ferentanum referendam sit. Item modus loquendi vix pati videtur. dixisset opinor *templo Salutis*, s. n. a. t. *Fortunae*, *Ferentino in Etruria oppido*. si porro *Etruria* propria ad Salutis templum refertur, ut videtur voluisse eiusdem, qui in margine Morellianae verbis *Ferentino in oppido* adripuit in *Sabinis*, nimis indefinite eius templi et contra consuetudinem accurate scribentium indicatur. neque putem in *Etruria* esse e non addita verbis *Ferentino in oppido*, alia illa Heinisiana, quae postea

in textum irrepsit. atque sic definitio illa loci Ferentano in oppido erit communis utrique, aut templum Salutis Romanum intelligetur, quod in monte Quirinali fuit votum a Iunio Bubulco et pictum a QFabio. id templum Salutis simpliciter centes apud veteres dicitur, ut apud Obsequentem c. 71 et 103. sed illud verius. nam c. 55 inducitur ipse Scaevinus dicens pugionem illud olim regione patria cultum fuisse. ERN.

10. *detraxerat*] at donaria in templis, cum consecrantur, *repositi*, sic, cum auferuntur, *detrahi* proprie dicuntur. sic plane, ut apud nostrum, *gladius delubrum detractus* ap. Suet. Vit. 8, *detracta templis dona* Ner. 32. detrahi etiam clypei, imagines dicuntur suspensae in templis aut curiis. ERN. *dece traxerat* M^a.

gestabatque] *gestabatne* pugionem? non is mos Romae, et per hanc vanitatem homo se palam retexisset. aliud omnino verbi fuisse suspicor, *servabatque*, *iactabatque*, aut tale. LRS. *iactabat* placet Heinisio. ERN.

magni operis] Pichena ex Ma colligit *magno operi*. neque ego olim male *magnis operis*, multitudinis numero. LRS. vulgatum tamen Graecismo posset defendi. Apollonius Rhodius 2 686: *εἰ δ' ἄγε δὴ νῆσον μὲν ἐψών Ἀπόλλωνος τήνδ' ἱερὴν κλείωμεν*. Strabo 14 p. 682: *εἰτ' ἄρα Πηγάλιον, εἰς ἣν ὑπέρκειται λόφος τραχὺς, ὑψηλός, τραπέζοειδής, ἱερὸς Ἀφροδίτης*. Lucianus Hermotimo 40:

terim Piso apud aedem Cereris opperiretur, unde eum praefectus Fenus et ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antonia Claudii Caesaris filia ad eliciendum vulgi favorem; quod Gaius Plinius memorat. nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamvis absurdum videretur aut inanem ad spem Antoniam nomen et periculum commo-
 54 flagrantior est. sed mirum quam inter diversi generis or-
 10 dinis aetatis sexus, dītes paupēres, taciturnitate omnia co-
 hibita sint, donec proditio coepit e domo Scaevini; qui pri-
 die insidiarum multo sermone cum Antonio Natale, dein re-
 gressus domum testamentum obsignavit, promptum vagina
 pugionem, de quo supra rettuli, vetustate obtusum increpans
 15 asperari saxo et in mucronem ardescere iussit, eamque ca-

αἰλῆς ἀργυρᾷ πρόκειται ἰσθὰ τοῦ θεοῦ. nam magnis operis omnino male. Plinius 11 37 (63): lapi dexter caninus in magnis habetur operibus. Gron. BG magni ope-
 ris. sic edd ante Pichenam, prae-
 ter pr, quae habet magnopercis, ut
 in A, quod idem est cum Ma magno
 operis. ceterum genitivus non male
 defenditur a Gronovio. sic dixit
 ipse Cicero Verr. 1 18: insula ho-
 rum deorum sacra putatur, et si-
 milliter alii. Ern.

6. et inane, aut ipsi Antoniam] Rodolphus peracuto aut inani spei Antoniam. hi tales homines si ad criticam serio se dedissent, quid non pervidissent? et tamen nos Pe-
 lei placemus nobis in hac machae-
 ra. Lrs. quod nunc est in textu,
 debetur Pichenae, qui sic correxit
 e Ma lectione aut inane aut spem,
 quae est etiam in ed pr. prins aut
 etiam est in G. quod Agricolae
 tribuit Lipsius pro coniectura, est
 in A, unde Ryckius in textum rece-
 pit; quem sequeretur, si istius codi-
 cis idonea auctoritas esset. Ern.

9. sed mirum] certe mirum, in
 lubrico et praepeti hoc sermonis.
 simile plane quod Claudianus mira-
 tur, conspiratione militari in Russi-
 num 2 283: nec quisquam tanta

de plebe repertus, proderet incantis
 qui corda minantia verbis. quae
 non posteritas, quae non mirabitur
 aetas, tanti consilium vulgi potuisse
 taceri, aut facinus tam grande te-
 gi? et plura quae addit. Lrs.
 dītes Rhenanus e B. prius divites.

11. donec proditio coepit] Plutar-
 chus (de Garrul. 9) longe aliter
 elatam et apertam narrat confura-
 tionem. sed ne tibi imponat, non
 istam. duplex enim in Neronem
 coniuratio, Pisoniana et Vinicianae, ut
 auctor Suetonius 36. ad Vinicia-
 nam ergo refer illa Plutarchi. Lrs.
 Plutarchum quoque de Pisoniana lo-
 qui, docet Ryckius ex eo quod
 Vinicianae Beneventi confata et de-
 tecta, auctore Suet. Ner. 30. apud
 Plutarchum autem Romae mentio.
 Ern.

15. in mucronem ardescere] Luca-
 nus 7 139: nisi colibus asper exar-
 sit mucro. forte tamen Cornelius
 et mucronem ardescere iussit. Gron.
 in mucronem Tacito dignius puta.
 IGronovius comparabat e c. 63 mem-
 bris in eum pallorem albensibus.
 H. 1 43: in caedem ardere. et
 ea lectio est in AMa et ed pr. an-
 teri scripti et editi usque ad Ber-
 neggerum sine praepositione. Ern.
 paulo ante aspernari Ma.

liberto Milicho mandavit. simul affluentius solito con-
ium initum, servorum carissimi libertate et alii pecunia
ati. atque ipse maestus et magnae cogitationis mani-
us erat, quamvis laetitiam vagis sermonibus simularet.
tremo vulneribus ligamenta, quibusque sistitur sanguis,
are eundem Milichum monet, sive gnarum coniurationis
illuc usque fidum, seu nescium et tunc primum arreptis
picionibus, ut plerique tradidere de consequentibus. nam
n secum servilis animus praemia perfidiae reputavit, si-
lque immensa pecunia et potentia obversabantur, cessit
et salus patroni et acceptae libertatis memoria. etenim
oris quoque consilium assumpserat muliebri ac deterius:
ippe ultro metum intentabat, multosque astitisse libertos
servos, qui eadem viderint; nihil profuturum unius si-
tium; at praemia penes unum fore, qui indicio praeve-
set. igitur coepta luce Milichus in hortos Servilianos
egit; et cum foribus arceretur, magna et atrocitas afferre
titans, deductusque ab ianitoribus ad libertum Neronis
aphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum,
aves coniurationes, et cetera quae audierat coniectaverat-
e, docet. telum quoque in necem eius paratum ostendit,
cirque reum iussit. is raptus per milites et defensionem
sus, ferrum, cuius argueretur, olim religione patria cul-
m et in cubiculo habitum ac fraude liberti subreptum re-
ondit. tabulas testamenti saepius a se, et incustodita

3. *magnae cogitationis manifesta*] Seneca in Controv. 2 5 (13):
annus suspicatus est, sive isti,
quid excidit, sive magna consilia
n bene vultus tegit. EBN.

6. *parare*] sententia apta est:
nen libri Hlad verbi redarguunt,
oram partim *partiebat*, alii *par-*
batque, nonnulli *partiebat*. quid
ri, quaero. LRS. primum est
alterum GM^a, tertiam ed pr.
rare Puteolanus edidit, nescio
e ms. EBN. *melicum* M^a.

7. *illuc usque*] sic BGM^a et edi-
ante Rhenanum omnes. in huius
l primum comparat *hucusque*, quod
tio operarum invectionem puto. sed
tenere omnes usque ad IGrono-
iam. EBN.

8. *consequentibus*] Grotius coasi-
ciebat *conscientibus*, male. tradere
est historicorum. intelligo de scri-
ptoribus, qui post illa tempora vi-
xere ac scripsere. sic Cicero dixit
consequens et posterum tempus syn-
onymice. EBN.

11. *etenim*] ut enim M^a.

19. *Epaphroditum*] qui a libellis
fuit. de quo Suetonius Ner. 49 et
Dom. 14. est ille ipse cui nobilis
servus Epictetus fuit. Suidas et
Arrianus l 1. LRS. et *aphrodi-*
tum M^a.

20. *coniuratos* M^a. et mox *su-*
dierat coniectaverat, omisa copula.

dierum observatione, signatas. pecunias et libertates serviri et ante dono datas, sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari et instantibus creditoribus testamento diffideret. enimvero liberales semper epulas struxisse, et vitam amoenam et duris iudicibus parum probatam. fomenta vulneribus nulla iussu suo, sed quia cetera palam vana obieciisset, adiungere crimen, ut sese pariter indicem et testem faceret. adicit dictis constantiam; incusat ultro intestabilem et conceleratum, tanta vocis ac vultus securitate ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset Antonium Natalem multa cum Scaevino ac secreta collocutum, et esse utroque
 56 Gai Pisonis intimos. ergo accitur Natalis, et diversi interrogantur quisnam is sermo, qua de re fuisset. tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant; inditaque vincula et tormentorum aspectum ac minas non tulere. prior tamen Natalis, totius conspirationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur, deinde adicit Annaeum Senecam, sive internuntius inter eum Pisonemque fuit, sive ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecae omnes ad
 20 eum opprimendum artes conquirebat. tum cognito Natalis indicio Scaevinus quoque, pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens nec ullum silentii emolumentum, edidit ceteros. ex quibus Lucanus Quintianusque et Senecio disabnuere: post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem

7. *crimen visum se — facere*] non erat hoc crimen, fomenta parasse, sed coniurasse. itaque legem crimini, cuius se pariter indicem et testem faceret. et vero libri etiam quidam faceret praeferunt. Lrs. mihi sedet Acidalius rem non tetigisse: *adiungere crimen, cuius*. i. adicere hanc quoque calumniam, quam et deferat ipse et sibi tanquam testi credi velit. Gron. lectio quae in textu hodie est, inducta est a Pichena ut consentanea scripturae Ma, eademque est in A, ante iam prolata et probata a Modio ep. 15. at Ma IGronovius contendit potius Acidalii coniecturae favere. est in codice I; *susc.* ex quo ego neque ut sese neque cuius se etiam. est enim *iussisse*; unde

quidam liber Gronovio citatus etiam habuit *iussisse*. G et edd a Puteolano omnes usque ad Pichenam *visum: se — facere*. B *virasse*. ed pr *dixisse*. pariter — *faceret*. Ean.

11. *secreto*] F *secreta*, et ad eum Seneca. non proba. statim e libris edidi *an cuncta*, non ut obtinuerat, *ante*. notum et creberrimum Tacito, dicendi genus. Lrs. *secreta* etiam BGM^a et ed pr, quod recepit Broterius. Ean.

12. *accitur*] sic AGM^a et edd ante Rhenaum omnes, qui (e B) edidit *accitus*. vetus cum Ryckio restitimus. Ean.

13. *tum* BM^a. vulgo *cum*.

23. *Quintilianus* B, ut infra M^a, qui h. l. *quintilienus*.

sarent, Lucretius Atillam matrem suam, Quintianus
 Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum prae-
 nominavere. atque interim Nero recordatus Volusii
 ali indicio Epicharin attineri, ratusque muliebri corpus
 et delori, tormentis dilacerari iubet. at illam non ver-
 , non ignes, non ira eo acrius torquentium ne a femina
 ererentur, pervicere, quin obiecta denegaret. sic primus
 stionis dies contemptus. postero cum ad eodem cru-
 is retraheretur gestamine sellae (nam dissolutis membris
 tere nequibat), vinco fasciae, quam pectori detraxerat,
 nodum laquei ad arcum sellae restricto indidit cervicem,
 corporis pondere connisa tenuem iam spiritum expressit.
 ore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos
 prope ignotos protegendo, cum ingenui et viri et equites
 iani senatoresque intacti tormentis carissima suorum quis-
 pignorum proderent. non enim omittebant Lucanus
 que et Senecio et Quintianus passim conecios edere, ma-
 magisque pavido Nerone, quanquam multiplicatis excubiis
 et saepisset. quin et urbem, per manipulos occupatis
 nibus, incesso etiam mari et amne, velut in custodiam
 it. volitabantque per fora, per domos, rura quoque et
 xima municipiorum, pedites equitesque, permixti Germa-
 , quibus fidebat princeps quasi externis. continua hinc
 iuncta agmina trahi ac foribus hortorum adiacere. atque
 dicendam ad causam introissent, laetatum erga coniura-

. *gignum* M^a, et *praecipue*.

. *apichari* M^a.

. *gestamine sellae*] eadem sae-
 a est quam tangit Ammianus 29
promiscue iuvenes aliique, mem-
is omnibus capti, ad supplicia
is gestatoris ducebantur. Lips.
fascia pectorali mulierum, quae
strophium dicitur, v. quos citavi
 Clav. Cic. in *strophium*. EAN.

[5. *intacti*] ita F optime. V *in-*
tis, littera una redundante; ex
 fonte vulgatus error, in *antis*.
 clara. insigni laude, ait, di-
 anda libertina mulier, quae toties
 essa constanter indicare abnuerit
 atos, cum viri et senatores et
 n proxima pignora sua proderent
 ie tormentis. Lips. *intacti* pla-

cuerat ante Faerno, Agr. *intactis*
 etiam M^a et ed pr. at BG in *tan-*
tis vitiose, ut omnes edd a Puteo-
 lano usque ad Lipsium. EAN.

suorum quisque pignorum] sic
 recte GM^a et edd ante Rheanam
 omnes; qui e B dedit *quoque s. p.*
 vetus restituit Pichena. EAN. B
pignora.

24. *vinata* M^a.

25. *laetatum erga coniuratos*] ar-
 risisse aliquando quacumque occa-
 sione cuiquam e coniuratis; fron-
 tem exporrexisset, et vultum hila-
 riorem finxisse ad adventum, aspe-
 ctum, obitum, occursum, alloquium,
 dictum, gestum motumve alicuius.
 nihil hic suspectum. Gron. *laeta-*
tum G et ed pr. in ed Puteolani

tos, sed fortuitus sermo et subiti occursum, ad convivium, si spectaculum simul inissent, pro crimine accipi, cum super Neronis ac Tigellini saevas percunctationes Fenius quoque Rufus violenter urgeret, nondum ab iudicibus nominatus, sed quo fidem inscitiae pararet, atrox adversus socios. idem Subrio Flavo assistenti adnuentique, an inter ipsam cognitionem destringeret gladium caedemque patraret, renuit in-
 59 fregitque impetum iam manum ad capulum referentis. fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat
 10 Scaevinus, hortarentur Pisonem pergere in castra aut rostra escendere, studiaque militum et populi tentare. si comatibus eius conscii aggregarentur, secuturos etiam integros; magnamque motae rei famam, quae plurimum in novis consiliis valeret. nihil adversum haec Neroni provisum. etiam fortes
 15 viros subitis terri; nedum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra ciceret. multa experiendo confieri, quae seignibus ardua videantur. frustra silentium et fidem in tot consociorum animis et corporibus sperari: cruciatus aut praemio cuncta pervia esse. venturos
 20 qui ipsum quoque vincirent, postremo indigna nece afficerent. quanto laudabilius periturum, dum amplectitur rem

est *latatum*, vitio operarum; sed id servatum usque ad Rhenanum, qui *latatum* restituit. [*latatum* M^a.] verum post dedi *sed fortuitus sermo*, ut est in G et aliis apud Broterium, edd pr, Puteolani. apud Beroaldum vitio operarum irrepsit *si* (nam alioqui sequitur Puteolanum), quod temere propagatum est. sensus est: non modo *latatum* esse erga coniuratos crimen erat, sed etiam eum his forte collocatum. variat deinde orationem et pergit, *si convivium* etc. non modo omitti ante *sed* supra iam vidimus, estque non rarum in Tacito. ERN. *si fort.* sermo est et in B.

7. B *stringeret*.
retinuit] Faernus dudum *venit* legebat; probaturque a quibusdam libris, et rectum est. annuerat Flavius, iste renuit. LIPS. *renuit* M^a et alii, ed pr. paulo ante Ryckius ex A dedit *innuente*, ut

placuerat Acidello. at etiam *annuere* pro *innuere* dicitur, ut ap. Cic. pro Quint. 5: *simulatque ubi hic annuisset, numeratarum se dicebat*, ut omnes scripti. sed et ibi contra libros Lambinus edidit *innuisset*, male, ut indicant Gruterum et Passeratius. reperit tamen Broterius *innuenteque* et in tribus aliis mss. ERN.

11. *escendere* libri scripti. LIPS. vulgo ante *conscendere*. ERN.

14. *haec* M^a, vulgo *haec*.

17. *confieri*] sic bene e Mª Pichena pro *fieri*; quod est in omnibus aliis. mox G consociorum male. v. ad 4 33. verbo *corporibus* respicitur ad tormenta, quae pauca corpora perferre ac vincere possunt. post [*operare* M^a.] *cruciatus* pro dativo accipiendum. atque etiam ed pr *cruciatus*, sicut MR. ERN.

20. *vincerent* M^a.

cam, dum auxilia libertati invocat. miles potius deest plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, ita praeriperetur, mortem approbaret, immotus his et alium in publico versatus, post domi secretus, animum rsum suprema firmabat, donec manus militum adveniret,

Nero tirones aut stipendiis recentes delegerat: nam vel miles timebatur tanquam favore imbutus. obiit abruptis hiorum venis. testamentum foedis adversus Neronem lationibus amoris uxoris dedit, quam degenerem et sola oris forma commendatam amici matrimonio abstulerat. sen mulieris Arria Galla, priori marito Domitius Silus: patientia, illa impudicitia Pisonis infamiam propagavere. ximam necem Plautii Laterani consulis designati Nero unguit, adeo propere ut non complecti liberos, non illud eve mortis arbitrium permetteret. raptus in locum servili-

1. *invocat, dum miles*] delevi *dum* punctum feci, ut Acidalius voleat, quia non modo sic Ma sed iam BG, in quo male manus secunda supra adscripsit *dum*. atque a plane sensus desiderat. melius esse deseri a milite et plebe, et ei p. causa mori cum gloria. mox *imotus his* e G et pr dedit pro *his*. illa est Cornelianna formula. ENN.

3. *firmabat*] sic recte Ma et edd veteres ante Rhenanum, qui e B dedit *firmat*, quod est etiam in G. B c. 51 extr. sequitur enim *adveniret*; pro quo rectius esset *adveniret*. restituit Pichena. contra bene mox Rhenanus edidit *tamquam*. edd superiores omnes et BOMa *quam*-tam. ENN.

10. *matrimonio abstulerant*, cum data, Ma.

11. *mulieris*] sic omnes scripti et citi, non *mulieri*, ut Acidalio placebat. *Atria* BG, ed pr, Puteolani: *Arria* ed Beroaldi et seqq omnes, nescio an e libris scriptis. nam *Atrii* et *Atriae* reperiuntur. Silius Rhenanus et sqq cum BG. at *Atria Silus*, ed pr *Sillus*. edd ante Rhenanum *silus*, male. de cognomine *Silus* v. Drak. ad Liv. 32 28. ENN.

15. *breve m. arb.*] profecto breve.

nam Nero mori iussis non amplius quam horarium spatium dabat. LIRS.

serv. poenis sepos.] disce ergo clare, lector, locum certum fuisse in poenam servorum villiumque capitum. quem illum? *Sestertium*, ut opinor. ita enim locus, non Romae, sed extra urbem, ubi cruces, patibula defixa, cadavera abiecta, aliaeque quae ad supplicia plebis. Plutarchus in Galba 28: τὸν δὲ Γάλβαν τοῖς Πατροβλοῦ καὶ Οὐιτελλοῦ δούλοις ἐδωρήσαντο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι, καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ἢ τοὺς ὑπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. ὁ δὲ τόπος Σησίτιον καλεῖται. extra urbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumens enim dictus, quia semper be millari. ea quae pellendi recepta Rotundum Palatium sub (I. 34 C. de donat suburbanum Septimum (ep. 6 8 eundem (ap. Ma extra prari videtur in com

bus poenis sepositum manu Statii tribuni trucidatur, plerum constantis silentii, nec tribuno obiciens eandem conscientiam.

Sequitur caedes Annaei Senecae, laetissima principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed ut ferro grassaretur, quando venenum non processerat. solus quippe Natalis et hactenus prompsit, missum se ad aegrotum Senecam, uti viseret conquerereturque cur Pisonem aditu arceret: melius fore, si amicitiam familiari congressu exercuissent. et respondisse Senecam sermones mutuos et crebra colloquia
 10 neutri conducere; ceterum salutem suam incolumitate Pisonis inniti. haec ferre Gavius Silvanus tribunus praetoriae cohortis, et an dicta Natalis suaeque responsa nosceret percunctari Senecam iubetur. is, forte an prudens, ad eum diem ex Campania remeaverat, quantumque apud lapidem
 15 suburbano rure substiterat. illo propinqua vespera tribunus venit et villam globis militum saepsit; tum ipsi cum Pom-

quius, sedulae industriae interpres, eum edidit ad Epod. 5: *Esquilinus mons Romae ex septem montibus. hinc Esquilina porta Romae dicitur, ad sessorium, ubi certus erat locus sepulchrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum villamque comburenda aut canibus proticienda. legerim ad sestertium. sicut in vita Cypriani: cum venisset ad eum locum qui dicitur Sextus, quarto ab urbe milliari. emendatum ab aliis recte sestertius. LIPS.*

1. *plenus constantis silentii*] egregii viri mortem plenius Arrianus descripsit 1 1 19: *Λατερανός τις ἐν Ῥώμῃ κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐκτείνας τὸν τράχηλον καὶ πληγείς, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενομένην ἐπ' ὀλέγον συνελκυσθεὶς, πάλιν ἐξέτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον προσελθόντι Ἐπαφροδίτῃ τῷ ἀπελευθέρῳ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνακρίναντι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ συγκρούσθῆναι, ἄν τι θελω, φησὶν, ἐρῶ σου τῷ κυρίῳ. o excelsam animum et supra omnem hanc terrenam fecem! LIPS.*

4. *MO non habent manifestum*, placetque I Gronovio, quod manifestus coniurationis et compertus con-

iurationis nll differunt. *manifesto compertus* bene dici ipse agnoscit. accipe igitur adiectivum dictum pro adverbio: in salvo erit vulgata lectio. mox uti GM^a, ed pr. EAN.

5. *quando*] *quoniam* B.

11. *tribunus cohortis*] sic post Lipsianas operarum vitio editam ad I Gronovium, qui restituit praetoriae, quod ms et edd veteres habent. EAN. tribunus deest B. Granius h. l. omnes.

14. *ex Campania*] ubi extremis annis multas fuit, rarior in aula et sapientiae studiis occupatus. Epistolae ibi et Quaestiones Naturales sub hoc tempus structae. LIPS.

quantumque apud lap.] in villa sua Nomentana, ut voluit qui vitam nobis scripsere. sed ambigo, quia Nomentum longius aberat et duodecimo fere lapide. nisi si tractus eo versus hucusque Nomentanus diceretur. LIPS.

16. *globis*, non *globus*, ABGM^a et ed pr, unde recipere non dubitavi. sic et R. at C *globus*. ad invadendum *globus* sufficit: ad obsidendos omnes villas aditus *globi* requirantur. EAN.

cum Pompeia Paullina morari]

cia Paulina uxore et amicis duobus epulanti mandata im-
 eratoris edidit. Seneca missum ad se Natalem conqueſtum-
 ue nomine Pisonis quod a visendo eo prohiberetur, ſeque-
 rationem valetudinis et amorem quietis excuſaviſſe reſpondit.
 ut ſalutem privati hominis incolumitati ſuae anteferret,
 cauſam non ſtabuiſſe; nec ſibi promptum in adulationes in-
 enium. idque nulli magis gnarum quam Neroni, qui ſae-
 ius libertatem Senecae quam ſervitium expertus eſſet. ubi
 nec a tribuno relata ſunt Poppaea et Tigellino coram, quod
 at ſaevienti principi intimum conſiliorum, interrogat an
 Seneca voluntariam mortem pararet. tum tribunus nulla pa-
 oris ſigna, niſi trite in verbis eius aut vultu depreſſum
 confirmavit. ergo regredi et indicere mortem iubetur. tra-
 it Fabius Rſticus non eo quo venerat itinere reditum, ſed
 exiſſe ad Fenium praefectum, et expoſitis Caecaris iuſſis
 obtemperaret interrogaviſſe, monitumque ab eo ut exse-
 neretur, fatali omnium ignavia. nam et Silvanus inter
 niuratos erat, augebatque ſcelera in quorum ultionem con-
 nſerat. voci tamen et aſpectui pepercit, intromiſitque ad
 necam unum ex centurionibus, qui neceſſitatem ultimam
 nuntiaret. ille interritus poſcit teſtamenti tabulas; ac de-
 gante centurione converſus ad amicos, quando meritis
 rum referre gratiam prohiberetur, quod unum iam et pul-

am nobiliſſimam feminam Dio
 pellat; ſilium fortean Pompeii
 ulli, qui ſupra conſularis di-
 nſ et vectigalibus publicis praes-
 ſitus. Lrſ. mox a visendo M^a,
 a manu ſecunda, edd veteres
 e Rhenanum, Ryckius, Grono-
 ſ. Rhenanus deleverat praepo-
 ſionem, quae et maſ tribus apud
 oterium aheſt. item ſeque BGM^a
 ed pr, quod reſtituit Pichena.
 etiam ratione et amore, ut edd
 e Pichenam praeter pr. Ean. B
 ſiones val. et amore.

3. nec ſibi promptum] ipſo de ſe
 Nerone: non blandiar auribus
 1. nec enim mihi hic mos eſt.
 lucrum veris offendere quam pla-
 ce adulando. Lrſ.

11. nulla pavoris ſigna] lege haec
 u ſequentibus; et admitte, ſo-
 1. calumnias Dionis. Lrſ.

12. depreſſum vulgo.

14. redditum] G^a redditum. R et
 ed pr rediturum. Ean.

23. iam et tamen] et tamen Ma
 teſte IGronovio, G, ed pr et coe-
 terae ante Rhenanum, qui e B ſe-
 cit iam tamen et. Pichena velat e
 M^a et ed Puteolani iam attamen,
 quod falſum eſt, et ſecuti ſunt ta-
 men omnes uſque ad Ryckium, qui
 velut e M^a dedit iam tamen. ſed
 et tamen reſtituit IGronovius. mihi
 vero illud tamen friget; et alias
 Tacitus et pro at ſaepe, ſed ſem-
 per ſine tamen; unde vereor ne ex
 iam et natum ſit. deinde habeat e
 M^a edidere Ryckius et IGronovius.
 conſuetivas hic quidem melior,
 ſed haberet eſſe deberet, non ha-
 beat, quia praecedat prohiberetur.
 itaque habebat ſervavi, quod e Ta-
 citi perſona dictum accipe: nam ſi

cherrimum habebat, imaginem vitae suae relinquere testatur, cuius si memores essent, bonarum artium famam, ipsa constantia amicitiae laturos. simul lacrimas eorum modo sermone, modo intentior in modum coercentis, ad firmitudinem revocat, rogans ubi praecepta sapientiae, ubi tot per annos meditata ratio adversum immingentia? cui enim ignaram fuisse saevitiam Neronis? neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos quam ut educativa praceptoris-
 63 que necem adiceret. ubi haec atque talia in commune dis-
 10 seruit, complectitur uxorem, et paululum adversus praesentem formidinem mollitus rogat oratque, temperaret dolorem

Seneca dixisset, lactantius foret; quare etiam *habeat* displicet. *alibi* quoque locis tales indicativos vidimus, quos dixi accipiendos esse e persona narrantis; ut saepe etiam apud Livium. Ean. B *hebat*.

2. Faernius delēbat *bonarum artium*: at Muretus et Acidalius *pro tam* legunt *tam*, quod placet Ryckio, estque illo lenius, placuitque viro docto in margine Gryphianae. melius, opinor, deleatur. Ean. B *pro tam* habet *iam*.

- 7. *post*] *quam* Ma.

9. *velut in commune*] semper mihi visum est frigere *tō velut*, nec ulla causa est cur addatur. vero enim ista in commune disseruit. ecce G habet *ultra* i. e. inasper, amplius, alia plura disseruit. sed BR non habet *velut*. itaque cum Broterio delevi. Ean.

11. *formidinem*] Ma *fortitudinem*; quod Pichena explicat, contra ingentem ac praesentem fortitudinem. at ego *formidinem* retineam: sed a Seneca amoliar in uxorem, legamque *mollitam*. quodsi de Seneca, legam *adversus praesentia formidine mollitus*. nimirum ad aspectu illo complexuque amatae et amanti uxoris, et cogitatione instantium, sensit metus aliquos motus, sed compressit et evicit. statimque uxorem ad robur etiam hortatur. Lirs. scribendum *adversus praesentem formidine mollitus* diximus Obs. 2 20. Gron. nempe *adversus praesentem uxorem mollitus* est cogitatione periculi, in quo ipsa esset. qui est

percommodus et loco aptissimus sensus. sed *neque* cur *adversus praesentem* dixerit, et quae vis isti verbo. nam et ante praesens erat, et sufficiebat *eam*. contra, *est* fero, et credo Senecam mollitum paululum fuisse (homo enim erat et sensu humanitatis non vacuus), tamque mihi non satis cohaerere videntur *mollitur* et *orat*. itaque fateor mihi placere *mollitus*, quod in G et ed pr extat, et haud dubie e scriptis sanctum a Mureto. Broterius *sic* et in mss. duobus reperit. *molliri adversus formidinem* elegantissimum genus loquendi, quod a fibrarili esse non credo. ita sensus optimus procedit. quaedam in commune dixerat: iam quaedam proprie uxori dicturus eam amplectitur. hic vero movetur humanus animus aliquo timore, non de se, sed de uxore, quam amat vehementer. sed non vult sentiri motum istum, ne obsit confirmaturo uxorem; igitur contra mollitur pugnatque opprimere, ne erumpat. sic apud Virgilium Aeneas, 4 332, *obnixus eorum sub corde premebat. tandem pauca refert*. his de causis non dubitavi recipere. idem placebat viro docto in margine Gryphii, recepitque Broterius. *mollita* pro *mollita* etiam G H. 1 73. adde ad 14 14. apud Terent. Heaut. 2 2 11. in veteribus edd quibusdam est, dum *mollitur* pro *mollitur*. Ean.

rogat oratque] *orat rogatque* B. *temperaret dolori, ac aeternum*

aeternum suscipere, sed in contemplatione vitae per virtutem actae desiderium mariti solatiis honestis toleraret. illa contra sibi quoque destinatam mortem asseverat, manumque petcassoris exposcit. tum Seneca gloriae eius non adversus, simul amore, ne sibi unice dilectam ad iniurias relinqueret, “vitae” inquit “dolenimenta monstraveram tibi, tu mortis decus mavis. non invidebo exemplo. sit huius tam fortis exitus constantia penes utrosque par, claritudinis plus in tuo fine.” post quae eodem ictu brachia ferro exsolvunt. Seneca, quoniam senile corpus et parvo victu tenuatum, lenta effugia sanguini praebebat, crurum quoque et poplitum venas abruptis, saevisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animam uxoris infringeret atque ipse visendo eius tormenta ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscedere: et novissimum quoque momento suppeditante eloquentia, advocatis scriptoribus pleraque tradidit, quae in vulgus edita eius verbis invertere supersedeo. at Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne glisceret invidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. hortantibus militibus servi li-

susciperet] legendum *temperaret dolorem aeternum suscipere*. v. Obs. 2 20. Gron. recte. *dolorem* OMs. Ern. quid hic turbent aut rescribant, nescio; creber et velut ex formula sermo erat de aeterno i. e. magno et insolabili dolore. Lucretius 3 921: *aeternamque nulla dies nobis maerorem e pectore tollit*. in lapidibus aeterno dolore adflictus, rogat erga parca et modice, i. e. sapienter, dolere. Lips.

10. parvo] cuilibet in mentem veniat parco. nam parvus victus cui ignotus? itaque cum Gronovius in M^a vidisse se testatus esset primum scriptum fuisse parvo, deinde deleto verbo inscriptum parvo, et ipse et Ryckius receperunt parco. ego servo parvo. nam parvum victum dici posse, nec Gronovius negat; et dicitur h. l. melius quam parvus. nam non solum parum cibi summissee indicat, sed etiam tenuem, levem, a quo parum nutrimenti ac succi venerit, ut auster ipse narrat supra c. 45, ubi per simplicem victum vocat; qui est parvus, non parvus.

porro non illa recens manus fuit, quae pro parvus parvus rescripsit, sed, ut ipse fatetur, vetus. nempe librarius scripserat parco, deinde cum rursus inspexit exemplar suum, vidit parvo. itaque correxit. ed pr. habet cum parvo: fuit forte in ms. tum. Ern.

15. abscedere G et edd ante Rhenanum omnes. Rhenanus e B abscederet, quod omnes secuti sunt. Ern. in B absceder.

17. invertere] meis adeoque aliis verbis narrare. invertere idem est quod commutare; commutatis verbis dicere; non pervertere, corrumpere, ut accepit Rhenanus, qui propterea malebat innectere. sic oratio conversa et mutata ap. Cic. Partit. 7, i. e. aliis atque aliis verbis expressa. Ern. supervideo M^a.

19. inhibere] ita, primus edidit Freinshemius e conjectura Rhenani, idque omnes secuti sunt exemplum, praeter Ryckium. imperat abest a BM^a et ed pr. inhiberi contra habent omnes scripti et editi; unde aspicio non levis, imperat potius

bertique obligant brachia, premunt sanguinem, interitum an ignarae. nam ut est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timerit; famam sociatae cum marito mortis petivisse, deinde oblata mitiore spe blandimentis vitae evictam; cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoria, et ore ac membris in eum pallorem albentibus ut ostentui esset multum vitalis spiritus egestum. Seneca interim, durante tractu et lentitudine mortis; Statium Annacum, diu sibi 10 asinictiae fide et arte medicinae probatum, orat, previum pridem venenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio exstinguerentur; promeret; adlatumque hausit frustra; frigidus iam artus, et cluso corpore adversum vim veneni. postremo stagnum calidae aquae introit, respergens proximos 15 servorum, addita voce, libare se liquorem illum Iovi libe-

excidisse. quia Broterius *inhiberi* imperat in tribus mms reperit, habentque edd Puteolani Rivii etc, cum ipso recepi. *inhiberi* est impediri. Ean.

1. *an ignarae* i. e. an ita iam e sanguinis nimia detractioe defecerit animo, ut non intelligeret ac sentiret sibi obligari brachia. nullo modo cum Acidallo tentandum *ignarae* pro iavitae. Ean.

4. *fama societatem* M^a.

9. *lentitudine*] sic BG et alii apud Broterium: edd Puteolani Rivii Lipsii sqq. at veteres *lentitudine*, vitiose. *tractu durante* int. sanguinis; qui dicitur trahi, cum per venas emittitur. sensus: cum sanguis nimis dia flueret tardeque effunderetur, adeoque nimis lentam mortem fore appareret. Ean. v. Roth. p. 8.

11. *venenum quo*] ciantam. Lips.

12. *frigidus iam artus*] sic habent BGM^a et ed pr. itaque cum IGronovio recepi, cum praesertim et Tacitus et alii historici hunc Graecismum non refugiant. v. IFGronovium ad H. 1 42, et IGronovium ad h. 1. BM^a etiam *cluso corpore* [, non clauso.] ultima verba

male Gruterus pro glossa habet. Ean.

14. *stagnum calidae aquae*] non solet; et scribit ipse in omnem vitam balneo se abstinentisse, sed nunc usurpat primum et postremum, naturandae morti, et ut sanguis efflueret, vel ut venenum in calidum corpus permearet. *stagnum* autem intellegit *solum*, opinor. Lips.

15. *libare se*] ita Thrasesas mortuus, 16 35: *libemus*, inquit, Iovi liberatori. causa viris magnis huius in supremis ioci a more Graeciae, qui discessuri e convivio libabant Iovi servatori. sic isti e vita Iovi liberatori. Athenaeus 13 6, in fragmento quod Canterus, olim amicus noster, publicavit, τὸ δὲ μετὰ δειπνον χειραμένην πρῶτῳ προσδιδουμένην ποτήριον ἅλα σιτηρα ἐπιλέγουσι. Suidas in Ἀγαθοῦ Δαίμονος: ἔθος εἶχον οἱ παλαιοὶ μετὰ τὸ δειπνον πίνειν Ἀγαθοῦ Δαίμονος, ἐπιπροσδόντες ἀκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν Ἀγαθοῦ Δαίμονος. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρῶτον ποτήριον οὕτω λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες Διὸς σιτηρός. adde huc, si vis, plura ab Erasmo in Chil. 2 8 1, in prov. servatori tertius. Lips.

atori. exin balneo illatus, et vapore eius examinatus, sine ullo fumeris sollenni crematur. ita codicillis praescripserat, cum etiam tum praedives et praepotens supsemiss suis consuleret. fama fuit Subrium Flavum cum centurionibus occulto consilio, neque tamen ignorante Seneca, destinavisse ut post occisum opera Pisonis Neronem Piso quoque interficeretur, tradereturque imperium Senecae, quasi insontibus claritudine virtutum ad summum fastigium delecto. quin et verba Flavi vulgabantur, non referre dedecori, si citharodus demoveretur et tragoedus succederet, quia ut Nero cithara, ita Piso tragico ornatu canebat.

6 Ceterum militaris quoque conspiratio non ultra fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conscium et inquisitorem non tolerabant. ergo instanti 15 minitantiq[ue] renidens Scaevinus neminem ait plura scire quam ipsum, hortaturque ultro, redderet tam bono principi vicem. non vox adversum ea Fenio, non silentium, sed verba sua praepediens et pavoris manifestus, ceterisque, ac maxime Cervario Proculo equite, ad convincendum eum

1. balneo] sicco et Laconico, ut videtur: nam addit *vapore examinatum*, acri illo et ardenti. Lips. mox *perscripserat* edd Puteolani Beroaldi Alciati. EBN.

3. cum etiam tum] hoc est, quos scripserat eo tempore quo adhuc divitiarum potentiam haberet, nondum demotus cura rerum publicarum. nam morte denunciata non licuisse testamentum scribere, supra vidimus. pro *etiam tum* Helasius et Ryckius *etiam nunc*, qua correctione et alibi usi sumus. EBN.

6. opera] sic GM^a et ed pr. restituit primus Pichena. superiores ceteras omnes ope. B opere. mox *insonti claritudine virtutum* (h. e. propterea quod virtutibus, sine cuiusquam noxa, ad eam claritudinem dignitatemque venisset) scripti et editi omnes praeter M^a, qui habet *insontib*, et ed pr *insontibus*; unde Pichena coniicit *insonti et clar.*, ut iam coniecerat Acidalius. EBN.

10. demoveretur] sic IGronovius e M^a, bene. 13 14: *demovet Pal-*

lantem cura rerum; ex quo loco et alium supra correximus. consentiunt BG et ed pr. etiam sine libris corrigendus locus erat. *non referre dedecori* est non minui dedecus, non prodesse ad dedecus minuendum. EBN.

13. vocem quoque addunt BGM^a et edd pr, Puteolani Beroaldi Alciati Rhenani etc., unde casu excidisse postea puto. nam in Lipsianis desidero. EBN.

15. renitens] immo renidens. et statim redderet iam bono principi vicem. Lips. dudum sic rescribere oportuit. nam sic GM^a, edd pr, Puteolani Beroaldi. in ed Alciati operarum vitio (nam Beroaldum exprimit) irrepsit *renitens*, idque propagatum usque ad Pichenam. Lipsium modestia critica impediit in textu reponere *renidens*. adeo saepe magni viri errata typographica per modestiam non audent tollere. EBN.

18. praepediens] G a manu secunda *propediens*. Item mox cum *Vario Proculo*. EBN.

conmissis, iussu imperatoris a Cassio milite, qui ob insigne
 67 corporis robur astabat, corripitur vineiturque. mox eorundem
 indicio Subrius Flavius tribunus pervertitur, primo dis-
 similitudinem mortui ad defensionem trahens, neque se ar-
 smatum cum inermibus et effeminatis tantum facinus conse-
 ciaturum; dein postquam urgebatur, confessionis gloriam am-
 plexus. interrogatusque a Nerone quibus causis ad oblivio-
 nem sacramenti processisset, "oderam te" inquit, "nec quis-
 quam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. odi-
 10 coepi, postquam parricida matris et uxoris auriga et histrio
 et incendiarius exstitisti." ipsa rettuli verba, quia non, ut
 Senecae, vulgata erant; neo minus nosci decebat militaris
 viri sensus incompertos et validos. nihil in illa coniuratione
 gravius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis
 15 sceleribus promptus, ita audiendi quae faceret insolens erat.

2. *eorundem*] e Ma Pichena. consentiunt BG et ed pr. ceteri *eorum*. copula et, post *inermibus* ab eodem inserta, est et in ed pr. item infra post *auriga*; ubi etiam G et edd ante Rhenanum habent. O etiam *inermis*; quod et ipsum recte dici constat, et a nostro alibi haec forma usurpatur, ut H. 3 6. ERN.

8. *sacramenti*] non temere sacramenti mentio. nam milites sub imperatoribus ante omnia iurabant in principis salutem. pulchre Arrianus 1 14: τῷ θεῷ ἔδει καὶ ἡμῶς δυνύειν ὄρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες δυνέουσι πάντων προτιμήσειν τὴν τοῦ Καίσαρος σωτηρίαν. Tertullianus allusit docte, ut solet, de corona militis 11, ubi dissuadet Christiano militiam: *credimusne humanum sacramentum divino superduci licere? et in alium dominum respondere post Christum? et eicere patrem ac matrem et omnem proximum, quos et lex honorari praecepit?* nam expressit propemodum formulam ipsam; quam attentus lector hauriet et Suet. Cal. 15: *de sororibus auctor fuit ut omnibus sacramentis adiceretur "neque me liberosque meos cariores habeo quam Caesarem et sorores eius."*

ubi scribendum aio *habebo*. quod iuramentum Dio etiam communicare cum senatoribus videtur, in acta iurantibus anno novo, de ipso Caio 59 9: περὶ δὲ τοῦ Ἀγούστου τοῦ τε Γαίου τὰ τε ἄλλα, ὥστε εἰδίστο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων καὶ ἐκείνων καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσαν, ᾤμοσαν. apposite ergo hic Nero a milite quaerit cur oblitus sacramenti perditum ire voluerit, in cuius salutem iuraverat. LIPS. post cum Broterio et *auriga*, addita copula, edidi e C. ERN. uxoris *auriga* yatrio et incendiarius fuisti B.

13. et *validos*] assentior Rhenano *sed validos*. LIPS. immo et firmiter G et edd veteribus omnia; nec mutandum erat a Pichena sine libris, et *sed* inducendam, quod omnes deinde secuti sunt. nam sapissime Tacitus et sic ponit, restituiturque supra c. 62. adde notata ad 5 3. sed nimis multa exemplis observavimus, quae notare superse-
 dimus. ceterum sententia sumta est, ut permultae aliae, e Livio 4 41: *adversus haec Tempanii oratio in-
 comita fuisse dicitur, ceterum mili-
 tariter gravis. si esset mutandam,
 scriberem tamen at.* ERN.

poena Flavi Veiano Nigro tribuno mandatur. is proximo in agro scrobem effodi iussit, quam Flavius ut humilem et angustam increpans, circumstantibus militibus, "ne hoc quidem" inquit "ex disciplina." admonitusque fortiter protendere cervicem, "utinam" ait "tu tam fortiter ferias." et ille multum tremens, cum vix duobus ictibus caput amputavisset, saevitiam apud Neronem iactavit, sesquiplaga interfectum a 68 se dicendo. proximum constantiae exemplum Sulpicius Asper centurio prae-buit, percunctanti Neroni cur in caedem suam 10 conspiravisset, breviter respondens non aliter tot flagitiis eius subveniri potuisse. tum iussam poenam subiit. nec

1. *tribuno*] tribuni ergo interdum supplicium ipsi manu sua sumebant. uti supra c. 60 Lateranus manu Statii tribuni trucidatur; cui caput iacisum esse ex Arriano didicimus. et 11 38 Messallina ictu tribuni transfigitur. apud Senecam etiam scriptum ep. 4: *Canius Caesar iussit Lepidum Decio tribuno prae-bere cervicem.* notari volo. nam alias speculatores fere ad supplicia sumenda destinati, non insignes milites. LIPS.

2. *scrobem effodi*] v. Lipsium ad 1 61. adde Gruterum in Suspicionum libello, unde huc excerptus locus in edd Gronoviorum. sed B habuit *angustum*; unde Rhenanus fecit *quem — angustum.* quod nunc est, e veteri codice protulerat Faernus et recepit Pichena. sed *quavis* tamen est in BGM^a et edd veteribus ante Rhenanum, unde Freinshemius coniciebat *qua visa.* ENX.

4. *protendere cervicem*] habitum hunc eorum qui gladio ferendi, describit Panegyristes in Theodosii laudatione 41: *poplitum flectere, cervicem extendere ad plagam fortasse non unum.* quod supplicii genus tamen ignotum rei publicae prae-sae, etiam in militia. ideo Lucanus 8 673: *nondum artis erat caput esse rotare.* coepit sub imperatoribus, statimque in creberrimo usu. a militia coepisse credo, et in milites primo aequo militibus usurpatum. Suetonius Cal. 32: *miles decollandi artifex quibuscumque e custodia capta amputabat.* Seneca de Ira 1 16: *damnatus extra vallum dedu-*

ctus est, et iam cervicem porrigebat, cum subito apparuit ille commilito qui occisus videbatur. tunc centurio supplicio praepositus condere gladium speculatorem iubet. et exempla obvia post Augustum. honestior autem poena gladii quam securis, ab eaque mente illam Antonini Caracallae vocem capio ap. Spartian. 4, cum securi Papinianus occisus esset. *gladio te exsequi oportuit meum iussum.* Xenophon eleganter de Cyri exped. 2 6, de caede Menonis Thessali: *μετὰ δὲ τὸν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἀποτιμωθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅσπερ κάλλιστος θανάτων ἐδόκει εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν ὡς πονηρὸς λέγεται τελευτῆς τυχεῖν.* LIPS. *admonitusque* est e M^a a Pichena. sic et ed pr. ceteri scripti et edd veteres sine copula. ENX.

7. *sesquiplaga interf.*] Caligulae praeceptum: *ita feri ut mori se sentiat.* LIPS.

11. *subveniri*] legi voluit obveniri optimus et doctissimus Faber; interpretaturque resisti et obviam iri. probabili per se coniecturae fidem demit Suetonius, qui ad haec ipsa verba respiciens scripsit c. 36: *cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent, nisi morte, succurrere dedecorato flagitiis omnibus.* et clare Dio, qui 62 24 vertit: *ὅτι ἄλλως σοι βοηθήσαι οὐκ*

ceteri centuriones in perpetuendis suppliciis degeneravere. at non Fensio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit.

Opperiebatur Nero ut Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum et infensum ratus: sed ex coniuratis consilia cum Vestino non miscuerant quidam vetustis in eum similitudinibus, plures, quia praecipitem et insociabilem credebant. ceterum Neronis odium adversus Vestinum ex intima sodalitate coeperat, dum hic ignaviam principis
 10 penitus cognitam despicit, ille ferociam amici metuit, saepe asperis facetiis illusus, quae ubi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. accesserat recens causa, quod Vestinus Statilium Messalinam matrimonio sibi iunxerat, haud nescius inter adulteros eius et Caesarem esse.
 69 igitur non crimine, non accusatore existente, quia speciem iudicis induere non poterat, ad vim dominationis conversus

ἡδυνάμην. sententia ergo animosior tenenda, ex horum scripto et interpretamento, videtur. LIPS. Cicero Verr. 1 3: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret. Seneca ep. 77: hoc istis respondendum est, quibus succurrere mors est. noster 6 49: perpulisset iuvenem ad ea quorum effugium non nisi morte inveniret. GRON. ceterum libri variant inter potuisse et posse. illud melioribus libris nititur: est enim in GM^a et edd primis; et convenit Graecis Dionis, qui habet ἡδυνάμην. Dionem autem e Tacito hausisse supra notatum est. posse, a Rhenano e B editum, propagatum est usque ad Pichenam. et aptius est, magisque consentit loco Suetonii. mox degeneravere ms., ed pr, Rhenanus et seqq. i. e. se degeneres et timidos ostendere. denegavere vitiose Puteolanus, Rivinus, Beroaldus, Alciatus. ERN.

5. ex coniuratis] haec est lectio veterum librorum, GMO. etiam ed pr et coniuratis, vitio operarum pro ex. ordo verborum est: quidam ex coniuratis, vetustis in eum similitudinibus, consilia non miscue-

rant; plures etc. itaque non dubitavi recipere pro vulgato coniurati. secutus est Broterius. probabat etiam valde IGronovius, sed non recepit, recepturus, haud dubie, si plurium librorum consensum cognitum habuisset. modus loquendi iam supra notatus est. etiam infra c. 71 pro e tribunis Gramus, quidam dedere et tribunas. ERN. B Neroni.

9. intima] CR et ed pr minima. vulgatum melius. ERN. ex intima sodalitate M^a.

10. amici] haud dubie animi. LIPS. immo amici verum est. metuebat hominem, qui etiam amicus tamen ferocia in amicum uteretur. et Tacitus semper ferociam simpliciter dicit. mox dedi repens causas e BG et ed pr et veteribus omnibus, quod, ut saepe alias, vitio operarum mutatum in recens, in ed Lipsiana. ERN.

13. Statilium Messalinam] quae postea Neroni uxor. Sueton. 35. LIPS.

16. iudicis verum est, atque ita habent G, Puteolanus Beroaldus Alciatus. at AM^a et ed pr iudicis, vitiose. Rhenanus e B edidit iudicii, male. Freinsheimius iudicis re-

Ceretanum tribunum cum cohorte militum immittit, iubetque praevenire conatus consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuventutem, quia Vestinus imminentes foro aedes decoraque servitia et pari aetate habebat. cuncta eo die magna consulis impleverat conviviumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu, cum ingressi milites vocari eum a tribuno dixerent. ille nihil demoratus exsurgit, et omnia simul properantur: clauditur cubiculo, praesto est medicus, absconduntur venae, vicens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur, nulla edita voce qua semet miseraretur. circumdati interim custodia qui simul discubuerant, nec nisi provecta nocte omissi sunt, postquam pavorem eorum, ex mensa exitium opperientium, et imaginatus et fridens. Nemo satis supplicii fuisse ait pro epulis consularibus.

70 Exin Marci Annaei Lucani caedem imperat. is profusente sanguine, ubi frigescere pedes manusque et paulatim ab extremis cedere spiritum fervido adhuc et compote mentis pectore intellegit, recordatus carmen a se compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obli-
20 se tradiderat, veritus ipsos rettulit, eaque illi suprema vox

stituit. deinde G. *infucere*, solenni varietate. EAV. M. *adducere*.

1. *Ceretanum*] Reinertus in margine conjicit *Ceretanum*. EAV. *Ceretanum* M.

2. *occuparet* M.

4. *decoraque servitia* ut *pari aetate* existunt, paedagogia describit, h. e. eorum elegantiam puerosque, quos composita veste fabre capillis in publico habebant: et plerumque una aetate. sic dicta, quia sub paedago. Martialis 3 58 30: *et paedago non iubente, lascivi parere gaudent villico capillati*. plura super istis in excursu B. Lips. et non habet B.

5. *celebrabat*] sic GMA et ed pr. recte. nam sequitur *exsurgit* sc. e convivio. non ergo *celebrabat*, ut Puteolanus Berosidus Alciatus; unde Rhenanus fecit *celebrat*. vetus restituit Pichena. EAV.

10. *misereretur* B.

12. *omissis*] sic GMA et ed Puteolani; quod recepi, uti alterum emis-

it, quod reliquae edd habent, etiam bona sensum habet. sed *omissis* melius, quia maxime hic respicitur ad discessum custodiae. omissi sunt ergo a custodibus. verbum *omittere* et nostro et aliis dicitur de his quae non custodimus. ut *munimenta omittit* 4 51. EAV. B. *omissis*.

13. *ex mensa*] non dubitavimus servare *ex mensa*, quod e conjectura Francisci Medicis recepit Freinsheimius. firmant AGMA et edd apte Rhenanum omnes, qui habent *et mensae*. Rhenanus edidit cum seqq. *imminens*, quod sane hic friget: non imminabat exitium, sed opperiebatur velut imminens. EAV. B. *in mensa*.

15. *M. Annaei*] sic feliciter restituit Rhenanus. libri omnes varie corrupti in hoc nomine. EAV. M. *extimane* *nis* et *lucant*.

20. *verens ipsos rettulit*] sunt haud dubie fati 3 635: *scinditur avulsus, nec Actis vulnere sanguis emicuit lentus, ruptis cadit undique venis*,

fuit. Senecio posthac et Quintianus et Scævianus, non ex
priori vitae mollitia, mox reliqui coniuratorum perire, nullo
facto dictove memorando.

- 71 Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium victi-
sima; alius filio, fratre alius aut propinquo aut amico inter-
fectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genus ipsum
advolvi et dextram oculus fatigare. atque ille gaudium id
credens, Antonii Natalis et Cervarii Proculi festinata indicia
impunitate remuneratur. Milichus praepriis ditatus conserva-
10 toris sibi nomen, Graeco eius rei vocabulo, assumpsit. et
tribunis Gavius Silvannus, quamvis absolutus, sua manu ceci-
dit; Statius Proxumus veniam, quam ab imperatore acceperat,
vanitate exitus corripit. exuti dehinc tribunata Pom-
peius, Cornelius Martialis, Flavius Nepos, Statius Domitina,
15 quasi principem non quidem odissent, sed tamen exstimarentur.
Novio Prisco per amicitiam Senecae, et Glitio Galle
atque Annio Pollioni infamatis magis quam convictis data
exilia. Priscum Antonia Flaccilla coniunx comitata est,
Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum et integris opibus,
20 post adeptis; quas utraque gloriam eius auxere. pellitur

*discursusque animae diversa in mem-
bra meantis interceptus aquis. Lira.*

6. *ipsos* i. e. Neronis; quod non
notassem, nisi Pichenam ad deos
retulisse viderem. et est exquisi-
tior ratio huius pronomini pro no-
mine usurpandi, cum ex oppositione
intelligi ad quod referatur potest.
opponuntur *dū* et *ipse*. Sic saepe
Graeci. auctor Homerus II. u 3:
ἴπυρος — αὐτοῦς, ipsos i. e. cor-
pora. Ern.

10. *e tribunis* *Granius*] et tribu-
nus Gaius B.

13. *Faerius velocitate* legebat pro
vanitate, quod Urianus probabat,
probarem et ego, si libri auctori-
tate niteretur. sensus equi commodus:
mox paullo post consecuta
irritam veniam fecit. sed vulgatum
eodem modo accipere licet, quam-
quam verbum *vanitate* aliquid am-
plius indicare videtur, nempe in
quo culpa fuit Statii, ut sensu etiam
Mullerus. Ern.

15. *exstimarentur*] haec est locutio
omnium scriptorum et eod. ante Pi-
chenam. *exstimarentur* de more scri-
pturae in 144 et eod. primis. Pi-
chena de sola coniectura dedit *ex-
stimerentur*; quod omnes post eum
ediderunt, qui sit ab sententia alie-
nam... si non oderunt principem,
quare exstimerent? at etiam si non
farendi, qui putantur odium prin-
cipem. Ern.

16. *Novio*] in G manus secunda
Naevio. *Novius Priscus* occurrit ap.
Gruterum p. 104 6. Ryckius et
alii dedere *Nonia*. sed pro per le-
gendum videtur *propter*. vix enim
credam dici recte *exilium datur per
amicitiam*, compendium scripturae.
locum corruptum fecit, unde saepe
haec verba confusa. v. Ozak. ad
Liv. Epit. 84. Ern.

18. *ortoria flaccilla* M^a: vulgo
Antonia Flaccilla.

20. *eius*] sic dedimus e 144 et eod

et Rufus Crispinus, occasione coniurationis, sed Neroni ini-
vius. quod Poppaeam quandam matrimonio tenuerat. Ver-
ginium et Musonium Rufum claritate nominis expulsi: nam
Verginius studiis iuvenum eloquentia, Musonius praeceptis sa-
pientiae fovebat. Clavdiano Quirto, Iulio Agrippae, Blitio
Catalino, Petronio Prisco, Iulio Albino, velut in agmen et
numerum, Aegaei maris insulae permittuntur. at Cadicia
uxor Scaevini et Caesonius Maximus Italia prohibentur, reos
fuisse se tantum poena experti. Atilla mater Annaei Lucani
sine absolutione, sine supplicio dissimulata.

72 Quibus perpetratis Nero, et concione militum habita,
bina numerum milia viritum manipularibus divisit, addidit-

veteribus. ante erat eis, quod sive
casu irrepsit, sive culpa eius qui
hoc ad utramque pertinere putabat.
primum reperi in ed Lipsii, sed
sine admonitione. eius etiam Bro-
terius edidit. ceterum non negem
mihi quae utraque duriora videri.
et quorsum additum utraque dica-
mus? an forte fuit a Tacito magnis
utraque: pr. — quae gloriam eis au-
xere. ERN.

1. rufius BMA.

2. Verginium Rufum] manet lo-
cus; conseqeque immissa voce lo-
gendum, Verginium et Musonium
Rufum, aut Verginium et Rufum.
ecce enim de Musonio causam
statim subiecit eius palat; et Dio
62 27, narrata coniuratione, Πο-
ππος υἱος Μουσωνίου, inquit, ὁ
κυλόσοφος ἐπὶ τοῖς ἐργασίαι-
σιν. sed Verginius iste quis est?
non enim ille, opinor, illustris, de
cuius exilio non apud Tacitum, non
apud Plinium usquam lectum. et
quomodo potuit? qui Germaniae et
legionibus praefuit his ipsis annis?
fuerit ergo eius aevi rhetor, quem
Perrit vetusta vita commemorat.
studuit, inquit, apud grammaticum
Remmiam Palaemonem et apud rhe-
torem Verginium Flaccum. ubi ta-
men vetustas codex Bonaventurae
Vulcanii Flavum habet. est ille
ipse de quo Fabius 3 1 21: scripsit
de eadem materia (rhetoricorum)
non paucos Cornificius, Celsus et
Laenas, et adatis nostras Vergi-

nus, Plinius, Rutilius. nominatque
et alias. LIPS.

8. Caesonius] scribendum Caeso-
nius, et Martialis ab hac historia
foeneranda lux. 7 43, ad Ovidium
quendam: Maximus ille tuus, Ovidi,
Caesonius hic est, cuius adhuc vul-
tum vivida cera tenet. hunc Nero
damnavit, sed tu damnare Neronem
ausus es, et profugi, non tua fata,
sequi. aequora per Scyllae magnus
comes exulis isti, qui modo nolueras
comestis ire comes. si victura meis
mandantur nomina chartis, et fas
est cineri me superesse meo, au-
diat haec praesens venturaque turba,
fuisse illi te, Senecae quod fuit
ille tuo. ubi discis et consulem
fuisse hanc Caesonium, et inter Se-
necae amicos; quae causa certe
damnationis. LIPS. recepit Pichena
primus. ERN. caesonius M^a.

9. Atilla] BMA et ed pr Aclia,
A Acilia, G a prima manu Ati-
nia, secunda Atilia, ut habent ve-
tores edd, Puteolanus Beroaldus
eto. ERN.

10. in supplicio] Romana editio si-
ne supplicio, probissime. LIPS. sic
et M^a, sin suppl., unde recepit
Pichena. ERN.

12. addiditque sine pretio fr.]
Suet. Ner. 10: constituit praetoria-
nis cohortibus frumentum menstruum
gratuitum. Severus imperator mo-
dum framenti etiam auxit, de quo
Herodianus 3 25: καὶ τὸ σιτηρέ-
σιον αὐτοῖς πᾶσι, καὶ

que sine pretio frumentum, quo ante ex modo annenae utebantur. tum, quasi gesta bello expositurus, vocat senatum, et triumphale decus Petronio Turpiliano consulari, Cocceio Nervae praetori designato, Tigellino praefecto praetorii tribuit, Tigellinum et Nervam ita extollens ut super triumphales in foro imagines apud palatium quoque effigies eorum sisteret. consularia insignia Nymphidio; de quo, quia nunc primum oblatus est, pauca repetam: nam et ipse pars Romanarum cladum erit. igitur matre libertina ortus, quae
 10 corpus decorum inter servos libertosque principum vulgaverat, ex Gaio Caesare se genitum ferebat, quoniam forte quadam habitu procerus et torvo vultu erat, sive Gaius Caesar, scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illasit.
 73 sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habita, edictum apud populum et collata in libros indicia confessionesque damnatorum adiunxit. etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tanquam viros insontes ob invidiam aut metum
 15 extinxisset. ceterum coeptam adultamque et revictam coniurationem neque tunc dubitavere quibus verum noscendi
 20 cura erat, et fatentur qui post interitum Neronis in urbem regressi sunt. at in senatu cunctis, ut cuique plurimum maeroris, in adulationem demissis, Iunium Gallionem Sene-

δακτυλοῖς χρυσοῖς χρῆσασθαι ἐπέ-
 τρεψε. iteramque Antoninus eius f.
 petrata caede Getae. idem scriptor
 4 9: προστιθεῖσι δὲ τῷ σιτηροῦ
 ἄλλο τοῦ τελουμένου ἡμῶν. Lfrs.

3. *Turpiliano*] hoc verum. scripti et edd veteres *Turpiano*, male, ut patet e libro superiori, c. 29 et 89. mox *apud palatium quoque* GM^a et edd ante *Rhenanum*, qui primus *quoque* post *eorum* posuit: restituit Pichena. denique *dedit etiam* ante *consularia* abest a BGM^a et edd pr, *Puteolani*; unde recte deletum a Berneggero. primus dedit *Beroaldus*, nescio unde aut quo casu, cum alius *Puteolanus* sequatur. ENN. pro *praefecto B praefecturam praetorii*.

7. *quia*] *qua* M^a, et 8. *ipsa*.

11. *forte*] *B forte*.

14. *vocato senatu*] haec verba mihi suspecta sunt, quia iam paucis

verbalis ante senatum Nero vocasse dicitur. si de alio conventu senatus hic sermo, quod non abnuam, tamen non credibile mihi haec verba esse ab elegante scriptore. saltem addidisset iterum aut aliud quid. ENN.

17. *viros insontes*] ABGM^a et edd veteres magno consensu *viros et insontes*; unde Freinshemio placebat *claros et insontes*. Faernus autem addit *claros*; quod probo. ENN.

20. *fatentur*] ergo, quo tempore Tacitus ista scripsit, ii adhuc vivere. quod ni sit, legendum *fatentur*; idque mihi vero similis videtur. pro imperfecto praesens irrepsisse in Tacitum non uno loco vidimus. ENN.

22. *maeroris*] e iactura suorum scilicet. hi maxime effusi in adulationem, ne dolere viderentur. ENN. *Iunium Gallionem*] quem Ne-

cae fratris morte pavidam et pro sua incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens, hostem et parricidam vocans, donec consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem privati odii videretur, neu composita aut obliterata mansuetudine principis novam ad saevitiam retraheret. tum dona et grates deis decernuntur, propriusque honos Soli (cui est vetus aedes apud circum, in quo facinus parabatur), qui occulta coniurationis numine retexisset; utque circensium Cerealium ludiorum pluribus equorum curibus celebraretur, mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet; templum Saluti extrueretur eo loci ex quo Scaevinus ferrum prompserat. ipse eum pugionem apud Capitolium

ro post interfecit. Dio 58 18. in Eusebio autem clarius: *Iunius Annaeus Gallio, frater Senecae, egregius declamator, propria se manu interfecit, mortem eius Nerone in suam praesentiam differente.* hoc confert illud Chronicon in annum hunc eundem quo Lucanus et Seneca occisi. mirum in Tacito nihil esse, si tamen hoc tempore ea caedes. LRS. ultima verba Eusebii male addita. v. Ryckium ad h. 1, qui Gallionem, cum Usserio et aliis, putat esse eum cuius in Actis Apostol. 18 12 mentio. ERM.

4. *compositam et obliteratam mans.*] prave scriptum, et in contumeliam Neronis. valde scilicet principem laudent, si obliteratam clementiam eius dicant, i. e. abolitam et sepultam. ne dubita scribere *composita et obliterata mansuetudine principis.* hoc volunt. ne ea quae obliterata iam essent et tantum non deleta ex animo principis, ille renovaret, et novae saevitiae materiem suggereret. LRS. *compositam aut vel et obliteratam mansuetudinem* scripti et editi omnes. Lipsii correctionem recepere inde a Berneggero omnes. possis etiam conicere excidisse *re*, cum scriptum fuisset *non composita re et obliterata, mansuetudinem* — *retraheret*; inde *compositam et obliteratam* facta, ut ad *mansuetudinem* referrentur. ERM.

6. *decreta dona et gr. d. decernuntur*] *τὸ decernuntur* redundat,

ut opinor. LRS. dubius sum tamen utrum *decreta* an *decernuntur* aboleam: neque enim minus belle *tum dona et grates deis decernuntur.* GARN. IGronovius aliter succurrere voluit, legendum censens *tum cetera dona.* male. nam quae supra c. 71 Milichio Petronio aliis data, *dona* vocari non possunt. intelliguntur *dona* diis data, quae cum supplicatione (nam de ea capiendae *grates*) iunguntur et apud Liv. 36 2. *dona et grates diis* sunt, quae ibi dicuntur *supplicatio et dona ad omnia pulvinaria.* ceterum non abhorret animus, in *decreta* latere aliud verbum, quod nondum mihi succurrit. Lipsianam rationem defendere licet e 16 1, ubi temere additum *latuerint* post *occulta.* ERM.

7. *aedes apud circum*] de qua Tertull. de Spectaculis 8. LRS. post *mensis quoque A. CR* et ed pr, quod recepit Broterius. ERM.

12. *apud Capitolium sacravit*] rita veteri et recepto. Suet. Cal. 24: *tres gladios in necem suam praeparatos Marti alicui, addito elogio, consecravit.* idem Vitellio 16: *pugionem, quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum.* Dio in Antonino Caracalla, 77 23: καὶ τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν ἀδελφὸν ἀπεκτόνει, ἀναθεῖναι τῷ θεῷ ἑτοίμησεν. sed et apud Graecos Olympias gladium,

sacravit, inscripsitque Iovi vindici. in praesens haud animadvertens; post arma Iulii Vindicis ad auspicium et praesagium futurae ultionis trahebatur. reperio in commentariis senatus Cerialem Anicium consulem designatum pro sententia dixisse, ut templum divo Neroni quam maturissime publica pecunia poneretur. quod quidem ille decernebat tanquam mortale fastigium egresso et venerationem hominum merito, quamdam ad omnia dolum sui exitus verteretur: nam deum homer principi non ante habetur quam agere inter homines desierit.

LIBER SEXTUS DECIMUS.

Breviarium. Falsi thesauri in Africa reperti, inque iis Neronis vultus. qui Romae quinquennale certamen certat, prorsus histrio in la morem. Poppaea moritur, ei que amplum funus ductum. CCassius et L. Silanus in exilium pelluntur; posterior denique interficitur, ac plures

quo rex (Philippus) percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecravit, ait Iustinus 9 7. Tertullianus pulchre de Resurr. carnis: gladius bene de bello cruentus, et melior homicida, laudem tuam consecratione pensabit. Lips.

1. in praesens haud animadu.] sensus: tum quidem (παρὰ χρόμα, ut Xenophon alique) nemo animum advertit et praesagium aliquod in ea re notavit. Acidalius addebat quod. Freinsheimius melius id. sed neutrum necessarium puto. vulgatum Taciti mori aptius. Ern.

7. venerationem] veneratio item BM^a.

hominum] Muretus et Ursinus corrigebant numinum, IGronovius caelut. numinum placebat etiam Schurzfleischio. oppositiois lex tale quid desiderat. mortali fastigio opponitur veneratio numinum. mss et edd veteres addunt item ante hominum; quod sustulit Rhenanus. Broterius e R et sensu dedit venerationem deum, non male. Ern. B veneratio item hominum.

quod ad omnia olim sui exitus

verteretur] liquida aperta que sententia. olim tantum sit significatione futuri; quod paucis non ignotum. at nostri critici ex B codice, quod olim ad omen ac dolum, legunt, non sine meo risu. Lips. suspicabar ex scriptura Ma fuerunt tamen quos id omen propinqui exitus adverteret. tertio enim post anno perit. H. 2 70: laetus ultro et tam propinqua sortis ignarus. et c. 5: exitu demum Neronis positus odiis in medium consulere. item c. 48: mereri se festinato exitu clementium victoris. Gron. scriptura Ma est quorundam ad omnia dolum sui exitus verteretur. sic et BG, nisi quod hic dolo, ed pr solum. lectio vulgata est a Puteolano. in quorundam putem latere aliud quid. nam quod hic durum et parum aptum. Broterius dedit q. a. o. solum omi e. v; quod nullo modo placet. Ern.

8. Tertullianus pulchre et apposite huic rei Apol. 34: si non de mendacio erubescit cuiusmodi adulatio, hominem deum appellando, timeat saltem de infausto. maledictum est ante apotheciam deum Caesarum munus: appare. Lips.

viti. In Campedia magna, et prodigi loco tempestas. Histellus et Ostorius ad montem aguntur, Mella, Claspianus, Petronianus. Thrasas Puetis etiam nocusetur, tunc lumen Romanis orbis, et Barcos Saganus. dantur, et apud se absolvant.

Anni unius haec gesta, quia reliqua libri fatum invidit. Lirs.

Iussit dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius et promissa Caeselli Bassi, qui origine Poenus, mente turbida, nocturnae quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit, vectusque Romam, principis aditum emercatus, expromit respectum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniae, sed rudi et antiquo pondere. lateres quippe praegraves iacere, astantibus parte alia columnis; quae per tantum aevi occulta augendis praesentibus bonis. ceterum, ut coniectura demonstraret, ¹⁰Dido Phoenissam Tyro profugam condita Carthagine illas opes abdidisse, ne novus populus nimia pecunia lasciviret, aut

1. *et promissa*] ita e Mª Pichena edidit. idem (in B et) a manu prima fuit in G, estque in mas tribus apud Broterium, ed Puteolani et Rivii. at edd pr et Beroaldi *ex promissa*, quod etiam est a manu secunda in GR et editis omnibus usque ad Pichenam. lectionem M^a dubiam facit tamen IGronovius, non quo ipse aliam notarit, sed quod frater *et promissa* notavit, quod ille Tacito non indignum docet. in quo non fallitur. sed frater fortasse falsus est. argumentum e Beroaldo nihili est. falsum enim eum hos libros e M^a edidisse. ceterum si *et promissa* libri idonei certa auctoritate firmaretur, id praeferrem. Ean. *Ceselli* vulgo. mox M^a *plenus*.

2. *turbida* i. e. male sana, furiosa; pro quo verbo *turbidus* saepe apud poetas dicitur. in G margine pro varia lectione notatur *torvida*. sed est idem verbum alia et inusitatio scriptura. [*torvida* M^a. idem mox *dubie*.] Bassum equitem Romanum vocat Suetonius Ner. 31. *retraxit* pro more istius aetatis pro simplici *traxis* dicitur, quod alias

in hac forma dicitur. v. ad Suet. Aug. 77. Ean.

9. *latuerint* [post *bonis*] non est in BM^a et ed pr, et bene deletum. non opinor *occulta* addidisset Tacitus, si *latuerint* dedisset; quod ceterum est in G, edd ceteris omnibus, usque ad Berneggerum. Ean.

demonstrat] sic legitur hodie e coniectura Freiasheimii, cum in omnibus scriptis et editis sit *demonstrat*; quod vitiosum esse dubitari non potest. sed in G syllaba ultima erasa est, et in litura scriptum t, fuitque, quantum oculis adsequi licuit, *demonstravit* vel *demonstraret*. hoc verum puto. syllabam illam imperfecti saepe in mas Taciti excidisse saepe monuimus. secutus nos est Broterius. Ean.

10. *Fenissam*] haec scriptura est BM^a, quae et in edd Lipsii Freiasheimii Gronoviorum reperitur, et a IGronovio defenditur. AG *Phoenissam*, et edd veteres omnes. ex eodem M^a IGronovius dare voluit *Dido*, quae forma est apud Virgil. Aen. 4 383. sed operae non paruerant. Ean.

reges Numidarum, et alias infensi, cupidine auri ad bellum
2 accenderentur. igitur Nera, non auctoris, non ipsius negotii
fide satis spectata, nec missis per quos nosceret an vera af-
ferrentur, auget ultro rumorem, mittitque qui velut paratam

3. *missis visoribus*] ita *invisores* Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu, 1 Florido: *si quis forte in hoc pulcherrimo coetu ex illis invisoribus meis malignus sedet*. mirum, ni Sallustio quoque haec vox restituenda apud Fabium 9 3: *unde usque eo processum est, ut non poenitendum pro non acturo poenitentiam, et visuros ad videndum missos idem auctor (Sallustius) dixerit*. puto *visores*; et hinc sumsisse nostrum. Lips. haec coniectura Lipsii fugit novissimos Quintilliani editores. est autem vana. nam de verbis sermo est, non substantivis. et participium ibi esse debere docet praecedens alterum insolens *poenitendum*. miror non potius coniecisse legendum hic ex illo loco *visuris*. *visoribus* omnes libri. ut supra *visere* pro inspicere, ita h. l. *visor*. sed ego plane pro ininitio habeo. nam et supervacuum est, et longe elegantius *missis qui noscerent*. cum nemo alius scriptor bonus hoc verbo usus sit, credo in margine scriptum fuisse et hinc in textum venisse. nam qui veteres codices tractarunt, non ignorant saepe in margine verba scripta esse a possessoribus codicum, quibus indicaretur de quo in textu ageretur. talium magna copia in G diversa manu scriptorum. sic et in ed pr post c. 17, ante verba *ad simulatis Lucani literis*, legitur *funguntur literas*; quod clarum est in margine scriptum migrasse in textum. adde in primis exemplum luculentum ex ed pr ad H. 1 89. et *flabra Aquilonis* H. 2 98, *vineae* 3 20, ut alia taceam. et similia in aliis libris veteribus scriptis et editis reperi. *visores* barbara aetate dicti, qui ad rem inspicendam mitterentur, de qua his, quaestio esset; ipsam inspectionem dixere *visum*, *visionem*; etiam testes qui rei gestae interfuissent, *visores* appellati, ut Can-

gius docet in lexico. delevis et Broterius. Eav.

adferrentur] sic add Puteolani, Beroaldi, Alciati, Gronoviorum, Ryckii. at mss, edd pr, Rhemani usque ad IF Gronovium *assererentur*. Ma lectionem dahiam facit, quod ibi est *adferre* et deinde in initio sequentis versiculi *rentur*, in eoque mi cum vox dividitur, ultima syllaba fere repetitur ab initio alterius versus; unde colligant scribam *adferrentur* dare voluisse. [id exhibet Faria.] ego *assererentur* verum esse non credo. sed propter consensum librorum suspicor [cum Mureto] fuisse *asseverarentur*, ut supra pro *asseveravit* vidimus *asseveruit* 2 83. et mox c. 3 de eodem re eodemque homine *dum haec vel illum locum promissi specus addeverat*. adsentitur Broterius. Eav.

4. *partam*] legit *paratam* Acidalius. idque mihi, cum primum hunc locum legi, in mentem venit, adeoque necessarium visum est ut *partam* pro mendo typographico haberem; quod secus esse deinde ex aliis libris didici. itaque non dubitavi etiam contra libros recipere, aequis, ut spero, intelligentibus omnibus. primum *praeda parata* per latinitatem aliter dici non potest, nisi de praeda ea quas labore constet aut opera qualicunque tua, ut *pax parata*, *divitiae paratae* et alia similia. at *praeda parata* est, quae sine sudore et sanguine venit, estque solenne talis praedae epitheton, ut apud Ovid. Her. 8 82; pro qua et *oblata* dixit Met. 3 246. noster in seqq *obvius opes* et a diis delatas vocat; item c. 3 *oblatae*. similiter *victoria parata* apud Petronium c. 15; ubi recte Burmannus Livio 5 6 in simili loco *paratam violoriam* pro *parata* reddi vult, quod recipiendum et sine libris, in mss inventum deinde recepit Drenkborchius; qui plura ibi conges-

praedam aveherent. dantur triremes et delectum remigium iuvandae festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate, prudentes diversa fama tulere. ac forte quinquennale ludicrum secundo lastro celebrabatur; [anaratoribus] oratoribusque praecipua materia in laudem principis assumpta est.

sit, pluribus locis sic correctum recte ostendit, saepissimeque in uno Livio ea verba commutata. *ERN. partem praedam vehent B.*

1. *aveherent*] sic edidi pro *adveherent*, quod est in libris quos vidi omnibus, recepitque etiam Broterius. nam etsi hoc quoque sensum habet, intellectum *Romam*, tamen illud est legitimum verbum et ordinarium in hac re; et saepe ei illud substitutum est in mss. quippe etiam *avehere aliquid domum* dicitur, non *advehere*, ut imperiti librarii subinde dedere, ap. Liv. 9 4, 45 33; et *Carthaginem avehere* 38 42, ubi itidem prope omnes libri *advehere*. ut adeo non dubitandum quin hic quoque *adveherent* verum sit. v. Drak. ad Liv. 9 4. aliter est infra c. 14, ubi *missae liburnicae, advehiturque Sotianus*. nam ille accessendus, adducendus erat, ut ederet indicium. *ERN.*

navigium] valde placet Boxhornii conjectura *remigium*. v. quae notamus ad Liv. 26 51. Gron. rectissime. IGronovius quidem defendit vulgatum, intelligitque naves oneri advehendo delectas: sed non attendit satis verba *iuvandae festinationi*, quae sine *remigium* intelligi non possunt. *remigium* est multitudo remigum. *ERN.*

2. *populus plus*] infellerat me optimas Pichena, opinatus in *M^a* esse *populus plus*; unde tentabam quod dictum est [*populus, plebs credulitate, prud.*]: nam *populum* et *plebem* saepe distingui ex Livio Plinioque notavimus ad Senecam de fra 3 18. sed ipso libro Florentinae inspecto inveni nil aliud quam *popls*, quod est *populus*, non *populus plus*; statimque emendavi conjecturam meam [Obs. 1 14] aliquot annis antequam suam Marcus [Boxhornius] proderet, cui tamen laudem suam non invidemus. Gron. Pichena po-

pulus plus non e *M^a* sed ed Veneta laudat. Boxhornius verum *vidia plus* abest et a BG, ed pr, Rhe-naui, sqq. habent Puteolanus Bero-aldu Alciatus. tum iidem omnes *prodentis*, quod cum nil aliud esset quam *prudentes* (ut supra *turbida* pro *turbida* et sexcenta alia) cepere librarii pro genitivo participii a *prodere*, et ei rei numerum verbi accommodavere, dederuntque *tulerat* pro *tulerant*, aut nt e *M^a* editur *tulere*. *prudentes tulere* primus edidit Gronovius, quod verum est. miror Ryckium recipere dubitasse. terminatio ad videtur nata ex ae, quod non est in BG. *ERN.*

4. *celebratur M^a*.

oratoribusque] V *abaratoribus oratoribusque*. legerim ac *rhetoribus oratoribusque*, vel ac *vatibus oratoribusque*. certe et vates et oratores musico illo agone certasse scimus. Lira. etiam *M^a anaratoribus oratoribusque*. [tacet Faria, tanquam non invenerit illud *anaratoribus*.] at BG, ed pr aliaeque veteres ut V. in A libro *ab auctoribus*, quod placet Ryckio, qui de poetis accipit, quos tamen auctores ita simpliciter et nulla ante carminis mentione facta dici non docet, nec doceri potest: de historicis dicitur. IGronovius pro certo venditat inque textum recipit *ab actoribus*; quod imitari non audeo. nam de poetis hic sermonem esse clarum est. ii *actores* non dicantur. mihi Lipsianum ac *vatibus* magis placet, sive potius, ut minus a vestigiis corruptae scripturae recedatur, *ab cantoribus*. nam musicum certamen fuit, et carmina canebantur ab auctoribus. Nero ipse sua carmina, certe quae sua putari volebat, cecinit; et c. 4 iunguntur *victoria cantus et facundiae corona*, et c. 21 Thræsea canit in ludis Patavinis tragico habitu, haud dubie

non enim solitas tantum fruges nec confusum metallis aurum gigni, sed nova ubertate provenire terram et obvias opes deferre deos; quaeque alia summa facundia nec minere adulatione servilia fingebant, securi de facilitate credentis. gliscebatur interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes quasi oblati quas multos per annos prodigeret. quin et inde iam largiebatur; et divitiarum exspectatio inter causas paupertatis publicae erat. nam Bassus, effosso agro suo latisque circum arvis, dum hunc vel illum locum promissi specus asseverat, sequunturque non modo milites sed populus agroscium efficiendo operi assumptus, tandem posita vecordia, non falsa ante somnia sua seque tunc primum elusum admirans, pudorem et metum morte voluntaria effugit. quidam vinctum ac mox dimissum tradidere, ademptis bonis in locum regiae gazae.

4 Interea senatus, propinquo iam lustrali certamine, ut

suum carmen. spero non improbaturos viros doctos hanc correctionem. a vobis recepit Broterius. EAV.

1. vulgo *tantum solitas fruges nec metallis confusum.*

2. *nova ubertate provenire terras* est novo genere foetus esse foecundas et fertiles. sic Plantus in Trucul. 2 4 33: *cumque bene provenisti salva, gaudeo.* et eadem fabula 2 6 35: *cum tu recte provenisti, cumque es aucta liberis, gratulor.* GROS. *terram* BGM^a et alii. ed pr, quod recepi. edd ceterae ante Rhenanum *terrae*: locus ipse verbi indicat id verum non esse. Rhenanus dedit *terra* cum seqq. at a Lipsio inde editum *terras*. post *servilia* vereor ne *ingenia* exciderit. nam *servilia* intelligi possunt in *adulatione*, nec iis aptum verbum fingebant. EAV.

8. *effosso agro*] simillima stultitia Pompeii exercitum incidit, cum is in eadem Africa contra Domitium et Iarham militaret. nam cum quidam thesauros aliquos casu reperissent, fuere qui dicerent persuaderentque totum eum locum auri plenum, a cladibus Poenorum ibi repositi. atque ita miles avidus ad

fodiendum se dedit per plures dies, Pompeio ridente simul et indignante tantam illam multitudinem stulta avaritia et labore fatigari, donec tandem fessi et laerti clamarent, duceret iam quo vellet: antea se poenarum stultitiae suae dedisse. Plutarchus Pomp. 11. Lirs. EAV.

9. *dum hunc vel illum locum*] ita BM^a et edd inde a Puteolano omnes, nisi quod hic (cum B) habet *promi*, vitio, ut opinor, operarum, sequente, ut solet, Rivio; quod Beroaldus correxit *promissi*. ed pr et A non habent *promissi specus*. at GO *dum hoc vel illo loco promi specus*. mox antea a M^a recepit Pichena cum seqq. ego ante servavi, quod omnes alii libri habent, ut multitudo ὁμοιοτελεύτων vitaretur. EAV.

12. *tunc* sane referri potest ad tempus quo somnium habuit: sed melius puto *nunc*. bene opponuntur *antea* et *nunc*, non *antea* et *tunc*. pro *primum* Broterius maluit *primo* e R et ed pr. sed id sensus non patitur. EAV.

16. *lustrali*] sive quinquenniali. quod hic quidem anno sexto celebrari miratur vir doctissimus, et erroris, cui latebra non sit, paene

dedecus avertēret, offert imperatori victoriam cantibus, adiciitque facundiae coronam, qua ludicra deformitas velaretur, sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, se aequum adversus aemulos, et religione iudicum meritam laudem assecuturum, primo carmen in scena recitat; mox flagitante vulgo ut omnia studia sua publicaret (haec enim verba dixere), ingreditur theatrum, cunctis citharae legibus obtemperans, ne fessus resideret, ne sudorem nisi ea quam indutui gerebat veste detergeret, ut nulla oris aut aenarium excrementa viserentur. postremo flexus genu, et

Tacitum accusat, nam debebat quinto celebrari, inquit, quattuor dumtaxat annis interiectis. an distulisse Neronem aliquis dixerit? ille vero antevenisse solet cupidine certaminum, et ante praestitutam diem revocare, quod Suetonius Ner. 21 scripsit. haec vir ille magnus. ego autem si quid video aut firmiter numero, abauo Tacitum ultra quintum annum produxisse. ecce institutum est Nerone IV Cornelio Cosso consulibus, a. u. 813. nunc secundo editur Silio et Attico consulibus, a. 818. certe ab illo ad istum ipsi anni quattuor intersunt, et quinto nunc aucto editur; aut omnes calculi me fallunt. Lips. vir magnus est Scaliger Em. temp. p. 469 et 470. Petavius (Doctr. Temp. l. 11. c. 15.) defendit Tacitum ex eo quod iste agō quinquennalis fuerit, i. e. quinq; solidis annis vertentibus iustauratus, ad modum lustrī Romani, non Olympiadis. victoriam Neronis alteram, ab Eusebio notatam, non fuisse secundi agonis Neronei, de quo Tacitus. sane Tacitus ipse secundum lustrum vocat. de annis quinq; solidis id in hoc agone accipiendum esse, constare hodie ait Pagius Crit. Bar. ad a. C. 60. cum eum agona ad modum Graecorum certaminum institutum saepe idem dicit, id de ritu et genere ludorum potius quam tempore accipiendum. neque tamen commode Eusebius de alius certaminis corona accipitur, quod quale fuerit et qua de causa institutum, non dixerit atque Petavius. quid?

quod etiam sic anni non conveniunt. nam primum agona recte dicit ab Eusebio conferri in annum periodi Iulianae 4772, secundum a Tacito conferri in annum 4778. atqui Suetonius etiam ante legitimum tempus revocatum dicit. quod non nisi de secundo accipi potest, partim propter modum loquendi quo Suetonius utitur, partim quia his tantum illam agona celebravit Nero. sed haec aliis diligentias excutienda reliquimus. mox adiciitque, quod e Ma edidit Pichena, etiam in G et ed pr. de ambitu dictam ad l. 15. ERM.

4. se aequum] quasi diceret se aequalem et parem in hoc certamine. sed non displicet, quod olim conieci, *seque unum*. Lips. prius melius. *seque* coniciebat Acidalius. ERM.

10. viserentur] BGM^a et ed pr *vicerent*, subaudi *spectatores*. Puteolanus ex eo fecit *vicerentur*; quod omnes secuti sunt. ERM.

flexus genu] imo et sollennia histronum verba haec pronuncians, *κύριοι μου, εὐμενῶς μου ἀκούσατε*. ex quo intellegis quid principium apud Suetonium sit Ner. 21: *utque constitit peracto principio, Nibden se cantaturum per Clivium Rufum pronunciauit*. ameloquium scilicet illud citharodicum, emerendi favoris; uti et principia quaedam, legitimo carmine, olim oratorum. de adoratione manu dico ad II. l. Lips.

coetum illam manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pavore. et plebs quidem urbis, histriionum quoque gestus iuvare solita, personabat certis modis plausuque composito. crederes laetari; ac fortasse laetabantur per 5 incuriam publici flagitii. sed qui remotis e municipiis severamque adhuc et antiqui moris retinentes Italiam, quique per longas provincias lasciviae inexperti officio legationum aut privata utilitate advenerant, neque aspectum illum tolerare neque labori inhonesto sufficere, cum manibus nesciis 10 fatiscerent, turbarent gnaros, ac saepe a militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore aut silentio segni praeteriret. constitit pletrosque equitum, dum per angustias aditus et ingruentem

1. *coetum illam manu veneratus*] in culpa ponit Tacitus. tamen imperatoribus postea id servatum, ut solenni rita populum adorarent in circo. Claudianus pulchre De vi cons. Honorii 611: *o quantum populo secreti numinis addit imperii praesens species, quantamque rependit maiestas alterna vicem, cum regia circi connexum gradibus veneratur purpura vulgus, consensuque cavae sublatus in aethera valles plebis adoratae reboat fragor.* Lira. mox *plebs urbis* mss., ed pr, Rhenani etc. at Puteolanus Rivius Beroaldus Alciatus *verbis*, male. *iuvare gestus* est favore, plausu incitare studium histriionis. Liv. 1 25: *tum clamore Romani adiuvant militem suum.* quod idem c. 12 vocat favore addere animum. Ean.

3. *certis modis*] ars enim, si dis placet, utriusque rei, acclamandi et plaudendi. itaque addit *cum manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros.* in edicto Theoderici regis ad populum Rom. ep. 1 31 Var. Cassiodori: *soletis aëra ipsum mellifluis implere clamoribus, et uno sono dicere, quod ipsas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; et ita sub quadam harmonia citharae concavum theatrum per vos resonat, ut tonos possit quilibet credere quam clamorere.* modulatum hunc clamorem concentum appellat Plinius Paneg. 2:

et populus quidem Romanus dilectum principum servat, quantoque paullo ante concertu formosum alium, hunc fortissimum personat. Dio 73 2 *εὐρύθμως ἐξβοᾶν*, in Pertinace: *ὅσα τε εἰσθασιν ἐν τοῖς θεατροῖς ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμοδου θεατρικῇ εὐρύθμως πῶς ἐξβοᾶν, ταῦτα τότε μετασχηματίζοντες ἐς τὸ γελοϊότατον ἐξῆδον.* vide quoddam huius rei ad H. 1. Lira.

5. *incuriam*] hoc nullam sensum habet. *incuriam* correxere Acidalius et Boxbornius, idque cuius in mentem veniat; quod est evidentissimum signum. unde recipere non dubitavi. Ean.

Rodolphus Agricola legebat *severa* et *retinente Italia.* Lira. recepit Freinshemius cum seqq. Ryckius autem ex ipso A dedit et *adhuc antiqui.* nihil refert. scripsi et edd veteres omnes *severamque a. e. a. m. retinentes Italiam*, quod restituit Broterius. sane ob unam item librum non mutanda erat lectio, quae tamen explicari potest. mox *longinquas* edidit Pichena vetus e M^a pro *longas*. sed in codice illo est *longuas*, quod nihil aliud est quam *longas*. sic illam scripturam in ms Livii capit Drak. ad 4 18. enimvero omnes alii libri habent *longas*; et *longus* pro *longinquas* dici, hodie notissimum est. v. Drak. l. c. et ad Sil. 6 628. itaque *lon-*

multitudinem exstantur, obtritos, et alios, dum diem noctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe gravior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palam et pluribus occultis, ut nomina ac voltus, alacritatem tristitiamque cœnantium scrutarentur. unde tenuioribus statim irrogata supplicia, adversum illustres dissimulatum ad præsens et mox redditum odium. ferebantque Vespasianum, tanquam somno conniveret, a Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum, mox imminentem perniciem maiore fato effugisse.

6 Post finem ludici Poppæa mortem obiit, fortuita mariti iracundia, a quo gravida ictu calcis afflicta est. neque enim venenum crediderim, quamvis quidam scriptores tradant, odio magis quam ex fide: quippe liberorum cupiens et 15 amari uxoris obnoxius erat. corpus non igni abolitum, ut Romanus mos; sed regum externorum consuetudine differtum

gas restitui. ERM. mox lasciviam experti BM^a.

2. quippe gravior inerat metus] o ludo, o ineptias, sed cruentas et tristes! nam mors comes aut exsilium, si quis segniter audivisset scilicet hunc Phœbum. Philostratus scite narrat 4. 39. Apollonium venisse Romam et in hospitium quoddam per hæc tempora divertisse. ibi autem hominem quendam scenico habitu, citharam tenentem et pulsantem, cantantem etiam, sed vultu et absona voce, supervenisse, qui solitus esset urbem ita perambulare et Neronis carmina cantillare. quæ si quis aut negligentius audisset aut mercedem condignam non dedisset, ab eo tanquam impietatis reus convictus petebatur et in carcerem ducebatur. chordam præterea usu detritam et fractam, quæ in ipsa Neroniana cithara fuisset, ut crimelium aliquod in arcula ferebat; atque eam emptam sibi duabus minis ferebat, nec cuiquam porro venditurum, nisi qui præstantissimus in ea arte esset et aliquando Pythiis vicisset. atque addit Apollonium ipsum et comites eius, cum adfici non viderentur, accusatos ab eo ut diuinæ vocis

contemptores, sed mercedula tamen data hominem placasse. LIRS. mox pro redditum Grosletius (in Syll. Barm. t. 1 p. 353) malebat editum. id firmari posset e 4 35. sed ibi vide. ERM. B editum.

6. vulgo adversus.

7. Vespasianum] hoc igitur periculum Romæ admittit, ut hic Tacitus: sed simile in Achaia, de quo Suetonius Vesp. 4: peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut diceret aut præsens obdormisceret, gravissimam contraxit offensam, prohibitusque non contubernio modo sed etiam publica salutatione. itaque sæpius in ista re subreptus et vere Sabellus vir peccavit. quod porro ad Phœbum, is libertus admissionum fuit, ex Suet. Vesp. 14. de eo lapsi, Ti. Claudio Aug. l. Phœbo Claudia panatychis. LIRS.

10. maiore fato] videtur respexisse ad poetis iactata fata magna, maiora; de quibus copiose Bentleius ad Horat. Ep. 2 l 6. sensus: quia maioribus rebus destinatus erat, nec posset adeo a Nerone perimi. ERM.

16. differtum odoribus] Plinius de Arabia 12 18 (41): periti rerum

odoribus conditur, tumuloque fuliorum infertur. dubitas samentem publicae exsequiae, laudavitque ipse apud rostra formam eius, et quod divinae infantis parens fuisset, aliaque fortunae munera pro virtutibus.

- 7 Mortem Poppaeae ut palam tristem, ita recordantibus laetam ob impudicitiam eius saevitiamque, nova insuper invidia Nero complevit prohibendo Gaium Cassium officio exsequiarum; quod primum indicium mali. neque in longum dilatum est, sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quod
- 10 Cassius opibus vetustis et gravitate morum, Silanus claritudine generis et modesta iuventa praecellebant. igitur misa ad senatum oratione removendos a re publica utrosque disseruit; obiectavitque Cassio quod inter imagines maiorum etiam Gaii Cassii effigiem celuisset, ita inscriptam "dux partium": quippe semina belli civilis et defectionem a domo
- 15 Caesarum quaesitam. ac ne memoria tantum infensi nominis

adfirmant non ferre tantum annuo fletu, quantum Nero princeps novissimo Poppaeae suae die concremaverit. LIRS. si non combusta Poppaea in rogo, quomodo concrematur tantum aromatis? nam ante dixerat Plinius aromata adhiberi urendis defunctis. Plinius videtur audiasse absutum tantum in funere Poppaeae, et retulisse hic e more solito ad combustionem. Tacitus audiendus. Ean.

5. *recordantibus*] Muretus *recom-*
dentibus; quod illi *palam* opponitur. Acidalius prebat. certe vulgatum vitiosum est. forte fuit *ita laetam, recordantibus impud.* mox eleganter Acidalius *neque in longum dilatum est*, sed non necessario. intellige *malem*. Ean.

9. *Silanus*] suspicor eumpae esse cui postea statua in foro posita, curante Capitone. qua de re Plinii epistola tota l. 17 ad Cornelium Titianum. corrumpe hoc nomen scriptum in commentatore Iuvenalis, ad illud Sat. l. 33, *magni delator amici. Heliodorum dicit Stoicum philosophum, qui Licinium Silanum condiscipulum suum testimonio oppressit. lege L. Iunium. LIRS. post obiectatumque AC, non male. Ean.*

14. *duci*] B eodex *dux*, non male. haec autem historia est, quam eleganter Ambrosius l. Offic. tangit. *si tyranni aliquis habeat imaginem, nonne obnoxius est damnationi? memini legisse me quosdam capituli supplicio damnatos, quia Bruti et Cassii interfectorum Caesaris imagines asservarent.* de titulis autem imaginum scripti in Electis l. 29. LIRS. forte *ita vitiosum* est. *ita mollior datus.* nam non potuit esse in imagine scriptum *dux partium*, quasi ea imago ipsi consecrata esset et honori eius posita, quia fuit inter ceteros gentis imagines; sed in titulis nomini subiectis fuit etiam *dux partium Pompeianarum.* miror hoc Broterium non assensum esse. Ean. paulo ante B non habet etiam.

16. *ac ut*] lego *ac ne*. LIRS. frustra interpretantur quod vitiosum est. recte Lipsius et Faernus *ac ne*. hoc enim significat: et quasi non sufficeret infamiae ac damnationi hominis memoriam renovare palamque coluisse, quod quid aliud quam patricium eius probare et ad simile scelus praesentes vocare? adiunxisse partibus etc. vel etiam: et ne ad rebellionem stimulandam

ad discordias uretetur, assumptis Lucina Silanum, inven-
nem genere nobilem, animo praeruptum, quem novis rebus
8 ostentaret, ipsum debina Silanum, increpuit idem quibus
patrum eius Terquatum, tanquam disponderet iam imperii su-
ras, praeficeretque rationibus et libellis et epistulis liberos,
inania simul et falsa: nam Silanus intentior metu et exitu
patrum ad praecavendum exterritus erat. indeit posthac vo-
cabulo indidum, qui in Lepidam Cassii uxorem, Silani ami-
tam, incestum cum fratre filio et diros sacrorum ritus con-
10 fingerent. trahebantur ut consoci Volcatius Tullinus ac Mar-
cellus Cornelius senatores et Calpurnius Fabatus, eques Ro-
manus; qui appellato principe instantem damnationem frustrati,
mox Neronem circa summa aetate distentum quasi minores
9 evasere, tunc consulo senatu Cassio et Silano exsilia deper-
15 nuntur: de Lepida Caesar statueret. deportatisque in insu-
lam Sardiniam Cassius, et senectus eius expectabatur. Si-

que hostis Caesarum imagine miti-
retur, in qua praeter nomen nihil
est additamenti, assumptus Sila-
num, etc. Oron. res ita evidens
est ut ne recipere non dubitarim,
praesertim cum ut ne sit quidem in
ABMR. ERM.

2. praeruptum] non promptum, ex
V. praeruptus; uti praefractus, dñ
iis qui rigida, effraenique audacia
sunt. ita Ciceroni (pro Roscio
Amer. 24) prorupta audacia di-
cta. LIPS. praeruptum BM^a et a
prima manu G. at secunda muta-
vit in promptum; quod est etiam in
A et edd p. ceterisque usque ad
Lipsum. praeruptu dominatio est
5 3. ERM.

6. exitu] etia M^a.

7. ad praecavendum exterritus]
frustra in hac forma loquendi ha-
rent Ursinus et Opius et Hein-
sius, qua aliquoties unus est ante
Tacitum. v. ad 2. 62. ERM.

10. Tullinus] credo Tertullinus;
supervixitque ad principatum Ve-
spasiani. H. 4. 9: Fulcatius Ter-
tullinus tribunus plebis intercessit.
LIPS.

Marcellus Cornelius] quem Galba
deinde interfecit. H. 1. 37: quum
gloriam ad principatum attulit mi-

occiit Obulventi, Sabini et Cornelii
Marcelli in Hispania? noto eo,
quia Tacitus ipse admonet evasione
eos hoc discrimen et Neroni super-
finisse. LIPS.

11. Calpurnius Fabatus] ille pro-
cesser Plinii Secundi. LIPS. ad
quem pertinet inscriptio apud Gra-
ter. p. 382, quam ad h. l. protu-
lere Alciatus et Ryckius. ERM.

14. consulo senatus] sic ABGM^a
et ed pr, quod recepit Ryckius.
ceterae edd senatus consulo. ERM.

16. senatus ius expectabatur] vul-
nus cui non medeor. Palmerius le-
git (ita ab Hieronymo Berchemio
accepi, veteri meo amico) senatus
iussus spectabatur. Franciscus Me-
dices et senectus eius expectabatur,
ut de exsilio Cassii convenienter
cum Tasio Pomponius De orig. iu-
ris: CCassius Longinus plurimum
in civitate auctoritatis habuit, do-
neo cum Caesar (Nero, non Clau-
dus, uti censent) pelleret; expul-
susque ab eo in Sardiniam, revo-
catus a Vespasiano. de eximia
eius scientia noster 12. 12: ea tem-
porate Cassius ceteros praesemi-
nat peritia legum. Plinius ep. 7
24: laetor quod domus CCassii, An-
im qui Cassianus doctus princeps

lanus, tanquam Naxum deveheretur, Ostiam amotus; post municipio Apuliae, cui nomen Barium est, clauditur. illic indignissimum casum sapienter tolerans, a centurione ad eadem misso corripitur; suadentique venas abruptere; animum quidem morti destinatum ait, sed non permittere perituroi gloriam ministerii. at centurio, quamvis inermem, praevallidum tamen et iras quam timori propiorem cernens premi a militibus iubet. nec omisit Silanus ebniti et intedere ictus, quantum manibus nudis valebat, donec a centurione 10 vulneribus adversis tanquam in pugna caderet.

- 10 Haud minus prompte Lucius Vetus socrusque eius Saxtia et Pollatia filia necem subiere, invisi principi tanquam vivendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucii Veteris. sed initium detegendae saevitiae praebuit interversis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, adscito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum a Vetere Asiae proconsule exsolvit Nero in praemium accusationis. quod ubi cognitum reo, seque et libertum pari sorte componi, Formianos in agros degreditur. 20 illic eum milites occulta custodia circumdant. aderat filia, super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat; cruentamque cervicem eius amplexa servabat sanguinem et vestes respersas, vidua [implexa] luctu continuo, nec ullis alimentis nisi quae mortem

et parens fuit, serviet domino non minori. LIPS. acu rem tetigit Mediceas. sic 13 33: *PCelerem, quia absolute nequibat Caccar, traxit, senecta donec mortem obiret.* GRON. *reprobi senectus eius*: est enim evidens ita legendum esse. certe *eius* habent libri boni, ABGM^r et ed pr. id igitur repudiari non debet. itaque si maxime Tacitus non scripsit *senectus eius*, sed aliud quid, tamen tolerabilius est *senatus* mutari in *senectus* quam *eius* in *is*, unde nulla sententia commoda fit, cum illud clarum et. Tacito dignum sit. quo magis veniam facti me consecuturum spero. Heinrius insuper malebat *respectabatur* i. e. considerabatur: existimabant, cum

senex esset, etiam speato mox meritorium. EBN.

2. est Barium vulgo.

12. Pollatia M^a. qui mox intusit principi tanquam vincendo.

13. *interfectum esse* ferendam utique. sed mihi probabile, veram scripturam fuisse *interfectum a se*. dicitur quidem *exprobrare* etiam cum infinito, sed tamen plerumque, praesertim apud nostram, cum accusativo; estque sic haud paullo elegantius. mox ad accusandum ABGM^r et ed pr, Putebrianus, Bernoldus, Alciatus, Rhesanus. recentiores vulgo *accusationem*. EBN.

23. *implexa* natum ex superioris lineae iterata voce *amplexa* Acidalius putat. habet Aliquam speciem;

arcerent. tum hortante patre Neapolim pergit. et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem nave consulatus sui quondam collegam dederet liberto, modo muliebri eiulatu, aliquando sexum egressa voce infensa clausitabat, donec princeps immobilem se precibus et invidiae iuxta ostendit, ergo nuntiat patri abicere spem et uti necessitate. simul affertur parari cognitionem senatus et truncem sententiam. nec defuere qui monerent magna ex parte heredem Caesarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne vitam proxime libertatem actam novissimo servitio foedaret, largitur in servos quantum aderat pecuniae; et si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri iubet. tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properique et singulis vestibus ad verecundiam velati balineis inferuntur, pater filiam, avia neptem, illa utrosque intuens, et certatim precantes labenti animae celerem exitum, ut relinquerent suos superstites et morituros. servavitque ordinem fortuna; ac seniores prius, tum cui prima aetas, 20 exstinguuntur. accusati post sepulturam, decretumque ut more maiorum punirentur. et Nero intercessit, mortem sine

et ita mollius adderetur *ut aliis alimentis*, ubi male Ryckius ex A. addidit *usa*. sed ego nil muto. Cic. Tusc. 5 1: *angoribus et molestiis implicati animi*. sequentes ablativi absolute capiendi. hac varietate saepe Tacitus utitur, v. c. 1 et 15 initio. Ern.

1. Neapolis vulgo.

8. *quondam*] primo imperii eius anno. Lips. *liberto dederet* Ciceronianum est, b. ca. in liberti gratiam condemnaret insontem. Rosc. Amer. 3 et alibi. noster iterum c. 20. Ern. mox M^a *mulieri eiulatu*.

5. *fortassis invidia*: nec precibus nec reverentia famae aut maligni rumoris metu moveri. Gron.

18. *relinquerent*] sic omnes scripti et editi praeter BMa, qui habent *relinqueret*; quod recepit Gronovius; referens ad animam labentem. mox pro prima Acidalius mi-

lebat *proxima*, quod non displicet, quia praecessit prius. post extinguitur ABG et ed. pr. *velatum meum*, quia *exquisitus*. Ern. B. *vellorem*. Ma *seniore*. Acidalius volebat *seniores*.

21. *mortem sine arbitrio*] Faber his fuit locus attigit (Sem. 1 4, 2 7). *mortem libero arbitrio*; post maluit *suo arbitrio*. quod postremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen meum, *mortem sine arbitrio*. et adseverem eam Cornelii scripturam esse, a Ma etiam codice, ut postea comperi, approbatum. *mors sine arbitrio*, libera sine domino, sine iudice. simile 1 26: *an praemia sub domino, poenae sine arbitrio esse*? Lips. aribendum esse *mortem sine arbitrio remittens*, docuimus Obs. 4 2. Gron. *sine arbitrio* plerique libri scripti et edd. veteres. Pichena Ryckius Freinshemius recipere *ad arbitrio*; quod sane melius. quia

arbitro permittens. ea caedibus peractis ludibria adicieban-
 12 tur. Publius Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo in-
 imus et Veteri non alienus fuerat, aqua atque igni prohi-
 bitus est. liberto et accusatori praemium operae locus in
 13 theatro inter viatores tribunicios datur. et mensis qui Apri-
 lem eundemque Neroneum sequebatur, Maius Claudii, Iunius
 Germanici vocabulis mutantur, testificante Cornelio Orfito,
 qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia
 duo iam Torquati ob scelera interfecti infaustum nomen
 10 Iunium fecissent.

13. Tot facinoribus foedum annum etiam di tempestatibus
 et morbis insignivere. vastata Campania turbine ventorum,
 qui villas arbusta fruges passim disiecit, pertulitque violen-
 tiam ad vicina urbi; in qua omne mortalium genus vis pe-
 15 stilentiae depopulabatur, nulla caeli intemperie, quae occur-
 reret oculis. sed domus corporibus exanimis, itinera fune-
 ribus complebantur, non sexus, non aetas periculo vacua.
 serviua perinde et ingenua plebes raptim exstingui, inter

Broterius in mss tribus reperit, re-
 cepti et ipse. Ean.

5. *viatores tribunicios*] qui spe-
 ctasse videntur non abiuncto a tri-
 bunis loco, uti ad obsequia appe-
 rere possent. hoc autem inter praem-
 ia, quia tribunos honestissimū lo-
 co spectasse vel hinc colligas, quod
 Caesari Iulio inter honores, decreta-
 tam ut semper *cella curuli sederet*,
excepto per ludas, tum enim passio
ei in tribunicio subcellio, inter eos
qui quoque anno tribuni essent, con-
cedebatur. Dio 44 4. itemque
 postea Augusto ut in *subcellis tri-*
butorum plebis sederet. Dio 49 18.
 Lips. de viatoribus multa Marcel-
 lus Donatus ad h. l., Ean.

6. *Iunius Germanici*] obhaerere.
 series quidem mensium ita postulat:
 sed si *Iunius* in hoc numero, quo-
 modo additur *Iunium transmissum*,
 quia infaustus esset? itaque olim
 reponebam *Iulius Germanici*. sed
 libri mihi opponuntur, itemque ra-
 tio, quod facta iniuria D Iulio vide-
 tar, si illi mensis nups adeptus.
 quid dicam? verba tamen sequentia
 de Iunio abantant, etsi alii conan-

tar pro *transmissum* rescribere *trans-*
nominatum. Lips. si *transmissum*
 cum Freinshemio explices omissum
 e Fastis, obliteratum ei. mensis
 nomen in dedecus familiae Iuniae,
 nihil reatet difficultatis; idque pla-
 cet Ryckio. sed vereor ut *trans-*
mittere, mensem Iunium hoc signifi-
 cet. nam *transmittere aliquid* est
 tacere, silere, non ei nomen ad-
 mittere. Broterius mensem delari vult,
 nescio quo. Ean.

10. *Iunium*] emendavit s: Lipsium,
 et firmiter BM, qui habent *innotum*.
 at ed pr et ceteri libri *Iunium*,
 male. forte fecit *Iuniorum*. Ean.

11. *foedum in annum Ma.*

14. *vicina urbi*] sic AR et ed pr. et
 sequentes *moenia urbis*, ut GM^a
 [quorum Ma *moenia urbi.*] in BO
moenia vicina urbi. Gronovius pre-
 bat *moenia urbis*, et intelligit aedes
 urbis. ceterum patet falsum esse.
 quod ille ait, *vicina urbi* esse a
 Rhegano, qui in ed prima et se-
 cunda habet *moenia urbis*, ut Al-
 das, Gryphius. revocavit Lipsium.
 Ean.

18. *dedit et ex ed pr pro vulgato*

confugum et liberorum lamenta, qui dum assident, dum desident, saepe eodem rogo cremabantur. equitum senatorumque interitus, quamvis promiscui, minus flebiles erant, tamquam communi mortalitate saevitiam principis praevenirent.

Eodem anno delectus per Galliam Narbonensem Africanamque et Asiam habiti sunt supplendis Illyrici legionibus, ex quibus aetate aut valetudine fessi sacramento solvebantur. eadem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerent; quam pecuniam Lugdunenses ante obtulerant turbidis casibus.

14 Gaio Suetonio Lucio Telesino consulibus Antistius Sorianus, factitatis in Neronem carminibus probrosis exasatus, ut dixi, multatus, postquam id honoris indicibus tamquam promptum ad caedes principem accepit, iniquis animo et occasionum haud segnis Pammenem eiusdem loci exulem et Chaldaeorum arte famosum, eoque multorum amicitia innexum, similitudine fortunae sibi conciliat: ventitare ad eum nuntios et consultationes non frustra ratus, simul annuam

ac, quod non solet ante vocalem dici, et in nostro quoque supra aliquoties e libris emendatum. BO plane caret copula. sed facilius et hic excidebat quam ac. H. 443: *perinde dives et eloquentia claret.* ERN.

8. eadem ex incendio conceptum, quod denarrat et deplorat Seneca epistola tota 92. accidit centesimo anno a colonia deducta; eodem Seneca observante; ut solatium hoc tarde adhibitum a Nerone sit, septimo post incendium anno. nam deducta Lugdunum a Munatio Plancio a. u. 711. LIPS. huius cladis vestigia et nunc apparere Lugduni docemur ab auctore Antiquitatum Lugdunensium p. 248; qui tamen de summa pecuniae a Nerone datae non recte sentit. ERN.

10. turbidis] turbis M^a. unde Furla urbis.

11. LTelesino] nomen ei LPontius Telesinus ex Velleio. laudat ut philosophum et insignem virum plus uno loco Philostratus 4 40, 734. 12. eundemque exulasse

CLucius vel Lucius Telesinus, ut ex inscriptione (ap. Grut. p. 1102) demonstratum Rnperio ep. 48 p. 447. adde Ryckium ad h. l. et Pagium Crit. Bar. ad h. a. unde putem fuisse in Tacito Lucio Telesino, et librarios, qui praenomen esse putarent, hinc dedisse LTelesin. praenomen ei C, unde Ryckius patat Tacitum scripsisse Catis Suetonio et Lucio vel Lucio Teles. ut 14 l volebat. ERN.

16. innexum] rectius innexum Lipsius et Freinsheimius putant. bene. ERN. annixum B.

18. consultationes] omnino lego consultationes; et iam notavit Picheda sic in M^a esse. verbum est artis. Iuvenalis 6 574: *quae nullum consultit, et iam consultitur.* noster t. 30: *quae caritate erga parentem non tamen aliud consultaverat quam de incolumitate domus.* paullo ante scribo multorum amicitia innexum, non innixum. LIPS. consultationes habet et ed pr. itaque non solo deo nititur. nec comparem huius Ryckii ex A. recte na. simul etiam O et

pecuniam a Publico Anteiō ministrari cognoscit. neque nesciū habebat Anteiū caritate Agrippinae inuisum Neroni, opesque eius praecipuas ad eliciendam cupidinem, eamque causam multis exitio esse, igitur interceptis Anteiī litteris, furatū etiam libellos quibus dies genitalis eius et eventura secretis Pammenis occultabantur, simul repertis quae de ortu vitaeque Ostorii Scapulae composita erant, scribit ad principem magna se et quae incolumitati eius conducere adlaturum, si brevem exsilii veniam impetravisset: quippe
 10 Anteiū et Ostorium imminere rebus, et sua Caesaris-
 que fata scrutari. exin missae liburnicae, advehiturque prope Sosianus. ac vulgato eius indicio inter damnatos magis quam inter reos Anteiū Ostoriusque habebantur, adeo ut testamentum Anteiī nemo obsignaret, nisi Tigellianus
 15 auctor exstītasset. monitus prius Anteiū ne supremas tabulas moraretur. atque ille hausto veneno, tarditatem eius pere-
 15 sus intercisus venis mortem appropinquavit. Ostorius longin-
 quis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eo missus centurio, qui caedem eius maturaret. causa festi-
 20 nandi ex eo oriebatur quod Ostorius multa militari fama, et civicam coronam apud Britanniam meritis, ingenti corporis

ed pr. ceterae ante Rhepanum et mulque. ERN. B simul nimiam.

15. monitus prius Anteiū] Acidalius et Freinshemius malebant ablativos. sed libri constanter vulgatum servant, idque satis commodum est. nam quod Ma monitus prius Anteiō, error librarii est. Tigellianus negabat periculum signatoribus fore, sed Anteiū bene facturum, si nihil cunctaretur, sed ocus testamentum scriptum morte ratum faceret. testamentum morantur qui non moriantur, ut id cognosci et ad effectum venire non possit. ERN. ablativos habet A. B ubiuis Patetium nominat.

18. apud finem Ligurum] non aspernabilis forte coniectura nostra apud Fanum Ligurum. is locus templum alio nomine dictus. in vita Agricolae c. 7: *classis Othoniana licenter vaga dum in Templo (Liguricae pars est) hostiliter populatur*. Lavinus tamen 33 37 finem

Ligurum etiam appellat: redeuntes inde Ligurum extremo fine agmen Romanum incidunt; sed alio, nisi fallor, et communi magis sensu. LIPS. aliud exemplum e Livio attulit Rheanus. omnino saepe is finem in singulari hoc sensu dixit. v. Gronov. ad 38 15, item Drakenborchium ibidem aliisque locis. itaque nihil hic mutandum. ERN.

20. ex eo oriebatur] Oraterus has voces abundare nec ab auctore manasse putat. prius verum; et sufficiebat causa festinandi, vel causas fecit, ex eo. sed non propterea haec non a Tacito, qui innumerabilibus locis brevitatis legem migravit, ut iam aliquoties monuimus. si velimus severi esse, totum illud causae — oriebatur abesse potest. sed contra libros in talibus nil temendum. ed pr habet illa quidem exoriebatur: sed hic eo absorptum esse facile patet. adde ad 2 47. ERN.

21. civicam coronam] filii ergo

robore armorumque scientia metum Neroni fecerat ne invaderet pavidum semper et reperta nuper coniuratione magis exterritum. igitur centurio, ubi effugia villae clausit, iussa imperatoris Ostorio aperit. is fortitudinem saepe adversum hostes spectatam in se vertit. et quia venae quanquam interruptae parum sanguinis effundebant, hactenus manu servi usus ut immotum pugionem extolleret, appressit dextram eius iuguloque occurrit.

- 16 Etiam si bella externa et obitas pro re publica mortes
 10 tanta casuum similitudine memorarem, meque ipsum satias cepisset, aliorumque taedium exspectarem, quamvis honestos civium exitus, tristes tamen et continuos aspernantium. at nunc patientia servilis tantumque sanguinis domi perditum fatigant animum et maestitia restringunt. neque aliam de-
 15 fensionem ab iis quibus ista noscentur exegerim quam ne oderim tam segnitè pereuntes. ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non, ut in cladibus exercituum aut captivitate urbium, semel editam transire licet. detur hoc illustrium virorum posteritati, ut quomodo exsequiis a pro-
 20 miscua sepultura separantur, ita in traditione supremorum
 17 accipiant habeantque propriam memoriam. paucos quippe

MOstori ista mors. nam de eo 12 31 scriptum: *qua pugna filius legati MOstorius servati civis decus meruit*. pater sane in ipsa Britannia oblit. LIPS.

1. robore] corporis Herum M^a. intellige, post invaderet, sc. in reliquis brevitate usus Tacitus in ratione timoris reddenda. nihil hic tentandum. ERN.

4. imperatoris] ita primus dedit Beroaldus, nescio unde. nam in ed Puteolani est inde. M^a in p̄, GO inde post, B in post, unde Rhenanus coniicit mox vel post. ed pr tusa in. POstorio, quod e M^a ductum videatur. huic Ostorio praenomen M̄ fuisse e 12 31 patet, non P. ERN.

vulgo adversum hostes saepe.

16. his M^a.

ne oderim tam segnitè pereuntes] causam reddit cur non oderit, hoc est non omiserit eorum

mentionem. id enim odisse vocat. non aliter me defendam quam ut rogem; concedant mihi non odisse et punire silentio ignaviam sic, instar pecorem, caedi se praebentium; vel, cum viri fortes forent, quorum mortis contemptus usui magno esse potuisset, ita mortem perdentes. Nestor apud Ovidium Met. 12 575: *Nec tamē ulterius quam fortia facta silendo, ulciscar fratres*. URON. verissime. Rhenanus, Lipsius, Grotius malebant oderim. al ista non foret defensio et excusatio Taciti, quae hic desideratur. oderim libi omnes praeter A, qui habet oderim. defensio pro excusatione dicta. nullo alio nomine me ab his excusatum haberi velim defendique hoc institutum meum. sequens sententia est a Cicerone, qui bellum civile ita excusat. mox M^a et ed pr edito, B edito: et add ante Rhenanum omnes ac sepultura, male. ERN. a praevia sepultura B.

intra dies, eodem agmine, Amaeus Mela, Cerialis Anicius, Rufus Crispinus ac Gaius Petronius cecidere, Mela et Crispinus equites Romani, dignitate senatoria. nam hic quendam praefectus praetorii et consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto inasae mortis nuntio semet interfecit. Mela, quibus Galio et Seneca, parentibus natus petitione honorum abstineret per ambitionem praeposteram, ut eques Romanus consularibus potentia aequaretur; simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat, per procuraciones administrandis principis negotiis. idem Annaeum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. mixta inter patrem filiumque coniurationis scientia fingitur, assimilatis Lucani litteris. quas inspectas Nero ferri ad eum inasit, opibus eius inhiante at Mela, quae tum promptissima mortis via, exsolvit venas, scriptis codicillis quibus grandem pecuniam in Tigellium generumque eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent, additur codicillis, tanquam de iniquitate exitii querens, ita scripsisse, se quidem mori nullis suppliciis.

1. *Anneus M^a. Mela BM^a: vulgo Mella.*

2. *ac Petronius*] sic GM^a et edd ante Rhenanum omnes, qui primus praenomen C. addidit. si e ms, id natum ex ultima τῆς ac. Broterius putat esse TPetronium, de quo Plin. 37 2 (2), et auctorem libri cuius pars extat. Ean.

3. *dignitate senatoria*] non enim revera senatores, sed opibus ac splendore cuivis senatorum pares, equites illustres. Lrs.

quondam] sub Claudio. 11 l. Lrs. B *nuperrime*.

10. *procuraciones*] ad quas soli equites aut liberti admissi. Lrs.

12. *dum rem fam.*] de Annaeo Mella sermo est, qui pater Lucani. atqui de illo Eusebiana Chronicon *L. Annaeus Mella, Senecae frater et Gallionis, bona Lucani filii sui a Nerone promeretur*. quae si vera lectio, opinandum a fisco aut fiscalibus quaedam abrepta et retenta.

sed ego ambigo, neque censeo publicata bona, quia sua manus cecidit et damnationem praevenerit. quod si est, bene in Eusebio corrigas, et ad haec Taciti, *ob bona Lucani filii sui a Nerone perimitur*. Lrs. nempe Fabius ille videtur debuisse Lucano certis nominibus; quae dum nimis diligenter exigit, eius odium commovit. debebat ille Mella in animo habere illud Verris ap. Cic. Verr. 4 48, in re adventitia et hereditaria non oportere nimis diligenter et attentum esse. Ean.

13. *frangitur M^a.*

21. *querens ita scripsisset*] Tacitum reliquisse censeo: *querentem*, scripsisse. Gron. placet. ms. et editi in vulgatum consentiunt, nisi quod inter scripsisse et scripsisset fluctuant. ed pr. Rhenanus, atq; hoc habent, Paleolanius Beroaldus illud, itemque G. mox tamen est e M^a. ceteri scripti et editi

ansis, Rufum autem Crispinum et Anicium Cerialem vita
ui infensos principi. quae composita credebantur de Cri-
pino, quia interfectus erat, de Ceriali, ut interficeretur.
aeque enim multo post vim sibi attulit, minore quam ceteri
niseratione, quia proditam Gaio Caesari coniurationem ab
eo meminuerant. de Gaio Petronio pauca supra repetenda
sunt. nam illi dies per somnum, nox officiis et oblectamen-
tis vitae transigebatur; utque alios industria, ita hunc igna-
via ad famam protulerat, habebaturque non ganeo et pro-
fligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. ac
dicta factaque eius quanto solutiora et quandam sui negle-
gentiam praeferebat, tanto gratius in speciem simplicitatis
accipiebantur. proconsul tamen Bithyniae, et mox consul,
vigentem se ac parem negotiis ostendit. dein revolutus ad
vitia, seu vitiorum imitatione, inter paucos familiarium Ne-

autem. ERN. ambiguus M^a, utram
habeat particulam.

5. *coniurationem* Aemilii Lepidi,
de qua Suetonius Cal. 24 et Dio
59 22. LIPS.

6. *de CPetronio*] quem viri docti
eum censent cuius fragmenta hodie
parvissimae imparitatis. de quo et-
iam delibero; sicut et de praeno-
minae, quod apud Plinium 37 2 (7)
Titus est; itemque Plutarchum in
libello πῶς ἂν τις διακρίνοι τὸν
κόλακον τοῦ φίλου c. 35 p. 60. lo-
qui eos de hoc eodem, res indicio est.
Plinii verba: *Titus Petronius con-
sularis moriturus, invidia Neronis
principis, ut mensam eius exhere-
daret, trullam murrinam cum hys
emptam fregit.* Plutarchi ἡ τοῦς
ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρο-
λογίαν καὶ ὑπερλίαν ὀνειδίζουσιν,
ὥσπερ Νέρωνα Τίτος Πετρώνιος.
reperio et *Publium Petronium*, nisi
fallor, hunc eundem. de quo ita
Scholiastes vetus Iuvenalis, in illud
6 638 *sed clamat Pontia feci. Pon-
tia*, inquit, *Publii Petronii filia*,
quam Nero convictam (lego *quem
Nero convictum*) *in crimine coniura-
tionis damnavit.* nam Pontia qui-
dem ob aliud scelus veneno extin-
cta est, ut addit. LIPS. *supra re-
petenda* phraisi Sallustii, pro qua
alii alius repet. γ. Cort. ad Cat.

5. *tum pauca supra* GM^a et ed
pr aliaeque veteres, quod tempore
inversum est inde a Rhenano; qui
(e B) dedit *de CPetronio supra*.
pauca r. s. male. nihil de eo su-
pra. ERN.

7. *illi dies per somnum*] vide ve-
rum hunc adversipodem, ut Latini
appellant. dies noster illi nox erat,
et nox pro die. pulchre omnino
istos homines vere perversos Seneca
describit et culpatur ep. 123 (122).
Lucet? somni tempus. quies est?
(pro nocte quietem dixit; atque ita
locum interpretor ac distinguo) *nunc
exerceamur, nunc gestemur, nunc
prandeamus. iam lux propius acce-
dit? tempus est coenae.* ac plura
ibi de lucifugis illis vide. adde et
haec Lampridii in Heliog. 28: *tra-
iecit et dierum actus noctibus et no-
cturnis diebus, aestimans hoc inter
instrumenta luxuriae, ita ut sero
de somno surgeret et salutari inci-
peret, mane autem dormire incepta-
ret.* LIPS. *somnium* M^a.

10. ac deest B.

13. *proconsul*] sic omnes scripti et
editi. vide ad 2 52. mox *vigen-
tem* BG, Rhenanus, seqq. at ce-
terae veteres *ingentem*. ERN.

15. *imitationem*] sic G et edd ve-
teres omnes. BM^a et Rhenanus
imitatione; quod unice r. 1000.

roni assumptus est, elegantiae arbiter, dum nihil amoenum et molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbavisset. unde invidia Tigellini quasi adversus aemulum et scientia voluptatum potiore. ergo crudelitatem principis, cui ceterae libidines cedebant, adgreditur, amicitiam Scaevini Petronio obiectans, corrupto ad indicium servo ademptaque
 19 defensione, et maiore parte familiae in vincla rapta. forte illis diebus Campaniam petiverat Caesar, et Cumas neque progressus Petronius illic attinebatur. nec tulit ultra timoris
 20 aut spei moras. neque tamen praeceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas aperire rursum, et alloqui amicos, non per seria aut quibus gloriam constantiae peteret. audiebatque referentes, nihil de immortalitate animae et sapientium placitis, sed levia carmina et faciles versus. servo-
 21 rum alios largitione, quosdam verberibus affectit. iniit epulas, somno indulsit, ut quanquam coacta mors fortuitae similis esset. ne codicillis quidem, quod plerique pereuntium, Neronem aut Tigellinum aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque et novitate cuiusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque anulum, ne mox usui esset
 20 ad facienda pericula. ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia, matrimonio senatoris haud ignota, et ipsi ad omnem libidinem ascita, 21 ac Petronio perquam familiaris. agitur in exsilium, tanquam non siluisset quae viderat pertuleratque, proprio odio. at

novius. Ita sensus est, seu quia ad vitia revolutus est, seu quia imitabatur; et ablativus ille absolutus cum participio coniunctus, quo nil frequentius Tacito. v. supra ad c. 10. sed hic mihi tamen accusativus melior. dubitat Tacitus utrum vitia an imitationem vitiorum, dicere debeat. ERN. B *Neronis*.

10. *praeceps*] elegans est Acidalii coniectura *per praeceps*. mox G a manu secunda *ad libitum*, item ed pr. ERN.

12. *constantiae gloriam* vulgo.

14. *faciles versus*] sunt ludicri, iocosi, de rebus amatoris et similibus. mox *quanquam* ed pr, Rhe-

nani, sqq. ceterae veteres *quasi*. at G *que* ERN. *quam* BM^a.

15. *et vias*] Marklandus (ep. crit. ad Harium p. 89) eleganter corrigit *epulas*. *vias* *vivere* non convenit ingenio Petronii et huic tempori. ERN.

21. *anulum* vulgo.

26. veram puto Freinshemii correctionem: *pertuleratque*. *proprio odio hanc*: *Namicius* Th. mox M^a et ed pr *Minicius*, unde Ryckius faciebat *Minucium*, recte: nam eius gentis cognomen *Thermi*. *dedidit* porro G, edd *Puteolani* et seqq omnes. at ABM^a et ed pr *dedidit*. etiam in G manus secunda *addidit*

Minucium Thermum praetura functum Tigellini simultatibus dedit; quia libertus Thermi quaedam de Tigellino criminoſe detulerat, quae cruciſtibus tormentorum ipſe, patronus eius nece immerita lueret.

- 21 Trucidatis tot inſignibus viris, ad poſtremum Nero virtutem ipſam excindere concupivit interfecto Thræſea Pacto et Barea Sorano, olim utriſque inſenſus, et accedentibus cauſis in Thræſeam, quod ſenatu egreſſus eſt cum de Agrippina referretur, ut memoravi, quodque iuvenaliſſimum ludicrum parum expetiibilem operam praeſtaverat; eaque offendiſſe altius penetrabat, quia idem Thræſea Patavii, unde ortus erat, ludis cetatiſtis a Troiano Antenore inſtitutis habitu tragico ceci-

mus in ſine. illud verum eſt. EAN. B Tigellinum habet.

6. *Thræſea Pacto*] cuius gentile nomen adhuc quaero. nam Dio 61 16 PThræſeam Pactum ſaltem appellat. marmor vetas ſuadet Valerium fuiſſe: C. Domitio Dextro 11. L. Valerio Maſſalla Thræſia Priſco coſſ. quod etſi de alio, ex cognomine tamen ſuſpicemur de gente. Thræſeos hic admirator unicus Caſſonis, de cuius viſa librum ſcripſit indicante Plutarcho. laudes eius ſparſae in Tacito, Arriano, Dione: ſed autem alia egregium elogium de illo ipſius Neproſis in Plutarcho libello Πολιτικῶν παραγγελμάτων, 33 p. 810. ait, Νέρων ὀλίγον ἐμπροσθεν ἢ πτείνειν, τὸν Θραſέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὁμῶς ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς πεχομένου καὶ ἀδίκως, ἐβουλόμην αὐτὸν, ἔφη, Θραſέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν ὡς δικαστῆς ἀριſτός ἐſτίν. ſalve, o ſalve, vir magne et inter Romanos ſapientes ſanctum mihi nomen. tu magnum decus Gallicae gentis; tu ornamentum Romanae civitatis; tu auream aſidas tenebroſi illius aevi, tua inter homines, non hominis vita: nova probitas, conſtantia, gravitas; et vitae mortisque aequabilis tenor. Lrs.

7. *Barea Sorano*] qui ille eſt nominatus Boethio de Conſolat. 1. proſa 3. Lrs. hic ordo nominum eſt e M^a a Pichena receptus, quem et

habet B et ed pr. ceteri Barea Soranum primo loco ponunt. EAN.

8. *est*] Muretus et Acidalius malebant eſſet, probatque Pichena. immo erat (nam mox praeſtaverat), ſi quid mutandum. malim certe eſt quam eſſet, cum et indicativus ſequatur, et paullo poſt iterum hoc tempore uſus eſt, cecinit obtinuitque. omnino Tacitus hoc loco non eſt ſatis conſtans in temporibus. EAN. ferretur M^a.

10. *parum expectabilem* i. e. expectationi non reſpondentem. et ſic GM^a et edd veteres ante Rhenum, niſi quod M^a inſerit et. ed pr et inexpectabilem. expetibilis eſt a Rheno, incertum an e ms. et cum hoc verbum non magis apud alios reperiatur quam illud, veterem potius et a mss firmatam lectionem ſequendam putavi. EAN. expetibilem B.

11. *ludis caeſticiſ*] quid caeſtibus cum cantu? ceciniſſe enim hic dicitur Thræſeos, non pugnaſſe; et a Dione 62 26: τραγωδιᾶν ὑποκρινόμενος ἐν Παταύῳ τῇ πατρίδι. ita enim ſcribendum, Patavinus quia Thræſeos, non Patavicus. ſed crederem, ut ſit, tempore auctiores ornatoresque eos ludos factos, et ad caeſtus ſcenica etiam certamina adiecta. turbat nos tamen et moratur V, qui cetatiſtis reſert. ſcriptura de qua nihil hincam. apud Lævium 10 2 navale certamen annuum eſt Patavii: ſed nihil ad

nerat. die quoque quo praetor Antistius ob prebra in Ne-
ronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit ob-
tinuitque; et cum deum honores Poppaeae decernerentur,
sponte absens, funeri non interfuerat. quae obliterari non
sinebat Capito-Cossutianus, praeter animum ad flagitia prae-
cipitem inimicus Thraseae, quod auctoritate eius concidiaset,
iuvantia Giliom legatos, dum Capitonem repetundarum in-
22 terrogant. quin et illa obiectabat, principio anni vitare Thra-
seam sollemne ius iurandum; nuncupationibus votorum non
10 adesse, quamvis quindecimviralis sacerdotio praeditum; nun-
quam pro salute principis aut caelesti voce immolavisse; as-

istud. agon item Drepanitanus apud
Sidonum in Abitaco suo ep. 2 2,
ad exemplar Troianae superstitionis,
pariter nihil istae. Dio hoc tantum
monet, fuisse *δοτήν τριακοντα-*
τηρίδα, tricenale spectaculum. Lira.
cestatis etiam Ma et ed pr. neque
abluunt BG, in quibus *cestatis* pro
cestatis scriptam. sed ex hac scri-
ptura *cestatis* forte Puteolanum puto
effluxisse *cesticis*, a *cestu*, quia ta-
le certamen apud Virgilium 5 69
et 420 in Sicilia praesente Aenea
celebratum, ut Troianus iste ludus
fuisse videatur. sane etiam Romae
in antiquissimis ludis, qui Romani
deinde dicti, apud Liv. 1 35, pu-
giles commemorantur. pro eo Grot-
tius placebat *xysticis*; in quibus et
ipsis pugiles certant, ut patet inter
alia ex inscriptione ap. Reines. cl.
6. n. 44. sed Pignorius (in Orig.
Patav.) mavult *Iselasticis*, quod ver-
bum fere corruptum est a librariis
Latinis, ut apud Suetonium Cal. 20.
si legamus potius *Selastiscis*, ut in
inscriptionibus fere est, sane con-
veniet valde codicum scripturae.
dubitatio est duplex, primo au-
credibile selastica ab Troiano instituta,
deinde unde cantus tragici in se-
lasticis. huic facile occurram ex
eo quod etiam in Graecia in istis
ludis paullatim omnis generis certa-
mina oratorum poetarum etc. insti-
tuta, cum in illo tanto conventu
quisque artem suam ostentando in-
claroscere cuperet. ex altera me-
nondum expedit. Enx. Patavi Ma,
et Iruiano.

tragico] B addit *ornatus*.

3. *deum* e B edidit Rheanus.
ante erat *Diximi*, quod et G habet.
A et ed pr *deinde*. de divinis ho-
noribus Poppaeae decretis nihil no-
ster: at Dio, cuius locum ex Va-
lesii Exc. 63 (26) adaluit Ryckius.
recepit deinde *decreta*, ut la-
tinitas desiderat et viris doctis da-
dum placuit, quod id clare est in
O. sed idem iam ex A receperat
Ryckius. [BMa *decreta*.] mox
BGMa *interfuerit*; unde consilio
fuisse *interfuerat*, ut supra plu-
quamperfectum post perfectum. nam
interfuerit alienum est. et sic re-
perit Broterius. in Ma et R et ed
pr post *iniquus* pro *inimicus*. Enx.
9. *solenne iusiurandum*] cuius
multa memoria in Tacito aliisque.
ideo ordine rem exposui in excu-
rsa A. Lira.

nuncupationibus votorum] de qui-
bus 4 17: *pontifices eorumque ex-*
emplo ceteri sacerdotes cum pro
incolumitate principis vota susceper-
ent. Sueton. Ner. 46: *votorum*
nuncupatione, magna iam ordinum
frequentia, vix repertas Capitolii
claves. plura huic res et opportuna
in excursu B. Lira.

11. *aut caelesti voce immolaturus*]
indignor, cum lego, immo non in-
dignor, ut nunc aetas mea est ut
peritia ludibriorum in re humana.
ea summates illi viri, genere, di-
guitate, sapientia, titulum criminis
accipiunt quem pudeat memorasse.
sed eadem Philostratus 5 7: *con-*
sationes quot et quantas e theatris

siduum olim et indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consulis semper factorem aut adversarium ostenderet, triennio non introisse curiam; nuperrimeque, cum ad coercendas Silvanum et Veterem certatim concurreretur, privatis potius clientium negotiis vacavisse. secessionem iam id et partes et, si idem multi sudeant, bellum esse. "ut quendam Gaium Caesarem" inquit "et Marcum Catonem, ita nunc te, Nero, et Thraseam avida discordiarum civitas loquitur. et habet sectatores vel potius satellites, qui nondum contumaciam sententiarum sed habitum vultumque eius sectantur, rigidi et tristes, quo tibi lasciviam exprobreant. huic uni incoluntias tuae, tuae artes sine honore. prosperas principis res spernit: etiamne luctibus et doloribus non satiatur? eiusdem animi est Poppaeam divam non credere, cuius in acta divi Augusti et divi Iulii non iurare. spernit religiones, abrogat leges. diuma populi Romani per provincias, per exercitus curatim leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. aut trans-eamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut nova cupienti-

oriri censes, cum delatores ita redarguerunt? non venisti auditum Neronem. aut venisti quidem, sed negligenter et non attente audisti. rivisti plane, non plausisti; nec pro ipsius voce sacrificasti, ut elarior liquidiorque esset. LIPS. paullo post R ostentaret pro ostenderet, non male. mox si idem multi GMA, ed pr, Puteolani, Berroaldi. in Rhenani ed casu transpositum si multi idem, unde fluxit in ceteras. EAN. non casu, sed ex B.

8. *que deest B, et 8. Ma.*

11. *quo tibi*] sic e Ma edidit Pichena, in quo erat *quod tibi*, sicut in ed pr reperit, in B Rheanus, qui iam coniecit *quo tibi* legendum esse. ceteri scripti et editi *qui tibi*; in quo puto esse *qui pro quo*, ut alibi. EAN. B *quod tibi*.

incoluntias tuae sine arte] sentio abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo: *incoluntias tuae sine cura, artes sine honore*. prius membrum ad nuncupationem omnium vectorum spectat, quae pro incoluntiate principis; alterum ad id quod

numquam immolari pro caelesti voce. LIPS. videtur Ma significare *huic uni incoluntias tuae, tuae artes, sine honore*. GRON. nam is libere habet *artes*; ceteri vulgatum. Lipsiana ratio mihi magis placet. EAN.

12. *prosperas res spernit*] haec ut per concessionem dicta accipi debent; et forte scripsit Tacitus *spernat*. id non intelligens Ryckius praeferebat mox codicis sui scripturam *etiamnum*, sine interrogatione. male. vulgatum verum et elegans est. EAN.

15. *religiones*] recte sic. at ABMA et ed pr *legiones*, vitiose. EAN.

16. *curatius*] ita restitui, confusione librorum motas, qui ad vocem ignobiliterem adhaeserant. itaque *curatium* aut *curantium* fere legat. et ita ante Tacitum Sallustius lug. 16 (19): *curatissime accipit*. et Ammianus: *domicilia cuncta curatius rē Romano instructa*. notor 14 21: *ludos curatius editos*. LIPS. bene Lipsius. G plane *accuratius*, quod etiam ex aliis notat Broterius. ed pr *curatium*. EAN.

bas auferatur dux et auctor. ista secta Tiberones et Favonius, veteri quoque rei publicae ingrata nomina, genuit. ut imperium evertant, libertatem praeferrant: si pervertarint, libertatem ipsam aggredientur. frustra Cassium amovisti, si gliscere et vigere Brutorum aemulos passurus es. denique nihil ipso de Thrasea scripseris; disceptatorem senatum nobis relinque." extollit ira promptum Cossutiani animum

23 Nero, adicitque Marcellum Eptium, acri eloquentia. at Ba-
ream Soranum iam sibi Ostorius Sabinus eques Romanus po-
10 poscerat reum ex proconsulatu Asiae, in qua offensiones
principis auxit iustitia atque industria, et quia portui Ephesiorum aperiendo curam insumpserat, vinque civitatis Pergamenae, prohibentis Acratum Caesaris libertum statuas et picturas avehere, inultam omiserat; sed crimini dabatur ami-
15 citia Plauti et ambitio conciliandae provinciae ad spes novae. tempus damnationi delectum quo Tiridates accipiendo Armeniae regno adventabat, ut ad externa rumoribus intestinum

1. *ista secta*] Stoicorum sectam vitium hoc hemialis culpatur, et qui eam secuti. Tiberonem intellegit Qaetium, qui in epulo publico haedinis pellibus stravit lectos Paniconos et vasa Samia exposuit. Cicero in Bruto 31, Valerius 7 5 1, alitque. Agellius 1 22: *Tuvero iuris civilis antistes et Stoicae doctrinae sectator*. idem ille est qui Luculum Kexsem togatum appellitabat, Plutarcho memorante in Luc. 39. Favonius est Catonis ille simia, de quo Suetonius Ang. 13, Valerius Max. 2 10 8, Plutarchus in Bruto 84. vidi tamen qui *Fannius* hic responderet, imperite. Lips. *Fabonius* Ma.

3. *libertatem praeferrunt* i. e. ostentant, eius studium iactant: si ve, si mavis, imperio meliorem dicunt. mox *libertatem* ante ipsam e Ma bene inseruit Pichena; fultque et in libro unde ed pr ducta est. nam in ea est *libertatem ipsam aggredientur*. sed exciderunt verba *libertatem praeferrunt: si pervertarint*. causa in promptu est. EAN. B *aggredientur*.

4. *amovisti* Ma.

9. *Ostorius*] mutant libri. alii sibi *Torius*, V *Subtorius*. flexit me, ut *Ostorius* scriberem, locus infra, de hoc ipso: *Ostorio duodecies et quacertio insignitis tribuitur*. Lips. sed et ibi B Ma *Torius*; G et ed pr h. l. *subtorius*, altero loco *Torius*; tertio *Ostrio* ille, haec *Ostoria*. ut in ed pr, sic in ceteris. EAN. Ma *torius savius*, tam h. l. quam c. 30. B deest *Sabinus*.

14. *avehere*] *se velere* Ma.

inultam V. male vulgo *inultam*. Lips. *inultam* etiam BG, ed pr, Rhenani. ceterae ante Rhenanum *inultam* solenni aberratione. post Rhenanum irrepit in Gryphianam, opinor, *inultam*, operarum vitio. EAN.

16. *damnationis* B. mox Ma *accipiendae*.

17. *ad externa*] sic omnes libri. sensus est: dum rumores et sermones hominum occuparentur externis. sed modus loquendi est durior. Acidalius addi volebat *veris* Grutero placebat *ad externa* rumorum. EAN.

socius obscuraretur, an ut magnitudinem imperatoriam caede
 24 insignium virorum quasi regio facinore ostentaret. igitur
 omni civitate ad excipiendum principem spectandumque re-
 gem effusa, Thrasea occursum prohibitus non demisit animum,
 sed codicillos ad Neronem composuit, requirenda obiecta et
 expurgaturum asseverans, si notitiam criminum et copiam de-
 luendi habuisset. eos codicillos Nero properanter acceperit, spe
 exterritum Thraseam scripsisse per quae claritudinem prin-
 cipis extolleret suamque famam dehonestaret. quod ubi non
 25 invenit, voltumque et spiritus et libertatem insontis ultro ex-
 sultavit, tentaretne defensionem an sperneret. diversa consi-
 lia afferebantur. quibus intrari curiam placebat, securos esse
 de constantia eius dixerunt; nihil dicturum nisi quo gloriam
 15 augetet. segnes et pavidos supremis suis secretum circum-
 dare. aspiceret populus virum morti obvium; audiret sena-
 tus voces quasi ex aliquo numine, supra humanas: postea
 ipso miraculo etiam Neronem permoveri. sin crudelitati in-
 sisteret, distinguere certe apud posteros memoriam honesti exi-
 26 tus ab ignavia per silentium pereuntem. contra, qui oppo-
 riendum domui censebant, de ipso Thrasea eadem, sed lu-
 dibria et contumelias imminere: subtraheret aures conviciis

4. *occursum prohibitus*] quod si-
 gnum scilicet principis indignantis
 et a se atque aspectu suo spernen-
 tis. tale Vespasiano factum ab eo-
 dem Nerone, apud Suetonium in
 Vesp. 4: *prohibitus non contubernio*
modo sed etiam publica salutatione.
 atque ut ibi illa salutatione prohi-
 bitus, sic iste occursum. LIPS.

8. *sensisse*] sententia mecum ma-
 lit scripsisse; et quod praevidi, fir-
 mat Ma nunc codex. LIPS. *scrip-*
sisse etiam A et ed pr. sed iidem
 libri, BG, edd Puteolani Bero-
 aldi etiam. *saepe*. Rhenaanus edi-
 dit *spe*. *sensisse* defendit IFGro-
 novius (ep. ad. Salmas. a. 1638
 scripta, in Burm. Coll. t. 2 p. 573,
 itemque Obs. 2 4 p. 239), ut *sen-*
sisse sit eos sensus concepis-
 se, declarasse, sicut apud Ciceronem *saepe*
libere sentire, et supra 15 67 *sen-*
sus validi. ERM.

9. *quo dubie non venit* Ma.

11. *inbet*] sic ABGM^a et ed pr.
 ceterae *inbet*. Illud verius. mox
 esse se volebat Gualotinus. ERM.

15. *secretum circumdare*] bene mei
 libri, prae quod vulgo *otium dare*.
 LIPS. sic et GM^a et ed pr. ERM.
 B. *secretum otium circumdare*.

17. *humanas*] sic omnes praeter
 Ma et ed pr, ubi *humanas* i. e.
 homines; quod illustret post alios
 Ryckius, probatque cum IGronovio.
 ante pro *ex aliquo*, quod edidit
 Rhenaanus e B estque et in Ma et
 ed pr, alii habent *ex quodam*, ut
 G, Puteolanus Beroaldus; eodem
 reddit. ERM.

18. *sin crudelitati insisteret*] sic
 G et edd veteres. Rhenaanus edidit
sin crudelitas per *sin crudelitas*
rud. sed eod. *crudelitati* per

et probria. non solum Coasstantium aut Eprum ad scelus promptos: superesse qui forsitan manus ictusque per immanitatem augusti; etiam bonos metu sequi. detraheret potius senatui, quem perornavisset, infamiam tanti flagitii; et resligneret incertum quid viso Thrasea reo decretari patres fuerint. ut Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita spe agitari; multoque magis timendum ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius saeviret. proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis et studiis vitam duxerit, eorum iugloria peteret finem. aderat consilio Rusticus Arulenus, flagrans iuvenis, et cupidine laudis offerebat se intercessurum senatus consalto: nam plebi tribunus erat. cohibuit spiritus eius Thrasea, ne vana et reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. sibi actam aetatem, et tot per annos continuam vitae ordinem non deserendum: illi initium magistratum et integra quae supersint. inultum ante secum expenderet quod tali in tempore capebundae rei publicae iter ingrederetur. ceterum ipse, an venire in senatum deceret, 27 meditationi suae reliquit. at postea luce duae praetoriae 20 cohortes armatae templum Genetricis Veneris insedere. aditam senatus globus togatorum obsederat non occultis gladiis; dispersique per fora ac basilicas cunei militares. inter quo-

2. *ictusque* * per immanitatem Augusti] aulicam agenti loco aquam sic affuderim: *ictusque* parent. immanitatem Augusti etiam bonos metu sequi. LIPS. mellis Acidalius *ictusque* p. i. ausuri sint vel ausini, et Grotius *auderent*. *enodivinqv* malunt Salinerius et Ryckius; quam ego hic non concoquo. domi enim cur non proloquerentur quae sentiant? Broterius *conlicit* *intertarent*, delicto Augusti. quod longius a libris recedit. an scripsit Tacitus qui forsitan ad manum ictusque, ut referatur ad promptos? nec Augusti nomen satis defenditur a Ryckio e Suet. Ner. 46, et si IORonovio placebat defensio. nam ibi senatores alloquuntur Neronem; in quo genere sane usitatum nomen nemo ambigit. in narrationibus aut talibus sermonibus, etiam ubi vituperarentur, Augustos vocari solitos imperatores, id

quidem doceri debebat. tum per immanitatem e consuetudine latine loquendi haud dubie referendum ad agentem. sed sine libris melioribus vix aliquid extricari potest. ENX.

4. *perornavisset*] puto legendum *semper ornavisset*. LIPS. *perornavisset* est semper et ad hunc usque diem, ad finem usque, ut bene monet Freinsheimus. sic *pervigilare* 4 34, et similia. BMA et ed pr *dyfania*. atque etiam in G signum litterae m erasum est. ENX.

12. *plebis*] Ma *plebi*, quod recepit IORonovius. post *tali in tempore*; quod e M^a edidit Pichena, etiam ed pr. ab aliis in abest. ENX.

spiritus] B *spem*.

20. *genetricis*] M^a *genetricis*, quae scriptura et in numis inscriptionibusque occurrit, et in aliis mss libris. v. Ondend. ad Suet. Caes. 61. ENX. *insidere* M^a.

rum aspectus et minas ingressi curiam senatoria. et oratio principis per quaestorem eius audita est. nemine nominatim compellato patres arguebat quod publica munia desererent, eorumque exemplo equites Romani ad segnitiam verterentur. etenim quid mirum e longinquis provinciis huiusmodi veniri, cum plerique adepti consulatum et sacerdotia hortorum potius amoenitati inservirent. quod velut telum arripere accusato-
28 res. et initium faciente Cossutiano, maiore vi Marcellus summam rem publicam agi clamitabat; contumacia inferiorum solenitatem imperitantis deminui. nimirum mites ad eam diem patres, qui Thraceam desciscentem, qui generum eius Helvidium Priscum in isdem furoribus, simul Paconium Agrip-

2. *quaestorem eius*] non animi cultus e quaestorum collegio id munus, sed candidatis principis (l. 1. de offic. quaestoris). ideo Tacitus expressim *quaestorem eius*. et in lapidibus aliquoties *quaestor Aug.* reliqua ad hunc ritum trita. Lips. mox *Ma ulerentur pro verterentur*, quod in ceteris omnibus. hoc melius. ERN.

4. *eorumque*] B *eodemque*.

5. *adveniri*] divinabam *haud veniri*. nec tamen sententiae plena consultum. melius sic: *quid mirum nec longinquis provinciis subvenire, vel provinciis adverti*. Lips. recepit *haud veniri* Pichena, quod in *Ma* est *hadveniri*. sed Gronovius id esse putat non *adveniri*, ut Grotius voluerat. sed vide an dici possit, *homines in urbem vel senatum non adveniant*. immo *veniant* est verbum in ea re legitimum. pro e G et ed pr est, vitiose. non esse orationem directam, verbum *inservirent* docet. ERN.

7. *corripuere* PMa.

9. *comp.*] sic post Ryckium et Gronovium edidi auctore Ma. ceteri libri omnes *reipublicae*, quod non minus rectum est. v. 12. 5. ERN.

12. *hisdem* Ma.

Agrippinum] hic ille Agrippinus e Stolca domo, laudatus Epicteto et Arriano. quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Elécis (ap. Stob. Serm. 7, in Opp.

Epicteti ed. Schweigh. t. 3. fragm. 56): διὰ τοῦτο ἐπαινεῖν Ἀγριππῖον δίκαιον, ὅτι πλείστον ἀξίως ἀνὴρ γενόμενος, οὐδενώποτε ἐπὶ νεοῖς ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῆναι, ἤρυσθα. et statim: καὶ ποτε μέλλοντι ἀριστήσῃ αὐτῷ ἐπέστησεν ὁ λέγων ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὃς ἐφη, οὐκοῦν, εἶπεν, ἐν Ἀσια ἀριστήσομαι. Arriani 11: ἀπηγγέθη αὐτῷ ὅτι χρόνη ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθὴ τύχη. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη (intellige hora, non dies, ut male in versione Latina). ταύτη δ' αἰσθεῖ γυμνασάμενος ψυχολουτρεῖν. ἀπέλθωμεν καὶ γυμνασώμεν. γυμνασάμεν λέγει τις αὐτῷ ἔλθων ὅτι κατακχεῖται. φωνή, φησὶν, ἡ διακότη; φωνή. τὰ ὑπάρχοντα τί; οὐκ ἀφῆκέθῃ. εἰς Ἀσίαν οὖν ἀπελθόντες ἀριστήσομεν. Tacito. ita locum dabunt, dum paullo inferius ait *pulsus cum Italia*. sed cur Marcellus *patroni* edii in principes heredes Agrippinum calumnietur? propter patrem eius Paconium, qui maiestatis reus sub Tiberio perierat. eruo e Suetonii Tib. 61: interrogatum cum a quodam natio adstante mensae inter copreas (ita legendum, non *capreas*), cur Paconius maiestatis reus tandem viveret, statim quidem petulantiam lingua oburgasse, ceterum post paucos dies scripsisse senatus et de patre Paconii quamprimum statueret. ideo Tacitus mox: quid

pinam paterni in principes odii heredem, et Curtium Montanum detestanda carmina facitantes eludere impune sine-
 rant. requirere se in senatu consularem, in votis sacerdo-
 tem, in iure iurando civem, nisi contra instituta et caerimo-
 nias maiorum proditorem palam et hostem Thrasæa induisset.
 denique agere senatorem et principis obtractatores protegere
 solitus veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: faci-
 lius perluturos singula increpantem quam nunc silentium per-
 ferrent omnia damnantis. pacem illi per orbem terræ, an
 10 victorias sine damno exercituum displicere? ne hominem bo-
 nis publicis maestum, et qui fora theatra templa pro solitu-
 dine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis pra-
 vae compotem facerent. non illi consulta haec, non magi-
 stratus aut Romanam urbem videri. abrumperet vitam ab
 15 ea civitate cuius caritatem olim, nunc et aspectum exnisset.
 29 cum per haec atque talia Marcellus, ut erat torvus ac mi-
 nax, voce vultu oculis ardesceret, non illa nota et celebritate

*Agrippino obiectum nisi tristem pa-
 tris fortunam? quando et illi per-
 inde innocens Tiberii sacvitia conci-
 disset.* LIPS. Ragonium BMa et
 Puteolanus.

1. Curtium Montanum] cuius
 mentio H. 4 40 et 42. LIPS.

2. eludere] in animo videtur ha-
 buisse locum Cic. pro Mil. 12: *se
 posse eludere rem publicam in istis
 suis cogitatis furoribus.* ERM.

3. requirere se in senatu] ego
 nullum alium sensum hinc extrico,
 nisi quem edidit Pichesa, ut *requi-
 rere se* dictum sit pro *requiriturum
 se*, quod verba nisi induisset desi-
 derant. et supra notavimus, ubi
 futura non asitata satis sint, prae-
 sentia poni. at Freinsheimius sic
 capit: si negaret se esse prodito-
 rem et hostem, quaerere cur in se-
 natum non veniret. bona sententia,
 sed ea non in verbis, quantum mihi
 licet adaequi. ERM.

6. ageret s. et pr.] Taciti manu fa-
 isse censeo: denique agere senatorem,
 ut principis obtractatores protegeret,
 solitus. GRON.

8. increpantium Ma.

silentium] cu calumniam! viri

boni silentio etiam apud tyrannum
 peccant. audi illa apud Senecam,
 Oedipo 523 sq: *ca. tacere liceat.
 nulla libertas minor a rege petitur.
 ORB. saepe vel lingua magis regi
 atque regno muta libertas obest.*
 LIPS.

16. ut erat] ita edidit Pichesa e
 vestigiis Ma. In quo *ulcret.* eam
 correctionem veram puto. nec cete-
 rae lectiones, ut AG et ed pr
vinceret, Puteolani Beroaldi et seqq
inveheretur, ullo modo coeunt cum
verbo ardesceret; omninoque nullam
 aliud verbum, quod a *cum* pendeat,
 desideratur. brevitem orationis
 voluerunt explicare, qui *vinceret*
 vel *inveheretur* addidere. sensus
 enim est: cum his atque talibus in-
 veheretur, idque ea vehementia ut
 ardor animi e vultu et oculis elace-
 ret. B habuit *verteret*, quod ver-
 git ad lectionem Ma. ERM. ac
 Ma: vulgo et.

17. celebritate] cum Rheano lego
crebriate. LIPS. nescio quid cele-
 briate ita offenderit viros doctos,
 quod exquisitius pro crebriate dici
 hodie notissimum est; unde, cum
 omnes scripti et editi ante Freinshe-
 mium habeant (nam non Lipsius re-

periculorum sueta iam senatus maestitia, sed novus et altior pavor manus et tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseae venerabilis species obversabatur; et erant qui Helvidiam quoque miserarentur, innoxiae affinitatis poenas daturam. quid Agrippino obiectum nisi tristem patris fortunam, quando et ille perinde innocens Tiberii saevitia concidisset. **30** enimvero Montanum probae iuventae neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi. atque interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque de amicitia **10** Rubellii Plauti, quodque proconsulatum Asiae Soranus pro claritate sibi potius accommodatum quam ex utilitate communi egisset, alendo seditiones civitatum. vetera haec: sed recens et quod discrimini patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis dilargita esset. acciderat sane pietate **15** Serviliae (id enim nomen puellae fuit), quae caritate erga parentem, simul imprudentia aetatis, non tamen aliud consultaverat quam de incolumitate domus, et an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. igitur accita est in senatum, steteruntque diversi, ante tribunal consulum gran-

cepit, ut putat Ryckius), id cum Ryckio restat. Cicero ep. 72: nos hic multitudine et celebritate iudiciorum et novis legibus ita distinguimur. ubi item Lambinus tentat crebritate. mox **10** *ulterior pavor*: sed in margine altior; quod Tacito dignius. Ean.

8. *protulerit ingenium*] poeticam facultatem ostendisset. Suetonius artem dixit, Plinius iunior studia sua proferre. Acidalius sed addi volebat, quod est in A. mox idem Acidalius malebat *accusationem ingreditur*, velut alioqui *ingreditur orditurque* idem forent. immo *ingreditur* int. curiam, senatum. erat enim equae modo, expectabaturque foris dum tempus esset. Ean. sed non habet B.

10. *rubellii Ma.*

proconsul] melius *proconsulatum*. Lips. recepit Pichena; putatque vulgatum inde natum quod *procos.* scriptum esset, ut in Ma. Ean.

13. ego ex Ma codice (qui habet

et quot discrimini) rō quot ut supervacuum recidendum puto. prorsus enim Taciti fuit: *vetera haec, sed recens, et discrimini patris filiam connectebat.* in duobus prioribus membris orationis intelligi volui verbum substantivum. Gron. Pichena malebat *et quod*, Freinshemius id quod. In utroque incommodum rō quod bis parum suaviter concurrere. itaque magis placet Gronovii et quo. Ean. B *sed recens discrimen patris in filiam.* non vidit illa et quot Furia.

14. *pecuniam Magis dilargita*] capere ad lucem historiae Scholiastis hanc notam (ad illud Iuvenalis 6 552: *faciet, quod deferat, ipse*) *Egnatium philosophum significat, qui filiam Boreae Sorani, quam cum ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni.* sed valim obiter corrigi: *quam, cum ipse ad magicam descendisset hortatus, Neroni detulit.* Lips. immo cum Freinshemio *ipse ad magicam descendam esset hortatus.*

dis aevn parens, contra filia intra viceſimum aetatis annum,
 nuper marito Annio Pollione in exsilium pulso viduata de-
 solataque, ac ne patrem quidem iatuens, cuius onerasse pe-
 31 rricula videbatur. tum interrogante accusatore an cultus de-
 otales, an detractum cervici monile venum dedisset, quo pec-
 uniam faciendis magicis sacris contraheret, primum strata
 humi longoque fletu et silentio, post altaria et aram com-
 plexa, "nullos" inquit "impios deos, nullas devotiones, nec
 aliud infelicibus precibus invocavi quam ut hunc optimum
 10 patrem tu, Caesar, vos, patres, servaretis incolamem. sic
 gemmas et vestes et dignitatis insignia dedi, quomodo si
 sanguinem et vitam poposcissent. videriat isti, antehac mihi
 ignoti, quo nomine sint, quas artes exerceant; nulla mihi
 principis mentio, nisi inter numina fuit. nescit tamen miser-
 32 rimus pater; et si crimen est, sola deliqui." loquentis adhuc
 verba excipit Soranus, proclamatque non illam in provin-
 ciam, secum profectam, non Plauto per aetatem nosci po-
 tuisse, non criminibus mariti connexam: nimiae tantum pie-
 tatis ream separarent, atque ipse quamcunque sortem subiret.
 20 simul in amplexus occurrentis filiae ruebat, nisi interiecti
 lietores utrisque obstitissent. mox datus testibus locus; et
 quantum misericordiae saevitia accusationis permoverat, tan-
 tum irae Publius Egnatius testis concivit. cliens hic Sorani,
 et tunc emptus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoi-
 25 cae sectae praeferebat, habitu et ore ad exprimendam ima-

2. in exsilium pulso] nuper inter
 coninratos. Lirs.

7. altaria et aram] utrum aram
 Victoriae intelligit, quae apte cu-
 riam? an altaria et aram Veneris
 Genetricis, in cuius templo nunc so-
 natus? Lirs. hoc verum, similiter
 ista iungit Plinius Paneg. 1. inter
 aras et altaria. sermo autem de
 templo Iovis Capitolini. Ern.

10. et vos] copula abest ab AMa
 et ed pr. quia est uarrantis oratio,
 copulam non reiciam. Ern.

17. plautio M^a.

19. separarent atque ipse] sic AM^a
 et ed pr. atque etiam est in BG,
 sed ipse excidit. ceteri omnes sepa-
 rant a se. illud hand dubie me-
 lius, et iam Ryckio Gronovioque

receptum. sensus est: separarent
 modo causam filiae a sua: tam se
 facile ac libenter omnes poenas to-
 leraturum. observanda elegantia in
 atque, ut in illo archimimi ap. Suet.
 Vesp. 19: centum sibi sestertia da-
 rent, ac se vel in Tiberim proice-
 rent. Ern.

22. misericordiae] praeclare libri.
 vulgo nunc. errore ex concisa ra-
 tione scribendi, miac. ingenio suo
 pridem hanc correctionem vindica-
 verat Faernus. nec invideo ego, nec
 culpo. Lirs. idem in libris repo-
 nere Vertranus et Ursinus. sic pla-
 ne et ed pr. et in G in margine ad-
 ditum fuit, sed crasum, ut tamen
 adhuc assequi oculis liceat. Ern.

ginem honesti exercitus, ceterum animo perfidiosus et subdoluS, avaritiam ac libidinem occultans; quae postquam pecunia reclusa sunt, dedit exemplum praecavendi, quomodo fraudibus involutos aut flagitiis commaculatos, sic specie bonarum artium falsos et amicitiae fallaces. idem tamen dies et honestum exemplum tulit Cassii Asclepiodoti, qui magnitudine opum praecipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebraverat, labentem non deseruit, exutusque omnibus fortunis et in exilium actus, aequitate deum erga bona, malaque documenta. Thraseae Soranoque at Serviliae datur mortis arbitrium. Helvidius et Paconius Italia depelluntur. Montanus patri concessus est, praedicto ne in re publica haberetur. accusatoribus Eprio et Cossutiano quinquagies sestertium singulis, Ostorio duodecias et quaestoria insignia tribuuntur. tum ad Thraseam in hortis agentem

1. *honesti et exerciti*] anadeo scribas *honesti exercitus*, ex sententiae ductu. Lips. recepit Pichena enimque secuti omnes, contra libros. sed veterem lectionem defendit Gronovius Obs. 2 4 p. 234; et explicat, cuius is habitus, ea frons, quae praeferat imaginem hominis honesti et firmi atque exerciti philosophi. eamque rationem adversus Ryckium, temere codicis M^a auctoritate nisum, defendit late IGronovius. mihi tamen ne sic quidem persuasum est ut Lipsii correctionem repudiem, quam et neuter Gronovius ausus est e textu eicere. durius mihi videtur dictum: *auctoritatem Stoicae sectae praeferebat ore et habitu ad exprimendam imaginem h. et c.* nec ullo modo concoquo *os et habitum ad exprimendum aliquid*, pro *exprimente*. cur non potius dixisset *ore et habitu exprimens imaginem honesti et exerciti*; quod erat in promptu. nunc clarum est, ut opinor, voluisse alio modo dicere, quod 15 45 dixerat: *Graeca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non inducat*. huic simillimum est, *ore et habitu exercitus ad exprimendam imaginem honesti, ceterum animo perfidiosus*. non hoc simplicius ac melius est quam illud, quod sine argutiis defendi et expli-

cari non potest? *imago honesti* dicitur, ut apud Ciceronem saepe *species, simulacrum honesti, virtutis*. mox copulam et ante *subdoluS*, delevi, auctoribus BGM^a. Ern.

8. *labentem*] AR *labantem*, unde edidit Ryckius Lallemannus et Broterius. *labentem* verum est, quod bene opponitur *florenti*, non *labantem*. sic *domus labens* apud Virgilium i. e. ruens ad interitum. Ern.

9. *aequitate deum erga*] depravatio. quam adnoto, non tollo. nisi placet eum *ἐπιχουρῆειν*, et dicere deos haec iisdem oculis adspexisse, aequos bonis malisque exemplis et sine cura nostri. Lips. quicquid dicant, *ἐπιχουρῆει* Tacitus, aut patitur sensus qui pios etiam et divinae providentiae adsertores saepe turbant, cum viderent scelus praemia, virtutem supplicia sequi. *aequitate* vocat indifferenter aliquid ferre, nihil ad id commoveri. ut Cicero Agrar. 1 5: *quantum tibi agri vendet, ut alios omittam, socer tuus? et si ego eius aequitatem animi novi, non invitus*. adde Obs. 17. Gron. recte. et est similis sententia supra 14 12. Ern.

12. *ne in rep.*] accipio, ut Romae quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni et publicis muneribus, vitam ageret privatam. Lips.

quaestor consulis missus vesperscente iam die. Illustrum virorum feminarumque coetus frequentes egerat, maxime intentus Demetrio Cynicae institutionis doctore; cum quo, ut coniectare erat intentione voltus et auditis, si qua clarius proloquebantur, de natura animae et dissociatione spiritus corporisque inquirebat, donec advenit Domitius Caecilianus ex intimis amicis, et ei quid senatus censuisset exposuit. igitur flentes queritantesque qui aderant, facessere propere

formulam patri obsecrans est, pro in patris gratiam veniam accepit, illustrare alii, v. Clav. Cic. in h. v. Enn.

1. *quaestor consulis*] consulum ergo proprius aliquis quaestor? apparet e Diono, qui in actis ann. 716 scribit *Ap Claudium et C Nerbanum consules primos binos quaestores habuisse*. si id non sit, scribam *quaestor consuli missus*, id esset, a consule missus. quod fieri solere observamus in iis qui daminati a senatu. nam consul eius caput, administrator autem consulis quaestor. Dio 58 4 de Geminio Rufo: *καὶ μαθὼν τὸν ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτοῦ παρόντα, αὐτὸς τε αὐτὸν ἔκρωσε, καὶ ἐκείνῳ δεξιὰς τὸ τραῦμα, ἀπαγγέλλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ ὅτι ἀνήρ οὕτως ἀποδύνησκει*. Lips.

3. *Cynicae institutionis*] quae secta revera a Stoica tunica tantum distat, i. e. quod nudius et inverecundius Cynici, quae velant et tegunt leviter Stoici. Demetrii huius laus apud Philostratum 4 25 de vita Apollonii, Senecam de Benef. 7 8, cuius verba: *paullo ante Demetrium rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus talis esse, ut ostenderet nec illum a nobis corrigi, nec nos (omnino scribo, et nos. ita enim concludit, ne aut exemplum satculo aut convicium deesset) ab illo corrigi posse. virum exactae (licet neget ipse) sapientiae, firmaeque in his quae praeposuit constantiae*. et ep. 63 (62): *Demetrium virorum optimum necum circumfero, et relictis comphylatiis cum illo seminando loquor, illum admirror*. vox eius magni animi ad Neronem, ἀνελκὲς μοι ὄν-

κτων σοὶ δ' ἡ γὰρ ὁδὸς, apud Arrianum I 25. Lips.

4. *audis*] ABM et ed pr *audis*. eodem vergit G *auditus*. praefert Gronovius. suspicō tantum esse potest. rō s adhaesisse e sequente si, atque inde *auditis* et *auditus* natum. Enn.

8. omnes scripti et edd veteres *queritantes*, nisi quod nonnulli, ut ed pr et A, *querentes*. *queritantes* coniectura est Rhehani, quam nec ipse recipere ausus est, recepta post tacite a Lipsio, ut opinor, et ad ceteras edd propagata, non ignoro dubitari a doctis viris de verbo *queritandi*, et librariorum subiinde hoc verbum dedisse ubi affi rectius alteram, ut apud Livium 39 8 et 10, 40 9, quibus in locis vide Drakenborchium. diligentissime omnium de hoc verbo egit Schwarzinus ad Plin. Paneg. 29, ubi omnes scripti, praeter unum Salisburgensem, habent *queritantes sociis*, et edd veteres omnes, recentiores a Livinio inde *queritantes*, sine librorum veterum auctoritate. is autem ita decernit, usum hic magis spectandum quam analogiam, quae sane ferat *queritare*; in ista varietate librorum tutius scribi ubique *queritare*, donec e poeta exemplum proferatur, ubi e quantitate syllabae secundae de vera scriptura indicari possit; denique verbo *queritandi* adhaesisse notionem *querendi*, et pro hoc dictum accipi posse. bene. interim omnibus in locis, v. c. Livii, ubi libri variant, intelligitur non merus questus, ut h. l., sed qui cum clamore conianctus sit et cum imploratione auxilii. in illo ipso

Thræsea, neu pericula sua miscere cum sorte damnati hortatur, Arriamque tentantem mariti suprema et exemplum Arriae matris sequi, monet retinere vitam filiaeque communi
 35 subsidium unicum non adimere. tum progressus in porticum, illic a quaestore reperitur, laetitiae propior, quia Helvidium generum suum Italia tantum arceri cognoverat. accepto dehinc senatus consulto Helvidium et Demetrium in cubiculum inducit; porrectisque utriusque brachii venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quaestore "libemus" inquit "Iovi liberatori. specta, iuvenis; et

loco Plinii *queritantibus sociis* non est simpliciter *querentibus sociis* (quamquam saepe apud Cicronem et Livium *queri socii* dicuntur, h. e. iniurias ad senatum populumque deferre), sed *fidem populi Romani implorantibus*, quod ipsum saepe apud Cicronem dicatur facere, item confugere ad fidem S. P. Q. R. atqui talis imploratio fidei et auxilii h. l. intelligi non potest, nisi sorte quae usitata illa formula fiat, *proh! deum atque hominum fidem!* deinde si nullum illud verbum est, qui fit ut librarii tam multi tam saepe varisque in locis dederint? nam alienum verbum substitui frequentissimum, sed verbum tamen. denique in aliis locis variant tamen mas et veteres edd. at hic consentiunt. igitur etsi non definire audeo *queritare* esse verbum probum, tamen scripturam mas et edd veterum malui dare quam meram coniecturam, facile interim passurus, si quis Tacitum *queritantes* scripsisse mallet, a quo ipse non valde abhorreo. Ean. pro *facessere* Heinsius mallet *facesserent*. A *miscerent*.

2. *exemplum Arriae matris*] Arria mater uxor fuit Caecinae Paeti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. ideo ad mortem actus. sed praevit uxor, aeterno et inaudito exemplo, semet feriendo, extractumque pugionem marito porrigendo cum voce, *Paete, non dolet*. Plinium lege ep. 3 16 ad Nepotem. Martialis de hac heroina l 14: *casta suo gladium cum traderet Arria Paeto, quem de visceribus*

traxerat ipsa suis, si qua fides, vulnus quod feci non dolet, inquit: sed quod tu facies, hoc mihi, Paete, dolet. in Zonara 11 9 et Diono 60 16 eadem narratio. sed corrupta verba Graeca, *παὶ οὐκ ἀλγῶ, et in puerili mendo Xylander puer, non dolet.* scribe: *Παῖτε, οὐκ ἀλγῶ.* haec Arriam Scholiastes in vita Persii notat fuisse poetae illi cognatam. ipse Persius, inquit, decem fere annis summe dilectus apud Thræseam est, ita ut peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam uxorem habente. quid est autem diligere apud Thræseam? soloecus sermo. ms Vulcanii *ape-thithræsea*. facile correctu, a *Paeto Thræsea*. commentarii autem huius parum adhuc pervulgati auctoritate saepe nitro. quis carpet? doctus ille, probus: immo in pleraque parte et probi. utinam hodie sic commentemur! dehemus eum P. Pithoeo IC, viro doctrinae, iudicii, vitae directae. LIRS.

3. *porrectisque*] sic libri, nisi quod A et ed pr *productisque*, unde possis conicere *perruptisque*. sed vulgatum verum puto; nec video cur displiceat Acidalio et Freinshemio. copula a Pichena addita est et in BG et ed pr. mox ed pr *fundit*, G *effundit*; quod non adeo displicet. nam haec fecit et dixit, dum cruor effunditur. idem liber mox *super adspargens*, item *expediat*, ut BMa et edd pr, Pateolani, Beroaldi, sqq. irrepsit deinde *expedit*. Pichena vetus restituit. Ean. B *superspergens*, et *libamus*.

omen quidem dñi prohibeant: ceterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat constantibus exemplis." post lentitudine exitus graves cruciatus afferente, obversis in Demetrium

A. multa et libro hanc et Neronianae historiae decesse clarum. duo anni dicendi supersunt, in quibus de adventu Teridatis, de confura-

tionem Viniciama, de motu Vindictis, aliaque digna quae a magno auctore tradita legeremus, si fatis ita visum fuisset. Lira.

